KVĚTY

KNIHA LXII

REDIGUJÍ

JAROSLAV KAMPER A VLADIMÍR S. ČECH.

ROČNÍK XXXI. KNIHA LXII.

PRVNÍ POLOLETÍ.

▫ ▫ 1909. ▫ ▫

V PRAZE.
MAJITEL A VYDAVATEL VLADIMÍR S. ČECH. — NÁKLADEM VLASTNÍM.

Tiskem ALOISA ŠAŠKA ve Velkém Meziříčí.

OBSAH.

BÁSNĚ.

KRÁSNÁ PROSA.

RŮZNÉ ČLÁNKY.

VYOBRAZENÍ.

Jaroslav Vrchlický:

Humanisté.

Báseň o šesti zpěvech.

Zpěv první.

Vidino zářící mojich snů, po letech opět se vracíš,
před mým zemdleným zrakem v přeludech nebeských hýříš,
odvrci tebe mám-li s klidnou a lhostejnou myslí
nebo tě vtesat mám v mramor, který by vzdoroval věkům?

V dílně Michel-Angela porůzno balvany stály,
v každičkém zaklet byl sen, jejž rozmachem olbřímí paže
vtěloval titan! Velebná fixe! — Ale kdo já jsem?
Poslední z potulných žáků ve světě veliké krásy
mátožně vleku se v života všedního tísnivých poutech,
nadarmo ku výši hvězdné zvedám své toužící oko,
křídla svá rozpínám horlivě k zlatému vysoko slunci —
vůle jest nejlepší, chábnou však v rozletu perutím síly.

Minulé věky! Proč tak chorobně dráždíte vzbouřenou mysl?
obrazy líčící dávné mi, krásné, zapadlé časy?
v skutku spanilé před mojím ztrnulým okem jak tančí!
Zdráhám se, musím však. V posilu spějte vy, Musy,
kterým jsem věnoval snění svých nejsladší chvíle,
„Effeta!“ šeptněte, dýchněte v ukryté ňader mých zdroje,
pohár ať rozkoše z písně vysoko k nebi se perlí!
Zvláště ty velebná, mramorné v klíně svém držící desky,
Klio, ozvi se k výzvě mé v epickém starobném verši.

Nežádám, hlas tvůj aby zněl válečnou polnicí běsnou,
líčící boje a turnaje, spády vše železných hrdin,
mírněji sladiž své zvuky v domácí idylky píseň,
po špičkách přikraď se tiše, do ucha miláčku šeptej.

Renaissance! nechť si i pozdní květe mi vítej!
Odpolední zářící slunce co kouzlí tu barev,
před noci příchodem všady vlá půvab s lahodou měkkou,
barvy vše tlumeny jsou a odstínů hlubokých plné,
lehce se dýše, vůně se táhne bezchmurným nebem,
tajemné kouzlo opřádá vesmír, všecko jest hudbou,
samy človectva odvěké tichnou idejné spory,
vše se ladí v odlesku antiky v líbezný souzvuk,
rolničkou smíchu, v němž humoru popěvek laškovně zazní,
aby v maškarním obrazů reji zaplála myšlenky pravda!

Zříceniny! halené pláštěm buků a jedlí,
chmurnou hranou valů svých do kraje patřící vážně,
kterak v Ohře tichounkých vlnách zhlíží se rys váš!
Vy jste dějištěm byly mého skrovného děje,
mluvte, svědkové, nyní! Nadarmo! Němý jest kámen, —
po stopách reků mých oko tu nadarmo pátrajíc bádá,
nikde ohlasu, zvěsti, památky z minulých časů,
příroda zamlklá, stromy hlaholí šumíce větrem,
poštolka s rorejsem oblétá v skřeku cimbuří trosky,
v noci pak sova a netopýr se tu o slovo hlásí.
Kouzlo však minulé doby opřádá zdivo i zeleň,
tajemné kouzlo, které mi všecko doplnit musí,
o čemž praotců vetchý pergamen hovoří tiše.

Vrátký duben nestálý v den, kdy má začíná píseň,
nad spícím zastavil hradem své nejisté, mátožné kroky,
šedá mračna se válela nad lesy v strhaných chumlech,
s nimiž ospalé slunce nerovný svádělo zápas.
Chvílí drobná prška přehnala údolím cval svůj,
hvízdal vichr ledový po valech, hradbách i věžích,
hvízdal po stráních, na kterých první poslové jara —
bledule, sněženka tiskly se z chumáčů loňského listí
z pod keřů sežloutlých větví v podrostu mladičkých lísek.
Chvílemi Hasištejnské mlhami probleskly věže,
v tabulkách oken olovem vroubených o šesti hranách
kmitlo se mlhami těžce s výšin svých válčící slunce,
šlehlo v komnaty velké, prostranné, tulivé šero,
v prvním patře slavného, starého panského sídla.

Prázdná byla komnata, posud vše na hradě spalo,
v krbu jen tavil se žárem obrovských polen stoh valný

dýchaje v útulnou komnatu příjemné, sálavé teplo.
Dotěrný paprsk se pozvolna jizby stěnami táhnul,
ozářil přeletem přihrady plničké přerůzných svazků,
knížek a svitků pergamenových v podivných vazbách,
foliantů tlustých ve oslí bělounké kůži,
podivných dotknul se přístrojů stojících na malém stolku
blíže okna, hvězdářských tub a quadrantů různých,
asterolabií velikých v mosazné vetknutých pásy,
vycpaných ptáků i koster holých na skříních čnících,
až pak utkvěl konečně těkavým, třpytným svým šípem
na zdobně řezaném pulpitu, na kterém celičké kupy
popsaných listů se vršily v malebné směsici pestré.
Psací stůl to Bohuslava, hradního pána.
Do noci pracoval dlouho, chřestící dubnová prška
v okna bila mu, při lampy tichém pracoval světle
na lehkých řetízkách, které se komnaty od stropu třásly.
Stará lampa, kterou pán z asijských přivezl končin,
lehce ji upravit dal ku potřebám novější doby.
Starý s patinou bronz to lehounkých měděných kroužků,
končících v amforu měkkých linií, hellenských tvarů,
sfingami ozdobenou po stranách kolem a kolem.

Ticho bylo v komnatě, občas jen zaprasklo v krbu
navršené dříví v čarovné hroutíc se zámky
z ohořelých haluzí, po kterých tančily jiskry.

První, kdo přerušil útulné ticho panské té jizby,
byla paní Agatha, ode všech Háta jen zvána,
ženský to jediný živel panského celého sídla,
víc než kastelánka úřadem, svědčily klíče
kovovém na kroužku visíce u pásu hedvábné řízy
s kabelkou protkanou zlatem a bílých perliček řadou.
Ctná ta dáma mohla se blížiti ku čtyřicítce;
v černé kadeři jeden se nekmit šedivý vlásek,
její pleť se dosavad hladce a bělounce stkvěla,
tonem uzralé meruňky kvetlo jí dojemně líčko,
plným laloučkem třásla se růžová kulatá brada,
ňadra mocná zvedala klidně rhytmické vlny —
její krok byl vážný, a vysoko nesla se hlava
v přehojném rámci pletenců sepiatých modrou stuhou.
Okem bystrým, které se po všem kol rozhlédlo pilně,
zkušeně přelétla všecko, nebo jí nejmenší prášek
neušel na stolcích, regálech podél říms řezaných zdobně.

V patách za ní hraběcí písař vklouz, nazvaný Lukáš;
bodrý stařík byl zdravý, na tenkých nožičkách, hbitý,
Bohuslavův tajemník chytré a podlouhlé tváře,

vousu střiženého do hrotu bradičky kozí,
v hávu černém, přepjatém na bedrech hubených, ostrých, —
s koženým pásem širokým s blýskavou stříbrnou sponou,
v střevících černých, s bělostným krejzlem okolo hrdla,
v ruce své biret mačkal sametný s kamzičí bradou.

Paní Háta sotva zrak s písařem Lukášem střetla,
na čele naběhla vysoko modrá jí nevole žilka,
písaři rovněž jízlivost kmitla se v každém úst koutku:
dávnoť mezi oběma nenávist potajná vřela,
kdo by z nich dříve postoupit mohl ve přízni páně,
zavděčit jemu se něčím, posloužit dřív, než se nadál,
vhod mu přijíti v čemkoliv, trochu jen jak bylo možná. —
Urputnou spolu o to již dlouho sváděli půtku.
Paní Háta, pokud jí luzné kynulo mládí,
od let již, pán co se z jihu z dálných cest vrátil
později rovněž u dvora svou když opustil službu
a svůj poklidný Hasištejn s Prahou a Budínem změnil,
snula nejednou v snech své vábné a netknuté krásy
smělejší o pánu plány, než na mysl vstoupit jí směly.
Výbornou předsíní k srdci pánově — myslila chudák —
žaludek nejednou bývá, v krmičkách lahodných, různých
skvostně se vyznala častou si pánovu získavši chválu —
hlavně při hodech loveckých, dříve jak bývaly zvykem,
četné když na zámku sjelo se cizí i okolní panstvo.
Chválou neskrblil nikdy vlídný a štědrý též vladař.
Ovšem potuchy neměla, srdci proč pánově bližší
výborný Lukáš byl, k výhodě přehojnou, účinnou prací.
Mnohoť časem pochopil z pánovy studovny, zvláště
v nákupech starých knížek znalec byl obratný velmi,
který libráři pánově úlovek zkořistil častý
nebo obstaral potají celou knih zásilku pracně,
tak že při pracích učených milou byl pomůckou pánu.
Listy obstarával rovněž celému zámku
spolehlivě, vybíral posly, přečasto sám též
nedbaje plískanic, zimy a léta střídavých obměn,
dojížděl ochotně na oslu kam jen kamkoliv libo.
Šprýmař veselý k tomu, žertu on nezkazil nikdy,
v ráz vždy vtipným znal slovem odrazit každičký útok,
rozmarný patron; kdežto svárlivou byla vždy Háta
ješitná, sobecká, po vyšších cílech se ženoucí stále.
Důvod ještě pak jeden víc pána k Lukáši poutal,
o kterém ovšem na celém zámku nevěděl nikdo —
(já však mohu jej čtenářům do úška potajmo šeptnout).
V mládí dobách Bohuslav s Lukášem potají rovněž
hořeli pro kalich boží — ovšem, dnes jináče bylo.
O tom dnes pouze zmínit se bylo by pánovi hrůzou,
nikdy dnes nebyl by k tomu přiznal se nikomu více.

Lukáš též musil se zříci dřívější otců svých víry,
kacířské bratří nauky, zříci se kalicha Páně,
umlčet pokorně musil, v mládí co poutalo oba,
dál jen zručností svou i znalostí drahý byl vládci,
věrností neméně ryzí po léta zkoušenou drahně. —

Vždy — jak nyní též — oba se srazili v šarvátce slovní
jako vždy vedené tichým, však jízlivým tempem:

„Ráda bych věděla věru, časně kam spěchá náš Merkur
Hasištejnský, čili snad, odkud se z rána k nám vrací.
Že se vrací, důkaz mám jistý, podlahu celou
zdělal zle mi nohou svou nejapnou, ztratil s ní křídla
nebo spíš, řekla bych, neměl jich nikdy vzácný pan Lukáš.“

„Ano, vrátil se, vrátil,“ s posměchem odsekl písař
Merkur Hasištejnský, „z vůle však pánovy, kde byl,
nemůže říci, strach má, zkušenost rovněž mu velí —
kapitolským kejhavým husičkám chytře se vyhnout.“
Pravil, na kolík — daňčí to paroh — zavěsil klidně
pušku s řemenem, bez které procházkou nevyšel nikdy,
baret přidal též k ní a nevšimnuv Háty víc sobě
z libráře příhrady knihu vzal obhroublou, těžkou,
přikročil k oknu s ní, do čtení tiše, pilně se pustil.

Ale paní Hátě rozběh se v ústech zlý jazýček ostrý:

„Takto blátem cest zhyzděný jizbu mi zhyzditi chcete!
Vari, strýčku Lukáši!“ Háta spustila vádu.

„Bylo by, tetka, lépe,“ odvětil poklidně Lukáš —
„o snídaní pána i panicův kdyby vám péče
bouřila raději vaše panenská, mohutná ňadra,
nebo včera mi nařídil pán, již po sedmé aspoň
že nám vyrazit nutno.“

„Jakže, bláznivý dědku?
Po sedmé vyrazit, pán řek? Mně však ničeho neděl.
Což jsem vševědoucí? Nemoh to říci pán dříve?
K čemu kastelánkou, k čemu jsem na hradě paní?“

„Na hradě, pokud vím, jediný pán jest, Bohuslav, pán můj;
o paní neslyšel jsem a paní té neviděl nikdy,
znám jen Hátu, kuchařku, strůjkyni kramiček vábných —
v tom vám již pomoci nemohu, líbezná, panenská Nymfo,“
s pohrdou pravil tak stařík kývaje kozí svou bradkou.

„Táhněte!“ Háta vzkřikla, „nejvyšší věru čas máte,
otazníku zkřivený, uteklý z kroniky jakés,
moly rozžraný paragrafe, táhněte odtud!“

„Vyčkat musím pána, nehnu se, spanilá Nymfo!“

Chtěla řízného cosi odvětit, z komnaty vedle
vážné duněly kroky sem z pánovy ložnice blíže,
ztichla proto a z libráře s planoucím odešla okem,
po straně šlehla jím k Lukáši, který vstříc postoupil pánu —
s úklonou hlubokou, rázem se těžké rozlétly dvéře,
na prahu zjevil se pán již, statná postava lepá
v španělském úboru černém, v stojatém španělském límci,
s pláštíkem na bedrách statných, s kordiskem u pasu krátkým,
s řetězem na hrdle zlatým, kde houpal se veliký peníz
s Jiřím Drakobijcem, Lukáši pokynul vlídně
hlavu schýliv poněkud s kadeří přehojnou zdobou,
kterými nejedna stříbrná šedin táhla se nitka.

„Nuže, Lukáši,“ tázal se měkce svým lahodným hlasem:
„bude možno vyjeti z rána hned, jak jsem to určil?“

„Příznivé právě počasí nevábí,“ skromně děl písař.

„To jsem již pozoroval,“ Bohuslav zamyšlen pravil,
„celou noc zle mi vichorem ložnice řinčela okna,
komínem znělo hvízdání, jako by v ďábelském tanci
příšer honil se zástup. Slavně však proniklo slunce,
zahnalo mátohy noční vítězně, deště což trochu —
lacině střesem jej se svých vlněných huňatých plášťů.
Ve zvyku odkládat nemám, co jsem si umínil jednou.
Pro hosty doběhni dolů, starou též Hátu mi zbubnuj,
snídaní horlivě v mžiku ať se nám na stole zjeví.“

„Však již stará zde fechtovala jazýčkem zdatně!“
Lukáš smál se ku dveřím chvatně stáčeje kroky.

„Oba staří jste blázni!“ Bohuslav hlasně se zasmál,
„což vy necháte kdy svých hadruňků marných a lichých?
Dříve Plejady ustanou letos v svém deštivém shonu,
na Ereb změní se země, a všecky dřív pohasnou hvězdy,
nežli s Lukášem Háta se smíří na Hasištejně.“

Zatím v jídelně vedlejší přikryla tabuli Háta
ubrusem kmentovým, v kterém se vyšitých květů směs smála,
sluhové karafy donesli se zlatým, rudým též vínem,
blízké jež skýtaly Žernoseky v nadbytku hojném,

Mělník vzdálenější příbuzně ze zásob podal
temný granát, po Karlu Čtvrtém lahodný odkaz.
Jiní co studenou srnčí kýtou tabuli krášlí,
sýrem výtečným z labských niv žirných a tučných,
zákusky na míse stříbrné sama přináší Háta,
seřadí umnou vše rukou na stole, láhve i sklenky.

V jídelnu vchází Bohuslav, na křeslo usedá v čele.
Však již librářem, ložnicí ryčné sem hrnou se kroky,
nestačí dvéře jim, kterak sem vpadly již ve smíchu hlučném.

Takto kolouši hrnou se v oboře ku plným jeslím
divokých kaštanů na výzev dutý lesního rohu
tepouce hbitými nohami na mechu sněhové zmrazky.
Statní hoši: Sigismund, Mikuláš — z Lobkovic oba,
za nimi z Kadaně Wolfgang a Knobloch, Schmiedl Jan z Chebu,
kteréž synovcům v milou druž studií Bohuslav přibral,
Sturnus pak učitel jejich, poslední Lukáš jde, písař,
aby líp nad stolem bděl a sklenky doléval všem.

Sotva vstoupivše pána jak mladíci u stolu shlédli,
rázem utichli, násilím spoutali smíchův svých trylky,
s poklonou uctivou zdravili dvorně strýce a pána.
Tento vstříc jim povyšel, každého políbil v čelo
s úsměvem líbezným, Sturnovi přátelsky kynul,
potom se k židli své, stojící v čele tabule, vrátil.
Mlčky začlo se jísti, řinčely vidličky, nože,
zátky otvíral ochotně Lukáš z omšených lahví,
dolévaje pečlivě tu i tam, kde bylo třeba —
čisté pánům, smíchané s vodou mladíkům čackým.

Když pak Bohuslav ryčně své od stolu odstrčil křeslo,
jako na povel skončili všichni a rovněž též vstali. —
Krátkou modlitbu tiše hradní pán s rychlostí řekl,
křížem latinským požehnav při tom čelo i prsa.

Padnul stín na všechněch tváře, rovněž zvážněli všickni,
mlčky stáli mladící, za nimi Sturnus a Lukáš,
patrně čekali, pán až laskavě osloví všecky.
Tento v středu jich stoje projel svou prokvetlou bradu
a pak pravil vlídným svým hlasem, který jen slabě
chvěl se pohnutím, které on v srdci nadarmo dusil:

„Všecko, rozmilí mládci, ku svému dospěje konci,
zákon to prastarý světa, kterého obvyklé řády
nestaví žádná člověcká síla, úmysl žádný.
Dlouhá zdála se léta být, která jste ztrávit zde měli,

v dalekou budoucnost střelo se jejich neznámé pásmo,
prchal rok za rokem dále v klidu nám obvyklé práce,
v hodinách přesýpacích času až došel ves písek.
Všecko, co mohl jsem, milerád klad jsem před oči vaše,
otevřel rukou přeštědrou umění poklady všecky,
zázraky vědění šinul k vám vždycky ochotnou dlaní,
takže více — Hospodin svědek můj! — nelze vám říci.
Poznali zákon jste obojí: lidský i boží,
váhu dobra i zloby kterak lze ovládat soudem,
aby netknuté vždycky svaté zůstalo právo.
Poznali cesty jste všecky k výšinám odtud,
po kterých bezpečně dobrý můž v konec kráčeti člověk,
cestky též vedlejší porůzno stajené při dráze hlavní,
kterými dlužno se brát, když najednou všecko se hroutí.
Rovněž jste poznali tajemné, svaté lečby ty zdroje,
náboženství, vědu, umění všech lichotný přelud,
jimiž zapomnít bolů i trudů lze vítězně vždycky.
Moudrost znáte svádící ztracené ovečky k stádu —
Spasitel v písma svatého skryl ji ctihodných blanách,
onu též, kterou k lidstvu kdy mluvili praotci dávní:
s Lykurgem kmetný Solon, Cicero, Tacitus přísný,
Vergil sladkodechý, Plato i velebný Sokrat.
Jedno snad před vámi dosud temnou jest haleno rouškou,
kterou nyní, všetečně nikoli, s rozvahou ale
strhnouti máte, aby se celá vám zjevila Pravda,
život, skutečnost, světa běh celý bez falše a clony;
různé Osudu spády, Štěstěny rozmary všecky,
nebo jsou přerůzné, divné dost někdy povahy lidí —
Není dosti, projíti netknutý na duši světem,
jako svědkem kvasu být pouze — dlužno tu více
prodělat života skutečné hody, brát na nich podíl,
zachovat při tom si zdrávo vše srdce i rozum.
Toto čeká vás nyní. Propouštím s klidnou vás myslí.
„Vademecum“ dal jsem vám pro další budoucí život.
Čtěte v něm denně sebranou myslí, památku zbožnou
zachovejte v srdci mi, který jsem po vašem otci
výchovu převzal vaši, v junáky vypěstil hochy,
čackými aby muži stali se k ozdobě vlasti.
Celý svět před vámi leží, hostina bohatá kyne,
na vás jest moudře vše brát a s výborem zkoušet.
Že pak mládež sama s počátku zabloudí snadno,
nástrahám, svodům světa tohoto propadá záhy,
nechci pustiti v rozlety první vás bez vůdců moudrých.
Listy průvodní napsal jsem pro vás k přátelům svojim,
čekají v libráři vedle, na každém určeno jasně,
komu jej odevzdat v cizí kamkoli přijdete město.
Nejeden z mužů těch můž vám být výborným rádcem
vítaným, netřeba klikatou života dlouhého poutí

zhrdati někým. K tomu jsou všichni mí oddaní druzi.
Z Mellerstadtu Polich učený jako náš Kornel,
Šlechta ušlechtilý, horlivý Adelman Bernard —
ostatní všichni přátelé zkoušení, nadšením, prací.
Sturnus, milý váš instruktor, přítel a oddaný rádce,
s vámi aspoň na první do světa vydá se zkoušku.
Předobře znáte jej, vím to bezpečně, rádi jej máte.
K němu se vším spěchejte, cokoliv ohrozit může
vaši cestu, jako by na mém první stál místě,
pište často, z ciziny vždycky milá jest zpráva —
netřeba plýtvati slovy, v údajích správným však býti.
Bůh buď s vámi, přesladká nad vámi baldachýn spásy
povznášej Panna! Jděte již, druži má milá."

Domluvil Bohuslav. Sotva jen stěží své pohnutí zdržel.
Junáci oba, Mikuláš, Sigismund plakali vroucně,
ruce líbali pánu, milému strýčkovi svému,
vážně stáli ostatní mládci, Sturnus a Lukáš.
Mezi dveřmi zdivená celá stanula Háta,
cípem zástěry, u které spousta chřestila klíčů,
vlhké stírala oči nevědouc, co se to děje.

Poznámka k I. zpěvu. V mládí dobách Bohuslav s Lukášem potají rovněž hořeli pro kalich boží . . .

Není snad smyšlenka básníkova. Doklad k tomu podává pan Bohuslav z Lobkovic sám v básni své Jindřichovi z Olšan připsané. Viz Vinařický: Pana Bohuslava Hasištejnského věk a spisy sebrané, str. 141. Praha 1836.

Viktor Dyk:

Utonulý.

Z „Povídek Kopulentových“.

Byl dusný, horký den pozdního jara, a já se válel v trávě polabské louky. Byl to hezký kout. Za cihelnou. Říkalo se za cihelnou, ale cihelny vlastně už nebylo; zbylo po ní něco kamení. Byla to končina plná vůně a květů. Na luka za cihelnou často dostupovalo Labe, nespokojené ještě širokým svým řečištěm. Ležel jsem tam v těkavé, bezpředmětné melancholii šestnácti let. Hleděl jsem na květy a naslouchal bzukotu hmyzu. V mé hlavě bzučelo cosi jako onen nesčetný hmyz. Vyskočil jsem a usedl na pahýl vrby, podivně sem zbloudilé. Bzukot přecházel ve slova:

„Květnatá luka!
Květ jeden schází. Božo, jaká muka!“

Mladá dívčí tvář kynula mi z neurčité dálky; elegický bzukot ukolébával mne v ne nepříjemnou malátnost. A zase zněla slova z monotonního bzukotu:

„O víry řeky!
Jak spánek lehký je a měkký!“

Verše působily mi jakousi radost, přes obsah nehrubě veselý. Rozhlížel jsem se krajinou, a připadalo mi, že je všecka změněna. Hrdost počínala se ve mně ozývati. Nepopíratelně bylo to vše připraveno pro mne, louka i vrby, řeka tam dole, krásné ráno. Vše je pro mne a já jsem centrem všeho. Rostl jsem daleko rychleji, než možno růsti i v oněch letech. Pahýl byl trůnem, a čmeláci mi blahořečili.

Nějaký drsnější, dotěrnější zvuk přerušil mé snění. Přicházel od řeky. Zavřel jsem oči. Lidé se nehodili do mých fantasií . . . Ale úzkostný a pronikavý výkřik neustával. Vstal jsem trochu mrzutý. Rozhlédl jsem se, vystoupiv po mírném svahu. Několik hochů a mla-

díků pobíhalo zmateně po břehu mezi vrbami; někteří stáli ještě ve vodě, ukazujíce kamsi. Přiblížil jsem se. Vyrozuměl jsem, že všichni pobíhající na břehu i ve vodě volají o pomoc. Pomoc! Jak tomu rozumět? Nebylo-li pomoci u nich, koho se chtěli dovolat? Lodi nebylo na blízku, a tonul-li někdo, bůh buď milostiv jeho duši.

Počínal jsem omlouvati vyrušení tak nepříjemné. Událost byla hodna mého zájmu. Došel jsem až na břeh. Mladíci stále ještě ukazovali na určitý bod; ale marně jsem tam upíral svůj zrak. Nebylo tam nic. Řeka plynula klidně, jako by se nic nepřihodilo. Přišel jsem pozdě. Pouze mladíci viděli ještě něco, čeho už nebylo.

Za to jsem se dozvěděl. Byl to čeledín Joza. Čeledín Joza! Znal jsem ho. Byl to veselý hoch, věčný žert a šprým. To mne urážélo za živa, neboť mých šestnáct let nemělo rádo žertujících lidí. Nyní však po smrti změnilo vše svou tvářnost. Usměvavá tvář Jozova byla vhodným kontrastem. Nebyl jsem ostatně lhostejný při té zprávě. Cítil jsem nepochybný soucit; nezabraňoval však, abych byl trochu povděčen osudné příhodě. Jak se to mohlo stát? Neuměl Joza plovat? Říkali, že uměl. Je pravda, že byl na oněch místech proud velmi prudký; přes to vše zdálo se mi nevysvětlitelným, jak mohl Joza, jak právě Joza mohl utonout —

Kdosi odběhl dolů k vesnici, k rybáři Tomsovi. Rybář Tomsa půjčí člun. Bude se hledat. Ostatní stáli zde ještě pod dojmem katastrofy. Hovořilo se v trhaných a úsečných větách. A v jedné z těch vět zaslechl jsem ženské jméno: Veruna. Můj Bože, jak jsem mohl nevzpomenout na Verunu?

Veruna byla děvečka u správce Jaroše. Joza měl ji rád. Těšil jsem se té okolnosti. Pokud jsem byl hostem u správců, projevoval ke mně Joza všemožnou pozornost. Za to byl jsem shovívavým k tomu, co se mně nezdálo zcela být láskou, co však nepochybně láskou bylo. Nemělo to podivných zápletek, romantických obratů; ba byla ve všem chování milenců jakás vesnická drsnost. Ale nyní, kdy Joza byl mrtev, bylo nutno vzpomenout na Verunu.

Konečně přijel rybář Tomsa se svým člunem. Řehoř a Franta Makšů vstoupili do člunu. Počalo hledání; dlouhé tyče nořily se do hlubiny. Nořily se marně. Tělo bylo odneseno patrně proudem. Naděje na zachránění ostatně už nebylo; doba od zmizení Jozova uplynulá byla příliš dlouhá. Přes to se čekajících počínala zmáhat netrpělivost, když konečně, mnohem níže po řece, tyč Franty Makšova narazila na něco tvrdého. Byla to opravdu mrtvola Jozova. Podařilo se ne bez obtíží dostat ji na člun; a nyní blížil se rybář Tomsa s ponurým svým lovem ku břehu.

Tělo Jozovo bylo nadulé; odvrátil jsem se. Pohled na mrtvolu mne tísnil. Byla to doba, kdy smrt připadá něčím cizím a nepochopitelným. Mládí vidí věci tak; a přechod od květnaté louky a od dojemných veršů byl příliš drsný. Netoužil jsem po reálném dotvrzení svého elegického povzdechu.

Nastoupili jsme smuteční pochod ke vsi. Byl bych snad raději unikl; ale neměl jsem odvahy vymknouti se něčemu, co jsem po-

važoval za svou povinnost. Ujišťoval jsem se, že Joza jest opravdu Joza, Joza tolika ochotných službiček; ostatně snažil jsem se co možná nejméně utkvívat pohledem na ubohé mrtvole. Má účast nesla se jiným směrem. Učinil jsem si z věci poetickou fabuli, vskutku dojímající. K tomu právě bylo nutno nehleděti na mrtvého. Neboť smrt je mnohem poetičtější ve vzdálené představě, a tak pouze byl jsem schopen ji přijímati.

Náš zasmušilý a malomluvný průvod dospíval ke vsi. Účast rostla; průvod se zněkolikanásobil. Byl to prvý případ toho roku. A Joza byl tak mladý a měl se k světu. Byla také děvčata, jež cosi šuškala o milé. Oh, ano, jaká to rána pro Verunu! Došli jsme až ke dvoru. Vstupovali jsme do vrat s napětím: nyní už bude nutno, aby zvěděla o zprávě Veruna. Má poetická fabule dospěje k závěru.

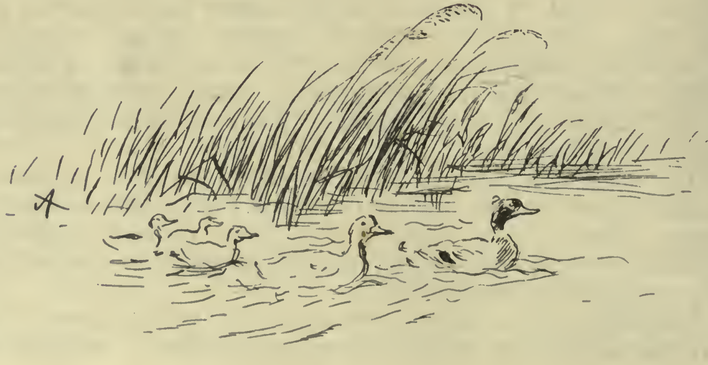
Skutečně ozval se náhlý výkřik; někdo předešel průvod a oznámil Verunce katastrofu. Děvče vyletělo průvodu vstříc s rozcuchanými vlasy a zdivočelým nějak pohledem. Proletělo jako šipka obsáhlý dvůr. Průvod stanul. Verunka stanula nad mrtvým a vyrazila z hrdla drsně a nepřátelsky, jako by volala vinníka k zodpovědnosti:

„Jak jsi mi to mohl udělat?“

Výraz její byl tvrdý a zkřivený bolestí. Stála zde nakloněna nad Jozou. Zdálo se, že jí neobměkčuje ubohost toho mrtvého. Její oči plály zlým ohněm, a s bezohledným důrazem Veruna apostrofovala mrtvého:

„A tvé dítě, Jozo, tvé dítě!“

Čekal jsem nějaké slzy, nějakou něhu; nedostávalo se něhy i slz. Tato egoistická bolest byla tvrdou a nepoetickou. Cítil jsem se tím osobně zasažen; byla v tom patrně trocha ješitnosti autora, jehož fabule byla pokažena. Neboť má fabule byla tvořena pro zcela jiný konec. Ale ješitnost autorova nebyla snad vše: pojala mne tenkrát poprvé úzkost ze života a lidí, a nyní po letech mohu snad dodati: také úzkost ze sebe.

Josef V. Sládek:

Útočiště.

V svých prsou hledej; — koutek najdeš malý
kdes v skrytu nejzazším, kam světa vír
své vlny nevrhá, ni hluk svůj z dáli,
a nad chodem kde napsáno je: Mír!

Kam utéci se můžeš v těžkou chvíli
a pooddechnout bezpečen a jist,
kde zášť a zloba nikdy nezranily,
kde i od vlastní viny zůstal's čist.

Kam nevstoupila nikdy noha cizí
krom nejdražší, jíž dávno kryje rov; —
však její stopu, ač ti v světě mizí,
zde najdeš zas a zulíbáš ji znov.

Snad nevešel's tam dlouho; — pavučiny
vchod opřádají, obav šerý drak
ti brání. — Pojednou však o skaliny
tvé celé žití tříští se co vrak.

Tvé činy prázdné, liché tvoje touhy,
tvé naděje a sny, vše bylo klam
a marný celý žití zápas dlouhý,
a na rozvalech všeho stojíš sám.

Ó, pak se rozpomeň! — Kdys jinak bylo . . .
Kde? — ach, tak dávno! — Ano, domů zpět
v své nitro zas, — v ten koutek, tam, kde zbylo
vše netknuto, když vše ti zmařil svět.

Tam uchyl se a buď, co's tenkrát býval,
když hlavu skládal's matce do klínu,
a znovu sni tak čistě, jak jsi sníval,
a slyš své srdce tlouci v tišinu.

To neoklame! — v sporné světa hluky
vždy stejně bije, — v skepse posměšek,
mudrácké šalby, tvrdé věrouky: —
jeť na věky, a ony na dnešek.

Jeť, co ti poví, balsám na tvé rány,
je věčně světlou září v žití šeř,
je kotvou tam, kde lodi ztroskotány
jsou tisícův. — Slyš, neptej se, — a věř!

Emil Tréval:

Pěna.

Román.

I pro pána Jana! Už z Vídně? Pěkně vítám, mladý pane!"

Sivý dělník Lexa podával ruku Viktorýnu Bouzovi, jenž se sehnutou hlavou vcházel do dílny.

„Dobré jitro, strejdo!" tiskl Bouza podávanou ruku a usedl u samých dveří na lavici. Kufřík postavil na zemi.

„Jel jste v noci? V noci, mladý pane?"

Viktorýn přikývl hlavou. Rozhlédl se po dílně. Byla prázdná.

„Máme šarži," vysvětloval Lexa. „Jsou u pece."

„Tak?" procedil Viktorýn lhostejně.

„Ale nepůjdete k rodičům, mladý pane? Čekali vás až na večer."

Viktorýn neslyšel. Byl ve Vídni, rušném městě. A tady tak ticho. Domky jako přimáčknuté, beztvárné. Skrčil se, přitáhl lokte a vzdychl.

„No no," řekl Lexa měkce. „Ono zas bude dobře."

Viktorýn jen zabručel. V čelistích mu hrálo. Čpavý kouř z pece vnikal až sem, kousal do očí. Tlumený klepot probíjel mlživé ticho venku.

„Jsou již naši vzhůru, Lexo?"

„Studenta Frantíka jsem slyšel kašlat, a pantáta přede chvílí dozpíval: Minula noční hodina . . ."

„To se myl," podotknul Viktorýn.

Dva dělníci vešli. Pozdravili, vzali si formy a vrátili se zase ven k peci.

„Zlobil se otec?" cedil Viktorýn zuby.

Lexa pokrčil rameny a odkašlal si. Než odpověděl, ozval se na síni krok. Otec.

Vkročil do dílny.

„Šťastné dobré jitro, pantáto!" pozdravil Lexa.

„Pozdrav bůh!"

Viktorýn rychle vstal a políbil otci ruku.

„Hleďme, kumštýř!"

Hlas otcův zněl posměšně, ale ne tak, jako by byl rozhněván.
„Kdy pak jsi přijel?“
„Dnes ráno — před hodinou.“
„A máš vše sebou?“
„Ano, na nádraží, kufr.“
„Tondo!“ zavolal otec na učedníka, „vezmeš trakař a pojedeš na dráhu! Dej mu recepis, Viktorýne, tak! A nyní jdi k matce. Lexo, jak je v peci?“
„Vše v pořádku, pantáto.“
Hned na prahu kuchyně ocitl se Viktorýn v náručí mateřském. Poznala ho po hlase z dílny. Tiskla syna k sobě, líbala, hladila po hlavě.
„Chudáčku, můj chudáčku!“
Bylo v tom tolik pochopujícího soucitu, že Viktorýnovi vyhrkly slzy.
„Plač, synáčku, ulev si!“ — A sama utírala si kanoucí slzy.
„Maminko!“
Ve dveřích světnice ukázala se bledá, úzká tvář bratra Františka.
„Servus, Viktorýne!“ zasípal a zamžikal očima. Škodolibě, jak se zdálo Viktorýnovi.
Bratři pokročili k sobě a tiskli si ruce. Františkova byla navlhlá.
„Dej bůh zdraví, Františku! Jak se ti vede?“
„Kašlu!“
Znělo to nevrle. Viktorýn chtěl ho ukonejšiti, ale nic mu nenapadlo.
„Budeš mi povídati o Vídni?“ řekl Františk.
„To víš, že bude,“ odvětila matka.
„Až se vrátím ze školy.“
„Snad bys nešel?“ děsila se matka.
„Půjdu!“ vyrazil ze sebe Františk, přemáhaje kašel. „Vždyť už nekašlu.“
A již byl v pokoji. Viktorýnovi bylo líto, že bratru nic neřekl. A jak se Františk podobal otci!
„Svlec se přece, Viktouši,“ řekla máti nalévajíc kávy.
Uposlechl. Posadila se k němu, co jedl, a prohlížela si ho pozorně.
Vstoupil otec. Usedl na lavici k oknu. Šedé oči jeho zabodly se do tváře synovy.
„No, tak co, premiante? Přinesl jsi svou Najádu sebou?“
Viktorýn chtěl se pochlubiti, že ji prodal, ale pohlédnuv na otce, mlčel.
„Nemusíš být domýšlivý. Jako bych nevěděl, že je v tom švindl.“
„Ale, tatínku,“ odporovala máti.
„Ve Vídni je ve všem švindl,“ opakoval otec důrazně. „Aby tam Čechovi něco uznali! Kolik pak jsi těm novinářům zaplatil?“
„Mnoho peněz,“ odvětil Viktorýn vzdorně.

„Sám nevěříš, co povídáš," napomínala matka otce.

Starý Bouza naklonil hlavu stranou jako holub, sevřel oči a palcem pravé ruky ukázal přes rameno na matku.

„Dlouhé vlasy!"

Matka vyšla za Františkem.

„Proč nemluvíš?" dorýval otec.

„Nevím, tatínku, co si mám myslit."

„Myslit si můžeš, co chceš. Ale povídám ti — a zapiš si to za uši — že tomu kumštýřství je konec. Nadobro konec. Tak!"

Viktorýn mlčel.

„Živnost potřebuje pracovníka, já chátrám, František studuje, a jiných dědiců není."

Hluboké ticho zavládlo, jen hodiny tikaly. Otec zvolna vytahoval tabatěrku a bral si šňupec.

„Sláva — tráva!" řekl a kýchnul.

„Ať slouží ke zdraví!"

„Děkuji. Jářku, nech brouků a drž se hrnců!"

Matka se vrátila.

„Ty, tati!"

„Nu?"

„Pustíš chlapce do školy?"

S tváře otcovy zmizela ironie, měkká starostlivost zahrála kol očí.

„Co myslíš, matko?"

„Kašlal dnes v noci nehezky."

„Snad ta mlha venku," odvětil otec, vraště čelo. „Zůstane doma. A až půjde Lída do trhu, ať staví se u doktora Páce."

„Dobře."

„A ty, Viktorýnku? Budeš spát?" Otec vyslovoval jméno Viktorýnek vždy podivně cize.

„Ani se mi nechce."

„Tak tedy, alou! Přepásej si zástěru a k dílu! Máme šarži. Uvidím, nezapomněl-li jsi pro kumšt řemeslo."

„Ale muži," opřela se máti, „jel celou noc, nevyspal se, a už ho zapřaháš."

„Láry fáry! Což je z marcipánu? Chlap jako hora. Ostatně," a hlas otcův zostřil se znovu výsměšně „když nechce, já ho nenutím. Dnes ještě nemusí."

„Šel bych," svoloval Viktorýn.

„Ale já to nedovolím," rozhodla matka a vypiala svou hřmotnou postavu. „Teď půjdeš, Viktouši, a lehneš si!"

Otec sevřel čelisti, až mu svaly vyvstaly. Viktorýn obával se nepěkné scény. Někdy doháněl otec jízlivostí matku k zoufalství. Tu sevřela silnější matka slabého otce do náruči a nepouštěla, ať sebe zuřivěji sebou zmítal. Kdysi volával při tom, soptě hněvem: „Děti, bijte mámu!"

František tloukl dětskýma ručkama matku, co Viktorýn s hlasitým nářkem pobíhal kolem.

Ale tentokráte nebylo bouřky. Otec řekl jen s úšklebkem: „Ale jdi! Nu, dobrá! Ať si pohoví maminčin maličký.“

Vrátil se do dílny.

„Pojď, holečku,“ řekla máti, uvedla syna do ložnice a uložila do svého lože. Usnul ihned. Když procitnul, bylo deset.

František seděl u stolu a četl. Čekal lékaře. Dali se do řeči, ale ledabylé. Ani Františkovi nebylo do otázek, ani Viktorýnu do odpovědí. Matka vešla.

„Dala jsem ti kufr do nárožního pokoje.“

„Dobře, maminko. Ale půjčte mi nějaký hadr, podívám se do dílny.“

„Dnes ne, Viktouši. Nemůžeš-li spáti, vyjdi si. Je venku hezky.“

Mlha se ztratila, slunce hřálo. Máti pobízela.

„Aby lidé neřekli, že tě z Vídně vyhnali.“

„To řeknou,“ prohodil František studeně.

„Každý myslil,“ pokračovala máti, „kdo ví, jaké štěstí tě tam trefilo. Musíš ukázati, že se můžeš každému postaviti směle a v pravé poledne.“

„Co myslíš, Františku?“ řekl Viktorýn.

„Já na tvém místě bych šel.“

Viktorýn tedy poslechl. Před domem potkal lékaře, vyčouhlého, poněkud koktavého a velkého politika.

„Kýho v-výra! Náš umělec!“ Lékař podával Viktorýnovi ruku. Výraz tváře jeho byl srdečný.

„Má úcta, pane doktore!“

„Gratuluji k uměleckému úspěchu. Proslulého muže hostí město naše. Doufám, že v-vás tu nepodržíme dlouho.“

„Jak bůh dá, pane doktore.“

„Co soudí Vídeň o novém ministru — krajanovi?“

„Nemohu sloužiti, pane doktore.“

„Tihle umělci! Pro samé ideály zapomínají na skutečnost. Politika, to je sůl přítomnosti. Ostatní jsou láry fáry. Jdu k vašemu bratrovi — servus!“

Viktorýn si všiml, že lékaři dosud při smeknutí klepl klobouk tvrdě o hlavu. Milý člověk, ten doktor.

Viktorýn vztyčil hlavu, mimojdoucí pozdravovali. Aha, jen směle se dívat do očí! Nikdo se neušklíbal.

Kráčel podél záložny. Vzpomněl na svých pět set zlatých za „Najádu.“ Měl je při sobě.

První jeho úspěch ve Vídni! Jak mu přátelé záviděli! Ale co zde, v hnízdě? Zase v něm zahořklo. Nejraději by peníze rozhodil po ulici. Co zde za ně dostane? Pivo, pečeni — hrubé, tělesné požitky — ale duše? —

Břitký ženský checht ho vyrušil. Málem do někoho vrazil.

„Pozdrav bůh, Vikto,“ vyhrkl smekaje. Ale v zápětí se vzpamatoval. Není to přece již spolužačka, Vikta fišmistrova.

„Račte prominouti, slečno,“ smekal znovu.

Bleskla černýma očima, kývla načesanou hlavou a jako kolčava smykla sebou do moučného obchodu.

Byla mladistvě pružná. Ano, zkrásněla, co se neviděli. Ji dali do Prahy, on se dostal do Vídně. Ale slyšel, že má již milého, Kučerovic Tonánka, kupeckého mládence. Sloužil v Praze u pluku a tam si udělali známost. Měkká něha nenávratného dětství ovanula Viktorýna, do nitra vrátil se bývalý nepokoj, pocit otevřené vnitřní rány v něm pálil.

A v odpověď ozvalo se poprvé lákavé a stále žádoucnější: Vrátíš se do Vídně, vrátíš!

Když sám nemůže, pomůže jiný. Snad přítel Foltýn. Přijede, domluví otci. Otec vždy na cizí lidi více dbal, než na své. Nebo Eugen Rozkošný. Byl mu ve Vídni nemilý, ale zde přivítal by ho jako posla nebes. Neb ona, Karla! Ale nikoli, ona by nepřišla, sám by tomu nechtěl. Sám půjde, sám! Má peníze, to je již něco.

Vešel do záložny uložit kapitál. Dva známí úředníci vítali ho vlídně. Jeden z nich, Moucha, jezdíval do Vídně na zábavy a snad i do výstavy. Věděli oba o jeho uměleckém úspěchu, nevěděli však, že ho otec strhl, zničil. Místo modelace soch, umělecké tvorby, má kroužiti hrnce!

Vracel se domů. Za sebou slyšel šepty. Tušil, že v tom je pochvala. Potkal okresního hejtmana v pensi, o němž se říkalo, že nebyl úplatný, ale že obehrával žadatele o různé koncesse hrou v karty. Viktorýnu se zdálo, že starý pán na jeho pozdrav poděkoval vlídněji než před rokem.

Ani po obědě nechtěla máti, aby syn pracoval. Chodil jen tak po domě, rozlehlém, s podstřeškem jako patro prostranným. K obývání byly upraveny pouze místnosti dvě, ostatní zaujato bylo dílnami a komorami pro zboží.

Na radu doktora Páce upraven Viktorýnovi byt v podstřeší. Doktor Pác byl diplomat, řekl otci, aby měl Františ více vzduchu, a matce, aby Viktorýn od Frantíka nechytil nemoc.

V černé hodince vyptávala se matka na vídenské kostely. Byla jednou za svobody pěšky na pouti mariacelské a vrátila se přes Vídeň. Viktorýn dovedl jí odpověděti. Pobýval v kostelích již se zájmu sochařského. Naslouchala zbožně, a když se rozsvítilo, hýbala rty dle synovy řeči a vpíjela se do něho očima. Líbilo se jí, že ani ve Vídni na boha nezapomínal. Proč by jinak do kostelů chodil?

Druhého dne pracoval Viktorýn již v dílně. Byl vděčen otci, že se ho na nic nedotazoval, byl vděčen i bratrovi, že spokojil se s otázkou, kolik je ve Vídni generálů, a zda tam lidé hodně kašlou.

František navštěvoval reálku a studoval s vyznamenáním. Na nestudovaného bratra shlížel s rovným podceňováním, jako Viktorýn zase k němu s obdivem. Frantíkovi slušela práce hlavou, Viktorýnovi práce zemná, rukama, hlinou.

Již za malička přemáhal slabý Frantík bratra silnější svou vůlí. Nevyhověl-li mu Viktorýn ve všem, zůstával do země vrytý, s rudou hlavou, vypoulenýma očima, a jen bít, bít! Ze strachu, aby Frantík nedostal křeče, povoloval Viktorýn, dal se tlouci, jen aby bylo bez

žalob. Trestán od otce býval vždy jen on, starší, který má míti více rozumu.

V úmorné práci nalézal Viktorýn první dny po svém návratu z Vídně ohlušení, ochranu před návalem hořkých vzpomínek. Spánek jeho býval tvrdý, beze snů.

Otec chápal se kde které příležitosti, aby ho ponížil. Jen bodl a rychle přešel; vzbudil lítost, ne bolest.

Týdny míjely, vzpomínky tupěly, zapadaly. Nehryzly, nepálily již. Ale zůstávala naděje, tajně, ale tím horoucněji živená, že navrátí se do Vídně. Kdyby toho nebylo, snad by se Viktorýn neubránil zoufalství, nebo hýřil by ze vzdoru, aby se hodně ponížil.

Naděje ta zdržovala ho sblížiti se s lidmi, zvláště se ženami. Nebylo tu ni jediné, s níž by mohl pohovořiti, jako s paní Karlou ve Vídni. Dělníci v dílně byli surovci, bez vyšších snah. Takovým, jako oni, nechtěl býti, a kdyby jim řekl, co ho povznáší nad ně a nejen nad ně, ale nade všecky šosáky táborské, jeho umělecké poslání — vysmáli by se mu, anebo by mu záviděli.

Vždyť ani drobných oprav v řemesle, které z Vídně si přinesl, neuznávali. Žalovali na něho, činil-li své pokusy sám, když před tím mu pomoc odepřeli.

S těmi lidmi měl žíti! Chvílemi cítil, že není jiný, než oni, pochopoval proč v nevědomosti jest jim blaze. Jen starý Lexa měl smysl pro pokrok. Poohlédl se i ve smaltovnách kdysi, mladší dělníci nebyli nikde a ani netoužili nikam. Nyní vyprávěl bývalý žák učiteli o hrncích lesknoucích se kovovými světly, o nádobách s majuskalními nápisy, o umění etrurském, o zdokonalení polevu. Ale ani Viktorýn ani Lexa nic neprováděli, otec si všecky „fortele" zakázal.

Za chmurných nedělí sedával Viktorýn u výhně pece. Páry vyrážely sopouchem, dusivé, jedové. Kéž by měly tolik jedu, aby otrávily jediným vdechnutím!

„Co tam děláš?" volával na něho otec od svých holubů.

„Počítám, kdy se rozlévají emaily."

„Kdy se rozlévají, tehdy se rozlévají," huboval otec. „Tobě k vůli se dříve nerozlejou."

„Nech ho vyfantasírovat!" napomínala máti otce, přihodila-li se k tomu.

Otec Bouza trčel celý den doma. Večer čítával v Naučném slovníku Riegrově. Zelené sešity rozloženy byly po policích i na oknech. Jiných knih nehledal. V neděli po velké mši chodil na víno ke kupci Kučerovi, v půl jedné přesně seděl již doma za stolem. Odpoledne zabýval se s holuby, po požehnání zapadal do hostince „U zlatého bažanta" a sehrál si se starými kamarády, fišmistrem Rejfkem a kamnářem Kovandou dardu.

K večeři nikdy doma nescházel. Ven za město vycházel leda, ztratil-li se mu holub. Ale pak by šel míle daleko.

Vyšel-li Viktorýn ven, tož bral se postranními ulicemi. Nestaral se o lidi a přál si, aby ho přehlédali. Celé město se mu odmlčelo v ohlasu vlastního jeho hluchého nitra.

Sedával v lomu na západní straně rybníka Jordánu. Díval se na hladinu vodní, tichou, místy bezednou, jak slýchával. Častěji však pohlížel na skály.

Slunce, lomu již zašlé, roztékalo se na protějším břehu odrazem a sem tryskaly světelné slapy, až zahrálo to v kamenu čarojemnou barvitou hrou. Míhavá červeň pruhů rulových — kdysi vytvářel z nich rudé skřítky, — přecházela do zelena hadce. Ve Vídni viděl hadcové vásy egyptské a brouky skarabey na nich. Bílý vápenec svítil křišťálem a rudými zrny, snad mramoru, snad zkyzovatělých hub. Ach, zda přáno mu bude spatřiti lomy kararské, smavou Italii!? Jako kanoucí slzy bleskotaly šupiny slídy a svaly země, modrošedé valouny živce, prostoupeny byly žilami antracitu, amfibolu, achatu a vyvřelých kamenin. V duchu přetvářel je na sošky mouřenínů, tmavou havět pohádek, v ďasy a maňasy. Břidlice, zelenavá hnízda syenitu, obsidiánu prostupovala hlínu, vyplňující sluje a choboty křídových a pískových vrstev. Jako ohromné hrozny zrály na praživém slunci bobule hrachovce. Pero, tuž i červená křída střídaly se tu často v malém úlomku nerostném.

Viktorýn překvapil jednou v lomu muže sešlého, nestarého, Fricka Treybala. Pobyl ve Vídni, zpíval tam, ale ztrativ hlas vrátil se. Ze zoufalství pil.

Treybal posmekl.

„Dobrý večer!" řekl Viktorýn.

„Jste pan Bouza?"

„Ano."

Chvíli dívali se na sebe. Treybal zarostlý byl černým, chuchvalcovitým vousem. Vlasy mu neřídly, ale již šedivěly. Oděv byl pomačkaný. Oči se mu přivíraly, ruce třásly.

„Nepůjčil byste mi šesták nebo dva?" řekl chraptivě a jaksi přátelsky.

Viktorýn dal mu peníze.

Treybal zasalutoval a chtěl jíti.

„Jak se vám vede, pane Treybale?" tázal se Viktorýn.

Treybal přetřel si rukávem čelo, rozhlédl se vůkol a zachechtal se. „Což já! Vězím v chrasti. Ale nebudu překážet." A posmekl na odchod.

„Nečekám nikoho," odvětil Bouza.

„Těšte se jen s ní! S ochechulí!"

„Koho myslíte, pane Treybale?"

„Slávu, mládenče, slávu! I já jsem ji miloval. — Nyní miluji tohle, víme, strejdo." Vyňal ze šosu láhev, zdvihl ji k očím a vida, že je prázdná, mrštil jí do skály. Tisíc střepů odlétlo.

„Já v tónech, vy v kamenech. Oba jsme ji hledali. Že ne? Víme, strejdo!"

Viktorýn jen vzdychl.

„Ale nám hlupáci nerozumějí. Hlupáci na příklad myslí, že kámen nežije. Víme, strejdo! Kámen žije, vše žije. Jenom že jsme na to krátcí, nevidíme to, víme, strejdo."

Treybal se rozkročil, založil se od zadu sukovicí a pokračoval: „Tomu já rozumím takhle: Je také život takový — takový — nu, jako třeba, když se spí beze spánku, víme, strejdo. Tak pod pokličkou nebo pod závojem. Nepozoroval jste také ty závoje na všem? Ne z vlčí mlhy, nejsem opilý, víme, strejdo, — ale — ale my nevidíme to pravé!“ Kýval horlivě hlavou a vyvaloval oči.

„Možná,“ odvětil Viktorýn.

„A když vidíme, tak, víme, strejdo, špatně si to vyložíme. Vezměme hudbu! Na příklad! Zní z jednoho místa a je všude. Lže, strejdo, lže. Mate a zamotává do sítě, víme, strejdo. Nebo váš kámen. Živá barva a přece klid. Nemám pravdu?“

„Máte pravdu, pane Treybale!“

Treybal si odplivl bokem.

„A to že je smrt? Víme, strejdo, co pak je vlastně život?“ Tvář Treybalova, dosud bledá, se zarděla, a oči zavlhly černým leskem hlubokých vod.

„Co pak je život?“ opakoval Viktorýn bezděky.

„Pohlednu-li na květinu, víme, strejdo, co mi řekne? „Uvadnu, člověče,“ mi řekne. Pohlédnu-li na kámen, víme, strejdo, mlčí. Ale v tom je to. Protože nepotřebuje mi ani říkat: „Budu zde, až ty dávno nebudeš.“ Vidím to a vím to. A člověk tomu kamenu závidí. Kamenu závidí, na mou duši!“

Plivnul dvakráte za sebou rozhorčeně a odkopl kus štěrku, že obloukem zatřeskl na protější stěně lomu.

„Ano,“ dodal Viktorýn jako ze sna, „touha naše je s kamenem za jedno.“

Treybal opřel se pevněji o hůl, hvízdnul několik valčíkových taktů a kýval se v kyčlích.

„Víme, strejdo, rozumím vám. Vy jste pantheista.“

„Co je to?“

„Hehe, ó, já studoval! Hned vám to povím. Všichni toužíme po klidu, člověk, zvíře, kámen, víme, strejdo. A dejte pozor! Život prý je pohyb. Lež! Kdyby byl, tak by nám příroda dala chuť ku práci, pohybu, a ne k lenošení; víme, strejdo. A já říkám, lenost je životem, a kdo říká, že klid je smrtí, v hrdlo lže. Protože, víme, strejdo, pak by byl život nepřirozeností. Hehehe, to koukáte, odkud se to ve Frickovi Treybalovic vzalo? Víme, strejdo, to je tak. Klid je věčný, život je v něm malé prozatím, ten váš život, ten pohyb. Myslíte, že je zákon, náboženství? Nic, nic. Vše je jen snahou znepokojeného, vrátit se v původní život. Není náboženství, není účelu, víme, strejdo, a příroda je slepá a hluchoněmá.“

„Proč slepá a hluchoněmá?“

„Protože nevidí a nemá lásky ani k svému. Vraždí, a nemá nenávisti. Víme, strejdo, prý matka příroda! Ano, ale bláznivá matka. Dát jí svěrací kazajku! Dá jednou, a stokrát vezme. Sáhne po chlebu, a vezme kámen a ten dá. Někomu oblázek, někomu zlato. Jen namátkou, víme, strejdo. Nic není, ani tam — ani tu, víme, strejdo.“

Ukázal nahoru a k zemi.

„A půjčte mi ještě šesták, pane Bouzo, poučil jste se od staršího kozáka.“ Odcházel potřásaje hlavou a brumlaje.

„Nic ani tam — ani tu!“

Zbylo po něm ticho a v něm šum jako od rozdouvané, jemné pěny. A rýhy skalin pojily se v rysy tváře, přísné, záhadné, tajemně splynulé s tichem vůkol. Dvě nesymmetrické prázdné prohlubiny byly oči, z nichž čišel mráz a krutost. Viktorýn nevydržel dlouho v lomu a dal se kol rybníka. —

Zima vtrhla od severu do kraje, ne na bílém komoni, ne po veselé, rolničkami zvonící sanici, leč v mlhavém dušičkovém závoji, bezvětřím a krokem zatěžklým studenými prškami.

Františkovi se přitížilo. Slábl, přemáhal se, ale dosud chodil do školy. Až za prosincového jitra nemohl postaviti se na nohy.

Zlostně zanaříkal, vybouřil otce i matku. Viktorýn v zástěře, jak z dílny přiběhl, popadl kabát a běžel pro lékaře. Jen na okamžik stanul před bratrem, když přivolal ho pláč matčin. Ale hluboce vetknul se mu v paměť pohled, jímž ho František změřil. Očima zakroužil kol svalnaté, zdravím kypící postavy jeho. Lačně a zároveň se zlobnou závistí. Pak vzdechl hluboce a obrátil se ke zdi.

Viktorýn vrátil se se vzkazem, že lékař se dostaví co nevidět. Nikdo mu neodpovídal.

„Přeješ si něčeho, Frantíku?“ tázal se bratra Viktorýn.

„Nic!“

Viktorýn vyletěl ze dveří. Znal zvuk tohoto hlasu. Znal a procítil sám ve Vídni, jaký cit tak hořce barví hlas. Nebyla to již závist, ale nával zoufalství.

Ale František se rychle vzpamatoval. Uvěřil na podiv snadno lékaři, že je to jen katarrh trubic, že odpočinek a silná výživa nemoc zapudí. Věřil a kul plány, že půjde na jih, do Arca. Měl tam jíti již o prázdninách, vyčítal otci, nebyl by zmeškal půl roku studií.

Otec kýval jen hlavou a sliboval, jen co sesílí, že sám ho do Arca doveze.

Máti mimo dopoledne, kdy býval u lože otec, a do půlnoci, kdy ošetřoval bratra Viktorýn, sloužila nemocnému stále. Od půlnoci střídala se s otcem a Viktorýnem. Rád sloužil Viktorýn Františkovi, ale nerad u něho sedal. Ve stíhavých očích nemocného četl: Proč ty nejsi na loži, a já zdráv? Tak by bylo lépe, spravedlivěji a přirozeněji.

A otec díval se na něho zrovna tak jako bratr. Až Viktorýn zkrušen byl sám přesvědčen, že je skutečně nesprávno, že on, nešťastný, nemilovaný a budižkničemu, je zdráv, kdežto Frantík, chlouba a naděje rodiny, hyne. Bál se před bratrem hluboce vdechnout, jísti, prudčeji sebou hnouti.

Když tak u bratra v tupém mlčení sedával, plížili se soumrakem jeho myšlenek hadové, že to, več doufá, nikdy nenastane, že po celý život již zůstane v zápřeží cizí vůle. Oh, kdyby mohli, sílu i život by mu vzali — a tomu zde dali. Což není též jejich syn? Je pouze Frantík syn, a on otrok?

V zápětí bylo mu zase rodičů líto. Cítil, že toho více milujeme, koho máme ztratiti. Matka únavou již sotva nohy zdvihala, otec se tratil, a zpěv jeho z rána: „S nebe posel vychází . . .“ a z večera: „Pod večer Tvá čeládka . . .“ zněl teskně a třaslavě. Z rána slýchával Viktorýn ve své ložnici suchý, namahavý kašel bratrův. Krev se neobjevovala, a to rodiče utěšovalo, že nemoc snad přece se vyhojí.

Mnoho s nemocným nemluvili. Byl nevrlý, nepřál si toho. Ostatně v rodině Bouzově se nikdy nemazlili.

Vánoce minuly smutně. Teprve po Novém roce zatvrdla země mrazem, mlhy se ztratily, sníh vybílil krajinu, že zvlídněla, zveselila se.

Viktorýn byl sám sobě ponechán, již neslídil otec po každém jeho kroku. Někdy zahovořil si Viktorýn s lékařem Pácem, blíže přilnul však k učiteli Kromrovi. Kromer byl naivní enthusiast, vážil si umění nade vše a věděl o úspěších Viktorýnových ve Vídni. Dokonce si uschoval číslo vídeňského listu, v němž byla zmínka o „Najadě“ Bouzově.

U Kromra opouštěla Viktorýna vrozená ostýchavost a v domácnosti Kromrově se rozhovořil se zápalem o umění, o svých plánech vrátiti se do Vídně. Kromer kvitoval každou apostrofu Viktorýnovu upřímným: „Ale, ale!“ Přijímal vše jako zjevení a vyvaloval černé ptačí oči.

Kollegové se Kromrovi smáli a říkali mu zjevenec, ale měli ho rádi. Byl bezdětek, choť jeho byla přistárlá, tichá, úslužná paní. Kromer vzal si ji, vdovu po kollegovi, z útrpnosti. V domácnosti udržovala pořádek a starala se o muže jako o syna. Měli harckého kanára Ferdu, výtečného pěvce, a skvostné Erhartovo piano.

Viktorýn zařídil si v bytě Kromrově pokoutní atelier, hnětl tu své skizzy v hlíně za líbezných trilků kanárových. Někdy četl si o životě Řeků a Římanů z knihovny Kromrovy, jenž absolvoval dva ročníky filosofie, než dal se na učitelství. Jindy zase poslouchal Kromra, jenž zpíval, sám na pianě se doprovázeje. Vzpomínal při tom na svého nešťastného přítele, Richarda Zapletala. Kromer měl vyškolený, krásný baryton, ale v solovém zpěvu nikdy nevystupoval veřejně: měl nepřekonatelnou trému.

Po Hromnicích nadešel konec Františkův. Tři dni byl v mrákotách a za jitra, jiskřícího sněhem, dodýchal.

„Tatínku!“ volala máti, vidouc otce nad mrtvolou beze hnutí, bez ducha. Vzala ho kol krku a slzami zronila jeho líce.

S Viktorýnem odvedli otce od mrtvoly. Ale brzy se vzpamatoval, postál v modlitbě nad zemřelým synem a šel po práci. Mračná tvář jeho odmítala každou soustrast.

Matka štkala u mrtvoly spíše z úlevy než-li z bolu. S nádenicí umyla mrtvolu a oblékla ji do rakve. Temné vlasy matčiny prokvetly šedinami, silná šíje její se nalomila. Byla vysílena až k smrti.

Otec Bouza teprve k večeru, když Frantík ležel již oblečen na prkně, vrátil se k němu. Požehnal tvář zemřelého syna, políbil, po-

kropil svěcenou vodou a řekl: „Čas je složiti zbraň, klesnouti v nohy . . ."

Potom odešel obstarat pohřeb. Okázalý, za poslední věno synovi.

Druhý den k mrtvole nešel. Viktorýn s dělníky dávali ji do rakve. Matka a syn přijímali návštěvy. Otec nehnul se z dílny.

Po pohřbu hleděl si Viktorýn rodičů všemožným způsobem. Chtěl je potěšiti. Ale pouze máti zpozorovala jeho snahu, poplakala si s ním, povzpomínala a uklidňovala se. Byla jen ještě zbožnější než dříve a slíbila každého měsíce pouť do Klokot.

Otec zakousl se do živnosti, pracoval, jezdil sám po trzích, přibral si zboží chýnovského, stavěl novou pec. Zaměstnával se horečně. Matka chodila na hřbitov denně, otec jenom v neděli.

Kdykoli začal Viktorýn litovati Františka, vzpomínati, okřikl ho otec, aby mlčel. A oči jeho mluvily:

Zapíráš, jak jsi rád, že jsi zbyl samojediný, dědic, že jsi přežil toho, jenž měl více ceny než ty!

Místo sblížení odcizil se Viktorýn domovu ještě více. Jak mohl uposlechnouti volání otce, který ho ani nemiloval, ba ani nebyl k němu spravedliv! Jak mohl opustiti Vídeň!

Kdyby nyní z domu odešel, ani by to otce nedojalo. A každý na jeho místě by již byl dávno utekl. Ale on není každý, cítil to, že liší se od tisíců jiných, a byl v tom povznášející pocit, že se liší. Okusil z poháru slávy a věděl, že ještě a více bude okoušeti.

A také matku nemohl zanechati. Nebyla už statná jako dříve. Františkem přerváno bylo pojítko mezi ní a otcem. Frantík si jí nevážil, ale aby sám nebyl vyrušován, krotil často otcovu prchlivost. Nyní, bez ochrany vydána útiskům roztrpčeného otce, snad by zahynula. Býti jí pokud možno oporou, v tom byl smysl Viktorýnova prodlévání. Je mlád, co na tom, zmešká-li rok, dvě léta. Ale matce ublížiti nedá. V návalech tichého vzteku přál si, aby otec hodně týral. Vzal by pak matku a odešli by. Nějak by ji uživil, jako Foltýn.

Ale otec netýral, nebodal, jen zarytě mlčel. Viktorýn zhotovil u Kromrů skizzu k náhrobku pro bratra, chtěl otce překvapiti, udobřiti. Ale když skizzu dopravil domů, otec se rozvzteklil.

„Kde jsi to dělal? Nezakázal jsem jednou pro vždy něco jiného dělati, než co ti patří. A já pořád, proč se v dílně tak málo udělá! Jak pak jinak, když mladý pán lenoší? Darmochlebe!"

A smetl skizzu se stolu, že roztřepila se na kousky.

Viktorýn ani nehlesl. Úmysl otcův uraziti, ublížiti byl příliš okatý. Syn nepromluvil a vycházel ven.

„Kam?!" houkl otec. „Tak se chodí od otce? Odprosit!"

„Táto," zakročila matka, „dělal to přece z lásky bratrské."

„Odprosit!" opakoval otec.

„Odpusťte tedy," zasyčel Viktorýn a dupnul, aby zakryl, jak se mu kolena chvějí.

Otec zaťal pěsti a sezelenal.

„Furiante! Vari z cesty!"

Vyšel rychle na dvůr. —

Na potupu Viktorýnovi dal otec vyhotoviti pro Frantíka umělecký náhrobek v Chýnově. Viktorýn pak přestal choditi na hřbitov.

Obcházeli s otcem kol sebe jako šelmy v kleci. Přestrašen a rozdrážděn zabořil se Viktorýn do svého mlčení. Byl nervosně předrážděn. Nestála-li nějaká věc přímo, v rovnováze, viselo-li něco nesymmetricky, až to Viktorýna bolelo, dokud to neopravil.

V dílně vzepřeli se mu dva starší dělníci. V maličkosti, o niž by jindy nedbal. Nyní však se Viktorýn rozvzteklil a ztrýznil odbojníky tak, že plačky na něho žalovali. A podivno, otec div jim sám nepřidal, synovi neřekl ani slova.

Tedy surovým ho chce míti otec, myslil si Viktorýn. Ale neuvidí ho již takovým, už se podruhé nezahodí.

Matku provázíval do Klokot. Dávala tam na mše za Frantíka. Jarní jitra a letní večery prožíval Viktorýn v květinové zahrádce matčině. Jen že polévanými oklepky a výměty z pece změnil ji Viktorýn v miniaturní hrad a podhradí, s hradbami, valy a nádrží vodní.

V podletí začal se učiti u Kromra hře na citeru. Zvuk tohoto nástroje ho okouzloval. Učil se vytrvale, až bolívaly ho veliké, hrubé ruce.

Paní Kromrová domlouvala mu, proč že se straní lidí. Pozvala si od švakra, učitele z venkova, dcerku Julii, hezkou, zdravou blondýnu. Ale v zápětí přestal Viktorýn Kromrovy navštěvovati a nevrátil se, dokud slečna Julie neodjela.

Zima nastala záhy a ztuha a sníh, tající za vlažnějších polední, spléval se v pevnou litinu za ranních mrazů.

V dubnu dostal Viktorýn z Kahlenbergu pohlednici — od paní Karly. Byla ve Vídni. Četl: „Zde modrá se vše fialkami. K.“

A zde v Táboře jako by jaro nemělo již nikdy přijíti.

Pestrým motýlem nebo spíše jako kovově lesklá vlaštovka přilétl lístek z jihu. Závojem probleskl čarosvit, probleskl, zahřál a jako teplá krůpěj vkanul do zatuhlého nitra.

Vzpomínka nebyla mu již pohledem do studny, do něčeho dávno a hluboce zapadlého. Přiblížila se podivně a kývala, vábila vůní skrytých fialek. Hoj, viděl ji jasně, červenavou stráň kahlenberskou, jak její nožka po ní chodí, jak její ručky trhají modravé jiskry fialek. Větérek duje, ano, jistě věje, tam je neustále větrno. Z šumotu stromů vyznívá určitěji a určitěji melodie, píseň Richardova:

> Pred faráróv mostek prehybá sa,
> pod ním jatelinka zelená sa.
> Jatelinka drobná, nekosená,
> a už je moja milá rozvedená.

Richarde! Neminula ani dvě léta, co uložili tě v hrob. A přece, jak dávno, jak dávno!

Viktorýn v měkké něze oddával se zase záplavám mléčných nocí, kdy s Karlou hovoříval o umění. Měl dosud její dopisy skryté, nečítal v nich, bál se jich. Nyní je vyhledal a četl. Četl a lokal vůni z nich proudící. A do psaného vklínilo se tajemně a sladce vše nenapsané, nevyslovené, ale prožité. S ní prožité, s Karlou! A především

čarovný návrat z Kahlenbergu, svit luceren zářících do jejich zasnění, hlahol zvonů, které kovová srdce svá rozhoupaly jen jim na počest, pak modravý opar kavárny, modrý klobouk Karlin — jeho nemoc — její něžná péče, modelace — ach, vše, co tehdy nechápal, nedoceňoval, nyní připlývalo svědivou vlnou z jihu, kde voní již fialky . . .

Ne již touha, ale hlad nervů, surový pud zavichřil jeho krví. Horko, sladko a úzko na úmor!

Hetéra! Ano, tak nazývaly se takové ženy u Řeků. Četl to u Kromra. Ale Karla byla jeho hetéra, jeho Aspasie, jeho Korinna! A on? Blázen, blázen!

Ale ještě není zmeškáno nadobro. Vždyť ona vzpomíná tak jako on! Zítra, hned zítra k ní pojede. Zatínal zuby, aby utišil rozdrkotané čelisti. Zítra, sliboval svým rozvětřeným touhám a v slibu tom usínal.

V polosnu ležel přes půlnoc. Pak procitl. Měl dospáno. Kam jeti? Kde Karlu hledati v moři domů? Ohromností svou přemáhalo ho veleměsto. Kam jíti? Byt vypověděla, než odjela s mužem do Haliče. Snad přijela jen, povzpomínala, kdož ví, zda jen na něho — a už je zase za horami.

Co dělat? Jeti nemožno. Zůstati rovněž nemožno.

Snad ještě Karla dopíše, udá adresu.

Čas plynul zdlouha, bez dechu, bez jasných myšlenek. Až minuly tři dny. Pak byl jist, že zase zmeškal.

Bolest, jako by tvrdý sochor vzpříčil se mu v hrudi, sledovala toto poznání. Žebra jako by se mu chtěla rozpuknouti. Jako na rozloučenou ztělesňoval si její zjev. Byla krásná? Panno klokotská! Nikdy krásnější postavy neviděl. Dříve ve Vídni díval se okem umělce, nyní vzpomínal muž.

Při svitu lampy psal Karle list. Snad jej ani neodešle. Ale přece psal, musil.

„Buď šťastna Ty, kterou jsem nepřestal milovati, ale kterou jsem nepochopil, zavrhl nevěda. Ve vyhnanství své duše, všecek jsem Tebe syt (škrtl slovo, pak je znovu napsal), cítím Tvou hojivou ruku na svém čele a to je rozdrásáno. Zapadněte zvolna vidiny do němého hrobu. Pro mne není vzkříšení, jen velká resignace buduje nad vámi náhrobek z bílého mramoru. Svědectví, že zůstali jsme čisti. Čisti!“

Ukončil, podepsal se, pak vzal znovu pero a připsal: „Ach, jak byly oči Tvé pronikavé, hlas jak sladký! Smiř se, rozhněvaný stíne!“

Tanulo mu na mysli, že o rozhněvaném stínu někde četl, ale líbilo se mu to, ba zakládal si na tom závěrku trochu nejasném.

Choditi mezi lid! Jak by mohl? Nenávidí všednost a nechtěl by zevšednět. Má talent umělecký a ví, čím je mu povinen.

Modeloval horlivě u Kromrů a zanedbával zase citeru. Dobrá paní Kromrová měla ve společnosti jeho samomluvy, Viktorýn jen bručel. Dávno mu již nezdvořilost s Julií prominula.

Kanár Ferda byl druhý tvor, jenž snažil se Viktorýna baviti. Zpíval jako měkká flétna, šveholil jako drozd, cinkal jako konopka,

protahoval a opakoval týž tón jako slavík, pěl stále silněji a líbezněji, až nekonečným trilkem znějících stříbrných zvonků upadl v sladké šílenství. Pojednou ustal, a jako by se zatmělo, vše utonulo v bezhlasí. I zpěvák zmizel z bidélka, přikrčil se ke dnu klece, čekaje na kostečku cukru, jíž mu Viktorýn za umělecký honorář podal. Za to ho Ferda klovl do prstu.

Zima přešla. Postupujícím jarem i otec Bouza jako by jihnul v tváři, narovnával se v šíji. Zvlídněl, sem tam promluvil, jedl lépe a byl laskavější i na matku.

Jednoho nedělního odpoledne vešel k synovi do pokojíka a usedl na kufr.

„Kam půjdeš odpoledne, Viktorýne?"

„S matkou do Klokot."

Otec se odmlčel, šňupl si a zastrkuje tabatěrku, pronášel zvolna:

„Myslíš — tento — pořád na Vídeň?"

Viktorýn se lekl. Skutečně poslední dny silně byl sklíčen. Modelace u Kromra se mu nedařila. Chtěl zase viděti vzory, poučiti se.

„Teď, teď!" řekl si, „teď je chvíle! Buď — anebo!"

Otec přejížděl červeným sbaleným kosmonosákem pod nosem a neodvracel šedých očí od syna.

„Ne!" vyhrkl Viktorýn a v zápětí uztrnul zoufalstvím nad svou odpovědí.

Vždyť — vždyť to není pravda — nemohl dále mysliti. Následující slova otcova dopadala na něho jako rány se všech stran.

„A kdybys myslil, bylo by to nadarmo. Tam," máchnul rukou k jihu, „si člověk jen otráví krev. Podívej se na Treybala, byl jen o pět let starší než ty. A zpěvák, umělec, jinačí než ty. A studovaný člověk k tomu! Sám Dvořák z Prahy ho do Vídně doporučil. A co je z něho nyní? Vyzpívaný oškubaný kohout. Ztratil hlas, ztratil zdraví, ale za to naučil se lehko žít. Nedávno ho na Zavadilce stloukli do krve, pro falešnou hru. To je to umění, to je ta sláva! Kdyby byl dostudoval, mohl býti pánem, otcem zdravé rodiny. Nyní má mrzáky. Tak vidíš!"

Otec se odmlčel, zakýval několikráte hlavou a přelamoval prsty. Pak dodal:

„Také jsem kdysi fantasíroval, jako ty. Ale umoudřil jsem se, musil jsem. A dobře bylo tak."

„Nebylo tak dobře, tatínku," vybuchl Viktorýn se zoufalou odhodlaností. „Měls jíti za hlasem srdce."

Otec vstal, spustil ruce a řekl přísně:

„Co ty o tom víš? Nemluv!"

Ale Viktorýn nesnesl již tíhy, která mu vrůstala do samé duše a mluvil:

„Tatínku, oba jsme se měli oprostiti — zanechati všeho a jíti za srdcem."

„Mlč!"

„Hlas srdce — boží hlas! Dar umělecký — účel života — štěstí —"

„Účel života — štěstí," pošklebovaI se otec, „co mi tu deklamuješ? Radu ti dám, synáčku. Opořany jsou odtud na skok. Místo do Klokot jeď tam a opakuj v přijímací kanceláři, co jsi právě řekl. Ani po lékařském vysvědčení se nezeptají — rovnou přijmou tě do blázince. A já tě budu mít zaopatřeného."

Zamnul si ruce, zasmál se a vytahoval tabatěrku. Viktorýnovi zatočila se hlava.

„To je — to je!" supěl.

„Snad tě to už nechytá?" děsil se otec na oko. Zdvihl ruku s tabatěrkou, aby syna udeřil.

„Pár pohlavků ti snad fantas vyžene."

Ale Viktorýn byl už ze dveří. Slepý vztek v něm kypěl, chtělo se mu tlouci, zabíti. Jako kdysi ve Vídni, když opilý Eugen trýznil Karlu a on uchvátil ho za hrdlo a div ho nezardousil. V dlaních mu to škubalo, jako by držel vybiječe elektrické baterie.

V síni kopl do plné štoudve. Vylétla, voda vychrstla, štoudev se rozsypala. Voda zaplavila síň a stříkla otci k nohám.

„Pacholku!" volal otec, ale Viktorýn byl už na ulici. Tygr štěkal chraplavě na dvoře. —

A zase obcházeli příští dny syn i otec kol sebe rozezlení, nedůvěřiví.

„Mzdu za tři měsíce jste mi nezaplatil . . ." řekl Viktorýn otci v dílně.

Otec jen poskočil a svraštil oči.

„Máš to uloženo," odsekl. „Řekni krejčímu, že tvou parádu zaplatím."

Viktorýn se šatil vybraněji, než jiní synové z rodin živnostníků, nosil hedvábné vesty a umělecké vázanky. Nyní však ve smutku za bratra byl v odpovědi otcově očitý výsměch.

Hovor otcův s matkou oplýval narážkami na nevděk dětí, nevěreckost Vídně, a matka domlouvala synovi, že se otec jenom bojí, aby nebyl syn po bok stavěn Makartovi neb Canonu a jak se všichni ti pekelníci jmenují. Že lépe žíti tu beze slávy, než-li ve Vídni ztratiti duši nesmrtelnou. A otec že zase zapomene, když ho syn nebude drážditi. Beztoho má něco za lubem, dostává poslední čas hojně listů i sám vysedává při psaní.

„O mne se jistě nestará," odvětil Viktorýn.

„Dítě! To on je takový. Má rád, ale nedá to na sobě znát. Jeho nebožtík táta byl zrovna takový; tloukl hocha, kde mohl. Ale proto napomínám tě jako matka, mluv s otcem, ať se proti tobě nezatvrdí! Já ti nepomohu, když tatík na tebe oko zavalí. Zdraví ve mně není, od smrti Františkovy hynu. A umru-li, otec se ožení, dostaneš macechu. Uvidíš -- a budeš ošizen!"

„Nic od nikoho nechci!"

„Dítě, dítě!"

„Z lásky mi beztoho otec nic nedá."

„Cti otce svého i matku svou! Je to hřích! Viktouši, slib mi že na něho promluvíš."

Konečně to syn slíbil. Otázal se v dílně otce na něco ze živnosti. Otec na to čekal. Odpověděl rychle a vlídně. A téhož večera, vytasil se s novinkou.

„Oženíme tě, Viktorýnku."

Šňupl při tom a lousknul prsty.

„Snad ještě ne," zasmál se Viktorýn, jako když měď láme.

„Už ano. Vše půjde jako po šňůrce. Nevyprávěl jsem někdy o Štípkovi, starém kamarádu z vandru?"

„Ne."

„Má závod hrnčířský v Litovli na Moravě. Dá ti svou nejstarší dceru Betty — ne, počkej, Berta se jmenuje! — a s ní pět tisíc zlatých. Rodina je spořádaná, a jablko nepadne daleko od stromu. Myslím, že můžete býti šťastně živi."

Matka tušíc, že Viktorýn chce prudce odmítnouti, přispíšila si.

„Hlavní věc, otče, je-li Berta nábožně vychovaná a rozumí-li domácí práci."

„To je, to rozumí," dotvrzoval otec, jsa rád, že syn mlčí. — „Na vše jsem se dobře přeptal. Kamarád Štípek nikdy nemluvil do větru, co slíbil, to splní."

„Proč se mám ženiti, tatínku?" namítal syn, hledě na matku, která ho prosila očima.

„Abys mi nezůstal na ocet," ušklíbl se otec. „Kdy pak ti bylo čtyřiadvacet?"

„V zimě," odtušil syn a podivil se. Ani si nevzpomněl, že je plnoletý.

„Nu tedy!" vybízel otec.

„Nemyslím ještě na ženění, tatínku."

Otec zalamoval klouby u prstů.

„Nemyslíš? Ale za to já myslím, že příroda má své právo. Leda bysi se byl zkazil ve Vídni."

„Táto!" okřikla ho matka. „Popřej hochovi přece času na rozmyšlenou."

„Jako nějaké Mařence," zaryl otec. „Jak dlouho se tedy budeš rozmýšlet? Pět, deset let?"

„Nech mu týden," odpověděla matka za syna.

„Dobrá! Ale ženit se musí! Mám návaly krve v hlavě. Můj otec skončil náhle, mrtvicí. A to se dědí jistěji než peníze. A ty, stará, také už nejsi jako rys."

„Ještě jsem si nestěžovala."

„Ale nicméně bylo by ti vhod nějaké zastání, trochu pohovy. Nadělala jsi se po šestadvacet let dost a dost."

Matka neodpověděla, jen povzdechla, neodvracejíc očí od syna. Otec pokračoval:

„Štípek má ještě jednu dceru a žádných jiných dětí. V Litovli má dům a dobře zavedenou živnost. Je to dobrá partie pro tebe."

„Ale kdož ví, hodíme-li se k sobě," namítal Viktorýn.

„Seznáte se. Ženská jako ženská. Můžeš si zafantasírovat, že je to z lásky, že jsem ti nic neřekl . . . A kdyby ne — láska je jen pro velké pány."

Zachechtal se ostře a pohlédl bokem na matku. Tato přistoupila k synovi a vzala ho za hlavu.

„K ničemu se nezavazuješ, Viktouši. Uvidíš a poznáš. A bude-li v tom vůle boží —“

„Nu ano!“ přerušil ji otec. „Ale ať je tak neb onak, s neděle zajede Viktorýn do Litovle. Již jsem ho tam ohlásil.“

Znělo to rozhodně. A přece nevzbudilo protestů v synovi. Vyjede si do světa! V tom bylo plno zárodků radostných. Udělali mu do vězení okno. Vezme peníze — a pak kdož ví, zda se vrátí!

Litovel! Představoval si hrad a v něm princeznu. Ne lidského, ale nebeského původu. Nečekala na osvoboditele, ale sama osvobozovala.

V sobotu večer chystala máti tlumok na cestu. Otec vypsal na papír podrobně, kdy kde přestoupiti, jaká jsou spojení, i na zpozdění vlaků nezapomněl. Vypsal to z jízdního řádu a několikráte to hlasitě předčítal.

Rozkázal synovi, aby v Litovli nezdržel se déle než tři dny. Umluvenou záminkou návštěvy bylo shlédnutí tamní výroby keramické, která měla chvalnou pověst. Nebude-li z ženitby nic, nebude děvče zostuzeno. A Viktorýn poučil se odborně, a to stojí také za cestu.

„Zítra vyzvednu peníze ze záložny,“ umínil si Viktorýn. „Snad se už nevrátím.“

Na matku pohlédnouti si netroufal, zabolelo ho vždycky srdce. Ona bude mysliti, že zaprodal duši nesmrtelnou. Ale snad ho proto tím snáze oželí.

„Abych nezapomněl,“ řekl otec na dobrou noc, „slyšel jsem, že máš v záložně kapitál.“

„Ano — mám.“

„Bude dobře, když mi knížku odevzdáš.“

Studené leknutí projelo Viktorýnem.

„Nevím, zda vůbec pojedu,“ odvětil zmaten.

„Co je ti zase?“

„Chtěl jsem zítra vyzvednout v záložně . . .“

„K čemu pak? Na cestu dostaneš ode mne, a zasnouben ještě nejsi, abys dělal nevěstě presenty. Tak nač peníze?“

„Myslil jsem — na nepředvídané výlohy.“

„A pak, v záložně v neděli neúřadují, a v pondělí jsi již beztoho na cestě. — Proč se šklebíš? Bojíš se?“

Otec zašel k srstnatému kufříku pod oknem, v němž měl úřední listiny, stříbrné lžíce, nějaké šperky a peníze. Vyňal spořitelní knížku na jméno Viktorýna Bouzy.

„Podívej se!“

Syn měl veškeru otcem zadržovanou mzdu uloženu.

„Tak vidíš. A nyní sem s knížkou. Víš, že se nám ztratil nebozez, kdož ví, není-li v domě zloděj.“

Zoufalství překypělo ve Viktorýnovi. Ano, vydá tedy vše! Ať bez halíře opustí dům otcovský! Prodá šaty, co má na sobě. Ať třeba

v hadrech, jen když na svobodě! Ano, pojede, ale ne do Litovle. Na první stanici vystoupí — a uteče do Vídně!

„Snad bys mu mohl přidat,“ přimlouvala se matka, když otec synovu knížku zamykal do kufříka.

„K čemu? Vypočítal jsem vše dobře, má na cestu dost a ještě na diškrece. Nemusí být špinka.“

„Člověk nemůže vědět,“ naléhala máti. „Naskytnou se výdaje, o kterých se napřed neví. Něco se vidí, rádo by se koupilo, třeba pro nás.“

„Děkuji,“ zabručel otec.

„Člověk nemá mít na cestě ruce svázané. Ať dá Viktouš, až se vrátí, účet, outrata žádný není.“

„Když je to takové,“ povolil otec, „přidám desítku. Až se vrátí z Litovle, vrátím mu jeho knížku a druhou přidám. Vím, že ženich potřebuje peněz.“

Hoch od krejčího přinesl Viktorýnovi nový oblek, světlý, modní. Otec dal mu jej ušíti, nechtě, aby syn jel ve smutku, jejž celá rodina dosud nosila.

„Uteču!“ s tím uléhal Viktorýn na lože a s tím též vstával v neděli. Zašel ke Kromrovi a zasvětil ho do plánu svého. Kromer pošle za ním jeho věci a neprozradí jeho adressu.

Na nádraží v pondělí ráno poučoval otec Viktorýna, jak si má v Litovli vésti. Aby ani živnost v Táboře nechválil ani nepodceňoval. Do špatného by opatrný Štípek věno nedal, a přechválenému by snadno ubral.

Otec koupil sám lístek a pak teprve dal synovi peníze. A dopis pro Štípka.

Viktorýn jel. Byl jako omámen. Máti při loučení se usmívala. Jak by zaplakala, kdyby z Litovle psali, že tam nepřijel!

Vše pudí k tomu, aby klamal. I jeho talent. A ten nejvíce staví se proti lásce k rodičům. Musí klamati. Pojede do Litovle, a až vrátí se do Tábora, vybere peníze ze záložny a pak odjede. Bezohledně a na dlouho.

(Pokračování.)

Antonin Sova:

„U Shorňů“.

Povídka blankversem.

I.

Ves na úbočí černých lesů stála
a dívala se s vrchu do kotliny . . .
Tam spaly jiné vsi, jež podobaly
se na vlas jí, tak jako vejce vejci . . .
Tu blýskl rybník a tu potok nití
stříbrnou províjel se roklinami,
z nichž lesy pospíchaly do úbočí,
v severní stranu v obzor ztrácely se,
jak černý mrak se v jedno místo shlukly,
že sotva zřel jsi silnici a cesty
protínat plochy jejich nekonečné . . .

Hle, právě jaro počínalo svítit
zelení prvou, rašit, holé větve
pupenci plnit, louky vykrašlovat
koberci nad vši krásu nejkrassšími.
Vzepláły jasem nejbídnější domky,
rozsáhlé statky, čistě obílené
se stodolami pokrytými došky.
Ves celá na slunci se rozhořela
s myslivnou blízkou, jejíž žaluzie
zelené ve všech oknech provětrány.
Tam zámek zcela ztracen v starém parku
s barokní střechou, se schodištěm vetchým,
tak sešlý, jak by stařec vyhříval se
a usmíval, jen mládí vzpomínaje . . .
Schýlený kostel baňatou věž zdvihal
za bujným sadem, za stavením farským,

a jednopatrová se tiskla škola
na místě význačném a odloučeném,
tak oddálena od všech domků bílých,
kaštany zelenými obstoupena . . .

Jak by se okna nebes otevřela,
vzduch vlažný vanul . . . Skřivan v nedozírnu
švířiti počal píseň velkonoční . . .
Zem jihla. Přes potoky rozvodněné
se brala stáda zakaleným brodem.
Krav bukot radostnými ozvěnami
se vracel do vsi. Praskot bičů svištěl,
co sousedé šli odměřeným krokem
při branách, pluzích, při vozech svých v pole,
své „hať ou!“ křičíce tlumeným hlasem.
Bafčili z dýmek, visících v rtů koutcích.
A oráči šli mladí, vysvlečení
z kabátů, zpívali si vážné písně,
jež s pomalým se shodly chodem volů,
s knikáním racků, moudře zobajících
ponravy, pluhy čerstvě vyorané . . .

Ves čistě plála ve večerním jasu . . .
Vymyta okna, vydrhnuty práhy,
smeteny dvorky. Ženy v plné práci
zřít bylo dosud. Večer před nedělí.

II.

Na statek Shorňů — tam, kde u Kalinů
říkali, — vešla chatrná a stará
neznámá žena.

Večer právě klesal
a stíny dlouhými pláň světlou zalil . . .
Únava cesty v jarním dnu a teplém
tížila ženu . . . Měla šaty tmavé
a zaprášené. Z města přicházela . . .
Jí nikdo neznal. Jenom starý Shorňů,
jak starý chrt když počne z dálky větřit,
hned s pece slezl, v koženky své zaryl
hubenou ruku, víčky navislými
zamrkal, jevil zájem pro stařenu . . .
a bafal, bafal z dýmky zakouřené . . .
V tom, kterak vzdychla a jak promluvila
o časech dávných, o svých sourozencích
a o příbuzných, o sousedech, dávno
již o pohřbených, též o statcích a lidech,
jak byli a jak žili, děda Shorňů

zamrkal víčky prudce, vykřik: „Stázi!
Pro boha Stázi!“ ústy bezzubými
a zašklebil se v polo smíchu, pláči . . .

To byla tedy Stázi . . . Přišla náhle,
jak lidé chodí tušením svým jati,
by před smrtí svou uzřeli ves rodnou,
své sourozence neb svých známých hroby.
By vzpomínkami srdce nasytili
pro zbytek svojí pouti.
Děda Shorňů
se usmál bezzubý: „Posaď se Stázi,
tu u mne. Chléb si ukroj, popovídej
a neboj se mne, jak ses bávávala,
když mladicí jsi byla, a když o laskavost
nebylo u mne nouze . . .“ Usmála se
stařena, poznávajíc děda Shorňů
po tazích, postavě i laškovnosti,
a za ruce jej držíc, třásla jimi . . .
Děd jak by zmládl. Srovnal hřbet a počal
hned stařeckými krůčky poskakovat,
nevěstu mladou shánět, hospodáře,
bil do vpadlých se prsou, pravil: „Stázi,
to padesát už může býti roků,
co jsme se neviděli.“ „„Víc, můj starý,““
stařena zase. „„To jsem nevěděla,
že při zdraví tě tady ještě najdu.
Mně nedalo to, do prvního statku
hned při silnici na kraji jsem vešla
a myslila jsem si: Co asi dělá
Vít Shorňů? Kam se poděl? Jak se vrátil
z té vojny tenkrát? To jsem pomyslila.
I na tvou ženitbu a na ty časy,
co potom přišly . . .““

„Chvála bohu, holka.
Já očistec měl na zemi. Však přešlo
i to. Svou nebožku jsem slavně vložil
do lůna země, dvacet let jak oko
ji opatroval jsem, tak byla nuzná,
tak chatrná, jak světlo na kahánku . . .“

„„Však jmění bylo . . .““ tu se třásla brada
stařence náhle, jak by na sokyni
s trpkostí ještě mnohdy vzpomínala.
„„K čemu ho bylo? Vše bůh dobře řídí . . .
Musilo býti . . . Neboť slyšela jsem,
že jeden syn tvůj pánem dávno v městě,

tvůj nejstarší že ve Vídni je něčím
velikým, po ministru hned že první
a ve všem prý mu radí. A tvůj třetí
se zdařil po tobě. Ten hospodaří . . .
Dej bůh jim štěstí, věky věkův amen . . .“ “

A stařena se pokřižujíc zdála
jen malý uzlík v koutě na lavici,
oči jí hrály bystře, jakous něhu
v svém dobrém stále měla obličeji,
pod černým šátkem šedé, řídké vlasy
stékaly v čelo krutě rozbrázděné,
však podle úsměvu — to byla Stázi . . .

„Stázičko,“ řekl, takou chválou zjihlý
a zlaskavělý. „Děti dal mi k světu
bůh nebeský. Však přece zdálo se mi,
že snad jsem chybil, že mne pán bůh trestal
nemocí ženy za to, že jsem přece
ublížil komukoli, těm či oněm.
Snad zbujnost, že jsem nedovedl krotit,
jak patřilo se. Že jsem také s tebou
zamýšlel cosi . . .“

Mručel, nedomluvil . . .
Chtěl smát se, ale nemoh’, z ruky svojí
nůž upustil, jímž chléb chtěl ukrojiti,
jak zvyk měl, zaklel a pak opatrně
jej zdvihnuv řekl: „Tak si ukroj sama
a nestyď se. A vejce na rendlíku
v tu chvíli budou, ani nepomyslíš,
jen hezky seď, ať sobě odpočineš . . .“

V tom mladá zasmála se hospodyně
v světnici vedle . . . Dveře otevřela,
nahlédla do výměnku, řekla: „Hle, hle,
náš dědeček si namlouvá . . .“ A děti
v síň rázem vběhly, růžové a silné,
údivem oči vypulily modré
a stařenku div nezhltily . . . „Vššš, vššš,
vššš, vššš!“ děd vzkřiknul, natloukaje vejce
do kastrůlku, chtěl zahnat drobotinu . . .
Pak vzkřiknul: „Až vás zavolám, vy roto . . .“

III.

Však marny křiky... Děti za psem vběhly...
Andělka, nejstarší, vlas rudozlatý,
jak z kuželíčku, rovně načesaný,

zvědavé oči, nosík malinkatý
jak bublinku tak červenavou měla . . .
Jí v patách vběhl hošík sedmiletý . . .
To Honzík byl . . . Jak vařený rak rudé
měl ruce, bosé nohy vyběhané
po velkonoční, dosud chladné návsi . . .
Kluk bezzubý, jak smál se, třímal drobnou
řehtačku ke kolenům rozedraným . . .
Nejmladší slula Jelka. Batolila
a na tlustých se nožkách nadnášela
růžová celá, rovným, řídkým vlasem
pokrytou hlavičku. Toť loutka z vosku . . .

Když k ní až přišly, Stázi viděla je
tak všecky z blízka, děla: „Bůh jim žehnej
a dej jim zdraví.“ Děti obklopily
neznámou babičku. Hned ten či onen
jí cosi pravil, něčím pochlubil se,
a brzo zdálo se, že kamarádi
s ní od jakživa byli. Honzík ptal se,
proč nemá zubů jako on? A Jelka
jí berlu vzala. Na zem k ní si sedla
a s novým předmětem si zbožně hrála . . .
To vidouc hospodyně také vešla,
i muže zavolala. Pánovitá,
zdravá a silná kypícím svým tělem,
jak pávice se nesla. Drsným hlasem
a panovačným uštěpačně děla:
„Koho tu, dědo, máte? Vida, vida,
proč nůž se špičkou zapích': přišli hosti . . .“
V tom hospodář, syn dědův, hlavu vsunul
otvorem dveří. Ne tak zvědavostí,
spíš proto, že mu žena povelela . . .
zdál vyžilý se, nemocný a bídný,
smích tichým, suchým kašlem zadušený
zapadl v tvářích. Příliš velká lebka
zlysala, kosti skrání vystávaly . . .
Žíly a tepny, na nichž každý úder
jsi zříti mohl, modře rozvětveny,
ve tváři oholené množství vrásek
hlubokých, zkornatělých rozeseto . . .
Ten pohled vpadlých očí, bledě modrých,
se zdál jak z hrobu hledět, ale mírně,
smířeně, odevzdaně, mnoho roků
se takto díval. Zvykl si a doufal,
že možno ještě malou chvíli žíti.
I žena zvykla, všichni navykli si,
neb žil už tak i pracoval, jak možno

člověku, který dnes či zítra schvácen
uléhá náhle, ale opět vstává,
však zkositi se ještě nedá, nedá, —
tak zrovna jako kdysi matka jeho . . .
Nuž, ten děl hlasem tichým, prázdně znícím,
jak z dutého by prostoru se nesl:
„Nu, dobře. Nechte děda, má-li hosta
a po cestě. Pryč, děti, nechte starou
tu babičku a děda na pokoji.“
Pak přistoupil a před stařenou stanul,
jí na ramena poklepal a zeptal
se otce, který točil nad kastrůlkem
vařečkou rukou těžkou, neumělou:
„Čí že to babka? A zda dosud slyší
a dosud vidí? když tak dobře přešla
hory a doly z horoucí až dálky?“

Tu děda mírně pravil: „„To je Stázi.
Tys neznal ji. Má byla kamarádka.
A jaká holka, darmo o tom mluvit.
Víš, byla ze Zachovic statku. Všichni
tam pomřeli a v svět se rozutekli.
Zach, táta, neměl už co do úst vzíti.
Pak probil statek. Zbyla po něm Stázi.
Šla tenkrát do světa. Teď vrátila se . . .““

IV.

Konečně s dědem zůstala tu sama
stařena Stázi. Pod bradu až vnesla
si kastrůlek. Pak jedla, přikusujíc
černého chleba. Stařec na ni hleděl
s podivnou něhou zaniklého mládí,
snad v představě zas cítil vše a viděl
jak tenkráte. Neb často jako bleskem
nám něco zcela jasně připomene
okamžik prchlý, náladu dne, lidi,
jak před mnohými lety návsí přešli,
ba, které chatrče tam, stromy stály,
a kterak pivoňky a růže kvetly . . .

„Nu, Stázi, pověz, jak se dařilo ti
a jak ti bylo, když jsi odcházela,“
vyzvídal děda, sirku rozhořelou
u dýmky rukou chránil. V té to vřelo
a sípalo jak v tílku churavícím.

„„I ty víš dobře, jak se ženské daří,
když v městě po službách se utrmácí, —

co mužská faleš. Panečku, já často
se mohla vdát,"" tak s jistou koketností
mu pravila. „„Však ani pomyšlení
jsem neměla a vždycky modlila se,
by uchránil mne bůh. Tak nestalo se . . .
Já vdala se. A dětí neměla jsem.
Můj muž byl zlý; měl krámek na předměstí.
Jak pán byl bílý, sloužiti si dával,
tloust pomalu. Byl pěkný v obličeji,
čaroval ženským . . . Mučil mne a říkal,
že z venkova jsem, hloupá. Musila jsem
snášeti všechno. Mýt ho, opilého,
naň vydělávat celé dlouhé roky . . .
Rozvážet ráno městem v putnách mléko
s psem, kterého jsem měla do nedávna.
Pes věkem zdechnul. Shledala jsem kupce
i na to zařízení v krámku. Přišli,
zkoupili. Muž vzal peníze a zmizel.
Já sama zas. Jak jsem ti byla ráda!
Zas chodila jsem s mlékem, sama sobě . . .
A hadry, když se začaly rozpadávat,
půjčil mi lichvář šaty, platila jsem
mu spravedlivě denně na haléřík,
ba spokojen byl se mnou. Tak zas roky
běžely . . . O muži jsem nezvěděla,
až před nedávnem, na úřad kdy páni
mne zavolali, platit chtěli cosi
za nebožtíka, zkoumali a přeli
se o pozůstalost, — už věděla jsem,
že svobodna jsem zas. Tu omrzely
mne ulice a protivná ta rána,
a stesklo se mi. Musila jsem jíti
a podívat se na ves. Taky tebe
jsem v mysli měla. Ale byl jsi mladší
v mých myšlenkách.""

Zmlknuvši zamyslila
se stařenka a vyschlou rukou bradu
si podepřela. Starý děda bafal . . .
Pak dojat mrkal, brada zatřásla se.
A pravil: „Stázi, já tě nevyháním . . .
Jen chceš-li zůstat u mne, pak to nějak
již uděláme. Můžeš tady zůstat,
jak dlouho chceš."

„„A co by hospodyně,
co hospodář by řekl? Půjdu zase.
Jen dnes mne u sebe nech,"" řekla stará,

a únavou se víčka klížila jí.
A co tak usínala na lavici,
jíž obepiata pec, děd chodil zticha,
snažil se našlapovat, ale ztěžka
to šlo již. Musil držeti se stolu
a skříně, misníku a shodiv talíř,
potichu zaklel. Malé lampy plamen
od plechu postranního odrážel se.
Byl žlutý, slabý. Stropní trám se černal
i kouty, velkonoční holubička,
jíž děti přivázaly prostřed stropu,
míhala křídly jako ve průvanu . . .
Děd sed si. Na stařenu dlouho hleděl
a na shrbenou, drobnou její hlavu . . .

V.

Den slunný byl a jasný v procitnutí.
Jen z rána děda procit, zřel už čilou
stařenku oblečenu. Srovnávala
tu nádobí, tu rozházené krámy
tam na stole a v koutech . . . Ani stopy
již po únavě. Div, že nezpívala,
tak do smíchu jí bylo, žertování . . .
Či zdálo se tak v ranním ostrém slunci,
v záplavě oslnivé? Děd se usmál.
„Nu, hle, hle, ženskou, tu hned neudoláš,
jak pták je čerstvá.“ A tak rozmlouval s ní
s postele ještě, pamět napínala
své sítě jako pavouk v prvním slunci,
když číhá na svou kořist trpělivě
a nehýbá se . . . A tak rozmlouval s ní
zas o ledačems, co už dávno bylo
pohádkou pouhou. Ale pro ně mělo
to nový význam, křísilo to časy
zapadlé navždy. Řekl: „Půjdem spolu
a ohlédnem se po vsi.“

Shledal staré
vysoké shrnovačky, poctivice
podšité, teplé, dlouhý modrý kabát,
jenž do zelena hrál, a obléknul vše
s vážností pobožného, jenž se chystá
dnes do kostela jít a ku zpovědi.

I vyšli po snídaní poblíž sebe.
Chalupy, statky prošli, zastavili
se u Zachů též. Neznámí tam lidé
je uvítali. Nikdo pamětníkem

dob starých nebyl. Ona skrze slzy
se dívala. Vše stěží poznávala,
ty staré síňky, jako přestavěné.
Na záspí shnilé stromy pokáceny.
Už nebylo tak, jak to znávávala . . .
Však celkem přec, jak bývalo to jindy.
Jen lidé jiní, jiní k nepoznání . . .
Tak ráda by se všude zastavila
a vnikla do tajemství zašlé doby,
vše zvěděla by ráda od těch živých
i od mrtvých tam dole na hřbitově . . .
Byl Balcar živ a Klaučová i Fricka,
pak ještě asi tři — to byli všichni.
Živ Balcar byl, však ležel. Fricka dávno
se zbláznila. A tak ji nepoznala,
kdož by se divil. Nikdo z těch, kdož drazí
jí byli, nezůstal tu, jen ten Shorňů.
A dobře bylo tak, že přišla k němu . . .

VI.

Dny rychle ubíhaly. Ale dosud
stařena nemohla se rozloučiti.
Děd zatoužil, ji nepustil, kol sebe
ji musil míti, zvyk' si, jak by jaro,
jež před padesáti kdys prožil roky,
se znovu vrátilo, on počal cítit,
že stařenka je součástí mu duše . . .

Zle dívala se mladá hospodyně,
když směšný děd se skláněl ku stařence.
Cos našeptávalo jí, muže svého
uchytla za rukáv a hučela mu:
„Bůh ví jak, odkud, chytrá stařena je . . .
Snad zálusk na to má, co dědu zbývá?
Co jednou po něm zbude našim dětem?“

Muž přemýšlel, však pranic nevymyslil,
neb konečně mu trapno všechno bylo,
jen denně, když si odbyl trpitelství,
když posadiv se večer, nabyl dechu
na lůžku svém, si chvíli odpočinul.

Děd postřeh' oči zlé. Tu zatvrzele
děl hospodyni jednou: „Neporučí
mi nikdo, rozhod jsem se. Neporučíš
mi, nevěsto. Já Stázi neopustím.
My zkusíme teď spolu hospodařit:
uvaří, poklidí, a to mi stačí,

když dva se nasytíme. Oči také
pomůže zatlačit, až dříve umru,“
děl jako člověk o všem přesvědčený,
zhluboka vzdychnul, hlava klesla k hrudi.

„„Jste nerozumný, dědo,““ řekla mladá
mu hospodyně. „„Což jsem nesloužila
vám dobře?““ pravila a hněvala se.
„„Což neobětovala jsem se dosti,
když nemocen jste ležel? Což jsem dobře
vám jídla nestrojila? Nevděčný jste,
a rozumu jste pozbyl, musím říci,
a líto je mi za vše namáhání . . .““

Děd vyslechl a mlčel na rozpacích.
Jen holí na podlahu poťukával,
pak pravil máchnuv rukou: „A co po tom
je světu, nač se starat. Marné řeči.
Já neříkám, že měl jsem se tu špatně.
Však najednou se samotnému zmrzí
i dobré bydlo. A když zasteskne si,
jak v plotě kůl je člověk opuštěný.
Ba, nerozumí nikomu v tom světě
tak dobře, jako tomu, s kým si může
o všem, co bylo, chvíli dorozumět.
A vždyť to pouhá chvíle, co tu budem.
I do smrti již neschází nám mnoho.“

„„I hle, hle,““ usmála se hospodyně,
však víc už nešpetla.

„To nepovídám,
bych zhaněl, co jste pro mne udělala.
Mně bude Stázi dobrá. Zastane vás,
vám práce ubude. Zná všecko Stázi,
nač vzpomenete.“

„„Nunu, to je chvála,““
zasípala hospodyně.

„Ze statku je,
pořádná dcera. A že tatík věno
jí protáh hrdlem, za to nikdy Stázi
nemůže.“

„„Proč jste si ji nevzal tehdy?
Že byla bez peněz, vy nechal jste jí.““
„Mlč!“ vzkřikl děd a zdvihl hůl jak k ráně.

„„Nebudu mlčet. Co, vy mlčte, dědo!
Vy kdybyste ji tenkrát rád měl vskutku,
moh' jste být šťasten a já nemusila
se provdat do vašeho statku. Dusí

mě beztak tady všecko. Utekla bych,
jen nemít dětí,““ vztekle zaplakala,
a vyšla ze síně a bouchla dveřmi . . .

VII.

Od chvíle té jak bouře utajená
teď mlčky v domě, po dvoře a v sadu
chodila mladá hospodyně. V noci
vzdychala ještě, když již všichni spali,
ze žalu pila. Od žen slýchala to,
že má-li člověk bolest, zahubí ji
tím jedem sladkým, jenž ji v nitru spálí . . .
Tu Andělku, tu Honzíka si tajně
do krámku posílala, vyhrožujíc
jim bitím, řeknou-li to. Jako pěny
nosili láhve skryté pod kazajkou
a za odměnu dostávali trochu
si líznout sladkosti té. Vyhnula se
kdekoli mohla starcům. Potkala-li
z vesnických lidí koho, žalovala
na omládlého starce, na ženílka,
kterému bujnost nedá odpočívat,
a šeptala: „Nu, ještě uvidíme,
div stane se. Snad rodinu chce míti.
Chce naše děti okrást o dědictví.
Chce stařenu si vzíti.“ Kde jen mohla.
zlé slovo vrhla na ty oba staré . . .

Však staří, zdálo se, že nestarali
se o ty řeči. Jak by znovu žili.
V neděli z rána na mši vycházeli
po starosvětsku vždycky oblečeni. —
Zvykaly děti záhy na babičku.
Dost času zbylo večer na pohádky,
ba ve dne, pásala-li s nimi kozy
neb sedala-li na pastvinách za vsí
u hejna husí, ze žlutých jež rostly
v sněhově bílé, s tílky tučnícími . . .

To postřehla-li matka, odháněla
své děti od stařeny. Ta se třásla,
jak z daleka ji zřela. Vyhnula se
zlým očím hospodyně, kde jen mohla . . .
I nevešla, kde státi uzřela ji.
Přec musila-li někdy jíti kolem,
vyčkala chvíle, by ji nepotkala.

(Dokončení.)

Dr. Jos. Volf:

Založení českého kostela Betlemu v Berlíně.

V první polovici XVIII. století jeví se v severovýchodních Čechách a na Moravě neobyčejně mohutné hnutí náboženské, které nalézá zjevného výrazu v útěku nekatolíků za hranice, zvláště do Lužice, Saska, Slezska, Sedmihrad a později i do Pruska. Vystěhovalci usazovali se v různých osadách, mezi nimiž se těšila brzo veliké oblibě osada Velký či Hrubý Hennersdorf v Lužici, jež byla založena na základě českobratrských tradic a jež působením kazatele Jana Liberdy se stala záhy střediskem obnovené jednoty bratrské. Když však majitelka panství, paní Henrika Žofie z Gersdorfu, oznámila vystěhovalcům, že podle rozkazu krále saského Bedřicha Augusta poddaných rodin vrchnostem v Čechách uprchlých přijímati nebude, a když zároveň usedlým osadníkům bránila, choditi do Čech a odtamtud krajany přiváděti, ohradili se starší církve proti podobnému jednání, což paní Henriku pohněvalo, že „Čechům velmi hněvivě zahrozila, že je vládě saské za zpurníky udá a z panství vyžene," jak praví jeden exulant český. Hennersdorfští se proto usnesli vystěhovati se do Berlína a vyslali potají ke králi Bedřichu Vilému I. dvanáct mužů ze svého středu, aby krále naklonili svým přáním. Bedřich Vilém ochotně přislíbil, že českým vystěhovalcům popřeje ochrany a útulku ve svém městě; při tom však poručil, aby se dříve ze Saska nestěhovali, dokud by jich nedošel jeho určitý rozkaz. Čechové však, roztrpčeni hennerfsdorfskými poměry, nevyčkali tohoto rozkazu a vyšli 10. září 1732 v počtu okolo 500 z dosavadního svého útulku. Takový byl vznik české církve berlínské.

Byli to lidé vesměs chudí, beze všech prostředků a většina z nich neznala ani německy; jejich cesta byla proto trnitá, plná různých útrap a svízelů. Ten, který by jim byl mohl platně prospěti, jejich učitel a kazatel Jan Liberda, seděl ve vězení, a tak byli vystěhovalci zcela opuštěni, neboť král pruský se postavil také proti nim, poněvadž neuposlechli jeho rozkazu. Konečně došli do Berlína, avšak útrapy jejich neměly ještě konce. Jsouce bez peněz, nemohli platiti vysoké nájemné z příbytků a těsnili se proto v jednom domě na půdě pod střechou, kdež mezi nimi leželo časem 30 i 40 nemocných najednou, kteří neměli ani oděvu, ani výživy. A tak byl nemocným i zdravým hlad stálým hostem. Nereptali však, jak praví jejich učitel Martin Kopecký, nýbrž umírali s modlitbou, zpěvem a blaženým úsměvem na rtech, těšíce se navzájem útěchou na lepší shledání.

Neměli řádného příbytku, ba dokonce neměli ani místa, kam by své mrtvé pochovali. Když totiž hlad a bída si vyžádaly první oběť, Annu, manželku Jiříka Lulka, nevěděli vystěhovalci, kam by ji pochovali. V těchto nesnázích ujal se jich měšťan berlínský, Daniel Lefler,

mistr ševcovský, který šel po luteránských kněžích a prosil jich, „aby dali místo k pohřbu jedné manželky české;“ pastorové však prosby jeho nevyslyšeli. Šel tedy k reformovaným a žádal o místo na hřbitově, avšak byl i u nich odmítnut. Řekl tedy mistr ševcovský: „Poněvadž vy křesťanští kněži, ani luterští, ani reformírští, jednu křesťanskou ženu pochovati nedovolujete na vašich krchovích, půjdu já k židům a budu jich prositi.“ To prý uslyšel dvorský učitel, Jablonský starší, ulekl se toho a povolil, aby Lulková byla pochována na protestantském hřbitově, ba dal pro ni udělati i truhlu. Sem pochovávali pak Čechové až do r. 1736, kdy se jim dostalo vlastního hřbitova[1]) a vlastního českého hrobaře.

Důležitý a významný jest v dějinách české církve berlínské rok 1735., neboť toho roku „naklonil ten nejmilostivější Bůh náš srdce milostivého krále pruského Fridricha Viléma k českému národu tak mocně, že se tohoto opuštěného a souženého lidu na všeliký způsob ujímati začal: o čemž by tuto k slávě a chvále našeho dobrotivého Boha a k probuzení všech Čechů, aby se na přijatá dobrodiní nikdy nezapomínali, Bohu svému dlužné a povinné díkůčinění přinášejíce, mnoho psáti potřebí bylo,“ jak si poznamenal učitel a kazatel této církve, Matěj Servus, při sepisování svých dějin české církve berlínské.

K těmto významným událostem patřilo i založení českého kostela, který vystěhovalci v upomínku na pražskou kapli betlemskou pojmenovali Betlemem. Až do té doby pořádali své náboženské schůzky v nárožním domě u Petrského kostela, kde pro kupce Daniele Kirchnera[2]) za příbytek a stravu pracovali; později (1733) přestěhoval je Kirchner do jiného, ještě „těsnějšího“ domu, kde je držel jako vězně, nechtěje jich ze závazku propustiti.[3]) Avšak ještě

[1]) 1736, 9. března. „Na poručení Mil. Krále vykázán jest plac země pro pochování mrtvých těl z české církve za branou Hallskou, dýlky 130 kročejů a šířky 34 kročejů.“ (Ze záznamů církve berlínské.)

[2]) Kirchner hleděl z bídy vystěhovalců kořistiti. Když zvěděl, že mezi Čechy je mnoho dobrých tkalců a že jsou bez zaměstnání, najal pro ně u Petrského kostela od jistého doktora veliký nárožní dům a usadil v něm přes 400 osob, koupiv pro ně tkalcovské stavy a jiné potřeby. Čechové pracovali pro svého „dobrodince“ za stravu a příbytek, avšak odcházeli od stolů lační a hladoví, „poněvadž za 2 groše chléb na 20—24 osob rozdělovati nechával“, vařeného jídla pak skorem vůbec nebylo. Noc trávili všichni společně na půdě v podkroví, z čehož povstalo mnoho puchu, takže i různé nemoci z toho vznikly. Večer se však scházeli, každý stav zvláště, a modlili, povzbuzovali a napomínali se, v čistotě choditi, lásku jedni k druhým míti a ve všem dobrém prospívati. Jeden se modlil za hříchů odpuštění, druhý za „jinší důležitosti duchovní, jiný za vysvobození z vězení našeho učitele Jana Liberdy, jiný za milostivého krále. Kteří pak pravý grunt ze slova božího, zkušení a život pobožný měli, ti slovo boží jinším vykládali a milostivý Bůh žehnal slovo své na těch duších.“ V církvi panovala přísná kázeň; kdo se nepodrobil, byl trestán, kdo se protivil, vyloučen. Dívky a ženy nesměly ze strachu před vojáky večer na ulici, a nebylo proto po 12 let žádných lehkých ženštin mezi českou církví.

[3]) „Tak jsme musili v tom domě jako ve vězení zůstávati: Pod střechou, v maštali, mnozí s manželkami i s dítkami na dvoře líhali, zimu a mnohé jiné těžkosti vystáli.“

téhož roku najali si v ulici Bedřichově od jakéhosi Vedynka (Weding) dům, z něhož platili 300 tolarů nájemného ročně a kde bylo místo pro 360 osob; zde se přirozeně v pořádání náboženských schůzek pokračovalo.

Nový kostel, pro českou církev na Fridrichštatě z nákladu krále Bedřicha Viléma postavený, měl se státi shromážděštěm a střediskem všech českých vystěhovalců. Základní kámen „čtyrhranný a vnitř vytesaný jako truhlička" položen slavnostním způsobem 21. listopadu 1735 v přítomnosti generála z Glasennapu, jakožto zástupce krále a jiných vysokých úředníků královských, a vloženy v něj na cínových deskách vyryté osudy české církve, českobratrské vyznání víry a soudobé peníze a mince. Byl to slavnostní den. Čechové se shromáždili ve svém domě v Bedřichově ulici, seřadili se obvyklým způsobem, každý stav odděleně, a táhli průvodem dva a dva na místo nového chrámu. Zde měl Ondřej Macher[1]), první kazatel české církve berlínské, německé a české kázání, ve kterém jednak tlumočil díky české církve králi Bedřichu Vilému, jednak poukazoval na významnost a důležitost okamžiku, kdy českým vyhnancům se dostává vlastního chrámu. Přirovnával jejich dosavadní život k osudu židů, kteří vyšli z „temné země, z českého Egypta papežského", „ze zajetí babylonského," a kteří po dlouhých útrapách konečně došli do země zaslíbené. Po kázání položen proti kazatelně základní kámen do země a v přítomnosti shromážděných zazděn. Nápis na něm zněl následovně:

„Bůh, nejvyšší panovník a řiditel nebe i země, který srdce všech králů v rukou svých má a je jako potoky vod obrátiti může, kam chce: v tento čas, když téměř celý svět v plném plameni vojny stál, Brandenburské krajiny v drahém pokoji pod kralováním Viléma, krále pruského, kurfiršta Brandenburského, zachoval. Kterýžto král milostivý na 600 evangelických Čechů (a prve 2000 Salcburských) pod ochranu svou přijal: jenž pod (!) velkém soužení svou vlast a zboží opustili, jim i příbytky nalézti dal: i když jako ovce nemajíce pastýře přišli, učitelem zaopatřil a i (mezi těmi chrámy, jenž takovým přicházejícím zaslíbil,) tento jim nejprve vystavěti dal: ku kterému ve jménu blahoslavené Trojice svaté a. 1735 d. 21. novembr. kámen gruntovní založen jest. Ježíš Kristus, jediný grunt a uhelný kámen rač sobě na tomto místě mnoho živých kamenů přihotoviti, které by se na něm skrze jeho svaté slovo vzdělávali a za příbytek na tomto posvěceném místě připraveni býti mohli."

Na kostelíku se pilně pracovalo, takže roku 1736 stavba již tak pokročila, že 22. září byla vyzdvižena báně. Na stavbě pracovalo také mnoho Čechů a za zvláštní příznivé znamení se považovalo, že nikdo z dělníků nepřišel k úrazu. Do báně pak dány následující listiny v českém a německém znění:

[1]) Církev berlínská, nemohouc se dočkati svého uvězněného učitele Jana Liberdy, zvolila si za kazatele luteránského kněze Ondřeje Machra, který — jako všichni první kazatelé její — pocházel ze Slezska. Ustanoven byl 10. září 1735.

„K slávě boží potomkům se poznamenává: jak velikou milost Bůh prokázal ostatku lidu Českého, pravdy boží se přidržujícímu; milostivě vyslyšev pokorné a doufanlivé modlitby Jana Amosa Comenia, svého věrného služebníka, kteréž k Pánu Bohu vysílal roku 1620, když utíkající z vlasti své, země české, na horách Krkonošských milosrdného boha prosil, aby s světlem slova svého cele z té země nevycházel. Nebo mnozí po něm ještě slovo boží ctli a rozjímali, ačkoliv se zjeviti a pravdu boží směle vyznávati nemohli.

Roku ale 1709, když milosrdný Bůh srdce jeho milosti císařské, Josefa, toho jména prvního, naklonil, že zemi slezskou větší svobodou slova božího obdařil, tedy to světlo mnohých srdce i v zemi české osvítilo. A poněvadž Čechové svobody též žádostivi byli, mnozí se do Slezska z vlasti své odbírali a až do roku 1717 tam zůstávali: Kdež opět nové pronásledování v Slezsku se začalo a Čechové do Saské země pomalu ze Slezska se stěhovati musili a sem i tam se roztrousili.

Roku pak 1726 milosrdenstvím hnutá byla k Čechům urozená paní Henritta Kateřina z Gersdorfu, že ve vsi Velkým Hennersdorffu přijala několik familií takových rozptýlených Čechů, kterým též věrného učitele Jana Liberdu, rodiče ze Slezska, povolala. A poněvadž tento služebník boží slovo pravdy horlivě kázal, shromáždilo se v krátkém času na 700 Čechů k němu (kteří to velké trápení od kněží v Čechách již déle přenésti nemohli), takže jim to místo přetěsné bylo a oni o prostrannější starati se musili.

A poněvadž roku 1732 Fridrich Vilhelm, král pruský, mnoho tisíc Salcburských exulantů milostivě pod ochranu přijal, tedy se i Čechové k němu utíkali. Když ale dost opatrně v tom sobě počínati neuměli, přišli sami do velikého pokušení a ztratili svého učitele J. Liberdu, který proto do vězení se dostal: poněvadž mu vinu dávali, jako by on lidi ze země vyváděl. Potom ale milostivý Bůh předce zas na tento lid svůj vzpomenul a naklonil srdce královské milosti Fridricha Vilhelma, že jich roku 1733 již na 500 duší do své residencí přijal. A když potom církev na 3 léta bez učitele byla (a zatím jen od starších spravována), povolal jim za učitele Ondřeje Machra roku 1735 a mládeži za praeceptora Jiřího Petermanna, rozeného Uhra, i Martina Kopeckého za kantora: a tohož roku 1735 dne 21. Novembris z Milosti Boží i královské tento kostel jest založen a r. 1736 dne 22. Octobr. tato báně šťastně vyzdvižena. Bohu buď chvála na výsosti a na zemi pokoj lidem dobré vůle.

K věčné cti a slávě Pána Krista, k zahanbení zlého antikrista, tento kostel vystavěn pro velmi soužený národ český, který zproštěn byl sekty papežské: začež buď Bůh oslaven.“

Za slavnostní nálady vyzdvižena báně, při čemž Čechové zapěli vroucným hlasem: „Předivný náš králi“.

Otevření a posvěcení chrámu stalo se slavnostním způsobem na třetí neděli po velikonocích, Jubilate, to jest 12. května 1737. Celý průběh slavnosti byl od tajného finančního rady pána z Heroldu, který se Čechů velice vřele ujímal, předem podrobně ustanoven a odbýval se takto: Hned z rána rozezvučel se zvon nového kostelíka,

přímo od krále darovaný, aby hlásal radostnou novinu, že Čechové se domohli konečně svého kostela. Při druhém zvonění vyšla pak celá církev, shromážděná v domě svého učitele Ondřeje Machra na Fridrichštátu[1]) v následujícím pořádku: Napřed kráčeli dva čeští kazatelé, Macher, správce církve berlínské, a Augustin Šulc (Schulz[2]), správce církve rixdorfské; za nimi se ubíraly dítky se svým učitelem Jiřím Petrmannem[3]); pak kráčeli mládenci, muži, ženy, každý stav zvlášť, a zaujali v kostelíku předem vykázaná místa. Při třetím zvonění vešla do kostela královská komise, načež započala bohoslužba za zpěvu písně: „Samému sláva Bohu i čest"; zpívalo se česky. Potom čten 84. žalm a podán Machrem český i německý výklad; pak opět zapěli Čechové: „Prosmež všichni svatého ducha". Po ukončení zpěvu vystoupil Macher na kazatelnu a děkoval král. komisařům za obětavou pomoc Čechům poskytnutou a žádal jich, aby tlumočili králi hluboký dík celé české církve berlínské, „tak aby ten nejvyšší Jejich královskou Jasnost a celý vyvýšený královský dům za to požehnati a při nejvyšším království duše i těla v blahoslavenství zachovati ráčil". Pak podávána večeře Páně, oddán jeden člen církve a pokřtěny čtyři dítky, z nichž první nazváno Bedřich Vilém.

Tak uplynulo v radostném vzrušení dopoledne. Po poledni opětoval Macher své kázání, klada podle způsobu Liberďova posluchačům otázky a zodpovídaje je obšírně. Před večerem měl české kázání Šulc, a večer konal Petrmann s mládeží náboženská cvičení.

Tak skončilo posvěcení českého kostela „Betlemu" v Berlíně. Byl to světlý okamžik v dějinách církve berlínské, jakých se mnoho nedožila, neboť záhy se začala obloha dosavadní svornosti zatahovati mraky různých náboženských rozmíšek, které jí ku prospěchu nesloužily. A příčina? „Přišel nepřítel zlý a nasel koukol roztržek mezi pšenici dobrých," povzdechnul si Matěj Servus, když počínal vypisovati neblahé náboženské spory let následujících.

---

[1]) Představení české církve, Kopecký, Petrmann a Macher, dostali totiž r. 1734 na svou žádost ke komoře královské svobodný příbytek, 4 tolary měsíčně z kasy montis pietatis, 3 „houfy" dříví na rok a 16 tolarů ročního přídavku.

[2]) Šulc byl správcem církve „kerlicejnské" t. j. gerlachsheimské a karlovské a přestěhoval se 5. února 1737 se svou osadou také do Berlína, kde byl králem ustanoven správcem církve rixdorfské (3. května 1737), to jest správcem 18 českých hospodářů a jejich čeledi. Mezi oběma kazateli vznikly záhy spory, které měly svůj původ ve vzájemné žárlivosti a ctižádosti po oblibě u osadníků.

[3]) Petrmann byl Slovák; povolán byl do Berlína z hallské university, aby vyučoval české dítky němčině; byl velice oblíben, vyučoval též latině a připravoval nadané žáky na vyšší školy. Do Berlína přišel v září 1734.

Změna.

Vlašsky napsal *Federico de Roberto.*

I.

Paní vévodkyně volala?"

„Pošlete kočár zpět. Odneste tyhle květy. Pro nikoho nejsem doma, rozuměl jste?"

A zatím, co komorník se uklonil, slyše tyto rozkazy, pronešené hlasem krátkým a úsečným, vévodkyně z Neli sklesla na benátskou lenošku.

Spuštěné závěsy propouštěly jen málo světla, kolem dokola byl hluboký, posvátný klid. Měkké koberce, těžké záclony isolovaly ještě více tento odlehlý bondoir, kde vévodkyně nejraději trávila svůj čas četbou nebo prací, a kde teď spočívala opuštěná, s rukama na obličeji, zatím co uprostřed stránek posledního Bourgetova románu vyčníval želvový nůž na papír, a hedvábná niť, jež se táhla z košíčku, ztrácejíc se pod stoličkou, ukazovala, jak nedbalý pohyb ruky rozvinul klubko vyšívání.

Po dlouhém přemýšlení dáma se vzchopila, povstala a zamířila k zrcadlu. Když přišla k němu, natáhla hlavu; pak ji zase stáhla zpět. Zdálo se, že byla v pokušení pohlédnout na sebe, ale že ji zadržoval strach před nějakou hroznou podívanou . . . Teď se podpírala loktem o římsu u krbu a s ukazováčkem na rtech hryzla si pomalu nehet, špičkou nohy živě poklepávajíc; přistoupila k oknu, otevřela je a vytáhla závěs. V jasném modrém světle, jež zaplavilo boudoir, objevila se zase, ale tentokrát rozhodně, před zrcadlem a zůstala tam a dívala se na sebe dlouho.

. . . Už nebylo možno pochybovat. Doufala na chvilku, že to byl jen přelud, světelný odraz, klam; teď už nebylo lze pochybovati.

Její vlasy se bělaly na skráních, na čele, kde se nemohly tak dobře skrýti! S počátku, před nějakým rokem, objevení několika stříbrných vlásků vzbudilo v ní první melancholie západu; ale potom se s nimi pustila v boj, s kořene je vytrhávala se starostlivou péčí, aby ani jediného nezapomněla. Nějaký čas se neobjevovaly. Potom, bojácně, skrytě, ztracené uprostřed hustých a černých hájů, bílé nitky vyrazily znovu; ale bylo jich tak málo, tak pořídku, že jich opravdu nedbala. Což si markýza z Crollanzy v osmatřiceti letech nebarvila vlasy? A malá Annina Fiorelli v osmnácti létech — ještě žabka! — nebyla skoro šedivá? Jaký div tedy, že v jejím věku nějaký ten stříbrný vlásek proséval její havraní kštice? . . . Přece jen od té chvíle už se na sebe nezadívala pozorně, jako měla ve zvyku; když ji komorná česala, obracela jinam oči; mimovolným pohybem vyhýbala se pohledu na ty skvrny, které jí ohlašovaly blížící se konec její krásy. A dnes, kdy se přiblížila nepozorně k zrcadlu, které vše ukáže, objevila bílé chomáče uprostřed zářícího ebenu svých kštic!...

Pochybovat už nebylo možno, klamat se už nebylo dovoleno, a přece jenom se nedovedla vpraviti do svého trapného objevu . . . Nervosním pohybem pozdvihla ruce na hlavu, odhodila hřebínek i jehlice a jala se rozdělávati prudce dovednou budovu svého účesu. Nejprve dva velké pruhy se šíje se rozpustily a spadly na ramena; potom vlasy se skrání jí zahalily tvář. A když viděla své vlasy takto z malé vzdálenosti, v mohutných proudech, byly ještě stále zázračně krásné; bylo nutno přiblížiti se k zrcadlu, bylo nutno vzíti si jich chomáč do ruky, rozčesat je, roztáhnout je, aby se objevily ty potupné vlásky. Co jich bylo! . . . Co jich bylo! . . . Jak že si jich nevšimla až dosud? A pokaždé, kdy objevila nový pramen, žár jí stoupal do tváří. Chtěla zavřít oči, vyhnouti se tomu mučivému pohledu; než k tomu se jí nedostávalo sil, stála jako přimrazená, jako omámená, oči jí jiskřily, ale zrak se nehýbal.

Stárla! Fatálně, neúprosně hynul květ její krásy, vadnul, umíral! Dnes měla šedivé vlasy, zítra vrásky rozbrázdí mramor jejího čela a samet tváří; potom email zubů popraská, odprýská . . . Byl s ní konec. Její vláda, vláda ženy, zanikala. Zanikala stejně, jako začala: nadarmo . . .

„Nadarmo!“

Slovo to, pronesené s hlubokým přídechem hořkosti, zaniklo v tichu budoiru. Vévodkyně z Neli se odvrátila od zrcadla a zatočivši si vlasy, jak dovedla nejlépe, šla se vrhnout na pohovku. Teď celý její život, ten jednotvárný a prázdný život počestné ženy, jí táhl před zrakem. Je lépe tak! — říkala sama k sobě — je lepší stáří! Je lepší ošklivost! protože krása a mládí nebyly k ničemu! Je lépe, že zešedivěly její vlasy: snad si toho někdo všimne, snad jí to řekne! Co pak by si počala se svou pletí, líbeznou jako maso zralého ovoce, s velkými vonnými, šarlatovými ústy, s rukama aristokraticky hubenýma, se štíhlými a útlými prsty, s rameny silnými a jemnými zároveň, se svižnými, elegantními tvary, plnými vnad; co by si s nimi počala ona, jíž nikdo nemiloval, jíž nikdo nebude

milovat? Měla býti ještě krásná pro svého muže, pro ten vtělený egoismus, pro toho člověka, jenž jí připravoval všechny protivnosti žárlivosti, aniž je vyvážil sebe menší náhradou lásky? . . . Už deset let trvala její trýzeň, deset let, co se ozýval chór obdivu a pochvaly kolem ní. To byl ten velký užitek, který jí vynesla počestnost! Jak se jí odvděčil její muž, jehož kousky kolovaly krajem a ji zahrnovaly směšností! . . . Zkrátka, ta neprospěšná počestnost se jí stala břemenem! Hlas vzpoury stoupal jí na rty. Deset let trvala její trýzeň, ale jí, jí bylo pětatřicet let! Pětatřicet, nic víc, nic míň, nač si ještě tajit? nač lhát sobě samé? k čemu to slouží? Což pak to teď nenesla na sobě napsané, což to nehlásaly ty bílé vlasy, které za krátko nabudou převahy? A v pětatřiceti letech byla nucena sníti ještě, jako by jí bylo patnáct! Ve stáří, kdy ostatní začínají žíti ze vzpomínek, ona byla odsouzena kojiti se nadějemi, nadějemi den ze dne mátožnějšími, jejichž hloupost za nedlouho sama pocítí! . . .

Ještě jednou se probrala vévodkyně z Neli ze svého zamyšlení a pozdvihla hlavu. V pokoji už bylo skoro tma. Vstala a přistoupila k oknu. Nebe se zatáhlo; našedivělé mráčky honily se po něm, unášené větrem, jenž střásal uvadlé listy se stromů v aleji a ve víru je sypal kolem dokola. Nikde vozu, nikde človíčka. Olověná šeď podzimního nebe jako by tížila nad zemí, jako by ji svírala a každé živoucí bytosti úžila dech.

„Je lépe tak . . .“ řekla ještě jednou pošeptmo, pozorujíc to ploché nebe, stísněný kruh obzoru i polonahé stromy, a shledávajíc bolestný soulad mezi věcmi této roční doby a náladou své vlastní duše. Ode dneška se pro ni hodil podzim, podzim na venku, kde je ještě více viděti nedostatek zeleně, odcházení slunce a všechny příznaky přírody umírající.

A zatím co si libovala, že dala odkliditi kytici, kterou jí její zahradník přinesl, sluha objevil se znovu ve dveřích.

„Paní vévodkyně, je prostřeno!“

Když přišla do jídelny a usedla u stolu, na němž si vévoda náčiním k jídlu bubnoval pochod, ke všemu přičichávaje, natahuje hlavu na všechny strany jako nezvedený kluk, řekla vévodkyně úsečným hlasem: „Zítra pojedu na villu.“

Její manžel podíval se na ni, užaslý nezvyklým přídechem rozhodnosti jejích slov. Ale pocit spokojenosti se mu za chvilku rozhostil na tváři.

„To bylo . . .“ Na to skoro s lítostí: „Teď není hezké počasí. Ostatně, dělej, jak se ti líbí. Můžeš dát příslušné rozkazy.“

II.

Nic nenalaďuje mysl k dlouhému snění, k táhlému vyvolávání minulosti, jako ony šedivé říjnové dny, kdy mraky táhnou v řadě, jeden za druhým dohromady slité a přec jen jasně ohraničené, zrovna jako obrazy prožitých příběhů. Jedna za druhou táhnou vzpomínky po nebi paměti, a ať veselé nebo smutné, tkví v nich vždycky

zvláštní melancholie, snad právě následkem nečinnosti, v níž jsou pohrouženy živé síly organismu.

Podobný duševní stav prožíval Guido Olderico na terrasse poustevny svatého Františka, na pokraji strmého srázu, s něhož oko přehlíželo rozlehlé zelené údolí, poseté villami a chyžemi, které z této vzdálenosti vypadaly jako hračky, roztroušené sem tam nepokojnou rukou rozmarného dítěte. Nebe bylo zataženo, ale vzduch vlahý a zeleň nekonečných vinic ještě svěží. Občas bily hodiny na vesnické zvonici, a zvuky ty zaléhaly sem; v dáli kokrhali kohouti; jiný hlas nerušil ticho této samoty. Olderico seděl na kameni s lokty opřenými o zábradlí táhnoucí se kolem terrassy a vypadal jako socha, jako svatý František sám, jenž žehnal shora, s římsy kostelíčka. Zde, v tichu venkova, cítil Olderico, jak se konečně uklidňuje rozvlnění jeho zmítaných nervů. A z této vzdálenosti ten vířivý život ve městě, ta ochotná honba za raffinovanými a ostrými pocity připadala mu bídná a nízká. Zima nadcházela, léta prchala, a on myslil na to, že přijde brzo čas, kdy zřeknutí se tohoto způsobu života už nebude záslužným skutkem s jeho strany. V téhle náladě mu nepůsobilo pražádné tajné úzkosti, že se podzim chýlí ke konci; kdežto dříve, v minulých letech, paprsek sluneční, který se zkracoval každý den o kousek na stěně jeho salonku, mu svíral srdce přese všecka vyražení městského života.

„Podzimní slunce, ty na nebi pláš,
jak muž, jenž skončil dobu lepších let
a hledí smutně vpřed; tak vysíláš
paprsky něžné na zmlžený svět.“

Opakoval si pro sebe Carducciovy verše, ale už ne s tichou bolestí, jako kdysi, třebas mu bylo jaksi líto té přírody, jež za krátko ztuhne, třebas mu bylo líto všech bytostí, jež očekávala smrt, i líto sebe sama . . .

Pojednou zaslechl hluk kroků na písku stezky . . . . Olderico se obrátil a spatřil dvě dámy přicházet po terrasse.

„Markýzo! Vy zde!“

„Ach, vy, Olderico! Jaká šťastná náhoda! . . . Provedete nás tím příšerným doupětem, že? Jdeme sem vstoupit do kláštera jako Eleonora v „Síle osudu“ . . . Což vy se neznáte? Rytíř Guido Olderico . . . vévodkyně z Neli Valformio . . . Oh, kudy se jde do poustevny? . . .“

„Pojďte, tudy, tudy . . .“

Olderico kráčel po pravé straně vévodkyně, která se tak ocitla v prostředku. Měla šedivé vlněné šaty, velmi jednoduché, šedivé rukavice, jakož i šedivou kapotku na hlavě. Bez šperků, bez náušnic, bez náramků. Brožek v podobě podkovy jí zapínal límeček poněkud vysoko, takže jí dodával trochu mužského vzezření.

„Kdyby mi ti dobří bratři poskytli nějaké terno,“ pravila markýza z Crollanzy, „nějaké maličké, pramalé terno, řekla bych, že jsem se svou procházkou spokojena. Nemluvím o setkání s vámi, Olderico, což je jiné terno. Ale na terno těch bratří si vsadíte také vy, že! Chtěla bych vyhrát millionek . . .“

Vévodkyně dívala se na okolní kraj roztržitě, jako by ji trochu obtěžovalo tohle žvatlání.

„Říkaly jsme si s Enrichettou, co bychom udělaly, kdybychom tak našly na zemi, prostřed cesty, million v bankovkách. Mně — já povím pravdu — mně by přišel náramně vhod; strčila bych jej do kapsy hned! . . . Nepřišel by vám také vhod?“

„Fuj! Já bych jej odnesl panu quaestorovi a dal bych se opěvat v novinách! . . .“

Než Olderico, směje se s markýzou, upíral oči na její družku, pořád vážnou a skoro smutnou.

Když zaklepal na vrata, tvář bratra — zarostlá černým, zježeným vousem — se přiblížila k okénku.

„Je dovoleno navštíviti poustevnu?“

Hlava zmizela, a vrata otevřela se na polo. První ze všech, rozhodným krokem, vstoupila vévodkyně z Neli. Markýza váhala, rozhlížela se kolem, na Olderica pohlížela, aby si jaksi dodala odvahy. Konečně se rozhodla následovati přítelkyni a sebrala si plyšovou sukni mechové barvy, se širokými, těžce vyšívanými pruhy; sklonila trochu hlavu, na níž měla olivový, plstěný klobouk se širokým okrajem a bohatou ozdobou mechově zelených per, se stuhami se strany splývajícími.

Na dvoře leželo napadané kaštanové listí jako silný koberec, na němž sukně ženské šustily. Bratr, ohnutý v zádech, růženec maje viset od koženého pasu, s bosýma nohama v dřevěných sandálech kráčel mlčky napřed. Před schodištěm se markýza začala strachovati znova. Její přítelka dávno zmizela, dříve než ona vystoupila na první stupínek. Její povídání utuchlo.

„To je nápad, od té Enrichetty, jít se honit sem dovnitř. Olderico, pojďte při mně.“

Při stoupání se zastavovala a otáčela každou chvilku, aby se přesvědčila, že on je za ní. V tom svém strachu byla nesmírně svůdná; avšak hluk kroků vévodkyně odvracel mladíkovu pozornost.

Nahoře u schodů dlouhá a úzká chodba s nízkou klenbou, jen matně osvětlená oknem zasazeným na druhém konci, ukazovala dvě řady starých červotočivých dveří, označených čísly. Vévodkyně kráčela stále vpřed, vedle bratra, jenž vypravoval potichu zázraky svatého Františka, s očima na zemi upřenýma, zastavuje se každou chvilku, aby ukázal svou kostnatou, mozolovitou rukou nějaký zaprášený obrázek, na němž se těžko dala rozeznati loď uprostřed bouře, nebo ranění lidé, a nad nimi v rohu malá postava světce obklopeného mraky.

Markýza kráčela pomalu, rozhlížejíc se úzkostlivě kolem, držíc se poblíž Olderica. Když přišli ke křižovatce, kterou tvořila druhá chodba, protínající první v pravém úhlu, uslyšeli pojednou temný zvuk, skoro jako zachroptění.

„Olderico! . . . podejte mi rámě! . . .“ a zavěsila se na ně celým svým tělem. Zvuk vycházel z neviditelných hodin, které právě bily.

Když zvuky ustaly, otevřely se v dáli dvéře, a přešla řada bratří mumlajících se skloněnými hlavami nesrozumitelné modlitby.

„Já se bojím! . . .“ řekla zase markýza svému společníku. „Odneste mě pryč . . .“

Olderico cítil, jak se přitulila k jeho boku; ale žasl nad tím, jak mu byla její svůdnost lhostejná; oči jeho sledovaly stále postavu vévodkyně, jež kráčela klidně, kloníc hlavu a vysílajíc rukou polibky svatým obrazům.

Došli již na konec chodby. Když bratr otevřel okno, Olderico zvolal:

„Podívejte, jaký krásný pohled!“

Markýza, sledujíc pohled rytířův, odkryla pravý předmět jeho pozornosti. I pustila prudce jeho rámě.

„Opravdu! Báječné!“ zvolala s lehkým přídechem pohrdlivého výsměchu.

Panorama bylo překrásné, mnohem rozlehlejší než s terrassy, s níž nebylo vidět úbočí hor pokrytých háji dole a nahoře sněhem. Před tou velkoleposti krajiny vévodkyně nepromluvila jediného slova. Závoj melancholie jako by byl potáhl její tvář a výraz únavy se rozhostil na celé její bytosti.

Když Guido Olderico se ocitl před ní docela těsně, spatřil pojednou její vlasy protkané na čele šedí.

III.

„Přijde? . . . Nepřijde? . . .“

Už po stokráte od chvíle, kdy potkala Olderica, opakovala si vévodkyně z Neli potichu tuto otázku, přecházejíc na své ville po terrasse, z jednoho konce na druhý. Viděla ještě mladíkovu aristokratickou tvář, svižné a elegantní pohyby; slyšela ještě zvuk jeho hlasu, když na zpáteční cestě z poustevny usedli v markýzině landauru a zapředli rozhovor o umění a literatuře, v němž on rozvinul názory a projevil vkus jemný i hluboký zároveň. Slíbil také, že pošle dámám knihy, a vévodkyně proto spoléhala, že jejich styk potrvá. Teď litovala, že mu nedala na srozuměnou, jak velmi jí byla jeho společnost milá a jak ráda by ho uvítala ve svém vlastním domě. Jak byla chladná, ztrnulá, protivná! Musila jistě vyvolat dojem nepřekonatelného odporu. Jak byla tak ošklivě ustrojená! To ubohé šedivé šątstvo! . . . Ten klobouček z minulého roku! . . . Ani jednou se neusmála, ba neotevřela ani dostatečně rty, aby mohl vidět, když ne jiné šperky, aspoň perly jejích zubů.

„Přijde? . . . Nepřijde? . . .“

Přes své obavy a lítost vévodkyně chovala ještě trošek naděje. Na samotě tohoto odlehlého letního sídla, Olderico se asi rád chopí příležitosti, aby uzavřel novou známost. A pak, a pak . . . pětatřicet let, je pravda; spousta šedivých vlasů . . . než s rukou na svědomí vévodkyně cítila, že je tisíckrát lepší než ta ubohá Crollanza, která teď už nadarmo mrhala svým koketováním . . . Avšak zároveň cítila, že už nesmí dlouho otáleti a že se musí rozhodnout. Teď

zrovna přísný dozor vévodův ochabnul. Manžel ji nechával dlouho o samotě, odjížděje do města, kam ho táhla milostná pletka, o níž se mezi lidmi všude povídalo. On už ji neměl za nebezpečnou! Jeho žárlivost utuchala, protože myslil, po ní že už nikdo netouží! Řekl jí to v žertu, v takovém sprostém žertu, jaké dělají enfants terribles. Ach, byla stará? Měla šedivé vlasy? . . . Ukáže mu, zdali všichni usoudí stejně!

Teď už toho nemohla snášeti, už v sobě necítila síly, aby prodlužovala protahování té dlouhé a zbytečné oběti. Ta její ctnost byla směšná, zkrátka a dobře! Všichni, od prvního do posledního, by jí dali za pravdu, kdyby se spustila . . . se spustila? Což pak bylo vinou žádat pro sebe povinný díl štěstí a trochu lásky? . . . A v mysli vystupovaly jí postava za postavou, zjevy mužů, které zahlédla někde v saloně nebo v divadle, na něž myslela tajně v bezesných nocích, nebo za prázdného tlachu na nějaké officielní návštěvě, nebo v kostele, kdy oči byly upřeny na modlitby, ale již v nich nedovedly čísti . . . Pokaždé, pokaždé, náhoda, její ctnost, její neštěstí, nebo žárlivost jejího muže zarazily román u první kapitoly; romány ona nesměla žíti, ty byla odsouzena pouze čísti! . . . Pojednou bila hodina pomsty! Byla rozhodnuta, že tentokráte nepustí nepředvídanou příležitost . . . A povinnost! Ach, což pak si myslila, že lze pocítiti velké rozkoše lásky, kouzlo některé z oněch vášní, po níž dychtí celý svět, aniž by se přinesla nějaká oběť? . . .

Vévodkyně blouznila, blouznila a ve své fantasii už vybudovala budoucnost. Všechno se jí zdálo milé, zde na venku, daleko od manžela; a přelud byl tak silný, že si vyčítala svůj přečin, nespáchaný dosud, leda v myšlenkách. Po tom, za trest, vysmívala se sobě samé proto, že tolik hloubá o obyčejném představení, o docela všední události, jakých pamatovala na tisíce.

„Přijde . . .? Nepřijde . . .?“

Ale vždyť přijela na venkov, aniž pomýšlela na krásu; nepřivezla s sebou nic: ani šaty pro doma, ani oblek k návštěvám, ani šperky, ani lahvičku voňavek. Nic, opravdu nic, kromě toho ubohého šedivého šatstva. Ponenáhlu se její přecházení, nebo lépe řečeno pobíhání po terrasse zvolnilo. Kráčela teď s rukama na zádech a hlavou trochu skloněnou. Náhle vstoupila dovnitř a usednuvši u svého stolku, začala spisovati na listě dopisního papíru seznam předmětů, kterých potřebovala. Přestávajíc každou chvilku, dívala se do nebe a hryzla při tom konec násadky mumlajíc:

„Přijde . . .? Nepřijde . . .?“

IV.

Když přijel na dohled villy, Guido Olderico zmírnil běh svého koně. Z dálky, ležíc u paty pahrbku okrouhlého jako ohromný prs, uprostřed piniového a kaštanového háje, vyjímala se vévodská villa velmi malebně se svými pavillony, věžičkami a ostře zakončenou střechou. Zatím co kůň se ubíral krokem, hrabaje a kousaje

uzdu, Olderico hleděl postřehnouti v okolních místech nějaký příznak, který by mu naznačil, jaké přijetí mu bylo připraveno.

Aniž byl domýšlivý, věděl, že vévodkyně na něho nemohla pohlížeti jako na ledakoho, a přece nebyl prost jistého neklidu. Dojem, kterým naň působila tato žena, nebyl obyčejný. Slyšel mnoho mluvit o ní, o vážnosti jejích obleků, o oběti celého jejího života, a pokaždé, kdy ji zahlédl nebo si na ni vzpomněl, nemohl se ubrániti mimovolnému pocitu zvědavosti před bytostí, na niž všichni, přátelé i nepřátelé, pohlíželi jako na vzácnou výjimku. Avšak v den návštěvy v poustevně rozjasnilo se mu v duši. Co jiného mohlo býti příčinou smutku rozloženého po tváři vévodkyně z Neli než prázdnota jejího života a prázdno jejího srdce . . .? Viděl ji před sebou zádumčivou, v té skoro vypočítané jednoduchosti jejího šatu, jak se toulala po chodbách poustevny, a zdálo se mu, že jakýsi vzájemný vztah byl mezi postavou, jejíž život byl odříkáním, a pobytem zde těch, kteří dali světu s Bohem na vždy. Viděl ji pod šedí onoho podzimního nebe, na terrasse posvátného místa, a nemohl se ubrániti pocitu lítosti při pomyšlení na ty šedivé vlasy, na ten západ krásy, jež kvetla nadarmo. Jakou něžnou a silnou láskou asi milovala kdysi tato žena! Co pokladů příchylnosti asi nahromadila ve svém srdci, tak dlouho opuštěném! Jak byl ochoten dát jí, v tom krátkém čase, který jí ještě zbýval, všechny něžnosti, o něž byla připravena! Jak si přál, aby jitřenka lásky osvěžila melancholii jejího západu! S jakou něhou zlíbá ty ubohé šedivé vlásky, s jakou starostlivou péčí si jich uloží a bude chovat maličký pramen!

Pojednou se kůň zastavil. Rozumné zvíře jako by bylo pochopilo roztržitost svého pána a uhádlo jeho cíl, protože se zastavilo samo od sebe před mřížovými vraty villy. Olderico sestoupil, přivázal uzdu ke mříži a dal se alejí. Dva psi na něho zaštěkali, sluha mu šel vstříc.

„Vévodkyně . . .?“

„Račte, prosím.“

Olderico vystoupil po krátkých mramorových schodech, ozdobených velikými vázami. Ve dveřích se ho ujal komorník. Prošli řadou polotemných pokojů, kde koberce tlumily kroky; dáma dlela v salonku ještě temnějším. Vcházeje, Olderico jí nespatřil; když se vzchopila z lenošky, přistoupil k ní.

„Vévodkyně . . .“

„Dobrý den, rytíři; bylo velmi hezké, že jste si na mne vzpomněl. Jsem ráda, že vám mohu ústně poděkovati za ty překrásné knihy. Pravá pochoutka! Tady na venku je tak dlouhá chvíle, v této chmurné době. Dík vám strávila jsem několik rozkošných hodin.“

„Dovolte mi, abych měl za to, že jest na mně děkovati vám.“

Když si oči uvykly na to nejisté světlo, Olderico mohl viděti lépe vévodkyni. Měla na sobě bohatý domácí šat vydří barvy, se širokou plihovanou zástěrou z bleďounce modrého surahu, ozdoby z krajek a splývavých stuh vydří a bleděmodré barvy. Z celého zjevu vydechovala corylopsiová vůně, tak ostrá, že skoro působila nevolnost.

Aniž věděl vlastně proč, Olderico cítil, jak se ho zmáhá stále rostoucí chlad, myslil, že najde ženu, kterou potkal v poustevně, než před ním stála jiná. Když vévodkyně mluvila o nudě podzimu a o slibech zimy, dal jí za pravdu, nerad, jen tak, aby zde nestál beze slova.

„Zde mám váš „Mont-Oriol“, zrovna jej dočítám.“

Vévodkyně vzala knihu vedle se stoličky a natáhla poněkud rámě. Prsty její byly pokryty prsteny, diamanty vrhaly blesky kolkolem.

Teď mluvila o literatuře; měla spadeno na naturalisty, pokládajíc za špatné, že nepopisují bohatství, elegantního života, vznešených a ušlechtilých vášní. Olderico, čím dál více v rozpacích, stěží odpovídal.

Vévodkyně povstala.

„Rád sladkosti, rytíři?“

„Děkuji, vévodkyně . . .“

Když vzala bonboniéru na krbu, blízko u okna, a Olderico přistoupil k ní, spatřil její čelo v plném světle. Šedivé vlasy? Ztratily se, zmizely; za to kůže byla nepatrně poskvrněna černí . . .

„A zůstanete ještě trochu na venku?“

„Och ne, milostivá. Zdá se mi, že máte skutečně pravdu. Letošní podzim nemá pražádné poesie. Pozítří se vrátím do města.“

Švališar.

Josef Holý :

Z písní Jana Zema.

I.

Do krvava slunce svítí
na západní hoře,
z žil mi plyne živobytí
v nekonečné moře,
pokleslými mávám perutěmi,
rudá červeň barví nebe, zemi.

Hluboko na dně prameny pod bahnem hnijí,
vysoko k hvězdám čelo se tyčí,
šílený stesk, vášnivé hoře a bída
zlatými bijí mě biči,
mučivou trýzní touhy od věků,
prokletím, jež Bůh dal člověku.

II.

Dumavě jsem bloudil mrtvým temnem,
boží silou tvořil v dílu jemném,
stoje na ostrohu ducha srázném
rozséval jsem světy pustým prázdnem.

Bujel život, zkvetly skály rodem,
v nevědomí plod se spájel s plodem,
rozkoš náhody, již vůle určí,
vesmír rozepěl se písní tvůrčí.

Požehnaný prachu země matky,
požehnaný okamžiku krátký,
z hrobu do života, z klína k rovu.
Žij a umři, roď se dále znovu.

III.

Rozžal jsem pochodeň rozumu bílou,
temnými chodbami mokrých skal,
žlebinou nicoty zdivočilou

v poznání sluje jsem sestupoval.
Zaniklé věky mně smály se kol,
věčně tu pohřbené v podzemní dol,
o svatbách vířivých, hýřivých těl
smích jejich teskný vyprávěl,
žlutými fenami štěkal a běhal,
ostrou mě vichřicí pomsty šlehal
s bezcitnou krutostí.
Mrtví tak živým se mstí.

Viděl jsem pralesy zhroucené, tlící,
netvory slepě se milující,
zánik a vzrůst, pupenců mízy,
panenských snění bělostné řízy,
radosti vášnivé, bolesti marnivé,
samičí něhu, oteckou pýchu,
rouhavé vzkypění zrůdného hříchu,
zmocnění dobra i propasti zlého,
konečnou marnost všeho.

Na choré lučině podzemní
useď jsem v černé skály.
Nad hlavou ještě ta píseň zní,
ještě se umrlí smáli,
zlobně se vědomí chechtali,
trosky jen zbývaly z něho,
ledové kusy metali
do měkkých strun srdce mého.

Naproti mně mezi stíny
bledá dívka stála,
jako z rakve na milence,
tak se usmívala,
vlasy oblaka a luny líce,
javorové tělo vidíš chvít se,
horskou bouří voní, život pro ni,
dávné minulosti zvonky znějí,
zvonky lásky, budoucnosti vzruch,
ústa, jimi vyřkne slovo Bůh,
oči, Bože můj, ach, to jsou Její!

Zdá se mi, jdou milliony let,
kruh otáčí se šerem kolem kruhu,
ráj křišťálový volá pestrou duhu,
blaho vábí blaho k sobě zpět.
Růže rozvíjí se, trní pěje,
pták se rozlétá a hvozd se chvěje,
zdá se mi, že láká slunce zem:
Pojď sem, pojď sem!

A nepohnutě žena stojí nahá
jak toužný zázrak nejvyššího blaha,
jak hvězdných světů nejluznější zjev.
Hled očí mráz a krev.

Závratné kotouče vířících proudů,
ohnivých záblesků, železných soudů,
žalobných závěrů drtivé shody,
tryskavých citů doprovody
v jediném mžiku nesčetných ve krůpějích
střídaly se v očích jejích.

Trhavě mizelo hoření žití
v podsvětí úvalu holém,
kamennou hmotou mně chtělo se sníti,
splynouti s mrtvými kolem.

Nachýlil jsem se k ní prostřed skal,
v záhadné oči sklené.
Kdo se kdy Smrti do očí zadíval,
nezapomene.

Selma Lagerlöfová.

Královna na Ragnhilsholmu.

Ze švédštiny přeložil *Kar. Vetter.*

Byl jednou jeden král a ten jel od západu podél severního Elfu ku Kungahölle. Rok se již chýlil ke konci. Vzduch byl těžký a nebe šedivé, jak obyčejně bývá tou dobou.

Cesta, kterou jel, vinula se loukou. Na louce bylo mnoho vršků, mezi nimiž se vypínaly tu i tam olšové keře, a právě podle cesty se jich nakupilo tolik, že se zdálo, jako by toho, jenž kolem jel, zvědavě vyhlížely. Ba, tlačily se i přes cestu, takže král stěží mezi nimi koněm projížděl.

Doba byla již tak pokročilá, že všechny stromy byly holé a na poli i v lese ustával veškeren život. Na zemi leželo seschlé a zšedivělé listí letní a podzimní deště učinily z něho hustou vlhkou pokrývku, pod kterou dřímaly nesčetní pavouci a slimáci svůj zimní spánek.

Šedivo a mlhavo bylo kol dokola, a král si myslil: „To není, věru, krásná cesta — pro královu projížďku.“

Před ním nad loukou, těsně u stezky, zdvíhal se krásný Fontinsbjerg. Dole u paty byl opásán jasným pruhem žlutého písku, pak následovala holá a strmá skalní stěna, a nad ní na úzkém výběžku táhly se řadou světlezelené smrky. Ještě výše nalézal se drobný štěrk, kterým se prodíraly malé lesklé stružky, pak řada bříz s bílými kmeny a hnědými větvemi, a pak zase písečný svah. Na tomto svahu rozkládala se skála o mohutných holých stěnách, rudě a šedě zbarvených, vystupujíc až k lesu temných jedlí, které vyrůstaly bujně a hustě na plochém temeni.

Ale král se neradoval, že stál tak blízko krásného vrchu: na skalní stěnu věšely se mlžné cáry, koberce mračen snášely se nad ní a z rozsedlin i ze stromů stoupala vodní pára. A tak se stalo, že pestrý Fontinsbjerg zdál se králi stejně šedivý, jako vše ostatní.

Král vzdychal těžce a zhluboka, ujížděje cestou mezi olšemi, jež na něho i jeho koně střásaly celý déšť velikých kapek.

Když tak jel, přepadla ho náhle taková sklíčenost, že snad podobné, jak se domníval, dosud ještě nikdy nepocítil.

„Tak se mi děje vždycky,“ řekl si. „Kamkoliv přijdu, všude je šedivo a deštivo. Plavím-li se po moři, zvedne se hustá mlha, že ani ruky před sebou nevidím, a vyjedu-li v noci na koni, skryje se měsíc za nejtemnější mraky, aby mi nemusil svítiti! Jsem přesvědčen, kdybych jel k nebi,“ řekl král, „že by všechny hvězdy zhasly dříve, než bych dojel!

A tak tomu je se vším, co podnikám,“ pokračoval a zaťal pěst. „Když se jiní stanou králi, dostane se jim cti a slávy, nádhery a lesku, ale já jsem skutečný král Nepohoda. Musím pomýšleti ustavičně na vzpouru, a těch, kteří mne chtějí poslouchati, není věru mnoho! Starým králům, kteří seděli v Upsale a spravovali celou říši

— těm se jinak vládlo! Kralovati jako oni — to ovšem něco znamenalo! Bůh sám určil, aby se mi už nikdy jinak nevedlo," řekl sám k sobě. Ale sotva to řekl, již se v duchu vzepřel, nechtěje uvěřiti. Zadržel koně a naslouchal, zda se nějaký pták nedá do křiku. Bylo by mu to znamením, že se mýlí.

Leč nad ním viselo nebe šedé jako olovo, vzduch se halil v mlhy, a z kraje odletěli všichni ptáci. Jediný zvuk, od bařinaté země se nesoucí, byl jemný šelest kapek, které již stekly až na samé konečky olšových větví a nemohouce se déle udržeti, padaly dolů.

Králi sklesla hlava na hruď.

„Toužím spatřiti něco ohnivě červeného," řekl. „Něco černého jako havran se zlatým třpytem uvnitř! Toužím slyšeti jasný zpěv a zvonivý smích!"

Opět se rozhlédl kolem sebe; ale všechno bylo stejné, všude šeď v šedi. Ba, povšiml si, že sama řeka, jindy tak svítivá, tekla mezi břehy šedá jako noc.

Byl tak sklíčen, že se mu zdálo ošklivým a bezcenným všechno, co měl. Myslil na svůj nádherný královský dvůr jako na ubohou lesní chýži. Všechna jeho vítězství proměnila se v porážky a všichni poddaní byli v jeho očích hanebnými ničemy anebo zbědovanými žebráky.

„Než se vším tím dovedl bych ještě zápasiti," myslil si, „kdybych neměl královny. Toť nejhorší ze všeho! Je beztak těžko žíti, a nyní ještě abych se trápil pomyšlením na ženu! Starost, kterou mám o říši, nedopřeje mi klidné hodiny. A pak chtějí lidé, abych na se uvalil nové břemeno!"

Král byl totiž zasnouben s dcerou norského vládce a tak se stala bohatá, mocná princezna jeho královnou. Ale na neštěstí byli spolu oddáni již v dobách, kdy byla ještě děckem. Musilo se tak státi proto, aby snad nepřišel jiný a nepobral mu ji. Leč nyní se králi zdálo, že by ji byl přece jen raději ztratil.

Královna bydlela již od svatby na malém skalnatém ostrově, který ležel v severním Elfu zrovna naproti Kungahölle a nazýval se Ragnhilsholm. Tam jí vystavěli kamennou věž, aby vyrůstala v klidu a bezpečí, až by dospěla věku, kdy ji manžel její na svůj dvůr uvede.

Král seděl po celý čas doma ve své říši, a tak se spolu ani neviděli. Ačkoliv dobře věděl, že královna vyrostla, a mnozí mu připomínali, že již je čas vzíti si ji domů, nemohl se nikterak odhodlati uvésti ji na svůj dvůr.

Vymlouval se na bouře, vymlouval se na zlé časy, a nechal královnu celá léta v šedé věži s několika starými ženami, které ji tak střežily, že neviděla nic kromě šedé řeky.

Nyní byl konečně na cestě za nevěstou. Ale co tak na ni myslil, přepadla ho taková sklíčenost, že se oddálil od své družiny a jel sám, chtěje nerušeně zápoliti se svou bolestí.

Vyjel z olšoví a zamířil přes širokou louku. Kdyby bylo bývalo léto, byl by tam spatřil veliká stáda ovcí a krav, ale nyní bylo všude pusto a prázdno, země byla zdupána a trávníky spaseny. Král pobodl koně a ujížděl z louky jak nejrychleji dovedl, aby se ještě více nerozladil.

Král byl srdnatý muž; kdyby byla dcera královská uvězněna v zakletém zámku, střežena draky a skřítky, tu by byl přijel tryskem, aby ji vysvobodil. Ale neštěstí tomu chtělo, že seděla v bezpečí ve věži, čekajíc na něho, a že nebylo na celém světě nikoho, kdo by s ním o ni zápasil.

Litoval trpce, že se s ní zasnoubil. „Vše, co je velké, hrdé a krásné, je mi odepřeno," pravil; „ani tolik nemohu dosíci, abych pro svou ženu podstoupil boj a dobyl si jí."

A jel stále pomaleji a pomaleji, neboť cesta stoupala po široké výšině a pod ní se již rozkládala dlouhá ulice kungahöllská.

S výšiny viděl dobře malý Ragnhilsholm, kde dlela jeho královna čekajíc. Viděl ponurý ostrov uprostřed černého Elfu, viděl šedivé hráze, které se zvedaly z odumřelé půdy, viděl šedou kamennou věž. Vše to zdálo se mu dusným, nehostinným a děsivým.

Ani troška vřesu nerděla se mu vstříc, ani jedno zelené stéblo nezalesklo se na hrázi!

Podzim, který táhl krajinou, provedl své dílo dokonale . . . Král toužil po něčem oslnivě červeném a černém se zlatými svity, a z toho, co viděl, soudil, že nepřijel na místo, kde se něco podobného najde.

Čím déle se díval na věž, tím pevněji byl přesvědčen, že vyrůstá přímo ze skály. Zdálo se mu nemožným, že by byla vystavěna prostou rukou lidskou. Skála sama chtěla jedenkráte růsti, tak jako lesem a loukou země vyrůstá — a tak vznikla věž. I pochopil, proč byla tak těžká, zasmušilá a děsivá.

A když si vzpomněl na svou královnu, měl za to, že se podobá kamenné, hrubě tesané soše, kterou viděl nade vchodem jednoho kostela. Představoval si ji jako zjevení s dlouhým nehybným obličejem, které mělo ruce a nohy dvakrát delší a dvakrát širší nežli ostatní lidé.

„Je to můj osud!" řekl si a jel dále. Přiblížil se až ku přívozu, tak že na druhé straně řeky pozvedl vrátný roh k ústům, aby oznámil jeho příchod. Most byl spuštěn a železem pobité dveře ve věži se před ním otevřely.

Ale tu pozvedl král hlavu a zadržel koně. „Jsem přece králem!" řekl si. „Žádný člověk na světě nemůže mne nutiti, abych konal to, čeho nechci. Nikdo na celém světě mne nepohne, abych se dal přes vodu a vzal si onu kamennou sochu! Chci míti aspoň nějakou výhodu, jsem-li králem!"

Po té obrátil svého oře a jel zpátky touže cestou, kterou přijel. Jel bez přestávky divokým kvapem, a teprve když dorazil do olšin, na louce pod Fontinsbjergem, zmírnil svůj let.

A královně nezbylo než seděti dále ve věži a toužiti a trápiti se. A měla jemné líce a ohnivé červené rty, měla bujný černý vlas, v němž svítilo zlato, a její hlas byl jasný jako píseň a její smích zvonil.

Než, co to králi zpomohlo? Odjížděl úzkou stezkou v olšoví, a nebylo-li kolem něho méně šero, vlhko a blátivo, pak to rozhodně nebylo o nic horší nežli dříve.

Josef K. Šlejhar:

Hlas.

Subjektivní drama o 4 dějstvích.

Osoby.

Sochař.
Malíř.
Kritik.
Žurnalista.
Studentka-filosofka.
Učitelka.
Úředník.
J. U. Dr. a Phdr. prof. Karas.
Dr. Plojhar.
Jeho matka.
Jakub.
Marie Radimská.
Hanousek.
Turista.
Turistka.
Zedník.
Tesař.
Učitel.
Slečna Žďárská.
Tovární dělník.
Tovární dělnice.
Tovární výrostci.
První sedlák.
Druhý sedlák.
První dívka.
Druhá dívka.
Páni a dámy z města.
Nosiči a j.

Jednání I.

Vyhrazená místnost pražského hostince. Skupiny u různých stolů. Pije se, hovoří, někde hrají v karty, ale příležitostně zanechávají zase hry. Celkem je tu jednotný zájem družné, vespol známé společnosti. Zábava bujná, až rozpustilá. Plojhar sedí v pozadí stranou na židli mimo stůl; někdy jen přechází k jednotlivým stolům v patrné zádumčivé roztržitosti. Při vytažení opony uprostřed scény napodobí se procedura z holičské officiny: sochař jako by právě oholiv a ostříhav hlavu literáta s ohromnou pleší a bezvousého, ještě hlavu tu „upravuje“, točí nad ní botou, kterou si vyzul, místo „ježkem“, pudruje mu solí tvář atd., co možná snaže se karrikovati manýry holičské. Procedura ta sledována je s rozpustilou pozorností, výbuchy smíchu, poznámkami; kde hrají, zanechávají karet . . .

Výstup 1.

Sochař. Ráčíte se česat do zadu, či snad pěšinku bude libo uprostřed, anebo máme vlas nechat splývat volně, secesně?

Kritik. Myslím, že bude nejlíp, všechno hnát do zadu, přes týl, jak je to hodno umění — ta pleš, eh, chci říci ta bujná kštice jedině se tak může uplatniti. Či viděl kdy kdo takovou nádhernou kštici, řekl bych tvůrčí . . . hodnou ostatně bohatosti a plodnosti ducha, jejž ukrývá . . .

Filosofka kouřící cigarettu za cigarettou. Já zas přimlouvala bych se za pěšinku uprostřed, takovou způsobnou, urovnanou, dělá dojem zralé solidnosti . . .

Literát u flegmatické rozkoši ke všemu se tváře: Jako ten tvůj starý parola, ku kterému někdy vklouzneš, viď? Ostatně, ponechávám všechno uznání mistra pucifousa — k čemu jinému že tě poctívám svou kšticí a královsky tě honoruji, ťulpase, než abys vymýšlel pro mě nejappartnější účes?

Sochař. Prosím, prosím, račte poroučet . . . A snad libo namazat, navlažit namáčí komus do sklenice a stříká na hlavu . . . knír vytáhnout želízkem bere vidličku, foukaje na ni. Jaký delikátní knír! Dámy, ten by se přissál . . . sss . . .

Studentka a s ní jiné: Fuj . . .

Literát. Nanana . . .

Kritik. Však to je také všechno tajemství jeho úspěchu u ženských . . . Pozorujte jen, jakou smělou vlnou se vine . . . pak se nemají ženské po něm bláznit!

Žurnalista. Však se také blázní — každá z daleka se mu vyhne, utíká i před pouhým stínem jeho jako ve středověku každá počestná ženská před stínem kláštera . . .

Sochař. Pardon, ale dnes už ne, abyste nemátli si minulost s přítomností . . .

Učitelka s cvikrem na nose, krk zahalený, vatu v uších: Neurážet . . . jsouť také jiná stanoviska, ethickopaedagogická, s nichž nutno pohlížeti na ženu.

Sochař. Bažeť — leccos by nám o nich ten váš katecheta mohl povědět . . .

Zatím procedura holení skončena, a vchází do dveří mladý muž, nápadný elegán, vše na něm zbrusu nové, vyzývavě září veselím.

Výstup 2.

Učitelka ve zřejmých rozpacích stran poznámky sochařovy ucpává si při otevření dveří úzkostlivě uši a krčí se celá v ramena. Honem zavřít, průvan . . . ke všem jakoby vyčítavě já laboruji s krkem . . .

Sochař jako pro sebe. A s katechetou . . .

Poznámka ta téměř přeslechnuta pro hluk vstávání a vítání příchozího malíře.

Literát. U všech všudy, jak jsi se najednou vyšňořil, vypadáš jako modní lev . . .!

Kritik. Ukažte mně ho! Je to on . . . Člověče, honem, co se to s tebou stalo? Vždyť ještě včera byl jsi učiněný hadrlump . . .

Kdosi. Pardon, pravý umělec . . .

Studentka. Prašivý havelok a rozšmaťhaná, obě levá pérka tvořila celý jeho kroj . . .

Literát. Honem tedy, jak jsi přišel najednou k této změně, mluv, člověče!

Malíř. Zdá se, že bys to potřeboval také vědět, abys tam příležitostně si zašel. Hledí literátovi po botech. Mimo obě — zas pravá pérka — nemáš toho zrovna o mnoho víc na sobě.

Filosofka. Pánové, faktickou jen poznámku — křivdili jste prvé našemu mistru mazalu stran vyčítaného kroje . . . k těm oběma levým perkám a k tomu haveloku musíte přidat ještě límec, jejž našel za branou na hromadě smetí . . . všechno jen dle pravdy . . .

Žurnalista. Ale když už o tom mluvíte, ne abyste snad myslili, že k tomu límci patřila také košile, ty za branou jen tak beze všeho se nenajdou — a dokonce snad nemysleli, že k tomu nahodila se ještě kravata a zlaté hodinky . . . jen ne hned tak hazardně.

Filosofka. Stran těch hodinek netvrdím nic, ani stran košile. Ale co se týče kravaty, zas mně ho tak nezlehčujte . . . přece se pamatujete, že kravatu původně měl, slátala mu jí kvartýrská z kar-

nýru své sukně, jejž jí přišlápli na ulici . . . jenže nešlechetník, nevděčník lehkomyslně kravatu zastavil a peníze prohýřil s dámičkami . . .

Sochař. Ale nepřeme se o minulost, jen o tu přítomnost nám jde. U krve Jidášovy, pověz už teda, jaký se to s tebou stal zázrak, mluv, všichni hoříme. . . Takové lakýrky, anglická látka, čisté appartní manžety. —

Žurnalista vpadne. To ho už dlouho nepotkalo . . .

Sochař pokračuje. — s řetízkovými knoflíky, ta vesta, ta náprsenka — člověče, jaká zázračná metamorfosa se to s tebou udála?

Přítomní v jedné směsici. Přímo excelluje . . .

Učiněné monstrum mody . . .

Appartní reklamní plakát . . .

Mluv teda, co se stalo . . .!

Ukradl's monštranci . . .?

Vyloupil's banku . . .?

Zavraždil's Rothschilda?

Literát netrpělivě. Dej se teda už jednou slyšet a neškleb se nám tu zatím jako koza před zrcadlem! A vše řádně vysvětli, nebo nás donutíš věc jako silně podezřelou oznámit na policii, a pak tě snad chytnou.

Malíř nechav se dlouho prohlížet a obdivovat a tajuplně se jen tváře. Hola, nic ze všeho, braši, co jste hádali. Něco daleko lepšího, či horšího, jak se to vezme, mě potkalo . . .

Všichni. Nuže, nuže!

Malíř. Nuže — našel jsem mecenáše . . .

Všichni ve strojeném úžase: Mecenáše!

Učitelka: Omdlím . . . Ale přec tam zavřete, průvan, já laboruji s krkem . . .

Literát. Mecenáše! Chval každý duch Hospodina . . . Posléz se vše utiší.

Kritik. Tedy mecenáše. Tedy to je tajemství tohoto modního žurnálu. Na zamlaskne! A čím tě krmí — šlupkami z buřtů? A napájí tě vodou? A máš dostatek vzduchu, slunce u něho? Mecenáše?! Doveď nás k němu! Ale má opravdu košili, podívejte se, přátelé, lakýrka není papírová, a kravata není z karnýru kvartýrské. Jde tedy skutečně o opravdovského mecenáše, není-li to sám krejčí tohoto oděvu . . . vskutku appartního jinak . . .

Sochař. Jen již teda mluv, sic máš co dělati s námi, již mecenáše ještě nemáme. A to jsme všeho schopni . . .

Malíř napiv se mimochodem z několika sklenic, usedá posléz rozložitě, významně na židli. Studentka důvěrně poposedá k němu. Ano, mecenáše opravdovského, ne nějakého forového, ale bastanta s penězi, jinak starého pitomce, idiota, bídného plantážníka, který si myslí, že za bídný žold zaprodám mu hned celého svého ducha, svůj talent, své umění, svou individualitu, své všechno — to si počkáš, starý ošmejdo . . .

Kritik. Pěkný, skoro až tklivý vděk.

Malíř. To si myslím. Líbat může prach mé obuvi, že jsem mu dovolil vůbec se otřít o mou uměleckou individualitu. Jenže zatím chlap plantážnická si myslí, že jsem teď celý jeho a že jen pro něho budu malovat. Snad jako bych se to byl krví ďáblu zapsal! To si počká!

Kritik. Světe, od kdy pak zase maluješ?

Literát. Teda abys raději zas všechno vrátil tomu nešlechetnému, ukrutnému mecenáši . . .

Filosofka. V čem pak by chodil?

Malíř. Ve svém kroji, jako ty. Ale nevyrušujte mě pořád, ať se dostanu jednou k pravému slovu. Jak víte, měl jsem již delší dobu rozkomponovanou velkou věc . . .

Kritik. Panečku, skoro už pět let . . . hodně delší doba.

Malíř. Třebas, ale za to věc hodnou této doby a těchto snah. Co ty můžeš vědět o rozvoji tvůrčího díla! Tedy rozkomponovanou velkou věc, své — abych tak řekl — životní dílo. Chystal jsem je pro pařížský salon . . .

Literát. Již po celých pět let.

Malíř nevšímaje si poznámek. Ve všech ohledech velké dílo! Patheticky: Dante s Virgilem shlédají zlý Adama rod ubírati se k břehům Acheronta. Viďte, jaká to obrovitá koncepce! Vše již také měl jsem dost rozřešeno, celý plán rozvržený, ideu náležitě propracovanou a formou cele ovládnutou. Také dosáhl jsem již náležitého soustředění, zkrátka celou svou velkou ideu náležitě umělecky jsem si podmanil. To víte, umělec musí zůstati vždy suverénem nad svým dílem. Všechno jsem již tedy měl. Jenom to jediné mně ještě scházelo: ten mizerný démon Charon, a k němu trochu toho mystického oparu nade vším, rozumíte, toho mystického oparu...

Kritik. Po pět let hledal již toho svého Charona a ten mystický opar nade vším . . .

Malíř. Nic nedělá, čas posvěcuje umění, jako patina ušlechťuje měď. Tedy ne a ne najít svého pravého Charona a zmoci se na tu výslední náladu . . .

Poznámka. Na ten mystický opar . . .

Malíř. Rozkousal jsem při tom a snědl asi tucet štětců. Byl jsem již někdy všecek zoufalý, a věc ne najít, pravá inspirace nepřicházela . . . Až tu vám přijdu v kterýsi den, pro mě tak požehnaný, hezky již po půlnoci domů — no, budiž pravdě průchod zjednán, hodně již po půlnoci, a chystám se hned do svého kvartýru —

Literát. — Za který byl a snad ještě je druhý rok dlužen.

Malíř. Což ty ovšem nesvedeš — nezaplatíš-li napřed, do kvartýru tě ani nevpustí a zrovna vyhodí tě s gustem. Mlč! Škrabu vám tedy sirkou, škrabu, dlouho mrcha nechytá. A já byl již skoro netrpělivý do postele, bylo to už hodně k ránu, anebo hodně po půlnoci, jak se to vezme. Škrabu teda, škrabu pořád . . .

Sochař. Škrtal nejspíš o vzduch.

Malíř. Třebas také, ale konečně chytla. Aj, co to?! Přede dveřmi můj dobrý, věrný zouvák . . .

Hlasy. V noci jej míval pod hlavou. — Jediná věc, kterou nezastavil. — A kterou mu nezfendovali.

Malíř nedávaje se rušiti. . . . a s ním má líbezná milostenka, neméně věrná družka mých dnů, má fajfka. A tak se vám to nějak trudně a melancholicky družilo k sobě před těmi dveřmi a na mě vyčítavě dívalo, že až mě divná lítost popadla a stesk opuštěnosti pojal; někde v kvartýru staré panny vyl dýchavičný pes.

Literát. Hotová ballada . . .

Malíř. Ale zároveň prudké tušení mě chytlo. Hrome, povídám si, snad mě to kvartýrská nevystěhovala!?

Kdosi. Abyste věděli, ta fajfka se zouvákem byla jeho jediným majetkem . . .

Malíř. Co na tom, jen když jsem to měl tak. Ale takle jen bez výpovědi mě vystěhovat? Takle zacházet s takovými mně svatými věcmi?! Div jsem nezabrečel vztekem a lítostí. Bylo mně těch věcí opravdu líto, jak u těch dveří opuštěně stály a ke mně tak lítostivě vzhlédaly . . .

Kdosi. Abyste věděli, když má svých třicet ležáků, stává se zpravidla hodně sentimentálním a rozměklým, jako v srpnu močená okurka.

Malíř nevšímaje si poznámek. Zatím mně však sirka zase zhasla. Škrtám znova, až zas podařilo se mně jednu rozškrtnout. A přijde se mně tu zrovna podívat na dveře jako v nějakém zlém tušení. Vida, křídou nějaká věc tam napsaná. Takle píše však jenom naše kvartýrská, když vůbec píše. Jako když velbloudovi nohy zuráží. No, je to aspoň ke čtení, zvláště když člověku je nejisto v očích. Proč bych si to tedy nepřečetl, povídám si shovívavě, a jmu se hned číst ty zurážené velbloudovy hnáty. Chvilku mně to trvalo přec. „Za málo peněz — málo muziky, rozumějí, voni jeden rošťáku, táhnou si ke všem čertům!“ Tak tam bylo pravověrně napsáno, a jako by nějak do veršů se to namáhalo.

Literát. Věru, jen to skandovat. A jaký klassický štěpný rým, muziky, rošťáku, čertům . . .

Malíř. O rým mně nešlo, ale o faktum. O to holé, srozumitelné faktum. Do mně vám vjel vztek. Skoro dva roky se u té treperendy držím, piju její bídnou kávu, někdy ji i poplácám, dělám jí skoro „kůru“, zkrátka na všech stranách se obětuju, a ona nevděčnice takle se má ke mně zachovat? A co si všechno takto rozpomínám, vztek ve mně roste jako lavina. Začnu mlátit do těch dveří — či nemám právo si mlátit na dveře svého kvartýru? Cože bez právní výpovědi býti vystěhován a k tomu s urážkou? To ne! Mlátím tedy, mlátím do těch dveří, nejdříve holí, pak zouvákem, až nakonec i fajfkou, a když jsem všechno rozbil, tedy oběma pěstmi . . . ta čuba staré panny vyla jako zběsilá. Ale u mé kvartýrské nic se nepohne, potvora, nereagovala ani dost málo na to všechno, co jsem tropil. Za to z druhých kvartýrů pootvírají se šmahem dveře. Jako strašidla začíná to z nich vykukovat, shrnuje se to tam, konečně to houfně vylézá již na chodbu, všelijak to začíná pokřikovat a mě všelijak

jmenuje, jen ne pěkně. A najednou také zdola valí se domovník jako hromotluk, no, víte, hulvát, jako všichni pražští domovníci . . . Toť se rozumí, že i nějaký pakatel za ta dvě léta jsem mu také vázl za otvírání, k čemu je však úvěr! A že ať se hned slušně chovám, ubrýkne se na mě neomaleně drzoun drzounská . . . Sakra, na mě že takhle . . . A už ve spravedlivém rozhořčení oběma pěstmi mu padám okolo krku. Ale teď jste měli vidět účin. Jako když do vosího hnízda uhodí. Začnou se vám ta bílá strašidla ke mně sbíhat, vřeští to, z nějaké secesní dámy spadla spodnička, nastal vám to kolem mne rej jako duchů v podsvětí, a všechno se na mne schumelilo. Zároveň prsty toho hulváta popadají mě nehorázně za chřtán, od vlasů až do pat jsem cítil ten stisk jeho hrabic.

Kdosi. No, a zkrátka vyhodili tě prostě z domu a nějakou ti přišili na cestu.

Malíř. O to neběží, v tom není podstata mého dobrodružství. Ale o to, žasněte, přátelé, že jsem tím získal svého mecenáše, plantážníka . . .

Všichni. Jak to? Tomu nerozumíme?

Malíř. To věřím, že nerozumíte. Ovšem jen moudrému můžeš napovědít, ale za to hloupého musíš notně trknout. No, tak vás teda trknu, ťulpasové. Což ještě nechápete vnitřní příčinnost? Nuže, žasněte tedy. Jala mě vise při té celé proceduře, umělecká, ohromivá vise, nadchlo mě to, celého podmanilo. Ty bílé postavy sbíhající se ke mně, noční povyk, vyjící čuba, škrtící mě démon, hotová fantasmagorie. Zrovna vám udělaná scéna z podsvětí. A na mne žhnou vám jakési strašné oči jako řeznického hafana, podívám se vám do těch očí, do té tváře . . . přátelé, jak mně tak přišlo na něho se podívat, hned uchvátila mne má vytoužená inspirace, já měl svého Charona, jak ho žádná fantasie umělcova nevybuduje. Ještě v noci jsem si jej načrtl a zrealisoval svůj mohutný dojem . . .

Kdosi. Na policii nebo ve „stoleté“?

Malíř. Na tom nesejde, ale že dílo bylo zajištěno, dokonáno! Jásal jsem, žehnal tomu chlapovi, žehnal jim všem, kteří mě pomohli . . . eh . . . hm . . .

Kdosi. — Vyhodit a zmlátit . . .

Malíř. No třebas, budiž. Ale mně to vyneslo postavu, štafáž, náladu a mecenáše . . .

Kritik jako v úvaze pro sebe. Ostatně, zajímavý jinak dokument pro uměleckou tvorbu se stanoviska psychologického . . . tajemství umělecké inspirace z nejvšednějšího podnětu vyšlé, umělecky zmocněné a fantasií vyvrcholující k nejvyšším etapám tvoření . . . Věru zajímavý dokument.

Filosofka. Ano, takto nutno vůbec stanoviti všechny kvality a kvantity uměleckého tvoření. Počínám již nyní chápati vnitřní souvislost všeho se získáním mecenáše. Stranou k malíři. Půjčíš mně desítku? Na noc bych přišla k tobě . . .

Malíř jako by neslyšel. Když ten můj lotr, plantážník, bastant, idiot, sketa a co všechno není takový chlap, vydávající se za me-

cenáše umění, shlédl můj náčrt, — víte, již před pěti lety poskytl mně na ten obraz bídnou zálohu, — smrkal, smrkal chvíli pohnutím, oči mu vyplavaly z tuku a ocitl se celý u vytržení. Charonem byl uchvácen, že je to mistrovský kus... jako by se to u mne nerozumělo samo sebou. A hned zamlouvá si obraz pro svůj salon. Špína špinavá, nestyděl se vyšpulit mně mizernou stovku s impertinentní poznámkou, že při náležitém pokračování díla bude náležitě pokračovat s bídnými stovkami. A aby špína plantážnická zabil jednou ranou dvě mouchy, objednal si u mne nějakou reklamu s hodně nahatou ženskou . . . Víš ty, co je to hodně nahatá ženská?

Filosofka. Fuj . . . a tys ho nevyhodil s takovou nabídkou? Do plakátů se dá, takto potřísnit svatozář umění . . .

Kritik. Pěkný příchod od tvůrčího díla k plakátu. Snad nejedná se dokonce o nějaké nejlepší, nejúspornější, nejjadrnější, nejlacinější mýdlo s nymfou, jak se jím třebas ta hodně nahatá ženská drhne . . . To víte, ti mecenáši obyčejně rádi dělají do mýdla nebo do šunek nebo podobných artiklů počestných . . .

Hlasy od stolu karbaníků, kde se dali zatím do karet. Filky, špády, eso, trumf . . . hrom do toho, málo . . .

Učitelka. Zavřít, honem, já laboruji s krkem . . .

Kdosi od jiného stolu. Jděte už tam ke všem čertům s celým vaším uměním, už se z toho střeva kroutí . . .

Všeobecný hluk zábavy. Nějaký popěvek kdos zkouší. Spustí se gramofon; někteří se rozzpívají k hudbě. Pak se zas všechno utiší, jen slyšet prudký hlas žurnalistův, přesvědčující souseda.

Žurnalista. Ano, to byl vždy náš program: chceme politiku čistou, lidovou. A při tom přece vysokých cílů: zlidovění vrstev aristokratických a zaristokratisování vrstev lidových. To je náš program, naše vysoká politická úroveň. A při tom soulad celku, vyrovnání protiv stran, výslední harmonie, jednotné zosobnění v politickém ideálu . . .

Kritik. Souhlasím v zásadě, jenže místo všeho toho je politika dosud mlha, v níž bloudíme stále do kola; z jednoho místa jsme vyšli, domnívajíce se, jaký pevný, určitý směr jsme zabrali, který nás najisto dovede k vytčenému cíli . . . ale najednou po mnohém tápání a pachtění ocítáme se zatím tam, odkud jsme vyšli anebo i o hodně nazpátek. A rozejdeme se znova v této mlze, leda s jinými jen vůdci, s jinými hesly a jinými škraboškami . . .

Učitelka. Přestaňte, pánové, se svou protivnou politikou. Něco tak nesnesitelného, sterilního, jako je politika. Otáčí se leda kolem ministerských fraků, rozpočtů a pilných návrhů. Ale stěžejních otázek národa, jako je školství, a svatých desiderií našeho stavu si nevšímá nikdo . . . naše socialní a právní poměry zůstávají pořád neuspořádány, přímo zločin páchán na našem stavu, jenž je z nejvýznamnějších . . . Ale zavřete tam přec, vždyť já laboruji s krkem . . .

Malíř. Hihihi . . . pořád jen mají málo a pořád moc co dělat,

hihihi, málo prázdnin, málo nakažlivých nemocí, hihihi, samá jen nervosa z přepracování a uštvání, samá vysilující práce, hihihi.

Literát. Ale, pánové, vážně pojímáno, když již dotknuto se bylo otázky stavovské, souhlasím v zásadě se slečnou. A rozšířeno na celek, na všechny stavy, jsem vůbec náhledu, že v nynějším vývojovém ruchu existenčního zabezpečení má se národ v první řadě postarati o ty své příslušníky, kteří pracují za něho hlavou, kteří ho povznášejí k výšinám ideálu . . .

Malíř a sochař téměř najednou. Kteří mu poskytují zářivé umění . . .

Učitelka. Paedagogickou výchovu . . .

Filosofka. Vznešené pravdy vědy . . .

Kritik. Vůbec, kteří mu poskytují všech statků duševních, nabývajíce tím za to svých neochvějných nároků na statky hmotné . . .

Literát. Výborně! souhlasím! Zvláště pak básnictví, jako výkvět a koruna všeho umění . . .

Malíř a sochař současně. Oho . . .!

Literát. Trvám na svém, — má býti národem zvláště favorisováno a jeho příslušníkům zjednáno důstojné hmotné zabezpečení . . .

Malíř podrážděně. To věřím, za tvé „Zvony srdce lidského“ . . .

Literát. Spíše, než na tvého Charona, vyhazujícího zpitého malíře . . .

Kritik. Hehehe, umění se chytá za pačesy . . . Ale pánové, dohodněme se. Přece všichni máme své nároky, na všechny na nás se musí dostati, jen již jednou se náležitě organisujme, jako všechny stavy se organisují, a neochvějně se postavme před národ a předložme mu všechna svá desideria. Uvidíme, co nám pak odpoví, a podle toho se pak zachováme k němu my.

Všichni. Tak jest . . .

Učitelka. My dáváme práci, jsme hodni své mzdy . . .

Kritik. Jsem vděčen za jednotu názoru . . . Ale dotčeno se tady literárního díla; mluvíme-li tedy již o básnictví, apropos, co říkáte nejnovější sbírce našeho veterána?

Literát. Divím se jen, že vůbec dávno již nemlčí a neponechá umění cele nám mladším, povolanějším, posvěcenějším.

Kdosi. A z něho vyplývající prebendy ovšem k tomu.

Literát nevšimnuv si poznámky. Prvních několik sbírek, na, to si dám ještě líbit, v tom bylo ještě trochu síly, ohně, originality, vervy . . . ale teď je to holá vyprahlá sopka, vlastně pouhý troud pod popelem. Dejte mně již s tím jednou pokoj. Divím se, že na něco takového ještě někdo vůbec může reagovati, zvláště ty, s takovým raffinovaným smyslem pro vysoké umění . . .

Kritik zřejmě polehtán. Právě proto . . . negativní nálezy přece často mnohem více dokazují, než nejpositivnější analysa. Zcela se jinak shodujeme ve svém úsudku. Samá již jen posa soucitů, samý takový tušený Bůh, samý lid a horování lidskosti . . . Ech, dejte mně již jednou pokoj s celým tím vyhýčkaným krámem — vůbec jen

mně dejte zvláště pokoj s lidem! Což my, umění, máme se obraceti a sestupovati k lidu, jeho sprostnotě, hrubosti?

Učitelka rozhořčeně. Páchne potem.

Filosofka. A kořalkou.

Jiné poznámky. A hrubou neomaleností.

Sprostým chlebařstvím.

Nemá smyslu pro vysoké umění . . . Neváží si své duchovní elity a náležitě ji neodměňuje.

Učitelka. A zvláště náš stav nechává mříti hladem . . . Zavřete tam, já laboruji . . .

Kritik. Zkrátka hamižný, bídný lid . . . A k tomu že bychom se měli obraceti, sestupovati? Dejte mně pokoj se vší takovou tolstojovštinou, s tím jeho celým lidovým křesťanstvím, jež je u něho již pouhou nechutnou senilností stáří, která, bohužel, zachvátila již pomalu celou naši senilní literaturu . . . Ano, pánové, pryč se vším tím krámem. Pánové, já žádám nové, silné umění, zářivé, hýřivé, opojné jako staré víno, krásné a omamné jako růže na letním výsluní, bezohledný rozvoj jedině vlastní individuality a plné, syté její zadostučinění!

Literát. Také já tak soudím o výtvorech umění. Doufám, že mé nejnovější dílo, „Poly ideálův“, v té příčině najde úplný tvůj souhlas, bude jaksi zosobněním tvého kreda. Těším se sám již na to. Bude oparem mé vlastní krve, uměleckým zmocněním celého nitra. Mnoho si slibuji od toho díla . . .

Kritik. Apropos, kdo ti to vydá?

Literát. Ještě ani nevím, komu to mám dát . . . jsou to také sami takoví plantážníci, bařtipánové — ti nakladatelé . . .

Od stolu karbaníkův. Špády, kule, trumf, eso . . . hrome nepřebil . . . na, míchej . . . A co vy tam, ještě nejste hotovi s tím svým blbým uměním? K tomu ještě takováhle karta, a člověk aby se šel oběsit mezi vámi . . .

Kritik. Také smysl pro umění. Najednou se jaksi upamatuje. Apropos . . . zmíněno tady také prvé o tom bohu — o bohu protahuje. Jaká to již svrchovaná nechutnost v umění . . .

Učitelka. Nechutnost vůbec . . . Zavřete, já laboruji . . .

Kritik pokračuje. Ano, nechutný a celkem laciný to effekt v umění a moralce, ovšem že již dávno přežilý, uboze, směšně staromodní. Ale nebude přece snad od místa ve filosofické diskussi uvésti na přetřes toho — boha . . . zkříží nedbale nohy a pohupuje jimi. Tedy, co soudíte o tom bohu, přátelé . . .

Filosofka. Nesmysl, odhozená veteš — potřebná snad kdys lidstvu, ale nyní ceny staré onuce . . .

Kritik. Sice hodně realisticky, ale jinak zcela výstižně. Ano, zcela výstižně, mám rád taková lapidarní rčení; zcela výstižně. Zajisté, že kdys, v hrubém zápasu lidstva s přírodou, na nejnižším stupni vzdělanosti se nacházejícího, věc do jisté míry potřebná. Původně tedy přirozená, hrubá idea, postupem vzdělanosti čím dále více se oklesťující z přirozené své hrubosti a stávající se abstrakt-

nější; pak u dalším vývoji udržující se ještě jako pouhé parádní dekorum lidské společnosti — ostatně, tak pohodlné a bezpečné dekorum pro ukrývání se za ně pohodlného šosáctví a zpátečnictví ducha; dále ještě dnes vytrvávající jako pokrytecká posa mnohých vrstev společnosti, ale pro elitu ducha stavší se již dávno pouhou veteší. Ano, zcela případně, odhozená veteš, kdys potřebná v nedostatku jiných opatření a výzbroje ducha. To je ten bůh. Táži se často sám u sebe, k čemu bych já ku příkladu toho boha měl potřebovati, co bych si s ním vlastně vůbec počal, kam ho zařadit v systému ducha, jak uvésti v logické vztahy s ostatními kategoriemi zjevů. Jsem už se vším hotov, má filosofická soustava ve všech příčinách a důsledcích uspořádána jasně, plasticky, můj filosofický názor zcela ucelen, žádných v něm mezer nezbývá, všecky otázky mám dávno zodpověděny. K čemu mně tedy bůh. Pro mě existuje jediný kategorický imperativ: vědomí žití a zmocnění tohoto žití krásou — ideálem. Souhlas.

Kdosi. Výborně! Tak jest!

Úředník od karet. Přidávám se zcela k vývodům pana předřečníka, ochotně akceptuji. Nač na příklad nám je něčeho takového třeba, v naší zabezpečenosti dietních tříd a stanoveného postupu. Pak vůbec u tak vyvinuté vzájemnosti socialní, zabezpečující pro všechny možné případy. Na příklad hned s mého stanoviska. Jsem v osmé dietní třídě, s vyhlídkou na brzký postup do sedmé — pojištěn jsem na dožití a úmrtí, proti úrazu, proti ohni, proti vloupání... A nyní přál bych si vědět, k čemu bych já měl ještě potřebí toho „boha“. Se stanoviska materielního rozhodně ne . . . a morálního... Checheche . . . s tím na naši dobu již nepřijdete — hodná dietní třída, pěkné ochotné paničky bez rodinné přítěže, to je nejlepší morálka, k níž boha netřeba . . .

Dr. Plojhar, jenž dosud v patrném rozrušení, celou jeho bytost opanovávajícím ale celkem se sebezapřením opovržení choval se při všem dosavadním tlachu a zábavě společnosti, někdy jen přecházeje s místa na místo, anebo k některému mluvčímu ironicky se přibližuje a přes ramena mu naslouchaje — náhle prudce vyvstane v těžkém pohnutí mysli. Leč zatím rozevřely se dvéře, jimiž vstupuje sebevědomě Judr. a Phdr. prof. Karas zůstávaje okázale ve dveřích stát, čímž Plojhar jakoby zadržel své vzrušení.

Výstup 3.

Učitelka. Zavřít honem, průvan . . . Já laboruji s krkem.

Karas. Jak obyčejně, nešťastnice . . . Nu, budiž vám blahosklonně vyhověno, aby zlořečený průvan vedle krku nenafoukal vám do nějaké učebné osnovy puntíčku . . . Zavírá okázale ironicky, ale zůstávaje stále v pozadí za všeobecného vítání jeho.

Sochař. Tak jen nechť se konečně ráčí blíže mezi nás vstoupiti vašemu dvojnásobnému doktorství professorskému . . .

Úředník. Vy, doktore, máte aspoň rozum a uděláte resolutně konec všem těm vědecko-ethicko-aestheticko-paedagogicko- a já nevím jakým ještě icko — politickým klábosinám, kterými nás dnes tady celý večer při pivě častují . . .

Filosofka. Přikusujte si tedy buřta, když se vám tohle nelíbí...

Karas stále zaujat vlastním rozjařením. Všechno jest na světě krásné, stojí za žití, jen když se daří podle našeho. A braši, mně se daří, daří jako po májovém dešti osení. Zpíval bych, výskal... rodí se mně nový život!

Malíř. To už ti teda konečně jednou umřela?

Karas. Ještě ne zrovna docela, ale jako by to již najisto umřela. Je už to jen živá mrtvá. Braši, je to přece jen útěcha, mít apodiktickou jistotu, že vám žena umře — taková suchá, modrá, tuhá... nechutná... br...

Žurnalista... To věřím, naděje na ovdovění při dvojnásobném doktorství a professorství není dnes nic špatného — to se udělá nová karriera... mladou, hezkou, bohatou... To věřím, to se rodí nový život! To se výská, zpívá!

Karas. Co dělat, musí se člověk obětovat údělu osudu... hahaha...

Sochař. Jen že ti ta jistota přece už jen trochu dlouho trvá, krmíš nás s ní a těšíš se takto již něco přes rok — a tu se mně zdá, že takováhle dlouhá radost je jako vleklá, chronická nemoc...

Karas. Braši, poslední již strpění, na mou čest. Trvalo to, je pravda, ale už to nepotrvá. Několik přesně rozpočítaných dnů. Poslední symptomy jsou tu. Mozkový vřed zachvátil již hlavní centra. Tyto dny již oslepla. Ještě jen ví, slyší a jí. Všechno ostatní ochromeno. Hnout se nemůže. Hotová živá hmota. Ano, v několika dnech se to musí najisto skončiti. Ostatek by ji mohl již za živa pochovat, takovou živou mrtvou! Ichuchu! Za několik dní, a pak jsem prost všech pout, těch hnusných společenských pout, která chtějí obmezovati svobodu individuality! Za několik dnů moci zas dosáhnout své svobody, plného uplatnění a zadostučinění svého já, jež chce žít, silně, vysoko žít! Braši, chápete to již aspoň se stanoviska aesthetického, když to nemůžete chápat sami ze zkušenosti!?

Hlasy. Chápem, chápeme všestranně... Závidíme ti... gratulujeme...

Karas. Nemůžete chápat! Nemůžete vědět, co to značí pro našince těchto několik dní. V ně jakoby se zkondensovala léta, jsou jako kvintesencí celého našeho já. Jak jsem jí vděčen, chudákovi, jak ji těším... A připravuji k té její, vlastně mé věci, hahaha.., Přijdu k ní, popleskám ji na rameno... měla to vždy ráda a má, zdá se, ještě dnes. Vidíš, stará, začnu jí při tom povídat, tak přece jsme se jednou v trpělivosti dočkali. Jen vyčkat, vyčkat... tout s'arrange, jak povídá Francouz. No, a jak pak dnes, přivnaďuji jí při tom dále, dnes by to ještě být nemohlo? Nemohla bys mně to udělat k vůli a trochu to urychlit? Raděj vždycky do západu než po západu, jak říká lid. A tak mně to teda nemůžeš udělat k vůli? přimlouvám jí sladce, vidíš přec, vlastně už jen slyšíš, jak čekám. Když ti to přec už všechno není nic platno, nemusíš se tedy zdráhat. Ukaž ještě puls, — každý den zkoumal jsem jí takto puls za ten rok,

co věděl jsem, že je ztracena, nebyla-liž to oběť ode mne . . . Hleď tedy, vždyť se ti sotva vleče, dech už nemáš, hnout sebou nemůžeš, jsi celá nemožná, teď dokonce slepá, hotový kus dřeva . . . A co že tedy — pro boha tě prosím — chtěla bys ještě na tom světě? Udělej už místo těm, které čekají, chtějí žít! Čekáme, chceme žít. Čeká ti taková mladá fešačka, plná ohně a temperamentu! Kdybys ji jen mohla uvidět, sama bys musila přiznat, jaké mám gusto. A jak se ti umí, holka, vinout, jak milovat, co's ty vždycky byla jako cihla . . .

Kdosi. A přece s tou cihlou zplodil půl tuctu dětí . . .

Karas. To už nese s sebou fatalita pohlaví, která nedbá požadavků aesthetických, na štěstí to dost postačilo odumírat, ale tři kusy mně ta fatalita přece nechala na krku . . . No, zatím to nic nevadí, je věcí filosofa dovésti se usmířit s nutným zlem . . . Co's ty teda byla vždycky jako cihla, hotová cihla, domlouvám jí shovívavě, a já mám rád oheň ducha i těla, u žen zvláště těla, víš, těla! A ta jej má, ta jej má, ten oheň, to mně můžeš, holka, věřit. Včera zrovna jsem ji tu měl, prohlíželi jsme si tě, jenže ty nic o tom nevíš, chodili jsme kolem tebe pěkně po špičkách, neslyšela's asi nic. Leda's mohla si všimnout našeho líbání, takové hlasité, ohnivé, to se stěží dá utajiti, to's ještě mohla slyšet. To líbání, ty polibky, nebylo jim ani konce. Ale ručím ti za to, že bys mně jí dokonce přála, kdybys ji jen viděla. Ale že ji už neuvidíš, proto ti to upřímně povídám, vyličuji zrovna, hahaha . . . Mohu tě také ubezpečit a přisahám ti slavně, že jí to všechno vynahradím, co jsem na tobě kdys zanedbal, hahaha . . . Konečně musíš to sama uznat, když jsi vždycky byla taková suchá, modrá, brr . . . Hahaha! A takto vám tedy do ní mluvím, takto jí to vysvětluji, maluji, líčím, ďomlouvám, jen aby si již spíše dala jednou říci a věc tu urychlila . . .

Literát. Pěkné domlouvání, jen co je pravda, úchvatné zrovna líčení . . .!

Malíř. A zvláště pěkné malování, perspektiva zrovna utěšená, checheche . . .!

Karas. Jo, naše přání dodávají našim slovům vzlet perutí orlích a braši, není netrpělivost netrpělivější, než když má již svého cíle dostihnout, pak zmocňuje se silou nadlidskou!

Sochař. A co vlastně tomu všemu říká, jak se při tom tváří, to je dost interessantní?

Karas. Co by říkala, když vůbec již dávno nic říkat nemůže. Také centra řeči jsou již dávno zachvácena. Co jí trochu toho animálního zvuku ještě zbylo, a jímž chce odpovídat, to jen jakoby topené štěně kňouralo. A při tom jen takle rtoma po mně dělá a hýbe slepýma očima, jestli to snad všechno myslím do opravdy. Toť se rozumí, že myslím, a docela se tím netajím. Jsem, jak víte, naprostý positivista, fakt je pro mě jako fakt, a každý tím, že je dán, má pro mě stejné oprávnění. Když něco myslím, tedy to je, a není příčiny pro mě něco tajiti, což je vždy licoměrností, lží, nehodnou silné individuality, jako jsem já, na vše positivně nazírající.

Snad jsem jí to i nějak takto filosoficky odůvodňoval, když zdála se míti ve příčině té přece jen jakési předsudky . . .

Poznámky a smích. Předsudky, to věříme! Možno docela dobře míti ve věcech takových své předsudky.

Karas. Ale s předsudky pravý positivista nikdy nesmí počítat a snad se dát jimi odvracovat od svého cíle. Poněvadž však ona neměla nikdy valně smyslu pro vyšší abstrakce, vykládám jí to tedy konkretněji, makavěji. Jo jo, holka, buď jen filosofem jako já a smiř se s danými fakty, nic naplat. A že už tam tedy jednou musíš, tak nám to udělej po vůli a pospěš si s tím vším... kdybys se mohla vidět, jak vypadáš, neotálela bys ani na okamžik, znova a znova na ni naléhám. Tady na to čeká tolik života, tolik touhy! A zas jen ona těma rtoma tak po mně hýbe a kňourá při tom, a ruce se jí chtějí po mně pozvednout . . . Hahaha . . . jsem to jist, že se to sbírá ještě ku polibku, k obejmutí... ta živá mrtvá, chachacha! Dost se mně za živa napronásledovala těmi svými protivnými, vnucujícími se polibky. Ba, holka, nic ti to není platno, teď čeká jiná náruč, jiné objímání, jen nám už udělej místo, máš-li mě ještě trochu ráda . . .

Poznámky. Tklivé, velmi tklivé . . .

Učitelka. A jak pak se k ní chovají děti, zajímalo by mě to se stanoviska paedagogického?

Karas. Zcela případně, mají mého ducha, mé silné, positivní vychování. Jsou již také rády, že tomu bude jednou konec. Dávno již odvykly té živé mrtvé. Běhají kolem ní, smějí se, dovádějí zcela nenuceně, někdy mají své rozmarné nápady. Maminko, hrej si s námi na schovávanou, na honěnou, volají na ni. Jindy zase projevují i dost positivní porozumění pro situaci. Netrap nám už tatínka déle a umři přec jednou, kárají tu živou mrtvou . . . Pro boha vás prosím, vždyť to tak s ní trvá již přes rok. Umři, umři, přidávám se potom k nim a lichotivě jí plácám při tom po rameni... kdybyste viděli, jak je propadlé, hrozné, je to ode mne přímo heroické sebezapření... ta moje, ta má jiná ramínka, jen je vysrknout . . . sss . . . A ta živá mrtvá jako by byla při tom ještě ráda, že se tak dovedu zapříti, tak nějak to rameno snaží se mně nastrčiti, no, poplácám jí teda ještě jednou. A děti se smějí, já se směji, všichni jsme jaksi něčemu rádi v tom našem vzájemném dohodnutí a pochopení se.

Malíř. Učiněná idylka rodinného štěstí . . .

Karas. Každá životní situace dá se idylicky, rozmarně pojmouti a přizpůsobiti, záleží vždycky jedině na nás, na naší disposici . . . Ale tuhle vám to s ní bylo nejpěknější, přímo klassické. Jak jsem se vám již zmínil, pořád by jen jedla . . .

Filosofka. Ovšem základní, nejelementárnější a tím také nejnižší pudy zbývají doposledka . . .

Karas. Zcela správně. Husu nám naše tetka připravila, a na tu byla ta živá mrtvá vždycky zrovna žravá. Husu, holka, husu máme, chtěla bys? Zamňourala vám jen jako kočka po myši. No, mlč, dostaneš své sousto také, počkej jen chvilku. Byla křehoučká, vo-

něla, mlaskali jsme si schválně co nejokázaleji. Jest také zásluhou vzbudit u druhých chuť. No tak, už ti nesu také tvé sousto, stará! A rty se jí chtivě rozevřely jako lačnému vráněti zobák. I vložím jí do nich kousek, ale syrové opepřené cibule . . . šlo mně v tu chvíli totiž o experiment, jak má ještě smysl chuti v moci . . .

Všichni zvědavě. A poznala to?

Karas nechav zvědavosti delší průchod. Nepoznala. Spolkla s takovou chutí, jako by to byl kousek „biskupa“, jejž ona nejraději ohlodávala. Ani se nezalkla, ani neošklíbla, jen slzy jí to vynutilo, pouhým již ovšem reflexem podráždění. A povzbudilo mě to k pokračování v experimentu. Chutná — viď? povzbuzuji ji. No, husa, je husa, to věřím. Chtěla bys ještě kousek? Máš jej tedy mít . . . a vložím jí do úst trochu hlíny z květníku. Viď, jen se rozsejpá . . . A zase spolkla s celou chutí a nějak tak vděčně stočila po mně své slepé oči. Bravo, už teda i smysl chuti je zničený . . .

Filosovka. Z nejnižších a nejzakořeněnějších instinktů . . .

Karas. Zcela správně — tedy ten nejživotnější smysl zničen a to jako by byl zničený život sám . . . bravo! Ale i nějak se stanoviska methody zajímal mě ten experiment o vyzkoušení chuti . . .

Kritik. Rozhodně zajímavý experiment — a vhodně označuje svého tvůrce . . . Ano, ano, náš doktorský professor je přece jen chlapík, vědec, positivista — trochu cynik, avšak přímý a cele svůj, neodchylný od svých principů. Nač předstírati také nějakou lítost, kde jí není? Bylo by to podlostí. Nač vzbuzovati násilně pocitův, kde samy nevyplynou ze zdrojů žití? Nač chtít svírat a potlačovat neutuchající sílu žití proto jen, že vedle se umírá. To je konečně věc, kterou si každý již musí sám se sebou spraviti, podle svého, a ty, kteří zbývají, nesmí chtít obmezovati v jejich právech. Či nemám pravdu, přátelé?

Všichni téměř. Celou, celou pravdu . . .

Karas. Ty jsi můj! Ano, to je můj systém. A také jen v důsledném provádění předsevzatého systému, neodvratně logicky, krok za krokem jednám ve svém případu, učiniv veškery již přípravy. Smutné přípravy, jehož se týkají, ale veselé, utěšené pro mě. Všechno jsem již připravil k pohřbu, s pompfunebráckou čeládkou projednal. Nešetřil jsem, přátelé, nešetřil. Z pocty k té živé mrtvé. Pamatujte si, nejradostnější v životě je výdaj na odklizení vaší ženy . . . Takové suché, modré . . . Hahaha, s nadšením tu obětujete kapsu, v ničem nešetříte poslední důstojnou poctu jí vzdáti. Budeš to mít, holka, funusek, líčím jí utěšeně. Všechno, všechno do posledního máš již připraveno, na nic jsem nezapomněl, rubáš je již v almaře. A nyní jen chutě do toho, bude ti to pěkně slušet a dělat dobře, povzbuzuji. — A maje ve zvyku jíti vždycky až do konce, neohroženě do všech faktických důsledků v provádění svého systému, musil jsem ovšem již také pomysliti na pomník . . .

Sochař. A to je něco pro mě . . .

Karas. Jdi, blátodlabe, ty bys to nesvedl v mých intencích . . . To musí být něco zvláštního, originelního, appartního. To vám říkám,

přátelé, já: Čím raději pochováváte ženu, tím nádhernější pomník jste jí ochotni zbudovat, hahaha! Bude mít také pomníček, bude ale ne od tebe blátodlabe, hlínomazači, to bys ty nesved v mých positivních intencích — A takový ti dám, na něj nápis, já zase k ní, jako ten klassický sedlák: Zde v Pánu odpočívá moje žena, budiž vůle Páně pochválena, cituji jí dojemně; zdálo se jí to dělat tuze dobře . . .

Poznámky a smích. To věříme . . . takový skvostný, mnohoslibný nápis!

Literát. Učiněná tklivá nenie . . .

Sochař. V takových intencích bych věru nesvedl monument tvé manželské záhrobní lásky a něhy . . . checheche . . .

Kritik. A co přec tomu všemu říká . . . to je psychologicky zajisté zajímavo . . .

Karas. Hahaha . . . už jsem vám naznačil, co může jen říkat — jako když topí štěně. Ale slyší ještě a ví . . . nu, a co, aspoň jí to již spíše pohne jednou k umření, to víte, musí se jí k tomu dodávat chuti . . .

Všichni smějí se. Hahaha . . . dodávat chuti k umření, to se zas jednou povedlo, jste přece jen chlapík, doktore . . .

Karas mlaskne si. To si myslím . . . A tak, braši, rodí se mně ten můj nový život. Jásal bych, tančil. Takový unášivý, houpavý, bujný tanec žití, víte, tak nějak zpodobněný k rozkoši lásky. Lásky, lásky nové, silné. Tam to staré zajde, tam to hynutí, všechny ty věci ošklivosti a hrůzy stávají se symbolem jásavé naděje, nového slastného žití — a hlavně uzavření a odstranění navždy toho modrého, hubeného, odporného . . . brr . . . A teď jen jásat, tančit, nač skrývat svou přirozenost za lež, utajovati licoměrně svou podstatu! Pravda jako pravda, fakt jako fakt! Vždy a všude, to je můj systém. A teď už mně dejte pokoj s tím suchým, modrým, — připijím novému příští, novému blahu, novému rozvoji života . . . Někteří bližší mu připíjejí.

Kritik spíše pro sebe. Ano, to jsou jedině pravá moderní stanoviska, zaujatá positivní vědou ve věcech života: ve vztazích druhdy hrůz, tragiky, pověr a předsudků vyhledávati nové symboly a hodnoty žití. Tak nejlépe se spřátelíme s vlastním žitím, ne vždy nejaesthetičtějším a nejpříjemnějším.

Karas. To je také můj systém: vždy v dosahu celého vědomí a celé zodpovědnosti jednat zcela bezohledně, a kdo si co myslí, a jak to přijme, o to se dále nestarat, jako se já o to nestarám u té suché, modré . . . hú, dejte mně již s ní jednou pokoj . . .

Poznámky. Dáváme, dáváme . . . a zas něco jiného, veselejšího či smutnějšího . . . Jak to kdo vezme u relativnosti věcí . . .

Malíř. Teda já vám povím. Přiléhá to ale celkem k případu doktorovu, ale je to zas jiné . . . Nemusil by se skoro ani doktor tak příliš vynášet s věcí svou, jiní také leccos dokáží, ostatně je to na světě všechno vlastně pořád stejné, jen se to opáčí, abych také ukázal kus filosofa . . . Jdu vám tuhle najímat byt . . . jak víte . . .

Poznámky. Ano, víme, víme . . . zcuvák, fajfka, táhnou k čertu, voni rošťáku . . . Charon . . . vyhazov, třeba rozhodně najímat nový byt . . .

Malíř. Výborně jste si to zapamatovali na důkaz zajímavosti mého příběhu. S tím to také souvisí. Hledám tedy byt. Přicházím k peknému, dost imponujícímu rožáku, cedulka na něm, cos mě pohnulo poctít tu cedulku svou vzácnou návštěvou . . .

Kdosi. To už byla košile u límce a k levému také pravé pérko či k pravému levé . . .

Malíř. Ba právě . . . Cedulka vedla do prvního poschodí. Má-li člověk lotra mecenáše, může poctíti i první poschodí. A tak jsem poctil. Přijde otevřít dáma kol čtyřiceti s jinošským chmýřím na rtu, trochu sic opuchlá v obličeji, ale celkem dost při šťávě — rozumím také trochu té ženské šťávě. Tak zvláštně se na mě podívá — jen jsem zamrkal. Že stran bytu přicházím k milostivé. O, velice ji těšilo, a neustane se na mě tak dívat a zrovna tím pohledem mě vede. Braši, do takového intimního budoárku, hodného první divadelní milovnice. Že je to její dům, rozšveholí se — hned jsem jí ten jinošský knír poodpustil, přátelé, ten rohák je vskutku úctyhodný, — a že míní pronajmouti jeden z pokojů svého bytu samostatnému, solidnímu pánovi jedině z té příčiny, aby nebyla tak sama . . . oči při tom posklopila, ale hned zas tím zvláštněji je na mne zvedla — já své nesklopil. — Muže že má již delší dobu v sanatoriu, že mu není pomoci, že v nějaké dohledné době umře, co teda již s ním. A povídá vám to s takovým despektem vzhledem k tomu muži a očima se vám do člověka zrovna vpíjí. No, co vám budu dále vykládat, vzal jsem byt pro mě jako udělaný, neboť o nějaké zlořečené činži, z níž mám vždycky tolik hnusných dojmů . . .

Poznámka. Jako tolik ostatních smrtelníků . . .

Malíř. . . . nebyla vám vůbec ani řeč . . . přátelé, obývat byt bez činže. No, shodli jsme se hned, nesmlouval jsem, checheche, a zdá se, že je paní domácí se mnou spokojena . . .

Filosofka vyčítavě. To k tobě do bytu nepřijdu . . . ty proletáři, nevděčníku!

Malíř. Neradil bych ti to ani . . . ta ti umí zježit knír . . .

Literát. Zdá se, že náš pinslmazal ženil se bez ohlášek . . .

Malíř. No, nenabyl jsem aspoň tchyně, což je přec nejstrašlivější živočich v přírodě . . . A tak v milé, vzájemné shodě obývání vyčkáváme, kdy se to skončí v tom sanatoriu . . . Hoši, ta mě krmí . . .

Kritik. Tedy k mecenáši přidala se mecenáška . . . inu, to se jmenuje být miláčkem štěstěny . . . Ale analogie v obou případech rozhodně se jeví, jenže případ doktorův je daleko drastičtější, pronikavější, řekl bych, životně složitější a propracovanější . . . K dr. Plojharovi, jenž všechno předešlé vyslechl v nápadném, vzrůstajícím pohnutí a najednou vzrušeně vchází do prostřed společnosti. Ajta, že také vy jednou sebou hnete, Plojhare; mlčel jste nám všem zrovna do uší. Ani jste se dnes mezi nás nevmísil slovem, a byli bychom

o lecčems slyšeli rádi váš úsudek . . . obyčejně tak originelní, případný, drastický. Co vy tedy říkáte všemu?

Plojhar dostav se v rozjítření do popředí stolů. Hned vám to řeknu všem. Bídáci vy všichni, zlosynové a komedianti života, ukrývající se za ničemnou fatku svého školometství, za nátěr umění, jež przníte, za plášť intelligence, které nemáte, abyste pohodlně tyli z mozolů pravdy a práce, kterou pohrdáte a jíž nejste schopni ve své zvrhlosti. Bídáci vy všichni a zlosynové . . .

Všichni. Ho-ho-ho! To si vyprosíme! Ejhle, mravokárce, najednou . . . jenže na žert je toho příliš mnoho.

Plojhar. Na vás nestačí mravokárce, jiné menetekel musilo by zabouřiti nad vaším svědomím a ukázati vám cestu, po níž spějete. Ano, bídáci vy všichni a zlosynové, jakých neřestí se to dopouštíte, co zločinů pášete, jakých nahromadili jste lží, jež jsou vám obranou. Vše je u vás lží, každé myšlení, každé cítění, každý projev, vše je u vás jedinou zvrhlou, bezmeznou lží, kterou se ještě honosíte, jako mrzák o pouti hnusné vředy své staví na odiv . . .

Karas. Plojhare, nech již všech nemístných žertů. K výbuchům tvého puritánství ti dobří nechcem být!

Plojhar. Hned s vámi také navždy dožertuji, a své puritánství vám vyložím. Ano, fakt jako fakt dle tohoto filosofa, tedy také fakt, co si myslím, o vás myslím, a proto fakt tím již oprávněn a netřeba jej tajiti. Ano, vše je u vás lží, zvrhlou, podlou lží, každé vaše myšlení, každé cítění! A ty vaše snahy, vaše cíle! Byl jsem jich právě svědkem! Ale hezky po pořádku, ať si vás jednou odbudu všechny a každému z vás posloužím výslužkou, faktem, když chcete. Vy že sloužíte lidu, národu, jejž jste přivedli do svých neomalených hub, vy že mu poskytujete statků duchovních!? Jaká to drzost, jaká bezmeznost, troufalost, a jaká infamní lež. Za snůšku jalových, nikomu nepotřebných vědomostí, jež si prázdné, ničemné školometství vymyslilo na úkor života a nashromáždilo si je časem jako na smetišti smeť, a které vy přežvykujete, předkládáte si nejzpupnější nároky, nejneomalenější požadavky, hlásané s drzým čelem a nenasytným břichem . . .

Učitelka. My sloužíme národu, lidu, rozumíte! Zavřete, já přece laboruji . . .

Plojhar. Sobě sloužíte, své lačnosti, svému pohodlí, svému pustému požívačství, rozumíte. Nic neposkytujete lidu, národu, než břímě svého ničemného bytí, jako vši ohlodáváte a trávíte z míz jeho těla, jeho práce . . .

Hlasy. Fuj, jaká sprostota . . .

Jak neestetické . . .

Plojhar. Vy estetičtí estetikové, vy vzácní ušlechtilci všichni dohromady . . .

Hlasy. To si vyprosíme . . .

Plojhar. Tentokráte ještě s největší blahovůlí budiž vám vyhověno . . . Ale k věci, chci s vámi býti co nejdříve navždy hotov. Ano, jste cizopasníky na těle práce, pravdy, zrůdou na zdravém těle

života. Vaše umění, naukování, vědování, doktorování, a co všechno jste si pořídili a vyvýšili na modly, jimž klamaný lid aby jen hojně žertvy snášel; všechno to, co jest jen přítěží života, balastem rozvoje na cestě přirozenosti, ubíjením schopností a energie duše, jak vyšla z rukou Tvůrce; všechno vaše pitomé školometství, z něhož tak dobře tyjete za fatku jakýchsi method a osnov, kterými ohlupujete jen silný, přirozený rozum strhujíce jej k ubohému niněrství ubohé intuice, která nedovede zírati v život přes své nashromážděné puntíčky . . .

Učitelka v ustrnutí. To je přímo blasfemie školství, velezráda, svatokrádež, takto bezuzdně hanobiti nejvyšší statky lidstva, vědu, umění . . . zvláště posvátné školství, jež je chloubou národa! Ah, zavřete tam přece jednou, já laboruji . . .

Plojhar. Ano, ano, vy všichni, jichž se týče, vy paedagogové moderní, kteří učeně pěstujete puntíčky a zabíjíte ducha, kteří zničemňujete žití a učíte povyšovati prázdnou literu za nejvýznamnější podstatu, vy, kteří sami pozbyvše smyslu a zdravého názoru pro život, nedovedete jej prohlubovat, jak má být vaším cílem, ale jen odvádíte od něho a propast hloubíte mezi ním a sebou, aby život neviděl k vám, nepostřehl vaši prázdnou, honosivou fatku a neodhodil ji se své cesty! Ano, třebas takto blasfemie, velezráda, svatokrádež, jak vám je libo, vy jedna z posvátných model školství, vy umravněná paedagogická dámo, která laborujete s krkem, což zdá se být vaším nejdůležitějším zaměstnáním mimo ještě snad to, co svůj coelibát po lázních rozvážíte s katechety neméně posvátnými, pokud nesejmou svůj kolárek . . .

Učitelka takřka omdlévajíc. Infamie . . . drzost . . . ach, otevřte, otevřte, vzduch . . .

Plojhar. Zdá se, že ji to vyléčilo krk . . . A vy umělci, samým Bohem nadaní, za jaké se vydáváte! Vy zpustlí zhýralci, kteří troufáte si strhovati na hlavy své gloriolu umění, toho velkého, svatého umění, kterým v srdce má hlaholit krása, pravda, Bůh! Jak dalecí jste toho umění, toho posvěcení, vy! Za schopnost jakous, za nápad a bravuru, čím tvůrčí dílo se na vás zmýlilo, kryjete se za štít tohoto umění. Jen przníte je, snižujete v nejpustější životní kal, v bahno hnusné prostituce nadání a ducha, kterým řemeslujete a na národu vydíráte své bytí. K umění je třeba ještě něčeho jiného, než takového nadání, nápadu, jak vy se jím honosíte. Na předním místě srdce, pravdy, její vznešenosti a posvěcení, rozumíte? Vy umělci! Šaškáři, hanebníci, nestoudníci, žrecové umění jste a nic jiného! Jak vámi pohrdám, jak se mně hnusíte se svými frázemi, se svým žargonem a chvastačstvím, kterým vynášíte svou tvůrčí sílu, své poslání a určení, svou individualitu, své vysoké já . . .

Kritik. Dosud jsem vše považoval za projevy obvyklé, známé mám již bizarerie vaší povahy, doktore, za zvláště dnes ubohý a nechutný výstřelek vašeho podivínství, s nímž často již druhdy musili jsme míti kollegialní strpení, ale nyní . . .

Hluk, protesty.

Plojhar. Hned také spolu budeme hotovi, jako se všemi . . . vy kritiku systému života! Ano, vy všichni, vy všichni s celou svou individualitou, s tím ničemným, bídným já, které jste si tak vyhonosili, aby vám aspoň něco zbývalo, když již nic nejste platni životu! Ale o vás všechny se mně jedná nejméně. Však velké kolo života přejede posléz přes všechny vás, rozdrtí vás se všemi vašimi cetkami a parádami a zanechá z vás nepotřebné bláto; vaše nicota vás sama stráví a vaše lež udáví jako handru. Eh, o vás se mně již jedná nejméně, lituji vlastně, že jsem se vámi obíral vůbec, ale možno-li člověku vždy se udržeti . . . Ale o vás, člověče, obrací se ke Karasovi, o vás, dvojnásobný doktore a professore, a čím vším vás učinila fatka světa, se mně přece ještě jedná. Doktorát zlosynství a bídáctví máte nést s tolika doktory jinými. Ale vy, zlosyne ze všech nejzlosynnější! Které peklo zatracení dovedlo by zatratiti takovou lidskost, kterou jste se tady honosil, a chvastání cynismu, jakým nechvastal se dosud žádný hřích, a zatratiti s ní tu lidskost ostatní tady, která jí v zálibě přizvukuje, vtipem provází a baví se navrub muk, jakých lidskosti nepřipravilo dosud žádné katanství . . . Vy bídáci, zlosynové všichni v čele s tímto . . .

Karas křičí, mávaje rozezleně rukama. Nikdo nemá práva posuzovati mé činění, nestrpím, aby mě kdokoliv kontroloval, všechno je neochvějné právo mé individuality . . .

Plojhar. . . . Individuality nejbestiálnější úkladnosti vraha, jaký kdy vraždil své oběti. Tu individualitu, již ochotně ti přiznávám, bídáku! Zpupné sebevědomí nejstrašnějšího zla, jaké kdy bylo pácháno! Zlosyne, zlosyne, zlosyne . . .!

Karas. Jsem ethik, aesthetik a moralista a s vysokým opovržením se od vás odvracím, my jsme spolu domluvili . . .

Plojhar. Ale já s tebou dosud ne . . . ethiku, aesthetiku a moralisto! A tuším, že my se spolu ještě shledáme, bídný zlosyne. Shledáme u příležitosti, kterou tuší temné, ohromivé zjitření v duši mé. Více pro sebe. Jakás strašná nástraha klade se mně u vědomí, něco je popadá, něco neblahého se v něm připravuje . . . Vzpamatovav se zas. Ano, shledáme se, až také jednou vás najde svrchovaná pomsta... která hrůzu spuštění v srdce vaše vejme, až rozkvílí se veškero pokolení země . . .

Karas sebevědomě. Naposledy se ještě snižuji k faktické poznámce: Jsem již dnes v sedmé dietní třídě a nemám se dnes co strachovat žádného vašeho kvílení . . . pokolení . . . země, tím méně jakés babské . . . svrchované . . . pomsty vaší . . . Skončil jsem. Opovržlivě se obrací a poodchází.

Plojhar. Mé pomsty ne, mé zajisté ne . . . Mávne rukou směrem ke Karasovi. Ale nyní jen ještě něco! Hned již budu potom hotov s vámi se všemi, vlastně již hotov jsem. Nuže, když se všechno toto stalo a naplnilo. Když tato bídná čeládka, jež dává si pozlátko a etiketu intelligence, drze ukládající se neomalenými svými nároky a cizopasnictvím ostatnímu životu, třebas jim smrděl potem, nízkostí, — rozvinula takto svůj program. Když jako nevěstka odhalila ne-

stoudně svou mravní nahotu prožranou nákazou hříchu, a když ještě cynicky vychloubá se touto prožranou nahotou. Když tedy toto vše se děje na tváři země a pod věčným zřením nebes, když toto vše se stalo v této pusté knajpě — — přijde takový, takový ukazuje opovržlivě na kritika, který s nejnestoudnější frivolností troufá se zeptat: Co soudíte vlastně o tom bohu? Že neřekl ještě o tom hloupém, pitomém bohu, nad nějž tak nezměrně se cítí povýšenou tato čeládka, a div, že nevyplivl se mu do očí! Rouhačství, svatokrádeži! Soudit o Něm, neskonalém, nezvěstném a přece vědomém jako vědomí samo, všemohoucím a ohromivém, jemuž životy naše jsou jako zrnka písku, jejž hrne vlna, a jemuž pláštíkem, kterým mává, jsou nebesa a země, slunce i hvězdy, věčnost a nekonečnost, — takto vyjadřovati se o Něm? O Něm, jenž vše jímá, jímž vše trvá a se děje? A jehož největším dílem v díle tvůrčím je věčný mravní zákon, uložený v lidské svědomí, jejž ale dávno jste opustili, zhanobili a zprznili? Soudit o Něm, kdo se vůbec odváží? A soudit takto nestydatě místo úžasu a ohromení, místo v prachu kořící se zbožnosti, místo klanění se v hlubokosti a vroucnosti toto rouhání? A míti pro Něho vysoký smích, ha, vysoký smích této nízké chátry! Soudit o Něm, jenž svrchovaně odměňuje dobro a zatracuje zlo a jenž zatratí také vás! Ano, nepřipravil On pomsty hroznější a strašlivějšího rozkotání lidskosti nikomu ještě, kdo neuvedl svého srdce ve shodu se zákony Jeho, jako musí připravit a usoudit vám všem . . . Zamlčí se tu temně a zachvěje . . . Nám všem, kteří hřešíme před tváří Jeho a neuvedli své srdce ve shodu se zákonem, jejž v ně vložil! Popadá se za hlavu. O, hrůza, jaké tušení! Cos nastati se mnou má, jakés nástrahy kladou se v duši mou. Ticho, co slyším! Jaký hlas, jenž ohromivě vyvolává mě ze mne, jenž vetřel se v sluch jako poplach všech hrůz, jako soptění všech podstat! Jaký to hlas, kde jest a odkud přichází? Ohlédá se v nezměrné úzkosti, míjeje ale pohledem celou společnost, která je jata v bezděčné ustrnutí. Najednou jako by mystický posun zavál celou místností všechno schvacuje. Plojhar bludně halucinačně jme se naslouchat. Pak temně jako by opětoval. Vezmi kříž svůj a následuj mě . . . Zapotácí se. Bože, Bože, co ode mne je žádáno, co mně usuzováno! Bože, Bože, jak že trestati míníš mě hříšného! Syn člověka tě následuje s křížem svým. Prudce odkvapí z místnosti.

Opona padá.

Pétra Craiului od západu.

Karel Drož:

Peatra Craiului.

Studie z Transsylvánských Alp.

I.

Byl pěkný slunný den záříjový, kdy ranní vlak brašovský unášel mne k Zîrneštům, odkud chtěl jsem vystoupiti na Pétru Craiului.

Pln klidu, uspokojení prohlížel jsem otevřeným oknem půvabný bârsanský kraj. Partie mé v Alpách Transsylvánských byly ukončeny, a nejmenší pochyby nebylo, že poslední vycházka se zdaří: vůdce, Josif Minea, byl zamluven, ustálené počasí pak slibovalo nádherný podzim. Vzpomněl-li jsem na deště a bouře uplynulých dvou měsíců, v duši budil se slabý stesk, že jest mi opustiti velebné, věkovité hory v době, kdy stkvějí se nádherou babího léta, odhalujíce veškery taje hlubokých dolin a nebetyčných vrcholů. Snivost zádumčivého podzimu ovívala mou hlavu a s ní roztoužení vkrádalo se v srdce prudčeji tlukoucí a šumělo tichou, sladkobolnou rumunskou písničkou :

V Rêšnově (Rosenau) spatřil jsem poprvé cíl své cesty, Pétru Craiului, v nádherných fialových barvách ranního vzduchu, tak lehce nanesených, že podobaly se závoji zastírajícímu obrovské tělo, jehož třpytnou běl růžovou perletí zabarvovaly. Oheň nadšení zaplanul mým nitrem při pomyšlení, že jitro uzří mne na nejvyšším hrotu oné nesmírné, bělostkvoucí, míle dlouhé skály, jejíž majestátní ráz vystihuje nejlépe jméno samo — Pétra Craiului, Kámen Královský. Měře zaníceným okem nedostupnost četných jejích vrcholů, nezapomněl jsem pozorovati strašné srázy valu Bučečského a podivovati se hrdě vztyčenému, Bârse dominujícímu hrotu Bukšoje na severním cimbuří Bučečském.

Na stanici Zîrneštské čekal Minea, čtyřicátník silné prostřední postavy, krátkého, hustým knírem zdobeného obličeje, na Rumuna příliš vystrojený. Poznali jsme se ihned obapolně. Cestou do vsi nabyl jsem přesvědčení, že ku šplhání na Pétru Craiului nemá mnoho chuti, a proto bez okolků zamluvil jsem si jeho substituta, Nikolaje Oratie. Minea rád ustoupil, jeť člověk zámožný, neníť průvodcem pro výdělek. Dovedl mne do židovského, ale velmi slušného hostince „U turisty“, kde měl jsem na Nikolaje čekati.

II.

Před polednem výprava naše vyrazila z čísla 383., jehož vlastníkem jest Oratie. Zdálo se, že jedeme kamsi kraj světa: dva koně, pes, kluk, Nikolaje — bylo v tom mnoho slávy, ale stálo to také hodně peněz. K čemu dva koně? k čemu kluka? — Všeho třeba: na jednoho koně vsednu, druhý ponese disaže (pytle), kluk musí koně hlídati, pásti, pes je v horách ochráncem.

Cesta vede podél jasných, křišťálových vod prudce tekoucího potoka, prostě Rîul (nebo Rîul Zîrnestilor) zvaného. Brodím ses koněm

chladnou vodou jeho několikrát a poslouchám vypravování Oratiovo o jeho zázracích: v létě v něm pro zimu nevydržíš — a v zimě se ohřeješ. Nikdy nezamrzá, ani za největších mrazů, jen se z něho kouří. Píše o tom i muž hodnověrný*) tvrdě, že potok má v zimě v létě stabilní teplotu 5—6° R, ale mé pokusy s jeho zkušeností docela nesouhlasí. Také jsem potok nikde neslyšel jmenovati Paran Abisu, jak uváděla starší speciálka vojenského ústavu zeměpisného.

Za vsí u vchodu do krásného údolí, tvořeného olesněnou Zanógou a strmě spadající Magurou, Rîul žene velkou pilu dra Janka Meciana (Metianu), syna arcibiskupa a metropolity rumunského. K radosti mé Nikolaje chválil doktora a jeho závody: je podnikavý, bohatne, miluje jazyk rodný, pomáhá krajanům. A otec, metropolita? Pýcha Zîrnešt, kde se narodil a kde byl protopresbyterem (arciknězem). Jen ruku políbiti!

Nad pilou ze „stinné strany Pétry Craiului**)“ u samé cesty s klokotem vyvírají obrovská zřídla právem zvaná Fantanile Domnilor (Prameny panské): vyráží tu z podzemí celý potok, silný, že by sám dvě pily uhnal, a hrčně valí se do Rîa. Ale hlavní pramen vytéká z východní paty Pétry Craiului, protéká Propastí a přibrav potůčky magurské splývá v Zîrneštech s Bârsou. Oba potoky oplývají prý výbornými pstruhy (pastravi).

Údolím vede slušná vozovka, sjízdná i pro kočáry. Ze srázů magurských láme se kámen, a leckde skalníci s velikých výšek sesýpají silniční štěrk. Cesta zvolna vystupuje nad levým břehem prahy a peřejemi padajícího Rîa, až překročivši na pravý břeh, velmi se zhoršuje a strmě se dere do jehličnatého lesa. Není to obvyklá cesta na Pétru Craiului, zahýbám úmyslně ke vsi Maguře, abych prohlédl Pešterskou jeskyni. Pravidelná cesta jde dolní Pešterou nebo samou Propastí.

Nikolaji se tato odbočka pranic nelíbí. Ačkoli je ze Zîrnešt (Zěrnest), nikdy v jeskyni nebyl, cestu nezná. Že v Pešteře nějaká „gaura“ (díra), o tom slyšel, ale kde je, neví. Zbytečně si zajdeme.

III.

Řidl les, a na vysoké stráni zašedal se dřevěný stateček, zahrazený se všemi budovami hospodářskými, sadem i dvorem, vysokým plotem z břeven smrkových (stobor, palan) jako malá tvrz. Jsme v zajímavém kraji „kolibašův“, a k dotazu průvodce odpovídá, že statek patří do Branova (Branul). Není to docela pravda: samota je částí vesnice Magury, která náleží k notariatu hornobranskému (Branul superior). Mluví tu zvyk, neb až do r. 1872 Magura spolu s devíti přifařenými obcemi (rumunsky catune, sub-comune) byla částí Branova, než dnes jest osadou samostatnou. Dřevní Branov byl

*) „Escursiuni pe muntii Terei Bârsei si ai Tagarasului“ etc. de Joan Turcu. Brašov, 1896., str. 48. Spisu tohoto (poctěného cenou rumunské akademie v Bukurešti) užito i jinde.

**) Lid zve tuto část velmi vhodně „Dosu Pietri Craiului“; „dos“ značí zadní stranu, hřbet, ale u hory (dos de munte) stinnou stranu, kam slunce nikdy nesvítí.

pravým kuriosem. V letech padesátých měl na 12.000 obyvatelů, jednotlivé části pak (na př. La Cruce) vzdáleny byly od středu více než tři hodiny cesty! Samy pak tyto katuny roztahány byly po horách v takových dálkách, že k obejití některého potřebí bylo několika hodin.

Branul s desíti osadami svými (rumunsky comune branene) je dokladem nadmíru zajímavým původního osídlení obyvatelstvem slovanským. Hrad nazván původně po zakladateli, německém rytíři, Dietrichstein, ale brzo pojmenován po potoce (rîul Turcu) Turc-Burg, z čehož dnešní něm. Törzburg. Názvy ty zůstaly lidu cizími, lid zval hrad od pradávna Branem, a to byl lid slovanský, od něhož Rumuni pojmenování převzali a uchovali.*) Vyšetřiti, kdy a jak se to stalo, nemůže býti úkolem této cestopisné črty.

Zatím co koně pomalu lezli na příkrou stráň, hovory výmluvného Nikolaje se netrhly.

„Všude kolem těch vsí osamocených," prál, „za časů starých šuměly lesy ohromné, skutečné pralesy. Není to báje, stopy jejich podnes leckde spatřiti lze v čistinkách (lazurile, jedn. čís. laz), výsecích a mýtinách. Braňané však lesů nešetřili, nerozumně je hubíce, a tak dnes na mnohých místech není dříví ani na skrovné potřeby každodenní. Neříkám, že tak všude, jsou ještě tu a tam lesy pěkné, ale ty staré hvozdy zmizely.

A byli Braňané lid bohatý. Nesčetná stáda ovcí, kerděle (herghelii) koní, třody (cirezi) krav v létě vypásali na horách a v zimě v Rumunsku, kde vlastně měli všechno jmění. Zde na těch vrších, polanách, v údolích a lesích měli jen chudé své domky (koliby), své rodiny, sami žili skoro výhradně v Rumunsku u svých ovcí.

A od těch domků po horách roztroušených, z břeven sroubených, dáno jim jméno kolibašů (colibasi) a podnes jim zůstalo, ačkoli statečky jejich spíše tvrzím než kolibám se podobají. Jsou to lidé mírní, pokojní, a posud jim leckdy říkají „mocani" (pastýři), ale nejsou již pastýři bohatými, jako bývali, zchudli. Praví mocani však to nejsou, ti žijí v Sacele, Covasně a Bretcu, a Braňanským říkají obecně moroieni (bârsanští horalé). Najdeš-li dva, tři zámožnější v celém Branově, je to mnoho, a proti bývalým boháčům i ti jsou praví chudáci. Ovce chová Braňan každý, ale zřídka kde najdeš jich 30—40, a jednu, dvě krávy. A ta krapka mléka, ten trošek sýra, másla a vlny, vše se zanese na prodej až do Brašova. Není peněz na kukuřici, na daně."

„Což kukuřice (malaiul, cucuruzul) se zde nerodí?"

„Nerodí, panečku! Je to vysoko, půda špatná. Kukuřici Braňané kupovali ještě nedávno v Rumunsku."

„Tak daleko?"

---

*) Podobným závěrem vyznívá úvaha Turniova. (Escursiuc, str. 7). Turcu slovo „bran" s branou přímo stotožňuje a dokladem uvádí ves Pórtu (pórta, brána) nedaleko (jv.) od Branova. Ba Moldovan píše Pórta = Bran. Poněvadž jsou zde zemské brány dvě (u hradu a na hranicích), možno, že původní název zněl „U bran", z čehož Bran.

„Je to daleko,“ povzdechl Nikolaje; „cesty nebezpečné, lesy hemžily se zloději, ale v Brašově byla kukuřice drahá. V Rumunsku dostal jsi lepší a levnější. Ale ne vždy se koupě vyplatila. Tak vraceli se kdysi Braňané s kukuřicí z Rumunska domů, a byl mezi nimi jakýsi Cenusie, který prodal v Rumunsku dobytek a stržil 60 poli (napoleondorů). Peníze měl v pytli mezi kukuřicí. Tu na sa-

Branov. (Hrad.)

mých hranicích vyrazili z lesa tři loupežníci. Chtěli peníze. Nikdo z Braňanů nevěděl o penězích Čenusiových, ale lotři o nich věděli. Dva namířili na nebožáka pušky, a třetí hledal, až našel. Peníze vybral, okradenému uštědřil několik ran pažbou, a všichni zmizeli v lese. Z vamy (celního úřadu) na Strunze pronásledovali je tři dorobanci, ale nechytili nikoho —

„Kampak to, ty dobytku, s koněm jedeš!“ utrhl se Nikolaje na syna. „Vždyť se dostaneš nad Prapastu, a my musíme k jeskyni.“

Opravdu minuli jsme pravou cestu na křižovatce. Na štěstí všude bylo dosti ochotných lidí, ba příliš ochotných.

„K jeskyni chcete?“ pravila jedna babka. „Jen se dejte tou cestou dolů!“

Zahýbáme vlevo na vozovku, prudce klesající.

„Kde tu jeskyně?“ Nikolaje ptá se upoceného muže s kečulou (beranicí).

„A tam kdesi dole v údolí. Jen dále!“

Tu vyběhne z domku zvědavá žena a křičí:

„Blázni byste byli, abyste takovou zacházku dělali. Hle, zde pěšinka; sejděte po *ní* do údolí, dejte se padinou*) a jste tam!“

IV.

Horem pádem koně řítí se do údolí; držím se vší silou, abych se nesešoupl přes koňskou hlavu. Ale pak to jde strmo vzhůru padinou, a tu se zase šoupu na koňský ocas. Kůň heká, nemůže dále, já jsem těch krkolomných produkcí také syt.

„Kde pak je k čertu jeskyně?“ křičím rozzlobeně na Nikolaje. „Vždyť mne vodíte shora dolů za nos.“

„Zatracená baba, ta nám dala!“ kleje Nikolaje, utíraje s obličeje pramínky potu.

„Najděte aspoň nějakou pěšinku!“ poroučím.

„To půjde ztěžka!“ mumlá Nikolaje. „Jakživ jsem tu nebyl.“

Konečně jakási bídná stezička se objevila a dovedla nás po chvíli ku prameni dobré, studené vody. Voda nás přivedla k rozumu.

„Tam nahoře někdo pase!“ pravil kluk leže na břiše. „Jděte tam, tajko, a ptejte se na cestu.“

„Tož půjdu!“ odhodlaně pravil vůdce.

Když se za hodnou chvíli vrátil, byl ještě smutnější.

„Podivný tu lid!“ vzdychl. „Mluvím naň rumunsky, odpovídá rumunsky, ale nic se nedovíš. Ptám se: kde je tu jeskyně? Odpovídá: je vidět, že nejsi zdejší. Dím: je to daleko? On na to: do Zîrnešt daleko.“

„A pěšinka běží nahoru?“

„Nahoru.“

„Zkusme to po ní!“

Nad mokrým pastvištěm seděl tlustý, vráskovitý, do hněda opálený stařec a usmíval se. Byl hluchý jako pařez.

Kluk se tajkovi smál, až se za břicho popadal.

„Tož zkus to s ním, uličníku, sám!“ pravil uraženě tajka.

A kluk se s dědem srozuměl. Tu mu pískal do uší, tu zas do nich troubil, řval před ním jako blázen, pitvořil se jak opice, svrašťuje obličej v nejnemožnější grimassy, rtoma cukaje, tváře nadouvaje, prsty kroutě a hrabaje, vysvětloval — až děd pochopil.

„Gaura!“ vyšlo z jeho bezzubých úst, a světlý paprsek zraku hlásal porozumění.

„Tam za biserikou dole!“ ukazoval.

---

*) Asi náš palouk, kotlinovitá louka nad údolím, ale pod pastvinami.

„A kde je biserika (kostel)?“ ptám se průvodčího.
„A což domnul nevidí? Tu na tom vršku.“
Skutečně ve stromoví bělalo se zdivo.

Poslali jsme hocha nazpět ku prameni, aby koně popásl, sami pak pustili se pěšinkou na levo na nový vršek, s něhož byl pohled do úzkého padolu, zazeleněného bujnými lučinami a ovocnými sady; v zeleni ukrývalo se několik samot. Zabočili jsme tvrdým chodníčkem do padolu a zastavili se u chaty pod širokým, velikým, hranatým skaliskem, jež samotno zdvihalo se z hubených pastvin.

Lomy v údolí Rîa na cestě do Propasti.

Na čistém zápraží v příjemném stínu ovocného sadu seděl stařec s dlouhým, žlutobílým, do zadu sčesaným vlasem, a vedle něho předla hezká mladá dívka, navíjejíc ukroucenou niť na malé vrtící se vřeténko. Byla oděna jen v dlouhou košili (ie) a fotu (fota, barevná zástěra), ale krásně jí to slušelo; košile vyšita byla na rukávech, hrdle a prsou barevnou bavlnou, černý vlas ve dva vrkoče spletený padal na záda. Výšivky byly neobyčejně krásné, harmonie barev dokonalá, jak vidíme ji v přírodě u bublajících potůčkův na kvítí lučním. Obdiv můj vykouzlil jí ruměnce na tvářích, chvatně odešla.

Skromnost, přímost a bezmezná poctivost bytuje v čistých chaloupkách branských. Dívky od útlého mládí přivykají práci, ženy jsou pilné, probudilé a v ručních pracích velmi dovedné. Když prvý ostych byl zaplašen, dívčina ukázala pýchu zdlouhavé, piplavé své práce, čarokrásné výšivky hedvábím a kovovými nitmi (fir) v boranžiku (borangic, surové hedvábí) provedené, jejichž jemnost, vkus a trvanlivost překvapovaly. Pracují se podobně jako pevné tkaniny soukenné a plátěnné na výdělek, nebo půda nestačí obyvatelstvo vyživovati.

V.

Jeskyně je v patě hranatého skaliska, nedaleko chaloupky. Stařec byl naším průvodčím.

O půl čtvrté spatřili jsme vyklenuté její ústí, pod nímž je pobořená zídka, dosud na dva metry vysoká; původně asi jeskyni zavírala, chránila. Pěšinka dosud znatelná vyvede nás nahoru. Za ústím otvírá se jakási předsíň s vyhloubeninou až do 5 *m*, z ní pak okrouhlý, široký nad 4 *m* vysoký vchod přivede do velké vysoké dvorany.

„Biserica!" vyklouzlo mi z úst.

„Aiča în gaura a fost biserica!"*) s úsměvem potvrzoval stařec.

Chrám, skutečný chrám! Hledáš odsvěcený oltář, pátráš po křtitelnici a svícníkách. Strop čistý, jako vybílený, pokrývá ssedlina nad sníh bělejší, někde patinou věků zazelenalá, jen u vchodu ohněm zčernalá. V pozadí temná se lustr — vápencový útes zvící šestiletého hocha. Za ním na levo i na pravo černají se dvě odbočné dutiny, snad vchody do sakristie nebo mnišských cel. Pouštíme se do nich: pravá je neveliká, levá mnohem delší; v ní zdánlivě jeskyně se končí, nebo průvodčí nás ubezpečuje, že gaura běží až pod samu Pétru Craiului. Všude plno útesů, ssutin, i není vyloučeno, že v tom směru jeskyně dále se dloužila. V temnu slyšíme cvakot kapající vody, ale pramene nespatřujeme, ač stařec tvrdí, že v jeskyni je voda. Věříme mu, spatřili jsme u samého vchodu krůpěje vodní na stropě, a bujnou travou zarostlé korýtko ke zdi se klonící skoro nasvědčuje, že za doby dešťové pramínek z jeskyně odtéká. Změříme ještě jeskyni: délka 44 kroky, největší šířka 17—28 kroků. Krápníků jsme nespatřili, ale našli jsme zkamenělé kosti zvířete, jak se zdá, domácího. Za nepohody vhánějí se do jeskyně ovce . . .

— Od vchodu je čarokrásný pohled na Bučeč. Pochopil jsem, proč si místo to poustevníci za úkryt zvolili: pohled sám strhuje k nadšení, povznáší k modlitbě, zde nelze nekořiti se Tvůrcově velebě; snivé dumy padají na duši a na jejich perutech v slastné ztrnulosti zbožné ekstase duše letí vstříc modrému nebi. Zde žili jen lidé čistí . . .

„Dávno tomu, co poustevničili tu mniši?"

„Dávno, velmi dávno, jistě sto let!"

Sto let může býti také dvě stě, tři sta, kraje zdejší dávno byly osazeny; ví se bezpečně, že za válek tureckých velice trpěly.

„A kolik tu bylo kaluděrů?"

„Neví se. Několik jich bylo. A tam vysoko na bocích Pétry Craiului žili také kaluděři, prý 3 nebo 4. Je tam malá skalní jeskyně, a z té si udělali chrám. Bylo to v časech zlých, kdy lid před nepřítelem utekl se do hor. A ti mniši sloužili tam mši svatou a přisluhovali lidu svatými svátostmi. A to místo podnes zove se Coltul Chiliilor."**)

Zalétl jsem duchem do skitu Jalomického na Bučeči a vzpomněl si na krásnou pověst Carmen Sylvy „Omul". Zde v tomto prostředí

*) Zde v dutině byl kostel.

**) Colt (kolc) skála, chilie (kilie) klášterní cela.

chápeš, že mohou se zroditi lidé, kteří celý život svůj blahu a potěše jiných obětují, sami spokojujíce se strádáním, sebezapíráním...

„Pravdu má!“ omočil si Oratie. „Jeskyni sám jsem viděl. A že v těch místech vysokých kdysi lidé žili a tam hospodařili, je jisto. Najdeš v lesích mnoho luk rovinatých s rozory (rozóre) hlubokými, rozeznáš líchu od líchy, byla tam pole. Tak je nahoře nad Crepaturou v místech zvaných Padina lui Man, Chicera, Podul Danciului a leckde jinde. A tomu dávno, co se tam oralo, nebo na mnohých místech vyrostl veliký smrkový les, a leckde z lesa dávno vykáceného zůstaly jen ohromné pařezy, pahýly.“

„Když nepřítel odešel, uprchlíci vrátili se do roviny a žili zase ve starých osadách!“ doložil stařec. „Lid zdejší mnoho bídy zakusil a neveselým dobám hledí vstříc. Za mého mládí lépe bývalo; bohatství bylo tu veliké, jednotlivci mívali i několik tisíc ovec, a jen za vlnu tržili ohromné peníze. Ale lid se v Rumunsku rozmnožil, pastviska začala se vzdělávati na role, brzo bylo pastvy málo, třeba bylo dobytek prodávati, a tak jsme chudli. Mnozí se také do Rumunska odstěhovali a tam se usadili. V letech padesátých napočetlo se Braňanů na 12.000, dnes nás není více než 8000. Lidu ubývá, nelze se v našem kraji uživiti. Pastvin se nedostává, políčka jsou chudá, leckde není ani dříví, ba i voda chybí. Taková ubohá osada je Fundata, kde Braňan chodí na dříví až do Rumunska a z Rumunska opatřuje si vodu, nebo není těch věcí u něho na blízku.

A ta úroda našich polí! Trochu jarní pšenice, (grâu de primavéra), něco ječmene (orz) a ovsa (ovîs), to je vše, a sklidíš to teprve v září, dřív obilí u nás neuzraje. K tomu něco bramborů (pičoiči) — nejlepší rodí se nahoře ve Fundatě — a jsi hotov. Kukuřice u nás neroste, tu kupujeme nyní v Brašově, mamaliguta je hlavním naším jídlem. Chléb se vůbec nepeče. Jen o velikých svátcích kupuje se již pečený. V poslední době pomáháme si ovocnářstvím; ovoce zraje u nás dobré, ale sady jsou příliš mladé, takže plný užitek spadne do klína teprve našim potomkům. Kéž aspoň jim lépe se vede, aby nemusili choditi nádeničit do Rumunska, jako většina našich mladých lidí!“

Posteskem se stařečkovi ulehčilo. Vyptav se na mou osobu, přátelsky se s námi rozloučil.

VI.

Za půl hodiny byli jsme u kostelíčka. Je na vrchu vysokém (1103 *m*) prostřed hřbitova zdí hrazeného. Kostelík je čistě vybílený, předsíň malovaná, střecha tašková, vížka se zelenými okenicemi šindelová, renaissanční okna drátěnou sítí chráněna, pro kterou, ač jsou nízká, mnoho z chudé vnitřní výzdoby nevidíme. Na průčelí Nikolaje ukazuje sv. Petra a Pavla (Pavel má obrovský ryšavý vous) a vedle slepého okna letopočet 1500, snad rok založení, ačkoliv kostelík zdá se býti mladšího původu. Vše to je střízlivé, ale rozhled na Bučeč omamný. Celá hora v nesmírném vývoji západního valu

na dosah ruky před námi. Od ostrého, přečnívajícího štítu Bukšojského až po hrot Grohotišský a sedlo Strunžské, za nímž Bučeč zdánlivě se zplaňuje, všechny vrcholy, všechny prohyby, poděsné srázy, nedohledné stráně, černé lesy jasně prohlížíme v sytém osvětlení podvečerního slunce, nekaleného nejmenším obláčkem. Vápencová skaliska již rudnou v předtuše blížícího se západu, rokle a lesy slabě se zamodrávají, údolí se připravují lehkým zášerem na vznešenou slávu večerního „Ave . . .“

A potom nemáme záviděti těm, kteří tu na čarovné výšině ve stínu tmavých jedlí pod usměvavou klenbou třešní, sliv a jabloní s věčným úsměvem klidu na ztichlých rtech sní svůj sen nesmrtelnosti! Kde my padneme pod tíhou jařma nelítostného osudu a tvrdých povinností? Jistě to nebude místo tak tiché, tak krásné, tak blízké nebesům . . .

Prohlížím pomníky. Největší a poměrně nejúhlednější je kamenný pomník s červenými okraji a červeným květem, opatřený starým nápisem: „Preotul (kněz) Bukur Kožanu, naroz. 1786, byl knězem od r. 1812. a pohřben tu s manželkou svou Marií.“ Nejvíce je křížků dřevěných, nahoře prkénkem proti dešti chráněných; jeden modrý zdoben obrázkem Bohorodičky; také kamenné křížky mají na konci hlavičky, a stříšky některých jsou již omšené. Někde nápisů vůbec nebylo, někde jsou dešti zkaženy, smyty, zachovaných málo.

Od kostelíka směrem západním přímo vede cesta k chatě Sedmihradského spolku karpatského pod Pétrou Craiului. Ale koně naši byli dole u pramene, Nikolaje pak rozhodně se vzpíral pro ně jíti. Dolem prý vede kratší pěšinka. Rozumí se samo sebou, že to nebylo pravda, ale pochůzkou ku prameni a nazpět ke kostelu cesta by se byla skutečně prodloužila, a proto jsem povolil.

Kluk čekal již netrpělivě. Vsedli jsme na koně (kluk se totiž vozil, a táta chodil) a po pěšince strmo vystupující dostali se ohraženými pastvinami a poli na cestu od kostela běžící. Ječmeny a ovsy nebyly ještě pokoseny; obilí stálo pěkně, zemčata slibovala hojnou úrodu. Pole byla pečlivě vypleta, dobře obdělána, úzkostlivě každý kousek půdy využit. Občas míjeli jsme hospodářství a povšimli jsme si, že jsou v Peštěře domky zvenčí obílené, vzorně čisté. V pět hodin vůdce ukazoval obydlí popovo, chalupu, která se ničím ode druhých nelišila.

„Jak se jmenuje pop?“ tázal jsem se průvodčího.

„Jako ten na hřbitově!“ odpověděl.

Tedy Kožanu. Patrně se popie (důstojnost popská) v rodině Kožanů dědí.

Za popovnou cesta ploty hrazená klesala hlubokým úvozem, potom uhnula na levo a vystupovala bučinou do úzkého, nakloněného údolu, který v horním konci šíří se v rovinatější pojanu. S jejího kraje spatřili jsme v širokém údolí na pojaně Vladušce spolkovou chatu. Nad chatou zdvíhala se ohromná bělostná hradba Pétry Craiului, korunovaná vysokou, ostře vysoustruhovanou kupou, zvanou Piscul Baciului, nejvyšším svým vrcholem. Kupa byla na naší straně již za-

stíněna, ale něco rudého světla tetelilo se na západním svahu. Silhouetta triangulační pyramidy vystupovala zřejmě, podobajíc se nepohnutému zamyšlenému člověku; odtud prý vrchol i Omul se nazývá, jako na Bučeči. Pozorně zkoumal jsem horu, abych vypátral zítřejší cestu. Piscul Baciului vysílá k pojaně Vladušce skalnou, velestrmou, rozhodně neschůdnou hráň. Po hráni přejíti nelze, třeba ji tedy obcházeti, a to rozhodně na jižní straně, na levo nebo na pravo šklebí se strmý žleb.

Bylo 6 hodin, když obrys vrcholu jsem si nakreslil, a v 6 hodin 8 min. otvírali jsme chatu. Poněvadž jsou ze Zirnešt ke schronisku tři hodiny cesty, probloudili jsme hledáním jeskyně skoro čtyři hodiny. Ale nelitoval jsem jich. Za normálních poměrů lze odbočku k jeskýni a návštěvu kostelíka Pešterského pohodlně vykonati za dvě hodiny.

VII.

Útulna karpatského spolku sedmihradského je pěkný dřevěný domek s verandou a dvěma místnostmi: kuchyní s „postelemi" (lavicemi) převodnickými a ložnicí turistickou s pohodlnými pryčnami, chvojí a mechem postlanými, dvěma prostými stoly a lavicemi. Kuchyně má prakticky zřízené ohniště; dým odvádí se do komína plechovou troubou, aby předešlo se požáru. Pramen výborné vody jest osm minut pod chatou. Poněvadž v chatě nikdo nebydlí, potřeba vzíti zásoby s sebou. Koupil jsem v Zîrneštech kilogram nejlepšího hovězího masa (za 30 kr.) na guláš a vzal s sebou něco čokolády, pečiva a uzenin. Hoch zavedl koně na pastvu, Nikolaje pak chopil se vařečky kuchařské.

Vyšel jsem před chatu. Měsíc byl v úplňku. Světlo jeho bylo tak jasné, že místa na pokraji černých stínů, vrhaných mladými smrky, hutněla roztaveným stříbrem. A když z tmavého smrčí náhle vynořila se hlava pasoucího se koně, bělomodrým světlem oblitá, jako ze stříbra vytepaná, byl to zjev pohádkový, polo podiv, polo hrůzu budící. Nad hlubokým spánkem černých jehličnatých lesů třpytila se a svítila nesmírná tíha ryzího stříbra Pétry Craiului, až oči přecházely od lesku. K severu nedohledná stříbrná ta skála zapadá kamsi ve tmu lesů, na poledni zdá se, že mizí v samých nebesích, s jejichž jasem v dáli splývá. Když chvílemi z bílého jejího trupu vylétne ostrý paprsek, plocha některá intensivním světlem se zatřepotá, jiná lehýnkým stínem zahalí; když občas hlucho noční tišiny poruší lichotivý, vášnivý vzdech zefíru, jemuž odpovídá sotva slyšné zalkání v kterémsi zastíněném úvale: jsi hotov věřiti, že v těch podoblačných výšinách není jen nehybné mrtvo, že se tam cosi tajemného k tajemnému životu budí, jehož neznámé jasy a stíny tebe děsí . . .

Guláš byl hotov až v devět hodin a tak výborný, že se oba moji hosté dali do něho nutiti. Potom starý opékal kousky masa na špejli napíchané, což mělo býti jídlo turecké (šiškebab), ale nehodilo se ani psu za žrádlo. Byl trochu na rozumě trknutý a třinácti-

letého svého synka považoval za učence: vždyť prý pobyl plný rok ve školách brašovských!

Těžko se bylo s nimi baviti, ale přece slyšel jsem od nich leccos zajímavého.

Vyprávěl starý, že mezi lidem kolují pověsti o pokladech, které jsou zakopány na úpatí Pétry Craiului. Prostranstvo od potoka Zîrneštského až za Crepaturu je místem pokladů (locul comorilor). Tam bylo zakopáno mnoho zbraní a skvostů, mnoho zlata a stříbra ještě z dob Hunů, Tatarův a Turků. V nocích před velikonocí mnozí tam chodívají pátrat po pokladech, nebo v ty časy poklady „tančí", t. j. na místě, kde poklady leží, světélka hopkují.

Ale největší poklad je v Bârku asi uprostřed Pétry. Tam je zakopáno nesmírné množství zlata, stříbra a drahých šperků. Nad tím pokladem pod zemí leží dveře kamenné, nesmírně těžké, které se v noci velikonoční na několik minut samy od sebe otvírají. Ale je to jen tehda, když jsou velikonoce buď po sv. Jiří nebo nedlouho před tím svátkem. Tehdy o půlnoci, když se slaví vzkříšení, může člověk spravedlivý k pokladu sejíti a z něho si nabrati. Ale podnes nikomu se to ještě nepodařilo . . .

Zdá se, že tyto pověsti nejsou bez podstaty. V místech vzpomenutých sveden 21. srpna 1690 krvavý boj mezi Tökölym, Telekim a gen. Heisslerem, v němž Tököly pomocí tureckou zvítězil. Tisíce bojovníků tu padlo a bylo pohřbeno, odtud nálezy zbraní, peněz a skvostů . . .

Z úst hochových mám tuto pohádku po stránce poetické pravda neslanou, nemastnou, ale nikoli bez ceny mythologické:

— — — Povídá se, že v horách Pétry Craiului za časů pradávných, z nichž sotva nám zbyla vzpomínka, žily zîny (víly), na skalnatých potemnalých bocích Magury Kodlijské (Codlea, Zeydenberg) sídlila pak císařovna Négra (Černá). Císařovna měla syna udatného, který chodě po těch horách za zvěří zabloudil do říše vil, do hor Pétry Craiului. Tam spatřil jednu vílu krásnou, jako ze slunce utrženou, a sotva ji spatřil, zamiloval se do ní. Matka jeho, uslyševši o jeho lásce, byla ráda, že se zînami se sešvakří. Proto ho vybízela, aby se s ní ještě častěji scházel, a co nejvíce podněcovala v něm vášeň lásky. Zîna ráda viděla mladého junáka a vesele se s ním procházela po údolích a lukách horských. Ale když z návodu matčina žádal ji za ženu, zîna mu odvětila, že ho nemiluje a že nikdy nebude ženou člověka smrtelného.

Jinoch se zarmoutil k smrti, a když všecky prosby u zîny byly marny, churavěl a vadnul od lásky a bolu, jako schne dub, na jehož kořeni hlodá červ záhubný. Matka jeho byla kouzelnicí (vrajitóre) a vidouc, že syn její den ze dne schází, zkoušela to s ním všelijakými kouzly, bylinami čarovnými, ale nepoštěstilo se jí léků najíti. Za nedlouho jinoch zemřel.

Tu císařovna Négra v trýzni šílené vyhnala mocí svou kouzelnou zînu. Víla vyšla ze země zîn, a aby se zachránila, utíkala

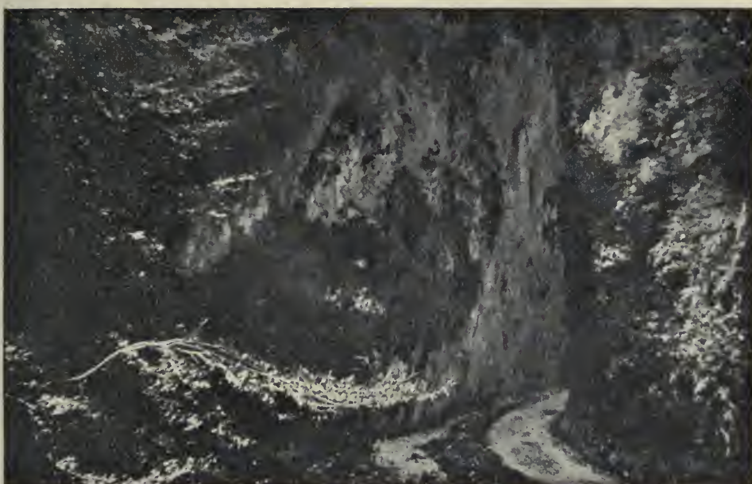
do země Oltské (Tara Oltului). Císařovna však ji dostihla u dnešní obce Vaidy-Rece a proměnila v kámen. A kámen ten podoby ženské podnes vidí se na hranicích obce Vaidy-Rece . . .*)

VIII.

Noc minula klidně. Ráno vstali jsme ve čtyři hodiny.

Den byl pěkný, obloha vyčasena, jen někde bělaly se malé chmýřité obláčky na její klenbě, blednouce před východem slunce.

Uvařili jsme trochu čokolády a před pátou vyšli.

Vchod do propasti.

Hlubokou, úzkou zalesněnou těsninou pěšinka prochází do strmého skalného údolí, úplně vyprahlého, nebo vody v něm není. Tu stezička pracně šplhá se strmo vzhůru dnem na mnoze skalnatým, až pod svahy velmi sráznými přechází kameništěm, celou šíři údolí vyplňujícím, na levo do jehličnatého lesíka, kde zaniká. Vybravše se za krátko ze smrčiny, slézáme strmé stupně nevelkých pastvin, abychom se dostali na příkrou stráň horské rozsochy, po které vystupujeme k bílé obnažené skále Pétry Craiului.

Traviny chudnou, ustupujíce půdě skalnaté, ze které skaliska leckde vyhrbují se skupinami tak vysokými, že tisknou nás k samému okraji hráně. Propastný žleb řítí se tu do úzké hluboké rokle, která dělí nás od massivu Pétry Craiului. Stěny jeho, hráně skalní, vše svítí nejčistším bílým mramorem. Tu chvíli lezeme s jistou napiatostí, ale potom zas uhýbáme na bezpečnou zatravněnou stráň. Konec její, pevně přiléhaje k samému již vrcholu Piscu Baciului, je

*) Srvn. „Tara nóstra“ od Silvestra Moldovana, str. 215—217.

jediným místem, kde lze bezpečně a beze ztráty času nahoru se dostati. Po obou stranách zdvihají se nedostupné hladké bílé stěny. Mezi dvěma skalisky krátkým, nehlubokým, stupňovitým žlíbkem strmě dereme se na vrchol. Nebezpečí však není. Pak pouštíme se na pravo nad zazeleněný, dosti široký úval s bohatým rostlinstvem; utvořila se tu prsť, a z ní tyjí krásné, dosud kvetoucí květiny. Velmi karakteristický tento úval (není, tuším, podobného na celé Pétře Craiului) shlédnouti lze i zdola na cestě ku stâně Martojské. Strměji a strměji jde to vzhůru, ale probůh! — snad to není již triangulační pyramida? Vždyť je teprve 7 hodin! Skutečně jest. Nikolaje již sedí pod pyramidou a sňav kěčulu s hlavy, stírá s čela bohatý pot.

Výstup na Piscul Baciului neprávem se vyličuje jako nebezpečná tura šplhací. Na celé cestě není místečka, které by bezpečnost turistovu ohrožovalo, předpokládaje ovšem zachování základních pravidel opatrnosti. Nejméně pak příčin je značiti turu jako šplhací; ke šplhání vůbec je příležitost velmi malá. Také doba výstupu upřílišeně udává se na tři, ba i na čtyři hodiny. Šli jsme zvolna, často postávajíce, a nepotřebovali jsme více než dvou hodin. Vůdce mne ubezpečoval, že dostal se jednou nahoru za půl druhé hodiny, což jest úplně možno. Ale jednoho nelze zapříti: že partie je pro strmost výstupu únavná a neobyčejně jednotvárná; tyže útvary půdy do omrzení se opakují.

Také rozhled nemohu pochváliti, leč to je věc subjektivní: nálada a vzduch zpravidla rozhodují. Nejvíce těšil jsem se na pohoří Fogarašské, v duchu si představuje originelní formace jeho vrcholů ve skupinách nejsmělejších, úchvatných; ale co jsem viděl, nechávalo mne klidným. Hora ční tu vedle hory, typ vesměs podobný, sotva odlišuješ jednu ode druhé, zkrátka nepoznáváš s těch stran hrdého skalnohoří Fogarašského; zrak topí se ve spoustách lesův a nad nejvyššími hlavami horskými nehybně stojí zasinalé střížahy. Jediná Čuma (La Ciuma, 1633 *m*) vynáší se pěkně.

Bučeč v nepříznivém osvětlení ztratil skoro všecku krásu svoji, kterou hýřil včera odpoledne. Žal bylo pohleděti na zamazané jeho boky; detaily krásného jeho členění trpěly také větší vzdáleností. Ale pohled na převal branský odměňoval: bylo viděti, že je to jakoby záliv roviny Bârsanské ponořený v hory vysoké, a čím dále ke hranici v ně se vrývá, tím více se povyšující. Jako záliv jeví se však jen s ptačí naší perspektivy, odkud povýšeniny o absolutní výšce 1000—1400 *m* mírným pahorkům se podobají a prohlubiny údolí k širokým brázdám přirovnati se dají. Ve skutečnosti je to krabatina mírně zvlněná, skoro všude kultivovaná, v šíři až 15 *km*, v podrobnostech rozmanitě členěná. Podél Pétry Craiului sledujeme ji až hluboko do Rumunska, kde do údolí Dimbovického se překlání.

Pohled do Bârsy (sv.) byl krásný; na konci obzoru zor zalétal až k přirudlému stolci Čukáše. Zlato bârsanských lánů v obrubě pomodralých divokých hor bylo žádoucnější, stříbro četných vod běhutých mírnilo přísvitem svým přílišnou jeho sytost a splétalo se na ňadrech roviny v nádhernou výzdobu. Ale brzo bílé, husté páry hory

bârsanské zahalily, a jediná homole Kodlijská (Zeydnerberg, 1294 *m*) čněla nad nimi se svými lesy . . .

IX.

Nejvíce překvapuje Pétra Craiului sama. Je z těch orografických zjevů, jež jsou jedinečné a tudíž každému zařazení se vzpírají. Na horu jsou rozměry její (délka činí přes 20 *km*) přílišné, pohořím zváti ji brání neobyčejná její ucelenost: je to jedinec, ne skupina srostlých jedinců. Praví-li Turcu: „Nu este munte, ci este adevěrat o pétra colosala,“[1]) nevysvětluje nic. Jakés analogie Pétra Craiului dochází v Bučeči, ale analogie ta týče se jen ohromnosti a směru, jinak je naprostý základní rozdíl, úplně vylučující veškeru podobnost. Mým soudem není to náhodnost, že právě tyto dva grandiosní, originální útvary horské stojí proti sobě tváří v tvář. Jsou z těch zázraků přírodních, kdy ve stejné době za stejných podmínek věčně plodivá Síla utvořila dva úplně nové typy. Obmezme se proto jen na popis.

Prvé, co na temeni naplňuje nás pravým podivem, jsou propastné, nedohledné, protože na bocích převislé stěny západní strany Pétry Craiului. Jejich poděsné srázy, sesilované v dojmu tím, že zakřivený hřeben ukazuje jich parallelné řady, výtečně zachytil obrázkem svým Weber,[2]) ale překvapující zubení jejich ostrých hrání nevystihl anebo snad netroufal si nakresliti, aby obraz beztak fantastický nezdál se pravdě nepodobným. Zůstává tudíž kresba daleko za skutečností! Přimysleme si pak grandiosnost nespoutaných skorem rozměrů, příšernost zejících propastí, němý pád nedohledných hrání, na nichž křečovitě zadržují se ty výstupky skalní, hroty, zuby, jehlice, stráže neodvratně do bezdna se kácející, a vytušíme příšernou velikost zdejší perspektivy.

K jihu nedohlédáme konce, úzký a strmý vápencový hřeben řeže se přímo do dalekých mezí obzoru, ale severní obloukovitou část přehlížíme celou. Hora tu rozpoltěna hlubokou úzkou propastí, zvanou Crepatura, na dvě části; východní má jméno Malý Kámen Královský (1811 *m*).[3]) Zalesněný její hřbet, několika kupami nahrbený, je na západě jakoby širočinou od hlavního tělesa odťat a zapadá do lesů svislými a širokými bílými stěnami. Tento podivuhodný profil tvoří jednu stranu Crepatury, druhou pak vytvářejí bílé skály Pétry Craiului, jejichž poslední ostrý hrot dno skalné těsniny nám zakrývá.

Turcu[4]) líčí věc poněkud jinak. Píše: „Pétra Craiului má dvě části, které se dělí od sebe v místě, zvaném „Turu“ (věž), prorvou jmenovanou „Crepatura“. Prvá část Pétry, jménem Bârc,[5]) na jejímž

---

[1]) Není horou, než je skutečně kamenem kolosálním.
[2]) V díle „Ungarn in Wort und Bild.“ V Curychu (bez letopočtu).
[3]) Moldovan uvádí ji jako Piatra nebo Cruce (Kruče = kříž).
[4]) Escursium etc. str. 42.
[5]) Ve psaní Turcu není důsledný, někde (str. 49) píše i Barc. (Bârc čte se skoro byrk, barc však börk.) Význam slova není mi znám. (Bérc je les, houští.)

úpatí je zbudována obec Zîrneštská, je menší (côta 2068 *m*) a pne se od potoka Zîrneštského směrem od východu k západu až ke Crepatuře. Za Crepaturou, tvoříc s prvou částí úhel skoro pravý, postupuje od severu k jihu druhá část Pétry, která jest vyšší a tvoří pravou „Pétru Craiului," známou v lidu od strany bârsanské, též pode jménem „Pétra lui Trustaiu" (Kámen Truštajův)."

V tom je zmatek. Côta 2068 *m* patří dle specialní mapy vojenské již vlastní Pétře Craiului (Trustaiului). Ba Turcu sám (str. 49.) píše, že na nejvyšším vrcholu bârckém postaven je dřevěný kříž. Ale výška toho kříže je 1923 *m* a přímá vzdálenost jeho od côty 2068 činí skoro 1300 *m*. Avšak také specialní mapa dle mých zkušeností nevede si správně, označujíc Malým Kamenem Královským (Kl. Königstein) část od Crepatury na západ položenou, kdežto všichni pisatelé svorně kladou ji od Crepatury na východ, s čímž poznání mé úplně souhlasí. I se strany zîrneštské i s Piscu Baciulii ukazován mi Malý Kámen Královský v mezích tuto vytčených.[1])

Laskavý čtenář odpustí mi tuto polemiku na výšinách, nevyhnutelnou k výjasnění pravého pojmu.

Massiv Pétry Craiului uložen je (podle Turca) mezi Zîrnešty a rumunskou osadou Rukarem a jest úplně osamocen. Původní jeho směr, čistě severní nad Rukarem, čím dále k Zîrneštům, tím více uchyluje se obloukovitě k východu, až za Crepaturou v přesně východní přechází. Bârsa (potok), Dîmbovica, Dîmbovicóra a Rîul Zîrneštský odlučují jej od hor sousedních; jakési svazy mezi horami Fogarašskými s jedné a Bučečem s druhé strany tvoří hraničný předěl, leč spojení to skrovnou svou výškou nikterak samobytnosti Kamene Královského neujímá.[2]) Předěl odlučuje vody Oltské od přítokův Ardžežských. Stejně jako Bučeč i Pétra Craiului sklání se do Rumunska a strmě spadá do Bârsy, počátek její rozhodně jest tudíž položiti do Rumunska a ne do Sedmihradska; kdežto však Bučeč je massiv úctyhodné šíře (průměrně 7 *km*), hřbet Pétry je převážně ostrým hřebenem, který velestrmě spadá k západu, a ne jako Bučeč k východu. K východu z boků Pétry vybíhají rozsochaté hráně, kdežto Bučeč ční tu uceleným valem.

(Dokončení.)

---

[1]) Na mapě dra Mysza (Wegweiser für Ausflüge in die Berge und Gebirge der Umgebung von Kronstadt, 1898) jest i takto zakreslen. Nové vydání speciálky přijalo tuto opravu.

[2]) Deal Popi s hranič. sloupem čís. 199. (směr k Bučeči) měří 1515 *m*, nepojmenovaný vrch nad pramenem u hranič. sloupu čís. 203. (směr k horám Fogarašským) pne se do výše 1556 *m*, rozdíl relativních výšek (proti P. Cr. (činí tedy na 700 *m*.

*Éphraim Mikhael:**)

Básně prosou.

HRAČKÁŘSKÝ KRÁM.

Nepamatuji se již nyní, kdy to bylo, ni kde, ni bylo-li to ve snu. Muži a ženy chodili sem a tam po dlouhé smutné procházce; já chodil sem a tam mezi davem, skvostným davem, zkad stoupaly vůně žen. A přese sladkou nádheru kožešin a sametů, jež se mne dotýkaly, přes rudé úsměvy svěžích rtů, postřehnutých pod tenkými závoji, pojala mne jakás neurčitá nuda, jak jsem tak zřel po pravé, po levé bráti se za sebou jednotvárné chodce.

Na lavici kterýsi muž pozoroval dav divnýma očima, a já přiblíživ se k němu, slyšel jsem ho vzlykati. I tázal jsem se ho, co mu jest, že si tak naříká, a zvedna ke mně své velké horečné oči, ten, jenž plakal, děl mi: „Jsem smuten, vidíte, proto, že ode mnoha dnů jsem tu zavřen v tomto hračkářském krámu. Ode mnoha dnů a ode mnoha let neviděl jsem než Panáky, a nudí mne býti samojediným, jenž žije. Jsou ze dřeva, ale tak zázračně utvářeni, že se pohybují a mluví jako já. Přece, já to vím, nemohou, než činiti stále tytéž pohyby a říkati stále táž slova.

Tyto krásné Panenky, oděné sametem a kožešinami, za nimiž táhne vzduchem vůně kosatce, vzněcující lásku, ty jsou ještě mnohem lépe sestrojeny. Jejich pružiny jsou mnohem jemnější než ostatních, a když je člověk dovede uvésti v pohyb, má illusi života."

Mlčel okamžik; pak dodal hlasem těch, kdož se rozpomínají:

„Kdysi vzal jsem si jednu z nich, rozkošně křehkou, a držel ji často v náručí za večera. Tolik jsem jí říkal přesladké věci, že jsem na konec sám uvěřil, že jim rozuměla; a tolik jsem se snažil rozehřáti ji svými polibky, že jsem ji považoval za živou. Ale pak jsem viděl, že i ona byla, jako ostatní, loutka plná pilin.

Drahně jsem doufal, že některý z Panáků učiní kterýsi nový pohyb, řekne kterési nové slovo, jehož ostatní nikdy neřekli.

Nyní jsem znaven našeptávati jim své sny. Nudím se a chtěl bych odejíti z tohoto hračkářského krámu, kam mne zavřeli. Snažně vás prosím, můžete-li, odveďte mne ven, ven, tam, kde jsou živé Bytosti . . ."

BRÁZDA.

Na jaspisu jezera ebenová džunga s černými plachtami, plující bez veslařů, brázdí dlouhou sněžnou brázdu. Směrem k západu bere se zvolna. Oh, tak zvolna, že sotva slyšeti záchvěv jejích smutných křídel. A přece, v tiché nyvosti večera prostřehuji nyní kterýsi nehmotný zvuk, jenž jest výkřikem, vydechnutým duší džungy.

Duše džungy stená, a v tomto podivném stonu Duch můj rozeznává, tak jako smysly odlišují smíšené vůně, nudu a děs. Neboť džunga ode mnoha hodin je znavena, věčně zříti za sebou brázdu

*) Nar. 26. června 1866, zemřel 5. května 1890.

jako rubáš bílou. Chtěla by jí uniknouti, aby spočinula tam dole poblíže čarovných měděných paláců, jež staví zapadající slunce; nebo zastaviti se tichounce, aby jezero vůkol ní bylo jedinou hladinou ze zeleného mramoru.

Ale zuřivý vítr bez ustání vzdouvá její plachty, a ona sama jest to, jež brázdí svou těžkou přídou brázdu, jež ji nudí a děsí.

Tu kterýsi hlas tak tajemný a tak důvěrný, že nevím, vychází-li z džungy nebo z mé duše, šepce do fialového vzduchu večera: „Oh, kéž bych neviděla již za sebou, na jezeře Věčnosti, neutišitelné Brázdy Času.“

ZAJATÁ.

Nevím, pro který hrdý a neodpykatelný hřích chladná princezna jest zajata v síni s měděnými zdmi. Nehybna a pyšna, jako by pod pohledy neviditelných davů, sedí na trůně mezi dvěma zlatými chimaerami; je zemdlena a nepochybně pozoruje v zrcadle stěn svou smělou krásu.

Než, hle, nyní vstala a oči majíc ještě plny snů, jichž bdění nezaplašilo, kráčí ke kovovým stěnám. V jejich průsvitnosti zří jako v třpytné mlze ranní záře kráčeti kterýsi neurčitý zjev, kterousi rozkošnou podobu ženy s rozpuštěnými vlasy. Chvějíc se nadpřirozenou láskou, šeptajíc slova na uvítanou, chvátá s otevřenou náručí vstříc královské vidině. Ale poznala svou vlastní nádheru a chřípě její vdechují v síni jedinou vůni jejího těla. Smutna a znavena, v rozepiaté nachové říze, znovu usedá mezi ironickými chimaerami a lká:

„Já, vezdy já!“ Vůkol ní síň neúprosně tyčí hladké stěny, žádných družných květin, žádných starých zbraní, všudy, zrcadlící se v měděných zdech, jediná zajatá zdobí své vězení.

Ode mnoha hodin nudí se a souží chladná princezna, střežená svou podobou. Nyní nenávidí sebe, nyní chtěla by zastříti závoji velká zrcadla, jež z ní činí věčně její dozorkyni vězňů.

Přece, jedno okno jest otevřeno: kéž zří z okna toho po vinohradech rozptýlené sběratele hroznů, nebo žnečky hroužící rámě do požatých klasů, nebo jen, i to by bylo božské, vážné voly, ryjící černé brázdy do soumračných plání. Jak by se skláněla vášnivě se svého okna a jak by posílala širým rolím v práci dlouhé a sesterské polibky!

Žel! cesta vedoucí dolem, je na vždy pusta: nemá začátku ni konce, a temné stromy podél ní burácejí vážně jako řeky plynoucí do Oceanu. Ve svém bolu princezna rve se sebe šat, se zpřetrhaných náhrdélníků padají drahokamy s posměšným rachotem, a pod cáry svého rozedraného purpuru zjevuje se sobě celá v zrcadlech velebících marnou slávu její nádherné nubility.

Na konec přece dveře se otevrou: kdyby to byla hodina odpuštění! Kdyby vešel krásný vítěz oděný světlem! Kdyby kterýsi vznícený hlas zvolal: „Jdu tě osvobodit od tebe!“

Ne, to otrokyně přináší ve smaragdových nádobách nádherné

ovoce a vzácné víno. A otrokyně jest rovněž oděna purpurem; jí rovněž splývá na zemi těžký poklad vlasů a tělem podobá se — více než sestra — princezně. Je dobrá a něžná a hovoří chraplavou řečí Východu, jež připodobuje její přátelská slova vrkotu holubice.

Ale v kráse vyslané zajatá spatřuje jen svou vlastní krásu a utěšná slova připomínají jí jen její vlastní hlas. A proto bolestná princezna s hněvem vyhání krásnou milující otrokyni, krutější zrcadel.

ARMENTARIA. VI. STOLETÍ.

Toho večera duch Páně navštívil dům a Armentaria zesnula. Hynula od léta, ale toho dne choroba se tak zhoršila, že mladá žena neměla ani kdy, dosíci svých komnat. Skonala v modlitebně, kde byla na modlitbách. Služka očekávající ji na prahu dveří, (bylať to zajatá z Durynska, ještě pohanka) slyšela padnouti tělo na dlaždice. Vkročivši, spatřila Armentarii ležící na zemi, na znaku, s rozepiatými pažemi. A po vůli Boží, lehký, ze dřeva vyřezávaný krucifix, před nímž se modlila umírající, padl zbožně na prsa mrtvé.

Nastal v domě veliký zmatek. Sluhové odešli s chvatem pro Florentia, mladého chotě Armentariina. Neboť byl nepřítomen, odešel toho večera, aby poskytl pomoci chudému, jenž umíral. Sluhové přišli k chatě volajíce: „Pane! Pane! Hle, žena tvá je mrtva!"

Florentius vykřikl a běžel k domovu.

Již se byly sběhly mladé dívky ze sousedství. Donesly Armentárii na její snubní lože. Jedny hledaly v truhlách bílé šaty, aby ozdobily tu, jež se již nebude zdobiti. Jiné sestoupily do zahrad, jež jsou smutny a zbaveny květů v této roční době v zemi Neustrii. Několik vzácných květin tam přece bylo, protože mladé dívky, jež měly jíti za muže, než přijde jaro, je pečlivě ošetřovaly pro svatební jitro. A každého dne je navštěvovaly s láskou. Přes to, aniž jich želely, všecky nevěsty natrhaly posledních květin pro smrtelné lůžko; neboť milovaly mladou ženu, jež byla mrtva.

Co tak uctívaly Armentarii, Florentius vešel a děl: „Snažně vás prosím, odejděte, abych s ní byl sám." Tu Martial, biskup, a Crescentius, jahen, přikročili řkouce: „Mladé děvy odejdou. My však, muži boží, my zůstaneme, abychom tě utěšili."

Než Florentius odmítl biskupa i jahna.

Když všichni byli z domu odešli, Florentius, sednuv na lože, jal se hořce plakati. Nedal se strhnouti k divokému žalu, ale slzy se mu řinuly zvolna a téměř klidny. Avšak v tichosti bol jeho se rozněcoval. A jako by jej choť slyšela, hovořil k ní: „Drahá panno," šeptal, „drahá panno!" A líbal studené, a bílé ruce spočívající mezi květy jako dřímající holubice. „Žal! Žal! Proč jsi mně druhdy nedopřála sebe? Proč jsi nebyla mou chotí! Všichni nás pokládali za smrtelné milence, šťastné v rozkoši. A my, my dleli druh po boku družky a nikdy nespojily se rty naše v pocelu. Někdy přece . . . pamatuji se . . . někdy ruka tvá, viď, chvěla se v mé? Ale ty's očistila znamením kříže ruku, jež se byla zachvěla, a my usnuli, druh po boku družky, pod ochranou Boží. Já trpěl, Armentario, já snášel

dlouhé utrpení tvou sladkou vůlí, a nikdo neznal našeho božského tajemství. A nyní uloží tě v zemi jako choť, tebe, jíž by měli pozdraviti mezi blahoslavenými pannami . . ."

Florentius tiše kráčel smuteční komnatou. Vůně květin byla těžká; svíce plnily vzduch vůněmi. Florentius otevřel okno nad krajem. Vzpomínal lidí, již byli tam dole v němých domech. Snad ve chvíli té manželé se vroucně objímali, milenci dřímali spolu v rozkoši. Zřel, jako v mlze snu, šťastné milující. A v srdci jeho klíčila tajemná pýcha. On jediný, jistě, mezi všemi, dovedl se zříkati dovolených rozkoší. Zaradoval se a cítil v sobě stoupati opojení, že jest světcem. „Chci, aby věděli," šeptal, „chci jim říci naše tajemství."

Tu, mezi vadnoucími květinami, mrtvá povstala. Tvář její nedávno zsinalou polil ruměnec,. neboť byl to nevýslovný stud, jenž ji vzbudil. „Nemluv o tom," prosila vztáhnuvši k choti své nadpozemské ruce. „Nesnižuj naší slávy. Chci, ó, můj milovaný, abys se podobal mně. Nemluv o tom. Svým mlčením zasloužíš si v nebi dlouhých objetí lásky.

Nešiř toho, můj Florentie, ctnost není dokonalá, než je-li skryta. A ani to není dosti, je-li skryta, lépe jest, je-li zapírána. Kdybych byla chtěla býti uctívána na zemi jako panna, nemohla-liž jsem žíti v odloučenosti s Radegundou? Dávno tomu, co Avitus, biskup vídeňský, chtěl mne dovésti k dobré královně. Víš, můj milovaný, proč jsem nesvolila? Připadalo mi, že panny veřejně Pánu zasvěcené asi zpyšněly pro svou zásluhu.

Lidé znali jejich ctnost a chválili ji. Já, já bych byla měla jakýs božský stud, býti cudnou před očima všech. Co urážélo můj panenský stud, bylo, že se vědělo o mém panenství. Proto, Florentie, volila jsem tento zdánlivý sňatek. Chtěla jsem býti považována za choť, abych byla tajemně pannou. A nyní, zapřisahám tě, můj Florentie, abys nezjevoval těm, kdo přijdou, našeho tajemství. Aby naše duše byly svaty, zříkejme se vší slávy, a především té, býti pokládánu svatými na zemi. Buďme čisti v tmách a vejděme v nebe v tichosti."

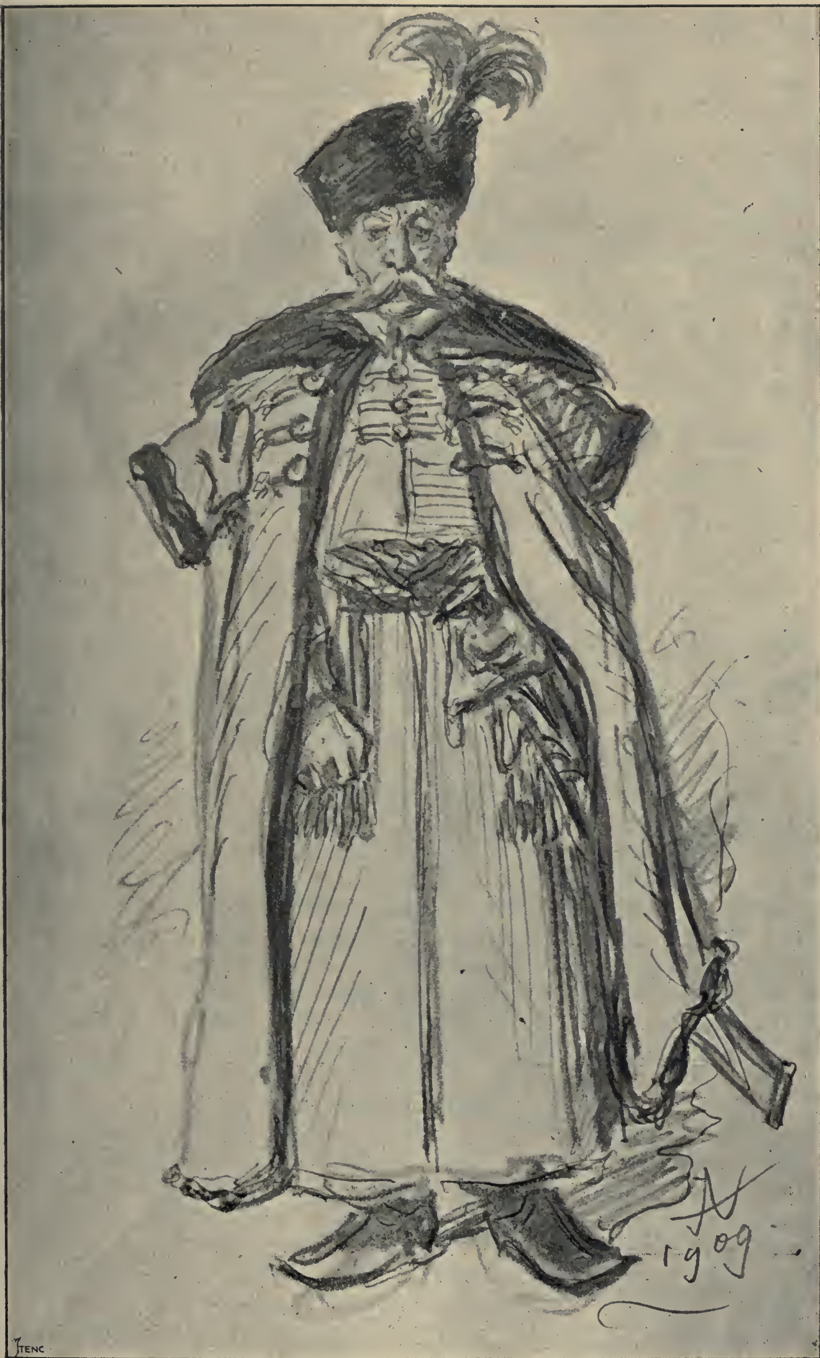
Florentius schýlen k té, jež znovu zesnula, hořekoval dlouho, prosil Pána. A klid vrátil se do jeho srdce.

Nastal sladký, truchlý den, ranní vánek zhasil svíce. Biskup, jahen a zbožné ženy přišli, aby pohřbili Armentarii. Biskup Martial děl: „Florentie, sluhové kostelní odnesou tělo Armentariino. Avšak ty víš, jsa křesťan, že smrt jest krátká a marná rozluka. Ty víš, že uzříš opět svou choť. Proto nedávej jí zoufalé „s Bohem." Polib ji, jako by odcházela na krátkou cestu, polib ji, jako jsi ji líbal každého rána louče se s ní."

Poslušně přikročil Florentius k loži. Poklonil se před biskupem; všichni slyšeli, jak odpověděl:

„Políbím svou choť, jako jsem ji líbal každého rána."

A celý se třesa nad svou zářivou lží, přiblížil poprvé své rty ke rtům, jichž se nebyl nikdy dotknul. Přel. *Marie Kalašová.*

Polský šlechtic kolem 1600.

E. Sokol:

Rybník.

Úvod k románu.

Širý plochý kraj, málo zvlněný, věnčený mílovým kruhem nevysokých pahorků a prorytý dvěma — třemi hlubšími doly, jejichž dnem se plazily nepatrné říčky. Jeden ze stupňů, jimiž se Morava z nížin zvedá k hranicím; úrodný a pyšný svou žírností v písčitém sousedství.

Uprostřed v mírné proláklině leží jako pod hladinou skryta Žitava, selské město, vladař čtrnácti dědin, jež tíhnou k jeho kostelu a trhům. Vznikla na ostrohu, jejž znatelně vytvořila říčka Žitavka a potok v pravém úhlu do ní ústící. Dnes je na něm již jen jádro města, starousedlé měšťanstvo se šlechtou obou rynků a zemanstvem několika ulic; nové domy rozpjaly se i za obě vody, vytvořivše za Žitavkou dlouhou Lhotu a za potokem Cigánov. Lhota je řemeslná, Cigánov tvoří hlavně panští nádeníci a pivovarští dělníci. Nezadají si obě „předměstí“, žebroty je v obou dost a dost, ale žárlivě střežená stupnice je mezi nimi přece, a je příčinou žárlivých potyček. Lhota má právo voliti čtvrtého radního a účastniti se vlády v obci, Cigánov je jen cigánov, lidské smetiště.

Tak leží tedy Žitava pečlivě rozčleněna a dobře chráněna od všetečných pohledů i proudů, jakoby opravdu pod hladinou kraje, rybníček hluboko do hrází zapadlý. Je tichá a klidem krásná. Střechy stářím posedlé tisknou život hodně ke dnu; kryjí jej třikráte denně modravým dymným zákalem, z něhož trčí na ostrohu jen zámecká střecha, červená kostelní báň i neukončené věže. Zákal se přelévá, houstne a zase se trhá a sejde pak, aby zasvitly zdi, zablýskla okna, a tu tam se kmitla rybička. Pestrý, oku lahodící obrázek; vyvolává smírnou harmonii idyllického štěstí a touhu ponořit se a spočinout, zdřímnout. — Oko tak rádo má povrch za duši.

Ale netřeba se domýšleti toho či onoho. V době, o níž míním vyprávět, byla Žitava tichá a klidná i v nitru. Sousedé žili svědomitě z úrody zemské, brali, co vložili, platili, co byli povinni, a z neznačných přebytků hleděli měniti tuk zemský ve svůj vlastní. Byli jím dost prorostlí. Vzrušovali se ovšem také, ale jaksi s mírou, nebylť jim třeba revolucí a spalujících horeček, než toliko střídmého rozproudění krve a pohybu myšlenkového. Proto se nejraději spokojili tím, co domácí vzduch dává, a filosoficky pouštěli mimo všeliké ty vnější útoky na svůj klid.

Bylo dosti věcí, jež osvěží: drobné klepy, hašteřivé přestřelky, o nichž možno uvažovati desetkrát sem a tam, než jsou proniknuty, opotřebovány a novými nahrazeny; lidé se svými zábavnými stránkami povah a poměrů; leccos se naskytne, jak známo, a město bylo dost veliké, aby dalo vždy cosi nového. — Někdy se objevil na rynku podstarší z panského pivovaru; zpit nadával všem od hraběte po posledního adjunkta, od starosty až po obecního policajta, všem, kdo znamenali vládu. Promíjelo se mu to s úsměvem, neboť se stávalo jen v kvartálových lhůtách z nahromaděné žárlivosti. Žárlil trvale na svou čtyřicetiletou ženu, jež se za mlada panštila, a žárlil na všecky, kdo mohli být jejím panským touhám vhod; netroufal si na ni, proto se vrhal na ně, když napětí dostoupilo vrcholu a našlo v pivě kuráž. Zradil všecka svá podezření, a protože byla pokaždé nová, byla událost vždy jímavá. — Po druhé zavřel pobuda starého obecního policajta do „kačenca“ a pláchnul; mladý tučný sluha s jenerálskou tváří rád k tomu dával dojít, neboť mu strašně lahodilo, slyšel-li svého kollegu kopat do dveří a proklínat. Zdálo se, že vždy tušil svou událost, protože podivnou náhodou přivedl pokaždé trochu měšťanstva; byl ovšem ukrutně překvapen, když našel Pechara místo lumpa. Pechar byl do nejhlubší duše uražen, hodil bejkovec „obci“ pod nohy a šmatlal se rozbrumtán k židovi, odkud se nehnul, dokud mu jenerál bejkovec nepřinesl a jménem obce ho neuchlácholil.

Byly tedy události, nedá se upřít; a nebylo-li jich právě, kupec Miluška dovedl ze svého rohu na rynku roztřásti přece nějakou novinku, třeba o doktorovi, vlastně o jeho mladé ženě a zvěrolékaři, jenž byl u něho ubytován a vždy ochoten zastupovat ho ve všem všudy, i u pacientů, jimž prý je to konečně jedno; nebo o staré hubaté Palašce, o adjunktských záletech, jejichž křiklavé následky dovedl předpovídat na týden. U něho se sbíhaly všecky nitky veřejného i tajného života, (neboť nic není v Žitavě tak tajného, aby aspoň dvě nezasvěcené oči nebyly svědky); on byl uznaně nejelegantnější muž města, nejdokonalejší společník, nejlepší komik ochotnického spolku, prošel vídeňskou školou a měl tedy světový rozhled i dovedl k několika svým mísám a krabicím lahůdek shromážditi všechny, kdo toužili po vzruchu. Toulky k němu promíjely ženy mužům vždy ochotněji než hospodu, protože vždy se jim dostalo podílu aspoň na duševních lahůdkách. A manželé byli dobře vychováni, aby věděli, jak zachovati klidný soulad v domácnosti.

Občasným „vzruchům“ se sice ani tam nevyhýbali, ale instinktivně udrželi klid, jenž rychle vytváří takovou vrstvu na povrchu života, hřející a málo citlivou.

Mládež vyrůstala ve svém prostředí a přizpůsobovala se mu až zázračně. Mnohý odešel studovat, ale načichl-li cizinou, ani jediný se nevrátil; vydržel jen takový Palach, protože zavčas prosákl domácí rybinou, nežli šel na ústav učitelský. A pak bylo město chráněno i od vlastního dorostu cizinou prošedšího, nemajíc ani úřadů ani velkých podniků, zůstávajíc na starobylé selské podstatě. Mládež tedy rostla dle příkladu otcův, aby mohla později pyšně usednout v dědičnou slávu. Učila se hráti v karty a kuželky, v neděli odpoledne dokonce se dávala i do kulečníku, který zabloudil ze světa k Varhálkům a k „Černému koni“, dvěma rynečným hotelům. Večer co večer toulala se v párcích po promenádě, učila se těžkopádné galantnosti, naivně smyslným řečem, ba i skutkům, od nichž však si netroufala k vážnějším, protože vzájemná kontrola promenád byla v největší tmě velmi pečliva pro jistou pikantní příchuť. Mládež ovšem věděla, že se musí vybouřit, že je to tak trochu její povinností, ale tyto touhy své zanášela rozmyslně za vodu nebo občas do Míšně či Březové za mílovým kruhem svého kraje, ne-li dokonce do Vídně, do Brna, ba i do Prahy, kam se naskytlo jet na několik dní jednou za onoho času.

Doma, v mezích svého ostrohu hledávala švandy nevinnější, zvláště když děvčata mizela, pamětliva své důstojnosti. O vynalezavost není. Jednou kvetlo strašidelné vyděšování starých a pohodlných spáčů. Vynalezl je Tomeš Marchan, nejváženější dědic města a silný dost, aby je v prvotní síle okamžitého nápadu provedl. Zachtělo se mu v noci uslyšet hubatou Palašku. Slovo dalo slovo, a v mžiku tu byl dlouhý tenký motouz, Tomeš se opřel o zeď, Zícha mu vskočil na ramena, na ně vyšplhal třetí a tiše přivázal motouz na okenní rám. Pak se celá kupa skryla za svatou Trojici, Tomeš napjal provaz a zabrnkal naň jako na strunu. Temné drnčení skla dolehlo k jejich napjatým uším. Pak zas a znovu a v silných i slabých variacích, až se v okně objevil bílý tlustý stín Palacha syna, učitele mládeže. Nic. Ztichlo všecko. Učitel hleděl v levo, v pravo, dolů i nahoru, nikde nic; náměstí bylo černé a vymřelé. Ale sotva zmizel, zařinčelo sklo div neprasklo. I v druhém okně se objevil bílý stín, tlustší a širší prvého. Mládež měla vyhráno. Stará se vybrala z peřin a brblala, že i zavřeným oknem slyšeli. Zvýšili svou činnost. Na pohybech stínů bylo patrno, že sáhnou k radikálnímu prostředku. A vskutku, okno se otevřelo, — a v tom již byl úklad prozrazen. Strhl se bohopustý rámus. Staré ne nadarmo říkali hubatá. Záplava nadávek, zaklínání do desátého kolena řinula se dolů, ale náměstí se nehnulo; spalo příliš poctivě. Jen mládenci se za Trojicí svíjeli smíchem, jehož nemohli ani utajit. Palach ráno mlčel, styděl se trochu, že se dal vyvésti, a tak se trik mohl opakovat dnes v ulici, zítra na horním rynku a jinde, a dlouho trvalo, než se opotřeboval. Nu, mládež je vynalézava, dovedla si najít pak

náhradu. Jednou natřela kolomazí všecky kliky, jindy vysazovala vrata a rozkládala je po silnici, jednou se zmocnila hasičských žebříků a ucpala komíny skoro v celé Ječné ulici, nu, vynalézava byla. Obec reptala, výbor dokonce ustanovil hlídky jeden čas, ale co bylo platno, když se daly hlídky svést a účastnily se přímo zbujného řádění. Konec konců vystřídali se postižení i smějící se, město se pobavilo a bylo celkem spokojeno, že mládež se vybouří zdravě, bez mravní úhony, — vždyť to byla zlatá mládež, nejlepší synkové měšťanští, ne nějaká cigánovská či lhotská sebranka.

Ale ovšem i Cigánov a Lhota žila, a třeba tam byli socialisté, nenávidějící konservativnost starousedlých, i jejich život tekl klidně pod týmže modravým zákalem, jenž třikrát denně splynul nad střechami. Mluvili jednou týdně nad řídkým pivem o politice, právě jako ti tam na ostrohu, mládež chodila za večerů a hleděla potěšit se vášnivě sladkými zvuky foukacích i tahacích harmonik nebo nadšeným zpěvem písně práce, v níž vybíjela svoje mužnění, nesmějíc si troufat na kousky makavější, jež by jim nebyly tak promíjeny, jako synkům za mostem.

Zdálo by se, že chci upříti své Žitavě vyšší zájmy a hlubší život. Ne. Byl tu čtenářský spolek s pěveckým a ochotnickým odborem, Sokol, hasičská jednota, a na Lhotě socialní „Lassalle". Čtenářský odebíral dvoje protichůdné politické noviny, dva rodinné illustrované listy, měl knihovnu, hrál rok co rok na Dušičky „Mlynáře a jeho dítě" a dvě tři další veselohry i tragedie, pořádal ročně pěveckou akademii a několik přednášek. Vše bylo vděčně přijímáno, pokud nevybočilo z mezí, což se nestávalo. „Lassalle" ovšem míval rvavé přednášky, zvláště když přijel nějaký mladistvý řečník s rudou kravatou, ale tím se město nevzrušilo, děloť se za vodou a beze snahy, aby proniklo dál. Právě tak nevzrušovalo se některými novotami sokolskými; bylť Sokol považován tak trochu za hračku mladých, kteří smějí leccos vyvést, jen když dávali naději, že dorostou v řádné nástupce svých otců. Byli to hlavně dva podučitelé, taková neklidná krev, kteří tam zanášeli svoje nápady, Pavel Dvořák a Sehnal, z nichž prvý byl duší i všech ostatních podniků a spojovatelem města s předměstím, ale o tom budu hovořit až později; zmínil jsem se jen, aby se nezdálo, že chci křivdit. Dřív, než povím o nich více, musím přejít historii svého rybníka, aby bylo patrno, jakých vypětí bylo schopno jeho tiché obyvatelstvo.

Sáhnu nejdříve k heroickým časům a postavám. Nebylo o nich nikde písemných zpráv, ale to je právě činilo cennými. K nim se utíkali měšťané, když sedali nad vyčerpanými novinami, vyvětrávajícími sklenicemi, a neměli nic, co by je zásobilo hovorem. Bývaly to zimní večery u Varhálků i „U koně", nekonečně dlouhé a sladké vědomím, že nejsou jenom sváteční, ale pravidelné, a že po nich přijde ještě delší noc a lehký den. Tenkráte se vzpomínalo zlatých časů tesklivě, ale přece zas pyšně.

Bylo tenkrát víc peněz. Nebylo železnice, silnice přiváděla nejen

okolí, ale i proud cizích, jehož stříbrné stopy zůstávaly v hospodách hrdých a tvrdých jako hrady.

Tam právě vyrůstali bohatýři, řezníci hospodští, mohutní a bohatí, mocní a náruživí tak či tak.

„Černý kůň“ byl z takových; klenutý v přízemí, o zdích, jež by byly unesly čtyři, ne jediné patro.

Šenkovna šerá, v čele dva těžké dubové stoly s řezanými trnoži, nad každým čadivá lampa, při nich ve zdi lávky, kolem hezké židle, jichž nohy bylo těžko lámat, ale které přece několikráte byly obnoveny. U dveří, kde sedávali pacholci, spouštěly se stoly se zdí, aby mohly při tanci uhnout. V rohu byl laťový přístěnek, šenk, z něho vchod do řeznického krámu a do kuchyně. Ostatní dvě světnice byly již přetvořeny, ale síň posud zachovala stopy krásných dob. V ní se také nejdomáčtěji sedávalo, nejraději vzpomínalo bohatýra největšího, jenž tu kdysi vládl.

Rataj se jmenoval. Jeho rod byl vždycky nejmocnější v městě. Podědil vše a ztělesnil v sobě rodu svého vlastnosti nejlepší. Obrovitý jako sloup, jenž měl stropy podpírat, rozložitý, tvrdý a klidný vědomím své síly, pokud se mu nezpěnila těžká, hustá krev. Denně porážel vola či kravku, to vždy sám a pěstí do čela, a nepamatovalo se, že by mu kdy byla rána selhala. Ta byla jeho ranní modlitbou. Pak, když byl kus rozčtvrcen, zanesl si nejkrásnější část do krámu a sekal. Vládl širočinou jako pérem, že byla radost podívat se. Řemeslu rozuměl. Ukrojil vždy na vlas, skoro váhy nepotřeboval, a čistě, že zase byla radost vzít z jeho ruky. Na tom si zakládal a toho tedy nikomu nepřepouštěl.

Jinak v hospodě. Tam byl pánem i hostem. Usedl v čelo největšího stolu, řadil k sobě měšťany i formany dle vlastního odhadu a nestrpěl odporu. Mračně přehlížel každého, a koho poctil rukoudáním, mimoděk si toho vážil, i kdyby ho byl spatřil poprvé. S hosty jedl, s nimi pil, sám jim poroučel zase dle odhadu a vydržel se všemi, i kdyby se mu jich bylo vystřídalo několik pořadí. Ještě posledním dodával chuti svým příkladem.

Měl rád veselí i řeč, ačkoli sám zřídka se smál a málo mluvil. Rozesmál-li ho forman u jeho stolu, dal mu na noc parádní pokoj a pohár nejlepšího vína, toho, „co na něm černý kocour sedá“. Byl-li šelma u dveří, jen tak z čeledi či nižších, vysloužil svým vtipem celému stolu „duplák“ řízného jako křen. Za to výtržností netrpěl nikomu. Vyhodil bez milosti každého, kdo mu chtěl třískat sklenice či židle, komu se zachtělo krve a nedal se schladit pouhým slovem a pokynem. Stávalo se to. „Marš!“ zařval, zvedl se a namířil prstem jako roubíkem ke dveřím. Nestalo-li se po jeho, odstrčil dubový stůl jako hračku, přistoupil, a pak byl již konec odporu, neboť jeho pěst byla pověstná. Jí omračoval volka na jatkách, v ní drtil pivné džbánky jako ořechy, ohýbal železné pruty, jí rozbíjel kamení, v ní zvedl za nohu okrouhlý dubový stůl se vším, co bylo na něm, aniž čemu dal spadnout. Jeho pěst byla žitavský

zázrak, a pověst o ní šla světem s každým formanským vozem. Proti ní byly marny protesty.

Jednou jedinkrát se jí chtěl vzepříti či mstíti kdosi. To bylo o trhu. „Černý kůň“ byl nabit ve všech světnicích a prosáklý mastnými i pivnými výpary, jež samy stačily pomotat rozum, i nedivno, že dosti bylo těch, kterým se spletl. Nejprudčeji byl zasažen stůl právě u šenku, kde seděl jakýsi Patloka, rváč a neurvalec, jehož se bály všecky zájezdní hospody, kolik jich bylo od hranic k hranicím a za ně. Že byl silný a dobře uměl zacházeti s koňmi, že dbal i v opilství o svoje fasuňkové vozy, uhájil si přese všecky výtržnosti místo u kteréhos formanského velmože. Toho dne přijel již napilý a nakvašený, a než minula hodina, byl v ráži. Do všeobecného rámusu náhle se ozvalo třesknutí skla a hned na to zapraskputí dřeva. To Patloka se otočil k šenku a vylomil lať, aby se jí vrhl na svého protivníka. Rataj se zvedl, oči mu blýskly, a zapomněl zavolat svoje hromové „marš!“ neboť se mu ještě nestalo, aby někdo sáhl na jeho šenk. Hospoda ztichla a v úžasu sledovala, co bude. Rataj třemi kroky stanul u chumle, který jediný ho nedbal. Sáhl do něho, vytáhl Patloku jako zajíce z pytle, a než se mohl ohnat, vyhodil ho ze dveří, jež kdosi úslužný a domácích zvyků znalý otevřel. Klubko se překvapeno rozvinulo, ale on nedbal; druhý, třetí, pět jich vylétlo za sebou za hlomozného smíchu ostatních. Nikdo si ani nevšimnul, že Patloka vklouzl zpět a že se octnul za hospodským, až když se zdivočelý vypjal a nožem rozpřáhl. Nestačili strhnout ránu. Kdosi úzkostně křikl. Rataj se obrátil, a nůž namířený do zad projel od ramene k boku, trhaje škrčivě kabát. Zkrvavělý zvedl se znovu; ale nedopadl. Rataj klidným hmatem vzal napřaženou ruku a zeptal se: „Tak tys mně škrábnul?“ Pacholek pustil nůž a zavyl bolestí; bylo zřetelně slyšet praskání drcených kostí. Když ho propustil, padl jako bezduch k zemi. Odnesli ho. A obr se lhostejně obrátil do kuchyně a zavolal: „Co čumíte? Nový kabát, jinou košili, a hezky zbystra posluhovat. Hostí je tolik, že jsem musil místo udělat.“

Rataj byl heros, k němuž se vracívala mysl nejraději. Ale byli i jiní. Byl jeden, který snědl kopu švestkových knedlíků na posezení, a ne malých; který před obědem postávaje v kuchyni v zapomenutí slouskal ženě rendlík jatrových knedlíků, připravených do polévky pro všecky domácí i hosti, a když to zpozoroval, půl hodiny se smál a pak s největší chutí slupl celou husu. Byli bohatýři pití, kteří zmohli čtvrtku piva, byli i siláci — jeden z nich dva zloděje při polním pychu postihl a dovlékl, ba skoro donesl do města — ale Rataje nedostihl žádný. A Žitava říkala, že nejen tu a kraj světa kolem, ale že mu nebylo na celé Moravě rovno, o Čechách nemluvě, neboť na ty se dívala vždy přes rameno.

A ty jejich časy, kdy jezdívali po okolních trzích se stříbrem v opascích ještě a s tobolkou napěchovanou k prasknutí! Bývali náruživí karbaníci, a trh býval jim vlastně jakýmsi zájezdem do Monaka, jako všem okolním jejich řádu a mnohým zpychlým se-

dlákům. V několika hodinách bylo jisto, jak se roztřídí a seskupí, a pak se tedy sedlo, pojedlo a popilo dosyta a začalo se. Hry byly jednoduché; čím méně karet v ruce, tím byly vítanější. Bank se zakládal zvolna, věděliť, že sílu je třeba uchovat na pozdější hodiny. Zprvu cvrnčelo tedy stříbro; ale když se stmívalo, když útulný ztracený pokojík se osvětlil lampou, když se přestalo pít pivo a přišlo víno po tučné večeři, zašustěly pětky a desítky, k půlnoci již lítaly na hromadu stovky, ba nečítané hrsti bankovek, jak je zdřevěnělé prsty nahrábly. Den a noc a zase den a noc vydrželi někdy bohatýři u stolku, dovedli prohráti všechno, i spřežení s vozem, jen dluhy nedělali, neboť nikdo do hry nepůjčil; nebývala splácena taková půjčka. Pak teprve se lehlo a spalo.

Rataj tak kdysi prohrál všechno. Domů jel na svém voze jako host. Když skočil před hospodou, ohlédl se na vraníky — byli jeho nejmilejší — a zadržel kamaráda jižjiž práskajícího do nich:

„Koupím je, zač jsem prohrál."

„Neprodávám."

„Přidám dvě stovky."

„Co pak jsem cigán?" zafuriantil kamarád, jehož oči ještě plovaly v opilých slzách.

Rataj sklonil hlavu, postál, pak pokrčil rameny a prohodil: „Ale neprodáš jich do příštího trhu, rozumíš? A teď počkej, rozloučím se s nimi."

Donesl chleba, vína, smočil chléb a podal vrancům, víno vypil, koně po šíji pohladil, po pleci popleskal a mávnul rukou: „Jeď!"

Zapráskl bič, koně zaržáli, zabrali, a bryčka jako vichr přesmýkla se náměstím a zmizela. Rataj stál a stál, pak rozstřikl sklenici o dlažbu a zašel domů jako bouř. Tři dni bála se naň žena promluvit, tovaryši, pacholci i služky mu uhýbali s cesty, hosté trpěli jeho nevlídnými rozmary, než se uklidnil.

No, za čtvrt roku se vrátil se svým spřežením, vezl kamaráda jako hosta a nepropustil ho, pokud ho neupil nejlepším vínem; toho dne pila všecka hospoda a hřměla veselím přes půlnoc.

Jaké to byly časy! Jaké zlaté časy!

Jak sladce se na ně i jen vzpomínalo!

Minuly, bohužel. Ratajovo pokolení zašlo. Jednoho syna mu zastřelili na vojně, druhý se strhal, když dorůstal otcových sil. S býkem se chytil, který se urval s řetězu a střečkoval po dvoře; za rohy jej ulapil, nalehli na sebe a oba padli na bok. Nevstal ani jeden ani druhý. Býka svázali, hocha odnesli; za dva dny skonal. Tenkráte starý Rataj poprvé zaslzel; ale co platno, hoch byl jeho poslední; dcery se vyvdaly z města, a tak vymřel slavný rod, nedočkav se časů, jež by mu byly na posměch.

Postavila se železnice, formani zmizeli; mocní sice uhájili aspoň části své posice, donutivše dráhu, aby se na půl hodiny městu vyhnula, ale to byl poslední úspěch a špatná hráz proti novým poměrům, jež tu půlhodinu přeskočily, jako by jí nebylo.

Přišly jiné časy, přišly; jejich pamětníci ještě žili, a třeba

zmalicherněli vedle obrazů dávnověkosti, přece dávali nač vzpomínat. Ba byla událost, jež učinila Žitavu slavnou po všem národě, a její lesk zářil i na poslední doby. Politická událost, nu a to přece svědčí, že byl jakýsi vyšší cíl a hlubší život, než jsem dříve pravil.

Nemyslím ovšem domácí obecní politiku — ta bývala jako všude — ale vysokou, velkorysou. Žitava tvořila volební skupinu s dvěma německými, dvěma českými a jedním smíšeným městem. Kam paměť sáhala, vítězili v ní Němci, protože dovedli ve smíšeném městě českou menšinu znásilnit a jaksi buď odstranit nebo i získat pro sebe. Marně Žitava vysílala patnáct, dvacet vozů svých voličů k osudí. Byla to vždy víc pyšná demonstrace než platný skutek.

Až jednou nastal obrat. Volební organisace po velkolepé agitaci zjistila přesně českou účast, odhadla maximálně německou a viděla: kdyby Žitava dala 125 hlasů, je výhra naše. Žitava je sice měla, ale byly to opravdu všecky, i musily by být všecky české a všecky odevzdány.

Přijel redaktor, byl svolán výbor, a když se rozcházeli, Žitavským hořely hlavy. Tušení velkolepého tahu, rašení dávno zadřímlých bohatýrských dnů je naplnilo. A stalo se.

Deputace šla k Theodoru Markovi, samotáři, jenž jediný byl na zámku přijímán a rád viděn. Marek šel, a hrabě vydal úřednictvu ferman. To bylo něco neslýchaného, bylť „starý pán“ s politikou tak na štíru, že byl hotov spráskat po starosvětsku každého, kdo mu s ní přišel.

Zbývali ještě dva židé, jediní židé v městě, ale Němci. K těm šli měšťané sami. Židé se bránili zuby nehty: že prý proti obci nepůjdou, to že se samo sebou rozumí, ale proti sobě také ne, že zůstanou doma.

„Tak ty tak, neřáde?“ uplivl radní Groš před oním naproti kostelu, který šidil střižným zbožím. „My k tobě s deputací, a ty s náma nepůjdeš? Tak ti povídám: Ani živá duše u tebe nekoupí. A kdyby někdo chtěl, jako muchu ho na schodky připlesknu, a kdybych tu měl stát jako svaté Ján na mostě. Rozumíš?“

Natáhl dlaň proti němu, a třebaže nebyla Ratajova, stačila slova dotvrdit. Žid svolil a druhý také, když mu pohrozili, že jeho kořalnu „vydají“ vybraným jeho návštěvníkům.

K volbám jelo 25 vozů, 125 hlasů — českých hlasů. Do volební síně vešli jako vojsko — starého Říhoška nesli dva poslední, — a když padl poslední hlas, sezelenala komise. Telegramy se rozletěly, jiné přiletěly, a toho dne se 120 voličů nevrátilo domů. Hýřili po starodávnu, a město se třáslo jejich přítomností. Dva své Židy zpili a vezli je za svítání polomrtvé, ležící ve vozech jako snopy.

Čtrnáct dní četla pak Žitava horlivě noviny, jež její slávu nesly světem, a když zasedl sněm, jela deputace poslechnout, jak jejich poslanec, jejich, žitavský, slibuje česky. Ten byl jejich, oni ho dobyli.

Jeho politická příslušnost jim byla vedlejší, ba řekněme, neznámá. Nestarali se o ni. Věděli sice, že jsou na světě teď dvě vládnoucí strany, každá z nich měla v městě dva, tři vyhraněné stoupence,

ale celek? — celek se bavil, když se dostali do sebe radikální zámečník Kolář s konservativním krejčím Bukem. Byli to vášniví řečníci; Kolář souchotivě sípal, Buk nádherně patheticky řečnil — po riegrovsku — i potírali se, ale svých programů obci nevočkovali. Ta zachovala tradice politiky rodové, domácí, a jinou se z klidu nedala vyrušit.

To tedy byla dvě nejprudší období žitavské historie. Ukazují s dostatek, doufám, patriarchální sjednocenost ve velkém, patricijskou hrdost a pýchu v užším. I zbožnost starosvětská je provázela, ale o té mluvívali měšťané upřímně, jen když byli bez velebných pánů, aby se srdečná slova nevykládala tak či onak, jinak než byla cítěna. Byli všichni zvyklí chodit na kázání i na hrubou, ženské i mládež posílali i na požehnání. Všichni ctili panáčka a církev svatou, ale také věděli, že panáček je člověk a potřebuje někdy, aby se mu oko přimhouřilo; ale když se svaté náboženství může jemu přizpůsobit, jistě prý může hověti trochu i jejich bujné hrdé nátuře. Věděli to, ale taktně mlčeli, nebyli-li zcela mezi sebou. I ta zbožnost ovšem podléhala změnám jako všecko ostatní; bývala za onoho času ve větším stylu, zklidněla a zmírněla později.

Kdysi se chodívalo na pouti. To hlavně selští měšťané, kteří si nemohli popřát tak intensivních výletů jako řezníci hospodští. Pouť byla výročním oddechem a vzruchem po nekonečné práci, zvláště po žních. Byli dva velkopodnikatelé, kteří výpravy vedli buď do Maria Zellu nebo do Vambeřic nebo i blíž někdy, na sv. Kopeček, na Hostýn, i do Tuřan a do Křtin, na Vranov, jaké právě panny Marie bylo toho roku nejvíc třeba, pro kterou se jevilo nejvíc nálady. Podnikateli byli starý Palach a Buk, oba již nebožtíci. Žárlili na sebe a na pověst svých cest. Palach byl boháč, měl dům na rynku, byl dvakrát starostou, polí měl na 300 měřic, i býval zpravidla ve výhodě, protože mohl přeplatit. Jej s větší slávou vedli všichni kněží z města, s větší slávou vítali, on míval lepší noclehy, a to bylo nejdůležitější, tak že zaniklo vedle toho, že nikdy neměl předřikavače a předzpěváka, jakým byl sám Buk. Bylo-li nejhůře, mohl i překoupit něco poutníků za různé výhody. Překupoval zpravidla poutnice, nu a o tom se tedy vyprávělo s bodrým úsměvem, na to vzpomínali s labužnickým povzdechem, kdo byli kdysi účastni, při tom se rádo vtipkovalo, jakže mnohá rodina si vymodlila dědice, a jak mnoho lidí za vodou je do měšťanských rodin podobno.

I to se tedy změnilo. Palach a Buk odešli, majetky selské se jaksi rozdrobily, tak že na tak drahá vyražení nebylo, a nástupcové musili hledat cesty levnější a snazší. Našli je, a zbožnosti zůstaly jen projevy nejobyčejnější.

Za to zklidněl rybníček ve všech směrech, ukládal kal ke dnu, kde ho nikdo nebouřil, a kde se z něho ve vší tichosti dalo kaprům týti. I tučněli a hřáli se v teplých zátočinách pod třpytným, barvitým zákalem, jenž jejich klid třikráte denně pokryl, jejich i všem cizím očím pro potěchu.

Jejich vzrůstu se neúčastnili činně jen výjimky, štiky, okouni

a ovšem i drobné rybičky, osudem odsouzené, aby nerostly. Jsou v každém rybníce, a je přirozeno, stane-li se cos neobyčejného, že právě nejaktivněji se účastní. Stalo se i v mém rybníčku, proto cítím, že musím o nich zvlášť promluvit, než vypovím události, které se mi zdály pozoruhodny.

Mimo rybník, jako na hrázi vedle něho stál zámek. Byl krásný, široce rozkřídlený po celé jedné straně náměstí, od něhož jej dělil hluboký vyzděný příkop. Za příkopem vyvstávala prolamovaná nízká zídka s vázami, s nichž zeleným vodopádem vlnily se dolů zkadeřené šlahouny břečťanové, splývajíce se zelení, jež ze dna šplhala vzhůru po zdi. Pak bylo širé písčité nádvoří s jediným zeleným kobercem uprostřed, a přes ně teprve shlížela na město dvoupatrová barokní budova, značně zestaralá a ztemnělá, vždy uzavřená a mlčelivá k životu za zídkou. Ze zadu byla vypjata výš, klesalať půda parku náhlou vlnou k starým těžkým kaštanům a zdobným javorům, jichž větve podestýlaly se pod horní okna zámeckých křídel. Tam odtud zdál se krásnější, ač zdi byly prosty, jen vlnou vrchních okenních říms členěny.

Starý park zachoval barokní hru alejí a zákoutí, v nichž dosud stály omšelé, otlučené sochy všech božstev láskou žijících, ale zarostly i novými houštinami, jež se vyhnuly jen louce, přes niž se díval zámek jediným volným průhledem do polí, do šira. Protékala jím Žitavka, splavem uměle zvýšená a rozšířená, ba i rozvětvená; jedno rameno bylo vedeno kol prostorného ostrovu, ale teď znenáhla bylo zaneseno při ústí a měnilo se v stojatou dlouhou tůň.

Jedině starobou a tichem byl dnes zámek městu příbuzný, tím shlížením se v živějších dávných časech. Měl je ovšem i on. Tehdy rozestřel své kořeny po všem městě. Na Lhotě postavil klášter, z něhož nyní byla fara a škola, postavil kapli, kam dnes chodili jen školáci pro zlost sobě i učitelům, v městě na rynku postavil dva domy, jež dávno přešly do selských rukou a zachovaly jen panský vzhled z těch dob, za městem směrem k nádraží vyrostl dvůr, a ten jediný zůstal při něm. Ty všecky kořeny byly krom posledního tedy přeťaty, a život zámecký se stáhnul za příkop, mezi zdi, jež jej na všech stranách oddělovaly a chránily. Nicméně zůstal v půdě, jako dub v hrázi, a třeba přihlížel nečinně okolnímu živoření, významu pro ně nepozbyl.

Na zámku sídlil již po čtvrtstoletí „starý pán“, jak všeobecně hraběti říkali. Prchlý a nevlídný podivín, jemuž kde kdo uhýbal krom jeho správce a rovněž samotářského měšťana Theodora Marka. Považoval se za dobrovolného vězně na svém statku, ne že by naň byl býval vypuzen, ale že se na něm skryl hnusnému světu, který by byl nejraději po starém dobrém feudálním obyčeji přišlápnul. Míval takové touhy dost často.

Byl za mlada ve vojště, a slibná kariéra se mu otvírala. Skokem dospěl na rytmistra oblíbeného nahoře i dole. Tam vyhovoval rodem, bohatstvím, vzděláním, styky a společenskou břitkou elegancí, dole srdečnou drsností, která mívala prudké a tvrdé výbuchy sic, ale po níž skoro ihned se dostavovala reakce; bylo patrno, že výbuchy

byly ne z hrubosti, ne z pýchy, ale z temperamentu nikdy a nikým nekroceného a v základě srdečného. Důstojníci je přijímali s úsměvem, který ho rychle vyhnal k vrcholu, ale zas rychle svedl také k úsměvu, mužstvo se povinně vypjalo a koulelo jen očima, kam karabáč švihne. Vítalo vděčně takovou ránu, neboť bylo pro ni jednak vychováno, jednak vědělo, že po ní přijde zlaté pohlazení. Zpovykalo tak svého „starého“, který je chápal a nepotlačoval proto svých záchvatů; dělalo mu dobře, mohl-li se vybouřit a vyvztekat.

Na panství dojížděl rok co rok na hony. Přenášel i sem své zvyky a dosti často spráskal nešikovného honce a vyčinil lesníkům i adjunktům, nešla-li mu vysoká na čekané, jak slíbili. Na mílovém okruhu měl rozsáhlé hvozdy a v nich vysokou. Stalo se kdysi, že nejstarší jelen sezlostněl a jal se napadat hajné a každého, s kým se setkal. Byl svědomitě šetřen pro mohutnou svou krásu, ale tenkrát bylo určeno, že padne hraběcí ranou. Vystopoval jej správce přilehlého dvora, obstárlý mládenec a náruživý lovec, i byl dán hraběti za průvodce.

Hrabě cosi bezvýznamného k němu prohodil a šli. Podvečerní les se za nimi zavřel a setměl. Jehličí popraskávalo pod jejich kroky, listí šoumalo, až prošli smíšeným lesem na svah, ze široka amfiteatrálně klesající v hlubinu. Tam bylo čisté smrkoví. Staré, vysoko vyšvihlé stromy zdály se tiše sestupovati ke dnu, a nehybné ticho, jež ani hnutím rozkleslých větví nebylo porušeno, dávalo jim podobu duchovitou.

Sešli ke dnu na stezku, jen tvrdším krokem patrnou, a na rozhraní černého a tvrdého lesa sestupovali k šerým průzorům, které se jim blízko objevily. Vyšli do úvalu, kde k lesu přiléhal kus louky s potokem a za ní mírně zvedlá pole s ovocným stromovím. Tam usedli do mlází pokraj lesa a ztichli.

Východní obzor porudnul, pobledl, a za krátko vyšel měsíc neobyčejně zvětšený. Bledé jeho světlo vrhlo stíny jabloní na zem, ozářilo lesní boky, proniklo jimi krátce do vnitř, kde couvnuvší tma dvojnásob zčernala. Loučka vydechla mlhavý opar, a všecka úbočí se jím povlékla jako měkkým, široce rozpředeným babím letem.

Hrabě se neklidně ohlédl na vše strany, ale správce ho upokojil: „Tam vyjde, Jasnosti,“ — ukázal na nejnižší místo amfiteatrálního prohbí — „a tam u potoka stane, bokem k nám, vám právě na ráně.“

Seděli mlčky. Les ani nedýchal. Správce naň zíral se zřejmým zalíbením, což v hraběti vyvolalo nervosní poškubnutí rtů; ale nechal jej bez poznámky hleděti v nádherné noční divadlo, napínaje sám oči i sluch jen směrem, odkud měl vyjíti jelen.

Nic se nehnulo po celou skoro hodinu. Znervosněl zase. Ale správce položil ruku na jeho a zašeptal: „Jde!“ Hrabě ještě neslyšel, neviděl nic. Ale několik okamžiků na to neslyšeně skoro vystoupil starý, rozložitý paroháč, stanul jako po kolena potopen v mlhu a vypjal krk, větře a naslouchaje. Stál čelem k nim. Krásný, jako z mědi vytepaný, pod hrdlem měsíčním stříbrem prosivělý.

Hrabě se zachvěl, správce ztuhl. Oběma ležela puška na koleně, oba posunuli prst na spoušť.

Jelen odfrkl, zvedl parohy a krátkým klusem doběhl k potoku, ale neobrátil se bokem k nim; sklesl předníma nohama hloub, sklonil hlavu a skryl ji v mlhavém oparu.

Hrabě zvedal pušku.

Náhle zapraskla kdesi na stráni haluz, a jelen sebou škubnul. Ozval se krok, a jelen zlostně zafrknuv, několika skoky ocitl se v protějším mlází. Bylo patrno, čekal; parohy vyrůstaly nad křoví, ale ráně nevystavil ani na dlaň svého těla. Pak se kroky těžkopádně blížily; parohy lehly vzad, křoví zašumělo, větve zaklepaly, země zaduněla, jednou se i tělo vzneslo ve skoku nad křovinu, ale za krátko zaniklo za svahem.

Hrabě zaklel. Na padesát kroků vystoupil jim pod lesem stařík. Právě vhod jeho vzteku. Zvedl pušku, ale správce mu ji strhl.

„Dej mi ho sem, musím ho zbít, zbít, sice se zalknu!“ soptil, neznaje se a hledaje bezděky karabáč.

„Je stár, Jasnosti!“ odvětil klidně správce.

Vrhl se k němu s rukou vztaženou, ale setkal se s takovým pohledem, že mu ruka sklesla.

Měřili se tvrdě. Správce nehnul ani brvou a po chvilce prohodil, jako by se nic nebylo stalo: „Mně nelze zaplatiti. Ostatně, zítra nebo pozítří jelen padne — a dnešek je o jeden krásný večer v přírodě více.“

Hrabě vypukl v podivný trhaný smích, neodpověděl, hodil pušku na rameno a vykročil. Staříka stihli ještě pod lesem. Věděl o nich, ale neprchal. Kam by stačil? Stál nad otýpečkou chrastí s čapkou v ruce, netuše, co předcházelo. Brada se mu třásla strachem: „Jsem chudák, pane fořt.“

Hrabě stanul a sáhl do kapsy. Neměl tobolky. Byl v rozpacích.

„Nu nevidíš, že nemám?“ utrhnul se na správce a vykročil odplivuje.

Stařík ještě dlouho překvapen obracel peníz v ruce, když oni již zmizeli ve tmě amfiteatru.

Vlhký chlad je provázel k myslivně. Tam vsedli na koně, nepromluvivše slova na překvapeného lesníka, a zmizeli, hrabě napřed, správce za ním.

Teprve když cesta jejich se dělila, obrátil se hrabě a zavolal: „Zítra k raportu!“ a pobodl koně.

Druhého dne se dvakrát po něm ptal, a když ho nebylo, rozkázal, aby ho předvedli, i kdyby v půlnoc se dostavil. Nu, přijel v jedenáct a byl tedy uveden do ložnice.

„Proč jste nepřišel, pane?“ otázal se hrabě příkře.

„Přišel jsem,“ poznamenal chladně správce.

„Dnes neznamená v noci, rozumíte?“ vzkypěl.

„Ale vysokou nelze než v noci stopovat,“ neměnil tonu.

„Vy jste — tys ho vystopoval?“

„Nebylo těžko, Jasnosti, jen jsem se přesvědčil. Jelen si nás včera

nevšimnul, a pro každého strýčka nemění svých zvyků. Je dost, že se nepustil na něho místo útěku."

„Tedy na tomže místě? A co stařečci, he? Zas bude některý na roští? Aby je čert spral!"

„Ohlásil jsem, že tam bude Vaše Jasnost; myslím, že zajde všem chuť."

Hrabě se rozesmál a skoro žertem již dodal: „Jaký to pořádek, že já se musím dát ohlásiti u vlastních zlodějů?"

„Jistota nade všechno," pokrčil rameny správce a tiše se usmíval.

„Tak zítra mě čekejte, vaše blahorodí, ale ne o půlnoci, rozumíš?"

Druhého dne jelena opravdu složil. Přešel naň průvodcův klid, a rána šla, kam byla mířena, přímo do komory. —

Brzo po té se vrátil k pluku. Příštího roku nepřijel. Stalo se něco, co ho vyšinulo z kolejí. Vládl svému pluku drsně a bodře jako dřív, ale kterási rána padla na nevychovaného, ujal se jí jakýs poslanec a interpelloval ji v parlamentě, vydupal z ní hotový skandál, připojiv rejstřík všech hříchů minulých. Hrabě byl vláčen všemi časopisy. Odplivl nad nimi, poslance vyzval, a když odmítl, zašel si za ním přímo do parlamentu, kde jej zcela dle předpisu, ve vší formě a obřadnosti spoličkoval. Pak kvitoval a dal se pokutovati pro urážku na cti.

Jeho svět pokrčil soustrastně rameny nad skončenou kariérou, indignoval se poněkud pro veřejný skandál, tak že hraběte vydráždil více, než vše předešlé. — „Pro takového cháma, který se dá raději zbíti nežli zabiti." — Odplivnul si tedy zas a odešel na své statky kamsi na Hanou.

Žena mu zemřela a zanechala bujného, nezkrotného hocha. Zasmušil se, když dostal zprávu, že ředitel žitavského panství zemřel; vzpomněl starého zámku, parku, a odejel tam s klukem, kterého nemínil dáti příliš záhy z rukou, aby mu snad někde nenaočkovali lecjakých mizerných liberálních názorů a nezředili krev krotkostí. Ředitelem jmenoval onoho starého mládence z nejodlehlejšího dvora, a tak se sešli zas.

Spřátelili se, ale bylo zvláštní jejich přátelství. Pevné postupem času k nerozbití, ale dráždivé a vrtkavé jako dubnové počasí. Hrabě potřeboval svůj regiment, aby se na něm mohl vyvztekat, a když ho neměl, volil nejbližší. „Josífek", jak prokvétajícímu řediteli říkal, záhy se v jeho vzteku vyznal jak v násobilce. Dal mu bouřiti a hřmíti, kdy a kde uznal za nejvhodnější, a pak ho zkrotlého připjal k sobě, vládl jím a vedl jej novým světem jako dítě.

Tak zestarali a zplesnivěli vedle sebe znenáhla, neboť „starý pán" již se do světa nevrátil. Pohrdal jím. K sobě zval jen několik z bývalých přátel, o nichž věděl, že se nenakazili politickým kšeftem.

K novému okolnímu světu se však také nemohl přiblížit, neboť v měšťanstvu se utkal s patricijskou zpupností, která si troufala lecjaké vzdory a dráždění, hned ve školní radě, hned v obecních rozpočtech, pak dokonce tím, že mu nepronajala městské ho-

nitby. Uzavřel se jim, stanul se zlobnou a pohrdavou nevšímavostí nad nimi. Jen služebný Cigánov a něco Lhoty mu přicházelo dávat příležitost, aby si zařádil; a měli ho tam rádi, ač se ho i trochu báli.

Podobné výlučné stanovisko měla fara. Osud ji usadil na Lhotu, zcela proti jejímu duchu, třebaže ne zcela proti přirozeným povinnostem. Stála vysoká nad drobnými chalupami, již ve svahu žitavského dolu; byla uzavřena ve dvoupatrovém hradě, otočena širým dvorem a zahradou jako zámek u rynku; ani hlásek nedolehl do klenutých jizeb ze Lhoty. Byla spojena jedině se školou, kterou osud zanesl do menšího křídla klášterního. Tam se totiž svah prudce zvyšoval, i byla škola pouze patrová a skoro za polovinu fary, ač bylo tříd dost a dost a dětí nad hlavu. Spojení bylo sice na oko přerušeno, chodby přezděny, ale v horním patře zůstala dvířka, aby kaplani nemusili do školy obcházet. A taková dvířka zdála se spojovat i život na obou stranách. Pro vnějšek, pro měšťanstvo bylo pochopitelno splývání, při němž faře připadlo čelné a krásné místo, škole přikrčený přílepek; učitelstvu se zase mohlo zdát, že přece jenom jsou mezi nimi zdi; nu, a fara věděla, že jsou v nich dvířka, a tak bylo vše klidno vědomím harmonie.

Ve škole bydlel nadučitel, dobrák staroušek otylý, který začal kariéru za blahých dob novorozeného režimu, jenž si ještě nevěděl se svou mocí rady. Znal tedy svou příslušnost a svědomitě zachovával nevyslovené zákony vztahů, s takovou dobráckou opatrností, že mu to nikdo nemohl ani vyčítat, tím méně zazlívat. A učitelé? Jsou nestálý živel. Dnes přijdou, za rok za dva jdou dál, zejména mladí. A tak přijímal farář stejně blahovolně představovací návštěvy všech, věda, že ty již samy jsou zárukou, že i případný možný odboj nevyroste z mezí. Ostatně byl členem okresní školní rady a věděl, jak se takové revoluce uklidňují... Stalo se jich několik na okrese, jemu bohudíky ani jediná. Snad to bylo vzduchem. Teprve poslední dva mladí opomenuli se mu představit, Dvořák a Sehnal, ale to byl již farář tak stár a tak netečný, že se nestaral. Tehdy stačil zrovna tak jednou přijít do kostela a odsloužit mši. Pak odpočíval ve vysokém koženém křesle, hledě nehybně z okna a hladě měkký kožich některého ze svých kocourů.

Farnost byla veliká, čtrnáct obcí přifařeno, čtyři přiškoleny, bylo se oč starat. Ale bylo i důchodů, že bylo z čeho dobře žít jemu i dvěma kaplanům a všem příživníkům, které si vydržoval. Hospodařila mu sestra, a měla u sebe dvě mladší příbuzné, neznámo z kolikátého kolena, aby tak trochu vypomáhaly. Byly sice i služky, ale to byla děvčiska utahaná, ušpiněná, neradostno pohlédnout.

Byli tedy dva kaplani a dlouhá léta zůstali faře věrni. Bylo jim dobře, nač by se byli tlačili někam na hubenou samostatnost, když ani příčiny ani povahy k tomu neměli? Oba byli klidní, tiší, dobří pastýři tichých oveček a dobří obyvatelé tichého závětří. Mladší Kalina byl opravdově zbožný, horlivý, ale dobrotisko, jenž dovedl jen trpět a odpouštět; přijímal střídmě z nadbytku farského, mlčel ke všemu doma i venku, a nejraději šel učit, zaopatřovat,

zpovídat, zkrátka sloužit. Starší Alois byl ve službě stručný a rychlý. Jeho mše byla hotova, než se stařenky pořádně usadily a otčenáš pomodlily, jeho kázání bylo odříkáno suše z nějakých homilií, rozhřešení dával jako pekař housku, a tak mu zbylo dosti času starat se o věci vezdejší. Věnoval se jim cele.

Nikdo z nich se nepletl do záležitostí cizích, a proto jak farář stárnul, uvolňovaly se svazy se vnějškem a jeho životem a omezily se znenáhla na pravidelnou cestu patera Aloisa na předvečerní džbáneček a noviny. Mladí okouni mohli beztrestně znepokojovat rybníček, ba dokonce navazovat pod samou farou s Lassallem. Pokoušel se o to Dvořák, ale s nevalným zdarem, tak že konec konců se zdálo, že ani to nebude nikómu škodit, nezmění-li se poměry.

Bohužel, poměry se měnily dost hrozivě pro klid rybníčka.

Farář chátral, a když sám pochopil, že to dlouho nepůjde, rozmnožil faru novým kaplanem, paterem Rudolfem Lerchem, aby nebyl nikdo přetížen. Pak již vycházíval jen v neděle a svátky. Lerch byl mladistvý, pružný, plný života a pln touhy po rušné práci; byl vášnivý a neúnavný kazatel, výborný zpěvák, mistrně hrál v karty, rád se smál, i byl oblíben. Byl si vědom, že je stvořen k budoucí vládě, a věděl, že bude mít komu vládnout. Ale po celý rok se krotil, chtěje poznat poměry a nechtěje násilně porušit svatý klid. Osmělil se, když byl již porušen v jeho nejbližším okolí.

Pater Alois starostlivě vraštil čelo, kdykoliv odcházel od vyhasínajícího svého představeného. Litoval. Kdyby byl ještě pár roků vydržel, mohl mít naději, že po něm nastoupí, ale takhle se mu to zdálo jen prázdným sněním, a to neměl rád. Na patronátě byl starší farář, a bylo jisto, že neopomene usilovat o tučnější bydlo. Pravdě nejpodobnější tedy bylo, že zde zasedne, a on, Alojs, že by mohl usednout zas na jeho místě, jež nebylo špatné. Uvážil a stručně rozhodl. Ochladl k stárnoucím Aninčiným příbuzným a sblížil se s Kohoutovic slečnou Mári, které již sice dvacítka hodně minula, ale která tím nadšeněji mu zazářila vstříc. Marně se tatík bránil, on že je radikál a nemůže dát dceru na faru; musil povolit Mářině touze po vznešeném úkolu a po samostatnosti; se vším všudy povolil, i s věnem, neboť matka ráda viděla, že se jejímu jedináčku po tolika letech odstrkování (pro trošku delší nos, nevídáno!) dostává tak čestného zadostučinění a pěkné budoucnosti.

Z toho vznikl nepokoj na faře. Panna Aninka byla pohoršena, zašla několikrát k bratrovi, jenž nemile vyrušen přestal hladit kocoura a vyděšen přihlížel slzám a nářkům, jimž nemohl dost porozumět. Když odešla, oddechl si a blaženě se usmál. Za to v kuchyni nastal rozvrat. Pater Alois to cítil v pohledech, slovech i mísách, ba i v úklidu a chladu svých pokojů, ale mlčel a snášel.

Tehdy vytušil mladý výbojník, že nic nezhorší, zneklidní-li ovzduší svými úmysly.

Předně chtěl zpěvu svému v kostele dáti lepší rámec a odstraniti varhaníka Fluma, zlostného starce, který hudbě přisluhoval již jen po paměti jaksi a nevrle, že bylo někdy i zvyklým měšťanům

těžko poslouchat jeho slavné figurální mše s nástroji nezladěnými, zpěváky nesezpívanými. Honorace té myšlence ochotně přisvědčovala, a tak nevyčkav úředního rozhodnutí, spoléhaje na šťastné konstelace osudu žádal, aby mu byl doporučen některý z absolventů varhanické školy; přišel se mu představit jakýsi Králíček, starší již, nesmělý člověk, který při zkoušce na harmoniu jeho zpěvu úplně vyhovoval. Požádal ho, aby nějaký týden vyčkal, než se to s Flumem skoncuje, založil ho penězi a doporučil ho ve všech rodinách za učitele hudby. Potom se však ukázalo, že starý Flum zavčas si obešel kde koho a nebyl odstaven, tak že Králíček byl bez fixního místa i příjmu. Ale zůstal již, přikrčen jaksi, že o něm sotva bylo vidu a slechu.

Lerch se tím příliš netrudil. Oželel peníze, hudbu, úspěch, a založil spolek katolických mužů a žen, jinochů a dívek. Zdařil se mu přes všecky námahy opposiční. Venkov šel s ním, chodil mu houfně na přednášky, skládal pilně příspěvky na prapor, který záhy byl pořízen ochotným přispěním městských slečen a posvěcen, rozhodl o budoucnosti spolku.

Lerch založil široce svou vládu. Aby měl výpomoc v práci, přikul patera Kalinu k přednáškám, a ten, třeba že nesouhlasil s výbojným postupem k vnější moci, trpně poslechl a laskavě a srdečně vykládal, cokoliv po něm chtěl.

Starý farář zatím hynul. Našli ho jednou v křesle mrtvého. Ruku měl na kocouru, hlavu skleslou na hruď, jako za živa v posledních dobách. Pohřbili jej slavně. Nejhořčeji plakaly Anininy příbuzné; panna Aninka sama byla již stará, leccos jí bratr nahospodařil, ale ony viděly již svůj budoucí odchod z krásného, teplého místečka. Pater Alois se stal administratorem, ony jen dočasně trpěným živlem, a tak pomalu skládaly své věci. Aninka jich však neopustila. Zastesklo se jí; koupila domek a stěhovala je tam pomalu, než přišel nový farář.

Interregna využil nejintensivněji Lerch. Sestavil plán, jak zamezit konkurrenci mimopatronátních uchazečů, přejel dvakrát na faru svého nastávajícího chefa, dal se v zámku představit, vymohl na obci prohlášení k biskupské konsistoři a dosáhl, že se jeho přičiněním stalo, co by snad bylo i samo sebou přišlo. O to mu právě šlo. Nabyl zásluh, zaručil si respektované postavení a jistý vliv pro budoucnost.

Bylo i venku patrno, že fara pozvedla svoje staré nároky a začala pracovat na jejich uplatnění. Pozapomenutá oddanost se obnovila, přibylo úcty a zájmu, což bylo nejpatrnější, když byl instalován nový farář.

Obec se nabídla vše uspořádat, ale aby zbyla zásluha i faře, rozdělily se tak, že obec postavila slavobrány, dala vyvěsiti prapory, vyzvala spolky k účasti, pater Lerch pak nastudoval s pěveckým sborem uvítání a zastaveníčko a dal vystrojiti hostinu, jež měla sblížit, co dávno na sebe zapomínalo. Byla pozvána městská rada, několik vlivných výborů, což způsobilo zlou krev po přeochotném odhlasování všeho možného; pak bylo přizváno panství se vším úřed-

nictvem, okolní kněžstvo a dobráček nadučitel. Každá pozvánka vzrušila, a jistá vybíravost dodala jim takového významu, že v několika rodinách byla na dlouho porušena rovnováha, poněvadž hlavy jejich náhle nalezeny byly lehkými.

Vítání bylo co nejpompesnější. Zvony zněly, hudba hrála, hmoždíře bouchaly, u bran se řečnilo, volala sláva, zpívaly se sbory, rozdílely kytky — biskup nemohl být slavněji přijat, ba sám král, neboť jiných slavnostních prostředků Žitava neznala. Spolky stály špalírem kněžstvu, honoraci i učitelstvu, jež z daleka přišlo holdovat a bylo spokojeno, že třeba se neuplatnilo jednotlivě, přece jen ukázalo, že je zde a ví, co mu přísluší.

Odpoledne začala hostina. Při třetím jídle mělo zaznít na chodbě zastaveníčko, ale málem by bylo s něho sešlo, protože zpěváci, kteří se utěšovali, že po uvítání budou zcela jistě pozváni, začali stávkovat a trhati se. U Varhálků byla hotová opposiční hostina všech vyloučených a měla na ně silný vliv. Pilo se, Kolář radikálně řečnil a sjednocoval občanstvo proti zpátečnictví, Buk, který kandidoval tajně na kostelnictví, potíral ho nejohnivějšími riegrovskými periodami, pivo teklo, pěsti se zatínaly a bily o stoly jako o trhu. Zpěváci měli za krátko hlavní slovo.

Pater Lerch zvěděl zavčas od několika zbylých věrných, uvážil, rozhodl se zvítězit, i přišel. Pružným krokem se vnesl do samého středu protivníků, usmál se, pozdravil vlídně na vše strany, Kolářovi ruku podal — a opposice rozpačitě zmlkla. „Snad pozvání“ — kmitlo hlavou některých optimistů — a poposedli rychle k Bukovi.

Lerch přistoupil k učitelskému stolu v koutě, kde bylo jaksi nejvážněji, a se srdečným úsměvem vyložil: „Tak a tak, pánové, uznávám obtíže, ale nebyli byste tak laskavi? Věc je prasnadná, vám nezpůsobí obtíží.“

A učitelstvo se radostně zdvihlo. Proč prý by ne? že dokonce s radostí, jen když dostanou party dřív, aby si mohli přebručet. Měl je s sebou, i vyšli ihned. Odbojní zpěváci byli poraženi, zastaveníčko přece zaznělo na farské chodbě, překvapilo a došlo uznání.

Hodní dostali po koláči z rukou samého rozradostněného Lercha a učitelé byli v odměnu dodatečně přizváni; že nebylo v refektáři na ně počítáno, umístili se v pokoji služek vedle kuchyně, což vyvolalo na obou stranách srdečně veselé poznámky. Byli rádi, byli v devátém nebi. Palach, který se tu cítil jaksi doma, pokusil se občas urvat i první mísu, a když se podařilo, zahlaholila jizba nadšením. Pivo bylo po ruce, víno, koláče, co hrdlo ráčilo; jen horko trochu bylo, tak že Palach v povznešené náladě svlékl kabát. Pak dostoupil vzlet vrcholu, Palach spustil kuplet, svůj sváteční, židovský, křivil tlusté boky, šklíbil se a prskal, že zahřměla jizba smíchem. I vpadl Morávek zadrhlým tenorem, a v mžiku zazněl improvisovaný sbor. Za chvíli již přicházeli do dveří návštěvníci a posluchači, střídali se a množili, a nálada jizby možno-li ještě stoupala.

Palach musil vystoupit ještě jednou. „Proč ne?“ řekl širokým pivním basem, přetřel si dlaní chvostnatý knír a spustil. Když skončil, sám se dal radostí do smíchu a spokojeně přitakal kaplanovi, který ho po zádech popleskal a lichotivě poznamenal: „Máte v hlavě, pane Palach, že?“ —

Instalace byla skvělá a byla politickým úspěchem. Všichni to cítili, a proto byly nájezdy opposice bez účinku, a učitelé-hosté utišovali se při ostřejších útocích kollegů-okounů, že je styky s okresní školní radou vyváží, což prý se v budoucnosti ukáže.

Zmínil jsem se o nejprudší a nejvýbojnější štice rybníčku, ale ovšem dodávám, že nebyla jediná; byly jiné, různého braku: drobné, jež požíraly jen bělice, pražmy a drobnou havěť mřenek, byly i vzrostlé a žravé, ale byla jedna, jejíž lačnost neznala mezí, a jejíž chytrost a krutá úskočnost nijak nezadala svému skutečnému vzoru.

Víte přec, jak stává takový lupič nehybně ve vodě jako kus dřeva, jak nechá míjet pozorlivé, nehledá zápasů a odloží každý nejistý útok, až dočká svého okamžiku, v němž pak jediným švihnutím těla, jediným smáčknutím široké zobanovité tlamy všecko skončí. Rybníček ani netuší, že se něco stalo. Vody nebyly pobouřeny, něco se sice kmitlo, ale nastal ihned klid, není tedy proč se znepokojovat a vyhýbat se tichému, nehybnému velikánovi. —

Taková byla rodina Marchanů; dva bratří, z nichž starší byl za dob právě zmíněných starostou, předsedou záložny, silničního výboru, členem okresní školní rady, poštmistrem, majitelem několika set měřic polí, několika statků v městě i okolních vsích a houfu hotových peněz, jež byly angažovány prý v několika továrnách březovských, jež však hlavně kolovaly v domácím okrsku, vábíce daleko víc nežli záloženské, ač byly dražší, oh dražší. Mladší měl rozsáhlý dřevařský obchod a pilu.

Marchani nebyli starousedlí, leda po matce; otec přišel z Březové. Nebyli proto dost uznáváni od sousedů, ale silou svých peněz a skutků vyvážili onu jistou upjatost.

Pravým zakladatelem jejich rodiny i moci byl jakýsi Ambrož, jehož jméno v městě vymřelo, ač ne dávno.

Byl jen obyčejný sedlák jako ostatní. Dětí měl dost a dost; pár jich pomřelo, pět ještě zůstalo: dva hoši, tři děvčata. Jedna se právě provdala za Marchana do Březové a po letech se s ním usadila v Žitavě na Lhotě, kde si založili malý hokynářský krámek. Maličký krámeček, sotva se v něm tři kupci mohli otočit, ale byl na rohu, a čeho se mu nedostávalo na prostornosti, nahradili majitelé čipernou a svižnou ochotou, která hned byla s každým hotova a v zimě dovedla i na mrazu zahřát toho, kdo musil čekat přede dveřmi. Po dvou letech již mohli přinajmout sousední chalupu, ubytovat se v ní a svůj bývalý brlůžek ke krámu připojit. Bylo toho třeba, neboť z hokynářství se vyvinul obchod se smíšeným zbožím.

Druhá z Ambrožových dcer si vzala jakéhos Dvořáka, prastrýce onoho učitele Dvořáka, nepokojného okouna v rybníce. Zemřeli oba bezdětni, ale zůstalo, že jsou Dvořáci spřízněni nejen s nebožtíky, ale

se vší jejich další přízní, jak už venku bývá. Jediní Marchani na to později pozapomněli.

Jan, starší z Ambrožových synů, šel na studie, druhý Filip s Petronkou zůstali při hospodářství. Protože matka záhy zemřela, nadělali se dost, a ještě více, když pak starý chtěl vzít Jana se studií. Studia byla tenkrát vzácností, a sousedé mu zazlívali, že chce rodinu popanštit; všelijak ho popichovali, dráždili a chuti nikdy nepřidali; když pak mu bylo i peněz víc a více klopit, vzepřel se a chtěl hocha dáti na řemeslo. Byly z toho veliké spory, ve kterých stáli při Jeníkovi jen Filip s Petronkou. Ale co platili oni, skoro ještě děti? Nicméně nakonec syn přece vyhrál, ovšem hazardní vítězství: otec prohlásil, že si studovat může, chce-li právě, ale že dostane měsíčně čtyři zlatky a nic více; od toho neustoupil. Jan se vztekal, hrozil, zoufal, ale nakonec byl by jistě podlehl, kdyby mu Petronka nebyla pošeptala, aby šel i tak, však že ho oni dva nenechají o hladu; jen když prý si byt a knihy nějak poplatí.

Lehko se jí slibovalo, ale těžko plnilo, zvlášť s počátku, pokud chtěla vše jen prací zlomit. Dřela a dřela, všecko hospodářství obsloužila, ale co mohla ulakomit? Pecen chleba za týden. Byl arci náležitý, dost se jí na zádech pronesl, než doběhla do Míšně. Běhala sama, aby ušetřila pár krejcarů, aby Jendu potěšila a zase vzala zpátky prádlo a všeliké správky; a běhala ráda, třeba musila noci nastavit, aby pospravila, a ráno o dvou, o třech vyběhnout, aby se včas vrátila k práci. Byla mladá a říkala, že jest jí takový trošek úprku zrovna jako kvapík po půlnoci. Což v létě! bylo-li hezky, i cesta byla radostná, ale musila chodit, ať pršelo nebo mrzlo, ať byla pověja nebo ne, protože Jendův žaludek čekával na ni jako na spásu. I tak dost naříkal na hlad, třeba našel občas ve vestě nějaký šesták na přilepšenou.

V Žitavě odjakživa se obchodovalo dřívím. Z blízka i z daleka s hor sváželi sem prkna, latě, klády, tyčky, ba i štípy, ač bylo v místě lesa dostatek, aby měšťanům dal na otop. Na Míšeňské ulici a silnici se skládalo a prodávalo. Řady vozů stály po obou stranách hustě za sebou, v určité tržní dni až i na čtvrt hodiny cesty za město; koně ržáli v maštalích a dvořích, mezi vozy procházeli horáci majitelé a kupci z dolska, smlouvali, přebírali, a když domluvili, pohnul se vůz z řady, projel na rynk, kde se přeložilo, nebo se smluvila cesta s nákladem až na místo; pak rachotily vozy na vše strany ven. Dlouho šlo dřevo přímo z ruky do ruky. Teprve jakýsi Říha se dříví chytil jako sprostředkovatel; čekával na vozy za městem, skoupil co mohl, a potom s výdělkem prodával. Naši lidé mají prostředníky a tlampače rádi, ale stávají se jimi málokdy.

Petronka řekla jednou Filipovi, že by to měli zkusit také. Filip nebyl na hlavu padlý, i dal se na to. Tátovi neřekli nic. Filip vzal, co našetřil, a ráno, dřív než starému Říhovi vstávat napadlo, vypravili se za město a koupili šťastně vůz latí. Prodali dobře a druhý den šli zase; potom i tatík dal nějaký groš a začali spolu. Petronka tuze dobře uměla s lidmi, tak se jim dařilo, že se až Říha dopálil

a jednou časně se vydal za nimi. Dopadl je a hůlkou po Filipovi. „Ty prý mně budeš chleba ubírat, ty štěně? Myslíš si, že já snad k vůli tobě budu vstávat o půl noci a chodit až do Míšně naproti? Jak tě prý tu ještě jednou najdu, dám ti na zadnici nasázet, kluku jedna.“ Filip byl mladý, mohlo mu být nějakých dvacet, a tenkrát byly ještě jiné časy, musil tedy mlčet. Ale nedbal; chodil s Petronkou dál. Ona jen když mohla nějakou zlatku zatajit, aby ji mohla zanést s chlebem, byla spokojena a dřela za všecky a na všecky. Kus zdraví na tom nechala, ale všem prospěla. Potom se vdala a dostala z domu pár set; že prý víc není, protože je peněz potřebí na zařízení dřevařského skladu, na který dostal Filip chuť. Spokojila se; měla bratry ráda, a slíbili jí, však že jí všecko vynahradí, až bude z čeho. Když Jan vystudoval na stavitele, spojil se s bratrem, a vedlo se jim tak, že se Filip po čase zakoupil na velké hospodě na císařské silnici u Brna a zřídil si tam také dřevařství. Oba byli boháči.

Petronka zatím měla dítě za dítětem, práce ještě více než za svobodna, ale bídy přece nebylo; dobrého muže měla, pracovníka výborného, třebaže byl trochu prudký a někdy i do větru. Vydělal, a ona ušetřila. Děti dobře vybyli do ciziny do řemesel, jen poslední děvčica Roza jim zůstala. Byla po otci trochu do větru, ale ne po otci do práce.

Tenkrát se stalo, že brzo po sobě umřeli oba rodiče a staří Marchanovi také; bylo to za cholery. Odplaty a náhrady se tedy Petronka nedočkala, třeba oba bratři byli boháči a neměli na koho se starat: Filip zůstal bezdětný, stavitel svobodný docela. Stavitel pořád jen sliboval, však že jí neujde po něm nic, všecko že je už zařízeno, a tím myslil, že je hotovo všecko. Zpovykala je svou dobrotou, ani jim nenapadlo, že by mohlo být jinak. Byli z doby a rodu duševním tukem obrostlého. Filip si po ženině smrti poslal zkrátka pro Rozu, aby mu hospodařila; a byl by se tuze podivil, kdyby byla nepřišla; zůstala tam rok a uhnala si dítě. Byla jako oheň, na hospodě to bylo, každý se hleděl přitřít, nikdo jí nehleděl, jaký tedy div. Matka plakala, odpustila a brzo potom zemřela, ale neodpustil jí strýc Filip. Což děcko — říkal — čert je vzal, fakaně křiklavé, ale odcházet neměla, opustit ho, aby musil hledat kuchařku, hospodyň, ba i se služkami se hašteřit. Byl by jí přál i druhé a třetí třeba, kdyby byla zůstala. Tak jí poslal do kouta leda pár sakrů.

Po Marchanech zůstali dva hoši, kteří se lépe vyznali v praktikách života, než jejich sestřenka. Obchůdek na Lhotě proměnili ve velkoobchod, zásobující kupčíky v širém vesnickém okolí. Půjčovali a čekali déle než všichni ostatní, déle a riskantněji než záložna, ovšem na větší poněkud úroky, ale to lidem nevadilo. Za krátko měli dlužníky nejen v kupcích, ale i v sedlácích. Dva tři exekučně prodali a pak se již mohli zakoupit na rynku.

Dovedli se zalíbit strýci staviteli, hleděli si ho jako malovaného vajíčka, a když se dostali do honorace, byli u něho nade všecko. Tak si ho otočili, že když umřel, našla se závěť, kde Roza dostala

pět set, ostatek oni dva, ač byli stejně spřízněni. Sice se po celém městě povídalo, že to nebylo po dobrém, že byla jiná závěť a podpis na ní lepší než na nové, kde se snad staviteli již ruka třásla, ztratila se však, jako by do vody padla. Za několik let na to umřel i Filip; náhle a bez závěti. Marchani prokázali úpisy, že mu dali do obchodu spoustu peněz a prohlásili potom, že vlastního majetku po něm nezbylo, že jejich společnictvím bylo získáno, co bylo. Prý byl zadlužen, vedl pak obchod jen jako jejich zástupce a kdesi cosi, zkrátka Roza dostala trochu starých krámů a z bratranecké lásky také pět set, jako poprvé. Říkali jí tenkrát všici, aby se soudila, ale ostýchala se jaksi od dob, kdy si děcko přinesla; nechala vše tak. Z pěti stovek zařídila si niťařský krámek s trochou střižného zboží a potichoučku a lehkomyslně projídala i výdělky i kapitál i dědictví po rodičích, ba i úvěr a dloužky, jež přidělala. Nemohla jinak, neuměla.

Marchani ujali se celého Ambrožovského dědictví. Nedali mu zahálet, nebyliť pohodlní, i rostlo jim pod rukama a oni rostli jím, až ovládli město. Řada exekucí označovala roky jejich působení, později vlastně působení již jen starostovo, neboť si majetek rozdělili a šli každý na svou pěst.

Starosta byl chytrý, tvrdý a lačný, proto vzal podíl, v němž byly zahrnuty „úvěrní operace“, bratrovi ponechal dřevařství. Bylo na něm ty rysy znát, ovšem pomíseny selskou těžkopádností Ambrožovskou. Byl vysoký, složitý, ale ruce dlouhými, poněkud zkřivenými prsty ukazovaly rodový odklon, ještě více pak hlava. Černá byla, huňatá, ostrých nepravidelných hran. Vše bylo ostré a zůstalo, i když ztučněl později: vystouplé čelo, silný přímý nos i vyniklá brada. Těkavé oči byly vpadlé a přikryty hustým obočím; právě tak zdály se i rty zapadlé, ač byly masity a krevnaty; zanikaly mezi bradou a nosem, a byly i nehezkým převislým knírem polozastřeny. Byl malomluvný, ale uměl i dost plynně tvořit obratné věty a hlasem jim dávat přerozmanité zabarvení, skoro herecky. Jen maska k nim zůstávala stejná, což mnohdy vyvolávalo trapný nesouhlas. Ale trvalým stykem se konečně rysům uvyká a přehlížejí se. Neviděli jich měšťané.

Bratr dřevař byl zcela jiný, selštější a domáčtější vším povrchem. Měl otevřenou tvářnost celkem, bodře širokou, a takové i způsoby. Mnoho mluvil, žertovně a dobrácky, ba i jednal tak, aspoň v maličkostech. Tou shovívavou jadrností stíral hodně z bezohlednosti bratrových skutků a dovedl, že mnohé bylo zapomenuto, mnohému nevěřeno, co by jinak hluboké jizvy bylo zanechalo. Zejména u svého dělného lidu byl dosti oblíben. Mhouřil oko nad malými jejich krádežemi na pile, na poli i doma ve dvoře. Měl v nich střídmé příživníky a setrval při formě mlčky dovolených přestupků, i když mu radili, aby raději rozdával.

„Lidé musejí krást,“ odhadoval náturu svého okolí, „tak ať kradou, co bych jim jinak musil dát. Jsou spokojenější a tlačí se ke mně, ba jsou i lacinější.“ Přiznával to otevřeně; vědělť, že zloději

mu neuvěří, že jejich rozpočet je jiný než jeho, víc dle odhadu než dle skutečnosti. A jindy říkal: „Kradou. No tak. Osázel jsem pod dvacet měřic brambory, budu jich mít plný sklep, a oni poberou dohromady pět měchů. Tak co? Nebo třísky a odpadky. Měl bych víc svinstva na place, kdyby nekradli. A potom: kradou, kradou — a pořád h . . . . mají.“ Tím zavřel knihu hříchů jejich i svých. O svých nemluvil ani neslýchal, neboť nikdo jich neviděl pro bodrost vedlejších slov a skutků. A byly; byly i hodně choulostivé, ale tak lstivě kryty, že by nikdo tolik úskočnosti nehledal v jeho krátkozrakých očích, širokém smíchu a shovívavé filosofii.

Takové tedy byly štiky mého rybníčku. Takový byl rybníček celý.

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Z básní Zdeňka Bromana.

MOŘI.

Několik jen hodin pobyli jsme sami,
spolu pobyli a spolu rozmlouvali.
Ty, mé drahé moře, šumělo's mi z dáli,
a já k tobě šuměl svými myšlenkami.

Ve tvou jitřní krásu jsem se lačně díval:
v blankyt tvůj (tvé roucho), v loděk šperky tvoje,
ve tvou zrádnou duši, v klín tvůj bez úkoje,
v klín, jenž v průsvítavých závojích se skrýval:

A než přišel večer se svým sladkým chladem,
poznal jsem tvou duši zrádnou, ale čarnou,
poznal jsem tvůj klín a jeho vášeň marnou,
poznav přilnul k tobě prudce v žáru mladém.

Přišla noc, s ní přišla chvíle rozloučení.
Do hor rodných zpátky musil jsem se vracet.
Pod nimi již dlím . . . Však počínám teď ztrácet
k nim svou lásku. K tobě vzpíná se mé snění . . .

PÍSEŇ.

Jak laň po studánce v lesní houšti
duše k tobě zatoužila mi,
křídla rozpíná a v let se pouští,
letí k tobě, volná, dálkami.

Přijmi ji s tou žhavou touhou její,
jež ji přinutila v let a rej.
Pohlaď ji, jak umíš nejjemněji,
o svých touhách si s ní povídej!.

CHVÁLA ŽEN.

Ó ženy, vaše nahá těla
jak mlžné vidmy vznášejí se v našich myšlenkách

i za bdění i v snách:
Jste solí života, jste pravá krása celá.

Vaše jsoucnost teprv dává snění kvésti,
myšlenkám pak zrát a činům růst,
vaše přítomnost nám loudí písně z úst,
vnáší do hrudí nám klid a mír a štěstí.

Ó ženy! Nesmírná je vaše síla!
Celým naším snažením,
myšlenkami, činy, vším,
vším svítí vaše krása bílá!

HLAS MRTVÉHO.

Nad přítelův rov jsem naklonil svou hlavu.
Slyšel jsem, jak šeptá z hrobu jeho duše:
„Tedy přec jsi přišel do nekrásné hluše
z hluku krásných měst a usmívavých davů?
Zapomínal's, druhu, zapomínal suše,
bezděky jsi zapad k hrobu přítelovu!
Nemyl se však! Já tě volal k svému rovu,
já tě přiměl, abys na mne vzpomněl v tuše!
Neboť nevěříš přec, že má duše milá,
dobrá, milá duše, že mne opustila?
Se mnou, se mnou je a nežli prve dražší!
Vylétá, ta světluška má, nad bahnisko! .
Skloň se! Cítíš? Vzlétla! Cítíš, jak se vznáší? . . ."
Sklonil jsem se nad rov.
Byla víc, než blízko.

Dr. F. X. Harlas:

Sbírky barona Lanny.

Z jara r. 1905 byla společnost pražská vzrušena zprávou, že baron Lanna své sbírky, o nichž ve veřejnosti jen tu i tam se promlouvalo bez určitých údajů, veřejně vystavuje, a to v sálech druhého patra budovy umělecko-průmyslového musea obchodní a živnostenské komory pražské. Vojtěch baron Lanna byl dávným příznivcem tohoto musea, stál při kolébce jeho a nemálo se o ně zajímal. Zájem svůj pak dokumentoval způsobem sice velmi přirozeným, nicméně v naší době málo obvyklým: obmýšlel sbírky musejní častými a cennými dary. V tichosti, zcela bez novinářských draperií, přicházel se svými příspěvky „k doplnění sbírek“. Tu byly to plakety italské, medaillony, tu japonské práce v železe, mědi, bronzu, štítky z rukojetí mečů, tu zase smaltované destičky, tu miniaturní malby, nebo řezby drobné — mnoho a mnoho předmětů získalo umělecko-průmyslové museum takovými projevy přízně a porozumění pro potřeby musea. Ukazovalo se, že tu nad sbírkami bdí bystré oko znalce, že tu stranou stojí nejen amatér, kterému sbírání takových drobnůstek a bibelotů je zábavou, ale muž, jenž s jemným vkusem a s podrobnou znalostí sbírá, co kde krásného a vzácného na trhu starožitnickém se objevuje.

Baron Lanna náleží ke sběratelům velkého slohu, k nečetným mužům, jimž bohatství sloužilo k tomu, aby se zase bohatstvím vyšší kategorie obklopovali. Umělecké předměty, artefakty, sbíral pro požitek, jejž měl z jejich krásy, pro radost z řadění typických exemplářů do sbírek čím dál úplnějších. Umělecko-historický moment padal tu na váhu, aniž majitel tolika skvostů a pokladů uměleckých choval doktrinářské úmysly. Nemělo to býti poučlivé hromadění a kompletování ve smyslu musealním, nemělo to býti vše museem, ale byly to sbírky gourmanda, jenž zároveň ví o vzácnosti nebo drahocennosti toho kterého předmětu, a jemuž není třeba ohlížeti se na cenu, na peníze, které za svou libůstku zaplatí. Vysvítá to ze způsobu jeho sbírání, a nutno předeslati, že baron Lanna se nespecialisoval a neměl „koníčků“, na nichž by byl s větší nebo menší radostí jezdil. Kupoval na př. rytiny, když při sbírání zlatnických prací se přihodilo, že byl upozorněn na rytinu, jež sloužila za předlohu díla uměleckého průmyslu, které právě získal. Objednal si onu

předlohu, viděl jiné tak řečené „ornamentové rytiny“, a nacházeje v nich zalíbení, počal je sbírati. Tak stal se majitelem obsažné a velmi vzácné sbírky předloh, které ryli Aldegrever, Altdorfer, Behamové, Binck, de Bruyn, A. Claes, Delaune, Ladenspelder, van Leyden, von Meckenen a jiní „malomistři“, jak je Němci nazývají. Ku sbírání rytin jiných mistrů a jiného druhu nebyl krok daleký, a časem přibyly obdivuhodné serie grafických listů Dürerových, prací italských, nizozemských až ke skvělé kollekci Rembrandtových leptů. Tak vyličuje vznik bývalého „Kabinetu rytin barona Lanny“ prof. Dr. Hans W. Singer, jenž 1894—95 tuto sbírku katalogisoval. Bývalé sbírky — je po dražbě, ve které byla rozprodána. U Gutekunsta ve Stuttgartě, specialisty „v rytinách“, prodávaly se od 11. do 22. května tohoto roku všecky ty poklady, a jak výsledek dražby ukázal, byly to věru „cenné papíry“, které se tu rozlétly do všech končin Evropy a zajisté také do Ameriky. Dražba vynesla 748.025 marek, a některé rytiny Dürerovy docílily rekordních cen. Sv. Jeroným, lept, prodán za 26.400 marek do Vídně, Rytíř, Smrt a Ďábel za 5000 Mk do Paříže, za Melancholii zaplaceno 3900, za malý obrázek, kruhový, průměru 56 *mm*, Pietà od Jakuba Bincka, 5000 Mk, atd.

Bývalé sbírky barona Lanny — s politováním vyslovuje se dnes veřejnost o jejich ceně, o jejich významu, a na podzim letošního roku přibude nám ke katalogu sbírky rytin katalog nový, pěkně vyobrazeními vypravený od Dr. Leischinga (vyšel u Hiersemanna v Lipsku), obsahující úvod a vypsání 2240ti předmětů, z nichž 160 buď v textu, buď na přílohách je vyobrazeno.

Dnes tedy jde vlastně jen o retrospektivu slavných Lannových sbírek, neboť za krátko jich nebude. Majitel rozhodl se je rozprodati, a buďtež důvody jakékoli — zase jest nám litovati, že z Prahy se odstěhují umělecké poklady, které po dlouhá léta v ochraně její spočívaly. Baron Lanna sbíral před čtyřiceti lety, sbíral za časů, když soukromníci vůbec nemívali zájmu o „střepy a bric à brac“, ano, když ještě ani musea nesbírala — nebylť žádných uměleckoprůmyslových museí. Z toho také plyne, že nebyl nucen platiti ceny tak vysoké, jakých za našich dnů se leká i pokladna dobře dotovaných státních ústavů vědeckých, a že byl výběr větší. Na trh přicházelo ještě dosti cenných, starých a krásných památek uměleckého průmyslu, a poptávka nebyla značná. Není tedy divu, že sběratel tak málo vázaný ohledy na svou tobolku a posléze tak zkušený, nahromadil sbírky, jimž nyní rádi přejeme lichotného názvu „musealních“, a jejichž materialní cenu my si odhadovati netroufáme — není radno prorokovati, jak se utváří situace na příští berlínské podzimní dražbě u Lepkeho. Avšak lze se po všech těch krásných věcech aspoň ohlédnouti.

Baron Lanna počal, jak již napovězeno, sbíráním ukázek tak řečeného drobného umění všeho druhu, skvostů, prací zlatnických, cínařských, jemných řezeb, porculánu, sklenic. Mluvívalo se o sbírce pána z Lanny jako o „Krugsammlung“, neboť o džbáncích hliněných, majolikových, fayençových, o porculánu nejvíce se proslý-

chalo. Byly to biblické doby, když stál apoštolský Kreussenský džbán, vlastně pinta z hnědé hlíny, ozdobená plochými reliėfy dvanácti apoštolů, které byly pestře omalovány, 20 až 30 zlatých, a služiž jen za vysvětlivku, že na dražbách v posledních letech za ně placeny ceny od 300 do 1800 korun. Keramické oddělení bar. Lanny také nabylo jakéhosi nimbu v kruzích sběratelských, mluvilo se o něm s respektem, ano se znaleckým nadšením. Na legendách o „báječných majolikách z Gubbia, Urbina, Faenzy, Castel Durante, Deruty" však bylo pravdy mnoho, a když r. 1905 sbírky Lannovy byly v prázdných dosavad sálech II. patra budovy musejní installovány a publiku otevřeny, vstupovali znalci s posvátným úžasem do čtvercového sálu, kde ve skříních vystaveny byly hrnčířské výrobky hornoitalské, dále španělsko-maurské. Skutečnost předstihla pověsti — zde toho bylo mnohem více, a vše nad očekávání krásně zachované. Exempláry nevšední jakosti budily závist „museníků", to jest sběratelů z povolání a odborníků. Nejen vytčené „manufaktury", ale také Padua, Pesaro, Savona, Benátky, Castelli tu byly zastoupeny. Řada lékárnických nádob, vázy, lahve, mísy kulaté i hranaté, mísy „sgraffiati", to jest s výzdobou vrýpanou do polevy, koflíky, vše dekorováno barevně, ornamentací velmi appartní, figurálními motivy, které jsou vzaty z rytin Raffaelových a Marcantonia Raimondiho — to vše tu bylo. XVI. a XVII. století repraesentovány i zde (jako ve sbírce rytin) zvláště dokonale. Ale i starší památky nescházely. Maurské mísy se znaky, džbány a lahve španělské, lesknoucí se kovovým nádechem (lustre) svých modrých, hnědých a červených barev, podivné destičky italské, které mají vzhled kachlů, aniž by jimi byly, reliefy na nich pestře polévané, práce z dílny mistrů della Robbia, relief Mino da Fiesole.

Byly tu dlažičky španělské, azujelos, byly tu figuralní majoliky, obrovský padovánský džbán, košíčky zprolamované. Francouzská keramika — Bernard Palissy (rozkošná konvice s temně zbarvenými engobami, talíř s hady a ještěry v reliefu nasazenými) — to vše tu bylo. Počínalo to s egyptskými skarabaei, s idoly faraonské doby, modrou glasurou se skvějícími, pak byl přechod k řecké keramice, k vázám a pohárům z jemně hlazeného materiálu, s černými figurami, s rudými malbami, terrakoty řecké, figurky z Tanagry — a pak Asie s Indií, s Čínou, s Japonskem. Kameninové čili toufarové zboží toto hraje sytými barvami a bizarním dekorem. Odtud pak dále k porculánu, dováženému v 17. století do Nizozemí — s doklady, jak v Číně pracovali pro vývoz, jak pamatovali výzdobou na své nově získané zákazníky na druhé straně zeměkoule, s mísami, které jsou z části malované v Číně a pak na glazuře v Holandsku. Je tu Delft, imitace asijského zboží, a jsou tu francouzské továrny, a konečně je tu Böttger. S počátku chtěl vychemičit arkanum života, „kámen mudrců", pak podařilo se laboratoři vyrobiti hnědou hmotu, kterou bylo lze hladit a jemně modelovat — rudohnědý až černavý Böttgerovský porculán byl vynalezen! Celé skupiny nádob, ano i figuralních prací z tohoto materiálu chovala sbírka Lannova. Od r. 1710 vyráběl Böttger bílou hmotu, slavné vieux Saxe ze starého hradu v Míšni — jaké tu

byly ukázky! Všecky značky až do Marcoliniho! Pak přišla Víděň, pak Frankenthal, Höchst, Nymphenburg s Auličkem, Berlín a na konec český porculán, Slavkov, Loket, Praha — vybrané kollekce koflíčků, misek a všeho toho křehkého zboží, v němž měli lidé dříve velké zalíbení, když hmota sama byla vzácná.

Zpět do středověku a do 16. století vedly nás bohaté sbírky německé kameniny a fayençe. Prastaré džbánky hliněné s gotickou kružbou v reliefu na baňce, pak porýnské tovary, Kreussen, Raeren, Traechen, Siegburg, Nassau — nevídaně krásné a nádherné kusy této zhusta přeceňované keramiky, která nicméně bývá zlatem vyvážena, stály tu sešikovány. Pak byly tu kachle od prostinkých hrncovitých až ku zdobeným figuralními reliefy, zářícím živými barvami. České zboží: Zde Husův profil v reliefu, zde kachle z panských kamen. A zase Anglie: Wedgewood brillantně předveden! Přejemné věcičky, krabičky, tyglíky sametově černé, žhavě modré, i hnědé a tmavozelené, s bílými něžnými reliefky, vázy, talířky.

Pak přišlo sklo. Leč tu lze učiniti přestávku, jaksi oddechnouti a ukázati do musea pražské obchodní a živnostenské komory — hle, tam je dosud krásná sbírka Lannova! Ta nám zůstala, byla museu majitelem darována.

Královský dar, o němž se horovalo ve veřejnosti, předčí tato sbírka skla svou úplností, cenou a zajímavostí ještě nad keramické oddělení. Hroby etrurské, maloasijské, egyptské vydaly tu své skleněné nádobky, lahvičky, korále. Antické sklo dobře zastoupeno. Persie, Indie následují. Ranný středověk s malbami na skle, s terči okenními a skleničkami nás vítá. Jsou tu poháry z kalného zelenavého a nahnědlého skla, bradavkami posázené, vzhledu „košťálů“, od nichž jméno měly (Kohlstrunkglas). Jsou tu celé řady — ach, dvě velké vitriny — benátských skel, vysokých kalichů na štíhlých nožkách, které jsou všelijak točeny a přilepenými, hnětenými ozdobami z bílého i barevného skla vykrášleny — tak řečené skleničky „křídlové.“ Sklo millefiori, „nitkové“, petinet — praví Goliášové mezi skleněnými poháry, s víky i bez nich, a malé, na podiv útlounké kalíšky jako bubliny z mýdla, a v takových též barvách planoucí, hlásají tu slávu muranských skláren. A hned naše české sklo: největší sbírka českého skla, kterou známe! Na loket vysoké poháry, pinty malované pestrým, vpalovaným emailem. Vidíme znaky českých pánů, letopočty, nápisy. Dále sklenice české z čirého skla, tvrdého, jasného, které lákalo řezbáře kamenů, intaglisty, aby na něm zkoušeli svou dovednost, křišťálové sklo české, světu známé! Zde vidíme, jak české sklo vítězně přejímá vládu světového trhu, jak výzdobou svojí, nejdříve rytím, pak leptáním i leštěním vyniká nad hnětené, fantastické sklo benátské, ale jak též napodobuje vlašské vzory, jak samo pak je napodobováno a to hlavně v Německu, v sousedních krajích slezských a saských.

Bohaté skupiny německých sklenic a džbánů se přiřaďují, vždy hned několik exemplářů vzácných a drahých druhů, na př. tak řečených „říšských sklenic“ (Deutsches Reich) ze 17. století, hallských sklenic (z města Halle) a t. d. Jsou tu řady skleněných nádob

malovaných černě po způsobu Schapera, od něhož také je tu několik ukázek, jsou tu sklenky hollandské s podobiznami diamantem rytými, je tu anglické, francouzské, španělské sklo. Krásná je sbírka dvojitých skleniček, zajímavé jsou velké skleněné mísy benátské, české talíře, nádoby tvarů zvířecích, divné předměty ze skla, dýmky, stříkačky, košíčky, pistole — roztodivné výrobky pohádkovitého vzhledu ve své mihotavé nádheře barevné, v jiskřivých ohňostrojích, které v těchto křehkostech vzněcuje světlo. Dojem z dlouhých řad a velkých skupin skleněných artefaktů, v Lannově sbírce snesených, na laika je silnější, než ze sbírky majolik a porculánů, které v podstatě ocení jen znalec, ale také sbírka skla uchvátí chladné ředitele museí i střízlivě počítající obchodníky-starožitníky. Její cena hmotná je v dokonalém poměru s cenou vědeckou, ač nebyl z ohledů osobních na dárce uveřejněn odhad její. Podle cen docílených za skla na dražbách novější doby a požadovaných obchodníky lze však tvrditi, že přesahuje 300.000 korun.

O předmětech ostatních, se sklem a s keramikou r. 1905 vystavených, rozhodnuto bude na příští dražbě, a stačí, vzpomeneme-li rozkošných emailů francouzských ze 16.—18. století, zlatnických prací, plaket italských i německých a jemných prací zámečnických, jejichž kollekce vábily najmě odborníky. Řezby ze sloni, rohu, kosti, perleti, jantaru, z cizích a jemných dřev, z kamene, práce z kůže, vazby, pouzdra, voskové modelky a reliefy družily se tu k výborně zachovaným cínovým misám, konvím a džbánům jihoněmecké a české práce, z nichž obrovitá cechovní konev pražských sládků zůstala um. prům. museu zachována. Malé bronzy, jemná litina, orientální kovové a smaltované nádoby, práce japanské různých technik doplňovaly toto museum, — které vzniklo bez úmyslů musealních. Krásné reprodukce, černé i barevné, v seznamu sbírek těchto Leischingem sepsaném, napříště podají zprávu o mnohém vzácném a krásném kusu, a v katalogu dražebním bude lze k němu poznamenat číslici úžas vzbuzující, — aspoň úžas nezasvěcenců, kteří zapomínají, jak velká je poptávka a jak nepatrná nabídka na trhu starožitnickém, jde-li o zboží „dobré jakosti“ a — pravosti, jak nutno připojit.

Již na dražbě ve Stuttgartě sjelo se mnoho agentů, obchodníků a překupníků, nehledě k zástupcům musejním. Amerika vyslala své plnomocníky, dollary dobře zásobené, Amerika je vyšle také do Berlína, a snad výsledek dražby umělecko-průmyslových sbírek barona Lanny překvapí i ty, kteří pessimisticky soudí, že beztoho není naděje, aby pro Prahu bylo něco z toho získáno, co kdysi po decennia v Praze se nacházelo.

Kontest bude asi tak značný a peněžní hotovost cizích kupců tak vydatná, že znemožní všecku soutěž se strany naší, i kdyby tu byla snaha zachrániti některá bohemica i pragensia, jichž ostatně je poskrovnu, pro sbírky domácí. Na dražbě ve Stuttgartě byl zakoupen pro museum kr. hl. města Prahy pohled na Prahu z r. 1618 (dle kresby Van den Bossche) za úhrnnou cenu 409 korun, replika to tak řečeného Sadelerova prospektu, datovaného 1606 a kresleného tímtéž

Phil. van den Bosschem. Jsou to čtyry velké, krásně konservované listy, tvořící dohromady přes dva metry dlouhý a skoro půl metru vysoký obraz Prahy. Několik rytin nizozemských a německých ze 17. století ještě vrátilo se do Prahy, některé do Hollarea, jinak rozdělily se německé rytinové kabinety, musea francouzská, anglická a nizozemská a obchodníci z celého světa, též z Nov. Yorku, o Lannovu sbírku rytin — a to ku štěstí pro Evropu, neboť, jak dr. H. Singer napovídá, snadno mohl majitel přistoupiti na americké nabídky, aby prodal svou sbírku en bloc, a v celku byla by pak navždy pro nás ztracena. Z tohoto hlediska sluší také vítati příští dražbu, na podzim v Berlíně chystanou, neboť i tu bude dána příležitost k nákupům pro domácí a pak evropské ústavy. Jinak by lačná a bohatá Amerika i tyto sbírky v tichosti vyvlastnila.

ZA CHLEBEM.
1909

Emil Tréval:

Pěna.

Román.

(Pokračování.)

K večeru dorazil do Červenky a po lokálce až do Litovle. Bral se dlouhým předměstím. Otrhaný hoch nesl mu tašku.

V ulici před náměstím byla firma Štípkova. Viktorýn odebral hochovi tlumok a zamířil do dílny. Bylo po práci, a v dílně byl malý pohyblivý muž, sám otec Štípek. Přivítal Viktorýna po německu. Líbilo se mu, že host zamířil napřed do dílny a ne do bytu. Přijal dopis, šňupnul si a nasadil brejle. Viktorýn pochopil, proč otec se Štípkem sympatisuje. Byli jako blíženci, Štípek maločko měkčí. Přečet list, přivítal otec Štípek Viktorýna znovu.

„Grüss Gott, lieber Viktorýn! Jak jste velký!“

Poptal se na otce, na živnost, a pak složiv pečlivě list, pojal hosta pod paždím a vedl ho do bytu.

„Meine Frau und Tochter Engelberta! — Má paní a dcera Englberta!“

Obtloustlá, městsky oděná padesátnice, velmi čilá, s lalůčkem pod malou bradou a s falešnou tmavou příčeskou na prošedivělých vlasech, podala Viktorýnovi ruku a řekla: „Grüss Gott! Jak je hrubý!“

A zvala širokým hanáckým nářečím, aby odložil a usedl. I otec Štípek upustil od němčiny, a ukázalo se, že i jemu je čeština mateřským jazykem. Políbiv paní Štípkové měkkou, důlkovitou ruku, dotkl se Viktorýn s úklonou ruky slečny Berty, své nevěsty. Byla malá, tmavě oblečená, přibledlá, šátek na hlavě přes levou tvář přešinutý.

„Nepořádná,“ řekl si Viktorýn a měl nepříjemný dojem. Berta řekla po chvíli tiše: „Odpusťte, musím k vaření,“ a vyšla z pokoje.

„Má druhá dcera Lojzi není doma,“ vykládala paní Štípková. „Je industriálkou v Seničce.“

„To je škoda, milostpaní,“ řekl Viktorýn.

„Však zítra přijede! Aby se to naposledy obešlo bez ní! Kdyby čtvernožky měla lézt, bude tu. Zatrápeně všetečné děvčisko.“

„Jarach!“ dotvrdil otec Štípek.

Paní Štípková vzala hosta za knoflík u kabátu a poškubávajíc i kroutíc jím, vyptávala se ho na rodinu. Litovala smrti Frantíkovy. Ona měla jen ta dvě děvčata, vystála s nimi dost a dost, ale kdyby jí některá umřela, snad by se zbláznila. A rychle klepala do stolu: „Neuroku!“

„Ale pan Bouza pořád stojí,“ řekl otec Štípek.

„Neščápená má hlava!“ lekla se paní Štípková a chytila se za spánky. „Odložte, odložte!“

„Snad něco k zajezení, mutr?“ navrhoval otec Štípek.

„Děkuji uctivě,“ bránil se Viktorýn.

„Děkujte, až pojíte.“

„Berta vše obstará, tati. To je naše hospodyňka, pane Bouzo.“

„A což nepromokl jste?“ vyzvídal otec Štípek.

„Pravda,“ přisvědčila paní Štípková. „Zde k poledni pokrápělo.“

„Jel jsem v suchu. Stále ve voze.“

„Máte opravdu suché punčochy?“ starala se paní Štípková. „Abyste se u nás nenachladil! Přinesu vám pantátovy z prádla.“

„Mám suché, děkuji uctivě, milostpaní!“

Berta přinesla kávu. Šálky na podnosu vyskakovaly, jak se třásla. A zase měla šátek přes levé líce.

Po svačině zašeptal Viktorýn k hostiteli: „Směl bych se — trochu okartáčovat po cestě?“

Paní Štípková udeřila se dlaní do čela.

„Ale jejdanenky, neščápená má hlava! Proč jsem na to zapomněla! Ale už vím, máte světlý oděv, pane Bouzo! Není na něm znát prach. Ty, tatíku, musíš si také takový dát dělat. Berto, včil jdi a ukaž hostu, kde a jak.“

„Prosím,“ řekla Berta a dovedla Viktorýna do pokojíku s vyhlídkou do zahrady. Okno bylo otevřené. Vůně majoránu a řebíčku sem vála.

„Zde, prosím!“

„Děkuju uctivě, slečno!“

Hleděl za ní, jak odcházela. Kolébala se v kyčlích. Pod tmavě květovaným šátkem vyplývala těžká vlna kaštanových vlasů.

Po chvíli zaklepal na dvéře otec Štípek. Provedl hosta domem. V prvém patře měl nájemníka, úředníka od hejtmanství. Na dvoře měl holubník. Sliboval, že otci do Tábora pošle dva vybrané kamenáče. Pak prošli zahradou.

Když se vrátili, byla večeře na stole. Viktorýn ochutnal moravské kuchyně. Byla výborná, zvláště chutnaly mu hanácké buchty. Pozoroval, že více omáčky zavládá při úpravě jídel než v Čechách.

Hovor vedla paní Štípková. Otec Štípek míchal němčinu s češtinou, tak, jak se v Litovli mluvilo. Část obyvatelstva byla německá a měla zastupitelstvo obecní v rukou. Otec Štípek pracoval kdysi ve Vídni a vyprávěl Bouzovi episody z „vandru“. I o kamarádovi Bouzovi povídal, ale patrně ne vše, co věděl. Berta řekla sem tam něco, česky i německy. Německy mluvila správněji než otec, měla německou měšťanskou školu.

Po večeři navrhl otec Štípek, aby se šlo na pivo ke „Koníčku". Paní Štípková propustila je na sklenici. V hostinci zasedl otec Štípek s hostem v prvé místnosti. V druhé, skleněnými zastřenými dveřmi oddělené, seděla honorace, páni od hejtmanství a od soudu.

Viktorýn slyšel německý hovor, z něhož však seznal — zvláště z tvrdého hanáckého „l", že hosté rozenými Němci nejsou.

Přisedl hostinský Oharčík, a Štípek představil svého hosta jakožto návštěvu z Vídně — od Bergwitze. Hostinský se divil, vítal a vyptával se na Vídeň, kdež kdysi sklepničil. Za chvíli byl odvolán, a za něho přisedl písař Lehar od hejtmanství. Napilý již, jal se ihned hlasitě všem úředníkům od hejtmanství řadou spílati. Nic nedbal poděšených pohledů Štípkových, nemírnil se ani, když někdo z panského pokoje prošel ven. Zvláště spadeno měl na komisaře-barona, jehož neuctivě nenazýval jinak, než „das dumme Vieh."

Pan Štípek rychle platil a za chvíli ocitl se s hostem u svých. Ženské ještě bděly, Berta měla červené oči a stále na hlavě šátek na babku.

Vařil se čaj, manželé Štípkovi se rozjařili. Viktorýnovi bylo nevolno. Budil v těchto prostých lidech naděje, jichž nehodlal splniti.

V tom se zarazil. Šátek s hlavy Bertiny se na okamžik sešinul, a Viktorýn poznal, proč jej Berta nosí. Na levé líci kol ucha měla ohnivou červeň jako dlaň a plno stroupků. Ubohé děvče! Zesmutněl a změkl. Nemyslil již na to, že mu ji chtějí vnutiti. Nemocnou dívku si přece nevezme. Rozhovořil se volně, již bez ostychu. Naslouchali, podivovali se, líbil se jim.

Sám ani nevěděl, jak přišel na umění. Rozohnil se. Paní Štípková kývala hlavou a říkala: „Ja, ja!" přemítajíc, co zítra hostu předloží, a zda Babuša, posluhovačka, nezapomněla dáti zabitá kuřata k řezníkovi na led. Otec Štípek šňupal i kouřil a vraštil čelo, jako by odpočítával. Pouze Berta naslouchala řeči Viktorýnově. A naslouchala se zájmem, dívajíc se přímo do hostovy tváře. Měla oči šedé, čisté, s teplým svitem.

Parády na ní nebylo, ač čekala ženicha. Ale nebylo na oděvu jejím poskvrny. A čisto bylo i kolem ní. Sněhobílý ubrus na stole, podlaha vysmejčena a suchá, talíře, nádoby, sklenice na stole i ve skleníku, cukřenka, láhev rumu — vše jen jen zářilo.

Po čaji počal otec klímati, Viktorýn poděkoval za vše co nejuctivěji a přál dobrou noc vespolek.

„Posvítím vám," řekla paní Štípková a chopila se cínového svícnu, jejž Berta rozsvítila.

„Ó, prosím!" bránil se Viktorýn. Ale nebylo zbytí, paní Štípková doprovodila hosta a v pokojíku usedla na divan a dala se do povídání. Že Berta je zlatý sloup pro každou domácnost, pracovitá, dbalá, čistotná, ač nehoní parádu. Ctí své rodiče a bude ctíti i svého muže. Výbavu si ušila do posledního stehu sama, nábytek do pokoje a do kuchyně také má, peřin na tři plná lůžka, a pět tisíc jednušek k tomu. To nemá ani leckterá z „gruntu". A stará též není, čtyřiadvacet jí bylo zrovna po posledním svátku cyrillomethodějském.

A to na tváři, lupus, jak to jmenují doktoři, to jí nevadí, proto může být sto let živa. Má to od malička. Ale ne, že by to byli zanedbávali, chraň bůh! Co se naběhali po doktorech, bábách, dělali, kdo co radil. Až do Brna s ní zajeli a Panně Marii svatohostýnské ji zaslíbili. Ale nic naplat! Svědomí jejich je pokojné. Když Viktorýn na to vše jenom kýval hlavou a pobručoval, umlkla paní Štípková, povzdychla a přála dobrou noc.

Viktorýn ihned usnul.

Ráno prohlédl s otcem Štípkem ještě hrnčířství firmy Dostálovy, jež bylo téměř velkozávodem a připomínalo Bouzovi Bergwitze, košíkárnu Weissfelderovu a parketárnu. Zdrželi se téměř do poledne. Doma čekaly již s obědem. Byla smažená kuřata. Vše od polévky až po černou kávu vařila Berta, tak tvrdila máti.

„Odpoledne můžete si, pane Bouzo, vyjeti," navrhoval Štípek. „Jel bych s vámi sám, ale už mi tělo nějak neslouží. Podíváte se do Laškova neb do Vilímova, abyste poznal náš kraj. Engländr má volno, a starý Klobóček vás vyveze."

Engländr byl patnáctiletý valach, jenž rozvážel Štípkovi hrnce. Klobóček byl vysloužilý dragoun a patentální invalida. Za vozku k nákladnímu vozu zrovna ještě stačil.

Počasí bylo suché a jasné, když Viktorýn ve žlutém faetonu si vyjel z města. Engländr, stále pošvihován, poklusával tuhým poskokem, oháněje se dlouhým chvostem, jejž by v Čechách jistě zkrátili. Projeli po několika mostech a ocitli se mezi žírnými lány, jejichž bujný, vlající porost syn chudého českého jihu s úžasem oceňoval.

Klobóček lakonicky a jaksi chlubivě vysvětloval, ukazoval „henka" a vše v třetí osobě. Ono se ví, to je toho, jak se to zabahne (zachce). Přímo oslovoval leda koně. Žvýkal bago a nepříjemně při tom mlaskal a odplivoval. Crknul vždy hnědé sliny mezi jazykem a zuby, nepoužívaje pysků.

Viktorýnovi se v úrodné rovině brzy zastesklo po kousku lesa, po balvanu skály. Měkký prach pokrýval silnici a štípal v hrdle. Konečně zajeli do lesů, v úvozech přišli na kameny, opukové a štěrkové lomy. I rudá železitá slitina se ukázala. Hned bylo Viktorýnu domácněji.

Když projížděli Vilímovem, spatřili v prvém patru výstavnějšího domu při silnici v okně stříbrný kříž. Před vraty domu stály povozy, některé s peřinami. Viktorýn zaslechl německý hovor.

„Což jsme už v Němcích?" otázal se.

„Ale kde by!" odvětil Klobóček. „Prr, starý! Tak tady se pokrmí a vypije se tu nějaké pivo."

„Zde máte na ně," podával Viktorýn peníze.

„Zaplať pánbůh! A buďa pánem, tož bych se napil a pak šel špacírem."

„Ale jací jsou to lidé?" vyzvídal Viktorýn slézaje s vozu.

Klobóček si odplivl, šel k valachovi a uvázal mu pytel s ovsem za uši. Pak teprve promluvil.

„Ono to sem jde jako s procestvím — až od německých hor. Na šest hodin daleko.“

Ukázal loktem k jihozápadu.

„A proč? Co tu je?“

„Enu, k zázračnýmu doktorovi, jako k Vykulilovi.“

„Jak to zázračnému?“

„Tož, to je takový, co neviďa kurýruje.“

„Nevidí nemocného a léčí?“

„Šak tak.“

„Ale to je podvod.“

Klobóček jen kýval hlavou a žvýkal.

„Ono se tak vydělá, panečku,“ řekl konečně. „Dvacítka za deň, to je málo.“

„Dvacet zlatých? A rozumí opravdu něčemu ten doktor?“

„E, čerchmant ho ví. Prr, starý! Zatrackany muchy! Mejmu kamarádu z vojny Ignácu Přepéchalovi z Piňovic zahnal suchý břed, jako Vykulil. A Nance Zlámalové z Červenky netrefil na náturu, a přišla o oko. Celým doktorem není.“

„Jak to?“

„Jenom felčarem.“

„Ranhojičem?“

„Snad.“

Viktorýna něco napadlo. Dvacet zlatých vydělá denně! Musí tedy něčemu rozumět. Což aby se mu zmínil o lupu Bertině. Dobře si slovo „lupus“ zapamatoval. Což, zkusí to! Hlavu mu proto nestrhnou.

Vešel do síně mezi Němce i Čechy. Bylo tu plno, a dobře se domlouvali. Každý svou řečí vyličoval nemoc a chválil zázračného doktora. Žena, se šmouhami potu a prachu v tváři, velebila Vykulila, že dceři pomohl od svatovítského tance. Že nic nelituje šesti hodin cesty, pěšky až sem, pro nový lék.

Za dobré půl hodiny došlo i na Viktorýna. Stanul v ordinačním pokoji před mužem zavalitým, naryšavělým, se zlatými brejlemi. Slyšel hlas mačkaný nosem, hlas lékařský, budící důvěru.

„Slečnu Štípkovou znám,“ řekl na konec Vykulil. „Dám vám zelenou mast, na noc se vždycky rozetře na plátně a tuho na tvář přitáhne. Přes den náplast ležeti nemusí.“

Viktorýn zaplatil, lékař podal mu ruku měkkou a hladkou a vyprovodil ho ke dveřím. Klobóček už čekal. Viktorýn sedl, a jelo se. Slunce žehlo. Klobóček plival. Engländrovi na zadek. Na nic se neptal.

„To je dobry proti muchám,“ řekl jako pro sebe, rozmazávaje bičem hnědé skvrny na bělouši. A zase mlčel a mlaskal.

Za půl hodiny řekl zase jako pro sebe: „A scházel mu jenom hlas na provaz.“

„Komu?“

„Enu, Vykulilovi. Měl sedm hlasů pro vinu a pět pro nevinu.“ Klobóček podíval se levým okem na zad, co tomu Viktorýn říká. Viktorýn nahnul se do předu.

„Co? Cože?“

„Pré otrávil paničku — utrýchem.“

„Jak? Jak to?“

„E, čerchmant ví tomu konca. Před soudem v Holomócu povídal, že brala pro slabost nějaké utrýchové kapky. Což o to, slabá byla, že by ju — jak po sprostu říkáme, — soplem přerazil.“

„A jak se to prozradilo?“

„Kata by se neprozradilo! Našli v ní jed, když ju vykopali. Už tomu budou dvě, ne-li tři léta.“

„A kdo to žaloval?“

„Enu, pan státní, a Vykulil seděl, hodně dlouho, než ho pustili. Bylo to zatrackany.“

„Nebylo asi důkazů,“ doplnil si Viktorýn sám. Klobóček se skrčil, mlaskal a pošvihoval bičem. Pak naklonil se do zadu a řekl, klada dlaň na ústa: „Ono se povídá, že to všeckno venkoncem poplatil — peněz má, jako šupek. Bralo se a jedno drohy. Ale já ani nepšknu.“

A opravdu začal hned o koni.

„Engländr, to je nepřirovnávaja kapacita! Co se ohlížíš, chlape stará? Vida, jak rozumí! Ale nalož mu třicet centů, sám to utáhne. Dobré hanácké kůň!“

Jeli lesem. Teplo roztavovalo silice stromů.

„Pěkně se to tu rozvoňává, že, valachu!“ popraskával Klobóček bičem. Viktorýn vzpomínal na pichlavý pohled Vykulilův, na jeho nosový hlas. A přece nemohl si srovnati, že by člověk ten úkladně vraždil. Vždyť by ho svědomí umučilo!

Pod stromem s obrázkem, ověnčeným papírovými růžemi, klečel lysý staroch se zdviženýma sepjatýma rukama, od nichž visel černý růženec. Klobóček vytáhl z vesty měchuřinu, v níž měl peníze.

„Chmelař,“ řekl lakonicky.

„Otče náš, otče náš, otče náš!“ slyšel Viktorýn, co vůz pomalu odjížděl od starocha.

„To on všecko třikrát, aby to více vydalo,“ vysvětloval Klobóček. „Propadené člověk!“

Nedomluvil, jen si násadkou biče ťuknul za ucho.

Za Laškovem rozestřela se zase rovina. Na jednom místě zpozoroval Viktorýn nápadně široké meze. Takového plýtvání půdou by si v Čechách nedovolili.

„Co je to?“ ukázal na to Klobóčkovi.

„A to cestař! Strejček Koudela. To on tak, aby lidé mohli do polí. Jiní uorávají, zakazují po mezích, on přidává a zve. Má toho do boha, tak ať se to vidí. Koudela, cestař!“

Když z večera vjížděli do Litovle, posmekl Klobóček před šedivým velikánem, černě oděným, oholeným jako kněz. Šinul se ulicí jako socha.

Když přejeli, obrátil se Klobóček.

„To je ten, co Vykulilovi pomohl.“

„Kdo?“

„Felčar Kuchař. Řekl před soudem, že panička zemřela na hlavničku, jako že nad hrobem stojí.“

U Štípků očekávala již hosta zubatá Lojzi, inda — jak se sama představila. Hezká, drobná brunetka. Byla hned přítulná a ráda mluvila.

„Říkají, že jsem svědčná, a přece jsem dosavad svobodná. To se divíte, pane Bouzo, že? Ale neupletou za den u Weissfeldera tolik košů, co já jich už rozdala. Pravda, že, maminko? Hahaha!“

„Což o to,“ zamžourala matka zamilovaně po dceři.

„Při tanci do rána nové botky rozederu. Mistr Holínka se zlobí, co s jeho zbožím dělám. Svršek nepřečkáš, spodek neprochodíš!“

Ukazovala mimiku mistrovu při tom rčení. Viktorýnovi bylo do smíchu.

„Dej pokoj,“ smála se matka.

„A pan katecheta zdejší,“ snížila hlas a položila levou dlaň na čelist, „bože, ten žárlí!“

„Ještě si začni s panáčkem,“ zlobila se máti, „to bych tě hned —“

„Hahaha! Vždyť to je jen špásem.“

Bouzovi pošeptala matka Štípková, že nesmí vše Lojzince věřit, že toho na sebe napovídá, ale zatím že je hodná a má vážnou známost s doktorem Vlhou, jenž v Praze v nemocnici praktikuje. Za rok, dá-li pánbůh, že se vezmou. Viktorýn při zmínce o lékaři vzpomněl si na Vykulila a odevzdal Bertě mast.

„Vidíš, jak je pan Bouza hodný,“ pochválila paní Štípková.

Slečna Lojzi nedopustila, aby Berta odpověděla, ale rychle přistoupila k Bouzovi a poklepala mu na rameno.

„Ano, rozetřít ho na prášek a dát ostatním mužům užívat.“

Po večeři rozveselila se Berta. Podala sama Viktorýnovi krásné jablko, aby je od ní přijal a pojedl.

„Zazpívejte, děvčata!“ navrhl otec.

Lojza sedla k pianu, a Berta zpívala písně německé. Měla slabý, libozvučný alt.

„Nu, co tomu říkáte?“ ptal se otec Štípek, když Berta skončila.

„Velmi krásné — ale i české písně, zvláště národní jsou hezké.“

„Ach není tu není, — co?“ obrátila se k němu slečna Lojzi.

„Víte co, děvčata,“ navrhl otec, „zazpívejte zdejší písničky.“

„Ale, tati,“ hrozila se Berta.

„Zbožňuji národní píseň,“ řekl Viktorýn affektovaně.

Lojzi zabrala do kláves, šeptala se sestrou a obě zpívaly:

Roste borovička borová,
kolem do kolečka sekaná,
pod ní koníček, na něm Pepíček,
jede do Brna.

Viktorýn pozoroval, že Lojzi již tak nemlátí do klávesů, jako když sestra zpívala sama. Diskant její měl barvu dýchavičnou, zněl ploše. Pak zpívaly sestry jinou píseň.

Zadala máti, zadala cerko
po cezí krajine;
povídala jí matička její,
by nechodila k ní.

Odělám já se ptáčkem jeřábem,
poletím k mateři,
aj sedno já si, aj sedno
na bíló leloji.

Matka Štípkova zadívala se na Bertu a utírala si oči. Na konec zazpívala Lojzi sama.

Jetelinka v lese,
Bože, rozpomeň se,
jaké je to milování,
když mne milá nechce.

Vyvracela při tom oči po Bouzovi vybízivě a na konci každé sloky se zasmála.

Než se ve svém pokojíku svlékl, zaklepal někdo na dveře. Tichounce, že Viktorýn nevěděl, zda se nepřeslechl. Klepalo se znovu. Viktorýn řekl tiše: „Volno!"

Ve dveřích stanula — Berta.

„Slečno!"

Rychle zavřela za sebou dveře. Zůstala u nich.

„Maminka mne poslala, — abych se poděkovala." Vyrážela to bázlivě a zapalovala se v tváři.

„Zač — prosím uctivě?"

„Za mast — za vaši laskavost."

„Rád jsem to učinil, slečno. Rád posloužil."

Zdvihla dosud sklopené oči. Stál v plné záři lampy, veliký až ke stropu. Pohlédla na něho s obdivem.

„A sám od sebe jste byl u lékaře?"

„Myslil jsem, že by se mělo ještě zkusit, že nemůže škodit —"

Uvázl. I ona se zamlčela, ale neklopila již očí.

„Už byste měla spáti," řekl Viktorýn v nesnázích.

„Vy jste hodný člověk," řekla hlubokým hrdelním hlasem a pokročila ode dveří, jako by ji někdo ze zadu strčil.

„Dobrou noc!"

Podávala mu ruku. Sklonil se k ní a políbil ji. Stiskla lehounce.

„Dobrou noc!" — Dveře se za ní tiše zavřely.

Viktorýn usedl ke stolu zaleklý a zmaten.

Probůh, co to vyvádí? Místo, aby rozhodně dal na jevo, že nesouhlasí, že ze sňatku nic nebude, choval se takhle!

Byla zohyzděna, a měl s ní soucit. Ale oni vykládají si to za náklonnost, nebo při nejmenším za souhlas. Snad si o něm myslí, že počítá věno! Měl to říci jí, Bertě. Ale není příležitosti, jak by se mu žádalo, a bál se, že by ji to bolelo. Ze soucitu by se i — oženil!

Spal nepokojně. Zdálo se mu, že Štípkovi ho překvapili, jak líbá Lojzi, a že její doktor ho vyzývá na souboj. Marně brání se, že tu koketu nechce, doktor chtěl prolévati krev. Procitl všecek spocen.

S ranním svitem vrátila se mu dobrá mysl. Berta je jemná, dá jí na jevo mlčky, že mezi nimi nic důvěrného býti nemůže. Ale marná naděje. Lapala pohledy jeho, avšak vykládala si je jinak, než on chtěl. Pozoroval, že Berta má v rodině asi totéž místo, jako on doma v Táboře. Mazlíčkem byla Lojzi. Ručky její byly hladké, ruce Bertiny tvrdé, upracované. A co si vše dovolila Lojzi!

Zítra zase odjede do Tábora. Štípkovi snad čekají, že se dříve vysloví. Ale to nemůže býti. Nemůže jim říci do očí, že nemocnou ženu nechce. Napíše jim to. Ano, tak bude nejlépe.

Oznámil tedy při snídaní, že odjede. Strhl se křik. Že nesmí ještě, že musí se slečnami do Olomouce, a pak že bude na odjezd neskoro. Berta a Lojzi mají v Olomouci nákupy, může je doprovoditi.

Viktorýn tedy jel. Berta dívala se na něho stále důvěrněji, neklopila již očí. Tyto jakoby zkrásněly. Dva — třikráte se dokonce na něho usmála a ukázala bílé, nepravidelné zuby. Postava její zpružněla, chůze její nebyla již tak těžká a kolébavá. Hovořila vesele a sestře odpovídala žertem na žert. Za to Lojzi byla podrážděná, ba mrzutá. Mluvila stále k Viktorýnovi a skákala sestře do řeči, kdykoli chtěla též mluviti. Smích její zněl ostře.

V Olomouci chodili po obchodech. Někdy Viktorýn čekal venku, někdy šel se slečnami. Lojzi toho měla brzy dost. Ještě před ukončením nákupů vybídla Viktorýna, aby ji doprovodil do kavárny. Berta že může přijíti za nimi.

V kavárně vyprávěla Lojzi o svých přítelkyních, které se vždy zamilovaly do mužů, jež ona odbyla. Přišla Berta. Navrhla, aby prohlédli si metropolitní chrám sv. Václava. Lojzi se nechtělo, ale poslechla a šla.

Viktorýn spatřil zajímavé věci architektonické i skulpturální.

Pak jeli domů. Když večer Viktorýn na okamžik s Bertou osaměl, šeptla mu tato řevnivě: „Řekl prý jste Lojzi, že jí k vůli šel byste kraj světa."

„Kde že jsem to řekl?"

„V kavárně, když jste byli sami."

„Tak?" řekl jen Viktorýn. Pro lítost nemohl více. Dělá si z něho Kašpara! Berta čekala na slovo. Když nic nemluvil, povzdychla a řekla konejšivě: „Vždyť já ji znám," a odcházela.

Po večeři zavedli Bouzu do zahrady. Levandule a majorán tu voněly. Lojzi zatřásla jabloní, růžové lístky sesypaly se na Bouzu. Otec Štípek vzal hosta pod paždí a zavedl ho do besídky z popínavého vína. Nabídl šňupec, pak doutník regalitas a sám si zapálil též:

„Nu což, frajeře," naklonil se k Viktorýnovi, „jak se vám nevěsta podobá?"

„Pěkná, živá, a dostane-li muže —"

„To jsem rád," přerušil ho otec Štípek. „Bertě se také neprotivíte."

Nyní poznal Viktorýn, že je řeč o Bertě, a ne o Lojzi. A on, hlupák, ještě ji chválí.

„Budu ještě psát," koktal.

„Nač psát? Slovo za olovo!"

„Ale budu přece psát," bránil se Viktorýn zoufale.

„To můžete, s pánem bohem. Ženské si na psaníčka potrpí. Leť, psaníčko, leť!"

„Slečna Berta — mne nezná!"

„Jen si nemyslete. Holenku, ženy si nás prokouknou, ani se nenadějeme. Berta poznala, že máte dobré srdce, že ji nebudete otloukat. A to je pro začátek dost."

„Ale, pane Štípku, než se to uzavře — —"

„Neskákejte mi do řeči, povídám. Vím, kam bijete. Věno přijde později."

„Ale ne — mýlíte se!"

„Neščápený člověče! Počkejte, až dopovím. O penězích jsme s Františkem — jako vaším pantátou — vyjednali vše písemně. Výbavu a pět tisíc. Je vám to málo?"

Viktorýnu bylo mdlo a oslnivo, jako by kráčel za osluněným tyčkovým plotem. Jen stenal.

„Ale, Viktorýnku," dobíral si ho otec Štípek,. „vy děláte, jako byste se toho bál. Byl jste vojákem? Že ne? No, to je vidět. Buď chci, anebo nechci. Ať se vám ženské nevysmějou! Berto, matko!"

Obě přiběhly a za nimi ovšem Lojzi. A ta byla hned před matkou i sestrou.

„Tuhle mládeneček —" počal otec slavnostně.

„Mládeneček!" vyvýskla Lojzi.

„Tatínku!"

A s neočekávanou energií zacpala Berta otci rukou ústa. Viktorýn jí byl za to vděčen.

Paní Štípková rozhodila ruce a zaškytala.

„Božíčku, a tak na ranu!"

Objala bouřlivě Bouzu.

„Synu můj! Pánbůh tak chtěl. Sňatky uzavírají se na nebi. Bude vám to svědčit! A teď si dejte hubičku, děti!"

Jako kolčava vklouzla Lojzi mezi sestru a hosta — a políbila ženicha.

„Švakříčku!"

Mlaskla a ohlédla se vítězně na sestru.

Viktorýn zmrtvěl. A když setkal se s očima Berty, kterou matka k němu přistrkovala, mezitím co otec Štípek pobízel jeho, když viděl v očích těch důvěryplné vyznání, tu věděl, že již nebude moci oči ty zakaliti. — — —

Jako závratný sen připadaly mu následující týdny, jež ztrávil v Táboře u rodičů, kteří upravovali podstěnek pod ostřešim za byt novému párku. Neprobral se z toho až po svatbě v Litovli a návratu do Tábora. Byl ženat. — —

Procitnul a z toho, že nikdy úchvatu nepocítil, seznal, že nikdy nebude mezi ním a ženou jeho to, co on nazýval svazkem srdcí.

Berta nemohla s ním do výše, scházela jí k tomu křídla. Ale protože ona milovala, nebouřila se, podrobovala se mu ve všem. A on cítil, že je ošizen.

Pracoval jako dílovedoucí v závodě, jejž otec nyní přístavbami rozšiřoval. Berta vařila pro celý dům, pod dohledem matčiným. Stará paní — jak se nyní matce Bouzové říkalo, — dosud churavěla, a nyní, když pod rukou mladé hospodyně vše prokouklo a rozkvetlo, seznal i nevšímavý Viktorýn, jak velmi již máti pomoci potřebovala. Berta byla pilná jako včelka, i v neděli nelenila, ale rovnala a třídila ve skříních prádlo, nebo modlila se s tchyní litanie.

Večer sedávali mladí i staří pospolu. Matka mohla i ve všední den do svého milého kostelíčka. Celý advent chodila na rorate a Berta s ní. S mužem málo vycházela. Viktorýn vyzval ji opětovně, by ho doprovodila ke Kromrům. Šla jednou, ale k paní Kromrové nepřilnula. Rozdíl věku byl přílišný a nepřipouštěl důvěrností.

Z domu dostávala Berta málo zpráv. Matka její nevyznala se příliš v písmu. Lojzi slíbila návštěvu, ale teprve, když doktor Vlha usídliv se ve Střílkách, známost s Lojzou přerušil, přijela tato do Tábora. Viktorýn švakrovou nepoznával. Byla chladná, kousavá, modlila se a mluvila hodně o knězích. Viktorýn dobíral si ji s velebníčkem na Moravě, odbyla ho však hrubě. Po svátcích velkonočních odejela. Bertě svěřila se, že vstoupí do kláštera, že vyjednává již s představenou řádu školních sester.

Viktorýn zatesknil v pravidelném, pořádném životě, jejž vedl. Zatesknil po vznětech, ruchu uměleckém. Kromer půjčil mu knihu o manželství. Autor-lékař zrazoval ženy, aby nezasnubovaly se umělcům. Viktorýn z duše souhlasil. Ano, umělec není stvořen pro jho manželské. Jen k umění má soustřediti veškeré své síly a svou lásku . . . Zanevřel téměř na Bertu. Ač bezděky, přece jen ona zatarasila mu cestu do výše, kam by se byl dostal. Bylo mu u ní chladno a těžko.

Měl již sochařskou dílnu doma. Upravil si ji z bývalého svého pokojíku v přízemí. Modeloval hlavu Jovovu, pak Antinoa, podle výkresů v uměleckém časopise německém, jejž si předplatil. Kolísal často, váhal a horoucně si přál, aby měl tu na potaz nějakého znalce. S hlavou Jovovou byl spokojen, ale Antinoa předělával zas a zase.

Až jednou řekl mu Kromer, že přijel do Tábora mistr Šimek z Prahy, známý sochař. Přijel prohlédnout si sochu Žižkovu na náměstí, která dostávala trhliny. Viktorýn šel za ním do hostince. Chtěl pozvati ho, aby prohlédl jeho hlavy. Díval se od svého stolu k němu a okolkoval tak dlouho, až se mistr zdvihl a odešel.

Sám na svou nesmělost se horše, vracel se Viktorýn domů. A zároveň měl pocit úlevy. Bál se úsudku Šimkova.

A hle, doma našel obě hlavy na zemi — roztříštěné. Nějaký nemotora mu je shodil. Dobře, že Šimkovi nic neřekl. —

Berta v manželství nezkrásněla. Čekala dítě. Víčka jí opuchla,

v obličeji naskákaly rudé skvrny. I lupus se nehojil, nepomáhali ani lékaři ani léky.

Nebylo v mladém Bouzovi radosti, že měl státi se otcem. Za to pantáta zvlídněl k nevěstě, jíž si dosud hrubě nevšímal. Její tichá pracovitost, ani jemu nebyla zásluhou. Ovšem se s ní také nevadil jako matka. Ta nevěstě v ledačems odporovala, a to tím úporněji, že běželo o maličkosti a že nebývala v právu.

Tiše a jako k zemi přitisknuta odsluhovala si Berta svůj život v rodině Bouzově. Viktorýn zvykl si na její bezhlasí, že se až podivil, když si mu někdy z večera posteskla. Všem sloužila, nikomu neporoučela. Psa Tygra doopatrovala k smrti, holubům podsypávala a zatahovala na noc, zapomněl-li pantáta; v neděli vše každému z rodiny přichystala, od prádla až po obuv. Ale matku Bouzovou si tím nezískala. Řevnivě sledovala každé hnutí Bertino a bodala, kde mohla. Smála se jejímu hanáckému dialektu, a kdykoli Berta v něčem skutečně chybila, něco se jí nepovedlo, upozorňovala na to syna i otce rozhořčeně a okázale. Syna tahala před Bertou k sobě a hladila ho po hlavě a říkala: „Ubožátko!“ —

V parném létě přiblížila se těžká hodina Bertina. Nikdo nenadál se, že bude to zároveň poslední hodina její.

V bolestech chopila se ruky mužovy.

„Co je, Bertičko?“

„Ano, říkej mi tak! Ale bojím se, Viktouši. Zůstaň u mne!“

Vsunula dlaň jeho pod svou šíji.

„Zde mě to hrozně bolí, jako by mi to vaz lámalo.“

Viktorýn pocítil v tom výčitku. Utrhl se na ni.

„Přečkaly to jiné, přečkáš to i ty.“

„Já ne pro sebe, Viktouši — ale — ale — řekni, že mne máš za to rád.“

„Ano,“ řekl chabě. Políbila jeho ruku. Ohlédl se rozpačitě po bábě, která šukala u okna.

„Něco ti řeknu, Viktouši. Ale nebudeš se zlobiti?“

„Nebudu.“

„Víš, tehdy v Litovli, když jsi byl ponejprv u nás, dala jsem ti po večeři jablko z rozjabluňky, abys mne měl rád.“

„A co na tom, Berto?“

„A do kapsy jsem ti dala tajně návratníčku plnou kytku. Ty se hněváš, viď?“

„Ale ne!“

„Opravdu ne?“

„Zcela nic. Už se nestarej, Berto, vše bude zase dobré.“

Pohladil ji po tváři. Zadržela jeho ruku a přitiskla ji na srdce.

„Nechtěl bys, abych . . .?“

Zandal jí dlaní ústa. Odšinula mu ruku.

„Pamatuj, muži: ať bude se mnou jak chce, že jsem s tebou byla šťastna, velice šťastna. Polib mne!“

Přissála se k němu ústy. Pak se utišila a zavřela oči. Viktorýn odešel do dílny. Byl sklíčen. Kéž by to bylo odbyto!

A bylo, dříve než se sám nadál. Narodil se v noci hoch, slabounký, tak že ho bába ihned křtila. Na přání dědovo dala mu jméno František.

Berta volala muže očima. Sklonil se k její tváři. Měla rty okoralé.

„Měla jsem tě ráda," řekla a tiskla mu ruku. Její ruce pálily.

Prudká horečka se dostavila. Na těle rodičky naskákaly tmavé skvrny. Blouznila. Doktor Pác povolal ještě jednoho lékaře na pomoc a hned také doporučoval kněze. Otrava krve.

Telegrafovali do Litovle. Máti Štípková přijela v nejvyšší čas. Již ji Berta nepoznala, zemřela jí v náručí. Paní Štípková křičela jak raněná lvice, nebylo možno ji upokojiti.

Přijel i otec Štípek. Odvezli si mrtvou dceru do Litovle, do rodinné hrobky.

Nad hrobkou v Litovli omdlévala matka Štípková. Byla sama. Dceru Lojzi, novicku, z kláštera na pohřeb nepustili. Doma upadla osiřelá matka v trudnomyslnost, přerývanou záchvaty zuřivých výčitek proti Bouzovým. Křičela, že Bertu zabili, k smrti utrýznili.

I otcové se nějak nepohodli. Teprve v Táboře řekl otec, že Štípek chtěl, aby mu vydali vnouče a také vrátili věno. Ovšem obé jim jménem syna odepřel. Dítě patří otci a věno dítěti.

Když pak dvacet dní po smrti matčině i malý František skonal, vrátil otec Bouza do Litovle pouze výbavu. Prohlásil, že hotovost po synovi dědí otec, a nevydal již ani krejcaru.

Z věcí Bertiných ponechal si Viktorýn pouze skřínku, do níž nebožka zamykala peníze. Našel tam několik zlatníků, několik svých listů, které jí psal do Litovle, modlitební knihu — svatební dar matky Bouzové, zlatý náramek — dar ženichův, a prázdný kelímek od masti s vignettou lékaře Vykulila. Prvý jeho dar nebožce. Pak tu byly suché svatební věnečky s bílými stužkami. V modlitební knížce byl lístek, na něm matčinou rukou pro nevěstu napsáno:

„Pravá služebnost boží toho má v sobě, že lidi odloučí ode všech věcí poskvrněných tohoto světa i těla a postaví je u pravé nevinnosti svědomí a života podle správy Kristovy a podle příkladu jeho."

„Služebnost!" vzdychl Bouza hořce. „Má ubohá, skromná! Jak příkazu matčina dbala, úzkostlivě, do slova!" Zalitoval mladého jejího života zmařeného, svědomí hnulo se v něm, jak se k ní choval.

Když zesnula, prvý jeho pocit byl úlek, druhý úleva. A úprkem chystal se vrátiti se do ztraceného ráje umění. Bylo mu, jako by na osudu přece vyhrál svou trpělivostí. Byl jako ten kámen, nehybný, ale žil a přečkal ji.

Ach, ubohá! Trpěla doma v Litovli, trpěla i v Táboře. Byla jen k utrpení zrozena. Snad proto ji trýznili, že se neozývala, nenaříkala. Jen někdy v ložnici položila hlavu na rameno Viktorýnovo a zatikala jako raněné ptáče.

Její kdysi směšná hanačina nyní bolestně odezývala se mu v duši: Co by! Včil jenom! To je těrcha! Já chcu křítko!

Čím byla její láska? Dobrotivostí. Byla lepší, než všichni a proto byla utlačována.

„Teď bečíš," vytýkala mu matka, „a za živa chodil's kolem, jako by tu nebyla."

Máti byla nespravedliva, aby ohlušila vlastní svědomí. Dávala za nebožku na mše, pracovala do úpadu. Nač dříve byly dvě, chtěla zastati sama. Služka, kterou si nebožka z Moravy přivezla, vrátila se domů. Bylo jí osamocené v Čechách úzko.

Stará paní jako by se káti chtěla z toho, čím nebožce ubližovala. Chválila ji hlasitě, kudy chodila. Chasa truchlila po mladé paní upřímně. Zvláště Lexa nezapomněl toho nebožce, že když dcera jeho Anka proti vůli rodičů z domu k milému odešla, přemluvila ji, by se vrátila a rodiče odprosila. Nyní Anka, umoudřelá, sloužila na faře v Záborech.

Viktorýnovi bylo nebožky tím více líto, že nemohl už nic napraviti. Do Litovle psal, že by pořídil na hrob manželčin pomník. Ani mu neodpověděli.

Snažil se trýzeň svou překonati nemyšlením, nevzpomínáním. Pracoval v dílně, myslil na umění, jemuž se oddá. Byl plnoletý, a jistota, že nyní mu nikdo nemůže již brániti, aby šel za hlasem svého nitra, dodávala mu klidu. Odejde z domu. Jen čekal, až jak s matkou bude. Pozdraví-li se ještě, vzpamatuje-li se.

Míjely měsíce, druhé jaro nastalo, studené, větrné. Matka ulehla. Povolali Anku Lexovou, aby vedla domácnost, a přibrali jí nádenici. Matka Bouzová naříkala na dech, ač nekašlala. A nohy počaly jí puchnouti. Bývalé ostré rysy v tváři její změkly, brzy pravá, brzy levá líc jí otékala — a síla její? Kdysi zdvihala sama plné prádelní hrnce, nyní chvěly se jí prsty, i když vzala lžíci do rukou.

„Neurasthenie srdeční," říkal doktor Pác. Učené výrazy, které vypadaly jako masky beznaděje.

I otec se znepokojil. Nosil matce léky, nabádal lékaře, by povolal konsilium. Přišel i druhý lékař, proklepali, prohlédli nemocnou a předepsali sílící lék pro srdce.

Nedělního dubnového odpoledne osaměl Viktorýn s matkou. Otec byl u holubů, ženské na požehnání. Matce bylo lépe. Z rána přešla sama pokojem, otok nohou změkl.

„Tak mne to mrzí, Vitouši, že nemám nic přichystáno k tvému svátku."

„Ale ten je až v září, matko."

„Máš pravdu. Ale na dar mysliti, není nikdy dosti časně. A já už myslila."

„Ale, maminko, netruďte se!"

„Vyhledej mi papír a pero. A piš."

„Komu pak, matko?"

„Babičce do Vídně."

Viktorýn se podivil. Pohlédl na matku, oči její byly jasné. Vzal ji za ruku, zda nemá horečku. Neměla, ale jak změkly bývalé mo-

zolné dlaně! Ve vláčné záhyby složila se kůže, a modré žíly vystoupily.

„Víš přece, hochu, že v Rakousích máš ještě otcovu matku.“

„Myslil jsem, že už zemřela. A kde že je?“

„Ve Vídni.“

„Tak? Snad když jsem tam byl sám, již tam také byla?“

„Ne, přestěhovali se tam loni.“

„Odkud to víte?“

„Psala mi, psala.“

„Kdy?“

„Počkej! Vše po pořádku. Pojď a sedni si na stoličku ke mně. Tak! Víš, že otec tvůj mladý osiřel. Osmnáct mu nebylo. Živnosti ujala se vdova, syn byl na vandru, až ve Vídni. A tam se mu zalíbilo sochařství. Jako tobě.“

„Jako mně,“ odvětil Viktorýn temně.

„Chtěl změniti jen řemeslo — psal matce —“

„Maminko, sochařství není řemeslo, leč umění.“

„No, no! Matka však nepřivolila. Byla to náhlá žena. A když stále psal, pohrozila, že ho vstrčí do vojenského kabátu, nevrátí-li se hned do Tábora. Bylo před vojnou šlesvicko-holštýnskou. Otec tedy poslechl, vrátil se, a aby nemusil na vojnu, oženil se. Vlastně ho oženila matka s mými rodiči. Já byla také zaslíbena jinému, tak jako tvůj otec měl ve Vídni jinou. Ten můj byl vojákem, na dvanáct let a ještě šest let měl sloužit. Můj otec, tvůj dědeček, byl starším dělníkem hrnčířským, jako Lexa. Přemlouvali mne, že se asi můj voják z vojny nevrátí, až jsem si otce vzala.“

„Maminko!“ hladil Viktorýn ruku matčinu. „Proč jen musíme všichni trpěti?“

„Nikdy jsem nikomu nic nevyčetla, sám to víš, synu. Ale nech mne domluvit! Rok po svatbě přišel do Tábora barvířský Liewehr, Němec, a pracoval u Karhana na předměstí. Byl mladý, šikovný, pletl ženám hlavy. Babička s ním ujela. Omámil ji divně, že dělala, co chtěl. Peníze nám pobrala, skvosty, i dluhy ještě nadělala. Lidé přicházeli, že půjčili tolik a tolik, naříkali, že bez úpisu, tak po starodávnu. Snad šidili, kdož to ví. Šlo to do tisíců. Myslila jsem, že si otec něco udělá. Ale překousal to, dluhy uznal a splácel. Babička toulala se s barvířem někde po Štýrsku, byl odtamtud. Pak narodila se jí dcera Albina. Ale na neštěstí. Bylo to dítě hluchoněmé. Matka psala, naříkala, muž jí vše utratil v karbanu. Ale otec neodpustil, neodpověděl, a mně také zakázal. Zatvrdil se k ní, jako ona před tím k němu.“

„A co vaši rodiče, dědeček, babička, matka?“

„Ti zemřeli brzy po mé svatbě na choleru po Prušácích.“

„A co babička, matko?“

„Tloukla se s barvířem světem. Až nedávno mi psala, po dlouhatánských letech. List jsem dostala já do rukou; však jsem Bártovi listonoši dala na pivo, aby listy moje jen mně doručoval. Dopis byl z nemocnice vídeňské, vlastně jej psala dcera. Kámen by se nad

ním ustrnul. Že muž — jako Albin otec — před třemi lety zemřel, sama leží na smrt, a abychom se slitovali nad jejím sirotkem. Prosila pro boha a všecky svaté."

„A kde je Albi? čím je, matko?"

„Slouží prý v kavárně, ale umí prý i vařit."

„Buffetka asi," prohodil Viktorýn.

„A včera dostala jsem list od Albi, že matka zemřela."

Oba ztichli a pokřižovali se.

„Lehké odpočinutí dejž jí, o Pane!"

„Amen!"

„Ví o tom otec?"

„Však on na pohřeb nepojede, synu."

„To je jedno, ale musí se mu to říci."

„Dělej, jak chceš. Ale, abych dopověděla, chtěla bych, aby otec svou nevlastní sestru Albinu Liewehrovou vzal sem, k nám. Zkusíme, zdali by nám nehospodařila."

Sotva dořekla, otevřely se dveře, a otec vešel. Vlasy mu lítaly, tvář jeho sebou trhala. Nebylo ho slyšet jíti, patrně naslouchal za dveřmi.

„Nech nás s matkou o samotě," řekl k Viktorýnovi dušeným cizím hlasem.

Viktorýn uchýlil se do svého pokoje, jejž po smrti Bertině zase zaujal. Z pokoje donikal k němu ostrý, vášnivý hlas otcův.

Ach, nyní ho chápal jinak, nebyl snad otec zlý, ale otrávený.

Za nedlouho vešel otec k němu.

„Dostaneme tedy novou hospodyni," řekl chraplavým hlasem a dosedl těžce na kufr u okna.

Viktorýn neodpovídal. Otec se zdvihl, prošel pokojíkem a vrátil se k oknu. Zahleděl se do šera venku. Třesavou rukou přihlazoval si prořídlé vlasy. Podebrav je levicí, tiskl pravou dlaň na konečky jejich, jako by omakával štětec.

Často pak vzpomínal Viktorýn na tento pohyb. Nikdy jej dříve u otce neviděl, ale sám jako hoch, v zamyšlení, zrovna tak si s vlasy pohrával.

Otec se obrátil, usedl zase na kufr a objal dlaněmi koleno zkřížených nohou.

„Matka ti řekla o babičce, a já dopovím. Dvacet tisíc sebou vzala za tím barvířem. Zničila mne! Napřed duševně, pak hmotně. Můj otec byl ovšem proti ní stár — ale proč mne za to trestala? Náruživá, sobecká žena, — oh!" Vyrážel poslední slova nenávistně a přímil se v šeru jako soudce.

„Bůh jí odpusť! Já — já nemohu!" Znělo to těžce, jako když kus břehu ulamuje se a padá do hlubiny.

„Nebyla šťastna," zamumlal Viktorýn.

„Nebyla, bohudík!" zasyčel otec. „Snad ani nechápala, co na mně spáchala. A nejen na mně, ale i na tvé matce."

Odmlčel se, jako by bál se dále mluviti. Teprve po chvíli dodal:

„Musím zaplatiti pohřeb, postarati se o její dceru, sice nám ji pošlou postrkem. Vždyť s tím lumpem nebyla ani oddána, a Albi je Bouzova — a ne Liewehrova."

Vyšel rychle ven.

A za tři dny přivezl otec z Vídně Albinu, vysokou blondýnu, plných tvarů, ironického úsměvu kol rudých, oprýskaných rtů.

Matce políbila ruku, Viktorýnovi poklepala na tvář a zaskřehotala něco písklavým hlasem hluchoněmých.

Viktorýn byl zaražen, jak připomínala mu Karlu.

Přijela ve smutečních šatech, od nichž košík plavých kučer na hlavě effektně se odrážel. Ze zjevu jejího vála elegance a parfum velkoměsta. Pohyby její byly hladké, půvabné, zelenavýma očima dovedla dívati se bokem, až srdce se rozbušilo. Nemluvila ráda, vědouc, že hlasem ruší dojem svého zjevu.

Vpravila se rychle jednak do úlohy hospodyně, jednak opatrovnice nemocné. S Annou v kuchyni dorozuměla se výtečně, pouhými značkami, a matce posluhovala obratně. Až zažárlil Viktorýn, vida, jak matka si ji rychle zamilovala. Jeho Bertu nikdy tak ráda neměla.

Ostatně i mužové oceňovali zdatnost nové hospodyně. Zašel do kuchyně otec, zašel i syn, dívat se, jak obratně a čistotně si vede nová kuchařka. Jak sněhobílé ruce její se kmitají, jak září bílá zástěra na tmavém úboru a bílý čepeček sedí na kučerách jako motýl na květinách.

Mužům obědy lépe chutnaly, když neviděli u vaření Anku se stále zavázaným palcem.

Albina strojila se i doma. Ani při vaření neodkládala náramků. Jedla málo, ale ráda mlsala. Byla z žen, které vzdají se snadno i nejnutnějšího, ale neobejdou se bez nejzbytečnějšího. Obratně dorozumívala se s domácími pouhými posuňky. Ale ty byly výmluvné.

Buffetistka! Viktorýn překonal rychle svůj předsudek proti kavárnickým krasavicím. Ne, že by Albinu považoval za čestnou výjimku, ale jí tak dobře vše slušelo. I ten nepravostný nádech. Dívala se přímo a chytrácky do očí, při smíchu bleskotaly jí ostré zuby a zachvívala se plná ňadra vlnivě.

Viktorýn pracoval pilně v sochařské dílně. Od Nového roku bude už ve Vídni. Nyní to bylo jisté. A někdy si myslil, že vezme Albi s sebou. Nepochyboval, že by šla. Byla pro velkoměsto, a ne pro venkov. Bude jeho modelem, má pěkné tělo. Aby si ji vzal — ne! Umělec zůstaň nevázán!

Pracoval na náhrobním modelu pro Bertu. Anděl s převislou plachetkou přes levé líce. Kdykoli mohla, přiběhla k němu do podkroví, kde měl atelier, Albi. Prohlížela si jeho práci, přikyvovala pochvalně nebo potřásala hlavou. A zase vracely se vzpomínky na Karlu. Jen že Albi byla smělejší. Brala Viktorýna kol krku, popleskávala na temeno hlavy, když seděl, dávala mu na srozuměnou, že, ač mladší, přece jest jeho tetou.

A podivno, kdykoli model blížil se ke konci, pukl, znetvořil se. Jako by surová nějaká pěst do něho bila. Snad špatně hlínu obaloval, nerozmělnil dosti materiál. Ale když se to opakovalo, pojal podezření proti Albi. Chodila do podkroví, i když on tam nebyl.

Jednou ji vyčíhal, jak spěchala po schůdkách nahoru. Kradl se za ní. Schody praštěly, bral je po dvou.

Otevřel zprudka dveře atelieru a stanul v úleku. Zády k sobě viděl Albi. Držela otce kol krku a tiskla se k němu tělem.

Otec se vytrhl a zarděl do krvava. Pohledy obou mužů se zkřížily.

„Má je!"

„Nikoli, moje!"

Albi se obrátila a vidouc Viktorýna, vykřikla. Ošklivě, jako když kámen zavadí o telegrafní drát. A byla tatam ze dveří. Otec odešel mlčky za ní. Viktorýn ani si nevšimnul, že model je zase pokažený. Přešla ho chuť ke všemu. Jen cos pálilo v nitru.

„Co ještě chce otec, když má život za sebou? Užil dosti, je mu pětačtyřicet. Teprve pětačtyřicet," opravil se, „může žíti ještě dvacet let. A máti je na zhasnutí."

Bodlo ho u srdce. „Uvidíš, že si tatík přivede macechu," zněla mu v uších slova matčina, tak často slýchaná.

Ještě nevyšel z pokoje, když otec se vrátil. Bledý, se sevřenými rty. „Zůstaň tu," řekl, „mám s tebou co mluviti."

Odkašlal si několikrát, zakroutil nevrle krkem, jako by ho límec škrtil, a počal.

„Posledně, víš, jak jsme o bábě mluvili, byla řeč, že babička mne i tvou matku ošidila."

„Ano."

„Já, já byl ve Vídni vázán."

Otec uvázl a rozkašlal se. Pak vytáhl kapesník a utíral si nos.

„Snoubenka má byla počestné děvče, i tvá matka měla známost. Ale babička nás roztrhla, mne od mé a matku od snoubence-vojáka. Jak nám bylo, raději nevzpomínat. Řeknu jen, že když Prušáci odešli, vrátil jsem se z trhu dříve, než mne čekali. Matka měla návštěvu. Totiž tvá matka — má žena. Vojáka."

„Tatínku!" vykřikl Viktorýn v náhlé hrůze a chytil otce za ruku.

Otec se vyprostil a řekl: „Nic se neboj, podržel jsem rozum. Bylo mně jí líto," dodal temněji.

A otočiv se, vyšel ven. Viktorýn zůstal.

Setmělo se mu v duši, a rty jeho šepotaly: „Proto tedy —!"

Roztřásly se mu nohy, a závrať zatočila mu hlavou. Jako by s věže pohlédl přímo pod sebe do hloubky.

Proto ho otec neměl rád, že nebyl — že nebyl —

Nesnesl hrůzy, jež na něho kvačila, nesnesl ani na chvíli špatné myšlenky o matce. Vše v něm zakolísalo, od žaludku zdvíhalo se mu ošklivě. Vstal a šel přímo k matce. Znáti pravdu, pravdu především, a pak — hustý závoj kladl se mu za to „pak."

Matka poslední dny již jen mohla seděti, hlavu na polštáři na stolku. Nohy měla těžké, tvrdě oteklé, tváře visely jí jako vaky přes spodní čelist. Lékaři ujednotili se na diagnose vodnatelnosti srdečníku.

Jako vichr vrazil Viktorýn k ní.

„Anko, jděte!“ řekl služce.

„Co jest, Viktouši?“ tázala se máti, když osaměli.

Viktorýn nemohl nalézti slova, nemohl podívati se na matku. Ale cítil, že se zalkne, nebude-li mu uvolněno.

„Matko, nelekejte se!“

„Pro Krista Pána, co se stalo?“

„Nic, nic! Jen — matko — vy jste mi řekla — že kdysi — zaslíbena jste byla jinému. Před svatbou.“

„Nu, ano — ano.“

„A ten jiný — voják — se už nepřihlásil? Po svatbě?“

„Ne — anebo počkej, vzpomínám — byl na vojně zajat — vracel se do Lince a stavil se tu. Ale nikdo ho neviděl.“

„Ani otec ne?“

„Ne. Alespoň mi o tom neřekl.“

„Nikdy nic?“

„Nikdy, synáčku. Ale proč se tak ptáš? Co se ti stalo?“

Viktorýn zabodl zraky pevně do země, srdce div mu z prsou nevyskočilo.

„A při té návštěvě, — matko, — nezlobte se, — byli jste — byli jste sami.“

Šepotal. Cítil to, ale nemohl jinak. Síla neznámá mluvila za něho. Matka neodpovídala. Vteřiny plynuly, ach, tak zdlouhavě! Až promluvila hlasem jako z hloubi studny: „Nebyli jsme sami.“

Viděl, že pochopila, a již se mu ulevilo.

„A kdo? Kdo, matko?“ šepotal.

„Ty! Ty jsi byl!“

„Já?“

„Ty už jsi byl!“

Pozdvihl zrak, vše se mu vyjasnilo, blahá úleva zavlála sevřenou hrudí. Ale v zápětí vykřikl: „Matko!“

Stála před ním přísná, veliká. Oči měla vytřeštěny. Dívala se hrozně. Oči chladly, mrtvěly. Zastenala a tiše se hroutila, téměř sesypávala. Syn ji zachytil. Vykřikl pronikavě. Přiběhl otec, Lexa, Albi. Křísili matku. Přišel lékař. „Mrtvice srdeční,“ řekl.

Byla mrtva. Ticho zavládlo v domě. Otec plakal. Uložili matku po boku Františkově. Teprve po pohřbu probouzel se Viktorýn jako z omamu. Vzpomínal na matku, na výjevy z dětství, na vše co pro něho vytrpěla, jak ho před otcem chránívala. Zachtělo se mu prudce položiti hlavu do jejích rukou, požalovati, poplakati si. V prsou se mu to zmítalo, čelistě se roztřásly, oči pálily od zadržených slz.

A náhle zavalila ho bolest jako hora. Vše by dal, aby ožila, a mohl jí říci, jak ji miluje, aby ožila jen na hodinu, pohlédla na

něho laskavýma očima. Vše by dal, i své umění, ano, zřekl by se ho. Hodina jejího života větší má cenu, než celé to marné umění!

V noci nemohl spáti. Probouzela ho ošklivá bolest. Noha počala ho svěděti, hluboko až v samé kosti. Nesnesitelně svěděti. Rozerval by si maso, vyloupnul kost. Pak rozlézalo se svědění po těle, příšerné svědění, dusící dech, svírající srdce.

Odtrhl se úsilně od bludného pocitu, věděl, že by zemřel, zšílel. A když ještě bojoval, slyšel náhle hlas: „Matkobijce!“

„Ne!“ vykřikl do tmy, „nezabil jsem!“

Pouhé domněnky, výrony chorobného stavu, žádné důkazy.

„Matkobijce!“ opakoval hlas.

Což jednal moudře? Nejednal. Jiný by nevěřil, jeho strhla neblahá fantasie. Ano, zde jsou důkazy, zabil, zabil.

Ztupěl. Albi hrála si před ním s náramky a prsteny matčinými. Vše mu bylo jedno.

Chodil zase do lomu nad Jordánem. Bral kameny do rukou a zapomínal na ně, až tuhly mu svaly, tuhla krev, kameněly kosti a trnutí obíhalo po něm, jako by obrůstal patinou, mechem, sám balvan mezi skálami, a zdálo se mu, že to jsou jediné chvíle úlevy v honbě neuvědomovaných myšlenek, jediné dřímoty v hrozné bezesnosti. Nemyslil, necítil, nebál se, netoužil, a téměř nebyl.

Tichá, všemu vzdorná síla klidu uléhala na vše. Pobřežní olše usnuly v měkkém stínu, a pně jejich, jako by přilnuly k zemi, skláněly koruny k hladině vodní. Obrysy stráně rozplývaly se jako gravury v akvatintě.

A ze skal dívala se ne již tajemná, mučivá tvář Sfingy s chladnými důlky místo očí, ale bílá omšená lebka s měkkou tmou v očích, plující v bledém oparu měsíčních paprsků na vlnách nepostřežitelného pohybu, ne již protiva života, ale jeho doplněk, ba vyvrcholení.

Již si připadal jako Treybal, pokleslý, přitlačen k prachu s tíží na bedrách, jež vzrůstati bude lety a kloniti šíji hloub a hlouběji, až na vždy zabráněn mu bude pohled do volné výše. A již jako by ze sebe cítil puch země. Prachem jsi a v prach se obrátíš! Boj života s nebytím, a na konci všeho — závoj, neznámo.

Vstával ze zadumání ztuhlý, probouzel se ze spánku k trýzni. Ach, těžko je býti mrtev! — —

Chodil po břehu Lužnice. Potkal zase Treybala.

„Jo, jo, vdovečku!“ volal. „Guten Tag, spanilý Tannhäusere!“

„Nechte mne, pane Treybale!“

Treybal zastoupil mu cestu a plival stranou.

„Ó, ó! Dostaneme mámu, dostaneme!“

„Co mi po tom?“

„Už vymáháme dispens pro sestřičku. Sestřičku z jedné matky! Fuj!“

„Pusťte mne, pane Treybale!“

„Je to pořádek, jářku, pořádek?“

Viktorýn odstrčil opilce z cesty. Treybal hučel za ním nějaké nadávky.

Viděti člověka, bylo Viktorýnu protivno; mluviti s někým, nemožno. „Slepá a hluchoněmá příroda!“ tak řekl kdysi Treybal. Měl pravdu. A přece blouznil kdysi o účelnosti všeho. Což slepá náhoda učinila kámen tak mocným, že i nah není nestoudný, a oloupán do jádra umělcem, září nesmrtelnou spanilostí?

Zadíval se do červánků na nebi, pluly jako valouny porfyru. Hlubina Jordánu vzdouvala se jako tekutý malachit. V úvalech rostla amfibolová tma, vypíjela barvu věcem jako pyrop pohltil barvu krve. Oh, všecky živé barvy jsou v nerostech, a ty mají býti mrtvy? Poznal kdo stkvělejší běli, než křídy v slunci, tohoto vřelého sněhu? A prudká žluť hlinky vítězně zápolí s kvetoucím blaťouchem na břehu rybníka — — —

Vyplašil vodní slípku, vyletěla. Ach, křídla! Nepochopoval, proč někdo po nich touží. Což není závratno z pohledu kolem sebe i do hloubi? Závratno a úzko. Ztrácel se v dumách bezúčelných, nevedoucích k žádnému vyjasnění, a probouzel se jediným slovem.

„Matkobijce!“

Trhlo to, jako když ukonejšený nerv ozve se v rozbolavělém zubu. Až v očích se zatmělo.

Nikoho nenavštěvoval. V hospodě sedával po koutech. Chodil na předměstí, kde tušil, že bude sám nebo mezi neznámými. V noci bděl, a ve dne pospával. Chvílemi přál si sešílet, doufal v to jako ve spásu. Nevědět o světě!

„Mladý pane, Albi ujela.“

Lexa opakoval to několikráte, než mu Viktorýn porozuměl.

„Co? Co?“ koktal.

„Ujela s nějakým rajzákem. Pobrala, co mohla.“

Viktorýn pokrčil lhostejně rameny a teprve po chvíli řekl jako ze sna:

„A co otec?“

„Pantáta jel za ní.“

Když pak Viktorýn stále nic neříkal, dodal Lexa:

„Inu, na podzimní listí leze hmyz.“

Otec vrátil se druhého dne sklíčen. Skrýval se, protože se styděl. A od toho dne sedávali otec se synem na večer proti sobě, mlčíce celé hodiny. Otec zapomínal šňupati.

Ale Viktorýn se probíral. Pozoroval otce. Trpěl pro lehkomyslné děvče. Pozdní vášeň, pustošivý vichr v dřevnatých už větvích. Zase podebíral si štětičky vlasů mezi prsty a poklepával na ně druhou rukou. Byl to jeho otec, jeho krev!

Viktorýn věděl, že zhřešil hrozně, ale nyní doufal, že možno to odčiniti. Chtěl se káti, to jest dále žíti. Avšak kdo vymyslí si pokání tak velké, jako byl jeho hřích?

Otec pochybuje, že má vlastní krev u sebe.

Nuže, nebude ho přesvědčovati o opaku. V tom bude počátek trestu, ne ještě trest celý. Neboť byl lépe na tom než otec. Věděl, že je tu právem pravého dědice, a ne cizím vetřelcem.

Otec by rád věřil, ale nemůže, rád miloval, ale nevěří.

Viktorýn přemýšlel o větším pokání. A vůle, odčiniti zlo, přibarvovala myšlenky jeho teplou něhou. Měl soucit s osamělým, nešťastným otcem.

Míjely měsíce. Nastala zase zima. O Albi nebylo slechu.

Jednoho dne řekl otec: „Viktorýne, dám ti spořitelní knížku na šest tisíc."

„Proč pak, tatínku?"

„Je to po Bertě, a tvé úspory za čtyři léta."

„A odkud máte kapitál, tatínku?"

„Prodal jsem vše, jak to leží, a koupil na severu továrnu na hračky. V Lánsku."

Odmlčel se. Viktorýn pochopil, že dává mu svobodu. A náhle mu vysvitlo hledané velké pokání. Smír za zločin. Všecky svaly jeho těla se napjaly, aby překonaly třesení, které probíhalo jako mráz v žilách.

Pohlédl otci přímo do očí a téměř vykřikl:

„Dobrá, půjdeme do Lánska!"

(Příště dále.)

Antonín Sova:

„U Shorňů".

Povídka blankversem.

(Dokončení.)

VIII.

Čas léta nadešel. Již klasy žloutly,
rákosí v rybnících se ohýbalo
a houstlo. Háje vzrostly, potmavěly,
čas žní byl na dohled . . . V tu právě dobu
syn starší dědův mnohdy přijížďíval,
jak zvyk si odedávna. Ne snad proto,
že cítil ještě s lidem, s rodným krajem,
leč proto, aby shlédl starce, otce
a svého rodu nejstarší, by péči
svou projevil a vůli svoji pevnou . . .
Byl od kosti to byrokrat. Ten štítil
se téměř mravů selských. Vídeň vssála
se všemi póry v jeho srdce, mozek,
křesťanské pokrytectví s labužnictvím
a chantanovou, lehkou, vinnou mlhou.

Tak mluvil česky, jak by nevědomky
frivolně posmíval se slovům, větám
a významu jich. Vídeň překřtila jej
v nečisté lázni, kterou propírají
se české dušičky v ty milliony
kreatur, jež tak zlehka zabíjejí
svou minulost i budoucnost i význam
našeho rodu, naši zemní sílu . . .

Schorn jméno jeho bylo. Zrůžovělý,
měl zlatý licous, krásně nabarvený,
byl jovialní, kavalírský k nižším,
své sliby činil rád, však s výhradami,
by právnicky se netknul držav, zájmů . . .
A s jakýms úsměvem, vždy povznešeným,
jenž v selském snad měl původ furiantství,
se díval na hemžení malé kolem,
na zápasy i naše pokoření
vládami všemi, které rodily se

z násilí, moci. Sám vždy přijíždíval.
Sám, bez ženy a bez dospělých dětí.
Neb nikoho z nich ves ta nevábila . . .
Sedláci hloupí, řeč ta neznáma jim,
ty zvyky směšny, fádní dny a k smíchu
spojení s městem, jídla neobvyklá,
krajina plochá, fádní . . . Do myslivny
se nastěhoval, komnaty tu míval
dvě v prvém patře! S nadlesním, jenž Němec,
lámanou češtinou jenž přizpůsobil
se kraji, lidem, nejraděj se stýkal,
s ním píval, honil, psy štval na zvěř, číhal
na sluky táhnoucí a za večera
v zahrádce taroky hrál s ním a správcem
a s farářem, jenž do fary je zvával
zas pro změnu a jiné pro požitky . . .
A otec Shorňů, jehož mrzívalo,
že jeho syn, pán z Vídně, odřezancem
se stal, jak mistr Malý, zdejší krejčí,
na politických schůzích vykřikoval,
přec jenom potěšen byl, chlubíval se,
omlouval syna tak, jak omlouval jej
i farář, správce, nadlesní, již všichni
s ním němčívali pod staletou lipou
tam u myslivny v lese. Omlouval jej
životem, zvyky, pobytem tím dlouhým
v tom cizím městě, kde prý nutno žíti
tak, jak nám prospěch káže . . . To vše říkal,
však od srdce mu odpad, rád ho neměl,
lstným byl mu, neupřímným, zakukleným,
odpadlým od rodu, vždy bál se před ním,
zchytrale vyhýbal se jeho přáním
i rozkazům a jeho silné vůli . . .

IX.

Tak cítil také nyní . . . Tentokráte
však nepřijel syn pouze uzřít otce,
osvěžit dušičku svou i své tělo,
dát radu nebo slib a promluviti
si o náladě, nebo o možnosti
ústupků, politice silných, slabých,
o hospodářství, smlouvách, bankovnictví,
či o Německa věrném spojenectví.
On přijel tentokráte jako soudce,
jenž uražen byl pouhým zaslechnutím
děsivé zprávy, hněvem jat a studem
se chystá vyřknout spravedlivý ortel . . .
I starý, zdálo se, že dojat zprávou

byl o příjezdu syna . . . Řekl: „Stázi.
Poslouchej, zdá se mi, že budou chtíti
nás rozvést od sebe . . . Já nepovolím,
já neopustím tě, ať třeba stojí
to i můj život. A ty mlč a na mne
se ve všem spolehni. Jen, Stázi, neplač.
To má je starost. Mladé hospodyni
však neodpustím. Ať se na to těší,
že na mne štvala mého Vídeňského . . .“

Tak čekal dne, až přijde . . . Hospodyně
se zdála býti s plánem srozuměna,
tak jistá, jako by se posmívala
oběma starým zraky veselými . . .

X.

Syn záhy přijel. S tváří neproniklou
jak vešel k otci, objali se spolu.
Tak činili již za dnů mladých časů . . .
A ač syn skrýval masku diplomata
hovorem, smíchem, nezakryl ji zcela.
Hned brýle čistil, zlatem lemované,
a podezřele díval se a mžoural
prostými zraky na stařenu hbitou,
jež přiskočivši k ruce se mu hnala,
ji líbat chtěla. On však ruku ukryl.
A odvrátiv se od stařenky, pravil
žertovně zpola, aby nepobouřil
staříka-otce posměchem svým příkrým:

„Aj, aj, nu vida, to se s vámi stala
najednou změna. Nevěřil bych ani.
Do smrti neuvěřím. Povíme si
až někdy o tom více, jak se patří . . .“

Však s místa stařena se nehýbala,
návykem ženské zvědavosti, zvolna
jak plž se zrakem plachým dotýkala
přísného pána, tu zas tykadla svá
choulila, hledající ustrašeně . . .

„Jdi, Stázi,“ stařec velel. Ona vyšla.
Pak s lítostí děl jakousi, jež řečem
synovým předcházela: „Nelíbí se
mé hospodářství tobě, hospodyni
a ve vsi lidem. Ale to tak bývá,
když činí člověk, co se jiným nezdá.
Snad nikomu tu baba nepřekáží.
Krčí se ke zdi, nikoho tu nemá.
Mně líto je ji pustit. Že to cítím,

co pro ni činím, tomu nerozumí
jen ten, kdo znal ji jako já, tu holku.
A já ji znal. Však rozešel se tenkrát.
Nebylo usouzeno žíti spolu.
Až teď se splnilo, co mělo býti,
a třeba pozdě, Bůh si na mne vzpomněl.
A že je tu, já raduji se z toho."

„„Však pohoršení vzbudil jste tím, otče.""
Tak syn mu domluvil, „„ves celá vzhůru.
A kde kdo prstem ukazuje na vás
a šeptá si: to chytře nastrojila
žebravá babka. Vy to tedy chcete,
by kdokoli tak mluvil? A co díte,
že vikář moh' mi mezi mnohým psáti:
tak na kolena stará neoddaný
že žíti musí, kdo by pomyslil si?
Hle, pohoršení. Také hospodyni
já nedivím se, ruce spínat musí.
Jako by poctivě vám nesloužila.
Vždyť hloupá byla by. Má přece děti,
ty na lásku jsou vaši odkázány,
milují dědečka, a dostanou-li
cos od někoho, jistě od vás, dědе.
A teď ta přijde, shrábne, kde co zbývá,
své kapsy nacpe, příbuzné si svolá . . .""

To slyšel děd a pot si stíral s čela . . .
Cos bojovalo v něm. Pak hlavou vrtěl
a v řeč mu skočil. „Nikdo nepřinutí
to měniti už. Tak jsem umíněný,
jak býval jsem. A také hospodyně
mne nepřesvědčí, kdyby anděl byla,
mne do prachových zabalila peřin
i kdyby pro mne nebe vymodlila.
A říkáš-li, jsou lidé pohoršeni,
že rozezlen pan vikář, to se spraví.
Hle, podivno jen, jak ty vzejdou řeči.
Což kdybych tak se oddat dal," řek', smíchem
poťouchlým vzhořel, zlomyslným bleskem,
„bych pana vikáře si opět smířil,
bych slavné oddavky měl s muzikami
jak patří se a celou ves si pozval,
vystrojil hody?"

Syn se přísně mračil,
ničeho na to neřek'. Starý, zbožný
ač křesťan, přec jen kněze nemiloval,
za mládí přel se s nimi o pozemky
a posoudiv se, zpravidla vždy prohrál.

Vždy neuctivě mluvil o vikáři
s posměchem zjevným. Ale syn již věděl,
jak stařec rozhodnul se.
S hospodyní
i s bratrem dlouho potom radili se . . .

XI.

Děd na vzdor všem se chystal oženiti.
Babičku laskal, smál se krásně na ni,
jí prokazoval tolik pozorností,
že kdo jej zřel, tak soudil: Je to stářím,
už před hrobem, jak bývá. Lidé zdají
se býti z jiných světů. Kůry pějí
jim andělské. A jsou jak boží děti.
A jiný soudil, že se stařec zbláznil.
Má marnotratné choutky. Přísně radil,
by peníze se před ním zamýkaly,
než senilností marnotratnou skončí . . .
‚To jsou ti starci,‘ pravil kdosi synu
a hosti Vídeňskému: ‚začnou žíti
dvojnásob nějak, začnou nepokojem
okolí plnit, počnou objednávat
předrahé věci, láskou zahrnovat
lhostejné lidi — třeba pozor dáti,
v čas předejíti. Jakés elementy
v nich pořouchlé se jeví. Pozor tedy.‘
A vskutku, děd když počal starati se,
počítat, měřit, kupovat a smlouvat,
u hospodáře hlavy dohromady,
dva synové a mladá hospodyně
se radili, jak zhoubě předejíti.

Tož usnesli se: Pošlou na Zálesí
stařenu k příbuzným, by dohlížela
na drůbež domácí a dobytčata.
Sejde-li s očí, otec zapomene,
jak starci zapomenou. Vyhnati by
ji chtěla hospodyně. Muž se vzpíral,
leč neměl síly. Vídeňský však zchytra
a diplomaticky vše uvažuje,
stařenu radil poslat na Zálesí . . .

XII.

Ta jako plž se stáhla, ticha byla,
a pozorujíc čekala svůj ortel.
Jak navykla si na žvatlání starce,
na jeho řeči, jeho laskavosti,
už věděla, že starci nedovolí,
by žila s ním. A jednou vskutku z rána,

když odpočíval děd, ji zavolali.
A řekli jí, že na ní záleží to,
by zmoudřel starý tak, jak býval dříve.
A pak, až zmoudří, vrátit můž' se zase.
Však do těch dob ji pošlou na Zálesí.
U dobrých lidí bude sloužit, lehká
tam práce, ošacení, dobré bydlo.
Jen starci nemá dřív, než třeba, říkat.
On vznětlivý je, bouří, zle se rouhá,
když ucítí, že někdo krok mu kříží . . .
Je lépe moudře s očí se mu ztratit
bez velkých řečí, bez nářků a pláče.
Však poslechnout-li starce odváží se,
s ním provede-li hloupý jeho záměr,
do horoucího pekla dostane se,
tam po smrti jí pálit budou tělo.

Tak jednoho dne chytře odstranili
stařenu, dary dali. Dřív, než mohla
si pomysliti a než vzpamatovat
se mohla z rány té.
Jí samé bylo
u srdce divno. Nevěřila tomu
a vzpírala se. Že by stařík mohl,
jak zamýšlel, s ní ku oltáři jíti . . .?

XIII.

V své těžké lítosti v tom okamžení
shledala věci své a pokoušela
se to vše říci starci. To, že měla
jít dávno z domu. To, že překážela.
Že všichni divně dívali se na ni.
Jen on a děti že se neštítily.
Kdyby tu vytrvala, mrzutosti
by jenom vzrostly. Nechce hospodářům
na vzdorech trvat, čemuž Bůh sám brání.
A ďábly neradno je pokoušeti.

To slyše stařec, zaplál starou vášní.
„Mlč, Stázi. Vím, že ze sebe to nemáš.
Jak přišli, zakřikli tě, pohrozili,
a ty se bojíš. Tys mi pěkná žena,
ty nevytrváš se mnou, nevzepřeš se,
a do očí jim neřekneš, co myslíš . . .
Znám Vídeňského, ten má ve všem prsty.
Chytrosti jeho na mne nevystačí . . .
To všecko, což mi nečistého proved,
kde jakou úlisnost a kličku chytrou
jakou kde zaplet, aby proved svoji,
mám v dobré paměti. My nikdy spolu

jsme dobře nevyšli. On vždycky hleděl
jak ze mne vymrskat, co jen se dalo,
jak poručníkovat a i tím vládnout,
co zbylo mi, a nač by sáhnout neměl.
A teď, kdy odměnit se má a nechat
mne na pokoji, do svědomí vleze
mně, otci, dává žít mně po své vůli,
to nepřeje mi, z čeho radost cítím:
bych po svém žil, jak rozumím a umím.
Přisahám, Stázi, tebe nevyženou,
jak nade mnou je Bůh.“
A to řka, třásl
se jako list. A nepustil ji z domu . . .

XIV.

Nic platno. Děd, ač hlídal ostražitý
dnem, nocí, při své Stázi věrným srdcem
vytrval do konce, -- ji přestrašili.
A přemluvivše výhrůžkami pekel
a očistce, v den jeden odstranili,
ji odvezli, by už se nevrátila . . .

To ku podzimu bylo. Stařec čekal . . .

Pak poznav, když se dlouho nevracela,
že přece lstí tou nad ním zvítězili,
zahanben ani slova nepromluvil,
ponuře mlčel, ale po mstě práhnul
takové hrozné, jež by hanbu smyla
strašného, jak si myslil, pokoření . . .
Bral jídlo mlčky z rukou hospodyně,
před dětmi uzavřel se, syny svými,
obestřen temnou hrůzou jedné, silné
myšlenky strašné, která zněla stále
jak jeden tón, jenž zníti neustává,
nedá se zaplašit ni přervat něčím . . .

Jak veliké on cítil pokoření,
tak černá rostla msta a bezohledná,
jíž s Vídeňským se chystal utkat synem.
Snad syn se bál, že dlouho nepřicházel.
Snad proto též, že honbami dny krátil
a noci s veselými společnostmi,
nepřišel několik dnů po zmizení
stařeny k otci. Čas mu popřál, takto
se tiše vyzuřiti. Zahloubati
se v přestupek svůj. Kajícně se vrátit
ku starým zvykům. Ozvati se prvý
a uznat celou pošetilost svoji.

XV.

Hněv dědka ztrávil. Hynul nenávistí,
jej slovo popouzelo, úsměv, pokyn.
Tak nikdo na světě ho nepokořil,
tak nikdo lehčeji mu nedokázal,
jak málo platí jeho pevné slovo . . .
Vídeňský proto zbaběle se stranil
a nepřicházel k němu. A děd zuřil.
Sám chystal se ho v poli vyhledati,
s ním střetnouti se, pár slov vyměniti
a říci mu, co soudí o tom skutku.
Jak za dávných dob loveckých svých vášní
sňal se zdi pušku, vyčistil ji, vložil
patrony v brašnu, sukovku vzal, kráčel
za humny zadem v nekonečná pole . . .

„Již léta nehonival,“ šeptla mladá
chorému muži. „Co chce, blázen, asi?“

Za lesem zněly trubky lovčí, časem
podzimním větrem donesené zvuky
ran vzdálených se třásly nad strništi.
Již dědek sotva dovlékl se k lesu,
unaven posedával . . . Večer zlatil
ohromným světlem svojím les i stráně
i hloubku údolí, kde pod myslivnou
ves mizela, jak vplynula by v dálky.

Pak velkým kruhem vraceli se domů
znavení lovci se psy, svými honci,
však ne kol děda přímo, úžlabinou
kdes pod lískami, jalovci a šípky,
a za chvíli se do vsi navraceli.
Zšeřený večer na žlutavé stráně
klad stíny dlouhé. Děd se také zdvihnul
a ke vsi stařeckým se krokem vracel.
Na svislém rameni se kývala mu
zčernalá puška, těžká, starodávná,
pod její tíží pitvorně se šoupal
krok jeho stařecký, stín vlék' se za ním . . .
Teď u myslivny postál, rozmýšlel se . . .

A když ne k němu syn, on do myslivny
po schodech dřevěných se k synu dovlék'.
A sotva vkročil mlčky, sotva used,
svou pušku postavil si ke kolenu.
Syn jeho, pán, teď navrátiv se z honby
dopola svlečen seděl na divaně,
veliké břicho uvolněné k stolu
tisk nějak s bázní pocítěnou v mžiku,

zřel zdiveně zpod zlatě skvoucích brejlí,
jak dívají se ti jen, děs kdož cítí . . .
A víno před ním nalité a jídlo
tu stálo, kouřilo se z něho vonnou,
a sytou párou . . . on však neodvážil
se zažertovat, jak měl v obyčeji.

„Vítám vás,“ řekl, „pojďte, jezte se mnou.
Zas rád vás vidím. Právě přemýšlel jsem,
že zítra zajdu k vám a že si spolu
zas jednou promluvíme.“

„„Víš,““ tak pravil
stařeckým, umíněným hlasem otec.
„„Víš, nemám kliček rád. A zkříží-li mi
kdokoli pevnou vůli mou, je navždy
můj nepřítel, a ať to syn je vlastní,
do smrti zůstane mi nepřítelem.““

„Nu, nu, tak zlé to nebude, já soudím,
však smluvíme se.“

„„Cože!““ stařec vzkřiknul,
jak had když uštkne uprostřed jej srdce.
A shlédnuv, hněv že jeho znevažuje
úsměvem úlisným, jejž znal tak dobře,
všecek se rozlítil, svých smyslů bouři
již neovlád' a řek: „„Měl zkrotit bych tě,
ničemný chlape. Dvojnásob se stydím
za tebe. Přijdeš, poručíš jen, plivneš
na moji vůli. Syn jsi můj, krev moje,
však horší ras, než cizí moh by býti.““
To řekl spíš, by výhrůžkou tou příkrou
oteckou převahu mu připomenul,
bestii zkrotil, ulehčil si v hněvu.

V tom syn se vztyčil. Celým velkým tělem
se vyřítil, chtěl hlaveň pušky lapnout.
O pomoc zařval, děsně že se třásly
myslivny okna . . . Tím víc rozzuřil se
děd, odporu jenž nesnes. Uhnul puškou.
Zamířil . . . Rána třeskla . . .

XVI.

Do ramene
syn postřelen se svíjel na podlaze,
v své ruce ještě drže hlaveň pušky . . .
V tom křičel nadlesní a žena jeho.
Několik chasníků, žen přilákaných
od práce vběhlo. Děd tu seděl bledý
na židli jako zločinec. A mlčel.

„„Co, co se stalo, co se stalo!““ křičel
nadlesní, nechápaje. „Blázen,“ stenal
syn. „Zbláznil se. Což nevidíte blázna?
Jej měli dávno krok za krokem hlídat.“
Děd mlčel. On že blázen? „„Lež to!““ pravil
s touž umíněností. „Že pokořil mne,
necítím lítost s ním a neodpustím
mu nikdy. Stalo se. A já jsem střelil.““

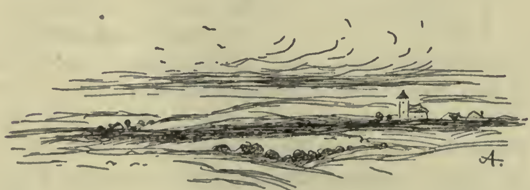
„Je blázen,“ tvrdil syn, když posadili
jej do pohovky. Bláznem prohlašoval
jej, aby zmírnil jeho čin i slova.
Pak četníku děl, rázem přišedšímu:
„On zbláznil se . . .“

Tu všichni divili se.

Poklepal četník na ramena dědu,
jej vyzval k odchodu. Jej provázely
zástupy lidí v samém podvečeru,
jež skupily se v cestě před myslivnou
a před domky. Ta zvěst šla od rtů ke rtům.
Děd bránil se. Jen cosi vzkřik', však marně.
A všichni litovali děda Shorňů.

Kdes v křižovatce krejčí Malý řečnil
v zástupu lidí. Zmlknul náhle. Všichni
reptali popuzeni. Potom kdosi
za dědem vykřik: „Omlouval jsi pořád.
A když nám škodil, daně přitužoval,
když poněmčil, co poněmčit se dalo,
tys vydržel to. Proč jen teď, když proved
ti proti vůli tvojí — co, my víme, —
svou zvůli, vzkypěl jsi? To měl jsi dříve
synáčka trestat, dokud čas byl k tomu . . .“
Zdvihly se hlasy, četník pohrozil jim,
Chtěl zatknout. Stádem zástup rozběh se
v tmu noční. Ku vsi úprkem se ztratil . . .

A od těch dob byl děda Shorňů bláznem,
hlídaným k smrti, na vždy oloupeným.

E. Sokol:

Rybník.

Román.

II.

(Pokračování.)

Nádraží bylo as půl hodinky od Žitavy, jako jediný výsledek měšťanského odboje proti železnici; dnes, kdy se již zapomnělo na krásné formanské časy, a kdy se rány po nich jakž takž zhojily, byl škaredý, nemilý. Pronaříkali jej, kdo musili v blátivé dny někam ven; chválil jej jediný Sahula, který prodal domek v městě, na svém poli při nádraží postavil si jiný a vymohl si proň koncesi hospodskou. Hospůdka stála přikrčena pod stanicí, ztracená v širých polích, neživá po celé dny vyjma doby zastávek vlakových a pak poledne a večer, kdy se šenkovna oživila na chvíli posunovači, výhybkáři a dělníky, zadní honorační pokoj pak úřednictvem.

V poslední době však, co se vrátila z Vídně domácí dcerka, měla mimořádné návštěvníky tu a tam, mezi nimi nejvytrvalejšího Karla Rechnera, učitele z Loučan. Byl dobrý, družný hoch, ale měl osud proti sobě, jak říkal, a jedna jeho nepříznivá chvilka jej sem zavála.

Míval lásku v Březové, Čerychovu Sášu.

Sáša byla drobná, čilá, okrouhlého obličeje se zdviženým nosíkem a velkýma, věčně udivenýma očima. Údiv byl ne snad v tvaru lehce vypjatého obočí, ale v samé její podstatě. Divila se všemu, ráda, naivně. Údiv jí byl sprostředkovatelem se světem, jenž se jí proto strašně líbil. I do Karla se tak zamilovala. Tak: on, pan učitel, takový výborný muzikant a dobrák, on s ní mluvil a chodil o výletě! tancoval tři kola za sebou! při druhém se na ni hezky podíval, při třetím řekl, že ji má rád, a na druhý den přišel, že prý bude docházet nyní častěji, když tedy chtějí býti svoji!

Jak se nedivit — a nemilovat ho! Nuže, v létě si chodili do půl cesty vstříc pro hrst smíchu a přítulného mazlení, v zimě si i psali, on taková bláznivá psaní, že mohla na nich oči nechat a musila je míti na stolečku, než přišlo nové, aby mohla každou chvíli znovu číst. Byli strašně šťastni, a maminka Čerychová, majitelka malého domečku a ještě menší pense, s nimi.

Ale druhé zimy nastala rušivá změna. Karel si přivedl do Březové na ples kamaráda zvěrolékaře, jenž právě dostudoval, a nemaje se kde usadit, usedl doma a zkoušel zatím svoje umění v nejbližším okruhu. Představil jej Sáše, a protože výborně tančila, postoupil mu prvé tance, aby měl k Březovankám sympatie. Zvěrolékař vysekl vídeňskou poklonu, přetřel si vousiska a tančil tedy. Ale hlavně vykládal. Uměl ze široka, neostýchavě, skoro dramaticky, a bez konce. Látky měl dost, nevyhýbalť se ničemu, a byl dravý a útočný; čehokoliv se dotknul, to strhal, ať to byla hudba, aranžeři, protějšek či obec a místní i veliká politika. Tak strhal všechen svět; jen když k ní se obrátil, sládnul a dvorněl, že jí až dušička údivem ustávala pracovat.

Když jí o desáté řekl, že by ji chtěl zbožňovat, kdyby Karel dovolil — a ona ovšem také — prohlásila, že by to mohlo být hezké, ba dokonce krásné, a pan učitel že jistě dovolí, protože je dobrák. Aby ukázala, hned mu řekla, aby ji propustil ze čtverylky, že by ji ráda zadala panu zvěrolékaři. Ale Karel už toho měl dost. Zprvu se uspokojeně usmíval, pak se znepokojoval, jak jim říci, aby naň nezapomínali docela, pak si všimnul Sášiných očí, a jak si přítel výbojně uhlazuje kníry, a pak začal žárlit. Odpověděl tedy jemu místo ní, že by si mohl také jiných slečen všimnouti v Březové a nehřešit na jeho dobrotu. Kamarád byl však rozkurážen, blýskal očima i zuby, že prý od čtverylky ustoupiti nemůže, protože ji dostal od slečny, ale ovšem, jestliže si slečna přeje, aby ustoupil, — rozhodil ruce a naklonil ústupně hlavu.

Kdež pak! Chtěla s ním tančit, a tak vzala Karla za knoflík a domlouvala mu, aby nebyl bláhový, však že se natančí spolu po půlnoci ještě dost.

Karel se dohřál a prohlásil, to že nemusí vůbec být. I stalo se. Sáša se mohla utančit, Březová očí mohla pozbýti, jak se ohlížela po nich, zvěrolékař se mohl umluvit, co našel v tom látky k ironickým řečem. O půlnoci seděl s ní u maminky, která si ho starostlivě prohlížela, pak tančil znovu. Sáša mu ke třetí hodině položila hlavu na rameno, přítulně řekla, aby se někdy u nich zastavil, však že cesta ze Žitavy jde pod jejich okny. Políbil ji a šel říci Karlovi, že je hlupák a že může býti rád, vysvobodil-li ho.

Karel již plakal pivem a lítostnil: „Buď si s ní šťasten, je dobrá; miluj ji a řekni, že jsem ji měl také rád, protože ji musí mít každý rád. Každý — dej pozor, ať i tebe někdo od ní neodstrčí, jako ty mě."

Zvěrolékař se napil a prohlásil opětně, že je hlupák, což jej strašně dojalo.

„Hlupák? No ano, ovšem, třeba tedy hlupák, ale později poznáš."

„Ty —" přistoupil k němu inkvisitorský kamarád — „nemyslíš to snad záludně, chytrácky? Pivo mluvívá někdy pravdu."

Zkoumal jeho pohled, ale na konec zavrtěl hlavou a opakoval po třetí: „Přece jen hlupák." Vzal jej pod paží, oblékl a odvlékl

k vlaku, zavedl do Loučan, uložil do postele, na dveře přilípnul lístek: „Zbuďte ho, spí jako dřevo!“ — a šel.

Druhého dne, sotva se vrátil z třídy, vrátil Karel Sáše dopisy, roztrhal její fotografii na kousíčky, pozproklínal sebe, ji i kamaráda, ale když pak také dostal svoje listy bez jediného slovíčka, vyřítil se zoufalý do zimy a tryskem běžel do Březové, to že nemůže být, pro jeden hloupý večer že se přece nerozejdou na vždycky. Přiletěl, zabušil. Přišla mu sama otevřít.

„A jé!“ udivila se, „to je hezké, právě je tu pan zvěrolékař.“

Nepobídla ho, ale nedbal. Je tu? Dobrá, bude tu také a poprosí je oba, aby mu odpustili a vrátili vše do bývalých kolejí.

Seděli tedy spolu, ale neřekl nic, jen se hryzl, když slyšel kamarádův široký smích a proud řeči, jenž mu Sášu unášel tak, že nestačila ani jednou udivené oči k němu obrátit. Viděl, jak bere její ruku, jak ona mu ji ráda nechává, ale mlčel, mlčel. A oni jednali, jako by byl kusem nábytku, ne člověkem, dokonce člověkem, jenž tu měl jistá práva. Nejraději by byl utekl, ale chtěl dočkati konce, i hryzl se a seděl.

Když se zvedali, poprvé se odvážil osloviti ji: „Sášo, proč jsi mi to udělala?“

„Co? —“ podivila se.

„Ty listy.“

„Ale vždyť's mi vrátil moje.“

„No ano, vím, chybil jsem, ale když jsem byl takový po oné noci. Viď, že mě máš ještě ráda a neodstrčíš mne.“

„Ale to se ví —“ řekla; „kdybys byl mluvil s námi dnes, mohlo to být také hezké, že, pane zvěrolékaři?“

Pokrčil rameny.

„On to sice neumí jako vy, on vůbec nic tak neumí.“

„Sášo!“ vzkřikl dotčen.

Kamarád se smál, ona se zarděla, pohlédla na oba a ptala se: „Vyvedla jsem něco?“ Pak podala zvěrolékaři ruku, on ji bez okolků přitáhl a políbil. Karel se chytil za hlavu.

„Sášo, to mě máš ráda?“

„Ano, ale jej radši.“

Zvěrolékař se smál, chytil Karla jako tehdy na plese a odvlékl ho. Poddal se. Sklíčen loudal se vedle něho, až na kopci nad Březovou se lítostivě rozmluvil. Proč prý mu to dělá, beztoho že to vážně nemyslí, jen z furiantství se mezi ně tře a hubí jeho i její štěstí. Kamarád se smál a smál a nechal jej mluvit po celou cestu, až na konec mu řekl: „Vážně to opravdu nemyslím. Nebyl bych do tebe hádal tolik bystrozraku. Ale nenechám ji, tobě ne, protože tě mám rád, hlupáku.“ Otočil jej od sebe a odstrčil na rozchod.

Karel byl zoufalý. Psal Sáše, ale nedostal odpovědi; přišel ji třikrát prosit, aby se k němu vrátila, ale marně. Litovala ho, že v takové zimě, v takové nechvíli se za ní vydává, slíbila dokonce, že bude-li ho mít zas někdy radši než zvěrolékaře, že napíše, ale zatím

nemohla jinak. Ani matinka prý nic nenamítá, protože je to pro ni lepší partie.

Vztekl se, coural se sněhem, prokřehl a promočil se, až i strašnou rýmu dostal. Nalokal se na ni čaje, potil se ve své samotářské světničce, proklínal zase kamaráda, Sášu, sebe, všechen svět. Po třetím potu zmohl rýmu. A lásku také. Do Březové již nešel; jen melancholická touha se u něho občas objevila, kdy byl hotov vrátit se; ale zašel místo toho do nádražní hospůdky; namanula se tam v také chvíli dcerka lákavá a lákající, i zůstal.

Zvěrolékař po půl roce ze Žitavy zmizel, dostal místo kdesi až v Čechách. Sáša napsala Karlovi slíbený list, že by ho mohla mít zase ráda, ale bylo pozdě. Rozlítostnil se sice, vyšel jakoby k ní, ale došel jen k hospůdce.

S ním se tam záhy nastěhovali i jeho dva přátelé, sobečtější poněkud, kteří se nemínili obětovati za jeho svobodu. Byli také učitelé, oba ze Žitavy, a byli to okouni, nasazení z ciziny, aby rušili její rybničný klid. Seznámili se s ním v Žitavě, kde měl matku, bratra Tonouše, a kam zacházíval v létě skoro denně. Přilnuli k němu i on k nim, a byl jim svou dobráckostí neporušitelným tmelem, neboť sami byli kvasiví. Pavel Dvořák byl podnikavý nadšenec, Joža Sehnal pak jízlivý a štvavý ironik, tak že se lehce střetali.

Sblížili se, jako se sbližují nestejní lidé stejných zájmů, jež osud dlouho poblíž sobě postavil. Čtvrtek co čtvrtek se slezli na nádraží, zmizeli na půl dne někde v sousedstvu, aby se nadýchali jiného vzduchu, jak říkali; vraceli se touže cestou a dosedali pak v nádražní hospůdce, pokud nevyčerpali řeči kdes jinde načaté a široce rozpředené. Sedělo se tam útulně v nízké světničce, kde mohli být jisti, že nikdo, nikdo jich nevyruší, a mluviti že smějí, co se hlavou zatočí, všecko. A jim bylo třeba občas shoditi pouto každodennosti, utéci ve volnější svět, obraceti duši na ruby, aby se v ní lehounký poprašek neproměnil v kalný krunýř, jichž byla Žitava výborným výrobcem.

Dnes zapadli nezvykle jaří. Pavel zářil všeobjímavým úsměvem, mluvil a mluvil, a když se odmlčel, protrhoval se smíchem a vskočil kamarádovi, jehož neposlouchal, třeba do prostřed řeči. Oba se usmívali s ním; teď aspoň. Po celé odpoledne ho nechápali a utrhovali se naň, ale teď se usmívali. Jakž také ne, vždyť jim právě svěřil, že začne tisknouti prvou velkou literární práci. Taková dětinná žvatlavá radost se ho zmocnila, že nemohl než točit se v jejím kruhu. Byl to případ při vší obvyklosti a obecnosti přece jen zvláštní, proň i pro přátele. Mladí a zapadlí vidí v umění nejvyšší metu lidského snažení; a tak je všecky, autora nevyjímaje, oslnil úspěch po řadě pokusů spíše socialního, paedagogického či žurnalistického rázu. Sehnal se sice vymanil z nadšení brzo, ale Karel byl prostě uchvácen. Byl učitelštější. Již po několikrát se s ním vadil.

„Tos musil nechat až nakonec? Mohli jsme z tebe mít již půl dne radost —“ A vždy znovu dodával! „Tedy novelu přijali?“

„Nejen přijali, ale „se zvláštní radostí“, brachu,“ rozesmál se Pavel. „„Se zvláštní radostí“, rozumíš? Víš, co to je? Bez přímluvců, bez prošení, jen tak dobyvatelsky? Dnes jsem nespal dosti klidně, a ráno se ve mně vše chvělo chtivostí, abych to křikl z okna do ulice a na náměstí, nu, bylo mi bláznivě jak nejzelenějšímu zajíci.“

„A nám ani slova. Nezapomenu ti —“ vrčel Karel, zřejmě ještě něčím jiným rozčilen a popíjeje nevědomky.

Sehnal se ušklíbl ironicky, než prohodil svou glossu: „Pavel vůbec rád vykřikuje na náměstí, aby nemarnil hlasu a slov pro nějakého mizerného kamaráda.“

Pavlovi bylo, jak by ho nejkrásněji pohladil.

„Zaryj, Sehnale,“ křikl, „zaryj ještě, ať je mi tepleji. Mám tě rád. Dnes mám všechen svět rád, ale tebe vždycky. A co ti budu vyznávat lásku, hlupáčkovi. Jsi přece hlupáček? Že? Kdybys věděl, kolikrát jsem dnes chtěl začít a kolikrát jsem mlčel, protože bych při prvním slově musil vypadati strašně hloupě, ale tak prahloupě, že jsem se již napřed proto červenal.“

„Jako bys jindy —“

„Mlč!“ přerušil ho Karel nadšen, „neohřívej zkyslé vtipy. Pavel je slavný, to je jednou jisto. Važ si ho. Mlč, mlč! Čerta mu rozumíš, ale já cítím, že má pravdu v každičkém slově. Člověku je těžko přiznat se s myšlenkou, ale tys jakživ žádné neměl; nebudeš jakživ hloupě vypadat.“

Rozesmáli se. Karel se dobrosrdečně ušklíbl a přiznával se:

„No, vidíš, tak je vždycky. Chtěl jsem vlastně, ale co, řeknu to hned, ať vypadám, když jsem již v tom. Pavle,“ stoupl slavnostně, a hlas mu přeskočil v pathos, „nejsi sám, který chce výš. I já, jak víš, jsem muzikant a rád bych — napiš mi libretto.“

Chtěl mluviti vážně, ale když se uslyšel, strhl se a musil i myšlenku tak skončit. Sedl nešťasten a pil z rozpaků, zatím co Sehnal plival.

„Eh, nemám štěstí,“ vzdychl si a usmíval se zase již dobrosrdečně.

„Nic to, Karle,“ konejšil ho Sehnal, „beztoho jen —“

„Zase jsi chtěl cosi ohřát,“ mstil se mu.

„Mezi dvěma genii se, pravda, ztrácím,“ šlehl po něm, ledva že dořekl.

Karel si vzdychl.

„Nic bych si ze všeho a z tebe nedělal, ale někdy se mi zdává, že i štěstí nemám i hloupý jsem.“

„Člověk mívá někdy upřímné chvilky“ — vážně dotvrzoval Sehnal. — —

Kočkovali se, ale jen tak mimochodem a ze zvyku, a pro vzájemné uspokojení. Na trvalou vážnost měl mezi nimi jen Pavel právo, a že se ho dnes vzdal, musili se jenom hašteřit. On jim spokojeně naslouchal a nestaral se, kdo vyhraje. Ale jak se tak díval na Karla, vrátila se mu jeho slova. Našel v nich jádro, a v tom ho

již popadl záchvat vážnosti. Libretto? Vlastně je na operu sláb, ale to je podružné, hlavní je, že chce vskočit do díla, rvát se s ním a v něm se sebou a se světem o úspěch a cíl. Potřeboval by takového podnětu často, aby neuvázl. Potřebuje někoho a něčeho, aby šel. Ale proč hledá útočiště, kde jistě neprorazí, kde se zklame a vysílí nadarmo? — A tu si připadl sám. Proč on? Vnitřní nutnost? Touha po slávě? Přesvědčení, že jen tak může vykonat svůj úkol? — Ne, to vše snad jen spolupůsobilo, ale nevystihovalo. Právě tak byl puzen do mimoškolních laskavých prací pro děti, do styků se Lhotou, do politických zájezdů, i do svého sokolování, vybíjejícího se tělesným napětím. Pokrčil rameny. Věděl jen o široké touze, jež ho pudila do všeho. Co slovy nepřiznával, ale čeho si byl v nejhlubším nitru tak trochu vědom, bylo přesvědčení, že i sil má ke všemu dost. — Karel? Oslovil ho bez přechodu, vrhaje se na myšlenku, jež ho od několika dní zajala a teď se mu zdála zrovna vysvobozující.

„Nenapíšu ti nic."

Karel se nechápavě obrátil, Sehnal zvedl obočí a zas je svraštil. „Ah tak," stříknul, „nějak pomalu myslíš; my jsme již dávno zapomněli."

„Nenapíšu," usmíval se Pavel nedotčen. „Ne že bych tě neměl rád, nebo že bych ti nevěřil."

„Kdež pak!" zavrčel Joža.

„Ale čeká tě jiná práce. Nás všecky."

„Vida," bránil se glossátor. „Tos tedy vydumal? Na to ses tak bolestně tvářil? Vari!"

„Je mi až stydno, že jsem mohl tak zradostnět a zapomnět. A vy hlupáčci důvodu nemáte a také zapomínáte, což jest ještě hanebnější. Nevíte o Volfově bankrotu?"

„Snad nejsi angažován několika tisíci?"

„Na sto lidí lhotských je dnes proto bez práce. Volf strhl ještě dvě další továrny, tak že jeho bankrot je hotová pohroma pro kraj. Však možná i v Loučanech někdo pro něho nebo vůbec do Míšně pracoval po domácku, nevíš? Ale třebas ne, u nás je na sto lidí bez práce, na tři sta bez chleba. Nu, to přece chápete. A co je nejzajímavějšího: ne ponejprv. Lhota vám má hotovou bankrotářskou historii."

„Neodříkáváš nějaký úvodník, Pavlušo?" přerušil jej Sehnal.

„A co by bylo? Neškodilo by ti přečísti si jej."

„Ale ano, ovšem, a raději než to „vítězství". Je rozhodně užitečnější. Nemám rád říkání o lásce, zejména tvoje ne, protože jí zatraceně divně rozumíš, ale také zásadně ne, protože je lépe ji žít, nežli číst. Takový socialní článek má určitou hodnotu a může míti někdy i určitý vliv. Někdy, víš? Zpravidla jsou úvodníky žvanění, zejména historické, jaký jsi začal; ale u mladých zajíců, jako jsi zase ty, znamená to jistý sklon k vážné práci."

„Mně jest každá práce vážná, pokud se jí oddávám s duší s tělem. I ta má spisovatelská," rozohňoval se Pavel. „Tvoje řeči

mi ji neznehodnotí, protože jsi sám lenoch a mluvka, rozumíš? Proto jsem začal svůj úvodník. Kdyby měl jen tolik významu, že by tě získal k práci, dost by bylo. Jsme jim blízci, musíme pro ně dělat."

„Jak pak?" zúsečněl Joža.

„Nevím ještě, proto jsem zvídal o Lhotě, abych snad někde našel bod, kde by se dala páka nasadit."

„Chceš míti moc talentů, milý. Ale když již vybírat, zvol tento Archimedův a prodej zaň všecko ostatní. Beztoho jsou pochybné."

„To je má věc. Naše společná je pracovat, a dosud jsi se odpovědi vyhnul. Budeš?"

„Mám se ti krví upsat? A k tomu na prázdnou směnku? Jaký jsi tragický!"

Karel se příliš nenadchnul. Dosud mu tkvělo v hlavě Pavlovo „vítězství" a vlastní opera. Byl by raději mluvil o ní. Lhotští mu byli cizí. Vrtěl hlavou, těžkomyslně vzdychal a pil. Teď již z prázdné sklenice mimoděk. Zavolal po pivě do jejich debatty. Přiběhla domácí dcerka, nápadná účesem, příliš koketními pohyby a vyzývavými pohledy, smyslně plná v těle, a přece poněkud vpadlá v líci. Karel ji pohladil po ruce, jak postavila sklenice.

„Vy!" pohodila sukní v prudkém obratu.

„Obědváš tu?" ptal se Sehnal.

„Od prázdnin. Je tu líp než u nás na vsi."

„Jak dlouho byla ve Vídni?"

„Potom mně nic není, neptal jsem se."

„Já jen tak, že se mi nechce líbit. Kdyby aspoň takovou nevkusně širokou mašli na krku nenosila . . . zdá se v ní o dvacet procent horší."

„Ale to je nutnost, víš, má na krku skrofulosní jizvu, trochu červenější, než je potřeba," omlouval ji Karel.

„Nic z tebe nebude, příteli," tvrdě prohodil Pavel. — Dráždila jej vyzývavou hrubostí tváře. „Buď lump nebo šosák," dodal, „umělec z tebe nebude. Chyť se zavčas jiné práce."

„V tom se ho zastávám," ušklíbl se Sehnal. „K práci se nehodí, ať je tedy s Pánembohem lumpem a možná i kumštýřem. Každý pořádný umělec je do jisté míry lump, z kteréhož důvodu o tvém talentu pochybuji, Pavlušo; náš národ má tak málo „velkých", že by měl lumpáctví soustavně podporovat; snad by se mu podařilo někoho v tom chovu objevit. Ať žiješ, náš jediný nadějný!" připil mu.

„Dobře," rozehříval se Pavel, zase již zapadnuv v novou variaci starého thematu; „v tom nápadu byl vtip, zapiš si ho, bylo by škoda zahodit ho jen pro nás; tak něco jako křiknutí na náměstí bys měl milovat. Ale ty, Karle, drž se přece jen mne a pamatuj si: zabředneš-li tu, nic z tebe nebude, protože nemáš dosti lehkosti v krvi, abys takové episody beztrestně přeskočil. Pro sebe bych prohlásil jako důvod — absolutní čistotu, ale pro tebe mám jen a jen důvod rozumový; vím, že na mou filosofii jsi ještě nevytrenovaný."

Karel se rozpačitě poškraboval a poslouchal. Až teď se pomalu začal bránit, proč že se rozčiluje nad jeho budoucností, když vlastně nic, ano, docela nic není?

Sehnal jen odplivnul a odvrátil se k Pavlovi.

„Rád bych věděl, kdo z obou je v tomto poměru aktivní a kdo passivní," prohodil.

„Jak to?" zvědavě se nahnul Rechner.

„Tak, kdo z vás má iniciativní nápady. Přece každá láska a každý flirt žije z toho, co silnější přinese. Druhý mívá ze všeho jen radost."

„Musil bych přemýšlet" — váhal Karel.

Dali se do smíchu. Nemohli odolat. A on se jen dobrosrdečně zamrzel. „Víš, to bývají právě chvilky, kdy se mi zdává, že jsem i hloupý, i štěstí že nemám. Přísloví vůbec by se měla z čítanky vyhodit jako lživé smetí. Štěstí nemám. Tedy libretto nenapíšeš?"

„Ne."

Vzdychl a zahleděl se do sklenice. Ulmkli. Již jak klouzali s předmětu na předmět, bylo patrno, že nadšení a zájem je povrchní, že nastupuje únava. Myslili každý o svém. Pavlovi se vrátila Lhota s otázkou Sehnalovou.

Lhota opravdu měla bankrotářskou historii. Bývala kdysi plna cvočkařů. Bydlili hlavně v „králikárnách", domech, bůhví kým a kdy postavených v rohu obou „hlavních ulic" na vysokém náspu. Byly podivny: vysoké za dobré patro, úzké, zvenčí plny nepravidelně rozstrkaných okének, uvnitř plny komor právě tak malých a nepravidelných. V každé komoře rodina velká či malá, ale když malá, tedy s přijatými podnájemníky a nocležníky, takže králikárny byly nejlidnatější částí města.

Cvočkaři netrvali dlouho. Zkrachovaly jim dvě továrny, do nichž po domácku pracovali, a tak — neznámo přesně za jakých jiných okolností — zmizeli. Svobodní se snad rozstěhovali do světa, s jinými bůhví co se stalo, „tři majstři" zůstali obci na krku a dostali bydlo v pastýrně na Cigánově, někteří pak žili nějak záhadně bez práce, s občasným pobytem ve vězení.

Ale králikárny neosiřely; místo cvočkařů objevili se tu pojednou knoflikáři; přetrvali řadu let, nakupili ohromné hromady odpadků lasturových, dočkali se všeobecného úpadku perleťového průmyslu a ustoupili tímže způsobem, jako předchůdcové, ševcům pracujícím pro továrnu Volfovu v nedaleké Míšni.

Těch dob byli již mnozí pamětníci a účastníci. Pastýrňa měla dva z nich mezi svými, četnictvo mělo v stálé evidenci asi tucet, obec dostávala jich do roka deset postrkem a hleděla se jich zas postrkem co nejdříve zbavit, několik rodin se vystěhovalo do Ameriky, jež tehdy byla objevena, a řada se jich uchytila na panském, kde právě začal trvale hospodařiti starý pán se svým správcem. Správce „Josífek" byl z míry dobrého srdce k svým lidem. Vynutil na starém pánovi pod jakousi záminkou, že zřídil „špitál" pro své dělnictvo, kam si chodili dožít staří a neduživí, kteří se už dost

nadělali na panském. Tehdy při neštěstí knoflikářském najednou se objevila náhodou celá řada starých, kteří tam odešli, a objevila se i nápadná potřeba většího počtu dělnictva, tak že mnozí Lhotští se uchytili.

Jeden zajímavý člověk se z té potopy zachránil — Bernášek. Starý, vysoký, s velkou hlavou, hranatě a hrubě tesanou, ale výraznou, na nose starosvětské kulaté brejle, suknem obšité na všech drátech. Tak sedával v létě před domem, v zimě u okna v první chalupě za vodou. Vysekal si z knoflíčků chalupu a žil klidně, neúčastně se nijak veřejného života ostatních, jenž záležel hlavně v karbanu a hospodských řečech. Když přišla pohroma, ku podivu se nelekl a chytil se prvního, co se nabízelo, — panské nádeňky; ale sotva se králikárny začaly vybarvovati novým životem, nechal práce a šel do učení na ševcovinu. Smál se mu kde kdo, žena naříkala, když zadlužil chalupu, ale nepovolil. Vyučil se a ševcoval pro továrnu. Prý je to sic otročina, ale přece jen, kdo víc udělá, víc vydělá, a na panském čert jak ďábel, žádný nedostane nic. Chalupu zase dluhu zbavil a ševcoval statečně. I jinak se však změnil. Horlivě se účastnil ruchu organisačního, který s sebou přineslo několik přistěhovalců, a stal se pak prvým předsedou sociálně demokratického spolku Lassalle, on plesnivý a okoralý mezi skoro dětmi; jiných činných ve spolku nebylo, protože starší přijali karbanickou tradici cvočkařů a knoflikářů, ba v míře daleko prudší při známém choleričtějším temperamentu ševcovském. Předsedal tedy, řečnil, četl místo starých kronik noviny, a když přišel mladý Seiler ze světa a smál se jejich sousedskému socialismu, vzdal se; dočkal se tak posledního obratu městské historie: úpadku továrny Volfovy. —

Starousedlíci přehlíželi význam bankrotu — jakž by ne, kapříci! — ale obvod městský se pohnul celý. Králikárny zprázdněly, za to se naplnily hospody a ulice lidmi bez práce a bez rady, kteří se buď se smíchem, nebo s kletbou, či bázlivou neschopností k činu shlukovali, přetřásali věc se všech stran, i s těch nejnemožnějších, a roznášeli neklid po svých i cizích domovech.

Po prvé zprávě se ustalovalo mínění, že je to něco jen přechodného, nějaký židovský trik na snížení mzdy, nebo aby byly staré dluhy zkrátka zabity a firma mohla zmocnělá přejíti na syny. Proti prvému se všichni kasali stávkou, druhého si přáli; což jim po věřitelích? beztoho si pomohli nebo pomohou někdy právě tak.

Ale za krátko přinesli vypravení důvěrníci z Míšně zprávy, že je věc vážnější. Volfovi synkové byli zvlčelí; hýřili, hráli, rozhazovali plnýma rukama, a dnes hledí bankrotem zachránit aspoň trosky. Než se věc vyrovná, než se najde někdo, kdo by si troufal znovu sebrat opuštěné prameny výdělku, může celý okres hlady pojít, protože s Volfem padly i dvě další továrny, v nichž byl silně účastněn.

Jako na povel sebralo se po té asi třicet svobodných dělníků noclehářů a vytáhli do Vídně, do Brna, aby se tam uchytili. Zůstalo po nich bezděčné zděšení. Lassalle se skoro rozpadl a byl zcelen teprve heslem, jež kdosi vrhnul, zde že musí pomoci obec. Obec,

ano, to bylo pro ně pravé a blízké, pochopitelné slovo. Nač je obec? Ať se stará! To heslo slibovalo něco pro všecky případy a uklidňovalo.

Se Lhotou současně pohnuli se Cigánovští. Jich se sice bankrot Volfův netýkal, ale tušili nějaké zrádné nebezpečí pro sebe v bídě Lhotských, snad příliv jejich do svých „panských“ řad, snížení mzdy nebo propuštění některých málo milovaných. Pohnuli se a plnili svoje hovory také hrozivou budoucností.

Ale přes to zůstávalo všecko vzrušení po kolik dní již v rozpacích nejistoty. Nechtělo se a nechtělo uvěřit, a poněvadž nebylo okamžité bídy, zavíraly se oči rády růžovou nadějí v budoucí obrat, jenž přece jen mohl nastati; vždyť přece se vědělo, že Volf je příliš, příliš chytrý.

Odraz rozrušení sice přešel i do města, ale našel otce celkem klidné. Klnuli, že přibude zase několik darmochlebů a zlodějů, protože se však posud netýkali žádné kapsy přímo, byli jaksi ne nebezpečni, a protože pocítili mezi nimi poměrný klid, spokojeni hospodařili po svém. Byl podzim, odlevilo jim všestranně, a tak se oddávali blahobytnému pohodlí a zábavě. Jedni popíjeli o džbánek víc, vysedali o hodinu déle, několik lovců honilo se po polích odepřených v návalu zemanské pýchy starému pánovi. Dnes právě se vybrali do rozoraných niv, tu a tam oziminami zelených, a bouchali, co se dalo.

Táhli od rána, daleko přes poledne, stáčejíce se k nádražní hospůdce, kde si objednali hostinu. Toužili již po ní unaveni; říkali sice, že půjdou zase, ale tajně byli přesvědčeni, že se již vínu, kartám a bujným křikům nevyrvou. Zardělí svižným chladem a horlivou chůzí, vpadli Pavlovi do lhotských myšlenek. Že musili mnoho mlčeti vzdáleni od sebe, povolili teď v teple hrdlům.

Pozdravovali učitele, ruku podávali, zvali na zaječí guláš, „takovou pikantní delikatessu“, jak prohlásil kupec Miluška, zvučně mlaskaje, a současně již je zase nechali a volali hostinského dcerku Fany, tlačili se do kuchyně, shánějíce bezpotřebně kde koho z pouhé radosti, že jsou již v blahobytném teple; také trochu z panského furiantství; všichni je s puškou navlékali, nedbajíce hrubých lodenových kabátů, již dávno obnošených, jež jim ženy vnutily, aby lepších neucuchali. Miluška jediný byl vystrojen chik, a vědom si toho i své společenské protřelosti a svých anekdot, rozháněl se nejvíce. Všude byl. Než vešli poslední, již Rechnerovi povyprávěl, jaké skvostné dublé dal pod nivkama. „Právě s mostku, jednoho před příkopou, druhého za ní; jen se překulili, oba trefeni na hlavu a zrovna Novákovi před nosem! Takové dva macky, můžete si pomyslit.“ A již se přitočil k Fany, štípnul ji do tváře, důvěrně se zeptal na Vídeň, přimhuřuje s porozuměním oči, pak hostinskému první čtvrtku sebral, usrknul, znalecky překousnul, pochválil a připil všem, stoly pomáhal snášet, a nežli se sesadili, již stál s plnou kouřící misou v čele a dvorně se naklaněje, pobízel: „Vám prvnímu, pane Prachaři, protože jste složil prvního. Ale je, pánové — ehm — radost.

Jak bych ho byl krmil nejlepšími svými mandlemi; a voní, všechna čest kuchařce. Však jste ho jistě nedělala vy, Fanynko?" Stáhl ji sedaje k sobě.

„Proč jí ho upíráte?" pomlaskoval nad plným talířem Prachař.

„Protože kočička zajícům rozumí jinak — hehehe."

Pleskla ho a vytrhla se mu, ale neodešla od stolu, jenž se pochvalně rozesmál. Miluška byl na chvíli spokojen, že na sebe upozornil, a dal se horlivě do jídla.

Karel se mračil, Sehnal ironicky glossoval Milušku a tlustého Dvoreckého, jenž mocně oddychuje shodil kožíšek, drhnul štětinatou tučnou lebku modrým kapesníkem a nechtěl se napít, dokud nepojí, aby se snad nezachladil. Miluška nemlčel dlouho. Když Dvorecký dožvýkal první sousto a osmělil se vyklopiti první čtvrtku jediným žíznivým hltem, zbožně se naň zahleděl, složiv dříve nápadně ruce: „Požehnej pámbu! Abych vám apetit neuřknul," zaklepal na stůl. „Nezachladíte se, pane Dvorecký?"

„Ba ne, už jsem pojedl. To je hlavní věc, víte."

A dal se s ohromnou chutí do vlastního a řádného jídla, nedbaje, že se na konci stolu malý Varhálek smíchem až zajíkal. Varhálek byl hospodský „od Slunce", suchoučký, s věčně slzícíma červenýma očima, a smíšek; hádávali, že mu oči zčervenaly jenom ze smíchu nebo ze spaní, nepřebdělť nikdy deváté, ani u karet ne, a kdyby byly sebe dráždivější, tím méně u práce. Kdo by si tedy jeho smíchu všímal? Leda zase Miluška, aby mohl uplatniti vtip o jeho očích, jejž znali sice všichni dávno z paměti, ale jenž v rozjařených chvilkách vždy ještě působil celou původní silou.

Zábava rychle stoupala k tonům vyšším a vyšším.

„Všimli jste si ráno Špitálského lesa?" prohodil Řehák, tenký, v bocích poněkud podlomený, tak že chůze jeho byla kymácivá.

„Co pak?"

„Ale, panští hajní a několik nádenníků tam bylo. To já už dávno znám. Jak máme honit, vytáhne jich celý regiment na hranice a chrání revír. Pár stromků vždy zmrzačí, jak do nich bijí, a domů přijdou ochraptělí, jen aby nějaký ušák z lesa nepřeběhl k nám."

„Měli by jim strojit vždy týden napřed v lesích hostiny," ušklebоval se Dvorecký, „naši by přeběhli jistě přes hranice, nemají než tu trochu řepných oklestů a oziminy."

„To ano, to ano," vpadl Miluška rozesmát, „také vám něco o tom povím. Pantáta Kohout — však víte, jaký je střelec, — šel se mnou toť nedávno, chtěli jsme jen tak štráfnout po hranicích, kdyby náhodou nějaké srnčí. Nebylo nic."

„Kromě těch zajíců pod havelokem," štípnul Prachař.

„Co by ne? Když pod mým jeden, pod vaším dva, je beztoho jen proto větší," odsekl a pokračoval vítězoslavně. „Tak jdeme kousek pod Bažantnicí, najednou pantáta zastaví — jako tuhle Řehákův Karo. Ruku zdvihne, nahne se a stojí. Nejčistší stavěcí. Dívám se, co je; najednou pantáta skočí a strašlivě křikne: ‚Jedeš!' Jako na býka na jatce. A zrovna pod nohou mu vyletí zajíc. Div, že ho nezašlápl.

Letí rovnou ke mně a k lesu. Pantáta míří, já křičím; můžete si představit; flinta mu trochu „přenáší“, a zajíc jako slepý na mě; jistě bych byl dostal celý náboj. Konečně pochopil, ale teď jste ho měli vidět. ‚A ty bestie, kam tam běžíš? Co pak jsi panský? Lehneš hned, kanalie! Kam tě tam čerti nesou! — No, neblázni pro boha, tuhle máš lepší.‘ A dal se vám skoro do pláče prošením. Mohl jsem ho složit, ale jak jsem se podíval na pantátu, konec — smíchem jsem se válel. A on znovu do sakrování a do mne, proč nestřílím, a já jenom se řehtám a křičím: ‚Ale kam tam běžíš? No, počkej přece, tu máš lepší! tu máš lepší!‘“

Miluška se ocitl v prostřed jizby; starý uznaný ochotník-komik se v něm probudil. Hrál pantátu s takovou vervou, že sousedé jen pukali.

„A to je dobré! U nás máš lepší,“ zhluboka hekal Dvorecký, jenž se musil od stolu odsunout, aby dal rozhoupanému břichu volnost.

Řehák tloukl sklenicí o stůl a zuřivě pil. Dobře prý měl pantáta, všem zajícům by se to mělo vštípit! A volal na učitele, aby si je vzali na starost.

Varhálek zardělý a uslzený se jen s boku na bok převaloval a škytal, nemoha dechu popadnout.

Prachař se chechtal vážně, s jistým sebezapřením, a mlčelivý Fricek, místní „stavitel“, jen vousem poškuboval. Neuměl se vůbec smáti, snad proto, že byl příliš hubený. Ač pln jemných vrásek a vyžilého výrazu, byl ve svých pětatřicíti mládeneckých letech ještě velmi tuhý a pružný; takový kostnatý dravčík, chladný a potměšilý, známý jako nebezpečný záletník, karbaník a střelec.

Miluška polichocen všeobecným úspěchem, přihladil si neznačný knírek, v koutcích horlivě vytahaný ve špičku, a začal znovu, nespouštěje se pantáty. — „Jednou vám čte Političku u Slunce a plije jak obyčejně po celé světnici. Najednou vidím, je mu neklidno. Vrtí se, fajku přehazuje z koutka do koutka, pochrchlává; zeptal jsem se: ‚Co pak, jářku, pantáto, že se tak mračíte?‘ — ‚Ale, cákra! — svět je přece jen zkažený. Tuhle se podívejte! Řeznický, no, je z našeho řemesla, tak jsem si to přečetl. Prý záhadná smrt. Umřel náhle, rozřezali ho a našli v něm otruby. Kdyby to byl mlynář nebo pekař nebo nějaký takový, nedivil bych se, že cpou pomocníka otrubama. ale řezník — čert aby nepošel, když se nacpe takovou neplechotou! Jaká záhadná smrt! Já být soudcem, kázal bych mistra jimi také nacpat. Co pak je to lidské?‘ — A hubuje, plivá, hotový rybník už byl u něho. Dál už nečtl. Praštil Političkou, složil brejle, odplivl naposled a šel.“

„No, však aby se čert nedopálil! Otruby!“ rozhorlil se také Řehák.

„A co dál?“ dotíral Fricek, jemuž jedinému scházela pointa.

„Bylo mně to náramně podivno. Vezmu noviny, hledám, čtu, — nu, všecko pravda, ale najednou se zastavím, koukám, slabikuji: nalezeny v něm útroby nějak přešinuty a zauzleny. Útroby! Pantáta se přehlídl a dál už nedošel.“

Rozhlédl se vítězoslavně a nedočkav veselí, rozesmál se svým nejpěknějším smíchem; na shromáždění působila anekdota nějak slaběji, jen Dvorecký se vděčně otřásal a Varhálek převaloval. Nicméně všichni byli spokojeni a pili. Pantáta Kohout je zaujal. Takový horlivý lovec, a dnes tu není. Cože prý s ním je?

„Ale, myslím, stydí se trochu, jak provdal Kačenku," prohodil Prachař.

„Cože? Kačenka se vdala?" podivil se Rechner, ponejprv zasáhnuv v hovor.

„Na faru," ošklíbl se Řehák.

„A pantáta přece je největší náš radikál a mladočech. Faráře nešel vítat, a přece jsme se šli všichni aspoň podívat — i divoký Kolář."

„A tuhle dva učitelé jsou nic?" obrátil se Prachař. „Nebyli, a jsou přece na faráři tak trochu závislí."

„Jak?" zamračen se ptal Sehnal.

„Inu, já vím, že podle zákona nic, ale přece jen je farář v místní školní radě."

„To jsme tedy i na starém Kuncovi závislí."

„Ale — Kunc a farář! Víme, co kdo zmůže. No, ostatně, vždyť nejsem proti vám, já jen tak, abych ukázal, že se nebojíte, že jste našinci."

„Jen aby na vás nikdo neřekl, že se čítáte k nám; fara by hned přestala rohlíky kupovat."

„No, no, no, to by byla rána!"

„S farou jde i starosta, a s tím zas jiní, pane radní!"

Všichni zmlkli za tohoto krátkého intermezza; nechtělť se nikdo stavět na tu či onu stranu, protože v politice je těžko oddělit myšlenku od člověka a těžko je věřit i nejlepšímu kamarádu, že smlčí, co se řekne třeba při pivě. Miluška chtěje odbočit, vpadl bez přechodu.

„Slyšeli jste, co vyvedl Roháč starostovi?"

„No?" zvědavě se shrnuli zase všichni.

Roháč byl místní písmák, hodinář, kazatel a opilec. Odvozoval svůj původ od Roháče z Dubé a následkem toho měl za nutno, aby byl husitou, protiklerikálem, ale aby nedal dopustiti na šlechtu, ovšem na tu pravou českou, jež prý vymírá pomalu, jak ten jeho rod.

„Víte, natahoval věžní hodiny za tři krejcary, aby mohl u žida také za tři vytáhnout a potom tuhle u Varhálka kázat o českém radikalismu a šlechtě, o slavných dobách, kdy jeho předkové se bili za vlast a svobodu, ano svobodu!"

Miluška již zase hrál vším tělem. Patheticky se rozmachoval po sionském rytíři.

„No, někdy vytáhl napřed štamprli, a pak se mu nějak kolečka v hodinách pletla; však víte sami. A tak dostal výpověď, a hodiny se svěřily Bočkovi, takovému fušerskému zámečníku, který ani zámek nespraví, natož hodiny. Však on prý jim dojde dech, ale potom si přijdou na Roháče, aby spravoval. ‚Jako že jsem rytíř, nesáhnu na ně, ani kdyby slibovali šesták denně. Potom ať se spraví s občany,

až jim čas zůstane stát!‘ Starosta na to nedal a milého Roháče neodprosil. Tu vám jednou jde od Slunce, a v prostřed náměstí vyletí z kořalny hodinář. Starosta uhýbal, ale kdež! Ten na něho nejsladším hlasem: ‚Pane purkmistr, pane purkmistr!‘ Co měl dělat. Zastaví se, a cože prý chce, jen aby to bylo honem, že nemá kdy. ‚A toto!‘ podivil se Roháč. ‚Což vám to už někdo jiný vyřídil?‘ Nikdo nic, co prý by vyřizovali? ‚Inu‘ já myslil, že proto spěcháte. Měl jste tam být o čtyřech; zrovna bijí, a jdou trochu pozdě, co je ten fušer natahuje.‘ — ‚Kde jsem měl být?‘ netrpělivě se chtěl odtrhnout starosta. — ‚Ale Češka vzkazuje, však prý již víte kam.‘ — Kořalna byla plná, všichni uši natažené, a jen to dořekl, spustili haló. Starosta se ani neohlédl, jak mu Roháč sekal poklony.“

Hospoda se také otřásala smíchem. Tohle bylo dobré, to bylo soustíčko. Z toho ještě domů přinesou. O Češce a Marchanovi se vědělo, ale to byl detail, který pobídl, aby se hlava k hlavě naklonila a pověděla slovíčko.

„A že ho nežaloval?“ divil se Řehák, jenž závěrkem zrudl. Nerad slýchal takové věci o něm, ježto i sám se ho bál pro totéž.

„Prosím vás, co si vyžaluje? Šlechtice zavřou, ale ostuda se roznese; takhle to zůstane přece pod pokličkou.“

„Bať, bať.“

Miluška byl v proudu a jen sypal ze sebe anekdoty místní i cizí, stále šťavnatější a silnější, a lovci rozhořívali. Víno mizelo kvapem, tváře se rdély, oči blyštěly, jazyky se rozvazovaly, že chvílemi splýval hovor v beztvárný křik všech proti všem, ruce šermovaly ve vzduchu, ba i mlčelivý Fricek se zarděl trochu a vtipkoval kousavě, a když přicházela Fany s plnýma rukama sklenic, i on již svítil očima, hladil jí nahé lokty a zkoušel — jako mimochodem — položit jí ruku kolem pasu či přitřít se hlavou k upjaté jupičce. A to byl vybíravý záletník. Což teprve ostatní! Chechtali se, vzpomněli-li na ženy, ale těžkopádné dráždivé hry nenechávali.

Učitelé seděli dávno již jako osamělí, zapomenutí. Mlčky sledovali zábavu, ale neodcházeli přece. Karla držela podrážděná žárlivost, ač ji nechtěl dát na jevo, Sehnal jizlivě se jitřil, zhušťoval v každém pohledu nenávist k čemusi.

Pavel je pozoroval se lhotského stanoviska a zasmušoval se. „Ti se mají účastnit práce anebo aspoň chápat naši práci, a nebýt proti ní!“ pravil si. Odvrátil se k oknu a opřel hlavu o dlaň, bylať mu pojednou těžká.

Viděl slábnout den v mělkém úvalku Loučanském. Prázdno a nehybno bylo všecko v něm. Pak přešel silnicí k nádraží shrbený plátýnkář s uzlem na zádech, opíraje se o kovaný loket, za chvíli za ním dva výrostci, pak jiní a jiní. Blížil se asi vlak. Neuvědomil si z nich než několik podob lhotských, při nichž bezděky si poznamenal: „Stěhují se, vida.“

Do šenkovny vstoupil párek, zřejmě také lhotský. Děvče vyprovázelo milého. Bylo uslzeno a v smutně sentimentální náladě, tím tesklivější, že hoch byl tajně vesel. Zastíral to, tlumil, ale ne-

mohl zapřít zcela. Piva poručil furiantským křiknutím, čapku posunul v týlo a nalehl ze široka na stůl.

„Pij!“ pobídnul ji do plné sklenice.

Usrkla pěny, ale místo rtů zas utírala oči, z nichž vyhrkly slzy.

„A jdi! neplač!“ snažil se zjemnět a položil svou na její ruku. „Však se neloučíme na věky, leda na měsíc.“

Chytila se té věty. Šeptala mu o ní a tiskla mu ruku. Ošil se, vyvinul jí dlaň a napil se dlouze. Což prý chce, aby také se rozbrečel? Skrčila se, a on se s patrnou úlevou zadíval do honorační světnice na rozjařené lovce.

„Hleď, pány měšťany, pakáž lenošnou!“ pohodil hlavou. „Tak je navléci do naší kůže, však by nepili.“

Ale děvčeti patrně bylo lhostejno. Vzdychlo si a vstalo jako k odchodu, ale usedlo zase.

Hospůdka se začala plnit. Neznámí sedláci se rozložili v koutě, dva Lhotští přisedli k párku, pak vešel starosta Marchan. Jeho příchodem se pohnula honorační jizba.

Miluška mu skočil připít. Dvorecký a Prachař těžce vstávali s vítáním. Fricek pokyvoval, Varhálek se ještě čemusi smál a nemohl se živou mocí zvednout. Ale bylo viděti na všech víc úcty a ochoty k čemukoliv, co by se s panem starostou objevilo, než by pouhý jeho úřad předpokládal. Jediný Řehák seděl zarytě a mračil se do sklenice. Byl již silně napilý a neúčastnil se radosti ostatních od oné Miluškovy anekdoty; zahryzla se mu do ztrnulých myšlenek.

Marchan přátelsky blahosklonně podával ruce. I učitelům pokynul; sotva však pohledem se dotkl Řeháka, dokončil na rychlo blahosklonný úsměv. Hospodský i dcerka přihnali se zároveň a trpělivě čekali, až ráčí něco poručit.

Lhotský milovník nakvašen dopil a udeřil sklenicí. Zavolal o pivo, chtěje zřejmě přerušit uctivou scenu, a dodal ke kamarádům jako na dotvrzenou: „Třeba nemáme tolik peněz, ale platí stejně jako jeho, a v hospodě každý pán, kdo platí.“

Byl rád, že aspoň hospodským pohnul, ač si ho nikdo jinak nevšiml.

„Jak se dařilo?“ ptal se starosta všech a nikoho. „Zdali pak přibyla do pokladny aspoň padesátka?“

„Hehe, pan starosta vždycky prvně na penízky myslí.“

„Inu, důležitá věc v obecním hospodářství. Musíte se, pánové, přičinit letos. Celý výbor je sice ve spolku, ale jak bude chtít odhlasovat, aby se nájem zase odepsal, budu dělat opposici.“

Z hlasu bylo možno vybrati si žert i pravdu — jak kdo chtěl. Lovci ochlazeni v bezstarostném zapomnění rozpačitě se usmívali.

Řehák se kolísavě zvedl a nabídl mu sklenici: „Co peníze! Pořád peníze! Budou, a my umřeme, tak raděj žít!“

Marchan zakašlal a obrátil se; zdálo se, že přehlídl.

Řehák si odplivnul, napil se a beze slova usedl, pohazuje hlavou.

Marchan ze svého tónu neuhnul, ač obočí se mu sblížilo.

„Musím dělat opposici, je zlý rok. Dříve býval panský nájem, malý sice, ale přece byl; o to nesmíme obec připraviti.“

Hoch u dveří se pohnul se zájmem a obrátil i oba kamarády k honoraci.

„Pravda, pravda,“ potakal Prachař, jenž považoval za svou povinnost ulomiti hrot jako nejvážnější. „Ale zase byla na druhé straně škoda, to se nesmí přehlídnout. Škody bylo moc a platila se jak kdy. Však známe starého pána. Pohněval se, nadal; jdi, prý, k soudu. No, kdo se s ním bude soudit.“

To zřejmě lahodilo Řehákovi. Oživnul.

„Tak!“ křikl chraplavě. „Nadal! A práci vzal. Přetrhl prý se řemen. Nevídáno, i řetěz se potrhá, když sestará. Měl koupit nový. To si vzkáže, že by mně měli dřít lepší se zad. Měšťanovi! Potřebujeme panské peníze a hrubosti? Sami budeme pány dělat — a nadávat také trefíme.“

„Ovšem,“ mrzutě zabručel Marchan.

Prachař chtěl zmírnit jeho slova; pán prý sem, pán tam, radost že konečně smí míti každý, zvláště když obec ke škodě nepřijde. Ale Řehák neslyšel nikoho a vedl svou.

„Co pak je jen hrabě a pulmistr pánem, a jiný měšťan ne? To by byl čistý pořádek! Když si myslí pan hrabě, že u Janského vydělá, ať si nechá všecku všivou práci, a když myslí, že může mluvit jen se sobě rovným, ať si pozve Roháče; ale tuhle se myslí, že jsem nějaký lump z Cigánova, a já jsem tak dobrý měšťan jako kdosi a třeba ještě lepší.“

Marchan zachrčel a sbíral klobouk k odchodu. Oči mu pod čelem skoro zmizely, jak se obočí přes ně převěsilo. Lhotský vystěhovalec skočil zuřivě a rozkřikl se na Řeháka: „Co že? Na Cigánově jsou lumpi? Na Lhotě taky! Že! Dejte si jen vy páni z rynku pozor, aby vám lumpi nezatopili. Tu pijete, na radnici odpisujete pachtu, furiantíte s flintou, a čerta se staráte, že my si vaši furii odstonáváme. Do lesa ani páchnout nesmíme, a spíš se i dříví mohlo sbírat . . . Páni z rynku, to se ví! Jen když jejich břicho roste! Ale letos nám to zaplatíte!“

Hoch mluvil jako na schůzi a nedbal, že jede do světa, že zimy nedočká. Jeho děvčeti to lahodilo, všecka zešťastněla.

Řehák tupě se díval na socialistu. Nechápal. Ale starostu ještě pustit nechtěl; obrátil se naň se sklenicí v ruce:

„Na zdraví, jářku. Snad se mne neštítíte?“

Starosta se neobrátil.

Řehák udeřil sklenicí, až se roztříštila, a stíraje krev s ruky volal na Fany: „Ještě jednu, a lepší, Fanynko, panu starostovi nechutná. Honem!“

Vystěhovalce si již nikdo nepovšimnul, i ulehčil si nadávkou: „Buržováci!“ Obrátil se k děvčeti a v ráži se zadušoval: „Jedu, ale povídám, vrátím se, ani za mnou nemusíš. Vrátím se. Já jim ještě ukážu.“

Děvče šťastno přisedlo k němu blíž a pobídlo jej: „Pij!“ — Pil.

Všichni zmlkli, tak že po předchozím halase bylo náhle nepříjemné ticho.

Bylo přerušeno neočekávaným vpádem. Dveře se rozlétly, kdosi vrazil a za ním druhý. U kuchyňských dveří se chytili. Teď teprve je bylo vidět, víc než dvacetileté hejsky v drahocenném, ale nedbale utahaném dressu. Rvali se v nejčistším toho slova smyslu. Vyšší strhl menšímu klobouk a hodil do honorační světnice, ale hned na to odletěl na dveře, jak mu napadený hlavou vrazil do hrudi.

„Halt!“ hekl, zvedaje obě ruce do výše; ale již ho chytil soupeř v pase, hodlaje ho strhnout k zemi. Teprve když vykročila z kuchyně Fany, vyvolána nárazem na dveře, ustali. Vyšší, ještě majitel klobouku, dvorně se uklonil.

„Pardon, mein schönes Fräulein, es ist nichts geschehen, nur ein Spass, ein ganz kleiner.“

Fany ihned koketně odpověděla nejčistším vídeňským dialektem.

„Ach, welche Überraschung!“ zvolal nižší.

Přitočil se k ní, vzal ji za ruku, a když se nebránila, přitáhl ji k sobě a políbil.

„Bravo!“ křikl vysoký, a oba se rozesmáli.

Až do té chvíle nikdo se nehnul a nepromluvil, přihlíželi jenom překvapeni. Teď to škublo Karlem a výrostkem u dveří. Karel se zvedl, namířil do středu, ale za všeobecného ticha zmocnily se ho náhle rozpaky, a přešel se zlostným nezdařeným úsměvem ke dveřím, odkud se ozvalo polohlasitě a polotázavě: „Jsou to Volfovi?“

„Jsou,“ dotvrdil druhý a dodal: „Bankrot udělali, a tuhle takovou vyvádějí!“

„Zřezat je,“ mínil nejmladší, skoro ještě kluk, bez touhy provést svoje mínění, jen jako stupeň svého opovržení. Ale zdálo se, že druzí jsou ochotni přijmout vyzvání jeho v plném smyslu; pozvedliť se.

Volfové dosud si naprosto nevšimli, kdo je kol nich, jako by nebylo než několik stolů a židlí ve venkovské krčmě. Teprve když uslyšeli svoje jméno, ustali a rozhlédli se zvědavě a nechápavě. Zdáli se vytušovati cosi nepříjemného z očí na sebe upřených.

„Was ist?“ otázal se menší hospodské dcerky, ale ta pokrčila rameny a zmizela.

„Co je, chceš vědět?“ rozkřikl se výrostek. „Že jste lumpi! Ano, lumpi!“ rozohňoval se. „Bankrot jste udělali, nás jste ožebračili, a sami si jezdíte jako baroni a vyvádíte jako kluci. Škoda, že vás nepoznali v městě, aby se vás zeptali, kolik vám z bankrotu zůstane naší krve za nehty. A marš odtud! — nebo —“

Byl z těch, jichž oheň roste vlastními slovy. Rozkřikl se ke konci již vší silou a napřáhl ruku tak významně, že se oba ohlédli mimoděk po okolostojících. Nikdo se nehnul. Lhotští posíleni mlčením postoupili ku předu.

„Marš!“ křikl nejmladší vysokým hlasem, jenž se zlomil ke konci.

„Was geht uns —“ chtěl se bránit vyšší, nechal toho však, když viděl, jak bratr sebral pod stolem klobouk a největším možným

obloukem obchází ke dveřím. Spěchal za ním, nevěda v rozpacích, co s rukama, jež se mu příliš rozhoupaly v chůzi. Ve dveřích narazil na Karla, div se nesvalil, a zdálo se, že ne náhodou.

Hoši byli slavnostně naladěni.

„Měls mu dát!“ mínil nejmladší. Vystěhovalec jen máchnul rukou. Kdosi se smál, kdosi se tlačil ke dveřím, aby viděl ústup, někdo se chtěl zastávat, ale byl přehlušen ostatními, a nikdo nezůstal klidně na místě, kromě Řeháka, jenž nad střepy osaměl.

Dveře zůstaly otevřeny, a bylo jimi viděti, jak právě přejel kočár s párem vysokých vraníků.

„Koho pak asi pan hrabě veze?“ zaujal se Dvorecký.

Nikdo neodpověděl, ale zahleděli se. V dáli hvizdnul vlak, a hospůdka se všecka pohnula. Dopíjeli, dopláceli a rozcházeli se. Děvče padlo hochovi kol krku a rozvzlykalo se. Byl již napilý, klátil se dojatě a těšivě ji střásal: „No no, však víš, že přijdu. A přijdu, sakryš,“ rozohňoval se, „abych jim — no, neplač.“ Vyšli, za nimi jiní, a ve chvíli bylo v hospůdce přechodné ticho mezi odchodem jedněch a příchodem nových.

Lovci se stěhovali zpět do světničky. Bylo jim líto, že byli vyrušeni, a nic si nepřáli, než aby se vrátila zjařená mlha do hlavy.

Řehák cosi vrčel a opile nakvašen navlékl kabát, strhl pušku se zdi a odcházel. Byli tomu skoro rádi.

„Žárlí na starostu, že mu šilhá po ženě,“ obrátil se Miluška ode dveří a rozvykládal jakous anekdotu, pak novou, a než dopověděl, již seděli u kulatých stolků s kartami v ruce, spokojeni.

Řehák vyšed, hvízdnul na psa; nebylo ho. Zahučel mrzutě a ovanut zimou ohrnul límec, přikrčil se v kabátě a váhavým nejistým krokem popošel k nádraží, před nímž stanul hraběcí kočár.

Hrabě stál ve dveřích a volal po krásné Hertě, zabrané právě v nejdůvěrnější seznamování s Řehákovým Karem. Křikl, a když se nehnula, šlehl karabáčem po Karovi, až zaskučel a schlípiv ohon, skryl se pod kočárem.

Řehák zahlédl ránu. Škubl jím vztek, nahromaděný z předešlých chvil. Rozkročil se a chvíli se natahoval v kyčlích, než se ucítil pevným.

„Pšakrev!“ křiknul, „co biješ mého psa?“

Hrabě zvedl obočí visící mu s čela jako chomáčky mechu, podíval se naň netečně a nepromluviv slova, nepohnuv lící, odešel. Karo se zatím připlížil k pánovi a bázlivě zvedal k němu hlavu. Zuřiv nemožností, vylíti si zlost na někom, zaklnul, kopl psa a odkolísal se po silnici, vztekle bruče opilou samomluvu do vousů. Nevšiml si kočáru, jenž ho předjel s Volfovými a kýmsi třetím. Náhle se však pes znepokojil; štěkl krátce a stanul. Řehák se ohlédl. Okem se mu mihla nějaká skvrna v poli podle silnice. Dlouho ji nemohl znovu najít, ale když se mu konečně podařilo, zasvítily mu oči zlobnou radostí.

„Ty budeš honit? Ty panská . . .“

Strhl pušku.

Hraběcí kočár ho dojížděl. Hrabě se v něm vztýčil, vozka bezděky zastavil a křičel: „Nestřílej, to je hraběcí!“

Stařec křikl jen: „Herta!“ a nahnul se z kočáru.

Pes neslyšel; stanul, větře chtivě před sebe.

„Nestřílej!“ poručil hrabě.

Řehák výsměšně se obrátil.

„Nestřílej, dostaneš stovku.“ Hlas se mu třásl.

Řehák jen odplivnul, a hned na to ozvala se rána. Pes vyskočil, zavyl a zůstal na místě ležet. Koně sebou trhli, že stařec kvapně vystupující div neklesl. Ztrnul na chvíli, hledě na Hertu, pak zrudl, že se bílý vous s obočím od tváře až příšerně odrážel. Pootevřel ústa, nemoha ze sebe slova vypraviti, a prudkým krokem přistoupil k Řehákovi; dotknul se ho skoro hrudí a zvedl karabáč. Opilý těžce odkročil. „Zastřelím tě!“ zařval a zvedl pušku přímo jemu na prsa. Hraběti klesla ruka na hlaveň, škubnul jí, až Řehák zavrávoral.

Ještě okamžik stáli proti sobě.

„Bestie!“ vyrazil ze sebe hrabě a namáhavě šel zoraným polem k Hertě. Dodělala již. Zahleděl se bezúčelně k nádraží, zamžikal a vracel se k vozu. Mlčky usedl.

„Mám ji vzít?“ optal se lokaj nesměle.

„Jeď!“ křikl divoce stařec a přivstal na sedadle.

Lokaj se vyděšen přikrčil a šlehl do bujných koní. Kočár se rozletěl. Zdálo se, že se v zatáčce do ulice roztříští o roh panské sýpky.

Řehák se za ním kymácel spokojen a zase si hovořil do vousů.

* * *

Kočár proletěl ulicí, náměstím a vřítil se do zámeckého nádvoří. Koně tryskem zpěněni zaržáli, jak byli násilně strženi, lokaj skočil rychle ke dvířkům. Stanul u nepravých. Stařec již stál na protější straně.

„Ničemo!“ zasiptěl a křikl po psovi. Uvědomil si však v tomže okamžiku, co se stalo, a rozvzteklil se. „Co stojíš! Kde je Herta? Marš pro ni! Marš! marš!“ Lokaj již letěl po mostě.

„Koně projeď! A nehoň mi jich tak podruhé!“ osopil se na kočího.

Nádvoří jeho příjezdem zprázdnělo v několika okamžicích, poznalť všichni, že je zle. Nebylo tu nikoho, na koho by mohl zlostně křiknouti; ohlédl se po náměstí a zamračil se jak bouře. Pěsti zaťal, rudnul a hlasitě supěl, duse v sobě vztek stále stoupající. Chtělo se mu, aby se vrátil o staletí zpět, aby mohl čeleď vyštvati tam na širý trojúhelníkový rynk, aby zjímala vše na potkání, vypáčila vrata bývalých panských domů i těch lehkých měšťáckých, aby je všechny mohl dát zbit, před svýma očima zbit a vypráskat zase zpátky, aby nešpinili puchem a křikem jeho ovzduší. Oči mu zasvítily zuřivou radostí v zákmitu mstivého vidění, a drsně se zasmál.

Uslyšel se však a ucítiv na prsou tíhu nevybitého vzteku, shrbil se pod ní. Bylo úzko všem, kdo ho skryti za okny tajně sledovali,

jak dlouho stál nehybný a vrytý do země. Konečně oddychli; pohnul se; ale dlouhý, nepružný jeho krok nevěstil nic dobrého.

Šel, ne k obytnému křídlu, ale naproti k bráně, jíž se scházelo dolů v postranní malý dvůr kočárových kolen a dál úzkou uličkou na dvůr hospodářský!

„Co tam asi chce?" zavrčel si nespokojeně kočí projíždějící posud před zámkem. „Ďas nám byl hosty dlužen! Mohlo všeho nebýt."

Hrabě zabočil ke kolnám. Našel sice nepořádek, ale nikoho při něm. Zuřivě pokašlávaje, dal se ke dvoru, odkud sem doléhalo několik dětských hlasů a líný mužský popěvek. V uličce mezi zámkem a hospodářskými domky setkal se právě na rohu s čeledínem, jenž nestačil hned změniti tvář k pozdravu; popěvoval.

„Proč na mě hubu otvíráš? Pozdravit neumíš?"

Opřel si ruce v bok, a zdálo se mu volněji, jak se tak mohl rozkřiknout a rukama nadlehčit. Čeledín se rozpačitě usmíval a myslil, že na pozdrav už je beztoho pozdě; mlčel.

„Rozuměls? Pozdravit neumíš? Mám tě tomu naučit či — co se směješ, proklatý?"

Čeledín se sehnul, aby postavil putýnky vody, jež as právě nesl do kolny, aby omyl kola i boky faetonu z ranní vyjížďky. Trvalo to dlouho; přemýšleltˇ mezitím, měl-li by couvnout nebo projít, nebo má-li zůstat stát. I hraběti se zdálo jeho sehnutí nekonečným. Udeřil jej rukojetí karabáče do ramene.

„Co tu míníš dělat, žes vodu postavil, co? Bavit se snad se mnou chceš? Marš!"

Čeledín zrovna skočil. V radosti putýnky zapomněl.

„Vodu!" zařval stařec. „A kam tam ji neseš ke všem všudy? Co tam s ní?"

„Já —" pokusil se ustrašený dobrák poprvé promluvit, ale nedořekl.

„Mlč! Kdo se tě ptal? A kde je štolba? Zavolat!"

Na štěstí byl štolba tu. Mžikem stanul hluboce se kloně před hrabětem. Čeledín užil prvého okamžiku, kdy šedé oči se od něho odvrátily, aby zmizel. Tiše se protáhl do nejzazšího kouta nejzazší kolny za kočár. Ani kapky nerozlil cestou, tak napjal všecko tělo.

Hrabě se podíval na štolbovu holou hlavu a nemohl si pojednou vzpomnět, co chtěl. Hlava se nehýbala, a kolem bylo ticho; děti dávno se rozutekly, na hromadě písku v koutě hrabalo se jenom nejmenší.

„Jakou to máte čeleď, pane?" příkře mu vyčetl.

„Hrubý lid, jasnosti," pokorně přitakal štolba, hlavy nezvedaje a vytrvale mlče zase.

Hraběti zase rostl vztek při pohledu na lysou lebku, jejíž oči zdály se čísti něco na jeho nohou. A nemohl najíti slova, jímž by vybuchl.

„Dejte na hlavu," zavrčel konečně zlostně.

Štolba teprve nyní se narovnal; a tuše, co se asi v pánu děje, odvrátil chytré oči k stájím a nesměle poznamenal: „Právě jsem hodlal vyvést Virgo.“

„Na lanži!“ zachraptěl hrabě.

Štolba oživnul. Křikl ke stájím, a v minutě vyběhl svižný hoch, krátce drže u růžovitých chřípí skvostnou bílou klisenku. Mladistvá, nevyzrálá, ještě hříbě, nesla se lehce plavným klusem vedle něho, hlavu bujně přikloněnu k hrudi, nožkama ještě nezocelenýma jen jen hrajíc. Stanula před nimi, tiše pofrkujíc. Hoch se třásl; ona krotce natáhla krk ke starci, jemuž se vrásky v líci poněkud rozběhly. Pohladil ji po čele, popleskal ze spodu po krku a podíval se v její velké vlhké oko, tmavě a bezvýrazně se klenoucí v bílém rámci. Přejel rukou po celém hřbetě, shladil srst na oblém boku, nevtaženém ještě štíhle k slabinám, přelétl ji okem až po kopyta a pokynul.

Připjali jí dlouhý řemen, hoch stanul v prostřed dvora, štolba pomlasknul, a Virgo rozběhla se v kruh.

„Krasavice,“ dovolil si štolba ještě poznamenat, ale hrabě mlčel zmračen zase jako bouře. Nelíbilo se mu, jak pohazuje Virgo hlavou.

„Hlava!“ poznamenal hrabě zlobně, přecházeje dvůr k postranní brance do parku. Už se na ni ani nepodíval.

Octnul se pod starými kaštany. Listí mu šustělo suše do kroku. Bylo mu to protivno, stupňovalof jeho podrážděnost a tíži na prsou, jež mu nedovolovala vypjati se volněji. Protivny mu byly bezlisté koruny svými tupě tlustými a nepružnými větvemi, protivný pohled z ústředního prostranství do měkce splývavých dálek, výdech země místy zryté, neforemně obalené růže, trčící tu v celých skupinách těžkými hlavami do výše, protivno vše, nejvíce již ta syrová vůně země.

Vyvolala mu vzpomínku, jak kráčí přes hroudy ke své Hertě, ležící v krvavém blátě. Zmizel mu park z duše. Před ním ležely nádraží, nivy černé a zelené, hluboký zářez dráhy do boku návrší, za ním ves nad silniční alej vystouplá — a pod nohama ona. Viděl ji, ba cítil za sebou i jej, sedláře opilého, a zase mu bylo těžko a dusno, a nemohl se hnout, aby střásl se sebe proklatou tíži.

„Nikoho tu není, nikoho z nich, abych — oh, že jsem ho neudeřil, aspoň jednou nešvihnul po tlamě, abych viděl krev. Není tu nikoho!“

Ta myšlenka mu utkvěla a srostla, splynula s tíží na prsou v jedinou nestvůru.

„Frangeš!“ chtěl zakřiknout na zahradníka někam do parku, ale jen chraplavý beztvárný zvuk ze sebe vyrazil. Rozkašlal se, pak znovu křikl a po třetí, vlévaje v hlas všechen vztek. Konečně se dovolal. Starý, trudovité tváře, vyšel z kaštanovitého pozadí, dvojnásob nyní nahrblý od dlouhého sehnutí, z něhož nemohl hned obolenou páteř vyšinout.

„Nikoho tu není, koho potřebuji; aby vás všecky — co se tváříte tak plačtivě? Kdo vám co —?“ vztekal se hrabě. „Jámu chci.“

Zahradník rozpačitě přešlápl a ohlédl se bezradně. Že bude zle, věděl, ale jen kdyby probůh honem pochopil, čeho se mu to po něm zachtělo, aby byl brzo konec.

„Jámu! Tuhle uprostřed před terrassou.“

„Ano, jasnosti,“ přešlápl nechápavě zahradník.

„Na Hertu.“

„Na — ?“ Frangeš stanul vyjeven a nedořekl.

Hrabě se odvrátil a zachvěl se, poprvé za tu dobu ztuhlosti, ale jen na okamžik. Tam vzadu podél zdi přešel kdos volně měkkou lučinou, určitě se rýsuje tmavým zjevem na bílém pozadí. Jistě někdo z města. Zase na něho lehla zášť.

„Kdo je to? Vyhnat všecky. Zavřít bránu a nikoho sem nepustit — nikoho.“

„Za posledních vět se přiblížil k nim správce, nápadně podobný hraběti postavou, bílým vousem, vlasem i mechovitým obočím. Jen rysy byly jiné, tvrdší poněkud a méně aristokratické.

„Příliš křičíte, pane hrabě,“ poznamenal místo pozdravu. „Nikterak vám to neposlouží. Pan Frangeš slyší dobře, a vy chraptíte.“

„Ovšem, vaše blahorodí,“ zavrčel vztekle hrabě, „ovšem. Koho jste to tamtudy zas vodil?“

Stáli proti sobě oba bílí, hrabě poněkud přikloněn, teď již ne bolestí, ale jako hotov vrhnouti se na něj s jizlivou zlobou. Správce byl chladný a nevzrušený.

„Nechci jich tu, rozumíte? Vyženete je všechny, — zdejší napřed, — a oznámíte jim, že zapovídám, že je vypráskám.“

„Slušní lidé pochopí. Stačí brány uzavřít.“

„Co je vám po tom — nu, pane centrální řediteli, pane, jenž mluvíte vždy klidně — co je vám po tom, co poroučím!“

„Nemohu poslechnout.“

„Ah, ha — no — ještě dnes, okamžitě, teď jděte, pište — žádost o pensi. Hned — netřeba vám poslouchat.“

Zajíkal se vztekem. Vrásky již nestačily hlouběji se vyrýt, oči neměly dosti jízlivé síly. A správce stál klidný, nehybný v tváři, a poznamenal ztichle: „Stane se, pane hrabě. Zítra v úředních hodinách.“

Hrabě zakolísal, skočil k němu, za obě ruce ho chytil. Náhle rozjihl v něm však nahromaděný hněv, vybouřivší k vrcholu, rozjihl pod tichým pohledem správcovým, a hrabě se musil zadržet rukou, jež prve zlostně sevřel, aby neklesl únavou. Správce ho jemně ujal a podpíraje vedl ho do parku.

Zahradník dosud přešlapoval na místě.

„Tak Herta,“ pokýval si povážlivě hlavou. „Ta mu dala.“ Šli.

„Josífku,“ promluvil po chvíli hrabě hlasem, jenž pozbyl chraplavosti; třáslo se v něm rozcitlivění. „Josífku, prcč se mnou tak zacházíš? — jako s hochem.“

Správce pokašlavál odvrácen. Co mu měl říci? Měl ho příliš rád. Bylo i jemu, jak by se mu měl hlas v hrdle roztřásti, mlčel tedy raději a mračil se.

„Vidíš," pokračoval hrabě také odvrácen, „jsem už takový. Ale dnes mě vydráždili; jak se jmenuje ten sedlář proklatý? Virgo jeho řemen přetrhla."

Rozčilení zase ho zaplavilo. Nepotřeboval náhle opory, stanul a rozhodil vášnivě rukama.

„Virgo se mohla schromiti! Virgo, moje bílá — ach — a dnes mi zastřelil Hertu! Rozumíš, Josífku? Před mýma očima zastřelil! I na mě mířil — bestie! A já ho neudeřil, nezkrvavil! Jako tupý mezek jsem šel k Hertě. Tak byla natažena, běhy přední zaryty v krvavém blátě — víš, Josífku, co to je? No, proč nemluvíš?"

„Bude zavřen," procedil správce zuby.

„Zavřen!" vzkypěl hrabě. „Co je mi po tom? Jsem tím očištěn? Nenávidím vaše plebejské zákony, ano, Josífku, mám tě rád, ale jsi také plebej, a nenávidím tě! Zavřen! — Mně je třeba viděti jej pod nohou, — ať si pak jde, bude-li moci. Udělej mi to! Opatř mi ho —"

„Mluvíte s cesty, jasnosti."

„Zase jsi ledový balvan!"

Odmlčel se a po chvíli vrátil se k měkčímu tónu.

„Opravdu, mluvím s cesty, zdá se, ale chce se mi středověku! Ve všem. Ty bys nesměl tak se mnou mluvit, protože bych tě dal hodit do hladomorny; zámek by byl pevností, místo shnilých lokajů čeleď, tu park — eh, proti stylu, ale ať, byl by park, a opevněný, já v něm sám a sám bez nebezpečí, že se potkám s dobytkem, který sem teď pouštím pro tvůj rozmar. Ale dnes naposled, rozumíš? Zítra se zavře. — A žilou bych si dal pustit nějakým obstárlým chirurgem, protože cítím tlak na hrudi i v hlavě. Tíže, která se mne nechce spadnout od té chvíle, kdy jsem krvavé bláto — ah, proklatý dobytek! Proč ho nemohu —"

Šli parkem podzimně dožívajícím; hodili se v jeho rám, šediví a dožívající také. Šli vysokými alejemi lipovými za řekou, tak zcela jinak mohutnými, než massivní kaštanové vpředu, působivými ne tíží, ale hustou spletí pružného větvoví, uměle sřezaného uvnitř v gotickou klenbu. Šli, správce zamračený a nemluvný, hrabě vzkypuje občas ještě, ale jemněji a řidčeji. Správce tesklivě mu naslouchal. Tak dlouho posud žádný výbuch nedozníval. A marně myslil, jak by jej odvrátil jinam. Z každého slova mohl vycítiti narážku, každým se mohl znova rozjitřit. Mlčel a hledal, a když nenašel nic, teprve sáhl k poslednímu hazardnímu prostředku: „Mám přijíti na šachy?" otázal se. Byla to hra věčných jejich sporů, ale nevěděl si jiné rady již.

Hrabě vycítil smysl i váhu otázky a rozzlobil se na sebe.

„Co je po mně?" zachraptěl. „Co je po mně, Josífku?"

Udeřil karabáčem o zábradlí a mrštil jím do vody.

„Co s ním? Také už není k ničemu. Přijď a nech mě už, jdi zpátky, rozčiluješ mě svou dobrotou. Jdi!"

Správce stanul na mostě, hledě, jak velká labuť tiše připlula ke kruhům po zapadlém bičíku, jak, křídla rozložena majíc v pyšný

oblouk nad sebou, ponořila černý zoban a zas jej zvedla netečně, sotva vodu zčeřivši.

Hrabě šel skleslý k zámku.

Zašel do komnat, a všem se uvolnilo. Věděli, že bouře vybije se mezi čtyřmi stěnami, slyšána jen z daleka, jak ohlas z mraků řvoucích za horami. Ale bylo ku podivu ticho dnes v jeho pracovně, nepochopitelné, bez samomluv a bez přecházení.

Sklesl do křesla a sklonil hlavu na prsa znavená vnitřním tlakem. Díval se tupě před sebe, utkvěl na modrých očích rytíře vetkaného v gobelin — a říkal si: „Modré oči — modré —“ nevnímaje, co mluví, nevěda, že vůbec mluví.

Stmívalo se. Rychle plnila se pracovna tmou, v níž mizely křivolaké, vlnivé kontury nábytku i barvy; tvořila se z ní beztvárná, měkká hmota úlisná; taková vtírává se v nitro a vnáší v ně svoje ztichlé a plíživé snění, které zraje v plody až s jejím černáním. Oblila jej, leč nepoznal jí; viděl tytéž dvě modré skvrny a myslil jednotvárně dál: modré oči — modré. Dávno zčernal gobelin, a viděl je ještě. Ale pohnuly se, oživly, zdálo se mu, přivřely se výsměšně a pálily ho.

Protrhl se a vyskočil. Byla již černá tma kol něho. Okno popelavělo ve stěně, ale za ním bylo prázdno zas, totéž černé pusto jako v komnatě. Jen modré oči zevšad se naň upíraly, bezvýrazné teď, blbě okrouhlé. Nemohl se jich zbýti, ani když přivřel víčka; plovaly mezi mžitkami.

Chtěl prchnout do světla někam, ale vrazil do stolu a nemohl se vzpamatovat okamžitě, ke kterým dveřím se má obrátit. Křikl. Dveře se otevřely a vpustily sloup žlutavého světla, v němž stanul stín komorníkův. Vyběhl do sálu, prostřed cele prázdného a namířil k jídelně. Čekali ho již rozpačitě výjimečným tichem.

„Pro ředitele,“ prohodil, usadiv se opět nahrben do křesla a upíraje oči pod stůl na své nohy.

Správce přišel, mlčky usedl naproti. Tiše střídaly se příbory a zněly kroky přicházejících. Hrabě rychle jedl, často popíjel a dal pak i do pracovny k šachovému stolku vína přinést.

„Budete prohrávat, hrabě,“ prohodil správce.

„Myslíte? Ostatně máš pravdu, Josífku; ale lhostejno. — Mluv, je příliš ticho, mluv.“

Postavil figury již s prvním svým tahem, ale pak ustal, zahleděn do stolní desky.

„Mluv, Josífku, rozmyslím si na tebe tah,“ prohodil po chvíli.

Správce vida jeho oči ztrnulé, dal se do řeči. Mluvil tiše o sklízni, o výnosu dvorů a jich úřednictvu, aby naplnil světnici nějakým aspoň ruchem. Zdálo se mu, že hrabě neposlouchá. Ale najednou přerušil ho otázkou:

„Myslíš, že tak mnoho záleží na snaze úřednictva? Tvrdím, že víc na jisté neurčitelné předvídavosti, kterou mohou nahradit i snahu i štěstí a někdy i rozum. Hypothesa, ovšem, ale dosti pravděpodobná. Co soudíš o očích?“

„Jak to?“

„Tak, o očích. Prý jsou zrádcem nitra.“

„Říká se.“

„Modré jsou blbé.“

„Ne vždy.“

„Tedy kulaté jsou blbé.“

„Neznám takových a nechápu, jak souvisí oči —“

Hrabě se zadíval opět do stola a horlivě pil.

„Oči? Toto —“ ukázal na bílé pole šachové, „toto je kulaté, druhé zmizelo na černém poli. Je možno, aby modř v černi zanikala? Podivno, prve naopak se mi zdálo, že právě v černi vystupuje a v žluti mizí, ale snad to byl klam prudkého přechodu. Víš co? Vyměníme si figury, chci černé; a začneme, dělá mi dobře ta šachovnice.“

Správce mlčel a vyměňoval figury. Občas pohlédl kradmo na hraběte, aby se ho pohledem nedotkl rušivě, a hleděl mu hrát do plánu, aby ho odlákal z nepochopitelných myšlenek. Marně se namáhal. Hrabě ignoroval jeho tahy a přímé vyzývavé nabídky konfigurací, a správce si všimnul po chvíli, že mu jde pouze o to, aby černými figurkami přikryl bílá pole. Zarazilo ho to, hrál však dál zmatenou partii.

Náhle se hrabě zastavil a přemítavě se otázal:

„Nezdá se ti, že čerň je barva štvavá a jízlivá? Počkej, stáhni světlo, tak, víc, víc —“

Správce zhášel. Plamen visicí lampy zmodral v úzký proužek, zakmitnul několikrát vzplávavě a zhasnul.

Hrabě se vztyčil.

„Vidíš? — Jízlivá, pravím, a štvavá. Ty oči — rozsvěť, honem rozsvěť.“

Správce zavolal, pak přistoupil k němu a objal ho třesoucí se paží.

„Je ti něco, Edvarde?“ zeptal se měkce a nečekaje, domlouval mu. „Jsi churav, nějaká halucinace tě pronásleduje, zdá se mi.“ A hned přešel v uctivý ton zase, když přinášeli novou lampu, aby vyměnili. „Bylo by dobře ulehnout a zavolati doktora.“

„Myslíš toho zdejšího — ne, kdyby chtěl tu, tu na prsou mi ulehčit — ale — mluvíš hlouposti. Nic mi není. Jaké halucinace? Ty oči myslíš? Viděl jsem je tu kdesi, ano, tamhle můj gobelin, ale můžeš mít pravdu, tam nejsou tak hloupé ani jízlivé. Kde jsem je viděl jen? — Eh, zmizely, to jistě přechodem z tmy do světla. Snad nějaké mžitky, skvrny v očích, jež mne dráždí. Pojďme hrát.“

Usedli.

„Ne, nechme toho,“ odvrátil se mrzutě po chvíli. Nechci se tam upřeně dívat, ty mžitky proklaté — kdybych jen si vzpomněl, kde jsem tak zlý a tupý pohled viděl, tak zvířecí.“

Pil.

„Mluv přece, nenech mne tak zapadat.“

Správce se rozhovořil o opravě zámku. Hrabě přecházel a poslouchal; miloval svůj zámek. Za chvíli si jej však opravoval v duchu sám. Myslil, jak vrátí façadě její barokní zdobu, již kdysi jako hoch pomáhal rozpustile otloukat, myslil na postranní portál, na vjezd z náměstí a na celou nízkou kamennou hradbu, jež se zvedá nad příkop dnes skoro pustá a prázdná.

„Prázdná," pokračoval v duchu, „a právě tam by měli viděti rozdíl, tupohlaví! Tam by měly být staré hradby, jež by mne zavřely cizímu světu, aby mi ani stín nepadl v můj, ani hlas nevnikl, ba ani zvěst nevešla. Neboť nenávidím vše dnešní a miluji minulost."

„Josífku," obrátil se ke správci, jenž dosud něco hovořil; „víš, že ty jsi vinen? Vším. Kdybych tebe byl neměl rád, byl bych dávno zkrotil ty chámy tam nebo je aspoň vyhnal ze svého světa; dávno bych se byl uzavřel. A podívej se, tobě k vůli se starám o nádenníky, pouštím město k sobě, a ty sám mi vnášíš proklatý nynějšek. Ty. Podívej se, ztupěl jsem vedle tebe, nechávám zámek oprchlý jak poslední městský domácí, barriera mezi mnou a jimi je pustá a prázdná jako město samo."

Stanul v myšlenkách. Uviděl nádvoří a sebe v něm, jak přijel; před očima vyrostlo, i co předcházelo: pole, rána, Herta. Tíž mu lehla na hruď, semkla srdce, že nemohlo zabuchat; zalapal po vzduchu.

„Ty oči!" křikl konečně, prolomiv pancíř tísnící mu hruď. „Ty oči!"

Správce uleknut vskočil.

„Znám je," vybuchl prudce a překotně, „modré, opilé, kulaté a blbé, tam v poli nad Hertou, ano, proto mne pronásledovaly až sem. Dobytčí! Sem, kde jsem myslil, že jsem svůj. Tys vinen! Tebe jsem měl nepoznat! Dej vína. Bylo mi lehčeji, dokud jsem pil, skoro jsem již zapomínal."

Chopil se poháru a rázem jej vyprázdnil.

„Herta! Dáš mi ji pohřbít tamhle," přivlékl ho k oknu a napřáhl ruku do tmy, „tam, abych ji viděl stále, abych vzpomínal. Ne jí, ale jich — jejich světa."

„Nevidím," pokusil se strhnout jej správce.

„Co na tom? Ale tam bude pod terassou, ať jde každý kol — ne — nikdo nepůjde, nikdo z nich. Nenávidím jich."

Položil čelo na studené sklo a umlknul.

Mlčení padlo na komnatu, v níž nic se nehýbalo, než plamen lampy drobným třesením, v níž nic nezaznělo, než občas táhlý temný tah ve velkém krbu.

Když se hrabě od okna odvrátil, neměl již hněvu v líci, ale únavu. Správcovo oko povlhlo. Usedli zase proti sobě k šachovému stolku, a správce nečekal, až vybídne ho k řeči, mluvil, mluvil vroucněji ve sledech rozcitlivění. Hrabě poslouchal mdle. Bylo mu těsno a těžko, ale slyšel měkkou vlnu v jeho hlase tak jasně, jako nikdy doposud, a měl ho zase rád; vědomě a vysloveně, ne pouhým tušením a potřebou jeho blízkosti. Chtěl mu to říci, ale nemohl pro ochablost.

„Horko," zachroptěl a zkřivil rty utrpením, „okno otevři, Josífku."
V poslední slovo teprve podařilo se mu vložiti kus duše.

Okno bylo otevřeno. Zavanul jím chlad a přinesl několik zimomřivých šelestů.

„Tak, díky."

Hlas mu selhal.

Správce se ohlédl. Uviděl hlavu stejně na prsa skloněnu, a přece ho zamrazilo něco z jeho slov.

V tom sklesla se stolu ruka, dosud klidně ležící, narazila o lenošku a mrtvě se zahoupla.

Tělo pádem ruky sebou škublo a volně, volně sesouvalo se s křesla.

Přiskočil, zachytil je, ale hrůzou vykřikl. Hlava klesla stranou, a uzřel strhané oči, rozevřené rty. Tělo bylo těžké, bezvládné. Neudržel ho. Sřítilo se k zemi.

V tom již se otevřely dveře. Komorník vrazil a ztrnul v pohledu. Okamžik stáli oba.

„Pro doktora!" vytrhl se z omámení správce.

Zámek se pohnul. Chodby plnily se kroky a tlumenými hlasy, nádvořím kmitla světla. Zmatek a úzkost honily lidi bezhlavě sem a tam. Kdes dole se ozvalo: „Mrtev."

To slovo stalo se hrází na chodbě před sálem. Nikdo se neodvážil za ni, ač nebyl ještě mrtev starý pán.

Josef Holeček :

Odhalení pomníku N. V. Gogolovi v Moskvě.

Dne 9. května (26. dubna po st. p.) byl v Moskvě slavnostně odhalen pomník N. V. Gogolovi, jednomu z nejgenialnějších spisovatelů, chloubě Ruska i Slovanstva a miláčku všeho gramotného světa. Pomník je prací sochaře Andrejeva a postaven byl péčí „Spolku milovníků ruské slovesnosti" v Moskvě. Slavnost uspořádal tento spolek spolu s moskevskou universitou.

Na mne vznesen čestný úkol, abych na slavnosti byl představitelelem České Akademie. Od české university přijel p. professor Jiří *Polívka.*

Dne 5. května ráno vyjel jsem z Prahy. Bylo po deštích chladno. Na Ostravsku bylo po povodni, jejíž stopy byly vidny ještě, když jsem se z Ruska vracel. Hned za Granicí nastávalo citelné zimno. V noci ve vagonech topili. Z vagonů vystouplí zapínali se do zimníků. Nikde ještě nebylo travičky zelené, jen ozimy se zelenaly. Vrby, olše, břízy ještě nerašily. Sem a tam sedláček starodávným ploužkem oral pod jař, rozsíval nebo vláčel. Žádný neměl v pluhu pár koní. Arci, na orání písku i jednoho koně je dost. Neurostlé chvojné lesy a rybníky střídajíce se, činí jednotvárnou, holopustou, nekonečnou rovinu Polska rozmanitější, a kromě toho nic.

Jinak je po ruských drahách radost jezdit. O pohodlí obecenstva je na nich postaráno jako nikde. Připlatíte-li si 75 kop., dostanete na noc „plackartu," t. j. právo zaujmouti všecka sedadla po jedné straně kupé, jež vám ochotný sluha rázem promění v lůžko a za zpropitné je povleče prostěradlem a pod hlavu dá „podúšečku." Při každém vagonu jedno kupé jest vyhrazeno „poslúžitěli", jenž má při sobě také samovar a na požádání poslouží čajem. Poslúžitěl jest ochotný, úslužný, zdvořilý, nevtíravý a spokojený. Jako chůva je takový ruský poslúžitěl, něžně pečlivý a pozorný; měkká jest jeho dlaň i jeho slovo. Zavedeni byli již do revoluce. Za revoluce vznesena na ně také úloha bdíti nad bezpečností pasažerů. Víte, že tuto úlohu konají, ale nejsou při tom ani okem nápadni. Něco žensky mírného a ostýchavého je v těch statných, kníratých mužích.

Zaznamenati dlužno, že na ruských drahách v Polsku polština se v posledních letech uplatňuje jako jazyk obecenstva. Vyskytují se nápisy v obou jazycích, státním i zemském, obecenstvo na polské oslovení dostává buď polskou odpověď, aneb aspoň není úřadníkem nevrle odbyto, jako se Čechům děje na mnoha tratích v Čechách a skoro všude na Moravě a ve Slezsku. Vidno, že rozumné rozřešení jazykové otázky v Polsku samo si razí cestu.

Za půl třetího dne kurýrem dojedeme do Moskvy.

V Moskvě překvapení: sněhu se rozsypalo jako z pytle. Sněhové kaše bylo po kotníky, na střechách sníh zůstával.

Hned jsem se ohlásil v slavnostní kanceláři v universitě. Práci tam obstarával prof. Sp. s dvěma studenty. S prof. Sp. se známe. Oznámil jsem, co mne přivádí, a studenti opakujíce mé jméno, hledali je v seznamu přihlášených hostí. Z toho jsem viděl, že kancelář České Akademie neopomenula včas podati návěští, že na slavnost přijedu. Poněkud mne překvapila otázka prof. Sp.:

„Přejete si něčeho?“

„Prosím,“ odpověděl jsem, „abyste mi dali na slavnost vstupenky, program a pokyny, jaké uznáte zapotřebí.“

„Všecko obdržíte do hôtelu.“

Nazejtří ráno obdržel jsem poštou program a vstupenky, pokynu žádného. Vstupenky měly daleká čísla: 470, 1300 a 1400. Vstupenky zněly do chrámu Spasitelova, k odhalení pomníku a na dvě veřejná shromáždění, kde přednášeno o literárném významu oslavencově. Nebylo těžko pochopiti, že dostávám vstupenky pro obecenstvo a nikoli pro hosty, jak bych byl předpokládal, že dostanu. Ale rozpořizovati je věcí hospodářů a nikoli hostů.

Den odhalení pomníku padl na neděli. Slavnost zahájena slavnou panychidou v nádherném chrámě Spasitelově, jež trvala od 10. do 12. hodiny. Obecenstvo bylo do chrámu vpouštěno pouze na vstupenky.

Chrám Spasitelův je nový, ani dvacet let tomu není, co byl dostavěn. Nešetřeno naň ani peněz ani umění, jako vůbec ruské církevní umění je svorným spojením bohatosti s uměním, tak že často nevíme, čemu se víc obdivovat. Uvnitř je polychromován, každý detail jest umělecky přesně propracován. Báně chrámové jsou zlaté — možno říci zlaté, protože při jich pozlacování zlata nešetřeno.

Na mne dojem ještě mnohem silnější, než církevní výtvarné umění ruské činí ruský chrámový zpěv. V pravoslavných chrámech není varhan ani vůbec hudby. Hudbu chrámovou pravoslavná církev zavrhuje jako pozdější katolický výmysl, vzniklý v dobách, kdy katolické kněžstvo učinilo si z církve i chrámu monopol a věřícímu množství přiřklo v kostele úkol mlčet jako žena. Při některých katolických mšech dovoleno věřícím zpívat, ale zpěv ten jest neumělý a musí býti veden a podporován hrou na varhany, aby docela neklesl pod úroveň možnosti. Zpěv v ruských chrámech není davový, ale sborový. Při všech národních i středních školách pěstuje se církevní zpěv, čímž se arci pěstuje zpěvnost národa v nejširším slova smyslu. Z nejlepších zpěváků tvoří se chrámové chory, v nichž soprány a alty zpívají chlapci. V Kronštatě již také dívky připuštěny do choru. Chor má místo ne na kůru, jehož není, nýbrž stranou oltáře, a členové jeho mají při produkci zvláštní roucho, podobné duchovenskému.

Chorový zpěv v ruských chrámech je překrásný, bezvadný, umělecké užívání při něm vysoké. Nevíš, čemu se spíše diviti: zdaž zvučným hlasům či zpěvnému umění. Ruské basy jsou pověstné. Vybíráním po mnohé věky se opakujícím, snahou předčiti kladené požadavky, ruské basy dostoupily neuvěřitelné hloubky, zvučnosti i ohebnosti. Když jsem téhož dne v soukromé rozmluvě vyslovoval podiv nad zpěvem ve chrámu Spasitelově, vypravovali mi o jakémsi mnichu, před ne-

mnoha lety v Moskvě zemřelém, jenž vynikal basem přímo báječným. Když zazpíval, jako by lev zařval. Také zevnějškem podobal se lvu, ale černému. Čtyři moskevští Češi, kteří před tím nikdy v pravoslavném chrámě nebývali, zašli si náhodou na bohoslužbu, při které náš mnich účinkoval. Postavili se stranou při oltáři, poslouchali a pozorovali. Najednou jim zrovna za ušima zahlaholil zpěv mnicha-lva. Zastal je nepřipravené, a jak mnich zapěl, krajané sebou v úžasu a strachu trhli a kolena se pod nimi rozklektala. Z nich jeden mi o tomto účinku vyprávěl. Mnich byl celé Moskvě znám, a žádná bohatá kupecká svatba neobešla se bez něho. Ze svateb odnášel svému monastýru štědré výslužky. O svatebních hostinách předvádíval tento kousek: podali mu prázdnou sklenici, již on přiložil k ústům a do ní zazpíval — a jak zazpíval, sklenice se roztrhla.

Zpěvu sborovému odpovídá uměleckou jakostí zpěv duchovních u oltáře. I duchovní jsou vesměs dobří zpěváci, a je patrno, že s obzvláštní láskou obřadný zpěv pěstují. Leckde při chrámě druhého neb třetího stupně najdete duchovní, kteří fysiognomiemi i každým hnutím prozrazují, že vzdělání svého zanedbali; ale zpěváci jsou výborní.

Chorový zpěv katolický (umělý) zdaleka se nerovná pravoslavnému ruskému, a v srovnání neobstojí ani při podpoře varhan a hudby kostelní. Příčina je v tom, že katolické zpívané mše příliš se podobají skladbám světským a produkce jejich i s doprovodem hudby jsou vlastně produkce koncertové. V pravoslavných chrámech ruských jest jinak. Tu vystupuje pouze církevní povaha chrámové musiky. V ní je hloubka i povznešenost náboženského citu, a při tom důstojný klid mravného přesvědčení. Religiosnost bezděky zachvacuje vaši duši, a zachvacuje ji tím mocněji a neodolatelněji, že ve chrámovém zpěvu ruském slyšíte rodný jazyk. Jazyk rodný slyšíte, ale ne ten, kterým rozmlouváte anebo i píšete. Tento se vám zdá všedním naproti onomu, posvěcenému stářím a tisíciletým užíváním v církvi. Sám tento jazyk jest poesie, a poesie náboženství i chrámu jím nekonečně získává. Nikdy nepochopím, jak bylo možno, že katolická církev zavedla bohoslužebnou latinu a jí chtěla všecky národy světa v sobě spojit. Tu jen ohledy na politickou světovládu papežů rozhodly a ani jeden důvod náboženský. V katolickém kostele zeje rozpoltěnost mezi knězem a obcí věřících; v pravoslavném chrámu zmocňuje se vás pocit nerozlučné jednoty veškeré církve: duchovenstva a obce věřících, a ta jednota je totožná s jednotou církve s národem. Neroztrhl a nezničil ji Petr Veliký postátněním církve. Od zerárnění pravoslavná církev v Rusku chráněna byla svou národní povahou, a jestliže zevně se to zdáti mohlo, příčina zdání byla v tom, že ruský národ ruský stát považuje za svůj, za dílo svého ducha a krve, při kterémžto díle carové byli jeho vůdci, nikoli však jedinými a vlastními tvůrci.

Harmonie líbezná a mírná, svatá harmonie křesťanství spojuje tu božské s lidským, tiší srdce i mysl, oblévá duši jako křestná voda a naplňuje ji čistou religiosností. Chce se mi modlit, a maně mi na mysl přichází překrásná „Modlitba“ Lermontova:

V minutu žizni trudnuju
těsnitsja l' v serdce grusť,
odnu molitvu čudnuju
ja tveržu naizusť.

Jesť sila blagodatnaja
v sozvučji slov živych,
i dyšet nepoňatnaja,
svjataja prelesť v nich.

S duši kak bremja skatisja
somneňje daleko —
i věritsja, i plačetsja,
i tak lehko, lehko . . .

Mezi obřadem přinesli před oltář tribunu a za ni se postavil archijerej, vedoucí obřad, a měl o Gogolovi řeč. I řeč byla professorská, i způsob přednesu professorský. Nevynikala leskem myšlenek a plností ducha, ale byla poctivě, národně ruská. I to je našinci něco nového a v katolické církvi nemožného. Možná, že se mýlím, mluvím-li všeobecně; ale nemýlím se, omezuji-li platnost toho výroku na katolické kostely v zemích národa českého. Co mne zvlášť mile při řeči ruského arcikněze dojímalo, bylo, že byla prosta vší příležitostné snahy vykořistit okamžik pro věc náboženství a církve.

Z chrámu šlo obecenstvo na nedaleké Arbatské náměstí k odhalení pomníku. Šlo se v nepořádku, bez průvodu, neboť nejen v Moskvě, ale v celém širém Rusku dosud nikomu nenapadlo, že by se obecenstvo při podobných příležitostech mohlo podrobiti kázni, jež znamená nesvobodu. Již tu mi někdo šeptal: „Nebývali v Čechách, nevědí, jak se slavnosti pořádají!"

Kolem pomníku bylo vyhrazeno místo pro obecenstvo, které přijde z chrámu, asi pro 2000 osob. Ostatní náměstí bylo již obecenstvem naplněno. Stalo se to přesně dle plánu, jejž moskevská policie vypracovala a jejž jsem ještě doma viděl v moskevských listech otištěný. Obecenstvo moskevské poskytovalo zcela jiný obraz, než na jaký jsme zvyklí z národních slavností českých. Není tu spolků pod vlajícími prapory, není tu pestrých národních, historických i fantastických spolkových krojů, není tu rudých košil sokolských. A není tu vlastně ani národa, neboť oslava tak výtečně národního spisovatele, jako N. V. Gogol, není tu věcí národa, nýbrž intelligence v nejširším slova smyslu: od učeného a přeučeného až do žáčka počáteční školy. Školní mládež vysokých, středních i nižších tvoří velikou většinu obecenstva na Arbatském náměstí. Kromě toho je zde přítomen mnohočlenný pěvecký spolek, jenž přednese příležitostnou kantátu skladatele Ipolita Ivanova, a čtrnáct vojenských kapel.

Pro jiné obecenstvo byly postaveny prkenné tribuny, ale ty zůstaly prázdný, leč nikoli vinou moskevského obecenstva, nýbrž zvláštních moskevských poměrů. Tribuny dala svým nákladem postaviti moskevská obec. Několik dní do slavnosti byla v některém listě vyslo-

vena pochybnost, že by tribuny byly dosti pevné, spolu s obavou, aby se neopakovalo neštěstí, které se o korunovaci Mikuláše II. událo na Chodynském poli. Za možné neštěstí voláni avansem k zodpovědnosti gradonačalník a policie. Gradonačalník dal tribuny úřadně ohledat, a úřadní komise prohlásila se v ten smysl, že tribuny sic vyhovují všem požadavkům, ale není možno zaručiti se, že neštěstí se nepřihodí, poněvadž příčiny jeho mohou býti také jinde. Gradonačalník tedy zapověděl tribuny obecenstvem obsaditi, neboť ani jemu se nechtělo vzíti na svá bedra zodpovědnost i za náhodu. Oppsičné listy nebyly tímto rozhodnutím gradonačalníkovým spokojeny a vytýkaly mu byrokratickou přímočárnost. Gradonačalník se skrze svůj orgán opponentů tázal, cože by měl učiniti. Odpověděli, že by měla být provedena s tribunami obtěžkací zkouška pomocí vojska; neprovalí-li se tribuny pod vojáky, vydrží i pod obecenstvem občanským. Gradonačalník obrátil se k veliteli moskevské posádky s dotazem, zdaž by nepropůjčil tolik a tolik mužů k tomu, aby váhou svých těl provedli obtěžkací zkoušku. Velitel posádky odpověděl, k tomu že mu vojsko svěřeno není, aby si ku zkoušce užil mužstva policejního. Na to gradonačalník, že ani policejní mužstvo není ku provádění podobných zkoušek, a vyzval městské zastupitelstvo, aby samo zkoušku provedlo a jemu úřadně oznámilo její výsledek; nebude-li výsledek uspokojivý, anebo nebude-li zkouška vůbec předsevzata, že nebude dovoleno o slavnosti tribuny obecenstvem obsadit. Ani městské zastupitelstvo nemyslilo, že je povinno či povoláno, aby s ním a na něm byly konány obtěžkací zkoušky. Tak se stalo, že o slavnosti Gogolově v Moskvě tribuny pro obecenstvo zůstaly prázdny.

Neobsazení tribun mělo za následek, že valná část přítomného obecenstva, která by se byla na nich umístila, musila se smíchati s obecenstvem kolem pomníku, kde nastala tlačenice a zmatek ještě mezitím, co se účastníci slavnosti scházeli. Policie se o pořádek starati nesměla, pořadatelům nic takového nenapadlo, a obecenstvo se spokojeně tlačilo a proudilo jednou sem, po druhé tam, jako se střídá příboj a odboj. Mezi obecenstvem bylo několik desítek mužů, kteří přinesli věnce, aby je položili k podnoží pomníku. Ti, držíce věnce nad hlavami, byli davem cloumáni všemi směry, jenom k pomníku ne.

Když jsem ještě doma četl disposice pro tuto veřejnou část Gogolovy slavnosti, zdálo se mi velmi rozumným, že vyloučeno všechno orátorství při pomníku a pro nezbytné řeči při odevzdání pomníku představiteli obce vyhrazeno všeho všude dvacet minut, při čemž výslovně podotknuto, že tato lhůta překročena býti nesmí. Co všedních řečí bylo již při podobných příležitostech proneseno! Všechna chvála Moskvanům, že od Gogola odvracejí všední výlevy řečníků, snažících se mluviti pro libost širokých zástupů!

Ve skutečnosti i tato obřadná část slavnosti odehrála se jinak, než jsem očekával. Odevzdání pomníku stalo se, aniž kdo slyšel a pozoroval. Dav se kolem pořád převaloval a hlučel a nikým nebyl

vyzván, nikým upozorněn, že má ztichnout a poslouchat; ale kdyby se to i bylo stalo, zmítaný dav nebyl by se mohl zastavit. Při tom dlužno poznamenati, že ve vlnění toho davu nebylo žádného rozčilení, žádného nepokoje a neklidu, nýbrž jakási resignace: tak to býti musí, protože u nás vždycky tak bývalo. Ale bylo slyšeti s mnoha stran i hlasy citující slova, která podle Nestora Rusové řekli Varjahům, když je k sobě zvali, aby se ujali vlády nad nimi: „Země naše jest velká a hojná, ale pořádku v ní není." I tyto citáty zvučely tichou resignací: pořádku nebylo u nás do Varjahů, není ho po Varjazích, nebude ho nikdy.

Najednou ozvala se carská hymna, hraná prvou vojenskou kapelou. Obecenstvo tichlo, poslouchalo, zvědavě se ohlíželo. Mnozí obnažili hlavy. Prvá kapela hymnu dohrála, druhá začala, a tak všech čtrnáct za sebou. Když dohrála poslední, někdo vedle mne si povzdechl, jako by mu balvan s prsou spadl: „Chvála bohu, minulo to šťastně!"

„Co?"

„Od revoluce 1905 naši terroristé netrpěli, aby carská hymna byla veřejně hrána. Dnes poprvé dávají dovolení."

Praví se: dávají dovolení, ale ve skutečnosti to má smysl: ustupují, poddávají se, smiřují se. Na přívržencích carské hymny bylo pozorovati radostné vzrušení, ale ještě si je netroufali dáti na jevo. Teprve třetího dne slavností, na hostině města Moskvy, obecenstvo při carské hymně uctivě vstalo, potleskem odměnilo, dalo si jí několikrát opakovat a zpívalo s hudbou.

Effekt carské hymny, tolika kapelami hrané, byl velkolepý, ale někdo známý zase za mnou šeptal: „Erárný prostředek! A jaká by byla slavnost bez něho?"

Následovala ještě slavnostná kantáta Ivanova, znamenitě přednesená massou výborných pěvců. Po ní teprve obecenstvo povolilo svým citům, tleskalo a volalo: bis! (Rusové vyslovují: bys). Kantáta třikrát opakována, a tím slavnost při pomníku ukončena. Na řadě bylo pokládání věnců pod pomník. Věnců bylo na dvě stě, mezi nimi mnoho stříbrných, plechových, z květin umělých i živých. Ti, kdo je přinesli, pořád ještě s pravou ruskou trpělivostí je drželi nad hlavami. Nyní na nich bylo, aby se k pomníku protlačili, a to byla práce nejtěžší. Obecenstvo kolem nich mělo snahu rozstoupiti se, ale nebylo s to, protože bylo s obou stran tlačeno. Zadní proud obecenstva nosiče věnců pudil, ale přední, jenž se hrnul proti nim, odmítal je nazpět. Dlouho trvalo, až se obecenstvo samo začalo rozcházeti. Mezitím často bylo slyšeti vzpomenutý citát z Nestora. Naposled ruská trpělivost zvítězila, věnce položeny.

Kde byla policie? táže se čtenář, milovný pořádku. Možno odpověděti: policie nikde nebylo. Několik policejních důstojníků se sice pohybovalo mezi obecenstvem při pomníku, ale mezi vybraným obecenstvem v Rusku policejní důstojníci musejí se chovati velmi zdrželivě: smějí prosit, smějí dávat rady a pokyny, ale nesmějí vystoupiti s kategorickým imperativem. Ruská skutečnost, jako ve mnohém

jiném, i v této příčině vypadá zcela jinak, než si ji představují za západní ruskou hranicí kolem světa až k Vladivostoku, kde myslí, že v Rusku za každým člověkem stojí policajt, knutem řídí kroky jeho života a ulevuje jenom tehdy, když zastrkuje úplatek. V pravdě není země méně policajtské než Rusko a méně policajtského národa než Rusové. Ke všemu se Rusové spíše hodí než k policejní službě, a právě z toho, že se k ní nehodí, vyvinula se v nich ošklivost a nenávist k policii, jejíž známky národové západní vidouce, soudí, že celé Rusko musí být jedinou policejní direkcí. Právě naopak! Nikde není policejní služba tak slabě vyvinuta jako v Rusku, ale z toho následuje, že tam daleko pozadu pokulhává i ta činnost policie, která je prospěšná a k ochraně společnosti nevyhnutelná.

Ještě jiné nedorozumění pokusím se při té příležitosti rozptýlit.

„Postrádám při slavnosti ruský lid, massy ruského lidu,“ pravil jsem jednomu z roztomilých Rusů, kteří byli kolem mne.

„Všecko to je vinou naší byrokracie. Ruská byrokracie je strašná; dusí každou volnou myšlenku, zdržuje všechen volný ruch, nedává vzniknouti samočinnosti národní.“

Otázal jsem se: „Zapověděly úřady moskevskému lidu a ruskému národu vůbec, aby se slavnosti Gogolovy zúčastnil?“

„To ne, nazapověděly, ještě to!“

„Vidíte tedy, že na bedra byrokracie svalujete cizí vinu.“

„Jak to?“ tázal se Rus překvapen, neboť tam jest odedávna zvykem všecky viny nakládati na byrokracii a policii, což je velmi pohodlné.

Odpověděl jsem: „Mnohem větší vinu má intelligence sama, neboť ona nikdy nevyhledávala přímého styku s lidem a nesnažila se býti jeho učitelem, rádcem a vůdcem. A když konečně část její tuto svou vinu poznala, měla sice snahu ji napraviti a dohoniti, co promeškala, ale činila to způsobem převráceným. Chodila mezi lid, ale aby jej pobuřovala, a jestliže jej něčemu učila, to pouze tomu, jak se dělají vzpoury a revoluce, jak se dělají pumy, jak se vládne dýkou a revolverem. Ruský lid s počátku toto poučování odmítal, ale posléze, v letech nedávno minulých, dopřával mu sluchu, když mu slibovalo moc a zámožnost, jestliže je jiným vyrve a sobě osvojí. V té akci ruská intelligence revolučná měla v intelligenci, sloužící státu v uniformách úřadníků a policejních úřadníků, neskonale menší překážku, než by bylo v podobném případě v kterémkoliv státě na západě, ano měla v jejích řadách i mnohé svoje tajné přívržence, ba dokonce pomocníky. Všechna tato v základě pochybená činnost ruské intelligence neměla výsledku jiného, nežli že bylo zbytečně obětováno daleko přes tisíc životů, které se pro ni vrhly v boj se státní mocí a padly. Neméně těžké viny na lidu dopustila se ruská intelligence, že za války s Japonskem překážela svou agitací Rusku, aby na bojišti čestně obstálo, a na konec nutila stát, aby s vítězem nad sebou uzavřel špatný mír. Převrácenost této činnosti své intelligence ruský lid už poznal a jest jí zase tak cizí, jako býval do japonské války a revoluce. Zde vidíte illustraci toho poměru. Na slavnosti Gogolově

nemá účastenství ruský lid, ona je výhradou intelligence, ať už hotové nebo ještě nehotové! Totě fakt nade vše výmluvný.“

Zavadil jsem, protože se příležitost naskytla, o největší problém ruského národního společenského i státního života. Naznačil jsem jej pouze, neboť zde není místa, abychom se o něm šířili, tím méně řešili. Jen ještě podotýkám, že považuji za velikou povrchnost a lehkomyslnost, zhušťuje-li se při řeči o tomto problemu všechen stín na stranu ruského lidu. On proti křivdě, která se mu tím děje, brániti se nemůže a proto křivda na pohled zdá se býti pravdou. Ale je to křivda, a dokud ona díti se bude, nebude lze dočiniti se ani porozumění ruskému národu, ani ruským poměrům, což při rozhodující důležitosti tohoto úkolu pro budoucnost všeho slovanského plemene bude nepřekonatelnou překážkou slovanské myšlenky.

Roku 1898 při slavnosti Palackého v Praze stál jsem na estradě Českého musea vedle prof. V. I. Lamanského, jenž — jak známo — nikterak nepatří mezi obdivovatele nás Čechů; ale když se ze shromáždiště za museem valily po Václavském náměstí dolů nesčetné spolky v krojích, pod prapory, s hudbami, všecko v nejvzornějším pořádku, starý ruský učenec nemohl odolati obdivu a zvolal: „Vot Čechi! To dovedou jenom Češi!“

Ani ten všeobecný národní zájem pro událost národně kulturného významu, ani to účastenství všech národních živlů, všech věr i stavů i stran, ani ten ladný pořádek v pohybu mass i jednotlivců nedá se dosud v Rusku mysliti. Ti Rusové, kteří v tom vidí vyšší stupeň národního vývoje a touží po zavedení podobné organisace u sebe, upřímně říkají: „Od Čechů se musíme učit!“ A chvála bohu, že největší slovanský národ přiznává, že jest, čemu se učiti má od Čechů! Z toho se dá ukovati pevné pouto vzájemnosti mezi námi a Rusy. Úloha ta náleží našim Sokolům. Dříve nebo později bude na ně vznesena, protože už nyní tane na mysli všem ruským národovcům od cara dolů. Třeba jest, aby se Sokolové už zpředu připravovali k vyplnění této velké a slavné úlohy. Ale dlužno jim připomenouti, jako všem Čechům a Slovanům, kteří jdouce na Rus myslí na kulturné a národní poslání, a nikoli pouze na stránku materialnou: Starejte se především, abyste porozuměli duši ruského národa, abyste vnikli do jejích hlubin a zasvětili se v taje její, neboť jinak byste zůstali na ruské zemi cizinci o nic vítanějšími a váženějšími, než každý zahraničný vetřelec, který přichází exploatovat ruskou nehotovost!

A kdo chce ruskému národu porozuměti, pro toho mám jednu radu, nad niž není jiné: vzdej se všech západních předsudků proti ruskému národu, zapomeň po židovských novinách papouškovati o ruské neuvědomělosti a nevnímavosti, přestaň mysliti, že spásonosné recepty, pomáhající na západě, budou a musejí míti týž výsledek v Rusku!

„V Rusko třeba věřit!“ volal před mnoha lety ke Slovanům ruský básník. Já bych slova ta poněkud změnil a řekl bych: „V ruský národ třeba věřiti.“ Třeba v něj věřiti tak, jak jest, přese všecky rozdíly, které se jeví mezi ním a národy kultury západní, jejichž větší stáří

a vyšší stupeň vývoje nemohou býti popírány; třeba v něj věřiti navzdor jeho klevetníkům, ano tím pevněji, čím více jej klevetníci očerňují.

Přiznávám se, že tato víra byla posledními lety i ve mně zvrtkána, ale tam, pod Gogolovým pomníkem v Moskvě, vrátila se mi opět, vrátila se mi, třeba že massy ruského lidu byly vzdáleny a netečně přihlížely k výjevům u pomníku velkého spisovatele a velkého ruského člověka.

Hle, co mi ji vrátilo!

Nedávná ruská revoluce zdvihla stavidla všem ideám a ideálům, za které bojuje od revoluce francouzské evropský západ, a pustila je plným proudem do ruské země. Kde tyto idey vznikly a ideály se vytvořily, tam zajisté mají své oprávnění, aby byly, i aby za ně bylo bojováno. My sami u sebe vidíme, jak těžký a dlouhý je boj i za tu ideu, která má v sobě nejvíce životného smyslu. Jak potom vypadati bude boj za ideu cizí, k nám vnesenou, uměle vštípenou, pro kterou v našem životě není podmínek, aby v ně kořeny zapustila! A všecky tyto idey, doma ještě kvasící, najednou byly vpuštěny do Ruska, aby ve chvíli historické krise širého území jeho dobyly a opanovaly! Taková historická krise, není-li nemocí, zajisté je stavem, ve kterém jest organism choroboplodným bacillům velmi přístupen. A takový stav Ruska západní Evropa si zvolila, aby za pomoci svých věrných učenníků ruských vočkovala ruskému národu nejen ty idey, které dotud ve svém domově osvědčily největší schopnost života, nýbrž i všechny ty, které doma nemají naděje, aby se vkořenily. Nyní, když ta leta svrchovaného, ale nedlouhého nebezpečí pro Rusko minula, je vidno i slepotou poraženému, že apoštolům těch ideí, pokud byli cizinci nebo ruští jinorodci, nešlo o blaho Ruska, když jimi jeho střechu zapálili jako planoucími pochodněmi. Sami o jejich spasitelnosti nebyli přesvědčeni, ale Rusko, jímž ze starého předsudku opovrhovali, bylo jim dobré dost, aby na něm noži převratných ideí provedli vivisekci na pokus.

Mám na mysli ty idey, které se nesou za socialným převratem. Jest, aneb aspoň má býti známo, že Rusko, jež nikdy nemělo feudalismu, je socialně docela jinak ustrojeno, než západní Evropa. Rusko nevytvořilo ani městského stavu s tím politickým i hospodářským úkolem, jaký na města v západní Evropě ve věku středním vznesli jejich zakladatelé. Ani rolnictva Rusko nemá, které by se podobalo západoevropskému. I zde jsou navzájem různosti veliké, ale co je společno všemu západoevropskému rolnictvu, drobnému nebo většímu, je hospodářský individualism. Tento individualism hospodářským bojem dovedl část rolnického obyvatelstva k tomu, že její jedinci ve svých rukou soustředili nadprůměrnou výměru půdy, která jim při píli a spořivosti zabezpečuje poměrný blahobyt; druhá pak část půdy pozbyla, stala se bezzemky a poskytuje v naší době dělný materiál továrnám.

Socialní reformátoři západní, nerozumějíce Rusku vůbec a tím méně jeho socialným zvláštnostem, pokládali mužíka za proletáře a

působili naň ideami, pod kterými organisují proletářstvo u sebe. Ale tu se hned objevil ohromný rozdíl! Ruský mužík řekne, že má země málo, a bude na její nedostatek naříkati věčně, ale za proletáře se nepřizná. A kdyby se jím přece býti cítil, vždycky bude stav své hospodářské mizerie považovat za dočasný, nepoddá se mu, nepřivykne mu, nezdomácní v něm, nebude se tak nazývati a organisovati, nýbrž napne všechny síly, aby se z něho dobyl a dospěl k jakés takés zámožnosti.

Mezi ruskými ekonomisty a sociology jest mnoho velmi učených mužů, ale nedostává se jim originalnosti. V malíku mají všechny národohospodářské soustavy a všechna učení, směřující ku provedení socialných reforem na západě. Co se v těch oborech na západě vyskytne nového, rychle si osvojují a šíří horlivě slovem i písmem. Jsou-li to náhodou universitní professoři, každý z nich vychová si rok co rok na desítky vděčných žáků, kteří učení, milovaným učitelem tradované, dychtivě přijímají a budou v životě jeho šiřiteli, snad budou za ně i trpět, ale vždycky budou viděti jen to, co jim ukázali učitelé, a ke všemu ostatnímu budou slepí.

Jinak než duševní slepotou nelze nazvati tu osudnou chybu ruské intelligence, zabývající se řešením socialných otázek, že neviděla zvláštních útvarův u sebe doma, že úplně ignorovala bohatou socialnou tvořivost ruského lidu, že chtěla všechno domácí, ruské, co v té příčině jest, odstranit a zrušit, aby vznikla tabula rasa, na níž by potom ovšem bylo nadbytek místa pro tisíce a milliony socialných experimentatorů, neboť ten titul by si dával každý Šmul Jauchelovič, který by se usadil v ruské vesnici a těžil z její bídy.

Socialný individualism se naprosto příčí ruské národní povaze, jíž je za to vrozen silný smysl združovací. Rus ničeho nedělá sám, všecko ve společnosti, byť nejméně četné. Je-li nucen dělati sám, ani duch jeho ani ruka nemá jistoty. Charakterná tato zvláštnost nedá se zlomiti ani kázní vojenskou. Ona tedy musí býti brána za základ každým socialným theoretikem i praktickým organisátorem, který chce v ruském lidu působiti. Jeť ona danou podmínkou a s ní musí býti počítáno. (Dokončení).

Propasťa: Pohled na skály za vchodem.

Karel Drož:

Peatra Craiului.

Studie z Transsylvánských Alp.

(Dokončení.)

X.

Leč povšimněme si již temene samého. Postavena tu dřevěná pyramida triangulační, asi 4 *m* vysoká, ukončená čtverhrannou budkou; spodní břevna vězí v bělostném vápencovém kamení. Dva kroky k západu železná pyramidka, zasazená v betonové desce, značí hranici (movila čís. 201.). S Písku Bačului lze po hřebeni v šesti hodinách dolézti až ke Crepatuře; možno-li podobnou turu provésti v opačnou stranu k Rukaru, nevím. Turcu jako člen komisse demarkační, zkusiv to až k hraničnému bodu čís. 202., líčí kousek ten (přímo měřeno $1^1/_2$ *km*) nejčernějšími barvami. Po dvouhodinném tápání v mlhách nad propastmi komisse bod sice zjistila, než sloup hraničný upevniti nemohla, nebo ční tu vysoký ostroh skalní tak úzký, že sotva členové naň se vešli. I narovnali tu hromadu kamení a na její vrchol upevnili tabulku s číslem 202.

Myslím, že pan vrchní notář nadsazuje. Zkusil jsem to kousek po něm, a nenašel jsem ani míst zvláště nebezpečných, ani protěže (rumunsky stelute de munte nebo lanarica též flórea reginei i semenica), jež prý hojně tu roste. Snad je to všechno dále, kde jsem nebyl.

Možno také strmým bezcestím sestoupiti po západním zbočí Pétry Craiului do údolí potoka Bârsanského k myslivně Plaiul foiei, k čemu třeba půl páté hodiny. Sestup ten Nikolaje líčil jako nebezpečný. Na jednom místě viděti Čertův mlýn (Móra dracului):

ve strmé skalní stěně bělají se tři dutiny a z nich, když čerti melou, sype se bělounký písek a drobný vápencový štěrk, až ti hrůzou husí kůže na zádech naskakuje. Někdy čerti nejsou doma, tu mlýn stojí... Výstup od myslivny, ač velmi trudný, byl nejednou již vykonán, ale výstup a sestup v jedné tuře dosud proveden nebyl.

Pétra Craiului slyne podivuhodnou ozvěnou. Dle jedněch (Turcu) je 14tislabičná, dle druhých (Moldovan) 15tislabičná, dle třetí (Bielz-Sigerus) 17slabičná. Řídě se receptem dvou posledních, vyhledal jsem ji takto: Napočítav na západním svahu Piscu Baciului od triangulační pyramidy 43 kroky dolů, postavil jsem zde Nikolaje, obrátiv ho na

Propasťa: Ohromná skála s římsou nadvislou.

severozápad k olesněným horám, na levo od Zîrnešt nakupeným; sám opřel jsem se zády o pyramidu a pohlížel k západu.

Nikolaje spustil jarým turem. Až strašidelně ozvěna jeho řvaní vracela — sedmnáctkráte. Potom donutil mne, abych změnil si s ním místo, a nemohl se hry ozvěnné nasytiti. Teprve když resunet (echo) počal mu tvrdošijně opakovati „prostule“ (hlupáku), měl dosti.

Před odchodem Nikolaje jako na ohromném situačním plánu ukazoval směr nastávající naší cesty. Pod námi viděti na zelené pojaně škatulku stâny Vladušky; od ní má jméno potok (Apa din Vladusca), který, hle, lesem vine se do Propasti. Tam, kde zapadá, je Propastea.

„Pod tou dlouhotemennou kupou, jejíž stráně náhle svisle řítí se do lesů?“

„Tam, právě tam!“

„A jak se ta kupa jmenuje?“

„No, nejmenuje se. Celý ten kus nad Rîem „Zanóga“ se zove.“

„A kudy půjdeme do Propasti?“
„Kudy bychom šli! Podél potůčka z Vladušky. Ale, chce-li domnul, můžeme jíti až ke Crepatuře, kde je domek uherského spolku karpatského, a od Crepatury sestoupiti do Propasti. Je tam pěšinka, sestup snadnější než od Vladušky.
„Jak je to daleko?“
„Asi dvě hodiny.“
„Uvidíme. A co se to tam dole leskne?“
„To je malé jezírko Petrské (lacul dîn Petrii). Od něho na levo je stâna dîn Petrii.“
Jezírko není větší než pořádná louže, ale přece jenom tuto část branského prohybu velice karakterisuje. Na mapě specialní (rozumí se samo sebou) zakresleno není.

XI.

Před osmou jsme odešli. Sestup dál se ve šlepějích výstupu, Nikolaje by celou turu mohl odříkat z paměti. Ačkoli byl pozdní roční čas, našel jsem poměrně mnoho květin, nejednu vzácnou, máť Pétra Craiului floru bohatou, ba z části i svéráznou, endemickou. Překvapovalo mne také, že na mnohých svazích viděli jsme bujnou, po kolena vysokou trávu. „Čobáni na ni zapomněli!“ vysvětloval Oratie.
Za pět čtvrtí hodiny byli jsme dole, zpoceni, uříceni, neboť jsme téměř bez dechu sestupovali, a slunce hřálo upřímně. Umyli jsme se, najedli a odpočinuvše si, ve $^3/_4 11$ vydali se na další pout.
Ke stâne Vladušce pěšina pastvinami mírně vystupuje. Zde měl Oratie jedenáct ovcí na letní pastvě. Vyptav se bači na jejich zdraví a užitek, sebral svůj podíl sýra a naložil do disaží, z nichž vystrnadil můj tlumok.
„Co to?“ dím nevlídně.
„Sýr vezmu domů!“ klidně odvětil Nikolaje.
„Ale koně jsou moji!“
„Ba ne, koně jsou moji!“
„Bez mého svolení nemáte práva nic nakládat!“
„No, no, však nebude zle pro kousek sýra. Koně bez toho dále nemohou, hoch vrátí se s nimi přes Novou stânu (Stâna nona) k ústí Propasti (Gura Propastei), kde na vás počká.“
„A nač jsou mi tedy vlastně koně? Proč je hoch ráno neodvedl domů?“
„A tož si pán, až Propastu projdeme, na koně sedne a pěkně pojede do Zîrnešt.“
„A zaplatí za to, že si vy odvezete sýr z Vladušky.“
„Však se to srovná!“
A srovnalo. V Zîrneštech Nikolaje žádal dvoudenní plat ze dvou koní, a když jsem tomu nechtěl rozuměti, způsobil v hostinci bohopustý skandál, až jsem mu hrozil „Karpatským spolkem“. V té příčině jsem duševní jeho schopnosti podceňoval. Ale narazil na skálu: sýr jsem odpočetl. Vida, že křikem se mnou nic nesvede, přijal mou

nabídku a loučil se v uctivosti až dojemné. Takového pána ještě neměl: opatrný, rozumný, vše uváží, vypočítá (i ten sýr!), neošidí, ale také nic nestrhne — nedá se ošiditi . . .

Za stânou Vladuškou vešli jsme v les. Les ten, jak jméno jeho Padure mare (Veliký les), ukazuje, kdysi byl hvozdem rozsáhlým, ale dnes o jeho slávě leckde vypravují jen mýtiny a paseky. Než přes to najdeme ještě místa téměř neprochůdná, kam zřídka noha lidská zapadne, kde rány sekery dřevorubcovy ještě nikdy snad se nerozléhaly.

Ve $^1/_4$12. minuli jsme stânu Martoiu. Naposledy spatřili jsme hlavičku Piscu Baciului a jeho člověka (om), dřevěnou pyramidu. Pěšinka ztratila se v houštinách Velikého lesa. Po chvíli objevil se potok (Rîn) v nízkém omšeném padole, který zahýbaje k východu, řítil se jako nedostupná skalní soutka do Propasti. To je hlavní zdrojnice potoka Zîrneštského; údolíčko zve se Valea Cheiei. Chladná voda potoční mi chutnala.

Před samým polednem, vybravše se z šera lesního, nerozhodně stanuli jsme na výslunné mýtině. Poznával jsem čím dále tím zřetelněji, že celá ta pouť pod Crepaturou je pro mne naprosto bez užitku. Viděti bylo špatně, lesy překážely všude, názor Crepatury byl daleko nejasnější než s Pétry Craiului. A promarním-li ještě hodinu nebo dvě, přijdu do Propasti pozdě, ztratím polední osvětlení.

„Do Propasti!“ velel jsem.

„Možno!“ ochotně svoloval Oratie.

XII.

Sešli jsme k potůčku travou a maliníkem zarostlému a v něm, hle! našli „žilíp“ (jilip), t. j. česky žlab, a to pěkný zánovní bukový žlab. Nebyl široký, dvě bukové klády a silné prkno (někde dvě) tvořily jeho koryto, ale pro jednoho chodce stačil. Po takových žlabech spouští se dříví. Žlab byl vyschlý, náklon sotva znatelný, nemohlo býti lepšího chodníku; ale mne tento objev nenadchl. Poznal jsem poprvé na Parîngu, kolik ošemetnosti a nebezpečenství takový žlab tajívá, byť i na svém počátku zdál se komunikací nejspolehlivější. Za to Nikolaje si pochvaloval. Zapamatoval si ten žlab, spouštěli jím do Propasti dříví, a hle! jaká v něm chůze! Jen se nadnášíš, jako po parketách stoupáš. A Vladuškou hrozno! Bezcestí, rokle, propasti!

Žlab, jako by se za nemírnou chválu tu zastyděl, naváhl se tak důkladně, že Nikolaje bezděky se rozeběhl. Ale vyrovnav se za nedlouho, jilip zaměřil v chladnou, úzkou vápencovou těsninu, vznášeje se vysoko nad jejím dnem, kde potok rozléval se v tmavohnědé tůně. Úzko bylo dolů se podívati, balancoval jsi ve žlabu jako na kladině. V tom Nikolaje sebou škubl — a již ležel ve žlabu.

„Panenko Maria Přečistá!“ zaúpěl jektavě. „Žlab je mokrý, klouže to, nemůžeme dále!“

A klouzalo to jako na klouzačce, na nohou nebylo lze postáti. Jeli jsme tedy na bobečku jako čerti, jen se za námi prášilo, až nám to nohy podrážělo, a potom jsme pravda sjížděli po něčem jiném —

„Čertův žlab!“ proklínal Nikolaje, když jsme na mírnějším místě konečně mohli postáti. Šli jsme chvíli vedle žlabu po kamení, trhajíce zralé maliny. Než brzy soutka propadávala se hlubokým stupněm, vyúsťujíc do rokliny, kterou šumem naplňoval velký potok. Byl to náš známý Rìul, do něhož dosavadní potůček kaskadou se řítil.

Zde veliký kus žlabu chyběl. To je peripetie každého rumunského žilípu.

Propasťa: Svislá skála s mužem.

Odbočili jsme na levo, chtíce dostihnouti stráně. Ale byl to kus těžké práce, prodrati se houštinami plnými výmolův a balvanů na příkré, pralesem zarostlé stráně. Každý krok byl vojem, postup nahoře byl nemožný. Spustili jsme se tudíž znova k potoku a těžce slézali jeho ložištěm. Konečně ukázal se zase žlab. Vítali jsme objev jeho jako spásu. Ať již měl všelijaké nectnosti, přece jen poskytoval noze pevnější opory než zrádné traviny a mechy potoční, zarůstající prohlubně a bahna. Stěny soutky, výšíce se ve věže, vždy blíž a blíže k sobě přistupovaly, až jsme mohli někde rukama dosáhnouti obě jejich vlhké, tu lysé, onde řídkým březovím porostlé stěny. Někde se roklina poněkud šířila, jinde zatáčela, překvapujíc za ohybem scenerií novou. Vůbec tu bylo mnoho partií krásných, ale požitek z nich pro nás byl skrovný: balancovali jsme jako žongléři na vysokosti žlabu, každé chvíle čekajíce, kdy žlab se proboří nebo nějakou jinou zlovolnost vyvede. Já byl již všecek zoufalý, a Nikolaje volal na pomoc všechny patrony rumunské.

Ve $^3/_4$ na 1 hod. potok nám zmizel, nenápadně ztratil se v kamení svého koryta. Po chvíli spatřili jsme vyústění jiného žlabu z poboční levé rokle a právě o hodině došli jsme konce žlabu. Kam jsi dohlédl, roklina všecka vyplněna kladami. Nebyly to hromady, ale pravé pahorky, spletené, zmuchlané, že zůstal jsem před tou spoustou bezradně státi.

Do Nikolaje však jako když střelí. Bez rozmyšlení počal barrikady stékati.

„Kam k čertu lezete?“ volám za ním. „Vždyť polámete si nohy.“

„Za dřívím je Propasťa!“ houkl vítězně a šplhal se dál.

A byla.

Konec Propasti.

XIII.

Když jsem dříví přelezl, spatřil jsem Rumuny, ani nakládají klády na kola. Slušná široká vozovka zatáčela se do Propasti; po ní vyváží se z Propasti dříví. Několik kroků dále sváží se na vozovku pěšina crepaturská, ve skále vytesaná.

Návštěva Propasti zanechá v duši hluboké, nezapomenutelné dojmy. Macocha je 300 *m* dlouhá, ale procházka Propastí trvá $^3/_4$ hodiny a po všechen ten čas vnímá oko stálé proměny svérázné, pochmurné scenerie. Není to jen úděs svislých, jakoby tesaných, leckde nad sto metrů vysokých skal, které hned těsní se v úzké průchody, hned rozestupují se v rokliny a amfiteatry věčným šerem zalité; není to jen zamlklé, dusivé ticho naprosté odloučenosti světa, co v duši těžce padá a pohádkovým obmrakem ji skličuje: než je to také podivuhodná formace vápencových skal a bohatý kolorit stěn, jež ve stálém napětí pozornost naši udržují. A všechen ten

překvapující tajemný svět Propasti jako by na věky byl zkameněl v těžkém, vlhkém chladu, se šeřelého vzduchu. Jsou hlubiny a kouty, kam nikdy nezaletěl zlatý paprsek sluneční, kde choulí se věčně příšery temného stínu. Kráčíš tu jako hřbitovem, tušíš, že každé snad místečko skrývá tajemství zaniklého života, ale jsi zde cizí, marně rušíš svaté ticho věčného snu, rovy se neotevrou, srdce mrtvých věčnou zůstane záhadou.

Nečetl jsem ještě popisu Propasti a nepřeji si ho čísti. Nelze slovy reprodukovati jemných nuancí cítění, jež prochvívají duší za volného bloudění podivnou tou hlubinou samoty a zamlklosti. Podávám jen několik poznámek na místě psaných . . .

— — Bělošedé svislé skály, potrhané černými šikmými puklinami a vyhlodané dutinou jeskynní vznášejí se divě k modrému proužku blankytu; líže je bledozelené listoví slabého březoví, v omšenou patu vedraly se porůznu zahnutými kořeny zakřivené smrky . . .

Pohodlí bité vozovky po útrapách žlabu hladí. Zazelenala se u cesty tráva, zajásala hlubina světlem, slunce políbilo koutek zeleného dna. Stromky se radostí smějí.

Koryto Rìa prozrazuje se vybíleným vápencovým štěrkem. I když celé dno kamením zasuto, poznáváš vymyté jeho valouny. Rìul rozhodně tedy Propastí teče, ale jen za lijavcův a jarního rozjihu. V létě vpije se do hlubin, kapky vody nespatříš.

„Apa din Vladusca!" křičí ve $^1/_4$ na druhou Nikolaje. Do Propasti spouští se širokou, vysokou, rovně usečenou skalní branou vyschlé bělovápencové koryto potoční — bez vody. Ale pilíře brány koupají se ve světlé zeleni bukové. V levo od nás vypjala se gigantská stěna, rovně otesaná, nahoře chudými skupinami vytáhlých, nedoživených smrčků porostlá, přímo malebná tmí se soutka s baštami bílých skal a zelení uchytlou na srázech. Jen hrad bílé pravé skály nemá porostu, kmet lysý.

U Vladušky Propastea se větví. Západní rozčes, protékaný vodou Vladušskou, dlouho ještě zachovává malebnou divokost. Jeho bezcestím vede nejkratší cesta k útulně pod Pétrou Craiului.

Po spojení obou rozčesů Propastea mohutní, šíří se, leckde zelená se i malý loužek. Pravé vrstvy vápencové na jednom místě se pobortily, za to levé vyrovnány jsou v pravidelnou zeď, složenou z hranatých kostek vápencových; řekl bys, ne příroda, ruka lidská tu stavěla! Odpočíváme chvíli na skalní lavici proti skále rovné, podobou domovního štítu vytyčené, černě pomalované. Teprve kukátkem poznávám, že maloval tu štětec přírody! Tak podivuhodné jsou ozdoby a obrazy skalní té lomenice.

Osvěženi krátkým oddechem, zvolna kráčíme dále. Propastea mění se na chvíli v ozelenělé, osluněné údolí tak všední, nezajímavé! Ale nespokojenost naše nenašla ještě slov, a již ocítáme se v rokli velkolepé, baldachyny a portály zdobené, stěn šedých a bílých, černými šmouhami pomalovaných. Snad jsou to nečitelné runy nápisů starobylých, které věky hlásaly slávu vítězův věnčených v tomto ponurém amfiteatru, kde jistě prolévána krev a chropot

smrtelný věstil skon dokonávajících obětí. Zdá se, že není odtud východu, všude hruď skal tarasí cestu, a teprve vůdce vyvádí tě těsným průtesem ve východním konci ven. Jdeme jakoby pohřební uličkou, nevlídnou, setmělou, až překvapeni staneme u Kostnice. Na pravo Rîul vyryl podzemní klenutí, a v něm bílé lebky a proděravělé hnáty narovnány hromadami. Na bělostné stěně stopy tabulek a pomníků, svícnův a voskovic, půda samá kost, samý vybílený hnát, do hloubek neznámých . . .

Ještě modlitba naší zádumy skončena nebyla, když děsivě zahřímal amfiteatr. Zdálo se, že bouří jeho hněvu pohroucené skály řítí se do hlubin, jež hrůzou otevřely se před jejich rachotem.

„Tak mluví v Propasti ozvěna!“ vysvětluje Nikolaje. „Jede za námi těžce naložený vůz, drkotá, tluče se po kamenité cestě. A ten rámus ozvěna opakuje dvacetkrát, ba i třicetkrát, až se ti zdá, že hromy hřímají a skály se hroutí . . .“

Schůdky, krkolomné schůdky vyskakují na příkrou stráň a mizejí v hustém lese. Až se divíš jejich odvaze.

„To cesta pro ovce. Tudy se vyhánějí na Maguru.“

A hle, tu s černé skály voda kape! Prvá to voda, již v Propasti spatřuji. Potočiště naplnila černou ssedlinou, a z ní vytéká malý pramének, a voda teče, teče několik krokův a ztrácí se v kameništi zase.

„Gura Propastei!“ ve 2 hod. 8 min. vesele provolává Nikolaje. Před námi skalní brána: levá její stěna je vyšší, svislá, pravá naklání se šikmo. Věnce mladého březoví zdobí její pilíře. Širší údolí otevřelo se před námi, a synek Oratiův přivádí koně.

Vyšli jsme z Propasti — — — — — — — — — — —

Zmizela tíseň. Ruch života zase ve smysly bije. Míjíme domek s mýtem, kde prodávají se poukázky na dříví ze zásobáren propastských; v krčmě z břeven sroubené před nepohodou lze se ochrániti. Průvod dívek a jinochů míří k Propasti, ve zraku dychtivé napětí: rumunská elita ze Zîrnešt s cizími hostmi. Kočár, bukovým listím zdobený, zvolna jede po bité cestě a v něm jásot dětských hlasů. Celou skoro Propastu dnes lze projeti kočárem . . .

Večer sedím sám na stanici Zîrneštské. Měsíc dorůstající vysoko stanul nad samým Bučečem. Hora jeden jas, do daleka odhaluje srázy a úštěrbí svého valu. Šuler halí se ještě tmavofialovým pláštěm večerního světla, a západní boky rýsují se na obloze růžově zlaté. Za temnou silhouettou lesů skrývá se Peatra Craiului.

Lehký větřík šeptá zastřená slova loučení. Napoví, nedořekne, zavzdychá, zavzlyká. Loučí se s letem horským, s jeho zelení, s jeho květy, s jeho radostmi. Jeseň již vzdychá ve smutných bučinách, a doubrava lká nad zvadlým listím a uletlým ptactvem . . .

A mou duši plní touha po horách, od kterých rvou mne řetězy povinností. Celé nitro zvučí steskem a v jeho akkordech chvěje se melodie smutné písně podzimní:

CÂNTEC DE TOAMNA.

Moderato *Melodie poporala.*

Josef K. Šlejhar:

Hlas.

Subjektivní drama o 4 dějstvích.

(Pokračování.)

II. Dějství.

Prostý staromodně zařízený pokojík arkýřový, na venkovském statku malého městečka. Úsvit červnového jitra září oknem do pokojíku. Plojhar oblečen vstává z pohovky, na níž strávil noc; lůžko naproti nedotčeno.

Výstup 1.

Plojhar. Ah, jitro červnové, jak druhdy jinak jsi mne probouzelo! Co vzněcovalo jsi v duši kouzla, slasti, naděje! Blažený býval to sen a probuzení z něho jaré, kypící žití samo. S jakým nadšením, s jakým doufáním nořival jsem se v žití to! . . . V těžké dumě. Po chvíli. A nyní!? Jaké to mrákoty místo snění, jaká temná, úděsná oblast duši mou zabírá. Život jako by mně byl čímsi dravě lačným ohlodáván, nezasvítí mu žádná hvězda v jeho temnotách. A jako by mně nadále nezbývalo ani žádného již příští; příští to ztrácí se v propastech a zkáze . . . A zas onen se hlas dostavil, vyvolávaje mě ze mne . . . ó, cože ode mne žádá. Vezmi kříž svůj a následuj mne . . . Ponoří se v hlubokou těžkomyslnost. Posléze z ní se vytrhne, vstává, rozhlédá se vůkol jako v bolestném vytržení. Tedy zase po dlouhé době v domě otcovském. Kolikráte, komnato tichá, uvítala jsi mne, zvouc druhdy ve svou náruč tak konejšivě a luzně snílka, jenž mimo tvé prostory hledal ve světě tolik illusí! Jak bývalo dobré, laskavé tvé uvítání jeho návratu, mnoho-li oblažující důvěry vlévala mluva tvých zdí v duši zjitřenou! Vždy přivítala's sladce ústy domoviny . . . Zatone v rozpomínkách. V jásání a plesu uvítal jsi mne druhdy, dome otcovský, na srdce matčino háravě jsi zval. A v jaké zatím tíži, v jakých chmurách dnes mne chováš v loktech svých! Nikdy neopomněl jsem se k tobě uchylovati vždy ve svůj čas, kdy mně tě bylo potřebí — ve dnech velkého rozpjatého štěstí i lkajícího hoře, když zdá se mu srdce neodolávati. A vždycky jsi dovedl upokojiti, tak smírně skonejšiti, zjednati rovnováhu v nitru. Až dnes se zase k tobě uchyluje, utíkám to neblaze ze světa toho tam, z onoho tak hrozného, lživého žití, jež servalo mé nitro a nesnesitelným stalo se svědomí, jehož hlas se zvedl. Zase u tebe hledám skonejšení v trýzni muk sápajících mnou vichrem zlověstnosti, hledám u tebe vybavení z temných nástrah pozemskosti . . . Leč cítím, sladká, nejdražší domovino, že nezjednáš mně již toho skonejšení, toho vybavení. Nastaly jiné vztahy, zachvátily jiné moci, věci ohromivé nastávají a ukládají se smyslům mým . . . Rozpomíná se. Ah, jak všechno, co duše poznala z toho všeho žití tam, ji drásá, klade se za dravý zdroj jejích nocí bezesných, jejich vidění, která nejděsivějším přízrakem ji navštěvují. Popadá se za hlavu. Ano, jak hrozné to žití, které musil jsem poznat, aby duši nic nezůstalo zatajeno a vše vybojovalo si neblahý úděl svůj . . . jak děsivě, zoufale vyburcovalo jsi všechny klamy a illuse snílka druhdy! A přece, jitro červnové, záříš v čaromoci svých

nebeských úsvitů na tvář země, na tu strašnou tvář, jež jako maska vražedné příšery šklebí se zlem a úkladností. Vzhlédá oknem. Jak luzně rozprostírá se zoře, v jakou nádheru přioděla se její hruď, skřivánek jásá, sedmihlásek hlásá své zvěsti, šum svatosti vane v tvých oblastech. Nikoliv, v tvém lůně nevzklíčilo ono símě zla, ale jedině v srdci lidském, jež zradilo zákon boží a odvrátilo se od věčnosti... Zlo, zlo, zlo... oh, jen to zlo se stále na mne valí, znova a znova jitří srdce a v jakýs černý, mystický děs duši jímá... Za chvíli násilně vymaní se ze svých myšlenek a rozchodiv se volně po pokojíku, jme se prohledávati některé věci. Známí, laskaví druhové, provázeli jste mne tak družně celým dosavadním žitím, mým mládím, s dětstvím mým jste začali. A jako byste dítě, vzhlédající k vám, chovali v luzné náručí svých her a svých zdání; jako byste celovali šťastné jeho snění uprostřed vás; ve vaší náruči. Slastné ty dětství, skvoucí ty řado jasných vidin a chvil ve zdroji minulosti, bez viny a hříchu, jak v andělské smířlivosti a svatozáři nebes háráš v srdci člověka...! Ó, že nebylo možno vzíti tě do života, že žití nezachovalo si navždy své jasné, nevinné dětství, že zlo musilo je zdrásati a úklady sobectví vejíti v srdce lidské na místo jeho! A přece určeno jest a psáno: buďte jako děti! Jaké slovo, jaké svaté, zářivé vznícení! A zatím jsme jako vrahové, pustí, nejúkladnější, kteří vraždí v temnotách pekel místo požehnání jasu nebes... Zmlkni, zapři se, každé dobré srdce, kde vládnouti se jme hřích sobectví. Chceš-li žíti srdcem, těžký máš život, úkladní vrahové čekají. A u shledání všeho zla možno-li pokračovat ve víře v dobro, ptá se srdce, a život odpovídá mu pustým výsměchem. Zlo, zlo, zlo... v zadu něco černého, úděsného vyvolává. Bože, Bože, co zas chvátí duši mou...

Šouravé kroky se ozývají z chodby, přiblížily se ke dveřím, hmatání po klice, vstupuje prostá stařenka, paní Plojharová.

Výstup 2.

Matka chvátajíc přes pokojík k synovi, jenž vytrhnuv se ze svého vzrušení, rozprostře po ní náruč, kvače jí v ústrety. Josefe, Pepíčku, synáčku můj jedinej, dej Pánbůh šťastné, dobré jitro — je to taky krásně venku, viď? To jako tobě na přivítanou, Ty můj jedinej, dobrej synáčku, jak jsi zas jednou potěšil srdce matčino, — již tak dlouho jsi nebyl doma, tak dlouho. A japak jsi se vyspal, můj synenku, zas jednou doma, zas ve svy dávny postýlce — povlékla jsem ti čerstvy cejchy a přidala novýho peří, to víš, slehne se za čas... jen aby se ti dobře spalo u matičky. — Ale co to, vždyť je tvá postýlka nedotknuta, pomiluj nás, Bože!

Plojhar za této řeči líbaje matku na čelo a laskaje ji, vyčkává jaksi, až ustane v proudu svých slov. Nu, teda také dobré jitro, maminko má drahá. Ano, je krásně u vás v horách, překrásně. A bylo by se mně výborně spalo v povlečených čerstvých cejchách a v přisypaném peří, ale bylo mně vedro, a proto lehl jsem si raději na pohovku a také se mně jinak dobře spalo; a mlčte, vašim čerstvě povlečeným peřinám s přisypaným peřím vynahradím to zas jindy...

Matka. Ty šelmo jedna... No, no, ale jsem taky takie spokojena, jen když tě mám zas jednou doma. Ale japak, přijdeš snídat dolů, nebo ti mám snídaní přinýst nahoru! Jak sám chceš...

Plojhar. Ani nevím, maminko, nemám nějak pomyšlení na to snídaní, jsem jako nasycen a celý občerstven již tím krásným ránem. Kdo pak by v takové chvíli myslil vůbec na jídlo... Slyšte, jak sedmihlásek rokotá, — a jak sem voní vzduch, hleďte, jak tam ty jabloně kvetou... oh, jitro červnové v čaromoci své...

Matka. Ale snídat se musí, můj synečku, vždycky se musí jíst, to si pamatuj... A tak teda najednou jsi mně přijel, tak z nenadání, pomiluj nás, Bože! Jaky překvapení. Počítala jsem, že teprv pozdějc budeš si to moci zařídit s příjezdem. Dali ti teda dovolenou dřív, no, zaplať jim Pánbůh. A jen když jsi zase jednou tady, to jsem ráda. Jistě si's všechno musil dát dřív do pořádku, jak by taky jináč. Ale promiň, že tě s tím sužuju, ale to víš, byla jsem vždycky starostliva, a záleželo mně tuze na tom, abys vždycky dobře vyšel s pořádkem, co máš na starosti. Zaplať Pánbůh, přivedl jsi to již hodně daleko, jseš už hodným pánem, ale přec máš taky ještě svy pány nad sebou — a proto jsem se jen prve zmiňovala. Aby všechno bylo v pořádku a dobry dohodě, můj synáčku malej. Tak, tak, jen když je to tak, pomiluj nás, Bože. A japak dlouho ti dali dovolenou, pověz, jakže dlouho budeš moci těšit svou matičku?

Plojhar. Nevím ani, nevím.... stěží zas pojedu hned tak zpátky...

Matka *uleknuta.* Jak to povídáš, nerozumím ti — něco se stalo? Svěř se jen svy matičce, synečku můj... pomiluj nás, Bože!

Plojhar *vzpamatovav se, zaveselí se nuceně.* Docela nic se nestalo, co pak vás může napadnout, buďte bez starostí. Všechno jsem si dobře zařídil, s pořádkem svým jsem náležitě vyšel. Trochu mě však už všechno přemáhalo, různé starosti, hloupé přepracování, všechno nalehlo najednou, a proto jsem přijel zotavit se k vám, má drahá, dobrá maminko, nabrat u vás v horách zase zdravého silného dechu. To víte, to velké město jest jen hotové bahno, samá zkáza ducha i těla...

Matka *upřeně naň vzhlédajíc.* Ba věru, hochu můj ubohej, jsi nějak přepadlej, teprv nyní mně to přichází... jseš celý jako nesvůj, takovej nějakej jinej! Pomiluj nás, Bože, snad nejsi dokonce nemocnej, co pak ti schází, honem pověz! Budu ti vařit kopřivy s kozím mlíkem, naše líza je po kůzlatech... to je nade všechno, to tě spraví...

Plojhar *chlácholivě.* Jděte, jděte, maminko, starostlivý bloude, — hned jste celá pryč. Docela nic mně neschází, potřebuji jen na nějaký čas změnu vzduchu, vůni hor, trochu klidu a útěchu vašeho dobrého srdce... Docela nic jiného mně neschází, buďte bez starostí, a ty vaše zázračné kopřivy s kozím mlékem od jinak ctihodné vaší lízy můžete zatím nechat s pokojem...

Matka. Zas ty tak, šelmo jedna... no, ale zaplať Pánbůh, zaplať, — to je dobře, to je dobře. Začala jsem už mít velkou starost.

Zaplať teda Pánbůh. A pověz, co jináč u tebe novyho? Tady u nás je letos pořád něco novyho a pořád jinyho. Jako by se zrovna s novinkama roztrh' pytel . . . Nejdřív, chvála Pánubohu, šťastně nám přezimovaly ozimy, byly z jara jako routa, náramně zvodnožily a stojí nyní jako zeď. Všechno se na poli tak krásně ukazuje, však uvidíš sám. Zelí máme již zasázeny, byla to hlavatice jedna radost a ujala se srdečně. Lněny semeno už máme taky v zemi, už je venku, koráb na ně nepřišel. Jakub říká, že je letos zrovna milostivy léto na tu boží ourodu, pomiluj nás, Bože! V chlívě máme letos taky zdárnyho nadělení — zvláště kraslena a smolka vrhly nám po telátku jako kraslice, jedna radost, odstavili jsme letos skoro všechno. Kdybych sama nebyla mínila, — jsou s tím odstavováním na léto nesnáze, — musila jsem už k vůli starýmu Jakubovi . . . Že to pro mladýho pána, musí něco pořádnýho odchovat, schystat mu pořádnej chlív jednou — to víš, pořád jen na tebe se vším myslí, pořád nedá si vzít starej bláhovec, že ty, doktor, nepůjdeš jednou sedlačit . . . ty doktor, starej bláhovec! A taky na dvoře máme letos, chvála Pánubohu, hojnýho, neobvyklýho požehnání — budu si tě pěkně krmit holoubátkama, kuřát-, kama, synáčku můj . . . ale na ty kopřivy s kozím mlíkem přec jen taky nezapomenu — trochu, hodně přepadlej zdáš se mně přec, pomiluj nás Bože! Jináč jsme, chvála Pánubohu, všichni zdrávi, jenom nám Barča po velikonocích trochu marodila . . . Ale do jedný svrchnice s docela novým prachovým peřím, co chystám pro tebe — budeš mít již těch peřin na tři postele, aby nevěsta mě nepomluvila, — dali se ti nám moli, pomiluj nás, Bože, totiž jen se ukázali, nezdvořáci, ještě že jsme včas na to přišli — hned řádně vyklepat, přesypat, dát čerstvý smolný pařízky, nejlepší borový, pár zrnek pepře . . . a už se zas raděj vyklidili. Jináč jsme, chvála Pánubohu, všichni zdrávi, všichni . . . Vidouc netrpělivé hnutí synovo. Ale to vím, s těma molama že tě nepobavím — jenže to jsou již ty naše starosti, pomiluj nás, Bože . . . . . Tuze je ale dobře, že jsi přijel právě nyčko — chystá se tu v městě velká slavnost, velký přípravy se dějou, samá slavobrána, samej prapor, všecky spolky vyrukujou v celý parádě, dvě kapely . . . budíček nějakej, uvítání, slavnostní řeč, bazár, tombola . . . to bude nějaký slávy. Jo, co pak to ale má být za slávu, ani nevzpomenu, pletu si už trochu všechny ty naše slávy . . . je to už asi třetí letos, ale tahle má být nejslavnější . . . honem, co pak to má být za slávu . . .

Plojhar. Ach, maminko, nenamáhejte se, nic na tom nezáleží, už dávno nebaví mě ty slávy . . . žádné slávy mě nebaví . . .

Matka. I to vím, že's byl vždycky trochu divnej — ale jít přece musíš, když už jseš jednou tu . . . už k vůli celku. Já taky počítám, že tě požádaj za slavnostního řečníka . . . Vidouc zase netrpělivost synovu. No, no — vždyť si snad přeci dáš říc . . . byl jsi vždycky trochu hodně takovej jako mrzout, zakublanej škarohlíd . . . A to snad víš, že syn fabrikanta pana Justina bude se ženit — bere si ti někde od Bydžova, náramně bohatou, umí francouzsky a anglicky, jezdí na koni . . .

Plojhar. Jaká partie, šťastný Justin . . .

M a t k a neporozuměvši ironii. Velká, tuze velká partie . . . jak bych něco takovýho taky tobě přála, pomiluj nás, Bože — ale copak ty, ty můžeš udělat taky velkou partii. Ale vidouc zas netrpělivost synovu. No, to je tvá věc . . . A taky slečna Buďárková — znáš ji přec, myslela si taky na tebe — se již vdala, uďála štěstí . . . vzal si ji ňákej velkej inžinýr . . . A starej Havel konečně umřel — nikomu nezanechal nic, všechny příbuzný, co přes 20 let na jeho smrt se těšili, podělil ňákým pakatelem, svý starý posluhovačce, co přes třicet let mu sloužila, odkázal svý všechny kalendáře — za celýho svýho života měl je schovaný — a o mzdu, co jí byl dlužen, musila na ouřad, ještě den před smrtí krvavě smlouval se sekáčema od louky, a všechno, všecinko odkázal kostelu . . . páčí se to na nějakejch šedesát tisíc; však mu taky pan farář držel nad hrobem nějakou řeč. Pan Lövenbach zase přistavuje fabriku a paní Lövenbachová jezdí každej den kolem nás s ponyma; taky prej chtěla držet slepice, ale když zvěděla, že nenesou víc než jedno vejce denně, dala je zas pryč, to že se jí nevyplatí. Taky lázně tu máme zřízeny. A pan učitel Stránský dostal se za řídícího, a pan páter Šimša dostal se na velkou faru . . . a né . . . všechny málem slečny zdejší trhají se k němu jít za kuchařku . . . né . . . pomiluj nás, Bože . . .

P l o j h a r posléze netrpělivě rozrušen. Ach, maminko, maminko, ustaňte už jednou se vším tím. Docela mne nebaví ty vaše novinky, ba jsou mně nesnesitelně protivny. Pokoj mně jen dejte, se vším pokoj . . . Leč náhle se zarazí, vida matčin lítostivý projev. Avšak promiňte mně laskavě, má drahá maminko, obejme ji to tak člověk někdy bezděky . . . víte, jsem tak chvílemi jako trochu předrážděn. — vlastně hodně — nervosní . . . popadaje se za hlavu nervosní . . . nervosní! Zas se vzpamatovav. Někdy tak trochu nervosní — to víte, ta vřava městská . . . pak po cestě . . . a všelicos v polední době, A abych nezapomněl upře bádavě zrak na matku, co dělá Marie?

M a t k a zase upokojena, šelmovsky. Tak's přece na ni nezapomněl? No, no, je to jináč hodná, milá holka, to se nedá upřít. Taky často se spolu setkáme, tuze laskavě se ke mně vždycky má . . . inu, toť se rozumí, že hlavně k vůli tobě. Zvěděla už taky, že jsi přijel — náramně se nejdřív zarazila, pak se celá vzrušila, zapálila, pomiluj nás, Bože! Inu, vždyť vím, co pro tebe cítí. S hrdostí. A japak by taky ne, to si myslím . . . Ale víš ty co, hochu můj? Přeju jí všechno dobry, je to hodná, hezká holka, taková pravá . . . ale myslím si, že se přec jen pro tebe nehodí, a že můžeš udělat docela jinačí partii, onačejší, jak jsem se už zmínila. Vidíš, ku příkladu, tahle slečna Jezdinská, advokátova dcera. Je tu krása, bohatství, vzdělání — francouzsky jako česky, maluje, vyšívá na hedvábí, vystupuje na všech koncertech . . . s tou od Bydžova si mnoho nezadá. A vím, že by po tobě olízla všech pět prstů . . . japak by taky ne, pomiluj nás, Bože! Jenže tě nenutím, Pánbůh chraň, vol si podle svýho a vyber si třeba něco z Prahy, aspoň nějakou takovou radovou, inšpektorovou, anebo jak sám uznáš . . . jen ňákou takovou . . . víš takovou ňákou — zkrátka tebe důstojnou, řekla bych takovou ňákou vyšší slečnu

Ale nezapomeň, aby k důstojenství měla taky prostředky, toho nezanedbej, to víš, nóblota bez peněz je horší než nejžebráčtější žebrota. A hodná musí být, hodná, toť se rozumí samo sebou . . .

Plojhar trpce rozveselen. Hahaha, matinko, to bys mě přála pěkného nadělení s těmi . . . takovými . . . ňákými . . . z Prahy . . . A teda, kterou si po všem tom mám vlastně vzít? Je toho trochu mnoho najednou. Pak najednou trpce, až příkře. Nechci žádnou takovou, tím méně vaši slečnu Jezdinskou . . . ušetřte mě s tím vším . . . žádnou nechci!

Matka téměř ulekaně, spěšně. Pomiluj nás, Bože, tak si raděj vezmi přec jen tu Marii . . . je to tuze hodná a hezká holka, třeba se mně trochu zdála prostá pro tebe. Ale bodejť že, vem si teda tu Marii, pomiluj nás, Bože . . .

Plojhar zase nuceně se zaveselí. Z nouze teda přec jen vždycky Franta dobrej . . . najednou pochmurně zvážní, ale zdá se, maminko, že nevezmu si žádnou, ani tu Marii . . .

Matka téměř plačtivě. A to bys mně chtěl vyvíst, takový zklamání uchystat na starý léta? Proto jsem se tolik natěšila, tolik naskládala? Proč mám syna, než abych měla taky nevěstu? A vnoučátka, pomiluj nás, Bože. Tolik postelí peřin a všeho jsem vám připravila, a ty mně tohle bys připravil? Ne, ne, můj synáčku jedinej . . . prosebně vem si teda jen tu svou Marii, je to taková zrovna andělská bytost, taková dobrá, pravá, vem si Marii . . .

Někdo volá zdola. Hospodyně, jsou tu pro krávu . . .

Matka raduje se. I sakulenti . . . teda přece přišli! Už jsem myslila, že mně nechaj propadnout raděj závdavek, protože draho dost koupili a zatím o hořickém trhu opadlo na dobytku. I to jsem ráda . . . no, dobře, dobře jsem prodala, já nerada prodám špatně . . . musím skládat pro vnoučátka . . . pomiluj nás, Bože. Odcházejíc. Viď, že teda tu Marii . . . přivedeš mně ji jasnou, bílou nevěstinku, a já ji uvítám . . . vzníceně ach, uvítám . . . jak se na mýho syna sluší . . .

Zase zavolání. Pro krávu jsou tu . . . hospodyně . . .

Matka. No, už jdu . . . snad se pro krávu nepřerazím. Odejde.

Pojhar. Oh, matko, matko drahá, tam je nejvděčnější hospodářský živel tvůj, kéž bys v něm nyní zůstávala a nevcházela tak nevčasně v srdce svého syna, když je tak zdrásáno, podlomeno! Jak je drásáš ještě hůře, třebas tak nevědomky a tak v dobrém lidském zámyslu. Kdybys věděla . . . ale kéž bys nikdy nemusila zvěděti. Musit věděti, bývá tak hrozným údělem člověka. Oh, že ale také zvěděti musíš! Zůstává zasmušeně ponurý, najednou se bolestně vznítí. Ó, Marie, co háralo kdy k tobě sladkých snů, jež uchoval jsem si všechny čisty, nezprzněny životem, co touhy muže k tobě spělo, co unášení rozkoše, a nikdy opojení mé nesvedlo mě na scestí pustých chtíčů, prodajného ukájení, chtěl jsem se ti uchovat čist tělem i duší. V jakém příští, luzném a zářivém jako to červnové jitro, zračila se mně druhdy budoucnost v zpodobení tvém. Ó, Marie má! Láska má je nedotčena hnusem života, dlela's vždy jako nej-

světější tajemství v srdci mém. K tobě jsem se uchyloval, u tebe hledal a nacházel. Byla's světlem mých očí, hvězdou zření mému v pátrání po temných obzorech života. Miloval jsem tě, chvěl se v pouhé vzpomínce na tebe, pouhý lem roucha tvého dovedl mě uchvátiti . . . Ale od nějaké doby jako by čím dále pustěji temněly mně obzory života a mému pátrání v nich ta hvězda se ztrácela. Ano, jako bych tě ztrácel, jako bys ode mne se vzdalovala,. unikala s cest žití mého. Nějaká propast rozevírá se mezi mnou a tebou, černé, zlověstné stíny kladou se mezi nás. A čím více tě ztrácím, tím více tě miluji, jenže tě nemohu dosáhnouti, nemohu dosáhnouti, kupí se nade mnou bezhvězdná noc, ony stíny jako hory kladou se na jas lásky, bezmezná změť záhuby zachvacuje duši a tělo . . . Náhle v těžkém, až mystickém vytržení. Vezmi kříž svůj a následuj mne . . . Leč rychle se vzpamatuje, ženské hlasy za dveřmi.

Paní Radimská pořád za dveřmi. Ne, ne, to si nedám vzít, již musíte dovolit, paní Plojharová; ne, ne, to si nedám vzít. Hned, jak jsem zvěděla, že pan doktor zavítal tak neočekávaně zas jednou k nám, umínila jsem si nezvratně použíti té vzácné příležitosti a učiniti mu svou poklonu . . .

Plojharová za dveřmi. Jaká čest, jaká čest pro nás, jen račte . . .

Radimská. A již musíte odpustit, že přicházím trochu nevčas, ale to již přičtěte navrub mé touhy, zase jednou s panem doktorem moci si podiskutovati. Nic tak nepovznáší člověka jako styk s vysokou intelligencí, jakéž, bohužel, je nám tady tak málo dopřáno, a také vlastní cenu teprve člověk pozná stykem takovým. Ne, ne, nedám si to vzít, neučiniti mu hned z rána svou poklonu; zašla jsem si poli a lučinami za toho nádherného dne . . . ne, ne, nedám si to vzít, paní Plojharová bude již shovívavá a pan doktor také . . .

Plojharová. Ó, prosím, prosím, račte jen dále, velká čest pro nás . . .

Ve dveřích se objeví paní Radimská, přepjatá, affektovaná ženština, bývalá herečka provdavší se zde, s knihou v ruce.

Výstup 3.

Radimská. Má vřelá, obdivující úcta, pane doktore. Jak jsem šťastna moci vám svou úctu vzdát a uvítat vás do našeho ubohého městečka jedna z prvních. Po takové době zas. Ráčíte snad již prominouti mé vetřelosti. Jak obyčejně, po svém zvyku, vyšla jsem si na svou dalekou ranní procházku poli a lučinami, a tu jsem si schválně zašla, abych našemu věhlasnému panu doktorovi složila svou poklonu. Znova tedy vítám, vřele vítám do našeho městečka . . . Plojhar se němě ukloní. Již je po celém městě, že ráčíte být tu. Radostnou sensaci to vzbuzuje, hrdo je vždycky naše ubohé městečko na takovou vzácnou návštěvu. Nedávno tu dlel slavný náš rodák professor Střebský, o jeho nejnovějším díle ráčil jste slyšet, dnes máme zase vás. Jen neračte nás odmítati s naším holdem a straniti se nás ve své skromnosti . . . ovšem skromnost je vždy příznakem jen velkých

duchů. Budeme se také záhy těšiti v našem elitním kroužku pánů a dam na vzácnou účast vaši . . . dala jsem podnět k tomuto intimnímu kroužku pro pěstování vyšších kulturních snah, pro povznesení úrovně ducha, mám i čest být jeho skromnou předsedkyní, jak snad je panu doktorovi známo . . .

Plojhar. Lituji, není mně známo . . .

Radimská zklamána. Ovšem, ovšem, již si vzpomínám, za jeho ustavení neráčil jste ještě vůbec meškat v městečku našem. Tím více se budeme těšit na vzácnou účast vaši, jíž nám zajisté neodepřete, bude jí náš spolek velice povznesen a mravně posílen. Neaspirujete ovšem na pocty a uznání, ale to si nedáme vzít, neboť úcta k velkým duchům je prvním požadavkem kulturního vědomí. S nadšením a obdivem sledovali jsme v našem kroužku vaše filosofické stati a rozpravy o . . . o . . . o . . . nemůže si vzpomenouti.

Plojhar. O nesmyslech a zbytečnostech . . .

Radimská. Známá, známá skromnost . . . ale bylo to něco nového, zrovna fulminantního, pravé okřání pro duši. Pan doktor zajisté se pamatuje, že kus inspirace a vzletu ve mně ještě zbylo, trpce. po šťastnější druhdy minulosti, a třebas nyní taková skromná popelka domácnosti, odsouzená k próse života, že vždy přece chápu se každé příležitosti, moci se vyhřívati na výsluní duchů . . . myšlenky, pronikavé, neodstrašující se analysy, jdoucí do krajnosti, jako vy ráčil jste rozvinouti svými statěmi, pravé to okřání pro duši . . . Také maluji v poslední době, to pan doktor snad také neví . . .

Plojhar. Nevím . . . lituji . . .

Radimská. Ano, ano, kus té aesthetiky, ethiky a filosofie to už se mne nikdo nesejme, žádná prósa života. Mám zvláště ráda pleinair, žhavé výsluní, polední zrání, v něm nyjící velké, rudé květy . . . to zvláště se zálibou a porozuměním přenáším na plátno. Co chvil meškám v polích o polednách, ztrácejíc se v náladách a obzorech . . . to jsou mé nejšťastnější doby . . .

Plojhar. Kdo pak vaří, smím se ptát . . .

Radimská neporozuměvši jeho sarkasmu, vzdychne. Ach, to je právě to. Prósa života neodolatelně strhuje . . . musí se zase v ní člověk navraceti . . . Nezbytné potřeby života, domácnost, prosaický muž, roztrhaná punčocha, usápnutý knoflík, a pořád jen to jídlo, jídlo . . . a zatím velké obzory zaniknou, nejintimnější nálady se rozprchnou . . .

Plojhar temně, pro sebe. Velké obzory zaniknou, nejintimnější nálady se rozprchnou . . .

Radimská. Ba právě . . . v tom utajen je velký moment tragiky, té myslím největší tragiky — být znehodnocen, vysunut z vlastního svého určení. Ano, ano, mé určení zdálo se tak slibným — metou mou bylo velké, slavné umění . . . A byla jsem dost blízka této metě, mohu bez neskromnosti panu doktorovi svěřiti, měla jsem již svou ustálenou pověst, svou zmocněnou hodnotu — jenže prósa života, ubohé maloměstské poměry udusí každý květ, stlačí každou hodnotu . . . ah, jaká pomoc!

Plojhar. Udusí každý květ, stlačí každou hodnotu . . .

Radimská. Ráčíte docela sdíleti mé názory, jak jsem potěšena... No, aspoň že ještě člověku zbývá kus té útěchy veřejné práce, veřejných snah; aspoň v obětování sama sebe musí člověk nahrazovati si ztracenou illusi. Snad pan doktor neví, že nejnověji zřídili jsme... vlastně mým popudem a úsilím... dámský komitét s odborem polévkovým, oděvovým a pro vánoční nadílku — všech těch odborů mám čest býti předsedkyní — pak dále s pobočkou, subkomitétem jakýmsi, pro povznesení významu ženy a socialního jejího uplatnění, jehož jsem také předsedkyní... a mohu bez chlouby přiznati, že komitét náš rozvíjí zdárné, usilovné snahy — snad něco spadá na vrub i mého nepatrného přičinění... Ano, intensivní, neohrožená činnost pro veřejné dobro, pro povznesení úrovně života byla vždy mou vášní... snad i ušlechtilou vášní... mou jedinou aspirací...

Plojhar hrubě, vzrušen. A co, vy aspirantko vyšších snah a as čtyrnásobná předsedkyně polévek, oděvů a nadílek a intimního klábosení — račte dovolit, dnes zase jste mužovi, jenž vydělává to ostatní prosaické živobytí, k obědu pověsila na kliku, jak velmi často činíváte, párek viřtlí, abyste mohla běhati v pleinairu a po schůzích? Vůbec, k čemu jste mně sem přišla! Abyste chlubila se svým ničemným životem? Klábosila mně o svých náladách, obzorech — dávala si vysoké zdání? Co je mně po vší té mizerii jalového vašeho žití, cpěte si tuto veteš ducha takovým ubohým stvůrám, jako jste sama... dejte mně vůbec pokoj — matko, nepouštějte mně sem takové protivné kokrhely...

Radimská u vzrůstajícím úžasu, nevěříc s počátku svému sluchu, tlačí se pozpátku ku dveřím... když zavřela za sebou, náhle ještě otevře. Fuj... hrubiánství, infamie! Člověk míní mu prokázati čest, jaké takový sprosťák není hoden, a on se takto zachová vůči dámě? Fuj, fuj, fuj... Odchází. Za dveřmi slyšeti konejšivě prosebný hlas paní Plojharové, ale jemu odpovídá čím dále větší rozezlení paní Radimské, která nedá se jaksi přesvědčiti. Konečně vše zaniká a vrací se paní Plojharová, celá bolestně vzrušená.

Výstup 4.

Matka. Nechce ani slyšet o nějakej omluvě — řekla jsem, že jsi churavej, po cestě rozrušený a co jsem se nanamáhala... ale ani slyšet ne, že takto jí ještě nikdo neurazil, z toho že udělá veřejnou aféru... aféru... lomí rukama prosím tě, co to vlastně je, zajistě něco strašnýho! Synu, synu, jakou mrzutost a hanbu jsi mně způsobil — považ jen, taková dáma, první v městě, taková vážená... a dlouholetá známá s naší rodinou! Vždycky se tak o tebe zajímala, nikdy nezapomněla se na tebe vyptati a pokaždý dala se ti poroučet... mohlo tě to jen těšit...

Plojhar nuceně se zaveselí. Aspoň se už nebude zajímat o mě ani na mě ptát... mávne rukou. A jak pak, matko, co pak jste dostala za tu krávu, ta mě více zajímá než všechny předsedkyně našeho města...

Matka. Ne, jakej jen jsi . . . ale chvála Pánubohu, hezky uplatila, hezky, jen co je pravda . . . zas to zrovna uložím pro ty vnoučátka, pomiluj nás, Bože . . . Ale víš, promiň trochu, neměl's přec jen s tou paní Radimskou . . .

Plojhar. Zůstaňme při té krávě, tu oba zajisté lépe se shodnem lehce obejme matku. Zaťukáno na dveře. Vstupují nějací dva výboři.

Výstup 5.

Jeden výbor. Dovolujeme si váženou vašnost zváti na akademii našeho spolku, pořádanou na oslavu . . .

Druhý výbor. Libo-li snad lísteček... nadějeme se zvláště vašnostiny návštěvy, na niž se zvláštní poctou počítáme strká mu lístek, paní Plojharová usmívajíc se vytahuje tašku.

Plojhar odstrčiv příkře lístek. Nepřišel jsem na vaše pitomé akademie, na všechny ty oslavy vašich hloupostí — vzrušen jděte k čertu se vším tím a poctivě raději ševcujte, nebo co jste zač, a tím nejlépe se oslavíte, vy hlupáci! Náhle jako utrýzněn. Ušetřte mne, prosím, se vším tím, ušetřte . . . odvrací se v mučivé zjitřenosti, výboři celí uztrnulí odcházejí, teprv za dveřmi ozývají se projevy nevole:

Výboři za dveřmi. Je to sprosťáctví . . . Je to neuvědomělost!

Matka rozplakavši se. Ale synu, co se to s tebou děje, jak to najednou tak můžeš jednat se zdejšími váženějšími lidmi . . . Co si o tobě pomyslí, - roznesou tě! Celou veřejnost proti sobě popudíš, neobstojíš ani! Pomiluj nás, Bože! Co jsem se natěšila z tvýho příchodu — ale že takle budeš jednat, nedovedla jsem si přece jen pomyslit. Jaká hanba, jaký nepříjemnosti a řeči z toho, celá veřejnost nás odsoudí, pomiluj nás, Bože . . . pláče.

Plojhar chlácholivě, ale přísně. Neplačte, maminko, neplačte! Slzy vaše jsou hodny jiného hoře, jiné lítosti než stran takového tajtrlictví života. A jsou zároveň hodny jiných radostí, jiného zadostiučinění, než v jeho chvále. Jednoduše, nechce se mně ukrývat pravdu, zatajovat své poctivé mínění. Právě v tomto přijatém a zakořenělém klamu a šálení navzájem je tolik osudnosti a kletby života. Kde by bylo již lidstvo s pravdou vnitřní i vnější! Ale jen lží, licoměrností, předstíráním, dekorem chce žít . . . Leč co vám to všechno zase zbytečně povídám — — ale když také člověk není vždycky svůj, nemůže tak často nevybuchnouti bezděky, tolik pořád zbývá toho vnitřního, čeho člověk bývá hříčkou, obětí . . . Jenom pro bůh, nevpouštějte mně sem, maminko, takovou bandu, takové panáky, nevíte, jak mě všechno svou lží zrovna osudově zjitřuje . . . užil jsem toho dost již tam! Najednou chlácholivé, něžně, tule k sobě matku. Jděte, maminko, vždyť nám to všechno nestojí za to . . . Zaťukáno nesměle. Objevuje se muž s košíkem, zastřeným šátkem.

Výstup 6.

Muž. Je libo čerstvé jitrničky, poroučejí — prosím, čerstvé fajnové jitrničky zrovna z kotle, ještě se z nich kouří . . . s křenem na gáblíček něco dešperát . . . to bylo prasátko jako andílek — líběj jen poroučet odhaluje šátek s košíku.

Matka horlivě. Jestli bys chtěl, hochu . . . pomiluj nás, Bože — pan Sucharda dělá dobrý, čistý, všichni páni z města . . . neměl bys teda chuť? Ale vidouc odmítavý posun ošklivosti u syna, obrací se k mužovi. Až po druhý zas, pane Sucharda, jdouc za ním, jak by konejšivě k němu šušlala.

Plojhar zvrátiv se na pohovku. Jen chvilku klidu, jen chvilku od všech těch věcí . . .

Matka navrátivši se upne k němu oči, načež trudně zavrtí hlavou a odcházejíc, šepce pro sebe. To jako by nebyl ani on, pomiluj nás, Bože. Pak ze dveří nahlas. Japak teda s tou snídaní, přijdeš dolů, nebo ti ji mám poslat?

Plojhar s odmítavým posunem. Ah, nemám k jídlu ani ponětí, snad až později . . . Matka ve dveřích vzdychne a odejde. Zase naléhá svět, z něhož utíkám, a zdá se, že naléhat neustane . . . Bolestně rozhlédne se. Sídlo otcovské, tebou vkročil jsem v život, jenž usmíval se druhdy na dítě a zval čaromocnou luzností . . . obestřel potom zářivou ekstasí smysly jinochu, jenž v něj vnášel opojení svých idealův. Jen dobro, pravda, krása byly v tebe vpojeny pro zření duše mé. Plesala duše, vybrala se z domu otcovského nadějně do světa, aby utvrdila v něm a zpodstatnila své idealy. A co zatím shledala místo všeho! Jak daleko zůstalo vytoužené dobro s pravdou a krásou svou! A jen zlo se raduje, vítězí, opanovává. Zasmuší se. A jak navraceti se musí ve svůj domov duše má! Zničena, zlomena, s temnou děsivou nástrahou. Hyne duše má . . . Hluboce se rozpomínaje. Ano, jak se stalo, že co všichni kol mne se radují, neohlédajíce se na pravo ani na levo, nedbajíce hříchu ani svědomí a jen ve svém prospěchu a zadostučinění kvačí v před, — že jen já nemohu se radovat, že jen já nemohu nalézati žádného prospěchu a zadostiučinění v žití svém! Proč jen já nemohu patřit jejich očima místo radosti jejich shlédaje jen zlo, jež na všech stranách duši se odkrývá! Zlo tak bezmezné a příkré, kupící se jako hory, rozevírající se do propasti! A zlo to jako morová rána vniká mně kamsi v samy útroby, sápe a drásá mým užaslým nitrem, hrůzou je naplňuje . . . Úporně přemítá. Ano, čím to je, a proč mně to souzeno, že co oni všichni shlédají radost a blaho, já jen musím zříti černé zlo; co oni jásají, já slyším kletby a zlořečení; co oni trvají v přesvědčení a ubezpečení práva, já jen v úsmrt sužuji se tím vším bezprávím zločinů páchaných na lidskosti a pravdě! Čím to je, a proč mně to souzeno . . . Jak tehce utrácejí svůj život pro úspěch okamžiku, dekora, módy — to je jim za vlastní život. Ukojování bezuzdných chtíčů je jim smyslem jeho, je jim mravním vůdcem. Bůh, svědomí, věčnost je jim frivolní zvůlí . . . A hle, přece žijí, radují se — a jen já musím hynout, jen já hlodán jsem trýzní, jaká kdy podvracela kořen života. Ó, že nemohu být vesel s veselými, honositi se s honosivými, klábositi s klábosivými! Proč nemohu na těch cestách života hýřit s hýřivými a hřešit s hřešícími . . . a že duše má musila sejíti na ony cesty, jež dovedly ji v propast záhuby dříve, než mohla dojíti vytčeného cíle. Snad třeba špatným k úspěchu a zdaru,

v kruhu špatných dobrý je ztracen — a běda, kdo špatným v souhlasu s ostatními nedovedeš být! Leč všechno děje se tak, jak dít se musí, stane se, jak musí se stát. A co jedni žijí a se radují, je dáno jiným hynout a podléhat v hoři svém. Svůj smutek a hoře nes si každý sám a neskláněj je pod jho cizí soustrasti . . . ó, domovino, ani u tebe dnes již soustrasti nehledám ani odčinění v nesnesitelnosti trýzně, věda, co je nevyhnutelno . . . Vezmi kříž svůj a následuj . . .

Výstup 7.

Nadnášivé kroky za dveřmi, zaťukáno, vstupuje nafintěný, zhýralý panák s lawn-tennisovou palestrou, trochu pokoktává, ale násilně snaží se to překonávati, dávaje si patrně na svou řeč pozor; v celém jednání jeho jeví se sebevědomí a zároveň okázalá nedbalost nadutce.

Hanousek vstoupí. A servus, Plojhare, servus, faňácký servus. Jak jsem zvěděl, že jsi tu, hned mně napadlo, abych se na tě podíval . . . na kamaráda ze školy. A to víš, co mně napadne, to hned musí být vykonáno . . . a může být vykonáno — nejsemť romantik nemožných snů . . . popopopositivista, čistý positivista . . .

Plojhar. Vím, vím, dobře vím . . .

Hanousek. A jak se máš? Což u vás ve velkém městě je přece jen život . . . tam se žije, co našinec je odsouzen k živoření, bídnému takovému živoření ža-ža-ža žáby v kaluži. Můžeš mně svou soustrast projeviti, opravdovou soustrast. Což, před tebou je svět otevřen, velký, nádherný svět, spěješ k nejvyšším obzorům ducha, ka-ka-ka kariéry, co našinec může být pouze takovým ek-ek-ek . . . lektikem života, kde chtěl hrát úlohu tvůrčí . . .

Plojhar spíše pro sebe. Také takový zneuznaný talent maloměstský . . .

Hanousek. . . . Na pouhé odpadky se stolu duchů je odsouzen. Jak ti závidím, Plojhare, jak my marně vzhlížíme k výšinám ducha, jako ty žáby z kaluže k hv-hv-hvězdám . . .

Plojhar. Chtěl's snad říci žabáci, ale nic si z toho nedělej, jsme všichni takoví pouze žabáci vzhlédající z kaluže k hvězdám . . . ale co je pravda prohlíží si ho ironicky, jsi to namoděný žabák, jen co je pravda, a hraješ asi velkou roli mezi žabkami v kaluži . . .

Hanousek. Hehehe . . . no, to víš, v tom zůstávám celkem pořád stejný . . . vždycky jsem držel na kus appartního exterieru . . . měl jsem v tom i svůj vynikající, směrodatný vkus a úspěch . . . A co se těch ža-ža-ža . . . bek týče, hehehe, jak případně jsi převedl řeč . . . hehehe . . . v tom mé srdce zůstává neochvějně silným, jako bývalo vždy.

Plojhar přemáhaje se. Vím, vím . . . žabičky bývaly tvým sportem . . .

Hanousek. A doposavad jsou, hehehe, o tom tě mohu ujistiti, taková křehoučká, baculatá, asi šestnáctiletá žabička, je ti de-li-kátním zákuskem, to máš zajímavý sport . . . Eh, všechno je v životě sport, kariéra, láska, milování . . . politika, věda, umění . . . všechno je

sport, a já jsem sportsman. Jenže sport se musí často měnit, aby neomrzel, jako ony žabičky, jednou patnáct a půl, po druhé něco k sedmnácti, někdy hedvábnou blondýnku, jindy černou ohnivou Nanynku . . . tlustší i svižnější, plachou i smělou . . . po-po-po-žitek! Luskne si rozkošnicky. Ale všechno střídat, zvláště ženské. Zatím chopil jsem se tady toho pozvedá palestru, ubírám se právě k cvičení, máme také již svůj lawn-tennisový klub pánů a dam . . . mám být čest jeho předsedou . . . zúčastníme se také mezinárodního zápasu projektovaného . . .

Plojhar. V Křížalovicích . . .

Hanousek. Nezlehčuj . . . bude to také svého druhu událost, i kus národní práce se v tom jeví. A to jsem ti řekl, že každý čtvrtek pořádáme intimní večírky v elitním nejdůvěrnějším kroužku pánů a dam . . . improvisace všeho druhu, konversace, hudba, deklamace . . . vše jen ale, víš, v takovém vyšším st-st-st-ylu pro pěstování vyšších kulturních snah . . .

Plojhar stále se přemáhaje. A k zjednání vyšší úrovně ducha, že? Ano, ano, vím již od paní Radimské, právě jsem ji odsud vyhodil . . .

Hanousek. To's dobře udělal, nesnesitelná stvůra . . . ale, člověče, to jsou ti večírky, něco delikát . . . Rozcházíme se v takové jaré, zmocněné náladě, duch okřál zrovna . . .

Plojhar. Ano, ano, cosi jsem slyšel, že mívají své ještě intimnější dohry ty intimní vaše večírky . . . v kteréms mládeneckém budoirku známého pána ukazuje na Hanouska, . . . něco o čtverylce pánů a dam v adamitském kroji se mluví, ty intimní čtveráku . . .

Hanousek samolibě, ale poněkud v rozpacích se usmívaje, čechraje si vlas a vzdouvaje labužnicky ret. No, co bychom si nebyli někdy i upřímni, jsme jen lidé. Ostatně, přijď a přesvědč se sám . . .

Plojhar. Zajisté že přijdu, neodmítaje vzácného pozvání . . .

Hanousek. Ale dovol ještě, tady mám něco pro tebe, vytahuje potištěný papír, strkaje mu jej do rukou a ukazuje na význačně zatržené místo, snad tě to bude i bavit, věnuj tomu okamžik, jsi tu nejpovolanější k posouzení . . .

Plojhar bezděky čte. „A krůčky hravými, rozmarnými a graciesními jako by lehkonohých gazel poskakujících po romantických skaliskách v čarovném úsvitu luny, naše spanilomyslné dámy s úsvitem jitřenky ve zracích jako pohádkové víly v neskonalé luznosti vířily po parketách stkvělé taneční dvorany, vykouzlené v pravou pohádkovou oblast . . .“

Hanousek načechrávaje si sebevědomě vlasy. Co tomu říkáš . . .

Plojhar. Počkej, člověče, nevyrušuj čte dále. „A v tajemné záludě mžení a kmitů diskretních lamp jako v etherickém záření luny v zenitu se koupající . . .“

Hanousek. Viď, zvláště to „v tajemné záludě mžení a kmitův“ a pak to „v etherickém záření luny v zenitu se koupající“ . . . jaký švih, jaké rytmické vlnění . . . jaká originalita obrazův a rčení . . .

Plojhar. Všechno, všechno nedostižné a originelní, věru, jen pravý mistr koncepce a formy mohl vytvořiti podobný slovesný útvar . . .

Hanousek. Jsi ovšem nejpovolanější znalec, a tak tvého úsudku si nejvíce vážím, jinak úsudek je v tom souhlasný všech, kdo měli příležitost to číst. To uštědřil jsem našim dámám do vínku o posledním věnečku. Je to jeden z podružnějších výplodů mé musy . . . zabývám se jí zvláště v poslední době. A zdá se, že s nevšedním zdarem; to troufal bych si říci bez neskromnosti. Zvláště prý zdařilý byl můj poslední proslov k slavnosti otevření sokolovny naší, nečetl jsi jej náhodou? Prý neobyčejně zdařilý . . . fu-fu-ful-minantní přímo! Přišli totiž na mě, abych jim něco udělal. Co jsem měl teda dělat? Odepříti jsem jim to nemoh', konečně jest i povinen člověk obětovati kus své svěřené hřivny ve prospěch národa, veřejnosti; zvláště u nás v městečku je tak zle o vůdčí intelligenci, nezbývá tedy, než ku-ku-ku-kus sama sebe obětavě poskytnouti . . . Apropos, ale že již se nahodila příležitost mluviti o té mé muse, musím se ti skromně přiznati, že jsem se také pokusil o větší dílo, balladicko-subjektivní, se socialním námětem, ale proniklé takovou . . . takovou . . . řekl bych . . . kvintessencí moderní dekadence . . . povídám ti, něco originelního, mohu tě ujistit. A záleželo by mně velice na tom, co právě ty tomu řekneš, jsi k tomu zvláště ko-ko-kom-petentní. Musíš to zase ovšem považovati spíše jen za výtvor ekekeklektika, ale s vážnými uměleckými aspiracemi, ale snad tím spíše neupřeš tomu ceny a zajímavosti. Chystám to ostatně k tisku na doléhání s mnoha stran. Vnucuje mu objemný popsaný sešit.

Plojhar nemoha déle se udržeti, prudce odstrčiv sešit. Táhneš mně už jednou s celou tou bídnou slátaninou, pustý chlape, frivolní zhýralče, ješitný harlekýne! Proto jsem přišel, aby mně taková ničemná chátka života uštvala dříve, než je určeno? Táhni mně odtud, hnusný panáku, a skládej balladu na všechny ty duše ženské, které jsi dosud svedl, zprznil, nakazil, zhanobil, přivedl do nemocnic, porodinců, nevěstinců a kriminálů . . . táhni mně odtud, zlosyne, utrácející život jen hříchem, frivolností a ničemností . . . I pouhým stínem svým a stopou prznīš pravdu a poctivost, ničemný panáku, táhni . . . Ukazuje ke dveřím.

Hanousek všecek zkoprnělý, pozpátku se vypotácev ku dveřím a jektaje bradou, při čemž neopomněl si načechrati půvabně vlas. Im . . . im . . . im . . . pertinence! rychle z něho vyhrkne, a najednou ze dveří vyklouzne.

Plojhar. Co se to děje . . . čím, dome otcovský, mě to častuješ? Je-li možná, že je to tvůj svět? Ze zla se utíkám k tobě, z pusté ničemnosti jsem se chtěl vybavit — a nové zlo kvačí se všech stran, pustá ničemnost mě obkličovat neustává . . . Nikde zásvit čehos lepšího, útěšného, životního a pravdivého, žádné dobré přichýlení se, všude jen tyto hnusnosti, ničemnosti — a strašnosti. Nesnesitelně mě tu začíná býti . . . tak nesnesitelně najednou, tak hrozně. Zasupěje vnitřně. A vidění na mě zejí, hlasy a výkřiky se na mě dobývají, je mně

tak úzko, tak nesnesitelně hrozno najednou. A jako tma se valí na všechny obzory duše mé cos bezmezně přišerného, zoufalého, čemu nezáří úsvit jediné hvězdy, žádná naděje. Bezhvězdné jsou obzory duše mé, a ničeho jí nezbývá než vidění zla, dravého jako průtrže vodní a hrozného jako přízrak, před nímž srdce mé se kácí . . . kácí . . . kácí . . . Zase se vzpamatuje. Ó, že nejde přivést srdce lidstva ve shodu s dílem a určením Boha, Jeho jediného . . . a toť pramenem všech těch hrůz a běd života. Kam před nimi se ukryji, kde duše najde před nimi uchýlení! Rozhlíží se kolem. Aspoň ty, dome otcovský, kéž bys mně poskytl úkrytu svého a tolik konejšivé útěchy, aby s duše mé odstoupilo všechno to vidění zla a jeho hrůz a jeho propastí . . . kéž bys na milost přijal nešťastné dítě své a jako druhdy s mírným blaženstvím jsi je choval v loktech svých! Leč zdá se, že laskavé tvé jho s mé hlavy smutek a hoře již sejmouti nedovede. Ve smyslech mých neustává se vzdouvati výše a výše mrak zlověstnosti a zkázy! Padá na mě taková černá neobsáhlá tíha v náruči tvé, dome otcovský, a tvé stěny jako by se mně přisouvaly úžeji, uzavírajíce v černý neproniklý chumel . . . Kde to jsem, co se to se mnou děje! Najednou jme se zuřivě bušiti do dveří. Aspoň mně sem nepouštějte takovou bandu, nepouštějte mně ji sem, urdousí mne, utrýzní . . .! Zdola na to bušení slyšeti hlasy a kroky . . . zatím se Plojhar se vzpamatuje, těžce kyna hlavou. Vezmi kříž svůj a následuj mě . . . Zůstane tkvěti pohledem jako v pochmurné, daleké vidině. Kroky zatím se přiblížily, vchází stařec z lidu, ale ještě statný, bodrý, usměvavý.

Výstup 8.

Jakub. Slyším tlučení na dveře — jářku, to náš mladej pán něčeho si přeje, a jářku, to tam teda zajdeš si k němu při tý příležitosti . . . však ošlapával jsem si tu příležitost již hezkou chvíli, a pořád ne, se to nějak dobře nahodit. Až nyčko . . . no, teda jářku, půjdeš si ho okouknout, však mě náš mladej pán jistě nezazlí. No, no . . . přišel jsem teda. Pámbůh rač pozdravit a milostivě dopřát všeho dobrýho. Podává Plojharovi srdečně ruku, které on najednou jako pozměněn v radostné vřelosti se jímá.

Plojhar. Ach, Jakube, Jakubíčku náš, přicházíte zrovna tak vhod, tak vítán. Vždycky jste mně tak vítán . . . také vás Pánbůh pozdrav a vším dobrým milostivě podaruj. Pojďte, posaďte se na chvilku u mne . . . vítám vás, vítám . . .

Jakub. No, no, chvilku mám právě pokdy — jářku, proč bych se teda neposadil vedle mýho mladýho pána. A nejdřív jich taky pěkně vítám zas jednou pod otcovskej krov, — však už jich dlouho nehostil. Ale dovolej nejdřív, náš mladej pane, a nezazlej dobrý mí vůli — ale to nejsou bývalý svěží tvářičky, bývalá jiskra v očinkách, jak jsem to byl u nich vždycky zvyklej . . . jímá ho přítulně za ruku. Co pak, snad nějaká starost, mrzutost, nemoc . . . a jak se ty všechny můry jmenujou, co na člověka choděj . . .

Plojhar. Ach, Jakube, Jakubíčku náš . . . leccos z toho v poslední čas . . .

Jakub. Pámbůh račiž milostivě chránit! Ale jen to všechno hezky srdečně hnát od těla, hodně daleko, to je nejlepší; nepodat se tomu, šlápnout na to — všechno to nestojí za to. A tady u nás v horách, na tom čerstvým vzduchu, kterej je samý koření a samá síla a vůně, a na tom našem jasným sluníčku, který těší srdce, zas s pomocí boží všechno přejde. Zaníceně. Znám ty naše hora, již šedesát let v nich dejchám a nějakejch čtyřicet pořád tady na jednom místě, co za nebožtíka jejich pantatínka, dej mu Pámbůh věčnou slávu, a nyní za panímaminky. sloužím v jejich statku, zaplať Pámbůh, zaplať za všechnu milost tu. A viděj, ještě kale jsem nezastonal, ještě naše hora mě neopustila. To jsou jim pravý zázraky na duši i na tělo ty naše hora a taky uzdravěj jich, dušinko má zlatá . . . taky jich uzdravěj, jest-li co schází, a starost odeberou, všechno odeberou, co ujímá na duši a těle. Jen z nich nechoděj, zůstanou už u nás. Tady se ani ňák nesmí stonat, tady se jen žije . . . a pak zrovna umírá . . .

Plojhar temně opakuje. Ano, umírá . . .

Jakub s jistým důrazem. Ale dřív žije, dřív žije, rozumíme, dušinko má zlatá, nebohá! A radostně žije, dobře žije, víme, jak to Pámbůh dopřává. A viděj, taky mě to ňákej hlas napovídá, aby víc od nás, pán, nechodili. Zůstanou již u nás, nechoděj zpátky tam do toho babylonu, ten mate jen ducha a tělo kazí. Zůstanou na vždycky u nás — tady duši i tělu je tak svatě zdrávo! Taky, co to potřebujou, tam ty věci, jsou to samý takový nepotřebný udělanosti, aspoň po mým sprostým rozumu, ale líběj vodpustit, že se tak sprostně dotírám do těch jejich věcí — nepotřebujou to teda, docela nepotřebujou, maj' takový krásný hospodářství, jedna radost, dobrý živobytí jim to dá, oženěj se s hodnou ženskou . . . a jako by se jim znova narodil Pámbůh! Nechoděj teda od nás . . . a nechaj mě u nich sloužit do smrti . . .

Plojhar. Dobrý Jakube . . .

Jakub. Dobrej — nedobrej . . . ale do smrti mě nechaj u nich sloužit. Je mně sic už hezkejch šedesát, ale do vosumdesáti nějakejch to míním ještě vydržet, myslím, že to půjde, v žilách jako bych to cejtil. Zaníceně. Rozsejvat jim budu dál, s pomocí boží, zem dělat, vodstavovat telátka, všechno v pořádku vobstarávat. Však nebožtík jejich pantatínek, dej mu Pámbůh věčnou slávu, ani jejich panímaminka nikdy neměli nic mně k vytýkání — to jsem si jistej. Tak viděj . . . A nechaj mě teda sloužit a zůstanou již hezky u nás navždycky. Jen se už tam nevracej, nevracej se tam, to jim povídám. Ňák to v sobě cejtím a něco mně napovidá, aby se tam nevraceli, pán. A viděj — nejen to hospodářství, ale taky syna bych jim po vůli boží tak trochu pomohl odchovávat . . . syna, synečka, roztomilýho, hajavýho, jako byli oni, a jako jsem odchoval jich. Líběj odpustit . . . ale pamatujou se přec, jak jsem jich takle malinkýho, buclaťoučkýho a červeňoučkýho jako jablíčko houpal na kolenou, vysazoval jich na koně . . . a draka jim lepil a píšťalky vyřezával? Bodejť by nepamatovali, třebas už byli tak velkým pánem — jenže na to si vždycky člověk rád vzpomene. Plojhar pojal ho zamítavě za těchto slov za

ruku. No, no, nebráněj se, komu čest, tomu čest . . . ale každej si rád na to mládí vzpomene. A tak teda, aby zůstali už jen u nás a že zrovna tak jako pro nich bych všechno po vůli boží dělal pro jejich synáčka . . . zůstanou teda u nás, zůstanou — už pro toho synáčka . . .

Plojhar hluboce dojat. Vy dobrý náš člověče . . . Kéž vás mohu poslechnout a zůstat . . . s vámi orat, rozsévat . . . z díla božího se radovat . . .

Jakub. A proč pak by vlastně nemohli . . . Zůstanou, a je to odbyto! A na všechno tam to se vykašlou, beztoho to nestojí za nic, moří to jen duši a tělo, a konec konců to přijde na sedláka.

Plojhar. Máte pravdu, Jakube, tolik pravdu máte . . . jenže jsem měl k tomu poznání přijít dřív, dřív všeho zanechat tam . . . Temně vzdychne. Teď je už pozdě.

Jakub. Není nikdy na nic pozdě, věřej mně, jen když se člověk toho chopí . . . a s pomocí boží všechno zlý se zas odvrátí. Jen zůstanou u nás a uviděj. Chce v návalu pohnutí líbat ruku Plojharovu, kterou již před tím konejšivě držel ve svých rukou.

Plojhar vznícenė. To to to! Ne vy mně, ale já vám mám líbat ruku, tu ruku, která jen v životě dobro a požehnání rozsévala a dobývala nám chleba vezdejšího! Já vám, a my všichni máme líbat ruku takovou — ó, dobrý, velký, pravý člověče . . . a než Jakub zabrániti může, vtiskne oddané políbení na starou, mozolovitou ruku.

Jakub v úžase a zmatku zírá na pána a pak zas na místo políbené, které jakoby druhou rukou uctivě ostříhal. Japak tak, pán . . . nenené, to není možná . . . Pámbůh račiž uchovati! Co pak něco takovýho může bejt, kde pak já, takovej pouhej, sprostej člověk . . . japak tak . . . A co by si jen, jemine, pomyslila tak jejich paní maminka, to nemůže přec bejt. Při tom stále v radostném zanícení dívá se na políbené místo, až pak jako v posvátném obřadu sám si je políbí, zíraje vděčně a háravě na Plojhara; pak chtěje jaksi věc zamluviti: A jo, byl bych docela zapomněl — něco si, pán, přáli, jak to prve tloukli na dveře, že jo?

Plojhar skoro najednou vesele. Ale bodejť, Jakube, chtěl jsem, abyste mně pomoh' toho chlapa vyhodit. Dotírá to na člověka jako štěnice, chvilku to nedá pokoje. Člověk přijde domů, aby se mezi svými vzpamatoval a si oddychl od všech těch švindlů — a takový ničemný blatošlap namane si člověka obtěžovat svým nesnesitelným žvástem . . .

Jakub. I to je škoda, že jsem nepřišel chvilku dřív, byl bych pomoh, pomoh upřímně. Za to jim stojím, že by měli od něho již pokoj na vždycky. Ale kde pak je honem obrací se ku dveřím lajdák jedna . . . já mu dám, aby mně znepokojoval našeho pána . . . honem, dovolej, já se za ním . . .

Plojhar zadržev ho, vesele. Již ho nechte; udělil jsem mu sám dobrou lekci; taky byste ho stěží dohonil, jsem jist, že si pospíšil náležitě . . .

Jakub. To je dobře . . . tak tak tak. Hned jen říci každýmu do opravdy — dobrýmu dobrý, zlýmu zlý. Oč by bylo takle na světě míň nesnází, až by se to pořádně vypralo. A taky bych takle hnal tu městskou čeládku, koštětem ji vyprovodil z domu. Samá hladká řeč, samá lakýrka a samá faleš. A co do díla, samý darmochleb. Všechno to chce bejt jen z lidu živo. Musíš to krmit svou pracej jako vrabce pšenicej . . . poscípalo by to — s vodpuštěním — všechno, kdyby to nevyžíralo lid . . . A tak teda zůstanou hezky už u nás a líběj prominout — musím zas po svejch, chystáme se vovorávat brambory, a podívám se taky, nemáme-li v lese ňákej vejvrat. Až pak sejdou dolů, ukážu jim jejich ourodu, jak letos Pámbůh jim na všem požehnal. Tak zatím zas s Pánembohem . . . ale to jim povídám, musej už zůstat u nás, už pro toho synáčka . . .
Odchází klidným pohledem na Plojhara, jenž provází ho dojat ku dveřím.

Plojhar. Jaký to požehnaný úděl života! Mízou země odkojen, blankytem nebes posvěcen, jaký to úděl života! Jaká práce, pravda, jaké blahořečení životu! Kéž možno navrátit se k tomuto údělu žití jedině pravého, blahoslaveného . . . a že bylo kdy možno odvraceti se od něho a hledat úděl jiný! A tady ještě úděl ten: čtyřicet let v cizích službách, v cizích zájmech, a sebe při tom jako neznat, nevědět o sobě, svá práva a individualitu neroztrubovat za každým krokem a neukládati ji zpupně všem ostatním za zákon světa. Jaký to vzácný, velký člověk! A jaký úkol to naplniti v tomto údělu čtyřiceti let ve službách země! A být při tom šťasten, zadostučiněn — dobrořečiti životu, a nežádati si ničeho jiného, než aspoň ještě těch dvacet let moci takto konati! Jaké štěstí, požehnání, jak veliký, blahoplodný to život, proti němuž všechny heroismy moci a slávy a věd a umění jsou začasté pouhou okázalou chvástavostí, a ach, ponejvíce tak hubenou a jalovou a na scestí se zvracující ve svých výsledcích! Mízou země být odkojen, blankytem nebes posvěcen! Jaký to zázrak! Ó, běda mně, že jsem byl kdy malověrný a neuvěřil zázraku tomu! Běda, že nenastoupil jsem kdy úděl ten, odvrátiv se od něho na scestí žití. Kletbo žití tohoto, kletbo světa se všemi jeho vymoženostmi a výhodami, jež jsou tak klamny a zdánlivy, kletbo světa s falešným jeho předstíráním a lží a zmatkem a jeho sobectvím! Jak zpustošeno srdce kletbou tohoto žití v pravé své přirozenosti, v silném svém zvroucnění. A když by vybředat chtělo ze vší té bídy světa, když zas poznání se vrací, když srdce navracet se chce, již je pozdě . . . Pozdě je! U mně je pozdě . . .

Výstup 9.

Matka celá v ustrnutí nejdřív. Synu, synu . . . ale pomiluj nás, Bože, co se to s tebou najednou děje . . . takto se zas zachovati k takový návštěvě . . . ne, ne, co si jen kdo o tobě pomyslí, spíš by tě to mohlo těšit, že takoví vážení lidi o tebe tak stojí . . .

Plojhar s hnutím prudké netrpělivosti. Myslíte stran toho chlapa . . . Ušetřte mne s tím, matko, na dále, pro Boha vás prosím, kdybyste věděla . . .

M a t k a přemůže se, nutíc se do klidu. No, jak chceš . . . ale co pak bude s tou snídaní, už po druhý to ohřívám . . .

P l o j h a r nuceně se zaveselil. Ah, no, to je něco lepšího; bude aspoň uleželejší . . . ale chvilku ji tam ještě nechte, jsem dnes dost nakrmen tou . . .

M a t k a zadržujíc jaksi jeho řeč. Byl tu taky Jakub, viď? Což, ten tě asi taky zdržel a omrzel . . . no, je to už takovej starej dětina, neměj mu to ani za zlý, jináč ale vždycky tolik na tebe držel . . .

P l o j h a r. Nikoliv, maminko, ten právě mě neomrzel, naopak, s ním jako by se najednou člověku tak nějak ulehčilo na duši jako po sejmutí velké tíhy; ano, roztepllí se člověku nějak u srdce zrovna, když s ním člověk chvilku pobude. Po vší té lži, prázdnosti, licoměrnosti a chvástavosti, která dnes se všech stran doléhá a jako rakovina se rozlízá, slyšeti zas poctivý hlas, poctivé slovo, jak to kdo myslí, mít vedle sebe zkrátka poctivého člověka, to přináší opravdu útěchu a hojivou úlevu. Jaký to dobrý, pravý člověk! A mít vědomí, že čtyřicet let svými mozoly slouží mně a pomáhá mně zahálet, to jest vyplňovat život planými zbytečnostmi abstrakce a potištěnou papírovinou, čemu se říká vyšší určení života . . . to mě tím víc zahanbuje a hlodá nesnesitelnou výčitkou a k němu ponouká vzhlížet s tím větší úctou . . . Ano, tituly lákavými omašťujeme svoji fatku, vysoké cíle předstíráme malicherným snahám svým a dodáváme svému konání světoborné důležitosti, — a zatím, co to značí? Ano, Jakube, to je to pravé slovo, — chtíti být z lidu živ. Ano, být z lidu živ a dobře, pohodlně, zabezpečeně živ! O to se nám tu jedná. My tobě, lide, národe, poskytneme naše statky vyšší, idealní, kulturní, ethické a esthetické, a jak se všechny ty lži jmenují, které ti dovedeme vyráběti jako fabrika — a ty nám za to poskytneš statky hmotné, slyšíš, lide? Pohodlné, dobré bydlo nám opatříš, naše nenasytné žrectví nasytíš, naši vysokou kariéru zabezpečíš, slyšíš, lide! A my tě pozvedneme duchovně z nízkosti tvých krvavých mozolů a z hojného potu a ukážeme ti, co umíme a co vše obětovali jsme pro tebe . . .

M a t k a. Synu, co to mluvíš, pomiluj nás, Bože . . . ty blázníš, nerozumím ti . . . vzpamatuj se přec . . .

P l o j h a r zase se zmírniv ve svém vytržení. Ah . . . ovšem . . . máte pravdu, maminko, člověk někdy bezděky dá se unésti svým hnutím. Chtěl jsem jen říci, že dosavadní můj život zhnusil se mně docela, mé postavení že je mně nesnesitelné, má kariéra mně moří, ten celý svět tam zprotivěl se mně docela. A že kdyby nebylo se mnou pozdě, že bych nejraději zůstal doma, u vás, na poli . . . s Jakubem bych oral, zaséval, kydal . . .

M a t k a ve vzrůstajícím ustrnutí. . . . Hnůj! Pomiluj nás, Bože . . . ty, ty, doktor . . . s vysokého velkého učení . . . chlouba našeho rodu . . . jak se můžeš oženit . . . a ty . . . ty . . . ty bys s Jakubem

kydal . . . Ne, ani to nechci vyslovit, to není ani možná! Jaká to hanba! Co se to s tebou jen děje! Už prve si tak počínat a tak se zachovat k takovejm vážnejm lidem, prvním v městě! To není už ani samo sebou . . . ty snad blázníš . . .

Plojhar neblaze vzrušen otřese se a zajíkne. Matko, slyšíte, matko, nevyslovujte nikdy slova toho, to příliš hrozno jest. A kletba přichází na ústa, která vmetou na hlavu syna člověka slova: ty's blázen. A prokletějším jsou ortelem ż úst matčiných. Matko, nevyslovujte jich nikdy víc! Pak v temném vytržení. Šílím-li, šílím šílením pravdy, která chce se zbývat lži, šílím srdcem, které nemůže snésti zlo . . . Ano, matko, tak snad šílím, ale jinak nevyslovuj ortel tak strašný na hlavu syna svého . . . Po chvíli se umírní. Leč promiň, ty matko má dobrá, jediná, ale nevybavená ze svých předsudků a názorů, jež svět nakladl ti v cestu tvého důvěřivého žití, která prohlašuješ dneska hanbou to, co určeno Tvůrcem údělu člověka, jedinému pravému údělu — soužití s přírodou. Promiň, že tě trápím věcmi svého vlastního trápení. Popojde k matce upadnuvší zatím v křečovitý pláč a obejme ji. Nikoliv, maminko drahá, nesmíš plakat pro nehodného syna svého, ušetř pro něho svých drahých slz, neboť slza matčina řeřaví nesnesitelně v srdci synově. Promiň již nepředloženým slovům mým, to napadají ducha jen někdy takové pošetilosti, jimž někdy ani člověk se ubrániti nemůže. Buď teda bez starosti, matko má, té hanby ti neudělám, nevnesu na náš rod . . . nebudu orat, s Jakubem kydat . . . to jsou jen takové pošelosti, povídám . . . Unyle pro sebe. Nepůjdu orat . . . ale spíš zdá se — ledva vydechne že zmírat . . . Ale najednou se nepřirozeně zaveselí. A teď už nechme všech takových hloupostí . . . vidíš přec, maminko, že jsem zas tvým bývalým synem, doktorem a čím vším — a brzo zas vám půjdu po svém . . .

Matka posléz utěšena. Já vím, že's můj dobrej, hodnej hoch . . . Ale teď bys měl jít přec již jednou snídat — to víš, kafé ohřejvaný za mnoho nestojí . . .

Plojhar žertovně. Mně se zdá, že ani čerstvé . . .

Matka. Leda u vás v Praze . . . ale u nás z čerstvý smetánky — víš co, uvařím ti čerstvý . . . a jo, chtěl bys raděj trhanku, vždycky's ji chtíval, anebo mastnej rohlíček . . .

Plojhar. Ó, jdi s tím, maminko, takové kramářské šlamastriky mám dost v Praze — našeho domácího chleba mně nakrájej zase jednou . . . ostatně, přijdu dolů snídat . . .

Matka. Nu, jak chceš, zavolám na tě . . . Odchází. Plojhar vzhlédaje za ní najednou chmurně zvážní.

Plojhar. Jaká muka . . . před cizí lží se utíkat a před vlastní matkou musit lhát, musit se ukrývat! Ó, matko, kdybys věděla, jak to mé srdce nevědomky drásáš při vší lásce a vůli nejlepší . . . proč kletá zvrácenost žití i v porozumění mezi matkou a synem se klade a je navzájem rozvádí! A jak hrozněji pak žíti, kam uchýlit se zničenému srdci, když srdce matčino přestalo mu poduškou být . . . . .

Ale to již zdá se údělem toho neblahého žití mého, že všechno doléhá na mě v přízraku zla, že všechno obrací se mně v trýzeň, která i od vlastních musí přicházet, jsouc míněna dobrem. Zamyslí se úporně. V soustavě nepřiznaných sebeklamů a úmyslných lží záleží dnes všechno žití — a chtít se z něho vytrhnout znamená nové zlo, novou trýzeň v soustavě tohoto žití. Moci tak bezohledně vyrvati se ze všeho rázem, zůstat ušetřen poznáním toho, co poznání nezasluhuje, jsouc jen dusivým balastem a planým třpytem a trápením ducha . . . jen mízou země být odchován bez jedu světa a blankytem nebes posvěcen — v duši smír a požehnání jejich . . . jaký úděl života! A místo všeho . . . Najednou ulekaně a vytrženě jme se rozhlédat. Co je to, co se to děje! Vidění na mne zejí, hlasy a výkřiky se na mě dobývají jako by naslouchal . . . jaký lomoz všech věcí, jaké spuštění! Bože, Bože, popadá se za hlavu co se to jen se mnou děje, co v duši se valí . . . jediný bezmezný vzryv, jímž lidskost zdá se stenat veškera, strašidelná hrůza to volá úděsný křik čehosi, a dusí se ve vlastní krvi . . . Bože, Bože . . . Zaťukáno tu na dvéře, vchází mladá dívka, přinášejíc v rukou květiny, vrhá se k němu.

Výstup 10.

Plojhar, s něhož jejím příchodem jako by sňata jeho tíha. Ó, Marie, přicházíš právě včas . . .

Marie. Miláčku můj, miláčku jediný, nejdražší . . . ach, odpusť že jsem přišla . . . tak neslušně, sama . . . slyšela jsem, že's churav . . a jdu za tebou jako ovečka za zelenou travou, miláčku můj, miláčku, již jsem se tě nemohla dočkat — nezazli tedy touze mé ubohé . . .

Plojhar zlíbá ji. Marie . . .! Ty's tedy přišla, ó, jak jsi přišla včas, kdybys věděla! Tak včas . . . Holčičko má zlatá, sladká bílá holubičko, jak jsi obšťastnila srdce, jehož touhu splňuješ . . . a vytrhla duši . . .

Marie. Opravdu, tedy's také toužil, čekal na mne, miláčku můj?

Plojhar. Zda toužil, čekal? Netoužit po tobě, nečekat na tě? Vždyť vidíš, jak se k tobě celým srdcem skládám. A jak tě mám potřebí, nikdy jsem tě tak neměl potřebí jako nyní! Právě nyní, slyšíš, Marie? Pro lásku jako pro . . . Pro lásku, pro lásku, jedině lásku, tiskne ji háravě k sobě ah, pro sebe, a také tolik pro nešťastnou duši mou. Zase k ní. Ty's teda přišla, blahodějná poselkyně, se sladkým poselstvím lásky. A přijdeš vždycky, viď, a vždycky včas . . . temně ku pomoci duši . . . k ní viď, vždycky včas?

Marie oddávajíc se jeho náruči. Vždycky, vždycky . . . jen když budeš chtít ty a vždycky na mě čekat . . .

Plojhar. Vždycky na tě budu čekat, na prahu nebes jako u veřejí pekel, vždycky na tebe budu čekat, nevěsto má sladká, jasno mých očí. Kéž jen ty mě neopustíš . . .

Marie. Já tebe opustit . . . já tebe! Pokyň jen — a kam ty půjdeš, půjdu já, kamkoliv se obrátíš, půjdu s tebou, a kdekoliv bydliti

budeš, i já bydliti budu v dobrém i zlém . . . v náhlém zmatku bude-li to tvé přání, chtít-li jen budeš. Však jsi již řekl, že chceš, viď, že chceš svou Marii, která nezná žití, v němž ty bys nežil. Chléb tvůj — chléb můj, Bůh tvůj i Bůh můj . . .

Plojhar záhadně. Bůh tvůj . . Bůh můj . . . a mé utrpení?

Marie háravě. Utrpením mým, miláčku můj, bez něhož není duše mé. Neb duše má je láska má, a láska má je můj život celý. Jen tvá radost je mou radostí a tvé utrpení nejpožehnanějším utrpením mým. A budu-li s tebou trpěti, jako bych tě nejvíce milovala, miláčku můj . . . A tady jsem ti přinesla květin, jež tak měl jsi vždycky rád . . . jsou tak krásné, vonné, zrovna stvořeny ku radosti srdce lidského, přijmi je ode mne rád, miláčku můj . . .

Plojhar nervosně, chtivě k nim voně. Ach, intimní vy družky srdce a snění, jakou zdobou jste zemi a útěchou duši . . . Jaká krása, vůně, něha! A tím slastnější, že jsou od tebe, Marie. Jak bych dechem jejich ssál bytost tvou, Marie . . . Duše lásky tají se v jejich vůni . . . lásky naší. Ano, čím Bůh zdobí zemi svou ku potěše srdce . . . . Leč nejen květinami — ale ještě neskonaleji, lužněji bytostí ženy . . . schvacuje Marii znova ve svou náruč takové, jako jsi ty . . . tebou, tebou zdobí zemi . . . ku potěše srdce mého . . . ty má jediná, jediná . . .

Marie vzdávajíc se jeho objetí, unyle. Tvá v životě i smrti . . . v každé bídě, v každém soužení — nikdy tě neopustím.

Plojhar najednou jako by se vzpamatoval. V každé bídě . . . v každém soužení. Temně. Bude toho brzo potřebí . . . Náhle jaksi se zaveselí. Ale to bys měla, holka, se mnou pěknou věc, pěknou vyhlídku . . . Zas temně. A k tomu neopouštěti někoho, koho opouští všechno ještě temněji — kdo sám sebe opouští . . . Zas k ní jaksi v rozmarném bádání. Jenže prý nejdřív opouští milovaná žena, blíží-li se neštěstí . . . co tomu říkáš?

Marie. Snad některá, ale ne každá, miláčku můj . . . a pak opouští-li žena milovaná, neopouští nikdy žena milující, nikdy neopouští, milující žena, víš ty jeden zlý! Háravě. Aspoň nikdy neopouští, miluje-li tak jako já tebe, jako já tebe, nikdy, nikdy neopouští, najednou ponuře — dokud sama nepřestane být milována. Zase jako u vytržení. A nepřestanu-li být tebou milována, a jako že tě miluji sama nade všechny věci života — dopomoz sám Pánbůh k mému tvrzení — neopustím tě nikdy, nikdy . . . v životě a smrti, ve štěstí ani neštěstí najednou v trudné malomyslnosti — dokud ti to bude vhod a neporučíš jinak . . .

Plojhar záhadně. A nebude-li mně to vhod, poručím-li jinak, budu-li muset poručiti . . .

Marie jako zlekaná k němu vzhlíží. Pak tě také neopustím . . . proto tě miluji, abych tě neopouštěla — přišla jsem, abych neodcházela . . .

Plojhar zůstane na ni upřeně vzhlížet, ve zracích temné vzrušení, spíše pro sebe. Ty's teda přišla . . . kéž bys raději nebyla přišla . . . K ní zase. Ah, teda's přišla . . . a zdá se, že nejvýše včas — a přece tak v nevčas, právě zdá se k hodokvasu neštěstí . . .

Marie v úžasu a nepochopení. Ale probůh, miláčku můj, o jakém to mluvíš stále neštěstí ve štěstí lásky naší — a v jakých podivných záhadách najednou plyne smysl tvých slov! Upřeně patří mu zatím ve zraky. Bože, vždyť něco temného, cizího čtu ve zracích tvých — a jak jsi přepadlý, rozrušen, takový celý nesvůj, miláčku můj. Jaká neblahost a běda sestoupila na duši tvou, pověz, pověz, svěř se milujícímu srdci mému . . . A je-li ti pomoženo životem mým celým, jakoukoliv obětí krve, pak skládám ti vše ku pomoci, kéž ráčíš přijmouti tu radostnou oběť mou. Plojhar jako by zamítal stále temněji a vzrušeněji, neustávaje na ni hledět; Marie stále ustrašeněji. Jistě v obzory duše tvé cos sestoupilo, co nechce se ani lásce svěřit — můj Bože, odkročí jaksi od něho, já lekám se . . . bojím se o tebe, něco se s tebou děje, miláčku můj. Ah, dovol, abych neodcházela od tebe, abych zůstala ti na stráži — svůj stín sdružím se světlem tvým. Jímá v ustrašené starostlivosti jeho hlavu, k sobě se ji snaží přichýliti.

Plojhar pořád neustává na ni bádavě a záhadně patřiti probojovávaje v sobě krutý boj — pak najednou odstrčí ji příkře a odmítavě; každé slovo jako by bylo křečí vnitřní trýzně svírané. Eh, dost už té zamilované komedie jednou! Protiví se mně všechno. Bude nejlíp, rozejdeme-li se na vždycky. Toť se rozumí, na vždycky téměř zakřičel. K čemu bys mně taky byla dobrá, to bych rád věděl. Nepotřebuji tě vůbec ve svém osudu, vlastně tě už ani nemiluji, teď je mně to jasno. Dost už jednou té zamilované komedie. Jdi teda! Marie v ohromení úžasu vzepne jen k němu ruce, potácí se a pak v těžkém rozúpění vybíhá ze dveří. Plojhar chvíli temně zírá, kudy odešla, jako by v jejích stopách; pak zatřese se jako ve strašném ulehčení. Taaák . . . V kvačících hrůzách mého osudu zas o účastníka méně. Jedno z nejstrašlivějších dění lidskosti odbyto, třeba za cenu života. Ponuře se rozpomíná. Ale za jistých údajů osudu zprostiti se nejdražšího, býti osvobozen jeho účasti, má větší cenu a přináší méně trýzně než to nejdražší podržet. Jde-li člověk na svou popravu, nepřináší útěchy doprovázení milenčino . . . Taák! A teď už o nic se nejedná, o docela nic, jen aby celý osud byl naplněn. A to je, zdá se, maličkost. A je-li v tuhle chvíli, jako bych byl prožil celá staletí běd, je to také průpravou k naplnění toho osudu mého. A nyní si přijď, co přijít má. A ustup, kdo máš ustoupiti . . . Náhle divoce se vztyčuje, vzpíraje paže, pak popadá se mučivě za hlavu. Zase ten lomoz všech věcí kolem a hrozné vzryvy čehosi, co dusí se ve vlastní krvi. Něco dobývá se na všech stranách ze zdrojů temnot, bezmezná změť se valí na mne, příšery a přízraky vyvstávají, hory pekel se kupí . . . Hrůza, hrůza, velká úděsná hrůza! Najednou ruce ochable spustí, vzpamatuje se. Chvíle jako strašidelného, mystického ticha. Zatím Plojhar ve svém zjitření nabývá jako smrtelného klidu. Bludně vzhlédá kolem sebe, po sobě zírá, zkoumá své ruce a sune si je pak po hlavě, skráních, lících. A po špičkách, pořád v témž útaji ponurého ticha, sejde k vel-

kému staromodnímu zrcadlu nad pohovkou. Prohlíží tam upjatě svou podobu. Jako by pak zkoumal své rysy, objížděje je nápadně se chvějícími prsty. Pozoruje se bádavě, dlouho. Dorozumívavě pak jme se kynouti hlavou a mučivý úsměv skanul mu po rtech. Načež za nějakou dobu, v hluboké ponurosti, ale v úplném již nabytém klidu strašného přesvědčení vysloví svůj ortel. Jsem šílený . . . Jako by při tom mystický záchvěv zatemnění provanul komnatou, a Plojhar tane ve zvuku pronesených slov. Až pak před kříž na stěně jme se poklekat v ponuré oddanosti, zvolna, těžce, obřadně, vzepne ruce a ve smrtelné unylosti se modlí. Anděle boží, strážce můj, rač vždycky být ochránce můj . . . Zatím rozjasnila se zpodoba Kristova tanouc dolů na Plojhara, na kříži zjeví se význačný nápis: Vezmi kříž svůj a následuj mě.

(Opona padá.)

Helena Malířová:

Páže.

(Úryvek z románu.)

Případ paní Zdenky Hoškové vzbudil mnoho rozruchu v lačné Praze a poskytl vděčnou látku k zajímavým hovorům. Paní Zdenka byla ze zchudlé vážené rodiny, nejstarší z šesti děvčat. Poznala doma úzkostlivě tajenou bídu úřednickou a vyrostla v přesvědčení, že je velikou hanbou, nemá-li o velikonocích už nový slaměný klobouk a bílé rukavice.

Bylo jí osmnáct let, když se zalíbila pětatřicetiletému bohatému soukromníku Hoškovi.

Tento chlapík, z rodiny šílenců, byl právě dokonale nasycen bujným životem, a v nudě přesycení a v úzkosti počínajícího šílenství zablouznil o „čisté lásce ženině", která by ho jako bludného Holanďana spasila.

Setkal se ve společnosti se Zdenkou, a to byla ona spasitelka! Čistá, bledá, pokorná a plachá . . . Podobala se pážeti. Byla malá a měla hezounkou hlavičku, tmavohnědou a kudrnatou; velké kudrny padaly jí do čela a na něžný bílý krk. Obličej měla velmi jemný a bílý, oči převeliké, černohnědé a smutné.

Přesycený požitkář byl uchvácen.

Zahovořil k ní lichotivě, horoucně.

Neřekl pranic o své minulosti, ani o rodinné chorobě. Mluvil zádumčivě, nejasně, věda dobře, jak omámiti naivní a snivé srdce dobrého děvčete se špatným vychováním. Tvářil se záhadně a nešťastně. Užíval mlhavých obrazů a poetických rčení — a získal ubohé páže.

Snad by jí byl tak rychle nezískal, snad by si byla včas ještě uvědomila, že její srdce je nebezpečně pokojno, ale rodiče byli okouzleni dobrou partií a vyhlídkou na zlepšené poměry.

Nedopřáli jí času na uváženou.
Provdali ji, osmnáctiletou, nedbajíce výstrah lidí zasvěcených.
Rozčarování přišlo záhy po svatbě.
První měsíc se zdálo, že se stárnoucí hříšník vzpamatoval a že začne nový život.
V jeho životě objevilo se něco nového a kouzelného: nevinná dívka. Pásl se labužnicky na tomto objevu. Snažil se raffinovaným způsobem zkušeného světáka probudit v ní ženu. Nespěchal. Vyčkávání ho bavilo jako nový kontrast s příliš snadným dobýváním bývalých „milenek".
A nepozoroval, vášní zaslepen, že v jejím odporu je hrůza.
Měl ji rád . . . byla to první láska zpustošeného srdce. Ale jí se hnusil. Přemáhala se statečně, neboť jeho dobrota ji odzbrojovala.
Koupil si mne, jsem jeho, nesmím se opovážit vzdorovati — myslila si ubohá pokorná bytost.
Za půl roku — půl věčnosti odporného života s člověkem, jenž se brzo vrátil k starým způsobům, jenž se opíjel a býval celé hodiny v bezvědomí, — propuklo šílenství.
První záchvat přečkal v domácím ošetřování.
Když však začal zuřit a ohrožovati bezpečnost své ženy, odvezli ho do sanatoria.
Zdence bylo sotva devatenáct let — a byla vdovou po živém.
Vrátila se k rodičům, kteří ji těšili, že muž brzo umře, a potom že zdědí jeho jmění a bude šťastna.
Byla tak uděšena hrůzami svého manželství, hnusem lásky a výbuchy šílenství mužova, že nevěřila už v jakýkoli obrat k dobrému.
Prosila jen o jedinou milost: aby se nemusila vrátit k muži. Nebála se tak jeho zuřivosti, jako jeho lásky.
„Vždyť zemru ošklivostí — nebo ho zabiju."
Avšak Hošek se ze sanatoria nevracel.
Zdenka — „paní páže", jak jí říkali, — nosila tmavé šaty, chodila s naučeným výrazem smutku a odpovídala naučenými frázemi na dotěrné, soucitné otázky známých po zdraví svého chotě.
Žila osaměle. Do velkých společností nechodila, neboť počestná paní bez muže přece nikam nechodí — a ona měla muže v blázinci.
Chodila jenom na návštěvy k bohaté přítelce své matky; tato paní měla velký salon a mnoho vznešených přátel z kruhů lidí urozených i umělců.
Tam se seznámila s mladým mužem dobrého srdce, ale rozháraných nervů. Byl syn bohaté vdovy, matčin miláček, hoch rozmilý, nadaný, ale líný. Nacházel v sobě stále nové a nové talenty a nedělal při tom pranic. Všecko ho za chvíli omrzelo, a pak chodil plakat mamince do klína a klnul svému bídnému charakteru. Maminka plakávala s ním a prosila ho, aby se nemučil, že je ještě mlád a že bude jistě řádným mužem, jen až zmoudří.
Hledala pro něho bohatou nevěstu, neboť soudila prostým svým rozumem, že všechna jeho rozháranost a tesknota pochází z touhy po lásce a po rodinném životě.

Nemýlila se.

Jan Kalaš byl okamžitě vyléčen ze všech přehlubokých bolestí své doby, jakmile poznal nešťastnou, hezkou paní Hoškovou, která byla patrně rozmarem osudu určena zachraňovat ničemné a života neschopné muže.

Kalaš byl na štěstí hodný hoch, byl mlád a zdráv a měl jenom jedinou chybu: nehodil se k praktickému životu.

Hned při prvním setkání se oba mladí, naivní lidé do sebe zamilovali. Po druhé už si to řekli a po třetí chodili spolu tři hodiny po Praze, z ulice do ulice a stále do kola, jako omámeni.

Pověděli si všechny své bolesti, a po tříhodinném bloudění ulicemi odvedl si Kalaš svou spasitelku k sobě.

Stará paní Kalašová sice krabatila bradičku, přemáhajíc pláč, neboť si přála jiné štěstí pro syna — a co že tomu řekne svět — ale když ji syn ujistil, že jen „paní páže“ jest jeho štěstím a jeho spasitelkou, utišila se poslušně a konečně se i s milenkou synovou spřátelila. Vždyť jí se líbilo všecko, co se miláčkovi líbilo. A co její syn činil, nemohlo býti špatné.

Jan měl ihned plno plánů a dobrých předsevzetí. Když se Zdenka dala se svým mužem rozvésti, opustili Prahu — bylo nejrannější jaro — aby unikli zlobě mravního rozhořčení všech těch hodných lidí, kteří měli tolik soucitného pochopení pro Zdenčino neštěstí, ale nemohli jí odpustit její štěstí — a odjeli do svého letního sídla v samotě u Harrachova v Krkonoších. Prožili tam nejšťastnější jaro svého života.

Zapomněli tam na Prahu, na její rozhořčení i na své „choulostivé“ postavení.

Přišlo léto, a na samotu přijelo několik hostí.

Zdálo se, že přijeli včas. První radostné opojení milenců ochabovalo; jejich láska sice nemizela, ale objevily se příznaky dlouhé chvíle. Kalaš začal se zase sháněti po nějakém zaměstnání, a Zdenka častěji se zamýšlela nad svým postavením a počala si vyčítati, že je břemenem v životě svého milence, a že její poměr k němu jest nečestný, protože on je bohat a ona chuda . . . Počala se na sebe dívat očima mravního rozhořčení svých počestných přátel.

Tak byla vychována. Když si vzala odporného bohatého Hoška, to bylo v pořádku. Ale že žila neoddána, šťastna se svým milencem, jenž ji živil stejně jako muž, — to bylo nečestné.

Když jí milenec ohnivě přednášel o hnusnosti předsudků, o směšnosti formalit a svobodě srdce, souhlasila pokorně a nadšeně. Ale proto přece nebylo jí snáze. Proto přece — nebylo správné v lásce, co bylo správné v manželství: že se dávala živiti mužem.

Když přijeli hosté a samota ožila smíchem, zpěvem, výlety, tancem, uklidnila se vzmáhající nespokojenost obou milenců.

Paní páže — dvacetileté dítě — odložila trudné myšlenky a plula s proudem radostí, přesvědčena, že její osud jest už rozluštěn a její příběh šťastně ukončen.

V srpnu pořádán byl velký společný výlet k vodopádu mumlavskému, pěšky a lesem.

Nad vodopádem, bílým jako sníh, byl dřevěný pavillonek, kam se společnost uchýlila k odpočinku a občerstvení.

Kalaš měl cestou nějakou dlouhou politickou debatu s pány z blízkého německého městečka; debata nespěla ke konci. V pavillonku zasedli k vínu. Kalaš několikráte se ohlédl na Zdenku, kterou bavil mladý houslista Daneš, člen orchestru divadelního. Byl vždy potěšen pokojným výrazem jejího obličeje.

„Ano, umí se chovat!“ konstatoval si spokojeně a byl dokonce rád, že krásný, elegantní Daneš se jí — marně koří.

„O ni se nemusím bát!“ a zůstal s pány v pavillonu při víně, kdežto Zdenka s Danešem a několika mladými lidmi sešli k vodopádu, přestoupili Mumlavu po uhlazených kamenech na druhý břeh a ztratili se v lese.

Ani půl hodiny neminulo, když se začala celá obloha zatahovati. Mládež, roztoulaná po dvou po lese, zpozorovala příliš pozdě blížící se bouři.

Mnozí zašli hodně daleko. Daneš s paní Hoškovou dokonce zabloudili.

Volali, nikdo se jim neozýval.

Daneš, krásný, hnědý hoch hladce oholené tváře a tmavomodrých, studených očí pod černým, širokým, srostlým obočím, tvrdil, že zná cestu a pustil se nazdařbůh, dotýkaje se v chůzi jejího ramene, její ruky; omlouval se pokaždé velmi zdvořile: „pardon . . .“

Zdenka urychlovala krok, klopýtala o kořeny, dýchala těžce a ustrašeně, nemluvila.

Cesta zdála se jí nekonečná, ale nepřála si ukončení.

Vzpomínala na Kalaše, jak klidně seděl u vína a jak důležitě se tvářil při své debatě.

„Nudí se se mnou, to je jisto. Takový život není pro něho!“ říkala si v duchu a při tom se i za tyto myšlenky styděla.

„Je to lež?“ zachvívala se nejasným tušením neznámé krásy i zla. „A osud není rozřešen — a příběh není šťastně ukončen?“

Jakási krutá zvědavost rozdychtila jí srdce. Poznávala blaženost nejistoty. Ocitli se náhle na mýtině za lesem, před sebou měli široký rozhled po horách.

Bože, jaký to byl rozhled!

Nebe temně šedivé, téměř černé, olověné, spočívalo těžce přímo na vrcholech horských, na vesničkách daleko široko roztroušených.

Zapomněli na všecko a oddychovali úžasem.

Takové černé, těžké nebe! Nikdy ještě takového neviděli! Padalo na zemi . . . Spadne i na ně?

Podívali se na sebe v jediné touze: aby černé, olověné, ohromné nebe i na ně spadlo . . .

Zastudily ji první velké krůpěje dešťové.

Daneš otevřel Zdenčin slunečník, podal jí beze slova rámě a vracel se s ní lesem.

Nebylo pochyby, zabloudili, ale už bylo všecko lhostejno.

Blesk proťal tmu, zadunělo, a v nesčíslných odrazech vracelo se hřmění od hory k hoře.

Déšť lil se plným proudem.

Nebylo možno jíti dál.

Zbloudilci stanuli a přitiskli se ke stromu, aby aspoň poněkud byli chráněni před přívalem vody.

Daneš bez klobouku, s kadeřemi přilepenými k čelu, zardělý a udýchaný, díval se s žebravým i zlým úsměvem na ustrašené, bledé páže v bílých šatečkách a promoklých, zrůžovělých tělem, k němuž těsně lnula tenká průsvitná látka.

Držel ji při tom za obě ruce a šeptal nesouvislá slova obdivu a vášně. Jen jeho oči byly stále studeny.

Cítila jejich chlad; jak ostře kontrastoval se slovy a dechem!

Opřela se o kmen dubu, v tváři výraz zničení. Znovu, ale z veliké dálky zahlédla stůl v pavillonu, svého klidného milence v důležitém hovoru. Už bylo jisto: příběh není ukončen.

Výraz strachu a zničení v jejím obličeji ustoupil náhle úsměvu divoké radosti.

Rainer Maria Rilke:

Z knihy: O Pánu Bohu.

Přeložila *Beatrice Mařáková.*

JAK SE STALO, ŽE NÁPRSTEK BYL PÁNEM BOHEM.

Když jsem odstoupil od okna, ještě zde byla večerní oblaka. Jako by čekala. Mám i jim vypravovati nějakou povídku? Nabídl jsem jim to. Avšak nikterak mne neslyšela. Aby mi porozuměla, a abych zmírnil vzdálenost mezi námi, zvolal jsem: „Jsem rovněž večerní oblak.“ Zastavila se, zřejmě mne pozorujíce. Pak vztáhla ke mně své jemné, průsvitné červenavé perutě. Toť způsob, jakým se večerní oblaka pozdravují. Poznala mne.

„Jsme nad zemí“ — vysvětlovala — „právě nad Evropou, a ty?“

Váhal jsem: „Je tu nějaká země . . .“

„Jak vypadá?“ dotazovala se.

„Nu,“ odpověděl jsem, „soumrak s věcmi“.

„To je také Evropa,“ smál se mladý obláček.

„Snad,“ pravil jsem, „ale vždy jsem slýchal: věci v Evropě jsou mrtvé.“

„Ano, zajisté,“ poznamenal jiný obláček pohrdavě. „Jaký by to byl nesmysl: živé věci?“

„Nuže,“ tvrdil jsem, „moje žijí. Toť tedy ten rozdíl. Mohou se státi čímkoli, a věc, která přijde na svět, jako tužka nebo jako kamna, nemá ještě potřebí zoufati nad svým pokrokem. Tužka může se jednou státi holí, po případě stěžněm, kamna však aspoň městskou branou.“

„Tys mi hodně prostoduchým večerním oblakem,“ pravil malý obláček, který se již dříve vyjádřil nepříliš zdrželivě. Starý jeden oblak se obával, že snad jsem uražen. „Jsou rozličné země,“ udobřoval, „zabloudil jsem kdysi nad malé německé knížectví, a dodnes nevěřím, že náleželo k Evropě.“

Děkoval jsem mu a pravil jsem: „Stěží se asi shodneme, jak pozoruji. Dovolte, povím vám prostě, co jsem poslední dobou shlédl; to bude zajisté nejlepší.“

„Prosím,“ svolil moudrý oblak za souhlasu ostatních.

Začal jsem: „Jsou lidé v pokoji. Jsem dosti vysoko, musíte věděti, a tak se stane: zdají se mi býti dětmi, proto také prostě řeknu:

děti. Tedy: Děti jsou v pokoji. Dvě, pět, šest, sedm dětí. Trvalo by dlouho, kdybychom se jich tázali po jménech. Zdá se ostatně, že děti o něčem horlivě hovoří, při tom se již prozradí to neb ono jméno. Zajisté jsou již dlouho pospolu, neboť nejstarší (slyším, že se jmenuje Jeník) dí jako na ukončenou: „Ne, tak to rozhodně nemůže zůstati. Slyšel jsem, že dříve vždycky za večera — nebo aspoň za dobrých večerů — vypravovali rodiče dětem povídky, až usnuly. Přihází se dnes něco takového?" Malá pomlčka, pak odpoví Jeník sám: „Nepřihází se to, nikde. Pokud se mne týče, a že jsem celkem již velký, rád jim daruji těch několik ubohých draků, s nimiž by se trápili; avšak sluší se, aby nám povídali, že jsou rusalky, trpaslíci, princové a obludy." „Mám tetu," dí jedna holčička, „ta mi někdy vypravuje —" „Ach co," přeruší krátce Jeník, „tety nic neznamenají, ty lhou." Celá společnost byla zastrašena tímto smělým, avšak nevývratným tvrzením. Jeník pokračuje: „Také jde tu hlavně o rodiče, ježto mají jaksi povinnost poučovati nás tímto způsobem; u ostatních je to spíše laskavost. Nelze toho od nich žádati. Ale mějte jen pozor: co činí naši rodičové? Obcházejí tu se zlými zarmoucenými obličeji, nic jim není vhod, křičí a lají, a při tom jsou nadmíru lhostejní a kdyby zahynul svět, sotva by to zpozorovali. Mají cosi, co jmenují „ideály". Snad je to také druh malých dětí, jež nesmějí zůstati samy, a dají mnoho práce; ale pak by neměli míti nás. Nuže, smýšlím takto, děti: že nás rodiče zanedbávají, je smutné, zajisté. Přece však bychom to strpěli, kdyby to nebylo důkazem, že velcí vlastně hloupnou, jdou nazpět, možno-li tak říci. Nejsme s to, abychom zabránili jejich úpadku; neboť po celý den nemáme na ně vlivu, a přijdeme-li pozdě ze školy domů, nikdo nebude žádati, abychom si sedli a snažili se zaujmouti je něčím rozumným. Vždyť je to člověku líto, když tak sedí a sedí pod lampou, a matka nechápe ani Pythagorovy věty. Nu, již jiné to není. Tak budou velcí stále hloupějšími . . . nevadí: čeho tím pozbudeme? Vzdělání? Smekají před sebou navzájem, a objeví-li se při tom lysina, smějí se. Vůbec: smějí se ustavičně. Kdybychom občas nebyli tak rozumní a nerozplakali se, nebylo by vůbec žádné rovnováhy v těchto poměrech. Při tom mají jistou pýchu: tvrdí dokonce, že císař je dospělý člověk. Četl jsem v novinách, že král španělský je dítě, tak je tomu se všemi králi a císaři — jen si nenechte nic namluviti! Ale mimo vše nadbytečné mají velcí přece něco, co nemůže nám býti celkem lhostejno: Pána Boha. Neviděl jsem jej sice ještě u žádného z nich, — avšak právě to je podezřelé. Napadlo mi, že snad ve své rozptýlenosti, zaměstnanosti a chvatu ho někde ztratili. On je však něčím velmi nutným. Mnohé by se neudálo bez něho, slunce by nevyšlo, děti by se nenarodily, ba ani chleba by nebylo. Však když dojde u pekaře, sedí Pánbíček a točí velikými mlýny. Snadno se naleznou četné důvody, proč je Pán Bůh něčím nepostradatelným. Ale tolik je jisto, velcí se oň nestarají, tedy záleží to na nás, dětech. Slyšte, co jsem si vymyslil. Je nás právě sedm dětí. Na každém jest nositi jeden den Pána Boha, pak bude u nás celý týden, a vždycky víme, kde právě je."

Tu vznikly veliké rozpaky. Jak to zaříditi? Možno Pána Boha vzíti do ruky, nebo dáti ho do kapsy?

Při tom vypravoval jeden hošík: „Byl jsem sám v pokoji. Malá lampa hořela blízko mne, a já seděl na loži a modlil jsem se svou večerní modlitbu — velmi hlasitě. Cosi pohnulo se v mých sepiatých rukou. Bylo to hebké a teplé a jako malý ptáček. Nemohl jsem rozevříti rukou, neboť modlitba nebyla skončena. Byl jsem však velmi zvědav a modlil jsem se strašně rychle. Pak při „amen“ udělal jsem tak (hošík rozepial ruce a roztáhl prsty), ale nebylo tu nic.“

To všecky si dovedly představiti. Ani Jeník nevěděl rady. Všecky dívaly se na něho. A pojednou pravil: „Vždyť je to hloupé. Každá věc může býti Pánem Bohem. Nutno jí to jen říci.“ Obrátil se k nejbližšímu ryšavému hochu. „Zvíře nemůže. Uteče odtud. Ale věc, vidíš, ta stojí, přijdeš do pokoje ve dne, v noci: je tu stále. Může zajisté býti Pánem Bohem.“ Pozvolna přesvědčili se o tom ostatní. „Avšak máme potřebí malého předmětu, jejž možno všude nositi s sebou, jinak to nemá smyslu. Vyprázdněte své kapsy.“ Tu se objevily prazvláštní věci: útržek papíru, perořízek, pryž, pera, motouz, kaménky, šrouby, píšťalky, třísky a mnoho jiného, co z dálky nelze rozeznati, anebo pro co nemám jména. A všecky tyto věci ležely v dlaních dětí, jako zděšeny náhlou možností, že se stanou Pánem Bohem, a která z nich byla schopna lesku, leskla se, aby se Jeníkovi zalíbila. Dlouho volba kolísala. Konečně našel se u malé Terči náprstek, jejž kdysi vzala matce. Byl lesklý jako ze stříbra a pro svou krásu stal se Pánem Bohem. Jeník sám si ho navlékl, neboť zahajoval pořad, a všecky děti chodily za ním celý den a byly naň pyšnými. Jen stěží se shodly, kdo jej bude míti zítra, a Jeník ve své obezřelosti stanovil pak program na celý týden, aby nevypukl spor.

Toto zařízení osvědčilo se vůbec nadmíru vhodným. Kdo měl právě Pána Boha, byl k poznání na první pohled. Neboť chodil poněkud upiatěji a slavnostněji a tvářil se jako v neděli. První tři dny děti ani o jiném nemluvily. Každé chvíle zatoužilo některé viděti Pánbíčka, a byť se náprstek pranic nezměnil vlivem své velké hodnosti, náprstkové na něm jevilo se jen jako prosté roucho jeho skutečné bytosti.

Všechno se dělo po pořádku. Ve středu měl jej Pavel, ve čtvrtek malá Anna. Přišla sobota. Děti hrály si na honěnou a pobíhaly bez dechu, když náhle zvolal Jeník: „Kdo má Pánbíčka?“ Všechny stanuly. Dívaly se jedno na druhé. Žádné si nepamatovalo, jestli jej poslední dva dny vidělo? Jeník počítal, kdo je na řadě; objevilo se: malá Marie. A nyní bez odkladu žádán Pán Bůh na Marii. Co počíti? Holčička pátrala v kapsách. Teprve nyní si vzpomněla, že jej ráno obdržela; avšak byl pryč, nejspíše zde při hře jej ztratila.

A když všechny děti šly domů, zůstala holčička na louce a hledala. Tráva byla dosti vysoká.

Dvakrát šli lidé mimo a tázali se, ztratila-li něco. Pokaždé odpovědělo dítě: „Náprstek“ — a hledalo.

Lidé chvíli pomáhali, záhy však je unavilo shýbání a kdosi zvolal odcházeje: „Jdi raději domů, vždyť možno koupiti nový.“ Přes to hledala Mařenka dále.

Louka stávala se v soumraku stále cizejší a tráva vlhla.

Tu opět přišel jakýs muž.

Sklonil se k dítěti: „Co hledáš?“

Nyní odpověděla Mařenka skoro v pláči, leč zmužile a směle: „Pána Boha.“

Cizinec se usmál, vzal ji prostě za ruku, a ona nechala se vésti, jako by nyní bylo vše dobře.

Cestou děl cizí muž: „A pohleď, jaký krásný náprstek sem dnes našel.“

Večerní obláčky dávno již byly netrpělivy. Moudrý oblak, který zatím zmohutněl, obrátil se ke mně: „Odpusťte, nesměl bych zvěděti jméno země — nad kterou jste —“ Ale obláčky rozlétly se v smíchu po nebi a vlékly starého s sebou.

PŘÍBĚH VYPRAVOVANÝ V ŠERU.

Chtěl jsem obléci plášť a jíti k příteli Ewaldovi. Avšak opozdil jsem se nad knihou, nad starou knihou ostatně, a nastal večer, jako v Rusku nastane jaro. Ještě před chvílí byla světnice až do nejzazších koutů jasná, a nyní tvářily se všechny věci, jako by vůbec neznaly jiného mimo soumrak; všude rozkvétaly velké tmavé květy, a jako na křídlech libell chvěl se lesk na jejich sametovém kalichu.

Chromý zajisté již nebyl u okna. Zůstal jsem tedy doma. Co jsem mu vlastně chtěl vyprávěti? Nevěděl jsem již.

Avšak později jsem cítil, že kdosi žádá ode mne tuto zapomenutou povídku, nějaký osamělý člověk snad, jenž v dáli stojí u okna své ztmělé světnice, nebo snad samo toto šero, jež obklopovalo mne a jej a věci.

Tak stalo se, že jsem vypravoval šeru. A sklánělo se stále níže ke mně, že bylo možno hovořiti stále tišeji, tak, jak se to hodí k mému příběhu. Jedná ostatně v přítomnu a začíná:

Po dlouhé nepřítomnosti vracel se doktor Jiří Lassmann do své těsné domoviny. Nikdy tam neměl mnoho, a nyní žily mu pouze dvě sestry v rodném městě, obě provdané, jak se zdálo, dobře provdané; shledati se s nimi po dvanácti letech, bylo důvodem jeho návštěvy. Sám se tak domníval. V noci však, když nemohl spáti v přeplněném vlaku, bylo mu jasno, že vlastně přišel za svým dětstvím, a doufal, že najde opět něco ve starých ulicích: vrata, věž, studnu, nějakou příčinu radosti nebo tesknoty, dle níž by poznal opět sebe. Vždyť ztrácíme tak sebe v životě. A tu mu různé přišlo na mysl: malý byt v Jindřišské ulici s lesklými klikami a tmavě natřenými podlahami, uchovaný nábytek a rodiče, tito dva sešlí lidé, téměř uctiví vedle něho, chvatné štvané všední dny a neděle, jež byly jako vyklizené sály, řídké návštěvy, přijímané v smíchu a rozpacích, rozladěný klavír, starý kanárek, zděděné křeslo, do něhož se nesmělo usednouti, ně-

jaké jmeniny, strýc přijíždějící z Hamburku, loutkové divadlo, kolovrátek, dětská společnost, a někdo praví „Klára“. Doktor byl by téměř usnul. Stojí se v nějaké stanici, světla kmitají mimo, a kladivo jde naslouchajíc mezi zvučícími koly. A to je jako Klára, Klára. Klára, přemítá doktor, nyní bdící, kdo to jen byl? A v zápětí cítí tvář, dětskou tvář s plavým, hladkým vlasem. Nedovedl by ji vylíčiti, avšak má dojem něčeho tichého, bezmocného, oddaného, dvou útlých dětských ramen, zúžených ještě vybledlými šatečky, a básní k tomu tvář — ale v tom již ji ví, není třeba básniti. Je tu — nebo spíše byla tu — tehdy. Tak rozpomíná se doktor Lassmann ne bez námahy na jedinou družku svých her. Až po dobu, kdy přišel do vychovávacího ústavu, sotva desítiletý, sdílel s ní všechno to málo, co jej potkalo (nebo to mnohé?). Klára neměla sourozenců, a on měl tolik jako žádné; neboť jeho starší sestry se o něho nestaraly. Ale od té doby neptal se po ní nikoho. Jak jen to bylo možné? Opřel se. Byla zbožné dítě, vzpomněl si ještě a pak se tázal: Co asi z ní je? Chvíli děsila jej myšlenka, že snad zemřela. Nesmírný smutek se ho zmocnil v úzkém těsném kupé; všechno jako by potvrzovalo tuto domněnku: byla churavé dítě, nevedlo se jí doma zvláště dobře, často plakávala, zajisté: je mrtva. Doktor toho déle nesnesl, vyrušil ojedinělé spící a provlékl se mezi nimi na chodbu vozu. Tam otevřel okno a díval se ven v černo s tančícími jiskrami. To jej utišilo. A když později se vrátil do kupé, usnul záhy přes nepohodlnou polohu.

Shledání s oběma provdanými sestrami neminulo bez rozpaků. Ti tři lidé zapomněli, jak přes blízké příbuzenství zůstali si navzájem vzdáleni, a chvíli zkoušeli chovati se jako sourozenci. Leč záhy se mlčky shodli, že se uchýlí ku zdvořilému tónu, jejž pro všechny případy stvořil společenský styk.

Bylo to u mladší sestry, jejíž muž byl ve zvláště příznivých poměrech, továrník s titulem císařského rady, a bylo po čtvrtém podnosu diner, když se doktor zeptal:

„Pověz, Žofie, co se stalo z Kláry?“

„Jaké Kláry?“

„Nevzpomínám si jejího příjmení. Ta holčička, víš, sousedova dcera, s níž jako dítě jsem si hrával?“

„Ach, myslíš Kláru Söllnerovou?“

„Söllner, ovšem Söllner. Teď mi napadá: Starý Söllner, to byl ten ošklivý stařec — — — ale co je s Klárou?“

Sestra váhala: „Vdala se . . . Ostatně žije teď docela v ústraní.“

„Ano,“ pronesl pan rada, a jeho nůž sklouzl skřípavě po talíři, „docela v ústraní.“

„Znal's ji též?“ obrátil se doktor na švakra.

„Ano, tak mimochodem; vždyť jest zde dosti známa.“ Oba manželé vyměnili pohled dorozumění.

Doktor postřehl, že z nějakého důvodu bylo jim nepříjemno hovořiti o této věci, a netázal se dále.

Více záliby v tomto thematě projevil pan rada, když paní domu zanechala pány při černé kávě.

„Ta Klára," tázal se se lstivým úsměvem a pozoroval popel, jenž spadl s jeho doutníku do stříbrné mísky. „Byla tiché a nad to ošklivé dítě?"

Doktor mlčel. Pan rada přisedl důvěrně: „To byla událost! — Neslyšel's o tom?"

„Ale vždyť jsem s nikým nemluvil."

„Co nemluvil," usmál se jemně rada, „bylo možno čísti to v novinách."

„Co?" ptal se doktor nervosně.

„Tedy, ona mu uprchla" — z oblaku dýmu vyslal továrník překvapující větu a vyčkával v nekonečné radosti jejího účinku. Ten však jako by se mu nelíbil. Dodal si obchodního vzezření, posadil se zpříma a začal jiným, zpravodajským tónem, téměř uražen.

„Hm. Provdali ji za stavebního radu Lehra. Ty ho asi již neznáš. Není starý, asi v mém stáří. Bohat, docela slušný, víš, docela slušný. Neměla ani groše a nad to nebyla krásná, bez vychování atd. Ale stavební rada si ani nepřál velké dámy, jen skromnou hospodyni. Ale Klára — byla všude ve společnosti přijata, vycházelo se jí v ústrety se všeobecnou přízní, — opravdu — člověk se choval — tedy snadno mohla získati posici, víš — ale Klára, jednoho dne — sotva dvě léta po svatbě: zmizela. Kam? Do Italie. Malá cesta pro zábavu, ovšem ne o samotě. Již celý poslední rok jsme ji nezvali, jak bychom to byli tušili! Stavební rada, můj dobrý přítel, poctivec, muž . . ."

„A Klára?" přerušil jej doktor a vstal.

„Ach tak — ano, trest boží ji stihl. Nuže on — říká se nějaký umělec, víš — lehkomyslník, zajisté jen tak . . . Nuže, když se vrátili z Italie do Mnichova: adieu a již nebylo po něm ani vidu. Ona tu teď sedí s dítětem!"

Doktor Lassmann přecházel rozrušen: „V Mnichově?"

„Ano, v Mnichově," odvětil rada a vstal rovněž. „Ostatně daří se jí asi velice bídně . . ."

„Co znamená bídně?"

„No," rada pozoroval svůj doutník, „peněžně a pak vůbec — Bože — taková existence — — —" Náhle položil svou pěstěnou ruku švakrovi na rameno, jeho hlas zajíkal se rozkoší: „Víš, ostatně se vypravuje, že žije z . . ."

Doktor se krátce obrátil a vyšel ze dveří. Pan rada, jemuž sklesla ruka s ramene švakrova, měl potřebí deseti minut, aby se zotavil ze svého úžasu. Pak šel ke své ženě a pravil pohněvaně: „Vždycky jsem říkal, že tvůj bratr je podivín." A ta, jež právě podřimovala, zívla líně: „Ach, bože, ano."

Po čtrnácti dnech doktor odejel. Pojednou věděl, že třeba někde jinde hledati své dětství. V Mnichově našel v adressáři: „Klára

Söllnerová, Schwabing," ulice a číslo. Ohlásil se a jel ven. Štíhlá žena jej uvítala v pokoji plném jasu a vlídnosti.

„Jiří, — a vy si na mne vzpomínáte?"

Doktor žasl. Konečně pronesl: „Tedy to jste vy, Kláro."

Její tichý obličej s čistým čelem setrvával v úplném klidu, jako by chtěla, aby měl kdy ji poznati.

Trvalo to dlouho. Posléze zdálo se, že shledal, co mu dokazovalo, že jest opravdu před ním dávná družka jeho her. Uchopil znovu její ruku a stiskl ji; pak ji zvolna pustil a rozhlížel se po pokoji. Nebylo v něm nic nadbytečného. U okna stál psací stůl se spisy a knihami, u něhož asi Klára právě seděla. Židle byla ještě odsunuta. „Psala jste?" ... a doktor cítil, jak byla hloupá tato otázka. Avšak Klára odvětila prostě: „Ano, překládám."

„Pro tisk?"

„Ano," děla Klára, „pro jisté nakladatelství."

Jiří zpozoroval na stěnách několik italských fotografií. Mezi nimi „Koncert" Giorgionův.

„Milujete to?" Přiblížil se k obrazu.

„A vy?"

„Neviděl jsem nikdy originálu; je ve Florencii, že ano?"

„V Pitti. Musíte tam jeti."

„Za tím účelem?"

„Za tím účelem." Volná a prostá veselost ji oblévala.

Doktor vypadal zamyšleně.

„Co je vám, Jiří? Nesednete si?"

„Jsem smuten," váhal. „Domníval jsem se — ale nejste přec nikterak bídná —" propuklo náhle.

Klára se usmála: „Slyšel jste můj příběh?"

„Ano, totiž . . ."

„Oh," přerušila jej Klára chvatně, když zpozorovala, že jeho čelo se zachmuřilo, „není vinou lidí, že mluví o tom jinak. Věci, jež prožíváme, často nelze vyjádřiti, a kdo je přece vypravuje, nutně se dopustí chyby —"

Pomlčka.

A doktor: „Co vás učinilo tak laskavou?"

„Všechno," pronesla tiše a vřele. „Avšak proč díte: laskavou?"

„Ježto — ježto byste vlastně měla býti drsnou. Byla jste takové slabé, bezmocné dítě; takové děti jsou později drsné nebo . . ."

„Nebo umírají — chcete říci. Nuže, rovněž jsem zemřela. Oh, byla jsem mnoho let mrtva. Od té doby, co jsem vás naposled viděla, doma, až . . ." Podala něco se stolu: „Pohleďte, toť jeho obraz. Je tu trochu lichoceno. Jeho tvář není tak jasná, avšak . . . milejší, prostší. Ukáži vám potom naše dítě, spí nyní vedle. Je to hoch. Jmenuje se Angelo, jako on. On je nyní pryč, na cestách, daleko."

„A vy jste docela sama?" ptal se doktor roztržitě, dosud nad obrazem.

„Ano, já a dítě. Není to dosti? Povím vám, jak se to zběhlo. Angelo je malíř. Jeho jméno jest málo známo, vy jste ho nikdy neslyšel. Až do poslední doby zápasil se světem, se svými plány, se sebou a se mnou. Ano, i se mnou; neboť prosila jsem ho po celý rok: ty musíš cestovati. Cítila jsem, jak mu toho bylo třeba. Jednou pravil žertovně: „Mne nebo dítě?"

„Dítě," pravila jsem, a pak cestoval.

„A kdy se vrátí?"

„Až dítě dovede vysloviti jeho jméno, tak jest ustanoveno."

Doktor chtěl promluviti. Avšak Klára se smála: „A že je to těžké jméno, potrvá to ještě nějakou dobu. Angelino bude v létě teprve dvě léta."

„Zvláštní," pravil doktor.

„Co, Jiří?"

„Jak dobře chápete život. Jak jste velká, jak mladá. Kam jste odvrhla své dětství? . . . byli jsme přece oba takové . . . takové bezmocné děti. To nedá se přece změniti ani zahladiti."

„Domníváte se tedy, že bychom měli trpěti svým dětstvím podle práva?"

„Ano, to právě myslím. Tou těžkou tmou za námi, k níž jsme podrželi tak slabé, tak neurčité vztahy. Tu jest jistá doba; vložili jsme do ní své prvotiny, veškerý začátek, veškerou důvěru, zárodky všeho, co snad jednou vznikne. A náhle víme: to všechno utonulo v moři, a my ani jistě nevíme kdy. Jako by někdo shledal všecky své peníze, aby si za ně koupil pero, a dal je na klobouk, hoj: nejbližší vítr je odvane. Přijde ovšem domů bez pera, a nezbývá mu, než přemítati, kdy asi odletělo."

„Myslíte na to, Jiří?"

„Již ne. Upustil jsem od toho. Začínám někde za svým desátým rokem, tam, kde jsem se přestal modliti. To ostatní mi nepatří."

„A jak se potom stalo, že jste si n a m n e vzpomněl?"

„Proto jsem k vám přišel. Jste jediný svědek oné doby. Domníval jsem se, že bych ve vás opět nalezl — čeho nemohu nalézti v sobě. Nějaký pohyb, nějaké slovo, jméno, s nímž něco souvisí — vysvětlení . . ." Doktor sklonil hlavu do chladných neklidných rukou.

Paní Klára přemítala: „Vzpomínám si na tak málo ze svého dětství, jako by tisíc životů bylo mezi ním. Avšak nyní, když mně na ně tak připomínáte, napadá mi něco. Jistý večer. Přišel jste k nám, neočekávaně; vaše rodiče odešli, do divadla, nebo někam . . . U nás, bylo všude jasno. Můj otec očekával hosta, příbuzného, vzdáleného příbuzného, pamatuji-li se dobře. Měl přijeti z . . . nevím odkud, zajisté z daleka. U nás čekalo se naň již dvě hodiny. Dveře byly otevřeny, lampy hořely, matka šla občas a uhladila ochranou pokrývku na pohovce, otec stál u okna. Nikdo se neodvážil usednouti, aby neposunul židle. Že jste právě přišel, čekal jste s námi. My děti jsme naslouchaly u dveří. A čím bylo později, tím podivuhodnějšího hosta jsme očekávali. Chvěli jsme se dokonce, že snad přijde, než dosáhne onoho posledního stupně vznešenosti, jemuž se

blížil každou minutou svého omeškávání. Nebáli jsme se, že by se snad vůbec neobjevil; věděli jsme určitě: on přijde, ale chtěli jsme mu popřáti času, aby se stal velkým a mocným.“

Náhle zvedl doktor hlavu a pravil teskně: „Víme však oba, že *nepřišel* ... Rovněž jsem toho nezapomněl.“

„Ne“, přisvědčila Klára, „nepřišel ...“ A po pause: „Ale přece to bylo krásné!“

„Co?“

„Nu tak — to čekání, četné lampy, to ticho ... to sváteční.“

Něco pohnulo se v sousedním pokoji. Paní Klára se omluvila na chvíli; a když se vrátila jasná a veselá, pravila:

„Pak možno tam jíti. Bdí nyní a usmívá se. — Leč co jste chtěl právě říci?“

„Uvažoval jsem, co asi vám dopomohlo k ... k vám samé, k tomuto klidnému sebedržení? Vždyť život vám to neusnadnil. Zřejmě pomáhalo vám něco, co mně schází?“

„Co by to bylo, Jiří?“

Klára usedla vedle něho.

„Je to zvláštní, když jsem si na vás opět poprvé vzpomněl, v noci přede třemi týdny na cestě, napadlo mi: ona byla zbožné dítě. A nyní, kdy jsem vás uzřel, přes to, že jste docela jiná, než jsem očekával, — přes to, řekl bych téměř, ještě tím určitěji, cítím, že co vás vedlo vším nebezpečím, byla vaše — vaše zbožnost.“

„Co nazýváte zbožností?“

„Nu, váš poměr k Bohu, vaši lásku k němu, vaši víru ....“

Paní Klára zavřela oči: „Láska k Bohu? Nechte mne přemítati.“ Doktor pozoroval ji napiatě.

Zdálo se, že vyslovuje zvolna své myšlenky tak, jak se jí vynořovaly: „Jako dítě ... Milovala jsem tehdy Boha? Nemyslím. Vždyť jsem ani ... bylo by se mi zdálo šílenou pýchou ... to není pravé slovo ... největším hříchem mysliti si: On jest. Jako bych jej tím donucovala, aby byl *ve mně*, v tom slabém dítěti se směšně dlouhýma pažema, v našem ubohém bytě, kde všechno bylo nepravé a lživé od nástěnných broncových talířů z papíroviny až po víno v láhvích, jež měly tak drahé etiketty. A později ...“ Paní Klára pohnula odmítavě rukama, a její oči sevřely se pevněji, jako by se bály, že uzří víčky něco strašného — „byla bych bývala nucena vypuditi jej ze sebe, kdyby byl ve mně tehdy přebýval. Avšak nevěděla jsem o něm pranic. Zapomněla jsem naň docela. Zapomněla jsem na *vše*. — Teprve ve Florencii: když poprvé ve svém životě jsem viděla, slyšela, cítila, poznávala a zároveň se naučila děkovati za to vše, tu myslila jsem opět na něho. Všude byly jeho stopy. Ve všech obrazech jsem našla zbytky jeho úsměvů, zvony ještě žily jeho hlasem, a na sochách postřehla jsem otisky jeho rukou.“

„A tu jste jej nalezla?“

Klára pohlížela na doktora velkýma šťastnýma očima: „Já cítila, že *byl*, někdy byl ... proč jsem měla cítiti víc? To již byl nadbytek.“

Doktor vstal a šel až k oknu. Bylo viděti kus pole, malý starý kostel, a nad tím oblohu, než již docela bez večera. Náhle tázal se doktor Lassmann, aniž se obrátil: „A nyní?“

Když nepřišla odpověď, vrátil se tiše.

„Nyní —“ váhala Klára, když právě stál před ní a zvedla k němu oči, „nyní přemítám začasté: On bude.“

Doktor vzal její ruku a držel ji chvíli. Díval se do neurčita.

„Nač myslíte, Jiří?“

„Myslím, že je to opět jako za onoho večera: Vy čekáte opět na podivuhodné, na Boha, a víte, že přijde . . . A já k tomu přicházím náhodou —“

Paní Klára vztyčila se lehce a radostně. Vypadala velice mladá. „Nuže, tentokráte se dočkáme.“

Řekla to tak jasně a prostě, že doktor byl nucen se usmáti.

Tak vedla jej do sousedního pokoje, ke svému dítěti. —

Není v tomto příběhu, čeho by děti nesměly zvěděti. Leč děti se ho nedověděly. Vypravoval jsem ho jen šeru, jinak nikomu. A děti se bojí šera, prchají mu, a jsou-li nuceny v něm zůstati, zavrou oči a zakryjí si uši. Avšak i jim nastane doba, kdy budou šero milovati. Uslyší od něho mou povídku a také ji pak lépe pochopí.

Z veršů Jaroslava Pasovského.

I.

ZÁPAD.

Den v purpur odíval se na večer,
z rubínů diadem již slunce mělo
a světlem smyslným vše zatápělo,
jak s rudými skly lampa svítí v šer . . .

Akátů po nábřeží umdlený
táh' parfum, těžký jako lidské hoře,
a víc než krása barev na obzoře,
v mém srdci budil měkké ozvěny . . .

Jak vánek by v ně dechl, cos je jalo —
že nejsem sám v tu chvíli, se mi zdálo:
kdos na mne hleděl z par dne pohaslého — — —

A podnes nevím, co to bylo vskutku,
zda toho večera tys byl to, Smutku,
či ty, ó Kráso, jež jsi družkou jeho!

II.
VZPOMÍNKY.

V brokáty vybledlé se dálky odívají,
jak by se chystaly, až Podzim půjde jimi,
po cestách do polí už jeřabiny zrají,
jak náhrdelníky s korály krvavými . . .

Strom mnohý, kudy jdu, má svoji historii,
i rybník, aleje . . . Vzpomínka skrytá všude
zas šeptá do ucha, když zticha krok je míjí,
jeřáby plny jsou mé vlastní krve rudé . . .

Nic už tak nebolí, jak bolelo to jednou,
snad souzvuk podzimu, jenž vůkol měkce vane,
i v srdce balsámem potichu, sladce kane.

Již tak se neskví to, co bylo zlato třpytné,
rubínů krev se teď granátem kalným kmitne,
v brokátech vybledlých vzpomínky zvolna blednou . . .

III.
ZNIČENÍ.

Zdaž není lépe k hvězdám netoužiti?
Prach země, člověk, křídla připíná si,
chce více, nežli může dát mu žití,
a hledá cesty k říši věčné krásy.

Zdaž není lépe na vždy zničit sebe!
Ne jen pro tento svět jak asketové,
již vidí zkoušku zde a za ní nebe —
leč pro vše věky, přítomné i nové!

Odejít, zaniknout, být roven echu,
po sobě každou stopu zahladiti,
zasypat památku svou beze vzdechu.

Ji vyrvat z milujících srdcí chrámu,
a bohů klid z vln zapomnění píti!
Znič, duše silná, na vždy sebe samu!

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Jiří Karásek ze Lvovic:

Chatterton.

Pobledlé dítě, jež jsi usmrtilo
svých osmnáct let s chladnou rozvahou,
rty tvoje neřekly, co nitro snilo,
v hrob vzal jsi, básníku, i píseň svou.

Dal čarovné ti rhytmy v srdce osud,
když v hudbu nadzemskou byl's ponořen.
Tvé oči vzplály, jak by tkvěl v nich posud
jas klenby křišťálné, kde bloudil sen.

Vše zašlo navždy: touha rozechvělá,
i křehkost efeba, vzdor hrdiny,
i myšlenky, jež mohly trysknout z čela
jak žhavé blesky z noční hlubiny.

Že jsi byl básník, bylo tvojí vinou,
a proto zhasili tvých ňader vznět!
Jen jméno zbylo v symbol těch, kdo hynou,
a o nichž nikdy nedoví se svět.

Že jsi byl básník, hladovět ti dali,
bez něhy v mdlobách klesat, bez síly.
Že magickými ohni rty tvé hřály,
květ stříbrem zasnělý, tě zlomili.

To drama všech, jimž sen dal chmurné věno,
své čelo krásou poraněné mít,
to drama geniů, jimž odepřeno
z života prostřed druhých kořistit.

Básníku, marně k těm jdeš, kteří žijí,
bys lásku nalezl . . . jsi vyhoštěn.
Tě lhostejně ten, po němž prahneš, míjí . . .
hnus ostatních ti bližší den co den.

Co zpívá v tobě? Pramen, jenž se řítí
do hloubi skrytě v stínu modravém?
Jen klamům nasloucháš, a duše cítí,
že není nic než prázdno v nitru tvém.

A přece illuse dál srdcem třese,
jen osamělost zbude vždy snům tvým,
noc nikdy nevzejde, jež úkoj nese,
a jitro nevzplá s lásky poselstvím.

Jen na práh zmaru posíláš své touhy,
rozkladu vanem napřed odechnut,
a žiješ, nejsa nežli atom pouhý,
jenž na vteřinu věčností byl tknut.

Vždy mrtev neseš svoji píseň v chvění
jak sarkofag, v němž pohřbil's mládí své,
dni pohroužené dávno v zapomnění
jak tesy korálů v hloub propadlé.

A přece raděj' chtěl bys místo slávy
vzít od života jedné duše dar,
jež tobě blízka, v niž bys vlil sen žhavý
jak v kadlub zvonovinu, v pevný tvar.

Však samoten jsi, bloudíš němou tiší
a nevnímáš než vlastních ňader vzdech.
Svou píseň zpíváš, ale kdo ji slyší?
Tvá inspirace hasne v chladu všech.

A mlčení pak navždy tebe drtí,
žal bez naděje skleslé síly rve!
A když je básník mrtev snů svých smrtí,
jest jedno, zabíjí-li tělo své.

Neb slávou zhrdá, kterou krášlit chcete
kout zapomněný, kde spí v mohyle,
když necítíte zoufalství, jež hněte
genie neznámé, k vám zbloudilé,

tajemné cizince, jichž bolest sirá
se lhostejností vaší neztiší,
a v jejichž touhu zprahlost pouště zírá,
kde jejich hlasu nikdo neslyší.

F. V. Krejčí:

Nejmoudřejší láska Jana Marka.

(Z „Povídek o umění")

Setmělo se rázem v hledišti a prvé akkordy ouvertury k „Tannhäusru" právě zazněly, když Jan Marek sedal na své místo. Tlumeně, jako z dálky, nesl se velebný jejich zpěv; to srdce, vinou zkrušené, lkalo v něm po očistě a vykoupení. Thema kajicného sboru, ač nesčetněkráte slyšené a do poslední noty známé, osvědčilo i dnes na Markovi svou neslábnoucí moc.

Nejen však, že mu naslouchal svým bystrým, vyškoleným sluchem hudebníka, ale s dychtivějším ještě než jindy zanícením nořil se do bezedných a nevyčerpatelných hlubin této hudební myšlenky, neboť krev, v níž neutišil se dosud var zažité rozkoše, toužila po uklidnění a nalézala je v tomto velebně vleklém rythmu, jenž velitelsky uváděl celý organismus naslouchajícího pod moc svého přísného zákona. Bylo Janu Markovi, jako by sladkost včerejších polibků, na rtech jeho dosud lpící, nabývala příchuti otravné. Zrak jeho zamítal obrazy bílého, bujně zkvetlého ženského těla a ve tmě hlediště a v rozechvívající vroucnosti lkavého zpěvu kajicného viděl otvírati se veliké mysterium očisty a povznesení.

Nyní vpadly smyčce, vedouce dále melodii, v teskném spádu půltónů vždy klesající, ale zase znovu vzpruženou mocným vznosem oktáv, vylétajících blouznivě odkudsi z šeré hloubky, kde rodí se touha, a vzpínajících se vysoko k stříbrné hvězdě ideálu. Ale příliš vysoko září hvězda, nedostupna ve své dálce, a marná touha rozplývá se v čarovně melodické výdechy, z nichž zní resignovaný smutek její bezmoci, ale i kouzelná slast očí, jež ideál viděly, třebas ho nedosáhly.

Již hřměly pozouny a jako mocným vichrem hnán, vzdouval se kajícný zpěv do nejsilnějšího fortissima, tak jako by chtěl na své cestě přibrati všecky duše živoucí i mrtvé a vyzpívati touhu celého světa, když cos bílého a vonného zašumělo a stanulo vedle Jana Marka v šeru hlediště. To jeho sousedka, abonentka vedlejšího sedadla, opozdila se s příchodem.

Vstal, aby ji pustil na místo, a když vysoký její bílý zjev zašuměl těsně vedle něho a když silhouetta výrazné hlavy uklonila se mu děkujíc, nelitoval nikterak, že byl vyrušen z dojmu hudby, ba naopak zdálo se mu, když opět usedl, že sousedství tohoto bílého, vonného

zjevu zvyšuje jeho schopnost vnímání a že činí teprve dokonalým onen stav okouzlení, v nějž uvedly jej prvé akkordy hudby a setmělé divadlo. Byl to stav vnitřního roznícení, v němž střídala se dnes u něho mrazivá rozkoš krásy s touhou, uleviti vnitřnímu dusnu proudem očistných a osvobozujících slz.

Teprve po třetí to bylo, co měl po své pravici tuto sousedku, neboť byla teprv od nedávna předplacena; ale třebas jí nebyl věnoval zvláštní pozornost, věděl, že je krásná, a to nejen svojí vysokou a štíhlou postavou a klassickým útvarem hlavy, ale především onou zvláštní a vzácnou krásou, která je výrazem vnitřní noblessy. Zvláštní pozornosti jí však nevěnoval již proto, že to, co žil s paní Dobšovou tam venku v předměstské ville, za sladkých a vonných prvých týdnů tohoto podzimu, ovládlo tak despotickou silou jeho srdce a smysly, že všecky ostatní ženy míhaly se kolem něho jako lhostejné a bezobsažné stíny.

Ale dnes už jest jinak. Jen smysly ještě váhají mezi nenasytnou žádostí stále nových žárů a ohlašujícím se přesycením; srdce však vzepřelo se již despotické vládě, pod níž cítilo umlčeny a dušeny své nejčistší sny. Duše se již opět probudila a chce dále a výš. Znovu po delší době cítí opět sílu svých křídel, rozepjatých nyní mocně a hnaných vichřicí tónů, v jichž kovovém hřmění zdá se lkáti prosebná touha celého světa.

Dále hřmí pozouny a těžký, velebný jejich rythmus kajícného sboru obletován jest rojem houslových figur, šestnáctinových dvojic, které kmitavě a blýskavě vyhupují se vysoko jako ptáci do oblak, aby opět sjížděly dolů v měkce úlisném spádu půltónů. Jako úponky ovíjejí mocný kmen základní melodie, nad těžkými žaly trýzněného svědomí rozkošná to hra obláčků a hvězd. Vždy více šíří a jasní se obzor, vždy mocněji dme se harmonie sboru, již již zdá se, že prorazí nebesa, ale ještě jsou přece sláby perutě duše, a nežli dojde svého cíle, jest jí projíti celou výhní kontrastů, jež v sobě tají lidský osud.

Znenáhla opadávají vlny velebné písně, fortissimo přechází v piano, a zemdleny rozprchávají se do dálky roje tančících oblak a hvězd. Poslední z nich těkají a bloudí ještě na obzoru, až zmizí docela a v nastalém tichu zní zase jen kajícný zpěv v prvotní své podobě, nesený jen akkordy dřevěných nástrojů, stále slábnoucí a ozývající se už jako daleko za několikerými horami.

Ještě ani nedozněl, když hle, tu uprostřed jeho melodie, odkudsi z hloubky pod nesmířenou dissonancí vyšlehl tenký plamének nového, divoce jásavého motivu. A již nebylo ni stopy po tíze svědomí, a v jediném okamžiku stojí celý svět v požáru rozkoše, nekonečně sladké a nádherné. Toť hory Venušiny slastná vřava a omamný vír! Rozkošnické svisty, dráždivé ševely, třeskuté a řinčivé záchvěvy malují nejvyšší závrať smyslů, v táhlých trylcích bouří vilně rozechvělá krev a v houpavých rythmech slast křečovitých objetí.

Z celého světa nezůstalo nic než vidiny nahých těl a rudě žhoucích rtů, vše ostatní shořelo v požáru rozkoše. Není nic mimo ni,

krása hmoty vítězí nad chmurami duše, opojení okamžiku nad přísným zákonem věčného ideálu. V sladké mdlobě pouštějí se těla z objetí, ale vždy znovu zas hledají se nenasytně žhoucí rty, vždy vášnivěji stupňují se horké oddechy, až konečně celý vír tohoto bakchanale nalézá své osvobozující slovo krásy. Triumfální melodie k poctě paní Venuše zní to divadlem, vznešeně a vášnivě, jako by až ke hvězdám chtěl šlehati její mocný lyrismus, neodolatelně, se stejnou přesvědčivostí jako před tím kajícná prosba, v níž lkala touha celého světa po přemožení hmoty.

Zdálo se Janu Markovi, že nikdy neprocítil ještě tragiky, v díle tomto vyjádřené, tak opravdově a bezprostředně jako dnes. Tragiky, spočívající v tom, že oba základní útvary bytí, duše i tělo, i oba jeho póly, v tak grandiosní příkrosti rozepjaté: svědomí a rozkoš, mají stejnou pravdu, a že není slova ni formule, jež by rozřešily věčný jejich zápas. Vždyť hle, řekl si v duchu, vždyť i on sám, veliký Wagner, přes to, že veden svou morální ideologií a duchem středověké legendy chtěl vytvořit dílo ke chvále lásky nebeské, nepřemohl v sobě erotika na tolik, aby zároveň tímto dílem nezapěl nejsvůdnější hymnus lásce pozemské! Nikdo neprožíval bolestněji bolestné tragiky mužského srdce a mužské smyslnosti nežli on sám, umělecký polobůh, jehož pouhá tato ouvertura má rozlohy celých kultur a věků a táhne soumrakem hlediště jako zvučící obraz tohoto věčného zápasu.

Dojásala píseň k chvále bohyně lásky, znovu rozpoutává se orgie, hlasy její ševelí, sviští a řinčí, pak tichne, a jen lákavý motiv ozývá se pod tremolem smyčců, jako píseň Sirény kouzelný a sladký. Po něm pokračují nejvyšší oktávy houslí v tajeplném vábení, a jako zlaté nitě vinou se a vespolek se spřádají melodie, horké a líbezné jako výdechy bolestné rozkoše z panenských úst.

Markovi zalil se zrak blaženým rozechvěním krásy. Ano, krása, umělecká krása, ona jediná vyrovnává všecky tyto zápasy a zmatky, na chvíli sice jen, ale s pocitem věčné platnosti. Hle, vyšel hudebník, aby maloval svět smyslné rozkoše jako něco, co má býti překonáno vyšším duchovým principem, ale pod jeho tvůrčí rukou změnil se svět hrubé pohlavnosti v nejčarovnější krásu zvuků! Všecko je tu odhmotněno touto krásou, smyslnost je produševněna a cítěna už jen v posledních odpařených krůpějích, jež kanou po těchto melodických liniích jako nejlahodnější slitina smutků i slastí!

Krása! Krása! Přemoci jí zmatky srdce a pudů, dosáhnouti tvorbou čistší duchové sféry! zaúpěla v něm stará touha. Ale hned v zápětí byla umlčena stejně starým žalem poznání, jak se mu nedostává pravé tvůrčí síly a jak talent jeho je zatížen olověnou koulí příliš rozvinuté schopnosti vnímání a kritiky. Ah, jak bledé a matné zdají se v této chvíli mladému skladateli vlastní jeho plány a sny proti této zdrcující přesile genia, jenž rozpoutal jazyky hudby k takové výmluvnosti, že každé další slovo zdá se marným a zbytečným!

Všecky tyto smutky hnaly se mu hlavou jako roje mraků, zatím co dole v orchestru se kmitaly, bouřily, vířily a kluzce svíjely motivy orgie, aby se podruhé vypjaly v hymnus k slávě paní Venuše.

Byly to těžké mraky, ale bylo mu v této chvíli jistou slastí, cítit je na sebe doléhat, neboť byly napojeny a svítily elektřinou krásy. Zdálo se mu, že tyto přívaly tónů zbystřují všecky jeho schopnosti myšlení a že odhalují mu moudrost před tím neznámou: celý život zazářil před ním v kouzelném přísvitu sladce teskného snu.

Opřel hlavu o ruku a přivřel oči, vzdávaje se moci ekstase. Všecko kolem něho zmizelo, byla jen tma a v ní hudba. Ale ona stačila, aby rozvinula před ním vidinu všeho bytí a dala mu cítit podstatu věcí. Hudba nejen že vyjadřovala záhadu světa, ale s božskou suverenitou dávala v minutách vznikati celým světům a kácela je opět do hlubin. To svět smyslné rozkoše a krásy propadá se právě s výšin šílené orgie do zkázy za ohlušujícího třesku, a celé vodopády dissonancí sjíždějí po chromatických srázech do propasti. Není to jen hora Venušina, jež se tu řítí v niveč, ale jsou to celé Olympy radostných božstev, celý jeden zákon světa, celá jedna možnost života.

Zákon rozkoše je pochován, dole na dně propasti těkají vyděšeně figury smyčců jako zmatený chaos prahmoty, z něhož má vzejít světlo nového zákona. A již také nabývá tento nový zákon znenáhla tvarů a provází velebným zvukem chmury chaosu. Zpěv kajícný to opět zní, vracející se po vysílené orgii, přinášející mír a tuchu vyššího štěstí. Nezní již přísně a varovně, neboť není již třeba odolávati pokušením. Duši, jež zatím byla prošla výhněmi rozkoší a celým kruhem svého osudu, je nyní sladko a útěšno se mu vzdáti. Vše, co bylo v životě čistého a svatého, vrací jeho zvuky v dojemné ozvěně: dny dětství, matčin hlas, bílé sny o polibcích duše sesterské.

Nezdržel se, aby v této chvíli nepohlédl úkradmo na svou sousedku. Vzpomněl si na její vysoký bílý zjev, jak si jej nejasně pamatoval z jiných večerů. Pyšná jeho čistota zdála se mu vyjadřovati týž zákon, jenž mluví z povznášejících těchto akkordů.

Zachytil v šeru rychlým pohybem její profil, ale čím byl pohled kratší, tím mocnější bylo kouzlo této vteřiny: bezvadné, jemně oduševněné kontury tváře, pod stínem brv vlahý lesk očí, mocí hudby mdle přivřených, temná jiskra náušnice na bílé šíji, obnažené, z vln krajek se zvedající v ušlechtilé linii — v bleskovém přeletu mihl se před ním tento obraz, více vidina než skutečnost, jako krystalisace tónů, jejichž příval nádherně se dmul z hlubin orchestru.

Janu Markovi prošlehlo v tomto okamžiku hlavou cosi jako paprsek vnitřního zjevení. Jeho duše hudebníka, zvyklá mysliti nikoliv slovy a literárními abstrakcemi, nýbrž logikou tónů a zvláštním jasnovidem, do něhož ji uvedla grandiósní architektonika Wagnerovy skladby, zřela pojednou tajeplnou podzemní souvislost mezi krásou zvuků a krásou této vidiny. Hlava této dívky koupe se v téže atmosféře rozechvělého etheru jako jeho sluch, její vlahý zrak přivírá se mocí téže ekstase, jíž i on sám podléhá, bezděčně jsou bytosti obou spřízněny, ba sloučeny vznešeným pathosem jednoho a téhož díla.

Proud zvláštní rozkoše, mrazivě čisté a duchovně hluboké, projel mu všemi nervy; rozkoše, za jejíž trvání by obětoval rád vše, co

ještě včera zažil v loktech paní Dobšové. Dá mu kdy osud, jemu unavenému příliš prudkými objetími žen a vystřízlivělému po nahlédnutí za všecky jejich masky, dá mu kdy ženu, jež by mu zůstala takto navždy vidinou, čistou, dotykem nepotřísněnou, svého kouzla nikdy nezbavenou? Ženu, jež by mu dávala svou krásu, ne aby ji hltal s dravostí mužských smyslů, ale aby ji jenom obletoval jako motýl květinu a vyssával okem a srdcem umělce vůni jejího zjevu?
Znal se na tolik dobře, aby věděl, že nikoliv abstraktní a bezbarvý nějaký ideál morální, nýbrž jen takový živý a kouzelný zjev vnitřní krásy může jej vyvésti ze slují Venušiných. Jen zase krásou může se on, umělec, vyprostiti z osidel krásy příliš hmotně a tělově cítěné. Jen krásou ideální formy, odpoutané od přílišného pocitu skutečna, jen krásou, jež plyne jako hebká pěna na povrchu životního poháru, jen krásou snu a vidiny, byť to byla i chiméra klamivá a prchavá.

Ale která žena může naň působit ještě kouzlem takové čistoty a nedotknutelnosti, po všem tom, co z žen poznal a co o nich ví? Nemíní přece tuto dívku, náhodou vedle něho sedící a naprosto mu neznámou. Její zjev, tak se ujišťoval, je mu na okamžik pouhou připomínkou, že jsou snad možnosti štěstí a krásy, proň dosud nesplněné, ale snad vůbec nesplnitelné. Ne jako lidská bytost s celým obsahem své skutečnosti a svého osudu, nýbrž jenom jako vysněný obraz zaujala jej v této chvíli vášnivého hudebního roznícení. Až bude po „Tannhäusru", nebude z ní snad než obyčejná abonentka divadla, hezká snad, ale svrchovaně mu lhostejná.

Ale tyto střízlivé námitky byly ihned zas odplaveny proudem svůdných snů, jimž se vzdával s výhradou, že jde o pouhý rozmar fantasie, o pouhou hru představ, o chvilkové dobrodružství srdce. Právo na krásu jest přece neomezeno, a kdo mu může zabránit, aby nevyužil půvabu této dívky bez jejího vědomí pro tento večer k zvýšení své hudební rozkoše a aby si z jejího zjevu nevysnil bílou vidinu, jež by mu pro tuto chvíli byla Alžbětou, jemu, jenž podoben staroněmeckému pěvci probírá se právě ze smyslného opojení?

Dole v orchestru se zatím již dokonávalo veliké mysterium všesvětové lásky. Zpěv, jenž zněl z počátku kajícně z hlubin trýzněného svědomí, raduje se nyní, že vše je smazáno a odpuštěno; kovové jazyky provolávají slavnou zvěst spásy, a nad hřměním pozounů jásají a krouží opět ve vysokých obloucích oktávy a chromatické sestupy šestnáctinových dvojic, tentokráte ne však už jen jako půvabná hra, nýbrž jako závratný vír celého kosmu, kořícího se moci vítězného zákona; radostný to tanec hvězd nad hukotem nesmírného moře. A moře se dme, moře světla a lásky; s neodolatelnou absolutností triumfuje zákon ducha, a nad jeho nekonečnou hladinou krouží a vzlétají roje zlatých hvězd tvrdošíjně a nezastavitelně v obloucích vždy vyšších, v tanci vždy vířivějším. Konečně letí si moře i nebe v objetí, a obě melodie rozplývají se v základním trojzvuku, prostém, ale vše řešícím, táhle a slavně do nekonečna znějícím jako poslední slovo věčné jednoty, v níž na konec ústí všecky rozpory a zápasy života.

Jan Marek těžce vydechl po mocném vnitřním napjetí. Nikdy ještě nepocítil tou měrou jako dnes, že dílo toto není jenom pouhou hudební skladbou, ale že je v něm vyjádřeno celé typické a věkoplatné drama mužského srdce, ba samo mysterium žití. Dílo toto, bezpočtukráte slyšené, nalezlo však dnes duši jeho ve stavu, v němž působilo jako vnitřní rozsvětlení; jeden z oněch vzácných okamžiků, jež mají význam životní události.

V tomto tichém vzrušení, v němž opojení hudbou smazalo mu všecky rozdíly mezi skutečným a sněným, neodolal, aby se nedal vždy dále unášeti vidinou, k níž podnět dala mu nevědomky jeho sousedka. V hledišti bylo už nyní jasněji a profil dámy po jeho pravici vystupoval již zřetelně v celé své vzácné bezvadnosti. Jaká linie čela pod hedvábně svítivou vlnou vysokého účesu! A odtud až k bradě a šíji, jaký relief, dokonalý a ušlechtilý jako řecká kameje! Již tento obrys hlavy sám mluvil o duševní urozenosti a nemohl klamat o hodnotě té, jíž náležel. To nemůže býti jenom podvodně krásná maska pro obyčejnou duši. Toto čisté čelo, tato mramorová dokonalost profilu děkovaly za své kouzlo především kráse vnitřní, bytostné, která zdála se býti jejich příčinou a užila jich jen k svému vnějšímu vtělení.

Vpíjel se kradmými pohledy v krásu tohoto zjevu, třebas se zdálo, že kukátkem sleduje věci na scéně. Ah, co mu může ještě říci tříhodinová opera se svými trikoty Venušiných bakchantek, kostýmy středověkého panstva, šablonovitými pohyby a nepěkně otevřenými ústy zpěváků, v níž je široce do viditelných a hmatatelných detailů rozloženo, co podstatněji a dokonaleji vyslovila ouvertura za čtvrt hodiny! Jeho duše ryzího hudebníka vzpírala se proti všemu tomuto lživému a banálnímu apparátu opery, a dražší než celý „Tannhäuser“ byla mu ona chvíle předehry odhalující při spuštěné oponě, v soumraku temného hlediště nejkouzelnější ráje zvukové krásy a s nimi nejskrytější hlubiny světového a duševního dění. Všecko toto ostatní jest už jen divadlo, s veškerou nicotností svých cetek a ješitností svých představitelů.

Ale přes to — až podivno! — neopouštělo ho původní rozechvění a opera, kterou tolikráte již byl slyšel, o níž tolikráte již byl psal a o níž byl až do toho dne na základě svých theoretických názorů o moderní hudbě přesvědčen, že to není ještě „pravý Wagner“, tato opera podmaňovala si jej dnes od scény ke scéně mocí vzrůstající illuse.

Tak podivuhodně vycházela vstříc stará legenda jeho náladě toho dne, tolik v ní bylo ztělesněno z touhy jeho bloudícího srdce. I on jako Tannhäuser v náruči Venuše zaslechl „vábný zvonů hlas“ — ah, kterému muži nezněl kdy jejich hlahol do dusného pařeniště opilých smyslů, probouzeje uspanou duši kouzlem vzpomínek? Zněly velebně a radostně, hlásajíce slávu umění a burcujíce jeho energii k vyšším úkolům, než jaké může poskytnouti náruč ženy.

Čím mu může býti nadále tato paní Dobšová, jejíž bytost nemá pro něho již tajemství a která poskytla jeho erotickým snům splnění

tak úplného, že není už po čem toužit a čím rozpalovat obraznost? A což teprve všecky ty ostatní ženy, jež poznal před tím, všecky ty svazky s nimi, při nich zpravidla hudba hrála roli půvabné kuplířky! Svět jejího kultu jest horkým skleníkovým ovzduším pro všecku vegetaci ženské erotičnosti; zde bují cit do nejtropičtějších květů ekstase, zde rozkvétá snění v kalichy chorobně planoucích barev; jedovaté parfumy smyslnosti skrývají se ve žhoucím dechu uměleckého blouznění a lačnost vášnivého se vyžití vrhá husté sítě úponek, zachycujících se žádostně o bytost mužovu.

A tak mezi ženami této sféry neměl nikdy — zejména dík své hře na klavír, nikterak sice virtuosní, ale sensitivní a vášnivé, — nouze o setkání a dobrodružství, dávající mu pohlédnouti hodně hluboko do pravé bytosti ženiny: od aspirantky umělecké kariéry, která z přátelských debatt o umění dala vyvinouti se několikaměsíčnímu románku, od žačky, která po několika lekcích klavíru nabízela své rty žádostivě k líbání, až k pořadatelce hudebních večerů, jejíž enthusiasmus vyvrcholil zpravidla v pozvání k dostaveníčku, i až k operettní subrettě, která se bez okolků nabízela vlivnému kritikovi.

Smutno a únavno jest mu vzpomínati těchto svazků, tak lehce a rychle zpřetrhaných, jak snadno byly uzavřeny. Vděčí jim, pravda, za to, že nežil své mládí zcela na prázdno, že žil sytě a vzrušeně, zatím co nejeden z jeho uměleckých druhů zakrněl v citu i tvůrčí síle, rozhlodán nesplnitelnými touhami a zhnusen bezbarvostí své existence. Ale co daly vlastně jemu jako umělci všecky tyto lásky, smí-li vůbec tyto příhody citů a smyslů tímto slovem zvát? Přílišná snadnost splnění, jímž ho zahrnovaly, zašlapávala v něm každou mocnější touhu. Přibližovaly jej k ženám tak těsně, že všecky hranice padaly, a ženství že tak ztratilo proň kouzlo snu a nedostupnosti.

Dráždily jej, aby sahal po kořistech života s prudkou chtivostí; ale tím, že obětoval tolik ze svých vnitřních sil požitku chvíle a že všemi svými smysly a nervy v pravém slova smyslu žil, ztratil vůči životu onu distanci, onen pocit dalekého, nedosažitelného a nevyslovitelného, onu bolest nenasycení, která jest nejúrodnější vláhou pro klíčící símě uměleckého díla.

A tak, co získal tím vším? Ve svých dvaatřiceti letech nedopracoval se pevného místa ani v umění ani ve společnosti. Skromné postavení učitele klavíru v hudebním jednom ústavě a referentství pro list, jehož váha v uměleckých kruzích je v křiklavém nepoměru k malému počtu abonentů, toť vše, čeho pro tuto dobu dosáhl. Sbírka menších komposicí pro klavír a ouvertura provedená před lety v koncertě mladých skladatelů měly sice bezesporný úspěch, ale při tom také zůstalo. Dále se nedostal. A dostane se kdy? —

Tannhäuser ubírá se na Wartburg, opona po prvém jednání klesá. Divadlo jako bleskem zasvitlo v záři elektrického světla. Krásná sousedka vstává a bílý vonný její zjev šumí opět těsně vedle něho ztráceje se pak v ruchu meziaktí. Vyšel též na chodbu, neprobuzen stále ještě ze svého snění, opilý hudbou, která nepřestávala v jeho vnitřním sluchu bouřit a zpívat, i když orchestr a pěvci byli umlkli.

Spatřil svou sousedku v hovoru s dvěma jinými dívkami. Když se k ní blížil, zatanula mu na mysli otázka: což nyní, ve světle a bez hudby? Udrží si vidina své kouzlo? Kladl si tuto otázku se závažností až úzkostnou; cítil, že mu nejde právě o tuto dívku, ale že otázka má jistý smysl zásadní a povšechný, a že třebas to je bláhovo a směšno, že visí na ní kus jeho vnitřního uměleckého štěstí. Totiž: je možno vůbec, aby vidina krásy byla něčím více než klamem obraznosti a aby v drsném vzduchu skutečna neztratila tak žalostně tvar, barvu a lesk, jako je ztrácí svítivá medusa, vytažena-li z moře?

Ah ne, zajásalo v jeho nitru, když kráčel kolem pyšného bílého zjevu své sousedky. Vidina žije ještě, nic neztratila ze svého kouzla a lesku! Cítil se zalit vlnou horkého, podivného, bláhového štěstí, jako by otázka vysoce principielního dosahu byla tímto jedním okamžikem navždy rozřešena v jeho prospěch. Ale věděl, že pode všemi těmito pošetilostmi tají se hluboká, dychtivá touha po jistém poznání, jež může rozhodnouti o směru jeho života. Sezná-li totiž, že jest na světě žena, která může působit naň trvale kouzlem nedotknutelné vidiny, že jest žena, v níž by dovedl milovat krásu neposkvrněného snu, bez žádosti polibků a objetí, je-li taková a dovede-li ho udržet v okouzlení, nejen když je zmámen hudbou Wagnerovou, ale i když vyjde ven do dne a do života, pak otvírají se mu nové, sotva tušené možnosti krásy, síly a tvorby.

Hle, teď se sem blíží v průvodu dvou přítelkyň. Ne, neklamal se. Je skutečně krásná, onou čistou panenskou krásou, jak tomu chce jeho touha, krásná nikoliv svůdným tvarem ani ničím jiným, co rozšlehuje vášeň, ale krásná souhrou linií, pyšnou přísností svého postoje a bezelstnou čistotou svého zraku. Vznešeně nese bezvadný profil a elegantní linii svého účesu nad hlavami obou přítelkyň, které jako kachničky kolébají se na krátkých nohou vedle ní. Jako princezna, se zrakem do dálky upřeným, na nikom neutkvívajícím, přechází po chodbě divadla, jako by nešlo o to, zabíti tuto chvíli mezi dvěma akty, nýbrž jako by šlo o nádherný nějaký obřad nebo ztělesnění nějaké poetické báje. Princezna, princezna! šeptal si, stále se vraceje k tomuto slovu, které jediné zdálo se mu dokonale vyjadřovati karakter její krásy. Tolik žen vrhl mu již osud v náruč, které ho jenom unavily a duši jeho nic nedaly — proč neposlal mu místo nich všech jen jednu takovouto, jednu jedinou? Tato neznámá dívka byla mu v této chvíli representantkou všech jiných, jí podobných stejně krásných, kouzelných a čistých, s nimiž v životě se minul. Nepůsobila naň jako individuální bytost, nýbrž jako představitelka typu. Neboť konečně, i kdyby se k ní přiblížil, co by směl hledat on, chudý hudebník se špatnými vyhlídkami na kariéru, u ní, jež jest dle všeho dcerou z tak zvané lepší rodiny a znamenitou asi partií?

Dovedl si to říci s úplným klidem. Cítil při pohledu na ni v srdci zvláštní sladkou lehkost, nic nebylo tu, co by pálilo a dráždilo. Tato dívka, pomyslil si, toť jedna z těch, jež jsou stvořeny pro čistou rozkoš očí a okouzlení duše, z těch, jež by neměly náležet

jednomu muži, ale které by měl právo milovati každý, komu dovede stačiti lehká vůně jejich blízkosti; oním právem, jímž smíme přivoněti k růži, jíž neutrhneme, a naslouchati ptáku, jehož nemáme v úmyslu chytit ani vyplašit.

A opět se setmělo, zase zmizel celý svět, a zůstala jen hudba, vášnivá i něhyplná, vyprávějící o rozkoši i odříkání, o zemi i nebesích, zbožná i rouhavá, stejně ochotná mluviti jazykem cnosti i hříchu — hra zvukových forem, představující podivuhodným a nepochopitelným způsobem celý svět duší a osudů.

* * *

Podivné, nenadálé kouzlo tohoto večera doznívalo několik dní na to v mysli Jana Marka. Ale jiné dojmy, starosti a práce denní vehnaly brzy zas jeho život do obvyklé koleje. Až zase přišel večer, kdy seděl v divadle vedle sličné, ztepilé dívky a znovu se dal prochvět lehkým dotykem sladké vidiny. A zase šel život dále svým směrem, ale símě snu, onoho večera při „Tannhäusru“ do duše Markovy vržené, nepřestávalo klíčiti pod jeho povrchem.

A zase přišel večer a po něm další a další, kdy hudba zdála se mu proudit divadlem jen proto, aby v této atmosféře étheru, hudební krásou rozvlněného, tím tajemněji a dokonaleji zářilo kouzlo dívčího profilu. Smál se pak druhého dne svému pošetilému romantismu, ale vždy znovu zase vracel se do těchto bláhovostí, neboť cítil, že v nich jest úsvit jakési hluboké, nové pravdy, jíž viděl svým tušením vzcházeti na obzoru svého života, ale jíž nedovedl slovy vyjádřit.

V těchto dnech dokonal také úplně jeho poměr k paní Dobšové. Otravná příchuť jejích polibků změnila se mu na konec v úplné znechucení. Nedostavoval se ke schůzkám, vyhýbal se jí, nechal ji několik dní marně čekat i na dopis, a když pak mu napsala několik vyčítavých listů, odpověděl jí několika řádkami, rázně a téměř tvrdě, dávaje jí nepokrytě na jevo, že je mezi nimi konec navždy. Divil se sám energii, s níž dovedl vykonati tento krok tak lehce a s klidem, nezdržován už ani v nejmenším vzpomínkami na opojné chvíle, jež s ní byl prožil.

V duši jeho byl klid těchto studených slunečných posledních dnů říjnových, kdy jest osvěžením dýchati ostrý vzduch, kdy krev jest uklidněna a smysly nasyceny jsou kypící plností prožitého. Ano, byl nasycen, nikoliv však přesycen. Pil z poháru hodně hluboko, ale dovedl jej při své zdravé povaze odstaviti ještě včas, dříve ještě, nežli horečka smyslů mohla se zvrhnouti v sílu ničivou a ducha podlamující. Bez trpkosti a hnusu, jen s pocitem, že tato kapitola je dokonána a překonána, loučil se s těmito prudkými a horkými výbuchy své mladé mužnosti a cítil s radostí, jak reakce, jíž bytost jeho nyní podléhala, nese jej do sfér duchovosti a umělecké práce.

Nedovedl si říci, zdali při tom hrál nějakou úlohu zjev jeho sousedky z divadla, a nebyl by si ani troufal to přiznati. Vždyť s ní dosud ani nemluvil, ba nespěchal úmyslně se s ní seznámiti — tak

se bál rozplašit lehké kouzlo snu poznáním těžkých a tvrdých věcí skutečných.

Snil jen o ní, když ulehl k spánku, a když v nočním tichu, po zmlknutí všech zájmů a starostí dne, dostaly se k slovu spodní vrstvy duše, nejskrytější sny o štěstí, k nimž by se za denního světla stěží osmělil přiznat. I ráno po probuzení dovedl se zavřenýma očima dlouho sníti o budoucích setkáních s ní, zatím co venku zdlouhavě a v těžkých mlhách rodil se listopadový den. Ale když pak vstal a slunce venku prolomilo mraky, byly bláhové tyto chiméry, v polodřímotě vylíhlé, dávno již odvanuty chladným dechem rozumu.

Svému předsevzetí, že neporuší křehké krásy tohoto snu příliš prudkým po ní sáhnutím, zůstával tak věren, že se nestaral ani o to, kdo jest vlastně jeho sousedka v řádě skutečných věcí. Až jednou, holou náhodou, ve skupině známých slyšel ji jmenovat.

„Slečna Boušková,“ „Olga Boušková“ dodal jiný a všichni pohlíželi na ni, krokem princezny po chodbě divadla se vznášející, s obdivem, jehož si nechtěli sice navzájem přiznat, ale jehož jednomyslnost se projevovala alespoň tím, že v tu chvíli umlkly všecky vtipy a výsměšné poznámky.

Jan Marek osmělil se zeptati se na její rodinu, odůvodňuje to přirozenou zvědavostí člověka, jejž náhoda učinila jejím sousedem. Pravili mu, že je jedinou dcerou starého Boušky, pensionovaného soudního rady, podivínského vdovce, jenž hlídá tento svůj poklad tak žárlivě, jak to jen dovedli staří otcové ve starých pohnutlivých románech. Je prý pověstná tím, že nikdo se k ní nesmí přiblížiti nebo chtít ji odněkud doprovázet, neboť její stereotypní odpovědí jest, že venku přede dveřmi čeká tatínek.

„Bude mít peníze, hodně peněz,“ doložil jiný, „ale zdá se mi, že už je zadána. Bylo ji alespoň často vídat ve společnosti doktora Pažouta, ale tatínek ovšem nechyběl. Ten by však přec nepřipustil k ní nikoho, kdo by neměl toho, čemu se říká vážné zámysly.“

Jiný odporoval. S doktorem Pažoutem je prý už konec. Ví to z kruhu přátel doktorových, a ubohý Pažout je z toho naprosto melancholický. Ale v tom se shodli nakonec všichni, že ten starý byrokratický drak jest ošklivou staffáží k dívce tak krásné. „Tak abyste věděl, Marku, zde asi mnoho nepořídíte!“

Marek se zarděl až po uši a zdálo se mu hrubým, že někdo se může takto dotýkat jeho vztahu ke krásné sousedce. Zdálo se mu býti strašnou urážkou této dívky, že byla posuzována takto jako partie a že vůbec se mohla státi látkou běžného hovoru — tak se mu zdál zjev její býti povznesen nade vše, co se venku mimo divadlo žije, tak jen zrozen ze snu a touhy. V jeho očích byla to krásná vonná bytost, živená jen vlnami hudby a rozechvěním srdce, tak jako motýl, jenž se opíjí vzácnými šťávami květů, teplem slunce a vonnými výdechy země.

Tyto poznámky přátel byly mu výstrahou, aby se neodvažoval dále a aby všedním seznámením neuváděl v nebezpečí krásu své illuse. Ale přece, nevěda ani proč, stál ještě toho večera po před-

stavení v tlačenici vestibulu tak dlouho, až ji viděl vycházet, a tu až také spatřil vysokého, statného pána v cylindru a kožichu, s šedivými licousy a přísnými zraky pod zlatými brejlemi, jenž jí pokynul, načež ona přiskočila a ztratila se s ním v davu rozprchávajícího se obecenstva.

Až pak nadešel večer, kdy s ní ponejprv mluvil! Ne, že by se byl k tomu odhodlal náhlým vzmachem vůle, ale nebylo téměř zbytí, okolnosti tak velely. Zlíbiloť se pouzdru, do něhož slečna Boušková po prvém jednání vkládala kukátko, spadnout a to tak daleko pod vedlejší sedadla, že bylo pro Jana Marka příkazem okamžiku shýbnout se a hrabat se pod sedadly s hořící hlavou a srdcem, napjetím, co se stane, divě bušícím, tak dlouho, až jí je mohl podati.

Již při tom bylo vyměněno několik vět, plachých a rozpačitých, a když galantní služba byla vykonána, byl mu úsměvný dík krásné slečny odměnou. Odešla pak na chodbu s hlavou královsky zdviženou, ale všecka zardělá, když však se vrátila, byl v té minutě, jež předcházela vytažení opony, navázán hovor, jenž arciť nezáležel v ničem jiném, nežli že oba s velikou horlivostí se ujišťovali, že tento prvý akt Smetanova „Tajemství“ jest opravdu báječná věc.

V hovoru bylo pokračováno i po dalším jednání a v příštích večerech stal se již samozřejmým. Němá vidina změnila se v bytost mluvící; ne už jen profil, ale celou tvář vídal nyní Marek k sobě obrácenou, tvář něžnou a plnou, čisté bílé pleti, jen slabým ruměncem nadechnuté. Dvě oči mandlového poněkud tvaru, svítící chladným, ale neporušeně čistým leskem panenskosti, upíraly se na něho s plachou pozorností. Hlas zněl mile a vlídně, hlas jako stvořený, aby pronášel slova sladká a krásná, tak byl zpěvný a lahodný, jen že to, co jím bylo vskutku pronášeno, nechtělo dlouho vybočiti z mezí nejblíže ležících konvenčností.

Mluvila s jistotou a hbitostí, pokud šlo o věci denní a společenské, ale ihned ostýchavě a vyhýbavě, měla-li pronésti všeobecnější myšlenku nebo dokonce určitější úsudek o věcech uměleckých. Neosobovala si, jak mívají ve zvyku velkoměstské dívky, kritisovat všetečně a s affektovaným znalectvím všecku slyšenou hudbu; nekazila si opojný dojem opery klepařením o zpěvácích a přetřásáním jejich výkonů, jen tiché roznícení svítilo z jejích zraků a propukávalo ve slova jenom tehdy, byl-li jí souhlasný úsudek Markův povzbuzením.

Vycítil hned, že v těchto věcech ustupuje taktně před jeho převahou, a její mlčení bylo mu svědectvím, že její poměr k umění je ryzí, nezkažený, upřímný, založený na úctě a zbožném obdivu. Ale kdyby ani nebylo nic jiného, byl jí nadšen už jen pro způsob, jakým vnímala jeho vlastní umění, hudbu.

Nebyla znalkyní, hrála — jak říkala — na klavír zcela průměrně a do divadla před tím prý přicházela zřídka. A přece dovedla s neúnavnou a žíznivou pozorností hroužiti se i do takových děl, do jejichž vlastní krásy obecenstvo zpravidla nevniká, a náruživě se vpíjela sluchem zvláště do všeho, kde z hudby vanula romantičnost a hloubka tajemství. I její duše, právě tak jako jeho, zdála se vde-

chovati hudbu tak jako plíce vzduch, a oči její vídal nyní častěji tak jako tehdy při „Tannhäusru“ zalévat se vlhkým třpytem ekstase.

Býval zaplaven v těchto chvílích teplem zvláštního štěstí, vida, že skutečnost nezůstala za prvotní vidinou; štěstím naprosto nesobeckým, neboť nešlo mu o to, co tato dívka může k němu cítit, ale stačilo mu nezištné uspokojení umělce vidoucího, jak kráse vnější odpovídá vnitřní krása v dokonalém souladu a jednotě. Nebylo, pravda, nic zvláštního ve slovech slečny Bouškové, ba mluvila snad méně, prostěji a s menším nárokem na duchaplnost než kterákoli jiná, ale nebylo v nich přec jediného tónu rušivého, jediného zlozvuku banality nebo affektace.

Brzy postihl tajemství její hodnoty. Byla to ryzí neposkvrněnost celé bytosti, panenství v nejhlubším a nejplnějším smyslu. Věděl zcela určitě, že tato dívka neomdlévala ještě touhou v náruči žádného muže a že, poznala-li kdy sladkost polibků, byly to jen ony nejnevinnější, na nichž není zúčastněno nic než srdce. Tak mu bylo zřejmo a jasno při pohledu na ni, že jest naprosto ještě nedotknuta životem, vášní, osudem. A tato její nedotknutost jej vábila jako zázrak a působila naň zvláštním sílivým kouzlem. Její blízkost ho proto nikterak neznepokojila. Bylo mu vždy jen sladce a rozkošno vedle ní, i když tušil rythmus jejích vlnících se mladých ňader, i když cítil vanout z její šíje vonný dech dívčího těla.

Každý vášnivější záchvěv touhy byla by v něm ostatně umlčela již hudba. Ona, jíž znal dříve jako svůdkyni, byla zde dobrým geniem. Sesilovala kouzlo každé chvíle a chvění každé nálady, prohlubujíc cit do bezmezna a neurčita, otevírajíc široce brány každé poetisaci a každému snu. Ovíjela je tisícerými vlákny společných rozkoší, z nichž ovšem jenom pramalou část mohli si v meziaktích vyslovit, ale jež nebylo ani třeba vyslovovati, tak byly němou dohodou uvědomovány a cítěny.

Nikdy snad nemluvil nikdo z nich o svých osobních zájmech a citech. Ve slovech Markových nebylo zamilovanosti ani galantního dvoření, a ona již dokonce zachovávala v osobním vztahu k němu zdrželivost přímo ledovou. A tak mluvilo se téměř stále o hudbě. Hudba byla pro ně živlem přátelským, podzemními tajeplnými svazky je pojícím, hlubinou, do níž se společně vrhali, aby pokaždé, když se vynořili z jejích vln, si mlčky uvědomili, oč si jsou opět navzájem příbuznějšími a bližšími.

A při tom si zůstávali vlastně zcela neznámi. Nikdy mu nedovolila ještě, aby s ní promluvil na chodbě. Pokusil-li se ji tam oslovit, ihned se omlouvala svou povinností k přítelkyním. Za to však vracívala se dříve na své sedadlo, a ježto v kratších přestávkách vůbec neodcházela, dopřávala mu vždy více času k hovorům. Jakmile však naposled spadla opona, vstala slečna Olga Boušková a chvatně, se zdrželivým úsměvem a pohledem už kamsi jinam upřeným podala mu ruku a zmizela do svého vlastního světa, jenž byl proň neprostupně uzavřen a k němuž neznal naprosto cesty.

Až do vánoc zůstávaly takto styky jejich omezeny na těchto několik vět, prohozených v přestávce mezi dvěma akty. A neviděli se někdy také hodně dlouho, neboť nebyla-li opera, neměl Marek práva na sedadlo, a jindy opět se stávalo, že na místě krásné Olgy nalezl na jejím sedadle nehezkou starou paní s vrásčitou tváří a tupým nosíkem. Byla to, jak od slečny Olgy zvěděl, její teta, otcova sestřenice, jež mu vede domácnost. On sám nechodil do divadla nikdy, ale nikdy neopomenul čekat ve vestibulu, vysoký a přísný, pyšného, nepřístupného vzhledu, jejž zdědila patrně i dcera po něm.

Až jednoho večera po Novém roce došlo k veliké výjimce. Jan Marek, rozloučiv se ke konci představení obvyklým způsobem se svou sousedkou, ubíral se z divadla po nábřeží ke Karlovu mostu. Svit měsíce, oblévající modravou září zamrzlou hladinu Vltavy, zvábil jej k malé zacházce. Před ním spěchala dáma vysoké postavy, v divadelním plášti. Když ji dohonil, poznal svou sličnou sousedku.

Prvým jeho pocitem bylo cosi, co se podobalo téměř leknutí. Projela mu nitrem úzkostná obava, aby se nedomnívala, že ji sleduje; tak by se byl před ní cítil zahanben vším, co by upomínalo na vulgární dvoření. Ale nechat projíti tento vzácný okamžik — bylo by to možno? Ostatně však již bylo pozdě na každou rozvahu, neboť i ona ho již poznala — nezbylo tedy, než se k ní přiblížit a jásat v duchu nad milostí osudu.

Vykoktal omluvu, poukazuje k náhodě setkání. Nikdy nechodí po nábřeží, a právě dnes! Odpověděla zcela roztomile. I ona jde dnes výjimečně sama, právě dnes! Tatínek má chřipku, a teta ani služka nemohly z domu.

Smí-li ji doprovodit? Pronesla své: „Ó, prosím!“ vlídně sice, ale teprve po vteřině vnitřního zápasu a váhání, zrak majíc stále upřen do dálky před sebe, jako by chtěla touto netečností říci: Co ti napadá, odvážlivče? Ale ihned se snažila býti přívětivou a s úsměvem dodala: „Jednou si konečně mohu tu výjimku dovolit. Snad se toho tatínek nedozví.“

„A kdyby se dověděl?“ nadhodil Marek. „Oh, to by byla hrůza!“ Pronesla poslední slovo ve smíchu sice, ale s přízvukem skutečného zděšení. A již byla v proudu švitořivé sdílnosti. „Kdež pak, můj tatínek! Ten tak se dozvědět, že přijala jsem něčí doprovod, teď, tak pozdě večer!“

Že by byl opravdu tak zlý? Ne, zlý není, naopak, doma je na ni velice hodný, ačkoliv něžným býti nedovede — víte, naučil se tomu v kanceláři a myslí, že by si zadal, kdyby řekl vřelejší slovo. Ale nechce pochopit, že děvče jako já má přece také kousek práva na svůj vlastní život.

Byl to už zcela jiný hlas, jenž tu zněl do modrého šera měsíčního večera, provázen hukotem vltavského jezu. To nebyl už tón lehké konversace o divadelních dojmech; skutečná tíseň srdce chvěla se v těchto slovech. „Hle,“ řekl si v duchu Jan Marek, „vidina krásy! Jen s ní vyjdu z atmosféry umění na čerstvý vzduch skutečnosti, jen se poprve dotknu její životní pravdy, a první, co se ozve, je bolest!“

Ale přes to byl šťasten, ztřeštěně šťasten důvěrou, již mu projevovala touto sdílností. Mluvila k němu jako k dávnému příteli. O své matce vyprávěla, již ztratila v patnácti letech a z níž si vytvořila bytost andělskou, jejíž památku zbožňovala, k níž se utíkala a s níž hovořila ve svých těžkých chvílích. Tónem nelíčené naivnosti, jenž se podivně odrážel od jejího pyšného vzhledu dokonalé dámy, vyprávěla o těchto svých rozmluvách s matkou, jejíž ztrátu považovala za neštěstí svého života. I tatínek, pravila, by nebyl takový, kdyby byla maminka na živu.

„Nu ale," odvážil se Marek nadhodit, „tak to přece stále nepůjde. Věčně přec nezůstanete u tatínka?"

„Ah, myslíte, že se vdám? V tom ohledu nečekám už dokonce nic dobrého. Vdám-li se, stane se to jen tenkrát, svolí-li k tomu tatínek. Budu nucena vzíti si, koho on mi přivede, a ne, koho budu já chtít. Neboť můj tatínek je už takový, že by považoval za pokoření, kdyby měl jednati dle mých citů a přání, a nikoliv dle své vůle."

„Neuvěřitelno. K vám, slečno, že by mohl býti tak tvrdým?"

„Uvěřil byste, kdybyste vše znal. Hleďte, povím vám vše, když už takto spolu hovoříme. Abyste znal okolnosti, v nichž žiju. Alespoň pak" — dodala s úsměvem — „leccos v mém chování pochopíte a omluvíte."

I vypravovala o své první lásce. Předmětem jejím byl skutečně onen doktor Pažout, o němž se Markovi známí zmiňovali. Tři roky trval jejich poměr, celý ten kus života mu věnovala, ale na konec přece byla nucena ustoupit před rozhodnutím tatínka, jenž prohlásil, že doktor Pažout dbá málo o svou kariéru. Byl totiž měkké a tiché povahy a nedovedl se dosti dráti ku předu. Mohla býti s ním zcela šťastna, ale tatínek usoudil jinak.

„A což je nutno v takovém případě ustoupit?"

„Co jsem měla dělat? Chcete říci, že se má pro lásku obětovat vše? Ano, jenže když jsem se měla rozhodnouti, cítila jsem, že doktora Pažouta přece jen tak nemiluji, jak by bylo třeba. Kdož ví vůbec, byla-li to láska, a jsem-li nějaké schopna."

„Jak jest možno toho nevědět! I když jsme ještě nemilovali, protože jsme nenalezli předmětu, cítíme přece touhu po lásce, mocnější a palčivější mnohdy než láska sama."

„Ne," smála se, „to mi povídáte něco zcela nového. Takové touhy jsem dosud nepocítila."

„Je-li možná!" divil se Jan Marek, ale v jeho duši, v jeho zpěvné duši hudebníka to zpívalo a blahořečilo: Bytosti sladká, líbezná, je-li tomu tak, pak stojím před divem všech divů! Ó srdce, jež jsi tak čisté, pyšné, neprobuzené, že stačíš samo sobě svou krásou! Ó vidino, jež zůstáváš neporušená a osudem netknutá, i když odhaluješ svou skutečnost!

Takováto asi píseň, arciť že beze slov, zněla v nitru Markově, když přecházel se svou krásnou sousedkou Karlův most. Slečna Boušková obrátila zatím hovor jinam a dále vyprávěla o svém otci.

Ne, nemůže se říci, že by byl zlý, ale říká, že zná příliš dobře život a lidi a že ji nesvěří nikomu, kdo by jí nezaručil život co nejpohodlnější. „Víte, u nás se žije dobře," dodala, „lakomý tatínek není a zvláště toaletami by mne přímo zasypával. Chudák, myslí to dobře. Domnívá se, že mi to musí stačiti ku štěstí. A ovšem, to všecko bych v každém manželství neměla. Byla bych drahá žena," dodala s jemným úsměvem.

V srdci Jana Marka umlkl zpěv. Jako mráz bodala tato slova, pod jejichž švitořivým zvukem tajila se výstraha: Nepřibližuj se příliš ke mně, muži plebejče, nechceš-li pocítit tíhu ponížení! Nemůžeš se řaditi k těm, kdož by chtěli vytvořiti můj budoucí osud! Pěkně se mi s tebou hovoří o božském umění, ale pamatuj, že tímto uměním nedovedeš ani sebe dobře uživit.

„A proto říká tatínek," pokračovala, „že mě nesmí dostat jen leckdo. Leckdo, víte, je u něho každý, kdo nemá aspoň šest tisíc korun ročně. A proto jsem se musila rozejíti s doktorem Pažoutem, neboť přivedl to chudák sotva na čtyři tisíce. A aby mi to tatínek osladil, abonoval mne v divadle."

„Čemuž tedy děkuji za potěšení, býti vaším sousedem."

„Je vám to opravdu tak zvláštním potěšením?"

Bylo trochu nevinné koketerie v této otázce i v úsměvu, s nímž vrhla ze tmy k němu úkradmý pohled, plachý, ale tím rozkošnější.

„Jak by nebylo!" A nyní počal mluviti Jan Marek, otevřeně a upřímně, s plnou horkostí svého lehce vznětlivého citu, povzbuzen její sdílností. O svém tajném, neviditelném štěstí mluvil, seděti vedle ní a ztápěti se do rozkoší hudby, o svém okouzlení, jež počalo oním večerem při „Tannhäusru", o vzpružující a očistné moci oněch chvil a nakonec, zcela skromně a se zpytavým pohledem na ni, o možnostech toho nejvyššího a nejkrásnějšího, co mu tyto chvíle odhalily.

„A co míníte tím nejvyšším a nejkrásnějším?" tázala se, hlavu majíc hluboko sklopenou a tvář v krajkách šálu skrytou.

„Milovati krásnou, ušlechtilou, čistou ženu a dáti této lásce kvésti v ovzduší umění. Dáti splynout její kráse s krásou hudby v jedinou opojivou moc a působením této moci sám pak růst a nalézati v sobě nové tvůrčí síly."

Zdvihla hlavu a hleděla před sebe, daleko někam do tmy ponurých ulic Malé Strany.

„Ano," zašeptala, „to by bylo opravdu krásné, pro vás." „I pro tu ženu," dodala po chvíli. „Žijeme téměř všecky tak všedně, a je to, myslím, pro každou z nás něco vzácného, slyší-li od muže něco tak — tak povznášejícího, něco" — tu se dala rozpačitě do smíchu — „vidíte, jak všedně žiju, neumím ani povědět, co si myslím, neboť ještě jsem nikdy s nikým o těchto věcech nemluvila."

„S nikým? Opravdu?"

„S kým pak? Cítila jsem jen cosi takového někdy při četbě knih nebo poslouchání hudby. Vy první jste mi dal tušit, že je možno o takových věcech též mluvit."

„A že je dokonce možno je i žít."

„Ach, žít! K tomu jest u mne daleko. Vždyť jste právě slyšel, jaký je můj život."

„Tím více příčin, abyste se z něho vysvobodila."

„Kam?"

„Tam, kam vás zvu: do světa krásy, jež stojí nad životem a je věčná."

„Ano, na dvě, tři hodiny," zasmála se trpce, „ale venku čeká už tatínek, aby mne odvedl do svého světa. A tento druhý svět je sice méně krásný, ale je na neštěstí skutečný a nedá se na něm nic změnit."

„Že nedá? Nikým a ničím? Ani láskou, jež by se nelekala ničeho?"

„Láskou? Čí láskou?"

Pronesla tato slova jen šeptem a sklopená její hlava úplně téměř mizela pod vysokým límcem divadelního pláště.

„Mojí láskou."

A s dobrodružnou odvahou, zmámen blízkostí sličné dívky v temnotě pozdního večera, zapomenuv úplně, že hřeší proti svému odhodlání, sahá-li takto horkou, chtivou rukou po ní, jež měla zůstati proň jen bílou vonnou vidinou, se slepou energií jako vojevůdce, jenž žene všecky pluky k rozhodnému útoku, jal se jí mluvit o lásce, koktavě a trhaně, s hrdlem stísněným, ale s vášnivostí, jež propukala v slova vždy závažnější, ve sliby nesmyslně dalekosáhlé.

Nikdy před tím neodvážil se na něco takového pomýšlet, tak se mu zdála nedosažitelnou tato dívka, ale nyní nedovedl zadržeti přívalu slov ujišťujících ji, že je hotov podniknouti vše, aby ji učinil šťastnou, a že jest jen v jeho moci, aby jí zabezpečil budoucnost. Cítil v sobě za této opojné chvíle nejen talent, ale přímo sílu genia, a celý svět, zdálo se mu, že leží připraven, aby se vzdal čaromoci jeho děl. Což si nedobyl ještě hudbou žádný Čech slávy a bohatství? Bylo by to opravdu tak těžké, zajistit jí takový život, jakého si přeje její otec?

Kráčela mu po boku, s hlavou zabořenou hluboko do pláště a se zrakem stále ještě k zemi sklopeným. Pojednou se vztyčila a přerušila jeho řeč právě v nejžhavějším jejím proudu.

„Promiňte," řekla zcela suše, „ale musíme se již zde rozejít. Aby se tatínek nic nedozvěděl. Bydlíme tamhle."

Ukazovala na dům opodál stojící.

„A co mi odpovíte?" tázal se Marek, jemuž bylo, jako by se náhle až po hrdlo propadl do ledu.

Pokrčila rameny a hleděla opět k zemi.

„Co mám říci? Přišlo to tak náhle. Chtěla bych vás poprosit, pane Marku, abyste se neoddával těmto illusím. Mohlo by to být nebezpečno; zbytečně byste mařil čas a síly. Neznáte mého tatínka a konečně — ani mne —. Jednoho dne mi tatínek někoho přivede, a co budu moci říci? Nemám síly k takovému zápasu."

Marek učinil posuněk veliké bolesti. Pohnula rukou, jako by chtěla zadržeti slova, jež se chystal vyřknout.

„Ne, nedomnívejte se," pravila, „že neoceňuji dosti toho, co mi nabízíte. A nerada bych, aby mou odpovědí zahynulo to krásné, co jste si vysnil. Což je třeba právě lásky dle románového vzoru s nezbytným manželským zakončením?"

Znělo to tak prostě, ale cítil, že jest v tom cosi vyššího a moudřejšího než všecko to, co on sám mluvil, a že si to velitelsky podrobuje jeho vůli. Vztyčena opět, stála tu před ním ve svém bezvadně ztepilém vzrůstu, tmavá silhouetta sice jen, ale přece jen jeho princezna, vtělená báseň, oblitá tajemnou září všech tónů, jež s ní pospolu kdy slyšel znít.

Jejích několik slov stačilo, aby mu vrátilo rozum. Políbil jí němě ruku, jako by z této ruky přijímal nový zákon svého života.

„Nevím, stačí-li vám to," pokračovala. „Ale já budu šťastna, uskuteční-li se alespoň v těch chvílích, kdy se vídáme v divadle, všecko to nejkrásnější a nejvyšší, o čem jste mluvil. Není to lépe, než zevšednět spolu v manželství? A lásky, či alespoň toho, co muži nazývají láskou" — a s královsky pohrdlivým mávnutím ruky vrhla to vše kamsi do kouta ulice, — „té lásky, myslím, že jsem vůbec neschopna."

„Máte pravdu," zašeptal. „Tak jsem to vlastně původně mínil."

Srdce chvělo se mu bolestí resignace, ale i vděčností nad velikým darem.

„A naše styky?"

„Zůstanou jaké byly! Ale jen v divadle," prosila důrazně. „Ani na chodbě, a dokonce ne na ulici. Nemůže, nesmí to být. Ale tam, v těch chvílích, to bude náš svět. Jste spokojen?"

Místo odpovědi políbil opět zdlouha a zbožně ruku, již mu podávala na rozloučenou.

* * *

Tak počalo Markovo nejpošetilejší, ale nejkrásnější dobrodružství.

On, jenž nebyl přece v lásce nováčkem a držel již ve své náruči tolik žen, plně se mu odevzdávajících, spokojoval se nyní tím, že směl jednou za několik dní, ba často jen dvakrát, třikrát v měsíci dlíti vedle dívky, jejíž srdce neměl v moci a jež mohla mu každého dne navždy uniknout. Tenounká byla nitka, jež jej pojila s ní, a nejmenší sběh náhod mohl ji navždy přetrhnout, ale pro něho měla sladkou tíhu a železnou pevnost skutečného pouta lásky.

Vztah svůj k slečně Bouškové pojímal Jan Marek tak opravdově, že ze svého života vyloučil každou jinou ženu a každý jiný sen lásky. Nepřestával žasnouti nad tím, jak lehkým mu bylo toto odříkání, a s pocitem pyšného štěstí sledoval v sobě odumírání své dřívější prudké erotické touhy. Smyslnost jeho, zdálo se, že prošla vrcholnými svými žáry a po rozluce s paní Dobšovou byla ne sice unavena, ale uklidněna, a ten skrovný zbytek, jenž z ní ještě zůstával, odpařoval se a přeměněn ve vzdušný element citu a snu, plynul tam, kam směřovalo nyní všecko v bytosti Markově: vzhůru.

Ale viděl, že děkuje především svému umění, hudební povaze své duše, za to, že z dřívějších zmatků krve a smyslů přenesl se

tak rychle do této atmosféry čistoty a rostoucí duchové síly. Jen hudba mohla způsobiti v jeho bytosti tento div odhmotnění a jen láska živená a zvlažovaná hudbou mohla tak snadno zříci se všeho štěstí smyslů a velkomyslně spokojiti se tak málem.

Což neznělo to stále s jeviště a z orchestru bolestnou, ale přec útěšnou moudrostí? Co na tom, že nebudeš nikdy líbat tuto dívku svých snů! Není na tom dosti, že jsi se s ní ponořil tak hluboko do hudby, v níž je podobenství všech věcí a tucha posledního skrytého jejich smyslu? Co je prchavá rozkoš zažité chvíle proti uměleckému výtvoru, jenž žije v nehynoucí kráse a slávě? Kolik milenců viděl jsi s ní na scéně hynouti touhou, blouzniti štěstím a umírati v krvi, a přece nejsou jejich polibky a objetí a všecky vzrušující obraty jejich osudu ničím jiným než látkou pro librettistu, pouhou záminkou, aby mohla hudba mluvit o lásce vůbec, o lásce jediné a věčné, jež vítězí nad hmotou i nad smrtí zázrakem tónové krásy!

Jejich styky nebyly zdánlivě ničím, a přec — jaké věci s ní žil! Ona, jež seděla mu po boku, procházela v jeho mysli všemi dušemi, tragediemi a bájemi, jež mistři opery obetkali magií tónů. Ona to byla, jež s Elsou vydechovala sladký přepych své duše roztouženě do noční tmy, ale i ona to byla, jejíž hlas slyšel zníti ze zrádného smíchu sevillské svůdnice; na ni přenesl bílou slávou Libuše i půvab norimberské Evičky; s ní prožíval scény tichého snění, líbezné zpěvnosti i vášnivých žalů, mystického povznesení i krvavě krutých rozuzlení; viděl ji v hermelínu královen i hadrech cikánek, svůdnou i andělskou, vášnivou i odpíravou a přece to byla stále jenom jedna slečna Olga Boušková z Malé Strany, dcera soudního rady na odpočinku.

Ale to mohl cítit jenom proto, že viděl, jak ona zvykla si píti hudbu jako sladkou vláhu srdce a dávati jí všecky nervy v šanc jako struny harfy, vystavené vlnám větru. Na jejích dojmech oživoval Marek své dojmy, a jako by srostl na tu chvíli s její mladou duší, a jako by se ona byla stala vlastním jeho orgánem, pil jejími ústy novou rozkoš krásy i z děl, vůči jejichž účinku příliš častým opakováním byl již otupěl.

Ježto však Marek hudbu nejen slyšel, ale hudbou i myslil, byly mu tyto záplavy zvučících krás zároveň draždidlem nového, lepšího poznání. Maje všecky schopnosti vnímání u přítomnosti své sousedky zbystřeny, pronikal znovu a hlouběji do ducha uměleckých děl, zápasil úporně se vším, co se mu v nich stavělo do cesty a dráždilo k námitkám neb odporu, a tak zdálo se mu, že po každém takovém večeru stojí výše než dříve a že vidí zas o něco dále a o něco jasněji než dříve do světa hudební tvorby a jejích velikých postav.

Takovým způsobem zavedla jej tato dívka, ač nevědouc o tom, také k bohu jeho mládí, jejž byl však od té doby často zapíral a jemuž se i byl rouhal: Wagnerovi. Svou wagnerovskou horečku prožil již ve dvaceti letech, kdy jeho duše hudebníka probudila se k pocitu velikého umění. Tehdy, nezralá ještě, aby ocenila lehkost

věčného úsměvu Mozartova, sladkou dobrotivost hudby Smetanovy a zázračnou naivitu Dvořákovu, neznalá ještě života a nevyrovnaná s ním, nemajíc ještě, kam by plodně rozlila do skutečnosti svůj vnitřní nadbytek, a cítíc potřebu promítat jej do něčeho světově nesmírného a titanského, zbožňovala v bayreuthském mistru velikého obra tónové poesie, jehož díla zdála se mu strměti až k oblakům jako zvláštní svět zcela nové, tajemné a bouřné krásy. Neměl tehdy ještě sluchu zcela vyvinutého k pronikání jeho hudby, zdála se mu ještě temná, jako prales hustá a spletitá, na své pochopení v budoucnu teprve čekající, ale právě to snad tvořilo pro něho hlavní jeho kouzlo. Nepostihoval v ní dosti pevných tvarů, neměl smyslu pro bohatství její drobnomalby, skláněl se jen před velikostí obrysů, jež se mu zdály tak světově obrovskými a grandiosně chaotickými, jako se jimi zdají býti proti všemu pozemskému hrady mraků, vystupující na obzoru.

Ale od těch dob uplynula již řada let a všecek jeho vývoj odvedl ho jinam. Vnikl do světa staršího umění, zamiloval si klassický sklad a soulad jeho forem, a bohem jeho stal se Beethoven, také titan, ale mluvící řečí hudebně srozumitelnou, logickou i architektonicky urovnanou. Odpočíval si při zvucích jeho symfonií po výbních barev Wagnerových, bylo mu sladce a útulno v těchto našedlých budovách, přes to že v nich hřmí nejtěžší zápasy vůle s osudem a že v nich černají se stíny a propasti nejhlubší tragiky. Odkázal dřívější wagneriánství mezi romantické záchvaty svého mládí a se zápalem odpadlíka popřával sluchu prudkým obžalobám, jimiž zahrnoval Nietzsche bayreuthského mistra, vida v něm zakukleného romantika, umdlenou duši moderní, inklinující ke katolicismu, dekadenta s bolavou nervovostí a chorobně zasněnou sensitivností, kouzelníka, jenž zfalšoval nejdražší hodnoty života, zdraví a síly.

Příliš těžkokrvým zdál se pojednou Janu Markovi Wagner, příliš pracně valící před sebou balvany mythologických a theologických pojmů, příliš po německu důkladný, vážný a pathetický. Umělecké hudební dílo budoucnosti, o němž snil, mělo býti zcela jiné: plné klidu, lehkosti a hry, napojené sluncem a všemi sladkostmi krásy, lásky a štěstí, jimiž život příštích lidí bude zářit nad naším. Viděl, jak něco z tohoto ideálu zasvitlo jednou i na obzoru Wagnerově, ale pohříchu jen jednou: ve slunném lesku Mistrů-pěvců, v jejich slavnostním klidu a vyrovnaném humoru. Ale další vývoj vedl pak opět do šera nezáživné mythologie Nibelungů a askese Parsifalovy. Láska Tristana a Isoldy, Siegfrieda a Brunhildy zdály se mu býti pohádkami ze světů nemožnosti a všecek živel mysteriósnosti u Wagnera, jeho poukazy na zákony světového dění, na divy vykoupení, spásy a heroismu, nabývaly v očích jeho vzhledu odlehlé romantičnosti tou měrou, jakou sám v náručí žen poznával lásku jen jako věc smyslů a chvíle a jakou odvykal touze po ženě čisté, duševní a spásonosné.

Až teprv onoho večera při Tannhäusru, když pocítil a poznal, že tímto směrem nelze mu už žíti dále, znovu se sklonil před mocí

této hudby, zvoucí jej nazpět do světa romantických legend, nad nimiž svítí věčný ideál, nade všecky rozdíly dob povýšený. A několik dalších večerů, strávených v divadle vedle slečny Olgy Boučkové, dokonalo tento návrat. Tak jako tehdy Tannhäusra, prožil nyní i Lohengrina, tentokrát ne už však sám, ale v těsném splynutí svých dojmů s dojmy jejími. Spolu dívali se do otevřených nebes ideálu, a všecko to blankytné, serafínské a étherné, co činí dílo toto jediným mezi všemi, jež umění kdy stvořilo, unášelo je vysoko vzhůru do nejsladších rájů duše. I řekli si pak oba, on, hudebník, jenž prošel celou oblastí svého umění a mnohokrát byl prozkoušel a zvážil hodnotu jeho děl, i ona, dívka s průměrným vzděláním, ale přirozeným a živým hudebním citem, že nelze slyšeti v divadle žádné jiné hudby, jež by tak sytila nejen sluch, ale i ducha a srdce a za jejímiž zvuky by se odhalovalo tolik z mysteria bytí, lásky a smrti jako v dílech tohoto kouzelníka, jehož kult je pro lidi našich dnů jednou z náhrad za ekstase starých náboženstev.

Jak měl cítit Marek nadále námitky proti Wagnerovu mythologickému romantismu, když sám žil něco tak bláhově neskutečného, jako byla jeho láska k této dívce, spokojující se snem tak modrým a nehmotným, jako je pára a dým? A která legenda zněla by pravděnepodobněji nežli nynější příhoda vlastního jeho srdce? A světoborný pathos Wagnerův a všecko to, co se mu u něho zdálo tak přespříliš roztouženým a nyjícím — jak rád se do toho vrhal nyní, když se zřekl štěstí smyslů venku v denním životě a žil svou lásku jako velikou uměleckou fantasmagorii, jako báj srdce a obraznosti, něco, co kvete a plane zde tváří v tvář operní scéně, ale proč venku v životě není místa. Vyloučena z řádu skutečných věcí, opojena zázraky tónů a vůní modré romantické květiny, odlučovala se tu vzdorně a umíněně od ostatního světa, zbudovala si svůj vlastní svět slastí a kouzel, a legendy Wagnerovy mluvily k ní v podobenstvích o veliké umělecké moudrosti, jež spočívá v odvaze a bláhovosti snu.

Přáli si, aby mohli slyšeti spolu celého Wagnera, a ježto nebylo příležitosti, radil jí, aby si šla poslechnout do koncertní síně úryvky z Tristana. A pověděl jí o něm tolik, že nezbytně musila této hudbě naslouchat jeho sluchem a jeho srdcem. A bylo vidět, že jí tak naslouchala. Při nejbližším setkání mluvila o tomto dojmu jako o něčem omamném, překonávajícím, nezapomenutelném.

A dodala: „Takhle si ho moci jet poslechnout do Bayreuthu nebo Mnichova!“

„S kým?“ usmál se. „S tatínkem?“

„Tak! To by byl pěkný Tristan, s tatínkem?“

„A s kým tedy?“

„Což jste tak málo důvtipný?“ A šlehla po něm pohledem, za jehož nesmělou koketerií tajilo se cos rozkošně a důvěrně vábivého.

„Se mnou? Směl bych se domnívat?“ A hlava zahořela mu plány, tak střeštěně krásnými a snadno uskutečnitelnými!

„Tedy pojeďme!“ prohodil.

Usmála se smutně. „Kdež pak? Což je něco podobného možno. Ale plány si tvořit, není-liž to samo o sobě pěkné? Ostatně, kdož ví . . . A teď, nemluvme už o tom.“

Takovýmto způsobem pokračovalo jejich sblížení. Vždy po čase přeletěla takováto jiskra, zapálila v jeho srdci nový žár, ale zase zhasla, a vše zůstávalo zdánlivě při starém. Ale jenom zevně; uvnitř rostlo a rozvíjelo se neviditelné drama, nezastavitelné a měnlivé, jaké se odehrává mezi každými dvěma dušemi, jež propadly moci společného okouzlení. Při každém setkání shledával ji poněkud jinou, a přec byla to stále ona; vždy hlouběji vnikal do její vnitřní bytosti, a přece zůstávala mu ona zevně stále stejně nedostupnou; stejně konvenčně bylo jim se loučiti vždy uprostřed mnoha lidí, a přece se mu zdálo, že ona vkládá vždy do tohoto loučení něco jiného a o něco více, nežli před tím.

Tak plynula zima. Byla tuhá toho roku, ale bylo v tom cosi, co lahodilo čistotě a přísnosti, s nimiž si zařídil nyní Marek svůj život. Rozkošno bylo mu choditi v mrazivém vzduchu a počítati dni, kdy ve vonném teple divadla zase ji uzří. Nebylo ani možno jinde se vídat, a proto lehce snášela se mu tato resignace. Jak bude však na jaře a v létě, až svůdné vůně rozpálí všecky dřímající touhy a až nastanou ony kouzelné večery, kdy umění přestává být útěchou a v nichž mladému člověku třeba něco krásného žít srdcem a všemi smysly, nemá-li se cítiti nešťasten.

Ale na to prozatím mnoho nemyslil. Cítil, jak působením této přísné methody životní, tohoto odříkání se všeho, co život dává, ve prospěch snu nalézá v sobě teprv umělce. Síly jeho nerozptylovány už jako dříve zájmem o různé ženy, nerozplýtvávány už ve chvílích vášnivého žití, soustřeďovaly se k uměleckým skutkům. Něco v něm zpívalo a dralo se na povrch. Pudy tvůrčí hrály mu v krvi a odvaha, dosud nepoznaná, hnala jej k práci.

Napsal, nevěda téměř ani jak, několik písní, lehce trhané plody šťastných chvil, a nežli se pustil dále do něčeho většího, zkoušel se ve drobnějších skladbách klavírních. Jsa sebou více než dříve spokojen a všecku energii stále maje napjatu, nedal se už tak jako druhdy trýzniti skrupulemi nadměrné autokritičnosti. Tak silné bylo kouzlo oné dívky, že překonalo i tohoto největšího škůdce jeho životní dráhy. Cítil nyní sílu a sebedůvěru, a rozkoš jeho tvůrčích chvílí byla zvyšována myšlenkou, že tato cesta uměleckých činů a úspěchů jest jediná, na níž mu kyne možnost, dobýti si přece snad trvale a skutečně dívky, v níž miluje dosud jen krásnou chiméru, každého dne připraven, že mu před očima zhasne a zmizí.

I k literární práci se vrátil, ke svým studiím o českém hudebním dramatě, které již od let jej zaměstnávaly a jichž nemohl při dosavadní roztříštěnosti svého života dokončit. Lákalo jej nyní znovu zase říci své slovo o podivuhodném zjevu, jejž — jak soudil — přijímáme s vděčností a pýchou, ale jejž sotva kdo snažil se dosud dokonale ocenit a vysvětlit. Totiž: jak to, že národ tak mladý, jedva že probuzený z nejhoršího úpadku, s literaturou na všech stranách

jen počínající, v níž ze všech útvarů chybělo právě nejvíce básnické drama, jak to, že tento národ nalezl tak záhy po svém znovuzrození tvůrce dramatu hudebního?

Geniálnost Smetanova nevysvětlovala mu vše. Ona, pravda, provedla ten div, že bylo stvořeno v málo letech více, než celé generace před tím odvážily se i jen snít. Ale souvislosti, jež pojily tohoto jedince s hudební duší národa, zdály se Janu Markovi tak těsné, že si nemohl odpoutati tohoto velikého tvůrčího umělce od ostatního českého celku. A proč, když tu byl jednou on, tak klassicky zralý a smavý, proč nezůstalo jenom při něm? Proč tu byl ihned Dvořák, toto veliké skvostné dítě, genius hudebního absolutna, a proč tu byl již také Fibich, hudebník básnivý a myslivý, jenž po Smetanovi přejímá ideál díla hudebně dramatického a jde za ním směle dále?

Ne, říkal si, zde vládlo něco, co jest povýšeno nad náhodná zrození jedinců, něco zákonného, co se zjevilo ze samého tajuplného lůna rassy. Národ, politicky zlomený, po dvě staletí bez duševního života živořící a vzkříšený pak knížkami buditelů, nalézá pojednou chvíli, kdy vztáhne ruku po palmě mistrovství v hudbě a dosahuje jí také téměř rázem. Vidíme jen dnes toto zářivé splnění, ale neznáme dosti tužeb, jež mu předcházely; nevíme téměř nic o processu hudebního vzrůstu a zrání, jenž v duši české připravoval tuto náhlou a bohatou žeň. Víme jen, že tato žeň nadešla současně s Wagnerem, hned po tom, když on vytvořil svůj svět nové hudby.

Tak Wagner a zase Wagner! I při těchto svých úvahách byl stále nucen k němu se vraceti, a jak stojíme vůči němu a jak jsme těžili z mocných vznětů, jím hudebnímu našemu vývoji daných, v tom shledával jeden z nejdůležitějších kulturních problémů, které znepokojují a dráždí českou mysl. Wagnerism, tento nejčistší produkt germánského ducha, nalézající svou nejplodnější odnož u národa rassy slovanské a to právě národa, jenž považuje za svůj dějinný úkol čeliti nárazům Germánstva! Nevyzpytatelné klikatiny a rozmary kulturních cest! Duše dvou národů, kteří v životě tak si navzájem překážejí a v politice se potírají, ale o ideálu hudebního dramatu se právě tak rychle a snadno dorozuměly, jako na konci středověku je sblížil společný sen o obrodě křesťanského ducha! Kde tu počíná nepřátelství, a kde počíná příbuzenství?

Tyto a podobné otázky znepokojovaly značně Jana Marka při jeho práci a svou nerozřešitelností zdržovaly její postup. Jemu, hudebníku, byl osud hudby v Čechách osudem veškeré kulturní snahy národa, otázkou jeho cti a slávy před světem. Věřil v ni, ale chvěl se přec o její budoucnost. Byl přesvědčen, že smrtí tří jejích mistrů není všecko v ní ještě dopověděno, a že zejména idea hudebního dramatu není dosavadním uskutečněním dávno ještě vyčerpána. Veliký byl Smetana ve svém půvabu a zpěvnosti, umělec přese všecky své osobní strasti šťastný a vyrovnaný, tvůrce smavých obrazů, dárce klidné a lahodné moudrosti, která harmonisuje rozpory a bouře života do idyllické líbeznosti a obchází je z dálky, nesmá-

čejíc se v jejich vlnách. Geniální byl Dvořák, ale jen ve smyslu elementární a instinktivní hudební síly, jinak však duch prostý a zbožně pokorný, bez básnického názoru a beze zájmu pro ony srážky vůle s osudem, z nichž především žije drama. A jemný, ušlechtilý byl Fibich, ale až příliš myšlenkou vybledlý, pojem hudebního dramatu svým polobásnickým polomuzikálním intellektem správně si tvořící, ale přece nemající hudební síly, jež by tryskala přímo z tragické noci a plamenů ekstase. Ani jemu nebylo dáno, převésti českou hudbu od apollinských obrazů Smetanových do dionysovské sladké hrůzy a opojení, do oné s vášnivou bolestí i slastí pociťované prahlubiny všech věcí, z níž jediné může vyrůsti kmen pravého hudebního dramatu jakožto mysteria moderních duší.

Kdy přijde čtvrtý, jenž doplní v tomto směru dílo Smetanovo? Vedle jeho luzných vidin, které nás okouzlují, ale při nichž se nechvějeme přec v kořenech svého bytí, poněvadž cítíme se mezi nimi v bezpečí idylly, kdo vztyčí vedle nich hudební drama, těžké jako osud a hluboké jako nekonečnost?

* *
*

Neposlouchali arciť spolu vždy jen Wagnera a bylo to při díle jiného skladatele, při „Aïdě", jednou již v únoru, když Jan Marek cítil, jak celá bytost jeho sousedky jihne a měkce roztává jako ledy, po Vltavě právě v těch dnech plynoucí.

Pohledy, jimiž chvílemi při rozmluvě oň zavadila, nebyly už tak plaché jako jindy, a zdálo se, jako by chtěly na něm déle utkvěti. Úsměv jejích rtů byl toho večera nezvykle měkký a smutný. V závěrečné scéně pak, když Aida sestupuje do tmy hrobky, aby zemřela se svým milencem, cítil, že hlava její naklání se znenáhla k jeho hlavě a to tak blízko, že mohl vdechovat parfum jejích vlasů i sledovat rhytmus jejího dechu. A když na ni pohlédl kradmo se strany, spatřil chvěti se jí pod dlouhými brvami perlu kanoucí slzy.

Nezdržel se déle. Dotekl se jemně ruky, již měla položenu na opěradle sedadla.

Stiskla ji prudce.

To bylo něco neočekávaného a pro něho tak velikého, že staroegyptská tragedie lásky se vší pompou své exotické obřadnosti a archaeologické dekorativnosti zdála se mu pojednou bezvýznamnou všední historií proti tomu, co v tom okamžiku prožíval sám.

Ona tiskne jeho ruku svou rukou měkkou a teplou, ona, jež byla pro něho bytostí zkvetlou z čarovných tónů, z linií, barev a vůní, duší schopnou pojati v sebe všecky osudy, poněvadž sama je bez osudu, vidinou bez obsahu a bez těla. A ona mu tiskne nyní ruku svou rukou, z níž jest cítiti skutečnost těla, teplo a rychlý tep mladé její krve!

Této chvíli nesmí dáti přejíti, v ní jest slib a známka obratu. Při rozchodu poprosil ji šeptem o rozmluvu někde mimo divadlo. Až dosud nebyl toho nikdy dosáhl. Přísně jej vždy zas odkázala do mezí, od počátku vykázaných.

Ale nyní řekla: „Ano, chtěla bych vám něco říci. Mohl byste přijíti zítra o šesté k Rudolfinu. Půjdu tamtudy z francouzské konversace,“ dodala lhostejně, jako by se chtěla sama zbaviti pocitu, že si umlouvá dostaveníčko.

Přišla tam druhého dne a chvatně, úsečně, nečekajíc ani na Markovy otázky, jala se vypravovat. Otec má pro ni nápadníka a zavedl ji onehdy na žofínský koncert, aby ji s ním seznámil. Je to inženýr Havlas, bohatý člověk, dle všeobecného soudu skvělá partie, muž se vzhledem a choutkami kavalíra, ale dle jejího pocitu člověk duševně prostřední, ne-li dokonce hrubý, a zejména — jak z hovoru s ním seznala, — bez nejmenšího smyslu pro umění. Svatba by byla již na podzim. Co jen dělat? zabědovala.

Co dělat? opakoval po ní beznadějně, s pocitem, že se propadá pod ním půda, ale současně šťasten myšlenkou, že ona přichází k němu ve dnech nejvyšší úzkosti. To tedy znamenal stisk její ruky!

Energie mu stoupala do hlavy, energie ztřeštěná a slepá, ničeho se nelekající a překážek nevidoucí. A opět jako onoho večera ji přemlouval, prosil, lákal a zapřísahal, mnohem naléhavěji a rozhodněji než tehdy. Proč by mu nemohla svěřiti svůj osud? S ní chce dobýti všeho — i bohatství, je-li ho třeba k jejímu štěstí! Což neučinila z něho za několik těchto měsíců jiného člověka? Nevyburcovala z malátné dřímoty jeho umělecké síly? Hle, skladby vznikají mu lehce pod rukou, vzniká i kniha, která mu zajistí místo v hudebním světě, a jen rok ještě takto nebo dva roky, a bude moci předstoupit před jejího tatínka tak dobře jako inženýr Havel, či jak se ten pán jmenuje.

Vrtěla jen smutně hlavou. Kdež pak, dva roky! I kdyby nebylo ani inženýra Havlasa, kolik jiných by jí tatínek za tu dobu přivedl! Ne, ne, zde není žádné naděje, pražádné!

A pohlédla naň, ponejprv vůbec, pohledem ne už plachým a kradmým, ale dlouhým a pevně se zarývajícím, pohledem smutných, zavlhlých očí, jenž vyjadřoval vše: beznaděj i lásku, odpírání i prosbu za odpuštění.

Uchopil její ruku, vznesl ji k ústům a políbil. Přecházeli po nábřeží, v sychravé mlze únorového večera, blátivými cestami, zápasíce s chladným větrem, u řeky dujícím. Cítil unikání svého snu, hasnutí své vidiny. Pohled její mluvil sice o lásce, ale co mu to prospěje? Miluje jej snad, ale přece nemá lásky tolik a tím méně odvahy a síly, aby pro krásu a štěstí srdce obětovala zřetel na otce a trochu toho měšťáckého pohodlí a blahobytu. Proto mu bylo dopřáno dosáhnouti její lásky, aby hned současně musil shledat, že duše její není nadprůměrná, že to není duše princezny, ale jen obyčejné pražské slečny?

A konečně — láska? Což chtěl vlastně od ní to, co se tímto slovem jmenuje? Aby ji směl líbat, objímat, býti pánem jejího těla, slyšet od ní slova dětinského mazlení? Nikoliv, chtěl jen, aby se před ním vznášela v majestátu své krásy, třebas chladná a nedo-

tknutelná, ale jako bytost, utkaná z étherických proudů hudby. O tento umělecký sen mu šlo, a v tom, že tento sen má býti stroskotán, je jeho palčivá, zoufalá bolest — malá a žalostná je proti tomu všecka ostatní jeho bolest nad tím, že tato slečna nevezme si jeho, nýbrž nějakého inženýra.

„Ne, není naděje," opakovala truchlivě. „Přišla jsem vám to říci, abyste věděl, na čem jsme. Můžete přec vidět," — dodala zajíkavě — „že mi není lhostejno, jak to na vás působí. Tak ráda bych vám dala štěstí, o němž sníte, ale není mi možno, věřte mi, není. Budu si musit vzíti toho Havlasa, vím, že tatínek od toho neustoupí — neznáte ho —"

„A co já? Co bude se mnou?" zasténal Jan Marek, když přecházeli lávku. Světla Malé Strany tančila před ním jako v závrati.

Dotkla se lehce jeho ruky. „Buďte klidný, pane Marku," šeptala mu chlácholivě a vřele. „Nezasluhuji toho, abyste pro mne trpěl. Bude nejlépe, nebudete-li mne napříště vyhledávat. Zapomenete na mne, a je-li to pro vás nějakou ztrátou, život vám ji dojista bohatě ještě nahradí. Což já — —" Nyní zastenala ona a nemohla pokračovat pro slzy.

Zastavili se jako zkamenělí společnou mukou. Pod nimi hučela voda, kol nich byla tma, vítr dul, zely černé dálky. Kapky deště šlehaly jim s mrazivou palčivostí v líce, jako by to byly rány bičem, jímž mává ve tmách nad nimi zlá jakási síla. Cítili se malými a ztracenými proti těmto silám tmy a noci. Tiskli si pevně ruce a hleděli sobě do očí, ponejprv snad v životě stojíce si dokonale tváří v tvář.

„Ne," řekl si, a hlavou zakmitla mu opět jeho myšlenka, na niž pod projevy její lásky byl zapomněl, jeho krásná a pyšná idea umělce. „Proč tu stojím vlastně jako nešťastný a zavržený milenec? Což jsem jím kdy chtěl býti? Což mi šlo o štěstí nebo dokonce o manželství? Nikoliv, jen o to mi šlo, aby se mezi námi naplnil vnitřní zákon krásy. A tento zákon nebyl dosud porušen, nemám proto příčiny si zoufat. A chce-li tomu osud, aby se naplnil cestou bolesti a rozluky, nechť se tak stane."

Vzdorně a hrdě vztyčil se v jeho nitru umělec, jenž miluje svůj osud a rozumí jeho mluvě i když je pro člověka krutá a nelítostná. Čím tvrději svírá srdce jeho katanská ruka, tím zářněji nechť kanou z něho krůpěje krásy! Krásou překonati strašlivý nerozum života; jejím věčným klidem a dokonalostí usvědčit jej z pitvorné neobratnosti a zloby!

Když se ocitli v malostranských ulicích, viděl již jasně před sebou svou cestu, a v hrdle se mu uvolnilo tak, že mohl opět mluvit.

„Je vskutku nutno," pravil, „abych se zříkal vaší blízkosti? Dosti na tom, ztratím-li vás brzy docela. Mám svým předčasným odříkáním zmařit vše, co krásného by mohlo ještě mezi námi být? A k tomu ještě nyní — po této chvíli, pro celý život nezapomenutelné, v níž jsem poznal, že — že pro mne — něco cítíte —"

Lásku, netroufal si říci. Vyhýbal se tomuto slovu, jako by se obával, že jeho užitím by rozvanul kouzlo svého přeludu.

„Nemyslíte,“ pokračoval, „že bude krásnější, zůstaneme-li věrni tomu, co jsme si slíbili? Dáti si vše, co je v nás nejlepšího; dávati si to tak dlouho, pokud jen možno, do posledního dne, do poslední hodiny? Bude to ovšem vyžadovati veliké statečnosti srdce; pohodlnější by snad bylo jíti každý svou cestou, zapomenout a uvažovat každý prakticky o své vlastní budoucnosti. Bude to bolestné a den ke dni smutnější, bude to bláhové, nerozvážné, marné, ale krásné právě touto marností jako hudba, která též proudí, zkvétá a zpívá nadarmo, a do níž se vrháme celým srdcem, ačkoliv víme, že zvuky její nemají účele a vyvanou na konec do prázdna a věčného mlčení. Srdce nás obou, pokud jim bylo dovoleno žíti a bíti společně, žila tak jen hudbou. Její zákon nás pronikl, její tajemná moc, jež dává vidět do nejspodnějších hlubin a nese ducha k nebeským výšinám. Chcete, abychom zůstali věrni jejímu zákonu?“

„Nerozumím zcela vašim slovům, ale vyciťuji jejich smysl. Chcete, abychom se stýkali jako dosud. I když budete vědět, že o mé budoucnosti je rozhodnuto jinak?“

„I když to budu vědět. Ale což vy — nebudete trpět touto rozdvojeností?“

„Vždy mně bude lépe s vámi než bez vás. Chcete-li mi tu obět přinésti, pro mne bude to jen štěstím a možná že tím jediným a posledním krásným, co mi v životě zbývá.“

To už nebyla chladná, korrektní krasavice z divadla; mladá, nepokojná a dychtivá duše mluvila z těchto slov, rozechvěná významem okamžiku a zvábena kouzlem jeho dobrodružnosti.

Chodili toho večera dlouho ještě po odlehlých ulicích Malé Strany, nedbajíce deště a plískanice, smutni jako lidé zlomení, a zase šťastni jako skuteční milenci, nemohouce se nasytiti myšlenek a slov o tom, jak podivně krásné a bláhově moudré jest to, k čemu se sami odsoudili.

A žili to vytrvale a důsledně. Přišly dni předjaří s tlumeným kouzlem svého jasu a vlahých větrů váním, pak zas týdny zimy s novými sněhy a mrazy, pak opět dni nového tání a výsluní vždy hřejivějšího, doba fialek a petrklíčů, týden velikonoční s velikými tuchami nového života, poesií faustovskou a symboly vzkříšení — a jako každoročně, podléhal Jan Marek i tentokrát obrodnému vlivu tohoto kosmického procesu, jeho horká a mladá ještě krev plnila mu hlavu různými sny o nastávajícím máji i o žhavém štěstí července, ale příboj jejich narazil na konec vždy na tvrdou, neúprosnou hráz. To byla myšlenka, že ona odejde, že ji ztratí, že jeho umělecké štěstí zvadne s růžemi tohoto jara. A tma i prázdnota byla pak před ním, truchle a pustě zela před ním představa budoucího léta. Ale vlny snů, odrážené neúprosnou hrází, vrhaly se nazpět a přeměňovaly se v tajuplné chemické dílně nitra v melancholickou rozkoš okamžiku, v modravě vzdušnou sladkost přítomné chvíle.

Jejich setkání v divadle pozbyla své původní nevinnosti a stala skutečnými dobrodružstvími, při nichž něha pohledů, smutek úsměvu nebo stručná, nedopověděná narážka nahrazovaly vášnivá objetí. Ne-

mluvili už jen o hudbě, ale šeptali si chvílemi — plaše, aby sousedé toho nezaslechli, — slova, vztahující se k tomu, co se venku žije a chystá.

Tak zvěděl Marek, že záležitost s inženýrem Havlasem se vůčihledě rozvíjí. Vždy naléhavěji mluví o něm otec, vždy častěji vodí ji k vůli němu na Žofín, a snad již každého dne lze čekati jeho formální žádost o ruku slečny Olgy. Ale čím temněji stahoval se venku mrak, tím kouzelněji svítily ráje hudby a tím mocněji opájela se srdce jejich vším tím, co ze scény i z orchestru zpívalo o zrádném osudu, o tragice smrti a věčného rozloučení.

Jan Marek chodíval nyní často procházkou na Malou Stranu, podléhaje přitažlivosti míst, na nichž se právě hrálo o jeho štěstí. Jednoho dubnového podvečera, kalného a zasmušilého, potkal tam slečnu Olgu. Vracela se opět ze své francouzské hodiny. Spěchala z daleka k němu. Ruka, kterou mu podávala, byla vlhká a pálila horečně. Pohlédl jí v tvář, byla neobyčejně bledá.

„Už je vše skončeno,“ počala sama. „Byl včera u nás.“

„A co jste řekla?“

„Vyžádala jsem si času na rozmyšlenou.“

„A jak se rozmyslíte?“

Pokrčila smutně rameny. I on nevěděl, co říci. Poslední naděje je ta tam, poslední vzmachy energie vyčerpány — vše je u konce. Chodili chvíli po odlehlých ulicích Malé Strany, ve stínu starých barokních paláců, truchliví a malomluvní. Ale když se vraceli, oněmělí žalem, tu jméno velikými písmeny na nároží se černající přinutilo je, že oba na ráz společně zvedli hlavu žalem sklopenou:

Richard Wagner.

Německé divadlo to oznamovalo svůj májový cyklus. Jako plamen krásy a vášně šlehalo toto jméno do bezútěšné šedi zablácené malostranské ulice. Toto jméno, jež vzývají v ekstasi celá pokolení moderních lidí, jméno umělce, jenž byl inspirací a dobrým geniem jejich podivné lásky!

Zastavili se, pohlédli na sebe a vyslovili současně jednu a touž myšlenku. Přála si vždy poznati celého Wagnera, ale nebylo k tomu příležitosti. Jde však o více než o vyplnění dávného přání. Ano, toť budiž posledním jejich velikým dobrodružstvím! Projít naposled celým světem tohoto umění, které změřilo až do posledních hlubin všecku marnost touhy, všecku vznešenou tragiku lásky! Opojit se naposled touto hudbou, před jejímž omamným leskem a mysteriósním vzletem zdá se malou a mdlou všecka palčivost denních bolestí! Nerozejít se všedně v smutné malomyslnosti, nedat své lásce zbahnět v malých zlobách života, ale vrhnouti ji do plamenů této hudby, dáti jí tam shořet a vyvanout do tajemného nekonečna!

A stalo se. Získati svolení otcovo k návštěvě celého cyklu, bylo věcí prasnadnou v těchto dnech, kdy starý rada by byl své dceři i to nejneuvěřitelnější učinil k vůli, jen aby si vzala inženýra Havlasa. A také nic lehčího nebylo, nežli opatřiti si místa vedle sebe.

Tak nastala řada dnů, v nichž půvab rozpukávajícího máje tvořil něžné a vonné pozadí k dramatickému vzrušení jejich niter. Venku táhla Prahou sladce dráždivá vůně kvetoucích kaštanů a bezů, ale tam uvnitř mezi stěnami divadla kvetla a plála kouzla jiných jar ohnivěji než všechen skutečný máj: jaro, jehož šeříková vůně naplňuje starobylé město Mistrů-pěvců, i ono, jež nočním dechem květů, šepotem houštin a písní potoka svádí srdce Tristana a Isoldy k rozkošnické touze smrti a nicoty; jaro, jehož smějící se paprsek vpadá plesně do noci, v níž Siegmund se Siegelindou prožívají nejvyšší nouzi své svaté milosti. Heiliger Minne höchste Not!

Tam venku těžké zápasy srdce, smutek rozchodu a úzkost před budoucnem — a zde uvnitř nejodvážnější romantika vášně, bájná hrdinství, zápas o symbolický prsten, jenž dává moc nad světem, vše zalité a rozhořelé hudbou, svůdnou a mámivou. Ale přec, i to venku tam i to uvnitř zde cítili jako jedno — skutečnost i báj, život i sen zmítaly srdci jejich jedinou horečnou závratí.

A před divadlem čekal vždy i tentokrát starý rada Bouška, ale obyčejně už ne sám. Vysoký, elegantní muž širokých ramen a silácké šíje, s rusým vousem, hladce do špičky přistřiženým, stával vedle něho. Z pohledu jeho dýchala energie prostá, přímočarná, sama sebou spokojená, dávající tušiti podnikavé činy ve sféře financí a staveb. Tato tvář, bodrá, dobře živená, nejevila stop abstraktního myšlení a nikdy jí asi ještě nerozryla a nezkypřila vášeň krásy — a tento muž sáhne v brzku v brutálním triumfu samce po těle ženy, v níž on, Jan Marek, vzýval vidinu, ztělesňující duši hudby: tato hlava se siláckou šíjí, zdravě rozpálená po dobré večeři, bude odpočívat na ňadrech jeho nedotknutelné princezny!

Odcházela s nimi do noci a neznáma, zanechávajíc Marka ve stavu, v němž bolest skutečné ztráty podivně se svářila s ironickým zadostučiněním umělce. Jen si ji odváděj a měj si její ruku a její přísahu před oltářem i vše, co žena svou skutečností dává — ale já jsem přece z ní měl více, měl jsem to nejlepší, co nebude mít už nikdo, a o čem i ona sama sotva ví. Ty budeš mít slečnu Olgu Bouškovou, ale já jsem měl v ní něco nekonečně významnějšího, vyššího, věčného, slovy nepopsatelného, čeho ona, sama nevědouc, je dočasným pouze vtělením. Ty budeš objímat její tělo, tělo, jež někdy zvadne a jež poruší nemoc a věk, ale já dýchal jsem lehkou vůni jejího zjevu, miloval jsem v ní souhru tvarů, tajemnou jednotu duše, hudby a krásy, a ta, jakmile jednou rozechvěla mé srdce, nezanikne v něm nikdy. Jak veliká jest moje bolest, že ji ztratím, přece jen nemám, co bych ti záviděl, neboť ty nebudeš míti z ní to, co jsem měl já, protože toho nedovedeš vidět a si vytvořit, ty, jenž v ní nevidíš než hezkou slečnu a dobrou partii!

Takováto slova volal v duchu za svou princeznou, když zmizela se svým nápadníkem v davu lidí. Ale princezna se zase objevila a naslouchala s ním dále dramatům mythického prstenu. Sledovala s úžasem všecko to pro ni nové, bájné a světově závažné, co jí odhalovala tato hudba, a Jan Marek vzdával se magii těchto

tónů veškerou silou dvojího srdce, jejího i svého. A dvojí byla také moc, jež společně je spoutávala, že seděli jako zakleti, zapomínajíce bezmála na svou bolest a cítíce ji prozářenou a povznešenou do velkolepých perspektiv. Dvojí moc: hudby, síly svaté a tragické, proudící z nejhlubšího lůna všeho bytí a dění, a moc poesie, dramatu, jež toto dění zpřítomňuje, ztělesňujíc na příbězích a postavách věčné zákony srdce a osudu. Nešlo už o starogermánské bohy a hrdiny, ale o všecko šlo, co kdy bylo, jest a bude, o život a smrt všeho, o sám poslední smysl všeho — a nyní arciť v těchto dnech především o osud jeho, chudého hudebníka, a krásné slečny, jimž nezbývá než navždy se rozloučiti, protože tentýž světový osud, jenž zahubil štěstí Siegmunda a Siegelindy, zakročiv ne sice pomocí všemocného Wotanova kopí, nýbrž ve skromnější občanské podobě starého pana rady a inženýra Havlasa, nedopustil, aby se uskutečnil sen lásky v celé své ideální nekonečnosti a kráse.

Pro něho, Jana Marka, šuměly vody Rýna, o jeho moci nad světem, totiž o umělecké moci nad světem tónů a forem, zpívaly motivy zlata a prstenu, a svůdně sladký motiv o rozkoši a ceně ženy dával mu změřiti celou propast nastávající ztráty. Zdvihal se Siegmundem jásavě divuplný meč a vztahoval jej proti silám osudu, ačkoli věděl, že bude roztříštěn. Ale nejvíce ze všeho rozechvěla je oba závěrečná scéna „Valkýry". Bledi a tisknouce si potají ruce naslouchali podivuhodným slovům boha Wotana, loučícího se s panenskou svou dcerou. Zavrhuje ji, že se dopustila neposlušnosti, konajíc jeho nejvnitřnější vůli. Odmítá ji od sebe a trestá: na skále má usnouti Brunhilda a spíc má se státi kořistí muže, jenž ji zde najde; z božské panny má klesnouti Valkýra na ženu lidskou a vzíti na sebe její osud. „Žij blaze, moje překrásné, smělé dítě, srdce mého poklade nejsvětější. Nikdy zářná dvojice tvých zraků nebude mi svítit již." Tak zněla slova hlubokomyslná, závažná, plná nejvznešenější truchlivosti, ošlehávaná plameny kouzelně teskných harmonií.

Zde dostoupila extase Markova svého vrcholu, zde klaněl se v duchu geniovi, jenž v tato slova a nadlidské postavy dovedl promítnouti situaci, z níž on, Jan Marek, sám prožíval něco ve své malé lidské průměrnosti. Není sice bohem jako Wotan, ale není-liž umělcem a nemá-liž svou Walhallu krásy, již si buduje vysoko nad surovými zly života? A není-liž tato dívka vedle něho, tak, jak on ji pojímá a miluje, výtvorem jeho ducha, tedy jeho dcerou, panenskou a osudem ještě nedotknutou? Ale i jemu jest se jí zříci, nejsvětějšího pokladu svého srdce, této vidiny kouzelné a nenahraditelné. Nikdy již mu nebude zářiti dvojice jejích zraků, nikdy mu již nebude její ruka nalévat do poháru inspirace v síních jeho Walhally — krutá, ale svatá nutnost chce tomu, aby se s ní rozloučil a propustil ji ze svého světa. Přestane býti vidinou umělce a vkročí na dráhu žen lidských.

Snad i ona si vykládala podobně nějak smysl vznešené této scény, neboť zatím co kolem usnulé Brunhildy rozhoříval se kruh strážných plamenů, svěsila hluboce hlavu a při loučení třásla se jí v oku slza.

Náhoda chtěla tomu, že tato chvíle byla opravdu jejich skutečným a vlastním rozloučením. Neboť byl to poslední večer, kdy ještě cítil, že bytost její mu náleží tak, jak mu náležela po celou minulou zimu. Již příštího wagnerovského večera oznámila mu, že je zasnoubena. Věc nedala se již zadržovat, inženýr Havlas byl velmi naléhavý, ježto se chystá na větší cestu do ciziny a chtěl míti rozhodnou odpověď.

Co měla tedy dělat? Vezme si ho, protože vidí, že není horší jiných, ba že má i některé pěkné vlastnosti. Doufá, že s ním bude dobře vycházet. A láska? Můj bože, což jest vůbec naděje, že by ona mohla manželství sloučit s láskou?

Sevřelo se mu srdce při této zprávě, srdce se mu divě rozbušilo, ale hlava zůstala klidna a studena. Vždyť byl na to připraven, což mohlo vše skončit jinak? Ale neodvratná nutnost blízkého rozchodu pálila přec a štvala je do úderů vždy prudších. Ještě dnes při „Siegfriedu“ a za dva dni při „Soumraku bohů“ — a vše bude skončeno. Nespatří se pak již, tak to bylo umluveno. Ostatně již ke konci května odjíždí slečna Olga s otcem a tetou na venkov, kde zůstane přes léto.

Vše jest u konce!

Ale prozatím ještě nebylo vše u konce, dva večery jim ještě zbývaly, ale do jakých dálek a hloubek dovedla hudba vespolek s poesií zmnohonásobiti obsah těchto několik hodin! Ztratili vůbec pocit, že čas proudí, tak utkvívali na každé chvíli a naslouchali kouzelnému zpěvu každé vteřiny. V meziaktí mluvili spolu mdle a stísněně, jako lidé, kteří se už rozloučili a nemají si již co říci. Opakovali stále jedno a totéž: Nezapomenete na mne? Jak bych mohla! A vy, najdete snadno náhradu. Jak bych ji mohl vůbec hledat!

Ale když zazněla opět hudba a dále se vinula niť dramatu, tu hladil Marek nejněžnějšími pohledy krásnou hlavu, šíji a ramena své sousedky a říkal si v duchu: „Vidino moje, sladká a kouzelná! Ještě tě mám, ještě jsi ke mně připoutána čarozvukem tónů! Co na tom, že tvá dráha vede jinam než moje, ale zde, tento večer, tato hodina, tato minuta má plnost, krásu a nekonečnost. Zmizíš mi, zbledneš v pouhý stín upomínky, ale jdi si jen, neboť nesejde na tom, čím vskutku v jádru jsi; stačí mi, žes mi dala to nejlepší, co žena může umělci dát: kouzlo přeludu, rozkoš tvůrčího rozechvění. Nikdy tě nebudu líbat ani klást hlavu do tvého klína ani šeptat ti do ucha něhu nočního štěstí. Ale co na tom? Nechtěl jsem s tebou vypíjet pohár života, stačila mi jen vzdušná pěna krásy. Jdi si jen, vidino moje sladká, líbezná.“

Tak to zpívalo v jeho duši, v pravém slova smyslu zpívalo, neboť byla to duše hudebníka. A tento zpěv nitra hlaholil v něm tak mocně, hlasy jeho draly se na povrch tak naléhavě a nezadržitelně, že tato hudba, nekomponovaná a beztvárná, přehlušovala v jeho mysli chvílemi i skutečnou hudbu Wagnerovu, na jeho sluch útočící. Ale na konec jí vždy zas podlehla, a jak by neměla před ní umlknout, když veliký tento výtvor hudby skutečné, svou rozlohou vůbec největší,

jaký věky zrodily, dospívá k svému vyvrcholení a stahuje v poslední tragický uzel všecky své síly tónů i dramatu? I zde chýlí se vše ke konci, a veliká láska, zde na zemi zkažená zlobou osudu, zachraňuje se do sféry věčné krásy, nabývajíc významu spásonosné ideje světové.

Již zrazuje Siegfried Brunhildu, nevinně a nic netuše. Nemožna jest láska dvou čistých nadlidských bytostí v celé své velikosti. Ztroskotává se o to nejstrašnější: o vzájemné nedorozumění, o nemožnost, odklidit omyly, vyvolané ďábelskými náhodami a zlobou lidí. Zradil Siegfried Brunhildu, podlehnuv nápoji zapomnění, ale už se smrt blíží, ironicky předpovídaná záludnými rty sirén Rýna, tou nejčarovnější snad písní, jakou kdy slyšely stěny divadla, rozkošnicky těžkou jako přezrálý hrozen, v němž šťávy, nahromaděné žárem dlouhých letních dnů, počínají kypět přeslazeností. Rozmarně řinou se její akkordy, jako by vyšuměly z číše slasti a jedu, a hlas samotného osudu zní pro muže z tohoto výsměšně vábivého zpěvu rýnských rusalek, osudu, jenž mu vysílá vstříc ženství, aby lákalo, svádělo, opojovalo a nakonec uniklo.

A pak už přichází smrt, sám nyní zrazen padá čistý rek, a za zvuku pohřebního jeho pochodu, velkolepého a titansky chmurného jako Aischylova tragedie, táhne ještě jednou setmělým divadlem řada heroických a milostných motivů, rekapitulujíc linii zahubeného právě života. A již chystá Brunhilda svému reku pohřeb na hranici, již stoupá na ni sama, ne už Valkýra ani milující žena lidská, ale láska sama jako jediná síla světového vykoupení po nastávajícím soumraku bohů, láska, jež v nejvyšší své ekstasi láme hranice těla a vítajíc ve smrti svou sestru, jež jí ukazuje cestu do nekonečností kosmu, volí smrt žhavých a silných duší, smrt plamennou.

A do plamenů této vznešené výhně vrhal Jan Marek svou lásku, s bledou tváří a slzou v oku, a posledními pohledy objímal čistou linii profilu, vlny vlasu, bílou šíji i oblouk ramene — všecko to, co mu bylo půl roku rozkoší zraku a štěstím srdce.

Poslední akkordy dozněly. Nyní jest vše už vskutku u konce. Nevědouce ani jak, ocitli se neseni proudem lidí na chodbě a tam stáli proti sobě, zmateně a bezradně, neschopni slova. Ale čas kvapí, tamto několik kroků za skleněnými dveřmi čeká otec a ženich.

Políbil jí ruku a řekl prostě: „Buďte šťastna.“

Ona jen zašeptala: „Děkuji za vše,“ a rozloučila se pohledem, oním dlouhým a nekonečně významným, jakým i nejplašší žena dovede dáti se cele.

Tak se rozešli.

* * *

A přece nebylo ještě vše skončeno.

V srpnu, když trávil Jan Marek v malé vsi na Turnovsku u příbuzných své prázdniny, byl za ním zaslán dopis, proň do redakce jeho listu došlý.

Dopis od ní! Prvý list, jejž mu kdy psala — a teprve teď. Byl datován z České Kubice u Domažlic.

Psala mu: „Na mé situaci se nic nezměnilo. Ale otec i teta za týden odjedou a zanechají mne na několik dní zde samotnu. Budu v těch dnech zcela volná — snad ponejprv v životě a možná, že také naposled. V těch dnech právě je v Mnichově „Tristan". Vzpomínáte, jak jsem tehdy řekla, že bych jej tam chtěla slyšet, a víte asi též — s kým. Nuže, považuji to za pokyn osudu. Pojedu do Mnichova. Chcete-li, nezapomněl-li jste ještě na vše a mělo-li by to pro vás cenu, přijeďte též. Byla bych velmi ráda, kdybych se tam s vámi setkala. Lístky opatřím sama."

A nic více dál, nežli udání dne a vlaku, u něhož by čekala na nádraží.

Hlava mu zahořela divokým pocitem štěstí. Přece není ještě vše u konce! křičelo mu to v duši. Ještě chystá osud další zázraky! Ano, ona má pravdu: jest to pokyn osudu. Jak ho neuposlechnout? Ale pod těmito výkřiky divokými a vášnivě radostnými ozýval se jiný hlas, vážný a klidný, hlas to moudrosti, jíž se byl dopracoval za cenu velikého žalu, a tento hlas domlouval varovně: Pokyn osudu? Nemůže to býti také jeho nástraha? Je nutno sahati hned tak chtivě po všem, čím láká? Nebylo-liž by lépe nechat spáti pochovaný sen v kráse, nežli probouzeti jej do nové skutečnosti, která může tuto jeho krásu navždy zkazit?

Ale Marek napsal slečně Olze Bouškové, rozumí se, že do Mnichova pojede.

A jel. Přijela tam několik hodin před ním a očekávala jej večer na nádraží, bledá, hluboce rozechvělá, plná rozpaků nad svou odvahou. Na rtech hrál jí úsměv záhadný a smutný. Zdálo se, jako by se jím omlouvala, že porušila samovolně klid jeho resignace.

V kavárně na Maxmiliánově třídě vyprávěla mu suše a krátce o stavu svých záležitostí. Otec jest opět v Praze, nesnesa na dlouho pobytu na venkově. Zanechal ji na České Kubici s tetou, ale i ta byla nyní nucena zajeti na několik dnů do Prahy za příčinou výbavy. O její cestě do Mnichova neví nikdo, psala toliko otci, že podniká několikadenní výlet na Šumavu. Na počátku září vrátí se do Prahy a koncem toho měsíce, až se „on" — slovem tímto mínila inženýra Havlasa — vrátí z ciziny, bude svatba.

A to je všecko? Nic více? Doléhal na ni veškerou silou svého nově oživeného citu, zda-li naň myslila, a jak se jí v nitru žije. Odpovídala úsečně, vyhýbavě a skoro ironicky. Jen úsměv, záhadný a teskný, dopovídal vše.

„Proč chcete tolik věděti?" pravila konečně. „Zvala jsem vás na „Tristana" — nic více. Uslyšíme jej a co záleží na všem ostatním?"

A mávla rukou jako tehdy, když do kouta ulice odhazovala to, co jiní nazývají láskou.

Ale „Tristan" bude teprv, a dnes nutno jíti už spat. Ale kam? Jmenovala hôtel, v němž je ubytována. Kam má jít on? Zda-li by se tam nemohl ubytovati též? „Ne, ne," odpovídala horlivě. „Hleďte,

čeho jsem se již odvážila. Vždyť je to strašné! Kdyby mne tak viděl někdo z Prahy!“

Políbil jí ruku vděčně a oddaně. Uznává to, ale když tu jednou již spolu jsou, co by bylo na tom, kdyby bydlil v tomže hôtelu jako ona, třebas o poschodí výše. Vždyť netřeba se tam stýkati — ale jak by to bylo sladké, bydlit alespoň jednou v životě pod jednou střechou!

Svolila konečně se slovy: „Nu, když už jsme se tak rozbláznili...“

Druhý den trávili celý pospolu. Rozvíjelo se to jako řada divů a vše bylo přece tak prosté a přirozené. Co jiného dělat, jsou-li zde spolu, nežli prochodit celé odpoledne po obrazárnách, spolu obědvat, spolu sedět v kavárně a chodit ulicemi cizího města? A přec každá ta chvíle přinášela novou rozkoš a novou bolest. Všecky tyto věci, jež spolu žili, je sbližovaly navzájem; každá chvíle odhalovala jim nové, nepoznané dosud možnosti štěstí. Nebyla to již abtraktní umělecká rozkoš z krásné vidiny, ale láska, skutečná, horká a sladce bolestná láska k živoucí ženě počala v duši Jana Marka propukávati a bouřit. A přec každá z těchto chvil připomínala nutnost rozloučení, a vše, co viděli a čeho se dotekli, rozeznívalo se v jeden a týž truchlý motiv: dnes ponejprv, ale zároveň naposled!

A pak večer „Tristan a Isolda“ — po čtvrtletní rozluce ještě jednou Wagner a k tomu ještě jeho dílo nejvlastnější, nejosobitější, nejprožitější, dílo nejbolestnějšího dramatu jeho srdce, touhy tak mocné a marné ve své nenasytnosti, že rozhlodává svými sladkými jedy vše a že strhuje život přes zenith nejvyšších jeho opojení až nejhlouběji dolů do tmy nicoty a smrti.

Dílo, jímž se omamovalo již tolik moderních milenců a jehož jedinečnou svůdnost snažilo se procítiti a vystihnouti tolik básníků, působilo na Marka toho dne uprostřed nedožitého ještě dobrodružství jako nesmírná, mučivě čarovná fantasmagorie. To není už umění lidské a pozemské, řekl si v duchu. Tito lidé jsou právě tak málo starými Kelty, jako tyto proudy zvuků jsou daleky toho, co hudbou mínili ctitelé Haydnovi, Mozartovi nebo Mendelssohnovi.

To není už úhledná hra klassických forem, toť duše hudby sama, nahá a rozkošnicky bolestně rozjitřená; tajuplný plamen, šlehající z tajemně hrozného podsvětí života. Dramatický pojem osudovosti, básnické slovo a tónová komposice — tyto tři živly splynuly zde vespolek v cosi čtvrtého, zcela nového, převyšujícího svou záhadnou mocí účinky všeho dosavadního lidského umění.

Ne, to nejsou už duše lidské, ani to není hra tónů na nástrojích, ze hmoty zemské zrobených — Tak asi mohly by cítit tlak osudu, kouzelnou muku lásky a marnost touhy bytosti, obývající vzdálenou kterous hvězdu, kde vládnou sice tytéž zákony přírody a nitra jako na naší zemské planetě, ale kde vše má větší rozměry, vyšší intensitu, přímější vztah k poslední podstatě všeho, a kde pocit bytí má proti lidskému stokráte mocnější sladkost i hrůzu. Život je tam tak silný, že přechází dobrodružně v mdlobu smrti; dech osudu lze tam cítit bezprostředně ze souhry všech jevů — on mluví z rytmu mořských

vln a kymácení lodi právě tak jako z hlasů letní noci i ze žalných zvuků pastýřské šalmaje.

A — tam na oné vzdálené hvězdě — kvete také krása, mají tam umění a hudbu, a jaká by byla asi tato hudba, přetížená rozkoší a hořem, odhalující divy noci, smrti a osudu, toho tušením jest „Tristan a Isolda“. Pouhým tušením, ničím více. Neboť my, obyvatelé zemské planety, nemáme orgánů, abychom ji vnímali s klidnou a bezpečnou rozkoší jako kterékoli jiné dílo naší země, jsme jí jenom zdrceni a zmámeni, přemoženi jí jako Faust duchem, jehož nechápe.

Takto klesal dnes Marek pod nesmírnou tíhou této hudby, ale něco jej zase hned vždy vzpřímilo a šeptalo mu: Nedej se mýlit, jsi člověk země, a na jejím povrchu není místa pro umění tak smrtelně opojné. Jsme zde všichni menší, nežli tvorové na oné vzdálené hvězdě, máme svou malou moudrost, ale ta nám stačí. Dovedl bys zemříti pro tuto dívku, již přece domníváš se milovat, v ekstasi lásky jako Isolda pro Tristana? Ba nejen to: ale dovedl bys vůbec se jí chopit dnes, kdy ponejprv a naposled je v tvé moci a udržet si ji odhodlaným činem navždy? Odjeti s ní na příklad a vyrvat ji z moci tatínkovy a ženichovy? Pouhé pomyšlení na skandál v Praze by tě z toho zradilo. Jsi průměrný tvor země a přizpůsobuješ svůj ideál lásky skrovným jejím okolnostem. Zůstaň si jím a opíjej se dále alkoholem umění, které ti nalže, že jsi veliký a silný, a že v tvém srdci hoří mocný a nesmírný plamen, kdežto je to pouhá barevná svíčička snu.

Tak skuhrala výsměšně jeho malá pozemská moudrost do nádherného bouření této hudby. Ale což, projelo mu náhle hlavou: nebyl-liž on, jenž stvořil toto dílo nadlidské vášně a touhy, nebyl-liž i on ve své skutečné lásce právě tak ubohý a slabý jako kdokoli z nás? Neustoupil-liž od oné ženy, jež mu byla Isoldou, hned při prvém zakročení jejího manžela a nedal-liž celé této veliké lásce utonouti ve znenáhlém zapomenutí a odcizení? Ale nebyla snad právě tato resignace jeho nejhlubší inspirací? Neplane-li dílo toto jen proto tak omamně, že jest spředeno z barev a kouzel, jakých život nemá. Z nasycení rodí se v umění jenom díla chladné formové rovnováhy, ale jen tlak nesplněné a zrazené touhy může vyvoditi takovýto žár. Žádný veliký dobyvatel a uchvatitel života nebyl ještě velikým umělcem; jen ti, kdož dovedou s resignací poodstoupit od hodů života na distanci snu, mohou býti tvůrci krásy.

A tak, odolav svodům tohoto čaromocného a strašlivého díla, řekl si, že i ono samo svou existencí potvrzuje jen všecky ty pravdy, jejichž světlem zabarvil si tento svůj román, a jejichž poznání děkuje za to, že s touto dívkou loučí se ne sice bez bolesti, ale přece beze zoufalství a bez muk pravé vášně.

A ona? Měl-li soudit dle jejího vzhledu, pak podlehla magickému dílu úplně. I ona jako většina žen byla proti Wagnerovi bezmocna. Tak zde seděla shroucena do rohu sedadla, šíji nachýlenu mezi rameny do předu skleslými, oči majíc přivřeny slastí i bolným pohnutím, požitkem i smutkem, a snad také únavou po včerejší cestě

a dnešním chození městem. Tak seděla zde jako zničena, jako vydána v šanc bez milosti a bez obrany příboji těchto tónů, v nichž zjevuje se celá druhá, temná, noční polokoule života, se svou jedovatě sladkou vegetací lásky, jež je zasvěcena smrti.

A všecka zemdlená, oněmělá, s úsměvem očarování a mocného pohnutí dala se zavésti pak k večeři do jednoho z obrovských restaurantů zvláštního tohoto města, v němž kult umění kvete prostřed výparů temných bavorských piv. Poslední večer! Zítra ráno odjedou. Závažnost těchto okamžiků zadržovala jim slova na rtech a nutila je připomínati si, že je škoda každé minuty a že nelze přece se takto rozloučit, zde ve hluku veselých filistrů, rozjařených pivem a hovorem. Dráždilo je toto okolí a jako společným instinktem hnáni vyslovili současně přání dostati se co nejdříve odtud.

Ubírali se do svého hôtelu, ona zavěšena těžce do jeho ramene — i to ponejprv a naposled. Ale co bude, až tam přijdeme? pokoušela Jana Marka naléhavá otázka. To není přece ještě vše — takto nelze se rozejít! Něco bude, něco ještě musí být! rozepěla se mu krev v žilách, a paže jeho svíralo vždy pevnější měkkou teplou ruku, k němu přitisklou.

Vešli do hôtelu a zastavili se u dveří jejího pokoje.

„Není přece možno takto se rozejít,“ zašeptal. „Smím přece dále, alespoň na chvíli? Považte přec — poslední chvíle! Či nesmím ani jednou v životě býti s vámi o samotě?“

Se srdcem šíleně bušícím čekal na odpověď.

„Jsem velice unavena a nemohu ani dýchati v těchto šatech,“ pravila, dívajíc se po svém zvyku kamsi do dálky, jako by šlo o věc zcela lhostejnou. „Potřebuji oddechu.“

„Zaklepu tedy za čtvrt hodiny. Smím?“

„Ale považte jen . . .“

„Bojíte se mne snad? Což mne neznáte? Nebylo by to proti celému duchu oné lásky, kdybych krásu toho, co jsme žili, zkazil nějakou pošetilostí — dnes v poslední chvíli —?“

Oči jí zasvitly díkem pochopení.

„Ne, vás se nebojím, ale celá ta situace . . . . Považte jen, čím by to bylo v očích lidí. Je to něco strašného, čeho se odvažuji. Ale —“ dodala pojednou s nevyzpytatelnou nelogičností žen ve chvíli, kdy podléhají útoku mužovu, „nu, zaklepejte tedy za čtvrt hodiny.“

Když pak za čtvrt hodiny dovolila mu vstoupiti, zastal ji stojící uprostřed pokojíka, oděnou v lehkou volnou bluzu s poodhalenou šíjí. Nebyla to již nedostupná princezna, obestřená leskem a září divadla; v její kráse bylo nyní cosi přítulně měkkého a k důvěrnosti vábícího — něco, co jej svádělo, vidět v ní milenku.

A když zavíral za sebou dveře, bylo mu, jako by je zavíral za celým způsobem svých dřívějších styků s ní a jako by, ocitnuv se v tomto pokoji, byl se postavil na půdu skutečné erotiky. Bylo mu z toho úzko a teskno, ale cítil, že přese všecky sliby a předsevzetí stěží zadrží síly ženoucí jej k okraji příkrého srázu.

Pokynula mu, aby usedl vedle ní na pohovku. Místo toho vrhl se před ní na kolena. Líbal jí ruku, šeptaje slova vášnivá a něžná.

Pak umlkl a položil jí hlavu do klína, s pocitem, že se nad ním zavírají vlny. Ruka její hladila mu jemně hlavu a pohrávala s jeho vlasy.

Povstal, usedl na pohovku a objal ji. Ponejprv dotekl se její šíje, ponejprv ucítil měkkost oblých jejích paží. Hlava její překotila se mu přes rameno s bezmezností dokonalého se vzdání. Políbil ji, nejprve zdlouha a zbožně, vkládaje všecku něhu a vděčnost do tohoto prvého splynutí jejich rtů, ale další polibky sypaly se již se vzrůstající prudkostí, a každým z nich stupňovala se jeho sladká závrať.

A co bylo proň věcí úžasnou, nepochopitelnou: ona neodporovala, nevzpínala se, podléhala mu vždy víc a více! Tedy přece, i ona — a veliké poznání ženy zasvitlo mu v hlavě, zatím co spočíval přissát na jejích rtech. I ona, pyšná a chladná, chce svůj podíl štěstí, i ona jest dítě lidské s toužícím srdcem a nepokojnou krví, i ona, jeho vidina bílá a vonná, je schopna vrhnouti své panenství do plamenů lásky! Což necítí její ruku kolem své šíje, objímající ji a vinoucí ji k sobě, pohyb to, jenž u ní, plaché a malomluvné, nemůže přece znamenati nic jiného než: líbej mne ještě, jen líbej!

Byl jako beze smyslů. Líbal ji, ne už jenom na rty, ale na oči, čelo, spánky a na šíji, na tu měkkou, mléčně bílou šíji, jejíž cudné krásy se byl tolikráte svým okem zmocnil. Pod rozhalenou bluzou rozkvetla rozkošná něha jejího hrdla, zasvitla bílá hruď, a klenba mladých dívčích ňader zavlnila se mu před zrakem ani ne jako skutečnost, spíše jen jako pouhá tucha a stín — —

Ještě jediný další pohyb vášnivý a brutální, a byla by překročena poslední mez. Ruka Markova váhala — věděl‘, že závisí na těchto několika vteřinách všecko vyznění jeho lásky.

„Ne, ne!“ zaúpěla v tom však ona, a z těla jejího, tak sladce se mu odevzdávajícího, vyšlehla pojednou síla mocného odporu.

Ruka mu sklesla.

„Chcete vše zkazit? Víte, co jste slíbil?“ pravila vyčítavě, vymkla se mu z objetí, a nežli se nadál, seděla vedle něho s hlavou vztyčenou, sama v sobě pevná a nezviklatelná, upravujíc si rozcuchaný vlas.

I v jeho nitru ztichla rázem bouře. Jak se jen tak mohl zapomenouti, tak umlčeti svou těžce nabytou, tesknou sice, ale tak utěšenou moudrost? Co žádal vlastně na této chvíli zaslepené smyslnosti? Její tělo? Stála by ta rozkoš chvíle, již by mu ono mohlo poskytnouti, za tu zkázu snu, za to rozčarování vidiny, za to probuzení dravé žízně, jež by následovalo? Což neví, co je to ženské tělo? Nelíbal již tolik rtů a šíjí také krásných? A polibek — nemá-liž vždy příchuť hmoty, dech masa, něco, co lze konec konců cítiti na rtech každé ženy? Vzpomněl si na to, co se odehrávalo v něm tehdy při naslouchání „Tannhäuseru“ — klamu smyslů chtěl uniknouti, nový zákon najíti. Dala mu jej, a nyní by jej chtěl porušiti?

Sklopil hlavu k její ruce, líbal ji dlouze a prosil za odpuštění. Neřekla nic, ale zdvihla jeho ruku, vzala ji do obou svých dlaní, hladila ji a pohlédla mu do očí, vesele a čistě.

Nebyla to už milenka, byla to opět dívka jeho snu, panna nedotknutá a neposkvrněná.

Políbil ji na čelo a při tomto bratrském polibku mluvila duše jeho neslyšitelně k ní: Jdi za svým osudem, panno čistá a neposkvrněná! Dej se nésti větrem života a rozplyň se mi v dálce, vidino moje sladká, líbezná. Nemohu tě zastaviti na tvé dráze: staneš se ženou v náruči jiného, budeš matkou, snad i nevěrnou manželkou a milenkou někoho třetího, vášeň tě sežehne a špína dne tě potřísní. Ale není přec možno, abych tě od toho zadržel. Chceš a musíš do života! Nemohu žádat, abys zůstala jím navždy nedotknuta jen proto, že tomu chce můj sobecký sen. Jdi za svým osudem, panno čistá a neposkvrněná!

A při tomto posledním polibku na čelo zůstalo; nic více už nebylo.

Ráno odjížděli spolu, ale z obavy, aby nebyli poznáni některými česky mluvícími spolucestujícími, mluvili spolu již jen jako cizí sobě lidé. Bylo na ní viděti účinky těžké noci: tvář její byla bledá, rty zsinalé, oči zarudlé. Venku zíval podmračný a chladný den, ale jim proudily ještě sluchem, srdcem a všemi nervy čarozvuky včerejšího tristanovského večera.

A když vlak vjel do pohraničních lesů, postavili se do průchodní chodby rychlíku a vyměnili spolu šeptem, ve chvatu, několik posledních vět. A když vlak zastavil v České Kubici, vystoupila ona rychle, pokynula mu zcela konvenčně, a než se nadál, zmizela mu kdesi, za kterýmsi rohem staniční budovy, takže vlastně ani dobře nevěděl, kam a jak.

Tak skončilo vše bez dramatičnosti a krásy, tak to bylo roztříštěno nárazem nudných všedních věcí, tak shltnul jeho vidinu střízlivý, šedý, zívající den!

Ale co na tom? Jen nazpět, nazpět, do říše snu a vzpomínky!

Tam hodiny minulého štěstí, mrtvé, odvanuté zkvétají krásou věčných růží. Tam hudba zní, podzemní pramen, zázračný a nezastavitelný, zpodobující svým rythmem zápas, změnu a mukyplnou práci života.

Hudba, plynoucí do nekonečna jako čas, ale božskou linií své melodie nad ním vítězící. Hudba, poslední, nejhlubší forma pro tok minut a hodin, osvobozující je od kletby zániku a propůjčující jim kouzlo věčného návratu. Nikdy už nespatří této dívky, nikdy se mu nevrátí chvíle s ní prožité, ale kdykoliv chce, může se ponořiti do magického proudu tónů a vždycky se tam shledá s obrysem její vidiny, se stínem její duše.

Hudba, soucitná a něžná matka duší, jako jest země matkou těla. Jako do země mrtvé tělo, vrací se do ní duše, v jejím objetí pochovává své mrtvoly, na jejím klíně vyplakává se z křivd a krutostí života, v jejím hlase nalézá útěšnou ozvěnu posledních prahlubin i tuchu věčnosti.

Hudba, jíž děkuje za tento svůj podivný román, v němž tolik snil a tak málo žil, za tuto lásku, tak skromnou a ústupnou, tak již předem všeho se zříkající — ale přes to, ba právě proto nejkrásnější ze všech jeho lásek.

A nejmoudřejší! Tak si opakoval stále v duchu, zatím co vlak letěl ku Praze: Hle, tolik žen jsem již poznal a líbal, a u každé jsem ztratil něco ze svého mládí, čistoty a síly. Jen tato jediná, jíž jsem se nedotekl až do poslední chvíle, ona jediná mi nic nevzala, jen všeho mi přidala. A to jen proto, že žil tuto lásku v nejvlastnější sféře svého ducha a svého umění: ve sféře hudby. Tomuto umění děkuje za moudrost, jíž se předem vyzbrojil do této lásky a jež ho zachránila před ztroskotáním. Neboť ano, tak to cítil ponejprv jasně a určitě ve svém životě: umění není jen zábavou, rozkoší, povznesením a opojením — ono je také moudrostí.

Kdyby byl obyčejným milencem, vracel by se nyní zlomen a nešťasten, ale ježto prožil všecky možnosti tragiky, ztráty a rozloučení již předem ve velikých výtvorech tónových, jest jeho resignace sladká, povznášející, a jeho ekstase wagnerovské otevřely mu více poznání, nežli by ho našel v celých svazcích školské filosofie.

A dole v hlubinách svého nitra cítil, jak paprsky tohoto poznání dráždí dřímající jeho tvůrčí síly. Harmonie slyšel temně šumět, a tyčily se v mohutné architektury; melodie slyšel roditi se, zpívati a spřádati se — vše v barevných mlhách a nejasném víru. Ano, toť rozkoš prvého početí, enthusiasm roznícené tvořivosti, obestírající horkým dechem embryo díla! A temné tyto massy sněných zvuků uklidňují se ve svém zmateném těkání a víření; pohyb jejich nabývá rythmické zákonnosti; počínají točiti se v kruhu a kroužiti kolem určitého bodu, jenž jako svítící pevné jádro všecko k sobě přitahuje a vše svým světlem proniká. Toť idea ve své síle a ocelovém svém lesku — idea hudební básně, mohutného díla symfonického, v něž by chtěl vložiti všecko étherné kouzlo své vidiny, žhavé opojení krásy, slzy ztráty i vznešený mír své výsledné moudrosti.

Vytvoří toto dílo? Ano, cítí, že má k tomu sílu i odvahu. A je tím povinen nejen sobě, ale i té, jež daleko od něho, sražena dolů s olympické výše umělecké blaženosti, jde za svým osudem, za svým těžkým ženským osudem.

Po návratu do Prahy neodolal, aby ještě toho dne nešel do divadla. Byla opera. V hledišti uvítal jej veselý šum a ladění nástrojů. Ale slečny Olgy Bouškové tu již nebylo. Nebyla ani její čtvrtka, a na místě ní vedle Jana Marka seděl tlustý jakýs holohlavý pán. Nikdy jí zde již nespatří. Ale co na tom, šeptal si a oči mu při tom vlhly, co na tom! Jen nazpět, nazpět, do říše snu a vzpomínky, tam hodiny mrtvého štěstí zkvétají stále krásou věčných růží.

Setmělo se rázem v hledišti. Šum utichl, prvé akkordy ouvertury zazněly.

A nebylo nic než tma a v ní hudba.

Dr. Servác Heller:

Ze života Svatopluka Čecha.

Na podzim roku 1871 opustil Svatopluk Čech Prahu, ubíraje se domů k rodičům do Vraného, aby se tam, nerušen žádnými starostmi, připravil na první právnické rigorosum. Již z této okolnosti je vidno, že Čech tehda ještě v úmyslu měl státi se advokátem; jinak byl by se spokojil odbytými třemi státními zkouškami, které pro úřednickou kariéru úplně stačí. Státi se spisovatelem z povolání, Čech tehda ještě nikterak nehodlal. Také mu k tomu nikdo z rodiny ani z přátel a známých neradil. Ve Vraném zabral se Čech do studia, jež arci ob čas přerušoval tvorbou básnickou a v první polovici roku 1872 přibyl do Prahy, aby se podrobil „přísné zkoušce".

Zavítal ovšem jako host do mého panického bytu a byl mi více než srdečně vítán. Jako by v našem družném životě nebylo ani žádné přestávky bývalo, obnovil se ihned náš dřívější poměr, a já, znaje Svatoplukovu nezměrnou dobrotu a z ní časem vyplývající bezstarostnost, ne-li lehkomyslnost, osobil jsem si — s jeho tichým souhlasem — jakousi kuratelu nad jeho financemi. Věc měla se takto: Koncem roku 1871 vydala „Matice lidu" spis „O čarodějství a pronásledování jeho v zemích křesťanských", jejž byl Svatopluk Čech dle dobrých pramenů pečlivě zpracoval a jehož výnos předem již určen byl na úhradu výloh s rigorosem spojených. Svatopluk zmocnil mne, abych honorář za spis ten vyzvedl a pro něj uschoval, což jsem já arci také „rigorosně" provedl. Když pak Svatopluk přijel, odevzdal jsem mu asi 150 zlatých na zkušební taxu, na kolky, zpropitné a jinakou útratu a doložil jsem: „Až budeš míti odbyto rigorosum, dostaneš ještě nějakou částku, a pak ti udělám účet."

Svatopluk požádal, aby mu určen byl „termín", a projevil úmysl, než den zkoušky nadejde, že ještě svoji přípravu v některých partiích doplní. Určování termínu dělo se tehdáž na pražské universitě rychle, zejména když kandidát z venkova přibylý z hospodářských důvodů o to žádal, ale týden, čtrnácte dní, musilo se přece do rozpočtu vzíti. Zkušební taxa obnášela tehda 60 zlatých, a vzhledem k tomu rozpočetl jsem pro sebe, že by Svatopluk s odevzdanými penězi zcela dobře mohl vystačiti, a nestaral jsem se prozatím dále o jeho výdaje, a to tím méně, ježto Svatopluk v těchto dnech svými vlastními cestami chodil, tak že jsme vždy jenom dopoledne — tak asi do 11. hodiny — spolu se bavívali. Svatopluk měl již termín, a já zůstával jsem proti obyčeji více mimo dům, aby host můj měl ticho a nerušený klid ke studiu. Zda-li klidu toho skutečně také užíval, nebylo mi určitě známo, ale měl jsem nejeden důvod o tom do jisté míry pochybovat. Leč to mi starostí nedělalo, ježto jsem byl docela jist, že Svatopluk při rigorosu dobře, ne-li výborně obstojí.

Redakce „Národních Listů“ zaměstnávala mne tehda, ježto vídeňská pošta teprve asi o půl desáté večer docházela, vždy silně přes desátou hodinu, načež teprve k večeři do hostince jsem chodíval a tedy asi teprve k půlnoci domů se vracíval. Jednoho večera, vrátiv se po 12. hodině, nalezl jsem Svatopluka ještě bdícího. Ležel v posteli a četl. Uvítal mne žertovně a z jeho poněkud rozpačité řeči vycítil jsem ihned, že něco chce. „Kam pak zapíšu, že mám dnes ještě potěšení s tebou mluvit?“ pravil jsem, jako bych nic neznamenal, a svlékal jsem se rychle. „To víš, ošklivče,“ odpověděl Svatopluk, „že bych buď ještě nebyl doma, anebo již spal, . . . kdybych . . . s tebou nemusil mluvit.“

„Je záležitost tak naléhavá, že musí být projednána ještě v noci?“ otázal jsem se znovu, jako bych stále ještě nechápal. „No — není tak nutná, ale ráno mohl bys mi odejíti, a já mám dopoledne zaplatit taxu . . .“ vypravil Čech rychle ze sebe a dodal: „No, nesměj se, bídníku — Máš přec ještě nějaké peníze pro mne? . . .“ „Poslechni, Svatíčku,“ odpověděl jsem vesele, „vyhrál jsem vědro plzeňského ležáku!“ — „Ale co je mi do toho, příznivče,“ namítl už směle Svatopluk, „mluv, jak je s penězi?“ „O, děkuju, dobře,“ odvětil jsem, „a s pivem je také dobře. Vsadil jsem se s Biřtlem (tak říkali jsme Frant. Klementovi), že těch 150 zlatých v několika dnech probiješ a ani taxu nezaplatíš. Vyhrál jsem, jak figura ukazuje, a zvu tě na veselou pitku. Nu — ale uznání ti musím projevit a to svrchované: za těch několik dní půl druhé stovky ubičovat — to je výkon! . . .“ — „Bídníku, nehrab se mi ve svědomí a pověz raději, jak je s kasou?“ protestoval už skoro vesele Svatopluk. — „Tak jen klidně usni!“ pravil jsem jaksi mentorsky. „Zhasni světlo a buď bez starosti! Ráno dostaneš sto zlatých, a ještě nějakou částku nechám si za rukou, abys měl po rigorosu na nějaké bene a na cestu do Vraného.“

Opět minulo několik dní. Přišel jsem domů asi v jednu hodinu s půlnoci. Svatopluk proti obyčeji zase četl. „To jsem rád, že tě zase vidím!“ zvolal jsem vesele, tváře se, jako bych neměl ani nejmenšího podezření, ačkoli jsem už věděl, kolik zase uhodilo. „Co pak to čteš, že jsi zapomněl na spaní?“ Svatopluk odpověděl jaksi stísněn: „Hammerlingova „Abasnera v Římě“ . . . nechal's jej tu ležet na stole. Docela nerozřezaný exemplář, patrně's do něho ani nenahlédl.“ — „Dosti času! Aspoň mi povíš, stojí-li za čtení? Ale teď už si dejme pokoj! Dobrou noc!“

Ulehnuv, dělal jsem, jako bych spal. Pojednou slyším jakési starostlivě tlumené volání: „Packu! Búci! Nespi!“ — „Co pak bys rád? Co tě zase trápí, že nedáváš pokoje?“ pravil jsem jaksi káravě. — „Poslechněte, Búci,“ pokračoval Čech, ale velmi ostýchavě, „onehdy jste řekl, že zbude ještě trochu peněz . . .“ Zasmál jsem se skoro rozpustile a zvolal jsem s líčenou radostí: „Pacíčku, sláva vám! Vyhrál jsem druhé vědýrko, a zase je zaplatí Biřtl! . . . Ale aby se řeč ukrátila: Kdy že děláš opravdu rigorosum? A kdy se nejpozději musí zaplatit taxa?“ — Svatopluk odvětil zkroušeně: „Zítra

odpoledne dělám rigorosum, a ráno musí býti zaplacena taxa. Kolik máš ještě pro mne peněz? . . .“ „Tak, když už není nebezpečí, že bych vyhrál ještě třetí vědro plzeňského, tedy slyš a věz: Dostaneš ještě stovku, ale pak už ani krejcaru! Uděláme spolu účet, a nenecháš-li si něco na cestu, půjdeš do Vraného pěšky!“ Svatopluk zhasil spokojeně světlo a klidně usnul.

Po skvěle odbytém rigorosu pak dostal ještě několik desítek a „zaflámovav“ si opět trochu, odejel domů. Mnoho-li si v tobolce odnesl, zůstalo jeho tajemstvím.

„Jak mohl tolik peněz za tu krátkou dobu utratit?“ táže se asi čtenář. Rozdal je! O tom nebylo žádné pochybnosti. Svatopluk Čech byl totiž — jak jsem již pravil — bezpříkladné dobrotisko, čehož lidé často zneužívali. Svatý Martin daroval polovici svého pláště — Svatopluk Čech rozdal nejednou plášť celý!

Jak z Čechova životopisu známo, zahájil Svatopluk svoji právnickou praxi v advokátní kanceláři dra. Josefa Fürsta ve Slaném. Každá jeho biografie o tom vypravuje, ale žádnému ze svých biografů nesdělil asi Svatopluk podřízenou okolnost, kterou jsem již tehda považoval za jakousi pikantní dissonanci v jeho působení: Svatopluku Čechovi, tomuto vezdy básnicky rozpoloženému idealistovi, byly v kanceláři dra. Fürsta přiděleny, mimo jiné asi ještě věci, všechny paternity, jež kancelář k vyřízení — po dobrém anebo po zlém — přijímala, a těch bylo prý tehda hojně! Mně aspoň pravil Svatopluk nejednou se smíchem a s přídechem sarkasmu, že jsou paternity u Fürsta jeho vlastním ressortem, a že má nejlepší naději, státi se v tomto oboru hledaným specialistou. Při tom neopomenul nikdy doložiti, že je Slané pro toto odvětví advokátní praxe střediskem zvláště bohatým. Prosím však čtenáře, aby neráčil přehlédnouti, že to bylo mluveno v prvních letech sedmé desítky minulého století, a že se Čechova tehdejší slova na nynější poměry ve Slaném a v Slánsku snad nikterak již nehodí . . . Čechovo zaměstnání ve Fürstově kanceláři přispělo každým způsobem k tomu, že jsem roku 1873 neměl příliš těžkou práci, přemluviti Svatopluka, aby Slané opustil, do Prahy se vrátil a zde — vedle právnické praxe — se mnou v redakci týdenníku „Lumír“ se uvázal.

Založení časopisu „Lumír“ vykonalo značný účinek na literární tvorbu a běh života Svatopluka Čecha, a nebude snad tedy nevhodno, věnovati této události i zde trochu místa.

Když koncem roku 1872 dr. Eduard Grégr jakožto majitel knihtiskárny vydávání obrázkového týdenníku „Květy“, jehož redaktorem byl Vítězslav Hálek, zastavil, odevzdav svoje předplatitele illustrovanému týdenníku „Světozor“, nastala v literatuře, jak se tehda říkalo, citelná mezera. To jest: širší obecenstvo té mezery čili ztráty hrubě necítilo, — na to byly tehdejší literární poměry příliš nerozvinuty — ale cítili ji někteří spisovatelé a kandidáti spisovatelství, kteří k tehdejší moderně se hlásili a v Nerudovi svého vůdce, v Hálkovi pak předního repraesentanta novodobého básnického směru viděli. Časopis, jehož neredigovali buď Neruda nebo Hálek anebo Ne-

ruda s Hálkem společně, nebyl těmto literátům a novicům časopisem přesně „literárním“ t. j. časopisem, který by pěstoval a podněcoval literární tvorbu novodobou, moderní, tvorbu s rozšířeným světovým hlediskem a názorem. „Světozor“ pokládali tito spisovatelé a kadeti spíše za jakési illustrované noviny, jejichž vysokými vzory byly „Leipziger Illustrierte Zeitung“ nebo „London News“. Proto vznikla v literárním kroužku, jenž kolem Nerudy jako kolem svého slunce se otáčel, ihned po zaniknutí Hálkových „Květů“ myšlenka, aby Neruda založil časopis nový, ryze literární, bez nákladného a tehdy ještě málo působivého zatížení jakýmikoli obrázky.

Přesněji řečeno, vznikla a byla pronesena tato myšlenka v Nerudově večerní společnosti, která se tehdy co den scházela večer v plzeňské pivnici „U Ježíška“ na Spálené ulici a jejímiž stálými členy byli: dr. Miroslav Krajník, dr. Ladislav Quis, Josef Sládek, dr. Ant. Zeman (Antal Stašek), redaktor německé „Politiky“ Peneke, spolupracovník „Pokroku“ a spisovatel Ant. Sokol, Bedřich Smetana, operní pěvec Josef Lev, knihkupec Ferd. Dattel, notář dr. Jan Strakatý, lektor František Brábek, pisatel těchto řádků, a malíř Waldhauser, občasnými pak navštěvovateli architekti Zítek, Tesař a Mocker, spisovatelé Alfred Waldau a František Zákrejs, herci František Kolár, Jindřich Bittner, Polák atd. Neruda rozhodl se na projevované přání svého stoupenectva, že založí nový týdenník a že si za spoluredaktora přibere Vítězslava Hálka. V prosinci vržena věc na veřejnost, ale zatím jenom jaksi tajemně, aby zvědavost obecenstva byla vzbuzena. Neruda dal totiž čtvrtou (insertní) stranu „Národních Listů“ prostrkati, jako světlými okénky, malými inseráty, z nichž každý obsahoval jenom slovo „Lumír“. To bylo tak asi v polovici prosince a opakovalo se několikráte. Potom teprve následovaly v rubrice „Literatura a umění“ zpráva úplná a v insertech obvyklé pozvání ku předplacení na časopis „Lumír“, jehož první číslo bylo ohlášeno na den 2. ledna 1873.

Ku přípravám na vydávání „Lumíru“ náleželo také, že Neruda s námi, zejména s Josefem Sládkem a se mnou jakožto svými mladšími kollegy z „Národních Listů“, večer „U Ježíška“ se radil, které z mladých talentů by především ke svému podniku připoutal, a tu připomenul jsem Nerudovi ihned, že jest velmi žádoucno, aby „Lumíru“ co možná trvale získán byl Svatopluk Čech, jejž jsem považoval i prohlašoval za největší talent naší mladé generace. Sládek mi znalecky přizvukoval, jsa proti všeliké básnické řevnivosti, a Neruda uznávaje důležitost Čechova spolupůsobení, uložil mi, abych jakožto Čechův důvěrný přítel dojel do Slaného a Svatopluka k dodání nebo sepsání nějaké větší epické básně přiměl. Poselství Nerudou mi uložené převzal jsem tím ochotněji, ježto mi známo bylo, že se Svatopluk zanáší sepsáním epopeje „Adamité“, a docílil jsem také plného úspěchu: Svatopluk Čech slíbil, že „Adamity“ pro „Lumír“ napíše, ale nemaje jistoty, že bude míti dosti času a síly, aby celou báseň bez přestávky dokončil, vyhradil si z opatrnosti, že propůjčí Nerudovy prozatím jenom první zpěv jakožto ukázku. Neruda tuto výhradu

přijal. Mohl tak učiniti bez rozpaků, neboť pisatel těchto řádků ubezpečil jej, že Čech, jakmile první zpěv otištěn bude a to bez poznámky, že by byl jen ukázkou básně, která časem teprve napsána bude, jistě dále tvořiti bude a že takovýto nátlak na Čecha obyčejně mívá dobrý účinek. A takž tedy bylo ujednáno, že mi Svatopluk „na čisto“ již opsaný zpěv „Adamitů“ zašle, aby v 9. čísle „Lumíra“ uveřejněn býti mohl. Což se také stalo.

V sobotu, dne 22. února, krátce po 7. hodině ranní zabušil kdosi na dveře mého panického bytu ve Velké Karlově ulici v čísle 179., a když jsem — rozsvítiv lampu — otevřel, vešel do světnice venkovan nevelikého vzrůstu, maje na hlavě huňatou čepici s ušima a krk tlustě obalený vlněným šálem, na kníru rampouchy a v záhybech šatu všude plno sněhu — učiněný sněhulák. Pozdraviv krátce, rozepial kabát, vyňal ze vnitřní kapsy velké tlusté psaní a pravil:

„Pan Čech vzkazuje pozdravovat a posílá ten rukopis.“

„To jste přijel nejspíše na trh a vzal jste s sebou panu Čechovi to psaní?“ otázal jsem se přijav od sněhuláka rukopis.

„I toto!“ odpověděl mužík. „Pan Čech si mne najal. Psal až skoro do dvou hodin s půlnoci. Od dvanácté jsem čekal v jeho pokoji a pil čaj s rumem, jejž mi pan Čech uvařil. Potom, když bylo dopsáno, vzal jsem nohy na ramena a za pět hodin jsem s tím tady. Ať to někdo po mně dokáže!“

V obálce odevzdaného mi „psaní“ nalézal se první zpěv „Adamitů“, jejž byl Čech po posledním zpracování skutečně „na čisto“ opsal. Opis byl patrně ve chvatu pořízen, neboť na písmu byla všude přischlá vrstva posýpátka — básník neměl ani času, aby vyčkal, až písmo oschne . . .

Scéna se slánským poslem se opakovala, ale tu našel Svatopluk ve Slaném „příznivce“, který mu takovouto expedici nadále uspořil — byl to tehdejší poštovní expeditor pan H. Ryba, nyní poštovní správce v Dobříši. Výtečný tento muž seznámil a spřátelil se s Čechem v hostinci „U beránka“, kdež společně obědvávali a také večer vždy nějakou hodinu se bavívali, a vystihnuv Čechovu vzácnou práci, prokazoval mu cennou zásluhu tím, že jeho zásilku i v docela neúřadní době pro expedici přijímal. Svatopluk psával „Adamity“ vždy večer, nejenom po odbyté kanceláři, nýbrž také po odbyté večeři a zkrácené zábavě „U beránka“, a tu přicházel pak kolem druhé hodiny noční k poště, zaklepal na okno a žádal pana expeditora Rybu, aby mu rukopis ještě přijal a poslední poštou, která o třetí hodině ranní odjížděla, do Prahy odeslal. Pan Ryba vyhověl vždycky ochotně Čechově žádosti a získal si tím jeho trvalou vděčnost.

Dne 28. února 1873 uvítal jsem v literární rubrice „Národních Listů“ hlučnou fanfárou Svatopluka Čecha jakožto spolupracovníka „Lumíra“. Chvála, kterou jsem tu mladému básníkovi vzdal, zdála se mnohým ukvapenou, a sám Neruda se — když ji přečetl — trochu ironicky pousmál, ale poněvadž se tou fanfárou činila „Lumíru“ velká

reklama, nenamítl nic, než toliko, abych přílišným vynášením Čechovi nezpůsobil trému, čehož jsem se já arci nikterak neobával.

V měsíci březnu ochuravěl jsem, a obdržev od dra. Julia Grégra delší dovolenou, odebral jsem se na zotavenou do Jihlavy, kdež moje matka tehda ještě žila. „Lumír“ docházel ovšem za mnou, a já četl jsem každý jeho řádek s kritickou pozorností. Byl jsem s ním spokojen. Ale pojednou, kdysi v měsíci dubnu, mne došlé číslo jaksi zarazilo: svým na Nerudu až skoro nervosně vycvičeným „čichem“ rozpoznal jsem, že na celém čísle Nerudova faktura již schází, že není už nikde znáti Nerudovy politury, Nerudových škrtův a jeho charakteristických oprav. „Tak už ho to zase omrzelo!“ zvolal jsem nemile dojat a začal jsem nevrle rozjímati, kterak je „Janoš“, — tak jsem totiž Nerudovi říkal, — jako redaktor nestálý, netrpělivý a nedočkavý a tak dále; potom však jsem se přece utěšoval, že Neruda byl snad jenom při tomto čísle jinak zaměstnán a že příště už znovu jeho upravující ruka na „Lumíru“ bude patrna . . .

Přišla další čísla — a úpadek byl zcela zřejmý, již nepopiratelný.

Počátkem června vrátil jsem se do Prahy, a první moje cesta byla k Nerudovi. „Prosím tě, Janoši, co se to děje s „Lumírem“? Tys jej patrně opustil . . .?“ — „Už dávno, milý brachu,“ odpověděl Neruda. „Obecenstvo nás nechalo na holičkách. Nejde to! Hálek to nějak dotluče. „Lumír“ přestane koncem června vycházet. Už jsme dali vysázeti manifest na rozloučenou se svými nečetnými odběrateli!“

Začal jsem činiti námitky, vytýkaje Nerudovi, že nemá vytrvalosti, že při založení nového časopisu dlužno se opásati trpělivostí a vydržeti, až si časopis hojně přátel získá, ale Neruda odvětil skoro kousavě: „Milý hošíčku! Já mám již v tomto oboru zkušenosti: nezachytí-li se časopis, dobře založený časopis, ihned, neujme se pořádně už nikdy. Nabídl jsem se českému obecenstvu, že mu pořídím časopis, jaký jen vypěstovati dovedu, pleno titulo publikum nechce; dobrá, já se mu vnucovati již nebudu . . .“

Po této rozmluvě vyhledal jsem Hálka a žádal ho důtklivě, aby ohlášení, že „Lumír“ přestane vycházeti, ještě do tisku nedával. Proč by se tak státi nemělo, nedovedl jsem mu ještě říci. Prohlásil jsem prostě, že učiním nějaké pokusy, aby „Lumír“ byl zachráněn. Hálek uznal, že věc ještě nějaký týden může počkati, a já byl jsem rád, že je získán aspoň odklad.

Asi za hodinu potom mluvil jsem v redakci „Národních Listů“ s Josefem Sládkem a učinil jsem mu ihned návrh, abychom se společně „Lumíra“ ujali a jej sami dále vydávali. Sládek pln veselé odhodlanosti beze všeho rozmýšlení přivolil, zvláště když jsem mu byl připomenul, že mám pevnou naději získati naší kompagnii Svatopluka Čecha a dra. Otakara Hostinského, a večer již ohlásili jsme „U Ježíška“ Nerudovi, že si přejeme, aby nám „Lumír“ byl postoupen. Neruda, pokládaje věc za nerozmyšlený mladický nápad, odbyl nás jakýmsi žertem a doložil pak, že si o tom ještě promluvíme. Následujícího dne večer získal jsem v Novoměstském divadle, jež

stálo na místě, kde nyní se nalézá restaurační zahrada nového německého divadla, Otakara Hostinského, a opět následujícího dne zajel jsem do Slaného, abych Svatopluka Čecha pro podnik získal. Svatopluk vyslechnuv moji zprávu o „Lumíru" a můj návrh, rozhodl se rychle, že přání mému vyhoví, poděkoval se dru. Fürstovi z úřadu koncipienta a obdržev dle svojí žádosti propuštění, rozloučil se s bratrem Vladimírem, jenž byl tehda také ve Slaném jakožto hospodářský úřadník hraběte Jindřicha Clama (Martinice) jakož i s ostatními známými při veselé pitce a přestěhoval se na Vinohrady, kdež jeho rodiče od nějaké doby již bydleli.

Neruda a Hálek vidouce, že Sládek a já na další vydávání „Lumíra" vážně pomýšlíme, dali nám ku konci měsíce června na večer dostaveníčko do zeleného kabinetu tehdejšího „Národního klubu," jenž měl svoje (první) velmi elegantní místnosti v Portheimově domě na Ferdinandově třídě, abychom tam podrobnosti převodu ujednali. Čech a Hostinský do této schůze nepřišli, ježto pouze v redakci súčastniti se chtěli, ale jinak o hospodářské záležitosti podniku nikterak starati se nehodlali. Neruda a Hálek byli v této ujednané večerní konferenci vážnější, než jsme byli zvyklí je vídati, ba na Nerudovi bylo patrno, že ho celá věc valně netěší. Jeho dotýkalo se asi nemile, že dva mladí jeho stoupenci mají naději a odvahu provésti to, co on, zkušený mistr, již měl za ztracené a nemožné. Zcela jasně vysvitla jeho nevole ke konci našeho jednání, když jsem byl na Hálkovo napomenutí, abychom si věc ještě jednou rozmyslili, vesele odpověděl, že máme již rozmyšleno, že jsme — Sládek a já — odhodláni co možná dlouho vydržet a že si děláme dobrou naději již proto, že kromě „Světozora" není vlastně žádné konkurrence. Tu vyrazil ze sebe ostře Neruda: „Jenom švindlem mohli byste „Lumír" udržeti!" — Odpověděli jsme, že nikoli švindlem, nýbrž vytrvalým úsilím nad nepřízní doby zvítěziti hodláme, a schůze byla by málem skončila dissonancí. Té zabránila však naše upřímná oddanost Nerudovi a pak Hálkova zrovna klassicky dobrosrdečná říznost. Uzavřena beze všech zbytečných formalit ústní smlouva, kterouž jsme — Sládek a já — „Lumír" na vlastnictví převzali se všemi jeho aktivy a passivy. Aktiva nebyla arci téměř žádná, kromě několika centů potištěného velínového papíru, ale dluh u tiskárny za tisk a papír byl dosti značný. Však to naší důvěře nevadilo. Měli jsme přesvědčení, že vytrvale dobře vedený, zajímavý a literárně cenný časopis ujmouti se musí, a dali jsme se tedy chutě do redigování. Každá novota těší a nás těšila dvojnásob, ježto nám také lichotila myšlenka, že pokračujeme v díle, oběma předními literáty nové školy zahájeném — a jak se zdálo — jejich síly přesahujícím.

Začali jsme docela s holýma rukama na stole prázdném. Rukopisů jsme od Nerudy a Hálka žádných neobdrželi a také ani výslovně nežádali. Chtěli jsme začíti raději s ničím, než se starými závazky, jež bychom byli snad považovati musili za neprospěšnou přítěž. Byli jsme totiž zásadními odpůrci stereotypně se opakující litanie jmen, s nimiž jsme se po léta již všude setkávali, a toužili

jsme po svěžím střídání firem a vzorů co možná nových. Některé zvláště slibné talenty, jež byli Neruda a Hálek na kolbiště uvedli, jako na př. geniálního R. E. Jamota (dra. Jos. Thomayera), snažili jsme si ovšem pojistit, ale jinak chtěli jsme dále, vždy dále získávat, objevovat a na Parnas uvádět. Jakou měrou se nám to podařilo, náleží posouditi jiným; zde postačí, připomenu-li jenom povšechně, že jsme byli spokojeni a že byla s námi spokojena také všechna, abych tak řekl, pokroková intelligence česká.

* * *

Svatopluk Čech byl tedy zase v Praze, ale prosté účastenství v redakci zábavně poučného týdenníku stačiti mu nemohlo, a to tím méně, ježto jsme se zavázali, že budeme všichni čtyři redakci a vůbec vydávání „Lumíru" obstarávati bez všeliké odměny a náhrady. Šlo tedy o to, aby Svatopluk v advokátní praxi pokračoval, ale ovšem jenom takovou měrou, aby mu zbývalo ještě času a síly k literární tvorbě. Ve zcela krátké době podařilo se mi nalézti pro Svatopluka Čecha kancelář zrovna ideální. Dr. Robert Nittinger, mladý ještě advokát velmi povzneseného smýšlení a snažení, tehda jednatel Národního klubu a tedy předák stále již se uplatňující strany mladočeské, porozuměl ihned, oč jde, a projevil ochotu, že přijme Svatopluka za koncipienta na polodenní jenom praxi. Dr. Nittinger, jenž byl muž zámožný a svobodný, byl advokátem — jak jsme říkali — jenom pro parádu, odmítaje všechno výdělkářství a přejímaje ku provádění jenom věci, které ho zajímaly a těšily. Následkem toho měl kancelář velmi slabou — jediný mundant a sollicitátor mu stačili a ti pracovali s ním zcela pohodlně v místnostech elegantně zařízených. Svatopluka Čecha přijal za koncipienta nikoli z potřeby, nýbrž z mecenášské snahy, aby mu zjednal praxi pohodlnou, příjemnou a všech triviálností prostou, čili prostě řečeno, aby Svatopluk praktickému právnictví se neodcizoval a zapsaným koncipientem zůstal, ale při tom přece beze všeho přepínání sil spisovatelsky činným býti mohl. Svatopluk přestěhoval se zase ke mně, ježto byl otec jeho přijal kdesi místo hospodářského ředitele. S počátku se Svatoplukovi u dra Nittingra skutečně velmi líbilo. Dvorně šetrné, opravdu kollegiální a veskrze charmantní jednání chefovo naplňovalo jej vzácným uspokojením. Ale za nedlouho dostavily se mu vrtochy přespříliš „úzkého" svědomí. „Poslouchej," pravil mi po několika dnech, „u toho Nittingra je divná kancelář. Přicházejí strany a žádají, abychom převzali jejich spory. Dr. Nittinger vyslechne je, nahlédne do spisů a řekne pak: „Milý příteli, my toho máme moc, nestačíme ani na všechno — jděte, odevzdejte to dru Janu Kučerovi, ten vám to provede rychle a dobře. A my zatím nemáme co dělat." . . . Jindy zase mi Čech vypravoval: „Tak dnes přišel jsem do kanceláře, vlastně ke kanceláři až po deváté. Kancelář zavřena. Zazvonil jsem, a sluha mi otevřel. Zasedl jsem ku svému stolu a začal si shledávati nějakou práci. O půl desáté přišel mundant a sollicitátor ve tři čtvrti. Doktor zavítal v deset. Nesl v náručí haldu nově došlých časopisů. Přisedl ke mně, odstrčil

metafysickou jakousi rušenou držbu, jejíž záhady jsem právě začal zkoumati, položil přede mne „Journal de beaux arts“, illustrované „London News“, „Globus“ a co všechno ještě, podal mi havanské cigaro a začal rozmlouvati o nejnovějších zjevech světové umělecké tvorby. O jedenácté, podívav se na hodinky, pravil: Musím do schůze výboru pro zbudování Národního divadla — pane kollego: máte-li doma něco lepšího na práci, nemařte tu čas, zítra je také den! Tamhle pánové zde ještě nějakou půl hodinu zůstanou, potom Jakub zavře.“ — Po několika nedělích prohlásil Svatopluk večer, když jsme byli redakční práci u svého kruhového stolu ukončili a každý ze džbánu těžkého ležáku od „Vořechovských“ si nalili: „Búci, já tě musím zarmoutit: u Nittingra déle nezůstanu!“ — „Co pak se ti tam stalo, že zase chceš měnit?“ zvolal jsem udiven. — „I nestalo se mi takto nic, ale víš, on mně ten Nittinger platí zadarmo! Není tam co dělat. Posílá všechny téměř strany pryč a předkládá mně místo akt všelijaké věci v různých jazycích ke čtení anebo se baví se mnou o věcech právnických, o sporech politických, o národních otázkách a literárních problémech . . . zkrátka: to není žádná práce, a za pouhou zábavu já plat bráti nechci! To není služné, co dostávám, to je čirá subvence, a proti přijímání nezasloužených peněz se můj cit bouří. Nittinger je muž nadmíru šlechetný, ale já mecenáše ještě nepotřebuju!“ — Všechny moje námitky byly marny a také všechny přátelské domluvy Nittingrovy. Svatopluk od Nittingra odešel a vstoupil do kanceláře dra Jana Vašatého, která byla čiročirým opakem kanceláře Nittingrovy: pracovních sil mnoho, práce hojná a tuhá, kázeň, ba dressura příkrá, praxe neobmezená a vytloukání peněz ze všeho zcela bezohledné. Zde seznal Svatopluk Čech advokátní praxi i v jejích temných, stinných stránkách a začal se od ní vážně odvraceti. Stěžoval si často na nechutnost, ba šerednost způsobu, jakým se právní zastupování a právní ochrana v advokacii na mnoze provádějí. Jeho jemnému citu a povznesenému názoru o právu a spravedlnosti, jež mají býti jediným cílem a úkolem praktického právnictví, příčilo se až do nevýslovna všechno spekulační, bezohledné využívání plných mocí jenom za tím účelem, aby se mohl učiniti velký palmární účet, on odsuzoval s velkým mravním rozhorlením zejména všechno zbytečně kruté zastupování proti slabým, často politování hodným dlužníkům nebo práv a zákonných formalit neznalým obětem obchodních praktik, uváděje příklady, že strany nejenom nechtěly, aby na jich hospodářsky slabých odpůrcích vyzkoušena byla všechna nexace a sekatura, kteréž jen zákon dopouští, ba že když se tak stalo, samy nelibost nad tím projevovaly, že byl chuďas jimi žalovaný bez potřeby týrán, kdežto by bylo postačilo pouhé zabezpečení práva pro případ příštího nějakého zlepšení dlužníkových poměrů . . . Čechův vroucí smysl pro slušnost bouřil se také proti způsobu, jakým se tehda v advokátních kancelářích velmi často plných mocí stran zneužívalo na ujmu těchto stran, tedy mandantů samých. Tehda bylo ještě v plném květu písemné řízení ve sporných věcech, a toto řízení, jež dle libosti do nekonečna mohlo býti protahováno, posky-

tovalo méně ostýchavým advokátním kancelářím nejednu možnost, aby tahaly řemeny s odpůrců i mandantů. Nejoblíbenější, poněvadž nejpohodlnější praktikou při tom bylo stálé a stálé odročování soudních stání. Středy u civilního a pátky u obchodního soudu bývaly pravými orgiemi advokátské techniky. Sám Svatopluk Čech říkával už s jakýmsi humorem: „Dnes je slabý den — mám jenom čtyřicet stání!“ — „Jenom čtyřicet?“ opakoval jsem, když jsem takovou zvěst poprvé uslyšel. — „Ovšem, že jenom,“ odpověděl Svatopluk, „minulého pátku měl jsem jich pětašedesát . . .“ Čtenář, který těch nedávno minulých dob není pamětliv, diví se asi, jak že bylo možno za dopoledne takovouto řadu processových stání odbýti? Nic snadnějšího, než to! Při těchto stáních se jenom tu a tam něco psalo, častěji „založila se“ do akt odpověď již hotová v kapse přinesená, nejčastěji pak, aspoň v devadesáti případech ze sta, nedělalo se nic, než-li že se odročovalo. „Co uděláme, pane kollego? Odročíme?“ — „Třebas, odročíme . . .“ to bylo celým jednáním mezi pány koncipienty. Akta odevzdala se pak soudnímu sluhovi, který zařízeným už razítkem, jako když stoupa do krup bije, do stále rostoucího přívalu listin pádnou rukou tloukl formuli „Einverstaendlich vertagt zum . . .“ (Dle úmluvy odročuje se ke dni . . .) Do 11. hodiny bývala zpravidla všechna stání odbyta; jenom když někdy některý advokát odpůrcova koncipienta trochu potýrati chtěl, anebo když v případě neodbytné již nutnosti nějaká věc „srotulovati“ t. j. pře ukončiti se musila, protáhlo se jednání postiženým kandidátům advokacie o něco déle, někdy až přes poledne, ovšem jenom jednou za uherský měsíc. Zpravidla odbylo se vše rychle, jak shora udáno. Za každé „stání“, tedy i za každé zhola prosté odročení na měsíc, zřídka kdy na delší dobu, účtovalo se stranám po pěti zlatých, tak že ku příkladu koncipient, jenž 60 stání „einverstaendlich“ odročil, svému chéfovi netto 300 zlatých za dvě hodiny vydělal. Toto odročování provádělo se tak dlouho, jak jen možná bylo, a když už na základním aktu nebylo žádného místa, přilepil se k podélné straně listiny čistý půlarch nebo pruh papíru, a na tento tisklo se pak od měsíce k měsíci vesele a dále „Einverstaendlich vertagt zum . . .“ To bylo namnoze holé odírání také mandantů, kteří v případě nedobytnosti útrat processu sami advokáta zaplatit musí a kteří neměli ani tušení, jakým způsobem se jejich process provádí. Nebylo žádnou vzácností, že původní akt následkem několikaletého odročování i s přilepenými pruhy již zpřelámán, jako starý bitevní prapor roztřepen byl a pracně podlepován býti musil. Tu pak zželelo se někdy úřadujícímu soudci nebohé strany, a on udělal naschvál nedopatření čili formální chybu: poslal ten rozbitý už akt — jako omylem — místo advokátovi přímo straně, kteráž pak s hrůzou seznala, proč její pře tak dlouho se vleče, a potom na advokáta si došla a další odročování si vyprosila hrozbou, že advokátovi plnou moc odvolá. Jiné zbraně neměl ani soudce ani mandant proti příliš „horlivým“ advokátům.

Svatopluk Čech musil všechny v „řízných“ kancelářích tehdáž obvyklé praktiky prováděti chtěj nechtěj, ačkoli se mu do duše pro-

tivily. Jako milou úlevu vítal tedy, když mu k vypracování odevzdána byla nějaká vážná, těžká replika nebo duplika. Té věnoval vždy s jakýmsi zadostiučiněním všechnu péči a píli, a nic ho nemrzelo, byl-li nucen nasaditi také doma večer nebo část noci, aby úkol svůj včas náležitě provedl. Dr. Vašatý, který byl nejenom na peníze, nýbrž také na chválu velmi a velice skoupý, honosil se před kollegy a vůbec intelligenty, jakého má koncipienta. Slyšel jsem ho nejednou tvrditi: „Od té doby, co mám Svatopluka Čecha, dodávám soudům často spisy, kteréž nejenom právnicky vysoko vynikají — což se u mojí kanceláře ovšem vůbec samo sebou rozumí — nýbrž také jakožto stylistické výkony pravými mistrovskými kousky jsou a nepopíratelnou cenu uměleckou mají.“ Z vídeňské světové výstavy přivezl dr. Vašatý Čechovi na důkaz svého uznání zlaté péro; bylo-li skutečně zlaté, ani již nevím.

V létě roku 1874 obdržel Svatopluk Čech od „Svatoboru“ stipendium šesti set zlatých na cestu po Kavkaze a dr. Vašatý udělil mu ochotně dovolenou — arci s výhradou, že za tu dobu této dovolené žádného platu nedostane. Svatopluk sehnav ještě nějakou stovku záloh od vydavatelů a nakladatelů, vypravil se na cestu a setrval na ní celkem asi čtyři měsíce. Potom vstoupil zase do kanceláře dra Vašatého a pracoval pilně k chefově plné spokojenosti dále. Avšak praxe této kanceláře naplňovala ho vždy větší nevrlostí, až konečně napjatá struna jeho trpělivosti praskla. Jednoho pátku měl Svatopluk zase asi padesát stání u obchodního soudu a vrátiv se před dvanáctou hodinou do kanceláře, podával chefovi obvyklou zprávu. Vašatý kýval spokojeně hlavou až k okamžiku, když Svatopluk hlásil, že záležitost — řekněme Zelinkovu — srotuloval čili uzavřel.

„Člověče, co jste to vyvedl!“ vykřikl zlostně Vašatý. „Kdo vám to dovolil? Jak jste se mohl opovážit takového kapra hodit do vody.“

„Račte odpustit,“ bránil se vzdychnuv již také trochu Čech, „ta věc odročuje se stále už tři leta, a strana přišla zrovna před stáním, o němž se byla náhodou dověděla, sem do kanceláře a žádala důtklivě, abychom řízení již ukončili. Vy jste ještě nebyl přítomen, vašeho příchodu jsem vyčkati nemohl, a takž učinil jsem, co strana žádala, soudě, že vůle strany je nám příkazem.“

„Vám do vůle strany nic není, vy máte se řídit jenom příkazem svého chefa, a můj příkaz, jak dobře víte, zní pro všechny okolnosti: „odročovat“, dokud nenařídím: „srotulovat“ anebo dokud odpůrce si hlavu nepostaví, aby věc byla ukončena. Záležitost Zelinkova je těžká ryba, z té jsme mohli těžit ještě dvě leta. Však já bych byl straně vysvětlil, že jest ve vlastním jejím zájmu, aby se věc ještě vedla dále. Vy jste jednal svévolně, proti pravidlu mojí kanceláře. Vy jste mne poškodil o několik set zlatých . . .!“

Tak asi horlil a káral Svatopluka dr. Vašatý, načež Svatopluk, vzplanuv hněvem, neobvykle ostře odpověděl: „Pane doktore, necítím se nikterak vinným. Naopak, jsem si jist, že jsem se zachoval, jak velela slušnost a povinnost ke straně. Kdybych byl majetným člověkem, nabídl bych vám náhradu za ujmu, kterou jsem vám svojí svě-

domitostí učinil, ale poněvadž prozatím nejsem s to, abych tak učinil, musím učiniti opatření, abych vás na příště svojí hloupou poctivostí poškoditi již nemohl, a prosím tedy za propuštění.“

Dr. Vašatý Čechovu demissi přijal, ale potrestal ho přece za „škodu“, kterouž mu byl způsobil: oznámil čili udal advokátní komoře, že Svatopluk Čech v době, co jakožto jeho koncipient zapsán byl, čtyři měsíce mimo Prahu na cestách meškal, a že mu tedy tyto čtyři měsíce od dosavadní praxe odečteny býti musí. Tato šlechetná pomsta přispěla k tomu, že se advokacie Čechovi ještě více znechutila. Ale proto přece nevzdal se jí ještě docela, nýbrž přijal pak místo v kanceláři advokáta — dra. Eyperta. Jak vidno, měl Čech na chefy zvláštní štěstí.

Aug. Eug. Mužik:

Žena v poli.

Poutník.

To krásné jarní jitro! Ve vzduchu
co chví se něhy, tuch a zárodků
nového žití! Hle, co nahoře
jen jas je slunce, vůně uprostřed
a dole zeleň, květy. Bohové,
jak sličným utvořili jste ten svět,
jak lahodným — byť aspoň na chvíli.
Však hleďme na věc blíže — všady též
ta účelnost — vše rodí se a zraje
jen pro člověka, jeho spotřeby,
vše pro přírodu, její tvorstvo zas.
Od boha k lidem, zvěři, kameni
ten žebřík trvání a života
a poznávání, tajných processů.
Bůh v trávě jest, a tráva modlí se
svou jsoucností — nic není bez druha,
vše jedno jest, ač jiné, sebou, druhem
a vším. Obilí z hmoty rodí se,
a zraje — pro sebe i pro člověka,
a chléb se stává bohem (proměněn
v něj podle víry millionů), zvíře
pak rádo sbírá drobty se stolu
a polní ptactvo zrní pojídá . . .
Tak všecko z prachu kruhem vrací se
až k bohu zpět . . . ó, jaká nesmírná
to obměna. Vše, cítím, dobré je
a krásné, účelné — a kvítí kol
jak chrámu šperk se třpytí, vůni dýše
jak kaditelna.

Leč výjev onen, hle, co zřím to tam,
tam opodál? V chudobném vetchém jhu
tu zapřažena kravka hubená
a vleče brány, ztěžka paznehty
si razíc cestu hlinou, hroudami
— po straně hopkuje jí telátko
a chytá matku za vemeno, ta
zas chvílemi svou ušlechtilou hlavu
obrací k němu — dále hnána ženou,
jež rovněž slabá jako ona, sama
též bičována nutností, jež slove
zde Povinnost. Ta šedá pole plocha
jak ostře, smutně odlišuje se
od zeleně, jak šachta hřbitova,
a žena s kravkou chodí neustále
— ty obě ženy-matky (slyším dětský pláč
a vidím, v chumlu šátku na mezi
cos vrtí se) a štvané stále v před
a bez oddechu — žena vrhá plachý
hled k dítěti a zas jde za kravou
— a času není na dítě — však slunce
výš stoupá, roní žár a krutší činí
tu práci obou otrokyň.

Již dost,

já na ni promluvím.

Bůh pomoz vám,

a dobré jitro přeji, dobrá ženo!

Žena.

Dejž Pánbůh to. A rovněž přeju vám.

Poutník.

Tak lacino se člověk vykoupí,
jen pozdravem, jen slovem o bohu
a jeho pomoci, kde měl by přijít sám
se chopit díla, přispět paží svou —
či pravda není? . . .

Žena.

Ba snad, však není povinen,
by pomohl, a je to milo přec,
když někdo na nás aspoň promluví.

Poutník.

Ba, tak jsi zotročená, ubohá,
že stačí ti už pouhé oslovení,
a slovo vlídné je ti milostí!

Žena.

My chudí o tom nemůžeme myslet,
my rádi jsme, kdy můžem pracovat,
když bůh dá zdraví.

Poutník.

Ano, rádi jsme,
když síla je, že smíme otročit.
Sic potom — ani domysleti nechci! . . .

Žena.

Já také — hlady bychom zhynuli
či žebrat musili — muž chorý leží
— pil mnoho dřív, a doktor řekl, všecko
to od pití — já za něj musila
sem, na pole. Už nic nám nezbylo
než kravka ta. Telátko tohle prodám
a daně zaplatím.

Poutník.

I dítě máte?

Žena.

Jedno. Leží tam,
tu vidíte je . . . narodilo se
nám k nouzi celé, samo do nouze.
Já nechtěla ho, ne, ví Pánbůh sám,
a přišlo přec. Co počít — bůh je dal.

Poutník.

(Bůh nebo vášeň muže opilce . . .)
Jděte, napojte je.

Žena.

Ne — usnulo
tu právě, ráda jsem. A pití mnoho
už nedostalo — čím je odkojím? . . .

Poutník.

Tož ani to ti nedáno. Ty rodíš
a kojíš, trápíš se — jen pro hřbitov.

Žena.

Mám jich tam kolik . . . Je jim lépe tam . . .

Poutník.

Ba, je tak líp, než býti zrozenu
a žíti jenom pro bídu a robství.

Žena.

Přec se mně nezdá. Život jediné
jest, co bůh dává nám. Proč, nevíme,
a neptáme se. Rádi žijeme
a nereptáme, jenom chleba kus
když zbývá k hladu, voda pro žízeň.

Poutník.

A to je, co vy zvete životem
— jen chléb a voda jako vězňové,
již věčně ukováni v žaláři.

Žena.

Já nejsem vězněm, vidím daleko,
hle, světa kus. A když tak pohlížím
tu kolem, vidím, co tu radosti,
když bůh dá zdraví, sílu ku práci.
My v lásce žijeme a práci, nemáme
tak času přemýšleti, nás nebolí
tak hlava od myšlenek — údy bolte,
tak aspoň chutná jídlo, spaní nám.

Poutník.

A více netoužíš? . . .

Žena.

By dítě mé
jen bylo zdravé, muž by hodný byl,
a já bych jednou měla taky hrob
svůj nahoře tam, po boku svých milých.

Poutník.

Ba, to je všecko, ani přáti si
již síly nemáme — snad lépe tak,
čím svět je těsný — tož buď zcela těsný . . .
Snad červ je přece orla šťastnější.

Žena.

Tak vždycky u mne přece nebylo —
já také leccos přála si, já také
kdys byla mladá, v hlavě vřelo to
jak var, a v prsou jak by byla křídla —
však to je dávno . . . vím teď, že to byla
jen pohádka.

Poutník.

A přišlo probuzení?

Žena.

Ba, přišlo. Přišel muž, to bylo vše.

Poutník.

Tož mládí sen a skutečnost — v tom rozdíl?..

Žena.

A jaký — bože! Kdo by nadál se,
že taková tu propast, všecko v ní
že zapadne! Ba tak. Muž pánem je,
a žena poslouchej ho — pravil tak
přec Apoštol — — to slýchám v kostele.

Poutník.

To slýcháš tak. Neb od těch dávných dob,
co divoch-muž si ženu porobil
jak zvíře, věc a otroka, ji zjařmil,
jak majetek svůj prodal na trhu
a kupčil s jejím těla tajemstvím,
až po dny naše žena trpí stále
a sluhou muže jest, jen zvířetem,
jež sličné, zdravé, svět mu zkrášluje,
neb není pro ni místa v životě
a v jeho velkém určení, jen v boji,
a podloudně se uplatní svou lstí.
Dalily krása — síla Dalily!
Ať rodí, kojí, děti hlídá jen,
a všecko v starosti a práci! Její dcera
zas půjde drahou matky, od dětství
již hrá si s loutkou — příštím dítětem.
A všechen úděl — mateřství jen pud,
ten plný bolesti, věčných loučení.
Když nespí, přemýšlí — ne o svém losu,
o losu dětí svých, je spokojena,
jen štěstím jejich . . . ať jí zapomenou.
Muž silák lepší vybral sobě osud:
Kněz, vojín, učitel a umělec,
mudřec a jiný chytrý zahaleč.
Ten panuj, vládni, žena pracuj, mlč,
tak bylo vždycky. Svoji morálku
jsme sami bez ženy si ustrojili,
však chytře do ní ženu zapletli
a řekli: Slavný církve, světa řád.
A vy to trpíte! A také ty!

Muž lenoch jen a piják, surovec,
tys ráda, když tě doma netrýzní,
až z pole vrátíš se, a v lože své
tě strhne — chce mít z těla podušku.
Tož vstaň už jednou, odhoď ohled svůj
a stud, jenž vraždí tě, a tradici,
jež spoutala tě, hlavu pozvedni,
buď Juditou, jež vraždí Holoferna,
buď Dalilou, jež zničí Samsona!
jdi, světem spěj, před tváři lidstva vstup,
ber zem i nebe za svědka své křivdy,
plač, křič a volej, klň a rvi se s muži —
ne o vládu, leč aspoň o rovnost —
máš děti, dcery, uč je odboji
a zášti k nejhroznější tyranii,
jíž na ženě tu věčně páše muž.
Ty zvítězíš a budeš svobodna.

Žena.

Co pravíte, já zcela nechápu
— to silná slova jsou — — já často též
cos takového cítila, když prsa
mi překypěla křivdou, zlobou, starostí . . .
však teď už myslím: Bude v světě líp,
líp těm, kdož po nás přijdou?
Kdyby tak,
pak ráda šla bych na smrt, do boje,
své dítě kdybych šťastným viděla.
Má žena, matka, myšlení jen to.
Co na nás záleží — jen děti naše!
Ať rostou, šťastnější jsou na světě!

Poutník.

To tedy celá tvoje bojovnost!

Žena.

A muž když trpí, nemocen je, stár,
nás nemá potřebí? Což zrodit se
moh' bez matky, můž' umřít bez ženy?
Kdo oči zatlačí mu, opláče
jej, v srdci ponese? Jen žena zas.

Poutník.

Ba, žena jen. Jen ženy do hrobu
ustlaly Ježíši, jen ženám, ženám zas
se první zjevil vzkříšen, oslaven.
Nuž tak — to také v konec odzbrojí
mou bojovnost.

Já, ženo, ukláním se před tebou.
Tys zvítězila — ty jsi silnější,
tys pokorná a trpělivá tobě
jen patří budoucnost, ty velkých duchů
a čackých mužů blahá rodičko!
Ty z božské záře zplozená. Tvůj cíl
je velký, svatý, lidstva pramáti.
Je věčný zákon v tobě. Pravdy velké
vždy na zemi jen citu působením,
jen přirozeně dály se, ne vědou,
ni bojem. Věz, ne muž, však žena jen
vždy proměnila svět a promění.

A přijde nová doba, největší
všech revoluce, co jich znal kdy svět:
ne vláda muže, ani ženy, pouze
však muže-ženy, obou společně.
Ne hrubá pěst, ni jakákoliv zbraň,
ni hlasovací list — to směšno je,
jak druhdy lístek zapuzení byl.
A bude to jak luny sousvětlo,
jež slunci pomáhá . . . A činnost ženy
jak sladké bude světlo, teplo, vůně,
jež plní krb, ložnici, dětský kout.
To revoluce bude největší:
svobodná žena — svobodný s ní muž,
a oba k světlu jdoucí, k poznání,
jak bytost dvojí, spjatá do sebe,
šíp — ostří, pýří, aby letěl výš.
Já věřím, ženo, věř, že dočká se
tvůj syn, tvůj vnuk. My budem o tom sníti
tam v hrobě kdes neb jiné na hvězdě
či v jiném, lepším těle, krásnějším.
A zatím, ženo, tobě klaním se,
a „s bohem“, dím. Jsou blahoslaveni
ti, jak jsi ty. Víš přec, kdo řekl to.
A jménem jeho, ženo, s tebou mír!

Karel Scheinpflug:

Kožíšek z genetky.

Humoreska.

„... křečky, bobry, lišky, kuny, popelky ... Jak vidíte, mám slušný výběr. Ale mám-li vám něco doporučit, tedy tohle. Není to příliš drahé, a je velmi trvanlivé, hřeje znamenitě a pěkně vypadá. Kdybych já teď potřeboval nového kožíšku, z jiné kožešiny bych si ho neudělal, než z téhle," ujišťoval mne kožešník.

„A co že je to?" ptám se.

„Genetka."

„Genetka?"

Napjal jsem pamět a zazdálo se mi mlhavě, že opravdu existuje zvíře toho jména. Smluvil jsem tedy cenu, a za čtrnáct dní na to páchla už nová kožešina v mém pokoji.

Zkusil jsem kožíšek, padl dobře. Měl jsem z něho upřímnou radost, má dávná tužba byla splněna. Pak jsem vzal Brehmův „Život zvířat", vyhledal v něm obrázek genetky a přečetl si příslušný popis. Je přece třeba, aby člověk znal tak trochu zvíře, které ho zahřívá svou srstí.

A večer jsem kožíšek oblékl a šel jsem s ním hrdě po prvé do společnosti.

Přijdu do hospody a svlékám kožíšek. (Pány abstinenty prosím aby se ode mne neodvraceli s nelibostí. Chodím do hostince jen osmkrát za rok a piju tam sodovku s troškou vína.) Svlékám tedy kožíšek a piccolo mi pomáhá. Zočí kožešinu, pohladí a čichne k ní.

„To je krásný kožich!" zalichotí a odnáší jej k věšáku jako královský zlatohlav.

Hostinský, který stál několik kroků přede mnou, přistoupil rychle a prohlíží kožíšek.

„Opravdu, vy máte krásný nový kožich, pane Jeřábku. To je pardal?"

„Ne, genetka."

„Ge . . .! Mhm.“ Pohlédl na mne nedůvěřivě. „Jaké to je zvíře?“

„Je to zvíře z řádu šelem, z čeledi . . . hm, nevím to česky, německy se jim říká Schleichkatzen. Žije hlavně v Africe.“

„Hm, hezký kožíšek,“ řekl již chladněji a vzdálil se.

Členové „Staré Prahy“ se zvolna scházeli. Když si Pinkas pověsil na věšák svůj zimník a hledal v jeho kapsách šátek, zavadil o můj kožíšek. A hned jej obrátil na ruby.

„Safraporte, to je kožich!“ zvolal. „To je jistě tvůj, Nováku, ty parádníku?!“

„Není.“

„To je můj,“ přihlásil jsem se skromně.

„Nu, jen co je pravda, pořídil jsi si nóbl věc,“ usoudil Pinkas.

Novák přistoupil k věšáku a prohlížel si závistivě můj kožich. Také druzí natahovali od stolu krky.

„To je jaguár?“ otázal se Pinkas, hladě srst.

„Ne, genetka. Jaguár je žlutší a má kroužky místo skvrn.“

„Cože? Ge . . . ?“ nedořekl Pinkas a vyvalil na mne oči.

V tom se ozval Nešetřil:

„Že si necháte ze sebe tropit šašky! Vždyť je to obyčejná kočka!“

Nešetřil byl domýšlivec a rýpal prvního řádu. Rozuměl všemu na světě a všemu lépe než jiní. A uměl se posmívat s jízlivostí, která by byla želvu dopálila.

Ignoroval jsem jeho poznámku. Místo mne ujal se mého kožichu Skulina, velký lovec před Hospodinem.

„Nu, obyčejná kočka to není,“ řekl, „to je hloupost; ale divoká kočka by to mohla být. Ano, je to divoká kočka,“ rozhodl určitě. „Že?“ dožadoval se velitelsky mého souhlasu.

„Je to genetka,“ odporoval jsem s úsměvem.

„Ale vždyť divoká kočka je dnes velmi vzácná. Proč se tomu bráníte?“

„Protože je to genetka.“

Nešetřil se ostře zasmál.

„Řečičky. Nenechte se vysmát. Žádná divoká, docela sprostá domácí kočka! A tenhle mudrc myslil dokonce, že je to jaguár!“

Pinkas se zamračil.

„Nesmysl! Jakživ jsem neviděl takovéhle domácí kočky.“

„Ono je toho, brachu, více, co tys ještě neviděl. Ale víš co? Přijď zítra ke mně. Můj soused, zahradník Vondra, má zrovna takovou kočku, jako tahle. Můžeš si ji prohlédnout.“

„Ale, Nešetřile, nečiň se směšným,“ vykládal mu Skulina. „Podívej se na tu délku hřbetu; už jsi viděl tak velikou domácí kočku?“

„Viděl, a ještě větší! Kočka jako buldog! Jen se přijď podívat s Pinkasem, nebude to nic stát.“

Nešetřil už rudnul v tváři a oči mu jen svítily. Přel se k smrti rád a popřával si toho požitku při každé příležitosti. To jest vždycky, neboť si uměl příležitost udělati.

Šlehnul posměšným pohledem kolem stolu a zasmál se znovu, jako když kousne. „Dělá si z vás blázny, hodí na vás nějaké cizí

slovo, a vy hned věříte, jako máci. Chacha! Jak jsi to pokřtil?“ zabodl do mne své jedovaté oči.

„Genetka.“

„Genetka! Slyšel už někdo o takovém zvířeti?“

Hostinský, jenž hrál vedle kulečník, přistoupil k našemu stolu s šelmovským úsměvem.

„Mně jste to povídal také tak, jenže já jsem vám nenaběhl. Viďte, že jste si mne dobíral, a že žádného takového zvířete není?“

„Také že není!“ vpadl zvěrolékař Čermák svým pivním basem, odkládaje noviny, do nichž byl až dosud zakousnut. „Já vám to mohu říci nejlíp.“

„Ty? Ty tomu rozumíš jako Hottentot bruselským krajkám,“ obrátil se Nešetřil proti němu. „Ty znáš ze všech zvířat jenom koně, krávu a prase, a nic nedám za to, že si ještě ta tři leckdy popleteš.“

„Oho! to bych si vyprosil!“ bránil Čermák svou odbornickou reputaci. „Já jsem studoval zoologii na zvěrolékařském ústavě. A mohu vám to tvrdit také proto, že mám Brehmův „Život zvířat“. A jak živ jsem o takové potvoře neslyšel.“

„Že máte Brehmův „Život zvířat“ nedokazuje zhola nic,“ odbyl jsem ho ironicky. „To byl jeden mnich, ten měl mnoho knih, a nevěděl, co v nich. V Brehmovi jest jistě několik set živočichů, o jejichž existenci vy nemáte ani potuchy.“

„Takhle nějaké hmyzy, nebo měkkýše, možno. Ale ssavce znám všecky, buďte jist.“

„Ale, prosím vás, kdy pak vy byste co četl?“ srazil jsem ho rozzloben. „Spíte do devíti hodin, pak jdete po své práci, potom na oběd sem ke „Lvu“, hrajete tu kulečník do tří, a odtud rovnou k Mici do krámu, kde sedíte do večera. A pak jdete zase ke „Lvu“ nebo do „Tunelu“ na večeři, vysedíte do dvou ráno a konečně se jdete domů vyspat. Kdež pak by vám zbyla chvíle pro knihu?“

Čermák se tvářil uraženým. Rozzlobila ho bezpochyby výstižnost jeho biografie a hlavně souhlasný smích, s nímž ji uvítali druzí.

„Po tom vám nic není, chodím-li já k Mici,“ ohradil se důstojně. „Já se o vaše lásky také nestarám. Ale v mém Brehmovi není žádné genetky.“

„V mém zase ano. Máte asi nějaký antikvární exemplář, v němž třetina listů schází.“

„Ó, ne, pane, ani jeden, přijďte se podívat. Mám dílo docela nové, vzal jsem je od Otty na splátky.“

„Ubohý Otto!“ politoval Nešetřil.

„Do kterého pak řádu zvířat patří tedy ta vaše tajemná potvora?“ dotíral Čermák.

Začervenal jsem se. Zpozoroval jsem, že hostinský u kulečníku napíná zvědavě uši, a protivilo se mi opakovati výklad, který jsem jemu před chvílí byl podal. Leč nebylo zbytí.

„Mezi dravce, čeledi . . . e, mám Brehma v originále, nevím, jak se jmenuje ta skupina zvířat česky; německy se jim říká Schleichkatzen.“

„Nu tak: Katzen — kočky! Vždyť říkám, že je to zcela sprostá kočka!“ triumfoval Nešetřil.

„Schleichkatzen a Katzen je přece dvojí,“ řekl jsem rozmrzele. „Schleichkatzen je rod dravců, který stojí mezi hyenami a kunami.“

„A patří do toho rodu ještě nějaké jiné zvíře kromě . . . genetky?“ otázal se Skulina s poťouchlým úsměvem.

„Zajisté. Na příklad cibetka . . .“

„Cibetka!“ vyprskl Nešetřil smíchem. „Genetka, cibetka — teď schází už jen baletka.“

„. . . nebo ichneumon,“ dokončil jsem svou větu.

Nešetřil se vzpřímil, jako by byl uštknut.

„Cože — ichneumon? To myslíš, že jsme takoví máci, že nám můžeš pověsit i tohohle bulíka na nos? Že nevím, že ichneumon je ta mrcha, co žere krokodilí vejce? — Pánové, on prý má kožich z ichneumona!“

„Ani ponětí!“ prohlásil Skulina. „Ichneumon je žlutohnědý.“

„Žije v Africe,“ poznamenal Bárta, který se dosud nezúčastnil sporu.

„A je posvátným,“ zableskl se Pinkas svými vědomostmi.

Vzplanul jsem, ač to nebývá mým zvykem.

„Safra, lidé, máte uši? Kdo tvrdil, že je můj kožich z ichneumona? Řekl jsem pouze, že ichneumon patří do téhož rodu dravců jako genetka.“

„A já zase tvrdím,“ pronášel Nešetřil se slavnostním důrazem, „že tvůj kožich je ze zcela obyčejné domácí kočky, jako má zahradník Vondra.“

„A já zase tvrdím, že žádná genetka neexistuje a že v Brehmovi není o ní zmínky,“ připojil se Čermák.

Měl jsem toho po krk. Odpověděl jsem pohrdlivě:

„E, budu se s vámi hádat! Přišel jsem se pobavit, a ne se přít o svém kožichu. Myslete si o něm zatím, co chcete. Za týden vás přesvědčím.“

„Jak?“

„Přinesu sem příští středu Brehma a ukážu vám obrázek genetky i s popisem.“

„Leda, že si ji tam přimalujete,“ ušklíbl se Čermák.

„To se uvidí.“

„Vsaďte se,“ navrhl Pinkas.

„Třeba o hlavu,“ souhlasil Čermák.

„Tvá hlava nemá ceny,“ namítl Nešetřil vážně. „Ale vsaďte se o zlatku.“

„Kde by on vzal zlatku? Vždyť je už čtrnáctého,“ pochyboval Bárta, jenž se časem rád přidržoval Nešetřila.

Čermák sáhl majestátně do tobolky.

„Tady je!“ A uhodil zlatníkem na stůl tak furiantsky, jako venkovský chasník o muzice, když si objednává solo—rejdovák.

Položil jsem svou zlatku vedle sokovy.

„Já je vezmu v uschování, než se sázka rozhodne,“ nabídl

se ochotně Pinkas a nevyčkav souhlasu, shrábl oba peníze do svého sáčku.

Nešetřil zkřivil pohrdlivě rty.

„To je také sázka!“ pravil. „Zlatka! Alespoň o pětku jste se měli vsadit, aby poražený zaplatil slušnou společnou večeři.“

„Vždyť si můžete přisadit,“ podotknul professor Dvořák. Všichni se naň ohlédli. Sledoval dosud celý spor mlčky, usmívaje se a kouře viržinku.

„A proč vy si nepřisadíte?“ odbroukl Nešetřil.

„Já jsem se nehádal.“

„Ale přisadit byste si přece mohl?!“

„Mohl bych, a nic bych neriskoval.“

„Na koho?“

„Na Jeřábka.“

„Cože?!“ vykřikli tři najednou.

„A kolik vsázíte?“ chytal se jeho slova Nešetřil.

„Třeba pětku.“

„Sem s ní!“ nastavil Pinkas ruku.

„Není třeba,“ odmítl professor rozvážně. „Říkám to tu před svědky. Prohraje-li Jeřábek, zaplatím pět zlatých Ústřední Matici školské.“

Porozuměl jsem jeho zdráhání. Pinkas byl dobrý hoch, ale peníze, které byly uloženy v jeho bance, neměly zrovna pupilární jistoty.

„To si Matice poskočí,“ mínil Bárta.

„Obávám se, že ne,“ odvětil professor.

„Vy myslíte, že Jeřábek vyhraje?“

„Jsem o tom přesvědčen. Když on něco tak určitě tvrdí, pak je to jistě pravda.“

Zlatý professor! Uměl mlčet i promluvit vždycky v pravý čas. Napravil mi svým projevem důvěry pokaženou náladu tou měrou, že jsem se pokoušel dokonce žertovat.

Přes to jsem ve společnosti dlouho nevydržel. Moji odpůrcové nešetřili čestně smluveného příměří. Ať mluvili o čemkoli, měli v každé druhé větě genetku. Nešetřil mi říkal ichneumone a Pinkasovi jaguáre, a Čermák si objednával k večeři krokodilí vejce za drzého řehotu piccolova. Bylo to protivné, a šel jsem v deset hodin domů.

* * *

„Aj, aj, pan Jeřábek má krásný nový kožíšek!“ pochválil holič, když jsem se v sobotu svlékal v jeho officině. „Z jakého je to zvířete, prosím?“

Hrom do chlapa! Už to zase začíná!

Středeční hádka v „Staré Praze“ zanechala ve mně nepříjemnou vzpomínku. Kromě toho jsem člověk, který se k smrti nerad opakuje; lidé, kteří vydrží odříkávati na stodvaašedesáti schůzích jednu a tutéž řeč o všeobecném, rovném, přímém a tajném právu hlasovacím, jsou mi prostě nepochopitelní. A ke všemu jsem dosud nevěděl, jak se jmenují po česku „Schleichkatzen!“

Slova se mi vzpříčila v hrdle. A řekl jsem zkrátka:

„Nevím.“

Holič na mne pohlédl udiven.

„Jakže, vy byste neráčil vědět, z čeho máte kožíšek? Jak by to bylo možno?“

„Zcela snadno. Nejsem přírodopiscem ani kožešníkem, nerozumím tomu.“

„A, vy jste ráčil dostat ten kožíšek darem!“ dovtipoval se holič.

„I kdež. Nejsem tak šťasten, aby mi lidé dávali kožichy. Koupil jsem si jej.“

„V Praze, prosím, že ano?“

„Ne. U zdejšího kožešníka.“

„A to on vám ani neřekl, z jakého je to zvířete?“

„Neptal jsem se. Nezáleží mi na tom.“

„Pan Jeřábek ráčí žertovat.“

„Dokonce ne. Líbila se mi ta kožešina, a kožešník mi ručí za její trvanlivost; to mi stačí. Které zvíře ji nosilo na těle přede mnou, je mi lhostejno,“ vykládal jsem klidně, ačkoli jsem zpozoroval, že se jeden z přítomných dvou venkovanů pohrdlivě usmívá.

„Nu ano, ano, ráčíte mít úplně pravdu,“ svědčil rychle holič ze stavovské zdvořilosti, ale jeho souhlas měl pokrytecké přízvuky.

„Hlavní věc, že je kožíšek pěkný. Nu, on mívá náš Kavka také někdy zcela slušné věci.“

Vida chlapa! Už jen pěkný . . . slušný . . . a před chvílí byl krásným. A kdybych mu byl namluvil, že je z pardala, byl by ho prohlásil nádherným.

Když jsem se chystal obléci, zadržel mne holič náhle.

„Račte dovolit,“ pravil s vážnou tváří a kutil mi cos na rameni.

„Co jest?“ otázal jsem se netrpělivě.

„I nic . . . jen trochu chloupků račte míti na kabátě. Ten kožíšek . . . nějak — pelichá!“ Řekl to jakoby lhostejně, ale ponechával každému slovu hezky času, aby se vpilo.

„To nic není,“ odvětil jsem mrzutě. „To každý kožich, když je nový.“

„Nu, ano, ano, každý kožich,“ přisvědčil zase zdvořile.

Když jsem se však na odchodu obrátil ve dveřích, postřehl jsem, že se holič i oba jeho hosté na sebe zubili na celé kolo. Smáli se patrně mně — pošetilci, který si koupil zajíce v pytli, kožich z neznámé kožešiny, a ovšem se hanebně napálil.

Rozzlobil jsem se do opravdy na sebe.

Jaké nesmysly to tropíš? Proč říkáš, že nevíš, z jakého zvířete je tvůj kožíšek, když to víš velmi dobře od kožešníka i z Brehma? K vůli hospodskému tlachalovi, který se tvé pravdě posmíval, jako se posmívá z nechutného sportu všemu na světě?! Jaký jsi slaboch! Lhal jsi proti svým zásadám, a čeho jsi docílil tou nejapnou taktikou? Vyptávání zvědavců jsi tím neunikl, a ještě jsi způsobil, že tě tři prostí lidé považují za hlupáka!

Toho dne jsem šel spat skoro bez večeře. Nechutnalo mi.

* * *

V neděli byla politická schůze. Vycházím v davu účastníků ze sálu, když mi někdo vloží ruku na rameno. Ohlédnu se: Nešetřil. Tvářil se velmi vážně.

„Poslyš," pravil tlumeně, „chci tě na něco upozornit: abys se měl na pozoru před zahradníkem Vondrou. Ta jeho kočka, o které jsem vám ve středu povídal, se mu před nějakým týdnem ztratila a ... kdyby shlédl tvůj kožíšek ..."

Byl bych se nejraději k němu obrátil zády; ale kolem nás bylo tolik známých lidí ... nechtěl jsem vzbuzovati pozornosti. Pohlédl jsem mu ostře do tváře.

„Víš, Nešetřile, i nejlepší vtip se ubije opakováním. A ten tvůj je srdečně hloupý. Tuším, že jsme již opustili oba obecnou školu" ...

„Zajisté a už dávno. Ale to na věci nic nemění. Myslím to zcela vážně; chci tě varovati. Kočka byla jeho miláčkem a zmizela, jako by se byla do země propadla. A on chodí rozzuřen, čenichá a přísahá pomstu. Já vím, že tys mu jí nezabil — kočičí kůže není tak drahá, abys si jí nemohl koupit; ale jeho by bylo těžko přesvědčovat."

„Poslal bych ho zkrátka k svému kožešníkovi," zasmál jsem se.

„Jestli by ti nerozbil hlavu dříve, než bys otevřel ústa. Víš, jaký je ožrala a rváč."

„Tolik rozumu snad mu přece ještě zbylo, aby pochopil, že jedna kočka na kožíšek nestačí," nutil jsem se zase do smíchu.

„Kdo ví, zda-li ne?" odpověděl, měře můj kožíšek impertinentním pohledem. „Jeho kočka byla jako tele, a tvůj kožíšek sahá sotva ke kolenům. Upřímně řečeno: divím se ti, že jsi si už nepořídil řádný, dlouhý kožich. V tomhle vypadáš jako berní praktikant, když si chce hrát na barona."

Opustil jsem ho bez odpovědi. Vřelo ve mně. Věděl jsem, že jeho strašení zahradníkem Vondrou je nejapný žert; ale zlobilo mne právě, že si ke mně dovoluje takové hloupé šprýmy.

Jal jsem se revidovati svůj poměr k Nešetřilovi. Byl to člověk protivný každým coulem. Nevyjadřoval svých myšlenek a citů, vyráběl urážky; nesmál se, posmíval se; nemluvil, rýpal. Jak je možno, že s takovým člověkem obcuji už dva roky? že se s ním stýká professor a jiní? Stává se to často: chodíme kolem dobrých a milých lidí, a neuznáme jich hodnými důvěrného slova; a s člověkem, který nám byl odporným na první pohled a který se s námi seznámil třeba tak, že nám šlápl na nohu a ještě se nám vysmál, se vlečeme léta jako s kamarádem a nejsme s to, abychom se ho zbavili. Stává se to často, ale je to ošklivá slabost. A musí skončiti, jakmile jsme si ji uvědomili. Nešetřila si více nevšimnu.

Ale přes toto rázné rozhodnutí se má nálada pranic nepovznesla. Cosi hlodalo na dně mé duše: Nešetřilova poslední poznámka o mém kožichu.

Je to zase nová pošetilost. Objednal jsem si přece krátký kožich schválně, z určitých důvodů; je lehký, nepřekáží v chůzi a znamenitě se v něm bruslí; a chci-li obléci dlouhý kabát, mám zimník. Ale

přes všecky tyhle nezvratné pravdy zlomyslná poznámka hryže a hryže jako myš ve skříni.

Sedím sám ve svém pokoji a civím do šera rychle houstnoucího. Ať se však dívám, kam se dívám, stále vidím svůj kožíšek, jenž visí na věšáku. A tento kožíšek se ustavičně krátí a krátí . . .

V noci se mi zdálo, že jsem na jakémsi plesu. Procházím se sálem, a kde kdo, každý se dívá na mne a všichni se smějí.

„Proč se smějete?“ ptám se černooké Tyldy, královny svého srdce, která tak znamenitě tančí valčík na levo.

„Co jste si to oblékl?“ ptá se ona, kuckajíc se smíchem.

„Kožíšek z genetky,“ pravím mračně. „Z pravé genetky.“

„Ale vždyť je to dětský kabátek!“ hyhňá se Tylda. Pohlédnu na sebe a zblednu: opravdu, dětský kabátek! Chci jej popadnout za rukáv a svléknout; ukáže se však, že kožíšek nemá rukávu; je to pouhá vesta, podšitá kožešinou. Nevím, kam se podít studem. V tom se však objeví zahradník Vondra a žene se ke mně. „Zloději! ukradl's mi mou kočku!“ křičí vztekle a napřáhne na mne železnou rouru, kterou loni bezmála utloukl nešťastníka, jenž mu vzal několik hlávek zelí . . .

Ráno se mne ptala kvartýrská, proč jsem v noci tak hrozně křičel.

* * *

Vyčkával jsem netrpělivě příští středy a schůzky „Staré Prahy“. Byl jsem rozhodnut, že to bude má poslední návštěva v tomto kroužku; víckráte tam nepáchnu, alespoň tak dlouho ne, pokud bude jeho členem Nešetřil. Ale na tuto poslední návštěvu jsem se těšil. Již od pondělka jsem měl zaobalen v tuhém papíře druhý díl Brehma, se znaménkem vloženým u článku o genetce. A kochal jsem se představami dlouhých tváří svých odpůrců, až jim předložím tento nevývratný dokument.

Přišel jsem na místo schůzky první. Skoro mne to trochu zamrzelo; jako vítěz měl jsem přijíti spíše poslední, volně, s usměvavým klidem, který by svědčil, že si příliš necením tohoto vítězství.

Usedl jsem a přihlížel z dlouhé chvíle karambolové partii dvou místních úředníků. Ale hráli tak mizerně, že udělali za čtvrt hodiny oba dohromady pět karambolů, z nichž tři byly „prasata“. Nebylo možno se na to dívat, vzal jsem tedy noviny. Četl jsem zprvu jen zajímavější věci, pak méně a méně zajímavé a díval jsem se co chvíle na hodinky. Leč o členech „Staré Prahy“ ani slechu.

Začínal jsem už louskat inseráty, když mne oslovil zdvořilý hlas: „Dovolíte, abych přisedl?“

Pan Schneider, obchodník se střižným zbožím, stál přede mnou. Přišel právě do hostince a zželelo se mu nejspíše mé osamělosti. Nemohl jsem nedovolit, ačkoliv ve mně hrklo leknutím. Byl to hrozný člověk, jenž neznal mluvit o jiném, než o svém obchodě a o židech.

Přisedl, napil se a již sypal své stížnosti: na zdražování textilních výrobků, na špatný odbyt, jak sedláci liknavě platí, jak městské paničky jezdí pro každý hadr do Prahy. Ještě neměl dopitu první

sklenici a už byl u cíle, k němuž vedly všechny jeho obchodnické úvahy, u židů. Byl antisemitou z upřímné nenávisti malicherného a neobratného konkurrenta. Byl přesvědčen, že židé jsou původem a příčinou všeho zla na světě, nepoctivosti, karbanu, pijanství, prostituce, sociální bídy, militarismu, národní nesnášelivosti a snad i moru a zemětřesení. A nejhanebnější zrady lidstva se dopustilo dle něho Rudé moře, které v dobách Mojžíšových propáslo svůdnou příležitost a nepochovalo vyvolený národ ve svých hlubinách. Mohl býti ráj na zeměkouli.

Oči mu vylézaly z důlků, gestikuloval stále živěji a křičel, že se židé, hrající u vedlejšího stolu v karty, častěji a častěji po nás ohlíželi; a čím více se rozohňoval, tím blíže se nahýbal ke mně a prskal mi do obličeje.

Použil jsem první přestávky v jeho řeči — byly, bohužel, tak vzácné a tak krátké — vyskočil jsem od stolu a popadl svůj kožíšek.

„Co, že dnes nepřišli páni ze „Staré Prahy“?“ zeptal jsem se vrchního číšníka, když jsem mu platil u dveří svůj řád.

„A, ti jsou dnes v „Tunelu“! Je tam zabíjení.“

Venku mne napadlo, že bych měl zajíti do „Tunelu“ a zdrtit tam své odpůrce. Hned jsem se však vzpamatoval. Zanášet svůj spor před forum nových dvaceti osob a . . . stát se v celém městě směšným svým kožíškem! Ano, tak se stává; můžeš míti stokrát pravdu, býti tisíckrát v právu — někdo po tobě hodí vtipem, přezdívkou, a najednou jsi terčem posměchu, nevíš ani proč. Raději budu snášeti ještě týden tíhu nerozřešeného sporu.

Vlékl jsem se domů jako otrávený. Vztekem na Schneidra, který mne týral svými tlachy, na sebe, že jsem tak hloupě ubil večer, na členy „Staré Prahy“, kteří mne připravili o rozkoš vítězství, a na svazek Brehma, který jsem nesl pod paží. Pálil mne v ruce a byl bych jej nejraději hodil do příkopu.

* * *

Když jsem přišel v sobotu do výborové schůze Ústřední Matice školské, svlékl jsem kožíšek s takovou opatrnou rychlostí, jako bych byl jeho podšívku ukradl . . . Ale čert ví, jaké mají někteří lidé oči! Koncipista Jelínek zahlédl kožešinu a již stál vedle mne.

„Ajaj, vy máte nějaký nóbl kožich! Z jakého je to dravce?“

Mé dřívější zkušenosti mne dovedly k nové taktice. Povíš-li jim pravdu, neuvěří ti; řekneš-li, že nevíš, budou tě považovati za hlupáka; ať tedy soudí sami, nebudeš odporovati jejich náhledu.

„Poznáte to zajisté,“ řekl jsem galantně.

„Panther?“ usoudil tázavě.

Přisvědčil jsem. Nevzpomněl jsem, bohužel, že jsem této taktiky použil již včera v čítárně vůči učiteli Mayerovi, který tu seděl mezi přítomnými. Trhl sebou a otočil se na židli.

„Ale vždyť jste mi včera tvrdil, že je to puma?“ zvolal udiven.

„Nic jsem vám netvrdil,“ bránil jsem se. „Vy sám jste tak soudil, a já jsem vás nechtěl uváděti vyvracením v rozpaky.“

Zasmál se.

„Jaké pak rozpaky! Já přece neučím přírodopisu? Kdo může znáti všecky bestie zeměkoule!"

V tom přistoupil k věšáku radní pan Malina, pohladil srst a prohlásil určitě: „Tohle není ani panther, ani puma. Je to genetka."

Postál jsem okamžik ohromen. Jakže, žije tedy kromě Brehma, mne a mého kožešníka, ještě někdo na světě, kdo ví o existenci genetky? Pohlédl jsem naň vděčně a byl bych mu klesl do náruči.

„Ano, genetka," přisvědčil jsem. „Odkud to víte?"

„Bože, můj bratr professor nosil takový kožíšek několik roků."

„A proč ji tedy vydáváte za panthera?" interpelloval mne pan Jelínek.

„Protože to působí effektněji," odpověděl mu sarkasticky pan Malina.

Bodlo mne to, ale bránil jsem se zdvořile.

„Ne, pane radní, proto ne; ale protože o tom zvířeti nikdo neví, nikdo v ně nevěří, a mně se nechce pořádati po všech nárožích přírodopisné přednášky."

Učitel Mayer se zasmál.

„Opravdu, já o něm slyším dnes po prvé. Jaký je to živočich?"

„Je to vodní dravec jako vydra, žije tam dole na Balkáně, v Dalmácii, a myslím, že také v Uhrách," vykládal pan Malina učeně.

„Ráčíte se mýlit, pane radní," odporoval jsem mu, snaže se zachovati zdvořilý tón. „Genetka je dravec z rodu (hrom do toho slova!) „Schleichkatzen" a žije v Africe a ve Španělích."

„Co vás napadá!"

„Docela jistě! pane radní."

„Já to vím od svého bratra, který je professorem přírodopisu," vynesl pan Malina slavnostně svůj trumf.

„A já z Brehmova „Života zvířat"," přebil jsem rázem.

Pan radní se zasmál jízlivě.

„Hahaha! Tam je více nesmyslů než tenhle, můj milý. Snad nevěříte, že Brehm znal všecka ta zvířata, o kterých píše? Měl byste slyšet mého bratra, jak soudí o Brehmových spisech."

„Nu, vašemu panu bratrovi se Brehm svým vědeckým věhlasem snad vyrovná!" odsekl jsem ostře.

Pan Malina neodpověděl, jen zrudnul a upřel na mne mrazivý pohled. Jakže, to platilo jemu, majiteli tří domů, městskému radnímu a členu okresního zastupitelstva? Něčeho podobného se vůči němu dosud nikdo neodvážil. Jaká drzost od tohoto mladého člověka! Ale počkej!

Jednání schůze se vleklo jako podříznuto.

A za několik dní jsem zvěděl, že městská rada snížila na návrh p. Malinův veřejné čítárně, jejíž jsem byl jednatelem, dosavadní roční podporu o polovinu.

* * *

Měl jsem toho tak zrovna po krk. Odhodlal jsem se k poslednímu prostředku.

Přeložím článek o genetce z Brehma do češtiny, dám ho natisknouti sto exemplářů a každému, kdo se mne zeptá na původ mého kožíšku, podám mlčky výtisk. Pak snad budu míti pokoj. K provedení úmyslu bylo však především nutno, abych zvěděl český výraz pro slovo „Schleichkatzen“. Nezbývalo, než zajíti k Čermákovi, neboť jsem nevěděl o druhém člověku v městě, který by měl české vydání „Života zvířat“.

Vpadl jsem k němu o deváté hodině ranní, neboť to byla jediná doba, kdy bylo pravděpodobno, že ho najdu doma. A vskutku, měl jsem štěstí; seděl na posteli a nastavoval svou ospalou tvář holičově břitvě.

Byl zřejmě v nesnázích, když jsem mu projevil, proč jsem byl přišel.

„To je mrzuté,“ pravil, „nemám to dílo právě doma. Půjčil jsem je nedávno . . .“

Nedal jsem se odbýti.

„Komu? naléhal jsem. „Řekněte mi, prosím vás! Zajdu si k němu, ať je to kdekoli.“

Poškrabal se ve vlasech a usmál se.

„Abych vám řekl pravdu, nemám Brehma už vůbec. Potřeboval jsem peněz a střelil jsem jej antikváři.“

„Nelžete?“ zaúpěl jsem bolestně.

„Ne. Mohu vás přesvědčit.“

Vytáhl zásuvku svého stolku a mezi účty od ševce, milostnými lístky, ušpiněnými límečky, špičkami na doutníky a psími obojky vyhledal ústřižek poštovní poukázky.

„Ale prosím vás, nezmiňujte se o tom nikomu,“ žádal mne, když jsem odcházel. „Kdyby o tom zvěděl Nešetřil, nesměl bych dva měsíce do hospody.“

Přislíbil jsem mlčky. Odcházel jsem shroucen. Je marno bojovati s osudem. Podrobil jsem se mu s resignací.

* * *

Podařilo se mi konečně přece zastihnouti „Starou Prahu“ v plném počtu členů v hostinci „U lva“ a předložit jim svůj nevývratný důkaz.

Nešetřil však neuznal knihu ani za hodnu pohledu.

„Co s tím chceš, prosím tě?“ ušklíbl se pohrdlivě. „Já jsem nikdy netvrdil, že genetka neexistuje. Tvrdil jsem jen, že tvůj kožíšek je z docela obyčejné kočky. A na tom trvám dosud, a všichni přírodozpytci celého světa mi to nevyvrátí.“

Za to Čermák doznal loyalně, že prohrál. Ale výhry ani vkladu své sázky jsem nedostal. Pinkas mne odvedl stranou a svěřil se mi, že právě potřeboval a neměl, a že tedy . . . Po prvním že mi však ty dvě zlatky jistě odvede.

Mám je u něho po dnes . . .

A dalších nesnází s mým kožíškem mne zbavilo milostivé slunce. Nastala taková obleva, že jsem nosil až do jara zimník a můj kožíšek visel ve skříni ukryt zrakům zvědavců. A vzbudil-li příští zimu ještě pozornost některého všetečky, stačilo říci pouze: „Ach, ten je již od loňska." A hned bylo po interessu i po dotěrných otázkách.

* * *

Ach, doby pošetilého mládí jsou dávno ty tam a můj kožíšek z genetky s nimi. Útrap, které mi tehdy způsobil, vzpomínám dnes jen s veselým úsměvem.

Vám však, kteří čtete tyto řádky, radím upřímně: nekupujte si kožíšku z genetky!

Máte-li dost peněz, kupte si kožich hranostajový, sobolí, bobří; máte-li jich méně, spokojte se křečkovým, vlčím nebo třeba králičím. Jen kožíšku z genetky si nekupujte, leda by se vám podařilo přiměti ministerstvo vyučování, aby vřadilo přírodopis genetky do učebné osnovy obecných škol.

Jinak si ho, probůh, nekupujte, je-li vám klid vaší duše milým! — A také proto ne, že silně pelichá.

Bohumil Bauše:

Tajemství jižního pólu.

Domněnky a skutečnost o jižní pevnině.

Vždy více mizí bílé plochy našich map a s nimi místa, kde lidská fantasie blouzniti mohla o nevídaných divech, tajemných národech, báječném bohatství přírodním. Kouzlo neznámého jest mocnou pružinou touhy po objevech, byť i střízlivá skutečnost dosaženého cíle bořila namnoze illuse a sny staleté.

Dávno-li tomu, kdy nitro Australie, veliké plochy jižní Ameriky a střední Asie označovány byly jen bílými mezerami, na znamení, že noha cestovatele na místa ta nevkročila. Od doby *Stanleyovy* proniklo se až do srdce neznámého nitra Afriky, a mapy obou pólů mají stále menší okršlek označený jako „končina neznámá“.

Ovšem, že mapy tyto bývají vesměs v malém měřítku provedeny a jen routami cestovatelů prostoupeny. Mnoho tu zbývá k zevrubnějšímu poznání krajiny, i když vědecký cestovatel jednou tudy pronikl. Krajin takových jest ostatně více a netřeba teprv k pólům; Balkán, Turecko, Sibiř jsou nám bližší, a přece zbývá i tu mnoho práce k výzkumům. —

Velikých překvapení v celku nelze očekávati od nynějších cest objevných; nelze již objeviti nějaký nový díl světa, ani nových cest obchodních; známo jest celkem rozdělení moře a souše, a poznány hranice pravé *oikumene*, t. j. obyvatelné pro člověčenstvo části země.

A přece! Vedle celé řady otázek vědeckých, zeměvědných, biologických, meteorologických, ethnografických, geologických, oceanografických, které mají vědecké výpravy polární na zřeteli, — tane všem zřejmě vytčený nebo tajně kýžený cíl na mysli: dostihnutí tajemných těch bodů, v nichž sbíhají se myšlené námi poledníky a imaginární osa zemská — tedy dosažení obou pólů.

Tisíckráte možno opakovati, že body tyto, nejbližší středu země, jsou jako jiné v končinách již poznaných, že náklad a oběti lidských životů, které touha dostihnouti pólů již za oběť si vyžádaly, nejsou v žádném poměru ku skutečnému zisku, jenž z dosažení jejich plyne, — touha vkročiti na půdu, nohou lidskou netknutou bude vždy magicky účinkovati na mysl hrdinnou a ctižádostivou. Ne poslední úlohu hraje i *žárlivost* a *zápolení* národů přímořských v dosažení rekordu, číselně vyjádřeného: ani o Byzanc ani o Řím tak nebojováno, jako o oba póly. Na sta koster tlí v bělostném sněhu a ledu arktidy

i antarktidy statečných bojovníků s přírodou krutou, nehostinnou, a vždy naleznou se noví hrdinové, kteří podstupují boj s mrazem a hladem v zamlklých pláních ledových.

V poslední době oživil se obecný interes o nejzazší jižní končinu naší planety úspěšným výsledkem anglické výpravy poručíka *Shackletona*, jenž v březnu 1909 zdráv s veškerým mužstvem, s kterým dne 30. července 1907 z Temže vyplul, na Nový Zéland se vrátil, přiblíživ se jižnímu pólu již jen na vzdálenost 100 anglických mil, čili 178 *km*.

Nikdo se nenadál, že bude jižní pól, nám vzdálenější a cizejší, snad dříve dosažen nežli severní. Jest ovšem značný rozdíl mezi oběma polárními končinami: na severu pohyblivá tříšť těžkého sraženého ledu, která dle zkušeností Nansenových, Pearyových a Cogniho sotva obkličuje nějakou pevninu dosud nedosaženou. Na jihu oplachována však rozsáhlá pevnina — šestý díl světa *Antarktida* — mohutným mořem antarktickým.

Na cestě k severu možno na pevnině a ostrovech přece ještě setkati se s lidmi, kteří dávno před tím, nežli kulturní člověk bojácně a s hrůzou do této říše věčného ledu vstoupil, zahnáni sem byli buď jinými národy nebo z nouze podjali se boje s krutou přírodou a životu zde se přizpůsobili. Byzantinský historik *Prokopius* (VI. století) zmiňuje se o finských kmenech, *Skrithifinech* (t. j. Laponcích na sněhových lyžích běhajících). Na pokraji asijského ledového moře usadili se pra-altaiští národové: *Samojedi, Ostjaci, Jakutové, Tungusové*, dále ethnograficky úplně osamělí *Jukagirové, Čučkové* a jiné zbytky kmenů roztříštěných. Více však nežli všichni tito, jsou *Eskymáci* na moře a pobřeží odkázáni, a tito mnohonásobně prospěli polárním cestovatelům, sloužíce jim za vůdce při svém podivuhodném smyslu orientačním; ano, přírodní tito národové prospěli platně i primitivními skizzami map, jež sami dovedli si načrtati.

Kdo vedl však objevitele do věčného ticha a osamělosti jižního moře ledového, zamlklého a pustého ve své grandiosní majestátnosti plovoucích ledovců?

Namnoze jenom přeludy, které se rozplynuly vniveč opravdovou prací badatelů. A přece přeludy podobné, jako starý Ofír, Indie s vybájenými poklady, vybásněná *pevnina jihopolární* starých a pod. oživovaly obrazotvornost přečetných hlav, které vyplňovaly mezery zeměpisného poznání romány, teprv skutečnými plavbami výzkumnými uvedené na reální půdu.

Dějiny objevných cest tvoří zajisté nejpestřejší a nejpoučnější kapitolu lidského vědění. Do neznáma s hrdinnou odvahou pouštějí se první průkopníci, vedeni z počátku snad jenom nadějemi na domnělý zisk a zabrání neznámých zemí, později však za čistě ideálními snahami, rozšířiti vědění a poznání cizích končin.

Staří utvořili si čistě theoretický pojem o jižní polokouli. V II. století před Kristem vyslovil myšlenku jižní pevniny řecký učenec *Hipparch*, jenž učil v Alexandrii; jelikož poznal Středozemní moře jakožto prohlubeň mezi pevninami, soudil, že obdobně Indický ocean

jest asi na jihu omezen velikou pevninou, jejíž severní kraj mohl býti Ceylon, do nekonečna v obrazotvornosti prodloužený.

Jak dnes každý žáček útvar země a ostrov Ceylon zná, usměje se domněnce *Hipparchově*, a přece věřilo a hloubalo se o této domněnce, ovládající svět učený celé dva tisíce let; na důkaz, jak z pouhé analogie duch lidský nic jistého domysliti si nemůže, a vždy zůstane teprv odkázán na zkušenosti, během času získávané.

Tři sta let po *Hipparchovi* učil v Alexandrii *Ptolomaeus*, zvaný otcem zeměvědy. Říše římská zatím se rozšířila na vše strany, římské koráby pluly Indickým oceanem, a Ceylon poznán jako pouhý ostrov. Avšak od tradice Hipparchovy se neupustilo tak snadno. Afrika prostě na mapách Ptolomaeových rozšířena na jihu tak, že zahýbala na východ, tvoříc jižní okraj Indického oceanu, a na západ (Amerika nebyla známa) připojovala se smělým obloukem na Čínu. Oba oceany Atlantický a Indický zobrazeny takto jako skutečná středozemní moře. Nikdy mapa země nevypadala groteskněji a nepravdivěji. —

Nepravé tyto pojmy mohly velmi škodlivě působiti na další vývoj zeměvědy, kdyby následující tisíciletí lidstvo kulturní vůbec se bylo nestaralo o vědu zeměpisnou a nebylo zapomnělo na vyzkoumané i domnělé znalosti země. Teprv Arabové navázali opět na antickou vědu. Arab *Edrisi* r. 1154 sestaviv mapu světa, ještě překonal Ptolomaea v tom, že divokým obloukem spojil Madagaskar s Javou, jen aby dostal domnělé severní pobřeží „jižního kontinentu".

Tento bludný názor mohl býti napraven jen oplutím Afriky. Sláva Arabů zatím zanikla, a národové západní vždy více donucováni byli hledati cestu k ostrovům kořenným, uzavíráním a vydíráním se strany *Orientu*.

První pokoušeli se Portugalci o cestu po moři, vedeni zatím jen neurčitým snem o jakési řece, která prý ústí na západním pobřeží a spojena jest mohutným ramenem s Nilem. Touto cestou doufali dosíci křesťanského Habeše a Indického oceanu.

Na volnou plavbu kolem Afriky nemohli počítati, držíce se představ dle mapy Ptolomaeovy. A hle, štěstí jim přálo, neboť hledajíce onu záhadnou *zlatou* řeku, dostali se postupně až na jižní cíp Afriky, a bouře, řízené nějakým dobrým božstvem, zahnaly Bartolomea *Diaze* na mys Dobré Naděje. Jedenáct let potom *Vasco de Gama* skutečně oplul Afriku a dostihl Indického oceanu.

Plavbou touto padla šťastně nepravá představa o Ptolomaeově jižní pevnině. Nezmizela však dlouho ještě z hlav theoretiků.

„Účelnost", s jakou Bůh, prý, zemi jako sídlo člověka stvořil, vylučuje pojem, aby neobytelné moře zaujímalo větší plochu nežli pevnina. Jistě, že na jihu jest veliký kontinent, jen co ho, prý, objevitelé najdou; tak se tehdy soudilo.

V domněnce této „logické nutnosti" vězel i *Kolumbus*, jenž do své smrti věřil pevně, že Atlantický ocean omývá západní pobřeží Asie, kamž cestou svou měl namířeno. A když na své třetí cestě

dotekl se při ústí Orinoka pevniny jihoamerické, nemyslil jinak, nežli že nalézá se konečně na cípu báječné jižní pevniny starých.

Tajemná země táhla se skutečně daleko na jih, jak poznal *Cabral*, když roku 1500 zahnán byl proudem mořským ku břehům Brasilie. Avšak věc počala se hatiti, když místo domnělé Malakky poznána šíje Panamská, kterou jižní kontinent souvisel s Amerikou severní. Snad bude možno směrem na západ na jihu obeplouti ku kořenným ostrovům, jako se Vascovi podařilo na jihu Afriky?

Nového tohoto problému chopili se horlivě Španělové; r. 1519 hledal *Magalhaes* podél východního pobřeží jižní Ameriky průjezd, který konečně nalezl, a vplul skutečně do ohromného, neznámého Tichého oceanu, který proplul až po Filipiny.

Opět tedy odříznuta Amerika od domnělé jižní pevniny. Ale jak hluboko byla zakořeněna představa o této pevnině, dokazuje německým geografem *Schonerem* hlásaný náhled, že Ohnivá země, ohraničující Magalhaesův průliv na jihu, *musí* býti konečně částí kontinentu, a to tím spíše, ana plavbami Kolumbovými a Magalhaesovými zeměkoule pojednou stala se ještě jednou tak velikou, tedy poskytovala místa dosti pro vybájenou Ptolomaeovu celinu.

Cesta ku dalšímu badání byla nyní otevřena, ale nikdo nedbal pravdě přijíti na kloub. Portugalci majíce nyní volnou plavbu kol mysu Dobré Naděje k Molukkám, ostrovům kořenným, a moc v Indickém oceanu zabezpečenu, nestarali se o další výzkum. Ani když Don Jorge de Meneses náhodou zahnán byl portugalskou lodí svou na pobřeži neznámé země, která opět mohla býti novým výběžkem jižního kontinentu, později však poznána jako největší ostrov zeměkoule Nová Guinea, nevyužitkovali Portugalci dále nového objevu.

Počátkem XVII. století usadili se Hollanďané na Javě. Plujíce sem od mysu Dobré Naděje, snažili se z politických ohledů, aby vyhnuli se Portugalcům na východoafrickém pobřeží a v Indii. Ubírajíce se tudíž přímo od jižního cípu Afriky na Javu, spatřili záhy břehy nového dílu světa — Australie. Nehostinné břehy nelákaly valně k návštěvě; avšak nové pobřeží oživilo znova staré alexandrijské ideje.

Neobmezená byla dosud víra v kontinent fantastické velikosti, a současné mapy víru tu zvěčnily. Byla-li Australie spojena se zemí Ohnivou v celinu, dostatečně vyplňovala theoretický požadavek jižní pevniny.

Ale nové zkušenosti stále bořily nejpěknější výmysly.

Prvním nárazem bylo poznání skutečné rozlohy Ohnivé země. R. 1616 objevili Hollanďané *Le Maire* a *Schouten* kap Hoorn; žádná pevnina, ale nedozírné moře, a když ještě r. 1643 Hendrick *Brouwer* oplul Ostrovy Statův, bylo jasno, že splývají zde oceany v jedno nepřehledné moře. Má divotvorná země, kterou obrazotvornost vypravila palmami, kořením a poklady zlata i drahých kamenů, ležeti až za plovoucími ledovci?

Druhé vystřízlivění následovalo, když nově objevené pobřeží Australie na 35. stupni jižní šířky počalo se uhýbati na východ, a

poznenáhla pravá podoba tohoto dílu světa byla poznána. Hollanďané, aby věci přišli na kloub, vypravili r. 1642 loď, jejíž vedení hollandský místodržitel na Javě, *Van Diemen*, svěřil Abelovi Tasmanovi, který úkol svůj skvěle provedl. Objevilť zemi Diemenovu i Nový Zeeland. Tasman, spatřiv tuto zemi s horami zasněženými, nepovažoval ji za ostrov; také v jeho hlavě v duchu doby strašila ještě představa o jižní pevnině.

Při druhé slavné cestě své rozluštil záhadu australské pevniny, na Nový Zeeland se však již nedostal.

Úspěšné plavby Tasmanovy, kterými objeven nejmenší díl světa, ale zničen sen o největším kontinentu jižním, zasadily theoretikům, lpícím dosud na učení antickém, citelnou ránu.

Jelikož Tasman problému Nového Zeelandu nerozluštil, a věc tato ještě sto let po něm zůstala nerozluštěna, drželi se přivrženci staré báje o zemi jihopolární zatím západního pobřeží Nového Zeelandu, za nímž jistě rozkládati se mohla pevnina; místa na ni zbývalo dost.

Tu a tam vynořila se skutečně podobná tvrzení. Bylo to prý (jak praví Bölsche) jako s velikým mořským hadem, kterého měl každý za čestnou povinnost uviděti, i když nic podobného neexistovalo. Tak vypravoval kapitán *Davis* (1687), když plul od ostrovů Galopažských k mysu Hoornovu, o veliké zemi, kterou po pravé straně v dálce uviděl. A opět uchopili se dychtivě kartografové tvrzení, a na mapách objevila se „země Davisova“ jakožto východní výběžek jižního kontinentu. Teprve Hollanďan *Roggeveen* zjistil r. 1722, že na místě domnělého pobřeží vypíná se v nejpustším moři osamělý ostrov: Rapa-mi, ostrov Velikonoční, pustá suchopárná výspa původu sopečného v Tichém oceaně, nyní místo, kam posílá stát Čilský své trestance; ostrov podivuhodný, jenž svými groteskními obrovskými památníky kamennými poukazuje na úplně zaniklou nějakou lidskou kulturu ze šedé dávnověkosti. Byla-li zde někdy rozsáhlejší země, jistě, že již v pravěku zanikla až na malý zbytek ostrovní i s rozluštěním o temném původu a tajemství své kultury.

Tak kolísala pravda a báje sem a tam, víra v jižní pevninu udržovala se však houževnatě.

V tomto mrtvém století narazily ještě francouzské lodi na jihu Atlantického oceanu na zemi, ovšem již zaledněnou, kterou vítaly opět jako výběžek jižní pevniny a které daly žertovné jméno Předhoří Obřízky.

Konečně kol polovice XVIII. stol. probudil se všeobecně vědecký zájem pro rozluštění záhady jižního pólu. V čele stál národ, jenž zatím dobyl si vůdčího postavení na moři a podnes světovládnou moc svým loďstvem si udržuje: Angličané zahájili vědecký výzkum jihopolární, a jim připadly též překvapující úspěchy posledních výprav.

O čem blouznili nejprve staří Řekové, pak Arabové, co později luštiti se snažili postupně Portugalci, Španělové, Hollanďané a Francouzi, objasnili Angličané předem cestou slavného svého mořeplavce Jamesa Cooka.

Když byl James Cook r. 1769 úplně oplul Nový Zeeland a tím poznal, že jest země tato ostrovem a nijak nesouvisí s domnělou jižní pevninou, rozluštil na své druhé cestě (1772—75) záhadu úplně. Dvěma loděmi svými „Resolution“ a „Adventure“ pronikl na jihu až přes polární kruh, aniž spatřil nějakou pevninu. Ohromné plovoucí tabulové ledovce, mlhy, bouře a svízele všeho druhu ohrožovaly stále statečné plavce, kteří různými směry snažili se proniknouti k jihu; všude trčela jim však vstříc neproniknutelná stěna ledová, nedostupná, která zdála se stupňovati v pozadí v horstva. Třikráte překročil smělý mořeplavec polární kruh, ale všude spatřoval led a žádné bezpečné pobřeží. Lodě Cookovy nebyly zařízeny na polární přezimování; celá výprava měla jiné, idealní poslání. Nebyla to výprava výbojná, objevitelská v duchu Kolumbově. Časy se zatím změnily. — Poslání Cookovo mělo předem úkol čistě vědecký, rozluštiti totiž problém kosmický: změřiti vzdálenost slunce od země, k čemuž se vhodná příležitost naskytla průchodem Venuše před sluncem, který prý učenci na Tahiti pozorovali. Poprvé tedy výprava prostá pozemské hamižnosti a všech hrubých zálusků některého jednotlivého národa.

A podobně idealní snaha vedla smělého plavce i k rozluštění záhady, která duchy všech národů zaujímala po staletí. Když se mu pak podařilo obeplouti celý okruh jihopolární ve výši as 55° j. š. i jižněji a nikde nenarazil na pevninu, byla konečně dokázána převaha moře na celé jižní polokouli, a místo bujně porostlé a tropicky oživené pevniny poznáno, že — je-li za onou ledovou hradbou nějaká pevnina, — jest to ledová poušť, neutěšená a nehostinná, na níž spočívá nitrozemní led mocnosti 300—400 metrů!

„Žádný člověk,“ píše Cook ve svém denníku, „neodváží se vniknouti dále, nežli já jsem učinil, a proto nebude též země dále na jih položená nikdy objevena, aniž prozkoumána.“ Jak události pozdější dokázaly, nemá člověk nikdy ztráceti důvěry v moc bádavého ducha lidského. —

S větším sebevědomím mohl Cook napsati: „že hledání jižního kontinentu, které zaujímalo pozornost námořních národů skoro po dvě stě let, jakož tvořilo i zamilovanou theorii zeměvědní všech dob, jednou pro vždy jest odbyto.“

„Tak skončil sen Hipparchův, ona fata morgana, která u palmových lesů Ceylonských začínala a v šedé, studené mlze zaledněného moře polárního zmizela na vždy.“ (*Bölsche*).

Výsledek cest Cookových znamenal ohromný zisk pro vědu zeměpisnou, když i neobjevil většího území. Roku 1775 nalezl opět ostrov San Pedro, který nazval Jižní Georgií, a dne 31. ledna objevil novou zemi, skupinu Sandwichskou; skupiny *Bouvetovy* nemohl však znova nalézti a vrátil se na to do vlasti.

Na své třetí cestě (1776) doplnil svá antarktická badání přesným určením ostrovů prince Eduarda a Kerguel. Velkolepá tato cesta Cookova skončila jeho tragickým zavražděním na ostrovech Sand-

wichských, když neprozřetelně vkročil na „posvátné“ místo domorodců, s kterými všude jinde tak hladce vycházel. —

Pessimistický názor Cookův o končině jihopolární měl za následek, že i při nervosní snaze objevitelské, jaká v té době zavládla, uplynulo 45 let, nežli ve výzkumu země polární pokračováno.

I v této pustině, kde vnitrozemní veškeren ústrojný život mrazem ztuhl, kde podél pobřeží daří se na balvanech skalních leda zakrnělé polštářky mechů a neúmorné lišejníky, oživují se útesy a přečnívající skaliska tisíci a tisíci tučňáků. Na tabulových ledovcích odpočívají ploutvonožci a hbití tuleni, tulenní sloni a rypouši, a ledovou vodu brázdí houfy velryb a honí se za kořistí věčně lační buřňáci, v celých obláčcích loviště své s křikem oblétající; jen albatros, sup moře, pluje majestátně vzduchem, sotva znatelně mocnými křídly mávaje.

Z bohatství moře čerpali též četní kytolovci angličtí i američtí, z nichž jeden z nejsmělejších, *Biscoe*, v letech 1830—32 i některé země a ostrovy v končinách jihopolárních objevil.

Vyjma tyto lovy nebylo zatím mocnějšího vědeckého popudu k dalším výpravám. Jinak měly se věci na severu. Tam vedle vědeckého výzkumu popoháněly výzkum i praktické problémy. Angličané hledali severozápadní průjezd kolem severní Ameriky, a po léta čekala vypsaná cena 20000 liber šterl. na udělení za úspěšné rozluštění. Mořeplavci při tomto hledání pošinováni byli stále dále na sever, a snahy, dostihnouti severního pólu, dostavily se tím samy sebou.

Mocným popudem ku vědeckým výpravám stala se věda o zjevech magnetismu zemského. *Kompas* znamená v dějinách plavby na moři obrat a vyžadoval proto pevné theorie, neboť záhy se poznalo, že oba body na zeměkouli, kde magnetická jehla se svisle staví — tedy magnetické póly, nespadají v jedno s póly zeměpisnými.

John *Ross* nalezl r. 1831 na poloostrově Boothia Felix v polární sev. Americe severní magnetický pól (skoro 20^0 šířky vzdálený od zeměpisného pólu), načež mathematik *Gauss* vypočetl, kde by asi mohl ležeti jižní magnetický pól.

Přesné nalezení magnetického pólu, zvláště jižního, bylo pro plavbu po moři veliké praktické důležitosti. Jsouť odchylky střelky magnetické čím dále k pólům větší a nepravidelnější. Jen střelka vede kormidelníka za noci i šera, v bouři i v dešti. Na jihu chybělo přesných základů znalostí tellurického magnetismu, a to mnohem více nežli na severu, a tím trpěla celá navigace, zvlášť při oplutí tří dílů světa jižní polokoule, Afriky, Ameriky a Australie, kde následkem toho panovala značná nejistota pro odchylky střelky.

Vědeckým výpravám jihopolárním, které otevřela r. 1819 ruská výprava pod *Bellingshausem*, a které následovaly francouzská pod Julesem *Dumontem* v *Urville*, americká pod Ch. *Wilkesenem* a anglická pod Jamesem *Clarkem Rossem*, netanul tak na mysli cíl, dosáhnouti jižního pólu zeměpisného, jako spíše vyhledati pól zemského magnetismu.

Poručík Shackleton na krajním bodu své cesty.

Nejšťastnější z nich byl synovec a spolucestovatel výše jmenovaného Johna *Rossa*, kapitána James *Clark Ross*, jenž po překročení 76° již. šířky učinil překvapující objev dvou sopek, z nichž vyšší Erebus byla v činnosti, nižší Terror odpočíval. Země, do které se mu podařilo vniknouti, nazval po mladistvé, tehdy vládu nastupující královně, Victoria.

Když byl pronikl až po 78° jižní šířky, zastoupil mu cestu na několik set stop vysoký ledový val, ledový pás obklopující celou Antarktidu; nepochyboval ostatně, že uvnitř této země Viktořiny leží i kýžený magnetický pól.

Po tomto slibném počátku dalo se souditi, že proniknutí do tajemné pevniny Antarktidy rychle bude následovati. Po 30 let však nic se nestalo. Tehdy zmizela na severu tragickým způsobem výprava *Franklinova* v mlhavých končinách severoamerických, a léta trvalo, nežli stopy zahynulých byly objeveny*); výstražné memento následníkům.

Teprve roku 1874 překročen kruh jihopolární výzkumnou lodí *Challenger;* jiné tři expedice, vyslané k pozorování průchodu Venuše před sluncem, prozkoumaly Kerguely. První, kdo na pevnině antarktické přezimoval, byla družina Gerlachovy výpravy na lodi Belgica, která sebrala bohaté sbírky na dvaceti místech a rozbila zimiště své mezi 70—85° již. š. a 103° záp. délky, poblíže země Alexandrovy.

Nebudeme zde vypočítávati všechny poslední výpravy, které pozvolna odhalují tu a tam cípek pevniny, tu nové ostrovy, tu přírodní ráz pevniny, moře a ledovců.

Do vnitra pronikl počátkem listopadu 1902 hrdinný kapitán *Scott* tříměsíčnou výpravou saněmi, na to dvouměsíční po vrchoplání 2000 *m* nad mořem položené. Pokračuje směrem jižním, shledal, že horstvo stoupá až po 83° šířky. Na okraji lomu opírá se mohutnými trhlinami nejobrovštější ledovec, jaký na zeměkouli se zná. Jest to týž ledovec, jenž tvoří onu proslulou ledovou zeď, svisle zapadající v délce skoro 1000 *km* do moře.

Ledovce tak obrovské vyžadují za podklad rozsáhlou pevninu. Všechny zkušenosti přezimujících výprav nepřipouštějí jiného výkladu, nežli že celá jižní kalotta naší zeměkoule tvoří pevninu, která, spojíme-li pobřežní body dosud poznané, představuje *šestý díl světa*, zaujímající rozlohu Evropy a Australie spojené v jeden celek. Odečte-li se ledový pás, zaujímá vždy ještě souvislá pevnina plochu jako jedna a půl Evropy.

Rozdíl rázu obou pólů bije nyní do očí. Na severu moře, pokryté těžkou tříští ledovou, měnivé povahy, věčně se pohybující, vroubené širokými okraji tří kontinentů; — na jihu pevnina oplachovaná mohutným mořem jihopolárním.

Z této povahy obou pólů vysvětluje se překvapující výsledek výpravy *Shackletonovy*, jenž v březnu roku letošního vrátil se šťastně

*) Stručné vypsání osudů cest objevných, vylíčení přírody a lidu v krajinách polárních viz Boh. Bauše: Říše věčného ledu. V Praze 1909. Nákl. Bursíka a Kohouta.

se skvělými výsledky, překonav všechny polární cestovatele k severnímu a jižnímu pólu, a přiblížil se k jižnímu již jen na vzdálenost 178 *km*.

Dne 9. ledna 1909 dostihl totiž, používaje k tahu saní tažených mandžurskými pony, kteří cestou ovšem vesměs zahynuli, 88° 22' již. šířky 152° vých. délky.

Poručík Shackleton, jenž se již účastnil úspěšné expedice Scottovy jako třetí důstojník na lodi Discovery v letech 1901—1903, stal se nyní pojednou slavným výsledkem své samostatné výpravy, závažné nejen dostižením nejjižnějšího bodu, nýbrž i získáním mnohých topografických a vědeckých fakt.

Výsledky jeho cesty byly zatím jen telegraficky a stručně světu oznamovány; nyní započal však tourné přednášek ve všech čelnějších městech a chystá i dílo o své odvážné výpravě, které vyjde koncem roku tohoto. Jakožto obratný spisovatel osvědčil se již svým líčením výpravy na lodi Discovery.*)

Družina Shakletonova čítala 15 osob, byla zásobena na 2 léta, a použila místo tažných psů — koníků, mandžurských pony; též automobil konal do jisté míry dobré služby. Konečně však, když vše selhalo, koníci oslepli a musili býti zastřeleni, (jeden i zmizel v bezedné trhlině ledu), nezbývalo na cestě 122 dní trvající, než aby lidé sami sáně si táhli, týráni mrazem a hladem. „Poznali jsme, co jest hlad, nikdy již nebudu moci jíti lhostejně mimo člověka hladovícího," vyjádřil se v jedné z přednášek.

První čin výpravy bylo slezení sopky Erebus, skoro tak vysoké jako nejvyšší hora v Rakousku, Ortles. Na úpatí rozbili svůj stan ku přezimování, neboť si zvolili zemi Viktoria za basis dalšího výzkumu.

A zbývá tu práce pro mnohá ještě pokolení. Pro znalost povrchu zemského jest předem třeba znáti, jak rozdělena jest voda a země. Až poznají se obrysy zemí a moří, zbývá prozkoumati relief půdy, jak souš se zvedá a moře jest hluboké; jaké jsou proudy mořské a poměry teploty různých vrstev. Jest třeba studovati úkazy ledu a útvary geologické, vulkanické, úkazy severní a jižní polární záře, elektrické poměry a proudy vzduchové, jež vesměs působí i na podnebí celé naší země.

Jak zajímavý jest jen zjev třetíhorních rostlin, jež Otto *Nordenskiöld* nalezl v Antarktidě! Tedy i tato říše ledu viděla někdy přívětivější doby, zelenající se nivy, a není vyloučeno, že naleznou se tu ještě otisky obrovských vyhynulých obratlovců Megatheria, Mylodona, Mastodonta. Jak *Gaudry* tvrdí, studuje stopy ssavců v Patagonii a Antarktidě, nebyl okršlek jihopolární ještě úplně odtržen od jižní Ameriky v době, kdy v Evropě byly první stopy člověka zjištěny.

Co tu čeká ještě rozluštění otázek biologických, nové druhy i zvířat, plankton i zvířena hlubin, přizpůsobení na životní poměry,

*) „Life in the Anarctic". Fearson's Magazine, číslo březnové 1904.

na dlouhou polární noc, na výživu, mimikry, cesty zvířat. Všechny otázky tyto možno v končinách polárních mnohem lépe studovati, jelikož život není zde vyrušován člověkem.

Důvěřivě blíží se tučňáci člověku, a udiveně pohlížejí na neznámého vetřelce; neznají ještě jeho moc rušivou! *Shackleton* vypravuje, jak jsou pinguini i musikální. Kteréhosi letního dne postavil na skalisko blíže zimoviště gramofon a pozoroval účinek hudby na hojně tu shromážděné ptáky.

Sotva gramofon počal hráti, shromáždilo se množství těchto ptáků, kteří přikolébavše se vážně z blízka i z daleka, postavili se kolem stroje a naslouchali pozorně zvukům valčíků a polky. Pozorovatelům nemohlo ujíti, že ptáci byli hudbou příjemně vzrušeni a naslouchali s patrným údivem.

Však použito při této poslední výpravě všech moderních vymožeností, a Shackleton zachytil i 2000 filmů pro kinematograf, takže posluchačstvo bude míti i živý názor, jak žije se v tajemné zemi jihopolární.

Neposlední úspěch výpravy Shackletonovy byla vedlejší výprava prof. *Davida* k dosažení jižního magnetického pólu, jehož poloha zjištěna na 72° 25′ š. 154° z. d.

Dle *Burchgravinga* byl by na 73° 20′ š. 146° d.; dle skotské výpravy *Bernacchi-ho* na 72° 51′ š. 156° 51′ d.

Ač nemá běžné určení tohoto bodu tak značného vědeckého významu při prchavosti zjevů zemského magnetismu, jest nicméně patrno, jak třeba stále zkušenostmi doplňovati výpočty theoretické, má-li se přejíti jednou na poslední příčiny zajímavých zjevů těch.

Dle uvedeného vysvětlíme si již obecný rozruch a zájem, který vzbudí každý úspěch vědeckých výprav polárních. Řada otázek a záhad vědeckých čeká na rozluštění na obou kalotách naší zeměkoule. Dosud jsou končiny ty i vydatným lovištěm na veliké kytovce a ploutvonožce. Moře musí uživiti přibývající lidstvo, až půda již nepostačí, aby vydávala dostatečných živin.

Výpravy polární mají však i vychovatelský moment. Odedávna se oslavovali jen hrdinové váleční v řemesle zabijáckém, jichž osobní statečnost ovšem dnes mechanické pomůcky moderního válčení vážně ohrožují. Nejsou-li však většími hrdiny stateční mužové současní, jako *Nansen*, *Nordenskilödové*, *Scott*, *Sverdrup*, *Borisov*, *Toll*, *Cagni*, *Ammundsen* a jejich družiny, kteří sledujíce cíl idealní, vzdorují mrazu, hladu i stále hrozící smrti v kruté přírodě, všechen život ústrojný umrtvující, a vítězně se vracejí s bohatými poznatky neznámých končin? Oni jsou důkazem, že lidstvo ještě nedegeneruje, když mládež vhodným sportem se otužuje, by jednou podstoupiti mohla cesty tak odvážné, jako zaznamenaly poslední výpravy výzkumné.

Obecní
Slouha

Dante Gabriel Rossetti:

Poslední zpověď.

(Regno Lombardo-Veneto 1848.)

Přeložila *Žofie Pohorecká.*

Je zvykem dívek u nás v Lombardsku
mít dýku v podvazcích, neb známo jim,
že k dívce jiné mohou záštím vzplát,
neb s německým se setkat milencem.
Nůž takový též pro ni koupil jsem,
jenž rukojeť měl z rohu s perlemi.

Vám, otče, nelze znát mých myšlenek,
když toho dne jsem šel k ní — naposled,
jak řekla, toho dne! -- a lásky mé,
naděje beznadějné, že snad přec
se vrátí se mnou, že snad změní se.
Ach, po cestě té všude na místech,
jež oba znali jsme, mi náhle vždy
po boku vzrostla její podoba,
jak kdysi byla, až se zdálo mi —
jich mnoho kupilo se kolem mne, —
že se mnou chtějí být, až konečně
to místo dostihnu, kde hájit mám
svou při s ní, proti ní, tak změněné.
Ach, otče, kdyby věděl jste to vše,
co znát vám nelze, věděl byste též
a pouze pak — zda Bůh mi odpustí.
Co říci možno, řeknu, slyšte mě!

Po cestě šel jsem kolem jarmarku,
a myslil jsem, jda s prázdnem, že bych moh'
dar malý koupit; dar, jak řekl jsem,
jenž buď by sloužil nám jak rukojmí,
neb (Bůh mi pomoz) jak dar na rozchod.
A zde jsem koupil nůž, o němž je řeč,
nůž takový, jak ženy mívají.

A téhož dne pak za tři hodiny
jsem náhle poznal, že to musí být

dar na rozchodnou, když pak konečně
já mlčky stoje v tvář jí pohlédl
a moře zaslechl, jak snaží se
do uší mých řeč stále všeptati,
o níž mu známo, že by změniti
přec srdce její mohla ještě snad,
jen kdybych dovedl jí rozumět.
To okamžik. A v druhém její tvář
už zdála se mi vzdálenější být
než na obzoru moře hranice.
A myslil jsem: teď kdyby mluvila,
ji slyšet nemoh' bych. Pak opět vše
už věděl jsem, jak spolu stáli jsme
na písku Iglia, kam padaly
již první slabé stíny pahorků.

„Zde vezmi," děl jsem, nůž jí dávaje
a rukojeť mi v rukou třesoucích
se zatřpytla. „Zde vezmi, přijmi to
mně k vůli." Řekl jsem. A její zrak
se ani nehnul, nesklonila šíj,
ni nohou v písek nepřestala bít.
Jen odstrčila dar a smála se.

Vy slyšíte mou řeč, však ne ten smích;
leč Bůh jej slyšel. Pamatuje vše?

To jiný smích byl, než ten sladký zvuk,
jenž z jejích sladkých dětských prsou zněl,
když — jedenáct let tomu — po prvé
já samotnu ji našel na kopci.
A v teplou trávu padal její vlas,
když z kadeří svých vzhůru pohlédla
do očí mých, jež k ní se skláněly.
Tak malíř moh' ji za vzor použít
pro děcko nebes, které kráčet má
kdys mezi lvem a mezi beránkem.

Já v nocích skrýval se a churav byl
a unaven a také skrovně syt;
a její slova proto nejprve
tak se mi zdála rozmarnými být,
jak stromů řeč a jak hlas ve vzduchu,
jenž znal by jméno mé. Já vzpomínám,
jak usedl jsem na stráň vedle ní
a myslil — svět že nikdy nebýval,
aneb že skončil. Neboť zdálo se,
že sami zde jsme. Brzy řekla mi,
že rodiče jí oba odešli.

Snad že jsou mrtvi, míní, — myslil jsem.
Však když jsem se jí na to otázal,
v mou tvář zas vzhlédla a pak pravila,
že včera večer zulíbali ji
a plačíce ji rozplakali též,
a všechen chléb, jejž měli, dali jí,
a na kopec pak spolu odešli,
kde sedíme teď — a pak kráčeli
ve velký rudý svit: „A tak," pak dí,
„sem šla jsem já, a když dnes u večer
ze světla vystoupí, jak vešli v ně,
já zde je zulíbám." A smála se.

Tu na hlad vzpomněl jsem a na to, jak,
když před měsícem ve městě jsem byl,
po celém městě chrámů na stupních
dav hladových jsem zřel, a jak chléb byl
po dílech vážen vojskem rakouským.
A ženy, jež jsem znal, že matky jsou
a manželky, jak městem chodily
a nahlas říkaly, když muž má strach
svým dětem kousek stravy uchvátit,
že zůstanou tu, pokud samy si
jí nevyslouží. — Proto litoval
jsem ono dítě, neboť viděl jsem,
že rodiče ji boží náhodě
a lidí nebo církve milosti
spíš zanechali, než by měli zřít,
jak hladem v klínu zmírá jim. Tu Bůh
mé matky přijal hlas a mluvil. Zpět
mi přišly dávné zvuky, vidiny.
Mé celé dětství nalezlo mne zas.
A tak jsem vzal ji s sebou.
Byl jsem mlád
a, otče, sotva muž. Však příčina,
jež rány dala, na něž zmírám teď,
již tehdy mnoho ran mi poskytla.
Já žil jsem sám, jak psanec musí žít.
A lehkým nebylo, mít dítě v bezpečí:
mé nebezpečí ono umnožilo,
a samo nemělo též jistoty.
Však věděl jsem, že pomůže mi Bůh.

A otče, promiňte, když umlknu
na chvilku jen. Já vím, že mluvil jsem
o ledačems, co nutné nebylo.
Vy nevíte, jak v mysli jasně tkví
mi tyto věci, o nichž mluv jsem,
ni jak se snaží, bych je vyslovil.

Můj život minulý, jak nebe je,
když slunce zašlo: nejjasnější tam,
kde nejvíc vzdáleno. — Já řekl vám,
jak zamítla můj na rozchodnou dar
a jak se smála. A přec ženy smích
je někdy jiný. V nebi myslím smích.
Vím, noci poslední jak ve snu zřel
jsem v boží sad, kde ženy kráčely,
jichž obrazy jsem malované znal
ze chrámů, svěc třpyt kde se kol nich chvěl.
Tou onou cestou ony zahnuly,
šla jedna k druhé, hrajíc. Nad dlouhým
a zlatým vlasem kruh zdál ohnivý
se vznášet jim, jenž, když se skláněly,
se s každou sklonil též, a zdvihal se,
když zase povstaly. Pak vánek chvěl
se mezi nimi, jak by v nebi kdos
byl okno otevřel, by z něho Bůh
moh' zemi naší požehnání dát
dřív, nežli zapadne. (Neb v onom snu
já myslil jsem, že země zapadla
a slunce plápolá, svíc ztrávená.)
A dole pod tím větru záchvěvem
se kruhy světla třepetaly tak,
jak zachvívá se listí na podzim.
Pak svaté panny, které byly zde
se sestouply, jak na tajemný hlas,
a kadeře své nazpět setřásly
a v dlaně tleskly, všechny najednou
se davše v smích, neb radost cítily,
když slyšely, že světu žehná Bůh.
Tím jsem se probudil a uzřel jsem,
když jsem se rozhlédl, že ona stála tu
s tím dlouhým vlasem svým až do pasu.
A jejím smíchem končil jejich smích.

Neb vždy se směje, když ji nyní zřím.
A k tomu ještě její dětský smích
mě navštěvuje, jako v oněch dnech,
kdy jako děcko se mnou bydlela.
O dnech těch mluvit chci, než ukončím.
Já z města přinesl jí jedenkrát,
v dnech, dokud ještě byla dítětem
tak veselým a něžným, — první dar
byl, myslím, to, jejž jsem jí vůbec dal, —
dar: malý obraz Lásky s křídloma,
jež v rukou měla pozlacený šíp
a pochodeň. — Byl z barevného skla. —

A ona obraz i mě zlíbala,
a ráda by pak byla věděla,
proč slepé oči má ta ubohá,
proč křídla a proč šíp. Já řekl jí,
co o Venuši, Cupidu jsem znal,
ty staré pověsti, tak podivné.
A uslyševši, že on v moci měl
všech lidí lásku, žen i mužů též,
jen hlavou vrtěla, jsouc v údivu.
„Ne," šeptala si, „ne, tak mocný je
a přec je dítě mladší, než jsem já!"
A pak mě žádala, bych připevnil
jej na zeď proti lůžku jejímu;
a pak zas sama, že jej připevnit
tam musí, neboť já jsem jí ho dal,
a jí je drahý tak, a zvětší též
on její lásku ke mně, ženy když
tím více milují, čím větší jsou.
Však místo bylo pro ni vysoko,
já proto musil na ruce ji vzít;
a po každé, když jsem jí dával hřeb —
neb minula jej vždy svým kladivem, —
zas smála se a stále smála se,
a líbala mě, znovu líbala.
Však stále prostřed svého veselí.
Pak hned, jak obraz dala na hřebík,
on vyklouzl — a zemi přikryly
hned zlomky jeho. Jak pad', vykřikla,
neb do ruky jí šíp se zarazil
a škráb' ji do krve. Smích přešel v pláč.
„Ach," řekl jsem, jí ručku obvázav,
„já první způsobil, že krvácíš,
já, jenž tě miluji, jenž mám tě rád."
A celoval jsem její prstíky,
až na lůžko pak jsem ji uložil.
A stále vzlykala, — „ne bolestí,
ne, ale pro Lásku, tu ubohou,
tu dobrou Lásku, kterou jsi mi dal."
A voláním tím pak se uspala.

A jiná věc se ke mně navrací.
To bylo v oněch zlořečených dnech,
kdy ve zvyku měl starý Metternich
ze zavřeného svého paláce,
kde seděl čist nad krve loužemi,
(kéž zemře duše mu a červi nechť,
již nikdy nezemrou, si chutnají
na její bolestech!) — svá roční sta

svých odsouzených mlsně tenčiti,
vždy každý měsíc třicet, padesát.
To tenkrát bylo, jak se domnívám,
kdy zakázala jeho spořivost,
by chudí brali onu špatnou sůl,
již suché skály v zimě zachytnou,
kdy moře vniká v ně. Já uslyšel
zde výstřel, a zas tamto v ulici,
a na kamenech klopýtavý zvuk,
jak když se koně kolem vzpínají.
Pak ze dveří když zřela spěchat mne,
mou pušku na plecích, nůž za pasem,
vlas pohladila mi a smála se
s tak statečným mne vidouc vzezřením.
A kolem šíje vyskočila mi
a líbala mne. Byla dítětem,
leč polibek ten přece na mých rtech
tak vřele plál v den, kdy nás halil kouř . . .

Neb stále s ní jsa, první lásku teď
jsem v srdci měl, co láska otcovská
a bratrská se proměnila tak,
já myslím si, jak svatá myšlenka,
jež modlitbou je dřív, než člověk ví.
Když zpozoroval jsem to po prvé —
teď vzpomínám, že bylo jednou to,
když z honby jsem se vrátil unaven
a ona přinesla mi potravu
a ovoce, a na podlahu pak
mi k nohám sedla, o mne opřena.
Však když jsem cítil z toho sedadla,
že dosahuje sladká hlava jí
tak vysoko, jak kdyby ležela
až na mém srdci, obrátil jsem se
a pohleděl na svého drahouška
a zpozoroval teď jsem po prvé,
jak byla ztepilá, a srdce mé
pod její tváří prudce bilo tak,
že myslil jsem, že brzy s údivem
se po příčině musí otázat.
A proto prosil jsem, by povstala
a jedla se mnou. A když vzpomněl jsem
si na vše, když pak čas jsem čítal zpět,
já spočítal, že čtrnáct let je jí,
a řekl jí to. Na mě pohlédla
tím zrakem svým, jenž jako nebe byl
a jako moře za šedého dne,
a dlouhé ruce vlasem protáhla

a ptala se mne, je-li ženou snad.
A pak se smála. Jak se počla smát,
pod štíhlým hrdlem polokoule zřít
jsem ňader moh' jak leknín na vodách.

Ba, nechte vzpomínat mě na ni jen,
jak tenkrát byla; obraz její tak
tou není vidinou, jež přichází,
když odcházíte, otče, ode mne. —
Ach, měla ústa, jako stvořena,
by dovedla smrt přivést k životu.
Ret spodní do vnitř vssával se, jak by
chtěl sebe sama s vášní líbati.
Tvář měla bledou vždy, jak člověk, když
nad bledou vodou sklání se, a vlas,
jenž tmavý byl a plný kadeří,
a vlasů stín ji bledší činily.
A kadeře ty spiaté, splývavé,
jak mračno temné, když v něm měsíce
tvář zapadla v pochmurnost vířivou.
A její tělo neslo její šíj,
jak stromu kmen svou větev nejvyšší,
a jako větev květ pak zpřimuje,
jenž roku chloubou, její štíhlý krk
tvář nesl stvořenou Dnem, Nocí čarovně.
Hlas její rychlý byl, leč poslední
vždy slova padla trochu váhavě,
a špičky prstů měla kulaté,
jež když se dotkly, zavěsily se,
a okamžitě pak se odtrhly.
A velké oči, které chvílemi
se obracely, zpola v závrati,
pod vášnivými víčky, jako by
hned měla omdlíti, jak promluví,
též v sobě kryly zřídla veselí,
jež pod řas temnem stále třáslo se
při jejím smíchu, jak když letí pták
nad vodou nízko vrby pod listím,
a stín se chví, až světla dostihne.

Byl druhem jsem jí tehdy vrtošným,
ač lásku všecku přinášel jsem jí.
Má Italie, matka plačící
a zpustošená, dlouho žádala
svých synů silná rámě, opříti
by o ně mohla se, a ruce jich,
by jedovaté houští mýtili
jí z cesty, k světlu razíce jí směr.
A z její bídy vášeň vyrostla,

jíž plný byl můj život ubohý,
jenž obětoval s pýchou jsem jí tak,
jak otec můj jí obětoval svůj.
A stalo se, že hru mi bylo hrát,
a v lásce objímat, hněv ukojit,
vše společně, co muži třeba je,
by krev mu uzrála, až časem pak
vše jiné stíny zdálo se jen být,
a divil jsem se tiše, vida, že
tak život plyne, posuzován byv,
jak času součást tělesná. V těch dnech
pro mladou dívku byly oči mé,
tak jak má duše — zřídla tajemná
kés smrti v životě, jež dychtila,
by vytryskla a uzřela tak den.
A ačkoli vždy ona vládla mi,
já vzpomínám, že jednou, když jsem byl
já takový a ona smála se
a dováděla kolem, že jsem ji
až skoro vyplísnil. Tu poklekla,
mně obě ruce dala na prsa
a píseň zpívala. — To slzy jsou?
Já již jsem dlouho pro nic neplakal. —
A myslil jsem, že zpěv ten z paměti
mi zmizel už, když o něm mluvím však,
on zpět se vrací zas. Jest pouhá to
věc hrubá jen a s rýmy špatnými,
as taková, jak slepec zpívává
a jeho pes mu s miskou naslouchá,
když děti odběhly se těšit hrou,
jej opustivše. Píseň takto zní:

I.

Hle, krásná paní
ve pláči děla:
„Vědět bych chtěla,
na nebi hvězdy
co drží vezdy?
Proč slunce palné
mě nutí k spaní?
A co tu hledá
ta luna bledá,
tvář starostlivá,
jež mdle se dívá,
zrcadlo kalné?

II.

Mě nudí hvězdy
i slunce, měsíc,
mne všecko nudí.
Nic nepovzbudí
mou radost, těšíc.
A ač má šíje
jest vskutku skvělá
a paže plná,
sníh ňader vlna,
vše jedno mi je,
když řek's, že není,
čím zalíbení
bych tvoje měla.“

III.

Pak zas se smála
a v smíchu děla:
„Svou ruku zcela
dal's v ruku moji?

Máš rád mě tedy?
Ne slova nová!
Ta, jež řek's tehdy,
když vášeň vzplála,
ta řekni znova,
ta nechť nás spojí!

IV.

Tys řek: ‚Jak léto
se vrací v chvíli,
než přijde zima,
tak v době této,
ač podzim v sadech,
tvá ruka třímá
list a květ bílý
pro máj v mých ňadrech.‘

V.

Zda rád máš zase,
když ve svém hlase
chci míti slova,
jež's pro mě míval?
Má duše hledá,
co jen, ach, běda!
(leč smála se znova
polibků příval,
když ruku pálil,)
dát mu, by vzdálil
se ode mne jen v smrti?"

To že mám zpívat v této posteli! —
A s vámi naslouchat a taková
zde slova říkat. Leč pěl jsem to já?
Hlas zdál se jejím, právě jak v ten den,
když zpívala mi; když pak skončivši,
mi z ruky vzala cosi, s čím jsem hrál
si po tu dobu, odložila to
mi z dosahu a obrátivši tvář
mou přímo proti své se zeptala:
„Co bylo lepší, pláč anebo smích?“

Leč to jsou žvasty jen. Jak ukázat
měl srdce bych, jež tehdy sálalo
jen lásky teplem, denně mocněji?
Po dlouhá léta teď, když plamen týž,
jenž kolem srdce plál a ohnivá
mu křídla dával, stal se lízavým
plamenem pekla, jehož jazyky
teď všechny podávají zoufalství
v to roztavené srdce ubohé?

Však ještě jedna věc se navrací
dnes v noci ke mně. Musím vám ji říc',
neb ona duši mojí zrodila
prvorozeně strašné z hnízda, jež
teď drásá duši mi. — Nám stalo se,
že v pouti svojí roce posledním
jsme v Monze bydleli, daleko domova,
když vůbec pro nás někde domov byl.
A tam do dómu jsem s ní vstupoval,
když modlila se. Naší Paní stál
tam obraz pracovaný z mramoru
od některého z velkých Italů
v těch slavných dnech, kdy svatá Madonna

a Italie světu trůnily.
A pouze Jí, nikomu jinému,
má milenka své srdce svěřila.
Již byla ženou, a když klečela —
tvář její sladká tváře sladké zde
ve stínu — dvěma příbuznými být
se podobami zdály, jimiž vlast,
(jež díly svými stále uvádí
svět v podiv) ženství projevila své.
Den, o němž mluvím, otče, první byl
pro týdny, v kterých doprovázel jsem
ji do dómu. A byly neklidné
ty týdny velmi, neboť záblesky
já první cítil tehdy tajemné
a neúnavné jakés činnosti,
jež rostla v ní, aby ji změnila
a chladnou činila. Když v onen den
jsme vstoupili, já upřev oči své
na krásný Obraz, v duši pravil jsem:
„Ach, srdce její vrať mi!" Zanechal
jsem dívku modlitbám a podívat
se šel na pýchu monzských pokladů,
kde v sakristii světlo dopadá
na Železnou Korunu italskou,
pro jejíž hlavy korunované
den uhasl, a rozednívání
nezlatí jinou hlavu korunou.
Však vrátiv se, já v údivu jsem zřel,
že sladká Paní jejích modliteb
teď stojí sama, bez ní; opodál
až před jakousi novou Madonnou,
jež v brokát byla pestrý oděna
a vyšňořena, (malicherná to
kás hříčka německá) já spatřil ji,
jak klečí modlíc se. Při krocích mých
hned povstala, a opustili jsme
pak kostel spolu. U velkém pohnutí
jsem přísně ptal se jí, proč přenesla
svou pobožnost, leč ona zdála se
být nevšímavou, tvrdou. Zasmála
se nerozvážně pak a pravila:
„Hm, stará Madonna? Ta skutečně
mé měla všecky staré myšlenky.
A nyní tato moje nové má." — — —
Pak cestou svou jsem v duši s tichem šel:
ve vodotrysků na náměstí hrách
a na cimbuřích, plných holubů,
tam jasná křídla, voda křišťalná

se chvěly vzduchem, jenž byl jasný též.
A se smíchu úsměvem mizícím
šla ona pevně s pasem houpavým
a s šíjí vzpřímenou a poněkud
před sebou ruce malé držela.
A obličej, jenž kdysi učinil
den z noci mého života, ten byl
mi nocí ve dne, když zrak lidí všech
na její krásu teď se obracel,
a ona kráčet mimo srdce mé
se zdála v svět, jenž pro ni stvořen byl.

Mé rány zase chtějí rozum rvát,
a vlnami má bolest přichází,
jak husté mračno hromové, a blesk,
jenž z něho vyrazí, pak zanechá
můj mozek hořící. To rána je,
již Rakušan mi v nitro zasadil,
šat jehož bílý stále srovnával
jsem s bílou jeho tváří; obé však
pak bylo červené, jak sluší se
na zaměstnání, jímž se zabýval.
Jim ďábel nosit bílou barvu dá
za oblek, aby víc krev vynikla,
jež mu je přináší. On pohlédna
pak pouze přes pole, hned pozná své.

Mně dejte doušek vody do číše.
Můj hlas již slábne; neslyšíte snad?
Vy slyšet musíte! A jestliže,
ač slovům mým jste špatně rozuměl,
mi rozhřešení přece dáte, tu
vy sám pak zhřešíte, já nikoli.
A pamatujte, duše vaše pak
že s mojí bude pro to hořeti.
Zřel obrazy jsem duší hořících,
jež v ústech měly lkání latinské.
Má konec můj být, jako jejich byl?
Ne! Vy byste to kvílel latinsky!
Zvon jakýs zní, teď mozkem mým, ach, zní:
to odbíjí mi v pekle hodina.
Já nemohu, to, otče, vidíte.
Tak snažil jsem se, ale nemohu. —
Snad dvacetkrát jsem začal, po každé
u téhož bodu jsem se zastavil.
Jsou úlomky to slov, jež nedají
vám porozumět mému líčení. —
Je tím to snad, že ona s námi tu,
jak když dnes v noci rozpletla svůj vlas

(to ve snu mém), až všecka zmizela
tma od toho. A její vlasy jsou
vždy vlhké, neboť ona po léta
jich zapletené měla kadeře.
A když až na zem teď je rozpletla,
já slyšel crčet krev jí po prstech,
a na posteli jsem se posadil
a vykřikl jsem jednou, po druhé.
A znovu, znovu ona smála se.
Vám nemožno se nyní obrátit,
neb stojí za vámi. Svůj chopte šat
a pevně držte jej, neb jinak se
naň posadí, a vy pak zšílíte!

Na Igliu, kam zvolna padají
již první slabé stíny pahorků,
je písek černý teď a červený.
Čerň byla černá, když, co prolito
dne toho bylo, padlo do písku,
a červeň skoro zcela zčernala.
Tam této noci s ní jsem zase stál
a tentýž písek opět spatřil jsem.

* * *

Co ještě chcete, bych vám, otče, řek'?
Jak vám to vysvětlit? Vy neznal jste
tu hroznou duši ženy, staré vše.
jež náhle zapomní a do srdce
si nové vezme. Zapomene, muž
co pamatuje, a tak muže tím
též zapomene. Ani jasně říc'
vám nemohu, jak mezi mnou a ní
ta změna nastala. Však její zrak
teď na mne hleděl z srdce prázdného,
co srdce mé jí plno bylo přec.
A stále, v každém koutku svého já
jsem hledal, abych službu nalezl,
jež ještě by jí byla scházela.
A její bylo vše, vše neméně,
než v dobrých dobách, které minuly.
Co máte rád? Své nebe? Myslete,
že toto pro první a jediný
rok věčnosti se kol vás prostírá
se všemi svými dary božími
a radostmi, a duše vaše pak,
když vším tím nejvíc proniknuta jest,
a vše zpěv dohromady vydává,
že náhle přestane to pojednou,

a zastaví se jako kaluže,
jež kdysi obraz zrcadlila váš,
leč teď jej utápí, zas čista jsouc.
Neb jako slunce očarované,
jež spaluje vám stín váš, zářic přec
vám stále v obličej. Jak byste moh'
jen snésti to? Zda byste nezkřikl
před zrakem, který pro vás oslepl,
před ušima, jež více neslyší
již hlasu vašeho, co zatím týž
vy volat slyšíte: „Co zbývá mi
za druha nyní, než jen peklo snad,
než, Bože, peklo, peklo, peklo jen?"
Až jméno toto, takto vzdychnuté,
by s horkým vichrem vířilo a pak
vás stáhlo do ohně? Tak právě stál
jsem v onen den, kdy v našem domově
teď prázdné srdce její nechalo
prázdnotu po ní, aniž věděl bych,
kam šla, proč odešla, ni jak bych zas
jí mohl dosáhnout. Tak stál jsem v den,
kdy na mé prosby přála konečně
mi svého pohledu, a já jsem vzhléd
na nebe zbledlé pohrdáním mnou,
a nebe posměch v smíchu slyšel tom.
Milenko má kdys! Byl to jakýs snad
jen přízrak tvůj, tak jako přízrak, jenž
teď štve mě, dvojník hrůzy zjevení
a nenávisti? — Zda tě naleznu
pak zase svojí, smrt když probouzí?
Ach, buď to třeba v pekla plameni,
my blaženi přec býti můžeme,
jen řekneš-li, jak v dětském smutku kdys:
„Ne, bolest má, má bolest není nic,
však ubohá tvá láska, ubohá
tvá láska zničená." — Zda, otče můj,
vám věci poslední jsem neřekl
dne posledního, kterého jsem šel
na poslední s ní k moři setkání?
Ó, Bože, Bože, říci musím to!

Když prostřed cesty jsem se zastavil,
bych na jarmarku dýku koupil jí,
dvě myši prokleté jsem spatřil tu —
dva prodavače krve — špehouny.
Den onen nebyl ještě u konce,
a pro budoucí tři ty hodiny
já cenil život svůj a tedy jsem

se po bezpečí kolem rozhlédl.
Zde nalíčený šašek prováděl
své šprýmy, křiče při tom do davu.
Já věděl, že mé jméno musí znát,
a tlačil jsem se k němu, všeptal mu,
kdo jsem a jaké nebezpečí mé.
Do boudy své on rovnou strčil mě,
jak bylo by to v šprýmu obsahu,
a v příští chvíli vyvedl mě ven,
však v šatu šaška, s tváří líčenou
a pod nálepky celou změněnou.
Já mísky, koule podával mu pak
a dokola jsem mával pytlíky,
v nichž písek byl, bych na půl hodiny
měl jistý klid. V tom vyzvědači též
se přišli podívat. Co stáli tak,
a každý zvuk jich, pohled, zlekané
mé smysly v sebe ostře vnímaly,
já vzpomínám, že žena jakási
se posmívala mi. Já vzhlédl tam,
kde hnědoplecí žena prodejná
se oknem krčmy zpola skláněla,
jsouc vínem zmámena. Muž jakýsi,
jenž za ní v jizbu šel, ji uchopil
v tom za ruce, a ona s pustým svým
a prázdným smíchem obrátila se,
když nyní on jí krk kryl polibky,
co víno se jí v témě plížilo.

A později pak o tři hodiny,
když ona, — s níž jsem běžel k setkání,
vše v sázku dávaje, — tak smála se,
jak jsem vám řekl, ve mně shořel tu
můj život k smrti, neboť myslil jsem,
že je to týž smích, který vzbouřil mě
už na jarmarce. Opustila mne
před nedávnem, — však vše, več byla by
se mohla změnit neb být změněna,
(já nevím od kdy — ona nemluví
ni slova nikdy) — v smíchu bylo tom.
Já neřekl vám, otče, doposud,
co vše se stalo v době, když jsem nůž
jí malý nabídl a prosil ji,
by podržela si ho k vůli mně,
jenž miloval ji? Co, když smála se?
Já vám to, otče, ještě neřekl?

„Zde vezmi," pravil po druhé jsem jí.
„Zde vezmi, podrž jej." — Pak oheň vzplál,

jenž ruku pálil mi; ten oheň byl
pak krev. A nebe, moře byly krev
a oheň. Celý den ten jednou jen
byl rudou slepotou, až zdálo se
ve mozku vířivém mi zatmění,
že ona, nebo já, neb každá věc
buď krvácí neb k smrti pálí až.
A potom jsem ji ležet uviděl
u nohou svých, a tu jsem pochopil,
že jsem ji probodl. A ještě zřel
jsem pohled její, kterak zhasínal.
Neb do srdce si vzala hluboko
nůž právě tak, jak jsem jí poručil,
a upadla, a šněrovačka jí
do ňader, tuhá, písek nabrala.

A ona drží nůž, jen pohleďte.
Což nevidíte, že jej drží? Zde
pod vlhkým vlasem, prsty vlhkými,
v svém srdci. Neboť, otče, pohleďte,
když pohne rukou, možno viděti
tam z perleti a z rohu rukojeť --
to dýku jako u nás v Lombardsku
si do podvazků ženy skrývají.

Já, otče, skončil. Ona rozplétá
teď kolem sebe tmavý, hustý vlas;
vše kolem ní je zcela provlhlé,
však vše je totéž jako v Igliu.
Teď dýku možno jasně viděti. —
Já, otče, řekl vše; teď rcete vy,
mít jakou mohu ještě naději.
Neb nyní ona vytahuje nůž,
hle, pomalu, a usmívá se jen.
Ach, otče, jen se málo usmívá,
však její smích já brzy uslyším,
až krvavý nůž Bohu ukáže!

E. Sokol:

Rybník.

Román.

III.

Trojice mladých vyšla brzo po odjezdových scenách z hospůdky. Svědkem Řehákova a hraběcího výjevu již nebyla.

Šli rozladěni, mlčeliví, a nerozdělili se na rozcestí, jež mělo Karla odvést ke vsi; jenom Pavel se zastavil a díval se do kraje podzimním zamlžením změklého. Smutek chmurných barev půdy i šedě zastřené oblohy splýval mu v jediný tón, těžce doléhající na duši. Nad městem ležel nehybný pruh dýmu a činil pohled v obzory ještě tísnivějším. Sychravá, nevlídná zima čišela ze všeho, i z polí a stromů, nesoucích ještě tu a tam pomrzlé chomáče listí. Hledal duši kraje, ale viděl jen stupnici barev od černých hrud po tmavé mraky, viděl rytmus linií; kraj mu neožil, nepromluvil. Že by byl prázdný, jak ti tam dnes v hospůdce? Že by byl mezi nimi těsný vztah? Bylo mu smutno.

Sehnal po něm křikl, a když došel, zlobně zaútočil: „Chce se ti zpět? Pan radní možná zase na tebe prstem velmožně kývne.“ A na podiv dlouhou řeč ze sebe vychrlil, on, jízlivý komentator řečníků. „Dobytek hnusný! Plivat a jen plivat na ně na všecky, i na tvoji skrofulosní kokotu, Karle. Zůstaneš-li s ní a s nimi, pak také na tebe. Neškleb se. Vím i tak, že jsem tam mluvil jinak, ale zde je čisto kolem.“

Pavlovi šlehl duší teplý blesk v těch slovech a osvítil vše, co mu prve mlčelo, zmocnil hroudy v slova, brázdy ve věty, nivy a lány a lesy v myšlenku. Zimomřivý kraj byl mu v tom okamžiku milý, milovaný a milující.

„Dobře, Jožo,“ rozehřál se, „je čisto kolem, ano! Jsi z boha člověk, neboť jsi dal věci duši. V nás je třeba čistoty. V nás! Pak je čisto i kolem nás.“

„Básníš!“ zavrčel Joža, jeho exaltací ihned ve svém vzplanutí pohaslý.

Umlkli zas. Karel ani slovem se nebránil, ani slovem nepřispěl. Jemu vymizela hospůdka z paměti, jen jedno z ní ožilo teď v horkých řečech přátel: touha po něčem velkém a pěkném, „po opeře“ rděl se sám před sebou. I odtrhl se pojednou.

„Kam jdeš?“ prohodil Sehnal více na rozloučenou, než aby ho zdržoval.

„Domů. Zatopím si, a až se kamna rozehřejí a rozhučí, snad přisednu k pianu a pomohu jim dělat muziku.“

Pavel se díval za ním, Sehnal se však nezastavil. Vida druha postávati, coural se domů sám, nebylť naladěn, „naslouchat lyrice jakési“.

Pavel laskavě se díval do kraje, pro nějž našel osvobozující slovo. Nebyl nejkrasší ze žitavských, ale byl mu podivuhodně znám a blízký každou drobnůstkou. Byl prvý, jejž tu vesele spatřil, a byl prvý pokaždé, kolikráte sem kdysi přijížděl jasný a klidný v sobě. Taková sblížení zůstavují trvalé stopy a tvoří přátelství. Teď zase zešťastněl návratem nálady, kterou hospůdka zastřela, a obzory vrátily mu vše, co v ně kdysi pohledy, slovy i myšlenkami vsil, vrátily mu vzpomínky tak šťastné, jako byl dnes v základě sám.

Viděl se poprvé přijížděti.

Bylo to po trpkých rodinných rozvratech, jež skončily ztrátou většiny majetku a otcovou smrtí. On byl elevem na dráze, dosti dalek všeho, ale zachvácen smutky z toho i svými vlastními. Pohřbil otce. Obchodu nerozuměl a tak prohlásil matce, že je třeba vše prodati, všeho se vzdáti. Přivolila. Když konečně vše urovnal, pocítil, že nemůže odejeti bez matky. Mohla sice zůstat, jak zprvu mínil, ale byla podlomena. Byla vždy trpná, tichá, v sebe obrácená, ale zlo posledních let jí vzalo i zbytek víry v sebe. Chvěla se o sebe, chvěla se o něj, o Pavlušu, aby se boha nevzdálil a nechystal si budoucnost, jaké se ona dočkala za to, že byla příliš šťastna v počátku, chvěla se o poslední peníze, o vše. Modlila se vášnivě do únavy, vytrvávala hodiny v kostele před oltářem Mariiným, i doma dala postaviti klekátko pod krucifix, a co nestrávila na něm, hleděla nahraditi nad „Životy svatých“, jejichž mučednictvím se omamovala.

Vida, že ji nemůže opustit, aby ji přímo rozkladu nevydal, uvažoval: Vzít ji s sebou? Vydat ji těkavému, stěhovavému životu, jenž ho na dráze čekal? Ale když to ne, co pak? Mohl by on změnit svou dráhu, sotva začatou? Což o to, nepozbyl by mnoho, ale kam se obrátiti? Matce se nezmiňoval, byla neschopna klidně uvážiti, byla by se zase něčím novým ustarala. Náhodou padl mu tehdy zrak na noticku, že je třeba výpomocného učitele v Žitavě, a nežli se nadál, spředl plán: učitelství je mu dostupno — Žitava je matčino rodiště, a zbyl jí tam domek s kupeckým krámkem po rodičích. Snad by nastal z toho obrat i v ní. Téhož dne byl rozhodnut. Matka poprvé se rozveselila pomyšlením, že by se mohla vrátiti, ba vyklouzlo jí, že by i návrat životem byl možný a krásný; sice se zastarala, co on, zda si neubližuje, ale jediné slovo jí stačilo, aby ráda uvěřila, že i on půjde v lepší.

Zažádal a odejel; po čtrnácti dnech již mohl matce říci, že je přijat, a že bude třeba se stěhovati. Byla všecka změněna. Nářky vyschly, bylo plno plánů a starostí, zda by neměla převzít i krámek, aby netrávila čas tak prázdně. Přisvědčil; a ona mu přiznala, jak nečekala na rozhodnutí, jak se pomodlila za šťastný výsledek, a začala hned baliti a skládati, vědouc, že bůh ji vyslyší. Ukázala mu bednu nádobí a drobnůstek, bednu šatstva a prádla, a byla by chtěla hned pokračovat, aby zítra mohla odejeti. Pro radost její se stalo, že nedočkala, až on se vzdá úřadu, ale sama se vystěhovala, sama usadila a jemu jen lístek poslala, aby se přijel podívat. Přijel, a tenkrát poprvé uviděl žitavský kraj.

Bylo z jara, svěže, zeleno, zpěvno všude, kraj se vlnil obilím, a zdálo se mu, i půdou. Rozhlédl se vesele, očekávaje radostnou mamičku, a tak mu splynul každý rys, každá drobnůstka s náladou, že vždy, kdykoli šťasten vzpomínal, dovedl uzříti vše jak na čistém obraze před sebou. Silnice klikatě vinutá úvalem, mostky přes potok v lukách, svah v předu, svah v zadu, v něm zaříznutá rýha trati — v levo Loučany, v pravo město s kostelní bání, nasazenou jak pruská piklhaubna na žlutavých zdech, a za vším v pozadí širé nivy, jako miska stoupající k okrajům, na nichž se již drobné lesní remízky spojovaly v netržený pruh — ba i jednotlivé stromy, uprchlé z alejí, z parku či háje někam v samotu, vše objal v sebe na vždy.

To bylo krásné. Posud je.

A pak doma — v cizím a přece svém, v novém a přece starém — zase doma. Jaké to byly krásné chvíle!

Vzpomínal, vlastně viděl letmo známé obrazy, při nichž se vyvine z paměti i každé slovo, každý pohyb.

Šel na náměstí, rozhlížel se od zámku po široce rozsedlých domech, viděl několik neznámých, klidně a upřímně zvědavých, zeptal se na ulici, na dům, a zabočil podle bílé radnice se směšně tenkou věžičkou do uličky ke Lhotě. Líbila se mu drobnými domy po jedné straně, jež byly všecky zelenavým stínem protějších parkových kaštanů pokryty a jen občas zahrály bílými skvrnami, když listím slunko prostříklo. Uviděl potůček v pyšnou širokou řeku nadržený a u mostu zrovna patrový domek s kupeckým krámkem — maminčin dům. Nečekala ho, nevítala ho. Vešel do krámu; nad hlavou mu zaklepl veselý zvonek, a suchý drobný človíček jej vítal navyklým úsměvem. Cože prý si přeje? — Stará paní nahoře je matka? Ah, ano, to je hezké, to nebude zdržovat, a tu prý jsou schody.

Jako by byla ucítila; sotva zadupnul na prvém dřevěném stupni, již otevřela dveře. Skokem byl u ní, objal ji, do světla otočil v malé kuchyňce a díval se, zda uvidí v lících a očích, co si přál. Uviděl. Usmívala se všecka. I vrásky, vždy tak smutně sběhlé k očím, zdály se jasnější. Zlíbal ji. A ona jej pohladila jako hošíčka, mazlivě mu řekla „můj chlapče!“ a vedla si ho do světnice, do téže, kde dosud sedává osamělý.

Tehdy mu byla nová. Znal sice každý kus nábytku, vše do poslední hračky na prádelníku, ale nepoznával. Nově sestaveno zdálo

se nabývat jiných podob. Skříně byly vyšší, protože bílý strop k nim sestoupil, vůbec vše bylo větší, jak se prostory zmenšily a stěsnaly proti někdejším. Ale i když oko zvyklo, když si polibovalo, jak zútulněl pokoj, nepozbyl kouzla novoty. I musil obcházeti znovu a znovu, pohladiti každou plochu pohledem, protože novým osvětlením se proměnila a do starých hovorů zapředla slova neznámá. Musil ke všem muškátům přivonět a všecky zvonky fuchsiové rozhoupat, a mamička jen na něm lpěla, provázela každý jeho pohled a usmívala se, šťastna jeho tichými úžasy.

Seděl chvíli na té židli, chvíli na oné, obsedal po chvilce všecky kol stola i v koutech, vykládal, díval se a nejvíc poslouchal, protože mamička za dny, jež strávila pořádáním bytu, všechnu minulost vyvzpomínala a byla jí plna.

„Tu jsem se narodila, vidíš, chlapče. Právě tak asi bylo jarno a zeleno, právě tak svítily kaštany bílými sloupky květů. Tu u kamen jsem měla kolébku a později postýlku s vysouvacím zábradlíčkem, po kterém jsem lozívala do peřin jako slípečka do kukaně. Tu stával starý dvounohý sekretář, o zeď opřený; byl má největší bolest, protože měl krásnou obloukovou roletu na uzavření a ta překrásně hrkala; jen že jsem dostala, kdykoliv mě tatínek u ní uviděl. A pod ním bylo líp než pod stolem, protože byl uprostřed vyšší než po stranách a dal se měniti v krásnou boudu. Ale zase běda: měl jen ty dvě nohy; kdysi jsem je podrazila, že mne div nezabil; inkoust se rozlil, všecko se sesypalo do něho; oh, tenkrát jsem dlouho nesměla k němu ani očima zabloudit. Ale kde pak je chudáček, už tenkrát byl starý. Říkávala babička, tvoje prababička, že pamatuje Žižku. No, kdož ví.

A tu mezi okny byl skleník s pěkně kroucenými sloupky a v něm tuze moc krásy. Malované talíře, mísy, omáčníky i porculánové figurky s krinolinou, fráčkem, s cůpkem a hůlčičkou, psík na zlatém řetízku. Vystála jsem, myslím, u nich důlek, co jsem se s nimi namluvila. I strojila jsem se podle nich do babiččiných tureckých šátků, do čepců a všeličeho jiného.

Pak tu byla již jenom tatínkova skříň a postele, uprostřed stůl. Almary ostatní byly nastaveny řadou v babiččině světničce vedle. Babička tam jen spávala, jinak proseděla celý boží den tu u okna v koženém křesle. Nemohla chodit než několik kroků, co se došourala s postele ke stolu a k oknu. Sedala tak leta. Byla by ráda sešla do krámu za lidmi promluvit, ale nešlo to; zvykla si konečně. Říkala, že park naproti umí také vykládat. Chtívala jsem jej slyšet. Ale kdež! Prý mluví jen s babičkami, ne s takovými štěbetavými „bábičkami", jak tu říkají chocholatým trpělkám, a jak ráda říkávala i mně. Musila mi to vykládat sama, a ráda to dělala, aby se vymluvila. Ale nebylo to z parku, byly její vzpomínky.

Vidíš, Pavlušo, jako já teď. Sestarala jsem a jsem ráda, když ti mohu vykládat, jak bývalo kdysi. Co jsem se navzpomínala! A ještě nejsem hotova, ještě jak se podívám tam, onam, přijde cosi nového, a tak myslím, myslím, připletu zase staré, třeba jsem to už dávno zobracela se všech stran, a jsem zase šťastna. Jak pak teprve, až se po-

dívám na město a na lidi. Tak se ti těším! Jsem ráda, že Šimek — to je kupec dole, takový nehyba jakýsi — chce ještě měsíc posedět, než se ohlédne někde po živobytí. Půjde rád, není prý to tu ani k živobytí ani k smrti, půjde někam na ves. Budu mít zatím kdy, podívati se po známých. Posud jsem mluvila jen s tetou Rosou; no, není teta, ale říkám jí tak. Ta sestárla! Což ty, neznal jsi jí, ale já ano. Podle ní si představuji sebe. Také jsem už jako věchýtek. Ja, ja. Ale co jsem zde, jako bych let necítila. Omládla jsem."

Omládla, omládla. Těšil se z ní. Připadlo mu, že zase z ní bude tichá, laskavá a srdečná mamička, chápající vše kolem dobrotivým srdcem a takovým též úsměvem provázející, že pozbude svého skleslého strachu a pobožnůstkářské bezsilnosti, úzkosti z minulých i příštích věcí. Věřil tomu. Byla jasná, a vše bylo jasno kol. Světnice plná zelenavého třepotného světla, plná vlažné vůně a chvílemi i předsvátečního šumu. Musil věřit, neboť i sám byl šťasten, a nic jiného nemělo k němu přístupu.

Vařil s ní kávu, vypil ji v malé vedlejší kuchyňce s výhledem na dvorek a do luk za splavem, kde z pyšné řeky zase byl jenom potok.

Pak pohladil matku po rukou, po líci, a šel prohlédnout park, vyběhl i na návrší za ním, na pláň k Březové napiatou, došel až k lesu, a vracel se silnicí Lhotou, obhlížeje lidi i předměty stejně vděčným, přijímavým pohledem.

V kuchyňce bylo již smolné teplo ze sporáku, na němž mu kuchtila slavnostní večeři. Huboval, co že to dělá, když se těšil vlastně na máslo, na mléko. Dala se mu do smíchu, zda-li prý myslí, že přijel na ves. Vždyť prý je v městě.

Krásný byl společný večer, plný zase vzpomínek sem tam roztěkaných, krásný, že až mu sladká únava obestřela čelo po chvíli, jako by se byl dal na hodinu slunci v plen. Padl do peřin levandulí vonících a dívaje se ve zčernalé koruny kaštanů, odespal hlubokým, tichým spánkem beze snů. Ráno procitnul, když byl již pokoj pln ranní záře. Skočil k oknu, otevřel je a dávaje se omývati svěžestí jitra, díval se, díval: na stromy, na jejich pěnice, sýkorky i vrabce, pod stromy do trávy i do vody, po ulici, po dětech, které se již popelily v prachu.

Krásno mu bylo. I miloval Žitavu v ten den; pro ni samu a její idyllické kouzlo venkovské, i pro matku, jíž slibovala býti vykoupením.

Ještě dvakrát pak přijel na návštěvu, bezstarostný, veselý, neboť věděl, že ho čeká maminka vysvátkovaná, že ho čekají dlouhé ukolébávající hovory a pěkné toulky, nic víc. Naposledy se šel starému nadučiteli představit — a pak již přijel trvale nastoupit novou cestu, zaujmout se novými pracemi a novými poměry.

I mamička se zasvěcovala současně s ním; on ve třídě, ona v krámu. —

Vzpomínal. A jak si připomněl poslední slova Karlova před rozchodem a podložil je roztoužením, zachtělo se mu prudce domova. Již aby byl v krámku a mohl polaskat mamičku. Zanedbával ji bez-

toho v poslední době, ač viděl, že po letech omládlých zase se začíná zasmušovati, smutněti, že zase mívá stýskavé a žalobné dny, jimž nevěděl příčiny. Vídal ji na klekátku dlouho do noci, ale zaujat vlastními myšlenkami, opomenul o tom myslit.

Zrychlil krok.

Prošel uličkou mezi starým, dávno neužívaným hřbitovem a hraběcím parkem, který zde byl o několik metrů níže; dělila jej od ulice srázná stěna, završená nízkou, sotva do pasu sáhající zídkou. Nahnul se a zaběhl okem mezi opadlé kaštany.

„Jak hezké, tak hleděti přímo do korun a shlížeti shora pod ně,“ myslil. „A což, až napadne sněhu! Bude ho na každé větvi vysoko, jsou hodně massivní, a bude koruna jako spleť stříbřivých hadů a háďat.“

„Ruku líbám, milostivá,“ pozdravil hned na to do okna doktorova, ač by to byl jindy snad ani neudělal. Byl vlídný ke všem, protože byl vesel.

Pokynula mu drobnou dětskou tváří i dětským úsměvem.

„Zvláštní výraz — konstatoval si — je přece dávno matkou, a nezdá se i jinak, — ach klepy, nic mi po nich není; zvláštní dětský výraz. Možná, že opravdu je pod ním pravda: mateřství dětské, manželství dětinské — a ty klepy — snad také jenom zcela nevinně míněné, kdož ví.“

Přešel náměstí, zabočil do své ulice, svažující se za zámkem k řece.

Pocítil kouzlo její opuštěnosti tak prudce, jako když poprvé sem přijížděl. Chtělo se mu běžet poslední kousek, aby již již byl doma.

Za pultem našel Horákovu Emču; horlivě stáčela kornouty, jichž měla již celé dlouhé pruhy v sebe nastrkány.

„To se díváte, pane učiteli,“ zavolala vesele. „Dala jsem se do učení, a již to skoro umím, jen tuhle ty prvni jsou trochu nepodařené; nesmí je paní Dvořáková dávati dětem, sic by nedonesly domů než prázdný pomačkaný papír.“

Měl radost, že matku nenašel opuštěnu a samu, jak myslil, a že může být jaře šťasten, jak by ničím před ní nebyl vinen.

Pohladil ji po ramenou, políbil a poptával se hovorně: „Smutno vám tedy nebylo? Měla jste společnici. To jsem rád! Jinak bych si vyčítal, že já jsem se měl dobře, že se vůbec mám dnes pěkně, víte, tak zcela pěkně, po svém. Trochu po včerejšku, po tom psaní z Prahy, ale trochu i tak z krásného dne. V Březové nás bylo dost, poobědvali jsme tam, pak jsme se setkali na nádraží s lovci, s hrabětem, starostou, nu, celá spousta příhod, že se večer podivíte.“

„Budeš-li doma totiž,“ prohodila matka shovívavě.

„Dobře máte, že mi aspoň trošku vyčiníte, sic bych příliš zbezstarostněl. Chodím mnoho pryč, pravda, ale když i to někdy musí býti, mamičko. Někdy ne, tak za to přijímám a činím opravdové předsevzetí, že —“

„Nerouhej se, hochu.“

Zasmál se, sfoukl prach s pultu a přisedl.

„Tak které jsou učňovské?“ začal s Emčou.

Dívala se na oba s laskavým úsměvem, jenž chtěl asi říci: vy děti staré!

„Tu ty,“ pohodila svazkem. „Ale nepředělávejte jich, beztoho jsem je točila několikrát, nic již nedrží. Za to se podívejte na ty!“

„To jste musila celé odpoledne pracovat, vážená slečno, vždyť jich máte na kopy.“

Zachychtla se a hledaně se uklonila, ale otázce, jak že je s jejich vlastní prací, bránila se zcela vážně.

„O prosím — ta je vždy přední; dnes jsem nechala vařiti maminku.“

„Tedy se dáme do roboty, že?“ Skočil k matce, přivinul ji k sobě, na čelo políbil a řekl, pak že si povyprávějí, za chvilečku, až se jen vypořádá tu s tou malou slečnou.

Ema pohodila zbujně hlavou.

Bylo jí v létě patnáct let, a byla přes rok z Prahy doma. Byl tedy její svět pln vážných, velkých cílů, sice zamlžených poněkud, ale přece tušených a vytoužených. Přinesla je k němu hned před rokem, když se setkali u strýce Teodora. Tak nějak prostě se to tehdy stalo, že ani nevěděl po několikrát jak. Teď již dávno spolu pracovali, četla totiž svědomitě jeho knihy, mnohdy s přísným sebezapíráním, studovala ruštinu, ale hlavně hovořila, někdy o knihách, někdy o životě v nich, někdy o lidech a mnohdy o sobě. Pro hovor si vždycky beze všeho přišla. Byl-li, byla nahoře; nebyl-li pro nějakou nevlídnou či zamlklou náladu, vyvadila se s ním, sběhla do krámu, aby vážila, sekala, balila nebo jen labužnicky se prohrabovala v pytli rýže, a pak zase vyšla zkoušet nějakou otázkou, zdali by se nedalo zůstati.

Teď pohodila hlavou a přihlížela jim s nezastíranou upřímností.

„Máte maminku tuze rád,“ poznamenala.

„Mám, a co nového mi dnes nesete?“ přeskočil Pavel od sebe k ní.

„Což někdy přináším? Odnést chci,“ zarděla se a odskočila ke kornoutům pochovávajíc v ně oči. Čekala chtivě na odpověď, po chvíli se podívala a nevrle poškubla rameny. Odvrátil se ke dveřím a neříkal tak ani tak.

„Má nebo nemá?“ hádala z profilu, ale nedohádala se. Netrpělivě smáčkla kornout, který začala právě převíjeti. Paní Dvořáková jí pohrozila, jak že kazí její papíry, a uvedla ji zase v rozpaky.

„To já ne,“ hovořily její oči, „nemohu za to, protože — ale proč je takový? Co si mám s ním počít?“

A on, ač byla již odpověď promlčena, vrátil se trochu zlomyslně k ní:

„Tedy odnést? Hleďme! Vždycky ani u mne nebývá co odnášet, ač mívám, mívám.“

Ema se zarděla znovu. Zdálo se jí, že příliš mnoho naznačuje, co by před matkou neměl, zejména když nemá, čím by si ji udobřil. Ano, zlobila se velmi vážně, snad proto, že nemá dost smyslu pro její napjetí a očekávání, ani dost taktu, ano, ani dost taktu, když

tak prozrazuje, co mu přece řekla jen pod zárukou nejhlubšího mlčení. Ovšem neměla říkati, neměla svěřovat, ale to je právě k zlosti, že se dovedl vetřít, aby nyní mohl — a potom, nic nemá, to je nejodpornější. Kdyby nebylo jeho, jistě by dnes přišlo, je čtvrtek, to již má vyzkoušeno.

„Emuško, Emuško," musila jí pohrozit matka po druhé, „zase jste mi pokazila papír."

Pohlédla před sebe; opravdu kornout byl zničen nadobro.

„Ale to je, no, nehněvejte se, prosím vás, paní Dvořáková, já — ale opravdu, nechtěla jsem."

Pavel se rozesmál.

„Nesmějte se, pane učiteli, víte, však jste tím vinen."

„Já?"

„Ano, rozumíte? Kdyby nebylo vás," hlas se jí zachvěl, i umlkla raději, aby pohltila rozpačitou slzu, jež jí hrozila vyběhnout.

„Ale nesmějte se," odvrátila se uražena.

„Pavlušo," krotila jej matka.

„Tak vidíte, jaký je," přiskočila k ní, „pak se divte, že kazím kornouty. Mohly býti docela pěkné, tuze pěkné."

„Vím, vím," konejšila ji, „a což, učiti se nezačnete?"

„Ne," pohodila hlavou, „s takovou raději ne."

„Opravdu?" zeptal se s posledními stopami smíchu v hlase.

„Ne."

„Tak s bohem, půjdu pracovat sám. Ale víte, co se mi zdá?"

„Hm."

„Že hrajeme teď scénu s kterési veselohry, ovšem musil by přijít ještě váš obrat, aby byla úplná. Co říkáte, abychom udělali konec přece jen svůj. Půjdeme?"

„Uměla jsem úlohu?" zasmála se.

Nečekajíc odpovědi přilichotila se k matce, aby ty kornouty odpustila, a již byla u dveří. „Ale zlobit nesmíte!" zakazovala si cestou již na schodech.

„Víte, co umím?" optala se ve světničce. „Taťanin list z Oněgina, zalíbil se mi, protože jsem znala začátek; naše slečna učitelka jej měla hrozně ráda a uměla jej tak citlivě říkat. A potom také, ale to není pro vás, protože jste zlý."

„Nemyslíte to přece vážně, Emo?"

„Ano, ano, ano! Slavnostně, abyste věděl." Náhle jí něco napadlo. „Pane učiteli," začala inkvisitorsky, „mně se zdá, že jste horší, než jsem myslila. Nehrál jste veselohru nebo komedii již dřív?"

„Kdy pak?"

„Ale! Jak jsem se ptala — a proč mě trápíte? To není docela nic hezkého od vás. Myslíte si, že když mi pomáháte, že se mi smíte smát a na můj účet se bavit, to je . . ."

Vzal z knihovny svazek již nachystaný a podal jí ho beze slova.

„Co je to?"

Zalistovala kdesi vzadu místo u titulního listu, a spatřivši vložený dopis, rozesmála se srdečně a rozpačitě poněkud.

„Víte co, pane učiteli? Budu se učit Oněgina dál. Máte beztoho práci, nerada bych zdržovala. Ano? Tak s bohem.“

Mžikem byla venku. Ještě se sice obrátila, aby mu řekla, že není přece jenom tak zlý, jak myslila, ale ani nedořekla. Dřevěné schody zaduněly poskokem, krámem se jenjen prošvihla, prohodivši nejnutnější větu, a již byla venku všecka zardělá. Ohlédla se, jde-li kdo. Nešel, i chytila zběžně list, podívala se na adressu a smějíc se tiše, znovu jej schovala. Byl z Brna, od Váši. Jí bylo patnáct, jemu sedmnáct, a Pavel byl jim prostředníkem pěkných hovorů, k nimž matka svolila, když je také jeho prostřednictvím poznala. Teď si jeden nesla domů.

Pavel naslouchal, jak doznívá dole její hlas.

„Jak je jí také šťastno! Stačí k tomu několik stránek . . . A já? Měl bych i v tom býti dnes šťasten.“

Vzpomněl na Heřmu, radostí rozmáchl pažema a zavířil vypjat jako v tanci. Musil se sobě usmát, ale přece si ještě radostí udeřil do dlaně a zastřel pak oči, aby sklidnil hlavu, v níž mu také opojně zavířilo.

Tak by as Heřma zatančila, tak snad tančívá v samotách svého velkého bytu. Což by jiného dělala, pyšná dcera Marchanova? Její ruce jsou hebké, neupracované, její líce sluncem nezžehlá; za to jí oči vnitřním životem vzplávají. Což jiného by dělala — a odkud by uměla tak tančit, jako žádná jiná? Tenkráte to bylo, ano tenkrát, když ji ucítil pevnou, ale pružně ohebnou jako švihlý kmen břízky ve svých rukou. Přivil ji, otočil, ani se takřka nepohnula v jeho náruči; jako by byla s ním srostla, plynula v plavném valčíkovém rytmu kolem sálu. Tenkráte se v něm rozvilo, co klíčilo. Hleděl jí přímo v líce, bylať vzrostlá skoro jako on. Odklonila poněkud hlavu a dvakráte se s jeho očima setkala, ne, utkala, neboť byla výzva v jejím pohledu. Byl by býval chtěl, aby mu umdlelá padla tíže na ruku, aby ji mohl nést, ale jen chřípí se jí jemně napjalo a zvedla se hruď prudkým dechem; ani ji přitisknout k sobě nemohl, jak tvrdě mu ležela její ruka na prsou. Jak to tančila! Jistě se tak občas vypne v tom velkém pokoji, jehož okna hledí do náměstí, a roztančí se. Tak.

Zase mu bylo jako po nejprudším víru. V očích se zamžilo, v hlavě zatočilo, že musil usednout a přetříti čelo i skráň, aby shladil horký příval krve. — —

„Oč jsem lepší Emy? Hle, ani těch několik stránek nepotřebuji, abych přišel o rozum. Stačí vzpomínka.“

Nehněval se proto na sebe. Stíral ji, ale shovívavě a neúsilně, a tak trvalo dlouho, než vzpomněl na matku, na svou touhu po ní, když šel z nádraží. Tehdy teprve zmizelo opojení zcela, a zavyčítal si, jak tak sobecky se odlučuje, jak ji opouští, ač ví, že ochabla po krátkém osvěžení z příchodu do Žitavy a do nových poměrů.

Ano, byla již dlouho nesvá, vzrušujíc se obavami, jež se mu zdály bezdůvodny; často ji nacházel — jako před lety — na klekátku, nad Životy svatých, a častěji se rozžalovala na osud; vzpomína-

la-li, nacházela ku podivu jenom stíny na všech dobách, i na těch svých nejmladších, a řadila je podivnou logikou jako příčiny příštích věcí. Věděl to, ale neodvažoval, nezkoumal pro zaujetí svými pracemi. I dnes tak bylo. Poznal na jejích přízvucích, že slova jsou jenom povrchem úsměvná, že jsou podbarvena hořkostí, a že ji stojí nemálo, aby udržela vlídný vnějšek. A přece vzal slupku za jádro, ba tak sobecky, že dovedl i Heřmu rozkošnicky vsunout před ni.

Provinile pohladil stůl jako svědka své slabosti a sešel do krámu.

Matka seděla u okna, chytajíc poslední světlo na „Životy svatých", v nichž četla. Odložila knihu i brejle, ale nepromluvila. Přerovnávala bezúčelně věci na pultu a vzdychla.

„Co je vám, mami?" pohladil jí přítulně ruce.

Pokývala těžkomyslně hlavou.

„Nač bych ti říkala a dělala těžkou hlavu? Máš svých i cizích trampot dost."

„Jen radosti, ani kousek zlého. Podívejte se, jak je mi. Což bych takový mohl být, kdyby mi bylo těžko?"

„Tak, tak. Nač bych ti tedy já dávala, čeho ze sebe ani z jiných nemáš?"

Věděl, že ho trestá svým zdráháním, že je to nejsmutnější její výčitka. I přisedl na pultě až k ní a vemlouval se srdečně, proč že ho od sebe odstrkuje, proč že se naň hněvá? Že sice zasluhuje trestu, ale hněvat že by se naň přece neměla.

„Já na tebe?" neustupovala posud; „myslila jsem, že spíše ty na mne."

„Ale, mami."

„Nemáš pro mne ani slovíčka, ani pohledu! A právě bych potřebovala, je mi smutno, jako by se vracela poslední léta otcova." — Tesklivě zmlkla. — „Taková samota a taková i hrůza. Život se opakuje."

„O čem to mluvíte?" nechápal Pavel.

A ona místo odpovědi zaplakala.

Myslil na svou vinu tuláckou, a bylo mu jí srdečně líto. Přitulil se k ní, něžně hladil svrasklé ruce, s očí je sundával a domlouval jí, proč že mu nevylaje, proč mu i to již odepírá, proč že nemluví, když slova ulehčují víc než slzy. Byl prostý v té nabídce, ale přece matka vybuchla. „Takový jsi. Směješ se mi, místo abys politoval nebo pomohl. Směješ se mně, staré, nic si ani ze slov ani ze slz neděláš."

Lahodilo mu to. Tak ji viděl rád, věda, že se zjasní, až se bouře ve slovech vybije. I mlčel, ruky její nepouštěl, a ona vyčítala dál, měkčeji a měkčeji, až se rozplynula slova v pouhý stesk.

„Chodíš za cizími stále, stále víc, již ani chvilky doma nepřebudeš, a když, zavřeš se nahoře a hrbíš se nad papíry. Máš z toho radost, vím, a nemůžeš se se mnou, starou, tu uvázat, ale bojím se o tebe. Tak, Pavlušo, o tvou lásku. Připadá mi, že mne už nemáš rád, a když vzpomenu na svou hrůzu, bojím se, že tě ztratím docela. A toho nemohu snést, hochu."

„Ale jakž mne můžete ztratit? Mám vás rád jako nikoho na světě.“

„A přece mám strach, takový hrozný. Takový přicházíval ke mně i tehdy, když jsem pozbyla otcovy lásky; o tvou se však bojím již napřed. A bojím se o všecko. Připadá mi, že budu musit odejíti z toho domku, a to jako by mi už hrany vyzváněli. Umřela bych. Třetímu domovu už bych nezvykla.“

„Ale vždyť nic není, mamičko, nic, docela nic, trápíte se zbůh darma planými sny, kterým nerozumím.“

Podívala se naň ustrašena posledními slovy a umlkla. Viděl ten pohled, připadlo mu, že mu snad něco tají, ale zase nechápal, co by to mohlo být, aby podmiňovalo takový podivný hovor. Řekl si, že to samotářské, ustrašené sny a rozmlouval jí je.

„Proč bychom chodili? Bláhovost, mamičko! Kde bychom našli tak pěkný domek, zrovna jako stvořený pro sebe?“

„Právě proto,“ vzdychla. „Vidíš, bývám tu po druhé. V téhle kuchyni jsem si hrávala, potom vařila s maminkou.“

Slzy se jí řinuly, ale již tiše; nestírala jich, nechala je plynout a vysýchat, neustávajíc v hovoru, k němuž se zřejmě utíkala jako k vykoupení.

„Tenkráte tu bylo líp. Celá Lhota sem chodila, protože tam nebylo nikoho, i z města dost lidí přišlo. Zvonek se ani netrhl. Tatínek měl mládence a učně, i já jsem pomáhala někdy, a bylo dost práce pro všecky. A nahoře takový svatý pokoj. Jako teď, jen že už ho málo užiju; ale nic si z toho nedělám, sedím ráda dole, vzpomíná se tu na obojí život líp. Tatínek — jako tvůj — byl mládencem u nás; nevím ani, jestli mě měl rád, ale vzal si mne, když našel obchod. Odstěhovala jsem se ráda, bylo tam také hezky, aspoň se začátku, než jsem sestarala, a než se tatínek —“

„Už mu to zapomeňte, mami, je dávno mrtev.“

„Je, nevyčtu mu nic, neboj se, však jsem mu ani za živa neřekla slova. Byla jsem vinna, sestarala jsem brzo, a potom — myslím — jsem ani v Boha dost nevěřila, že mě tak trestal. Moc mě potrestal, a ani tebe neušetřil. Takový majetek, a zbylo z něho ledva tolik, že jsme nemuseli domek s krámečkem prodat. A ten, kdož ví, jak dlouho bude. Tak mě už potrestal, což kdyby chtěl ještě? Kdyby nestačilo, co jsem už protrpěla — ?“

Poškubnul sebou. Hle, vracela se věta, jež ho před lety trýznila svou neumořitelností a byla výrazem všeho poklesnutí jejího, rostoucího až k hysterickým strachům. A proč? Proč dnes, když není důvodu? Přece není nějaký sen dost silný, aby ji shroutil?

„Mami, mamičko — mluvíte zase tak, že mě to bolí. Podívejte se: vždy se vracíte do minulosti, jako by byla trestem božím. Není. Či myslíte, že pozbyti přílišného majetku a míti právě jen, čeho je třeba ke klidnému životu, je trestem? Odměnou řekněte, a bude líp, ačkoliv není ani tak ani tak. To je prostá věc života, jakých se přihází bez počtu. To byste musila věřiti také, že třeba Marchanovo bo-

hatství — ale marno mluviti, mrzí mě, že se ruky boží bojíte za něco, čeho jste nespáchala, čeho vůbec nebylo. To je namluveno, vnuceno!"

„Jsem vinna, Pavlušo, jen já, nikdo jiný, proto se o tvou lásku bojím. Kdybys poznal, snad bys mne přestal mít rád, snad bys mne opustil, abys ušel hněvu božímu, který je na mne namířen."

Začínala se opět chvět úzkostí. Bál se, aby nepropukla, aby nový záchvat pláče a lítosti jí neschvátil a nerozerval. A neměl již slov, jimiž by ji utišil, neznaje její viny, o níž věděl, že by se jí usmál, kdyby ji znal.

„Jistě mě nemáte dost ráda, sice byste věděla, že se všemi vinami a hříchy vás budu míti stejně rád, protože právě vás mám rád."

„Och, Pavlušo!"

„A nemohu vás opustit, i kdyby jakýs trest boží přišel, ale není jich."

Byl tak vroucí, že jí strach zjihl a pocítila touhu, říci mu svůj hřích hned, aby byl odčiněn a nikdy, nikdy již nestál mezi nimi. Hledala slova a úzkostliva navázala na jeho větu, nevědouc, jak nejlépe přejíti k sobě.

„Jsou, hochu, jsou. Podívej se na tetu Rosu třeba; jsme si blízky, rostly jsme spolu, znám ji. Tenkrát byla hezká, hezčí než já, ale taková — jen hořela. Já jsem se vdala, ona ne, ale zůstala jí také dcerka. O všecko přišla, jako já, když staří umřeli; zbyl jí jen niťařský krámek — no, a už i ten snad padne."

„A není to pro její nešikovnost?"

„Ah ne, ale kdo Marchanovi jednou padl do rukou, je ztracen, ztracen."

„Tedy on je ten boží trest?"

„Ba je, hochu. Všechen jeho rod je metlou boží na nás, ale ani on neujde; neujde, protože z cizí krve vyrostl; i jej musí Bůh jednou potrestat, až se naplní jeho čas."

Znenávistněla v prorocky hrozivých slovech. A on, místo aby v nich hledal příčinu jejích strachů, zamrzel se pro tvrdost, protože vzpomněl na Heřmu. Neodpověděl, přijímal již rozladěn bázlivou vysvětlivku matčinu, jak tetě niťařství nevynáší, třeba se už naučila skromnosti; jak má dluhy, a jak Marchan, místo aby jí stokrát nahradil, oč ji obral, chce jí dluhy vypovědět.

Seděl a civěl zachmuřen z okna, kde se kaštanové větve černě rýsovaly na temné obloze. Dumal. Proč zazlívá všemu rodu pro jednoho? On na otce posud nikdy nepomyslil, hledě na dceru, a hle, matce žije všechen rod v jednom a ten ve všem rodě. Proč mu je spojuje tak blízko? Po něm mu nic není, naprosto nic, ať si je, jaký je. Jeho ať si třeba prokleje, ale ne ji.

Matka dopovídala o dluzích tetiných. Byla blízka svému tajemství a hříchu — i svému přiznání, že dluhy tetiny i ji tíží, ale zalekla se. Neměla, než jeho, visela na něm vším životem — a zapochybovala nyní, zda si ho sama jediným slovem nevyrve.

Zadívala se naň. Čekala úpěnlivě jeho slovo nebo aspoň pohled,

který by naznačil: čekám, mamičko, nebojte se. Byla by řekla, děj se co děj.

A on seděl chmurný, zřejmě jí neslyšel, neviděl.

Sklesla, a slovo jižjiž nadechnuté umřelo jí na rtech.

Nevšimnul si toho; ticho s šerem vzaly jeho sny a vedly je daleko, daleko a skonejšily jej. Když konečně procitl, nevěděl již ani, o čem to mluvili. Myslil, že i ona sklidněla jako on.

I pohladil ji, polaskal a ptal se: „Už vám není smutno?“

Přihrbila se ještě více a mlčela.

Myslil, že mlčení je klid, i odšoural se nahoru.

A jí bylo smutno. Věděla, že už se neodváží říci, že už se hříchu nezbaví a sama jej těžce ponese.

* * *

Teodor Marek byl dobrý, tichý člověk. Nikam nechodil, nikoho nevyhledával, nikdo o něm skoro ani nevěděl, a mluvilo-li se o něm mezi sousedy, tedy jako ve vzpomínkách na kohos minulého, kdo sice byl zajímavý, ba dokonce i pozoruhodný, kdo mohl být i starostou, ale dnes jim byl ztracen a zbytečný. Sedlačil jako oni, oral, sil, sklízel, ale vše tiše, beze slova; v tváři měl věčný úsměv, jenž se zdál již nesmazatelnou vráskou kol rtů. I proto ho pomíjeli, neboť příliš mnoho dobroty dráždí k nenávisti neb aspoň k mrzutosti. Odcizení nastalo tím snáze a rychleji, že nebyl zcela jako ostatní; byl kdysi hroudě odtržen a vrátil se k ní se studií, až ho strhly poměry.

A tento tichý dobrák byl středem „mladých“. Neznámo, jak se stalo, ale byla již teodorovská tradice ve skupině hybných lidí, tak že, vystřídal-li se kdo, postupoval svému nástupci s chlebem i místo v „kruhu“; byli to zpravidla „cizáci přivandrovalí“ a nezakořenění. Nebylo jich mnoho, ale byli si věrni. V poslední době byli základem Sehnal, Dvořák a kaplan Kalina, k nim se pojilo ve svátky a o prázdninách něco studentů, dosti často Rechner, vždycky Ema a Tonouš. Občas zavítali i jiní, poslechli a pomluvili, to zpravidla, proneslo-li se něco zajímavého z debatty a plánů, ale mizeli brzo, nezalíbiloť se jim těžké zrno hovoru a lehký jeho obrat. Obé bylo opakem jejich touhy i schopnosti — a kruh se vlastně jen pro ty řeči scházíval. Po příchodu Lerchově na faru a po prvých jeho opatrných krocích na půdu místní politiky ovládlo řeči zejména náboženství. Bylo dost podnětů vnějších, a náhodou základ většiny myslí byl i jinými poměry otázce připraven. Kalina vroucně věřil, Sehnal vášnivě nenáviděl církev a Bůh mu byl lhostejný, Teodor byl mimo církev a přece nebylo kromě Kaliny nábožensky citlivějšího a myslivějšího člověka v městě nad něho, Pavel, jenž se kdysi v pubertálních krisích o Boha rval a ztratil ho, byl jako úhor dychtivý po klíčivém semeni, ale odmítal to, jež rozsévali officielní rozsévači. Zvláště co matka mu zapadla v pietistní blouznění, byl nábožensky podrážděn, dávalť mnoho viny vášnivým kázáním pátera Rudolfa. Tak se stalo, že nemívaly debatty konce, že se střetli, ne aby se přesvědčili, ale aby

promyslili všestranněji svoje názory a setrvali nakonec na svém, což je však nerozvedlo ani neodcizilo.

I dnes se sešli.

Svečeřilo se, a přišel Sehnal pro Pavla.

Právě na rohu radnice a zámku, mezi nimiž se krátkým kopečkem stoupalo na náměstí, vynořila se jim naproti vysoká rozevlálá postava Roháčova. Dlouhý, vyrudlý plášť plápolal svými konci v zadu, úzká kozí brada, řídký šedivý vlas, splývající z týlu na záda, byly rozváty a zcuchány, i nohy, ruce, ba všecko tělo se kymácelo. Pravda, říkalo se, že v koutě pod radnicí fouká, i kdyby všude bylo ticho k zalknutí, ale Roháč plápolal vždy, i prostřed náměstí. Teď deklamoval jeden ze svých věčných monologů. Když potkal učitele, ustal na okamžik, stanul a nedbale pozdravil. Hlas jeho neměl resonance, vyzníval prázdně a slabě, ač mu dechu nescházelo; procházel nějak na prázdno hrdlem. Zvedl prst proti nim a vážně prohodil:

„Tak tomu bude, páni učiteli. Demokracie není vlády schopna, ale umí slabou podvracet. Jsou toho příklady v dějinách. Třeba je ovšem čísti. Proto pravím, že se blíží konec.“ A bodaje prstem po mimojdoucích vyrážel slabiku za slabikou významněji: „Konec se blíží. Radnice padne. Ostatně, hodiny už stojí, co je spravuje Buček. V lidu kvasí revoluční duch. Porazí a smete je. Ale dobře tak! Nečtou a nevědí, že aristokracie je nositelem vlády, proto padnou. Proti zámku se postavili, mě chtěli zničit, ale toho bohdá nebude! I já se budu ještě smát.“

Domluvil a nečekaje odpovědi, vyšinul se z rozkročeného pevného postavení; odplápolal, šňupnuv si mocně.

Sehnal se ušklíbl do koutku.

„Šňupnout nedá, chlap, je vidět, že je si vědom svého rodu a naší inferiority. Toho Volfův krach a lhotské schůze posadily na koně.“

Pavel mlčel. Byl zaujat jiným. V průjezdu Markova domu ani si nevšimnul postavy ve stínu, až se za ním ozval dívčí hlas: „Pane učiteli!“ Poznal Emu.

„Co tu děláte,“ přistoupil k ní, „tu v průjezdě?“

Chtěl se usmát, ale z hlasu vytušil, že nepřišla pro žert.

„Půjdete odtud domů?“ optala se tiše, ač Sehnal zašel.

„Ne, — proč? Máte mi něco říci?“

Neodpověděla. Odvrátila se.

„Pojďte s námi dovnitř. Proč tu?“

„Přijdu k vám zítra,“ odpověděla prudce. „Buďte doma. Budete? Musíte, chci vám, ale nehněvejte se, prosím vás.“ A hlas jí změkl.

„Přijďte hned o desáté, budu čekat; ale co se stalo? Dopis?“

„Neptejte se,“ šeptala skoro zoufale. „Zítra, — bože, stojíme tu, jděte za nimi, — zítra, — jděte, půjdu s vámi, abych vás mohla poslouchat, snad — nu, jděte přece.“

„Emušo, Emušo!“ pohrozil. Bylo mu jí líto, když slyšel prochvělý její hlas, ač byl skoro přesvědčen, že nemá velkých důvodů.

Vešli. Teodor seděl na lavici pod oknem, na svém místě, které si oblíbil pro nádheru západů, jež odtud mohl sledovati. Proti němu seděl u stolu kaplan Kalina.

Sehnal stál opřen o kamna a bavil se s Tonoušem, jemuž jinak nikdo v městě neříkal. Byl z dobrých lidí, proto vytrvale sedával a vděčně poslouchal, usmívaje se souhlasně ke všemu, byť tisíckrát nerozuměl; to bylo dosti pravidelné, protože kromě počtů nemnoho mu v hlavě uvázlo ze školy, a kromě v látkách, jež s matkou prodával, v nemnohém se vyznal, nejméně již v lidech, kteří se mu za to smáli. Vůči těm zůstal dítětem, rozhodujícím pudově. Teodorův kroužek miloval a nescházel nikdy.

Ema vplížila se tiše do koutku ke skříni, kde nejméně byla patrna, a odtud mohla bez překážky pozorovat.

„Z čeho jsem vás vytrhl?"

„Z mlčení," odpověděl Teodor. „Když se sejdou příliš dobří lidé, jak říkáte mně a velebnému, nemají o čem mluvit."

„Kde jste se naučil špičkovat, pane Marku?" zaznělo od kamen.

„Sebe?"

„I ne, mě a Tonouše. Máme spolu vždy dosti řečí."

„Jožo," prohodil Pavel, „zdá se mi, že jsi buď churav nebo v úpadku. Dnes již po kolikáté uplatňuješ otřelé, staré obraty."

„Anebo jsi příliš citliv dnes ve své horečce? Což jsem kdy vtipkoval nově? K novým vtipům je třeba buď štěstí — nebo přípravy. Na to jsem malý umělec a velký lenoch."

„Jaká horečka, Pavle?" stáčel Teodor hovor jinam.

„Vy nevíte?" udivoval se Sehnal, „tedy je opravdu skromný. Vytiskne román."

„Oho, zatím jen novellu."

„Jaký v tom rozdíl? V počtu stránek, nu, připouštím tedy, abys mohl býti skromný, dokud mluvím o kvantitě. Chtěl jsem totiž dodati, že výborný román či novellu."

„Opravdu, pane učiteli?" srdečně, měkce se ozval kaplan.

Přikývnul.

Sehnal vybuchl krátkým posměškem: „Vida, chválil jsem předčasně."

„Jsi blázen," zarděl se Pavel.

„I ne, ten vtip se podařil tobě, Pavlušo, a nehledals ho ani."

„Vyprávějte, Pavle, a nechte ho, odpusťte mu, abychom si ho zachovali pro smutnější časy."

„Nebudu," bránil se, „nemohl bych klidně, a pak bych, myslím, ani nedovedl, ostýchám se stylisované myšlenky hovořit, psáti nikoliv."

„Nedostatek kultury," prohodil Sehnal.

„Proč myslíte?" obrátil se Teodor poprvé od okna, k němuž byl posud obrácen.

„Tak. Čím vyspělejší kultura, tím více se vyhýbá příliš nestylisovaným projevům."

„Snad kultura rozumu, možná, zcela jistě kultura povrchu, ta raději ulpěla, než by se prohřešila nehotovou novostí; ale zapomínáte na kulturu citu.“

„Lhostejno. I ta stylisuje.“

„Ne, snad ještě upravuje výraz, ale jinak jde právě ku protivnému pólu, ku prostotě, bezprostřednosti, k hlubinám a kořenům, aby stupňovala sílu a rychlost jejich i bohatství.“

„Nerozumíme si; kultura nestojí o primérní sílu, nýbrž o formaci.“

„Pak máte pravdu,“ přisvědčil Teodor, „ale jen svou.“

„Hm, pravda je přece jen jediná, pane kaplane?“ Hlas jeho nabyl poněkud nevlídné ostrosti, když se obrátil ku knězi.

„Jediná. Nemohou býti dvě proti sobě,“ odpověděl klidně kněz.

„Pak někdo z nás lže.“

„Snad nemluvíte o tomže předmětu?“

„Ostatně, hájil jsem kradenou pravdu, abych vás nenamáhal příliš. Nezáleží mi na ní. Má? Kde je má pravda?“

Odmlčel se, skončiv otázku zase tak jiným, posměšně teskným tónem, že nikdo nechtěl navázati hovor naň. Utichli. Tonouš, jenž mlčel po celou dobu, jediný si vzdychl: „Ach ja, pravda!“ Nikdo však se neusmál.

Na dveře polehoučku bylo zaklepáno, a do světnice se vsunul mistr Bernášek. Stanul ve tmě a pozdravil.

Teodor ho uvítal a chtěl rozžehnout, ale mistr bránil, že nepřišel rušit černé hodinky, že ví, kdo tu je, třeba nikoho skoro nevidí, a jej že také beztoho všichni znají. Zůstalo při tom. Usadili jej ke stolu, kde aspoň drobný orlí profil jeho se rýsoval v okně a na popelavé stěně.

„Co jste nám donesl?“ otázal se kaplan, „jste tu vzácný host.“

Bernášek si přejel hřbet nosu, odkašlal si a chvilku narážel nesouvislá slova, než našel cestičku, po níž se mu myšlenka mohla rozběhnout.

„Ale, co by, tak, no, ale abych zkrátka řekl, pro ten bankrot Volfův sem jdu. Víte přece, no, jak byste nevěděli, že tak hloupě mluvím. Promluvit s rozumnými lidmi jdu, tlačí mě to na srdci; třeba že už nejsem předsedou „Lassalla“, třeba že sám se nějak vysekám, je mně přece jen líto jiných. Nemají všichni chalupu jako já, a nemůžeme všichni udělat, co jsem už udělal sám, to se ví. Jeden může, všem by to nepomohlo. A ani nemohou. Zadal jsem totiž o kartu a začnu samostatně řemeslo. Na jiné jsem už stár.“

Bylo patrno, že má promyšleno, co všecko poví, ale říkal to víc rukama, jež čile gestikulovaly, co jazyk váznul a osnova myšlenek se zapřádala rychleji, než slovo bylo nalezeno, tak že ho sváděla co chvíli jinam. Nechali ho, a on se rozvzpomínal na svou minulost, aby své právo na takový výlučný a neorganisovaný skutek doložil.

Povzpomínal celou historii Lhoty: Jak byl knoflíkářem za mlada, jak měl ruce hbité, žaludek skromný a dobrou vůli, jak si vysekal

z perleti přece jakýs groš, se ženou dostal také groš, tak že si koupil chalupu a byl mezi žebráky králem. Jak se potom dal na ševcovinu a uchytil se u březovského Volfa a z dluhů, jež učením nadělal, se vysekal. Povyprávěl to a zapomenul, kde začal, odkud že se to do minulosti rozběhl, i přetřel si zase rozpačitě nos.

Teodor ho vysvobodil otázkou, jaký že je teď pravý stav věci ve Lhotě.

„Aha, to je to. Je vidět, na předsedu se nehodím, ztratila se mi dratev, a bůh ví, kdy bych byl svou botu došil. Tož není ještě zle u nás. Stalo se tak, že jsme dostali dílo zrovna před bankrotem. Čtrnáct dní půjde všecko jako obyčejně. Peníze jsou z minulé soboty, totiž kde bývají; kde jich nebývalo, ani dnes není. Za nějakých deset dní odvedeme práci a dostaneme plat, protože jinak nedáme. A pokud můj rozum sahá, vezmou i do té podstaty, či jak tomu říkají, zadané věci a vyplatí. Za hotovou botu přece dostanou víc, než dají nám. Tak budou zase peníze, ale potom je konec. No, hromada svobodných se trhla už teď. Prý bude čím dál hůř jinde se uchytit. Nám ostatním to moc neprospělo, ale přece i tak nějaký krejcar přibude, převzali jsme od nich matriál. Ale i tak bude konec. Za tři neděle jsme hotovi; ale kdež pak tři neděle — za čtrnáct dní. Není-li práce, a je-li vztek, koulejí se krejcary rychleji. To znamená hlad. Hlad je potvora, to vy ani dobře nevíte, leda tak náhodou, ale hlad je opravdu neřád. Tož jsem přišel promluvit. Už jsme sice něco zkusili, ale jaksi nedobře, nemá to zrna, planá práce. Kdyby to byl jiný, snad, ale Seiler? Je předsedou, mě shodil, protože hubu má, neplete se mu jako mně. Nezazlívám mu, chraň bůh, ať je předsedou, ale tak jinak se mi nelíbí. Poslali ho vyjednávat s jinými fabrikanty, aby nás přechytli. Ale kdež! Míšeňští jsou s Volfem spřáhnuti a topí se, Vídeňští nechtějí ani slyšet, že prý mají zásoby, až je mrzí. Pojede i jinam ještě. No, ať jede. Kdyby nás to nestálo peníze, ať si jezdí třeba po celém světě. Ale těch je škoda, bude jich málo. Tak jdu promluvit s rozumnými lidmi. Nedalo by se něco, než bude zle? Sebe menšího něco. Zle bude brzo."

„My na faře budeme prostřed všeho," vzdychl páter Kalina.

„Však je tam vaše místo," drsně poznamenal Sehnal.

„A naše ne?" optal se Pavel.

Bernášek se skrčen ohlédl po hlasech, přetřel si nos a načal řeč, ale než vyříkal trhavé slabiky, dávno již ho předešli, i odmlčel se a jen se po každém hlase otáčel, rukama doplňoval nebo polemisoval.

„Je," přisvědčil Sehnal Pavlovi, „ale ne vedle fary."

„Vy byste odepřel pomoc, kdybychom chtěli a musili přispěti i my?" zavyčítal Kalina.

„Snad. Ve vašich rukou se zvrhne vše; nač bych pomáhal? Jinde a jinak ano, s vámi ne."

Bernášek zašermoval rukama a zvedl se.

„To-to-to-to-" zadrkotal, „to je všecko hezké. Chut, jak vidět, by byla. Čekal jsem to, řeknu přímo; ale abych řekl pravdu, to

všecko ještě nic neznamená. Víte, na to jsem se ani ptát nepřišel, v tom jsem socialista; radu nebo skutek bych rád odnesl. Bylo by jinak škoda cesty.“

Sehnal zabručel, Kalina přisvědčil, a zmlkli.

Bernášek se zase přihrbil, přisedl na roh židle a přetíral nos, hledaje nitku. Na štěstí měl dosti času.

„Víte, myslil jsem o tom trochu a hodil jsem už slovo o tom mezi lidi,“ začal. „Jsme přece také občané a patříme do obce, třeba že jsme žebrota. Platíme také. Tomu už rozumíme, že daň nejde jen z ruky, která ji dává, že do ní musila přijít odněkud odjinud. Tak daleko už jsme. A tož, co bychom se neodvolali k obci, když je nám zle? S náma i pánům měšťanům ujde pár krejcarů. Ať se nás ujmou někde. Co tomu říkáte?“

Pavel se radostně zaujal a radostně rozvíjel hned plán. Mají prý starostu, jenž má vliv na hejtmanství, mají poslance; když ne jiného, aspoň intervenovat mohou nebo poradit, kde by se dala práce získati.

I Kalina přisvědčil.

Ale Sehnal vpadl chladnou poznámkou:

„Myslíš, že na sousedech čeho dosáhne? Na Marchanovi, Kohoutovi, Prachaři a Miluškovi a všech ostatních?“

„Proč ne? Má pravdu, a dobrou pravdu, proč by nedosáhl?“

„Psychologii nerozumí — a ty, zdá se, také ne, při vší literární geniálnosti.“

„Proč?“

„Vítězit je těžká věc, je-li pouze pravda proti našim sousedům. Těžká věc, Pavlušo.“

„Půjdeme s ním.“

„Jaká slavná pomoc!“ ušklíbl se. „Já, Josef Sehnal, učitelský trestanec, ty, Pavel Dvořák, mladý blázen, tuhle páter Kalina, dobrý člověk a nic víc, Tonouš a pan Marek, oh, vidím ten šik proti tlustému břichu páně Prachařovu a tlusté kůži Marchanově.“

„Nesměj se!“ vzkypěl Pavel. „Chtěl jsi pracovati, chtěl jsi se spojovat, a teď mluvíš, ironisuješ, místo abys šel. Či nejsme nic? Tak zcela nic?“

Sehnal zavrčel nevlídně.

„A-a-co-když jim to rozložíme? To o výdělku a daních, víte?“ přispěl Bernášek Pavlovi na pomoc.

„Nejsou tak daleko jako vy,“ ufal Sehnal.

„Vrč, vrč, Jožo, anebo raději mlč. Maskuješ chlad, a zatím jsi také z našeho plemene,“ polaskal jej Pavel.

Bernášek se netrpělivě vrtěl na svém rožku. Potahoval si špičky kníru dolů, bradku chytal. Nemohl snésti stálého odbočování k osobám. Věci se mu chtělo. Žil v něm přece jenom starý předseda a dělný člověk. — Narážel svá slova již za Pavlovy řeči, vida nezbytí, a sotva našel místo, vpadl rychle: „A co pan Marek tomu říká? Ještě nepromluvil.“

„Že půjdeme s nimi, s vámi? Pomůžete přece," zadychtil Pavel.
„Jak?" otázal se Teodor. „A kde?"
„Zmůžete u měšťanů leccos, snad i u starosty."
„Myslíte? Dejme tomu, ale posud se mi zdá plán pouhou ideální řečí. S tou nemohu přece nikam přejít. Zásadně, oh, zásadně vám slíbí leccos, ale až budete chtíti skutek? Řekněte, jakou pomoc chcete?"
Bernášek byl zase netrpěliv. Ano, to čekal, ale on měl ještě další plán, a teď by jej byl rád uplatnil. Mrzut škubal knír, když Sehnal dráždil Pavla, že aby prý poslechl, co říká rozumný člověk.
„Tak-to-ovšem-no ano, je pravda," vsunul se konečně, „řeč je řeč, ale toto by mohlo snad: Co říkáte záložně? Nemohla by se snad na čas státi sprostředkovatelkou? Koncessi by dostala, na to je obec dost silná, a odbyt by měla, kapitál má, do začátku by mohla vzíti třeba něco z Volfova konkursu, než by se zapracovala, nebo tak nějak. Nevyznám se dobře, ale myslím, že by to šlo. Vydělala by víc, než na půjčkách."
Zřejmě překvapil. Okamžik nejistoty a rychlého uvažování napjal všecky. Měl radost a rozdrhnul si ukroucené špičky ve štětičky.
„To jako by byl tedy ten plán a návrh," drobil mezi zuby, přikrčen ještě víc.
Ve světnici vznikl rozruch. Všichni promluvili, hlasy se mísily, a ač byla tma mezi nimi, ač hovořil každý ke všem, a ač zase věděl, že zaniká v celku, neustal, až dořekl. Od toho okamžiku nebylo náhle sporu. Pochopili možnost a úspěšnost, pochopili, že tu se dá nasaditi páka, budou-li se chtít opříti.
Bylo jim ihned družněji. Bernášek věděl dost. Více nepotřeboval, protože o přispění nepochyboval; jen když plán byl dobrý. I drobil ještě chvilku svoji rozradovanou a spokojenou větu a pak nenalézaje dosti potěšení v debatách, jež nedávaly naděje na nějaký okamžitý výsledek, chopil se kliky a louče se přidal ještě: „Tedy můžeme svolati schůzi a vyslati deputaci k Marchanovi?" — Na odpověď nečekal. Protáhl se do síně. Nikdo by byl ani odchodu nepozoroval, nebýti posledního slova. Sehnala bodlo.
Zasykl výsměšně: „Na toho jsme zapomněli. O něho se ztroskotá i to. Je v záložně všemohoucí."
„Proč by byl i proti tomu?"
„Dravci je líto život darovat, i když ví, že ho sám nestráví."
Pavel se tentokrát opravdově rozhorčil. Proč prý důsledně podlamuje vše? Proč ubírá chuti a důvěry, když pokus nic nepoškodí a prospěti může, jen bude-li se vší silou započat?
Ale Sehnal neustoupil. Ještě tvrději zaostřil své věty.
„Dovede-li tě jediná námitka podlomit, jsi slaboch, raději se ani do práce nedávej."
„Oh ne, milý, spíš ještě houževnatěji, ale nemám rád prázdné útoky."
„Nebyl prázdný. Marchan jest dravec, nevěřím mu v ničem, nesnesu ho."

„Jako nás," pokýval hlavou kaplan.

„Tak, právě tak," přisvědčil. „Jste obojí nepřátelé života."

„Který ty pohrdavě bagatelisuješ," vyčetl Pavel.

„Možná slovy. Ale možná ho v srdci miluji. Proč bych jich jinak nenáviděl?"

Teodor měkce se vpojil. Po těch slovech zdálo se mu, že může.

„Hle, přátelé, proč se rozčilujete proti sobě? Zdá se, že pro radost; nu ano, pak ano; i já mám radost dnes. Náhodou jste mi ji přinesli všichni."

„My?"

„Také vy, ale i osud, neštěstí, jak chcete, bankrot a budoucí lhotská bída."

„Cože?" udivil se Kalina.

„Ano, je zlá, vím, ale i dobrá. Hleďte, co v nás vyvolala dobrých hnutí, jak nás přímo zúrodnila. Vykvete, co by jinak ve mnohých zakrnělo a nevzešlo. Teď tedy mám radost z ní, dokud neničí, ale kypří. Bude snad později smutek, ale i tento může býti dobrý nějak, kdož to ví."

„Měl jste býti knězem, pane Marku."

„Bylo by ho škoda," švihl zase od kamen drsný hlas.

„Proč?" namítl Teodor. „Člověk zůstane týž, není tedy ani škody ani prospěchu. Ale nechtěl bych býti, nemiluji dogmatu."

„A tedy také pokory? Myslím, že se v sobě mýlíte."

„Ne. Nedovedl bych zapírati svoje myšlenky, jak dogma žádá."

„Což nevěříte?"

„Ó, věřím, vroucně věřím, ale svému náboženství, které je poněkud jiné než církevní; pochopujete, doufám."

„Ale je mi vás líto."

„Není třeba," zachrčel Sehnal.

„Vy ovšem jste nevěrec," obrátil se Kalina mírně, „ale jen povrchní a obrátíte kdysi; neměl byste tedy v jiných ničiti víru."

Sehnal se ušklíbl.

„V kom pak? Ve škole nesmím, ve městě na mě nedají, v Josefské jednotě přec nikoho nezvrátím, a ti tu —?

„Nechte toho," zaprosil Pavel, „odbočujeme někam daleko a dnes bychom neměli; mysleme na Lhotu, hledejme práci a pomoc."

Teodor došel pro lampu a rozsvítil, a všechen poměr nehnuvších se hostí rázem se změnil. Sehnal se ocitl tváří v tvář Kalinovi, od něhož jej prve dělila tma, Tonouš se ocitl příliš blízko Emy, Pavel byl odtržen ode všech skoro v nejodlehlejším koutě světnice. Pocítili nevlídnost okolí, a Sehnal prvý uhnul. Kalina si toho všimnul.

„Proč mi uhýbáte?" ptal se jemně.

„Já?" podivil se uvědomiv si, co se stalo. „Ostatně, máte pravdu, i bezděky vám uhýbám," dodal rozmrzen.

„Škoda," prohodil Teodor, „zasáhla antipatie nepravého."

„Není tu antipatie; mám, bohužel, pátera Kalinu i trochu rád, ale jsem proti němu rozumově."

„Pak je podivuhodné, že bezděky uhýbáte."

„Tak vida, přece něco podivuhodného, aspoň to, že jsem vypěstil vůli až k síle instinktu. Poněvadž o tom nikdo dosud nepsal, budu se musiti státi slavným.“

„Raději mi povězte svoje rozumové důvody, abych věděl, jak se snad polepšit, abychom mohli jíti vedle sebe; postavili jsme se na jednu cestu.“

Sehnalovi zajiskřilo v očích trochu ironicky a trochu posupně; bylo patrno, že se naň vrhne.

„Důvody? Nenávidím vás.“

„Toť citové.“

„Ne, citově vás mám skoro rád. To jest ovšem zase problém, z čehož je jisto, že jsem vůbec pozoruhodný. Ale nenávidím vás: předně jste členem církve bojující, politické organisace, která se přežila, a já všecky přežilé organisace zatracuji, i tu, k níž patřím sám, své školství. A po druhé vás nenávidím, protože jste dobrý; buďte zlý, budu vás církvi přáti, takhle jí příliš prospíváte. Bráníte církvi umřít, ač se přežila.“

„Nevykonavši ještě ani dvacátý díl práce?“

„Toť vinou její slabosti a příznakem její zbytečnosti.“

„Ne, ne,“ rozehříval se Kalina, „nesmíte mi tvrditi věci, jichž nevíte. Chcete mne pouze raniti, mne osobně, ne jako kněze, tak vám rozumím; chcete mi způsobiti bolest, protože máte v povaze křivdící zlo, pro něž je mi vás líto. Nuže, chcete-li zraňovat, nebijte mne tím, že ubližujete druhému.“

„Ani mi nepřipadá církvi křivditi. Prostě tvrdím pravdu. Měla svůj význam, když s vírou nesla kulturu, jakmile však se začala stavěti proti ní, stala se nejen zbytečnou, ale škodnou. Dnes je již společností nábožensky politickou; jen za mocí jde, ne za vírou.“

„Věčně tytéž výtky.“

„Jen že u mne jsou založeny hlouběji, nežli myslíte. Tisíciletí žijeme tedy věrou vaší církve, tak jako žijeme národně a dejme tomu i státně, to jsou mi vesměs stejně významné nebo bezvýznamné ideje. Jejich obsah se nám vžil, přešel dávno v krev a maso, tak že marně bychom usilovali odvrhnouti je, vyamputovati je ze sebe, jsou-li dosud v krvi a neodumřely, jako odumírá každý organismus hmotný i psychický po čase. Nuže, já nevěrec pravím, že je nemožno vzdáti se víry a jejích důsledků, že je nemožno se odnárodniti. Žijeme jen svým obsahem, ne vnějším kabátem. Proč tedy jest posud církev a národ, ten vnější, řekněme, novinami a veřejným míněním representovaný? Aby bránily odpadlictví? Bránit se nutno proti násilí, ale odstraňte ono veřejné mínění, a nebude násilí, bude přirozený vývoj, jemuž nezabráníte ničím a ničím. Zbytečna je církev, zbytečno je „veřejné“ národní přesvědčení, zbytečný je stát a všecky přežilé organisace, které dnes kulturu jen zdržují. Pro zachování odumírajících ideí ubíjejí nové. Vaše organisace je nejhorší, protože nejstarší. Mumie. Opakuji vám. Nemohu býti nevěrcem, jestliže víra ve mně neodumřela, nemohu být internacionálním, žije-li ještě sebe menší stopa krve a národního cítění ve mně. Ale nežije-li, byl bych ničema,

kdybych uchovával a předstíral všecko, nemaje nic v sobě, navlékaje pouze pitomá roucha slov a podřizuje jim buď svědomí nebo dokonce i soudnost. Je ctnost odvrhnouti podlost a hloupost a jíti proti vám a všem."

„Vaše filosofie je vratká, protože je založena na možnostech a ne na nutnostech," bránil se tiše kaplan. „Což jestli ideje neodumírají, jako se neztrácí nic z hmoty, jestli se pouze proměňují?"

„Pak se musí měnit i organisace jejich."

„Nežijeme přece jako kdysi."

„Ale nutíte nás k tomu."

„Já ne, a jsem přece také členem církve, jsem z malých a slabých vedle mnohých lepších."

Pavel dotud stál mlčky ve svém koutku. Zprvu mu bylo líto, že odcházejí na pole jednou již opuštěné a opouštějí to, jehož se mu zachtělo vší účinností dnešních uvolněných sil. Ale pak se poddával proudu, a když se řeč začala lámati v drobné nárazy šermířské, neudržel se již.

„Mýlíte se. — Pokud hájíte svou věc filosoficky, možná, že máte pravdu, ale abstraktní, theoretickou. Psychologická je proti vám. Páter Rudolf je typ, vy jste výjimkou, a věřte, že vás pravidlo bude hleděti vzdálit ze svého nitra a umlčet, abyste nákazu své dobroty a lásky nevznesl výš."

„Chcete mne lichotivě zabít, pane učiteli, a to je nehezké," skoro hořce se bránil kaplan.

„Nechci; hle, vám to mohu říci, protože vím, že věc pochopíte jako vnitřní mou tragedii, jako bolest, ne jako zlobu. Ti vám již řekli, že nevěří, — nuže, i já nevěřím. Pozbyl jsem boha již na studiích, ač jsem se oň rval, bránil jsem se, hledal jsem chtivě; hledal jsem i v církvi — ale mlčela, ba k otázkám odpovídala tvrdě, nechápavě a zle, nechtěla vysvětlovati, bála se pochyb ze strachu o autoritu. Proč? Pozbyl jsem boha, ale bývá mi někdy teskno a prázdno proto. Proč odhazuje církev ty, kdož pochybují?"

„Básnická citovost," ušklíbl se Joža.

Teodor se pohnul netrpělivě při Sehnalově poznámce.

„Proč mi rušíte obraz?" obrátil se naň. „Kdybyste aspoň s tímže ohněm jako prve. Víte, co se mi zdá? Že trpíte každý jinak, ale trpíte oba lačností. Pavel je upřímnější v tom. A hle, kam dospíváme. Tři nevěrci, tři neznabozi, již chtějí silně boha."

„Já ne," ohradil se tvrdě Joža.

Kalina položil jen ruku na Teodorovu. V jeho očích byla láska.

Ema přijala slova nehloubavě, zbožně jako evangelium, a u vytržení zírala na všecky, nejsouc si vědoma ekstatického výrazu. Pavel se na ni ohlédl a vida její roznícené líce, ucítil rozpaky, že příliš otevřeně položil před ni duši. Pohnul se k odchodu. Musil. Nebyl ještě dosti prostý, aby se nestyděl za duši. I ostatní odcházeli.

Když osaměli v průjezdě, přistoupila k němu Ema. Předvídal, že přijde, i zeptal se tiše: „Nejste rozladěna, Emušo?"

„Ach, bože," vydychla a chopila se mimoděk jeho ruky, „nevím,

ale — smím přijíti zítra? Ostatně, možná, že už nepřijdu. Myslím, že už ne."

Nečekajíc odpovědi odtrhla se a kvapně zmizela.

A Pavel se Sehnalem vyšli na ulici, kudy tiše se sunuly tiché dvojice a hovorné skupinky — na promenádu žitavských lásek. —

I oni je měli, byliť mládi a nebyli vyňati ze zákona svých let a doby. Měli je v jediném domě, v tom nejpyšnějším na rynku: Sehnal dole na poště, kde sedávala v kanceláři, vážila balíky, počítala peníze a psala recepisy — expeditorku Tonču Gerlichovu; Pavel o poschodí výš — Heřmu, starostovu dcerku.

Heřma byla starostův jedináček a po matce dávno již sirotek. Matka nebyla stvořena do rodu Marchanova, ale šla do něho dobrovolně, vidouc jeho budoucnost. Byla krásná; proto si ji bral Marchan, jenž měl vyvinutý smysl pro ženskou krásu. Byla jemná a pocítila proto brzy tvrdost svého osudu v chtivém a dravém muži, ale byla i pyšná a tak silná, aby se dovedla v patře osamotit od něho a od všeho ostatního. Zavřela se a shlížela pohrdavě na svět pod sebou. Šatila se pro sebe drahými látkami, v nichž měla zálibu, obláčela jimi i dcerku jako loutku, aby prodloužila a zmnohotvárnila svou radost. Do města chodila zřídka, nejčastěji do kostela, kde si beze slova, pouhým pohledem dovedla vyhraditi lavici, jíž se pak všichni bezděky vyhýbali. Vyhýbali se ovšem i jí, ale jí právě lahodilo, mohla-li projíti zástupem, aniž se kdo přiblížil pohledem či slovem. Dětí po prvé dcerce nechtěla; i v tom dovedla muže od sebe oddálit, ač stálo strašný boj. Marchan ji pak vznenáviděl a hledal ženu jinde, což jí bylo obojí lhostejno. Zemřela záhy, když bylo dcerce asi deset let, a když ji línou naplnila svými zálibami.

Po smrti matčině dal otec Heřmu do kláštera. Byla mu nepříjemná svým brzkým vyrůstáním z dětinné oblosti do nevzhledných tvarů vytáhlého žáběte, a vadily mu její zvídavé oči. Chtěl míti doma volno. Z kláštera přijížděla jenom na dvoje svátky a na prázdniny a skoro všecku tu dobu protrávila jako matka nahoře v pokojích, lísajíc se se šatstvem po ní zbylým, shlížejíc se v zrcadle a sledujíc svůj vzhled v něm ve všech možných světlech, účesech a postojích. Vycházela i do parku, ale jen ve všední dny a v dobu, kdy tam nikoho nebylo. Procházela alejemi a obhlížela kamenná antická božstva. Vmýšlela do nich život, dotýkala se jejich těl a byla ráda, že to může, aniž by se změnila jejich tvář, jež u všech byla protivná, zbytečná. Dovedla před některými prostáti dobu s okem vznícenym.

Pak šla a četla přerušený román, jichž mívala vždy zásobu; bůh ví odkud; v městě jich nebylo a v klášteře — nemožno pomyslit.

Tak se vracela rok po roce. Měnila se, ale nikdo si toho nevšimnul, krom jí samé. Ona sledovala pečlivě, jak se zprvu vytahuje, jak se pak plní, jak jí zoblela líce, zvedla se hruď a rozšířily se boky, jak pleť nabyla jemnosti a lesku, jak ztěžknul vlas a jak srovnán v korunku dodává majestátu. Sledovala se s láskou, milovala se od drobné, pěkně krojené nohy až po šíji, laskala se a pěstila.

To jí bylo šestnáct let, ale byla vyspělá nad ně i duchem.

Rozuměla otci, a byl jí odporný vnějškem, nejodpornější již smyslnými rty, jež se mu často rozechvívaly, když hleděl na ženu. Bylo jí celkem lhostejno jeho chování, promíjela mu je, ba přála mu všeho, ale dráždilo ji, že byla jeho, že něco z jeho rtů bylo i v jejích, také tak plných, skoro příliš plných do ostatního souladu. Věděla, že jsou i v ní průvodcem smyslnosti, ale bála se, aby se jí také nechvěly jako otci. Rozuměla těmto stránkám lidským a uměla zvědět o nich, co se zřídka svěřuje a sdílí.

I sestru Agatu v klášteře připravila v tom o kus tajemství. Vyhýbala se družkám, když poznala, že nejsou ochotny ji zbožňovat a nejsou s to, aby něčím novým obohatily. Přiblížila se za to k sestrám, zejména k Agatě, jež asi bývala kdysi krásná a dosud dovedla mluviti i o věcech, jichž nepředpisoval řád. Chodila s ní zahradou, zacházela v její celu a vyseděla dlouho, naslouchajíc hlasu, jenž měl ohnivé přízvuky a pružnou melodičnost, ač tělo bylo již pohublé odkvětem. Zdálo se, že je to více než blížení, že k ní opravdu lne. A sestra byla vděčná i sdílná v intimních otázkách. Došlo i na otázku: „Proč jste sem vstoupila?“

„Proč se ptáte?“ opáčila tenkrát.

„Nejste rozena pro klášter,“ pravila Heřma a po pomlčce dodala. „Pro odříkání.“

Agata na ní utkvěla, pak přisedla, vzala ruku, již ráda hladívala, a odvrácena poněkud řekla sníženým hlasem:

„Znáte touhu?“

Neodpověděla.

„Vidím ji ve vás, ještě jí neumíte tajit. Touha je rozkoš. Touha je vše nejvyšší. Splnění je oslabení rozkoše a počátek jejího konce. Nevěděla jsem to; vstupovala jsem v domněnce, že v samotě odumírá, co ranilo, protože zůstalo nesplněno. Přišla jsem dožít, ale pak jsem pochopila: touha je vše. I zůstala jsem ráda, neboť my, na věky odloučené, toužíme nejsilněji, vědouce o nedosažitelnosti cíle. My požíváme nejvyšších rozkoší. My, které víme.“

Heřma naslouchala žíznivě. Toho nikdy posud nečetla. A zapomenuvši opatrnosti, chtěla věděti víc.

„Vám tedy není klášter odříkáním, ale — rozkoší?“

„Tak asi,“ znedůvěřivěla Agata. „Ale neužívejte slov, jimž dáváte jiný smysl v sobě. Je třeba také věděti, že Bůh chce, aby služba jemu byla rozkoší.“

Pustila její ruku, ale neodešla.

Heřma si zlobně zahryzla ret. Prohlížela ji z profilu a nemohla odolat, aby nesplatila odmítnutí. Vrátila se tvrdošíjně k thematu.

„Mluvila jste však o věcech, jichž klášter nedává dosíci.“

Agata potrhla rameny. Obrátila se plně k ní a nekryla podivného úsměvu, jenž jí křivil rty, než promluvila.

„Proč bych tedy zapírala,“ pravila volně, „vám, která se zdáte rozuměti? Mluvím jen za sebe a přisvědčuji za sebe. Ano, ano!“

A náhle chopila se zase její ruky a zlíbala ji. Heřma ji odtáhla,

dráždilyť ji suché sestřiny rty, ač i radost měla z jejího podivného snížení.

A ona pocítivši odpor tykadly v samotě zjemnělými, znenávistněla. Vícekrát se nesblížily, ale Heřmě utkvěla sestřina slova a vytrvale jim hledala v sobě důkazy.

Pak po čase odešla z kláštera, aby se již nevrátila. Doma však také nechtěla zůstat, i vyhledala si jakous vzdálenou příbuznou ve Vídni a dala se k ní vypravit. I ten svět se jí zalíbil, ač znamenal pravý opak samoty.

Tak se vrátila v létě a poznala Pavla. Uviděla jeho žíznivé, ale prostě přímé oči, a nevrátila se již. Zůstala i na zimu v Žitavě, poprvé po dlouhé době. Tak se stalo, že se sblížili, čemuž říkali každý svým způsobem.

Téhož večera, když odcházel Pavel se Sehnalem od Teodora, setkali se, jako často jindy, neboť Žitava dovolovala použiti temna promenády, jak kdo chtěl. Setkali se všichni čtyři, a Heřma vyslechnuvši lhostejně a velkosvětsky unaveně několik úvodních vět, pokynula zkrátka Sehnalovi a Tonči: „Jděte napřed, my s panem Dvořákem se obětujeme. Ale neutečte nám!“ volala za nimi příliš hlasitě. Pak se obrátila s přehlíživou jistotou k Pavlovi: „Nepůjdete?“

Dráždil ho ten tón, nebylof poprvé, co ho užila, ba volívala jej až příliš často, vyzývajíc přímo k zostření slov. Jemu se dnes chtělo jinak, docela jinak mluviti. Byl nesen vlnou toužívé radosti, jež chtěla dosíci vrcholu přímým, plným vzestupem. Poznav hned v prvém slově, že narazil na kámen, jehož neodvalí, jemuž se musí přizpůsobiti, nechce-li se vrátiti, zmrzutěl.

„Máte uloženo býti slečně gardedámou?“ pravil neochotně a dodal kousavě: „Či se snad chcete od nich přiučiti?“

Nedala se strhnout a ještě lhostejněji odvětila: „Myslíte, že potřebuji? Pojďme — “

Nepřistoupil k ní, schválně zůstával o krok pozadu a mrzutě se rozhovořil o čemsi pravšedním, lepil slovo k slovu a neustával po několik minut. Pak náhle znechucen urval v půli věty a nedokončil.

Nechala ho mlčet a neohlédla se.

Teprve když se obraceli, optala se ironicky: „Již hotov?“

„Zcela.“

„Je vidět, že jste měl literární úspěch. Tolik krásy —“

„Kdo vám to řekl?“ dal se vyšinouti z odmítavosti.

„Malé město.“ Změnila se také náhle, zesvižněla, zvýšila se, slovům dodala rychlého spádu. „Ostatně, nechtěl byste mi svou novellu vyprávět? Ovšem, líp než prve. A nevzdorujte mi, nemám to ráda. Uznejte přece, že je to zbytečno a marno.“

Opravdu mu již ani nepřipadlo „vzdorovati“, třeba slova vyzývala. Tón ho odzbrojil a pak to, že mu nabídla intimní hovor, jenž se jí musil kdesi dotknouti. Po tom toužil.

„Jak jste hned jiná,“ tiše ji pochválil, „tak vás mám rád.“

„Vím, vím,“ smála se čistým plným smíchem, „na to by se dal navázati vtip, ale není třeba. Tedy?“

„Míníte opravdu býti vytrvale hodnější?“ ptal se a ihned dodával: „To jen mimochodem, než se odhodlám, protože chci se trochu zpovídat, a k tomu je vždy třeba něco sebezapření a odvahy. Nemyslete, že jen z literárních snů, ale opravdu o sobě musím vyprávěti, chci-li o povídce, což jest vám snad pochopitelno. My mladí nejraději mluvíme o sobě, musíme, protože jsme svým životem ještě příliš zaujati.“

„My tomu říkáme samolibost, ne zaujetí, ale to je vedlejší, že?“ Mluvila prostě, takže jen zvýšila jeho touhu vypovědět, co by si jinak sotva troufal říci.

„Tedy nezapru, prostě svého hrdinu překřtím sebou, abych byl stručnější a zručnější. Začínám kresbou našeho parku. Je létem rozdýchán, teplý a vonný; šumí bzukotem včel v bezčetných květech lipových. Znáte ho (musil se přerušit, protože mu najednou připadlo, jak utkvělými slovy putuje po stezkách, jimž kdysi v duši cestu proklestil). Máte jej v takových chvílích ráda. Vím. Tam tedy v křižovatce všech alejí stojím pod větvemi sklánějícími se až k zemi, hlavu v záplavě vůně a světelného chvění na květech i listech.“

Rděl se trochu, blíže se svému obrazu, ale krev uplývala z lící k mozku a působila mu lehounkou závrať, jež nedala uvažovat a pudila ho dál ve vír slov.

„Kol víří a bzučí včely dychtivým kvapem; naslouchám tepům zhuštěného života přírodního; nevidím, jen naslouchám a vdechuji volnou hrudí harmonii léta. Skryt větvemi a neviditelný, zřím pojednou blízko před sebou přejíti veliký, světlý stín, svítící žhavě na zeleném pozadí. Je mi náhle, jak by mě užil opojný příliv květné vůně; pociťuji tíž v hlavě. Ona je tak krásná v pohádkovém rámci, tak mámivě krásná. Objal jsem obrys pružného těla, určitě se modelujícího v lehkém šatě a v okolní hluboké, syté zeleni. Nemohl jsem se od něho odtrhnouti, od těla vlnícího se v bocích každým krokem, od hlavy zakloněné a zírající kamsi do výše, od bezvládně visících rukou, od šatu splývajícího měkce v široký kalichový tvar, z něhož rostla jako květ. Horko a vůně z ní vála. Horkem jen a vůní mi připadala, líně jdoucí alejí kams do léta, do jeho života. Jiného cíle nemohla míti, to bylo příliš patrno z ní celičké, z bezvládné a přece pružné chůze, z každého hnutí i z lesku horké, přisnědlé pleti.“

Pocítil neklid. Byl by chtěi věděti, co si myslí, ale mlčela. Zlomil rytmem prvého proudu v té nejistotě.

„Tím parkem, tím obrázkem tedy začínám svou novellu; pak vystupuji ze svého zeleného krytu, jdu za ní dlouhou alejí a stanu, když se obrátí, neboť musím se s ní setkati.“

„Z touhy po dialogu v novelle?“ usmála se poněkud.

„Z čisté touhy po ní; byla silnější všeho, byla, zůstala a je posud, ba prudší je než tenkráte, neboť povídka sice skončena, ale jenom na papíře, co zatím skutečný její vzor ještě žije, jsa na něm jen pouhým spolupracovníkem.“

Byl, kde chtěl býti. Nemohla přece nepochopit a musila se nějak postaviti k tomu, co sama vyvolala. Ale jako by byla neslyšela, přeskočila analogii života a vrátila se k povídce.

„Vy hned první stránkou všecky karty odkrýváte?“

Byl zklamán a nevěda, jak se vrátit, jak se znovu přiblížit, odvětil na její otázku.

„Proč ne? Nechci býti vynálezcem zápletek, chce se mi malovati svou i její duši, jak se sbližují a jsou vzdalovány prostředím, jež tvrdě vplývá mezi ně.“

„Příliš obvyklé, zdá se mi.“

„Není, nebo je, jak chcete. Což se dá takto vyprávět? Jsem nešika. Rozběhl jsem se a zlomil; těžko je mi zachytiti v náčrtu, co jsem učinil právě její zvláštností. Raději nebudu vyprávěti. Čtěte ji.“

„To bude dlouho trvati,“ vzdychla si.

„Přece bude dojem lepší, než kdybych setřel kouzlo a vtěsnal vše v několik vět. Záleží mi na tom, aby dojem byl celý a úplný, lepší než teď, snad bude míti lepší výsledek.“

Ani tentokrát se nedala zlákat. Mlčela.

Stanuli na rohu u radnice. V uličce bylo živo na mostě. Zástup lidu se sléval ze Lhoty do úzkého proudu. Šum a hlahol jej předcházel.

„Co to?“ ptala se Heřma.

„Demonstrace nezaměstnaných, myslím,“ odvětil neochotně. „Všecko víte, a to ne?“

Píseň, vzkřiknuta množstvím, naplnila uličku i náměstí.

„Ustupme,“ navrhla, obracejíc se k Zahradám. Zůstal a nechal ji poodejít.

„Ustupme,“ opakovala vidouc, že se jí vymyká. Zvedla ruku a dodala: „Spolu.“

Pohlédl na ni. Viděl ji ztepilou, krásnou obrážeti se v tmách, viděl její jako nabídnutou ruku, a přiskočil: „Spolu? Kamkoliv.“

Vedl ji do postranní ulice, do Zahrad, aby nepozorována viděla. Ale z několika domků, jimiž město končilo, vycházeli již zvědavci k náměstí. Musili zajíti dál. Stanuli až na silnici, po obou stranách sevřené ovocnými zahradami. Heřma pozbyla své obvyklé jistoty. Ohlížela se k plotům, do stromoví nízce za nimi rozloženého, patrně zneklidněna opuštěností neznámé samoty. Mrazilo ji poněkud, i přiblížila se těsněji k Pavlovi, jenž viděl a zachvěl se radostí.

Zpěv provalil se zatím na náměstí. Stanul a hřměl nyní jednotněji a výrazněji než prve ze zástupu příliš protáhlého. Byl šťastně intonován, vysoké tóny, mohutně vyráženy, zvedaly se jako kovové výtrysky nad domy, a ještě když hlasy ropotily, klesajíce k závěru, zdály se doznívati ve výškách a pronikati nižšími jejich vlnami.

Heřma se chvěla nevolně.

Cítil to na její ruce. Vzal ji do svých obou a zvedl na svou hruď. Bála se. Zahrady byly jí hrozivy, a nemohla jim ujíti; tam

u radnice posud zpívali. Zapomněla své svrchovanosti, pozbyla sebevlády, tak cizí jí byla příroda a noc.

Opřela se o Pavla. Prošla jím horká vlna. Šepotal cosi a táhnul ji k sobě. Dýchal vůni jejího vlasu, vnímal sálavé teplo z blízkého líce, a blíž a blíž ji přivíjel.

Nebyl v té chvíli pouze strach, jenž ji bezděky přibližoval k němu. Nevoláno rozplynulo se jí s krví po všem těle sladké zemdlení. Chvěla se mu v rukou; srdce bilo mu přímo do dlaně. Vnímal s vášnivou určitostí, jak je štíhlá a pevná, jak se jí dme hruď prudkým oddechem, jak dobrovolně se mu plněji a plněji klade v ruku.

Skláněl se k ní a přiblíživ rty až k jejímu líci, šeptal: „Heřmo!“

Tím slovem se vytrhla z omámení. Pochopila, co bylo, a zahryzla se ve rty. Zapomněla na okolí.

„Heřmo,“ opakoval vroucně, zachycuje ji.

„Aspoň byste měl říci slečno Heřmo, když hodláte býti důvěrným,“ vyvinula se mu odmítavě.

Odstoupil jako udeřen, ale přece ještě, nevěře sám sobě, přiblížil se jí, že zase viděl oči blýskající tmou. Neuhnula; sám odstoupil, takový chlad z ní zavál. Vyvřela v něm v té chvíli zpěněná krev. Byl by chtěl strhnout ji na sebe, líbat ji a mezi polibky jí říci, jak ji miluje, ale i nenávidí, až by mu v rukou zmírala strachem i odporem, o němž teď byl přesvědčen. Ale nebyl s ni, jak tak hrdá stála před ním. Zachraptěl místo všeho:

„Máte právo mne odkopnouti, vím, protože se vám vtírám, protože stojím já o vás, ne vy o mne; máte právo, ale-ale-ah jsem prostě směšný. Jděte — jděte rychle, nač tu stát, — jděte již.“

Nehýbala se ani teď.

„Jděte,“ křikl hlasitě, netrpěliv tím, že musil stud potlačovat, že nesměl klnouti, něco lámati, rváti, že musil cítit na sobě pohled, o němž nevěděl, jak velký až jest jeho posměch.

„Vyvedl jste mne sem. Víte, že se trochu bojím, — veďte mne zpět.“ Hlas její nabyl již zvyklého přízvuku, mluvila zase, jako začala dnes, jako by nebylo předešlého okamžiku a ničeho.

„Heřmo,“ zasupěl v zlostných rozpacích, „neštvěte mě, prosím vás! Buď mě odkopněte, nebo —“

„Nebo?“

„Nebo buďte má,“ vyrazil prudce.

Zasmála se úsečně.

„Mám to považovati za vyznání?“

„Jak chcete.“

„Ale to je zcela neumělecké.“

„To vám později udělám, chcete-li, ale teď —“

„Tak tedy později. A pak, zapomněla bych, říkejte mi přece jen slečno Heřmo, ne tak příliš prostě.“

„Mám to považovat za odpověď?“

„Jak chcete,“ zasmála se rozpustile. „Tak to mám ráda, vidíte, vše vybroušeno, vyformováno.“

„Hra!“

„Ať, mám ji ráda!“

Schválně se rozhovořila, když neodpovídal. Přes celé náměstí divila se, jak brzo zmizel zástup se svou operní scénou, a litovala, že utekla, že mohla pěkného cos uvidět i zažíti něco dostaveníčku podobného.

A on zmizel, sotva ji dovedl k domu. Nezbylo jí pokdy, aby ho zastavila. I vyklonila se za ním, a tělo pozbylo v tom pohybu plavného rytmu. Rty se jí zachvěly, jako na otci vídala; teď již dávno toho nedbala, dovolovala jim to s touže shovívavostí jako jemu.

Zjitřilo ji, že se jí vymknul, že nevyčkal, až ho propustí. Poprvé u něho pociťovala, že se může omamovat mužovým zblížením, že tlumí-li ten proud, aby dosáhl vysokého napjetí, rozžhavuje se jí krev a působí rozkošné závrati. Toho nikdy dřív nepoznala tak intensivně a toho se nechtěla zbaviti.

Zjitřil ji svým odchodem, neboť nikdo jí nemohl dáti vyšší stupeň té rozkoše než on: byl krásný, byl svěží, prostý, a přece schopen zase broušení nápadu v raffinovanou formu, byl chtivý a vášnivý, bouřlivý a poddajný v jejích rukou jako ohebná travina. Jej mohla ovíjet, jemu mohla dáti hranici, kam chtěla, směla ji posunouti dle své touhy až do dneška. Dnes v Zahradách poprvé jím nevládla. Pro strach, jehož dosud neznala. Jak ji jemně objal! jak tiše přivíjel! jak ji pil vším tělem!

Ale vrátí se ještě, zcela jistě se vrátí, aby dal vše, co po něm chtěla. Musí, neboť jeho touha je nezkrotnější než hrdost, je jeho nejsilnější; vyššího není schopen. Dáti musí a nesmí bráti, neboť nesmí být její rozkoš odvislá od něho, příliš primitivního v žádostech.

Zlobnou touhou se dala vylákati k pohybu za ním, k sledování, jež ho bylo mohlo těšiti, kdy by byl věděl, a překvapiti, kdyby byl viděl. Chápala to, když si všimla sebe, i vzpřímila se a pohodivši hlavou, zašla v dům.

Jdouc podle Tončiných dveří, zastavila se naslouchavě: „Jsou jistě doma,“ pravila si, ač neslyšela ani hnutí. „Jsou spolu, sedí vedle sebe, za ruce se drží, a rvavý Sehnal asi sládne, hladí ji a vzdychá. Či je v její světničce tak bezohledný jako venku? Pak by ji musil pokrýti polibky již bezpočtukráte, a lze to se stejnou rozkoší? Ach oni neznají rozkoše, neznají její křehkosti, jež musí býti pěstěna a šetřena, než dozraje v nejžhavější květ. Oni rvou, než se květ rozvije, rvou dnes a zítra zas, a nepozorují, že není celý, pro radost z toho, že vůbec je. Tak ji as objímá a opírá hlavu o její hruď. Ostatně bývá bezohledný jen v slovech, skutků posud nikdy, nikdy nedokázal; tedy snad sládne, bohatýr jazyka.“

Byli opravdu v pokoji. Sehnal vešel jako vždy, když Heřma nečekala. Seděli nemluvně u okna. Dopověděli si vše, ale bylo jim třeba vzájemné blízkosti. Heřmu slyšeli přicházet i stanout, a Tonča ji chtěla pozvati dál, ale zadržel ji. „Je otevřeno,“ myslil si, „ať vejde,

chce-li; ale raději ať jde. Co s ní? Stojí a naslouchá? Ať stojí. Netřeba nám jí."

V téže chvíli Heřma vešla. Chtěla i je rozladiti, když sama byla. Sehnal na její pozdrav neodpověděl, ba zdržel zase Tonču, když vstávala; cítil v hlase úmyslnost.

„Nač?" pravil kousavě, „vždyť vlastně jsme měli slečnu již chvíli návštěvou."

Nechtěla rozuměti, nevšimla si. Přistavila židli a rozhovořila se zlomyslně. Stále obcházela jejich pobyt ve světničce, rozpřádala možnosti v lidských řečech a neodpovídala Sehnalovi na podrážděné odvety; za to za každou z nich ťala Tonču. Věděla, že tím Sehnala nejbezpečněji vydráždí. Mstila se v něm Pavlovi, a neustala, až vskočil. Ale zmrazila mu hrubé slovo na rtech. Tónem náhle zledovělým vyslovila jeho úmysl a šla. Nechal ji odejít bez poznámky, a ona si mohla opakovat o něm: ani ve slovech, když hraničí na skutek, ani ve slovech není silný a bezohledný.

Zanechala je rozladěny, zjitřeny, jak chtěla, a zavřela se ve velkém pokoji nahoře, jenž pokryt měkkými koberci dusil její krok. Udeřila neladný akkord na pianě a nechala disharmonii zníti, doznívati.

„Jak prázdno je dole i zde; jak prázdno i ve mně," vzdychla. „Prázdno! Silní muži? Proč byli posud všichni tak slabí, že jsem musila vlastní rukou z nich rozkoš vynutit? Nebylo posud silnějšího nade mne, ač by se mi ho někdy chtělo; i bývám unavena. Snad i to by bylo krásné. Slaboši! V rukou žen a osudu."

Akkord dozněl, ruka jí sklesla. Zůstala bezvládna — — — —

* * *

Teprve po rozchodu s Heřmou uvolnilo se Pavlovi, co v něm prve propukávalo, a co se vždy dalo jejími vrtochy spoutati: nenávistná láska, dráždící nervy až k tělesným reakcím. Byl by chtěl, aby nebylo nic, jen on a ona, aby se mohli měřiti bez ohledu na okolí, aby ji mohl odhoditi, pokořit, jak ona jej, a potom teprv k sobě přivinout, až její touha k němu sama zaplane. Ale přivinout a míti pak. Tou touhou bylo tělo napiato a hnalo jej vybouřiti se, vysíliti se.

I nešel domů, ale do Sokola.

Bylo již pozdě; v šatně před Varhálkovým sálem nebylo nikoho, ze sálu zněl již pravidelný ruch cvičení. Strhal šaty, vhodil na sebe rychle cvičební a vkročil do sálu. Byl krásný v přiléhavém tmavém triku. Hruď široce rozklenutá lehce nesla vypracované, skvostně modelované paže i sama rýsovala určitě silné prsní svalstvo dvěma tvrdými štíty, co v zadu se lopatky lehce krabatily zvláštním zvlněním mladé, bujné muskulatury, smrštivší se v napětí. Byl vysoký, štíhlý v bocích, na nohou pružně se vrážejících v zem.

Uvítali ho pokřikem, měli ho rádi ve cvičení, vždy hotového ke všemu, kde bylo tělo napnout, zahřiti silou a rychlostí. Dnes mu to bylo příjemno. Zahlušovalo vzpomínky a stupňovalo vzkypění sil.

Vskočil před svoje družstvo, ponořil prsty do sádry a stanul okamžik pod hrazdou; nemyslil na cvičení, bylo mu jen jako dravci jistému kořistí a napínajícímu svalstvo k vymrštění. Vzepjal se, prudkým kmihem prošvihl vzduch, vzepřel, ale nestanul, jako vírem uchvácen obtáčel hrazdu, hned v předu, hned v zadu, hned choule se v průvleku, hned napínaje tělo v zášvihu; opilost jej hnala v krajnost; konečně mocným kruhem obletěl a odletěl. Zakřikli všichni radostí i pochvalou:

„Dobře, Dvořáku, pěkně! Ale to máme cvičiti?“

Vířily mu mžitky v očích, závrať mu na okamžik nedovolovala hnouti se. Teprve když dozněl pokřik, z hluboka vydechl, shodil vlas skleslý do čela a v návratu sil křikl: „Dnes jinak nemohu. Volnost všem a ve všem! Co kdo chce, ale hrr — za mnou! Rozlámat!“

Zícha rozjařen přiskočil; oheň se vlil do všech; sál zahlučel živějším ruchem, ráz na ráz vrhali se k nářadí, a Pavel je dráždil, že za chvilku byli bezuzdni. Všecky hrudi se dmuly, údy neklidně hrály, oči hořely v jásotu a vášnivém smíchu, a stále se chtělo čehosi ještě silnějšího.

Družstva spojila se k společnému zápasu, dnes volnému jako vše. Viděl Zíchu v kruhu s protivníkem; okamžik se o sebe opřeli, ale jen okamžik, v druhém již se obchytili, zakymáceli se, a v krátku bylo rozhodnuto. Dvojice za dvojicí šla, volně se vybírajíc; on zůstal poslední, zdychtivělý a toužící stále, aby již uhnuli všichni, aby je vpustili s Tomšem Marchanem. Věděl, že naň zůstane, že jeho nikdo jiný zkoušeti nebude; byl Heřmin bratranec, vysoký jak ona, ale hrubě složitý, mohutný jako klády, jimiž vládl na otcových skladech; byl silnější Pavla, ale nehybnější.

Tak stanuli proti sobě, podali si ruce v pozdravu a nalehli na sebe. Tomeš nikdy neútočíval, i dnes vyčkával. Pavel jej přehlédl, upřel oko v líce, jež nesla daleké stopy podoby s Heřmou. A v tom zapomněl, že stojí v zápase, očima kmitnul mu obraz Zahrad, jak mu spočinula v náruči. Stál. — Tomeš naň vzhlédl, proč že neútočí. Snad by byl jinak nevyužitkoval okamžiku, ale vida jej zřejmě mimo zápas, ušklíbl se a obepjal ho v kříži.

„Pavle!“ křikli všichni.

Nebylo třeba. Procitnul skoro současně. Viděl ještě jeho úsměv, ale teprve o vteřinu později poručil svalům. Již již se zvedal ze země I pustil soupeřova ramena, vypjal hruď, aby zeštíhlel, prudce vrazil pěsti mezi jeho paže, zuřivě se smrštil a vypjal hřbet. Podařilo se mu, prolomil objetí. V očích mu blýskalo horko i hněv, ne na Tomše, ale na ni, jež se mu vpletla i teď do cesty. Skrčil se, prudkým náchvatem vylákal Tomše k obraně, v níž mžikem ho strhnul bokem k sobě. Nezdařilo se mu plně si ho obrátit zády, ale mohl podběhnout těžkou paži a sevříti ho týmže chvatem, jenž mu měl býti prve osudným. Přižehl se zuřivě k jeho tělu, a již těžkým pádem dolehli na zemi. Jako dravec zahryzl se v něj, nepovoloval, tiskl

ho k zemi lopatkami, ač vše bylo již hotovo. Měl mstivou radost z čehosi neurčitého.

„Pusť,“ zachraptěl Tomeš.

Zvedl hlavu, ohlédl se skoro nechápavě. Za chvíli teprve uvolnil objetí a odskočil.

„Jsi divoch,“ zavrčel Tomeš nepřátelsky. „Nemáš na tom dost, že's mě položil?“

Rozesmál se rozpačitě, chytil ho za ruce a násilně ho obraceje k sobě, omlouval se: „Dnes vůbec nevím, co vyvádím, nezlob se.“

Rozešli se za chvíli. Pavel první vyběhl.

Na schodech potkal Varhálkovou Mínu.

Byla drobná po rodičích, ale líce měla hezké, s velkýma mandlovýma očima, smyslně zářícíma. Mladičká, sotva šestnáctiletá, ráda naslouchala kluzkým hospodským hovorům, ráda se dala škádliti slovy i gesty, jimž se smávala smyslně odmítavým přízvukem.

Byla tma na schodech, a nikdo nešel kromě nich. Mína stanula uprostřed a zastavila jej.

„Proč tak utíkáte? Skoro byste mne byl shodil.“

Chtěl mlčky uhnout, ale náhle jím proběhlo zase zběsilé, neovládané zachvění, sehnul se k ní, zvedl ji na prsa a smáčkl, líbaje smyslné, velké její oči.

Ani nevzdechla, prohnula se mu v ruce jako prouteček a zadržela se ho ještě, když ji o schod výše postavil. Nepromluvil, vytrhl se jí a dvěma skoky ocitl se dole.

„Co vyvádím?“ zazlobil se. „Mínu, Mínu, takové děvčisko — ach, ostatně toť vedlejší, ale vůbec jsem ničema, mizera, hlupák! Karlovi kážu o čistotě. O čistotě — já!“ ušklíbl se hořce. „A tu — ach, chápu, co mě tíží, co mi žene krev do hlavy a zamhlívá oči. Smyslnost se tomu říká prostě, jen já tomu hledám lepší jméno, abych se nemusil styděti tolik před sebou. Smyslnost. Ani na Heřmu se nedívám jinak. Mám rád její krásu, lapám ji lačně — a duše? Co to z obého nenávidím? Co v tobě miluji, Heřmo?“

Zahnul k poště. Tam bylo ještě světlo v pokojích a zvedlo jeho touhu k sobě. Kašna za ním vášnivě šplounala a podmalovávala jeho šepot.

„Heřmo, miluji či nenávidím? Čistě či smyslně? Ah, to vše je mimo — já tě prostě miluji — miluji, proklatá, neznámá, krásná Heřmo.“

Josef Holeček:

Odhalení pomníku N. V. Gogolovi v Moskvě.

(Dokončení.)

Stavitel jinak založí základy na bahně, jinak na pevné půdě. Ani nebude v každém terrainu klásti základ stejným způsobem, ani nebude způsoby základky přehazovati. A toho se dopustili sociální reformátoři ruští, propůjčivše se nadšeně, přehorlivě a sebeobětavě, aby na živém těle svého národa prováděli experiment podle theorií svých západních učitelů. Nikdy svět neviděl tragičtějšího poblouzení nad ruský nihilism. Nihilisté svými životy, utracenými na popravištích, dokázali, že jejich poblouzení bylo poctivě a idealně myšleno, ale ono přes to zůstane poblouzením. Socialnou organisaci měl Západ studovati v Rusku. Rusové mohou na Západě se svým prospěchem studovati rozrušení společnosti a zkažení společenského smyslu, jež jsou následkem do krajnosti zašedšího hnutí individualistického, a při zjištění škod, které toto hnutí společnosti přineslo, mohou klidně konstatovati i jeho světlé stránky a zisk, který z něho národům vyplývá. Zisk ten je nepopíratelný při práci hospodářské i kulturné; soubor zisků individualných dává zisk hromadný, národní, společenský. Ale společenská organisace při rozvinutém individualismu trpí. Společenská organisace buduje se silou soustředivou, individualism je síla odstředivá. Kde obě síly současně působí, navzájem se ruší. Snad si potom drží rovnováhu? Nikoli, trvalé rovnováhy v životě není. Stav rovnováhy je krátkodobý, chvilkový. Ale již on není evolucí, nýbrž stagnací. Musí za nedlouho minouti, a slabší síla dá se na ústup před mocnější, a tou je na Západě individualism. Kde jsou, jako na Západě, všecky společenské prvky individualismem pudovým i školovým tak hluboce zachváceny, tam každá společenská organisace bude nepevná a vrátká. Není tu tmelu, který by společnost vázal a v hromadné individuum spojoval. Tento tmel nedá se získati ani koupí, ani cvikem a školou, neboť on musí býti vrozený v mysl a v srdce lidské. Kde je tak, tam se lidé společensky ustrojují podobnou silou, neznámou a podivuhodnou, kterou se spojují látky lučebné. Tuto sílu nic nenahradí. Ona se jeví v ruských společenských útvarech: v artěli, miru, obščině i státě — ano, státě, neboť ruský stát má zcela jinou společenskou podstatu, než státy západní. Na Západě nic takového není, z čehož nikterak nenásleduje, že Západ je na vysším stupni společenského vývoje a že tím směrem každý společenský vývoj bráti se musí. Západ je společensky jiný, od Ruska různý, a toho si každý ruský společenský organisátor zpředu musí býti vědom, ač nechce-li prostě zotevírati všecky brány do Ruska vedoucí a vydati je Západu v plen. Kdo se s věcí poněkud obeznámil, nemůže se nepousmáti, když se Rusům za vzor vydávají západní spolčovací pořádky, kde mají občané svobodu se spolčiti a policie svobodu spolek, kdy za dobré uzná, rozpustiti. Všecky západoevropské spolky, výdělkové, vzdělávací, politické, zábavné, podobají se rojům včel

které se včelaři — vládě, úřadům — dobrovolně daly zavříti do dzierdzonského úlu, kde včelař stále pozoruje jejich medoplodnou činnost, jejich chvalitebnou píli, a chová si je, aby jim med vybral, když byly hodné a přičinlivé a ho mnoho narobily, anebo aby je vsypal do vody a utopil, nevidí-li se mu jejich činnosť uspokojivou. Zcela jinak je tam, kde vrozený společenský smysl národa sám tvoří. Tak je v Rusku, tak jest i v Číně. Spolčovací činnost je zde tak bohatá a rozvětvená, že se úřadům nikterak nedá přehlédnout a skontrolovat. Ona v rodině začíná a projevuje se všude, při každé příležitosti, která několik lidí svede. Jestliže se dotud neznali a společenského zájmu neměli, najdou si jej hned, jak se poznali a zblížili. Pokud spolčovací činnost má účel veřejnému pořádku a státu neškodný, státní orgány pokojně spí a o ni se nestarají; ale v opačném případě je pro ně bída! Na Západě každá společenská organisace je policii otevřenou knihou. V Rusku ne tak; veřejně nebezpečná společenská organisace je tam úřadům neulovitelná. Kromě Ruska jen v Číně jsou možny veliké tajné organisace s účelem politickým. Jsoucnost a trvání organisací nihilistických je poučným a každému Ruska neznalci pochopitelným důkazem, že ruský společenský smysl je silnější a elementárnější, než kdekoli na Západě. Podobné tajné organisace nejsou na Západě možny, ale nikoli proto, že by zde pro ně nebylo ideových podmínek, nýbrž proto, že zde společenský smysl není tak vyvinutý, lépe řečeno: tak přirozený a v duši každého člena společnosti vkořeněný. Všude by se našlo tolik zrádců, že by tajná organisace se octla pod skleněným zvonem policie dříve, než by se nadála. Račte si povšimnouti, že zrádcem nihilistů nikdy není Rus nebo syn národa, duševným skladem Rusům blízkého, jako jsou Estové nebo Lotyši. Zrádcové nihilistů verbují se ponejvíce ze Židů, kterýžto národ vyznačuje nejprve tak příliš horlivá organisátorská činnost, že se ničím neliší od provokátorství, a po ní bez těžkého psychologického processu, jen když z toho kyne velký zisk, následuje zrada. V druhé řadě jsou k zradě nejnáchylnější Poláci, což má příčinu v tom, že Poláci spadají do kulturné a morálné sféry Západu. Byly případy, že vynikající nihilisté, původem Rusové, z této organisace vystoupili, ale nezradili ji; nabyli jiného poznání a přesvědčení, jež snad bylo ovocem větší dospělosti, působili ve směru opačném, ale zrádci se nestali.

O společenském smyslu Rusů někdo napsal: „Rusové půjdou buď do nebe nebo do pekla, ale vždycky tam půjdou hromadně, nikoli po jednom."

Car Alexandr II., když zrušil nevolnictví a ustrojil sedlákům miry a obščiny, projevil mnohem více znalosti ruského člověka, než ruští socialní reformátoři školy západní, kteří jsou fanatickými bořiteli všeho kmenově ruského a domnívají se, že teprve na troskách toho všeho bylo by možno vykouzliti blaho ruského národa, ale nikoli pracným budováním a dlouhým tvořením, nýbrž prostým přenesením západních forem a západních kulis na ruskou půdu. Jako by západ neměl svých problémů, svých běd a své hniloby, jež je mnohem větší ruské! Ano,

tvrdil bych, že o hnilobě lze mluviti pouze na Západě, protože tam i kořeny národů jsou podehnilé; v Rusku nutno konstatovati chaos, jenž je z valné části dílem cizím, ale kmen národa je zdravý. Selské kommuny, zřízené Alexandrem II., považovány se stanoviska socialistického, jsou nejvyšší a poslední vymožeností společenské organisace ve smyslu společenské i hospodářské rovnosti. Jak je možno, že socialní reformátoři ruští toho neviděli? Jak je možno, že milovníci ruského lidu, jakými zajisté nihilisté ruského původu byli, neobrátili všecko své úsilí k tomu, aby na podmínkách, daných Alexandrem II., dále pracovali, aby byli svému lidu dobrými učiteli a rádci, aby jej učili intensivně hospodařit, aby jej mravně povznášeli a zásobovali prospěšnými vědomostmi? Co daroval ruský stát rukama Alexandra II. sedlákům, žádný druhý stát nikdy neučinil ani neučiní pro národ — zde možno tak říci, neboť sedláci v Rusku tvoří bez mála devět desetin všeho obyvatelstva. V žádném západoevropském státě není podobná socialná reforma myslitelna bez hrozných převratů. Západ nemůže k reformě Alexandra II. dospěti pochodem evoluce, nýbrž musil by voliti k dosažení toho cíle cestu úplné anarchie, jíž by nejprve utvořena byla tabula rasa, načež teprve mohla by býti provedena reforma Alexandra II. Jestliže však socialná revoluce vypukla v Rusku, je to takové poblouzení ruského ducha, že pro ně není jiného vysvětlení, nežli že všechen Západ politický, kulturný, hospodářský po půl století všemi prostředky a způsoby o to se zasazoval, aby toto poblouzení udržoval, pěstoval a na vrchol vyvedl, až by vyvrátilo to dílo, které by bylo ohromným nebezpečím pro společenské pořádky Západu, kdyby mu zde massy obyvatelstva porozuměly. S toho hlediska jeví se nihilism i ruská revoluce, nedávno minulá, nadmíru mistrovskou intrikou všeho Západu, sjednotivšího se na zmaření díla velikého komunisty na ruském trůně, jakým byl Alexandr II.

Co učinili socialní reformátoři ruští, aby ruského sedláka pozdvihli k revoluci? Nesměli mu říci, že revoluce směřuje proti státu a caru. Naopak mu namlouvali, že ji car nařizuje, ano v Poltavě se revolučný agitátor dokonce za cara převlekl a tak chodil ves ode vsi a sedlákům přikazoval uchopiti se zbraní. Proti komu? Proti statkářům, aby jim silou vyrvána byla půda, která jim ještě zbyla a která i tak úvěrovou pomocí, podávanou státním Selským bankem sedlákům, jakož i postupující hospodářskou mizinou šlechty přechází do selských rukou. Tento hospodářský process chytrý mužík viděl, viděl, že by i bez revoluce dosáhl rozšíření svého pozemku na účet zemí statkářských, a proto revolucionáři musili se utíkati ke lsti a lži o tom, že car sám revoluci poroučí, aby lid k pozdvižení přiměli. Ano, lež to byla! A může-li pravý přítel lidu lid lží podváděti? Vládám vyčítají, že se přidržují machiavellisticko-jezovitské zásady „účel posvěcuje prostředky“, a sami týmž prostředkem neopovrhují! Proč raději nešli mezi lid a nehlásili mu pravdu, že jedna a jedna jsou dvě, že lidská mluva se na papíře zobrazuje písmem, že v knize slovo skládá se z písmen? Proč ho neučili pravdě, že lépe obdě-

laná půda lépe rodí, lepší semeno dává lepší zrno a z lepší rasy dobytka že bude lepší potomstvo?

Ústně tedy revoluční agenti a socialní reformátoři nebyli proti selské kommuně, občině, ale literárně proti ní horlili knihami i novinami, velebíce hospodářský individualism jako jediný způsob, kterým možno dojíti blahobytu. Gramotní mužíci papouškovali to po svých učitelích, a negramotní nerozuměli, oč jde, rozumějíce pouze tomu, že nesmějí pohrdnouti příležitostí k nabytí většího pozemku. Zákonodárství po revoluci zvolilo stav nenáhlého přechodu a dalo volnost samým selským kommunám, aby se buď rozešly, nebo v dosavadním svazku setrvaly. A jaká je zkušenost hned prvých let po revoluci?

Můj soubesedník pod pomníkem Gogolovým nebyl dalek socialného reformátorství, ale poctivost a horoucí vlastenectví mu bránily nepřiznati pravdu, že stav po revoluci jest jiný, než jaký chtěli přivésti. Přiznával, že praxe i tentokráte se různí od theorie; přiznával, že porevolučná skutečnost ze lži kárá předrevolučné sny; přiznával, že reformátoři místo jasného stavu způsobili chaos, v jehož tmách nevidí a nalézti nemohou východu, ale resignuje na jedné straně, na druhé se těšil:

„Náš mužíček všechno si spraví, jen mu dejme čas!“

Jakže? „Mužíček“ má nyní spraviti, co jste vy, vzdělaní a učení páni, pokazili? Mužíček, nevědomý a nevzdělaný, má napraviti vaše chyby? Mužíček, jemuž jste v hlavě světlo nerozžehali, má v nich rozsvítiti vám? Mužíček, jenž byl vámi do bludiště zaveden, má z něho vyvésti vás? Mužíček, jehož jste nevzdělávali, abyste mohli na jeho duchovnou zanedbanost ukazovati světu a viniti z toho jiného činitele, má poučovati vás?

„O ano,“ odpovídá Rus a upírá na mne upřímné oči, „s plnou důvěrou můžeme čekati, že si mužíček najde správnou cestu. O, ruský mužík, to je kůže! Cizí člověk nikdy nepochopí, co je náš mužík. On je nevědomý, nevzdělaný, zanedbaný, všecko je, co pravíte, ale v něm dříme genij ruského národa. Ale to jsem se snad vyjádřil tuze vysoko. Opravím se. Nedávno jistý učenec tvrdil, že zvířata mají šest smyslů, o smysl víc, než člověk, a ten šestý, že je smysl směru. Ten smysl má i náš mužík! On z chaosu vyjde, jistě vyjde, i nás vyvede. V něm není evropské vzdělanosti, ale za to je v něm ještě silná, elementárná příroda, již západní člověk ve své vzdělanosti utratil, jestliže ji kdy měl.“

Po takovém svědectví možno zase věřiti v ruský národ, a já věřím rád a jsem povděčen tomu, že mi právě pod pomníkem Gogolovým tato víra vrácena byla. Ale považte, jaká v tom tragika! Jak se má projeviti genij národa? Zajisté jeho intelligencí, jež musí býti jeho květem i ovocem, jeho krásou i prospěšností. Genij národa jest jako perla v lastuře; intelligence národní musí lasturu vylovit, perlu vyjmout a světu na div ukázat. Ale tu vidíme, že intelligence, jedva počíná míti nárok na tento název, „genia národa“ zapomíná, ano toto zapomnění za prvý příznak intelligentnosti pokládá. Sama bloudíc, i národ v blud uvozuje, a teprve, když neví kudy kam, roz-

pomíná se zase na genia národa a konejší své svědomí: náš národ má genia, on si již dovede nějak pomoci z louže, do které jsme jej uvrhli. Národe, pomoz sobě sám, můžeš-li! A začne-li si národ pomáhati sám, zdaž se jeho tragedie nebude opakovati znova? Pojištění proti tomu jest jediné: aby se v Rusku vytvořila silná intelligence národní, která by všecka proniknuta byla vědomím velikého a slavného úkolu, že musí býti výrazem genia svého národa, která by s ním úplně byla splynulá, jedním srdcem s ním cítila a jedním mozkem myslila, která by své čestné poslání spatřovala v tom, že genialné zárodky z duše národa bude vyjímat jako lovec perel perly, a že ty zárodky bude vypracovávat a očišťovat, aby z nich měl prospěch nejprve národ sám, a odtud aby z nich vycházel prospěch všelidský.

Ale to se snáze poví, nežli v životě provede. Jeť právě intelligence tou částí společnosti, která je do morku kostí prosáklá předsudky, čerpanými ze školy, z literatury, ze žurnalistiky, ze sourodé společnosti. Na každé doktrině houževnatě lpí, a doktrina se stává jejím předsudkem. Ano, všechna její intelligentnost se skládá ze zásoby doktrin, z té zásoby tyje a tráví od školních lavic až do hrobu a je nemilosrdným nepřítelem každému, kdo ji v tom ruší, a všemu, co jejím předsudkům-doktrinám odporuje.

Ty dni, co jsem meškal na gogolovských slavnostech v Moskvě, četl jsem v jistém pokrokovém listě ruském nový nářek na mužíka. Nářek se týkal mužíků saratovské a samarské gubernie, kde byla selská revoluce po Estonsku a Kuronsku nejprudší. Socialní reformátoři měli radost, že sedláci těchto dvou úrodných gubernií dali se jimi vésti a přijali také jejich učení o hospodářském individualismu. Jakmile to bylo možno, sedláci řečených gubernií začali rozpouštěti obščiny a z pozemkového majetku obecného dělali si majetek osobný. Ale již po dvou letech litují a snaží se znova z majetku osobného tvořiti obščiny. Na to naříkal dotčený orgán, a z řádek jeho vyzíral zármutek nad tím, že ruský národ je nenapravitelný a že se k žádnému pokroku přivésti nedá. Avšak co, kdyby místo nářku o věci přemýšlel a dal si otázku, není-li právě toto pudové tíhnutí ke společnému majetku jedním ze způsobů, kterými se projevuje genij ruského národa?

Pozdržel jsem se poněkud při těchto problemech, které jen nahodile souvisejí s vlastním předmětem mé stati. Učinil jsem to proto, abych si nedal ujíti danou příležitost, abych se dotknul této věci, která mně jest jasna jako slunce a o které moji čtenáři sotva slyšeli takto promluviti.

A nyní si prohlédněme památník!

Přicházíme-li ze zadu, vidíme na třech žulových kvádrech, na sebe postavených, cosi beztvarého, z kovu ulitého. Všemu se to spíše podobá, než lidské postavě. Vypadá to nejspíš jako veliká homolka, která mezitím, co tuhla, byla ranou sražena do předu a tak byla postavena na ty tři žulové kvádry. Ať obcházíme z pravého nebo levého boku, pořád ještě nepoznáváme podoby člověka. Teprve když

se postavíme vpřed, nemáme žádných pochybností více, že to na kvádrech je bronzový člověk, a že je to muž, oblečený v plášť, jaké se nosívaly v čtyřicátých letech. Pláště ty měly dva i tři široké límce, z nichž nejširší dosahoval až po bedra. Tyto límce jsou příčinou, že jdouce ze zadu nevíme hned, co máme před sebou.

Když tedy jsme se postavili před pomník, vidíme, že představuje muže, ale nepoznáváme Gogola. Sedící muž je hořejší polovicí těla příliš skloněn vpřed a při tom se silně kroutí na pravo, jako by chtěl potlačiti velikou bolest útroby. Při té neesthetické poloze těla hlava se trochu nadzdvihuje, tak že tvář, postavíme-li se blízko, dobře pozorovati můžeme. Ale koho zase nepoznáváme, — je Gogol! Ten Gogol, jehož zvláštní fysiognomie každému se navždy vryla do paměti, kdo ji jednou viděl, je na svém moskevském pomníku sobě úplně nepodoben. Účes by byl jeho, i dlouhý a tenký nos, kdyby na sobě neměl něco, co jej znešvařuje. Ať namáháme oči jak namáháme, vidíme, že chřípě nosu tak jsou rozšířeny, že je to mrzáctví, pro které dlužno i kovového člověka politovati, nadtož toho, koho příroda takovým nosem obdařila v životě. Rozšířené chřípě visí jaksi na obě strany dolů, a vám se zdá, že ubohý Gogolův nos byl zakončen kachním zobákem. Měl Gogol takový zmrzačený nos? Neměl, zmrzačení na pomníku je zdánlivé, oko jest umělcem oklamáno. Co dělá dojem rozšířených a svislých chřípí, jsou Gogolovy krátké knírky, jež tu před očima pozorovatele s nosem v jedno splývají, ale ve skutečnosti toho na pomníku není. Nešťastná poloha těla zavinila tento klam. Ale klam zůstává, ať se postavíme kamkoli, abychom se ho zhostili.

Všechna Rus užasla nad nepodařeností tohoto pomníku. Nikdo nemohl pochopiti, co umělec myslil, a co myslil komitét, který jeho návrh přijal. O tom, co mělo vliv na rozhodnutí komitétu, bylo mi řečeno toto:

V Rusku jest od pradávna obyčejem, že panovníci se zajímají o vše, co tvoří veřejný a kulturný život národa. Obyčej tento si zachoval panující car Mikuláš II. i po darování konstituce. O všem mu referují, a jeho mínění nebo úsudek, jsou-li k referátu připsány, bývají novinami uveřejňovány jako za stara. Dříve carský úsudek rozhodoval i ve věcech literatury a umění. Jak známo, císař Vilém II. napodobí v této, jakož i v nejedné jiné příčině samodržavné cary. Caru Mikuláši II. byly podle starého zvyku předloženy také návrhy na moskevský pomník Gogolův. Car ukázal na návrh Andrejeva a řekl: „To přece není vážně míněno, to je karikatura, mající Gogola zesměšnit, a nikoli oslavit!“ Úsudek carův donesl se komitétu, a komitét právě proto se rozhodl pro návrh Andrejeva, že se car vyslovil proti němu. Víme, Rusko je nyní konstitučné, a kdyby mínění carova bylo šetřeno, bylo by to proti duchu konstitučné éry a pro samodržaví.

Vtipný feuilletonista moskevského „Rěči“, Alexandr Amfiteatrov, dal do listů psaní: „Nikolaj Vasiljevič — Alexandru Sergějeviči“ t. j. Gogol-Puškinu. Gogol pana Andrejeva na Arbatském

náměstí píše: „Jeho Vysokorodí milostivému gosudáru A. S. Puškinu na Tverském bulvaru na vlastním památníku," a popisuje mu památník svůj: „Jsem-li s sebou spokojen? Chceš-li si představit můj pomník, vytáhni z láhve zátku a zaraz do dortu, a máš mě. Oblekli mne, oblekli, ale nevím — do čeho. Šat můj se velmi podobá ženskému kaputu. Aj, baba! Oj, ne! Arci že baba! Podobný kaput nosil Akakij Akakievič, než mu Petrovič ušil nový plášť. Pravda, s Akakija Akakieviče nádherný plášť ihned sundali zloději právě na tak ohromném a pustém náměstí jako Arbatské, na něž mne zastrčila „osvícená péče moskevské městské správy". Pan Andrejev se nejspíš bál, aby také mne zloději nesvekli, a proto mne vstrčil do kaputu Akakija Akakieviče. Pochybuji, že to učinil z nedostatku prostředků, aby mi za ně pořídil slušnější oděv, neboť jsem slyšel, že p. Andrejev za mou kovovou modlu obdržel hezký honorář."

To jedna z mnohých ukázek, jak byl pomník p. Andrejeva Gogolovi v Rusku a v Moskvě samé posuzován.

Na pomníku je pochybeno všecko. Již to, že vyobrazen sedě. Sedět si může na pomníku třeba Jungmann, neboť jeho životné dílo vyžadovalo mnoho sedění a bez něho by nebylo vykonáno. Sedací pomník možno dáti panovníkovi, který pokojně vládl; u něho vyvýšenost trůnu naznačuje tu vynikavost nad ostatní smrtelníky, pro kterou mu zbudován pomník. Ale sedícího nelze na pomníku představit panovníka, který provedl velké změny, nebo válečníka. Sedícího možno představiti dumavého filosofa, sentimentálného snílka, tichého lyrika, ale nikterak není možno přinutit genia tak čilého a jarého, kde každé slovo jest jiskrou a každé dílo výhní žáru a jisker, není možno přinutiti Gogola, aby se na svůj pomník posadil! Jestli kdo měl na pomníku státi, to byl právě Gogol.

Tím více je pochybena zploštělá a zkroucená poloha figury. Jedni vysvětlovali, že umělec chtěl zobraziti Gogola v posledních dobách jeho života, kdy byl zachvácen chorobou duševní. Této domněnce dal výraz také jeden ze slavnostních řečníků, jenž jistil, že se Gogolovi skalily smysly pro neblahý stav, ve kterém se tehdy nalézal ruský národ; dejme tomu, že je to pravda, ale potom tím spíše dlužno odsouditi dílo pana Andrejeva, neboť je-li vůbec „politická báseň ošklivá báseň", je nejošklivější, vrylo-li ji dláto sochařovo do materialu, který přečkává věky, před kterými se práškem rozptylují politické zloby dne a tendence politických stran. Měl-li pan Andrejev v úmyslu svým pomníkem Gogolovi přijíti na pomoc nynější ruské opposici, je to zneužití i vlastního talentu, i významu Gogolova, jenž je všenárodní. Sebou by konečně p. Andrejev byl oprávněn rozpořizovati dle své libosti, ale nikoli Gogolem.

Jiní vykládali, že p. Andrejev chtěl Gogola vyobraziti ne duševně, nýbrž tělesně churavého, aby podal věrnou jeho podobu, jakou měl v posledním období svého života. I to je ze základu pochybeno. Chorého Gogola může básník opěvat a malíř namalovat, ale chorý nemůže na pomník. Hrdina může míti na pomníku amputovanou nohu, ale nohu mu na pomníku nesmějí amputovat. A ještě by mohla být

učiněna koncesse, kdyby na pomníku byla znázorněna bolest hlavy, nebo srdce, ale bolest útroby! Ne, zde byly překročeny všechny hranice dovoleného a vůbec myslitelného. —

Přeskočím jiné části třídenní slavnosti, abych se k některým ještě vrátil, a zavedu čtenáře na velkolepou hostinu, kterou město Moskva dávalo poslední večer. To byla závěrečná část slavnosti.

Odchýlení toto od pořadu má ten účel, abychom zůstali ještě při pomníku a skončili o něm.

Mé místo bylo za prvou řadou stolů pod podiem, na kterém hrála hudba. Seděl jsem bezmála uprostřed, tváří k podiu. A co tu vídím? Na kraji podia stojí fingovaný, látkami zabalený sloup, a na sloupě je posazena hlava s pomníku Gogolovi, hlava a část ramenou, nic víc. Je patrně sádrová a pobronzovaná. Hlava se tváří sklání obecenstvu, jako by se dívala s kruchty. Obličej ozařuje zdola elektrická lampička, nám zakrytá, v tom fingovaném sloupě schovaná. A prostě žasnu, svůj div vidím! Je to hlava Gogolova s pomníku Andrejeva, či ne? Jest! Ale jak mistrovsky a jemně je vypracována podoba i výraz! Gogol se usmívá polo vesele, polo soucitně; úsměv je tichý a vážný, a dokonce to není ten „hořký smích“, který nynější pokolení Gogolovi vnucuje. Usuzujete, že toto jest úsměv Gogolův, tento úsměv že vystupoval na jeho tváři, když snoval nebo pracoval nejlepší svá díla. Jaká jemnost v provedení toho úsměvu, jak dokonale umělecky je veň vložena celá duchovná bytost Gogolova! Ano, to jest on, to jest autor „Mrtvých duší“ a „Revisora“! Všecka karikaturnost, jež tak nepříjemně zarážela při pomníku na náměstí, zde s tváře Gogolovy zmizela. Nos je známý gogolovský nos, dlouhý a tenký, se špičkou ovislou, ale bez rozšířených chřípí, také knírky jsou takové, jak je Gogol mívá na všech podobiznách.

Co se stalo? Jak se udála tato změna? Jak si ji vysvětliti?

Věc velmi prostá: tvář figury dostala se do náležitého osvětlení. Ale v tomto osvětlení nikdy nebude na pomníku, protože je tam obrácena na půlnoc a že slunce nesvítí zdola.

Úhrnný tedy úsudek o pomníku jest, že je dílem naskrze pochybeným, přece však vydává svědectví o velkém talentu svého autora i o jeho intelligenci a schopnosti proniknouti v hloub věci, kterýchžto darův ale je zde špatně užito, ano i zneužito. Vina padá na úpadkový směr umění, jež se dalo v náruživou honbu za originalností, zapomínajíc na nejdůležitější pravidlo každého umění: est modus in rebus. Umění sochařské ze všeho nejvíce se musí omezovati. Ono nemá spůsobilosti karikovati, tím pak méně smí nadsazovati, aby se nedopustilo znetvoření, čímž by upadlo v negaci umění. Nesmí-li vůbec karikovati, nemůže mu býti prominuto, jestliže dělá karikatury z památníků. Jsouc povahou svojí monumentálné, musí toho býti pamětlivo i při dílech, nemajících monumentálného účelu; kde pak účel monumentálný je dán, tam účel musí ducha umělcova povznášeti do té sféry myšlení a tvoření, která jest mu nejvlastnější. Nemůže-li sochařské dílo z povahy své býti karikaturou,

žádné dílo umělecké vůbec nemůže býti skrývačkou. A pomník Andrejeva Gogolovi jest obojí: i karikatura i skrývačka. —

Uměleckými částmi slavnosti byla ještě dvě divadelní představení: v „Malém divadle“ sehrán Gogolův „Revisor“ a ve „Velkém divadle“ opera Rimského Korsakova „Májová noc“, jejíž text je zpracován z bujně fantastických Gogolových „Večerů na Dikance.“ Netřeba podotýkati, že obě představení byla na absolutné umělecké výši, jakou proslula carská divadla petrohradská i moskevská. Výše ta je společná činohře, opeře i baletu. Mimochodem projevuji zde přání, aby naši ředitelé divadel, režiséři, herci i pěvci chodili do Petrohradu a Moskvy studovat specificky ruské kusy činoherné i opery. Bez toho bude jejich představování u nás vždycky vadné a nedostatečné, a obecenstvo nepřijde jim na chuť. Opery Čajkovského, u nás velmi a právem oblíbené, jsou ruské, ale nikoli specificky ruské; pro nás však je právě to důležito, abychom seo beznamovali s uměním osobitě ruským.

Přistupuji k jádru slavnosti, jímž byla dlouhá, ano nekonečně dlouhá řada přednášek o Gogolovi uspořádaných Literaturnou společností moskevskou. Přednášky tyto byly konány tři dni za sebou a po každé zabraly skoro celé odpoledne. Každá byla v jiné místnosti: prvá v sále university, druhá v sále konservatoře, třetí v duchovní akademii. Všecky tři sály jsou ohromné, ale architektonicky bezcenné. Při prvé přednášce sál obecenstvu nestačil. Na dvoře university stály hloučky studentů, dychtivě číhajících, zdaž by od někoho neobdrželi vstupenky. Bylo mi líto dobrých hochů, jichž vlastně mělo býti na přednáškách co nejvíce. Ale musili ustoupiti, neboť většinu míst pro sebe zabrali moskevští kupci, kterým je takto starého čerta po Gogolovi i literatuře, ale kde jde o slavnost, tam musejí býti v plném počtu a na předních místech, na nichž vydrží sedět, kdyby třeba bylo, den i noc a jinému neustoupí. Přes tuto vytrvalost kupců obecenstva postupně ubývalo, a možno se diviti, že třetího dne ještě se vůbec sešlo, neboť tato dlouhá sedění na konec se stala mukou. V této nemíře byla nová chyba pořadatelstva. Neříká se nadarmo, že všecko škodí, čeho je příliš. Opět si připomínám stoletou slavnost Palackého. Slavnostný akt, jenž se tehdy konal v sále musejním, vypadl mnohem důstojněji a skvěleji, slovem přiměřeněji. Po zahajovacím proslovu byla odborná přednáška o oslavenci, načež ihned přikročeno k proslovům cizích deputací a čtení adress. Akt vykonán bez únavy shromážděných účastníků, kteří si proto, že zůstali neunaveni, zachovali slavnostnou a povznešenou náladu. Na to bylo při slavnostech Gogolových v Moskvě zapomenuto. Při slavnosti Palackého byly také rozumně od sebe odděleny dvě její stránky, lidová a literárně vědecká. Slavnost lidová vykonala se průvodem po pražských ulicích k místu, kde položen základ památníku, a řečmi na tomto místě k poučení a národnímu povzbuzení massy; slavnost pak literárně vědecká měla nevyhnutelnou při takové příležitosti uzavřenost a intimnost. V Moskvě, jak už napřed bylo pověděno, massy národa k slavnosti nebyly připuštěny ani za diváky, a ti kupci a

kupčíci na slavnostných aktech nenahradili nepřítomnost národa na slavnosti. To množství obecenstva, jež se přišlo dívat a nikoli poslouchat, národ nepředstavovalo a způsobilo, že aktu, odehrávajícímu se na jevišti, byl odňat ráz obřadnosti a holdu. Nejspíše se to ještě podobalo porotnímu líčení nad obžalovaným Nikolajem Vasiljevičem Gogolem, kolležským assessorem atd., od kterého si obecenstvo slibuje velké sensace, pročež přeplnilo porotní sál, anebo anatomickému theatru medicinské fakulty, na něž bude před shromážděné učené anatomy přinesena mrtvola téhož kolležského assessora Nikolaje Vasiljeviče Gogola, aby ji veřejně pytvali.

Jak jsem z podstropí, kde bylo mé místo, uviděl daleko a hluboko dole na jevišti ten soubor fysiognomií chladných, hned jsem se o Gogola lekl. Kolležský assessore Nikolaji Vasiljeviči Gogole, vy dnes budete odsouzen! Kolležský assessore Nikolaji Vasiljeviči Gogole, štěstí vaše, jste li dobře mrtev, neboť toto slavné a učené shromáždění vám neodpustí, je-li ve vás ještě trochu duše!

Na štěstí moje leknutí ukázalo se jen z poloviny oprávněným. S Gogolem po třídenním líčení nedopadlo to ani příliš dobře, ani příliš zle. Kupci a kupčichy, vydrževší statečně do konce, mohli nabýti přesvědčení, že svůj drahocenný čas neutratili zcela zbytečně, ačkoli sensací se nedočkali žádných.

Akt byl zahájen proslovem prof. Muromceva, jenž je za hranicemi znám jako předseda prvé hosudarstvenné dumy, po jejímž rozpuštění byl v čele těch poslanců, kteří se sjeli do Vyborgu a odtud vydali známý manifest k ruskému národu, pro nějž pak byli osudně stíháni a někteří potrestáni. Mluvil o Gogolovi chladně zdvořile, Gogolovi ani neublížil, ani k oslavě jeho nepřispěl, chvalořeč jeho byla nesena na obyčejných akademických frázích a výrazech, s nimiž každý, kdo jich má zásobu, při každé příležitosti dobře projde, ano i pochvalu si utrží. Kdyby všecky pronesené řeči nebyly z předu do poslední ioty připraveny, řekl bych, že řeč prof. Muromceva zmrazila duše řečníkům, kteří po něm vystoupili, a že zima z ní odechla i řeči vřelé.

Tázal jsem se užasle: „Jak možno tak studeně mluvit o Gogolovi, v němž všecko vřelostí klokoce? Myslil jsem, že každé ruské srdce má v sobě trochu té vřelosti, ale z těchhle úst vane Sibiř!“

Dostalo se mi odpovědi: „Prof. Muromcev je výborný muž a vynikající právník, ale je skutečně tak chladný jako jeho řeč, a nemá nejmenšího smyslu pro poesii. Jeho srdci je Gogol duch docela cizí.“

„Proč tedy jemu dáno úvodné slovo? Vždyť ho přece musili znáti!“

„Proto byl požádán pronést úvodné slovo, že byl předsedou prvé hosudarstvenné dumy, že je do jisté míry politickým mučedníkem a věrně stojí v řadách opposice. Je mu to vyznamenáním za to, že je politický charakter.“

„Ale probůh, vždyť jsme na oslavách Gogolových, a nikoli na oslavách prof. Muromceva?“

„Pst! Neračte vyrušovati!“

Řekl bych, že první slovo náleželo belletristovi, jenž by dovedl o Gogolovi promluviti s náležitým teplem, bez něhož se vůbec nemůže mluvit o básníku, nadtož o Gogolovi. Ale právě ruská belletrie zachovala se k památce Gogolově o slavnostech moskevských tak, že je to přímo skandál a hanba, o čemž bude pověděno na svém místě. Není možná podati obsah všech pronesených řečí, ano ani je charakterisovati; zmíním se pouze o některých význačnějších, jakož i o některých detailech. A nebudu při tom dbáti pořadu, v jakém řeči po sobě následovaly.

Krásně o Gogolovi promluvil vicomte *Melchior de Vogüé,* jemuž náleží zásluha, že slavnému ruskému románu proklestil cestu za hranice; on má skutečnou a upřímnou lásku nejen k ruské literatuře, nýbrž i k ruskému národu a všemu Rusku. On zná a procítil krásy děl Gogolových a uznání a sympatie jeho mají obzvláštní cenu proto, že je cizincem. Z Rusů o Gogolovi nejpravdivěji a nejsrdečněji promluvil moskevský professor, akademik *F. Il. Korš,* jenž trefně charakterisoval humor Gogolův, dobromyslný smích nad slabostmi ruských lidí, smích optimistický, jenž nikoho nezraňoval, ale probuzoval chuť a snahu o nápravu, smích člověka, který je si vědom, že sám je duševně příbuzen s těmi, kterým se směje. Prof. *Speranský* mluvil o vážnosti, které se Gogol těšil v Moskvě a které již r. 1846 moskevská universita dala výraz tím, že ho zvolila za čestného člena.

Prof. kníže *Jevgenij Trubecký* mluvil spíše politicky než literárně. Politické narážky jeho byly vděčně přijímány obecenstvem. Při každém projevu pochvaly řečník rukou dával znamení, aby se obecenstvo podobných projevů zdrželo, načež v ně pouštěl nové politické narážky. Kníže odsuzoval mikulášovskou Rus; chválil Gogola za to, že její lidi svým vtipem mrskal a typy její zachoval potomstvu pro výstrahu; horlil, že lidé toho druhu dosud z ruské společnosti nezmizeli a překážejí pokroku a svobodě ruského národa. Podle knížete Trubeckého byl by Gogol ne humoristou, nýbrž společenským a politickým satyrikem, a smích jeho nebyl by dobrodušným, jak se dosud všeobecně domníváno, nýbrž sarkastickým. A figury Gogolovy nebyli by lidé směšní a ubozí, kteří vzbuzují úsměv veselosti i politování, nýbrž lidé zlí, podlí a mrzcí, s nimiž třeba již jednou ukončit, aby jich nebylo.

Knížete Jevgenija Trubeckého velmi si vážím jako politika a publicisty, protože při snaze o pokrok jeví se u něho horoucí národní ruský cit, ruské vlastenectví, na kteréžto půdě sejdou se přes různost přesvědčení všichni Rusové, kteří je mají, z čehož teprve vzejde pravý a skutečný pokrok národa. Ale řeč jeho nemohu nechati bez poznámky.

Proč vydávati lidi, které Gogol nakreslil, za horší, než jsou jím vyobrazeni? Vidno, že mnozí Rusové, mezi nimi kníže Jevgenij Trubecký, myslí o ruských věcech pod suggescí Západu. Od té doby, co se na Západě známými stali Gogolovi Chlestakovi a Čičikovi, Západ všecek trne nad špatností Rusův i Ruska. To jest jen v Rusku možno! To jest Augiášův chlév, na jehož vyklizení žádný

Herkules nestačí. Šťastný Západ, že se v něm podobné exempláry nerodí! Předpokládám, že i moji vážení čtenáři jsou téhož smýšlení o figurách Gogolových i o době, která takové lidi plodila, a tím ukazují na sobě svoji souvislost s osvíceným Západem; předpokládám, že i oni jsou přesvědčeni, že takovému Rusku není pomoci a že podobní lidé nikdy v něm nevyhynou; a konečně předpokládám, že moji vážení čtenáři jako Slované v těchto úsudcích se od cizího Západu i poněkud liší, a to tím, že útrpně krčí rameny, kdežto Západ bez milosti odsuzuje.

Vinovat! Nezplodila ruská země nikdy špatnějších lidí, než jsou hrdinové Gogolovi? Šťastná země, jestliže nezplodila! A na Západě špatnějších lidí nikdy nebývalo? Nikdy nebývalo na Západě horších zločinců, než Chlestakovi a Čičikovi a všichni kolem nich? O bývalo! O jest! Ó, zde jsou zločinci, zde jsou podvodníci, zde jsou šejdíři! Kde pak by se zanedbané Rusko na takové zmohlo! Sem by Chlestakovi a Čičikovi musili jíti do školy, aby se z nich něco vyvinulo! Na př. ten Chlestakov, ten „revisor“. Vždyť jeho omezená ruská hlava ani sama na tu myšlenku nepřišla, aby se vydával za revisora, ta myšlenka mu teprve musila býti vnuknuta!

Doufám, že z těchto několika otázek jest patrno, že Západ přikládá zcela jiné měřítko k sobě a k Rusku. K sobě vždy a ve všem je shovívavý, k Rusku vždy a ve všem přísný. V oku Ruska mrvu vidí, ale ve svém břevna nevidí. Jaká je příčina toho? Krátkozrakost-li? Zaslepenost-li? Nikoli, vrozená i tradicionalná nenávist ke všemu ruskému je toho jevu příčinou, a toho si Rusové musejí býti vědomi a stále míti na paměti.

Ujišťuji knížete Jevgenije Trubeckého, že lidé Gogolovi nejsou tak příliš zlí a špatní, aby se Rus musil styděti, že kdy byli a snad dosud jsou. V lidech takových není dosti důvodu k flagellantství všech ostatních Rusů, kteří takovými nejsou, nejsou takovou skvrnou na tváři země, aby se Rusové věčně za ně musili stydět. Lidé směšní a ubozí věčně budou v každé zemi, v každém národě, jen zevnějšek jejich bude se měnit. Připouštím, že jich Rusové mají víc, ačkoli bych nechtěl na sebe vzíti rukojemství, že pověstný „kopnický hejtman“ neměl v Němcích předchůdců a nebude míti následovníků; ale o tom není pochybnosti, že ruská země chová takové množství lidských originalů jako žádná jiná, pomlčím-li o rasových zvláštnostech a rozmanitostech. Také se v Rusku více děje než jinde. Rusko překypuje ději všeho druhu, od miniaturných do grandiosných. Ano, v Rusku se i více myslí a hlavně cítí než jinde. Tento bohatý material, skládající se z typů povahy soukromé i z typů obecně společenských, založil slávu ruské belletrie. Slavní ruští belletristé sami patří k těmto typům, z čehož vznikla schopnost jejich porozuměti jim, jak to prof. Korš naznačil, když mluvil o poměru mezi Gogolem a jeho figurami. Jako pěstovaná krása forem lidského těla v starém Řecku založila slávu plastického umění antického, jako Aischylos, Sofokles i Aristofanes musili pro svá díla nalézti ve své národní společnosti postavy i děje připravené, aby je básnicky zpracovali, jako hollandské umění vytvo-

řilo novou malířskou školu z typův i obstanovky, které u sebe doma nacházelo, tak také v Rusku belletristé prve musili si ve svém okolí nalézti typy a děje, jichž použili k dílům, která jsou nyní chloubou ruské literatury. Největší umělecké talenty by odsouzeny byly k zakrnění, kdyby jim okolí neposkytovalo vhodných modelů, jež samy si vynucují umělecké zpracování. V tom vzhledě je ruské umění ještě na dlouhé doby zaopatřeno, čehož není na Západě, kde nynější civilisace příliš lidi nivelisuje a uniformuje, a příliš jednotvárnými činí i jejich fysiognomie, i děje, které z jejich poměrů a styků vznikají. V tom dlužno hledati příčinu hlubokého úpadku belletrie na Západě, kterého jsme svědky. Odtud to opovržlivé proklínání, kterým současní umělci Západu stíhají „šeď“, a přece jim není pomoci, než aby o šedi verše psali a šeď malovali. Odtud na Západě ty zoufalé sháňky po něčem novém, ale že jim lidský a společenský material nedává ani nových typů, ani nových dějů, nemohlo to skončiti jinak, než uváděním do umění lidí, kteří nikdy nežili, dějů, kterých nikdy nebylo, ano i krajů a zemí, kterých nikdo neviděl. To jsou bez odporu konce umění, jemuž k novému povznesení z úpadku nepomůže, že z umění se dělá jakási kabbalistika, jíž rozuměti mohou toliko zasvěcenci, ani to, že umělcům se předpisuje, aby tvořili podle jistých formulek, přijatých tou onou školou. Tyto formulky, mající sílu neodchylných dogmat, bývají z předu vymýšleny, a teprve jejich propagací zbuduje se škola, a to je další chyba a známka současného úpadku umění na Západě, neboť při zdravém vývoji musilo by býti obráceně. Úpadkové umění západní, pravda, má i v Rusku své adepty, ale tím se sice i ruské umění může přivésti k úpadku, ale západní se tím nepovznese. Ruská literatura a umění jen tím se udrží na dosavadní výši, nepoddá-li se tomuto směru a půjde-li dále směrem svým, ruským.

Promluvil jsem o věci se svého stanoviska jako belletrista, abych ukázal, proč se mi nezdálo ani včasným, ani místným, že kníže Jevgenij Trubecký užil slavnosti Gogolovy, aby z Gogola vytloukl kapitál pro svou politickou tendenci, jinak chvalitebnou a sympatickou.

Také cizích řečníků bylo více, než třeba. Jmenuji nejprve prof. Josefa *Mikkolu*, slavistu helsingforské university, jenž přivezl adressu Finské literaturné společnosti čili akademie. Finský učenec vnesl do shromáždění to teplo, kterým sálá genij Gogolův a kterého tam do něho nebylo. Byl odměněn hlučným potleskem, jenž zajisté platil i jeho národu. O banketě potom promluvila finsky i rusky choť páně Mikkolova, finská básnířka. Proslovení její, pronesené v básnickém vytržení, svědčilo nejen o jejím poetickém daru, nýbrž i o vřelém citu finského srdce pro ruskou zemi a národ. Kde se jeví takový cit, tam dříve nebo později dostaví se i vzájemné porozumění a vyrovnání sporných otázek.

Italský řečník se rozplýval pro „la bella signora Korobočka“, čímž si zasloužil, aby ho vždycky bylo vzpomínáno vedle toho francouzského cestopisce, který zaznamenal, že v Rusku našel zvláštní

rasu koní („une bonne raçe de cheveaux"), která se nazývá „cogne", a že tam žije kromě Velkorusů, Malorusů a Bělorusů ještě jeden ruský kmen, který se nazývá „moujic."

Jiří *Brandes* nepřijel osobně, nýbrž poslal list o Gogolovi, jenž byl čten. Jádrem jeho byla věta: Gogol nebyl ani velký, ani malý talent — byltʼ genij.

Tento výrok cizího kritika, majícího evropskou proslulost, ponechal jsem si k místu, kde zaznamenati chci, jak o Gogolovi ve své slavnostní řeči mluvil ruský úpadkový básník Valerian *Brjusov.*

Pan Brjusov už před několika lety všechno čtoucí Rusko udivil popravou Puškina. Nyní přikročil k popravě druhého genialného básníka svého národa, Gogola, a zvolil si k tomu jeho slavnost. Komitét vyzval tři ruské belletristy, aby o Gogolovi promluvili: Merežkovského, Korolenka a Brjusova. Prví dva odepřeli, třetí se úkolu podjal a splnil jej tak, že v posluchačstvu vyvolal zděšení, hněv a bouři. Mnozí v rozhorlení vstávali, odcházeli, lomozili, ulevovali si výkřiky, ano i židlemi tloukli. Ale baťuškové kupci a mátušky kupčichy vydrželi na místech svých trpělivě, až se bouře utišila a mohlo býti pokračováno. Jim bezpochyby stejně bylo hádankou, proč jedni Gogola chválami vynášejí, ačkoli neměl obchod ani ve velkém, ani malém, i proč druhé řeč páně Brjusova pohoršuje.

Řečník svůj ortel založil na tvrzení, že Gogol ve všem nadsazoval a proto skresloval. Měl nestřízlivou a chorou fantasii, jež mu bránila viděti poměry a lidi tak šedě, jak je skutečnost plodí. Fantasii si povzbuzoval alkoholem, a alkohol je ten genij Gogolův, kterému se dosud obdivováno. Neprávem tedy dosud Gogol zaujímal vysoké místo v dějinách ruského literaturného realismu a musí s něho býti sveden. Byl fantasta, a fantasta nemůže býti realistou.

Zdá se, že i pan Brjusov žije pod suggescí, jako by poměry, vylíčené Gogolem, byly tak hrozné, až se jich p. Brjusov musí proti němu zastati tvrzením, že byly dosti šedé a nikoli docela černé. Své o nich mínění, pokud jsou zobrazeny Gogolem, vyslovil jsem výše. Zde několiv slov o tom, zdaž Gogol nezachoval míru, kresle zevnějšek svých postav a líče jejich duchovné vlastnosti.

Po Gogolovi zbylo i po spálení papírů trochu poznámek, které ukazují, jak každý detail odpozoroval skutečnosti, ale odpozorovaný nepřenášel prostě na papír, nýbrž je snášel a studoval, v sobě přemílal a převažoval, až se vytvořily postavy, které byly už produktem jeho talentu. Gogol byl převahou humorista. Jako humoristu ho nejvíce zajímaly nepravidelnosti zevnějšku i ducha, jedince i společnosti. Tyto nepravidelnosti mu zvláště bily do očí, že byl humoristou; kdyby nebyl humoristou, neměl by pro ně očí. Smysl pro tyto nepravidelnosti právě budí humoristické nazírání. Jestliže humorista nepravidelnost zvětší, aby ji udělal patrnější, dělá totéž, co karikaturista. Bez toho by nevzbudil ani smíchu, ani útrpnosti. Pracoval snad Cervantes v té šedi, která se zdá panu Brjusovu conditio sine qua non? Nejsou Don Quijote a Sancho Panza figury nepravidelné? Ani pro humo-

ristické nazírání, ani pro humoristické tvoření nebude nikdy dáno jiného vzoru, majícího sílu zákona, nad arcidílo Cervantesovo. Současná nám šeď poměrů i povah a jednotvárnost lidských jevů zabila již humor i humoristiku, a tím sprovozena i karikatura. Místo nich opanoval vtip a sarkasm, jež jsou vlastní duchu židovskému. Opanování jich jest už téměř bezvýjimečné a jest jedním z nejvýmluvnějších důkazů, že duch židovský se vznáší nad vodami Západu. O současné karikatuře i humoristice možno říci to, co p. Brjusov tvrdí o Gogolovi: že nadsazují více, nežli jest jim dovoleno i při té svobodě, která jest jim výhradou. Současná karikatura, jejíž vzory ukládají se v „Simplicissimu", chce působiti šerednem, hnusnem, obludností, aby vzbudila anarchistické pocity ošklivosti a odporu, a cizí, nesrozumitelný jest jí už dobromyslný gogolovský smích nad lidskými slabostmi, jenž budil snahu o nápravu a byl dříve společný humoristice i karikatuře. Tato dvojčata se doplňují, a jedno nemůže žíti bez druhého. Scestí, na které sestoupila karikatura, svedlo i humoristiku, jež, pokud kreslí, následuje v nadsazování do šeredna karikaturu, a pokud má na mysli účel nápravný, osvojuje si tón kazatelský. Tu jsou již překročeny i hranice satiry, neřku humoru, jehož hranice dány jsou dobrodušným smíchem čili smíchem „skrze slzy", jak se poněkud sentimentálně říkalo.

Zbývá nám prozkoumati, měl-li p. Brjusov pravdu, vytýkaje Gogolovi fantastičnost, nesrovnávající se s realismem, za jehož mistra a pionýra dosavadní literární historikové Gogola pokládali. Výtka tato může se týkati pouze „Večerů na dědince blíž Dikanky", kde je skutečně mnoho živlu fantastického. Ale je-li fantastičnost bez výjimky a z předu vyloučena z realismu? Literaturný realism nebyl ještě sám sobě účelem, jako se může říci o školách novějších, proto z předu žádného prostředku nevylučoval, kterým by dosáhl účinku. Jeho reforma z rayonů romantické neskutečnosti převedla literaturu do živé skutečnosti. Romantism, pokud je skutečností, dobře spadá do pravomoci realismu právě tak, jako fantastičnost, je-li připoutána k životu. Fantastičnost „Večerů na dědince blíž Dikanky" vychází z pověrečnosti maloruských venkovanů. Tato pověrečnost realně za časů básníkových byla a dosud jest; básník tedy měl právo, aby se jí zmocnil, a jak jí použil, jak jí promísil a protkal skutečnost materialnou, náleží k divům slovesného umění.

Ovšem, epigoni realismu dali se na pouhou hmatatelnou skutečnost a kromě ní žádné jiné nedopouštěli; avšak právě tím zasadili realismu smrtelnou ránu. A realism hrubě materialný a materialistický ničeho jiného nezasluhoval. Škola, která naposled nic jiného neuměla, než spisovati živý i mrtvý fundus instructus, dělati seznamy inventáře, zaznamenávati, kdo jak plival, jak chrchlal a smrkal, z kterého do kterého koutku úst si fajfku přendaval; škoda, které věci vedlejší staly se hlavními, která měla smysl jen pro fotograficky věrný popis obstanovky, již doplňovala lidmi jen dvojího druhu: buď pravšedními anebo animalně vášnivými, — ta škola nemohla nic jiného způsobiti, než hluboký úpadek literaturného tvoření a vkusu, úplný

nedostatek idealismu jak v literatuře, tak v obecenstvě, čímž připravila se půda té nechuti ku krásné literatuře, o níž docházejí zprávy z Francie jako o nejmodernějším jevu západní kultury.

Co dobrého realism v literaturu přivedl, ovšem zůstane. Ale třeba míti na paměti, že to dobré nejplněji se jevilo v počátcích realismu. Proto, je-li řeč o gogolovském realismu, náleží nikoli odsuzovati jej s povýšeného hlediska pozdější doby, nýbrž pokorně se vrátiti k němu a studovati příčiny ohromné jeho účinnosti. Mně to, co pan Brjusov nejpříkřeji odsuzuje, jeví se nejpoučnějším. Realism literaturný jest jiný než realism filosofický; prvý není k tomu, aby se dal posouditi od posledního a sloužil mu.

Ale dejme tomu, že ortel pana Brjusova nad Gogolem byl spravedlivý. I potom by si pan Brjusov zasloužil výtky pro beztaktnost, s kterou se odvážil zlehčovati význam Gogolův ve shromáždění, které se sešlo jej oslavit. Dobrý mrav káže při slavnosti a nade hrobem zachovati pietu. Arci, tento dobrý mrav je starý, prastarý; ale ruší-li jej noví lidé pro jeho stáří, dlužno jim říci, že se dopouštějí nemravu.

Bouře, vyvolaná panem Brjusovem při slavnosti, přenesla se v zápětí do veřejnosti.

„Celý život nebyl jsem tak traktován," stěžuje si Gogol Puškinu ve feuilletonu Amfiteatrova v „Rěči".

Našel se v žurnalistice panu Brjusovu i zastánce, p. D. Filosofov. On beztaktnost, vytýkanou p. Brjusovu, vrhl na obecenstvo a na předsedu shromáždění, jenž prý měl obecenstvo okřiknouti, když začalo lomozit a přerušovat pozvaného řečníka. Když si společnost pana Brjusova pozvala, měla k němu míti důvěru a postarati se, aby i obecenstvo pozorně ho vyslechlo. Vždyť prý pro všechno gramotné obecenstvo bylo mnohem důležitější, aby slavnosti minuly zdařile a slušně, než dověděti se, že nějací Dobčinský a Bobčinský byli nespokojeni řečí Brjusova, jenž zasluhoval vůbec poděkování, že vyhověl pozvání pořadatelstva a zúčastnil se slavnosti. „A zdaliž po záplavě, jak všeobecně uznáváno, banalných a bezobsažných řečí kathedrových řečníků bylo nezajímavo vyslechnouti jednoho z nejlepších našich básníků? Po cukrových, otřepaných řečech jiných řečníků jeho slova arci musila zazvučeti jako *něco docela jiného, nového.* A obecenstvo pospíšilo si osvědčiti, že ničeho jiného, nového nepotřebuje."

K tomu poznamenal petrohradský „Večer": „A totě již, na mou duchou, filosofie, pane Filosofove! A my, Bobčinští a Dobčinští, v prostotě svých duší jsme myslili, že moskevské obecenstvo, davši povinný odpor přiznanému dekadentu, osmělivšímu se uraziti hospodáře domu v den jeho svátku, právě tím dokázalo svou kulturnost. A hle, ukazuje se, že nebyl uražen Gogol, nýbrž nějaký, bože, hříchy odpusť, — Brjusov!"

Něco nového! Tak daleko honba za „něčím novým" nemůže zacházeti, aby se zaměnily pojmy dobrého a zlého, bílého a černého, slušného a neslušného. Řeč pana Brjusova byla po jedné

stránce důstojná: jako pendant k pomníku pana Andrejeva. Ta řeč i ten pomník stanou se na dlouho památnými jako znamení doby, kterou nyní Moskva prožívá.

Třetí den přednášek a řečí chýlil se ke konci. Byly čteny a odkládány adressy, zaslané k slavnosti ze všech konců Ruska i Evropy. Aby byly přečteny všechny, bylo by potřebí ještě aspoň dne. Proto předsednictvo ohlásilo, že budou přečteny jen některé. Mezi nimi na programu byla také adressa, kterou měl přečísti prof. *Hruševský*, Mohamed literaturného separatismu ukrajinského. Ale na slavnosti přijela také četná — dvacetpět členů — deputace, kterou vyslali Starorusové haličtí a bukovinští, kteříž, jak známo, jsou pro literaturnou jednotu s Velkorusy.

O významu Gogola, rodilého Malorusa, pro jednotný spisovný jazyk ruský za celé tři dni nepromluveno ani slůvka. Věc to zajisté podivná, neboť zásluha Gogolova o jednotu, získaná tím, že psal velkorusky, jest ohromná a nesmrtelná. Možno říci, že Gogolem otázka navždy rozřešena ve prospěch jednoty, aspoň pokud se týče říše ruské. Ale nemohlo býti pochybnosti, že pan Hruševský ve smyslu jednoty nepromluví. Komitét byl vehnán do chobotu, když přijela deputace haličských a bukovinských Starorusů a oznámila, že přivezla s sebou adresu „Galicko-ruské Matice“, již hodlá o slavnosti veřejně přečísti. Nynější Moskva, — což překvapuje při hlavě někdejšího moskevského carství, jež ruské větve sjednotilo v jeden národ, — je skoro vesměs pro separatism. Také něco nového. Ale nesmíme se podobným novostem diviti příliš, neboť Moskva již r. 1905 učinila něco překvapně nového, když stanula v čele ruské revoluce. Komitét se bál, aby se oba směry na podiu nestřetly, a proto haličsko-bukovinská deputace po celé tři dni musila s ním vyjednávati, aby jí dovolil adressu přečísti. Třetího dne deputace do zasedání se nedostavila a vzkázala komitétu, že přijde jen v tom případě, svolí-li komitét, aby adressa byla přečtena. Komitét ještě váhal svoliti, protože pan Hruševský byl dříve zaznamenán. Věc dopadla šťastněji, než se očekávalo. Bylo to zásluhou pana Hruševského, jenž se nedostavil, nevím z jaké příčiny.

V adresse, již četl dr. *Vladimír Dudykěvič*, se praví: „Geniem Gogolovým ruská literatura navždy se vyhránila, *sjednotila* národní kulturou větve všecky ruského národa a vybojovala si světovou slávu. V jeho nesmrtelných dílech stejně mocně vyjádřen ruský jih i sever, slily se v jeden harmonický celek a tvoří odtud základ nových literaturných směrů i národní myšlenky. Silou svého genia a hloubkou svého citu Gogol rozdmychal v nás dotud jedva živou jiskerku národního života v plamen národního vědomí, *připojiv podjařmenou Rus k obecně ruské kultuře a ustáliv nenávratně směr jejího národního a kulturného života.* Ctíce v Gogolovi svého proroka, svatě chráníme jeho závěti a nacházíme v nich oporu ve svých snahách o svobodu.“

Adressa byla obecenstvu patrným překvapením. Po leta bylo preparováno pro separatism a aj! náhle uslyšelo z úst samých Malo-

rusů a k tomu zahraničných, tak mocný projev pro jednotu! Jásavým voláním a nekonečným potleskem obecenstvo adressu kvitovalo. Ano i přísní páni na podiu tleskali.

Pěkným bodem slavnosti byl raut na radnici. Tu teprve účastníci slavnosti měli příležitost navzájem se seznamovat, myšlenky vyměňovat a se sbližovat. Do té doby pro samou seriosnost a práci nebylo to možno, ani minuty nebylo volné. A zas jedna stará pravda se osvědčila: že pohár vína má v lidské společnosti své místo, kterého si vždycky uhájí, dokud bude lidské pokolení, a že není lepšího mezi lidmi prostředníka nad něj. Ale raut byl už mimo působnost seriosného pořadatelstva slavnosti; jej dalo město Moskva, a roztomilým jeho hospodářem byl městský golova pan Gučkov.

Úhrnný dojem, vzbuzený ve mně Gogolovými slavnostmi v Moskvě, byl ten, že je člověku lépe, když už umříti musí, aby umřel neznám a po smrti znenáhla ve vší tichosti upadl v zapomenutí i svých nejbližších, než aby byl slavným mužem, kterému nedají ani po smrti pokoje. Nejosudnějším pro slavného muže jest, že hned po smrti stává se nepravdou, legendou; mnohého ten osud stíhá ještě za života. Zde je řeč o slavném spisovateli, slavném v plném smyslu toho slova. Díla jeho dosud jsou oblíbena, zná je každý vzdělaný člověk, znají je i méně vzdělané massy; tím pak dokonaleji je znají odborní učenci, kteří každé jejich slovo důkladně promyslili a vědí o každém lapsu, o každé tiskové chybě; vědí o každé autorově slabosti, o každém jeho poklesku v životě, vědí, co si kdy myslil, co kdy chtěl a cítil; vědí, co bylo jeho zamilovaným jídlem, a v jaké obstanovce se mu nejlépe psalo, zdali ráno nebo večer, při kamnech nebo při okně, při černé kávě nebo čaji, při doutníku nebo dýmce. Učenost, hodná úcty a obdivu. Ale mezitím, co vás unáší obdiv, pozorujete: co vám učený muž ukazuje, není už ten slavný spisovatel, který podle tištěného programu měl býti předmětem učené přednášky, nýbrž mátoha jakási, kterou si ten učený muž vymyslil. A pozorujete, že jiní nevidí mátohy, jako vy, nýbrž ji přijímají za dílo, které ten učený muž vytvořil a s kterým se produkuje, aby měl svou zásluhu a svou slávu. Dáte-li si pak otázku: k čemu byl na světě ten slavný spisovatel? — nabídne se vám odpověď: K vůli čemu jinému, než aby byl materialem, z kterého učený muž sobě teše součástku do pomníku své slávy? A tak v konci konců dojdete ku přesvědčení, že nikterak nejde o slávu toho spisovatele, nýbrž o slávu toho učence. Spisovatel je tu již věcí vedlejší, nepotřebnou, ano zbytečnou.

Takový dojem jsem měl prvý den odborných a suše nepoetických přednášek o velikém poetovi, a s takovým dojmem odcházel jsem dne třetího. A dojem ten se stupňoval v hořkou žalost nad labyrintem světa, když dne čtvrtého putoval jsem ku hrobu Gogolovu na hřbitově Danilova monastýru na okrajině Moskvy. Malý hřbitůvek, prostý té reklamové nádhery, jež u nás vešla ve zvyk. Za to tím elegičtější. Rovy po většině nepěstěné, na nich a mezi nimi povaluje se dosti trosek starých pomníků z minulého i předmi-

nulého století. Zde přes cestu naproti sobě stojí prosté památníky dvou velikých synů ruské země a dvou upřímných přátel: Nikolaje Vasiljeviče Gogola a Alexěje Stepanoviče Chomjakova, jehož synu, nynějšímu předsedovi hosudarstvenné dumy, Gogol byl křestným kmotrem.

Pro slavnosti, na něž se hosté sjeli z celé Evropy, nadobro zapomenuto toho, kdo byl oslavován, a kdyby nebylo toho hloučku Haličanů, nikomu by ve snu nenapadlo, že by se v ty dni slušelo ověnčiti hrob oslavencův, a že akt piety nebude pravý a plný, nebude-li učiněn „zemný poklon“ slavnému prachu jeho.

Osudy lidí mívají pokračování za hrobem. Gogol byl člověk nepraktický, nechtěl a neuměl dobýti si výnosnějšího a pevného postavení. A ten osud, který skutky jeho řídil za života, přihlásil se k němu i po smrti. Právě ty dni, co se konaly moskevské slavnosti, byl tam v jakémsi archivu nalezen „Soupis svršků, pozůstalých po zemřelém koležském assessoru Nikolaji Vasiljeviči Gogolovi“, jakož i protokol o jeho smrti.

Gogol umřel sám, opuštěn. O jeho pohřeb musil se postarati domovník domu, ve kterém skonal.

21. února 1852 nádvorník generálmajora hraběte Alexandra Petroviče Tolstého a spolu jeho člověk Alexandr Rudakov učinil písemné oznámení, že „živší ve jmenovaném panském domě koležský assessor mimo službu Nikolaj Vasiljevič Gogol, zemřel po delší nemoci.“ Na smrtelném loži obsluhoval jej člověk jeho mateře, Semjon Grigorjev. Podepsaný nádvorník prosí, aby mu byla vydána pro nebožtíka poukázka na hrob na hřbitově Danilovského monastýru.

Úřadní komisse dostavila se k nebožtíkovi a sepsala jeho svršky. Ukázalo se, že Gogol žádného svého nábytku neměl a užíval nábytku, který mu zapůjčil hrabě Tolstoj. Také nebyla nalezena žádná závěť, žádná hotovost, žádná spořitelní knížka, žádné dokumenty o osobě, ani ten, kterým mu vyměřena pense. Jedinou pozůstalostí byly šaty, které nosil, kapesní hodinky a knihy. Šaty zaznamenány jednotlivě a odhadnuty. Byly to: šuba janotová, povlečená černým suknem, stará, dost obnošená, 15 rublů stř.; plášť s podšívkou lustrinovou, teplý; dva staré soukenné kabáty a „soukenný, modré barvy frak, se sametovým límcem na hedbávné podkladce a s bronzovými knoflíky,“ 1 rubl stř.; letní hedbávný svrchník, fulárový, blanžové barvy, 50 kopějek; pantalony trikové „mramorové barvy“, 20 kop., pantalony plachtovinové, svrchník pikový, vesty různých barev (pět sametových a pět letních), 4 nákrčníky, kus po 1 kop; prádla: sedm plátěných košil a po půl tuctu ostatních částí. Při všech věcech poznamenáno: staré.

O knihách zapsáno: „Ruských knih vázaných 87 kusů a nevázaných 63 kusů, cizojazyčných vázaných 57, nevázaných 27.“

Všechna Gogolova pozůstalost odhadnuta dohromady na 43 ruble 88 kopějek.

Že je Gogol slavný spisovatel, jeho současníkům bylo známo, ačkoli měl i odpůrce. Proto najednou byla i jeho pozůstalost slavná

a tři generálové vzali ji v uschování: hr. A. P. Tolstoj, tajný rada, hr. P. Kapnist a S. Ševyrev. O tom zase sepsán protokol a podepsán všemi třemi uschovateli. V něm se podotýká, že pozůstaly jen samé knihy tištěné, t. j. žádné rukopisy. A generálové spolu dosvědčují, že nebožtík, jak jim známo, nikomu nic dlužen nezůstal. Pozůstalost později dle rozhodnutí dvorního soudu poslána matce nebožtíkově, „kolležské assessorši Marii Ivanovně ve vsi Vasiljevském mirgorodského újezda poltavské gubernie".

Úřadní komisse marně pátrala po pasportu nebožtíkově a po listě, kterým mu policejně dovoleno meškati v Moskvě; žil tedy Gogol v Moskvě neoprávněně, a kdyby se to naň bylo dříve prozradilo, nebyl by ušel policejnímu trestu; ale nebožtíka potrestati nebylo možno, a nezbylo, než ho pochovati.

Na konec ještě poznámka.

Pan prof. Polívka i já vycítili jsme, že česká deputace nebyla v Moskvě očekávána. Velké kulturné ústavy, které jsme představovali, byly pozvány jako jiné podobné, a pořadatelé spíše se nadáli hostů ze středu velkých národů jinoplemenných. Já se s tím brzy smířil, neboť jsem viděl, že Moskva se ještě nevymanila z objetí toho ducha, do kterého se vrhla r. 1905. Kterému Slovanu již tehdy nebylo zřejmo, že ten ruch nemá se slovanstvím nic společného, ano je spíše jeho záporem, byl by se o tom na našem místě přesvědčil. Moskva r. 1905 není již Moskvou Aksakových, Samariných, Pogodiných, Chomjakových. Ale hned se ukázalo, že toto neslovanství je pouze vnějším, nahodilým nátěrem, po jehož oškrabání objeví se pravá podoba Moskvy, ku které Slovanstvo dlouho zíralo jako k „mátušce", právě tak jako Rusové. Když vešlo ve známost, že přijely slovanské deputace, — kromě nás Čechů a Haličanů byli ještě Bulhaři a Srbové, — mnozí by rádi byli napravili opomenutí, ale bylo již pozdě. Nemohlo se státi víc, nežli že golova pan Gučkov upřímně po slovansku slovanské deputace uvítal, když mu učinily návštěvu na radnici, a zvlášť je uvítal i oslovil, když společně přišly na raut dumy. Soukromě nám bylo pověděno, že Moskva svou chybu uznává a že již pozvala členy slovanského výboru, jenž se v několika dnech na to sejíti měli v Petrohradě, aby svou chybu napravila. To se také stalo, a moskevské slovanské dni byly důstojným zakončením petrohradských.

Vyslání české deputace na Gogolovy slavnosti do Moskvy nabylo významu nejen tím, že Čechové znova dokázali, že jsou při všem, což je slovanského, nýbrž obzvláště tím, že Čechové byli tentokráte jedinými katolickými Slovany, kteří k Rusům přišli.

Josef Horal:

Vítězná noc.

Bylo neobyčejně mnoho hostí v kavárně. A přicházeli stále noví s fysiognomiemi, kterým nebylo lze hned rozumět, a manýrami, jež bylo těžko předvídat z ustrojení ústních koutků a světélkování očí. Všichni dnes musili pracovati s horečným chvatem, hovořiti krátce a úsečně a pohybovati se prudkým tempem, neztrácejíce při tom hlavy a nezapomínajíce ladnosti při chůzi, která musila býti na téže výši jako bohaté příbory a jemně připravované nápoje.

Ivan znal svou práci. Dlouhé řady stolů na okenní straně změřil jediným pohledem, aby si byl jist každé podrobnosti, které kde bylo potřebí. Nepatrná štětička na holé lebce kulatého pána, jenž si poručil likér, vysoký chochol dámského klobouku, který měl prudkou barvu berlínské modři, klobouku, jemuž patřila káva s dortem, úzoučký pás vysoké dámy, která prudce hovořila s pánem, jenž objednal plzeňské, a vysoký, skoro ženský hlas ze směsice mladíčků, kteří pili víno, — utkvívaly v jeho očích a stačily, aby se nemýlil nikdy v objednávkách a stolech a aby obsluhoval také v pořadu, kterým byl volán.

Ivan znal svou práci. Denní hosté, kteří ovšem dnes ztráceli se ve směsici nových tváří, ačkoliv v nich neutonuli, — byli s ním vždycky spokojeni, a ani on nemohl si stěžovati, že by nebyli vděčni za jeho chápavost, s kterou vycházel vstříc jejich libůstkám, choutkám a manýrám. Byl obratným číšníkem, jeho poklony byly dokonalé, hlas jasný a naprosto uctivý, úsměv dokonalý, gesta neprovokující; dovedl napomáhati lehce hostům v jejich výběru, dovedl si přispíšiti, cítil-li, že by si toho přáli, dovedl mlčeti na pravém místě, stejně jako mluviti, ba i žertovati, byl-li k tomu čas a byl-li před ním host, který si časem rád požvanil, třeba měl před sebou jen číšníka. Dovedl tak pronášeti žerty frivolní, měl-li před sebou rozkošníky a světáky; nevinně dráždící, byli-li tu počestní otcové rodin se svými manželkami, a dovedl býti také prostě a jadrně vesel, viděl-li, že by to mohlo působiti hostům radost. Vše, jak bylo potřebí. Byl jako herec, obratný a dokonalý herec, který přichází na jeviště, aby sehrál

několik svých rolí, jimž se naučil, a který nemá jiných cílů, kromě těch: působiti radost divákům a každým kousíčkem svých prstů rozdávat veselí, jistotu spokojenosti a povýšenost mocných. Byl jako herec, který hraje roli sentimentálních milovníků, ne hrdina, ne tragik, ne komik, nikdy nic velikého, -- vždy jen řemeslný herec, který nesmí vzrušiti příliš klid šťastných a má jen umožniti jim dokonalé a pokojné zažívání. Hrál oddaně, dovedně a vytrvale hru řemeslných herců. Jeho poklony byly správné, hlas jasný a naprosto uctivý. Neslyšel sice potlesku při tom, nebral vavřínů, ale ti, kteří spokojeně zažívali zde své nápoje a pokrmy, uznávali časem jeho přičinění, a doprovázel-li je poklonami, žebral-li o svou odměnu, tiskli mu do rukou desetihaléře, které byly jeho mzdou i potleskem a které bral jako herec své věnce. Byl opravdu hercem a teprve pak, když vycházel ze své kavárny o půlnoci, přestrojiv se v šatně, shodiv se sebe černý vyžehlený frak i vestu a vzav na sebe obyčejný kabát, — přestával jím býti. Milovníček přestal milovat a zápletky, které před chvílí tížily jeho hlavu, neexistovaly už. Byl jiným člověkem. Jeho gesta nabyla bezprostřednosti, oči upřímnosti, hlas zšedl a změkl. To byl jiný člověk, který vcházel teď do malého pokojíku domu v špinavé ulici, rozsvěcel lampu, která potrhala, ale zvětšila současně samotu tohoto obydlí, přepočítal svou denní tržbu a ukládal se na lože.

Ivan byl pět roků číšníkem. Z nich celá tři leta strávil zde, ve veliké kavárně vysokého světa, kde scházeli se úředníci, bohatí měšťané a kupci, kde důstojníčkové a mladí šviháci trávili svá odpoledne, elegánci a rozkošníci večery, kam mnozí z nich vodili své i cizí ženy a milenky, kde jako na divadelním jevišti celý kolos života, kterým hučelo velkoměsto, odrážel se drobnými zábavami, avanturami a rozkošemi, a kde uzavíraly se stejně obchody jako lásky, žily radosti i nudy, rozkoše i muka.

Ivan hrál dokonale svou neústupně stejnou a neměnící se úlohu. —

Bylo neobyčejně mnoho hostí v kavárně. A přicházeli stále noví, ke kterým bylo třeba chovati se nejvýš opatrně, kteří byly objekty, jež je třeba naučiti se teprve znáti, což není možno vždycky u těch, kteří přišli dnes, aby se nevraceli už zítra. Byli to páni, vlasatí jinoši i mužové v plných letech, také mnoho dam s nimi, — celá společnost, která přicházela odkudsi a zastavila se zde, aby užila pozdního večera.

Pokusil se postřehnouti tu a tam něco z rozmluv, které se rozvíjely stůl od stolu, ale bylo to marno. Tak teprve, když byli obslouženi všichni, zastavil se u vrchního, aby se zeptal:

„Co je to dnes? Ti tu nebývají?“

„Hm,“ odpovídal mu, „společnost z varietního představení — nějaká tanečnice, která budila mimořádný zájem.“

Všichni se bavili brzy velice živě. Smích stříkal v chomáčcích, a bylo to jako by rudé květy rozhazoval tu po sále. Dámské klobouky vysoké a pestré, živůtky hedvábné, pestrých barev, umělých květin, a mezi nimi pánské černé kabáty, bílé kravaty a límce nej-

jemnějších lesků, hlasy prudké, pištivé a velitelské, durdící se a žertující, hlasy mužů dvořících se v staré hře a žen mazlivé a titěrné jako jemné kraječky — všechno točilo se jeho hlavou jako hra barev, v níž on konal stále stejný pochod, šinul se jako loutka mezi stoly a odříkával svá neměnící se slova: „Račte poroučet. Prosím!"

Tam ve dveřích kuchyně vrchní číšník zasvítil očima a zamnuv nevrle prsty, vyhrkl:

„To bude zase dnes trvat."

Ale neměl kdy, odpovídat mu. Nemyslil také na to, bude-li třeba zdržeti se přes dobu obvyklou a ukládati se mnohem znaveněji na lože v malém pokojíku domu v zapadlé ulici — neměl na to kdy. Mimo to divadlo, které bylo otevřeno jeho očím, začínalo ho zajímati příliš.

U krajního stolu seděl mladíček, který byl jako květ svým nesetřeným mládím, s dámou velikého klobouku a vyzývavého smíchu. Ivan nemohl viděti do očí této dámě, ale tak beze všeho rozvažování přelétla mu myslí obyčejná věta: „Jedna taková asi!"

Ne, proto by nebudila ani více, ani méně jeho pozornosti. Bylo mnoho těch, kteří přicházeli sem se svými jednodenními milenkami. Bylo mnoho takových žen také, které sedaly u stolečků a nelišily se často leda úsměvy a vkusem od počestných manželek. Tato byla taková. Neznal ji, neviděl do tváří, postřehoval však její prudké pohyby hlavou a její veliký, rudý klobouk, který nebyl nevkusný, ale který zde příliš nápadně nadýmal se ve směsici ostatních. Maličký granát, kterým byla připjata široká stuha tohoto klobouku, padal mu nejvíce do očí. A měl-li donésti víno k tomuto stolu, stačilo, aby se zachytil očima o tento šperk jak o kapku krve, a byl ihned naprosto bez pochybností.

Pán, který seděl s touto dámou, a jehož tvář bez vousu takořka mohl jasně pozorovat, měl hlavu vztyčenou a zdál se býti podivně podrážděn. Hovořil mladicky vztekle, poroučel velitelsky, a ačkoliv jeho oči zdály se být očima dobráka, hlas dokazoval tyrana, který si učinil poroučení rozkoší. Kdyby nebyl Ivan zde číšníkem, kdyby nebylo třeba sloužit u všech stolů a neztratiti hlavu pro jednoho hosta či jednu ženu, — snad by všímal si jenom těchto dvou lidí, snad by snažil se vypátrati vše, co by bylo možno a co by povědělo o všech cestách, které dovedly je sem, aby zde vtěsnali celá srdce k jednomu stolu. Pozoroval vždycky se zálibou denní divadlo, které přinášelo stále něco nového, odkrýval rád spodní a tajné proudy v srdcích lidí, které tak často přicházely sem se vybíjet, a ačkoliv byl pouhý číšník, který je dosti nesmělý mimo svou kavárnu, rozuměl tolik všemu, co se zde mohlo odehráti. —

Poněvadž mnoho hostů odešlo zase s nocí, která postupovala, a poněvadž nebylo třeba býti stále napjatým, mohl konečně pozorovati nad obvyklou míru stůl na konci u okna.

Stál u dveří kuchyně a měl stále tuto kapičku krve ve svých očích. Bylo něco skoro tajemného pro něho v pohybech oné dámičky, ba — kdyby mohl věřit sám sobě — bylo něco známého, jako dávno slyšeného či kdesi v nitru cítěného v jejím hlase. Byl přita-

hován jako mocí k onomu stolu, a jeho srdce bušilo, jako by cosi nového mělo přijít odtud pro jeho život. Červený granát s rudou stuhou hořely jako v slunci, nemohl se jich zbaviti, nemohl jich ztratit, a po několika pokusech upříti pozornost na jiné věci, zůstával státi zase s očima na klobouku vysoké dámy, aby se jím dával omamovati. To nebyla žádná z těch, které sem přicházely v obvyklé hodiny, a které znal dobře, vyměňoval s nimi úsměvy a pohledy, ačkoliv to byly ženy žijící z prostituce, žádná z těch, které sem vodily své milovníky a v pití vína hleděly najíti pravou chut svých lásek a smutnou rozkoš svého života. Bylo něco více, co ho pojilo a přitahovalo k onomu stolu a rudému granátu vysoké dámy. Hleděl najíti tato spodní pouta, díval se tam upjatě a odhodlával se právě, že zajde tam, aby se jí podíval do očí.

To byla chvíle, kdy byl volán u sousedního stolu, aniž toho pozoroval.

„Co děláte, pane!“ křičeli naň.

Vrhl tam pohled a konal už zase jenom svou povinnost. Ale jeho nitro nemohlo býti již klidné. To byla chvíle, jaké přicházely tak často v jeho životě, aby vzaly jeho srdce do konečků svých prstů a mučily je vytrvale. Komedie, kterou denně hrál, zdála se mu najednou zase tak směšnou a marnou, stále stejná, neměnící se gesta a slova zprotivovala se na rtech, a on by je vyplivoval, kdyby byl mohl. Přicházelo to únavou a přicházelo to nevlídností hostí. Oči hostí, kteří se převalovali na židlích a vymýšleli nová a nová přání, která neměla často smyslu a byla vyslovována jen, aby viděli číšníka točícího se, otročícího, — mučily ho mnoho. Byl jímán odporem, jako by se v něm cosi vztyčovalo, jako by se ruka v jeho nitru zvedala a snažila se proraziti kůru všednosti, která stálým nánosem a opakováním ztvrdla a pokryla se prachem dní a mlhou nocí. To byly chvíle, kdy nebylo už kouzla v divadle, které měl před sebou, v kterém sám hrál, a kdy míval zuřivou chut moci se vymknouti z kolejí zvyku, opříti se síle, která ho hnala, a žíti plně svůj život, ne ten, k němuž byl nucen a při kterém neslyšel důvěrných slov a nemohl státi rovně a sebevědomě.

Dívaje se k onomu stolu, maje stále v očích rudý granát s červenými stuhami, pozoruje tuto dámu, která smála se podivným smíchem, v němž bylo cosi úzkostlivě vzdorujícího, osvobozujícího se, měl takovou chvili nadmíru mocné touhy, a na jeho rtech třásl se příští popěvek a lehký, rozvlněný úsměv. Nervosní chvění vysilovalo ho od nohou až ke konečkům vlasů úměrně zčesaných na lebce. Zasníval se do sebe a propadal — melancholii. Ztrácel se v hloupých a bezúčelných myšlenkách, kterými měřil svůj život, shledávaje všecko, čeho užil, co přetrpěl, čím byl snižován a pokořován. Chodil pak prudkými, úsečnými kroky, aby přerval pásmo svých myšlenek a byl jenom číšníkem, ale to bylo marno. Stál za chvíli zase, a v jeho nitru byla potutelná tvářička, která měla výsměch mezi zuby a která opakovala po něm s komickým gestem: „Račte poroučet!“

Ale bylo možno odporovati vlastní duši, která byla zformována

v kotouč libovolně se ladící a zaznívající a která ztratila už vlastní svůj tvar? Bylo možno po pětiletém životě tohoto druhu vzpírati se najednou, hledati jiný smysl života aneb vykonávati práci, pro niž měl zápal a horlivost, s grimassou v tváři?

Oh, ano, viděl, že jsou tyto dvě možnosti: býti zaujatým hercem, strojem, který nic netuší o své podstatě, který byl postaven, aby pracoval, dokud má sil, býti kolečkem, které nemá vlastního srdce a mozku, býti otrokem, který byl koupen a který může najíti rozkoš leda v dokonalém podání a vášni otroctví, který bude neskonale vděčen za slova, jež nebudou ponižující, a jenž bude slzeti, řekne-li mu „bratře" někdo z těch, kterých je sluhou a otrokem, — býti tupým, nemyslícím živočichem, který žije, poněvadž musí býti tažným zvířetem v lesklém kabátku, opičkou, jejíž gesta jsou naučena, aby působila potěšení, aby dávala jistotu moci, bohatství a přepychu — anebo — ano, anebo rozuměti této celé komedii, která je denně před očima a podivovati se jí, smáti se jí či nenáviděti také? Viděti měšťáky plné sebevědomí, kvičící titěrnými hlasy, honící číšníky z kouta do kouta, poroučející si kávu, zákusky, likéry, a trýznící z rozkoše a smáti se jim za zuby, viděti dandye a snoby, kteří promarňují čas a domnívají se, že svět se točí kolem nich, viděti finančníky a bankéře a žurnalisty a literáty a smáti se všem pro jistotu, s jakou i oni se domnívají excellovati ve svých úlohách, a viděti všecky tyto honící se za ženami jako psy s nataženými čenichy, a viděti ženy opouštěné a obléhané, intrikující a laškující, dámy nejpočestnější z vysokého světa a prostitutky, a smáti se tomu všemu — i svému pánu, který přijímá všechny s nejdokonalejší poklonou a tváří se sladce, ačkoli v jeho hrudi je poťouchlé: ‚Eh — vás já zas vycucám!'

Byla by také cesta mezi oběma možnostmi?

Crrrr — Cink — cink —

Nuže — rovná, přímá chůze, jasný hlas a uctivé gesto —

„Pan Koudelka se stal filosofem, co?"

„Nikoliv, pane —"

Chrrrr — „Přineste mi ještě jednu sklenici!"

„Ještě jednu sklenici!"

Donáší sklenici. Ale celé to divadlo, několik hostů, kteří tu zbyli, — zapletlo se v uzlu v jeho hlavě.

Je tedy nějaká střední cesta?

Šel po stopě své nespokojenosti. Byl pouhým klukem tenkrát, učil se. Snášel políčky svých druhů a odnášel všecky nesnáze, které se udály. A tenkrát už poznal tuto kousavou, nepřátelskou, pánovitou bytost, kteráž sluje „hosté" a která má rozkoš ze svého poroučení, domnívajíc se, že svým dvoukrejcarovým zpropitným zakupuje si všechnu úctu, srdce i duši.

Tenkrát odmluvil jediným slovem hostovi, jenž nebyl spokojen, a byl zbit, aby se naučil pokoře. Ale pak už nemohl milovati své zaměstnání, pak nemohl být otrokem poslušným a uctivým až do morku svých kostí. Semeno nenávisti vzpučelo v jeho srdci. Všední

dny, vytrvalá práce a pestré divadlo, které se rozvíjelo před jeho očima, nedalo mu mnoho mysliti na tuto pučící bylinu.

A najednou stojí a uvědomuje si vše, táže se při tom:

„Je možná střední cesta?“

Stůl na konci u oken vyrušil ho zase. Byla tam vyměňována prudká slova. Mladíček stál u stolu, kouřil papirosu a usmíval se zlomyslně; časem vysrkl jen jedovaté slovo, které skanulo na zemi jako hustý mrak, z něhož se zakouří. Vysoký klobouk s rudou pentlí a červeným granátem zakolísal několikrát vzduchem. Pak bylo zvoněno.

„Račte poroučet!“

„Zaplatím!“

Mladíček byl impertimentně vztyčený. Dandy, snob, finančník, měšťák — všichni pyšní a sebevědomí hosté byli v jeho očích, zasykl cosi jako:

„Dáte na sebe čekat!“

Nedíval se na svou společnici. Jako by jí nebylo. Ruky jí nepodal, dal si navléknouti svrchník a odcházel.

Ivan stál u stolu a nedíval se za ním. Nedoprovázel ho ke dveřím.

„Pane —“

Jejich oči se setkaly. Rudá kapka krve na jejím klobouku se zvětšovala, drolila v tisíce rudých jiskérek, pokryla ji celou, její ruce, její tvář, a největší z těchto rudých jehel skanula do jejích očí.

Díval se na ni tváří člověka. Nebyl už číšníkem pro pohodlí měšťáků a dandyů. Neměl snad ani utěrky ve fraku a úsečných, uctivých slov v hrdle. Jen rudá záplava točila se v jeho očích, a prostřed ní viděl maličký, ustrašený, zklamaný a ponížený její obličej.

„Pán odešel?“ zeptala se.

„Odešel-li?“

„Prosím vás, jděte se podívat, odešel-li opravdu.“

Vyšel ven a postřehoval ho spěšně kráčejícího jako by si zpíval, taktuje si hůlčičkou. Vrátil se pak poslušně a stanuv u ní, řekl — vítězosláva vztyčila se náhle v jeho očích:

„Ano, odešel, slečno!“

Mlčela. Její oči byly pokorné jako oči světice, které prohlédají tajemství smutku, a pohyb jejích prstů mluvil o křečovitém chvění jejího nitra.

Snad to byla obyčejná nevěstka. Snad sloužila mnohým otrockým svým tělem, otrockýma rukama, úsměvy a otrockým lůnem. Vlasy měla barvené, byla silně nalíčená, a na rtech, zbarvených krví, třáslo se všecko svůdnické umění, kterým lákala své milovníky, kteří nebyli milenci nikdy. Ale Ivan stál vytrvale při jejím mlčení, v jeho duši jihlo a třáslo se cosi jako při velikém radostném dni vítězném. Tato obyčejná nevěstka, která měla své milovníky za několik korun, nebyla přece obyčejnou ženou. A jestliže otročila, říkajíc denně každému hosti, jenž přišel, stejná slova útěchy, povzbuzení, laskání a dráždění, jestliže pro všecky stejné byly její polibky a objetí —

nebyla přece nevěstkou v podstatě tak, jako on byl jiným člověkem nežli číšníkem. Pod touto maskou z líčidla, červeně a běle, pod touto pokrývkou barviva a šatů a pod tímto obalem těla, pod denní všedností únavných, stejných, mučivých slov, byl člověk jiný, cítící, vzpírající se, toužící a revoltující. Srdce se tam třáslo, cukalo křečovitými záchvěvy, oči znaly také pravé slzy, ruce pravá objetí, rty pravé polibky — ach, pod touto maskou, kterou je nucena vléci svým životem, aniž by se mohla odpoutat, je ona skutečná, živá, teprve. Byl přesvědčen, že také ona vejde konečně do malého pokojíku v nevkusném domě, aby svlékla svůj frak a své kupčící úsměvy, že i ona uloží se na lože, když byla přepočítala svou tržbu, a bude sama, aby se křečovitě zachvěla a zakřičela nad úzkou a neveselou cestou, kterou jde její život, nad drahou, ze které nelze se vyšinout, nad dny stejně šedivými, přinášejícími malé radosti a velká ponížení, malá veselí, ale veliké smutky, a učící poddávat se stále a otročit ve smutné osudovosti.

„Slečno," zašeptal skoro.

Pak vztáhla své ruce a vzhlédnuvši na něho řekla:

„Můžete mně přinést víno?"

Donesl vína.

Pila vytrvale a mlčela zase.

Její oči nabývaly živosti, přemýšlela jistě, neboť se usmívala. Pak zadívavši se na Ivana, jako by se divila, proč zde stojí, neznaje ji a nepřeje si ničeho, řekla:

„Chcete jít se mnou?"

Probudila svou všední povinnost? Zapadly to její rty do svých kolejí, a říkala to, poněvadž nemohla jinak?

Odpověděl jí:

„Je-li vám nesnadno býti samé?"

Vztáhnuvši ruce, začínala se dívat upřeně do jeho očí, a jako by mu rozuměla, hovořila:

„Těžko táhnete svou káru? Něco těžkého visí na vašem srdci?"

„Ano," odpověděl.

„Tak, jsou chvíle, kdy nesneseme už ani jediného poddání!"

Pak se vztyčila a začínala rychle hovořit s dětským žvatláním, také s výsměchem stařeny a smutkem zralé ženy, kterou oklamal život.

„Hm — jeden, dva, deset za den. A všickni stejní. Všickni přicházející pánovitě, jistě, hovořící: ‚Pojď, nevěstko, dal jsem svůj poplatek.' Oh, všickni tolikrát a tak nenávidění, všichni, i kočí i číšníci i měšťáci i básníci. Můj den čeká. Také má noc čeká. A já vím, co bude. Jeden, druhý, třetí a desátý. Hle, jeden, jenž mě vzal do kavárny a který chce úsměvy nejlepší jakosti, pohledy nejzářivější radosti a slova dráždivá, sentimentálně roztoužená, také chlípná a sprostá."

Měl hlavu sklopenou, jako by to jeho život vypravovala. Ale nedívala se naň a pokračovala:

„Táhnu celá léta — den za dnem, rok za rokem. Má ramena mají prouhy od provazu, za nějž se táhne. A zdá se, není nemožno

to snést. Srazit jen vztažené ruce, bráti pokorně svou řízu a svlékat ji zase, usmívat se a dráždit, pít s pijícími a vtipkovat s nemravnými — a dávati se zas a zase — ach — ale což možno proniknout osud sklenice, jíž stavíte přede mne, a osud klíče a osud šatů — možno rozumět osudu věcí, které nejsou beze smutku. Smutek těchto věcí je tak můj smutek, smutek tažného zvířete. A nic neléčí než —"

„Smích," řekl.

„Ano, smích. Smích nad těmi, kteří přicházejí pánovitě a hrdě, nad těmi, již jsou opatrní či nesmělí nade všemi, kteří chlamstají a míhají se v našem životě od rána do večera, aby poddávali — a pokořovali a smáli se, ne ani svou vůlí, ale strašnou mukou osudovosti."

Věděl už, co ho k ní vábilo.

Byl příliš pokorný, a všecko divadlo, které vídal a v kterém musil hrát, které ho činilo strojem, věcí, jejíhož mozku nikdo netuší, — dávalo mu marný sen vzpoury. A i ona byla taková.

Jak se díval na její tvář, neviděl už nevěstku, ale ženu-družku, která je mu nejvýše blízka. A veliký klobouk, červená stužka, rudá kapka krve — všechno bylo v jednom chuchvalci beztvaré už a bezbarvé, neboť pozbylo významu. Jenom její ruce vztahovaly se z této směsi prosící, vzlykající, osudově sklopené a vzdoru neschopné.

Stál zde stále mlčky. Ticho je více jen zbližovalo. A v jeho hlavě vyskočila najednou myšlenka:

„Měl bych ji políbiti na rty."

A ona jí odpovídala:

„Ne na rty otrocké a zneuctěné!"

V jejich mlčení a porozumění nebylo nic snižujícího. Byli bratry, přáteli, a nemohli než dívati se na sebe očima dětí.

Pak se tak musilo stát.

Maličký mužíček, napilý, kolísající, s kníry prudce vztyčenými a pánovitými gesty — stál u tohoto stolu. To byli poslední hosté zde, po slavném dni, plném ruchu a života, neboť všickni, kteří se vraceli z varietního představení, odešli už, nenalézajíce zde dost zábavy, odešli do svých domovů a na toulky, aby si dali sloužit v zastrčených hospodách sklepnicemi a nevěstkami, jejichž rty musí býti pro všecky, a číšníky, kteří den za dnem nesou pokorně svou sudbu. Přišel a dívaje se na slečnu očima žádostivýma — jak mohlo rozhýření jej učiniti — začíná kývati rukou. Pak přistoupil konečně a řekl:

„Chce jít se mnou, kočičko?"

Neříkala nic.

A když opakoval tuto otázku — Ivan, který byl dokonale uctivým a naprosto pořádným číšníkem, — cítil pohnutí všeho svého nitra. Ruce se mu chvěly, a tak viděl na její tváři a tak cítil sám v sobě — věci začínaly nabývati duší a předměty, které vykonávaly léta svou službu a úlohu, které neměly než svůj hluboký, tajemný smutek z pohrdání a neúcty, věci, které také snily o obdivu, radosti a štěstí, věci, do kterých se dosud jen kopalo, aby

všecko přijaly spokojeně, — tyto věci se bouřily. Jejich smutek pronikl chladnou a tvrdou korou.

Nemohl jinak. Skočil k tomuto stolu a vzkřikl nahlas, velitelsky: „Pane —“

A uviděv oči pána, jenž jako by viděl div v tomto neobvyklém obratu hry, postřehnuv pak posměšek v jeho očích, posměšek nad vzpourou, která nebyla směšna, chopil ho za rameno, aby jím strčil rázně od stolu.

A pak tito poslední hosté, kteří dali pozdní život kavárně na hlavní třídě, nemohli neříkati si statečných slov vzdoru, nemohli nevzepnout se všemi silami. Ivan s nevěstkou, která nebyla dnes nevěstkou, musili najíti všechnu svou zapomínanou hrdost, ubité dny pokory, a musili zvednouti se konečně jako lidé, aby vyšli na ulici, když i pán, kavárník, jenž křičel, byl-li rozzloben, řekl svá slova.

Byli zavěšeni spolu. Za nimi zavřely se dveře. Všechno bylo malé, titěrné, nemohoucné nocí. Tma je činila statečnými, opuštěné ulice dávaly jistotu jejich vzpouře.

Byli zavěšeni spolu — ne, číšník a nevěstka, ale lidé, věci, které nabyly duší, a nemluvili nic. V jejich mlčení byla celá velikost jejich vzpoury, která byla pevná, jistá a nemohla tušit, nechtěla tušit, že kdesi za rohem, někde v jejich zápětí, nad nimi a před nimi chechtá se kdosi, přichází všednost, která se zeptá, kam chtí vyšinouti své loďky, které se pohybovaly v kolejích zvyku po ušlapané, třeba nemilé cestě, a které sami vyrvali najednou nad šeď minulých dnů.

Šli ulicemi ku předu, stále a zítřek na ně čekal; ale toho nevěděli při své statečnosti. Jejich hrdla byla plna výkřiků pro krásu vítězství člověka, které dnes viděly jejich oči.

IHS

Manuel Ugarte:

Povídky s pampy.[1]

Ze španělštiny přeložil *A. Pikhart.*

LÉČITEL.

Benito Marcas bydlel na konci města Tapalqué[2], v bídné chatrči, vybudované narychlo ze všelijakých zbytkův stavebních a podepřené o kmeny stromů; chatrče takové jsou v Americe jediným obydlím přemoženého a civilisací spoutaného Indiána.

Po obou stranách cest, které měnívá déšť v jedinou kaluž, a po nichž lze jíti jenom na pokraji u nopálových plotů, spatříte roztroušené chaty bývalých pánů pampy. U chatrče se kouří na železné trojnožce, pod kterou praskají polena, z kotlíku či konvice, v níž vře voda na mate[3], opodál na několik kroků stojí malý kůň hubených boků a vyčnívajících žeber. Kolem něho, přilákány trusem, pozobávají a shlukují se slepice, až je rozežene hnutí koně, zahánějícího moskyty ocasem.

V této polodivoké dekoraci v paprscích slunečních, pražících do planiny, podřimuje rodina otrhánků. Muži bývají téměř vždy urostlí a silní, měděné pleti a pyšných očí. Nosí boty s ostruhami, opasek, širák a po boku velký nůž. Ženy mají kartounové šaty a hlavu povázanou šátkem. Někde bývá několik bosých dětí, které si hrají či se perou. A hloučky ty, plné resignace, sedí kroužkem kolem ohně, hovoří líně a srkají kovovými trubičkami vonný odvar zeliny mate.

Benito Marcas byl z mírumilovných Indiánů, kteří se první podrobili dobyvatelům. Z původní kmenové povahy zachoval jenom duševní bystrost, se kterou odhadoval vzdálenost pouhým okem, poznával lidi po stopě a věděl, nač se která bylina hodí.

Nebylo v něm — jako v jeho sousedu Juanu Pedruscovi — dráždivosti, jaká přes všechnu tyranii trvá dosud v některých jako vzpomínka na svobodné zvíře.

Povaha Juana Pedrusca byla nedůvěřivá a nedůtklivá; Benito Marcas byl přímý a vlídný. Tento se dal získati civilisací a spokojoval se postavením podrobeného, onen v sobě uchovával hněv.

---

[1] Jihoamerická step. Překl.
[2] Vysl. Tapalke.
[3] Odvar zeliny, který se nalévá do tykvice a ssaje kovovou trubkou.

Když se vzpurným kmenům, které stíhalo vojsko, podařilo proniknouti až k městu, vyloupiti kostely a uprchnouti s kořistí šíleným tryskem přes pampu, zářily oči Juana Pedrusca radostí. Benito Marcas hleděl na malón[1] hněvivě a vykládal pološpanělskou hatlaninou, že jsou boje ty trestuhodny a že by lépe bylo míti rozum.

Oba podělkovali v době stříže po dvorcích v okolí. V měsících, kdy nebylo práce, pletl Pedrusco pilně opasky a Marcas chodil po planině, sbíraje podivné kořínky, které dovedl jenom on rozeznati. Z kmenů stromových či z křoví rostoucího kolem tůní vybíral léky, které smíšeny dle předpisův, jež zdědil po otci, vyléčily nejednu nemoc. Lidé jej nazývali léčitelem, a on si dával pojmenování to líbiti.

Tou dobou byl v Tapalqué jediný lékař, a venkované dávali přednost odvarům Indiánovým před přípravky z lékárny, snad proto, že v oněch tušili divné síly kouzelné.

* * *

Když Juanu Pedruscovi onemocněla žena, bylo první jeho myšlenkou, že by měl dojíti k Benitu Marcasovi a vylíčiti mu, co se děje. Ne, že by toužil po setkání se sousedem. Marcas se v mládí dvořil ženě Pedruscově, a ten dosud nezapomněl té příhody. Pravda, tehdy byla ještě svobodna a odmítla nápadníka, aby si mohla vzíti Pedrusca, ale to vše nebránilo, aby nepocítil nechuť, když vyslovil sokovo jméno. Marcas si vzal potom jinou a časem kyselost polevila. Ale přece dovedla Pedrusca k takovému kroku pohnouti jenom nemoc.

Chvíli váhal a potom švihl těžkým bičem koně svého po špinavých bocích a vyjel cvalem po cestě, která se stala posledními dešti neschůdnou.

Cípy červeného šátku, který měl na krku, poletovaly v slunci jako motýli nad statnými rameny Indiánovými. Pod kloboukem se širokou střechou leskly se vyčnělé líce, úzké čelo a dvě neklidné zvířecí oči třpytaly se těkavě jako čepel, kterou rychle ukrýváme.

Když přijel k obydlí Marcasovu, seskočil pružně, hodil koni uzdu na šíji a vstoupil. Protože mu nešel nikdo v ústrety, zatleskal a pronesl obvyklý pozdrav.

„Ave Maria . . .“

Mladá, sličná Indiánka vyšla do dveří a usmála se na příchozího.

Marcas přišel ihned ochotně. Byl to malý mužík zasmušilého výrazu, z vybraných Indiánův, kterým se jen nedostává školy, aby mohli závoditi s člověkem civilisovaným. Měl čilé oči, pravidelné rysy a v útvaru úst jakýsi ráz vybranosti a ušlechtilosti.

Bylo nádherné odpoledne; rovina se prostírala nekonečnou plání, postříknuta místem bídným stavením, stádem dobytka či jezdcem, který přerušoval linii obzoru silhouetou kentaura . . .!

[1] Kupa polodivokých Indiánů, kteří vpadají do měst a ničí vše, co dopadnou.

Marcas a Pedrusco usedli na bobek u ohniště, na kterém bublala voda v konvici, a počali srkati velké množství mate.

Lišili se od sebe velice. Oběma bylo kolem čtyřiceti, ale Pedrusco měl tvář všední, tvrdých rysův, a pevné tělo necivilisovaného siláka, kdežto Marcas jevil přirozenost jemnější, dokonalejší, jako by zbývající potomci kmene udržovali i po zániku jeho bývalé své kastovní příslušenství.

Pedrusco přijal doutník a vylíčil, jak se nemoc jeví.

Na začátku to byl bezvýznamný zánět na pravé paži; trochu to vadilo při pohybech, někdy to ostře a dlouho bolelo. Ale nemocná hubeněla, měla horečku a pozbývala chuti a spaní. Rysy obličeje jejího se měnily. Paže opuchla, kůže se napjala a leskla se. Včera se jí nad loktem provalila rána. A teď nemůže ani pracovati, ani sebou hnouti.

Zdálo se, že Marcas uvažuje. Případ byl vážnější, než se Pedrusco domníval. Dopili poslední mate stojíce, Marcas osedlal koně a vyjeli.

* * *

Na pampu se zvolna skláněla noc a pod oblohou plnou mraků vládlo slavnostní ticho amerického stmívání. Země, místy zkrvavená posledními záblesky slunce, splývala na obzoru s oblaky, a opar podvečera zvyšoval smutek ojedinělých stromů, bídných domků a opuštěných cest, na nichž se zlověstně ozýval divoký řehot koní.

Chata Pedruscova nebyla od chaty Marcasovy příliš vzdálena, a dojeli tam ještě, než se setmělo.

V šedivé, páchnoucí světnici, jež byla zároveň ložnicí i jídelnou, bylo rozestaveno trochu nábytku, ze kterého se skládala výbava manželův. Strop byl tak nízký, že se ho téměř dotýkali hlavou. Podlaha byla upěchována z hlíny.

Nemocná, statná Indiánka, dosud mladá, ležela na slamníku zachoulená do šatů, a zkřivený její obličej jevil přes veškeru bolest divokou energii.

Marcas vzal lojovou svíčku, hořící na stole, a přistoupil s ní k loži. Černé splihlé vlasy ženiny se zamodraly v náhlém osvětlení. Prudkým namožením sil vstala a nepozvedajíc očí, aby pohlédla na příchozího, beze slova a ledovým pohybem odkryla nahou ruku, na níž byl u lokte vřed.

Marcas klekl u lože, aby lépe viděl. Kostnatými prsty stiskl ránu, a z té se vyřinulo trochu žlutavého hnisu . . . Potom se opřel o její ruku, a nemocná stěží zadržela zabědování . . .

Když vyšli do kraje, který měsíc úplně zalil září, chtěl se Pedrusco něco zeptati, ale Marcas mu v tom zabránil a odvedl jej dále, aby je nemocná nemohla slyšeti . . .

„Je to zlý vřed,“ řekl potichu.

A vysvětlil, jak vzniká taková nákaza, jak vnikne do krve a jak ji úraz či přílišné namáhání přivede na povrch těla. Nemoc nevězí

v kůži, ale uvnitř ve svalech, které se nejdříve zanítí, potom naplní vodou a na konec rozežerou rakovinou . . .

Indián pohlížel na léčitele znepokojen.

„Ale přejde to?“ řekl, jako by celý ten výklad byl zbytečný.

„Nevím,“ odvětil Marcas starostlivě, „vězí-li nemoc jenom v paži . . . najisto . . ., ale je-li v celém těle . . .“

Pedrusco vzhlédl udiveně. Cože? Což nelze vyhojiti malinkou ránu, která je velká jen jako nehet? Což není odvaru či masti, která by ji zmohla?

V divošském jeho mozku vznikla myšlenka, že je v tom zrada. Léčitel, který se proslavil v celém kraji obratností, najisto ví, jak zmoci nemoc tak nepatrnou. Kmitlo mu hlavou, že se chce Marcas pomstíti za porážku v lásce.

Počal tedy doléhati na odpůrce a hleděl dosíci slibu nějakého.

„Ale ty ji přece dovedeš vyléčiti . . .?“ řekl, hledaje ve tmě oči bývalého soka.

„Učiním, co dovedu,“ odvětil léčitel, vyskočil na koně a odjížděl.

„Učiníš, co budeš chtíti,“ pomyslil nedůvěřivý Indián, kterému náhlé toto podezření utkvělo v mozku.

Marcas byl bystrý, vytušil, co se děje, a odjížděl pln trpkosti. Pedruscova žena, pro kterou před více než patnácti lety na okamžik zaplanul, byla mu naprosto lhostejná. Oženil se, měl dvě děti, a život jeho se bral jiným směrem. Skorem si ani nevzpomínal, že v dalekých dobách mládí způsobilo mu odmítnutí krátkou nepříjemnost, která brzy přešla, a na kterou si nikdy nenaříkal. Ale trápilo ho pomyšlení, že jej může někdo pokládati za schopna takového bídáctví . . .

* * *

Přes to však zaklepal den na to časně z rána na dveře Pedruscovy chaty. Přinesl několik bylin, které — jak řekl — měly ránu vypáliti. Důstojně a obřadně upravil byliny a zvolna je uvařil na ohništi. Potom vymyl a ovázal ránu, dal několik příkazův a odešel, hledě se vyhnouti sousedovým dotazům a naléhání.

Po celý týden přicházel co den ve stejnou vždy hodinu a zkoušel různé odvary, jež však neúčinkovaly. Vřed se stále více rozlézal, nemocná slábla, a celé tělo jakoby chromlo. Marně užil léčitel všech svých prostředkův. Masti a náplasti jeho dovedly jen zmírniti bolest. Primitivní jeho hojičství, založené na podání a užívající prostředkův pročišťujících, nedovedlo zápoliti s rakovinou, které by nevyléčil ani nejznamenitější lékař.

Když jednou ráno odcházel, zastavil si jej Pedrusco a zle se do něho dal. Jaké to má léky, že dovedou nemoc jenom zhoršiti? Myslí si snad, že si smí pohrávati se životem? On, Pedrusco, toho nesnese! Miluje ženu a dovede ji ubrániti.

Marcas hleděl vyložiti mu to a utišiti jeho hněv. Doznal, že nic nezmůže proti nevyléčitelné nemoci. Řekl, že učinil, seč byl. A pochopuje, jaký boj burácí v mužovi, rozhodl se, že už nepřijde. Od

toho dne se Pedruscovi vyhýbal a trávil v samotě ubohý, temný život člověka polo civilisovaného, polo barbarského.

* * *

Uplynul měsíc a Marcas nebyl s to, aby na příhodu tu zapomněl. Jednou večer ulehl později než obyčejně, a zdálo se mu, že slyší u chaty nějaký šramot. Pes štěkal způsobem nezvyklým. Jako by se někdo hleděl dostati k obydlí . . .

Marcas nařídil ženě, aby byla ticha, chopil se dlouhého nože a číhal ve stínu . . .

Nastalo na okamžik ticho, jako by přicházející se na chvíli zarazil u zamčených dveří.

Léčitel tušil, nevěda sám proč, že se jde Pedrusco pomstit. Poddal se všemu. Utéci neměl kudy. Jediným východem byly dvéře, a za dveřmi hrozilo nebezpečí.

Silná ruka hleděla vylomiti zámek, který odolával více, než se Marcas nadál. Když konečně povolil a dveře se rázem rozevřely, ocitli se oba mužové tváří v tvář osvětleni stejným paprskem měsíce...

Marcas by mu byl rád vše vyložil, přesvědčil ho a vykřikl pravdu, která se mu drala do hrdla, ale jediné slovo vzbudilo v něm veškeru atavistickou divokost.

„Zbabělče!“ zvolal na něho Pedrusco vida, že váhá.

Nezdržel se už . . .

Oba Indiáni se divoce na sebe vrhli, objali se a svíjejíce se, zahryzli se do sebe instinktivně. Paže se svíraly, až v nich praskalo, a Marcas, který byl slabší, padl . . . Pedrusco se udržel na nohou a vrazil do něho třikráte dýku.

Ozvalo se zabědování . . . jen jediné . . . a ve velebném tichu pláně nastal zase klid. Ledový kulatý měsíc vysílal nebeskou záři na spící zemi. Člověk by řekl, že se nestalo nic, a že celý výjev byl viděním, které vítězný jas zaplašil.

Když se Pedrusco chystal, že uprchne, ozval se z vnitř domu výstřel. Žena ubitého se chtěla pomstíti, ale ruce její byly neobratné a vrahovi se podařilo utéci. Indiánka vyběhla za ním, ale zahlédla jenom silhouetu jezdce, mizící v temnu.

Prchalo to barbarství po pláni bez mezí, která se prostírala tichem jako věčnost.

DIVOCÍ KONĚ.

Telegram, kterým nás číšník překvapil za svítání, zněl prostě: „Don Antonio a Margarita onemocněli.“

Ale Julio se polekal, oblékl se narychlo, dal si podati účet, zanechal řízení, které nás přivedlo do města, a rozhodl se, že bez meškání odjede.

Estancia[1] ležela třicet leguas[2] od Cármen de Areco, na místě

---

[1] Jihoamerické označení dvorce.
[2] Španělská míle, kterých tvoří sedmnáct a půl jeden stupeň.

odlehlém a divokém; bylo to za oné doby poslední civilisované sídlo na pampě. Abychom se tam vrátili, bylo nám ujeti osm hodin ve vlaku a šest v dostavníku. Potom přestávala veškera veřejná doprava, a bylo nezbytno opatřiti si koně a ujížděti cvalem ještě pět hodin přes mokřiny a pustiny.

Ve vlaku jsme spolu nepromluvili slova. Lokomotiva chrlila oblaky kouře nad pláň bez mezí, na níž se pásla ohromná stáda. Pestrý koberec roviny se rozkládal bez jediné vlny jako klidné moře až po obzor.

Ale vznešená vážnost té podívané nebyla s to, aby uklidnila můj nepokoj. Snažil jsem se představiti si, co se stalo.

Juliův otec byl statný muž, který od svítání jezdil koňmo po svém statku. Z ničeho nebylo lze dohadovati se nemoci v tom snědém obru pružných údův, jehožto vřelé krvi španělské dodala ještě ohně divoká země.

A Margarita, Juliova sestra, bylo děvče zdravé, hluboce černých očí, a bylo zřejmo, že jí příroda udělila nejzdravější mízu. Byla téměř stále oděna jezdeckým krojem a jezdila o závod s muži, provázejíc je na cejchování dobytka[1] nebo na stříž; vlasy měla stočeny tvarem hada, červený květ v ústech a v očích záblesk slunce a radosti.

Činil jsem tisíceré dohady, ale nepodařilo se mně domysliti se, co se mohlo přihoditi dvěma bytostem, které se zdály určeny dlouhému, šťastnému životu. Jenom jsem si dovedl představiti, jak asi se poděsila matka a manželka, vidouc, že dopadl do klidného jejich života dvojí blesk neštěstí.

Když dojel vlak do Sarmienta, chvátali jsme na místo, kde jsme doufali zastati dostavník; ale venkovan jakýsi nám pověděl rozvláčně a s hojnými podrobnostmi, že se vůz porouchal a že bude moci vyjeti až na večer.

Julio se odmlčel úplně a počal se zvolna procházeti pod nádražím.

Lilo jako z konví, a ulice vesnice byly plny bahna, karakterisujícího Jižní Ameriku, ve které nedostatek štěrkování má za následek, že se cesty mění v bahniska. Jedoucí vozy ostavovaly hluboké koleje, a protože tam některé uvázly, bylo nutno dáti k nim přípřež, aby je vytáhla ze zmoly.

„Snad je nám to souzeno . . .“ řekl Julio tiše a pověrečně, „zdá se, že se nám staví příroda na odpor . . . a že nám chce někdo překaziti cestu . . .“

* * *

Jakmile jsme vstoupili na dostavník, usedl do kouta a promluvil jenom několik slov slibuje peníze vozkovi, švihne-li do koní.

Cesta byla horší, než kdy jindy. Na každém záhybu byly velké kaluže, které nám bránily, abychom se dostali dále, a bylo nám činiti velké okliky. Vozka proklínal nepohodu nářečím jihoamerických

[1] Žhavým železem, aby se označilo, čí je. Překl.

venkovanův. Déšť pronikal skulinami vozu. Vítr ohýbal stromy. Chvílemi zaburácelo mohutné zahřmění, dunící v samotě. A dostavník se bral středem tmy pozvolna v před, a jeho dvě žlutavé svítilny vrhaly kalné světlo na bahno.

Do poslední vsi jsme dojeli o jedné s půlnoci, a v tu hodinu se zdálo téměř nemožno najíti koně. Kdosi nám ukázal hospodu, a my klepali na její vrata marně. Nikdo neotevřel. V ulicích vsi byla úplná tma . . .

Julio se rozhodl, že zajde na stanici venkovské stráže, a dal vzbuditi desátníka, kterého znal, protože mu často poskytl útulku na dvorci. Požádali jsme ho, aby nám zapůjčil dva koně. Desátník se na začátku zdráhal, ale protože jsme mu prokázali často laskavost, povolil na konec.

Za několik minut neklidní koně osedláni. Bez jediného slova jsme se vyřítili tryskem do tmy, nedbajíce cest a snažíce se ujížděti rovně k domovu.

* * *

Nic se nerovná hrůze toho nočního úprku v lijavci po neznámých lánech . . . Chvílemi jsme cválali v kalužích, jindy se zvířata, pronikajíce zrakem tmu, zastavovala náhle před drátěnou ohradou. Nejednou nám bylo sesednouti a rozsvítiti — přes veškeren vítr — voskovou sirku, abychom poznali, kde jsme. Bláto nám sáhalo po kolena. Ledový chlad nás mrazil do kostí. A každý blesk, který šlehl temnem, nám ukázal zoufalé panorama, ve kterém se zvedaly holé stromy jako nahé paže . . .

„Popilme si . . .“ opakoval Julio neústupným hlasem, který zazníval jako volání o pomoc.

A pobodli jsme divě koně ostruhami, jako by nás někdo honil... Koně uháněli a skákali přes kaluže a ploty, poháněni noční hrůzou.

Časem se mi zdálo, že slyším za námi cval. Byla to nesmyslná myšlenka, ale bál jsem se něčeho, co jsem nedovedl označiti. Nevida nic pod nohama ani nad sebou, ani kolem, pociťoval jsem jakýsi strach a připadalo mi, že nenajdeme nic před sebou, že jsme nezůstavili nic za sebou, že se koně nedotýkají půdy . . . a že budeme věčně cválati prázdnem jako mátohy . . .

Náhle ustal déšť, a svěží zápach vlhké trávy nám jevil, že jedeme po vzdělaných pozemcích. Dvůr nemohl již býti daleko . . . Ale pomyšlení, že dojedeme, mne bezděky děsilo.

Když jsme se ocitli u prvního plotu statku, odstrčil Julio závoru, aniž sesedl, a ujížděli jsme dále. Odtud bylo k domu ještě půl hodiny. Koně počali chabnouti, ale my je bodali zoufale do slabin, takže uháněli dále řičíce žalostně; ubohá zvířata nevěděla, proč je týráme.

Když jsme vyrazili ze smrkového hájku, uhlídali jsme nejprve světla ve stavení. Budova mizela ve stínu; bylo viděti jenom obdélníky světla v oknech.

Odstrčili jsme závoru v novém plotě, vjeli jsme do zahrady, a první zábřesk denní počal svítati na obzoru, když jsme se ocitli u domovních dveří.

* * *

Juliova matka nám vyšla v ústrety, padla nám do náručí a nemohla promluviti. Julio ji rozčileně odstrčil . . . otevřel dvéře a něm, pomaten, jako by nechápal, co se kolem děje, vstoupil do salonu...

Prostřed pokoje stály dvě rakve, obklopené voskovicemi a lidmi ve smutku.

Chtěl se vrhnouti na mrtvoly, ale my skočili k němu a zabránili jsme mu to.

Nastal strašlivý zápas, za kterého nám pověděli trhanými slovy, co se přihodilo.

Margaritin kůň se v náhlé zuřivosti zplašil u křovisk vroubících potok a unášel ji přes pole k obzoru. Don Antonio pobodl svého koně ostruhami a hnal se za ní, aby jí pomohl. Z domu je sledovali zraky na závratném tom úprku. Don Antonio pozbyl rovnováhy a spadl, když se nahnul, aby zachytil dceřina koně za uzdu. Margarita unášena dále sama . . . Na začátku se držela a hleděla zadržeti zplašeného koně . . . Potom seskočila . . . Noha jí uvázla ve třmeni . . . A kůň letěl dál . . . a tělo naráželo na stromy a kameny, až prudký pohyb zbavil koně břemene, které vlekl. Skočil pružněji a zmizel s druhým koněm na rovině. Když jim přichvátali na pomoc, Antonio dokonával — a z Margarity byla hromádka krvavého, ubláceného masa.

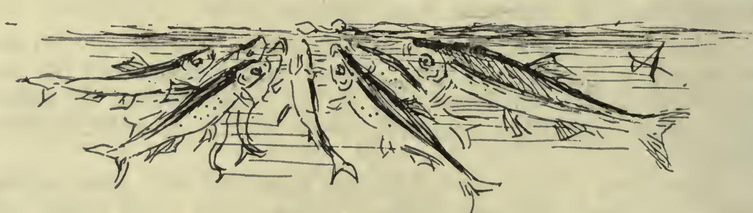
Julio podrobnosti neposlouchal. V očích mu šlehl blesk šílenosti; přistoupil k otevřenému oknu, utíraje si čelo.

V dálce zavěsilo slunce svůj rudý čínský lampion na prahu dne, dotýkajíc se téměř půdy. Stádo divokých koní s vlající hřivou uhánělo k severu v náhlém děsu, jaký v nich na pampě vzniká.

Mezi nimi běželi dva pod sedlem a s uzdou . . .

Když je Julio spatřil, škubl sebou prudce, chopil se karabiny visící na stěně a zaměřil. Ozvaly se dva výstřely a zaduněly temně v mlčení pokoje, v němž bylo dvé mrtvol. Jeden z koní padl a váleje se na pláni, ostře zařičel. Druzí v dálce zmizeli . . .

A Julio jako kolos přemožený tvrdostí přírody dal se konečně do pláče a zahrozil jim pěstmi.

Emil Tréval:

Pěna.

Román.

(Pokračování).

II.

Odborná učitelka Herma Mayová kráčela parkem králenským v průvodu dvou slečen, Libuše a Minče Přítočných. Od černého smutečního šatu učitelky odrážely se svěže světlé obleky a rusé vlasy mladých sester.

Hubený katecheta Beránek dohonil dámy a představil jim svého průvodce, černokadeřavého učitele Rokytníka z Prochomut.

„Kde máte dioskura?“ tázala se učitelka katechety.

„Tintíšek není patrně daleko,“ odvětil katecheta. „Dovolí dámy, abychom je kousek doprovodili?“

„Bude nás těšit.“

Na zatáčce cesty přihopkoval drobňoučký professor Artuš Tintíšek. Pohyby jeho byly prudké, křečkovité, úbor elegantní, v zápěstí zvonily mu náramky. V řeči prskal a šišlal.

I on se připojil. Katecheta představil Rokytníka.

„Kniha ‚Ambrosia a nektar‘, tuším,“ řekl Tintíšek nonchalantně, pohlcuje očima slečnu Libuši. Mírný výstřih šatů slušel znamenitě vyvinutým jejím tvarům.

„Jsem potěšen, že mé básně znáte, pane professore,“ děkoval Rokytník.

„Četl,“ huhňal professor blahosklonně, „dobré — místy velmi dobré!“

„To jest velký úspěch,“ řekla slečna Mayová. „Pan professor je tak sečtělý, že se mu už nic nelíbí.“

Rokytník pohlédl do snědé tváře učitelčiny. Nos červenal se jí nehezky, brada její byla široká, jako u muže, na spodním rtu modral se jí krevní nádorek.

„Já mám ráda poesii a ideály,“ zahovořila slečna Minča ostrým hlasem a sáhla si na sveřepý orlí nosík.

„Pochopuji, slečno,“ obrátil se k ní Rokytník.

„Ó, mám památník,“ hlásila slečna Minča, „plný poesie.“
„Hlouposti!“ durdila se slečna Mayová.
„Slečna Mayová nevěří v ideály, ať si mužské, nebo ženské,“ káral katecheta.
„Nesporno je, že ženy jsou výkvětem lidstva,“ šveholil professor, nakláněje se k slečně Libuši.
„Výkvětem, dokud nepřiletí brundibár,“ rouhala se učitelka. Professor rozpřáhl ruce jako křídla.
„Žena — toť cit — krása, láska! — Ledovec! Až do oblak vypjatá a na úbočí růže a révy. Pod korou pak věčný žár lásky!“
„A já pravím, že ženy jsou zrovna tak plytké, nízké a polygamní jako muži!“ A učitelka zasmála se jako když holub bublá.
„Vy zlá!“ hrozila jí Libuše.
„Protestuji!“ zvolal professor.
„A já přece v ženy věřím,“ prohlásil katecheta.
„Věřiti je ovšem vaše živnost,“ odsekla učitelka.
„Jemnější cit než u muže, nelze přece ženě odepříti,“ prostředkoval Rokytník.
„Výborně!“ vypískla slečna Minča a rychle se pleskla přes ústa.
„Cit?“ odtušila učitelka, „ne! Řekněte pud. Pud ještě není pochopení, a kdo vše podřizuje pudu, je živočich a zlý živočich!“
Slovo „zlý“ vyrazila jako výstřel.
„Slečna je misogyn,“ řekl katecheta.
Hudba v pavillonu hrála předehru k valčíku. Táhlé, vážné zvuky.
„Jaký to obr,“ upozornil Rokytník slečnu Minču na pána, jenž kráčel proti nim.
„To je pan Bouza. Otec jeho má u nás v Lánsku továrnu na hračky.“
„Na hračky?“ divil se Rokytník. „S tím polským knírem je jako — Žižka.“
„Žižka, který hraje na citeru,“ smál se katecheta.
„Chudáček!“
Byla to přísná učitelka, která slovo to tak měkce vyslovila.
Rokytník zadíval se na ni a postřehl první úsměv na její tváři.
„Dobrý den!“ zvolala učitelka. „Nepůjdete s námi?“
„Kam, prosím?“
„Jen tak, procházkou.“
„Nebudu-li panstvu na obtíž — dovolíte-li — byl bych tak smělý — hahaha!“ koktal Viktorýn Bouza ukláněje se všem. Katecheta seznámil ho s Rokytníkem.
„Ráčíte míti smutek, slečno?“ obrátil se Bouza k učitelce.
„Máti mi umřela. Víte přece.“
„Ah pravda, odpusťte, prosím!“
„Žijete, pane Bouzo, jako bez vědomí.“
„Ano, hahaha! Vskutku!“
Smál se, jako když měď láme.
„Tak co, holky?“ houkl se spodní pěšiny rudobradý, široký muž.
„Tati!“ upozornila Minča sestru.

„Mám žízeň, nepůjdeme?“ volal otec.

„Půjdeme,“ svolovala Libuše.

„Ale ne, ještě chvílenku, tatínečku zlatý,“ žebronila Minča.

„Tak tedy přijďte za mnou, k Holmanovům,“ svoloval otec Přítočný. „Má úcta vespolek!“

„Nejste tu asi dlouho,“ vyzvídala slečna Minča od Rokytníka.

„Prochomuty jsou má prvá stanice, slečno.“

Ale v zápětí odvrátil se Rokytník a tázal se Bouzy.

„Kdo pak je pán s vyholenou bradou, na cestě pod námi?“

„Nemohu sloužiti, prosím,“ odvětil Bouza.

„Styďte se,“ káral ho katecheta. „Což neznáte Vítovského?“

„Našeho slavného romanciéra?“ dodala učitelka.

„Innocenc Vítovský?“ divil se Rokytník.

„Má notářskou kancelář na novém náměstí,“ dodal professor.

„A co o něm soudíte?“ tázal se Rokytník.

„Ctihodná mumie!“ řekl professor lakonicky. „Měl by mlčet.“

„Je příliš jasný, a to není moderní,“ persiflovala učitelka.

„Příliš dokresluje,“ klassifikoval professor.

„A to není moderní?“ divila se slečna Libuše.

„Moderní je jenom nápověd,“ poučoval Rokytník, „ať se čtenář přičiní a doplní si věc sám!“

„Měl byste mu to říci,“ vyzývala učitelka.

Professor máchnul rukou.

„Tlustokožec! Vypíná se jako Lucifer.“

„Do poprsí, pánové,“ vysvětlovala učitelka. „Spisovatel, co chcete? Člověk nemůže vědět, nezachytí-li někdo jeho slovutnost do fotografického přístroje.“

„Bravo!“ přisvědčoval katecheta. „Poeto, Lionardo Rokytníku, nezapomínejte, že i vám může postavena býti herma.“

„Proč jen herma?“ durdil se Rokytník.

„Jejé! Slečna učitelka!“ vyprskla Minča. „Ona se jmenuje Herma.“

„To je socha, poprsí, slečno,“ vysvětloval professor. Slečna Minča se zastyděla a zůstala pozadu. Když Rokytník nezůstal u ní, hodila urputně hlavou a zmizela.

„Vy byste měli choditi spolu,“ ukazoval katecheta na professora a Bouzu, kteří se ocitli podle sebe. „David a Goliáš!“

„Mlč, Honzo!“ odbyl ho professor a rychle sehnul se pro růži, která slečně Libuši z pod pasu vypadla. Podával jí ji, div nekleče.

„Myslím,“ řekl Bouza zvolna, „o panu Vítovském — myslím —“

„Co pak se vám rozleželo v hlavě?“ pomáhala mu učitelka.

„Myslím, že vůči tak zasloužilému spisovateli, ač jsem od něho nic nečetl, se nepatří —“

„Víte, pane Bouzo, co se nepatří?“ přerušil ho professor sveřepě, „otvírati někomu dvířka úmrlčího vozu a zváti ho, aby vstoupil.“

„Ty se stáváš nemožným, Artuši,“ napomínal katecheta.

„Pan Bouza má pravdu,“ ozvala se slečna Libuše. „Vítovský je zasloužilý a nešťastný. Je od paní rozveden a opuštěn.“

„Sekant asi," usuzoval professor, popuzen měkkým tónem hlasu Libušina.

„Nepřítel feministických snah," přidal Rokytník.

„Je protivně formální," dotvrdila učitelka, mířic na Libuši. Každé slovo jeho je oděnec s vysokým chocholem a falešnou vlajkou. Je hrd na to, že dvě, tři věci od něho jsou přeloženy. Do polštiny, prosím!"

„Neráčíte ho míti ráda?" divil se Bouza.

„Proč bych měla — huhuhú!"

Smála se do hlásky u.

„Nesejdeme s Olympu k lidem?" navrhoval katecheta, ukazuje dolů k hudebnímu pavillonu.

„Jděte jen," propouštěla ho učitelka.

Katecheta vzal professora pod paždí a téměř násilně ho odváděl. Ohlížel se na slečnu Libuši, kterou si zase vedla slečna Mayová.

„Kde pak je sestra?" ohlížela se Libuše.

„Podíval bych se po slečně Minči," nabídl se Viktorýn Bouza.

„Když budete tak laskav!" „Hrají valčík, najdete ji v sále," řekla učitelka, tisknouc Bouzovi ruku na rozloučenou.

Rokytník připojil se k Bouzovi.

„Zajímavá slečna," řekl.

„Kdo, prosím?"

„Slečna Mayová."

„Je velmi hodná," přisvědčil Bouza horlivě. „A velmi vzdělaná!" Odrážel již předem nějaké neuctivosti Rokytníkovy. Mladý učitel se mu nelíbil. Tak mlád, a již tak sebevědomý! A uctívání nedokreslenosti také se mu nelíbilo. Byl pro solidní, dokonalou práci ve všem.

„Ale professora Tintíška nemá ráda," pravil Rokytník. „Viděl jste, jak mu překážela u slečny Přítočné?"

„Pane učiteli, slečna Libuše je přítelkyně slečny Mayové. Jsou jako sestry."

„Ale vám, pane Bouzo, by ji spíše přála."

„Mně?" lekl se Bouza. „To ne! Slečna Libuše je bohata."

„Bohata? Opravdu? Kolik asi?"

Jako příval hrnuly se otázky Rokytníkovy.

„Tolik — prosím — že si slečna může vybrat toho, koho bude chtít — a sobě rovného."

Rokytník pohlédl na Bouzu. A zdál se mu skutečně ku slečně Libuši nerovným.

„A pak," dodal Bouza, „já se nemíním ženit. Jsem vdovec."

„A složil jste slib — že?" smál se Rokytník.

„To ne," bránil se Bouza, popotahuje si kníry. „Jak bych to řekl — je to dlouhé — až někdy jindy."

„Těším se."

Došli ke střelnici. Bouza nahlédl oknem do taneční síně, Rokytník vešel přímo mezi tančící.

Za chvíli vyběhl ze sálu student Josef Končíř. Spěchal kol Bouzy nevida ho.

„Josífku!“

Neslyšel. Mračil se jako kakabus a ten tam.

Hudba utichla, párky vycházely. Vyšla i slečna Minča s učitelem Rokytníkem. Hovořili vesele. Viktorýn se k nim nehlásil. Však Rokytník slečnu sám dovede.

Vyšel ze zahrady nejkratší cestou k Lánsku. Teprve za městem u řeky vydechl.

Byl horký červencový večer, břeh dýchal mdlým puchem bahna. Vlaštovky hrotem křídel téměř ryly hladinu vodní. Řeka plížila se k Týnci vzedmuta dvojím jezem a téměř beze spádu. Listy stromů dusil šedý poprašek. Topoly u mlýnu týneckého ani nezaševelily.

Rozespalé myšlenky Bouzovy zalétaly, kam se jim chtělo. Do minulosti.

Tři léta!

Přeletěla nad ním jako ta řeka, a on jako by byl kamenem na dně. Pušky, šavle, figurky — spolky, korsa, zábavy. A dlouhé, dlouhé spánky. To byl jeho život v Lánsku.

Otec se brzy zapracoval do závodu. Volf, od něhož závod ukoupili, prostředkoval jim s počátku nějaký obchod, zboží šlo do Norimberka a Vídně. Ale pak rozšířil Volf svůj konkurrenční závod v Klingentalu saském a nepomáhal již. Viktorýn cestoval a pracoval pro firmu sám.

Bál se nejvíce samoty. Jen ve hluku, v hovoru lidí bylo mu snesitelno. Při nepohodě, když nemohl do města, pracoval u kameníka Havránka v Lánsku. Tesal tvrdý kámen, až pot s čela se lil.

Utíkal sám před sebou. Těch příznaků nemilých — matky, Berty! A ještě více toho pokušení: modelovati, tvořiti. Sochy kynuly mu z šerých koutů, mramor svítil, pískovec žloutl!

A přece přísahal, že tři léta nebude modelovati. Tři léta!

A náhle ta lhůta prošla. Zase mohl. A jako by mu bylo líto, že mohl. Odkládal stále dáti se znovu do zapovězeného ovoce. Otec přijal velkou oběť jeho chladně. Přijímal synovu pomoc, ale proto sám pracoval od rána do noci. I on jako by tím udolával lítost.

Opatřil si zase holuby, a Viktorýn sestrojil jim srub s důmyslnou uzavírkou proti dravcům.

K večerům utahoval se s otcem do jizby. Založil rodinnou kroniku a vpisoval, co mu otec do zevrubna vyrozkládal, nebo co sám zažil. Vlepoval do knihy zajímavé zprávy z novin, zapisoval i neobyčejné sny.

Četl málo, ač knih od slečny Mayové měl dosti, ale za vlahých večerů hrával v zahradě na citeru.

Otec čítal ve svém věčném slovníku naučném.

Ve společnosti pobýval Viktorýn rád, ale spíše poslouchal, než se hovoru účastnil. Ani otec nechodil tak pravidelně do hospody jako v Táboře. Jen jednou za čtrnácte dní zahrál si v Končířově hospodě v karty s mlynářem Weyrauchem a Čechem, otcem paní Přítočné.

Při domě u Lánska zřídil si zahradu, zasadil do ní tytéž květiny, které nebožka matka milovala. Ani na karafiáty a majorán, které Berta pěstovala, nezapomněl. A z kamenů sestavil si zase své miniaturní město. Zamiloval si v zahradě ptáky a opatřil si flobertku na kočky. Na myši políčil jed.

Vedl takový život — neživot.

Zadunění ve výši protrhlo osnovu jeho myšlenek. Rozhlédl se. Byl na záhybu říčního údolí za Týncem. Nebe zetmělo se šedivými mraky. Nad věží týneckou kmitl se krvavý blesk a nový třesk zabouřil ve valících se mračnech.

Viktorýn se zastavil. Do Lánska měl dobré půl druhé hodiny cesty. Prudký vítr se zdvihl, bílá smršť pachu a stébel zavířila, řeka ztemněla a zahučela zhluboka.

První krápoty zadupaly hluše do prachu a povadlé trávy na palouku. Les nebyl daleko, ale již se to počalo sypati s praskotem a jekem na zemi.

Viktorýn zaběhl do úzké propusti pod náspem železničním. Kalným závojem vody jako by zahlédl od lesa bílou postavu. Zablesklo, a nyní poznal určitě. Nějaká žena, tmavý šat přes hlavu, bílou spodničku vlající a náhle přívalem přilípnutou. Inkarnát plného, mladého těla prosvitl, zavlnil se v úprku. A blesk za bleskem, třesk za třeskem.

Nahá žena zjevila se v černavě. — Viktorýn poznal Isu Loslegerovou, vychovatelku od kupce Ehrenrota z Králenska. Chodila ke kollegyni v rodině mlynáře Weyraucha v Lánsku.

Zakýval, houkl. Ani nepohlédla v jeho stranu, jen kvapem unikala. Závoj deště ji pohltil jako přízrak tmavé komory.

„Jaké to jadrné tvary . . !" řekl si Viktorýn sleduje ji lačným pohledem umělce. „Jako michelangelovských bojovníků pisanských."

Vzpomínka na jinou nahou ženu, jak vytáhli ji před ním z Dunaje, ozvala se vzdáleným souzněním. Ozvala a zajihla teple.

Bouře odtáhla k východu ku Chlumu, a údolí zase prohlédlo. Než došel k lánskému mostu, bylo zase sucho.

Za mostem potkal otcovu komptoiristku Hortensii Hejholovou. Protivilo se mu děvče to svou fintivostí a divokým účesem koudelových vlasů.

Podávala mu depeši. Že poslal ji starý pán za synem.

Bylo nutno jeti do Prahy za obchodem.

„Děkuji, slečno!"

„Je to tedy vyřízeno?"

„Docela, slečno, děkuji!"

Obracejíc se, hodila plnými boky. Tak byla již vyvinutá! A přece vstoupila do obchodu s krátkými sukněmi.

Obrátila se, chytila jeho pohled — lstivá —!

„Vím, že jsem mladá a již žena," pravily její oči.

Viktorýn zvolnil krok, aby se nezdálo, že ji sleduje. Předejíti ji si netroufal.

K ránu před odjezdem vzpomínal Viktorýn prudce na Isu a na Karlu. Obě mu podivně splývaly.

Kdyby jen rozuměl ženské duši! Každý snad lépe ženám rozumí, než on. A ženy snad lépe životu rozumějí než muži.

Kráčeje Holešovicemi, minul kamenickou ohradu s náhrobky. Do očí padl mu štítek se jménem Foltýn. Ach, jeho Foltýn! Četl v novinách, že dostal cenu římskou. Je asi v Italii, dosáhl po čem toužil. A on?

Ne, ani on ještě není mrtev. Tři léta ovšem nepracoval — ach, raději nevzpomínati! Musí pracovati! Námět by měl, Isu Loslegerovou v bouři. Ale je to umělecké vzrušení, či jen horká krev? Je mu teprve třicet let — a žije bez ženy!

Aby tomu přišel na kloub, zašel do vinárny. Pobavil se s ochotnou číšnicí a neochabnul. Nebyla to tedy krev.

Pozdě večer jel domů. Bylo mu divně přítulno. Moci pohovořiti s někým, s mužem nebo raději se ženou.

Pohlédl na dívku, proti němu ve voze sedící. Byla ve smutku, tvář měla ve stínu, vlasy nějak hladce, nemoderně přičesány. V šeru měla cos ostrého, kamenného ve tváři, a to se Bouzovi zrovna líbilo.

Tázal se jí, kam jede.

Ulekla se a schoulila. Pohled její byl nehezký. Teprve za chvíli odhlesla, že do Králenska k sestře.

„Polekal jsem vás, slečno?“ omlouval se Bouza.

„Ne!“

Ale viděl, že nemluvila pravdu.

„Pojedeme spolu,“ odtušil. „Mnoho zábav tam nyní není,“ dodal po chvíli.

„Nestojím o zábavy.“

Teprve nyní uvědomil si její smutek.

„Zemřel vám někdo, slečno?“

„Matka.“

„Lituji vás srdečně.“

Přikývla hlavou. Černé vlasy její zaleskly se v blikavém světle lampy modrým přísvitem.

Minuli stanici, v níž nahrnuli se dělníci do vozu, a zase jednu, na níž dělníci vystoupili.

„I já jsem zažil úmrtí v rodině, nedávno,“ řekl Bouza.

„Také matka?“

„Ano, slečno. A před tím zemřela žena. Jsem vdovec.“

„Lituji vás!“

Zaznělo to do sluchu přitmělým zvukem starých houslí. Takový sympatický hlas, konejšivý.

„Ach, slečno, jest málo lásky na světě,“ povzdechl Bouza.

Neodpověděla. Ale on ani na odpověď nečekal.

„Kolik lidí pravé lásky za celý život ani nepozná!“

Zabolela ho vzpomínka na Bertu.

„Vidíte, slečno, dva žijí spolu — muž a žena — a přece lásky nepoznají. Stojí-li pak za to žíti?“

Zamlčel se, a když neodpovídala, dodal: „Nestojí!“ Věřil, že

řekl novou pravdu. Železné osy a loukotě na kolejích přisvědčovaly spěšně: Nestojí, nestojí!

Dívka vyklonila se do světla. Viktorýn spatřil její tvář.

„Kolik je vám let, slečno?“

„Na sedmnáctý.“

„Odpusťte laskavě!“

„Nemám co.“

Usmála se. Ústa její byla široká a brada prodloužená.

„Jsem Viktorýn Bouza z Lánska.“

„A já Niké Mayová.“

„Snad příbuzná slečny učitelky z Králenska?“

„Její sestra.“

„Mohl jsem si to domysliti,“ řekl Bouza.

„Proč pak?“

„Jste jí podobna. Velmi dobrá učitelka, máme ji velmi rádi.“

„Jsem ráda,“ odvětila tepleji.

Po chvíli dodala sama: „Mám místo v komptoiru firmy Špatný.“

„Strojírna, znám, slečno. O práci nebude nouze.“

„Mám ujednáno od osmi do osmi večer.“

„To je příliš, slečno. Naše slečna pracuje od osmi do šesti na psacím stroji. Otec má totiž hračkárnu.“

„Snad to vydržím,“ řekla. V hlasu jejím nebylo nic mladého. Rysy hubené tváře její byly ostré.

Za temné noci vystoupil Viktorýn v Lánsku. Slečna Mayová jela o stanici dále. Sestra ji čekala. —

Uvědomění, že nastává doba práce umělecké, provázeno bylo u Viktorýna Bouzy nepříjemným rozrušením nervovým. Zvykl si pohodlí, vzlet nad všednost ho sice vábil, ale zároveň strašil. Jako by plavec po dlouhé a těžké nemoci poprvé zase pouštěl se do hlubiny. Bylo třeba rozmachu, náběhu, inspirace.

Chodil na osamělé procházky podél řeky, zapadal do chobotů zakrajujících se od řeky do širých, vystupujících luk. Čekal mocný závan tvůrčí, úchvat myšlenky. Našel si již dávno zase svůj opuštěný lom jako v Táboře, blíže šumavého splavu, kde stával kdysi mlýn. Nyní zbyly tu po jeho jezu kameny na příč řeky rozházené a rozryté, diviznou a durmanem porostlé rumoviště na levém břehu.

Ale myšlenka nepřicházela, řeka šuměla neplodně, neobjevovala svou vílu. Den ze dne čekal příchod krásy.

Byl nesvůj. Díval se na dělníky otcovy, a neslyšel, co k němu mluvili. Usmívali se, krčili rameny. Usmíval se rovněž. Oj, kdyby věděli!

Bylo mu někdy jako na spádu, jen se spustiti, svážeti se zvolna, rychleji, letem — kam? Dej Bůh, aby ne v pád a smrt!

Zařídil si zase modelační místnost. Práce mu nešla, prsty poslouchaly neochotně, hmat ztupěl. Pro cvik konal tedy jen práce hrubé. Později, později — konejšil své znepokojení. Zápasil s hmotou celou zimu.

Z jara v dubnovém teplém dnu potkal Isu Loslegerovou s židovským dítětem, dívčinou. Šly k Lánsku.

Pozdravil. Isa se usmála. Prudká vůně ess-bouquetu zavanula od ní. Dobrodružná smělost zatepala v krvi Viktorýnově. Zastavil se, oslovil slečnu. Zvolnila krok a odvětila, že česky neumí.

Opakoval německy, smí-li ji kousek vyprovoditi. Usmála se jeho kostrbaté němčině, drobné, ostré zuby zasvítily mezi růžovými rty. Snad si je natírala, ale nechť, slušelo jí to.

— „Cesta je pro každého," odvětila nezrychlujíc kroku.

Představil se. Doznala, že její přítelkyně Pavla jí ho jednou od Weyrauchů ukázala. A hned tázala se, co soudí on o Pavle. „Hezká, milování hodná slečna, že?"

Bránil se, že ji zná sotva od vidění, brunetty že nejsou jeho vkusem.

Mínila, že on se snad přetvařuje, že neuznává ji za hodnu své důvěry.

Ujišťoval, že nemá příčiny nedůvěřovati. Pochybovala tónem tak vybízivým, že smělá vyznání tlačila se mu na jazyk. Měla rychlé výpady a ještě rychlejší útěky zrakův. Opojení rozvlnilo se v něm teple. A zase zatanulo mu, jak kráčela nocí deště, bílý, nepokrytý zjev ženy.

„Ano, zajímám se," řekl, „ale o někoho jiného, než o slečnu Pavlu." Pohlédl na Isu pevně a směle. Pohledy její se skryly.

„Tedy jaké má váš ideál vlasy, pane Bouzo?"

Pochýlila hlavu s přivřenýma očima na bok od něho. Měla lepotvárné ouško.

„Světle hnědé s tmavými stíny, slečno." Díval se při tom na její hlavu, odkláněl se, aby viděl jí pod klobouk.

„A postavu?"

„Prostřední, ale anticky krásných tvarů."

„A v pasu?"

„Útlá a pružná jako květina. Jako —" Zarazila ho výstražným pohledem. Dívčinka podle ní lapala každé slovo rozmluvy.

Po několika krocích, řekla slečna Isa lhostejně: „Jdete s námi až do Lánska?"

Porozuměl a poroučel se. Neodbyla ho, ale byla opatrna. Jako by mu naznačila: Až někdy jindy.

Díval se za ní, jak pružně přecházela most, až zmizela ve bráně mlýna Weyrauchova.

Bylo mu mladě, laškovně v mysli. Loudal se oklikou domů.

Ano, to bude námět k tvorbě, žena v bouři!

Otec seděl nad velkým účetním foliantem. Hodně tmavých stínů naskládalo se mu kol spánků, oči mu zapadly, nos vystoupil a na vlasy napadalo jíní.

Hovořívali spolu o obchodě a o rodině, když potřeboval syn něco do kroniky. Do Tábora zajížděli jen na Dušičky. Učitel Kromer podlehl minulou zimu srdeční vadě po kloubním rheumatismu, vdova se z Tábora odstěhovala k bratrovi. Tak neměl Viktorýn v Táboře jedné

duše přátelské! Do Litovle ani nohou nepáchnul. Jen posílal na Dušičky věnec.

Vycházel nyní často proti proudu řeky, aby se s Isou Loslegerovou setkal.

Na záhybu lesní pěšiny střetnul se jednoho dne s Hejholkou, matkou komptoiristky Hortensie.

Šla z Králenska s prázdnou nůší na zádech a zpívala si cestou.

Pozdravila.

„Z Králenska?“ zastavil se Viktorýn.

„Ano, milostpane. Prodala jsem ovoce.“

„Jak se vede, matko?“

„Je mi sladko.“

„Vidím, vidím.“

„Nikoho při tom neošidím.“

Hejholka se ráda napila a pak rýmovala. Byla od Kladna a přivdala se do Lánska za ovocnáře. Říkala pas a veď a něc místo pes a viď a nic.

„Co je nového, paní Hejholová?“

„Sedím na peci a hřeji plecí. Ale co říkají Končířovi a Přítočným?“

„Co zase?“

„Takoví kumpáni — a teď!“

„Nic nevím.“

„To nebylo, aby bylo bejvalo. Nepřátelé na smrt. Pro Minču, holku ufrněnou.“

„Vypravujte!“

„Urazila Josífka, jako Končířovic.“

„Slyšel jsem, že s ním nešla do kola.“

„Něc, něc! Aby ji za to pas pomiloval.“

„Ale, ale!“

„Ba, právě v bále. A tam si dali vale. A to starého, jako Končíře, dohřálo. Zašel si za tatíkem Přítočným do parketárny. Nu, vyhodili ho z ohrady, bez ourady.“

„Zastal se tedy syna?“

„Napil se před tím vína. Ale sám je práskaný, na ženu naříká, že má studené nohy, a brousí za jinými. Furiant! Ale Končířka to ví, ta má za ušima, o jé! Ani muk nikomu!“

Hejholka položila si obě dlaně na ústa křížem.

„Hleďme!“ řekl Bouza.

„A Josífek je celý po ní. Ten to žábě nezapomene.“

„A co dělá pan Hejhola?“

„Muž? Tomu slouž! Seškrabuje prsténky vajíček se stromů.“

„A nehoníte ho moc?“

Hejholka se náhle rozplakala.

„Jak bychom dali své jediné dítě, Hortičku, do služby, když ne z bídy? A že se někdy napiju“ — —

„Nu, matko, — vždyť jsem nic neřekl.“

„To pití mám z nemoci.“

„Jak to, paní Hejholová?“

„Oh, milostpane, jsou tomu už léta letoucí. Ještě jsem jim to nevyprávěla?“

„Ne.“

Hejholka utřela si oči i nos předloktím.

Tak jim jednou sedím doma, vlastně na sadě pod jabloní, a hlídám to boží požehnání. Bylo tehdy ovoce — až srdce se v těle smálo. Jadrné, bez červů. A jak tu sedím, přiběhne pas. Ošklivá potvora, jazyk ven, a jen bliká. Myslím si: jde k potoku, má žízeň. Ale neřád najednou skočí po mně a zrovna do ruky. Až mi červená vyskočila. Vstanu, zamuchlám ruce do zástěry a křičím. A mrcha trhá zástěru. Také ji celou roztrhal, byla tmavá, květovaná, z Kosmonos. Pak teprve přiběhli lidé. Utloukli potvoru, ani neutíkal, jak se zakousl. Pak se našlo, že byl vzteklý. Ještě že jsem dítě, Hortku, měla zrovna u sousedky.“

„To jste asi zkusila,“ odtušil Viktorýn, vida jak Hejholka v tváři pobledla.

„To se nedá ani vypovědět, milostpane. Byla jsem bez duše. Jak mne něco zabolelo — už že je to tu, nic jináč. Devět dní, devět neděl, devět měsíců, devět roků. Tak říkají. Muka, muka, povídám! Až jsem z toho tak zeslábla, že jsem začala pít.“

„Ale nestalo se vám nic, paní Hejholová.“

„Chvála Bohu, něc.“

„Byla jste snad ve Vídni, v ústavu pro léčení vztekliny?“

„Také jsem o tom slyšela, ale tenkrát to ještě nebylo.“

„To vám asi bylo zle.“

„Dvakrát jsem se věšela, jak je Bůh nade mnou! Jen když jsem se napila, tak mne ta úzkost přešla. Pila jsem, žila jsem. Nepíti, bylo zemřít nebo se zbláznit.“

Rozešli se. Isy Viktorýn nespatřil. Proč neotázal se jí, kdy zase slečnu z mlýna navštíví?

Příštího večera vzal pod paždí citeru a bral se po proudu k šumavému splavu. Na nebi svítil tiše úplněk, řeka broukala tlumeně. Roztavené svity měsíce, růžově zlaté tonuly v hloubi vod, rozzařovaly se ve stéblech luk. Vůně nočních viol a vstavačů snoubila se s letní vůní vod.

Dostup Viktorýnův byl lehce zatížen, jako by se brodil. Ne vodou, spíše mlhou, neb jako by každým krokem protrhával vlákna pavučin. Bylo mu do výboje, do sevření plnou silou, jarobujnou. Překrvené svaly s lehkým mrazením přemáhaly přilínání pavučin, zachvívaly se jako pod bázlivými doteky dívčích prstů.

Bylo ticho, ale ne prázdno. Chvílemi prasklo v zemi, v kůře stromů, ve vzduchu. Přivívalo to odnikud a odevšad. Zlatem pěšiny mihl se stín, myška, sysel.

Z tmavého rokytí táhla se nad vodou bělavá pásma jako zhuštěné paprsky, jako štíhlé dříky rusalek. Po vodě splývala jejich roucha černozlatými, měnivým brokátem. I mezi kmeny lesa kmitaly se šeré, mlhové postavy.

Měkkým loskotem líbala vlna vlnu. Prudším spádem vody o něco dále vášnivěly polibky, padaly hustěji, až u šumavého splavu rozhlaholila se řeka celou šíří v jediný potlesk obdivuhodné umělkyni — letní noci.

Viktorýn dal se od splavu na levo lomem, opuštěným dávno a jarními vodami rozhlodaným v divokou strž.

Vystupoval a jako by se vymaňoval. Vodou prorvané a zase uhlazené valouny pískovce, vápence a ruly kupily se v podivné silhouetty. V sivomodré páře rozpouštěly se jako v matečném louhu všecky tvary, uhlazovaly se tesy a proměňovaly linie.

Ztrácel se tu jako v jícnu obludy. Prodíral se žmolen, kousán, on, podajné sousto v čelistech osudu. Oj, dnes vypadl z čelistí, je volný!

Nahoře bylo pole. Průlomem viděl mezi stromy postavu. Roste, jasní se, zaostřuje. Veliké, nahé tělo ženy s výbojnými ňadry. A vlečka vlasů táhne se za ní. Na hlavě má růžky — žena ďáblice.

Obrátila na souvrati, vlečka stočila se v lano, zaklesnuté do velikého pluhu, v jehož rozsoše sedělo čírtě s netopýřími letadly. Nad zježenou kšticí ďáblice pnul se oblouk jařma, hruď se nakláněla, oblé hýždě napínaly se tahem. Mocnou hallucinací zazněla melodie písně:

> Ej, oralo siré pacholátko, oralo,
> naoralo tej černej zemičky, němalo.

Zpívávala to kdysi Berta. Po prvé po dlouhé době mu to zase vyznělo. Přízraky s pole zmizely, ale v těle zbyl žár, až pouzdro citery pod paždí pálilo.

Usedl na kámen a položil nástroj na kolena. Zabral. Jako zvonivý déšť pršela melodie do ticha, tence, ostře a žalně.

Šumem vody, nad oddechem spících lesů, vlnami zlatého svitu luny nesla se melodie jako kocábka pohlcovaná a zase vyplývající z vln. Byla v ní něha, mírný stesk. Hledala ozvěnu, která nepřicházela, chvěla se nepevná, zanikala rychle, ztrácela se sama v sobě.

Ale snad přeletěla bory a lesy alespoň jedním, dvěma tóny a zahovořila k duši jiné stejnou náladou, sladkým ozvukem.

Na nebi jiskřilo tisíce hvězd.

Rosa padala již k zemi a bleskotala se růžovými démanty na kvetoucím vřesu, když vrátil se Viktorýn domů. —

Pak zajel si Viktorýn do Králenska na ochotnické představení divadelní. Na náměstí spatřil Isu s professorem Tintíškem, později pak v průvodu velmi drzého důstojníka.

V divadle zdržel se na podiv právníka Končíře, s nímž měli umluvený společný návrat do Lánska. Pil rychle a mnoho. K půlnoci vyšli. Měsíc svítil srpem na tence zamračeném nebi. Hvězdy nesvítily. Viktorýn chtěl zhášeti svítilny. Dvě zhasil. Končíř vzal ho pod paždí.

Teprve za městem na chladném osvěživém vzduchu probral se Viktorýn z opojení. Dal se do zpěvu. Končíř zacpával si uši.

„Máte to skřípavý hlas, Bouzo."

„Nelíbí se vám?" zasmál se Bouza a zpíval ještě hlasněji. Pojednou přestal a udeřil se pěstí do hlavy.

„Ach, proč mne nemá nikdo rád!“
„Mám vás rád,“ řekl Josífek Končíř vřele. „Hned jak jste k nám z Tábora přišel, jsem si vás zamiloval.“
„A proč, Josífku?“
„Sám nevím.“
„Tak vám to povím. Protože oba nemáme, kdo by nás miloval!“
„Možná.“
„A že vám ta žába dala košem — “
„Nechte toho!“ vyjel Končíř, ale Viktorýn nedbal.
„Umělci,“ kázal, „rozumějte mi, umělci jest lépe zůstati volným.“
„Nejsem umělec.“
„Také o vás nemluvím,“ řekl Bouza opovržlivě.
„Poslyšte, pane Bouzo,“ přerušil ho Končíř a rty se mu pevně svíraly. „Přijde jednou sama, ta pyšná donna — a poprosí mne. Pěkně mne poprosí!“ Viktorýn zadíval se na Končíře. Hleďme na zákrska! Nemá to v tváři kapky krve, pod nosem sotva chmýří, rty jako čárku — a — u čerta! Dívá se hrdě a tvrdě.
Zasmál se. Tak by to asi řekla opilá Hejholka.
V tom jako by ze země vyrostl — katecheta Beránek.
„Kde se tu berete?“ vzkřikl na něho Viktorýn.
„Nekřičte tak,“ krotil ho katecheta.
„Nekřičím, mám jen tak silný hlas.“
„A opici, ne?“ odtušil katecheta.
„Nikdy!“ škytl Bouza.
„Půjdete s námi?“ tázal se Končíř.
„Hledám Tintíška. Chlap se mi tu ztratil.“
Šli kus cesty. Z hostince v Týnci zněla taneční hudba.
„Že tu ten flamendr zapadl!“ vykřikl katecheta.

Dva stíny mihly se cestou. Jako tygr skočil katecheta a již držel vzpouzejícího se dioskura za límec.
„Ach, darebáku!“
„Pusť mne, Emane!“
„Co chceš s tou nevinnou děvou?“
„Do toho ti nic není!“
„Jsem zodpověden za tvou nesmrtelnou duši, Artuši!“
„Vem tě čert!“

Za tohoto dialogu zmizeli oba dioskmové v hospodě. Bouza a Končíř čekali chvíli. Pak zahlédli oknem oba ptáčky v tanci.

„Hadr onuci tresce,“ řekl Končíř. „Pojďme!“

V Lánsku klepal Viktorýn na hospodyni, slečnu Tiny. Říkali jí „Tiny s cedníkem“. Plakala za každé příležitosti a ráda chodila na pohřby. Byla dcerou po úředním sluhovi, bonnou po domech v Praze, Královsku a nakonec na doporučení notáře Vítovského hospodařila vdovcům Bouzovým.

Teprve když stařenka vytahovala žaluzie v okně, uvědomil si Bouza, že tropí svévoli.
„Udělalo se mi na nic,“ lhal.

„Hned přijdu," ozvala se slečna ochotně. Viktorýn vystoupil. Za chvíli přišourala se Tiny s horkým thé. Usedla si k domnělému pacientu, jenž právě myslil na Isu a vzdychal. Aby ho pobavila, vyprávěla Tiny o notáři Vítovském. Bydlil kdysi u jejího otce v Praze, Nocínek.

„A jaký dobrý hoch to byl, škoda, že paličatý. Udělal si známost se slečnou Katy, dcerou vrchního rady Mlynáře. Otec nebyl zlý, ale za to matka! Z hospody holka, namlouvačná, nespořádaná, jen hanbu dělala mužovi. A Katy byla po ní. Nebožtík otec můj, řekla Tiny, Nocínka varoval, ale jenom ho rozhněval. Nevěřil a nevěřil. Až po letech poznal a litoval, když mu Katynka vyváděla s četníky a finančními dozorci. Tak se spustila. Pro ni Nocínek nikde dlouho neobstál. Na konec od něho utekla, a byl rozvod. Štěstí, že není dětí. Nocínek jí platí, a ona žije v Praze. Snad si drží velké studenty. Již devátý rok jsou od sebe."

Viktorýn vypil thé a přál Tiny dobrou noc.

Pokoušel se o ženu v dešti, ale nedařilo se mu, vypadalo to vždy tvrdě, dřevěně. Hmoždil se tím celou zimu.

Při studentském plesu na konci masopustu řekl mu katecheta Beránek, že se Isa vrátila do Královenska. Byla tři měsíce na jihu s paní Ehrenrotovou, která chrlila krev.

Ale Viktorýn setkal se s Isou až z jara v parku králenském. Zase v průvodu dětském. Promluvil, ulovil několik koketních pohledů. Než se však rozhovořil, přišla paní Ehrenrotová.

Odešel, nezvěděv ničeho o Tintíškovi, o důstojníku. Ale řekla mu, že navštíví brzo Pavlu. Byla hezčí, jih ozlatil ubledlou její pleť.

Číhával na ní u mlýna. Dlouho se nedočkal. Až přece vyčíhal. Vycházela z mlýna a vracela se pěšky do města. Dohonil ji pod lesem.

„Byla jsem u Pavly, rozloučit se s ní!"

Ani se netázal dále. Ovšem, že Pavla asi odejde, myslil. Nemohl vypraviti ze sebe slova. I ona byla vzrušena, oči její těkaly.

„Co dělá váš ideál?" řekla posměšně.

„Je krásnější, než kdy jindy!"

Vložil do těch slov mnoho, vše. Nohy počaly se mu třásti.

„Smím mluviti dále?"

„Smíte. Mně je již vše jedno!"

Pohlédla na něho zrakem, jenž pálil a mrazil zároveň.

Důstojník — zrada — kmitlo se Bouzovi hlavou. Ale nejasně. Hlas její utápěl se v šumotu jeho krve.

Mluvil, nevěda co. Že by jí sloužil, sloužil! Dívala se na něho podivně, přivírala oči, vyvracela hlavu a svítila bílým hrdlem.

„Mně je již vše jedno!" slyšel zase. Tintíšek, důstojník, ano, to jsou ty konce.

Měl by ji též zanechati. Ale místo toho chytil jí za ruce. Šla s ním, pak se vzpouzela. A zase povolovala.

„Co si to dovolujete?" Odstrkovala ho, ale tak, jako by ho přižehovala.

„Mám vás rád, Iso!"

„To říká každý."

„Ale já nade vše."

„Opravdu?" — Zasmála se chraptivě.

„Iso! Co je vám?"

„Mně? Nic. A kdyby, co je vám do toho? Pusťte mne!"

„Mám vás rád!"

Objal ji silně.

„Ale ne, ne!" stenala jako malé dítě. Rozplameňovala tím ještě více. Líbal její čelo, vlasy, ssál jejich vůni. Vyvíjela se.

„Proč to děláte?"

Neodpovídal, zdvihl její bradu a vyhledal její ústa.

„Milujete mne?" cedila již jen zuby.

„Ano, miluji tě!"

Usadil ji na zemi a poklekl před ní. Skryla tvář do dlaní. Vzal ji za ruce, tiskla je tím pevněji k tváři.

„Brutalisujete, ale nemilujete."

„Já ano, já ano!" koktal. „Podívej se mi do očí, Iso!"

Rozevřela ruce, přiblížil obličej svůj těsně k ní. Pak objal ji kol krku, tisknul. Zakašlala. Na rtech zarudla jí krev. Krev zasládla i z jejího dechu. Rozhodila ruce a objala ho.

„Věřím, že miluješ," mručela. V očích zaplála jí světélka.

„I kdybys klamal — jako ti druzí — chvilku věřím, chvilku chci býti šťastna, Viktorýne!"

Divý chtíč zhasiti světélka v očích oddávající se ženy, přiblížil rty Bouzovy k tváří Isině. Divokými polibky je zhášel, jako nedávno lucerny v Králensku. Vůně krve ho obklopila . . . Byly v lese.

Ošklivost a něha zápasily v nitru Bouzově po celý večer.

Záchvaty opojení hráče, jenž vše přebil velikým trumfem, a v zápětí odliv citů, lítost, že se tak stalo.

Proč se Isa tak náhle vzdala? Zničila mu jeho rozkvétající illuse. Co z té lásky mohlo býti, jaké rozkvétání, jaké vyvrcholení!

Nespal celou noc. Toulal se po dílnách z rána a naslouchal jako ze sna hovorům dělníků. Otřásal se ošklivostí. Což neznali ti lidé nic, než hovor o tom zvířecím, čeho sám včera užil? Divil se, jak i lepší děvče, Hortensie Hejholová, může takové hovory snášeti.

I hrubé žerty klempíře Rappricha ji neurážely. Točil se chlapisko stále kol ní a Fräulein sem, Fräulen tam — Němec jeden. A nebyl mlád a k tomu ženat, záletný Sasík.— Jen aby Isa mu nedělala skandály! Takové ženské jsou dotěrné.

Ale příští dni pršelo, a Isa se neukázala. Viktorýn se upokojoval. A jinak vzpomínal, vlídněji, něžněji. Ubohé děvče!

Kdo ví, jaký život, jaké úhony měla za sebou. Špatná nebyla, nanejvýš lehkomyslná. Litoval, že se jí nevyptal na její minulost. Ale vyptával se jí vůbec? Ponechala mu k tomu času? Měl příležitost? Třikráte s ní mluvil, a pak to přišlo jako lavina. A strhlo je oba.

Promluví s ní později. On může čekati. Není mu třeba již číhati, toužiti. Vědomí to kladlo pod každou myšlenku jeho podušku, a samolibost jeho jako paša protahovala se na nich líně.

„Odalisko, přijď zase! Jaká jsi byla divoká, rozkošná!“

Pronikavá vůně ess-bouquetu a vůně krve naplnila mu chřípě.

Ano, to byl úchvat. Zmítala sebou jako vichřice, lámala mu kosti v objetí a blábolila, že od nynějška bude jeho, kdykoli on bude chtíti.

Byl k ní připoután a přece volný. Ona bude respektovati jeho volnost, až zví, že jest umělcem. Býti milenkou umělcovou, je žíti v jeho dílech, vstoupiti v nesmrtelnost.

Čekával ji ve své zahradě a hrával na citeru gavotty a serenády. Snil, že až sem za ním Isa vnikne. Neb modeloval v atelieru. Dařilo se mu. Jako by nová síla řídila jeho ruku, že měla švih a jemný umělecký hmat. Jako by na hrotu každého prstu měl oko. Pronikal hlínu, a obrysy měkly a životněly pod tlakem jeho ruky. Vyvstávaly teplé hlavy dívčí s pootevřenými vlhkými rty, s poprsím proláklým, jako pod nátiskem vášnivého objetí.

A zase díval se na podobizny matky a ženy. Již se nebál pohledu na ně, svědomí už nevyčítalo.

Byl v něm radostný, silný výboj.

Málo dojalo ho, že nalezl své skizzy zase rozbité. Otec? Ale ten již nemá příčiny. Zapomněl zamknouti atelier, nu, a známá pruderie slečny Tiny — domyslil si ostatek.

Isa se neukazovala. Snad — snad — Tintíšek — důstojník? Krev v něm zavřela — byla by Isa s to — ?

Setkal se s otcem Přítočným u řeky. Statný ještě muž stěžoval si na potíže s personálem. Člověk aby jim platil a ještě je hlídal.

Účetní, kluk dvacetiletý, mu zpronevěřil peníze, ovšem s děvčaty. Vyhnal lumpa, a nyní se mu nabízí slečna Mayová, sestra učitelky z Královenska. Má dobré reference od Špatného, ale děvče má v mravném ohledu škraloup. Nějaké nemravné násilí v dětském věku v Praze, až před soudem to bylo. Nu, ona konečně za to nemůže, že setkala se s darebákem.

Na konec se tatík Přítočný rozveselil, vypravuje smutnou příhodu professora Tintíška.

Pozval ho na vepřové hody do Lánska. Po jídle hrálo se při pivě v karty až do noci. Pan professor hodně vycházel ven. V noci strhl se na dvoře povyk. Pan professor stál na schodech pod vikýřem půdy, na níž rozbila kyprá Baruška svůj panenský stánek, ale zamkla se opatrně. Nahoru pan professor nemohl, a dole stál býček. Vojta, nápadník Baruščin, ho špatně uvázal. Byla to švanda, když býka odváděli do chléva a professora do pokoje.

Páně Přítočného zdravé „Hahaha!“ znělo Viktorýnovi ještě dlouho v sluchu. Smál se také! Dobře tak záletníkovi. Vždyť ho viděl i s Isou. Ale proč se Isa neukazuje? Viktorýn zašel do Královenska, ukazoval se na náměstí, aby za ním vyšla. Ale Isy nikde. —

V Lánsku stalo se neštěstí. Břevno padlo otci Přítočnému na hlavu. Za tři dni byl na prkně.

Viktorýn šel s otcem vdově vyslovit soustrast. Kde kdo litoval

zdravím kypícího muže. Viktorýnu stále odněkud zněl jeho srdečný smích nad nehodou páně professorovou.

Pohřbu zúčastnilo se cele okolí. Slečna Mayová přijela s věncem. I notář Vítovský přijel. Stavil se po pohřbu u slečny Tiny. Viktorýn mluvil s ním při této příležitosti poprvé.

Den na to poslala slečna Tiny po poslovi svoje staré hodiny s kukačkou notářovi. Kukávaly, když ještě Nocínek pod nimi studovával ku státním zkouškám.

Notář Vítovský zajížděl častěji do Lánska, a lidé počali klevetiti, že se více baví s dámami, než projednáváním pozůstalosti.

Ale slečna Tiny brala notáře v ochranu. „Takový Nocínek není,“ říkala kde komu.

Viktorýna omrzelo čekání na Isu. Otázal se na ni přímo v obchodě Ehrenrotově.

„Ta přece u nás už dávno není,“ odvětil mu prodavač.

„Dávno?“ divil se Viktorýn.

„Čtrnáct dní je už pryč, a před měsícem dala výpověď.“

„A z jakého důvodu, prosím?“

„Nemohu sloužit.“

„A kam jela?“

„Snad do Vídně.“

Viktorýn vyšel. Úlek jeho změnil se ve vzdor. Dobře tedy! Není-li on jí ničím, ani ona mu nebude! Nestál jí ani za to, aby mu dala s bohem.

Byl uražen, pokořen, nemohl si nic vysvětliti. A všecky nemilé a trýznivé příhody z minulosti vracely se mu na pamět: smrt matky, odjezd z Vídně.

Pak si vzpomněl, že přišla se do Lánska rozloučit. Sama mu to řekla. Jen že Pavla zůstala, a Isa šla.

Rozladěn vyhledával zase veselou společnost. Chodil po korsu s katechetou a poslouchal poznámky jeho o dívkách, dva nebo třikráte vydlužil si knihy od slečny Mayovy. V Lánsku vysedával v hostinci Končířově až pozdě do noci a poslouchal jízlivé poznámky otce Končíře, jenž kritisoval celý svět. Ani vlastního syna neušetřil, ač výborně studoval. „Studená krev,“ říkal o něm a nebyl nikterak na něho hrd.

Vdova Přítočná vedla pilu a parketárnu i hospodářství po nebožtíku dále. Měla ještě otce na živu, bývalého pantafíra při stavbách trati, dědka obtloustlého, flegmatického a všemi mastmi mazaného. Pantáta Čech přes svou sedmdesátku ujal se věci dceřiny velmi energicky. Do komptoiru ihned přijal slečnu Niké Mayovou.

Podzimní pošmourno nepřispělo ku zjasnění nálady Viktorýnovy. Omrzele prožíval dny, těše se na noc. Spánek ho neopouštěl, bohudíky. Dotáhl to ve spaní k pozoruhodným výkonům, lehal o osmé a vstával v sedm.

Tak přešla zima a nastalo jaro. Předčasné, teplé, se sasankami na stráních a stříbrným jasem v řece.

V dubnové noci měl Viktorýn živý sen. Zdálo se mu, že poštou došel ho balík se živou zmijí. Úředník poštovní ukazoval mu, jak

má zmiji chytiti, přesně za hlavou, ale Viktorýn popadl hada v půli. Had vzepjal se k ušknutí — v tom zdřevěněl mu v ruce v hůl.

Úzkost v duši zbyla, když procitl. A za nedlouho dostal Viktorýn dopis z Vídně. Od Isy Loslegerovy. Oznamovala mu podivně suchým, stručným slohem, že jest otcem jejího syna Jindřicha. Končila list hrozbou, že trpí-li ona, musí trpěti i on.

„Had, had!" vzpomněl si Viktorýn na svůj sen. Nevěřil. Proč odjela? Proč nečekala?

Nikam nepojede, neodepíše. Ostatně nevěděl kam. Adressy své Isa neudala. Inu, ženská!

Pak si to rozmyslil. Snad ve mlýně zví adressu Isinu. Ale slečny Pavly už tu také nebylo, svěřenkyně její odrostla, a vychovatelka přijala místo jinde.

Viktorýn vysvětloval si nyní chování Isino. Čekala ho první dny po onom setkání. Jiný byl by k ní šel. On, surovec, čekal, až sama se mu k nohám položí. Měla právo považovati ho za zrádce. Co mu pravila? „I kdybys klamal, jako ti druzí . . ." a uvěřila, že klamal. A proto šla mu s očí.

Psal do Tábora o své peníze a čekal nový dopis z Vídně. Jihlo mu u srdce, když pomyslil si, že má syna, takové malé růžové robátko.

Čekal týden, dva, list nedocházel. Zajel tedy do Vídně na zdař bůh. Na policejním úřadě řekli mu adressu Isinu. Byla zapsána jako hospodyně u pensisty Zukriegla. Zajel do Leopoldova, kde bydlila. Přijel po všem. Isa před týdnem zemřela horečkou omladnic, a Zukriegl i s dítětem odjel. Nikdo nevěděl kam. Prodal vše a dal na měsíc výpověď.

Na policii neznali pobyt Zukrieglův, ani na magistrátě. Někdo doporučil mu detektivní ústav. Viktorýn poslechl, zaplatil taxy a odjel z Vídně. Vše, co zvěděl, bylo, že Zukriegl býval účetním padlé banky. Důchod nebral, patrně měl peníze. Bude prý se po něm pátrati.

Teprve na zpáteční cestě napadlo Viktorýna, že nepoptal se ani po hrobě Isině. Snad je v šachtě. Otáže se detektivního ústavu, po případě zaplatí pomník. Dost málo, co může pro ni udělati.

Na přestupní stanici zahlédl v restauraci — Albu. Tedy zase buffetiérka! Konec románu! Domyslil se, jak to skončilo. A přece, byla ponížena, ale užila, čeho chtěla! Záviděl jí energii žádati a dosíci.

Ale mimo Isu nebylo ve Vídni jiných vzpomínek? Což Karla? Foltýn? Jak přetrhala se za několik let všecka vlákna, která ještě v Táboře do samého živého srdce se mu vpínala!

Otec se ani netázal, co ve Vídni dělal. Ano, jako by byl překvapen, že se vůbec vrátil.

Z Vídně psali, že hrob pro Isu jest zakoupen i náhrobek zaplacen. O Zukrieglovi dosud žádné stopy.

A záporné zprávy o Zukrieglovi se opakovaly. Zmizel, chtěl se zúmyslně skrýti.

Čím více mizela naděje, že dosáhne dítěte, tím trpčeji chutnal Viktorýn muka marné lítosti. A přece, jak málo dala mu Isa! Jen se mihla životem. Proč tedy vryla se bolestněji než Berta, bolestněji než matka?

Hubnul a žloutl. Marně vařila slečna Tiny své universální thé!

Až nastala reakce, utišení. Viktorýn uvěřil, že dítě jeho zemřelo. Zakotvil se na této myšlence a nekolísal již. Počal modelovati andělíčky a skrápěl je slzami. Ale podivno: podařil-li se mu některý, zase jej někdo rozbil.

A zase tázal se sama sebe udiven: „Což se věci opakují?" když překvapil při skutku — otce.

„Jaká škoda," řekl otec a šňupnul si sveřepě. Nemohl ven, Viktorýn stál ze široka ve dveřích atelieru.

Dívali se na sebe mlčky.

„Nu, co? Budeme se prát?" zabručel otec.

Pravá metelice myšlenek přehnala se okamžikem hlavou Viktorýnovou. Teď to otci řekne. Vše, co má tak těžce na srdci.

„Už mi nemusíte říkat, proč to děláte," počal lámajícím se hlasem.

Odmlčel se. Otec zakašlal rozpačitě.

„To proto, že nejsem váš. Že myslíte, že nejsem váš, že jsem vojákův." Hlas mu přeskočil, že vyzněl jako vzlyk.

Otec sepjal ruce a svraštil čelo.

„Co to zase fantasíruješ?"

„Co vy si myslíte, to jsem řekl."

„Nejsi opilý?"

„Nejsem."

Otec se zamlčel. Bádavý pohled jeho zabodl se do tváře synovy.

„Šetř matku v hrobě!" zabručel posléze.

Viktorýn vybuchl.

„A kdo z nás jí nešetřil? A kdo nešetřil mne? Nikdy jsem vám nebyl ničím, ani máti ne. Odsoudil jste nás bez výslechu. A přece vím, co vy nevíte. Že jsem váš!"

Na slovo „jsem" jako by celé vědomí jeho si nalehlo. Díval se na otce. Ale ten byl klidný. Svíjel kapesník a zastrkoval jej do kapsy. Pak řekl klidně:

„Viktorýne, pověz, kdy jsem ti řekl, že nejsi můj?"

„Neřekl, ale jak jste mne vychoval? Jako cizího. Odpustil jsem. Řekl jsem si, že dost jste trestán, že nevěříte. Vím, čím jsem otci povinen. Proto jsem s vámi šel do Lánska — místo do Vídně. Ale vy stále jen nepřítel, stále vše na příč mi kladete."

Otec se zatím posadil a složil ruce na kolena. Pokyvoval jen hlavou.

„Viktorýne, lhal jsem ti?"

„Ne, byl jste zjevným nepřítelem," uznával Viktorýn trpce.

„Nezapírám, rozbil jsem ti ty trety. A nevím sám, proč. Ale napřed to o matce. Uvěříš mi, když promluvím o ní jako muž k muži?"

„Uvěřím."

„Tak si pamatuj: Nikdy jsem nepochyboval, že jsi z mé krve. Ale pochyboval, že jsi z mé duše.“

„Jak to?“

„Když to necítíš, také to nepochopíš, a kdybych ti to stokráte vysvětloval. Opakuji, vím, že jsi z mé krve, a proto dej již matce v hrobě pokoj!“

„Opravdu, tatínku?“

„Jak je Bůh nade mnou!“ Řekl to vážně a sklonil hlavu.

Viktorýn pocítil až palčivou touhu obejmouti otce, přivinouti se, vyplakati jakási hrozná zklamání na jeho prsou. Ale šedý, chladný zrak otcův ho odrazil.

„A proč — proč — nedal jste mne na studie, tatínku? Jak bych byl rád studoval!“

„Vzpomeň si, jak tě bolívala hlava, když jsi se učíval. Doktor Pác ti studie zakázal, ne já!“

„A proč František?“

„Ten byl jiný. Bral vše jinak než ty, vážněji. Ty jsi sobě hrál. Práce duševní posiluje, tebe zeslabovala.“

„Tomu nerozumím, tatínku. Vím jen, že lásky od vás jsem nikdy nezažil.“

„Jest láska, která se jeví úctou a ne mazlením. A úcty nutno si vydobýti.“

„Nikdy jsem vám nic na vzdory nečinil.“

„To ne. A snad právě proto nevznikla ani láska. Muž má býti silen. Řekni mi, kdy prosadil jsi vůli svou proti někomu, kdo ti odporoval? Kdy bojoval jsi, jako bojujeme o něco vážného?“

Viktorýnu bylo, jako by stál pod kopcem, s něhož kameny dolů se řítily. Jen se uhýbal.

„Tedy měl jsem býti sobcem, tvrdým, nepodajným?“

„Však v maličkosti jsi jím byl. Ale velkému boji jsi se vyhýbal, jako bys nebyl mužem.“

„Což vy připustil jste odpor?“

„Co já? Neměl jsi se ptáti a konati své. A také bys neptal se, kdyby to bylo bývalo v tobě. A nikdy ti nenapadlo, že tě tisknu, trýzním, abych to v tobě probudil — vytáhl za uši ven tu sílu, která snad v tobě spala?“

„Proč jste mi bránil býti umělcem?“

„A proč jsi dal si brániti? Vždyť tys ani opravdu nechtěl. Já bych se byl opřel, hned ve Vídni, i kdyby sám ďábel hrozil mi svým peklem.“

„Měl jsem to věděti,“ zalitoval syn.

„Chodíš ty mi za uměním pokoušet. Nemýlila mne nikdy má důminka.“

„A proč vy jste se, otče, podrobil matce?“

„Proč?“ odvětil otec trpce, přelamuje si klouby prstů, „hrozili mi bílým kabátem, na dvanáct let! A ani to není pravý důvod. Ale ve mně silný umělecký dar nebyl — já to záhy poznal, a bez víry ve vítězství dáti se v boj, to by bylo bývalo hloupé. Ale ty —

tys měl ve Vídni již jméno, peníze, a přece nechal jsi všeho. Někdo zapískl — a pes přilezl po břiše."

„Vy nejméně mi to, otče, můžete vytýkat."

„A jak jsi se mi bránil, když jsem tě, jak pravíš, trýznil? Uboze, žalostně. Zalezal jsi, hrál jsi sobě na umělce — u Kromrů. Řekni mi jen jedno, Viktorýne: Přišla ti jen jednou, jedinkrát myšlenka na sebevraždu?"

Viktorýn klonil hlavu a neodpovídal.

„Obětoval jsi se, odpovíš mi snad. Ale já ti řeknu něco jiného. Víš, co znamená amatér? To je člověk, který má lásku, ale ne sílu k umění. A tím jsi ty. A každý amatér je sobec, i oběti jeho jsou sobecké!"

„Tak tedy k vůli sobě jsem vás doprovodil sem? Ne tedy z pokání za hřích, na matce spáchaný? Ne z lásky k vám?"

„Ze sobectví, nemohu ti zalhávati. Dobře se pamatuji, jak přemlouval jsi doktora Páce, aby nepředpisoval Františkovi drahý lék — aby tobě více zbylo."

„Já?" ustrnul Viktorýn, věda, že takového úmyslu nikdy neměl.

„A jak jsi Františkovi jednou otevřel okno, a když jsem se zlobil, řekl jsi, že nemocný potřebuje zdravého vzduchu. A zatím bál jsi se o sebe, abys nenakazil se v nevětraném vzduchu. Och, já jsem tě prokoukl!"

Viktorýnovi se náhle odlevilo. Když takové nepravdy o něm otec věří, pak i dřívější drtivá obžaloba se sama rozpadává. Není amatérem, jako nebyl nikdy sobeckým škůdcem svého bratra. Ne hněv, ale lítost měl s otcem, a jako by pro tento omyl ještě více k němu přilnul.

Náhle vzpomněl si na Isu. Vůči té byl sobcem, ano. Nemohl odolati, aby sám na sebe nežaloval. A v prvním návalu citu řekl otci vše.

Otec vzhlédl překvapen. Ve zvětralé tváři jeho zahrálo teplejšími svity.

„Dal jsi to do novin?" tázal se.

„Nedal, tatínku."

„Pak dej a slib odměnu, kdo ti adressu Zukrieglovu poví."

„Ale proč to udělal Zukriegl? Co myslíte, tatínku?"

„Nějaká spekulace: A pak, měl jsi jíti na faru, kde dítě bylo pokřtěno."

„Ano, tatínku. — Ach, proč zemřela?"

„Byl bys si ji vzal?"

„To ne."

„Proč?"

„Umělec má zůstati svoboden."

„Zase taková zkroucenina. Zdá se, že už ani přirozeně nemyslíš."

„Nikdy se již neožením, tatínku."

„Uvidíme."

Viktorýn utíral si kapesníkem zvlhlou tvář, otec luskal prsty.

„Ale nyní, tatínku, mi už nebudete brániti, abych modeloval. Slibujete mi to?"

Otec se zamračil, šňupnul si zvolna a zabodl oči do země.

„Tážeš-li se, odpovím. Budu brániti.“

„Proč?“

„Nevím.“

„Musíte míti přece nějaký rozumný důvod. Nejsem-li umělec, nechte si mne hráti.“

„Nemohu!“

Otec byl rozčilen, nabíral vlasy do štětiček a supěl.

„Ale proč, proč?“

„Něco ve mně brání — sám nevím, co. Nemohu to viděti. Víš co? Rozejděme se, a pak si dělej, co chceš.“

„Dobrá. Ale nyní počkám ještě, až co bude s mým chlapcem.“

Rozešli se.

„Závist,“ řekl si Viktorýn. Pochopoval, že by mu otec nikdy neodpustil, kdyby se stal umělcem. Proč syn, proč ne on sám? Pochopil též hloubi otcova záští k babičce. Záští amatéra, jenž byl předčasně probuzen, ošizen o illuse mládí. Sám oklamaný, nenáviděl vše, co chtělo vedle něho umělecky žíti, vedle něho — mrtvoly.

Když ani inseráty ve vídeňských novinách neměly kýženého účinku, zajel Viktorýn do Vídně. Na farním úřadě leopoldovském zvěděl, že Isa zapsána jako dcera úředníka ve Štyrském Hradci. V detektivním ústavu vypátrali, že byla guvernantkou v Královensku.

Viktorýn navštívil její hrob. Krvavé růže rděly se nad ním, zápach krve vanul od nich. Zda cítí mrtvá, že na blízku je ten, jehož krev smísila se s její?

Hrobník řekl mu, že má zaplaceno na tři léta od nějakého šedivého pána, jenž tu však od té doby nebyl.

Viktorýn vrátil se domů. Umínil si, že vyvrátí otcovy předsudky. Nebude již slabochem ani sobcem.

Vrhl se do ruchu spolkového, dojížděl do Královenska. Byl úžasně činný, zasypával výbory spolků návrhy na reformy, přednášel dámám o zlidovění umění, psal hojně do krajinských listů. Každému byl ochoten uděliti radu. U kameníka Havránka v Lánsku vymodeloval „normální“ vkusný náhrobek.

Činností tou zapomínal na vlastní boly, a za nedlouho příhoda s Isou stala se mu episodou, kterou obklopil co nejhustším vzrůstem všedních zájmů, „činného“ života.

V zimě setkal se jednou, dvakráte v neděli na kluzišti s Hortensií Hejholovou ve společnosti Niké Mayové. Slečna Mayová bydlila u Hejholů. Již nenosila smutek.

(Příště dále.)

Pokrač. na str. 534

Josef K. Šlejhar:

Hlas.

Subjektivní drama o 4 dějstvích.

(Dokončení.)

Jednání III.

Rozcestí na výšině při samém okraji lesův. Odtud v údolí zříti věže a některé části městečka. Stranou hluboký lesní úval. V dalekém pozadí vypíná se silhouetta Krkonoš se Sněžkou. Na rozcestí při samé houštině týčí se kamenný omšený kříž s Kristem, na podstavci kol umrlčí lebky had, pod tím nápis. Místo obvyklé procházky obyvatelů z města, jakož i cesta turistů.

Výstup 1.

Z úvalu slyšeti hlas Plojharův, uříceně volající.

Plojhar. Muži, muži, co tam pro bůh děláte s tím koněm — vždyť je ještě živ, hrabe nohama, řičí, a páry se řinou za každým vaším řezem z živého ještě masa. Vždyť to pro bůh stahujete živého koně . . .

Muž v úvalu hrubě odpovídá. Toť se rozumí, že stahuji živýho, ale svýho, a tak co jim je po tom . . .

Plojhar. Ale po těch mukách mně je — jaká muka, jaký děs a hrůza! Ustaňte pro bůh, to serve duši . . .

Muž. No, no, pomalu s tím jejich lamentem — cák budou tak dělat o trochu stahování kůže . . .

Plojhar. Ale ze živého, ze živého zvířete, o to tu jde . . . a pro bůh již jen ustaňte, to je k zešílení . . .

Muž. No, tak si zešílej, chtěj-li, cák by mně bylo po tom. — A vostatně právě to, že ze živýho, panečku, právě to. To je vidět, že houbec rozuměj. Podívaj se, to maj tak: Když jim mrcha padne, a vědí, že už scípne, a že teda rasa se nedovolaj, tak není nad to, hned s ní ještě za čerstva kůži sedřít . . .

Plojhar. Ale pro bůh, za živa ji sdírat, za živa, to jsou muka samých pekel pro nešťastné zvíře — nechte je aspoň dříve zhynout nebo sám je zabte . . .

Muž. Jo jo, jo — to tak, bodejť by ne, voni by mně poradili. Cák nevědí, že kůže za živa stažená je nejjakovatější, taková pořád vláčná, mastná, takový kůže se nejlíp užije. Taky u žida nejmíň zlatku víc připlatí. Tak to viděj sám. A když mně teda mrcha padla, dotahala — však nějakejch dvě sta fůr dřeva jsem s ní přece z panského odtahal a za dvacítku ji koupil, teda se mně dobře ještě zaplatila! — viď, že tahat už nebudeš, stará hrachovino? — tak aspoň tu kůži chci užít . . .

Plojhar. Ale ta muka — pro zlatku ta muka připravovati, probůh, co je to za svědomí, zločin všech zločinů . . .

Muž. A vědí co, táhnou ke všem čertům, cák mně tu budou čmejrat a kázat a zdržovat v mý práci, musím pospíchat, než mrcha zhebne. Táhnou si teda, jo? Tak jen už drž, stará mrcho, a nevyraz

mně ještě kopytama zuby — vždyť je ti to jedno scípnout s kůžej nebo bez ní . . . drž, mordije, a nemlať mně tou hlavou, nebo tě . . .

Plojhar zatím vyděšen vybíhá z úvalu, jsa všecek rozrušen.

Jaké strašnosti chová život! Je-li toto možné na tváři země, může-li srdce lidské takové katanství prováděti! Jaká muka, jaká muka nešťastného zvířete, a žádného dovolání, žádné spravedlnosti proti nim. Jaké hrozné vidění zeje mně to na duši — kam poději se před příšerným přízrakem této skutečnosti . . Bože, Bože, kéž navždy sejmeš cos podobného s tváři země . . . Zůstane státi před křížem upřev k němu jako ve vidění zrak . . . začíná čísti: „I učiněn jest pot jeho jako krůpěj krve tekoucí na zemi . . . a jsa v boji, horlivěji se modlil.“ Zamyslí se ponuře. Potom zvolna, temně opakuje: I učiněn jest pot jeho jako krůpěj krve tekoucí na zemi . . . Najednou vzruší se. Ha, co všude krve, krve, krve! Ale ne jako krůpěj, ale jako příval rozpoutaný se ženoucí, a žádné moře ho nepojme svými hlubinami, všechno krev, všechno krev na této zemi, krev zla, krev zpuštění lidskosti! Všechno krev, všechno krev na této zemi . . . Mezi stromy v lese rudne zatím zář slunce. Plojhar uřícen stírá si krůpěje potu s obličeje, zíraje na ně bledne . . . i to je krev — krev trýzně mé, srdce mého . . . Odejde za kříž, tam usedá v houšti, aniž je viděn s obou cest odtamtud: A jsa v boji horlivěji se modlil . . . ó, modlitbo, druhdy bezpečná záruko duše uštvané, proč opustila jsi duši a opustila právě, kdy by tě nejvíce měla zapotřebí . . . Zádumčivě umlká.

Výstup 2.

Po chvíli dochází sem pohodlně skupina měšťáků.

Měšťák otylý, s jiným jdoucí v popředí ostatních. Sem velmi rád zacházím si procházkou. Je to sic trochu do hůry, ale něco za něco. Nebo jak potom jednomu chutná večeře, to je pravé gusto . . . A dnes se obzvláště na ni těším — čerstvý karfiolek, telecí zadělávané s takovým čerstvým karfiolkem, to je jedno gusto zamlaskne. Tomu se už může říci „rukulíbám milostpaní . . .“

Panička ze skupiny v pozadí. Páni nás tam, zdá se, mají v parádě . . .

Měšťák obrátí se. I ne, jenom karfiol, karfiol s telecím . . .

Druhý měšťák v předu. Pravda . . . konečně také jídlo, to vaše zadělávané telecí . . . ale co by se týkalo mne, trochu honosí se fádní chutí. Já zas potrpím si na špikované — víme, teď s čerstvým okurkovým salátkem . . . Na, mlaskne to je něco! Do zadu. Dnes to budeme mít, viď . . .

Jiná panička. Páni jsou zas v jídle . . .

Měšťák. A dámy v toaletách . . . K druhému měšťákovi. No, dá se to celkem také jíst . . . ale není přes telecí s karfiolkem . . .

Druhý měšťák. Není přes špikované s čerstvým okurkovým oddalují se, přibližují se jejich dámy.

Jedna panička. Inu, přiznávám, že toaletu měla jinak vybranou, drahou — ale . . . ale nebylo to přece jen chic. Chic, víme? Něčeho bylo mnoho, něčeho zas málo, zkrátka chic to nebylo. Na

to není ani rostlá, taková . . . A kdyby na sebe navěsila co koliv, nikdy to u ní není chic. Já jen ve všem hledám chic . . .

Druhá. Já také . . . . Za to ta pitomá Nána, jen když hodně toho na sebe navěsí. Navlékne si tuhle troteur kostým s vilnou a anglickým kloboučkem — kde pak — myslila, že je nepřekonatelna . . . ale chic to nemělo zas. Nikdy to nemá u ní chic. A kdyby i všechno páslo, aspoň punčochama to zkazit musí. To je něco jiného, když vy, paní radová . . .

První nedá jí domluvit. A rovněž vy, paní správcová . . .

Druhá. Vždycky to musí být chic . . . stranou jen že ne u tebe —

První. Ano chic . . . stranou Ale u tebe ne . . . Zacházejí. Za chvíli přichází párek turistů, uhonění, uřícení.

Výstup 3.

Turista. Tak, tady to má někde býti podle „Průvodce" — vynikající výhled na Krkonoše. Otáčí se. Honem — nejdříve direktivu . . . Aha, tamhle. Vskutku neobyčejné, uchvacující. Můžeme vyhlídce věnovati celých pět minut podíval se na hodinky, pak jme se pohlížeti do dáli.

Turistka. No, dá se na to dívat celkem . . . okamžik hledí také.

Turista. Ták . . . a nyní vezmu rychle snímek vyjímá detektivku a bere snímek.

Turistka. A já napíši pohlednici na podstavci kříže jme se podpisovat pohlednici.

Turista uzavíraje detektivku. Ták . . . zas o dokumentek více do mého cestovního alba . . .

Turistka. Na, podepiš . . .

Turista podepsav. A teď ještě jednou honem uvrzme tam zrak; vskutku silný, nezapomenutelný dojem . . .

Turistka. Dost . . . jistě ucházející . . . Ale ty, mně se zdá, že dnes mají v hôtelu zas tu svíčkovou na smetaně, nevším' sis?

Turista. Zdá se, je to už úděl hôtelů, ta svíčková na smetaně, jako by v tom handr vymáchal . . . Ale nyní honem zpátky. Tamhle tím směrem dívá se do průvodce není již nic appartního . . . ne . . . tedy zpátky. Zbývá nám nyní ještě místní klášter . . . s obrazy Brandlovými, s hrobkami pavlánův a starobylými varhanami podle průvodce — tomu můžeme věnovati celkem deset minut . . . a pak ještě městská střelnice s parkem v lese . . .

Turistka. Dotyčné pohlednice jsem již opatřila, abychom se nezdržovali. Po večeři musím poslat na nějakých padesát pohlednic . . .

Turista. A já na padesát snímků upravit . . . teda honem, pospěšme . . . Vracejí se spěšně k městu a zacházejí. Za nedlouho slyšeti přibližující se hulákavé hlasy, drsně prozpěvující a dle toho rythmické kroky.

Hou hou hou hou . . .
Když my něco pokazíme,
my to zas ňák napravíme —
mázem naší kořaličky,
vod toho jsme my zedníci . . .
Hou, hou, hou, hou . . .

Výstup 4.

Tlupa zedníků se objeví se svými nástroji, každý má v kapse buteli kořalky. Přecházejí. Zedník jeden kousek za nimi, neúčastně se zpěvu, v důvěrné rozmluvě s tesařem. Zůstávají u kříže stát, cpouce si dýmky, co ostatní zacházejí a hulákavý zpěv jejich pomíjí.

Zedník. A jak ti povídám, jako bys při tom stál. Povídám jí teda, nebudu dělat s tebou žádný caviky. Tři měsíce mně ležíš, scípáš, k ničemu nejseš, ale za to dost jíst, viď . . . Čerta by ti ve svý nemoci sežrala, krm ji teda ještě ke všemu . . . A tak jí to teda takle povídám . . .

Tesař zálibně. Bodejť, bodejť . . .

Zedník. Nebudu teda s tebou dělat žádný caviky, doopravdy ne, slyšíš! Při tom ti mě těma svejma vočima takle loupla, jak měla ve zvyku. Víš, nikdy jsem ty voči její nemoh vystát — a když jsem začal bít, teda hned voběma pěstma po těch vočích . . .

Tesař. Bodejť, bodejť . . .

Zedník. A když mně teda nevstáváš, a chceš jen jíst a hodně jíst a jseš taková modrá, vošklivá, hnátovitá jako řebřina, a těma prokletejma svejma vočima takhle po mně loupáš — povídám jí, — to s tebou nebudu dělat vopravdu už žádný caviky. Jářku, takle to už nepůjde — dělej tak nebo vonak, ale dělej ke všem sakramentům. Ale abys zatím neřekla, přivedu si na tu dobu vonačejší . . . tak teda dělej . . .

Tesař. Bodejť, bodejť . . . A co vona . . .

Zedník. A co jí to tak povídám, začne se ti hned třást jako, jako prašivej pes před rasem — zmodrá ještě víc, celá se v obličeji zrovna scvrkne a při tom zas na mě těma vočima loupne, takle ňák, jenže čert by to doved — Ale mě ti to dopálilo již jak se patří . . . Cože, cože ty jedna . . .

Tesař. Bodejť, bodejť . . .

Zedník. Cože, ty jedna můro, kanálije, ty ještě za všechno takle na mě!? Ještě za to, že mě vokrádáš vo můj chleba, vo můj vejdělek a vo mý dni a mý radosti na světě, ty teda takle na mě! A to se neptej, takle ti ji bacím po těch vočích, takle pěkně po těch vočích — samotnýmu by se ti v nich zajiskřilo . . .

Tesař. Bodejť, bodejť . . . to věřím . . .

Zedník. Já taky . . . A při tom jsem se ti dostal do ráže a biju teda dál po těch proklatejch vočích, biju po těch hnátech, po tom modrým těle, biju, biju . . . na, tu máš za všecko!

Tesař. Bodejť, bodejť . . .

Zedník. A to mě znáš, jakej jsem — že když jednou začnu mlátit, že mlátit nepřestanu, dokud neuvidím krev, hodně krve; krev musím vidět — takovej už holt jednou jsem. A to že jako teprve mám dost . . .

Tesař. A vona taky, bodejť, bodejť . . .

Zedník. A vona taky, to si myslím . . . checheche . . . A co ti ji tak zas po těch hnátech a zas po těch vočích — víme, hezky upřímně — najednou se spustí krev . . . moc krve, to je pravda —

nosem, hubou, ušima . . . no, snad všema děrama. Na, mrcho proklatá, to máš za to, abys věděla . . . A víme, ulehčilo mně to ňák — proč je potvora taková jedna . . .

Tesař. Bodejť, bodejť . . . no, a co vona?

Zedník. To máš zas to, co člověka znova musí dohřát. Kdyby ti byla spoň při tom pípla . . . ale toto, kde pak! — ani nezakňučela, jako když do duba mlátí. A co jsem jí kdy ran dal — kdyby byla aspoň jednou zařvala, zabrečela, ňák by to jako člověku ulevilo, dobře ďálo . . . ale kde pak, toto! Ani hlásku, nikdy ani hlásku. Je ti to při všem ještě paličák jedna, paličák ke všemu, pomysli si. A tak si ti zas při tom všem jen zakryla voči a stočila se jako pes do sebe — a můžeš se tak třebas umlátit . . . no, že jsem ji bral pořádně i přes ty žebra, můžeš si už pomyslit, tak mě přece znáš . . . co?

Tesař. Bodejť, bodejť . . .

Zedník. A tak teprve, když se ti ta krev spustila, měl jsem dost.

Tesař. A vona taky . . .

Zedník. To bych řek . . . A pak hned ji prám: A abys teda už jednou věděla, ještě dnes si ji večír s sebou přivedu — víš, tu Máslici. Však ji, holka, dobře znáš . . . viď, to je něco jinýho, než ty, prám jí. A ať se mně zatím způsobně připravíš k uvítání, pohrozím jí ještě ve dveřích — a to víš, jak před tím mým pouhým pohrozením se třásla a vomdlívala . . .

Tesař. Bodejť, bodejť . . . A co, připravila se způsobně, chachacha . . .?

Zedník. To si myslím, jak pak by taky ne, pidikuchu jedna, že se tak můžeš ještě ptát. Ňák se ti připravila, jako by ses třeba ty sám musel připravit, kdybys tolik dostal . . . vode mě, víš! Ale jen hezky dočkej. A tak se ti večír po fajrumtě přiženu domů s milou Máslicej — to je ti ňáká ženská, no, vždyť ji znáš taky trochu . . . A co s tou Máslicej vcházím do dveří, pořád si před myslej udržuju ty voči tam ty modrý — že jak jima, jak vejdu, po mně asi loupne, a to víš, jak by byla asi loupla, když by mě tak byla shlídla vo nás dvouch . . . hehehe. Pořád si teda ty voči udržuju na mysli . . . abych skoro taky měl víc ráže . . . nebo že jak by se vopovážila po nás dvouch tak loupnout, tak že bych pak hned po nich znova bacil. A byl jsem ti to vodhodlán, aby pak jima víc už loupnout nemohla — pěst měl jsem v kapse připravenou, a Máslice měla taky na ni kuráž, jen co je pravda. A víš, když člověkoj něco překáží v cestě, má taky svatý právo se toho zbavit, povídám si v duchu a byl jsem taky svatosvatě vodhodlán . . .

Tesař. I bodejť, bodejť . . . to já bych taky . . .

Zedník. Ale jen počkej . . . nic ještě nevíš. A tak ti teda vejdem a hodně zhurta jsem při tom křáp dveřma. A tu pěst si jako připravuju a Máslice se chystala se svým dílem na ni . . . cože se snad budem ňák žinýrovat ve svejch radostech a dáme si někým překážet . . . to by tak . . .

Tesař. Bodejť, bodejť . . . A loupla?

Zedník chvilku pomlčí, pase se na nedočkavosti tesaře. I co tě napadá . . . hehehe . . . Že bys to ale ani neřek? No, tak teda . . . ležela ti tak pokojná, tichá, krotká a stočená jako pes a ruce na vočích, jak jsem ji tam ráno nechal. Ale jen dočkej. Tak teda dej Pámbů dobrej večír, dávám křesťanský pozdravení — no, a jsme teda tu, pokračuju hezky. Ale vona nic . . . — Co, ty že nás ani po křesťansku neuvítáš? Skočím teda hned po ní, nezdvořilci jednom, a strhnu jí na ráz ruce s vobličeje i s tím koláčem sedlý krve . . .

Tesař. A loupla těma vočima?

Zedník. Ty mexikánská krávo . . . hahaha . . . jest-li prej loupla? Brachu milá, vždyť byla mrtvá . . . celá mrtvá, do smrti mrtvá . . .

Tesař. I bodejť, bodejť . . . podívejme se, no, to už věřím, že víc těma vočima neloupala . . . bodejť, bodejť . . . diví se sám u sebe.

Zedník. Viď, to se povedlo . . . to se způsobně připravila k našemu uvítání, hehehé . . .

Tesař. Chachachá . . . bodejť, bodejť, připravila, ňák připravila, chachachá . . .

Zedník. A tak jsme ji ještě s Máslicej trochu vomyli — vona ta krev všelijaký řeči by mohla nadělat — a vodnesli ji pak do komory . . . na, lež si teď, už vočima aspoň loupat nebudeš . . . No, a to si můžeš pomyslet, jaký jsme si pak s Máslicej uďáli bene . . . hehehé . . . je ti to přece jen čupr ženská a tři stojky má ke všemu ještě na hotovosti, dvě jarmary a na postel peřin — hned už taky zůstala u mě . . .

Tesař. Bodejť, bodejť . . . to věřím. A japak, ňáký vobtíže s těma zatracenejma ouřadama a doktorama neměl's? Vždyť voni čerchmanti hned pro každou maličkost na člověku seděj . . . zvlášť když při tom vokáže se trochu krve . . . bodejť, bodejť . . .

Zedník. Snope vovesný slámy . . . jakej přeci seš! Považ! Dvě hodiny k nám máme z města . . . skoro celý dvě hodiny, a čert by zlámal nápravu, kdyby k nám jel. A von se ti teda bude takovej vobvodní doktor k nám potloukat k vůli mrtvej bábě, a k tomu když za to nic nedostane . . . a vědělo se, že už tak dlouho je nemocná. Vostatek, vždyť jsem ji jen tak trochu připomoh, víme, připomoh . . . hehehe . . .

Tesař. Chachachá . . . připomoh, hezky připomoh . . . chachachá . . . bodejť, bodejť . . . A japak to vižle po ní — nebude vám ňák překážet?

Zedník. I překáželo by třebas, kdybysme ho překážet nechali, hehehé . . . ale, počítám, že vona se už Máslice vo to postará . . . to je ti vtipná, šikovná nevěstinka . . .

Tesař. Bez vohlášek . . . chachachá . . . bodejť, bodejť, japak by taky jináč . . . (Zacházejí. Rudne temněji zapadajícím sluncem, ale pořád letní jasno. Blíží se párek mladých lidí, on počíná si nadmíru obřadně, pedanticky, v sebevědomě zaujatém vzezření, ona affektovaně, koketně k němu, sbírá kopretiny a hledá třílístky jetelové.)

Výstup 5.

Učitel, co ona odběhla pár kroků hledajíc nový jetelový třílístek;

v hlubokém učeném uvažování: Hodnoty některých hyperbolických kanonisací, pokud se týče jejich voluminésní purificence . . .

Dívka naslouchajíc opodál, v strojeném úžasu. Jé, pane učitel, vy jste učený . . .

Učitel. To si myslím — jsemť odborný učitel. Ostatně, stav to tak žádá. Ale soudím, že v ohledu tom jsem v kruzích stavovských uznaná autorita . . . zvláště co se applikace vyšších hodnot týče. Pokračuje ve své učené úvaze. Hyperbolické kanonisace a jiné relace vyšších hodnot . . .

Dívka utrhnuvši květ kopretiny, jme se odpočítávati květné lístky zároveň je utrhávajíc, při čemž toužebně, affektovaně vzhlíží k němu Má, nemá . . . má, nemá, má — nemá při posledku ustane jako v úzkosti.

Učitel. Zcela positivně můžete vysloviti „má". Konstatuji, že má. Téměř apodiktická jistota. Neboť vše náležitě uváživ a prozkoumav, dospěl jsem k definitivnímu náhledu. Relace hodnot na obou stranách je náležitá. Poměry majetkové s vaší strany mně celkem mohou vyhověti. Vždy třeba přinésti jisté oběti skutečnosti proti našim aspiracím. Cítím, že vás mohu milovati. Žádných překážek tedy neexistuje pro naše spojení se stanoviska materielního ani ideálního . . .

Dívka zatím k němu se přiblíživši přivinuje se k němu. Tedy to mohu, pane učitel, považovati za vyznání lásky?

Učitel. Celkem můžete . . . docela positivně . . . Kolikráte do roka že zabíjíte?

Dívka. Dosavad zpravidla třikrát jsme zabíjeli . . . hned v podzim, pak před vánocemi a posléz na konci masopustu . . .

Učitel. Zcela přiměřeně obdobím roku a celkem oekonomicky rozvrženo . . .

Dívka. Ale jakmile bych se provdala, chtějí naši zabíjet ještě také k velkonocům, aby na celý rok byla naše domácnost zásobena svým masem . . .

Učitel. Zcela náležitě, jakož i mně zcela vhod . . .

Dívka. A vůbec povídali naši, že vším, co dům dá — a to víte, velké hospodářství s obchodem — naši domácnost zásobí, abychom takřka za krejcar nemusili koupit a mohli jen ukládat na knížku, co dostanu . . .

Učitel. Věc mně celkem konvenuje . . . netajím se docela, že v mnohém se mně vaše zprávy i velice zamlouvají, to mohu upřímně konstatovati . . .

Dívka. Jak budu šťastna po boku vašem . . .

Učitel. Doufám též . . . vlastně rozumí se to samo sebou. Zase v zaujetí pro sebe: Hyperbolické kanonisace se stanoviska vyšší voluminésní purificence . . . Ona na něho pohlíží s affektovaným obdivem, Najednou od zdola ozve se naléhavé dívčí volání: Jaroslave, Jaroslave, pro Boha tě prosím jen ješté na jediné slůvko. Oba se odtrhnou poněkud od sebe, on indignovaně se obrátí směrem k volání. Vyběhne k nim mladá dívka všecka uštvaná a zdrcena.

Výstup 6.

Žďárská otočivši se vzrušeně po oné dívce. Tedy je to přece pravda, Jaroslave, s čím mně lidé přicházejí!

Učitel. Nevím a nestarám se, s čím vám lidé přicházejí, vězte...

Žďárská vášnivě. Však ty víš, však ty víš! A nyní se sama o tom přesvědčuji, na vlastní oči. Zase stranou pohlédne na druhou dívku. Jaká pro mne strašná pravda, strašná skutečnost! Bože, Bože! Ty máš teda, Jaroslave, najednou známost jinou, ty, ty! To nyní, to, to za všechno, za veškery mé oběti, za všechno?! Kriste Ježíši, je-li možná něco takového. Po léta jsi mě svatě ubezpečoval, že budu tvou, já také jen pro tebe žila, starala se, všecky své snahy tobě věnovala — a byly to, Jaroslave, snahy přímo krvavé! — a ty po všem tom najednou mne zrazuješ? To za všechno? Kde jsou tvé sliby a přísahy, Jaroslave? Jaroslave, Jaroslave vzpíná k němu ruce, pomni přec, pomni mého zničeného žití... a co má stará, ubohá matka, vždyť z toho bude míti smrt! Jaroslave, Jaroslave, ustrň se nad námi v poslední ještě chvíli — vždyť to snad není ani možná...

Učitel ohlížeje se kol, jestli někdo nejde; ztlumeně, ale příkře: Předně vězte, že není slušno ani přípustno na veřejných místech někomu nadbíhati a dokonce vnucovati se mu se svými soukromými poměry — tím méně jest slušno a přípustno nadbíhati takto mně, nalézajícímu se ve veřejném úřadu a příslušníku stavu zvláštního významu požívajícího. To vězte za prvé. Za druhé v kategorii rozumu nechápu vůbec, co mně má býti vlastně po vašich soukromých záležitostech, s nimiž se mně nemístně svěřujete a se mnou o nich se míníte domlouvati! Zvláště nechápu, co mně má být do vašich nesplněných záměrů a plánů, které jste si snad, a to zcela neodůvodněně, vzhledem k mé osobě kombinovala. Připouštím sic, že snad jakýs... takový... pomíjející... no, řekl bych flirt, mezi námi dočasně existoval jako mezi mladými nezkušenými lidmi, kteří na život nezvykli nazírati ještě positivně, racionelně... to i mohu jaks taks, ale jedině do jisté míry připustiti — ale víc nic, zásadně nic. A něco takového rozhodně ještě nezavazuje... materielně ani ethicky —

Žďárská v úžasu, ale stále dosud se přemáhajíc.
Cože, Jaroslave! To co bylo, že nezavazuje — ethicky ani materielně! Ale lidsky zavazuje, lidsky, Jaroslave! A nazýváš-li to, co bylo mezi námi, pouhým jakýms takovým flirtem, pak se velmi mýlíš — na mé straně to aspoň flirt nebyl, to se rozhodně mýlíš...

Učitel pedanticky. Pamatujte si, že já se nemýlím nikdy! Nikdy jsem se nemýlil, můj stav i můj charakter každý omyl vůbec vylučuje, to si předem pamatujte! Dále však žádám, a to vám budiž ku vědomí, abych nebyl vámi vyrušován a mohl se stanoviska svého učiniti svůj rozklad a dáti vám ve příčině věci naší potřebná sdělení! Pak zase jsem ochoten já do libovůle vás nechat vymluviti, aniž s mé strany bude vám kladeno překážek... jest mou zásadou vždy a ve všem jednati korrektně. S důrazem. Nuže, ani materielně, ani ethicky k ničemu mě to nezavazuje, vězte! Řekl jsem. Od dob,

kdy do jisté míry jakýs takový — nu, řekněme i poměr, jsem konečně ochoten i připustiti, mezi námi panoval — do jisté míry! znova precisuji — nastaly zcela jiné okolnosti, zcela jiná konstellace se utvářela. A já positivně a racionelně na život nazírati počav a principy jeho ohledav, došel jsem po zralé, pojmenoval bych to filosofické úvaze k tomu, že poměr náš jest nepřístojný . . . poměr, zase ovšem konstatuji, pouze v mezích, jak jsem předeslal . . . a abych tedy poměr náš v těchto mezích trvající definitivně přerušil, přešel jsem přes něj k dennímu pořádku. To vězte . . .

Žďárská posléz ve výbuchu nesmírného zjitření. Ó krasořečníku, parlamentáři — bídáku, ty jeden! Ano, přešels přes nás k dennímu svému pořádku, když nás již nepotřebuješ! A to je ona změněná konstellace tvá, tvá positivnost a racionalnost, muži bez srdce, hanebný sobče . . .

Učitel. Jsem paedagog . . . vězte . . . .

Žďárská pokračujíc. Ale dokud jsi nás potřeboval, naší podpory, našich krvavých mozolů chudých švadlen, když jsme do úpadu se na tebe staraly s matkou, praly ti, do posledního groše na studiích tě vydržovaly a za to musily šít celé noci, celé noci šíti takřka do oslepnutí — a můj Bože, co bychom pro tebe nebyly udělaly . . . to jsme ti byly ještě dobré, to byla konstellace příznivá, že ano? Sliboval jsi mně štěstí lásky, domov — zapřisahal jsi se nám — a já ti věřila, milovala tě, život bych dala pro tebe a také jsem to dokázala — beze mne nebyl bys se obešel. A nyní za všechno mě takle zavrhuješ, pro Boha věčného, takle ničíš . . . vždyť to není ani možné, není snad možné, Ježíši Kriste . . .

Dívka druhá opovržlivě: Fuj, jaká to sprostota a nestydatost takle vyčítati . . . ano, to je viděti hned pravý charakter. Ostatně, ženská, kdo pak vás k tomu všemu nutil? Poroučel vám to snad někdo? Myslím, že jste to dělaly z dobré vůle! Mohly jste si to spíše za čest pokládati . . . a ostatně vlastně to jen prozrazujete, že jste byly nízkými špekulantkami, když za drobek praní a šití mínily jste si zakoupiti výhodnou partii . . . a to je nízké, bezcharakterní. A dobře má pan učitel, že vás zavčas prohlédl a s vámi všechno přerušil . . .

Žďárská popadnuvši se za hlavu, jako by jí třeštilo v smyslech, více pro sebe: Je-li to možná . . . je-li to možná . . .

Učitel. Přerušil definitivně, po zralém uvážení, jako vše je u mne výsledkem jedině zralého uvažování. K své dívce. Vzhledem k vám, slečno, nemohu příznivě nepřiznati, že jste velmi positivně vystihla pravý stav věci a vlastní jeho moment; ano, to byly pravé pohnutky zde. K Žďárské. A co se týče vás, promiňte, že přerušuji s vámi jakékoliv další jednání vůbec; není důstojno ani mé osoby, ani mého stavu navazovati styky s elementy, které dobrodiní prokazují pouze z nekalé, vypočítavé ziskuchtivosti, mínice s dobrodiním špinavě kupčiti. Ano, tak jest, jsem ethik a paedagog. Ostatně, tamhle jdou lidé, a tím méně jest mé osoby a mého stavu důstojno jakož i přístojno před forem veřejnosti navazovati styky s osobami nízké

spekulace. Ano, tak jest . . . Spěšně k dívce. Smím-li prosit, slečno, odejděmež s míst nedůstojných styků . . . Rychle odcházejí zavěšeni, zabočivše do lesa.

Žďárská popadajíc se stále za hlavu, jako by nemohla pochopiti, v ustrnutí zírá za nimi; pak propuká v tlumený nářek. Bože můj, může-li být hroznějšího odmítnutí a podlejšího jednání! Oh matko, má ubohá matko, kam se spolu podějeme . . . Odchází zdrcena k městu.

Výstup 7.

Přicházejí hloučky továrního lidu, ubírající se z továrny, rozpustile si vedoucí. Výrostci pustě škádlí holky, jež škvěčí, odbíhají, výrostci za nimi. Za jedním hloučkem dvě tovární ženštiny samy.

Jedna ženština. To my každejch čtrnáct dní po vejplatě napečem si buchet, co hrdlo ráčí. Peču obyčejně po desíti librách uherské dvounulky — kdo pak by jed z obyčejný český . . . to zadělám s kozím mlíkem, to jest vám nejsladší a nejtučnější, . . . přidám ňákou libru másla — žádnej margarín — dost vajec zakloktám a aspoň půl druhýho kila cukru, na sladkost my držíme. A pak do růžova vypíct . . . a to se už můžou jmenovat buchty — můj starej je po nich jako posedlej, dvacet jich sní na ráz; vo maso vůbec nestojí . . .

Druhá ženština s lehkým opovržením. Na buchtu to sic ujde — na mazance by to ale nestačilo. A kdyby hrály takový buchty třebas fortepiano, u nás je nechcem. My jen maso. To si po vejplatě koupíme obyčejně půl druhý libry hovězího, co by jen tak pro tu polívku, pro nás tři, ale hlavně sekaný, obyčejně dvě kila, tu můj nejraději — jenže brambor k ní nesmí ani vidět, musím jí teda koupit víc . . .

První ženština. Na vobyčejnej voběd to taky ujde . . . berete u Mládků?

Druhá ženština. To by tak — už dávno ne! Troufal si nás upomínat, jen si pomyslete, nestyda nestydatá . . . a tak jsme holt přešli jinam — ostatek to maso poslední dobu nestálo vod něho už taky za nic. A vy kupujete u Rozvařilů?

První ženština. Dávno bych ho zkvakla — mizernej pacholek, zkázal si mě on upomínat . . . ani lot už vod něho nekoupím . . . Zacházejí.

Výstup 8.

Přicházejí dva tovární výrostci s retky v ústech.

Jeden. Do samýho rána jsme ti tancovali. Hned od třech hodin odpoledne. To ti byla ňáká tříkrejcárka, faňácká, panská! Sám papež by moh na ní tancovat. Nějakejch padesát písniček sám jsem tancoval.

Druhý v obdivu a závisti. A kolik's vypil?

První. Asi dvacet tupláků — při tom nějaký štamprlata. Retek vykouřil jsem asi sto. To byl flámec! Anča byla do mě jako posedlá. Však jsem jí taky cukroví, můře, nakoupil . . .

Druhý. Ty, víš, ale jako . . . pro Boha tě prosím, čeeče . . . to's jako bral takovou vejplatu?

První. Ty pitomá střemcho jedna — dnes se berou takový vejplaty? Důvěrně. Ukrad jsem mistroj pár balíčků ze šuplíku. Ale v neděli můžeš se mnou — něco poplatím . . .

Druhý porozumívavě se usmál a pokynul hlavou. Jenže do grandu bych nerad — popral jsem se tam s hausknechtem; spíš bych myslil na tu střelnici . . .

První. Když přec nejlepší to máš v grandu — všechna příležitost, a nejlepší holky jdou jen tam. A že se's s ním popral, no, to je caviků! Popereš se s ním teda zas, a já ti pomůžu . . . Ale stran těch balíčků ne abys něco řekl! Zacházejí.

Výstup 9.

Přicházejí dvě tovární mladé dělnice.

První. Na jaký si koupíš ty?

Druhá. Nejspíš volím světlešedý ševiot s havanohnědýma lacetkama, náručky tmavší a náprsník se stojatým límcem. Vložka musí bejt ale z bílýho atlasu, herbábím vyšívaná. Ale tady si to šít nedám, tady ty kejdy švadleny to netrefěj; nejspíš do Bydžova...

První závistivě. Pane, to štěkne! Co pak, ty to můžeš taky dělat! A budeš ještě mluvit se Zuzánkovým?

Druhá. Co tě vede... jak ty šaty budu mít ušitý, ani do něho nekopnu. Přijde taky domů z vojny Tomek a stane se ve fabrice hlídačem . . . . milostpán mně to už slíbil, prosila jsem zaň; to víš, udělá mně všechno; a tak si vezmu nejspíš jeho . . .

První. Co pak je tobě, když tak milostpán o tebe stojí. A půjdeš v neděli do grandu?

Druhá. To se vr . . . jestli nám jen právě na neděli tatík neumře, je to s ním na každou chvíli; pak bych skoro arci nemohla — ale myslím, že půjdu na každý pád; nejít . . . tím bych mu přec nepomohla . . . Spustí si veselý popěvek. Zacházejí.

Výstup 10.

Přichází žena s mužem, v důvěrném hovoru.

Žena. Jak jsem řekla, tak to taky uděláme. Pomoc jí není, tak co se máme trýznit s ní. V sobotu po vejplatě nikomu nic neřeknem a trochu toho šťákloví, co máme, potichu předáme, mluvila jsem o tom už s Kubiaskou; zaplatí mně hned a taky se hned přestěhuje do bývalý naší sedničky. Bude to sic holka divně koukat, najednou cizí tváře, a že jako teď musí na vobec či co s ní udělaj. Ale co, trápit se s ní nebudem. Ať se zas jednou stará vobec, k čemu je taková pitomá vobec? Holce to může bejt taky jedno, ležet a umřít tady či vonde.

Muž škrabe se rozpačitě. To by už páslo, ale japak to uděláme s peřinama? Ty přece jí nechat nemůžem a z pod ní vzít taky ne, japak teda . . .

Žena. Dycky říkám, že seš navrtaná trouba. V ničem si nevíš rady, a dycky musí holt nastoupit můj rozum. Někde v pátek řeknu

jednoduše holce, že musím povlíknout peřiny a že je chci teda dát dřív vysušit na půdu. A zatím ji přikreju pytlem a pod hlavou jí nechám pápernici. Bude to pořád ležet jako král; kdo pak ví, jestli na vobci ji nepřikrejou žebřinou, jak voni to uměj. V noci pak všechno svážem do dvou uzlů, dáme si to zatím ke Kubiasce, už jsem s ní všechno pěkně projednala — po vejplatě se pro to stavíme, a hajdy na dráhu ... ke Grünwaldu. A von by si už trouba nevěděl rady ...

Muž. I to víš, že jsem vždycky všechno nechal jen na tobě ...

Žena. Ještě že to uznáš ...

Muž zase se škrábe rozpačitě za ušima. Ale, ty, japak to bude, víme ... s tím dluhem naším jako?

Žena spráskne ruce, opovržlivě si ho měříc. Tuplovanej, nehoráznej troubo! Snad bys si ho nechtěl vzít s sebou, jakej ty jseš! Zasměje se a pak jízlivě. Holt jim ho zanecháme pěkně tady na památku i s tou holkou naší ... ať se starají ... Najednou ku dvěma mužským, kteří vycházejí právě z lesa s nosítky, na nichž spočívá hrubá rakev, z nenatřených prken zbitá, s černým hrubým křížem na víku; na cestě nyní spočinuli. Zatím se šeří.

Výstup 11.

Žena k nim. Ale, ale, co pak si to nesete za nadělení? Udělá zběžně kříž, její muž také.

Jeden z nosičů vyjímaje fajfku z úst. Ale tamhle na Proseči ukamenovali toho vlasatýho blázna ... tak ho holt vodnášíme do márnice.

Druhý nosič vyklepává fajfku. A teď se s ním máme za tři šestáky dřít. Zatracená madragura taky ... za živa boha nectil, lidi nectil a po smrti ještě vobtěžuje lidi. Zakopat ho jednoduše měli jako psa, jaký pak s takovým caviky ...

Žena. To já taky říkám; se slušným člověkem takový orace nedělaj ... A chytili ty?

Jeden z nosičů. Ale kde pak, poptávali se sic jako četníci ... ale to víte, nikdo nic. Ještě by měl někdo mít potahování snad. Dobře se mu stalo ... Ale pojď teda zas, stará madraguro, ať jsme do tmy v městě. S pánem bohem ...

Muž a žena. S pánem bohem teda, s pánem bohem. Všichni zacházejí.

Výstup 12.

Podruh přicházející od města v unylém, jakoby již znaveném nářku. Zastihnu-li tě ještě, má ubohá mučednice! Co se s tebou asi nyní děje? Zastihnu-li tě ještě! A zas ti nemůžu pomoci, vracím se s prázdnou. Na kolenou jsem je prosil, aby přispěli umírající mučednici při porodu. Že: mám-li peníze! Japak mám mít peníze, tkadlec na podruží. A tohohle jsme se nenadáli; že teda nemám, ale že zaplatím, ukládám to krejcar po krejcaru z těch krvavejch véb — pro Boha věčnýho, pojďte přispět umírající mučednici. Jsou tam tři, ale neslitoval se žádnej, když jsem nemoh peníze ukázat. A ten, co je jeho vobvod — nejdřív prej, kterej sem, jestli sedlák nebo podruh Knap. Podruh,

jen podruh . . . a jen křáp dveřma — a za chvíli vyřizuje holka, že milostpaní je škrábnutý na prstě, že teda nemůže a nesmí. A žádnej nepomoh, žádnej. Žádnej nepřispěl umírající mučednici. Nikdo nepřispěl chuďasu na tomto světě. Ah zastavuje se před křížem a poklekå, přispěj aspoň ty, Kriste Pane, přispěj, přispěj, jako's chtěl přispět všem. Otče náš, jenž si . . . přispěj umírající mučednici . . . ale zbav nás od zlého . . . Ah, jestli pak tě ještě zastihnu, ubohá mučednice . . . e . . . e . . . Najednou se prudce vzchopí a chvatně zachází.

Výstup 13.

Šeří se, lesem houstne rudé vznícení západu. Přicházejí od města dvě slečinky, často se pozastavujíce a pátrajíce vůkol.

První. Ani nevíš, jak se ti těším na ten věneček — už se ti ani dočkat nemůžu. S panem Krejzou jsem zadána na všechny čtverylky . . . né, ten pan Krejza . . .

Druhá. Což ty šťastná — ale hůř je mně. Třebas ani nebudu moci jíti vůbec. To bych si musela zoufat, nemoci jako s uděláním zrovna teď jít, když jsme se s Pavlem zas udobřili . . .

První. A proč bys to vlastně nemohla jít — snad k vůli té nemoci?

Druhá. Inu, přece, když mamince je každý den hůř . . .

První. Tím jí ale nepomůžeš, když zůstaneš i nakrásně doma.

Druhá. Toť se rozumí! A o to se také nejedná, co by si jen stonala. K vůli její nemoci přec nemůžu se světa docela odříci, to musí uznat každý, zvláště když to s ní už tak dlouho trvá — ah, to ti mám trápení, kdybys věděla. Ale, teda o tu nemoc by neběželo, proto bych jistě šla, ale o to, že každý den ji už můžeme čekat. A kdyby tak měla někdy umřít k tomu věnečku, co bych si počala? To bych přec jít nemohla! Co bych si pak jen počla! Jsem při tom pomyšlení už napřed celá zoufalá. Kdyby to teda aspoň ještě přes ten věneček s ní vydrželo, když to vydrželo už tak dlouho! Já tam nějak musím jít, ať se děje co děje . . . Ale tamhle je Pavel, odpusť . . .

První. A tamhle pan Krejza . . . teda na shledanou . . . S dorozumívajícím úsměvem se rozcházejí, každá na jinou stranu lesa.

Výstup 14.

Od městečka přibližují se dva sedláci slušně nachmeleni.

První sedlák. Je to kříž, je to kříž! S kartama a s vejměnkama mám holt smůlu . . . jak jsem ti holt prál —

Druhý sedlák. Eh, jakej pak kříž. Protože v tom neumíš jak se patří chodit . . .

První. A jak holt teda . . .

Druhý. Co se dotýče ty karty . . . seš přec jen boží ťululum! Když ti přebejvá nepohodlnej kart . . . hehehe, tak se to přece už zavonačí . . . hehehe . . .

První. Japak zavonačí, když neřádnej kart je tu, a víš, že to bude stát třebas desítku, kterou's dal do banku.

Druhý. Hehehe . . . jakej seš — no, co přijde v takovým pádě

na mně, já jednoduše kart . . . hehehe . . . spolknu, spolknu, brachu, spolknu fajn, hehehe . . .

První v udiveném, opilém úžasu. Že spolkneš . . . a . . . na to bych byl, pane, nepřišel — pane, to je něco . . . Ale zas počkej, vždyť to není pilulka ani cergulát — japak jen tak spolknout . . .

Druhý. No, nepitom se tu jako jalová vrána na vrátni . . . toť se rozumí, že spolkne, doslovně spolkne. Takle jsem o posledním trhu v Hořicích vyhrál na ráz celou stojku — ale přebytečnej kart holt musil s houskou do střev putovat . . . hehehe . . . a tuhle na kruchtě při gloria zase padesátku — to jsem zas takovej prašivej kart spolk s cergulátem . . . hehehe . . . To koukáš jako husa do flašky, co?

První. Chachacha . . . sakulentsky povedený, sakulentsky — to bych to holt tedy zkusil taky . . .

Druhý. Ale pozor při tom, pozor . . .

První. Aby se člověk neudávil, že?

Druhý. I čerta udávil — našinec neudáví se ani nášlíkem od voje . . . ale, trumbero nejapná, aby to vostatní neviděli a neudávili tě, voto tu běží! To holt, milá brachu, se s takovým soustem nesmíš loudat jako při vikářský trachtaci, a vidličku, nůž a servítek si k tomu nesmíš poroučet a ptát se, jestli to je smažený nebo zadělávaný — a vod druhých dávat si přát dobrý chutnání taky nesmíš . . . hehehe . . . ta banda, jak to zmerčí, mlátí hned do živýho — ty by tě udávili, ty, ale ty sám sebe ne . . . hehehe . . . ani klanice vod vozu našince neudáví . . . hehehe . . .

První. Chachachá . . . No, pokusíme se holt taky, pokusíme při příležitosti — a zatím zaplať Pámbů za dobrou radu! Ale hůř holt asi bude s těma vejměnkama, s těma zlořečenejma vejměnkama jednou. Hrom to potluč! Mám vejměnkářskýho bachora na statku už takovou řadu let, a ne a ne se ho zbavit. Hrom už jednou do toho! Vo vejměnkáře, vo vejměnkáře se mně nejvíc jedná, jak ho dostat jednou už ze statku, bachora jednoho. Člověku dá statek takovej táta a chce, aby člověk do smrti se na něho jen dřel — vo toho vejměnkáře, vo kart už tak čerta, když přebejvá nebo se nedostává . . . to už lecjak jináč může si člověk pomoct . . .

Druhý. Nezoufej, nezoufej ani tu, duše křesťanská, na všechno jsou rady a prostředky, až na to, chtít ze starý udělat mladou, nalíčuj a vycpávej jakkoliv. Hehehe . . . aby nebylo rady na takovýho vejměnkáře! Ale právě proto seš taková jalová vrána, že si nevíš v ničem rady, a proto raděj na tě nakydat hnoje. To já jsem si s mámou jináče pomoh. Taky se držela na mým statku zuby nehty. Cák — ty že mně míníš takle ujímat na majetku? povídám si jednou, když mě to dopálilo. Sic trochu jsem jí nejdřív hodně voslazoval ten její vejměnek, aby ho jako nebrala jen tak zdarma, víme . . . a vostatek ty to taky trefíš svýmu tátovi, jak slyším, to ti povídat ani nepotřebuju. Teda jsem se jí ho dost nejdřív navoslazoval, ale když to přec jen trvalo dlouho. Udělal jsem to teda tuhle zejmu kratčeji a jednodušeji. Votevř všechny díry na sobě a poslouchej nýčko. Byl ti takovej faňáckej tříkrálovej mráz, jako samec . . . zrovna

jako bys si ho vybral — šindeláky na střeše střílely jako vo Božím Těle. Šel jsem teda potichu ke komoře, co máma hnípala, — ležela už asi tejden a nemohla se kale hnout, a přec nás trápila, sakrament — šel jsem teda . . . to víš, ponocnej při tom zrovna nebyl . . . . šel jsem teda jako by nic a vobě vokna jsem potichu v komoře vysadil, hehehe. — Co že prej dělám, ještě se ptala. Že co bych ďál, luftuju, luftuju, k tomu mám přece právo ve svým statku, ne? A protože, jak víš, vejměnkáři nikdy nazbyt peřin nemají, á co maj, do těch se jim peří nepřisejpává — či ty to děláš, sojko krkavá? — ale pomalu pořád furt vodsejpává, jako to dělaj kvartýrský študentům, a protože hnout se nemohla a co by si křičela, to nikdo neslyšel — ani ti vůbec nekřičela, snad jí to ňák dojalo — tak ti byla do rána jako cejn. No, dělej k tomu vobličej jako čtyrák z tvarohu, jalová vráno. Ale dokládat snad už ti nemusím a strkat ti to po lopatě, že pak v takovým pádě musíš zas zavčas ty vokna zasadit a zavřít, jako by nic, ne snad s tím čekat, až by se lidi sběhli, vráno jalová! Vždycky všechno jen šikovně províst, jen šikovně, jako tenkrát, když se's vypálil . . . hehehe . . . šikovně's to narafičil, šikovně, to's byl zas ty chlapík . . .

První. Chachachá . . . no, jak Pámbů dal — člověče, přičiň se, a Pámbů ti holt požehná . . . Zacházejí oba. Celým vůkolím se zatím zatmělo a jen brunátný poslední svit zapadlého slunce tkví na těchto místech, zasáhnuv také kříž.

Výstup 15.

Plojhar vystoupiv vzrušeně z pozadí kříže, v mučivém zjitření rozhlédá se vůkol a při tom jako v hallucinaci opakuje. I učiněn jest pot jeho jako krůpěj krve tekoucí po vší zemi . . . Najednou obrátí se ke kříži. Kriste Ježíši, Synu člověka a Boha svrchovaného, víš-li, co děje se před tváří tvou zmučenou, jaké zločiny se odbývají, jaké zlo páše! Co plyne ústrašného žití kolem němého tvého svědectví, v tvé účasti svaté. Kriste Ježíši, hůře umučený všemi svými vyznavači křesťanství než kdysi židovskou luzou, na jaké věci světa to shlédáš! Jaká propast hrůz zeje v tvém úpatí, jaká bezmeznost zla a běsnosti srdce lidského zmítá se v propasti této, nad níž visíš ve svém umučení! Ano, dávno to vím! Ne židovská luza rozdrásala a umučila na kříži tělo tvé, ale všechno to zlo, které kolem tebe bylo pácháno, servalo tvé velké srdce, jež zla snésti nemohlo, a nasadilo trnovou korunu na hlavu tvou, která jedině přemítala o království božím na zemi a pokoji všem lidem dobré vůle. O svatý, velký duchu, vyznavači lásky a milosti neskonalé, jenž u vznešených svých illusích chtěl jsi toto království boží uskutečniti na zemi, cože zatím musíš na této bídné zemi shlédati se svých dum věčnosti! Jediné bezmezné prokletí zločinů a hříchů, otroctví ducha a těla, pustou poživačnost, pýchu, zpupnost, kruté sobectví, zvrhlost lidskosti . . . samé zlo, samé zlo, nejúkladnější vražednictví, jaké kdy vymyslila běsnost zlosynná — samou krev, samou krev, všechnoť je na této zemi naplněno krví prolévanou hříchem! Všechno je krev, samá krev, každý výron

této země je krev hříchu. Zřím kolem sebe muka nebes a země, vše čiší krví, a srdce mé se kácí . . . ó, srdce šílivé, jež zšílelo jsi za všechny! Jaká hrůza vane ze zření tohoto, co zbývá z toho pozemského žití, jemuž v úděl dáno tolik neskonalé milosti, co zbývá z toho všeho? Servána, potupena, zhanobena milost tvůrčí. Živote, z tebe hrůzu mám . . . A jako by shlédal tuto hrůzu, marně se jí brání. Pak poklesá na kolena. Kriste, Kriste, Kriste Ježíši! Ah, nesejme žádná modlitba toto šílení hrůz a temností — ó, bláhové, šílivé srdce, za všechny šíleti je tobě určeno zatím zas vstal, znova obraceje se ku kříži. Ale je-li možno, abys ty, jenž tuto visíš a vše jsi shlédl, vše pomněl a vše přezřel v celé neobsáhlé strašnosti, — je-li možno, abys nedotčen zůstal ve svých dumách a snech věčnosti! Zdaž nerozkrvácejí se tvoje svaté rány mukami jitřivějšími, než kdysi hřeby katanů tvých, zdaž nepoklesne hlava tvá úzkostí hroznější a krůpějemi krvavějšími než korunou trnovou kdys, kterou vsadili ti na potupu? Je-li možná novým šílením, jemuž není ohraničení a zkonejšení, novými mukami, jimž není úlevy, znova nesejmouti všechno to, co je pácháno na zemi této . . . ó Kriste, Kriste, ulehči mé strašné trýzni, kterou šílí duše má! Zatím zření západu zúžilo se v úzkou nachovou projekci, intensivně soustředěnou právě na zpodobu Kristovu. V tomto těžkém, smutnění světle Kristovy rány krvavě se rozjitří a jeho hlava sama hluboce klesne, ale nad ní rozpjala se slova: „Vezmi kříž svůj a následuj mě!“ Plojhar tu poklesá ke stupňům kříže a nad jeho hlavou rovněž jitří se na okamžik krvavá skvrna. Pak úsvit zmizí, nastupuje ponurá temnost. Plojhar pak opakuje: „Vezmi kříž svůj a následuj mě . . .“ Vytrvává pak v hlubokém shroucení.

Výstup 16.

Marie přichází se strany a tiše se přiblíživši, obejme hlavu Plojharovu, líbá ji a konejší. Miláčku, neodpuzuj mě aspoň pro tuto chvilku. Promiň, že jsem zas přišla za tebou . . . Není to vtíravost . . . ach, lásky, tu jsi zamítl, ale úzkost o tebe. Ty tolik trpíš, vím to, vím, — tvou trýzeň cítím v srdci svém. S tebou trpím, slyšíš, miláčku můj? A nabízím ti svou bolest. Přijmi ji tedy a neodmítej aspoň tu, která nevtírajíc se lásce, jen ráda by ulehčila trýzni tvé. Jako milosrdnou sestru, která přišla obvázat rány tvé, mě aspoň přijmi . ., Ah, jak krvácejí, jak krvácejí . . . vidím jejich krev — jak krvácejí. jako by líbala jeho rány; pak spíše pro sebe: Ah, kam lásce přistoupiti není dovoleno, aspoň milosrdenství smí to učiniti . . . Pak zas k němu. Slyšíš, miláčku můj, matka tvá je o tebe plna úzkostí — matka tvá . . .

Plojhar pozvednuv namáhavě hlavu, pousměje se bludně a bolestně, ale přece jako v okamžité mimovolné útěše, které sice nevěří, ale která se dostavila: Aha, maminka . . . A to's ty, Marie? Aha . . . . lehce se k ní bezděky přitulí. To jsi hodná, že's přišla . . . Najednou matně se vzruší, úže, ale mdle se k ní vina. Milenko má, ty jediná . . . Milenka — matka, matka — milenka. Jaké to zdroje útěchy a blaha na zemi! Matka — milenka . . . jako by se pohroužil do těchto pojmů; pak náhle v podivné příkrosti: Také druhdy dovedly naplniti mé srdce útěchou a blahem . . .

Marie jako u jemné tiché výčitce. A nyní již ne . . .

Plojhar v hluboké těžkosti. Nyní již ne . . . vzdychne. Již je pozdě . . . po chvíli, ukazuje na kříž. Vidíš, matka tam toho také nemohla pomoci — . . . a milenka jeho také ne. Unyle. Ach, musily vidět obě, jak ho křižují, jak mu srdce kopím probodávají. Najednou po chvíli úzkostlivě se rozkřičí. Křižují mě, křižují, na kříž zla připínají, srdce kopím zločinu prorážejí . . . Viděla's, jak sdírají tělo za živa — rodiče děti a děti rodiče vraždí, s vlastní krví se mamoní, — kamenují šílence světa, kteří zešíleli za všechny . . . mě to kamenují, mě to bijí a vraždí .— vidíš tu krev, vidíš? Samá vražda, samá krev na té zemi — tolik krve zla a zpuštění lidskosti, že žádné moře svými hlubinami ji nepojme, všechno krev, všechno krev! A ta krev valí se na mě, srdce dusí se ve vlastní krvi . . . Živote, z tebe hrůzu mám! Divě se vytrhl a zděšeně uniká do houštiny. Marie marně snažila se ho dostihnouti. Pak v úzkosti a beznaději vrací se a kleká před křížem.

Opona padá.

Jednání IV.

Hluboká lesní tišina. Ve skalách malá jeskyně, nad ní vztyčen kříž. Plojhar jako poustevník sedí před jeskyňkou na jakés mechové lavičce. Jest temný podvečer. Těžké mraky shlukují se na obloze, prorážejíce lesní změti. Občas z daleka blýskne a pohřmívá.

Výstup 1.

Plojhar vybírá se z hluboké zádumčivosti. Blahoslavený duše smír! Jedině smír duše, blahoslavený, velký, svatý smír! Kéž nabude ho duše má! Již jen oň volám a úpím k věčnosti. Bože, Bože, popřej duši smír, za duše smír k tobě volám jedině . . . Ponoří se zase ve svou dumu, až posléz upadá v blouznivou hallucinaci.

Výstup 2.

Ženština bílá, vloudila se se strany blíže k němu. Hledám tě, ach, hledám, bratře v utrpení! Jest třeba přispění mukám mým, a kdo sám trpí a hoře má, nejspíše přispěje. Pamatuješ se přec, jak můj muž mě bil po těch očích, údech, víš tenkrát, nedávno, že včas neumírajíc, nemohla jsem učiniti místo jiné? Až ustoupila jsem posléz, musila jsem ustoupit; vždyť víš, jak mě bil po těch očích, všude, až vyvalila se krev. A s tou krví odešla jsem také já. Ah, byla bych tak ráda, u nás je tak krásně, blahoslaveně, jen kdyby až ku věčnosti nezasahalo dění pozemské! Ale dcerušku musila jsem jim zanechat, ah, dcerušku mou, takovou chuděru ubohou, slabou a křehkou a chvějící se, jako ten šťavelový květ tam na zemi. Vždyť zůstane přec tu u lidí, aspoň u vlastního táty, pomyslila jsem si umírajíc, a ráda jsem odcházela. Neb z čeho všeho jsem to odcházela?! Až Bůh náš na věčnosti se posléz smiloval nad utrpením mým. Budiž jemu věčná sláva, nad utrpením mým se smiloval, ale nesmiloval se ještě nad tou zanechanou mou dceruškcu. Ah, bratře v utrpení a hoři, co shlédat musím svou tuchou mateřskou, co děje se na zemi té! Jaké hrůzy a strašnosti

uchystaly se zatím pro mou holčičku! Na srdci kámen mám jako horstvo celého světa a výheň pekla řeřaví v něm shlédáním toho, jak nakládají s mou holčičkou. S tou holčičkou mou, která byla jasnem očí mých v tmách života a hrůzy pozemské, kterou chovala jsem jako lilium a jedině ji dovedla uchrániti před ním; jen ji jsem líbala, když hoře valilo se v srdce, jen s ní se těšila jako s modrem nebes! A co mně s ní dělají! A aby nekřičela, roubík z hadrů namočený ve výkalech ji vecpou do hubičky, kterou já líbala a celovala; a takto ji rvou, mlátí, šlapou po ní, co ona se dusí v nářku svém. A když ozývá se, že má hlad, a ozve se to jen nesměle, jako ptáček na podzim, leda kus shnilého bramboru anebo kůrky namočené v octě vecpou jí do hubičky a šátkem přiváží, aby krmi tu nevyvrhla; já od úst si odtrhla a za nejkrvavější svůj mozol pozemskosti opatřila jí lahůdku. Chce-li se jí pít, vchlemstnou jí do hrdla pomejí, na mráz ji vystrčí, chce-li se ohřát ... ah, já dýchala na ni a hřála srdcem svým. A to drahé tělíčko její, jež celé zlíbat nikdy jsem neopomněla, zhublé nyní na kost, modré, ranami poseté a rozdrceno třese se, třese ... až ku věčnosti mé zasahají tyto otřesy, hú, jak sápou srdcem mým, a nemůže nalézti nikde pokoje. A čím má žít to mé dítě na zemi, stává se jeho proviněním — a co mateřství promíjí, jest pro ně nejhroznějším odsouzením. Jaký jen nářek od rána do noci vynáší se ze země od něho ke mně a mně žaluje ... oh, ten nářek, ten nářek do hlubin nebes proniká a jen na té zemi nemá ohlasu milosrdenství ani práva. A v jeho sled nové jen rány dopadají; jak stená a chvěje se pod nimi, očka v sloup se obracejí, přeražená žebírka chrastí ... a přece není konce jeho utrpení, a marně se dovolává své matičky. Já mu nemohu pomoci, pomoci nemohu, nebesa ještě nedala, a přec samo řeřavení pekel bylo by mně sladkým zkonejšením proti bolesti matky, která shlédat musí, jak nakládají s jejím dítětem. A já mu pomoci nemohu — pomoz, bratře v utrpení a hoři, pomoz aspoň ty, nelze mně víc u věčnosti dlít bez mého dítěte ...

P l o j h a r v bludném vytržení. Ještě dnes do úsvitu si pro ně přijdeš a s sebou si je vezmeš. V pokoji a blahoslavenství s ním pak na věčnosti neskonale budeš žíti za svoje a jeho utrpení ... Bílá žena vděčně kynouc mizí. Plojhar vytrhuje se ze své hallucinace, vyjeveně patří za zjevem zmizevším. Co že to bylo? S tmou nezemskou se pojíc jakoby s ní zajedno — co to bylo? Prudce vyvstává. Co se to děje — jaké stržení světa kolem mne, beze světla, beze zvuků, bez pozastavení? Jaké strašlivé dění žene mou duši jako běsným vichrem, co děje se s pozemskostí mou? Zůstává u vytřeštění ... pak se pamatuje a vzpamatovav se, pokyne bolestně, dorozumívavě hlavou. Aha ... už vím. Vždyť to přece vím! temně propovídá Vezmi kříž svůj a následuj ... mě ... zabírá se zase do hallucinačního obluzení.

V ý s t u p 3.

Zjevuje se stařec výminkář a stařena výminkářka; tato ukáže starci na Plojhara, sama zajde. Stařec blíží se k Plojharovi.

S t a ř e c. Tebe, tebe hledám. Neodmítej truchlení hoře, jaké

kdy složeno na stařecké srdce. O, hoře přehořké! Hoře, jehož zdrojem je vlastní krev. Ah, bratře v utrpení, těžké, neslýchané, krvavé hoře provodilo mě na věčnost. Vždyť již také víš, pamatuješ. Jediného syna mně Bůh dal, krásný velký majetek jsem mu zahospodařil a dal. No, jen abys měl péči o mé stáří, povídám; jsi můj jediný syn, já otec tvůj — s Pánem Bohem hospodař. Klekl přede mnou, zulíbal mně ruce — však vám toho, otče, před tváří boží nezapomenu. Zaplakal jsem radostí a oddal se dobré vůli syna a nevěsty. Bylo pár měsíců všecko hezky — až to začalo. Byl jsem výměnkářem, a může-li být horší ujmy pro vlastní statek a horšího nevražení pro srdce synovo než výměnkář, byť byl i vlastním otcem . . .

S t a ř e n a v pozadí. Nebo vlastní matkou . . .

S t a ř e c. Co mně všechno činili, čeho všeho se nenavymýšleli proti mně! Tak ani svědomí vrahovo neukládá o svou oběť. Snídal jsem slzy, obědval hoře; s hladem odcházel jsem spat, a ukolébavkou mně bylo proklínání synovo. Posléz aspoň za milosrdenství pro žebráka jsem orodoval. — Proč se tedy nejdu oběsit, osopil se na mne. Kéž by to byla připustila víra má! Jenže ta určovala ještě víc snášet, ještě víc trpět — a tak nešel jsem se oběsit, a Bůh mě nepovolával. A tak zůstávalo břímě na statku a v srdci synovském nadále. A bylo teda potřeba jinak se zbavit toho břemene. Probouzím se jednoho dne ve své komoře, kam mě odkázali. Je tma — a přece se mně zdá, že už dávno musí býti den. Jdu teda k okenicím, chci je otevřít — nešly, byly přibity. Jdu ke dveřím — byly zvenčí závorou uzavřeny. Byl jsem to v žaláři. Úzkost a tma kolem mne. Ale zatím jsem tiše vyčkával — snad se přece dočkám. Nedočkal jsem se. Jmu se teda volati, na dveře tlouci. Lající hlasy byly mně odpovědí. Tak mě aspoň pusťte do chléva, pro Krista Pána! — Dostaly by krávy vši, odpovědělo se mně posměšně. A tak zůstával jsem ve strašlivé tmě, čím dále nějak strašnější, míjela kolem mne hrůza, po mně sahala . . . A pak dostavil se hlad, mým starým útrobám chtělo se jíst, hoře jich nesytilo. A když mé síly nedovedly vzdorovati, dal jsem se do prošení aspoň o suché sousto, o odhozenou kůrku, slzama že si ji zvlažím . . . aspoň o žvanec, jaký poskytují žebráku nebo odhazují pro psa — Vejměnek všechno strávil, odpověděli mně. Do žaláře teda a hladomorny byl jsem odsouzen ortelem svého syna. A ta tma, čím dále strašlivější, míjela kol mne a hlad jako dravec rval mé útroby . . . A nejvíc mně bylo teskno po tom nejmenším batoláčkovi, vnuku mém, a to dítě mě mělo tolik rádo. Aspoň toho kdybych měl! A slyšel jsem ho lézti v síni a volat — kde je děda . . . Jeho nářek po mně jsem slyšel. Bili je pak, že naříkalo pro mě. Aspoň toho batoláčka, toho batoláčka ku potěše starého, podvráceného srdce mého, odsouzeného k zahynutí — aspoň toho batoláčka, vždyť i zlosynům před popravou jejich přání vyplní! Až jednou slyším ve svých tmách takové sahání po dveřích, po klice, takové nějaké sahání, jako když ruka dítěte hledá tvář mrtvé matky — tak mně to aspoň připadalo v mých tmách. Byl to on, můj batoláček — zvěděl a vytušil nějak, kde jsem . . . a když jsem neotvíral, začala

jeho pěstička tlouci na dveře mého žaláře, ah, co by ptáček kloval na okénko. — Dědečku, dědo! dal se posléz do hořekování a volání . . a mé srdce rozvolalo a rozhořekovalo se vespol. Ah, duši mně to rvalo, mukami sápalo útroby, šílelo ve smyslech . . . a tehdáž byla to nejhroznější trýzeň mého ukatanování. A pak jsem už umřel, se strašným ještě hlasem v duši, kterým mě proklínali, že jim kazím dítě. A ten hlas, kterým proklínal syn, a nářek, kterým dítě volalo, rdousí mě i na věčnosti, nemohu se zbýti hlasů těchto, šlehají mě jako vichřice. A vědomí, jak syn odpravil otce . . .

Stařena naznačujíc souhlas v osudu svém. A matku . . .

Stařec . . . ruší můj mír věčnosti! Ó, jak se zbudu těchto strašlivých věcí pozemskosti, jimž sama věčnost nedovede dáti zániku — jak se jich zbudu, těch hlasů jak se zbavím, pověz, pověz, ó bratře náš v utrpení . . .

Plojhar v mystickém blouznění. Až já se zbudu věcí svých a svých hlasů, zbudeš se i ty svého . . . ještě dnes zbudeme se oba všeho . . . Zatím stařec se stařenou zmizí. Plojhar vytrhne se v úžasu opět ze svého obluzení. Co to zas bylo, jaké mámení! Jaké přeludy nebes a pekel dohromady, kde jsou ti, co zde byli, a co to chtěli ode mne! Rozhlíží se vytřeštěně vůkol. — Aha, aha kyne trudně hlavou. Moc zkázy nepouští svou oběť na zemi ani na nebi, zlo rozpjalo své dravé spáry po hrudi všehomíra! Po všech končinách se valí jako lavina, vše strhuje, všechna hrůza spěje, ryk rozpoutané běsnosti zaléhá . . . Můj Bože, můj Bože, schvacuje mě příval chaosu, dravé vlny jeho zmítají mnou od obzoru k obzoru, můj Bože, Bože, jímá se čehos zoufale kolem, pomoz, pomoz svou spásou i milosrdenstvím, pomoz, pomoz! Najednou se zase vzpamatuje, usedá v neblahém rozjitření svém. Aha, aha . . . již zas vím. Ve smrtelné unylosti. Již zase vím a vědět nepřestanu. Ó, soude boží, nadcházíš všem věcem a všude sbíráš svrchovanou odplatu . . . Změť mraková houstne a se jitří, rudý zásvit zaplane pozadím pustiny. Náhle přebíhá postava v divém nářku, za ní tlum výrostků, vše zastřeno jako hallucinací . . .

Výstup 4.

Postava. Nekamenujte mě, nekamenujte, vždyť já vám nic neudělal . . . já jen šílím — jsem ubohý blázen, nekamenujte mě, nekamenujte! Tlupa zmizí zase za dunění hromu.

Plojhar vytrhne se náhle ze svého obluzení, začne křičeti: Zlo, zlo, zlo! Vidině zla páchaného na zemi patřím v samu líc. Zlem naplněna všechna prostranství země. Kam uniknouti mu, kam poděti se před jeho příšerou . . . kam, kam jen utéci před jeho hrůzami, kam utéci se zápětím zla! Pobíhá zděšeně, jako by chtěl prchnouti, posléze opět se vzpamatuje a zastaví se před křížem, na němž zaplane smutný zásvit uprostřed změti mrakové. Tiše, tesklivě: Zda-li ty mě přijmeš a odejmeš ode mne tento kalich zla . . . ó, velký bratře v utrpení, v oblast tvých muk vkládám i muka svá . . . Usedá a zase upadá v hallucinační blouznění.

Výstup 5.

Zjevuje se paní.

Paní. Ah, také já se zastavuji u tebe! Ó, zpřízni také mně potěchu údělem své strasti, bratře náš v utrpení. Tolik třeba potěchy duši mé i tam, kde se nachází. Na věčnosti musit potěchu hledat před strašností pozemskou, jaký to úděl neblahosti! A jaká to strašnost děje se na zemi, jaká hrůza ze všeho potkává duši! Však ty to také víš, a trpíš za nás všechny ... Jedinou dceru jsem měla, pamatuješ. Tak si ji chovala, tak sladce přimlouvala k srdci jejímu. Ah, žila jsem jedině v dceři své. Až jsem ulehla na smrt, ale Bůh mě dlouho nepovolával. Dlouho a strastiplně jsem ležela — vždyť však přece jsem za to nemohla. Až to omrzelo mou dceru jedinou, a ah, jak mně to dávala na jevo, že se nemůže ode mne ani hnout, žádné radosti užít, ah, jak rvalo to mé srdce. A pak zatím nadcházelo, že jsem měla umřít. Dcera zatím chystala nějaké šaty — připadaly mně jako k nějakému věnečku ... to pro přítelkyni myslila jsem si. Byla ten den celá zaneprázdněna a neměla pro mě pohledu ani chvilky. A mě taková smrtelná touha jímala po ní, aspoň jediného laskavého pohledu, jediného doteku jejího chtělo se mně tak nenabaženě ... Kdyby aspoň občas ty ledové krůpěje potu přišla mně s čela setřít. Ale neměla kdy, ty šaty jako by znamenaly spásu života. Najednou začne se chvatně strojit — snad je zkouší, pomyslila jsem si. Až byla úplně ustrojena — a že půjde do věnečku, najednou příkře mně sděluje. ‚Ty do věnečku — a já umírám,‘ zalkám smrtelně, to již jsem cítila, že tu noc umru ... ‚Ah, nechoď ode mne, zůstaň dnes doma, moje dcero!‘ jímám ji potom za ruku svou ledovou třesoucí se rukou, ‚zůstaň, zůstaň dnes u mne! Tam ty radosti ti neuniknou — a mně je tak strašně úzko, zůstaň, zůstaň u mne, cítím, že umru ...‘ ‚E, to vy pořád říkáte, a pořád to máte stejné, a každou radost byste mně jen chtěla tím zkazit,‘ utrhla se na mne tak posupně a hned jako uražená a rozzlobená odcházela. Ó, jaký to byl hlas ... a také hned ostatní prosba zajikla se mně v hrdle. Odcházela k tanci, — smrt matky musila ustoupiti dceřině tanci. A ani s Bohem mně nedala, poslední s Bohem nedala. Jak jsem to musila za ní patřit ... a smrt již dusila mi dech, a já aspoň ještě naposled se chtěla dotknouti svého dítěte, aspoň jí požehnat .... ‚Pojď sem,‘ podařilo se mně ještě vyrvati z unikajícího dechu života, a smrtelný můj vzryv zastihl ji právě ve dveřích ... ‚vrať se jen na chvilku!‘ ‚Ale dejte mně už jednou pokoj, Pavel na mě už čeká,‘ osopila se na mne zpátky. A to bylo její rozloučení s matkou umírající, já zatím umřela ... Ah, bratře v utrpení, to osopení se živé na umírající, to odbytí matky na prahu smrti, sahá na mne až za hrob, řeřaví strašným plamenem v mém srdci práchnivějícím. A věčnost má nemůže se zbýti toho pomnění, mé záhrobí se zmítá hrůzou před ním. O, pověz, bratře v utrpení, kde, kde jen se zbýti se toho pomnění, kde udusiti ten plamen v srdci, a kde zase klidu nalézti, jehož mé záhrobí pořád nenachází?

Plojhar v blouznění. Až já se zbavím pomnění svého, budeš i ty ho prosta; pak udusí se plamen. Dostav se k půlnoci, povím ti vše. Paní zmizí. V dáli zahřmí a nese se blíže těžkým burácením jakoby k samému Plojharovi. Ten vytrhne se ze svého obluzení, zaposlouchal se; zatím zaniklo hřímání a spjalo vše úžasné ticho, ale Plojhar jako by se snažil zachytiti zvuk: Co mě to zavolalo, co vyvolává mě to ze mne . . .? Mlčí však tma! Jaké to strašné mlčení kolem, nevztahující se na zvuky! A všechny věci pozemské jako by v mlčení tom svůj věčný zánik měly . . . . hrozí se toho ticha, ale pak se zase pamatuje. Ah, ano, byl to hlas bouře, bouře se blíží, srdce přírody je zjitřeno jako srdce mé . . . Ponuře se zadumá. Ah, byl bych zapomněl na ni, také ona tu právě byla, stavěla se u mne se svou hrůzou pozemskosti, kterou odnesla si do hrobu . . . Rozpomíná se těžce. Živých i mrtvých řady, všech těch, na nichž zlo bylo pácháno a mukami a trýzní naplněn úděl jejich, před smysly mé schvácené předvádí mystická záluda. Zřím před sebou průvod jako odpravenců, ve strašném dění pozemském odsouzených a umučených katany života. Kletbou bědy poděleni, jakou nezkonejší žádná útěcha, vyplývají ze svého záhrobí v mou samotu. V posmrtném zmítání a krvavých stopách spějí, a v zápětí jejich zlo se vláčí, jehož úkladů zbýti se nelze ani v nadpozemském dění. Zlo pozemskosti v samu věčnost zasahá! Ustane v těžkém, úporném hroužení se zase v sebe; po chvíli: A já tu musím zbývat, abych účasten byl do skonání dnů svých vší té bídy života a shlédal veškero zlo světa. Ve zmučené srdce své je jímám, v uchvácenou duši svou . . . Ah, kdy že bude konec patření tomuto, kdy zbude se mé srdce trýzně své, kdy nešťastná duše má dojde smíru! Blahoslavený duše smír — to jediné, co duše má žádá v údělu této země — — — a žádá marně as . . . . Usedne, zadumá se . . .

Výstup 6.

Zjeví se as 13letá holčice lkající.

Dívka. Maminko, slyšíte, maminko, kde jste? Slyšíte, slyšíte? Kam jste dali peřinu se mne — je mně zima, pod bolavou hlavou mám jen pápěrnici, která tolik tlačí a bodá. Kde jste, maminko, s tatínkem, kde jste přec? Bojím se u nás sama — a mám žízeň, podejte mně vody . . . kde jste přec, maminko s tatínkem . . .? A kdo to sem jde — to není přec maminka . . . maminko, pojďte, pojďte, kde jste přec! A . . . proč mě odtud vyhánějí, — co chcete ode mne, zlí lidé, já jsem přec doma, u nás, jenže nevím, kde je maminka . . . Maminko s tatínkem, kde jste přec!? A . . . nechte mě, nechte, — jak to bolí, nepopadejte mě přec, vždyť mě tak všecko bolí, bolí, bolí! Maminko s tatínkem, — kde jste přec, pojďte honem mě bránit . . . A kam mě to nesete — já tam nechci, já chci zůstat doma, u nás . . . jenže nevím, kde je tatínek s maminkou . . . maminko . . .! Ha, kam mě to nesete, já nechci do hrobu, nechci — maminko . . .! Zachází, a zaniká její nářek.

Plojhar vytrhne se z obluzení. Kdo může tvrditi, že vystihl všechno zlo! Že je mu kdy konec, dovršení! Nikde, nikde neshlédá

duše jeho naplnění, jeho konce a jeho smilování. Věci nové, stále úžasnější a krvavější se naplňují kolem mne. Není zmíry jejich hrůzám, srdce a svědomí skácí se a upadá před děním jejich. Těžko a úzko jest duši mé, tak bezmezně těžko a úzko . . . Ale zbav nás ode všeho zlého . . . ode všeho zlého zbav duši mou, o Bože! — A jsa v boji, horlivěji se modlil . . . najednou jako by vše to odmítl. Eh, nesnese modlitby uštvaná duše má, jen slova mají vznik a soptění hrůz neustává . . . Aaa, živoucích i mrtvých řady předvádí před zraky mé strašná záluda, — jdou kolem mne, jsou tu všichni, všichni, ani jednoho neschází, komu kdy srdce bylo prokláno. Zlo je sem žene jako vichřice, před níž se marně skrývají! Jako se nemohu ukrýt já . . . nemohu se ukrýt, nemohu nikde ukrýt, se všech stran na mne kvačí, dobývá se k srdci a sápe jím. Zlo strašné, neobsáhlé a černé jako přízrak pekel . . . aaa, kde se před ním uchrání duše má? Ve vzduchu, v houští lesním, pod zemí i nad zemí je zřím, rozpoutává se zatím bouře — v mračnu kypícím je zřím, burácí v babelu lidstva i samotách rozkotaných, hory a skály se propadají v jeho dotknutí, věkovité stromy se lámou jeho vanem. Zlo, zlo, zlo! Šíří se nebes lem, děs pohání ducha, pekelné moci se pozvédají . . . hrůza, hrůza! Běda, sobě ztracen v scestí života a květ mládí rozšlapán. Běda, běda! A jaké hlasy se pozvedají . . . nastává velký lomoz zkázy věcí všech a křik duší, které volány jsou k soudu poslednímu. I ukážou se znamení na slunci i hvězdách, a nebeské moci budou se pohybovati. A nastane takové soužení, že syn člověka této země nebude vědět, kam se podít. A zvuk vydá moře a vlnobití . . . A . . . aa! Všechno to nastává — znamení strašností se ukazují, kácí se duše má . . . Klesá na balvan a vytřeštěně zůstane zírat před sebe, schyluje se a hroutě v sebe, jako by vyčkával stržení čehos, bouře na chvíli ochabuje a zaniká, pak jako by se cos dálo kolem něho; čehož ohlasem je pak šílené třeštění Plojharovo. Á . . . co je to zase, co je to, co to nastává . . .! Ty kořeny stromů tam — jako hadi se proplétají zemí a vztyčují proti mně, ke mně se plazí, teď se — hu . . .! — příšerně vinou k srdci . . . Aá jako by se snažil čehos se zbýti, A zas to kamení, — všechno to kamení jako žáby na mě skáče, a studení mloci z pod něho vylézají a lezou zticha k útrobám . . . hú, jaké příšerné dotýkání . . . Hú, hú . . . a všechno v divé kličky se svíjí a míhá v trysku, všechna změť zatím se zase rozzuřila bouře, nebes a země ožila a vstává z mrtvých svých podstat, valí se na mne; příšerné obludy vydírají se z lesních skrýší a pádí ke mně, všecko se stáčí v běsný kruh a vydává vzryvy neslýchané, rostou světla, rostou, výheň pekel se rozsopťuje — hrůza, velká hrůza! Klesá na zem ve zřícení svého šílení. Zatím bouře utuchá . . . Po nějaké době z pozadí kdes jeskyně vyhlédne smrtelná tvář směrem k Plojharovi.

Výstup 7.

Postava. Pst, pst . . . slyšíš, Plojhare, slyšíš? Plojhare, slyšíš . . .?!

Plojhar namáhavě se probírá. Kdo je to . . . a co hledá u mne?

Postava. Já to jsem . . . já . . . také jsem přišel k tobě dnes . . .

Plojhar. Kdo je to tedy . . . a co hledá u mne v mé propasti . . .?

Postava. Ty mě tedy nepoznáváš . . .! Ale je to lépe tak, vím, že v hrůze bys se ode mne odvrátil. Tedy to je zatím lépe tak. Ale aspoň mě dřív vyslyš, a pak se snad již neodvrátíš a odpustíš snad mně také . . .

Plojhar. Co tedy hledáš u mne? Čeho v osudech mých hodláš se státi neblahým účastníkem . . .?

Postava. Pamatuješ se přece tehda!? Jak již byla blízka smrti, které jsem se dočkat nemohl? Víš, ta suchá, modrá!? A jak jsem ji ne jako vrah, ale jako lidský ďábel hnal k této smrti rychleji a blíže?! A co jsem jí všechno dělal k vůli tomu?! Posmíval se jí a tupil nejinfamnějším způsobem, jaký kdy zvrhlost lidského srdce vymyslila?! To všechno přece víš, pamatuješ? A jak jsem hlínu vkládal do jejích úst jako pochoutku, které nerozeznala? A jak svou kuběnu jsem vodil k jejímu loži . . . a její vnady a smyslnost vynášeje, jak nestoudně hanobil jsem útrapy a nedostatky těla umírajícího, blízkého již zkáze . . .?! Jak dovedl jsem katansky bičovati poslední muka lidskosti? Co vše dovedl jsem činiti ve zvůli své smyslné baživosti, která nemohla se dočkati odklizení té, jež překážela této zvůli?! Byly to věci, nad nimiž studem musí se rdít samo peklo! A jak jsem se vším tím chvastal před vámi — u chvastání cynismu, jakým nechvástal se dosud žádný hřích?! Pamatuješ přece, na takové věci nelze zapomenouti v životě ani smrti! A jak jsi mě tehdáž odsoudil, že není zlosyna zlosynnějšího na tváři země a že není pekla, které by dovedlo zatratiti lidskost takovou?! Jak spravedlivě jsi odsoudil — pamatuješ přece . . .?!

Plojhar jako by namáhavě se rozpomínal Ty jsi . . .

Postava ve zděšeném chvatu. Zadrž, toho kletého jména v životě nevyslov, aby navždy s prokletím neodvrátila se od něho tvář země a nebesa ho nezatratila . . . nevyslov toho jména! Ale ještě mě vyslyš dřív . . . Až konečně umřela ona — vlastně dřív mnou zavražděna než vlastní neodvratnou zkázou smrti. A umírala s žehnáním na rtech svému vrahovi, katanu — a já se nezahanbil ani tu, ale svým pustým chechtem hanobil jsem žehnání toto. Rouhal jsem se nastupujícímu majestátu smrti, doprovázeje jej cynickými úšklebky; a umřela to za úšklebků těch. Uklidila se, udělala místo pusté, bezuzdné smyslnosti. A já pak kolem její rakve s kuběnou svou tančili jsme čardáš nazí a prováděli nejpustější orgie — povídám ti, kolem té mrtvé, jakoby nám na utvrzenou a jí na posměch, slyšíš, na posměch majestátu smrti. To konal jsem já — ethik, esthetik a moralista . . . pamatuješ se přec?! Až stalo se najednou to! Víš, ten tvůj Bůh mě našel, ó, našel, strašlivě našel! Jeho pomsta zasáhla mě uprostřed naší orgie! Kácím se najednou z náručí své nahé kuběny, a nic nedovedlo zadržeti toto kácení — oh, z náruči rozkoše jsem se to skácel! Mrtvice mě ranila na celém těle, vše na mně bylo ochromeno mimo vědomí — slyšíš, mimo vědomí, abych vše shlédal a viděl do posledka, co se dělo se mnou! A mimo svě-

domí, aby do posledka se mohlo hrýzti jako zubem pekla svým zlosyněním. Slyšíš, tvůj Bůh mě našel — a co mně uchystal, bylo tak spravedlivé a přece tak málo za hříchy moje. A od těch dob beze hnutí a vlády trvám, nemaje vůle, moci, obrany, nejsa schopen slůvka protestu ani výrazu naznačiti, co se se mnou děje. Ach, co se se mnou děje, co se se mnou jen děje. Zmocnila se má kuběna cele mého osudu, jsem jí vydán na milost a nemilost. Docílila nejdřív, že nás oddali — předstírala všechnu lásku, obětavost a sebezapření, mně že se chce státi opatrovnicí, mým dětem matkou; ano, vždyť chtěl jsem sám vpravdě ji učiniti svou legitimní souložnicí, účastnicí své bídné lidskosti. Tím zmocnila se všeho, výhod mé proklaté dietní třídy, kterou jsem se také tak chvastal — však pamatuješ. — ano celého mého osudu se zmocnila. Jaké to byly oddavky naše a jaká svatební noc! Tu již měla můj osud v rukou — a přivedla si do naší ložnice svého galána, s nímž přede mnou, mýma očima a mým účastenstvím odbývala svůj požitek lásky! A takto od těch dob děje se napořád, denně přede mnou odbývají se pusté orgie . . . a oni u výsměchu a úšklebcích kynou a mě vyzývají ku své nestoudné, odhalující se smyslnosti! A já nemám v moci jediného slůvka, jakéhokoliv zákmitu výrazu toho, co se děje v mém vědomí. Jen jako kus mrtvé hmoty trčím v koutě, kam mě vrazili, a shlédám jen a vím. A jak mě bije, hanobí, plvá na mne — pomyjemi mne napájí a mé děti hladem, co sama s milány svými strojí traktace . . . a laje mně, klne, jsem bez ošetření, pomoci a soucitu, a nemohu se bránit, nemám slůvka, pohybu . . . A jen na svůj hřích mohu myslit . . . při vlastních mukách takto sdírat a rvát své svědomí. Ó, Plojhare, není pokuty hroznější v pomstě nebes, než je pokuta má za činění a hříchy moje . . .

Plojhar v hallucinačním obluzení svém u příkré, rozezlené démoničnosti jakés. Není žádné pokuty dosti těžké a výstižné, která by smyla tvůj hřích a tvé zlosynění páchané u vědomí své svrchovanosti ducha, ty ethiku, esthetiku a moralisto . . . V tobě zosobnilo se a zpodobilo všechno zlo světa, všechno raffinované a úmyslné padoušství, u rouhání každé svatosti a lidskosti, u prznění všeho toho, co zbylo ještě snad nedotknutelného na proklaté této zemi, kterou zpustošil hřích . . .!! Pryč ode mne, pryč, proklatá stvůro, jdi do svých pekel, která ti právem jsou připravena . . . Postava u vzryvu zaúpění zmizí. Plojhar vytrhne se zatím ze svého obluzeného vytržení. Bože, můj Bože, co to bylo zas! Jaké divé mrákoty, jaký sen zla? Zlo, zlo — pořád zlo, a bez zákmitu každé naděje, bez úsvitu a smíru dobra. A vše z černé oblasti jeho nalezne mě v mé samotě smrti. Ah, ano, smrti; ploužÍ se již nedaleko, vím to, vím. Ale smrt bez zásvitu čehos lepšího, bez žehnání životu a této zemi proklaté. Smrt přicházející v údělu zla, které jako nekonečná černá peruť zastírá nebesa . . . Zlo, zlo, zlo, kde je konec jeho putování, kde meze jeho soptění?! Aa . . . zívá jako smrtelně. Jak mlčí všechno vůkolem — jaké to děsné mlčení, nevztahující se na zvuky pozemské, to jím černá mystika se hlásí . . . hú, jaký děs z ní zeje, hú . . . Rozkřičí se zas u vytržení

šílení, zatím rozsoptila se za krátko opět bouře, ale brzo poutuchá... Pak Plojhar probírá se ze všeho v těžké, smrtelné unylosti. Hlasy nebe a země kolem jdou a na mne volají ... Ale kde to jsem — aha, na zemi, na zemi. Na té zemi, kde nešťastná duše má smíru nalézti nemůže a nikdy již nenajde; marně prahnou uštvané smysly po luzném vidu smíru. Blahoslavený duše smír, to jediné, co lidstvo nalézti může na této zemi, aby sneslo na ni své království boží. Smír duše — ztracený, nedosažitelný, kéž snese se posléz na duši mou! Kriste obrácí se jako maně ke kříži umučený, zlem světa uštvaný, jenž jeho peklo zloby nahraditi chtěl jsi rájem lásky a královstvím božím na zemi bez korun a žezel a majestátu pompy, ty, jenž všechno jsi přetrpěl z muk země — ó, shlédni milostivě na muka má a skloň se ke mně v mých úzkostech, jichž duše má snésti nemůže ... O, Kriste ukřižovaný, odejmi tento hořký kalich trýzně ode mne, jako's to žádal i ty na Bohu svém! Kříž jsi vložil na bedra má — kdy jej sejmeš zas! Ó, skloň se milostivě k synu člověka ... Upírá úpěnlivě zraky své vzhůru, hluboké nepohnutí vytrvává; po chvíli marného hárání. Ale nesklání se svatá hlava tvá, zůstáváš v nezvěstném soumraku svých dum — kalich hořkosti není ještě naplněn ... Pokyne si bolestně a dorozumívavě, pak zaposlouchá se, rozhlédá se. V dáli ještě bouří znoj, vichřice duje a deštěm ran bije do lebi skal. A tamto nějaký páry sloup se zvedá a jako čmoud se blíží sem ... někdo přichází ... kdo zas to míní rušit úděl můj? Poodstoupí vzad.

Výstup 8.

Z pozadí lesa a skal přicházejí Jakub s Marií, zmáčeni deštěm, uštváni. Marie úzkostlivě se tulí k Jakubovi; Jakub rozpíná svůj burnus, jako by snažil se jím dívku co nejlépe chrániti.

Jakub. No, no, slečinko drahá, jen se nic nebojej — stranou já sám mám dost strachu — k ní zas docela nic nebojej; všichni čerchmanti chytají sic člověka za pačesy, ale zaplať Pánbůh, že to máme aspoň tak, mohlo by bejt ještě daleko hůř — víme, nikdy není tak zle, aby Pánbůh nemohl dopustiti ještě hůř ... stranou Ale zdá se mně, že přec jen hůř bejt nemohlo, vodpusť mně Pánbůh ... k ní zas ale aby taky zas nebylo dobře. Ale jen když to máme aspoň tak, vždycky si říkám, a buď vždycky Pánbůh pochválen. A vědí co, slečinko naše drahá, zdá se, že nám tu konečně přece kyne ňákej úkryt — poďvaj se, jak je tam pěkně ukázal k jeskyňce; pro sebe: — po všech čerchmantech pěkně, radši bych byl ve svý teplý stáji s fuksem a braunem naším — k ní jistě na ty dnešní zlý časy dost skoro příhodně, dost. Najednou se polekal, zhlédnuv opodál Plojhara. Chval každý duch Hospodina, ale nebojej se nic — tamhle jen někdo stojí ... pro sebe jináč: chval každý duch Hospodina, mám nehorázný strach. Chvíli se jako probírá ze svého uleknutí, prohlížeje si postavu, pak se poněkud vzmuží a volaje nutí se co možná do srdnatého hlasu, co dívka skrývá se za něho: Hej, dobrý muži, dobrý člověče, kdokoliv jste, nic se nás nebojte, pro sebe třeba se nás taky bojí, má holt na světě každý svůj vlastní strach ... ale přec jen myslím,

že my se ho bojíme víc než von nás — zas k Plojharovi: Docela nic se nás nemusíte bát, jsme docela pořádní lidi, pokřtění a zpovídaní, více pro sebe — a zdá se, že taky biřmovaní, co už ale dobře nepamatuju — — a přišli jsme jen tady s naší dobrou slečinkou, abychom našli našeho mladýho pána .... Slyšeli jsme, že někde v těchto končinách vyhledal si smutný pobyt ... chudák, stírá si slzy, vstoupilo mu to trochu, víme, jako tady sem ukazuje na hlavu ... chudák náš jedna ubohá! A tak jsme se tedy vydali ho hledat, tady s naší dobrou slečinkou, co má bejt jako jeho nevěsta, a hledáme ho furt a nemůžeme nikde nalézt, až přišla zatím na nás bouřka, promokli jsme na kůži a takle vypadáme, ale to nic nedělá. A teda se už nás nemusíte docela nic bát. A je-li tohle to vaše — pro sebe no, čistý grunt, jen co je pravda — k Plojharovi tak nám poshovte chvilku k odpočinku, vidím, že tu máte docela suchý úkryt ... A může-li se holt člověk do poslední niti promoklej někam do sucha ukrýt, to jako by se mu narodil Pánbůh — jenže ryba to chce navopak, je to holt už na tom světě všechno vobrácený. Že nás teda necháte uschnout, dobrý muži; aspoň tuhle naši drahou slečinku, nemusíte se nic bát, nic vám s sebou nevodnesem pro sebe — zdá se, že chudák toho mnoho ani k vodnesení nemá — Plojhar jim kyne na sedátko pod vyčnívající skalinou jeskyně, sám ještě dále poodstoupí. A tak si teda, slečinko, tady hezky hačnou, pohověj si, jsou beztoho celá utrmácená. K Plojharovi. Pomyslete si jen, dobrý muži, již nějaký tři dni ho takle po celým vůkolí hledáme a nikde nemůžeme najít ... A již se jen nic teda nebojej, slečinko naše, já vycejtil, že je to docela dobrej a pořádnej člověk, pro sebe jen trochu jako raubířsky to tady vypadá, a proto sám se pořád nepřestávám ještě docela bát pohlíží stále stranou podezřele k Plojharovi. Ale když se zase zdá, že ten sakulent se taky bojí, pořád jako by se schovával před námi ... máme holt každý svůj vlastní strach ... Nahlas. A teda ho, dobrej muži, nikde nenacházíme a nikde taky nalízt nemůžeme — vědí, naše ubohá, drahá slečinko? A vy jste ho taky sotva viděl, že ne, dobrej muži ... pro sebe Kde pak tenhle blouma! A kdo ví, co tu vlastně dělá, snad pálí někde tady smůlu .... Usedá, zamyslí se, zvážní; s povzdechem: Můj dobrej, zlatej pán! Na kolenou jsem ho choval a houpal, na koně vysazoval a draka mu lepil. A vždycky chtěl jen k svýmu Jakubovi, jen na něj se věšet. Jednou, dibliík malá, tak se mně upřímně pověsil na krk a ne pustit, že jsem se z toho až dusil. Nešt ale — kéž by tam zas visel a třebas mě udusil ... Ale zatím tam nevisí — nikde ho nenacházíme ... A tady slečinka má ho taky tolik ráda — jenže zas jako jináč než já — víme? Má bejt holt jeho sladkou nevěstou, a vím, že by zaň duši položila, že jo, naše drahá slečinko? A taky on ji měl tolik rád, dokud naň nepřišlo to jeho strašný neštěstí. A jen ta jeho maminka, jeho maminka, co ta chudák? Inu, každá maminka cedí třeba krev za svý dítě .... ale jeho maminka mu k tomu ještě uchystala dvůr, statek jako hrad, samej žírnej grunt — a já, jako Jakub, chtěl jsem mu tam dohospodařit .... unyle vorat zemi, rozsejvat, vodstavovat telátka, a

z hříbátek dělat koně, což není jen tak, víme! Již nějakejch čtyřicet let to tak dělám, hned za živobytí nebožtíka otce, ještě tak ňákejch dvacet let po vůli boží troufal bych si na ty hroudě naší pobejt — cejtím se ještě v žilách — a věrně sloužit našemu pánu a jeho rodu. Taky jsme si to s jeho paní maminkou hned tak řekli, jak se mu stalo tady to ukazuje na čelo; to věčný študýrování a ta městská bábel že mu nesvědčí, ať zůstane tedy doma... Pozoruje Plojhara. Zdá se mně, že už se nic nebojím — ale kdyby ten sakulent aspoň k člověku něco prohodil, mlčí nám tu zrovna do uší... ale svý už mu musím říct. Nahlas. A že teda už ho nikam nepustíme, na tej naší boží a věrnej zemi a na živým sluníčku že zas okřeje, uzdraví se... my že ho už nepustíme do toho babylonu — beztoho — víme, mezi náma, — všechno je to jen živo takle činí posuněk kradení, jen z lidu a poctivý jeho práce... A že si tady vezme naši slečinku... ať pak ve zdraví s pomocí boží užívá s ní pěkně všech blahostí života a v bázni boží nechť děti vychovávaj; že jo, naše slečinko? Ona činí bolestný posuněk zdráhavosti a ostychu. No, no, — víme, to patří k věci lidský. A ta jeho paní maminka už není docela proti tomu, a já taky ne, už jsme si to řekli mezi sebou — já vodjakživa byl proti tomu študýrování, co jen mate rozum a kazí život a jen z lidu chce týt a pohodlně stavět na nohy... A tak už se těším, že zůstane mezi náma a já mu budu vorat, rozsejvat a telátka vodstavovat a z hříbátek vyvádět koně, a synáčka jeho a tadyhle slečinky pomoct spolu vychovávat, na kolenou houpat a draka mu lepit a píšťalky vrbový řezat a na koně taky vysazovat a že mne bude taky malej diblík škrtit a že nepustí, a já že se budu pěkně dusit a škytat... téměř se rozpláče... — co jen budem mít toho našeho pána! Po chvíli. Jenže ho pořád nemáme, a hledáme přec už tak dlouho, až jsme posléz zmokli, a ta sakulentská bouře tady slečinku celou roztřásla... spíše pro sebe a mě taky — v suchý maštali je holt líp... a až teda dostali jsme se sem....
Zatím rozšeřilo se tlumené měsíčním úsvitem mraky se vynášejícím. Jakub rozeznává poustevníka, kříž, uctivě smeká a kloní se — Plojhar poodstoupil poněkud do stínu: Ah, muži úctyhodnej, kterej trávíš tu čas ve svatej samotě a rozjímání a sloužíš Bohu a modlitbou za hříšnost světa oroduješ pro sebe — a já rouhač byl v domnění, že pálí smůlu a kdo ví, co za čertovinu provádí tady, — nahlas ... Muži teda povznešený nad nás všední lidi, promiň už shovívavě mý prostořekosti, protože jsem tě holt dřív nepoznal... A taky nezazli naší vetřelosti v tvou svatou samotu, vždyť jen velký lidský neštěstí nás sem přivedlo... A když nám už nemůžeš o našem pánoj povědít, jako že ne, tak aspoň modlitbou svou na něj milostivě vzpomeň bezděky vytahuje váček, hrabaje se v něm pro peníz jako k zaplacení modlitby, Marie jej zadrží, načež schovává spěšně a jako zahanbeně svůj váček... svatou, nezaplacenou modlitbou na něho vzpomeň! Vzníceně. Jak je to vznešený a velký sloužit Bohu a nezištně orodovat za hříchy světa. Sňal zatím čepici a padá na kolena před křížem, jenž úsvitem měsíčním, najednou naň utkvělým, jako by vytanul a vyvstal do popředí. Pane Ježíši Kriste, taky já sprostej člověk oroduju a modlím se k tvý

umučený svatosti . . . Pane Ježíši Kriste, světa vykupiteli, dopřej nám nalézti našeho pána a ode všeho zlýho vysvoboď ho, Pane . . . . Zatím také Marie, dosud všecka vzrušená a ustrašená, poklekå při prvých slovech modlitby Jakubovy před křížem . . . Při slovech posledních také Plojhar poklekl ve svém temném ústraní.

Marie v háravém vznícení. Popřej, popřej nám ho nalézti, pane Ježíši Kriste, jenž ukázal jsi lidstvu království boží na zemi . . . . Pohrouží se ve své vznícení modlitby. Pak k Plojharovi. Ano, nezazli nám, svatý muži, jenž vyvolil's si život tichého odříkání a smíru duše. Plojhar s sebou trhne . . . Ah, kdybys mohl znáti, co za úzkosti a muka rozhostila se mezi námi od chvíle, kdy se s ním stalo to! Jaké úzkosti a muky! Může-li býti těžšího údělu v tomto slzavém údolí, než jest strach a bolest matky o dítě . . . Co ta dobrá matka jen trpí! Ale, Bože, nezazli mně to, ještě větší trýzeň a bolest, takovou úzkost a bolest, že sama sobě stává se úzkostí a bolestí ještě větší, mám já o něho. Lásce mé o něho je taková neskonalá bolest a úzkost! Ah, je-li možná, aby v to slabé lidské srdce vloženo bylo tolik zkoušení . . . Toho mého nešťastného srdce! Čeho se nadálo v záři a milosti života, jak jen k němu háralo, jen o něm snilo a růže blaha chtělo mu stlát v jasnou stopu jeho žití . . . jen kde on byl, chtěla jsem být já, kamkoli kročil, jako plam chvěla se za ním duše má; jeho svět byl světem mým; pouhým jeho dotekem jsem se omamně rozplývala. Ó, zajisté není neslušností ani hříchem toto mé přiznání, nejspíše pravdu srdce vyzná, když trpí. A pak vždyť všechno žití, můj Bože, jen láskou se děje, proč to nepřiznati? Kam cit — tam jít. A jdu za ním, hledám ho, nechci již stopu jeho nikdy opustit . . .

Jakub. Za to jsou taky hodná, naše slečinko, že ho maj tak ráda, von toho taky zasluhuje . . . vždyť já ho mám zrovna tak rád, a ještě víc — jenže jako zasináč . . . u vzlycích na kolenou jsem ho houpal, a on mě při tom tak sladce tloukl do břicha . . . ach, že to nedělá zas, aspoň bysme ho měli . . .

Marie. Jenže nevím ani sama . . . v poslední době takové úzkosti a pochyby lásky mě jaly. Nevím, nebyla-li jsem zamítnuta, zavržena jím . . .

Jakub. Ale kde pak, to bylo leda jen z toho fantastu . . . vždyť já pořád říkal, že jen všechno z toho študýrování zbytečnýho a nekalýho . . .

Marie. Oh, svatý muži, měj útrpné již vyslyšení pro zdrcené srdce mé! Přišla jsem tehdáž k němu — snad mně to nikdo nezazlí, kdo miloval, — hnána touhou jako bílá holubice v hnízdo své . . . nikdo mně to snad nezazlí . . .

Jakub. Kdo pak by taky . . . však já bych mu . . .

Marie. Slyšela jsem, že churaví . . . a pak chtěla jsem mu říci . . . pověděti, že ještě nikdy tak neskonale jsem po něm nedychtila — nevím, jaká moc mě to k němu hnala jako spolu předtucha, že mám ho ztratit . . . To ještě na mě shlédl okem takové milosti a lásky, s takovou vroucností něhy! A já zaplesala, srdce se mně

zachvělo jako jarní bouří. Muži nejsladší, nejblahoslavenější životu mému, ve slastech a žehnání celé bytosti plesá k tobě milenka tvá — Bůh tvůj Bohem mým, kam ty půjdeš, půjdu já . . . Ale nejen blaho lásky, to nesmírné, nenaplněné blaho lásky nad nebesa a zemi se rozprostírající, chci s tebou věčně požívat — ale i všechno utrpení i hoře, co ve stínu svatozáře její se plouží. A cos mě tak chvátilo k němu, ukrýt se v náruč lásky . . . i bolesti a hoře . . . a náruč jeho mě tenkrát pojala — jí jako bych se chtěla navždy zmocnit tehdáž, jako v tušení, že to naposled se po mně rozprostírá. Ach... také naposled se rozprostřela! Pak najednou se přede mnou temně uzavřela, příkře odnesla se zas ode mne. Jaká muka, jaké černé neštěstí . . . kéž bych byla mohla v tu chvíli raději sejít s tváře země a ukrýti se před sebou. Být jím zavržena, musiti žít bez něho! Jen jediná ubohá útěcha mě posilovala, že nezavrhovala mě to láska — ale temné, hrozné neštěstí . . . zdálo se mně, že děje se tu něco strašného s duší jeho, co raději dříve uzavírá se životu a světu, zbývajíc se všeho předem, co určeno je k ztracení. Leč jaká to zase bída, když neštěstí člověku má být útěchou a skonejšením neštěstí jiné, snad ještě hroznější, kdy srdce zničeno svou trýzní má se hojiti trýzní ještě krvavější . . . Ku kříži. Ty to víš, Kriste Ježíši, jenž jsi trpěl veškerými mukami země! — A tak od nás všech se odvrátil, od matky, ode mne . . .

J a k u b vpadne u vzlykotu . . . a taky vod Jakuba svýho . . .

M a r i e. . . . od srdce i od lásky jako jablko od haluzky. Téměř unyle zapěla. Ode všeho se odvrátil . . .

J a k u b. I vod krásnýho statku svýho . . .

M a r i e . . . ode všeho, zanechav za sebou hroznou poušť úzkostí a zmatků. Promiň již, svatý muži, našim úzkostem a bolestem, jež nemohou zas nevykypěti z rozdrásaných útrob, takto se svěřujíce. A komu že svěřiti se v úzkostech a propastech tohoto žití, ne-li modlitbě, jejíž účast se vůkol tady značí . . .

P l o j h a r pro sebe. Co všechno k srdci lidskému musí přistoupiti, aby míra jeho bolesti byla naplněna. Temně k Marii. Vší úzkosti a bolesti je otevřena duše má . . . svatý a nebes dostupující je nářek věrného milování. Ale což, matka, matička?!

J a k u b horlivě. Povídám jim, naše paní maminka, kudy chodí, tudy pláče . . . kudy pláče, tudy chodí, a jen jeho hledá, volá ho jménem, sladkým jeho jménem „Pepíčku" — von se tak totiž jmenuje — a povídala tuhle, že sama raděj umře, jestli se jí nenavrátí synáček . . . jako můj zlatej, dobrej pán, víme?! Nezamhouřila vod těch čas ještě voka, chuděra, kale nepojedla, a jen pláče a naříká... A já taky naříkám a pláču a takovýhle slzy roním — to nebylo nic, když nám umřel náš náruční valach, kterýho jsem měl na světě nejradši, totiž z koňů našich . . . A už taky mně není kale do jídla, kořalky se nenapiju, pokojně si nezdřímnu a nechci bejt vůbec taky živ, jestli se nám nenavrátí náš mladej pán . . . na kolenou jsem ho houpal, draka mu lepil . . . Pokládá trochu hlavu. Umřít raděj chce

teda bez něho starej Jakub — nebo komu že by voral, rozséval, vodstavoval telata a děti vychovával . . .

Marie. Ach, ta matka, matička! Před tím nářkem mateřským samo srdce milenčino musí umlknout a zdusit se ve své krvi. Jak dnem i nocí rozléhá se po domě ten křik nešťastné matky, jež ztratila syna, jak dují ty vzryvy do stěn, že ty mrtvé stěny samy se zdají zachvívati v úzkosti a ohlasu jejich — Vlasy její jsou zcuchány rvaním zoufalství, oči krvavé, vyjevené — ó, jaké usedání hoře, hoře přehořké! Kéž pomoc božská přispěje, aby návrat jeho učinila . . . ach, návrat syna matce a milence nejdražšího muže . . .

Jakub. A Jakubovi mladýho pána, co ho na kolenou houpal, a on blaženě ho kopal do břicha . . .

Plojhar v těžkém ulehčení, jakoby smrtelným oddechem. Ještě dnes vám ho navrátí. Rozhárá se pak pro sebe: Není již prodlení v záměrech věčna, ale nastává uzavření. Zmiz a setři se s tváře země vše, co jest nicotné a marné, jenom doufající a svrchované vítězí. Ze změti života, ty věčná lásko, vstaň, rozpni se nad zlo země a vzplaň v neskonalém lesku ráje. Ah, co hledám, není již v skutečnosti, a co ještě mám, to jako by již na věčnosti . . . . Zatím měsíčná sféra rozplynula se v záření nad těmito místy. Plojhar strhává se sebe poustevnický hábit a rozpjal náruč po přítomných: Marie, Jakube . . . u věčnost svou vás zvu . . . Ti v úžasu radosti, nepochopení i zmatku vrhají se u vzlykotu k němu. Zároveň ozval se na blízku úzkostlivý nářek, matka z lesní houšti bludně chvátající, servaná, zoufalá, vydírá se v před.

Výstup 9.

Matka. Synu můj, synáčku můj jediný, kde jsi, ozvi se, kde jsi . . . synu můj jediný, synáčku nejdražší.

Plojhar. Matko má, matičko, tu jsem . . . tu mě zas máš! Vrhá se jí v náruč, v níž ona v nenabaženém zvroucnění a u vzryvech srdce se vine, on v blouznivé unylosti: Zvu tě také u věčnost svou . . ó, jak sama věčnost ozáří se láskou mateřskou! Zatím vyplynul měsíc v plné velebě: Plojhar, jímán náručí všech, klesá na mechové lože v halucinačním zblouznění. Cokoliv mělo kdy oblažiti, zvracelo se v zoufalství; co jasem štěstí vzplameniti, zastřelo se tmou — to byl můj život! A nemohla duše nalézti pokoje, šílela mukami světa, trýzní zla . . . šílela šílenstvím všech, na nichž zlo bylo pácháno. Hle, zlo posléz odstupuje, temné mraky života se rozcházejí . . . zašla bouře. Ó, hvězdo nebes, v jakém zázraku zrcadlíš se nad námi a jas požehnání a míru vléváš na zbědovanou zemi! Vyrvána duše změti rozkotání a úkladům zla, za něž trpěla v šílenství muk. Smír se chýlí na duši servanou, již může má hlava nešťastná v tvém jasu klidně spočinout, ó, hvězdo nebes, hvězdo věčnosti! Blahoslavený duše smír . . . což nevidíte, jak slastně a konejšivě oblévá duši v rozkotání šílenství?! šílenství zla, jež musila přijmouti za všechny na sebe?! Ach . . . jaké svaté blahoslavenství smíru u věčnosti kynoucí tebou, ó, hvězdo nebes! V lásce vás všech, nejdražší, ubírám se na věčnost svou, v umírání kýženém, tak sladkém a blahoslaveném. Růžemi lásky a oběti své zastlali jste cestu mou, láska lidská

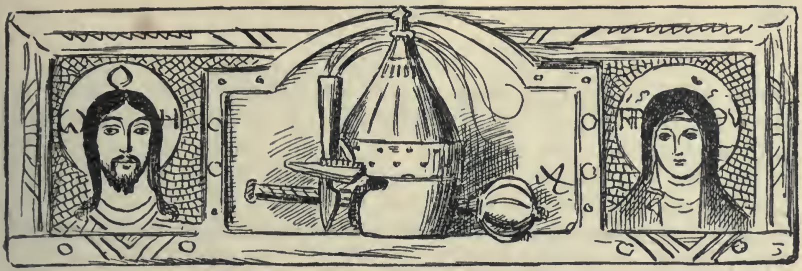
velké dílo dovršila. Jaké dílo života, vyvrcholené v umírání! Všechny chmury odplývají, vidíte, jak světlo vítězí! Hvězdo věčnosti, duše má již k tobě spěje, věčnost ukládá se na žití pozemské ... Blahoslavený duše smír, ó, sestupujte všichni v něj ... Ták jako by mysticky ulehčeně si oddychne. Jak blaženě si posléz hlava spočinula po všem svém rozkotání ... kladouc se sladce ... na podušku lásky hlavou ukládá se Marii na klín .... a v tom nejbezpečnějším, nejpožehnanějším ovláčení péčí mateřskou ... sahá po skráních matčiných, která ovinula jeho hlavu ... a v účasti dobrých lidí kyne vroucně k Jakubovi ... ták! Jaké spočinutí pozemské s hvězdou nebes nad sebou a v kynutí věčnosti. Vyprovázej mě, lásko pozemskosti, a veziž mě, hvězdo má, po vlastech nebeských, jež mě volají. Hrůza země překonána, zlo pekel a jeho úkladů přemoženo láskou, dobrem. U věčně jasné, věčně hojné, věčně milosrdné svatosti kyneš v umírání pozemskosti, ó, Bože můj ... Po chvíli tona ve smrtelných dumách se ještě vzněcuje. Matko — matičko ... aha! Marie — milenko ... aha! Jakube — člověče dobrý ..... aha! A všichni ostatní, všichni ostatní! Co jste kdy trpěli a byli kamenováni a šílili zlobou světa, se mnou spějte! S duší mou k Pánu spějte, putujte k výšinám nebes. Jsouť již otevřena, připravena milostivě pro každé utrpení! Jeť všechno pomíjející v nich zpodobněno, všechno pozemské učiněno a všechno věčné naplněno. Putujte již se mnou v oblasti věčnosti ... Pozadím jeviště ukáže se duchová družina postav prvé části tohoto jednání. Najednou stranou ode všech objeví se postava Karasova s příznaky nesmírného utrpení.

Postava. Pst, pst ... Plojhare ... slyšíš! Pro Boha milosrdenství vezmi mě s sebou také. Vezmi, ó, vezmi ... za strašné své zločiny jsem právě dotrpěl v mukách a hrůzách, jaké jen svrchovaná pomsta Boha připravuje hříšné pozemskosti, jež v shodu s ním neuvedla srdce svoje ... ó, vezmi mě tedy s sebou ...

Plojhar pokynuv mu laskavě, u blaženém již zmírání. Ještě dnes budeš se mnou v ráji ... Pojďme již vespol za ním. Vizte Boha ... Ukázal na Krista, jenž u mystickém plání sestupuje s kříže v jasu vzkříšení a k němu jako vůdci přidala se duchová družina oněch postav i s malým batoláčkem, vše tone v jasu mystického blahoslavenství spějíc za Kristem; poslední přidává se postava Karasova. Slyšeti jakýs mystický van hlasu Kristova: Ještě dnes budete se mnou všichni v ráji. Plojhar umřel.

Opona padá.

A. Kuprin:

Nocleh.

Z ruštiny přeložila *L. Baudyšová.*

Poslední dny v srpnu, v době velkých manévrů, N—ský pěší pluk dokončoval velký, čtyřicetiverstový pochod z vesnice Velkých Zimovec do osady Nagorné. Den byl žhavý, parný, mučivý. Na obzoru, stříbrném od jemného, dalekého prachu, chvěly se průzračné, kolébající se vlny zahřátého vzduchu. Po obou stranách cesty, kam jen zrak dohlédl, táhla se stále táž rozlehlá, požatá pole s trčícími na nich žlutými pozůstatky stébel.

Stopy oddělení jevily se zdáli jako dlouhý, vlnící se a úzký pruh žlutavého prachu. Vojáci šli, jsouce jím úplně obklopeni. Prach skřípal v ústech, usazoval se na spocená líce a dělal je černými. Toliko zuby a bělmo očí leskly se svou bělostí v těchto zmučených, vyhublých a surově vypadajících lících. Sehnuti pod tíží tornister a stočených plášťů, na nich připevněných, vojáci šli mlčky, po různu, jedva vlekouce unavené nohy. Jen zřídka, když něčí bajonet zavadil o sousední bodák, ozvalo se z řad hrubé, zlostné nadávání. Lidé se nevyspali a zmořeni byli potem, únavou i žízní. Někteří líně, úplně bez chuti, jen aby něčím ukrátili dobu dlouhého a nudného pochodu, žvýkali v chůzi chléb ráno rozdaný.

Důstojníci šli ne v řadě — volnost to, na kterou vyšší představení na pochodě hleděli skrz prsty, — nýbrž obyčejně vedle, po pravé straně cesty. Jejich plátěné bluzy potemněly od potu na zádech i plecích. Velitelé setnin i adjutanti dřímali, shrbivše se a popustivše uzdu, na svých hubených, vybrakovaných koních. Každému chtělo se, jak možno nejdřív, za každou cenu dojíti k cíli a lehnouti do stínu.

Poručík Avilov, churavý, mlčelivý a nervosní mladý člověk, šel uprostřed prvé řady své jedenácté setniny. Nové boty silně tlačily jeho nohy, porte-épée tížilo plec, v hlavě ztěžka a měkce bila krev. Ale nade vše hnětla Avilova tupá nuda, která se ho pokaždé na pochodě zmocňovala a které se snažil zbavit jakýmkoliv malicherným zaměstnáním. Tu utrhl s jívy vedle cesty ohebný prut a zuby i nehty zbavoval ho kůry, tu starostlivě urážel šavlí žluté hlavičky zkrouceného bodláku, onde zase, uzřev v dáli jakýkoliv bod, hleděl uhod-

nouti, kolik kroků je k němu, a pak sám kontroloval sebe. Nakonec, když ho vše omrzelo, začat „blouznit“, jako dělával ještě v gardě při noční službě, aby zabil čas. V duchu ptal se sám sebe: „Nu, o čem teď?“ i začínal v mysli probírati vše, co by mu mohlo způsobiti pocit spokojenosti či co před tím zaujalo jeho obraznost o tom, co slyšel nebo četl. Někdy se viděl pověstným cestovatelem na způsob Prževalského či Jelisějeva. Chystal výpravu s odvážnými a ve snášení neznází i nebezpečí zocelenými dobrodruhy, kteří se třásli před jeho pouhým pohledem. Odkrýval neznámé ostrovy i země a vztyčoval na nich ruskou vlajku. Jméno jeho hřmělo celým světem. Když se vracel na Rus, chystali mu hlučná uvítání. Ženské házely mu květy a s nadšením šeptala jedna druhé: „To je on, on sám, ten znamenitý.“ Jindy zase představoval si, že manévry už skončily a on jde se svou setninou na volnou práci k nějakému statkáři, pohádkově bohatému a vždy s aristokratickým jménem. Ten má dceru, bledou, zádumčivou krasavici. Světští kavalíři dávno ji omrzeli svou bezbarvou nicotou, a ona na první pohled se zamiluje do prostého pěšího poručíka, chudého, ale hrdého, stále v sebe uzavřeného, „se známkou zklamání na čele“. Měsíčná noc, dostaveníčko ve starém opuštěném sadě, plamenné vyznání lásky. „Nám nevyhnutelně nutno rozejíti se,“ — hovoří zamračeně Avilov, — „tys bohatá, a já žebrák, nikdy nebudeme šťastni.“ Statkářova dcera pláče na jeho prsou, on ji těší. Za křovím z nenadání objeví se sám statkář, dojatý, se slzami v očích. „Děti moje,“ — hovoří statkář, — „chci, abyste se milovaly. Ne peníze, ale opravdová láska přináší dětem štěstí.“ S těmi slovy žehná milujícím: všichni tři se objímají a pláčou. Za několik dnů druhové v pluku s údivem a se závistí čtou v denním rozkaze, že poručík Avilov dle raportu čísla toho a toho prosí o dovolení k prvnímu zákonitému sňatku s kněžnou Zet . . .

Za chvíli fantasie jeho tak jasně kreslila mu tyto scény, že i cesta i prach i šedé, jednotvárně kráčející řady vojáků přestaly pro něho existovat. Kráčel s hlavou hluboko sklopenou, se stálým úsměvem na rtech, s rozšířenýma a potemnělýma, sklopenýma očima.

Několik verst ušli bez povšimnutí, a když Avilov probíral se ze svých fantasií, rozprostíralo se už před ním úplně nové místo.

Večerní stíny se zdloužily. Slunce stálo nad samým okrajem země, krášlíc prach ohnivou purpurovou barvou. Cesta došla pod kopec. Daleko na obzoru ukázaly se nejasné obrysy lesa a lidských obydlí.

Naproti oddílu táhla se nekonečná řada selských vozů. Když se vojáci přiblížili, chochlové*) pomalu, druh za druhem, sháněli s cesty svoje ohromné, šedivé, líné voly se zahnutými rohy a snímali čapky. Všichni do jednoho byli bosi, v širokých chochláckých kalhotech a košilích. Z rozhalených límců košil vyhlížely obnažené šíje, temně do bronzova opálené a pokryté nesčíslnými jemnými vráskami.

Jak vojáci procházeli kolem vozů, ozývaly se z řad netrpělivé otázky:

*) Maloruští sedláci.

„Strýčku, je daleko do Nagorné?“
„Sedláku, kolik verst ještě zbývá do Nagorné?“
„Což, bratří, je to vidět Nagornou?“

Chochlové líně, s přestávkami odpovídali, že do Nagorné jsou tři nebo čtyři versty.

Vojáci se vzpružili, zvedli hlavy a mimovolně přidali do kroku. Za čtvrt hodiny dole v hlubokém údolí zaleskl se modravý široký pruh řeky. Slunce zašlo. Západ planul celým požárem jasně purpurových a ohnivě zlatých barev; o trochu výše přecházely planoucí tyto tóny v zakaleně červené, žluté a pomorančové odstíny, a toliko nerovné kraje měnících se oblaků zalívaly se roztaveným stříbrem; ještě výše temně růžové nebe přecházelo v něžnou, zelenavou, skoro tyrkysovou barvu. Uzoučký srpek nového měsíce, bledý, sotva znatelný, stál uprostřed nebe; první hvězdy nesměle začaly probleskovat ve výši.

„Páni důstojníci, na svoje místa! Bubeníci, pochod!“ zakřičel v čele rázný velitelův hlas. Bubny spustily jeden za druhým na různých místech dlouhé kolonny. Vojáci v běhu skákali do řad, opravujíce v chůzi pohybem zad i plecí tornistry a poskakujíce, aby vpadli v krok. Důstojníci, obnažujíce v chůzi šavle, spěšně dostihovali svých míst. Sklon cesty stal se ještě prudším. Od řeky rázem zavanulo vlhkým chladem. Brzo starý, děravý dřevěný most zachvěl se i prohnul pod těžkým, odměřeným dupotem noh. Prvý prapor už přešel most, vylezl na vysoký, příkrý břeh a vcházel s hudbou do vesnice.

Proud hovoru začal v oživených a vyrovnavších se řadách.

„Fedorku, nepraš, zvedej nohy, ďáblův synu!“

„A co, Sapovalove, měl jsi v Zimovcích čipernou hospodyni? Jak ona . . .“

„Nelži.“

„Už je to jisto, děti; jak je večer nebe červené — čekej na druhý den vítr.“

„Hej, třetí oddělení, kdo půjde pro chléb? Zase to propasete, čerti!“

„Podrž mi, krajane, pušku, spravím si plášť. A je to příjemná věc, tyhle manévry! Oč lepší, na příklad, nežli škola.“

„Čtvrtý oddíl, nezůstávejte pozadu!“

S kopečku bylo viděti celou dědinu. Bíle natřené chatky, tonoucí ve višňových zahrádkách, rozložily se široce v ohromné dolině i po jejích úbočích. Před krajní chaty vysypala se pestrá tlupa, z větší části žen a dětí, podívat se na „moskalce“. Předzpěvák jedenácté setniny, svobodník Noga, s nejsilnějším hlasem z celého pluku, nečekaje na rozkaz velitelův, vyskočil do předu, vpadl v takt, ohlédl se na kráčející za ním, pošinul čapku do týla a s bezstarostně zamračeným výrazem, mávaje pravou rukou nesmírně široko, zapěl:

Litá zima už přestala,
krásná vesna nám nastala,
krásná vesna už je zde,
vojáku však srdce mře . . .

Sta zdravých hlasů ohlušivě zachytilo nápěv, a každý voják, kráčeje se strojeně lhostejným pohledem kolem udivené tlupy, cítil se v okamžiku tom hrdinou.

„To jsou sami mužíci, co pak ti něčemu rozumějí? Jim je vojenská služba horší nežli čert; i bijí prý tam, i učením moří, z pušek střílejí a na pochody proti Turkům vodí. A hle, já ničeho z toho se nebojím, na všechno pliju a vám, mužíci, pozornosti nevěnuji, protože nemám kdy; jsem zaujat svou vojenskou prací, tou nejdůležitější a nejvážnější prací na světě.“

Tuto myšlenku četl Avilov na všech lících, počínaje předzpěvákem a konče posledním Tatarínem-trestancem, a sám také, proti své vůli, proniknut byl poznáním jakési hrubé marnivosti a šel lehkým plavným krokem, s vysoko pozvednutou hlavou a s vypiatou hrudí.

Nám učení se zželelo,
mezi ostatním ničeho,

zpíval Noga z bujnosti potvoře slova a předkřikuje sboru tvrdým falsetem. Nikdo nemyslel již na odřené nohy, ani na tornistry tížící záda.

Lidé dávno už zdáli zpozorovali čtyři svoje ubytovatele, jdoucí setnině naproti, aby je ihned co nejdříve rozvedli do naznačených dvorů. Ještě několik kroků, a oddíly rozešly se, jako by zmizely, do různých uliček dědiny, následujíce každý svého ubytovatele.

Avilov línými kroky dobral se do vrat, na kterých křídou byl velký nápis: „Kvartýr poručíka Avilova.“ Dům určený Avilovu znatelně lišil se od obkličujících jej chat: i rozměry i bělostí stěn i plechovou střechou. Polovice dvora byla zarostlá hustou kukuřicí, vyšší než člověk, a obrovskými slunečnicemi, hluboko sehnutými pod tíží žlutých hlav. Okolo oken, skoro zakrývajíce stěnu mezi nimi, vztyčovaly se dlouhé, tenké slezy se svými bledě růžovými a červenými květy.

Sluha Avilovův, Nikifor Čurbanov, vojáček čiperný, veselý, ale nevzhledný jako opice, rozdouval už na křídle samovar zutým s nohy střevícem. Shlédnuv pána, hodil střevíc na zem a vztyčil se.

„Kolikráte jsem ti už opakoval, že nemáš střevícem rozdouvati,“ řekl s ošklivostí Avilov. „Ukaž, kudy mám jíti!“

Sluha otevřel dveře ze síně na pravo. Světnice byla prostranná i světlá, na oknech červené cícové záclonky; divan i židle pokryty touže lacinou cícovou látkou; na čistě vybílených stěnách množství fotografií v dřevěných vyřezávaných rámečcích a dvě barvotiskové „prémie“; maličký prádelník s visícím nad ním čtverhranným kalným zrcadlem a konečně v rohu neobyčejně vysoká postel pro dvě osoby s celou pyramidou peřin, od ohromné, přes celou šíři postele až do malé podušky. Vonělo tu mátou a levandulí. Na Malé Rusi svazečky těchto trav zastrkávají vždycky „pro vůni“ za obrazy.

Avilov zul si o postel boty a ulehl, založiv ruku za hlavu. Bylo mu teď ještě nudněji nežli na pochodě. „Nu tak, přišli jsme, a co z toho?“ dumal, hledě v jeden bod na stropě. „Číst není co, mluvit není s kým, zaměstnání žádné. Přišel's, natáhl jsi se jako umdlené zvíře, vyspíš se, a zítra jdi zas, a tam zase spát a zas jít a opět a opět. Což — rozstonati se a jíti do nemocnice?“

Stmívalo se. Kdesi blízko za stěnou spěšně tikalo kyvadlo hodin. Ze dvora bylo slyšet, jak Nikifor z celých plic a z hluboka nabíraje dechu foukal do uhlí v samovaru. Pojednou Avilovu přišla do hlavy myšlenka: vykoupat se.

„Nikifore!“ křikl hlasitě.

Nikifor spěšně vešel, bouchnuv dveřmi a klapaje obutými už botami, zastavil se u prahu.

„Je tu řeka?“ tázal se Avilov.

„Tak jest.“

„A což abychom se vykoupali? Co myslíš?“

„Tak jest, můžeme, vaše blahorodí,“ neprodleně souhlasil sluha.

„Mluv určitě. Možná, že je tam bláto?“

„Tak jest, hrozné bláto, vaše blahorodí. Nu co, přímo bahno. Když jízda koně napájela, nechtěli ani pít.“

„Nu tak, hlupáku! Pověz mně“ — Avilov se zamlčel. Sám nevěděl, nač se zeptat. Jemu se prostě nechtělo býti samotnému.

„Pověz mi, — hospodyně hezounká?“

Sluha se zasmál, otřel rukávem ústa a se zmateným pohledem otočil hlavu ke zdi.

„Nu!“ netrpělivě pobízel ho Avilov.

„Tak co. Nemohu vědět. Ona — o to nic, vaše blahorodí, — hezounká, ale na způsob jeptišky.“

„A muž starý? mladý?“

„Ne příliš starý, vaše blahorodí. Ještě skoro mladý. On je tu písařem, slouží.“

„Písařem? A proč jako jeptiška? Ty jsi s ní mluvil?“

„Tak skoro, mluvil. Hleďte, pravím, pán můj hnedle přijde, ať je vše v pořádku!“

„Nu, a ona?“

„Co ona? Obrátila se a zašla. Hněvivá.“

„A muž její je doma?“

„Doma. Jen teď někam šel.“

„Nu, dobře. Dej samovar a jdi, řekni hospodyni, že ji prosím na sklenici čaje. Rozumíš?“

Za několik minut Nikifor přinesl samovar a rozžehl svíce. Zavařuje čaj, pronesl:

„Šel jsem právě k hospodyni —“

„Nu a?“

„Vyřídil jsem.“

„Nu?“

„Ona praví: nechte mne prosím vás, na pokoji. Já nepotřebuji vašeho čaje!“

„A čert ji vem!“ zaklel Avilov zívaje. „Nalívej čaje!“

Mlčky povečeřel studené hověziny i vajec a napil se čaje. Nikifor také mlčky mu přisluhoval. Když byl důstojník hotov s čajem, vynesl sluha samovar i zbytky večeře k sobě do stodoly.

Avilov se svlékl a ulehl. Jako vždy po velké únavě nemohl

usnouti. Za zdí, jako dříve, slyšeti bylo tikání hodin a jakýsi divný hluk, jako by dva lidé hovořili rychlým a zlostným šepotem.

V okně, přímo před očima Avilovýma, na temněmodrém nebi rýsoval se ostře nedaleký topol, pěkně rostlý, tenký a temný, a v řadě s ním stranou jasně žlutý měsíc. Jedva Avilov zavřel víčka, ihned vtíravě zjevil se mu nudný obraz pochodu: šerá pohanková pole, žlutý prach, postavy vojákův sehnuté pod tornistrami. Na okamžik ztratil vědomí, a když opět otevřel oči, zdálo se mu, že spal, ale jak dlouho — jestli minutu nebo hodinu — nevěděl. Konečně podařilo se mu opravdu usnout lehkým, nepokojným snem, ale i ve snu slyšel rychlé tikání kyvadla za stěnou a viděl nudnou dnešní cestu.

Za půldruhé hodiny pocítil Avilov opět, že leží s otevřenýma očima, a opět se sama sebe tázal, spal-li či byl-li to toliko okamžik úplného zapomnění, bezvědomí?

Měsíc už nebyl žlutý, ale stříbrný, vypluv až k vrcholku topolu. Nebe bylo ještě modřejší a chladnější. Chvílemi vběhl na měsíc bílý, jako pavučina lehký obláček a hned celý zazářil pomorančovým světlem. Rychlý, hněvivý šepot, který Avilov před tím slyšel za zdí, přešel ve tlumený, ale dosti hlasitý hovor, podobný hádce, už už hotovící se vypuknouti v rozzlobený křik. Avilov naslouchal. Hádaly se dva hlasy, mužský hluboký, tu dunící, tu hluchý, jako by vycházel ze sudu, jak bývá toliko u pijáků, souchotinářů, a ženský, velice něžný, mladý, a zarmoucený. Hlas ten na okamžik vzbudil v hlavě Avilově jakési smutné, vzdálené vzpomínky, ale tak nejasně, že se déle při nich nezdržoval.

„Spát že ti nedám?“ tázal se muž s jedovatou ironií. „Spát se ti chce? A což jestli tys mi pro celý život zkazila spaní? To je nic? Co? Och, ty podlá! Spát se ti chce? A což ty, bídnice taková, smíš ještě dýchati na bílém světě? Ty —“

Muž pojednou rozkašlal se hluchým, dusivým kašlem. Avilov dlouho slyšel, jak plival, chrchlal a převracel se na posteli. Konečně podařilo se mu přemoci kašel.

„Tobě se chce spát — a já, jako ovce, kašlu podle tvé milosti. Jak ty mne brzo, jen počkej, do hrobu važeneš. Pak se vyspíš, zmije.“

„Že se vám chce, Ivane Sidoroviči, vodku pít?“ odvětil zarmoucený a něžný hlas ženský. „Kdybyste nepil, nebolela by prsa.“

„Ne pít? Ty řekneš, ne pít? A co je tobě do toho? Co pak tvoje peníze v hospodě nechávám? A? Odpověz — tvoje?“

„Svoje, Ivane Sidoroviči,“ pokorně a tiše odpověděla žena.

„Přinesla jsi do domu třebas jen groš, když jsem si tě bral? A? Přinesla's třebas jen děravý grivenník?“

„A vždyť vy jste to věděl, Ivane Sidoroviči, já byla chudé děvče, nebylo odkud vzít. Kdybych měla bohaté rodiče —“

Muž se na to zasmál dlouhým, zlobným a opovržlivým smíchem a opět se rozkašlal.

„Chu-u-dá?“ tázal se jedovatým šeptem, jedva popadaje dechu.

„Chudá? To je mi jedno, že chudá! A víš ty, co je u dívky bohatstvím? Víš to?“

Žena mlčela.

„Když je zachovalá, to je jejím bohatstvím. Če-st, tys neslyšela nikdy toho slova? Co? Tážu se tě, slýchala's to slovo či ne? Nu?“

„Slýchala, Ivane Sidoroviči.“

„Lžeš, neslýchala. Kdybys byla slýchala, sama bys čestnou byla. Bral jsem si tě jako počestnou, co? Nu?“

„Což, Ivane Sidoroviči, já jak před Bohem... Moje vina... Pátý rok už prosím vás za odpuštění.“

Zaplakala tiše, tence, žalobně. Ale její slzy jen ještě více drážďily muže. Jeho uvedly v zuřivost.

„Třeba deset let pros, neodpustím. Nikdy ti žalobnice, neodpustím. Slyšíš, nikdy! Proč jsi se mi nepřiznala? Proč jsi mne klamala? Aha! Tys myslela, že cizí hříchy zakryju? Hleďme, sláva Bohu, našel se hlupák, za čest bude si počítat těšiti se cizími ohryzky. A víš-li ty: já se mohl oženit s kupeckou dcerkou, kdyby tebe nebylo. Já bych teď udělal karriéru. Já bych...“

„Ale vždyť já ne sama, Ivane Sidoroviči,“ uraženě odpověděla žena, „ze své vůle se za vás provdala. Vy sám víte, jak mne v tu dobu mamička bila.“

Toto ospravedlňování přivedlo muže v běsnění. Opět se strašně rozkašlal, a v přestávkách mezi záchvaty kašle Avilov uslyšel celou spoustu ohyzdných nadávek. Potom najednou rozlehl se v sousední světnici ostrý a suchý zvuk políčku, za ním druhý, třetí, čtvrtý, a noční tišinou sypaly se nemilosrdně bezpočetné, zběsilé údery. A pak jakoby vše rázem umlklo. Nastalo takové ticho, že bylo možno slyšet červa vrtajícího ve dřevě. Avilov ležel, do široka otevřev oči; srdce jeho bilo prudčeji jakýmsi trapným, smutným a žalostným citem. Potom uslyšel tichý hlas ženy, přerývaný zadržovaným pláčem.

„Bože můj, Hospodine,“ začala ona vzlykajíc, zatínajíc zuby a polykajíc slzy, „proč ty mně nesešleš mučednickou smrt? Vždyť po pět let — po pět let žádná noc neobejde se bez výčitek. Kdyby mne ubil najednou, vyvrhel. Proč ty mne rveš! proč? Nejsem tvoje služka? Nejsem tvůj otrok? Kdybys jen jednu noc z mé duše nevytahoval, jednu toliko noc! Což pak myslíš, že jsem ho, proklatého, milovala. Ať ho Bůh za mne potrestá hanebnou smrtí! Kdybych se s ním setkala, zardousila bych ho, takhle svými prsty zardousila. Život můj zhubil, ničema. Dvacet pět let mi je, a stařenou už jsem se stala. Síly nemám.“

Dlouho Avilov poslouchal tyto vášnivé, zoufalé žaloby, stále se snaže rozpomenouti se, kde dříve slyšel podobný hlas, a najednou znenadání usnul zdravým spánkem bez jakéhokoliv snu.

K ránu se opět probudil. Měsíce už nebylo vidět. Nebe z temněmodrého stalo se světlešedým. Avilov s údivem opět uslyšel za stěnou tytéž hlasy.

„Milá moje drahá,“ mluvil muž zlomeným, sesláblým hlasem,

„kdyby nebylo toho, jak bych tě měl rád! Větříčku bych na tebe nedovolil fouknout. Paní mojí bys byla, kdežto —“

„Ach, Ivane Sidoroviči, nu, odpusťte mně konečně. Budeme žít jako lidé, jako všichni. Ve všem jsem vám i teď poslušná, a pak bych myšlenky vaše hádala.“

Nastalo mlčení, a Avilov uslyšel za stěnou zvuky dlouhých pocelů.

„Nu dobře, dobře,“ zahovořil laskavě a upokojivě muž. „Nu bude, bude. Ty myslíš, že mně samému je sladko? Mně srdce krví se zalívá a ne že by — Holubičko moje.“ A opět k uším Avilova donesl se dlouhý pocel.

„Ano, vy říkáte dobře,“ zašeptala žena, zlehka zadýchaná, „a zítra zas. Kolikrát jste to slíbil, nevyčítat už a sám před obrazy zapřísahal jste se kolikrát . . .“

„Nu bude, přestaň . . . Řekni mi jen ty, toho tehdejšího nemáš ráda? Pravda že?“

„Ach, Ivane Sidoroviči, jak se to ptáte? Vždyť bych ho zařezala svýma rukama, jak bych ho jen potkala.“

Rozhovor za stěnou ztichl, snížil se k šeptání, vždy častěji slyšet bylo pocely a utajený, šťastný smích Ivana Sidoroviče.

Spánek opět začal tížiti Avilova, ale on bojoval s ním a stále se namáhal, aby si vzpomněl, kde jen slyšel takový hlas? Někdy již již vzpomínal, ale myšlenky jeho rozptylovaly se a pletly jako vždy u člověka, který usíná . . .

Konečně úplně již usínaje, vzpomněl si.

Bylo to před šesti lety. Sotva se stal důstojníkem, přijel na léto k svému strýci na statek v Tulské gubernii. Nuda byla na vsi hrozná, a Avilov stále a usilovně hledal nějaké vyražení. Honba, chytání ryb dávno omrzely, k jízdě na koni bylo příliš horko.

Pravděpodobně z nudy obrátil jednou pozornost na strýcovu panskou Charitimu, vysokou, silnou děvušku, tichou a vážnou, s velkýma, modrýma, stále trochu smutnýma očima. Kdysi večer setkav se s Charitimou v chodbě, Avilov objal ji. Dívčina mlčky odstranila jeho ruce ze své hrudi a také mlčky vyšla. Důstojník zmaten a ohlížeje se, prošel na špičkách, se zardělými tvářemi a s tlukoucím srdcem, do své komnaty.

Dva týdny na to, v parné únavné červnové odpoledne ležel Avilov na pokraji velkého hustého sadu na seně a četl. Najednou uslyšel docela blízko za svými zády lehké kroky. Ohlédl se a uviděl Charitimu, která ho patrně nezpozorovala.

„Kde jsi se tu vzala, Charitimo?“ zvolal na ni Avilov.

Ona se zprvu ulekla, potom se pomátla:

„Já zde koupala se právě.“

Avilov popošel k ní, opatrně ohlédl se na vše strany a objal ji. Ona mlčky, sklopivši oči a zčervenavši, opřela se rukama o jeho hruď a namáhala se odklonit ho. Důstojník vždy silněji táhl dívku k sobě, těžko dýchaje a rychle celuje její vlasy a tváře. Charitima bránila se dlouho, s tichým úsilím a hněvem. Byla velice silná. Avilov

začal slábnout a chtěl už pustit dívčinu, když najednou strašně zbledla, ruce její bezmocně klesly, oči se zavřely.

Když přišla k sobě, začala hystericky plakat. Všechno utěšování a sliby Avilova byly marny. Vyšel tedy ze sadu, zanechav Charitimu zmítající sebou se vzlykotem v trávě.

O této příhodě neřekla nikomu ani slova a toliko starostlivě vyhýbala se setkání s Avilovem. Na to Avilov sám odjel ze vsi, povolán telegramem matky, která se znenadání rozstonala.

Od těch dob neviděl Charitimu a toliko nyní hlas ženy za stěnou zlehka mu ji připomněl, zlehka, protože Avilov nedospěl ještě k tomu, aby sebral své vzpomínky, když už zase usnul pevným ranním spánkem.

„Vaše blahorodí, vstávejte! Vstávejte, vaše blahorodí! Plukovník už je u mužstva," budil Nikifor rozespalého Avilova, tahaje ho, jinak s povinnou úctou, za rameno.

„Mm . . . a samovar?" mručel Avilov, s namáháním otvíraje oči.

„Není ho. Všechny věci jsou pryč. Šikovatel přikázal. Já už vás před hodinou budil, ráčil jste nadávat a řekl, že čaj nebudete pít."

Avilov se konečně přemohl, bystře vyskočil z postele a začal se spěšně oblékat. Bál se, že se opozdí. Spěšně pleskl si několikrát na tvář vodu a sotva zapjav kabát, běžel k místu, kde se shromažďovali, v chůzi oblékaje šerpu i šavli.

Bataillony už stály pravidelnými, černými čtyřúhelníky dole v široké ulici řadou jeden za druhým. Avilov spěšně vstoupil na svoje místo, hledě nesetkat se očima s vyčítavým pohledem velitelovým.

Nebe bylo jasné, čisté, něžné, holubově šedé barvy. Lehké bílé obláčky, osvětlené s jedné strany růžovým svitem, pomalu pluly v průzračné výšině. Východ červenal a planul, hraje na jiných místech perletí a stříbrem. Nad obzorem táhly se vzhůru po nebi, jako obrovské roztažené prsty, zlaté prouhy od paprsků ještě nevyšlého slunce. Za deset minut z pravého boku vyjel na svém velikém šedém merinu velitel pluku. Jeho hlas oživeně a rázně rozléhal se ranním vzduchem.

„Zdoróvo, první bataillone!"

„Zdraví přejeme vám," vesele a bodře vzkřiklo čtyři sta mladých hlasů.

Takovým způsobem obejel všechny prapory, pak vyjel doprostřed před pluk asi na padesát krokův, nahnul se tělem na zad, a zvednuv hlavu, mladickým, radostným hlasem velel: „Pod prapory! Šaj! Na kraul!" Prapory cvakly puškami a utichly. Zvuky vítajícího pochodu se rozlehly, nesouce se průzračně a ostře vzduchem. Prapor zakrytý koženým pouzdrem, ukázal se nad řadami, kolíbaje se mírně při zvucích hudby. Toho, kdo ho nesl, nebylo vidět. Potom se zastavil, a hudba umlkla.

Pluk roztáhl se v dlouhou a úzkou řadu a hnul se. Vojáci šli bodře, radujíce se z veselého jitra, odpočatí a sytí. Všem chtělo se zpívat, a když Noga svým zvonivým, silným hlasem začal:

Oj z pod hory, aj z pod příkré
vyjel major mladý . . .

vojáci vpadli do zpěvu obzvláště družně a souhlasně. Vinouce se jako dlouhé stuhy, prošly pluk za plukem ulicí veliké vsi.

Avilov zdálí poznal dům, ve kterém strávil noc. U jeho vrátek stála jakási ženština s koromyslem*) na pleci, v temném šatě, s bílým šátkem na hlavě. „To je nepochybně moje hospodyně," pomyslil si Avilov, se zájmem na ni pohlédnuv.

Když se ocitl ve stejné čáře s ní, žena bystře, jako by nenadále byla postrčena, ohlédla se nazad a střetla se očima s Avilovem. Poznal ji okamžitě. Byla to beze vší pochyby Charitima: tytéž hluboké mírné oči, totéž vážné i zádumčivé líce. . . .

I ona ho hned poznala. V očích jejich po řadě obrážel se i údiv i hněv, i strach a přezírání . . . Zbledla, a její vědra upadla i s bidlem na zem, duníce i kácejíce se.

Avilov se obrátil: těžké, ostré hoře ho znenadání zachvátilo; jako by mu kdosi hrubou rukou stiskl srdce. A v tentýž čas zdál se sobě pojednou takovým malým, malinkým, takovým podloučkým hlupáčkem. A pociťuje na svých zádech Charitimin pohled, celý se skrčil a zvedl plece, jako by očekával úder.

A řadou s ním z prava i z leva, vpředu, vzadu — zdravé hlasy řvaly s pokřikem, kvikotem a pronikavým pískáním:

Zdravstvuj Sáša, zdravstvuj Máša,
zdravstvuj milá moja . . .

*) Zahnuté bidlo, na jehož koncích visí vědra s vodou.

Anna Řeháková:

Několik listů z dalmatského denníku.

Cestopisný obrázek.

V Dobrotě, dne 6. ledna.

Hu, jaká protivná zima dovede býti na tom velebeném jihu. V železných kamínkách sice vesele hoří, oheň udržuje se po celý den do pozdního večera, — a ráno vstáváme do šestistupňového tepla. O novoroční mši přál nám věřícím kněz od oltáře: „Puno sréče, ljubavu za domovinu, mír i vazda ljepo vrejme,“ tož štěstí, lásku k domovině, mír a vždy pěkné povětří. A já, bláhová, domýšlela jsem se, že přání poslední patří jen těm, kdož prohánějí se po celý svůj život na moři. A to jsou všichni muži z Dobroty. Není domu v obci, aby v něm nežila rodina kapitánská, není chaty, aby se v ní nelopotila žena námořníkova se svou drobotou. Žije se tu tvrdě. Otec rve se v dálném světě s krutým, zrádným živlem vodním, matka obstarává nejen domácnost a děti, ale i všechnu práci na vinicích, v ovocných sadech. Není pro ni úlevy, ani když nadejde čas, kdy jí jako matce třeba ušetření; zvláště je-li to nejbližší sousedka — Černohorka.

Včera za mrazu pětistupňového zrovna u našeho domu povila taká ubohá roditelka hošíka. Divá búra skučela děcku v pozdrav, sněžná metelice zasypávala je ostrými jehličkami. A matka? Dala se po krátkém odpočinku k domovu, daleko a vysoko do hor. Odmítla s díkem všechnu úsluhu, i ten teplý šat pro novorozeně, jež zavinula do vlastní suknice. Neť Černohorka hrdá, nepřijímá, co zdá se jí almužnou. Vyslovujeme naší domácí paní „gospodici od kuči“ svůj podiv nad tou až neuvěřitelnou otužilostí. Ale ta suše odpovídá: „A to ještě není nic. Ale před rokem za Dobrotou u silnice v příkopě porodila hošíka Černohorka, jdoucí s rancem zelí na trh do Kotoru. Opatřila dítě, jak to právě šlo, milosrdná jakási duše pomohla jí náklad nésti, a za hodinu prodávala již v městě, ukazujíc s pýchou každému svého synka. Den na to setkala jsem se s ní zase. Stála na tržišti, před sebou důkladný pytel brambor, který přivlékla hezky z daleka. Inu, proč chtějí všechny Černohorky vyniknouti jako jejich muži a bratři junáctvím, ovšem po svém ženském

způsobě! I ty slabší, citlivější, bojíce se výsměchu statečnějších spolusester, snášejí odevzdaně, beze slova stesku, těžké své mateřské poslání. A tak, když nadejde čas, pomáhá si každá sama, jak může a dovede, nejvýše, že při prvém děcku stará matka radou přispívá. Jak to potom dopadá s opatřením a ušetřením za takých okolností, můžete si snadno domysliti. A děti jdou často za sebou a dlouho se kojí. Vždyť viděly jste včera na vlastní oči, jak se živila najednou z jedné matky dvě děcka."

Ba, že viděly. Pololetní, spočívající v náruči, pilo z prsu jednoho, druhé dvouroční, tulíc se k ženě, pochutnávalo si patrně při druhém.

„Dětem to jde k duhu; jsou zdravé, rostou do krásy a síly," poučovala nás dále hovorná gospica Markovičová. „Ale za to matka! Jak ta brzy sestárne, sejde! Posuďte samy! Hleďte, tamto po silnici ubírá se Luka Brankovič se svou Anicou! Řekly byste, že on padesátník a ona sotva třicet? Není-liž pravda, ta jest zbědovaná? Znám ji od dětství. Byla to dívčice jako květ, vzrostlá, statná a krásná. A teď!"

Opravdu, byl to smutný pohled na ubohou ženu. Její manžel a pán, lepý muž vysoké postavy a výrazné tváře, vykračoval si sebevědomě, hrdě, dívaje se bystře kolem. Několik kroků za ním ubírala se ona. Nesmí Černohorka jíti pospolu s mužem; musí jej sledovati jako služka na důkaz povinné svrchované úcty. Luka Brankovič, silák to pořádný, šel lehce s holýma rukama, pokuřuje si vesele cigarettu; Anica stačila mu jen těžce. Nesla do města na prodej dříví, o něž v Kotoru velká nouze a kteréž proto dobře se platí. Všecka shrbena ztrácela se téměř pod nákladem, ani hlavy nebylo dobře viděti pro otepě. Byla spíše podobna soumaru než člověku. Oddychovala namáhavě, jsouc patrně přetížena.

„Proč muž nedělí se s ní o břímě?" tážeme se gospice Markovičové s hněvivým podivem.

„Kdež pak," zní lhostejná odpověď, „to by byla pro něho hanba. Jen puška a čibuk patří do rukou Černohorce; pro vše ostatní, není-li koníka, dobrým potahem žena. Než, jsem to hospodyně! Rozprávím, rozprávím, a Ivanica nechá zatím vše připáliti."

Odběhla do kuchyně, a já sedám ku knize. Než chuti ku čtení není, myšlenky bloudí. Vzpomínám na Anici. Můj Bože, co rozporů v té lidské povaze! Sám čackým synem hor, jenž cení si svobody nad život, ujařmuje Černohorec tvrdě vlastní ženu. V tom zajedno s odvěkým svým nepřítelem Turkem. Kdy konečně pronikne až k němu poznání, že i jeho žena, sestra, matka jsou volným lidským tvorem jako on?

Zaklepáno na dveře komnaty. Na moje „volno" vchází paní kapitánka s místním velebníčkem, aby tento — jak na Tři krále zvykem, — požehnal domu za milodar věnovaný dobrotským chudým, vykropil svěcenou vodou všechny světnice, tedy i naši. Ivanica, naše služka, Černohorka, jde s nimi, ač jest pravoslavnou; ale pro ni bude kuča vysvěcena teprv, až pop tak učiní. Od toho požadavku, ač

pouhou služebnou dívčicí, neupustí; dává na sobě záležeti. To gospica Markovičová, katolička, ví a povoluje. Nu, co z toho. Dvojí vysvěcení jistě neuškodí.

Holčina, jejíž tvář jindy po celičký den na celé kolo se směje, jest nějak zakaboněna. Však se dozvídáme hned proč. Sotva pan farář odešel, žaluje si nám, že chtěla — jak obyčejem — stříleti na počest svatého obřadu, což děje se u zdejších katolíků, když kněz posvěcené stavení opouští. Jest to sice povinnost hospodářova, ale pan kapitán někde daleko na moři a jiného muže v rodině není. Chtěla tedy ona starou pušku rodinnou rozhoukati, ale gospica, zlá gospica nedovolila. Takovou radost jí překazí. A tak všude v celé Dobrotě budou popa na jeho cestě obcí provázeti oslavné rány, jen u nich ne. To drží ona na čest domu více nežli ta zlá, nedobrá gospica. Kdy se nahodí také v Boce taková krásná příležitost ku střelbě? Vždyť nesmí tu nikdo bez dovolení ani zbraň nositi. Jen lovci jest přáno s ní se ukázati. U ní — doma, na Černé Hoře — jinak si vedou. Tam střílí každý, jak chce a kdy chce. Však jim toho Kotorští závidějí.

Nejsou bez pravdy slova rozhněvané dívčiny. Zdejší obyvatelstvo skutečně těžce nese důsledky přísného zbrojního řádu, i těší se jak děti na vánoce, kdy slavné úřady dovolují volnou všeobecnou střelbu. Tu pak o půlnoční mši rozléhají se rány ráz na ráz po celém zálivu, na vodě, i po horách, po všech cestách, v obcích i v ojedinělých nejodlehlejších kučách. Střílí kde kdo, a staré památné bambitky, ručnice, karabiny, jež probojovaly se tak mnohou bitkou s nepřítelem Turkem i Rakušanem, rozhovoří se mocným, jásavým hlasem. Lid jest tak zpit radostí, že smí býti zase jednou svým, že nedbá v rozechvění ani nejmenší opatrnosti. A tak málokdy skončí se vánoce bez nějakého neštěstí.

Dne 25. ledna.

Zajímavé místo, ta naše Dobrota i se svým ostrohem sv. Eliáše, jejž zdobí kaplička, zbudovaná tu v památku na rozkotání lodi a zahynulých lidí v den sv. Eliáše za kruté bouře. Po dnes ctí Dobrota pamět neštěstí toho. V předvečer 20. července pálí se na pobřeží ohně. Naše Ivanica má prý vždy nejvyšší „vatru". Děti pak z okolních kučí vyzvánějí do nekonečna „Ave Maria" v malé svatyni. A na druhý den v kapličce, pod níž na skalisku se tyčící kříž označuje místo katastrofy, koná se pobožnost slavnostní, při níž ovšem střelba z hmoždířů nesmí chyběti.

Leč není Dobrota jen svéráznou, jest i milou a půvabnou přes všechnu přísnou grandiosnost, tesklivou melancholii nejbližšího okolí. Jsouc prostoupena zahradami, vinicemi, oranžovými sady, jest na jaře jedinou smavou zelení, jejíž jas zvyšuje ještě temné pozadí hor divokých obrysů. Moře pak, dostupující až k dědině, vyvrcholuje obě protivy, drsnost a líbeznost, v nejmajestátnější zjev přírodní.

Ještě jedno přispívá v Dobrotě k utěšenosti dojmu. Její výstavnost, úpravnost, čistota. Patrno, že tu bytují zámožnější lidé. Co dům — to starobylé palazzo, půvabný letohrad. Jak nevzhledným, chudým,

nevlídným jeví se, přirovnán s ní, náš nejbližší soused Kotor! Ovšem obmezuje jej v rozpětí nepříznivý terrain, vězně jej celý jako v nějaké obrovské sluji.

Včera navštívily jsme, sestra a já, paní Mariju Rodičovou, kapitánku, s níž seznámila nás naše gospica. Prováděla nás celým svým domem, který od dávných časů majetkem zdejšího patricijského rodu Rodičů. Přes velké své stáří dosud statná to budova. Ohraničena zdmi, opatřena střílnami, podobá se pevnosti. Vchod, hlubokou silnou to klenbu, uzavírají dveře z massivního dřeva, pobité železem. I podle nich nalézají se střílny. Než na tom není dost. Pozorujeme v jedné z komnat pod okny, asi půl metru nad podlahou, ve stěnu ústící otvory. Tážeme se plny podivu své hostitelky, jaký jejich účel. Odpovídá: „Střílelo se jimi. Jen povšimněte si, jak táhnou se od nich šikmo skrze domovní zeď průchody. Těmi prolétla kulka, aby bez velkého míření trefila jistě zbojníka, dobývajícího se v kuču. Střílny ty ovšem umístěny a vyvrtány pod okny poblíže vchodu, u vrat. Hleďte, zde stará puška, rodinná památka, jíž se jistě podobně nejednou užilo. Pozorujte jen, že ústí hlavně jest větší nežli zvykem. Byloť třeba, aby odpovídalo otvoru. Není jenom náš dům tak opatřen. Každá starší budova v Dobrotě jest podobnou pevností.“

„A teď bezpečni?“ táži se vyzvídavě. „Ach, ovšem,“ uspokojuje mne s úsměvem paní Marija. „A proto, mihne-li se přece za noci vaší zahradou plížící se podezřelá osoba, a vy ji náhodou zhlédnete, nemějte strachu, spěte klidně dál. Jest to jen neškodný pašerák, který tu přespává, čekaje na druhy a na zboží. Šibal nic si z toho nedělá, že nalézá se pod okny celního komisaře, nejbližšího vašeho souseda. Naopak myslí, že tu jistější než jinde. Ovšem před časy bylo jinak. Celé loupežné hordy přicházely z hor, aby vnikaly za nepřítomnosti hospodářovy do kapitánských domů, vědouce, že tu najdou peníze, klenoty a jiné různé zboží. Babička mého muže, osmdesátileiá stařena, vypráví ráda, jak i ona ještě zažila jako šestileté děvčátko takovou hroznou zbojnickou výpravu. Třicet mužů ohrožovalo stavení, a matka její neměla k ochraně než dvě služky a pacholka. Střílela statečně s čeledínem a obhájila šťastně majetek. Ráno nalezli pod okenními střílnami pět mrtvol. Nejlepší to důkaz, jak účelným opatřením byly. Než, jste již asi unaveny. Prosím, odpočiňte si u nás.“

Zavedla nás do rozlehlé, za salon používané komnaty, starobylé klenby a rázovitého zařízení. Její tři hluboké kouty vyplňovaly, jak tu zvykem, garnitury, z nichž každá měla svůj koberec. Dvě z nich byly jistě dědictvím po babě a dědovi. Neboť jedna z nich podávala rozkošnou ukázku filigranského slohu z doby empiru, druhá připomínala modu let šedesátých; třetí repraesentovala modernu. Ve čtvrtém koutě pak stála starožitná kredenc, bohatě a umělecky vykládaná, patrně práce benátská. Několik zrcadel, jak oltáře zdobených, velikých, krášlilo stěny. Na stojanech a stolcích ležely nejrůznější drobnosti, památky to z dalekých cest domácích hospodářů.

Zasedly jsme k svačině. Naše hostitelka, asi třicetiletá krásná žena milého chování, prozrazovala v hovoru, že není bez vzdělání.

Ohnivé oko, vysoké čelo svědčily o bystrosti ducha. Tázaly jsme se po panu kapitánovi.

„Ach, jeho loď houpe se někde na japonských vodách. Půl roku tomu, co mešká na cestě, a poslední jeho list nezmiňuje se ještě, kdy domů se navrátí. Věřte, není lehkým život žen z přímoří. Což pak za dne! Starost o děti a hospodářství zapuzují mučivé myšlenky. Jinak v noci, zvláště za jeseně a zimy, když nastanou bouře a větry a skučení bory, burácení moře spáti nedá. V divém rozpoutání, jeku a ryku zuřících živlů, jako byste slyšely žalostné kvílení, stenání, volání, divoké skřeky. A vy vzpomínáte, vzpomínáte svých tam daleko, daleko na ošemetných, zrádných, ukrutných mořských vodách, a tážete se samy sebe, schváceny strachem, co jen se s nimi děje. Ó to moře, to moře!" Přejela rukou tvář, jako by chtěla něco nevýslovně trapného zaplašiti, pak — po chvíli teskného mlčení — dotazovala se nás, hledíc zádumčivě z okna v mořskou pláň: „Znáte přece černé palazzo sester Bogačičových?" „Jakž by ne!" odvětila jsem. „Vždy zamrazí mne, když jdu mimo. Až příšerná opuštěnost z něho zeje. Jako by bylo vymřelé. Tou bědnou zpustlostí a starobou černá se až jeho zdivo. A ty okenice, obojí vrata černě natřená, stále tajemně zabedněná, dojímají skutečně strašidelně. Paní Markovičová vyprávěla nám, že i stěny, stropy, ba i to nářadí jsou černé. V pravdě smuteční to dům. Prosím, povězte, kdo pohřben v něm již za živa?"

„Ach, kronika černého palazza jest podobna mnohé jiné v naší Dobrotě. Krutovláda moře má o ně zásluhu," povzdychla si trpce paní kapitánova. Na to pokračovala s živou výmluvností, všem Jihoslovanům vlastní: „Dvě sestry, Jela a Zanetta, poslední svého starého rodu „djevojky" v něm bydlí. Matka zemřela jim záhy, i vedly ony hospodářství. V osmnácti letech staly se šťastnými nevěstami. Leč od té chvíle stíhala je rána za ranou. Otec kapitán a s ním jediný jich bratr zahynuli na Černém moři. Loď nebyla pojištěna, a všechno jmění rodinné uloženo v utonulém zboží. A tak nezbylo oběma mimo rodinný dům, něco skvostů a peněz, nic z bývalého dosti velkého jmění. Za krátko došla úředně zajištěná zpráva, že ženich Jelin utonul při ztroskotání parníku u Hongkongu. A na dovršení neštěstí přispěchal list z New-Yorku od snoubence Zanettina, v němž jí tvrdými slovy sděluje, že nebudou nikdy svoji. Neb nedostála prý slibu čisté věrnosti, miliskujíc se s jiným. Některá duše křesťanská v Dobrotě postarala se as o to anonymními listy, aby ubohá byla o svou dívčí čest připravena. Záviděl se nejspíše chudému děvčeti bohatý, krásný ženich, a ten třeba dost ochotně chopil se vhodné příležitosti, aby unikl sňatku, pro něj změněnými poměry ovšem nevýhodnému. Ó, nemůžete si pomysliti, jak kvete u nás jedovaté řemeslo hanebných pomluv, berouc podnět z povahy přímořského života. Považte, že naši muži prodlí doma často jenom několik dní v roce. Vhodná příležitost k nevěře." Usmála se bolestně a dodala trpce: „Což zpomáhá nám, že žijeme za nepřítomnosti mužovy uzavřeny v svou kuču jako v klášteře. Žárlivost a s ní

podezřívavost lehce se rodí. Zlých lidí na světě mnoho, a ti toho využitkují. Muž daleko od domova dostane list, v němž sděluje mu přátelský zájem o manželskou jeho čest, že doma není vše v pořádku. Byť sebe více věřil ženě, neubrání se černým myšlenkám. A hraje-li osudná nějaká náhoda, která napomáhá obviňování, neštěstí hotovo. Tak bylo as u Zanetty. Matka mé tchyně, její současnice, ujišťuje, že děvče jsouc velice živé, veselé, snad trochu lehkomyslné povahy, rádo se pobavilo, zažertovalo. Leč jinak nezavdalo prý nijaké příčiny k výtce. Avšak u nás v přímoří přísný mravní řád pro ženský svět a proto odsouzení tak lehké. Tu platí plně slova Hamletova: „Buď bílá jako sníh, čistá jako led, pomluvě přece neujdeš.“ A mimo to neměla ubohá Zanetta nikoho, kdo by se byl zastal její dívčí cti.“ Citát ze Shakespeara v ústech dobrotské paní kapitánové mne překvapil. Zpozorovala to. I děla jako na vysvětlenou: „Těžko jsem se vpravovala ve zdejší úzkoprsé poměry, když vrátila jsem se domů ze Záhřeba, kde u matčiny sestry ztrávila jsem čtyři léta. Byl to krásný čas mého dívčího života. Žije se v Chorvatsku mile, vesele, společensky, duševně. A tetin dům tvořil středisko literárních, uměleckých kruhů. Ale to již dávno, — tak dávno, že zdá se mně to již pouhým snem. V jedinou trvalejší vzpomínku zůstala mi má záliba pro knihy, již jsem teprve tam získala. Než, kam jsem to až zašla. Však jsem již také se svým vypravováním u konce. Obě Bogačičové zanevřely na celý svět. S nikým se již nestýkaly, z domu nevycházely. Černou barvu přijaly za odznak svého neštěstí. Vposled staly se podivínkami. Mají, ubohé, za sebou bídný život. A to hrozné jejich stáří! Všechny klenoty, úspory ztráveny již dávno, a sil ku práci není. K tomu ani jediný příbuzný, jenž by se o ně trochu staral. Nemají mimo tu střechu nad hlavou opravdu nic, pranic. Chudá podpora obce dobrotské chrání je tak tak od hladu. Leč přece vždycky najdou peněz, aby zaplatily obnovu černého nátěru. Bůh ví, jak několik těch grošů seženou; neb ve své patricijské hrdosti a nevlídnické uzavřenosti nic od nikoho nepřijmou. A smrt jako by jich byla zapomněla... Než hle, děti jsou tu již ze školy. Slyším je na zahradě. Pojďme k nim! U nich veseleji.“

Sešly jsme dolů. Asi desítiletý, dosti statný hošík, běžel paní kapitánové vstříc. Za ním loudala se o nějaký krok mladší sestřička. Byla slaboučká a bleďoučká. Chůva s třetím, asi čtyřletým děckem chodila zahradou; ubožátko stavělo se jen těžce na nožičky, bylofpatrně rachitické. Synek podobal se matce; ostatní vydařily se asi po otci. Podivno! Ta zdravá, silná žena — a také chatrné děti. Co toho příčinou? Ach, myslím, že zde především ženy mají právo k žárlivosti. Muži, táhnouce světem, žijí často velice bouřlivě a zanášejí domů nemoci, osudné nejen pro sebe, ale i pro manželku a rodinu. Všude v přímořských krajinách, ať v Italii, ať v Istrii, nebo Dalmacii, najdeš neduživé děti.

Gospica Rodičová, jak se mně zdálo, podezřívaná mužem žárlivcem, musí asi sama, aniž by směla žárliti, mnoho odpouštěti svému choti. Odtud její trpká slova, bolestný úsměv.

Když vracely jsme se domů, zastavily jsme se u černého palazza, prohlížejíce je se zvýšenou účastí. Budova o dvou poschodích a šesti oknech prozrazuje i ve svém žalostném úpadku někdejší vzácný rod a bohatství majetníků. Pěkně vypracovaný znak rodový nad domovními dveřmi drolí se již povážlivě; ozdobný balkon prvého patra, jejž nesou tři andílkové, koulíce námahou až očima, také na spadnutí. Zelnice před domem, obsahující jenom několik záhonů, zanedbána až strach; zahrada za palazzem jediná spoušť. Nepěstěné oranžové stromy s křivolakými, poloholými větvemi nesou ojedinělé, jak ořech velké plody. A vyhynulý břečťan, jenž 'kdysi, —jak patrno, — objímal celou východní stranu, lpí na domě již jen jako pouhá kostra. Zadívaly jsme se do oken. Všechna, až na tři v prvém poschodí, byla okenicemi zabedněna. Za skly, stářím a špínou zčernalými, mihla se stará, vyschlá, zažloutlá tvář smutných, bezbarvých očí, zlobného výrazu, jedna ze sester, snad kdysi krásná Zanetta, nyní obraz zoufalé melancholie.

A teď ještě jenom malý doklad k slovům paní Rodičové o anonymních listech.

Dnes navštívila nás jedna z učitelek kotorských, s kterou jsme se spřátelily. Přišla s prosbou, abychom objednali jí plátna a různého jiného podobného zboží z Čech. Pracuje na své výbavě, a v Kotoru jsou podobné věci drahé. Ale žádá nás, aby zásilka byla adressována na naše jméno. Nechce, by vědělo se v městě, že je nevěstou. Pomluva by se mohla postarati, aby se svatby sešlo. Ejhle, ukázka lidské zloby!

Dne 17. února.

Tři neděle již zuřila bora. Ano, minulý týden zůstaly jsme dokonce bez pošty. Lodi nemohly přistáti. Nepřipustilo tomu na div rozbouřené moře. A ten řezavý dech buranu! Vše se pod ním v led obrací. Nepomrzly jen oranže na stromech, nýbrž i jejich list. I stojí smutně, holé, čehož není pamětníka. Již dávno nebyla prý zde zima tak krutá jako letos. Pociťujeme to bolestně. Naši v Praze myslí asi, že ovívány lahodným dechem jihu posedáme v zeleni, a my, oblečeny co nejtepleji, choulíme se v pokojíku, který jediný ze všech čtyř komnat našeho bytu má kamínka. Praská v nich celý den, ale co platno topit. Burňák prohání se vztekle všemi kouty, celý dům jediný větrník. Ano, chvílemi dusí i oheň, zahání kouř. Jak živa nezakusila jsem takové psoty. Mnohý den nesešly jsme ani do zahrádky, dělící naše palazzo od moře. Neboť bora by nás byla hravě smetla do moře, jehož vlny vysoko se dmuly za vzteklého jeku a ohlušujícího burácení. Chvílemi vyletěl proud, podobný obrovskému vějíři, až do výše našeho druhého patra; jeho sněžná pěna, roztříšťující se ve vzduchu v nesčetné pršky, dorážela tak silně na stenající, řinčící okna, že byl strach, aby se nerozbila. „Těžko u nás okna mýti,“ stěžovávala si paní Markovičová: „V létě prach, v zimě moře ušpiní je, sotva je vyčistíš.“ Nevěřily jsme jí, že bora zahání vody tak daleko a vysoko. Teď jsme se přesvědčily na vlastní oči. A den se dne bylo hůře, a my ztrácely všechnu naději na lepší po-

hodu. Však i domácí lid počal se již báti o slavnost sv. Trifona, na niž jsou Kotorští tak velice hrdi, a k níž sejde se obyvatelstvo z nejdálnějšího okolí. Seděla zlá ta nepohoda v Boce tuze vytrvale; jako by nechtěla, ba nemohla z ní ven. Konečně poslední dny přece se počalo vyjasňovati, bora se tišila. „Patrně se sv. Trifon postaral, aby nepřišel o svou slávu,“ mínila Ivanica.

V den světce ubírala se celá Dobrota do Kotoru. Šel i všechen ženský svět, který jen zřídka, za zvláštních příležitostí, z domu se dostane. Neboť v Boce dosud přísně vládne orientálský mrav, uzavírající ženu v její kuču. Rozumí se, že putovaly jsme i my, abychom také vzdaly čest vzývanému patronu města, statečnému zaklínači zlých duchů. Mramorový vlys nad hlavním oltářem starobylé kathedrály z IX. století zobrazuje zázraky jím vykonané, a my vidíme tu svatého, kterak dokonce v ohnivém nadšení rve ohon strašlivému ďáblu s netopýřími křídly a drápy, opustivšímu na jeho mocný povel tělo posedlého.

Je přirozeno, že Kotorští zvolili si za svého patrona muže tak rázného, jako byl sv. Trifon, rodák Kampsacký z daleké Frygie, jenž prý se rval s čerty po celý svůj život až do mučednické smrti za císaře Filipa. Byliť a jsou podnes sami ducha velice bojovného, jakž dokazuje i historie jejich. Tvořili až po roku 1420 samostatnou republiku přes všechny útoky mocných sousedův i přes nejdivočejší oligarchii, jakou trpěla celá Dalmácie. Teprve stále četnější a mocnější zájezdy turecké přiměly je, že dobrovolně přijali panství a s ním ochranu dožat benátských, jež dávno — po celá století — o přízeň Boky se ucházela. Vždyť svého času r. 806 přivezli jim dokonce darem až z Nicei tělo sv. Trifona. Ovšem, že tak neučinili zadarmo, ano vyžádali si cennou odměnu. Kupčili znamenitě se vším, tedy také se svatými ostatky, jež byly zvlášť dobře placeny. Ovšem lidové podání mluví jinak. Moře samo prý zaneslo mrtvolu světce do Boky na znamení, že žádá si tato, aby tu byla pohřbena. I uloženo tělo v kathedrálu, jemu na čest a slávu zbudovanou. Snad pravdou jedno i druhé. Vždyť božím řízením mohla se loď, vezoucí sv. ostatky, rozkotati při samém břehu, čímž bylo pak zázračné připlutí sv. Trifona uskutečněno.

Roku 1797 připadá celá Dalmácie — a tudíž i Boka — Rakousku. Obyvatelé podrobují se jen s nechutí. Pravda, Benátky přičinily se jen málo za své staleté vlády o blahobyt a kulturu země. Leč vědomí, že svazkem s republikou zúčastňují se svobody občanské, pobádá je, aby monarchii se vzpírali. Mimo to zahrávají si mocnosti s Kotorem jako s míčem. Již r. 1805 mírem prešpurským dostává se města Italům; v roce 1806 vládnou zde zase Rusové a ti opětně ustupují r. 1807 Francouzům. Roku 1814 připadá konečně znovu Rakousku, jež celou Dalmácii spojuje v samostatné království. Avšak přes to není lásky k novým pánům. Naopak vyvinuje se napjetí mezi lidem a vládou, jež zostřují ještě národnostní, Slovanům nepříznivé poměry, jak dokazuje sněmování v r. 1861, za něhož vítězí element italský nad živlem srbským, ač připadá na tento přes 90%

obyvatelstva. Marně vysílají Dubrovník a Kotor poselství do Vídně, aby spojena byla Dalmácie s příbuzným Charvátskem a Slavonskem v trojjediné království. Země přivtěluje se k državě rakouské, a vření v lidu trvá dál. Povstání, vypuknuvší r. 1869, v kterýžto čas, dosavadním národním zařízením v odpor zavádí se všeobecná vojenská povinnost, podalo toho důkaz. Obyvatelstvo celé Boky a přede všemi jinými Kotor vyhání všechno úřednictvo a se zbraní v ruce dává se v boj s vojskem, potírá je, stává se pánem situace přes nepatrný svůj počet. Čítáť obvod Kotorské Boky pouze něco přes 30.000 duší, a ty roztroušeny ještě po malých pobřežních dědinách. Kotor, největší z nich, obsahuje toliko na 3000 obyvatelů. Ovšem velkolepá horská poloha zálivu, proměňující terrain na přirozenou pevnost, byla domorodcům výtečným spojencem. A tak vláda po krutých potyčkách, trvajících celý rok, dává se s rebely do vyjednávání, slibuje, odpouští, povoluje, couvajíc před možnou zápletkou evropskou, jakáž by mohla povstati všeobecným povstáním slovanského jihu. Uzavírá se konečně i mír s podmínkami nikterak čestnými pro Vídeň. Leč co dělat! Insurgenti jsou divocí, odvážní chlapíci, a mimo to, myslí si, dostává se jim posily z ostatní Dalmácie a ze sousední Černé Hory, což je na pováženou.

V dnešní den po celé Boce ticho. Ale vojenská posádka v Kotoře není nepatrná, a z okolních hor dívají se na nás odevšad pevnosti a pevnůstky. Prý to jenom nejvýš potřebné opatření na zabezpečení hranic proti sousedům Černohorcům a Turkům. Zajisté. Leč to také pravda, že jde o to, aby se silnou brannou mocí imponovalo a čelilo možným snad povstaleckým choutkám.

Avšak vraťme se ke sv. Trifonu.

Vcházíme do města, které oživeno vystrojeným lidem, nejeví se tak pochmurným jako jindy. Jest příznakem Kotoru vážnost, přísnost, zádumčivost, rodící se z neurvalých horských spoust, jež se tyčí hrozivě, ano nepřátelsky přímo nad městem. Vždyť i to slunko těžko se jimi prodírá. Za zimy ukáže se až na dvě hodiny před polednem, aby po třech — čtyřech hodinách zase zmizelo. Zvláště na straně východní nahé, temnošedé štíty a hroty černohorských hřbetů, s posněženým Lovčenem v čele, zhlížejí posupně na domky kotorské, které choulíce a krčíce se jako v dětské bázni vůči grandiosnosti svého okolí, zdají se menšími, než ve skutečnosti jsou. Ó, jsou si Kotorští dobře vědomi svého nebezpečného sousedství, i chrání se před útoky a úklady jeho, jak jen mohou a dovedou. Hradí se zděmi, upevňují drolivý terain, zřizují odtoky přívalným vodám, trhají převěsné stěny, hrozící sesutím. Leč přes všechno jejich úsilí sletí někdy za pomoci bory balvany jim na hlavu, a jindy opět kdesi zbujnělé skalisko utrhnuvši se, ocitne se skokem v městě samém. A když zemětřesení přikvapí, tu teprve vše samý nebezpečný ruch a pohyb. V roku 1563 a 1667 pobořen takto celý Kotor a pod ssutinami jeho pohřbena polovice obyvatel. Proto snad, aby snáze odolaly živelním pohromám, jsou ty domky tak maličké, okének a dveří nevelikých, uličky proto úzké a křivolaké. S jedné strany moře, s druhé hory

drží město v těsném objetí. Vždyť i ta kathedrála vražena jest bezmála v skalní stěnu.

Což divu pak, že i povaha lidu připodobnila se povaze zdejší přírody, — je stejně bojechtivá, drsná, pochmurná, přísná. I slavnost sv. Trifona toho dokladem. Přes všechno veselí vyznačuje se vážností a odměřeností.

Již na týden před sv. Trifonem, čili, jak po dalmatsku se říká, Triponem, sejde se všecka světská a duchovní notabilita před kathedrálou, kolem níž tísní se lid. A všichni naslouchají za velebného ticha se zbožnou grandezzou, jihu vlastní, malému hochu, který s pavlánu chrámového káže o životě a umučení světcově, vyzývaje na konec shromáždění, aby oslavilo památku patronovu se vší ctí a ve vší počestnosti. Zvláštní dojem činí naučená ta chvalořeč, přednášena s obřadnou vážností, dětskému věku tak nepřirozenou. Leč jen ústa nevinná smějí hlásati slávu svatého, a proto — ať dopadne to, jak dopadne — starý obyčej se dodržuje.

Ovšem, hlavním činitelem celé slavnosti jest „Mornarica“, sdružení námořníků a rybářů v Boce, trvající již po dlouhá staletí, neboť sv. Trifon jest jejich patronem. Ale v dnešní čas nemá společenstvo již toho významu jako ve středověku, kdy každý obyvatel Boky musil býti jeho členem, odváděje určitý podíl jak z rybolovu, tak i z veškerého jiného zisku do společné pokladny na podporu práce neschopných a těch, kdož zbyli zde po zhynuvších nešťastnících. Leč pod pláštěm „Mornarice“ skrývala se také bojechtivost obyvatelů Boky. Výbojné i odbojné výpravy měly v ní své středisko, svou záštitu a sílu. Téměř vše zašlo. Nezbývá bezmála leč slavnost, a ta jest pouhým stínem bývalé nádhery, ač její obřady a zvyky dosud věrně se zachovávají. Lid hrne se v den sv. Trifona do Kotoru ze všech končin Boky. Než i ze vzdálenějšího území dubrovnického, ano i z Černé Hory, ba dokonce i z Albanie přicházejí poutníci.

Když o deváté hodině ranní vešly jsme do města, byly ulice již plny lidu a nové a nové davy spěly se všech stran starobylými branami do města. V kathedrále, kde po celé dopůldne konají se pobožnosti, hlava na hlavě. Církevní průvod, v jehož středu sv. Trifon, prodírá se těžce množstvím, aby nastoupil pouť Kotorem. Po celé cestě lid tlačí se bouřlivě k svatým ostatkům a líbá je s jižní horoucností. Když pak v dómě biskup ukazuje věřícím hlavu světcovu, uschovanou v zlaté, drahokamy ozdobené kukli, a žehná jí shromáždění, dostupuje zbožné nadšení vrcholu.

Odpolední světské slavnosti má na starosti „Mornarica“. Její členové to také jsou, již za přítomnosti officielních a společenských hodnostů provádějí před kostelem starodávný obřadný tanec, oblečeni v starý národní kroj, krásně je šatící. Zpod černé bolerové kazajky z jemného sukna vlní se měkká bílá košile, zdobená řasničkami a vyšíváním, vykukuje hedvábný široký pás pestrých barev. Nohavice, rovněž z černého jemného sukna, kol boku řasnaté, zúžují se ke kolenům; od nich běží černé hedvábné punčochy. Střevíce s přeskou, černá polovysoká hedvábná čapka, podobná neapolské čepici,

doplňuje malebnou tu strůji. Ovšem, zbraň nesmí chyběti. Za pasem věží bambitky, přes rameno přehozena jest puška, vykládaná stříbrem a perletí s ciselovanou hlavní.

Biskup se stkvělou assistencí stál připraven již hezky dlouho na stupních chrámových, aby — jak zvyk káže — požehnal tanci. Ale tanečníci nemohli se pro tíseň nijak seřaditi. Vojsko, udržující pořádek, musilo až pažbou ručnic tlouci do lidu, aby místo bylo zjednáno. Konečně jakž takž uspořádal se kruh, svěcená voda zastříbřila se vzduchem, a tanec, jehož zúčastňují se jen muži, mohl započíti. Tančilo se as malou hodinu. Tancující nedrželi se za ruce, jak při kole obyčejem, nýbrž za šátky. Každý podal svému sousedu jeden jeho cíp, sám druhý držel. Náčelník pak mával při křepčení ozdobným šátečkem nad hlavou. Za našeho polkového kroku proplétali se, tvoříce různé malebné figury a skupiny.

Byla pěkná podívaná na vysoké, ztepilé muže, výrazných, pěkných tváří, počínajících si s obřadnou grandezzou, s graciosní elegancí. Dali si patrně záležeti na svých divácích: vždyť roznášejí jejich slávu široko daleko. Než ještě více než oni, zajímal mne pestrý dav lidu svérázného vzhledu, originálních krojů. Albanky v svých širokých dymijích, ponejvíce zelené barvy, s hlavou zavitou v šat à la turban, repraesentovaly Orient. Červený sametový živůtek jen zářil bohatou zlatou ozdobou, na hrdle chřestily a třpytily se mince. Protivou k této okázalé, snad až křiklavé strůji byl šat Černohorek vážného střihu, zladěných barev, jednoduché malebnosti. Ovšem, že Dalmatinky neztrácely se podle ostatních krasavic. Zvláště vynikala mezi nimi děvčata z údolí Konavosky od Dubrovníka. Záleží jejich narodna „nošuja“ z bílé dlouhé sukně, přes niž splývá bílá zástěra s pestrobarevným širokým okrajem a bohatými červenými vázankami, a z krátkého, napřed otevřeného živůtku z červeného sametu s výrazným žlutým lemováním. Bílé široké rukávce s barevným vyšíváním, ozdobný hedvábný pás, pentlice u krku doplňují oblek. Přímo koketní jsou jejich malé kulaté čepičky, rovněž z červeného sametu, s širokým žlutým lemem, na něž posazují tuhé skládané plachetky, rozložené jako vějíř, jež tyčíce se nad hlavou, zapadají obloukovitě kol skrání i rámcují velice pěkně sličné, pevné tváře jiskrných očí.

Než i muži stojí za podívanou; zvláště mezi Černohorci a Albanci vidí se napořád rázovité lidové typy. Nedaleko mne stál jich hlouček. Chvílemi některý z nich sáhne za pás. Avšak ihned ruka nevrle ucukne. Bambitek tu není. Nesmí se zbraní přejíti hranice. A to kazí humor. Je Černohorec tak zvyklý pušce, že jde s ní bezmála spat. Když navštívily jsme na příklad něgušskou školu, uvítal nás v ní pan učitel, mladý to krasavec a statný junák v bohatém národním kroji, s dvěma pistolemi za pasem. To se to pak učí! To asi hochům imponuje.

Tanec skončil, a vše rozcházelo se, aby zasedlo ke stolu. Za starých časů bývala společná hostina „Mornarice“; dnes obmezuje se hodování na rodinný kruh. Den se zakončuje večerním koncertem kotorské „Harmonie“ na kostelním náměstí. Na zítří opakují se slav-

nosti. Třetí den tombola a ohňostroj jest na programu. Pak zase nastává v Boce obvyklé ticho, jednotvárný život, z něhož vyrušuje jen příjezd a odjezd lodí.

Dne 20. února.

Minulý týden přijel pan kapitán Markovič po půl roce šťastně domů. Než sotva se tak trochu ohřál u domácího krbu, již zase vyletěl za obchodem. Nejsouť Dalmatinci jen výtečnými námořníky, ale i podnikavými kupci. Včera se ze své potulky navrátil. Zašel až k Albáncům, aby skoupil pro svou loď náklad obilí.

Včera seděli jsme všichni pospolu v družném hovoru. Náš gospodin, intelligentní, světem protřelý muž, milý a dvorný společník, vyprávěl rád a dobře o svých dalekých, zajímavých cestách, a my se zájmem naslouchaly. Zavedly jsme řeč na poslední jeho výlet do Albanie, jež naši zvědavost zvláště dráždila. Především toužily jsme něco uslyšeti o ženském životě v divokých těch, pro Evropana těžce přístupných končinách, kde žena otrokem a tažným zvířetem, jemuž ukládá se nejtěžší práce a platí se opovržením, ano trýzněním. Vždyť Albanec nemá ve své mateřštině ani slova pro naše „milovati"; zná jen „chtíti". Ač nelidské to jho ujařmilo Albanku do té míry, že nemá své vlastní vůle, nebylo přece s to, aby umrtvilo v ní cit pro čest, jak dosvědčují dívky, skládající před příbuzenstvem slib panenství. Od chvíle, co tak učiní, nazývají se virženy — panny. Slovo to ovšem nemá původu v řeči albánské, nýbrž v latinském virgo, italském vérgine — panna. Když takto odřekly se slavnostně mateřství, dostává se jim jistých práv a výhod, smějí nositi mužský šat a zbraň. Avšak jakmile tento obleknou, jsou povinny jíti v boj proti nepříteli, a jest jim vykonati vlastní rukou krevní mstu. Běda jim, zapomenou-li se! Jsou vlastními příbuznými zabíjeny i se svým svůdcem, vyzradí-li jeho jméno.

Neví se určitě, kdy zvláštní ten obyčej vznikl. Než v XV. století byl se již tak vžil v lid, že i Turci, stavše se v ten čas pány Albanie, zvyk ten respektovali. Nejsou jen křesťanky, ale i moslemínky členy neobyčejného tohoto společenského řádu.

Což divu, že toužily jsme zvěděti něco bližšího o těchto pannách-mužatkách. Doléhaly jsme na pana kapitána:

„Zajisté víte mnohé o viržенách. Prosím, vypravujte! Budeme vám velice povděčny."

Gospodin Markovič ochotně odvětil: „Rád vyhovím, pokud dovedu. Přicházím na svých cestách Albanskem i v odlehlejší končiny, a tu nejen, že o nich slyším vyprávěti, ale setkávám se i s některými, maje s nimi obchodní styky. Posledně jednal jsem s pannou Dominikou čili — jak ji teď po mužsku volají — s Mikulášem, zkráceně s Kolou. S mužským šatem přijímá se i mužské jméno. Jest to dcerka prastarého vojvodského rodu a oddala se viržенství po přání otcově, aby zabezpečila jako panna aspoň pro čas svého žití rodinné jmění svým třem sestrám a sobě. Neboť není-li syna, nepodědí dcery nic, všechen majetek připadá jiné příbuzenské linii. Než i v případě, že jest zde mužský potomek, nevede se ženským

členům rodiny valně. Neboť nemají nejmenšího práva na jakékoliv dědictví, jsouce odkázány na milost a nemilost mužského příbuzenstva. Jediné virženě jsou bratři povinni vypláceti nějaký ten podíl majetkový až do její smrti. Viržena to také jest, která, zemrou-li rodiče, spravuje jmění, je-li sama plnoletou, a to až do zletilosti bratří, kdežto jinak nejstarší krevní příbuzný řídí hospodářství, než synové dorostou. Musí se přiznati, že mužatky ty věrně plní svěřené jim povinnosti. Co se na příklad naplahočila Zup Dašia po celý svůj život, aby udržela statek v dobrém pořádku! Také se pěkně postarala o ženitbu svých dvou mladších bratří. I vynutila si příkladným životem úctu celého kmene, což mnoho znamená u Albanců, kteří ženou jako nižším tvorem opovrhují. Než není jen hmotné zabezpečení jedinou příčinou virženstvi. Spíše zaslibuje se dívka panenství proto, aby ušla manželství, — jež jest totožné s nejhrubším otroctvím, — aby unikla ženichu, vzbuzujícímu nepřekonatelný odpor. Zasnubují se totiž v Albanii již děti, a svazek ten je závazným pro potomní manželství. Krevní msta pronásleduje oba, pak-li že slib zruší. Jedinou záchranou pro ženicha jest útěk za hranice, pro nevěstu pak viržensťví. Někdy i hříčka náhody přeje panenství, jako u Justy Djekky Pallivky. Její otec přál si horoucně syna. Když pak narodila se mu dcera, opravil přírodu v ten způsob, že vychoval děvče jako hocha. A ta byla spokojena se svou proměnou. Oddala se ochotně viržensťví, aby nemusila do ženské sukně, které neměla nikdy ještě na těle. Nepoznaly byste, že to dívka! Osvojila si úplně mužský mrav, přijala i mužskou drsnost. Již ve svých dvanácti letech pohádala se s jiným mužem a zastřelila mu pak ze msty syna. Krevní msta ji za to nestíhá, neboť Albánec, — zvláštní to úkaz u divokých těch lidí! — nikdy nezabíjí ženu. Ale za to běda mužským příbuzným! Byť byli nejnevinnější na vraždě, pomsta pronásleduje je pak v náhradu.“

„A je mnoho viržen?“ dotazovaly jsme se, naslouchajíce s údivem tomu, co znělo jako zkazka brutálního starověku.

„Nikoliv. Čítá se jich pouze něco přes dvě stě, a z nich jen as dvacet šatí se po mužsku. Ostatní nosí obvyklý kroj Albanek; jediným jejich odznakem jest bílá plena, uvázaná kolem hlavy zvláštním způsobem jako turban.“

„Snad povinnost branná, k níž je zavazuje mužský šat, leká ženský jejich cit,“ míníme.

„Možná,“ odpovídá pan kapitán. „Ale jsou případy, kdy osvědčuje viržena stejnou divokost jako muž. Příkladem Maruk e Kol-Doz. Nevychází bez pušky, bambitek, střeliva. Rány se neleká. Zastřelila již také muže, s nímž se dostala do hádky. Loňského roku její kmen měl krvavou srážku se svým sousedem. Účastnila se bitky a byla z nejodvážnějších a nejvášnivějších. Patří ovšem do rodu násilnického. Její dva bratři mají rovněž vraždu na svědomí. Unikli krevní mstě útěkem a potulují se někde u jiných kmenů. Sestra obstarává zatím svědomitě a náležitě jejich hospodářství. Znám ji. Jest to žena pevné, ač tvrdé tváře s výrazným okem,

s orličím nosem. Postava jeví odhodlanost, každý pohyb prozrazuje sebevědomí a sílu."

„Divím se jen, že není více viržen, když jediné panenství zabezpečuje Albance život snesitelnější," řekla jsem.

„Co chcete! Zvyk, ta železná košile, napomáhá i zde," odvětil gospodin Markovič. „A pak, mužatky odlišují se příliš od ostatních žen. Jejich družky hledí na ně ne právě přátelsky, nestýkají se rády s nimi. Výlučné postavení není nikomu milé, nejméně ženě. Těžko se k němu odhodlává každá, což teprve zdeptaná Albanka, u níž duch vzdoru a odporu tak slabý. Ale to také pravda, že málokterá z viržen zpronevěřuje se manželstvím slibu panenství, ač tento není závazným. Nelze se jí odhodlati, aby znovu se stala otrokyní mužovou, byť i srdce její postrádalo těžce mateřského štěstí."

„Ale ženy své Albánec přece zdobí. Viděla jsem o slavnosti sv. Trifona bohatý šat."

„Ach, těch několik dcerek nejzámožnějších vojvodských rodů neznamená mnoho. Ostatní, jichž mimo obec ani neuvidíte, oblékají se skromně, ano chudě, nuzně, jak přísluší jim jako služkám domu. Eh, bídný to život!"

Odbila jedenáctá. Šli jsme spat. Nemohla jsem dlouho usnouti. Myslila jsem na žalný osud Albanek, pro nějž nevědělo starověké křesťanství, neví novodobá humanita ani rady, ani pomoci.

Dne 4. března.

Dnes odpůldne šlo to do hor; neb mocně se probouzející jaro vábilo neodolatelně k dalším vycházkám. Vše se již zelená, mandloně a dříny kvetou, všude plno fialek či ljubic, divoké hyacinty, modré a bílé, hýří vnadou a vůní.

Stoupaly jsme nazdařbůh vždy výše a výše nad Dobrotu. Cesta, horská pěšina, byla příkrá a neschůdná. Místy jsme spíše lezly a šplhaly, nežli šly. Ale tak to chodí zde všude. Hledej, jak chceš, nenajdeš nic lepšího. Jedinou výjimku činí proslavená silnice z Kotoru na Cetyni, zbudovaná s velkým nákladem peněz, odvahy a dovednosti na útraty vlády rakouské a černohorské. K ní pak přidružují se ojedinělé krátké silničky, vedoucí k vojenským tvrzím a posádkám, vzniklé z důvodů čistě strategických. Nejdivočejším a nejnepřístupnějším snad terrainem pak je nedaleká Krivošije. Vždyť i něco těch vojenských silnic zbudováno tu dík největšímu úsilí pouze v šíři dvou metrů. A po horských stezkách dovedou tam choditi jen domorodci. Cestující svěřují se oslu, a toho musí ještě vésti Krivošjak, znalý každé pídě v skalní té poušti, kdež pronikneme-li do jisté výše, šumí nám vstříc na náš podiv lesy mohutných buků, velká to vzácnost v dalmatském Krasu.

A jaký kraj — taký i lid. Neurvalý a smělý, známý svými stálými potyčkami s Turky, nese snad nejtíže z Dalmatinců jho pevné vlády, spoutávající jeho různé nevázané choutky po dřívějším svobodnickém životě. Než ať je, jak je, v něčem si nedá brániti. Je to zvláště pašeráctví, které se mu zamlouvá svým nebezpečím. A mimo

to: podloudnictví vynáší, a Krivošije je tak chudá, hrozně chudá, tu snad největší bída z celé země.

Jedině v „dolinách“, údolích to více méně okrouhlých, menších či větších, něco ornice, splavené deštěm s hor. Leč půda ojedinělých těch políček jest kamenitá a nedostatečně vzdělaná. Junáci zdejší jsou zvyklí více pušce nežli práci, polní nářadí pak dosud nejprimitivnějšího způsobu. Jakékoliv poučení odmítá se slovy: „Šta Švaba zná!“

Smutné to území! A ještě smutnějším život zdejších žen a dětí. Když jsem se s některou tou utýranou ubožačkou sešla, tázala jsem se jí: „Kolik godiu (let) máš?“ Jistě řekla dvacet, kde bych byla hádala čtyřicet. Ubírá jim mladosti nuzná strava, trampotná robota, smyslnost, předčasný pohlavní život, mnoho dětí, dlouho trvající kojení, šestinedělí i bez nejnutnějšího ušetření. Zakládají si dokonce na tom, aby porod, zvláště první, vykonaly beze vší pomoci, ano pokud možná, pod širým nebem. Důsledky dostavují se záhy. Chuděrky děti pak zakrňují hladem a zimou. Jsou v Krivošiji začasté kruté mrazy a paliva bezmála žádného, opatření kuči špatné, oděv chatrný. Před měsícem navštívili Dobrotu důstojníci malé křivošské tvrze, aby vyprosili nejpotřebnější šat a obuv pro ubohou drobotu. Zajímavý byl s nimi rozhovor o tom, kterak vedou v skalních svých pevnůstkách poustevnický život, který — byť i nebyl nikterak kajícným a svatým, — může býti do jisté míry považován za trest a očistu za všeliké ty světácké hříchy a hříšky. Neboť nemá vojenská posádka v Krivošiji ustláno na růžích. Za povstání padá zde nejvíce vojákův, za míru služba tu nejobtížnější.

Dostouply jsme malé planiny, poskytující daleký rozhled. Usedly jsme v stínu skaliska, abychom odpočinuly. Před námi rozkládala se Boka v celé velkoleposti a kráse. Řadí se opravdu důstojně svou vzácnou polohou k Bosporu a Neapolskému zálivu, připomíná svou zadumanou povahou norské fjordy, leč s jasem nebes, jakého chmurný sever nezná. Divoká pásma horská, jimž vévodí nad Kotorem se tyčící Orjen, tvoří tu smělé grandiosní břehy, na nichž zachycují se drobné vesničky, půvabná městečka, z nichž zvláště vynikají starobylé Perast a Perzagno se svými polozbořenými paláci benátského slohu, pitoreskní Ercegnovi či Castelnuovo s nejvýš zajímavou Savinou. Moře pak, rozčleněné v zálivy Topelský, Tivatský, Risanský a Kotorský, uspůsobujícími Boku na znamenitý i za nejprudší bory bezpečný obchodní a válečný přístav, jehož bylo za starých časů i Benátkami ku přezimování loďstva používáno, tvoří jediné malebné spletivo přirozených zátok a průlivů. Čtyři miniaturní ostrůvky: Sv. Marek, Převlaky, Sv. Jiří a Madonna della Scalpella s kláštery a kostely, a Cattene, úzký to vnitřní vstup v záliv, který svého času, jak dosvědčuje jeho pojmenování, byl uzavírán řetězy, zvyšují ještě luznost a bizarrnost vzácného obrazu, jemuž strážcem Punta d' Ostro se svým majákem při vnějším vjezdu do Boky.

Pohrouženy v pozorování kouzelné dálavy, nepovšimnuly jsme si, že obloha se zahaluje, slunce mizí. A pak, můj Bože, nějaké to

zakabonění neznamená na jihu mnoho. Mračí se a mračí, že jest z toho úzko, ale mraky odplují, a nebe opět září a směje se. Ale tentokráte mělo býti jinak. Černé hrady kupily se vždy hrozivěji a hrozivěji, a my poznaly, že třeba dáti se co nejrychleji zpátečním pochodem. Již se také zdáli ozývalo důtklivou připomínkou tlumené hřmění, padly první kapky. Doběhly jsme šťastně přes všechnu neschůdnost cesty, byť i v největším kvapu a úsilí, k prvním třem stavením, nalézajícím se při samém úpatí horském. Bylo na čase! Již rozpoutávala se zle lítá bouře, přivátá násilným sciroccem, provázena přívalným deštěm, a Kamenáry — tak zove se nejzazší část Dobroty, — ještě dobrou půl hodiny od vlastní obce vzdálena! Zde bylo třeba sečkati. Vrazily jsme tedy do prostředního z domků, majícího dveře hostinně otevřeny, a ocitly se ve velké přízemní síni, uprostřed níž seděla v starobylé lenošce velebná stařena, mající jistě svých sedmdesáte let. Vážnost zjevu podporoval černý šat, přísnost tváře zvyšoval černý šátek, složený prapodivně na hlavě ve vysokou čepici, z pod níž splývající bílá plachetka kladla se kolem čela a skrání. Vlas byl volný, malé bílé vrkoče, stočené do šneku, byly protknuty ozdobnou zlatou jehlicí. Černé velké oko, ač dosud hrálo jižním ohněm, hledělo pochmurně.

Povstala na uvítanou, pobídla k usednutí, promluvila několik přívětivých slov a na to dala se opět klidně do své dřívější práce. Rozčesávala hřebenem starodávného tvaru bělоučkou beránčí vlnu, jiż pak — svázanou v silná pásma — ukládala do truhlice pěkně malované.

Rozhlížely jsme se kolem. Síň byla naplněna nejrůznějšími věcmi. U schodů, vedoucích do prvého patra, stál umělecky vykládaný sekretář, vyzdobený benátským sklem, jehož vzácné broušení ani stáří ani prach nezkalily. Kolem stěn byly rozestaveny objemné zásobní truhly, různé domácí a zahradnické náčiní. Nade vším pak od stropu visela vřetena s vlnou, suché koření, houpaly se kukuřičné klasy. Několik slaměných židlic doplňovalo zařízení síně, v níž gospica zdržovala se patrně po celý den. Na jedné z nejvyšších truhlic trůnila stará černá kočka, která zelenýma očima vzhlížela k nám bádavě. Domácí paní, nutíc se k hovoru, ukázala na kočku s trpkým úsměvem: „Po léta má jediná společnice." Kočka, jako by byla porozuměla jejím slovům, seskočila a lísala se k ní. Stařenka pohladila ji, pak s povzdechem obrátila se k nám, rozhovořivši se na náš velký podiv: „Snad dohospodaříme spolu. Smrt nedá již dlouho na sebe čekati. Jest také netrpělivě žádána. Muž a čtyři synové zahynuli mi na moři. Nemám nikoho, pranikoho. Až zemru, osamotní a zpustne kuča kapitána Radoniče snad docela. Mám sice vzdálené příbuzné, ale žijí v Dubrovníku. Ujmou se ovšem dědictví, avšak zde nebude nikdo z nich bydleti, a domácí lid nepronajme si bytu v našem domě, boje se nočních návštěvníků. Věří se u nás, že mrtví, již našli hrob v mořských vodách, přicházejí na noc v rodnou kuču, aby si v ní odpočinuli. Já také tak věřila a čekala s rozbolestněnou láskou i s hrozným strachem . . . A čekám

dosud. Bloudím po celou noc domem, a někdy zdá se mi, že slyším hlasy, vidím mihnouti se postavy. Volám na ně, hovořím s nimi, ale pojednou vše zmizí beze slova, aniž jsem si vědoma, zda jsem bděla či jsem snila. Zvláštní věc. Hleďte, toužím po svých drahých horoucně a každodenně prosím Boha o smrt, aby mne konečně s nimi svedla. A přece, když nadejde večer, obchází mne hrůza, bojím se býti sama. I platím si ženu, aby trávila se mnou noc. Ó, bídný to život." Odmlčela se a po chvíli pokračovala: „Odpusťte! Vzpomínky mne přemohly. Ale tak bývá vždy, když rozzuří se taková lítá bouře jako dnešní. Za podobné i oni zahynuli."

V tísnivém tichu, jež zavládlo, zdály se hromové rány ještě mocnější, skučení větru divočejší, dunění příboje mohutnější. Zahleděly jsme se všechny ven, do rozpoutané přírody. Oranžovníky před kučou zmítaly sebou malomocně, div se nepolámaly přes veškeru sílu kmene a větví. Oba cypřiše, stojící ponurou stráží u domovních dveří, ukláněly se pokorně až k zemi, jako by vzdávaly poctu neviditelnému, hroznému božství. Malé domácí molo bylo celé zpěněným mořem zaplaveno, ano, vysoké vlny draly se až na silnici, zabíhaly do zahrady, chřestíce nánosem kaménků, mušlí a písku. Rudé blesky křižovaly se na nebi, lítaly po vodách, šlehajíce oslepujícím ohněm v šerou síň. Kočka, poplašena božím tím dopuštěním, utekla se na klín své paní, jež hladíc ji konejšivě, šeptala plna trpkého smutku: „Ó, to moře, to moře!"

Odlehčilo se nám, když konečně bouře se utišila. I ubohá stařenka se uklidnila. Domlouvajíc nám, abychom vyčkaly, až cesty nabudou poněkud schůdnosti, předložila nám pomoranče a víno. Počala vypráveti o svém malém hospodářství, a my naslouchaly s radostí, pobádajíce ji otázkami. Bylo nám všem třeba rozhovoru o všedních věcech, abychom nabyly zase duševní rovnováhy.

S večerem vracely jsme se domů. Paní Markovičová vyhlížela nás již. Běžíc nám naproti, dotazovala se z daleka: „Kde stihla vás bouře? Kde jste ji přečkaly? — Vzpomínala jsem s úzkostí, nejste-li někde vysoko na horách. Tam zabíjí blesk nemilosrdně." Když uslyšela, že kuča kapitána Radoniče nás ukryla a pohostila, mínila: „Tam jste byly dobře uschovány. Gospica Marija je předobrá duše."

Při večeři mluvilo se jen o paní kapitánové Radoničové. Naše domácí pani litovala jí: „Ubohá! Ani hrobu svých drahých nemá. Otec s dvěma mladšími syny zahynul na plavbě do Sicilie; druzí dva odpočívají kdes na dně vod indických. A to vše stalo se během několika málo let. Celá Dobrota truchlila s nešťastnou matkou, když došla jí zpráva o smrti posledního dítěte, a celá Dobrota podnes jí lituje, přes to že my lidé z přímoří jsme až otrlými proti nelítostnosti moře, s nímž rveme se stále o statek a život. Avšak nemyslete, že stala se gospica Marija nevlídnicí. Želela a želí hořce svých drahých. Důkazem ty její hrozné noci. Není divu, že bezesnost jejich někdy zahání vínem. Než svého srdce nezatvrdila. Ze svých příjmů podporuje štědře okolní chudinu, zvláště těší se její

dobročinnosti pozůstalí po zhynulích na moři. O své oranže, nejlepší z celé Dobroty, dělí se se všemi našimi dětmi. I ta drůbež ráda se sbíhá u ní. Jděte kdykoliv kolem její kuči, uvidíte vždy, jak na jejích trávnících hemží a živí se ta havěť. Ó, je to neobyčejná žena!" končila paní kapitánka. A pan kapitán dodal: „A jak statečná!"

Psala jsem dlouho do noci. Chvílemi vstala jsem od psacího stolku, vyhlížela v širou vodní pláň. Byla krásná, vlahá noc; moře tiché, luzné. Na nebi třepotalo se na tisíce hvězd; modř oblohy světélkovala o závod s azurem nebes, neb měsíc naplňoval jasem svým celou Boku. Ani stopy nebylo po nějaké mlze ať na vodách, ať na horách. Patrný byl každý rybářský člun. Skalní valy, stěny, štíty, hroty vystupovaly pod dotekem luny jen ještě intensivněji, mohutněji, velebněji; profily jednotlivých těch obrů rýsovaly se ostře, vzletně.

Než na veškeru tu vznešenou podívanou padal dnes stín jistého stesku. Myslela jsem stále na paní kapitánovou Radoničovou, jak bloudí asi svým domem, hovoří se svými mrtvými.

Také paní z námoří, ale jiná než Ibsenova. U té jaká subtilnost v nazírání na stesk a bol, u oné jaká zdrcující tíha žalu a neštěstí!

Kdo z nich větší hrdinkou?

Jonáš Lie:

Orlice.

Z norštiny přeložil *J. Kazda.*

Daleko, daleko tam venku, kde hory modraly se k nebi a vrcholky, cimbuří a štíty horské v jasu a žáru podivuhodně fialových barevných tónů se tyčily, vystavěl si hrdý orel na divoké, strmé skalní stěně hnízdo. Lesy porostlá údolí, v nichž zurčivě plynuly potoky, vrývaly se tam do výše štěrbinami stále se zúžujícími, až konečně docela mizícími. Když orel na úsvitu nového dne pátraje po kořisti, mohutnými perutěmi svými zavesloval výše, než kam až sahá zrak člověka, mohl rozeznati nejnepatrnější polní myšku, jež tam dole na zemi se hýbala. Čilé kůzlátko, které si dole hrálo a tančilo a ukazovalo, jak dovede balancovati na plotě, učinilo z nenadání mnohem větší výlet do vzduchu. A zajíc, jenž ještě seděl, oči si mnul, čistil se a pomalu probíral, mohl se pojednou na svět podívati s takové výše, že kostelní věže sedmi vesnic v závratné hloubi ležely pod ním.

Jindy o dnech lovu křižoval•orel sta mil nad kamenitými pustinami s divokými skalisky, stinnými propastmi a mechem se šedajícími plochami. A venku v dáli modral se řetěz hor za řetězem, daleko na východ i ven k divokému ledovému moři. Tyto horské řetězy byly rozhraním mezi dvěma říšemi, v nichž po léta již orel potomstvo své usazoval jako samovládné krále a královny. A běda neoprávněnému, jenž by se odvážil vtírati se do jejich loviště! Ale také starý orel sám musil vybojovati nejednu půtku s některým vypuzeným knížetem svého vlastního rodu. Pak došlo ke vzdušné bitvě, že péra lítala a čím dál krvavější pršela, až konečně jeden ze zápasníků jako mrtvá hrouda sřítil se k zemi. Na pohraničních kamenech lpěla orlí krev.

Kteréhosi dne letěla orlice z ranního lovu mnoho set mil od svého hnízda přes kamenité pustiny, vracejíc se k svému mláděti, nově narozené mládě sobí třímajíc ve spárech. Když se spustila dolů k hnízdu, udeřila prudce perutěmi, a divoký, ječivý křik zazněl mnohonásobnou ozvěnou ve skalní kotlině. Silné větve, které tvořily podklad hnízda, visely na dlouhých vláknech špinavého, peřím promíšeného a zkrvavělého mechu po skalní stěně. Hnízdo bylo vypleněno a vyloupeno, a mládě, jež denně cvičilo své perutě a zkoušelo své spáry na čím dál větších kusech kořisti, bylo to tam. Tu vznesla se orlice výš a výš, až ohlas jejího skřeku se již neozýval v skalní samotě. Pátrajíc kroužila vzduchem.

Pojednou zasyčelo a zafunělo cosi nad hlavami dvou myslivců, kteří hluboko v údolí vycházeli z lesa. Jeden z nich nesl na zádech v proutěném koši chyceného mladého orla. A mezitím co oba mužové míli za mílí sestupovali dlouhou cestou k jednomu z nejvýše ležících selských dvorců, veslovala orlice, nedůvěřivě bdíc, vysoko ve vzduchu. Rozervanými modrými trhlinami v obláčcích pozorovala bystrýma očima, jak při příchodu lovců do dvora kolem proutěného koše shlukli se staří i mladí. Celý den kroužila tam nahoře nade

dvorcem. Když soumrak se snesl, spustila se napolo až ke kouři, jenž z komína domu stoupal. A lidé na dvoře slyšeli ve večerním temnu podivně ošklivý skřek nad střechou.

Docela časně z rána — sotva že v ranním šeru počal se třpytiti zlatý záblesk slunce — vznesla se opět do výše, upírajíc ostrý zrak dolů na selský dvorec. Pozorovala, jak synové sedlákovi venku přede dveřmi štípali dříví a přeřezávali prkénka, zatím co děti stály kolem a dívaly se. Později ráno vynesli lidé na dvůr jakousi klec, jejímiž otevřenými skulinami orlice zřetelně mohla rozeznati, jak její mládě poletuje a neustále klove zobákem, aby se osvobodilo. Klec zůstala opuštěna, aniž bylo pak již koho viděti.

A slunce stoupalo výš a výš v parném dopoledni. Orlice-matka veslovala a kroužila u výši za oblaky a sledovala každý pohyb mláděte, jak zvedalo křivý zoban do výše a jak syčelo a jak zoufale obmykaly jeho spáry pruty klece.

Ale nyní, když se schylovalo k večeru, počaly děti pobíhati mezi domovními vraty a klecí; a na konec hrály si všechny vesele na dvoře. Také sem tam někdo z dospělých vyšel ven a dal se do obvyklé své práce. V tichém večerním vzduchu položila mladá žena synova své kojeňátko na bělidlo, zatím co u studny máchala nějaké bílé prádlo. Na střeše stodoly poskakovalo několik čiperných sojek, které hnízdily na vrbě u hlavního stavení, a dole na dvoře hopsali vrabci a zobali vytroušená zrnka.

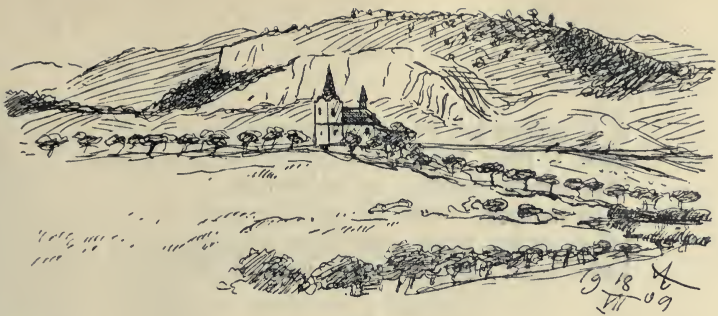
Pojednou slétlo cosi temného jako bleskurychlý stín vzduchem. Tichem zazněl podivně harašivý zvuk, mohutný šelest perutí. Když žena se rychle ohlédla, stoupal již obrovský orel z bělidla do výše. Vyskočila v omražující hrůze, mokré prádlo ještě držíc v rukou. Dravec svíral její dítě ve spárech, a ztrnulý její pohled sledoval dlouhou vteřinu, jak stoupal a jak vzduch mezi jejím dítětem a zemí se modral.

Šílený, divoký strach vnukl jí inspiraci. Vrhla se na klec, vyrvala orlí mládě ven a držela je, křičíc a bědujíc, oběma rukama do výše, neohlížejíc se na to, že ji klovalo a zobákem sekalo do hlavy a do obličeje až do krvava. Orlice vznášela se okamžik tiše ve vzduchu, a žena viděla mžouravým okem vždycky, kdykoliv pták zatleskal perutěmi, aby se nahoře udržel, jak dítě ve svých plénkách visí ve spárech dravcových jako červ.

Pojednou zdálo se jí, jako by se spouštěl dolů. A ani nedýchajíc, sledovala, jak dravec opět zlehka se snášel dolů na louku. Pustila orlí mládě a jako beze smyslů potácela se ke svému dítěti. Oba mateřské pudy, tísněny bědou, si porozuměly.

Ale když orlice pustila svou kořist a počala opět stoupati, zableskla od domu do výše rána. A mohutné zvíře sřítilo se se široce rozepjatými perutěmi mrtvo k zemi, zatím co osvobozený mladý orel krátkým, rychlým letem stoupal nad vrcholky lesa.

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

A. Sova:

Ballada o Andělce.

I.

Ne, Andělka nesměla z domu jít,
že měla to s psíkem nakázáno.
Jen mohla si s pannou promluvit . . .
Tož šeptala: „Ty má hloupoučká panno!“
Ale pak v dlouhé odpoledne
slunce když v záření na vše si sedne,
ubíhal nějak pomalu čas . . .
Byla jí dlouhá, dlouhá chvíle,
i psíčkovy uši jí zmrzely bílé
i jeho chraptivý, zlobivý hlas . . .

V tom pojednou muziky ozvaly
se do tiché návsi z povzdálí . . .

Hle, ženich a mládenci na koních . . .
Zní zpěvy návsí, žert a smích . . .
Jak fábory vlají, rozmarýny.
Teď zanikly, průvod jak vrh' sem stíny . . . .
S nevěstou dvojspřeží bujné letí, —
a vida, sta za průvodem dětí,
že oči se nemohou dohleděti . . .

Jak Andělka pobíhá po světnici
zavřené uvnitř na petlici . . .
Vše přehnalo se jak vidění divé,
vichřice barev a hlasů všech,
hle, chrpy a máky a koukoly živé,
teď klarinet zapísk' a dozněl plech . . .

Již Andělka dveře otevřela,
jak vrzly a zůstaly dokořán,
květ utrhla v zahrádce, kolem čela
jej vpletla si, vyběhla. Se všech stran
takové podzimní ticho vlažné,
nad hlavou jíkalo ptactvo tažné,
a podzim se loučil, padal list
za listem jak vybledlý ametyst . . .

A k večeru jak se schylovalo,
údolí v stínu spočívalo . . .
Tím běžela Andělka za průvodem
a za hudbou, mizící do polních cest,
jež prorvány místy stříbřitým brodem
kams vedly, kde sousední vesnice jest . . .

II.

A brzy jak průvod dohonila,
hned vmísila se, hned zatančila,
jak se svatebčany by za jedno byla . . .

Tu najednou tolik neznámých dětí
se k řebřinám dralo, kde houpavé
se nadnášely a zpívaly ženy,
kde výskaly, hravě rozdováděny,
co vozy se počaly předháněti,
ty předjíždět, příliš loudavé.

Jak s rozmarin pentle vzduchem šlehly,
hned slunce se rozhořelo v nich,
až slzy tím hýřením do očí vběhly,
až bujněji, volněji zahýřil smích!
Jak člověk se ztratí tu, ani neví:
tak láká ten výskot a ty zpěvy,
a všecko jak pohádka se jeví . . .
Kůň ženichův fábory potřásá! . . .
Ty do výše vlají. A u uzdy visí
z tak překrásných šátků okrasa,
že červeň se v žlutavé kvítky mísí.
Křik mládencův echem zachytla louka.
Teď klarinet zaštěbetal a písk',
hlas hromový bombardonu houká,
a zástup jak jedním by výskotem výsk' . . .

Huš! Koláčů zbytek se rozletěl . . .
Své Andělka drobné ruce zdvíhá . . .
A její zrak černý div za divem stíhá,
ty pohyby steré horkých těl . . .
Oj, čtyři mládenci, krásní jsou,
na opentlených koních jedou,
se svojí každý družičkou
potajmé jakés řeči vedou . . .
A zase divoký koní skok . . .
Ves před nimi, neznámá je, blízká . . .
Tu jako by Andělce vázl krok,
tak cizí se jevila jí víska . . .
To svírá jí srdce . . . oh, vrátit se chtěla . . .
Leč nejmladší mládenec družně k ní děl:

„Tys Andělka? Tak jsi mi vyrostla celá . . .“
A usmál se na ni a poodjel . . .

III.

Let dvanáct Andělce v podzimi bylo
a otec vždy říkával: Potěcha má . . .
To dítě se moudré již narodilo,
v něm žiji, jak Bůh je nad náma . . .
S ní princezna vešla do chalupy
hloupého chlapa, jenž neví, jak
si na poli spočíst sena kupy,
den ode dne žije všelijak . . .
Tak říkával vdovec . . . Však v poslední čas
kams za hory srdce jej lákalo zas,
on Andělku políbil, sehnul se k skráni,
děl: Dárek ti přinesu od hodné paní . . .

Tož Andělka k noci až čekávala,
však někdy ji podivná tesknota jala
a někdy se tolik všeho bála . . .

Ji schvátila mnohdy chvíle stesku,
když od sousedů cos zvěděla,
když po mamičce tam na nebesku
si zastesknouc u okna seděla,
ni nežvatlala, ni nepěla . . .

Vždy bývá tak: Sedá doma s psíkem
a s pannou si hrá a s pidimužíkem,
jenž ze dřeva hrubě vyřezán,
špinavý, černý, pln sedřených ran,
jak zemitý kořen, jenž ohlodán . . . .
Neb k sousedním dětem odskočí si
a hraje si chvíli. Plavý cop
jí vzduchem se rozlétne, na pás až visí, —
však za chvíli po dětech není stop . . .
A přece jen domov hledat musí.
Tož vrací se zas a hlídat zkusí . . .

Vše hlídá: Skříň, stůl a kámen brusu,
stůl truhlářský, pod ním hoblin pár
a několik čerstvě páchnoucích kusů
dřev rozestavených a mnohý cár
visících hadrů na šňůrečkách,
pár pestrých kytek na stonečkách,
pár pružin, močících se v bečkách . . .

Tam za pořízem, jenž v stmělý kout
je postaven, vždy místo její,
tam večer bývá tajemněji,

když stíny jabloně se stmějí,
jak by se křídla měla vzdout . . .
Snad někdy dočte do smrákání
pohádku. Dlouho ještě sní
o Zlatých zámcích, Vodní paní,
o Záři zlatých jabloní
a o Růžence v planých růžích,
o vodnících a pidimužících . . .

A přece se Andělka zapomněla . . .
Tu zaslechši hudbu, blahem se chvěla,
hned zatančila, pozapěla . . .

Na vrchy, na lesy, na planiny
se odpolední kladly stíny . . .

IV.

Toť cizí ves, cizí. A na návsi
se za svatbou všichni sběhli psi.
A k hospodě jak se dojíždělo
pomalým klusem, víc zpívat se chtělo . . .
V tom divočeji si zavýskly ženy,
když před nimi na prostor zatažený
pan družba si vkročil, vyjednával
výkupné jakés a holí mával,
jež pentlemi plála, rozmarýnou . . .
Cos zvučnou řečí spustil a plynnou,
však slova se ztrácela . . . Zahráli
v tom hudci. Jak koně se vzpínali! . . .
V tom hrbáček s výkupným drobný se sklonil . . .
Hned rachotem zákolesník zvonil,
a vozy se hnuly . . .
Až před hospodou
kdes postály . . . Ženy v seskoku
jak zapískly, braly se kol boků
vždy pár a pár, svázány přátelskou shodou
a drobnými, rychlými krůčky vběhly
do taneční síně . . . Tu každý svou
jak uchytil, lačnými pohledy střehli
je staří, jak pomlouvační jsou . . .

A hej a hoj! To tančí se divě!
A hoj a hej! Ten rovně, ten křivě,
ten šoupá se a ten shrbený k zemi,
ten úšklíbá se a ten bez hlesu němý,
ten krouží, ten cifruje, ten jak by trny
měl v nohou, jak šlape opatrný . . .

A hudba jak hraje a tanec jak víří,
jak páry v kole rostou, se šíří,

to okny je spatřit a veřejemi
se stromů a plotů až dolů k zemi,
kde k umačkání se chumelí hlavy,
kde každý se hlučně a pitvorně baví
a vydrží státi do únavy . . .

I Andělka mrštně se protáhla k dveřím
a s obdivem v taneční zřela rej . . .
Teď vrátím se domů a otci se svěřím . . .
Teď musím již domů, děj se co děj . . .
Ne, na to čas není pomýšleti . . .
A hodina za hodinou letí.
Blíž Andělka sálu, blíž je, blíž,
teď ve víru tanečníků již,
oh, Andělko, slyšíš, neslyšíš?

Co Andělka v sále stranou stála,
nějaká ruka ji za rámě jala,
a kde se vzal, nejmladší mládenec
na tvářích nachový ruměnec
se sklonil k ní, ujal ji kolem pasu,
že rozlítly se jí copy vlasů,
a s výskotem jinocha křepčit se jal
a takovou píseň jí zazpíval:

„Už, Andělko, na tebe dávno jsem čekal,
už o tebe jsem se dávno lekal . . .
Však dobře, žes přišla, budeš mou
rozmarynkou a družičkou . . .“

Tu láhev jí podal, k rtům sklonil dolů,
až hrdlem to kloktalo: glu, glu, glu, glu . . .
Andělka pila . . . však styděla se —
před mládencem hlavu svěsila v žase
a svlačec, jejž měla v ní vpletený,
se mládence dotýkal prsteny
a korunkou z květů, jež rozvila se . . .

Ni jediné slovo jí nenapadlo . . .
V tom oko se upřelo na zrcadlo . . .
A nějaký strašný pocit i krásný,
jak s výše by v blankyt klesala jasný
za hudby a zpěvu, tak zdálo se jí
sevřené v loktech divočeji, —
se točila hoj a hej! rychleji stále
a v blaženosti neskonalé . . .

Pak pustil ji, zmizel . . . Však dosud cítí
žár v utrobách svojich stisků těch . . .
Jí blažené oči se smějí a svítí

a hoří zrychlený jí dech . . .
Je po tanci . . . Hle! Jdou ku hostině . . .
A mládenec dí jí: „Pojď ty též . . .“

Již muzika táhne po dědině,
hle, zahýbá ku statku nevěstině, —
oh, Andělko, domů nemůžeš . . .
ne, domů ty ještě nemůžeš . . .

V.

To selský je statek . . . Sad jabloňový
svou žlutí civí do oken . . .
Štít obílen je, jako nový,
a jak by smál se sousedovi,
jenž rozbit, věkem nahrben.
A dveře v předsíni dokořán
tu vřavu, podobnou hejnu vran,
nestačí hltat, pojmout, skrývat,
staříky, které zříš se kývat
a řváti rozjařeně „vivat“,
svá místa hledat podél stěn
u dlouhých stolů, na nichž bílý
je všady ubrus rozestřen . . .
To na nich kytky rozhodily
děvečky, jež vesele švitořily
a zrak jichž plál jak modrý len . . .

V zápecí muzikanti sedli,
fanfáru spouští, řvavou tuš . . .
Plecháče ke rtům zprahlým zvedli,
co vedle již u všech stolů jedli
a o talíř jich zvonil nůž . . .
A jeden jak upíjel, druhý jak krájel
a třetí jak vidličkou do mísy zajel,
jak jiný se zařehtal nakažlivě,
řeč družba spustil, vtipně, tak tklivě
i lišácky selsky i humorně živě,
že bylo slyšet jak moucha bzučí,
tak ticho, jak ve škole když se učí . . .
A vtipně že skončil, cos do všech vjelo,
zas chumelilo se to, připíjelo,
a plecháče s pentlemi z ručky do ručky
nad hlavami kolují, drobnými krůčky
kol stolu se děvčata s mísami točí
a štědřejší jsou, své milé-li zočí . . .

Na zápecí hemží se kupa dětí
i po zemi všude i pod stoly . . .

A kornout-li pokroutek mezi ně sletí,
jak rvou se, jak křik jich hlaholí . . .

A hej a hoj! Soused, jenž used si v čelo,
své obrovské za stolem roztáhl tělo . . .
On, největší jedlík a piják a zpěvák,
rváč největší, furiant, do práce levák,
již notuje k průvodu nástrojů znících,
cos štěbetajících a hledajících . . .

A hej a hoj! Bohatá selka z Blat
se zahanbit nedá. Chce zazpívat . . .
Své růžové tělo kypré a silné
ve veselosti kratochvilné
na židlici skákavě nadnášela,
jí očka hned hrála, jak naivně pěla:
Byl jednou jeden domeček . . .
A v tom domečku panenka
vykoukala z okénka . . .

VI.

V té vřavě Andělka přikrčena
kdes u zápecí tam stojí blíž . . .
Je večer a síň již osvětlena . . .
Oh, Andělko, slyšíš? Neslyšíš?
Vše kouzlem plane v tom osvětlení . . .
Nevěsta náladu jak mění . . .
Je snědá v tom bílém, šat krásný má,
ach, s růžovýma pentlema, —
jak z pohádky to krásná paní,
Andělka oči nechá na ní . . .
zří na ni a zří na věnec . . .
Tu kde se vzal tak z nenadání,
zas objevil se mládenec . . .

Jen muzikanty obsloužil,
již po boku zas u ní byl
a takto děl k ní, zatoužil: . . .

„Tys, Andělko, má, to nikdo neví,
to netuší nikdo a nevyjeví . . .
Dobře, žes přišla, budeš mojí,
ať nás to třebas život stojí . . .
Dobře, žes přišla, budeš mou
rozmarýnkou a družičkou . . . .
Za muzikantský tě posadím stůl,
a od všeho, co mám, já dám ti půl . . .
tu fíky a hrozinky, jabka zlatá,
je miska tvá, Andělko, vrchovatá, —

nuž, připijeme si pospolu . . .“
A v láhvi to kloktalo: glu, glu, glu . . .

Měl mládenec nápady jako dítě,
jak hračka když krásná okouzlí tě . . .
V tom, na muzikanty co zapomíná,
jen Andělce přeje, ulévá vína
i rosolky ulévá do kalíšků,
jen pro Andělku svou, drobnou myšku . . .

Ta upejpavě jak připíjí si,
cos v podvědomí se jejím křísí,
a hlava jak se jí zatočila,
tak sladce, tak ospale umdlena byla . . .

Čím pozdnější večer zapadá,
vždy divější vzbouzí se nálada,
a hoj a hej! mládenec, jak by byl zpilý,
je nějak podivně rozpustilý,
i ona je veselá, potácivá,
ručkama tápe, zrak sklenný se dívá, —
a mládenec cosi jí do ucha zpívá . . .
Ven s Andělkou vyjdou . . . Noc je tmavá,
bezhvězdná klenba promodrává . . .
Zde klátí se chatrč . . . Tam dýmají hutě . . .
Oh, Andělko drahá, já povedu tě . . .
A za pás jak vzal ji, za ní krokem,
přes chomáče květů jak prchala skokem,
tu Andělce šeptal: „Zda vzpomeneš?“

„Tam za vršek, viď, mne vyvedeš?“
„Ne, k tátovi nechoď, ne, nechoď domů,
tak nikdo tě neměl rád, nebude mít . . .
Tam neutečeš tak ledakomu,
tam brzy už macecha bude tě bít . . .
Radš nemysli na domov, holka zlatá,
to každý zmane-li si táta,
zas oženit se znovu chvátá . . .“

To slyšet, a oči jí zesmutní.
A nohy se jí bázní chvějí . . .
Mládenec, žhavě skloněn k ní
vede si stále útočněji . . .
Však jak se k ní sklonil a v loktech jí svíral,
hlas v hrdle jí náhle strachem zmíral,
pláč úzkosti se v očích sbíral . . .
V tom sevřel ji krutě. A takový děs
ji přepad, ji k útěku šíleně vznes,
že ještěrkou vymkla se . . . Klopýtavě
se potácel za ní, tmou řítil se, žhavě
dech’ v líc jí . . . a jak by kdes propad’ se v trávě . . .

I zahoukly hlasy od statku zdola . . .
Kdos na prahu osvětlen stojí a kývá . . .
Kdos za mládencem se rozbíhá, volá . . .
Leč Andělka prchá a neumdlívá . . .
Tma, neznámé končiny, šumot, les
jak na blízku dech by z hlubin svých vznes . . .

I minula vršek, již byl tu jiný
a stromů i lesů a hájů stíny,
mhou chladně se kouřící doubraviny . . .

To neznámé, podivné krajiny kout, —
oh, Andělka bojí se ohlédnout . . .
Jej vidí a cítí . . . ne, nemá jej ráda,
div hanbou se do země nepropadá . . .
jak oči mu žhnuly, jak z tmy se zdál růsti . . .
A rákosí uschlé jí pod nohou šustí, —
teď proti ní leskne se tmavých vod ústí . . .

Tu pojednou v hlavě mrákot tíž
se zdvihá jako pára ranní . . .
Andělko, slyšíš, neslyšíš?
Kdos jak by stále volal za ní . . .
Však probuzena již, střízliva
se rozhlíží a tápe kolem . . .
Je sama . . . Je sama . . . Noc chladivá,
jen listí šustí v háji holém . . .
Teď Andělka bojí se . . . Bože můj,
neopouštěj mne, při mně stůj . . .
V tom na domov jak si vzpomněla
v nic nálada bujná se poděla,
a mládenec jak by se propad v noc,
zaniklo kouzlo jeho, moc . . .

Andělka unavena klesá
v mech trávný u černého lesa . . .
jejž tušit vedle . . . Olší hájem
tma jako černý popel padá . . .
Podzimní palouk zvadá, zvadá,
a ticho mlčí celým krajem . . .
Mlhy se vláčí před ní zdola,
kdes poblíž za ní sýček volá,
pak ticho neproniklé, dusné . . .
Andělka tiše pláče . . . Usne . . .

VII.

A tu se jí zdá, že otec čeká,
že doma ji hledá a že se leká
a vyhlíží nocí do daleka . . .

Tak ráda by běžela, neví kudy
dál běžeti, nebo se vrátit zpět?
Líp hlavičku přitisknout na chladné hrudy,
ni neozvat se a dotrpět . . .
Ah, zdá se jí, že se bělá ráno,
však dosud je v jizbě neodestláno.
A před hrozným trestem za vinu
o přímluvu modlí se matčinu . . .
Pak v neklidném spánku ještě vzlykne,
jak ptáče když pohne se a tikne . . .
Je umdlena . . . Chví se. Těžký sen
má po něčem truchlících princezen . . .
Ne, ráda už mládence dávno nemá . . .
Jak uchvátil krutě ji rukama těma . . .
Ooh . . . Prstečky cudně se pokřižuje . . .
V tom úlevu pocítí, zadřimuje . . .
A tichý šum vod jak paloukem svistí,
jak větrové jacísi křísí se skoční,
jak s korun keřů sprchává listí,
jde temná chvíle popůlnoční . . .
Tu zdály se světliti vrchy kolem,
snad měsíc měl vyjíti nad údolem,
kraj zcela byl neznámý, otevřený,
v mhu pohlceny skalní stěny . . .

A tu se jí zdá: jak v luční trávě
by srny se zjevily . . . Postály hravě
a větřily. Mlhy svitem bledým
skleněným leskem modrošedým
u lesů houstly . . . Tu měsíc vyšel,
a její sluch jemný vše zvuky slyšel . . .
Tu pidimuž jeden a druhý a třetí
a sto se jich zjeví a počnou pěti
a tančiti jako drobboučké děti . . .
Jim z vousů rosa stříbrná visí,
jich kahany žlutý kruh do mhy křísí . . .
a jak se jen zjeví, kraj oživí cizí . . .
V tom srny letem větrů mizí,
jich útěkem rozšumí se břízy . . .

Teď jak by pokračoval rej
z vesnické divé hospody . . .
Juch! Tralala . . . Juch! Hoj a hej!
V zcuchané trávě u vody . . .
V zcuchané trávě nad vodou
pidimužíci tancujou,
a kde se vzal v tom okamžení
na huňatém svém medvídku —
— to budí sladké podivení! —

princ jede, v klusu nadskakuje,
ji žhnoucím okem pozoruje,
jak svou by končil přehlídku . . .

Zvuk rohů houknul krajinou,
pidimuž semknut s pidimužem,
teď řadí se blíže, blíže jdou,
snad obklíčí ji, odvedou?

Ne, nebyl to princ . . . Oh, jak se dívá . . . .
To mládenec je, a hle, a zpívá . . .
To on je, on zas . . . Ve snu vzkřikne,
ne, dnes již, dnes mu neunikne . . .
Jak usmívá se, oči žhnou,
jak zpívá: „Andělko, jsi mou . . .“

A jak to pravil, mha se přede,
šum zavzní, jak když kdosi jede . . . .
Cválají srnky, šedé a hnědé . . .

A nežli zvěděl, devět vil
na srnkách drobných přiklusalo.
Na žádnou nevzhléd, nemluvil
se žádnou. Srdce umíralo
úzkostí . . . jen se blížil k ní:
„Andělko, má jsi . . . prohlédni . . .“

A jak to dořek', tichý smích
zněl závistných těch vil a zlých . . .
A jak by v útočivém ryku
se na ni vrhly v okamžiku,
než dostih' jí, než ruku vztáh'
po vlasů jejích kučerách . . .

A jak se dech jí hrůzou krátil,
a jak ji jal a jak ji schvátil, —
z hrozného snu se probudila . . .
Však navždy v jeho moci byla.
Tma nevidný kraj zatopila.

Krčíc se vstala, ze klubíčka
jak by se vymotala, víčka
tak těžká měla, horká líčka . . .

Jak cestou by jí zpíval, svítil:
„Už na věčnost jsem tebe chytil . . .
Andělko,“ zpíval, „tiše hajej . . .“
Údivem trávy vzdychly: ajej!
A každý strom jak děs by cítil . . .

Tajnými hlasy noci štvána,
tím děsem pronásledována,

po svahu letí . . . Louka koupá
se v tiché vodě . . . Louka houpá
se pod nohou jí . . . zastaví se . . .
Dál . . . Musí . . . Jak by mluvil močál
a jak by tiše mlaskat počal, — — —
teď všecky křе a trávy chví se . . .
Zpět, zpět se vrátit . . . srdce buší . . .
Ne, nevrátit se . . . Vzkřikne. V hluši
hlas zapadne . . . Ne, kamsi dále
se vyhnout musí . . . Hlava hoří . . .
Krok za krokem se hlouběj boří . . .
Vzkřik hrůzy . . . Ne. V tom zmizet moři? . . .

VIII.

Den bílý hoří houštinou,
a slunce tančí nad bahnisky
tou močálovou lučinou,
již skrz opadlé zříti lísky . . .
A nad močály v ranní šeř,
to otec jde její, pátrá a slídí,
šat servaný má, je umdlen jak zvěř,
v své ruce kyj, ořezaný keř
tam v bahno noří, kde zdá se, cos vidí . . . .
A nad močály stojí on
a houká v kraj, dále se jíti bojí . . .
Jdou stopy až sem, v ten bahnitý sklon,
pak bláto jen pouhé, hláď bažiny stojí . . .

„Kdo viděl zlatou děvečku mou?!“
tak křičí a do údolí volá . . .
„Kdo viděl mou děvečku nešťastnou?“

Bublinka tichá prýskla zdola . . .

Husar.

Dórský chrám.

Adolf Wenig:

Z veltruského parku.

Známý park veltruský, majetek hraběcí rodiny Chotků z Chotkova a Vojnína, prostírá se z velké části na bývalém ostrově, který utvořen byl Vltavou pod Kralupy, bezprostředně u městečka Veltrus. Řeka, jejíž koryto od Prahy až ke Kralupům s obou stran utěsněno jest skalnatými stráněmi, najednou volna jest po pravém břehu a volnosti té užívala od nepaměti k tomu, aby měnila řečiště. Činívala tak náhle a neočekávaně, po velkých povodních, a zajímavo je sledovati na starých katastrálních mapách tyto změny. Povodní v r. 1785 způsobena poslední značná změna: Vltava prorazila si nové, jednotné řečiště k Ouholicům a na místě starého řečiště pravého ramene Vltavy, které vedlo jižně od zámku směrem od západu k východu a kde byl také převoz od vsi Veltrus k zámku, zřízen kanál. Tak zachován i na dále ostrov vltavský. R. 1793 před zámkem rozšířena hladina kanálu a zřízena na místě louky hladina s přístavem lodí, kterými jezdilo se po kanále.

Od městečka Veltrus vchází se do starého parku ze silnice branou zděnou se železnými mřížemi, vystavěnou v letech 1845—6. Hned za branou po pravé straně cesty prostírá se obora, kde chovají daňčí. V oboře této vysoko ve vrcholcích stromů je známá havraní osada. Sta a sta hnizd černají se mezi větvemi. Každoročně v květnu, kdy mladí havrani jsou tak dalece dospělí, že mohou vylézti z hnízda a usednouti na jeho okraji, nastávají hekatomby mladých životů. Střelci-sportsmani sjíždějí se do Veltrus a sestřelují mladé havrany z hnizd ručničkami 7 mm. kalibru, jak je předepsáno, aby to nebylo jen pouhé vraždění. Několik tisíc mláďat odstřelí se v saisoně. Je

prý to ostatně nutno, osada by se příliš rozmnožovala. Sport ten už dlouho ve veltruském parku se provozuje; záznam v memorabiliích veltruských svědčí, že r. 1788 přijel také arcibiskup Příchovský ku střelbě havranů.

Jdeme-li od brány podle obory, vyjdeme za nedlouho na volné prostranství, odkud přes louku otvírá se vyhlídka na zámek veltruský. V prvotní své podobě zbudován byl patrně počátkem osmnáctého století, prý dle vzoru zámku ve Fontainebleau. Byl to původně lovecký zámeček, který přístavbami později zvětšován. Schaller ve své topografii zmiňuje se o něm; jmenuje jej „Lustschloss, sonst Chotekische Insel genannt.“ Střed zámku tvoří vysoký, prostranný sál s kopulí, k němuž pak přiléhají čtyři křídla, v celkovém půdorysu křížovém. Ke dvěma z těchto křídel přiléhají ještě vedlejší dlouhá, ale nižší křídla, v podobě srpů k severu stočených. Hlavní křídla jsou patrová, střední rotunda o patro vyšší. Přízemí pod sálem tvoří klenutá salla terrina o čtyřech mohutných čtyrbokých sloupech. Výzdoba této „salatrýny“ se dvou stran otevřené je dosti originelní. Představuje pobořené místy klenutí a také na postranních stěnách znázorněny jsou vypuklou prací zbytky starých sloupů, oblouků atd. Na stropě je vymalována střelba ptactva, jakési výjevy ze zvířecích bajek a pak groteskní scény z italské „comedia dell' arte“ podle známých kreseb Jakuba Callota. Na šestnácti plochách sloupů nesoucích klenutí jsou podoby některých figur italské komedie a allegorie ročních časů. Přes úsilné hledání nepodařilo se mně dosud nic bližšího vypátrati o „comedia dell' arte“ na zámku veltruském. K hlavnímu sálu vede dvojité lomené schodiště, ukončené dole čtyřmi pilíři; na dvou vzpínají se koně, které jízdní pacholci na uzdě drží, na dvou psovodi vedou na řemeni silné psy. Prostranství před zámkem na straně severní má plot dřevěný se zděnými pilíři a železnými vraty uprostřed. Na pilířích stojí 16 soch valně sešlých; jsou to allegorie 12 měsíců a čtyř ročních dob. Na pilířích vrat stávala sousoší, dávno již zašlá; jedno z nich byla Venuše, vyplácející metlou rozpustilého Amora. Zdá se, že toto sousoší bylo příznačné pro veselý život, který panovával v zámku. Příčná osa zámku vede přesně směrem od jihu k severu a tím směrem taktéž založena byla hlavní alej, rovná jako pravítko a vedoucí od železných vrat přes kilometr daleko. Bezprostředně při zámku je panský dvůr „Ostrov“, starší než zámek sám.

Park veltruský založen a zřízen byl podle plánů, které jsou dílem prefekta zahrad schönbrunnských, Richarda van der Schotta. Tomu postavil přítel a příznivec jeho, zakladatel parku Jan Rudolf hrabě Chotek, pomníček, který dnes na jiném místě stojí nežli původně. Je to čtyrboký rokokový podstavec s nápisy, na němž stála kamenná váza, která roku 1853 odstraněna a nahrazena později v letech úpadku nevkusným kamenným kuželem.

* * *

Po parku roztroušena je řada stavení, pavillonů; jeden z nich až hodinu cesty od zámku je vzdálen. Mezi všemi těmito stavbami

nejsličnější je „chrám přátelství", který také dosud udržován je v původním stavu. Stojí na travnatém návrší východně od hlavní brány parku. Zdola od „kanálu", v těch místech dřevěným mostem překlenutého, vede k němu stezka s 23 kamennými stupni. Pavillon tento zbudován je z kamene, v antikisujícím slohu z konce 18. století; půdorysu je kruhového; vnitřní uzavřenou místnost obklopuje peristyl s deseti cihlovými sloupy jonickými, nesoucími střechu s kopulí. Má veliká okna a zasklené dveře; stěny uvnitř jsou azurově modré s bílými štukovými ozdobami. Věnování tohoto pavillonu „hortorum et ruris amicis" (přátelům zahrad a venkova) svědčí císaři Josefu II. a jeho generálům Laudonu a Laciovi (Lascymu); poprsí těchto tří mužů zdobí vnitřek pavillonu; jsou z karrarského mramoru a představují panovníka i hrdiny v antickém kostymu i úpravě hlavy. Nad hlavou císařovou na modré stěně vznáší se orel s věncem ve spárech, značně ze stěny vystupující, nejkrásnější ze štukových ozdob pavillonu. Věnce, ratolesti, emblemy a trofeje války a zahradnictví, římsoví a orámování stěn, oken a dveří tvoří ostatní bohatou štukovou ozdobu pavillonu, který opatřen je též starým dubovým nábytkem, světle leštěným, velmi zachovalým.

Se stavbou „chrámu přátelství" započato v r. 1792. Tehdáž, 8. února píše hrabě Chotek z Vídně, že obdržel plány pavillonu, že však kresby detailů architektury jsou tak nepodařené, že potřeba dát je předělat. 28. března odjíždí stavitel Hummel z Vídně do Veltrus. Zednickou a tesařskou práci prováděli řemeslníci veltruští. Zdá se, že plány „templu" sdělány podle některého z oblíbených tehda děl, obsahujících pojednání o stavbách antických. Aspoň v jednom ze svých dopisů hospodářskému úřadu zmiňuje se hrabě o „Vignolovi". Tím míněna zajisté kniha, která vyšla jako německé zpracování francouzského díla a má název: „Ausführliche Anleitung zu der ganzen Civil-Baukunst, worinnen nebst denen Lebens-Beschreibungen von J. Bar. de Vignola, wie auch dessen und des berühmten Mich. Angelo vornehmsten Gebäuden, alles, was in der Baukunst . . . vorkommen mag, berühret, an deutlichen Beispielen erkläret und mit schönen Rissen erläutert wird." Dílo to sestavil francouzský královský stavitel A. C. Daviler, do němčiny přeložil je řeholník Leonh. Christ. Sturm ve Wolfenbüttlu, a vyšlo podruhé v přehlédnutém a doplněném vydání v Augšpurce u Jana Jiřího Hertla v r. 1759. (Giacomo Barozzio de Vignola byl italský stavitel a malíř, * v r. 1507). V listě svém zlobí se hrabě, že „stukatormajster" *Bossi* sám bez schválení má se k dílu, ptá se, jak dopadá ozdoba soffit templu, která byla prý smluvena dle Vignoly, pag. 342 litt. O. V exempláři svrchu zmíněného vydání knihy stavitelské skutečně na stránce té vyobrazena na udaném místě sedmilistá růžice, jaké spatřujeme na templu zvenčí.

Zmíněný štukatér Bossi byl ze staré štukátorské rodiny italské, která připomíná se v Čechách již za Rudolfa II. Za práce Bossiho vykazuje se: za festonovou ozdobu hořejší (zvenčí pod kopulí) 100 Fl., 10 velkých růžic ve vlysu hlavního trámoví nad každým sloupem 20 Fl, 4 okna zdobená dle modellu antickým listovím v prohloubených

polích zároveň s nosníky à 10 Fl, nosník nad dveřmi a ozdoba tabule nápisové 7 C., 70 roset k soffitám à 24 kr., 10 růží v prohloubených polích nad tím à 1 Fl. 30 kr. To byla ozdoba vnější. K tomu vypočítávají se ještě práce uvnitř templu. To vypsáno je na listě patrně podle předchozího ujednání, při čemž zajisté hodně smlouváno, jak svědčí poznámka Bossiho na zadní straně listu, kde on připsal nové věci, které nebyly v rozpočtu. Připomínáť k tomu doslovně: Diese neue Arbeit leidet kein Kreutzer Abbruch, wo ich ohne den viele Zeit Versäumung, wo ich gar keine Meldung mache, wann ich einen ehrlichen Mann machen soll."(!)

Dlažební desky mramorové pro „chrám přátelství" zakoupeny byly ze zrušeného kláštera pavlanského v Praze; bylo jich 160 à 20 kr.

Střecha templu kryta byla mědí; hrabě rozhořčen zprávou o špatném stavu krytby; zatéká-li, je prý vinen mědikovec, který krytbu obstarával (byl to Ringoffer!).

V neděli, 26. července 1794, konáno bylo slavnostní zasvěcení templu. Z nařízení hraběcího svoláni všichni na panství obývající invalidi a také oni venkované, kteří vůbec ve vojště sloužili (bylo všech 24), na 5. hodinu do panského dvora při zámku, odkud o $^1/_2$6 vyšli doprovázeni hudbou a 8 panskými myslivci kaštanovou alejí přes bílý most k templu. Tam utvořili špalír. Vedle hudby také vokální sbor dostavil se k templu. Bylo 5 sopránů, 5 altů, 4 tenoři a 4 basi. Brána u Veltrus byla už o 3. hodině zavřena a ku slavnosti neměl nikdo přístupu, kdo k ní bezprostředně nenáležel.

Panstvo vyšlo o $^1/_2$6. k přístavu před zámek, kde nasedalo do 6 lodí se vztyčenými vlajkami a jelo po kanále až pod templ. S nimi zároveň hospodářské a domácí úřednictvo a druhý hudební sbor. Vezlo je 8 „matrosů". Jakmile panstvo z lodí vystoupilo, zazněly od templu břeskné intrády, lid „Vivát!" volal a v zadu na poli hmoždíř za hmoždířem k nebi vypalován temně se ozýval. Panstvo stoupalo po kamenných schodech od mostu k templu. Když nahoru došli, chori regens znamení dal a počal se slavnostní sbor. Zbásnil jej patrně domácí některý poeta, je pln nejoddanějšího vzletu a začíná: „Kommt, biedere Böhmen zum Tempeln der Ehre — Dankbarkeit hat ihn drey Männern geweiht, — die klug und tapfer, mit siegendem Heere — Böheim geschützt — froh wie wir itzt — und frey von Gefahr — preist euch die zahllose Schaar — — —" Ku dveřím templu přistoupilo potom děvčátko v bílých šatečkách, způsobnou poklonu udělalo a předneslo francouzský proslov veršovaný. Potom zase intrády spustily, hmoždíře bouchaly, a panstvo vcházelo do templu, aby prohlédlo si vnitřek. Tím vyčerpán program slavnosti, která zakončena večer bálem v zámeckém velkém sále. Aby také lid poddaný důstojně zakončil slavnostní den, dána mu 4 vědra piva gratis, která vyčepována byla ve velké panské hospodě — nynějším dívčím pensionátu, při silnici k mostu.

* * *

Nedaleko „chrámu přátelství" v oboře zcela blízko při silnici stojí taktéž na vršku *dorský chrámek* (jinak Heinrichstempl), otevřené sta-

vení podle antického vzoru, o dvanácti sloupech kanellovaných, s architravem, vlysem a oboustranným římsovím frontovým. Chrámek stojí na kamenném soklu, má dřevěný strop ozdobný a kryt je břidlicí. Chrámek dorský zbudován byl r. 1811, sešel však neznámými dnes nehodami tak, že r. 1842—3 vystavěn byl znova. Pod dorským pavillonem prostírá se louka, propůjčovaná k výletním a lidovým slavnostem, ku které je přístup. Při louce té stojí také kamenný památníček výletu Umělecké besedy pražské z r. 1868. V místech těch zřízen byl také reservoir a čerpadlo pro vodopád, který hrnul se přes hlavní vchod umělé jeskyně, sklenuté r. 1803 při blízkém svahu u louky, blízko nynějšího švýcarského domku hajného. Prostranná tato jeskyně, z kamene neotesaného pořízená, má vedle hlavního vchodu k louce o-

Chrám přátelství.

tevřeného ještě dva vedlejší vchody na způsob štol, a poskytovala panstvu chladu v nejparnějších dnech letních. Železnou pakou, v jeskyni umístěnou, možno bylo zvednouti stavidlo u reservoiru nad jeskyní, a lesklá vodní stěna uzavřela vchod.

* * *

Sejdeme-li se svahu od „chrámu přátelství“ a dáme se za mostem cestou v pravo, dojdeme brzy k louce, na jejímž okraji při cestičce stojí několik krásných platanů a lyriovníků (lyriodendron tulipifera), které patří k nejstarší šlechtě mezi stromovím veltruského parku. Platany tyto sázeny byly r. 1794, jak zaznamenáno, lyriovníky jsou

asi stejného stáří. Hrabě J. R. Chotek, zakladatel parku, skoro každoročně posílal do Veltrus sazenice stromů a keřů, semena květin, které získával buď darem u známých šlechticů, nebo koupí u vyhlášených pěstitelů. Z doby založení parku vedle zmíněných platanů a lyriovníků stojí dodnes v parku některé topoly, lípy a duby, pak podivná, rozložitá salisburie (Cingsco biloba) u zahradnického domku na severním konci hlavní aleje, dále mohutný lískový strom (ořech chomáčový) a trnovník tamtéž. Některé duby, hlavně ve skupinách v jihozápadním konci parku a ojediněle i v oboře a v severní části parku, rozměry svými ukazují, že zvedaly křivolaké větve k nebi již dávno před založením parku veltruského, kdy v místech těch rozkládal se ještě les. Od zámku na východ vede široká alej kaštanová, která přechází v lipovou. Větve lip v této překrásné aleji teprve ve značné výšce se sbližují, vyvolávajíce dojem smělých oblouků gotické kathedrály, v jejíž podlouhlé lodi v době květu lip bzučení tisíců včelek jako ztlumený akkord varhan zaznívá a kde jemná vůně květu lipového zastupuje kadidlo při oltáři Přírody. — Škoda, že tolik, tolik překrásných stromů zašlo už, a že mezery po nich mladými stromky tak nedostatečně jsou vyplněny. V korrespondenci hraběte s hospodářským úřadem (kolem počátku XIX. století) přečasto zmínka se činí o rostlinách a stromech ve veltruském parku. Tak r. 1777 pronajaty byly morušové stromy (přes 1200 jich bylo) pěstiteli bourců Vlachovi Ondřeji Damianovi za 75 zlatých, v r. 1783 Antoniu Pertonimu za 100 zl. R. 1784 došly do Veltrus sazenice lyriovníků, Gleditschií („Kristův trn"), bignonií (Bignonia catalpa), borovic wejmutovek (Pinus strobus). R. 1785 došly sazenice jedlých kaštanů z Tyrol, r. 1786 semena stromů a keřů z Ameriky spolu s knihou o jich pěstování. R. 1787 vysázeny stromy zaslané z Nových Dvorů (druhého panství chotkovského), téhož roku došlo 40 kusů bignonií, 8 wejmutovek, 10 kanadských jedlí (poslední z nich usychá blízko t. zv. „egyptského pavillonu"), 9 thují, 8 lyriovníků, 6 gleditschií atd. Téhož roku vysázeno v parku 344 topolů po různu. R. 1788 došla semena květin z Vídně, další zásilky stromů: 2 platany, 2 trnovníky (Robinia hispida) atd. R. 1790 ohlášena z Vídně zásilka semen a sazenic stromů, kuchyňských zelin a květin ze Schönbrunnu a z knížecích galicinských zahrad. Téhož roku zřízeno loubí kolem starého stromu lískového, na ostrůvku zvaném „Korsika", později „Bujukdere", východně od zámku. (Tento strom, který už tehdáž vykazoval úctyhodné stáří, a o jehož semeno psal si r. 1797 hrabě Szecheni z Uher, zašel 1837 a nahrazen novým, který dodnes tam stojí). R. 1792 došla svrchu zmíněná salisburie ještě s jinými sazenicemi. V r. 1793 ohlašuje hrabě velkou zásilku semen, květin, trav a sazenic, stromů a keřů, zároveň nařizuje, kde má co býti vyseto nebo vysázeno. Taktéž roku následujícího došly od galicinského zahradníka Pivonky, sazenice stromů a keřů: javory, gleditschie, tamaryšky, žlutý a černý rybíz atd.; od schönbrunnského zahradníka Boose řízky ušlechtilých druhů rév, rouby višní, třešní a sazenice různých stromů. Rozsáhlý park byl do konce století XVIII.

vzorně zařízen a udržován pak i dále nemalým nákladem. K zavlažování jeho zřízeny byly vodní stroje k čerpání a rozvádění vody. Již na starém pláně z poloviny XVIII. století naznačeno větrné čerpadlo v hořejší části parku nad pozdější jeskyní. R. 1807 zřízen tam nový vodní stroj, v r. 1842 objednán nový stroj z Paříže, od něhož v r. 1844 zřízen byl vodovod k zámku. A jakého asi nákladu bylo třeba k úpravě a udržování cest atd. Arci pracovní síly nebyly tehdy drahé!

* * *

Roku 1793 na rozkaz hraběte Chotka zřízeno ve veltruském parku místo pro střelbu „ke ptáku". Založena louka neveliká, ellipsovitého tvaru poblíž lipové aleje, tam, kde dodnes říkají „na bidle". Na západním konci velké osy té ellipsy postaveno bidlo šedě natřené, na němž umisťován býval dřevěný pták pro střeleckou kratochvíli panstva. Takové střílení dálo se slavnostně; tak ku příkladu 27. srpna 1795 sjelo se panstvo z širokého okolí ku slavnosti, jejíž program hraběcím hostitelem přesně byl stanoven. O 9. hod. dopolední odjíždělo panstvo po lodích od zámku kanálem až k samé louce s „ptákem". Tam lodi přistály a po dřevěných schodech panstvo vystoupilo na vysoký břeh za zvuků intrád trubačů a tympanistů. Také kapela a pěvecký sbor byly s sebou. Na louce zřízeno zábradlí pro střelce a loubí pro urozené diváky. Sedm revírníků a adjunktů a hraběcí tělesný myslivec pohotově bylo k nabíjení; čtyři nabíjeli, čtyři byli v záloze. Na straně k aleji postaveni byli hlídači, aby tam nikdo do rány nepřišel. Lid směl přihlížeti pouze se strany v uctivé vzdálenosti. Každé z dětí ku slavnosti připuštěných dostalo nový grošák, každý dorostlý poukázku na máz piva. Ceny pro střelce vyloženy byly v loubí. Každý ze střelců vypálil vždy po čtyřech ranách. Když odstoupil, pták z bidla spuštěn a „obrist-schützenmeister" konstatoval trefy. Každá trefa ostatně hned po ráně intrádou oslavena, chyba zvoněním na malé zvonečky označována. Pro případ, že by také dámy střílely, určil galantní hostitel, aby při jejich střelbě chybné rány zvoněním označovány nebyly. Po skončené střelbě pták s bidla sňat, panstvu k prohlédnutí podán a po dobrozdání střelčího mistra rozděleny byly ceny. To byl závěr slavnostní střelby. Zpáteční cesta do zámku dála se povozy a koňmo. Pták z louky odnesen byl do zámku, kde v sále při tabuli za zvuků trub a kotlů vyprázdněn slavnostní pohár na zdraví všeho střelectva. Malý ples a souper ukončily pořad slavnostního dne. — K těmto střeleckým slavnostem uveřejňovány „cirkuláře" a vydávány den před slavností ve všeobecnou známost shromážděných hostů; bývaly s humorem sestavovány, spíše pro zábavu nežli pro poučení panstva.

(Příště dále.)

Emil Tréval:

Pěna.

Pokračování.

V postě pořádala omladina lánská v Končířově hostinci divadelní představení. Zvolili si kus „Bratrství". Jako atrakce uvedena byla na divadelní ceduli tučným písmem v úloze hrdinky Málky Niké Mayová.

Vít Parobkův, napověda ochotníků, syn místního slouhy, byl neúnavným velebitelem umění slečny Mayové. S nohou od narození ochrnutou belhal dům od domu, zval, přemlouval, chválil. Zakortešoval si i v Královci, takže dostavili se na den divadla, neděli, četní hosté z města. Z Lánska tu bylo vše, do nohy.

V obecenstvu zasedl i notář Vítovský s dámami Přítočnými a otcem Čechem. Byla tu též sestra debutantky, učitelka Mayová, katecheta Beránek, jenž přivlékl vrchního inženýra ve výslužbě a starého mládence Pokorného. Šedivý sehnutý pán ten sloužil celý věk bavorské firmě, špatně mluvil česky, ač k národu svému se znal.

Viktorýn doslechl, že je tu též právník Končíř z Prahy, ale Josífek se v divadle neukázal.

Niké v kuse Malířové podala výkon překvapující. Myšlenky autorčiny oživly, plasticky ztělesněny byly hrou slečny Mayové. Nehrála, ale veřejně se zpovídala, věrojatně, úchvatně. Obecenstvo propuklo v bouřlivou pochvalu. Viktorýn bouchal do dlaní, že znělo to jako výstřely z děla v rachotu pušek. Notář Vítovský, sám dramatický autor, potřásal rukou slečny Mayové starší. Co k tomu mluvil, zanikalo ve vřavě.

Po divadle uklízelo se v sále k tanci. Kdo zůstal, odešel do vedlejších místností nebo stál podél stěn sálu.

„Gratuluji slečně Niké," blahopřál Viktorýn učitelce, s níž se ve dveřích sálu setkal.

„Má nadání po otci," odtušila učitelka. „Uměl ode všeho trochu. Měl i maturitu, ač byl jen typografem."

„Proto Niké -- vítězství," doplnil katecheta, jenž stál na krok od nich.
„Sestra je křtěna Mikuláškou," vysvětlovala učitelka.
„Vítězství! Jak případné!" blouznil Viktorýn a poklonil se blížící se Niké celým tělem.
Oči dívčiny leskly se a točily rychle. Tmavé vlasy její byly hladce přičesány. Jak lišila se od ostatních slečen s vysokými účesy!
„Slečna je — je —" Bouza marně hledal nejkrásnější přirovnání.
„Sestra myslí a již si nehraje," řekla učitelka vážně.
„Je jako černošská madonna," našel Viktorýn konečně své přirovnání. V zápětí se zhrozil. Učitelka zbrunátněla a zabodla do něho oči.
„Vy jste poslední, od koho bych se hrubosti nadála."
Řekla to hlasitě, škubajíc nervosně rukávy.
„Ale, slečno —!"
Učitelka téměř křičela.
„Ani sebe větší přátelství nedovoluje nikomu nevážiti si mne. A kdo uráží mou sestru, i mne si neváží."
Kolem vše utichlo. Niké vzala sestru za ruku.
„Hermo!"
„Nech mne, ty tomu nerozumíš. Urážeti se nedám, ne, od nikoho!"
Katecheta Beránek domlouval a krotil, i Niké prosila. V tom spustila hudba. Notář Vítovský vrátil se nahoru, rozloučiv se s dámami Přítočnými.
Viktorýn zmaten, uklonil se před Niké. Nevěděl, co činiti. Niké vložila ruku svou do Viktorýnovy.
„Co jste to řekl?"
Pohlédl na ni v tanci. Nemračila se, jen se dívala pátravě.
„Snad něco hloupého," řekl upřímně.
„Krásné to nebylo," usmála se širokým, milým úsměvem a schýlila hlavu.
„Nikdy jsem slečnu tak hněvivou neviděl," stěžoval si.
„Je to nervosa," odvětila Niké. „Ale divím se jí, že vás nezná."
„A vy mne znáte, slečno?"
„Myslím, že ano."
„Jsem zlý?"
„Ne, ale tak nějak duševně zkroucený — odpusťte!"
Dívala se k němu vzhůru, zcela nic koketně, spíše zkoumavě. Viktorýn vzpomněl na slova otcova. Zkroucený! Mladá tato dívka smýšlí jako jeho otec, sedmnáct let podává si ruku s padesáti.
Frázi tuto si potichu řekl a umínil si, že zapíše ji do rodinné kroniky doma.
„Odprosím slečnu sestru," sliboval.
„Učiňte to, má vás ráda. Ale nyní dost, děkuji! Neprovedete také Hortensii?"
„Jak poroučíte."
Stanuli před Josefem Končířem, jenž právě vstoupil do sálu.
Viktorýn přítele představil, a Končíř vyzval Niké k tanci.
Když s Hortensií dotančil, stanul Viktorýn, utíraje si pot.
„Je to divoch," řekl někdo blízko něho.

„Co chcete, ženská! Směle ano, ale něžně ještě líp. To je ženská!“

Ohlédl se. Otec Končíř bavil se s otcem Čechem, jenž mžoural šibalsky očkama a mluvil měkce jako na másle.

Viktorýn vyhledal učitelku. Seděla ve společnosti Králeneckých.

„Přisedněte, postrachu spolků,“ zval ho notář elegantním pohybem ruky, v níž držel doutník. Pak pokračoval ve svém hovoru. Mluvil slabým hlasem, trvaje postavou v naprosté neodvislosti od hovoru.

„To dělá takový český — kramář nakladatel.“

„Německý by činil asi totéž,“ ponamenal Pokorný, „jen že ne tak hrubě.“

„Hraje si na chlebodárce — Thersites,“ ironisoval notář, jemuž nějaký venkovský nakladatel vyžádanou práci po dvou letech vrátil.

Viktorýn omluvil se pokorně slečně Mayové, která mu tiskla ruku a navzájem prosila, aby zapomněl, že byla prudká.

„Dostanete do Lánska nového učitele, Rokytníka,“ hlásila.

Notář se toho chytil.

„Lionarda Rokytníka. Slyšte: Kalichy orchideí modře a rudě žilkované, zívaly jako rozlačnělá —“

„Úžasná paměť,“ přerušil ho, ne neúmyslně katecheta.

„A tak dále. To je prosím ze sbírky básní v próse: „Ambrosia a nektar.“ A notář deklamoval dále: „Již sama existence žen je ztělesněním snu o kráse.“

„To je, prosím, poesie?“ tázal se Viktorýn.

„Nemoderní člověče!“ hrozil se notář. „Kdo pak bude hledati poesii v naší poesii! Liany tvůrčího umění jalové, perversní, bez květů.“

„Mně je Rokytníkova tvorba sympatická, protože je upřímná,“ prohlásila učitelka důrazně.

Notář setřel klidně popel svého doutníku do popelničky.

„Škoda, že stáří mé neoprávňuje mne k roztomilému hlupství.“

„Neráčíte býti dokonce stár,“ přispíšil si Viktorýn naivně.

Všichni se rozesmáli.

„Pan notář dobře ví,“ opáčila slečna Mayová, „že sympatie žen nejde vždy po cestách mládí. Bohužel,“ dodala a náhle umlkla.

Vítovský zahleděl se na ni, a Viktorýn podivil se, jak ohnivé, jadrné oči prosivělý muž ten má.

„Konnivence slečny Mayové jde, bojím se, příliš daleko, kam temperamentní mládí odmítne ji sledovati.“

Vítovský pronášel to melancholicky zastřeným hlasem.

„Nejsem zaujata ani v pravo ani v levo,“ odtušila slečna Mayová suše.

„Zaujímáte v literatuře rázovité místo,“ konejšil katecheta.

„U kočičího stolu,“ doplnil notář.

„Tintíšek mi řekl, že spíše starší generace vás již nepočítá k sobě.“

„A mladší ještě ne,“ smál se notář, „ergo tepou mne vesele obě.“

„Jen když je člověk při tom zdráv,“ kýval hlavou vrchní inženýr Pokorný za okamžiku utišení.

„Bravo!“ zasmál se notář a blýskl bělostí zubů.

Katecheta běžel do sálu tančit. Vrchní inženýr dal se do zívání. Všichni zívali po něm, notář jen nosem.

„Není čas k vlaku?“

„Opravdu.“

Vítovský podával ruku na rozloučenou.

„Pozdravujte, prosím, slečnu Tiny,“ řekl Bouzovi. „A že kukačka kuká!“

„Ano, pane notáři.“

Viktorýn za chvíli osaměl se slečnou učitelkou.

„Je pan Vítovský, slečno, skutečně tak vynikajícím spisovatelem?“ zvídal Viktorýn.

„Půjčila jsem vám přece jeho knihy.“

„Ano — ano — prosím — ale dosud neměl jsem kdy —“

„Před dvěma lety již.“

„O, prosím za odpuštění, slečno! Ale kdybych směl prositi — ještě jednou — hned zítra —“

„I vy boží čtenáři!“

„O čem pak hovoří panstvo,“ ozval se za nimi Josef Končíř.

„O Vítovském. Co soudíte vy o něm?“ tázala se učitelka.

„Člověka Vítovského nectím. Je mi malý. Ale spisovatele — vem mne čert! — to je něco jiného. Slzy vhrkly mi do očí, když jsem četl závěrečnou scénu jeho „Závojů“. Má to marku prožití.“

„Trpěl velmi,“ řekla učitelka hlasem na podiv něžným.

„Ale ve společnosti jest poseur.“

„Připouštím,“ kývla slečna.

„Korouhvička, nelze na něho spolehnouti.“

„Ano, to říkají o něm.“

„A myslím, že se to zračí i v jeho umělecké tvorbě, slečno.“

„Pane Končíři, jsme lidé hledající, do smrti hledající. Kdo pak je vlastně hotov? Ucelen?“

„Kdo má jistotu, co chce, pro toho neexistují problémy.“

Hlas Končířův zněl jako ocelová čepel.

„Pro obmezence! Šarlatány!“

Čepel padla na čepel.

„Děkuji, slečno!“

Končíř obrátil se k Bouzovi.

„Jsem rád, že jste mi opatřil švižnou tanečnici, slečnu Niké. — Smím ji tak nazývati?“ obrátil se k učitelce.

„Říkáme jí tak všichni,“ odtušila lhostejně. Zapadla do jakýchsi snů.

„Což kdybyste ji byl viděl hrát,“ chválil Viktorýn.

„Slyšel jsem, všichni jí blahopřáli.“

„Kde pak má dnes katecheta dioskura?“ řekla učitelka zamyšleně.

Končíř se k ní obrátil.

„Professor sem nepáchne od příhody s býčkem.“

Učitelka vstala.

„Musím se podívati za sestrou, je půlnoc.“
„Oh, slečna jde z ruky do ruky.“
„Je to její první taneční zábava.“
„Vůbec první?“
„Ano.“
Odešla do sálu.
„Co dělají dámy Přítočné?“ tázal se Končíř, zle se šklebě.
„Byly v divadle, mohl jste s nimi mluvit.“
„Oj, oj!“
Slečny Mayové s Hortensií vyšly ze sálu.
„Domů!“ pobízela učitelka.
„Tak brzy?“ divil se Končíř.
„Mám zadanou se slečnou čtverylku,“ hlásil katecheta.
„Je mi líto, ale my půjdeme domů.“
Tón hlasu slečny učitelky nedopouštěl další diskusse.
Viktorýn vyšel s dámami.
„Podejte mi rámě, rytíři,“ kommandovala ho učitelka.
„Prosím, slečno, je velmi kluzko.“
„A vemte tu tašku.“
„Milerád. Bože, ta je těžká!“
„Mám v ní zbraň, nevěříte?“
Otevřela pompadurku a vytáhla revolver.
„Přesvědčím vás, že je nabit.“
Rána vyšla. Děvčata v předu vyjekla.
„S vámi nejsou žerty, slečno!“
„Také bych nikomu neradila.“
U Hejholů přál Viktorýn dámám dobrou noc a šel domů. — —

Potkával pak komptoiristku Hejholovou v průvodu muže. Bylo již za tmy a nerozeznal jeho tváře. Ale zdálo se mu, že je to professor. S Niké již Hortensie nechodila. Mladší slečna Mayová spřátelila se se starší slečnou Přítočnou a chodívaly spolu.

Viktorýn neustával v činnosti. Vymodeloval několik skiz a pozval si k návštěvě redaktora Chotýše z Králenska. Informoval ho o svých úspěších ve Vídni, naděje se, že přijde to do novin. Na památku daroval redaktorovi dětskou hlavičku v sádře.

V novinách „Hlasy z Králenska“ ocitla se skutečně zpráva, jakého umělce kraj hostí, a Bouza byl spokojen.

Spřátelil se s mnohými, ale povrchně. Nitra svá mu uzavírali, ať byl sám sebe sdílnější, ať sebe více jim konal úsluh. Ale nesdílel s novými známými radostně a ochotně maličké zájmy, nenořil se celou duší do karet, nepřimykal se ani k radnici, ani k frondě v občanstvu, nebouřil, netloukl pěstí do stolů v hospodách, a je zase nezajímaly hovory o umění a kráse.

Nudil se, byl roztržitým posluchačem, chladným stranníkem a na konec osaměl zase.

Ani doma nedocílil ničeho. Mračil se, utrhoval se na dělníky, vytýkal to a ono bezdůvodně. Opouštěl práci, kdy bylo nejpilněji, a toulal se. Ale dělníci se jen ušklebovali, nevěřili jeho zlobě, otec

pak jako by nic neviděl. Až ho ta hra unavila, zvolna vracel se ve své koleje. Nač býti zlým, když nikdo mu neubližoval? I professor Tintíšek upozornil ho přátelsky na grammatickou chybu v nápisu firmy. Stálo tam: „Hračkářstvi". Otec však mínil, že bod nebo čárka nedělají obchod a chybu ponechal.

Nemá věru příčiny býti škarohlídem. Kdyby lidé věděli, jakou má reservu, že obchodování není jeho životním posláním! Mazlil se s myšlenkou, že jest umělcem. Snil o tom, jak se vyšvihne, jak budou k němu vzhlížeti a říkati: „Takového orla jsme měli mezi sebou!" — Půjde do Vídně, snad do Říma! Vybledlé fantomy vzpomínek nalévaly se krví — och, jeho čas ještě přijde!

V Lánsku stalo se zase neštěstí. Otec Hejhola spadl se stromu a zabil se. Otci Bouzovi to přišlo nevhod. Chtěl propustiti Hortensii pro nedbalost. Nyní nemůže, vypadalo by to nelidským jednáním. Snad se děvče vzpamatuje.

Viktorýn blouznil zase na osamělých procházkách. I v zimě chodil do lesa. Zelené lišejníky obalovaly pně i kámen a klamaly jarní svěžestí. Suchá nať kukuřičná chřestila na svazích k řece, ztuchlý zápach vystupoval z rokytí.

Někdy mluvíval Viktorýn s Niké Mayovou. Ale ostýchal se. Dívka ta mnoho četla, a Viktorýn nebyl jist, zda jeho nevědomostí neopovrhuje. Odstěhovala se od Hejholů ku vdově po řídícím učiteli v Lánsku. U Přítočných s ní byli spokojeni, starý Čech chválil ji kdekomu. Nebyla koketní. Mimovolně přičítal to Bouza úrazu, jejž za dětství již utrpěla. Jak hrozné asi má představy o mužích! Chápal, proč lásce říkala nežensky „choutka."

Jeli spolu z Králenska. Viktorýn byl na pohřbu vrchního inženýra Pokorného, Niké u sestry. Mluvili o smrti a — o lásce.

„Chci vzbuditi u mužů jen důvěru, a hlavně úctu," řekla Niké.

„Zamítáte tedy sňatek?" tázal se Viktorýn dychtivě.

„Za cenu samostatnosti — ano. Takový sňatek snižuje ženu."

„I sňatek z lásky, slečno?"

„Z choutky i bez choutky."

Hodila hlavou jako hříbě.

„Jste ovšem jiná než ostatní slečny," řekl Bouza a pohlédl na její hladký účes.

„Chci jen méně trpět než ostatní ženy," odvětila.

„Ano, ženy jsou trpitelky, máte pravdu, slečno."

Vzpomněl si na matku.

„Jako má ubohá matka," řekla.

Podivno, měla touž myšlenku jako on.

„A nespravedlivé jest, že očekává se od nás vše, a nedává nic. Dej se, ženo, celá, služ tělem i duší, a chvěj se při tom o choutku svého muže! Oh, sama má zůstati žena, sama!"

„Tak jako umělec má zůstati sám," odezval se Viktorýn vášnivému jejímu výbuchu. A zase se podivil, jak jejich názory souhlasí.

Niké byla mocně vzrušena.

„Nyní nevěří se ještě v síly ženy, v její upřímnost. Bez ustání provází ji potupa dozoru. Naše kapsy, naše ruce, naše schrány nejsou našimi, ale chlebodárcovy. Neboť nezapomínej, ženo, že sloužíš!“

Viktorýn se poděsil.

„Ubližují vám, slečno?“

Pochopila, že myslí u Přítočných, a zavrtěla záporně hlavou.

„Mluvím všeobecně. Což vy, muži, znáte nesnesitelnou blahosklonnost silných ke slabým! A myslíte, že taková propast se neotevírá v manželství? Že jí žena necítí?“

„Jsou dobří mužové,“ odtušil Viktorýn.

„Lépe nespoléhati na to.“

Vysykla to nepřátelsky. Pochopoval, měla affairu — vzpomínal.

Odmlčeli se. Vlak dojel.

„Co dělá slečna Hortensie?“ tázal se Viktorýn, sestupuje s Niké od nádraží.

„Mne se ptáte, pane Bouzo? Což nepracuje u vás?“

„Nemluvívám se slečnou.“

„To je chyba, měl byste ji varovati, když nemá již otce.“

„Co pak se stalo, slečno?“

„Hortensie mluví s professorem Tintíškem. A ten se rád baví — jen baví.“

„Myslíte, slečno?“

„Bylo by mi Hortensie líto, má dobré srdce.“

„Domluvíme jí.“

Došli k pile a rozloučili se.

Hned druhého dne tázal se Viktorýn Hortensie, zda má známost s professorem. Dala se do pláče. To zapudilo Viktorýna, než vypravil ze sebe výstrahu. Ženský pláč měl v ošklivosti.

Zabral se do modelování. Dařilo se mu, a letem plynuli dnové.

Za pozdního večera jeseně zahlédl Viktorýn v mlhách na řece loďku. Jako by to byla Niké s Končířem.

Ulekl se. Josífek absolvoval již práva a praktikoval u hejtmanství v Královensku. Změnil se. Jako by si stoupl o kolíček výše. Hovořil s Viktorýnem mile, ale ne již tak důvěrně.

Má tedy známost s Niké. Co na něm to děvče vidí? Zákrsek. A ona, socha! Hleďme, jak roztála! Jezdí na loďce, a pozdě večer. To se musí říci slečně učitelce. Ano, je to jeho povinnost! Ale napřed promluví s Končířem. Je to přátelská povinnost, jinak by se do toho nepletl. Opravdu ne, co je mu po tom!

Ale v nitru ho něco bolelo. Tedy nezůstane volná, samostatná, jak říkala. Škoda!

Zašel ke Končíři do kanceláře. Aby se nespletl, vytasil se hned s přímým dotazem, zda si Končíř chce Niké vzíti.

Josífek se zarděl, ale popřel jakýkoli poměr mimo přátelský. Na ženitbu nemyslí, a kdyby se chtěl ženiti, má o tom své zásady. Úředník má býti hmotně neodvislý, to že je první podmínkou ženitby, ba přímo povinností každého myslícího muže.

Končíř mluvil jako kniha, ale Viktorýn vycítil z řečí jeho, že přítel nemluví pravdu, že si na Niké myslí, že ji klame. Nevěřil, že by ona k jinému poměru svolila než k počestné, sňatkem končící známosti. Ano, kdyby Končíř byl umělec — to by bylo něco jiného.

Ale co by na Končíři viděla? Zadíval se na mužíka s bezbarvými rty, bezbarvými vousy, v prosaické uniformě úřední. Žluté knoflíky její svítily studeně, nepřátelsky.

„Nebude-li Niké vaší ženou, tož ani vaší milenkou nebude.“

Podivil se sám, jak ostře to řekl.

Končíř neodpovídal, jen se usmíval a klepal dlouhými nůžkami o stolek.

„K tomu je Niké příliš dobrá,“ vykřikl Viktorýn popuzen.

„Snad se o ni zajímáte sám, Viktorýnku!“

„O prosím, prosím!“ ohražoval se Bouza zmaten. „Já se též nemohu — nechci ženiti.“

Končíř usmál se výsměšně.

„Vy jste idealista, život je jiný. Ostatně, nebojte se, příteli. Padouchem nejsem. Ženíme se, s kým musíme, a milujeme, koho chceme. A milenkám nebývá hůře než manželkám.“

„Taková ona není!“ Viktorýn nemohl najíti jiné námitky.

„Neříkám, že je,“ krotil ho Končíř. „Ale raději mi povězte, co dělá má nepřítelka — Minča Přítočných.“

„Nevím,“ odvětil Bouza posupně.

Rozešli se. Místo úlevy byl Viktorýn popuzen. Jak mohl býti Končíř kdysi jeho přítelem! Hladký, chladný člověk. Pochopoval otce Končíře, že syna nemiluje. Dovedl týrati s úsměvem a byl bezohledný. Okresní hejtman chválil Končířovu diplomacii, i lidé si ho vážili. Nepromíjel nic a s nikým nebyl důvěrný!

Žárlivost odlehla teprve, když po měsíci byl Končíř přesazen do jiného okresu. Nikdy ostatně nezastihl již Niké s Končířem.

Za to vodila se Hortensie s Tintíškem veřejně. V komptoiru nebyla nic platna, vše kazila. Viktorýn se nedivil, že ji otec na zimu vypověděl a přijal volontéra Nováka, rudovlasého syna soudního vykonavatele z Královenska. Mladý muž měl celou reálku, ale nevalné mravy. Byl hazardním hráčem.

V podjesení setkal se Viktorýn s Niké u řeky.

„Hledala jsem vás,“ řekla přímo.

„Již dlouho neměl jsem tu čest, slečno,“ odvětil Bouza obřadně.

Niké sevřela rty.

„Pane Bouzo, svede-li muž ženu, učiní ji svou manželkou, není-li pravda?“

Viktorýnovi zastavilo se srdce, nebyl schopen domyslu.

„Hortensie byla u mne.“

Viktorýnovi odlehlo. Chvála bohu, jen Hortensie!

„Pane Bouzo, ráda bych věděla, zda se professor Tintíšek může ženiti?“

„Je definitivní, slečno, může.“

„Pak si ji vzíti musí!“

„Tak?“

Pohlédl zvědavě na Niké. Hlas její byl rozhodný, obličej však rozpačitý.

„Vidíte, pane Bouzo, nevěřila jsem v lásku. Ale Hortensie mne přesvědčila. Ona miluje z celé duše. Musí býti láska, aby byla spravedlnost.“

Do jasna změněný pohled pravil, že slova její jdou z hloubi srdce.

„Jak je mi žen líto,“ řekl úzkostně.

„Myslíte, že on by byl s to —“

Bouza myslil na Končíře, jen na Končíře.

„On není špatný, nikoli, slečno Nike! Ale což, když žena nelíbí se mu dosti?“

„Dosti, aby si ji vzal?“

„Ano. Muži tak smýšlejí.“

„Má jinou?“

„Nemá.“

„A nevzal by si ji? Ale to by bylo nepřirozené! A pak, má již povinnost.“

„Snad to vyrovná, ale ne sňatkem.“

Pohlédla na něho bolestně. Také vycítila, že mluví vlastně o ní.

„Kdybyste viděl Hortensii,“ řekla hořce, „nemluvil byste takto. Ani nevíte, že chtěla do vody . . . z takové bídy vyvíjí se lidský život! Ah!“

„Ano, ano,“ přisvědčoval Viktorýn. Doufal, že i Niké vzal illuse a neprozradil se.

„Padla, ale není špatná,“ pokračovala Niké. „Přemluvila jsem ji, zachránila. Chtěla bych každou nešťastnou matku posilniti! Děkuji vám, pane Bouzo, že jste mne vyslechl. Ale neříkejte o tom dále!“

Byla roztěkaná a hledala po kapsách šátek.

„Smím kousek s vámi, slečno?“

„Ne, dnes ne, až po druhé. Děkuji vám!“

Samým chvatem, aby se odtrhla, vyhodila s kapesníkem složený list. Viktorýn pohlížel za ní, až ztratila se mu v rezavícím šeru hlohu u cesty. Setmělo se.

Lístek zabělal se na vlhké zemi. Viktorýn jej zdvihl a při svitu sirky poznal písmo Končířovo.

Milostná báseň: „Růži růží!“ Vzdechy, touha, lilie, perly, samet, ňadra, na nichž chtěl by umírat. A podepsán Josef.

Uhodl tedy, proč ona nyní věří v lásku.

Sirka dohořívala a pálila do prstů. Viktorýn se otřásl; bylo mu, jako by ho táhl někdo do hlubiny, dusil ho. Šumění, praskot bublin zněl nad jeho potápějící se hlavou. V zápětí prohlédl, a jako dusící tíže odplýval klam. Jako osvěžující jarní van oválo ho poznání, že sám miluje. Ji — Niké. Tak miluje, jako nemiloval ani Karlu, ani Bertu, že touží tak mocně, jako netoužil ani po zjevu závratné chvíle, po nešťastné Ise.

Vše kolem vyzařovalo paprsky, jež pouze on viděl. Neodolával, leč podával se v blahém trnutí. Jak vše skončí, co bude s ním, s Niké — všecky možnosti ústily v blahu, že miluje.

Noc houstla v tichu, řeka usínajíc broukala, ostrý závan od severu mrazil.

Madonna s plamenným srdcem vznášela se mu v temné klenbě oblohy. Niké.

I jeho srdce svítilo, ale nebyl to žádostivý klam. Hořelo, hřálo a nestravovalo.

Chodil, nevěda kudy, neměře času, a mluvil, neslyše co. Zdvihl se vichr, který províval a tříbil žár do nových záplav světelných, vnikal do všech prázdnot a zalehlin, naplňuje je žehem znovuzrození, budil spící ozvěny a lákal skryté prameny k výtrysku.

Odhmotněn vznášel se nad skutečností, plul podsvětím a pod hlubinami.

Nebe na východě již prozelenávalo, když všecek zkřehlý zastavil Viktorýn své bloudění. Byl v neznámé krajině. Na dalekém obzoru bronzověl známý chlum, před ním mezi prořídlými stromy nějaká zvonice svítila pozlaceným křížem. Mezi kmeny zarýsovaly se lidské postavy. Hladina rybníka stříbřila se v dohledu mezi rákosím a brunátnou lebedou.

Srp měsíce stál nad půlnocí ještě jasně a vysoko, hvězdy však hasly. Mrazíky sladké hrůzy probíhaly tělem jako metelice neviditelných vloček sněhových.

Louka na východě za rybníkem zaplála fialovými ocúny, na obzoru řeřavěly mraky, vyšlehovaly k jihu červenavé vějíře. Ptáci ještě spali, ale tajemný, hluboký dech proudil ze země, sílil v otřásavý šum, širodechý, jako vzdálený sbor basů:

Mater amata,
intemerata . . .

Vybavilo se mu to z dávné upomínky na basové solo z votivního chrámu vídeňského.

Rozhraničení noci a dne splývalo, přesunovalo se ode tmy světlu blíž. Ptáci se probudili.

„Pochválen buď!" zazněl starý hlas za ním.

„Až na věky!" poděkoval Viktorýn bábě, vedoucí na provaze kozu.

„Jaký je to rybník?" vyzvídal.

„Jordán, prosím."

Tedy Jordán, jako v Táboře. Vše se opakuje. Zase tu bude snad vysedávati. A dumati o umění. Či o něčem jiném? O jiné kráse?

Ve výši zatřepetal se racek, potácel se jako opilý v moři jasu a z rozkoše až zanaříkal.

Viktorýn obešel rybník, našel svah a opuštěný lom. Vše jako v Táboře. Valouny deštěm vyluhovaného svoru a živce drsnatěly a zelenaly se mechem. Červené ranní světlo jiskřilo v rose, rudlo

hlouběji v tenkých tyčinkách semenných nad mechem. Rudé klobouky muchomůrek plály.

Dvě opozdilé vlaštovky poletovaly kol jeho nohou. Na svislé haluzi modřínu houpala se sýkorka a stříhala nůžkami. Viktorýn stanul a hvízdal po ptákovi.

„Bloude!" slyšel, jak mu pták zaspílal, než odletěl.

„Zloději!" volal za ním Viktorýn. „Počkej až v zimě, až budeš u česna krásti včely!"

Natrhal kytici modrých zvonků a sestupoval k řece. Stráň leskla se jako smaltem polita, domky tulily se k zemi jako betlém. Nad cestou prošlehovaly zaprášeným houštím dřišťálu červené plamínky bobulí.

Došel domů. Nebyl ani za mák ospalý. Prošel dílnami tichými, zatmělými. V komptoiru položil kytici na stolek Hortensiin. Teprve nyní pozoroval, že krvácí z prstu. Pořezal se ostřicí při trhání květin. Umyl se a posnídal. Promluvil k Tiny a vyšel na dvůr. Pes Pakátl uvítal ho protáhlým zíváním. Holubi bublali, kohouti zpívali, splav ode mlýna šuměl vesele, jako když stříbrem zvoní.

Rozhodil kus housky holubům a šel k Havránkovi si zatesat. Silnými, jarými ranami bušila palička jeho na dláto. A síla při tom rostla.

K deváté vrátil se domu neunaven. Vše dívalo se na něho svátečně, radostně. Jen Hortensie měla oči rudé.

„Slečno!"

Zdvihla hlavu nad knihou. Kytice zvonků stála ve váse před ní.

Pohlédl na ni v rozpacích.

„Dal jsem vám je sem," řekl ukazuje na květiny.

Slzy vyskočily jí z očí.

„Díky! Vy jediný — když všichni mne odsuzují — vy jediný —"

Nemohla dále.

„Věřím," odvětil prostě, a ona domyslila se, že věří v lásku.

„Chcete-li, slečno," dodal, „zůstaňte u nás."

Věděl, že by otec nesvolil, ale v okamžik ten nemohl viděti u nikoho bolest. Kdyby žádala, by jí dal vše, co má, dal by.

„Ne," odvětila, „zítra půjdu. Vím, že nekonám již svou práci. Vy a Niké jste jediní dobří. Jen na mne po zlém nevzpomínejte!"

Sklonila oddaně hlavu. Pochopoval, že chce žíti a zápasiti. Ale ne zde, někde jinde, kde ji neurážejí.

Odešel po své práci, vlastně po své nečinnosti. Snil ve svém atelieru. V jakési soběstačnosti nevyhledával Niké. Ale zajel k sestře její. Byla téže krve, hlasem a jistými rysy připomínala mu Niké.

Tedy se zamiloval! Divil se a téměř se klaněl. Nikdy nebyl s Niké důvěrný, tak přirozeně přátelsky spolu mluvili. Bylo by mu trapno představiti si Niké vášnivou, rozlačnělou jako — Isu.

Na pěšině lesní potkal z večera dva muže. Prvý byl pytlák Deška, druhý professor Tintíšek. Deška již odpykal si trest v káznici, byl to chlap posupný, neoblíbený. Tintíšek vykračoval si na-

fintěn a navoněn, jen hůlkou pošvihoval. A přece pytlák připadal Bouzovi čistým, kdežto Tintíšek všecek černý.

A což Končíř! Dobře, že tu není. Niké nebude ani milenkou ani ženou jeho. Niké vidí jasně. Surová ruka, která setřela pel jejího mládí, otevřela jí též oči. Je chladná jako socha.

Vložil nalezenou báseň do obálky a vrátil ji Niké poštou.

Potkal ji teprve za týden k večeru v průvodu Minči Přítočné na cestě pode mlýnem. Obě dívky stály, tisknouce dlaně na ústa. Před nimi hopsala ropucha.

„Vypadaly by nám zuby, kdybychom nad žabou mluvily,“ řekla Minča.

Viktorýn postál okamžik. Pohlédl Niké do očí. V tu chvíli zanesl sem vánek vůni posledních růží z mlýnské zahrady.

Viktorýn vsál vůni a naklonil hlavu k Niké. I ona sklonila hlavu a potemněla v líci. To mu stačilo.

Byl jist, že pochopila. Pohledem řekl jí, že jest cele její.

Pokrač. na str. 730

Z veršů Jaroslava Koška.

Z NENAPSANÉHO CYKLU.

I.

Groteskní gesto pitvorné,
neřek bys', sroste s tebou.
Smích řinčí. Pohledy úmorné
mrazí a zebou . . . zebou . . .

Groteskní gesto vyhloubí,
neřek bys', v čele vrásky.
Časem přec steskne se v podloubí
tiché se zatoulat lásky.

V sivých par mrak zříš. Jaro jde.
Bezútěš, kalná muka
v týl zatnou spár . . . Však k rozhodné
ráně se nevzchopí ruka.

Hoří kolkolem rudý mák.
Oh, tonout v moři rudém!
Bezkrevná líc a zhaslý zrak
oživí slabošským studem . . .

Zdá se ti:
                za horou, za vodou
kraj že kýs, nad krajem spícím
mír že vlá —
                        Zlověstnou náhodou
netuše dlaně dáš k lícím . . .

II.

Kdos mi dnes písničku rozchodu zpíval
o milé, kterou kdys v lásce své míval,
o milé, kterou kdys v srdci svém nosil . . .
Bradatá stvůro, ďas aby tě skosil!

Bůh nechce rozchodu. Nechtí ni svatí.
Kdyby snad . . . nevěřím . . . může se státi . . .

Jsem trochu bonvivant z hazardní herny.
A což je hlavního: lehkověrný.
Cestička točí se, cesta se stáčí.
Může se leccos stát. Leccos — i k pláči.

Bůh nechce rozchodu. Nechtí ni svatí.
Kdyby snad přece kdy mělo se státi:

Do tichých polí si zajdu.
Zabolí. Možná. Nemusí.
Podušku hlavě své najdu
a — hvízdnu si.

NEVÍM, ZDA SNÍM JEN, ČI JIŽ VZPOMÍNÁM . . .

Muž dobrý děl, že třeba politice
směr zdravý dát na zdravém podkladu.
Tak do znamení vstoup' jsem opposice
a beznadějnou navlék' náladu.

Žít nedal jsem víc potměšilým visím.
Neb jisto je, že duši vysílí.
Se srdcem nutno hovořit jak s cizím
zákonem, jejž nám lásky zabily.

Sentimentální nutno píseň pěti
o parfumech, jež v růžích vykvetou,
pak nechat v klidu srdce zledověti
a pohřbíti je s mužnou pietou. —

Však víru mám, jak sezvu episodky
sehrané hloupě, hrané bravurně,
ty, v nichž jsem stál, oh, paradoxně krotký,
ty, kde jsem čněl na pyšném kothurně,
jak v komnatku svou sezvu mdlé své lásky
ku symposiu suché zábavy,
jak pohladím jim měkkou rukou vlásky,
by radost mělo trpké pohlaví,
a povím jim, jak v sykot čířky čaje
naivní hovor večer zapřádám . . .
— — — — — — — — — —
Nevím, zda sen to, či již vzpomínka je.
Nevím, zda sním jen, či již vzpomínám . . .

CULPA CARNIS.

Příšerný stal se, přátelé, omyl.
Boha smet' kdosi s paluby.

O útes skal se výkřik zlý zlomil
a pudy zvrátil na ruby.

Chvějivé ruce v nastalém přítmí
horečná těla hledají.
Rozkoše nové žár posud skryt mi,
však spát čís kroky nedají . . .

Pro těla žen, kdys želená prudce,
tělo tak trpce bezcitné.
Oh, což se žádné nevzepnou ruce
po ženě, krev když procitne?

Neronů tučných s chrapotem hlásků
rodí se jak hub po dešti.
Uchovat kdo chceš čistou svou lásku,
v poušť běž a tam se vyklešti!

Žebráci zvrhlí! Neronem je sic
každý, však chudých orgií.
Chodník jim leští laciný měsíc,
poslední groš když probijí.

Za těžko komu činiti výtky.
Příšerný omyl vinen tu.
Snad bude dobře poslati dítky
v záštitu k donu Clementu?

To vše se k ránu události dneška.
Smeť Boha kdosi s paluby.
Oh, jak as tíží vina ho těžká,
pudy že zvrátil na ruby!

PERSPEKTIVY.

Záhada každá obnosí se.
I romantika zevšední.
Flirt dívčí dal mi témě lysé
a milování poslední.
Myslím: to dítě touhy hodné
krucifix z lásky nezrobí.
Myslím, že chová lůno plodné,
v němž nové poupě vzkvetlo by.

Zneuctít nelze zbylou naděj.
Msty žárem mysl schvátí to.
Chcete-li rozbít, s bohem raděj!
Však není všecko rozbito.
Čertův je kvítek naděj, věřte!
Ztracený poklad pomstil bych.

Kříž v srdci mám. V něj neudeřte!
Do nebe volal váš by hřích . . .

Od kolébky dech jeden stačil
mně k pouti v mrtvých sarkofag.
V čar jeden kouzlo vše jsem stlačil
a touhu všechnu v šedý zrak.
„Pomono drahá!“ sladce šeptám.
„Kdy skane vám s retů: Vertumne?“
Dnes se již ani mozku neptám,
vedu-li řeči rozumné.

Myslím, to dítě touhy hodné
krucifix z lásky nezrobí.
Myslím, že chová lůno plodné,
v němž nové poupě vzkvetlo by.
Však nežhne již, jak zdálo by se,
v lán slunce požár polední.
Nu, hleďte přec, mám témě lysé
a vás, svou touhu poslední . . .

RŮŽOVÉ PSANÍ.

Růžové psaníčko píše mi milá.
Kličky a háčky, jak učí zvyk.
„V hubených slavnostech doma jsem žila . . .“
Ze slov těch vyčet jsem divoký vzkřik
po čemsi planoucím.
„Na černé brůně
mrtvě tu hodiny vlekou se vpřed . . .“

Milá má zdráva je. Milá má stůně.
Naříká, jak že je veliký svět,
zbytečně veliký, když tě jen celá
léta smí okénkem vyhlédat tak . . .
„Bože, ach . . . chtěla bych . . . chtěla bych . . .
chtěla . . .!“

V daleku ve tmy zřím vřezaný zrak,
zamlklé tváře, jež kryje dlaň bílá . . .
„Do Prahy pojede tati a hračky
dětem as přiveze . . .“
Píše mi milá
růžové psaníčko: kličky a háčky.

E. Sokol:

Rybník.

(Pokračování).

IV.

Žitava byla velmi rozrušena. Příliš rychle za sebou se jí nahodily velké události. Ani modravé dýmy, pokrývající ji den co den v podvečer, nebyly tak dojemně vyrovnány, jako by nárazy života pohnuly i jimi. Kdyby byl kdo sledoval souvislost zjevů a postupný vznik mráčků, mohl vytušiti přítomnost a prorocky snad i budoucnost. Ale mezi Žitavskými nebylo nikoho; oni ani v dobách největšího neklidu nevycházeli ze sebe, jen se rozkývali a rozmluvili, což bylo znáti nejvíce na hospodách, kde se po dva večery sestavila partie karbanická až po deváté hodině, jak byli všichni zabráni událostmi.

I dobrák Melousek, vždy hodný a poslušný všech vrchností světských, duchovních a domácích, roztoulal se po hospodách. Musil ovšem, neboť žena chtěla věděti mnoho, vše, a k nim netíhly sdílné návštěvy, protože byla jízlivá jako ďas. Chodil, mačkal svoje „malé pivo“ u toho a u onoho stolu, poslouchal, zvídal, a když myslil, že vyčerpal sousedy do dna, vyškrabal tři krejcárky a spěchal někam jinam, aby zase mačkal pivečko v hrsti a poslouchal, nadhazoval to i ono pro jistotu a pro rozproudění řečí, až se k jejedenácté konečně sebral domů. Svítili pak dlouho přes půlnoc, on seděl všecek uondán na posteli, ona stála před ním a vyslýchala; běda mu, scházel-li kde článek, který se mu někam v paměti zakutálel. Shroucen vyslechl peskování, tajně zíval, a když bylo po všem, padal jako kláda a odespal spánkem tvrdě zaslouženým.

I jiní sháněli novinky, ale více pro vlastní potěchu i zjaření a pro vzácnou příležitost zdržeti se o hodinu, o dvě déle.

Nejhledanější byly ovšem zprávy o hraběti, neboť městský ostroh živě pociťoval aristokratické sympatie přes něco napětí. Hraběcího utkání s Řehákem jedinými svědky byli kočí a lokaj. Ti se mohli upít, jak byli sdílně vyhledáváni a zváni ku stolu. Jejich zprávy se sice rozcházely v podrobnostech, ale shodovaly se v napínavosti, a to bylo hlavní.

„U nádraží kopnul jeho psa,“ tvrdil lokaj, a kočí dodával: „a spráskal ho ještě; toť se ví, proč se plete k panstvu, bestie lecjaká.“

Lovci se ježili nad dodatkem, ale ukrotili se, neboť to bylo celkem vedlejší, hlavní byla scéna za mostky. Tam dociloval kočí rozhodného úspěchu; mělť dar dramatičtější výmluvnosti.

„Tak vám jedeme,“ načínal bezpočtukrát a vždy stejně pyšně dolíčil svou jízdu až po osudné místo. „Řehák byl na mol. Možná to i jen dělal, aby měl zákon na své straně, ale — zkrátka a dobře — cesta mu byla úzká. Uviděl Hertu v poli, zastavil se, a čert ví co, myslím, měl v sobě vzteka od nádraží, — namířil na ni. To jste měli vidět starého pána. Znáte ho. Stoupl v kočáře, křikl, obočí zdvihl, a oči mu pod ním zasvítily jako z jam. Žíly mu na spáncích naběhly. A Řehák střelil. Koně sebou trhly. Měl jsem co dělat, abych je udržel. Starý pán dolů a na Řeháka. Ten vám, chlap ničemná, namířil na něho a na tři kroky mu pustil ránu nad hlavu.“

Toho místa lokaj nesnesl.

„Co střelil? Jak pak střelil! Hrabě mu klacek vytrhl a hodil na zem.“

„A střelil,“ dušoval se kočí. „Proč by se mně byli koně plašili? Bylo toho málo? Náruční se vzepjal jako svíčka a už už do větru. Kdyby byly bývaly oprati od Řeháka, strhaly se, jak jsem se musil opřít, abych ho zdolal. Prosím vás, na tři kroky! Vždyť, i když chybil, ožehnout ho mohl.“

„Eh, eh, plácáš. Nestřelil.“

„To se ukáže. Já odpřisáhnu, co jsem viděl.“

„Falešně. Flinta bude ještě zablácená, jak mu padla do bláta.“

„To se ví. Počká na tvůj výslech,“ uškliboval se kočí.

Sousedé je krotili, vrtěli hlavou a raději věřili víc než míň.

„Ale musil být opilý, jak zákon káže,“ ulevil si některý z nich. „Střelit psa, na to konečně stačí trochu zběsilosti; to on má; ale člověka —“

„Hraběte!“

„No, ano, ano,“ připouštěl, „i jiného by bylo dost.“

Tu se dostávali k slovu lovci. Povyprávěli všechen hon, všechnu hospůdku, jak Řehák pil, jak se utkal se starostou a pil ještě víc.

A kterýs jízlivý nikdy neopomenul připojiti vtip, to že mu bude polehčující okolností, protože snést, aby mu starosta šilhal po ženě a ještě ho za to urazil, je nadlidské. Musil se zpit.

Jindy by se bylo neustalo, protože taková krásná příležitost, pohlédnout za záclony do hloubi rodiny, se nenaskytá vždy. Dnes však se raději přešlo na možnost soudu. Bude, nebude? Bude odsouzen? či osvobozen? A zase pak napínali uši, aby vyslechli, jak starý pán přijel na nádvoří. Co bylo dál, bylo nejisto, jen některé jasné body se ukázaly ve všech řečech: že zbil pacholka i podkoního, Virgo div nestrhal, jak ji štval, po parku běhal jako pominulý, správce za ním a dohonit ho nemohl — a pak přišla mrtvice.

O všem se vědělo, o každém kdos jiný svou trošku přinesl do mlýna. O zbitém kočím učitel Režný. Posílali od nich do zámeckého dvora pro mléko, mohl tedy zjistit věc naprosto věrohodně. Kočí, vlastně praobyčejný pacholek, prý dostal. To se ostatně stávalo

i jiným, ale zajímavý byl konec. „Víte, hrabě to s výpraskem nikdy nemyslí doopravdy, a když se uklidní, dává na každou ránu stříbrný flastřík. Tak milý pacholek večer hajdy na zámeckou chodbu, aby byl na očích a po ruce.

Do desíti čekal a nic. Místo všeho najednou hluk a shon, volání; zvěděl, že je zle. Dal se do breku jako děcko. Vyšel správce, vidí ho u okna řvát i ptá se ho, co že prý. „Ale jeho jasnost mně zbila — a teď umřela," heká kočí. „Nu, snad mu to odpustíš? či ne?" — „Ale, prý, mohl třeba i víc, ale umírat neměl. Mohl jsem dostat zlatku, a tak je po všem."

Pochechtávali se a zálibně si opakovali konec, ale jednomu se podivili sousedé „U černého koně": jak že se mohlo uvěřit na samém zámku zprávě o smrti, když vlastně hrabě posud žije.

„Prosím vás," vmísil se Palach, rozetřev dlaní kníry, „co se divíte pacholkovi, když sami měšťané —?" A hned se rozvykládal široce a dlouze, uplatňuje svoje mimické a deklamační nadání. — Bylo to v týž večer ještě, co byla mrtvice. Lovci prý přišli k Varhálkům řádně nasáklí z hospůdky od nádraží a dopadli pantátu Kohouta. Začali si ho podávat pro Kačenku, pro zajíce a tak, však víte. Ale usadil je. Hned byli střízliví. Co prý vy? Tuhle umřel hrabě, a vy začínáte ostudu? Vedle seděl Kolář, a to si můžete myslit, musil dělat opposici. Jakž by ne! Kdo prý může tvrdit, že umřel?

„Umřel, povídám ti," křičel pantáta Kohout, dopálen výsměchem, „a když řeknu umřel, tak umřel! Slyšel jsem to od komorníka France. Potkal jsem ho. „Byl jako kámen," povídá a letí k doktorovi."

„A proč k doktorovi, když umřel? Nač potřeba doktora?" neústupně sípal Kolář. „Neříkám, že neumřel; proč bych to říkal, když jsem ho neviděl? Ale ptám se jen: víte to jistě? A proč tedy běžel pro doktora? Proč běžel pro doktora — jářku!"

„Proč, proč. — Co je mně po tom? Ale byl jako kámen. To se ví, studený, těžký, no tak."

„Ale ano, věřím, jen se ptám, je-li to jisto? Jsou všelijaké případy —"

„Ano," vmísil se Prachař škytavě, „případů je dost. Tuhle Varhálek třeba; pamatujete?" obrátil se ke všem, „sedí jako teď, bradu na břiše, a najednou bác! — leží na zemi. My k němu, zdviháme, voláme, nic. Také byl jako kámen. No, a spí."

„Leda jako kamínek," ušklíbl se Miluška, „vždyť neváží leda pár kilo, tak za klobouk cukru."

Dvorecký se opile rozchechtal. „Pár kilo, to se ví, kde pak jako kámen." Chtěli je rozvést, ale kdež pak!

„Varhálek je Varhálek, a hrabě je hrabě!" křičel pantáta.

„A vy jste demokrat a zastáváte se ho. To je přesvědčení?" řízl ho Kolář.

„Já? Já že! A podívejme se! Povídám: umřel — a zastávám se ho."

„No, třeba nezastáváte, ale vypadá to tak," přiložil Fricek.

„Do půlnoci se hádali: umřel — neumřel. No, a byli to měšťané! Tak co se divíte pacholkovi," končil Palach.

Konec konců, nedivili se; údiv byl vždy jen prostředkem, jak vymámit nejvzdálenější poznámky. Jediný doktor Lang se neúčastnil všeobecného shonu; ovšem nutno dodati, že ne z výlučnosti svého intelligentního postavení, nýbrž proto, že podivným sběhem okolností sám se nevýhodně zapletl doprediva událostí a stal se terčem všech labužnicky škodolibých pohledů a poznámek. Svou podstatou se nevymykal nijak z rybničného prostředí, kde hrál úlohu jakéhosi sumce, hladovce neútočného a vyčkávavého. — Usadil se v městě bez předchozí nemocniční praxe, protože prý dosti dlouho studoval a nepotřeboval toho; oženil se bohatě se selskou dívčinkou ze sousední vsi, sotva patnáctiletou, a vychoval si ji po svém, i čtyři zdatné děti. Snad spříznění se selskou rodinou dalo mu poznati podstatu zdejšího lidu a vytušiti, jak si počínat, aby jeho činnost byla co nejzdárnější. Lehl na dno a tloustl, čímž získal na vážnosti; pak pomluvil starého chirurga, usedlého zde z minulých dob, a čekal, až rybičky přijdou přilákány těmito stále se pohybujícími a do očí bijícími vousisky. Nesežral jich, nýbrž jen měšcem jim potřásl a dal medicin, pilulek, mastí, jak žádaly. Masti byly zvlášť pro zdejší kraj jím samým vynalezeny; byly rozhodně neškodné, za což se mohla i jeho žena zaručit, a byly v přerozmanitých kelímkách, aby nejlépe vyhovovaly lidu, který s nimi ze všech medicin nejvíce sympatisuje. Neobyčejné slávy si získal, že dovedl poznati nemoc i na distanc, i podle poslova popisu, když hospodář sám se nemohl přijeti ukázat a koně poslati mu bylo líto. Byl tak svědomitý ve svém povolání, že v těžších případech nerad bral zodpovědnost celou na sebe, a přizvával dra Macháta z Březové, ovšem jen v rodinách jemnějších, neboť u poctivého sedláka vždycky věřil a prohlašoval, že nepomůže-li si nátura sama, je všecko lidské namáhání marno. Dalo-li se cos nemilého očekávat, i jinak se uměl vyhnouti než consiliem, což právě se mu stalo v zámecké příhodě osudným. Bylo to tak:

Čekatel varhanictví, milý, dobrý Králíček, doveden páterem Rudolfem na neuprázdněné ještě místo, trpělivě učil několik městských dětiček svému umění; ale když starý Flum neuhýbal ani neumíral, a když vyschly příspěvky pátera Lercha, spustil se tajně. Na oko vzorný a bezvadný, skoro neviditelný pro skromnost, začal chodit do vzdálenějších vesnic, aby si trochu zabouřil. Snad se v něm ozvaly vzpomínky starších dob, kdy býval zámečnickým tovaryšem. Popil, pokarbanil o krejcary, potancoval, bylo-li, a k ránu zas potichu přitáhl domů. U děvčat venku však nemíval štěstí, protože trochu zatrhoval v řeči, i stalo se, že se mu na konec zalíbila hrbatá Frantina, městská pradlenka a švadlenka. Nikdo by nebyl tušil. Kdež pak! Králíček! A Frantina! Ale uviděla je kdysi školnice, když zapomněli zatáhnout záclonku. Když tedy měla Frantina slehnout, vzal si doktor dovolenou a odejel; bývá prý u hrbáčků těžký porod. Zatím Frantina nic, počkala si naň, a na zámku mrtvice. Nad tím se musil ovšem potěšit kde kdo, a jemu zbyl vztek na ušlý zisk a získanou

ostudu. Neukazoval se, ale tím ničeho neubral na zájmu o sebe v pohnuté době.

V takovém přívalu jímavých a zajímavých novin přirozeně ustupovala do pozadí Lhota. Ani demonstrační průvod s písní práce nebyl s to, aby na delší dobu přivábil pozornost k bankrotu vzdálené fabriky a bezdělnosti chudiny. Bylo jaksi pod důstojností měšťanstva, aby se zajímalo o trampoty těch za vodou. Jindy snad by se pohnulo to a ono, ale dnes?

„Ať se starají, ševci!" bylo všeobecným míněním, protože na Lhotu se hledělo nejen přes rameno, ale pro jednoho radního, kterého si směla volit, i se zlostným posměchem.

Ačkoliv tedy bylo vzrušeno v Žitavě všecko, ač nezůstal koutek, do kterého by byly zčeřené vlny nevnikly, přece nebylo v měšťanstvu nikoho, kdo by byl šel událostem na kořen, kdo by byl zkoumal jejich význam pro zítřek. Jedině mládež kol Marka združená zahleděla se do osudů lhotských; jedině Marchani vyhnuli se všem kupám zvědavých a rozhlédli se okolím, větříce. A dle jejich chování bylo patrno, že se jim leccos hodilo. Hned při bankrotu Volfově, tím více při událostech zámeckých. Tehdy, kdy ještě nikdo se nepohnul, starosta, porokovav s dřevařem, vydal se na Lhotu a zašel k Seilerovi.

Byl to mladý ještě člověk, světem prošlý, znalý sociálních novin, řečí a spolků, bystrý a chytrý, pročež se stal předsedou „Lasalla" po Bernáškovi. Mluvil radikálně o kapitálu a práci, o organisaci a všech věcech, jež tu byly posud neznámy anebo aspoň nezdomácněly. Vždy se po rozhorlení poťouchle usmíval, naznačuje, že ví víc, že by mohl mluvit, že by se dalo dělat, — ale až přijde čas, však že nesmlčí. On byl také za Lhotu vyjednávat v Míšni hned po prohlášení úpadku, a bylo ustanoveno, aby jel tam i onam ještě.

K němu zašel Marchan. Proč? Nepřiznal se ani on ani Seiler, i bylo možno hádat cokoliv, třeba i věřit, že chtěl informace jako starosta, aby přispěl sám či obec. Tak aspoň z daleka naznačil Seiler, když znepokojovalo, že i on byl viděn, jak vchází ke starostovi. Věc jistě podivná, ale Žitava jí nemohla pro náhlost změn věnovat mnoho pozornosti, neboť sotva si všimla, že se cos kutí, byl tu zámek. Proň na příklad přehlédli všichni v nejnapjatější chvíli, že panský adjunkt Šeda, ten s vysedlýma očima, na dvě hodiny pobyl u starosty hned z rána po hraběcí mrtvici, po čemž bylo na Marchanovi znát neklid. Celé dopoledne pobyl s bratrem dřevařem; dolů na poštu ani krokem nepáchl, za to přebíral dlouho papíry, psal, počítal, pobíhal zrychleně po jizbě a zase usedal, až o svačině zavolal Heřmu a poprvé za všechen její věk s ní dlouho a vážně mluvil. Když vyšel pak do města, byl zase již klidný. Ale k Seilerovi toho dne nešel on, nýbrž dřevař. On zašel do okolních vsí, ba i Rozin niťařský krámek navštívil.

Nejen Marchani, i jiní lidé se objevili na nezvyklých cestách, což vždy mohlo být nápadno a záhadno, neboť desítiletími byl vyměřen skoro každý krok.

Tak se objevil na dolním rynku Teodor Marek, všecek vysvátkován a rovnou na zámek. „Co to?“ ozvaly se hlasy ve všech bytech do náměstí hledících, a všechna okna oživla a zůstala plna, i když Marek již dávno zmizel. Co tam chce? Ke komu jde? Takový pecivál a nevlída. Starší pamětníci ovšem vylovili ve vzpomínkách, že před lety, dokud byl skoro ještě kluk, býval na zámku častěji u starého pána, ale to bylo tak dávno . . . Co teď? Snad se nechce vetřít k němu s nějakým zbrklým nápadem, jakých míval dost? To by bylo nelidské — v takových okolnostech. Mudrovali sem a tam a čekali; snad náhodou se stalo, že když vyšel na nádvoří pan Franc, ve všech vratech se objevili sousedé. Zarazili se, když se shlídli, jak míří k jednomu místu, a někteří změnili směr cesty. Postáli vedle, před hospodou, a nechali dojít ke komorníkovi jen dva. Věděli, že uslyší vše.

Zpráva byla sice pozoruhodná, ale naprosto nejasná. Pan hrabě prý si pro Marka ráno vzkázal. Proč a nač, nebylo známo. Kdo prý se vyzná v jeho vrtoších.

Sousedé se po chvíli roztratili, a hned na to zprázdněla okna, ale ne na dlouho. Musili se přece dočkat návratu. Minula hodina, i druhá, a napětí se stávalo již mrzutým; když konečně zvěděli, že obešel parkem a kol pivovaru, propuklo zklamanou nadávkou: „No to se dalo čekat; nevlída; jako by ho byl někdo uřkl a jako by vůbec někdo na něj čekal. Nafoukanec takový!“

Ještě že k poledni přijel mladý hrabě, pro kterého hned v noci z nádraží telegrafovali. Bylo se nač podívat, bylo možno zjistit, že vyrostl, ztloustnul, trochu záhy sestaral, a že se v ničem, ale docela v ničem nepodobá starému pánu.

Zakalily se vody žitavské, a nikdo té chvíle nebyl bedliv dost, aby postřehl vše, co se v kalných vodách pohybuje. Ani Pavel sám, ač byl z kruhu čilých a nepodléhavých; ani on sám nepostřehl cest Marchanových, ač jedna z nich i do jeho domova hodila chmuru. Byl příliš široce zaujat vnějškem a příliš i sebou samým, i byly marny jeho úmysly o sblížení s matkou. Tak prošel mimo ni, pohladiv ji jen a úsměvem odpovídaje na nespojitou její otázku: „Viď, že to není možno, Pavlušo?“ — „Hle, maminka si hraje,“ pravil si a šel. A ona ho nezdržovala. Ruce jí sklesly, oči se zamhlily, i usedla a sklonila hlavu na pult. Byla tak těžká. Jako kámen. A srdce také.

Jakž ne, když byla dnes u ní teta Roza.

Byla, a to krátce po tom, když ji vyhledal Marchan. Byl u ní jen minutku, ale způsobil, že vyděšena začala běhat po krámě, lomit rukama a naříkat bez slz. Pak jako štvaná nahlížela do všech šuplíků a krabic. Nebylo jich mnoho, a byly skoro prázdny všecky. „Ježíši Kriste,“ vydychovala občas a úzkostně se ohlížela ke dveřím, zda někdo nevidí, nejde. Kdož by; dávno věděli lidé, že krám je prázdný, a už jen sem tam dítě se poptalo po nitích a po tkaničkách, dávno věděly i ty děti, že je líp chodit k židovi u kostela, tam že

dostanou všecko, a u niťařky že se musejí spokojit s něčím jiným třeba, co jim vnutí, nebo odejít s prázdnou.

Když prohlédla všecko, stanula prostřed krámku jako zřícena. Stírala si vlasy s líce; připadalo jí, že jí ovinují hlavu jako síť a lehtají, ač byly hladce sčesány k drdolku v týle. Stírala je stále a civěla do dveří. Pak vytáhla šuplík peněžní, vybrala krejcary, ale jako bez paměti hledala v něm dál, škrabala hubenými prsty v koutech, nahlížela a hledala zas. „Ježíši Kriste," vzdychla konečně a nechala marné práce. Vsunula krejcary do kapsy a brala se pro šátek. Probrala se k myšlence, že musí k sestřenici v uličce. Zamkla, ohlédla se po oknech, odkud že ji asi sledují, a pak plíživě se kradla podle zámecké zídky k radnici, přitiskla se i tam ke zdi a sunula se dolů.

Dvořáková všeho se spíše nadála, než jí v takovou dobu. Netušila dobré, ale bála se zeptat.

Roza se cestou vzpamatovala, a když teď za lhostejných řečí bloudila očima po krámě, ochladla docela. Napadlo jí už na rynku, když kradí pohlédla k poště, že by se na tu proklatou peleš mohlo vyzrát. Začala o tom z daleka. Přiznala se konečně, že starosta byl u ní.

Pavlově matce sevřelo se srdce.

Byl u ní a řekl, že směnku prodal záložně, potřebuje prý hotových. Upozornil také, že záložna asi bude naléhat na větší splátku nebo na úplné splacení, aby se tedy připravila.

„A podívej se, co mám." Vybrala špetku krejcarů a rozhodila po pultě. „V krámě nemám zhola nic. Z čeho zaplatím, z čeho nakoupím, a z čeho budu žíti?"

Dvořáková pohlédla na drobné penízky, pohlédla na ni, a vidouc i chladnou a zaujatou jen otázkou, z čeho bude žít, vzkypěla.

„A z čeho já budu žít, se neptáš?"

„Což, Pavel je dobrý hoch," nadhodila Roza.

„Pavel? Na něho mám skládat svoje hříchy? A co svoje — tvoje jsou to, má jest jen dobrota a hloupost. Pavlušovi mám být břemenem, ujídat z hubeného jeho groše! Slzama bych musila každé sousto polít, až by mi zhořklo a v krku se obrátilo. A kde budu bydlet? Dům mi prodají, to poslední, co mám; můj domek po rodičích, abych se musila tlačit někde v cizím kumbálku, dýchat cizí ztuchlinu, a když půjdu podle svého, abych si musila říkati: ‚Vidíš, tu jsi bývala jako dítě i jako stařena, ale nedovedlas umřít pod svou střechou, synas o ni připravila.' To po mně chceš? To mi přijdeš říkat? A nic se v tobě ani nehne. Rozhodíš si svoje trojníky a řekneš mi: z čeho budu žít! Proč se nestaráš, abys vydělala? Proč jsi projedla všecky peníze? Ano, projedlas je, nemohly se propadnout, anis jich jinde pozbýt nemohla. Ty bys tak někomu svěřila! Projedlas. Ale když jsi taková, proč já zrovna mám odtrpět tvoje hříchy? Nemám jiných bolestí dost? Málo jsem se natrpěla ještě za všecka leta?"

„I já," vzdychla Roza, přehrabujíc krejcary na pultě. Znala ji, věděla, že ji musí nechat vybouřit, i poslouchala znovu tytéž vý-

čitky, jež se jako příval na ni hrnuly v nových a nových přízvucích. Vzdychla občas a skryla chladnou tvář do rukou, aby nedráždila. Vzdech vždy spíš utišil a umírnil. Tak mlčela, až se Dvořákové zlomil hlas slzami, až se jí slova zalkla v pláči. Pak teprve propustila několik těšivých slov. Neuměla těšit, protože jí byla cizí bolest lhostejná, ale našla větu a spolehla, že cizími slzami získá.

„A nebylo by nějak pomoci?“ zeptala se konečně, když pláč tichnul.

„To se ptáš mne?“ podráždila se znovu Dvořáková.

„Ne, ne, sama jsem myslila. Podívej se: Marchan je předsedou v záložně; kdyby chtěl, oni nám směnku zase prodlouží.“

„Čistá pomoc, když ani úroků neplatíš, a dluh roste jako voda.“

„Víš, Marchan je lichvář, jeho úroků nezmůžeš, dělej co dělej, ale teď nás prodal záložně; tam bych stačila, a možná i uplácela, jen kdybych nabyla času, abych mohla nakoupit. V zimě je vždycky líp, víc se prodá, protože není práce venku. Jistě bych všechno napravila, jen času kdyby bylo.“

„Kolikrát mi to již říkáš? To bylo po prvé, po druhé, po každé — a dluh zatím je dvakrát tolký. Oh, že jsem podepsala a že jsem ti po prvé věřila.“

„No, podívej se,“ houževnatě ji přerušovala niťařka, „teď by to šlo, kdyby Marchan chtěl. On by mohl a udělal by to, kdyby tvůj Pavel k němu zašel a poprosil.“

Dvořákové na chvíli se zalkla slova v hrdle.

„Antikrist! Antikrist!“ vyrazila konečně ze sebe. „K němu ho mám posílat? Jemu obětovat svého dobrého hocha? Nechtěla bys snad, aby i on ti podepsal a zaručil se budoucností? Což jsi pozbyla? Já pošlu Pavla do pekelné peleše, aby nadchnul zlým duchem a propadl mu snad ... Ne, ne, toho si nežádej, ani já na něm nepožádám ...“

„Jemu by to nebylo za těžko,“ trvala na svém, a když se Dvořáková zase rozkvasila, zlostně už dodala: „Však chodí za Herminkou, tak co děláš z tatíka antikrista. Chodí za ní, proč by nešel k němu, když nejde jen o mně, ale také o tebe.“

Mohla dopovědět svoje, protože Dvořáková zavrávorala. Slyšela jen začátek, a ten ji do hlavy udeřil, že v ní zavířilo. Třásla se, tápala rukama, čeho se zachytit, a stále nemohla vydechnout.

„Co děláš?“ zabroukla Roza.

„Co — cos — řekla?“

„Ale sedni a utiš se.“

„Co — — je — pravda?“

„Nevídáno. Chodí za děvčetem, protože je v letech, a ona k světu. Není to špatný nápad. Herminka je jedinačka a stojí za námahu.“

Propukla v náruživý pláč. Vzlykala, štkala, až ji stará hruď k rozskočení bolela, a plakala a štkala dlouho.

Roza byla již zlostně netrpělivá. „Co je jí? Co blázní?“ opakovala si a pokoušela se několikrát ji přerušit, vytrhnout, ale marně.

Marně nad ní stála. Jako podsečena padla na pult. Nesouvislá slova se jí drala se rtů, a když splynula přece, bylo v nich zoufalství.

„Padne — je konec — padneme všichni, i on, můj Pavel dobrý, můj synek hodný. Konec jde strašně. Kdybych jen já, kdyby i domek, ale on neměl. Nevěří, a Bůh ho trestá. Nevěří — budu se zaň modlit, ale zdaž pomůže, když i na mně spočinul boží hněv pro staré hříchy? Bůh je hrozný a strašný. Padneme. Ale i Marchan zajde, a budu se modlit, aby bylo brzo. Snad uslyší Bůh aspoň spravedlivě mstivou prosbu. Vždyť ho jen vyvolil pro cizí viny, ale až se naplní jeho míra, zlomí i jej. A míra se vrší, vždyť hle, již zanikneme i my, poslední z rodu, na nějž sáhly jeho ruce. I můj Pavluša. Proč? Proč jej vydáváš antikristu, Bože?

Takové myšlenky sunuly se její bolavou hlavou, a jejich zlomky říkaly rty, když vypily hořce slané slzy, vráskami k nim stékající.

Roza naslouchala, vraštila čelo, a vidouc marnost jakýchkoliv řečí, stáhla šátek do očí a šla.

Samota zůstala s ní, důvěrnější přítelkyně, a bylo jí snáze vědomím, že smí si požalovat jakkoliv. Potřebovala té úlevy, protože byl útlak vnitřní až nesnesitelný. I plnila krámek svými výčitkami, stesky, žalobami a prosbami, až vysílením zemdlela. Zvolna, zvolna šinul se čas přes její líce a sušil oči, tišil vzdechy. Jen úzkost nemohl umenšit, jež se jí třásla v nitru, stále hotova zranit povrchní klid. Věděla o ní a bála se jí.

Tak se dočkala Pavla. Vracel se ze školy, nesa s sebou jas práce a zamýšlení o čemsi příštím.

Nekonečná láska k němu procitla jí v srdci, i stiskla bolest a zmohla ji, aby klid nezmizel s jeho tváře. Dala mu říci několik slov a byla jim strastně ráda. A když odcházel, nemohla přemoci otázky; ale zašeptala ji jen: „Viď, že to není možno, Pavlušo?“ Nerozuměl jí, usmál se a šel. I sklesly jí ruce, zamhlily se jí oči, a sklonila hlavu na pult. Byla těžká jako kámen; a srdce také.

Toho nevěděl ani on, ani Žitava, ba ani teta Rosa.

* * *

Pavel šel k Teodorovi v podvečer. Měl dojem, že se najisto sejdou, ač nic určitého nebylo řečeno. Byl v pěknější náladě ještě nežli včera. Pod radnicí ho dohnal starosta.

„Zdá se, že nespěcháte, pane učiteli?“ zastavil jej.

Nebyl zvyklý, aby si ho Marchan všimnul, i zvídavě naň pohlédl; ale neviděl ničeho zvláštního; zmračené čelo, studené oči, širokou, mohutnou spodní čelist, poněkud vystouplou, vše jako jindy tvrdé.

„Jdu se podívat k Markovi,“ odpověděl. „Malá práce taková.“

„To máme tedy společnou cestu na několik kroků.“ A starosta vlídně hovořil, nevyčkávaje odpovědi a přiváděje ho tak u větší ještě úžas. Komu to kdy udělal? Zejména komu z kruhu?

„Míváte prý schůzky; povídá se již o nich v městě.“

„O čem by se v Žitavě nepovídalo!“

„Pravda, ale je rozdíl v řečech. Zajímavé skupení lidí prý jste, slyšel jsem, a zajímavé spory míváte.“

„To rozhoduje v pověstech, není-li pravda, pane starosto? Kdyby ne sporů, kdo by si všimnul?“

Usmál se pobízivě.

Neviděl posud úsměvu při něm, jenž by patřil jemu. „Není tak zlý, jak říkají,“ pravil si a vzpomněl řečí matčiných. Proč mu nevyjít vstříc, když chce?

„Přijďte poslechnout, uvidíte,“ rozhodl se a vyčkával, jak bude působiti; z řeči sice pozvání vyplývalo, ale mohlo u něho přece narazit, myslil.

Starosta však čekal na jeho slova a pospíšil, aby mu odpověď nepřekazil.

„Rád bych někdy, kdybych věděl, že nebudu vadit. Každý rád se svými; a pak, Marek mne, myslím, nemá dost rád. Kdybych věděl, — není opravdu někdy s kým promluvit rozumně, tak neúředně, víte, a je toho potřebí.“

Ve slovech jeho bylo tolik sdílnosti, že Pavel zlaskavěl. Připadalo mu sice, že není hostitelem, aby zval; že v kruhu může narazit silněji než u Marchana, ale — pravil si — to přece není věc chuti a nechuti. Prostě potřeba; proč odmítat, co bychom jinak sami těžce musili vyhledávat?

„Skoro jsme vás měli dnes pozvat,“ navazoval na svoje myšlenky. „Chceme, chtěli jsme — ovšem, nevím nyní, jak věci jsou, — ale včera jsme chtěli s vámi a s obcí jednat o Volfovském krachu a našich lidech.“

Marchan stanul před domem a rozhlédl se chladně po rynku, ale Pavel toho neviděl.

„Máte snad nějaký návrh? Demonstraci už jsme měli jako ve velkém městě.“

Ani ironického záchvěvu nepostřehl. Zdálo se mu, že je to dobrácký humor.

„Nevím, nedomluvili jsme ještě nic určitého, právě dnes jsme chtěli . . . Jak pořídila deputace?“

„Co lze za den? Sotva jsme vyslechli — kdež pak rozmysl· Ale mohlo by se něco udělat, proč ne? Když se dělají divadla, snad by se zmohlo i něco takového. Mladých lidí je dost. Nevím, ale myslím, že něco se dělat dá. Tak s Bohem, pane učiteli!“

Podal mu ruku, což bylo dokonce podivuhodno. Dovedl sice shlédnout k lidem tak hluboko stojícím v městském třídění, ale nikdy se nedovedl přiblížit. Byl vůbec i k měšťanům, ba i k radním poněkud namračen a skoupý na slovo, spoléhaje trochu na bratra, že svým dobráckým tónem jeho upjatost nahradí, a částečně nedbaje, zda má pověst hrdého a tvrdého; snad si na ní i zakládal.

Vlídným dovedl být jen herecky.

Pavel to věděl, i musil mysliti po rozchodu, proč že vzbudil jeho pozornost. Chtěl pouze k Teodorovi? To nebylo pravděpodobno, vždyť by byl našel i jinou cestu; a když již konečně, ne-

bylo třeba tak obzvláštní vlídnosti, opravdu ne. Ta by naznačovala, že i jeho chce získat, zvlášť jeho mezi ostatními. Ale proč? Připadla mu Heřma, ale hned odmítnul. Vždyť ničím si nemohl býti tak jist, jako jeho odporem v té věci. Ale snad pro nemožnost právě zaryla se mu ta myšlenka do duše, že se až na chvíli roztřásl radostnou nadějí. Heřma! Chtěl by mu snad usnadniti sblížení — či ona promluvila? I když se pak hořce rozesmál, zůstalo pod smíchem dosti touhy, aby aspoň kousek snu bylo pravdou.

„Což kdyby přece?“ neodbytně se mu vracelo, „nic na světě není nemožno. Ale nesmyslno někdy až až.“

Fantasie chtěla pracovat, poněvadž byl dnes rozesněn, a tak se stalo, že nedbal vlastních námitek a poddal se jí. Zašel si schválně nádražní silnicí, aby mohl rozpřádat „plané sny“, jak si zjistil, ještě než do nich zapadl.

„Dobře jsem udělal, že jsem ho pozval. Ať vidí a slyší; zdá se, že není proti všemu, ba že dokonce hledá. Najde-li, budu mít zásluhu, budu mu blíž. Pak by se mu ale mělo opravdu něco navrhnout, na nejméně schválit, co pravil sám: nějaká společná práce mladých. Ano, ovšem, to je dobrý návrh. Skupina, jež by subskribovala a rozdílela. Heřma by se musila účastnit, abychom měli úspěch.“

Tu přestal uvažovat. Místo slov šly mu již jen obrazy nitrem. Ona a on; vše ostatní zmizelo.

I jdou dům od domu. V průjezdu se usmějí na sebe, vědí již, co budou mluvit, nemusejí na to ani myslit. Vcházejí, vítají se s měšťany a měšťkami, podávají ruce, usedají na pohovku s věčným žertem, že o svatbu nestojí. Pak vykládá on důležitě a dlouho; ví, že se na něho dívá a usmívá se, ale nepřekáží mu to, spíše naopak, připadá mu, že jej pohledem hladí.

I ona prohodí něco, on se ohlédne a zase mluví dál, až měšťan vyloví zlatník, dva. Pak ustávají, poptávají se po zdraví, tomu děti pochválí, tomu koně, na studenta se zeptají, a jdou rozehřáti zase dál. Mimochodem prohodí poznámku o visitě, jak je paní Doubravová jako nakynulá, jak asi je vyhlíželi, protože na kamnech doutnal nový františek, a co si tak nyní povídají, když zavrou dveře za nimi; snad, jak jim to sluší.

Anebo sedí on u nich, u Marchanů, nahoře. Pokoj pln těžkého bohatství ve starosvětském nábytku, ale pokryt drobnůstkami poslední módy, jak je vnesla ze světa ona. Teď sedí v houpací židli. Lehký šat přilnul jí k tělu, jež se nádhernou linií položilo na zad. Houpá se, mlčí a poslouchá jeho cifry, on počítá, počítá, a náhle ustává, plně se obrací k ní. Nechává jej mlčet a dívat se, chce klidně hrát dráždivou netečnost, ale on vidí, jak jí krev přece podlila pleť, přinutila ji oko přivřít, zvednouti se a zeptat: „Proč tak na mne hledíte?“

A zase jsou kdesi na Lhotě. Stojí v šeru a hledí na bídu kol. Ona klade na stůl dětský šat, on peníze. Neděkují. Dívají se mlčky, a jim je těžko v jejich přítomnosti. Přistoupila blíž k němu, dotkla se jeho ruky a šeptá: „Pojďme!“

Snil a snil; byl snílek při vší své agilnosti. Říkával tomu někdy odpočinek od duševní práce, někdy psychický alkohol, jemuž se rád vzdával, a který aspoň potud ovládal, že neucítil smutku, když byl ze snu vytržen. Dnes jej probudila ulice, do níž jej cesta zavedla. Uviděl Doubravu, vzpomněl na sen, a musil se ironicky ušklíbnout. Takové přítulné teplo — a tu ten strýc — Heřma, ah nesmysl! Ale sladký přízvuk zůstal, a pro něj se nevzdal zcela svých plánů, jen střízlivě je shrnul ve větu, za pokus že stojí, prospět že mohou všem, a jemu také — snad.

U Marka nenašel posud nikoho, čemuž byl rád. Teodor byl prostší ostatních, i chtěl u něho dřív zkoumat půdu i nosnost své, vlastně Marchanovy myšlenky; činilť jej osobní pozadí její poněkud nejistým.

Teodor vítal zamlkle, roztesknělе nějak; neptal se, nevyprávěl, postál chvíli před ním, pak se odvrátil k svému oknu.

I začal zvolna sám: jak je nutno něco podniknout společného, jak by se měl pohnouti svět starších k obětivosti, svět mladších k organisaci její a ku sprostředkování mezi ubohými a majetnými. Dobročinný spolek by se měl zříditi, nebo něco podobného, co by opatřovalo dětem kus stravy a oděvu, dospělým pomoc aspoň v nemoci nebo v nejhorších chvílích nezaměstnanosti, pokud možno i práci nějakou, zkrátka, co by umenšovalo aspoň zlo a soucitem pomáhalo snášet, čemu by nebylo možno odpomoci.

Marek neodpovídal. Chodil zamyšlen stmělou světnicí, a Pavlovi se zdálo, že ani neposlouchá. Zmlknul stísněn.

Ale Teodor se vyrušil tichem a skoro udiven se zeptal: „Proč nevykládáte?"

„Zdá se, že neposloucháte."

„Opravdu? Ostatně možná, ale něco jsem přece zaslechl — o spolku — nerozumím tomu dobře. Nehněvejte se."

I vyprávěl znova, rozvinul thema soucitu, jež se mu zalíbilo, přidával podrobnosti, jak by chtěl městské slečny strhnouti v kruh činnosti — zde zvídavě sledoval každé hnutí jeho — jak by snad i starostova Heřma mohla s ostatními, jí že by se možná podařilo i otce pohnout k vydatnější pomoci.

Teodor pokyvoval hlavou a mlčel. Pavlovi bylo líto, že zapadají slova bez ozvuku, že se rozplývá všecko pro jakous neznámou náladu, pro náhodu, že nevčas začal.

Jako by ucítil, co se v něm děje, rozhovořil se pojednou Teodor tiše.

„Pro hledání a nalezení soucitu, pro zúrodnění duší, pro zasetí semene, jež někdy snad by mohlo vzejíti ve všech, pro to vše je váš plán dobrý, Pavle. Uskutečněte ho. Mnoho lidi nechť je účastno pomoci a pohledu v bídu. Ale nechtějte je míti spolkem, aby soucit nevyplýval z jiných pohnutek nežli z opravdových, semeno hřejících a zvlažujících. Jste dosti nadšen, abyste několik lidí združil."

„A víc myslíte, že bychom nedosáhli?" zarazil se. V tom byla

pro něho možnost uhájit návrh přede všemi, nebo se ho již napřed vzdát.

„Snad něčeho, nikdy ne dost — ale hlavně neorganisujte soucitu, cítění vůbec nechte vyrůstat volně a tiše, neboť v samotách vyzrají nejkrásnější plody. Organisujte vůli, chcete-li a můžete-li.“

To dobře řekl, musil souhlasit, ale zamrzelo ho, že se vyhýbá přímému hovoru o plánu. I zavyčítal mu: „Proč pochybujete dnes tak příliš?“

Teodor se opět odmlčel a stanul u okna zahleděn do tmy, jež naplnila již i světnici a dala jí rozplývavý charakter útulnosti, nevzrušující, nevyzývající, plný odevzdání.

Ztichli oba. Pavel tušil jeho teskný pohled, a ve smírném sblížení tmou zabylo mu ho líto, pro výčitku, jež se mu zdála tvrdá. Proč chce po něm, aby letěl jeho stezkami, jež si také dříve vyzlatil čímsi jiným? Proč jemu má za zlé, že je měkký, když jinak býti nemůže?

„Nehněvejte se,“ stíral ostří výtky, „jsem příliš prudký; chci vás míti hned u sebe. Je vlastně dobře, že pochybujete chvíli; jinak byste ani dobře neuvěřil.“

Neodpovídal, myslil na své věci, ale snad Pavlův tón ho přiměl, že se jal mysliti hlasitě.

„Víte, co mne bolí? Již dávno jsem nepocítil tísnivého neklidu, nespokojenosti se sebou a nemožnosti, abych se k životu, jenž mě míjí, připjal oddaně a radostně. Až dnes, včera a dnes, kdy jste mne strhli v proud. Byl jsem kdys aktivní do jisté míry, aspoň potud, že jsem probil sobě a všem svým cestu k životu, ale tím jsem se vyčerpal. Došel jsem v klidu maloměstské samoty toho, že jsem se mohl vypjat ze souvislosti, dívat se a sledovat, jak slunce a stíny hrají po hladině, pod níž místy hniloba ležela — místy čisté dno vzhlíželo vzhůru; mohl jsem trpět tím, že není vše zdrávo kol, ale mohl jsem mít i radost ze své bolesti, protože nežádala po mně, abych její příčinu ničil, nýbrž abych hledal aspoň některý její jasný odlesk; byly mně mily ty radosti, protože zúrodňovaly schopnost moji, abych i nejjemnější vedlejší záchvěv citový poznával, jenž jiným zůstává podvědomým, jako kdysi mně; radost poznání mi dávaly, i miloval jsem je a dával jim sebe cele a cele v plen. A včera, dnes? Strhli jste mne, abych šel v proud, ba proti proudu, a tak chápu najednou, že jsem také zodpověden za příští, že nesmím jen vidět, ale i odčiňovat. Nemám síly, za to příliš citu, jenž mi napovídá tajně, že jdu vstříc nezdarům, a viní mne současně, že budu jimi spoluvinen. Trpět jsem se naučil radostně, ale vinen býti cizí bolestí neumím. Jsem bolestivě neklidný z toho, co přijde, ač neznám jistoty. Vyšinuji se z kolejí, a bude mi třeba síly, abych si novou cestu probil; ale ze sil výbojných jsem se již vydal. Je mi teskno. Neorganisujte citu a lidí citových. Zlomí se vám v rukou.“

„Jaká skleslost, Teodore!“ přiblížil se k němu. „Věřím vám, ale nechci vás pochopiti tak, jak se podáváte dnes. Proč připouštíte

své vysílení, když jsem ho ve vás nikdy nepoznal? Proč činíte je základem nejen své bolesti, ale přímo ústupu od naší věci?"

„Snad právě proto, že je to poprvé věc, skutek, jenž nás čeká, kdežto jsme posud žili jen myšlenkám."

„Ah ne, ne," odmítal, „ani teď ještě nejsme u skutků, chceme jenom myslit zatím, ale myslit tak výbojně, tak do konce, jako vždy, toť přece jasno? A vás, což jsme vás chtěli postavit do boje? Ne, Teodore, vás milujeme jako výheň, v níž přepalujeme své plány, a tím byste pojednou nechtěl a nemohl být?

„Oh rád, Pavle, rád. Ale což, vidím-li více ve svém úkolu? A nemohu-li to od sebe oddisputovat? Nemohu-li ani za svou skleslost?"

Rozohňoval se. Prve mínil jen zkoumat půdu, ale teď ohrožen možností nezdaru pochopil, že se mu stává plán nezbytným, že ho provésti chce a musí, protože, jak se do něho vemlouval, tak s ním srůstal, a jak viděl Teodora ustupovat, cítil, že se mu ztrácí i pouhá vysněná možnost sblížení s Heřmou. Teď již neříkal „nesmysl", ale chtěl tomu vší silou, protože se rozohňoval.

„Vždyť nám berete chuť svým znechucením," útočil zjitřen, „podlamujete nás, ač jsme ještě nezačali. Ne, Teodore, to nikomu opakovati nesmíte, co jste řekl mně. Nikomu a nikdy! Nesmíte mluvit o stesku, o ústupu, musíte jít s námi, rozumíte? My vás v pole nepustíme, sami se budeme rvát, a vy se při nás osvěžíte."

„Jsem stár a sláb na vaše nadšení."

„I kdyby! Kdybyste nevěřil nejen v sebe, ale i v nás, musíte s námi. I za cenu nové bolesti. Však říkáte, že je máte rád. A připadá mi: prve jste pravil něco o tušení, že půjdete vstříc nezdaru. Odkud je máte? Jak chcete a můžete myslit, že budete vinen něčím, když chceme pracovat pro dobro? I když cíle nedosáhneme, ještě to není zlem; ale odkud máte tušení, že ho nedosáhneme?"

„Mám," přerušil tiše jeho vášnivý útok.

„Jak, odkud? To je nesmysl!" vybuchnul.

„Snad, ale snad i trochu rozumné úvahy pro mě svědčí," zas mírně opáčil.

„Povězte, ať ji zvážím a zničím. Zničím ji."

„Byl jsem u Bernáška. Deputace nepořídila, než že dostala slib starostův, že se bude uvažovat o nebezpečí. A slib byl jeho tvrdým úsměvem provázen."

„Co měl říci? Vždyť my nevíme také víc, abychom jinak odpověděli."

„Ale nesmějeme se aspoň, zdá se mi."

„Eh!"

„A byl jsem pak u Seilera, protože prý byl kdesi vyjednávat. Našel jsem tam Marchana."

„Dál?" dychtil netrpělivě.

„Nic. Zamlčeli se a přešli k všedním věcem. Nezvěděl jsem nic."

„Tak proč mi to říkáte? Proč neodpovídáte na otázku a odcházíte kamsi."

„Nedáte mi domluvit. Konečně adjunkt Šeda byl u Marchana."
„Co tam chtěl?"
„Nevím."
„Hle, nic nevíte, proč tedy svá tušení činíte skoro jistotou?"
„Protože Marchana znám."
„To je málo v našem případě. Proč podezírat?"
„A proč hájit, koho příliš dobře znám?"
„Jste vyšinut ze svých kolejí, opravdu," uškubnul se nevlídně. „Máte chápat, máte milovat, jak říkáte, — a nenávidíte zatím. Snad také pro tušení."

Teodor sebou trhl při posledních slovech, ale zase zklidněl hned.

„Vás chápu, Pavle, vás mám i za to rád. Jej také chápu, a mohl jsem ho mít rád jako typický zjev, ale od včerejška jste mne strhli v proud, a já se ocítám proti němu, ano, proti němu, neboť on půjde proti nám. Tu nelze mlčet z lásky, tu je nutno rvát se s ním; ne z nenávisti, jen z jasného vědomí — či nesmyslného tušení, jak vy říkáte, — a z nutnosti, aby se šlo k cíli."

„Všichni tak o něm mluvíte, jen já ne. Což jediný jsem slep či mizera?"

„To prvé, Pavle. Vidíte, jsme u toho, nuž, domluvme, snad na tom může záviset kus vaší příští práce. Mám z Marchana strach. Je tvrdý, je zlý a chladný, lstivý jako dravec. Známe se od mala. Víte, kolika lidem již vypil krev a život? Nejen zde, daleko široko stopuje všechny, kdo svojí krvi nerozumějí. Váš děd také trochu ucítil jeho spár, ale umřel dřív, než Marchan dospěl v hotového. A čeho se děsím u něho: vraždí nejraději zesláblého. Umí jej najít. Nechce se vydat nebezpečí zápasu, rád dobíjí jen, co hyne. Chladně. Teď — hle, slábne celá kolonie, mnoho je jich, a Marchan již byl u Seilera, poprvé, co vím. Nikdy ho dřív nehledal."

„Dost, dost," bránil se Pavel hořce. Těmi slovy byly ubíjeny jeho plány. „Z vás mluví zášť, ne pochopení. Vždyť uvážím-li, co by mohl urvat z umírajících, hladových, on, boháč a velmož městský?"

„Proč by je obcházel?"
„Nevím, bojím se jen."
„Mluvíte proti němu, protože vám — myslím — něco udělal kdysi."
„Jistě udělal, ale —"
„Jste proto příliš lidský pojednou v mých očích, příliš lidsky malý; škoda."

„Nechtěl jsem být nikdy jiný než prostě lidský," dodal trpně Teodor a umlkl. Ale Pavel posud nebyl vybouřen, posud cítil, že musí rozhodného něco říci, aby jeho pravda nezapadla.

„Všichni nenávidíte — já nehájím, jen vím, že není proti nám, byť nešel s námi; že snad půjde s námi, najdeme-li dobrou myšlenku. Mluvil jsem s ním dnes," dodal po pomlčce.

Teodor byl překvapen.

„Ano, dnes. A pozval jsem ho k vám, protože nadhodil, jak rád by přišel."

„Cože? sem?“ vzrušil se. „Ah, to je příliš! To je — co tu chce? Zde přece nenajde ničí stopu, aby — ne, to je nepochopitelno a nemožno. Co říkal?“

„Nic určitého. A vidíte, o mém plánu mluvil líp než vy.“

Zarazil se; pochopil, že vlastně falšuje poněkud. I umlkl.

Teodor ustoupil od okna v úplnou tmu. Pak pronesl unaveným, bolestivým tónem, jímž dnes začal zpassivnělý.

„Snad máte pravdu. Nač soudit napřed. Ať tedy přijde.“

A mávl rukou, aby skončil vše — —

Ani Pavel již nepromluvil. Byl nadobro zklamán, odstrčen od svých snů, a poprvé mu jich bylo líto.

Mlčeli, zabráni každý do svého stesku, jež si byly tak daleko, že se sblížit a vyrovnat nemohly.

Po chvíli vrzla vrata, nejisté kroky blížily se ke dveřím, ale přešly dál. I vstal Teodor, mechanicky škrtl sirkou, sáhl po lampě a Pavla požádal, aby otevřel. Věděl, že kdosi cizí, ale Marchana v těch krocích nečekal, proto se zamlklé ticho v něm nehnulo.

„Endlich,“ zabručel neznámý, vraceje se k světlému vchodu.

„Pan hrabě!“ podivil se Marek a spěchal ku dveřím.

Pavel nechápal hned, až když uviděl toho, jenž náhlým příjezdem pomáhal množit zajímavost doby. Nechápal však ani pak příčiny jeho příchodu, jenž mu nebyl příliš vhod.

Mladý hrabě stanul prostřed světnice, vysoký, poněkud otylý, s unavenou tváří, svraštělou v partii oční vyžitím, ale tvrdě a hrdě vypjatý, jako důstojník v civilu. Ohlédl se, přešel netečně Pavla, volně sňal cylindr a popotáhl mechanicky rukavici.

„Jako před pětadvacíti lety,“ poznamenal tenorovým ohebným hlasem, jenž zdál se příliš měkkým a zvučným z jeho úst a dodával slovům více vlídnosti než nehybná tvář.

Teodor se usmál a představoval Pavla.

„Měníme se teprve novými generacemi, a já jí nemám vedle sebe, proto zůstalo všecko při starém, kromě mne.“

„Opravdu, vás bych nepoznal,“ dodal hrabě týmž milým tónem, jenž v tváři nenašel ohlasu. „A skoro bych ani nevzpomněl, kdybyste dnes nebyl býval na zámku.“

„Na zámku?“ podivil se Pavel.

„Starý pán pro mě poslal,“ přikývnul Teodor.

„Mladý přichází sám. Starý pán by řekl, že se šlechta demokratisuje,“ usmál se křivě. „Ostatně účel máme asi stejný, že? Nebo protilehlý, pokud se nás týče, stejný jen pro vás.“

Teodor vzhlédl překvapen. Nebylo však na úvahy kdy, protože hrabě nevyčkal odpovědi a dodal usměvavým tónem, který zdál se nepřipouštět jakékoliv vedlejší možnosti. „Jsem tu den, a je mi nudno. Za týden bych umřel. Starý pán nemluví, s panem ředitelem nemluvím já, a park i zámek zůstal jako před lety; nová generace jim také schází. Neměl bych chuti obstarávat její úlohu, a nehodím se k tomu ani, nemyslíte?“

„Jste o tom přesvědčen?“

„Tak pevně, že jsem proto přišel. Buďte také přesvědčen. Jedině koně by mě tu mohli zajímat dle dneška soudě,“ oživle prohodil hrabě. „Virgo, znáte ji? Bílá, ah, z té by byla krasavice, kdyby měla nad sebou říznější ruku. Lysý štolba je starý hlupák, pardon, řekněme, starý soused; nestačí pro koně jejího druhu. Ostatní ano, zejména vysoké vraníky starého pána dovede vychovávat, tak trochu těžkopádně, pro venkovskou krasojízdu. Starý pán vůbec klesl; byl svižnější, zdá se mi dle vzpomínek. Nemyslíte? Příliš dlouho žil s jediným člověkem. Rodokmen Virgo musím ještě zjistit. To jediné mě ještě udrží.“

I tvář mu zživěla tou poznámkou, jež zřejmě byla jedinou episodou, nechtěnou v jeho návštěvě, a hlas jeho stal se přímo krásným, lehce zvučnou nosností, takovým vemlouvavým a získávajícím, že si ho Pavel okamžitě představil ve scéně milostné, v níž zmizí vrásky pod zažhavěním očí, zmizí únava, a rysy nabudou krásnější plastiky; představil si i účin svůdného hlasu, když šeptá vášnivá slova, když rozlévá se lákavým zjednotvárněním a zase vybíhá k prudším akcentům.

„Apropos, nemáte mi úvod za zlé? Mohlo by se zdát, jako bych vás jen z nudy vyhledal. Víte, že tomu tak není — doufám, že mně chápete jako vždycky.“

„Ano, rozumím, myslím, zcela.“

„Jsem rád, děkuji vám. Zdá se mi, že čekáte společnost? Bylo by mi velmi vhod, ač-li mě pozvete. Nenudil bych se aspoň, opravdu, když již jsem proto přišel. Nebudete přec mluvit o baletu, o poslední parádě, pane — pan učitel, že?“ obrátil se k Pavlovi.

Ten se zamračil hned pro nelogický obrat z nudy k nudě, a teď postřehl hnutí v retních vráskách, jež mohlo být výsměchem.

„Dobře rozpoznáváte, pane,“ snažil se napodobit jeho netečnost, ale byl podrážděn.

Hrabě obrátil se zase k Teodorovi, nepohnuv ani brvou.

„Pětadvacet let jsme se tedy neviděli, pane Teodore, — dovolíte přec, abych zůstal při starém? Změnil-li jste se vy, jak teprv asi já! Ne, ne, nechci pražádného konstatování, vím, to já jen tak pro kontinuitu hovoru poznamenávám, než přijdou hosté. Nebudou, doufám, příliš demokratičtí, aby jim můj titul vadil. Byl bych ochoten vzdáti se ho pro dnešek, ovšem bez vědomí starého pána, jenž by protestoval a měl pro mě zítra řadu výčitek. Budu i více mlčet nežli posud; zkrátka zůstanu.“

Teodor stál po všechen hovor a pozoroval jeho tvář i gesta, pozoroval spád hlasu i jeho zajímavý kontrast s lícemi. Vzpružil se poněkud.

Pavel byl poštván nevšímavostí, s jakou mu dával znát, že je zbytečný.

„Co tu přišel hledat?“ zkoumal. „Něco nadhazuje, čeho nepronikl, ale proč právě dnes, proč všichni právě dnes, kdy chtěl jsem provésti svou? A jak lehce mluví! Umí přímo doznávat, nepřímo u-

deřit jako ve hře. Přinesl svůj salon, aby je omráčil? na jejich účet se pobavil?"

Hrabě ještě nedomluvil, Pavel nedomyslil, když vrata zaskřípěla, Vešel Sehnal a za ním hned Tonouš s páterem Kalinou. A jak by se byli umluvili, než se představili, vešel i starosta a Miluška, který se k němu připlichtil a nedal se odbýt. Marchan přehlédl přítomné po svém zvyku tvrdě, ale zjíhnul okamžitě, když spatřil hraběte; nečekaje Teodora, přiskočil a vítal jej do města jakous stereotypní frásí vítací, v níž proslovil zvlášť vyrovnaně, když prý mu nebylo přáno officielně tak učiniti, že je rád příležitosti.

Ulpěli na nich všichni. Pavlovi připadlo, že by v hraběti mohl snad hledat důvod Marchanova příchodu, ale ihned odmítnul, ač se mu zdálo, že je v nezvyklých úklonách a rozplihlém hlase více než pouhá devotnost k vrchnosti, již měl ke starému pánu již jako ustálenu.

Tonouš se hloupě usmíval, couvaje do svého kouta na lavici, a Miluška pozbyv na okamžik sebevědomého šviháctví, zabrebtal něco, že officielnost se jako dá viděti i v dnešním výběru místního crêmu, do čehož Sehnal jízlivě zabručel.

Hrabě se tvářil důstojně a nevypadl z chladu než jediným zvědavým pohledem po Sehnalovi.

Teodor čekal na konec. Podával židle, aby nemusil vyjít Marchanovi vstříc. Ten však sám k němu přistoupil s tváří ještě zvlídnělou, zda nemá za zlé samovolnému pozvání, a omlouval se Pavlem.

Teodor neodpověděl, jen hlavou pokynul, nedívaje se naň.

Tak nesourodé společnosti ještě u Marka nebylo. Také to bylo cítit v rozpačitém mlčení, jež musil hrabě přerušit, aby dal spojení.

„Promiňte, pánové, ale opravdu nejméně bych se byl nedál, že zde v Žitavě je tolik lidí, kteří se mohou sejíti k vážnému hovoru. Vy zde representujete něco jako klub, ne?"

„Ano, výborně, klub," přisvědčoval Miluška.

„Ale ne všichni!" zavrčel zlostně Sehnal.

Hrabě se po něm ohlédl.

„Vy, tuším, representujete opposici?"

„Dosti často, ale proti určitým lidem vždy."

„To není věcné."

„V jistém smyslu přece, protože určití lidé jsou tak mizerní, že není věci na světě, jež by se jich dotykem nestala mizernou."

„V tom nejsem znalcem," uhnul hrabě jeho tónu, vydrážděnému a hrozícímu něčím trapným.

Pavel nechápal Sehnala. Věděl sice, jak má starostu rád, ale tón jeho byl tak krajní, že předpokládal něco víc než osobní napětí. Byl hned v příchodu podivný, ale když vešel Marchan, zesínal na okamžik záštím.

I páter Kalina tušil spor a vmísil se domlouvavě.

„Račte rozumět, jasnosti: pan učitel je zásadní protivník na příklad můj a všech kněží, ale to je věc ještě nedořešená. Disputu-

jeme již dlouho, nemůžeme však přes jisté překážky, jež nejsou ani tak ve věci, jako v nás samých. Jsem příliš měkký proti němu. Ale víte, pane učiteli," obrátil se k Sehnalovi, „rozmýšlel jsem o včerejšku dlouho a dlouho, a došel jsem tam, že bych vám měl být vlastně vděčen za odpor. Je-li totiž v církvi, v nás, jak říkáte, příčina zkázy, pak je odpor dobrý, protože přispěje k očistě. To nám přece nebudete upírat, že nápravu poznaného zla chceme. A není-li příčiny, pak vaším odporem tím jasněji vysvitne naše pravda."

Sehnal mrzut a týmže určitým tónem odmítal Kalinovu epištolu.

„Vás se to netýkalo. Nač vykládáte staré věci? Já vám sice nevěřím, čímž všechno vaše povídání padá, ale to je nesmysl. Co s tím dnes? Zdá se, že dnes nelze kázat."

„Tak tak!" trpělivě poznamenal Kalina. „Netýkalo, ale dostal jsem zas."

Miluška vytrvale pozoroval hraběte. Viděl, že ho nemrzí přestřelka, proto se ihned vsunul, jak uměl nejseriosněji.

„Mýlíte se, pane učiteli, nás to jistě velmi zajímá, ač jsme neslyšeli začátku. Jestli snad z ohledu na nás — ostatně, já ve věcech náboženských mám své ustálené mínění; my všichni; buďte ubezpečen, že nic nepokazíte svým odporem na nás. Není-liž pravda, pane starosto."

Ten mlčel, Tonouš vyvaloval oči, hrabě se usmíval, Teodor neklidně poškuboval rukou a Sehnal se ušklíbl otevřeně.

„Není co kazit, ovšem."

Starosta se pohnul. Více pro tón, jímž byl vyzván, než pro obsah.

Pavel nemohl zadržet poznámku, jež mu připadla, sotva Joža ústa otevřel, protože jeho vtip očekával. „Ten trik je otřelý."

„Pavlušo, nebuď naivní, je tu příliš velká společnost. Nesmíš každou pravdu považovati za vtip."

Starosta se zlobně odvrátil, ale potlačil vztek, a nevida jiného, s kým by mohl začíti, oslovil Teodora.

„Myslil jsem, že jste mluvili o naší městské bídě včera, a přišel jsem, budete-li mít něco, z čeho by mohl být prospěch. Pan hrabě již odpustí, že ho bavíme nezáživně."

„Naprosto. Dnešek výborně posiluje mé úmysly."

„Směl bych se ptáti jaké?" odbočil starosta zcela od ostatních, aby se mohl vemlouvavě přiklonit k němu.

„Nechci tu zůstat."

„To je pro nás ovšem nevelmi lichotivé."

„Ale pochopitelné," přizvukoval ochotně Miluška, nedbaje, jak Sehnal v zadu jízlivě zavrčel.

Marchan netrpělivě přetřel koleno, jako by smítal cosi nepohodlného, a sesílil hlas, aby nemusil ustat přerušen.

„Ovšem pochopitelné. Jeho jasnost starý pan hrabě nemnoho mezi námi užije. Jakž jinak. Náš selský život, osamělost a krom toho i nepěkné spory s honitbou, pro něž jsem se již tolik nazlobil s měšťany."

Miluška se cítil dotčen narážkou i bránil se hned.

„Já také nesouhlasím, pokud se mé osoby týče, ale což sám způsobím? Věc je hotova, i přidávám se, abych — ostatní nemají dost smyslu, aby rozkoš tak aristokratickou dovedli chutnat. — Rád mám ve všem chik. Lov bez chiku není nic, soudím. Mám pravdu, jasnosti?“

„Ovšem, ovšem,“ usmíval se zdvořile, ohlížeje se více po Sehnalovi, jenž zase již švihnul ze svého zákoutí poznámku o včerejší hospůdce.

Miluška nereagoval. Poposedl radostí na krajíček židle a rozplýval se dál.

„Horuji pro eleganci, vidím v ní vyvýšení života, abych se tak vyjádřil. A proto je mi velmi líto, že nemáte v úmyslu setrvati mezi námi, jak jste ráčil říci. Ovšem, uznávám důvody, ale přece jen, ze sobeckosti snad, rád bych změnil vaše rozhodnutí. Co by to znamenalo pro nás, kdyby se zámek oživil! Všecko město by k němu vzhlíželo.“

Marchan jej musil násilně přerušit, aby nebyl odstrčen. Měl jej v podezření, že chce zavést nějaký „vysoký“ rozhovor na delší dobu.

„Posuzuji tu věc se stanoviska hospodářského, s vašeho, jasnosti.“

Hrabě naň upřeně pohlédl a zamračil se.

„Ano, chtěl jsem vlastně říci,“ strhnul se starosta, „že nám ovšem nejméně přísluší rozhodovat; tu je svrchované vaše přesvědčení, jemuž bychom měli vyjíti vstříc, kdyby na nás bylo.“

Byl spokojen se závěrem i s proměnou pohledu, jejž sledoval v každém záblesku a výrazu.

„Myslíte také tak?“ obrátil se hrabě neočekávaně k Teodorovi.

„Ve vašem případě ano, protože by bylo marno mysliti jinak,“ přisvědčil tiše a vážně.

„Děkuji vám. Řekněte to i starému pánovi,“ zdvihl se a podával mu obě ruce; „říkejte mi zase jen „pane Richarde“, není třeba tolik officielní škrobenosti mezi námi, zvlášť zde — u vás doma. Promiňte, pánové, že odcházím, nevyslechnuv hovorů, jež mne jistě zajímaly. Stav otcův mně, doufám, omluví.“

Odcházel provázen Teodorem, Miluškou i Marchanem.

Byli neočekávaným obratem překvapeni, i Sehnal, jenž skloněn jako stavěcí pes slídil v shrbených zádech Marchanových, co by mohl vyčíst ze záhadného příchodu, nesmyslných vět a všeho nesrozumitelného jednání. Neviděl nic než tvrdý býčí týl, čímž se rozdráždil v zuřivější ještě vztek. Dýchal nepokojně, hledě do země, aby se vyhnul nyní všem očím, jež mu byly protivny, jež chtěl vedle sebe snést jen proto, aby v ně mohl, udá-li se, vrhnout pošklebek.

Za okamžik byla jizba zase plna. Přišli mlčky, každý se svými myšlenkami, tak že všichni hledali něco mimo sebe; jen Tonouš seděl stále stejně udiven, a Miluška se chystal zpracovat své dojmy. Vrhl se na Sehnala nejprve.

„Vy jste se zachoval, všecka čest! Pan hrabě přijde mezi nás, a vy — inu, škoda, že jste učitel.“

„A vy kupec. Prodáváte řeči, o které nikdo nestojí.“

„Ale lepší přece již jsou. To dovedu posoudit. Vám schází jemnost a noblessa, s jakou věděl hrabě všem vyjít vstříc, a všecko přece dobře posoudil. Třeba jen jeho úsměv, když mi řekl „ovšem, ovšem“. Ten pověděl víc než dlouhá řeč.“

„Zvlášť vaše.“

„To je nevkusné,“ otřásl se Pavel.

„Vidíte?“ pospíšil si Miluška. „I pan Dvořák vám to řekne. Toto je nevkusné, ale co jste říkal prve, to bylo při nejmenším — no, škoda slova, je nehezké.“

„A stálo by soud. Ostatně, vás ne, bylo by mi vás líto, komika, jenž by se stal komickým.“

Miluška převracel okamžik větu, ale nemoha jí hned přijít na chuť, obrátil se na Teodora.

„Podívejte se, jak je to hezké, když takový pán je laskavý. To bylo přece podivuhodné a pro vás lichotivé, ne? „Pane Richarde.“ A jak to, že jste tak spolu známi? Před lety jsem nepozoroval, a pamatuji se dobře na něho. Třeba jak trefoval kaštany do zámeckých oken. To nevíte? Ale to vám bylo obrovské, ohromné. Byl jsem kluk, on velký student; no, kdež pak, vždyť jsme hezky od sebe. Nevím jak, možná, že s dvorskými děcky jsem si hrál v parku, a najednou přijde mladý pán, — jak se mu tenkrát říkalo. Měli jsme hromádku kaštanů a házeli do kmene, který líp. Chvilku se dívá a potom povídá: „To je toho, ale každou ránu jinam, to je těžší. Vidíte, takhle.“ A chytí hrst, namíří prvním — a tabulka zařinčela v okně nad terrassou; druhým do vedlejšího a dál; tak se mu to zalíbilo, že nezůstalo jediné zdrávo. „Trefil bys to?“ povídá mi a jde. Koukal jsem vyjeven. To se ví, líbilo se mi to, také bych byl zkusil, ale kdež pak! Jen odešel, přilítl zahradník, a to jsme hnali ven. Škoda, měl jsem mu to připomnět.“

„To musilo být hezké!“ řehtal se Tonouš srdečně, „okna vytloukat. Kdybych tak já mamince, oh,“ a smál se srdečně dál. Ulehčilo se mu po podivných řečech. Ale dosmál se, a bylo ticho, i Miluška zmlknul, když nikdo se k Tonoušovi nepřidal.

„Dle všeho se zdá, že mnoho nového nezvím o tom, proč jsem přišel,“ prohodil Marchan, stíraje opět něco netrpělivě s kolena.

„Zajímalo by tě opravdu o tom hovořit?“ zeptal se tiše Teodor nehledě naň.

„Přirozeně, vždyť jsem starostou.“

Teodor pokrčil rameny.

„Výborně!“ křikl k tomu nesourodě Sehnal.

Starosta smračen odkašlal.

„Vzpomínáš, myslím, nějaké starodávné hlouposti. Nemyslíš, že je to už dávno?“

„Vzpomínám, ovšem. Nezdálo se mi hloupostí, ale umím zapomínat, když věřím.“

„Tu zas já řeknu výborně,“ připojil se velebníček.

Marchan zvlídněl skoro jako prve, když se nahýbal k hraběti.

„Jsou jakési staré věci mezi námi. Kdož by jich neměl konečně. Ale jsem rád, že bys mohl zapomenout, jako já již dávno. Nemohli bychom žít po staru i vycházet?“

Teodor unaveně naň vzhlédl, ale neodpověděl. Kalina místo něho zahoroval: „Výborně, pane starosto. Zapomínat křivd je třeba a umět obnovit přátelství. Život je bez něho chud.“

„Sentimentálnost,“ zasyčel Sehnal. „Tu není na místě, pane Marku, tu jistě ne. Vždycky vám ji vyčítám, ale to vám pravím, že zabijete věc, jestli se poddáte, protože věřím, že zhyne všecko, čeho se jisté ruce dotknou. Vy to víte.“

Konce Marchan nesnesl. Odhodil židli a stoupaje hřmotně proti němu, zuřivě ztlumil hlas.

„Koho tím myslíte?“

„Nevím, možná někoho z nás,“ jízlivě pokročil vpřed i on, tak že stanuli skoro těsně u sebe.

Ale náhle v nejvyšším napětí zlomil se Sehnalův pohled, rozběhlo se mu lícemi něco jako rozpaky či nerozhodnost, a on ucouvl. Rozhlédl se po ostatních. Mnoho očí se naň upíralo v tu chvíli. Stud vehnal mu do tváře krev. Chtěl znovu vpřed, ale místo toho ustoupil ještě o krok a zoufale zazmítal rukama, vyrážeje namáhavě slova pozbyvší útočné síly.

„Jděte již. Bůh ví, proč jste se sem vetřel zrovna dnes. Jděte, nepatříte sem!“

Marchan mlčky supěl, svíraje pěsti. Všichni k němu přistupovali.

Teodor znaven dotkl se ruky Sehnalovy.

„To jste neměl dělat. Je u mne. Nu, odpusť, bude lépe, když se rozejdeme dnes. Není klidu k úvaze. Přijď jindy, chceš-li. Jsem opravdu unaven.“

„Pojďme,“ vybízel páter Kalina, ustrašen výbuchem. „S bohem.“

Vycházel první s Tonoušem. Starosta ochladl v obvyklý tvrdý výraz a nepromluviv slova k Sehnalovi, podával ruku Teodorovi, jenž ji přijal.

Pak obrátil se k Pavlovi: „Navštívil byste nás zítra večer na číšku čaje?“

Pavel přisvědčil, s radostí i vztekem.

A Sehnal teprve mnohem později se řezavě zasmál. Zdálo se, že to nepatřilo konci.

* * *

Marchan nebyl snivý ani poetický. Rozpřádat jakési fantasie nemiloval, ale přes to událo se i jemu někdy zamyslit se pestřeji, jaksi vedle čistě mathematicky vytčené cesty; to myslil-li na ženy, ne ovšem na ony snadno získatelné, anebo na plán bezpodmínečně svůdný, hmotně svůdný. Provázel to vždy slovy; nedovedl po tak nezvyklých cestách chodit jistě, proto tedy. A že to věděl, zanášel takové chvíle do horních pyšných komnat, na rynk hledících, kde se od rozluky s nebožkou jinak nestavil.

Tak bylo i po návštěvě u Teodora.

Vyšel, odplivl a tím byl skoro hotov se Sehnalem; nezřetelná vrčivá nadávka, která za chvíli následovala za slinou, mohla platit již i jinému. Miluškovi neodpovídal a odtrhl se od něho co nejrychleji. Dost ho mrzelo, že musil několik svých vět říci před ním, živou kronikou žitavskou. Nebyly sice jasny, ale přece dalo se z nich dohadovat, což bylo pro sousedy naprosto zbytečno, pro ty, kterých nemohl potřebovat. Ale upokojil se, když pomyslil na zítřek, po němž beztoho všecko město, aspoň rynkům nejbližší, zví až dost a bude jako kvasem prolito. O den dřív či později, myslil, všecko jedno konečně. Chvilku si s tím beztoho nebudou rady vědět.

Tak stanul doma a zadíval se z okna v tmu na náměstí. Že za ním v pokoji bylo temno, rozeznával klikatou čáru střech a komínů a domýšlel se z ní živých i neživých, kdo byli s nimi spojeni. Znal je ostatně tak dobře, že by byl rozeznal, i kdyby nebylo šeřejšího nebe, vždyť viděl i sousedy v levo i v pravo, cítil kol sebe i zazší v ulicích. Nebylo mu ani třeba dívat se. Ale přece měl zvláštní pocit rozkošného chvění v nervech, když rozeznal světlá okna v hospodě, na radnici a v zámku. Ty dva domy objímaly celou jednu stranu rynku; když se jim díval vstříc, objímaly rynk celý, celý. Tam v levo byl on pánem, tam měl záložnu a poddaný výbor. A v pravo, oh, jak si tam stál zámek široko rozkřídlen, vyštíraje ramena k městu. Kdyby chtěl, vše by mohl jimi obejmout, vše strhnout pod sebe, jen kdyby chtěl!

„Co jsem já tu proti němu," myslil již nahlas. „Mám sice sítě rozestřeny daleko, a stojíme nad nimi dva, ale trhají se ještě a berou jen malou havěť. Z té se tloustne pomalu. Tam odtud kdybych vládl, jako starý pán, oh, silnější bych byl než on, protože stojím i tu i jinde, a umím, chci, ne, já prostě musím, musím, protože všecko je nic, nic, nic, jen já jsem, abych byl nade vším, abych měl a mohl. Musím. Proto se i na tebe dívám, zámečku, jen proto. Ty se nepoddáváš síle, na tebe jsme slabí, ale koupit, vylstít by tě bylo možno."

„Možno by bylo," opakoval si s chtivostí vilně silnou. I ruce chtěl rozepnouti jako zámek svá křídla, ale spustil je, sotva se pohnuly.

„Dosud tam leží starý," doplnil to. „Ale nebude dlouho, umře. A mladý, hm, nezůstane, to je jako jisto. Jen aby tu nenechal svoje tlapy ležet. Velcí daleko dosáhnou, proklatí. Hýří si po světě, a tu obcházej jeho paty, uhýbej a vztekej se, kdykoli ti neuhnou. Mohlo by se státi všecko. Vlastní režie nebo pronájem, jemu je asi obojí stejno. Hlavní jsou peníze, hehe. Opravdu by nebylo mnoho potřebí, aby se rozhodl pro druhé, a to jsem já."

„Tak z nenadání jsem to já. Nenapadlo mi. Až Šeda přišel a poradil. Co pak asi za to chce? Hm, i sám má ovšem důvody, protože mu Josífek nechce přát, pravda; ba i kdyby Josífek uhnul, on správcem nebude, jiného by dostal nad sebe. Nu, ale i u mne jím nebude, to přece ví. Hlupák není. Leda by snad — pro Heřmu pozbýval. Díval se po ní. Ochochocho, nedá se upřít, stála by za zhloupnutí. Čert ví, jak jsem mohl mít tak krásnou dceru, tak krásnou,

až škoda, že je má. Heřma, nu ano, pro ni by bylo možno. A co mně po tom? Zdá se mi, že v takých věcech je chytrá; to by měla jen po mně. Za tebou, adjunktíku, myslím, nepůjde. Ani teď ne, natož pak, kdyby se stala paní tam; výš by šla. Sám hrabě, eh, k čertu, neškodilo by mu ji ukázat, tak prostě ukázat. Co by se mohlo stát? Jsou oba chytří, oba rozumějí, zdá se, okolnostem, ochoch. Promluvím s ní. Je rozumná dcera. Stačí na oba, na všecky, i na to, aby si pohrála s jinými, kteří, — k čertu s nimi, i takovou havětí je nutno se obírat a počítat. Ještě že Heřma je tak krásná a tak chytrá. Ona pochopí, ba jí snad bude i vhod.

„A Marek je s nimi. Živá mrtvola. Už jsem dávno naň zapomněl, a tu najednou. Tak se mstí chyba. Nu, nemohl jsem předvídat, pravda, ale nestálo tenkrát pár všivých zlatek za to, abych se tak rozcházel. Kdyby se byl tak houževnatě nerval, možná, bych i byl nezdivočel, ale tak, nepoddat se, vyrvat se prostě, to se těžko snáší; fi, škoda. Teď jsem ho mohl mít i s ufňukanou filosofií a s vlivem při sobě. Že tak může na silné lidi působit. Hrabata přece nejsou z měkkých. Inu, hnijí, hnijí, to je to. Vyhledám ho ještě, upřímně mu to rozložím, pokud může chápat. Plakal bych třeba, ale zná mě příliš dobře, raději tedy upřímně. Což se člověk za léta nemůže změnit a polepšit? Ochochocho. Polepším se. A pak, vždyť přece uzná, že nebudu-li já, bude možná ještě horší, nějaký žid. To obojí ho musí pohnout. Musí. Potřebuji ho. Zhloupl-li jen trochu stářím, bylo by možno u něho i dvě mouchy jednou ranou. Myslil jsem napřed na Lhotu, a on se svými rebelanty je s to, aby — ať tak či onak, nepustím jí už, krásná a laciná fabrika tam odtud může vyrůst. Bude tam hlad, to je jisto, jako že hrabě pojde. A hlad je bestie, nutí i kámen hrýzt. Zahryznou, jen když jim jej podám, a ještě budou vděčni. Ovšem, bestie se někdy bouří, ale s tím je nutno počítat; jen kdyby mi ji nebouřili předčasně a přespříliš. Tak nějak navázat oba konečky, kdyby se podařilo. Dvořáka přidržíme, přidržíme. Možná, i pomůže. Dnes bylo jeho ruku cítit, a ještě nevěděl. Zítra, hm. Stavil jsem se již u niťařky, to na jedné, zítřejší večírek na druhé straně, ochoch, Heřma je chytrá, přivážeme ho.“

„Tak nějak jsem to původně myslil; protože je nutno bestii držet zkrátka a přece nenápadně, přinutíme hladové za vodou nějakým soustem, aby vstrčili hlavu do chomoutu nad všecky chomouty, nepřímo do našeho. Ať poslouchají Pána Boha; ten káže trpět a poslouchat. A na faře nejsou špatní kněží; možno s nimi jít, mají porozumění. František je dobrák poslušný, farář moudrý, a Rudolfek silný; i vládnout chce. Něco ze mne jako by měl, i pokud se týká toho druhého, hehe. Nu, dáme mu vládu nad hlavami, ať si ji má, když mě ponechá jejich ruce. Dám mu třeba i stovku pro chudé, ať přisbírá i jinde něco a zřídí pro ně spolek místo těch buřičů. Hlad a Pán Bůh — bylo by zle, aby nešli za ním. Půjdou a necítí již tak silno mou ruku. Pán Bůh je mocný. Sám císař pán to uznává, a to je nejlepší znamení.“

„Tam se už nějak udržíme, zvlášť podaří-li se nějak nitky navázat, a tu? Ach, to je horší, to ani s Markem není jisto, protože neznám půdy; ještě jsem ani špičkou na ní nestanul, neopřel se, abych se uchytil; ale půjde vše. Musí jít. Podniknu vše. I několik měšťánků si koupím, abych měl pro všecky případy zálohu za sebou proti závistníkům, neboť hladovci jsou bestie, ale ti, co se nemohou přejíst, jsou nepřejní; a závist hubených je horší než revoluce. Hrabátka pak jsou jako jankovitý kůň. Hladce jim musí jít všecko; jak začne někde váznout, skřípat, vzpříčí se — a čert je pak drž. Nu, známe konečně politiku; mnoho se slibuje, málo se dává; ale pokud se dává, hlupák vždycky věří celým slibům. Zítra je nakrmím a zlaté prasátko ukážu — že by mi nenaběhli? Půjde vše, je-li pravda, co Šeda tvrdí, že se mladý získat dá.“

„A půjde-li, pak jsem já tam, kde je dnes ještě starý pán. Pak já budu v zámku, ale i tu a na radnici a na Lhotě; budu všude a sám, a rynk bude můj, Žitava bude má, i všecko, co je v ní. Všecko i s Řehačkou.“

Marchan se hlasitě rozchechtal. Dlouho se labužně potřásal, hladě si ruce. Myšlenka na Řehačku nepotřebovala, zdálo se, slov; a věru, v smíchu bylo cítit, kam až otřes nervů „myšlenečku“ roznáší; nebyla Řehačka jediná, jíž se dotkla, přelétla jich víc a nestanula ani před mladšími, jež mohou někdy dorůst do hranic žádostivosti; zevšeobecněla jaksi. Odešel od okna, a jak pocházel po kyprém koberci, bezděky si přichválil ženiny choutky někdejší. Takový koberec se právě hodí k takovým myšlenkám. Zálibně se do něho bořil a prohazoval do kroku tu i tam slovo. Týkalo se teď Řeháka, který „hlupák, také pomáhá navazovat nitky, ač je chce vlastně trhat. Na zámku, hle, bez něho bůh ví, jak dlouho ještě mohlo trvat, a tak urychlil, i sám možná uvázne na čas v arestě. Nestřelil, což je škoda, protože by byl zmizel na léta, ale ostatně, i měsíce stačí.“

Chodil a snil nepoetický Marchan. A když končil, skoro mu krev rychleji tepala, ba i chochot jeho zněl rychleji než jindy a zacházel o tón výš. —

Nebyl Marchan sám tak nezvykle pohnut.

Miluška za půl dne rozesel tolik hořčičného semínka, že rychle vzrostlé lidské domněnky zastínily Žitavu jak prales. Všecka vedlejší zvědavost uhnula na čas této nové. I zájem o hraběte. A to byli lidé přímo neúčastní. Jakž teprve ti, kdo viděli a slyšeli a byli zasaženi tak či tak.

Nejprudčeji uchycen byl Pavel.

Bylo mu jako v dravém víru, jehož úchvat hrůzou naplňuje a zas rozkoší; jenž letí, že pro závrať nevidíš okolí, nerozeznáváš cíle, ale tušíš zjitřeně obojí, po obém ruce vzpínáš a obojímu se bráníš současně.

Pokud letěl, toužil po jediném nejsilněji: aby byl sám, a nikdo aby ho nerušil a nepřidával mu dráždícího nepokoje. Než nebylo mu souzeno, ba naopak, jako by se byli spikli proti němu. A všichni,

kdo přicházeli, byli z tábora, který byl proti cíli, k němuž byl on nesen, po němž trochu toužil, o němž měl trochu podezřelá tušení. Tušením se bál dát určitou formu, přál si, aby jich nebylo, ovšem ani důvodů pro ně; a ti všichni důvody snášeli, přinášeli slova a pohledy zaujaté, neb aspoň vzpomínku na chvíle jiných sklonů, jiných plánů a hovorů.

První byl Karel Rechner, který sic ničeho netušil, ale již tím, že byl příčinou jeho čtvrtečního horování o čistotě a výšinách, stal se mu nepříjemným vykřičníkem. I mlčel nevlídně. Ale Karel nedbal; bylť po dva dny zavřen, dalek lidí a v příliš intensivních hovorech se sebou; a tak mluvil a mluvil, až se napětí v něm vyrovnalo a přeneslo na Pavla.

„Víš ještě, co jsme vykládali ve čtvrtek?“ začal. „Roznítils mne. Byl jsi tak horoucí a opravdový, tak, tak víš, neumím to říci, ale — nu, nesměj se, — rozechvěl jsem se touhou po něčem podobném; „po tobě“, jsem si říkal. Víš, jsem naivní hlupák, jak jste někdy důvěrně přesvědčeni; ale mám přece v sobě něco, co schovávám; směji se tomu, abych utajil. Hrám jako zloděj hazardní smělost, právě když jste nejblíže mému pokladu. Směji se, ale je mi líto sebe sama. Jenže nemám dost síly, abych se spohlavčil a vás také, a abych začal jinou. Hlupák jsem — nebo třeba dobrák, abych si tak příliš nekřivdil.

„Když jsme potom na cestě jaksi ochladli, šel jsem domů. Hlava mi hořela; utíkal jsem chvílemi. Jako tchoř jsem proklouzl chodbou, aby mne neslyšeli, sám jsem si zatopil, zastřel okno — a najednou mi bylo ve světnici jako v klícce. Sedl jsem ke kamnům, díval se do žhavých okýnek, jak se v nich mění plápoly, poslouchal jsem, jak hučí v komíně, až se kamna chvějí, schoulil jsem se, abych se prohřál svým vnitřním teplem. — Nač ti to povídám. Znáš to asi líp, a je celkem vedlejší. Pracuji, to jsem chtěl vlastně povědět. Pracuji.

„A daří se mi,“ vskočil radostí. „Jak jsem se tak díval do ohně, náhle se ti mi rozrojily v hlavě tóny, melodie, i sedl jsem k pianu a hrál a hrál. Přestal jsem, až mi ruce klesly únavou; ale bylo mi při tom šťastno. Kol tma, ale mně bylo jasno, jako bych se díval na bílou stránku, na níž se hemží noty v linkách spjatých dlouhou, dlouhou čarou. Partituru jsem viděl před sebou. Partituru velkou, tlustou — operní.

Napiš mi libretto, Pavle! Co ti to udělá? Látky máš dost a dost; vezmi třeba nás, nebo městečko, nebo ještě raději něco velkolepého, historicky vlasteneckého, cokoliv. Budeš v týdnu hotov, jsem přesvědčen, protože umíš pracovat, a já — věř, kdybych byl měl podklad, byl bych načrtl prvé jednání celé v těch dvou dnech. Žil jsem jako v horečce. Co jsem dělal ve škole, ví bůh; já vím jen, co jsem dělal doma. Dlouho do noci, pořád, i ve snách jsem hrál — ba víc, poslouchal krásným harmoniím, jež se mi samy rozvíjely. Mám v hlavě svou operu. Jen to libretto, Pavlušo, prosím tě.“

No, neseď tak morousovitě. Proč nemluvíš? Mně je — chtěl bych svět objímat. Tak ani tobě nebylo tenkrát. A mám ti plný skicák náčrtů. Některé provedené skoro do poslední čárečky! Pavle! Chápeš to?

Ach, Bože, jaký jsi dnes nechutný. Slib mi libretto. Přišel jsem jen pro ně, jinak bych se byl nehnul.

Což nevěříš? Myslíš, že dcerka z hospody? Ne, ne, brachu. Když se odhodlám, odhodlám se cele. Nechal jsem jí, nechodím tam, obědvám doma, večeřím doma. Na rok jsem to hned ujednal, ne na měsíc, abych nemohl změnit. Ještě nevěříš?

Tedy to libretto, Pavle, abych mohl jít, protože nechci tu zmařit den, musím domů; čekají už rozehřátá kamna, lampa nad papírem, piano otevřené. Napíšeš?"

Přikývl, aby se ho zbavil. Co mu bylo po jeho štěstí, po jeho práci, budoucnosti? Bylo to vše nadšené a čisté, a to mu bylo v té chvíli do duše odporno, protože se v něm rodila žárlivost na tyto vlastnosti, bezděká a snad bezdůvodná, ale přece přikývl, aby již šel.

Karel zmizel, ale pohnul tichými vodami jeho nitra, že jen násilím se donutil, aby nepohlédl, co se ze dna zvedlo, dosud jen pociťováno a neznámo. A hle, za krátko vešla Ema. Byla nad obyčej vážná. Obcházela pokoj, potahovala a rovnala knihy v knihovně, ohlédla se občas po něm, jak sedí a nehýbá se, jen rozladěně stahuje vrásky. Mluvila jako Karel, vědouc, že nedostane odpovědi, ale nemohouc potlačiti mateřské starostlivosti.

„Víte, pane učiteli, s vámi to není zrovna tak v pořádku jako s Vášou. S Vášou je to divná, zlá věc. Chtěla jsem po čtvrtečním dopise k vám, protože div jsem si nezoufala, ale pak večer u Marka jsem pochopila, že jsou i větší záhady a bolesti. Nepřišla jsem, ale dnes se nejedná o mne, nýbrž o vás. Musila jsem mnoho, mnoho myslit o vás — ani si nezasloužíte. Vy muži jste vůbec podivní. No ano; nemyslete si, že když je mi skoro šestnáct, že vás neznám. Podivní jste, a nejvíce již v poměru k nám ženám. Počkejte, počkejte (nebránil se, ale ona se naň nedívala a byla přesvědčena, že ji chce nějakým svým záludem zastavit a zmást) — nemusíte se nic ošívat. My dva ovšem se máme k sobě jako lidé, protože víme svoje (zarděla se, když to uslyšela, a posouvla se honem ke skleníku za jeho záda, ale tam se cítila již docela bezpečna, i obrátila se dokonce k němu v další řeči.) Ale jako se vy zajímáte o nás, tak já zas o vás, a to je, co myslím. To se mi — ne to, ale — nelíbí se mi, že jdete k starostovi dnes, protože tam jdete jen pro ni. Ano, jen pro ni, říkejte si, co chcete."

Pavel opravdu byl dotčen. Cítil jistou oprávněnost toho slova a netroufal si to přiznat tak otevřeně; za to byl dotčen, že popřela jakýkoliv jiný důvod, ač přece byl, byl!

„Kdyby vás byla hodna, nedivila bych se, ale není. Je starostova, je bohačka, je krásná — ale to přece nemůže pro vás něco znamenat? A co je víc? Jen pyšná je na to všecko, a podle toho

se chová. Nosí hlavu vysoko, někdy se jí až tu pod bradou shrne vráska u krku, jak se vypne. Mně po tom nic není, ale pro vás si toho všímám. Máte ji tak rád, až příliš — ona vás ne. Ne, ne, ne! to já poznám. To já vás mám desetkrát radši. (Zase se zarděla až po hrdlo, jak že takovou nešikovnou větu mohla říci. Tuze horlivě ji pak objasňovala a vysvětlovala.) Rozumíte mi přece, vždyť se příliš známe; myslím jen tak, víte, jak bych řekla, skoro kamarádsky, kdybyste nebyl tak trochu můj pan učitel, ale však vy rozumíte. Já jen tak, abych přirovnala, bez ohledu na Vášu a všecky okolnosti. Mám o vás strach, protože — ano příliš ji máte rád a vydáváte se jí na milost. Předevčírem jste byl s ní, včera jste s ní byl, a jste vždycky tak šťasten potom, že je mi vás až líto. Nevím, jak se tak můžete — a všickni jste stejní."

Umlkla a shlédla naň z profilu. Teď jí ho bylo líto, ne pro Heřmu, ale že mu to tak tvrdě řekla. Co však měla dělat, když to pocítila, až bylo řečeno, a říci to musila, musila, protože ji příliš hnětlo, že ji má tak rád; a ovšem i že pro ni tolik může vytrpět. Líto jí ho bylo. Obešla zase ke knihovně a čekala. Kdyby byl slovíčko promluvil, byla by mu slevila, možná, i odprosila za něco; ale on tvrdohlavec ani brvou nehnul.

Nehnul, ač byl rozjitřen do hlubin. Pro kvas v sobě nepostřehl Eminých rozpaků, roztomilých někdy pro dospělou vážnost a tvrdost, podivně disharmonující s dětinnými ještě lícemi, v nichž jedině oko dovedlo se slovům přizpůsobit. Mlčel a hryzl se v sobě, čekaje netrpělivě, až odejde, aby mohl propuknout. Chtěl tak, aby výbuchem mohl omámit mysl.

Viděla na něm jen chlad a myslila, že se urazil, že ji přezírá, že prostě odmítá, aby směla o něm tak myslit, a zalitovala, že se nepřemohla a nemlčela. Bylo by snad i tak dobře bývalo, vždyť vše se přetváří časem, a takto, kdož ví, nebude-li přerušeno jejich přátelství, místo toho, co chtěla. A než to — ať si raději chodí za Heřmou den co den, ať ji má rád jakkoliv, však až bude trpět, byla by ho utěšila. Ale jak mu to říci? Takový je — tvrdohlavý — a nerozumný, nepozná, to že ona z mladé hlouposti jenom.

Slzy se jí vedraly do očí, ale vnutila je zpět. Rozlily se pod víčky, zamhlily pohled, ale nepřetekly. Čekala ještě, ještě mu přešla ke stolu a přeložila péro, ale pak již toho nesnesla. Utekla a stanula až v prostřed schodů, aby schladila čelo na zdi a osušila oči, s nimiž se nemohla dole a na ulici ukázat.

A on vskočil, když dveře zapadly, a zaťal pěsti: „Proč? Proč!"

Proč že mu to přišli přitěžovat, proč jej rozrušují a namlouvají mu lži a pomluvy, všednosti svoje, po kterých mu dnes nic, pranic není. A všichni jsou proti němu, matka, přátelé a ví bůh, jistě i ti známí neznámí, kdo o něm vědí. Všichni jsou proti němu, ani jediný nechápe, že — —

Nedořekl, protože sám ještě nedomyslil. Ale nevzdal se nedůvěře, jež se sama v něm objevila, zakřiknul ji, ať že je cokoliv, on

a Heřma že mají právo na svůj život, celé a bezohledně využité, nezkrácené. Právo prostě!

V tom výkřiku pochopil, že všecky ostatní důvody jsou vedlejší, ten jediný že je pohnutkou a cílem, a zachvěl se.

Do té chvíle přišel Sehnal. V Pavlovi vybuchl hořký hněv; zuřivě zarazil ho na prahu.

„Co chceš? Jdeš mi kázat cosi, ale pravím ti, že je mi to lhostejno. Pokoj chci mít, svou cestu přese všecko. Jdi, nech mne. Nechci tě poslouchat. Jdi!"

Sehnal stál a pozoroval jej mlčky a zlobně. Odvrátil se k odchodu, ale ještě se schodů se vrátil. Oči byly jízlivy, rty strženy v bolestný pošklebek, slova krutá, když pravil: „Jdi si za ním, jdi. Co je mi po tobě a po všech? Ale jemu, svému milému Marchanovi vzkazuj, ode mne, ať se střeží, že jej —" Nedořekl. Stáli proti sobě nenávistní, vyzýváví. A Sehnal šel.

Pavel i ta slova zahodil. Ani ta v něm nevzbudila než odpor. Vrhl se zlostně na židli, upřel oči na dveře, jak se za ním zavřely, a myslil, kdo že ještě přijde, aby jej uštknul a otrávil, aby mu zničil život. Připadlo mu, jako by kol něho nasypávali náspy, stavěli zdi, ten tam, onen jinde; přicházejí noví a noví, nesou kámen se všech stran a výší hráz, že přestává již vidět krásné svoje obzory, jen nad sebou kdesi cítí kus modravého nebe. Ale i to černá a temní, a zůstávají pak již jen hradby, blíží se mu svou hmotnou tíží a dusí jej, ubíjejí. Byl to sen, ale příliš živý, tak že se musil napnout a opřít rdousivé tíži, musil proti ní pěstí i hlavou, aby probil zas obzorům cestu k sobě a sobě k nim. Ať padnou hradby, ať jej třeba i zraní, ale ať zhubí i ty, přes něž chce jít za svým životem.

Zarazil se. Všichni? Pocítil, že u zdi stojí matka. Jeho matička zlatá. Všichni jdou proti němu, jen ona stojí tiše stranou a bolestně přihlíží, jak on jde proti nim; neboť až padnou zdi, i ona pod nimi zahyne. Nemůže opustiti svého místa. Musí vypíti všecku hořkost, jíž nestačí proměnit v úlevné slzy.

Ona jediná mu nezavyčítala, ona jediná ještě nepřišla, aby zrazovala, bránila. Tam dole sedí se svou bolestí a dusí se jí, neboť potřebuje, aby vnitřní tíži aspoň vyžalovala, vyplakala, nemá-li pod ní klesnout.

Měl sáhnout na hradby, pobořit je, jít mimo ni ubitou k svým cílům?

A měl zůstat, vzdát se všeho?

Oh, bída, bída!

Byl znepokojen matkou více než ostatním. Aspoň ona kdyby ustoupila, cestu mu uvolnila, oh, jak by pak směle a vesele šel! Aspoň ona!

Přeběhl dolů, podíval se na ni, cosi zbytečně prohodil a odešel zase. — Jaké měkké rysy měla matička v šeru! Jaké oči dnes plné smutné dobroty! Nervosně sebou škubl, když si představil její slzy, její líce a její slova.

„Nepůjdu k ní," rozhodl se. „Uteku nějak, nebo zapru. Nač

bych ji roztrpčoval dřív než třeba? Vždy bude ještě dost brzo. Zapru. Nelze ji brutálně odmítnout jako Sehnala — a nemohu, nechci, protože chci opak, chci pro ni žít, pracovat, obětovat se třeba, jak ji mám rád.“

Ocitl se jako v bludišti. Ať šel tam či tam, východu nenacházel.

„Pro ni chci — ale i pro sebe. Což mohu dát za ni Heřmu? Ne, ne, musí být ještě třetí možnost, protože od toho neustoupím.“

„A zapru-li — co bude než dvojí bolest? Ze skutku i z nedůvěry. Tak jsme se sblížili důvěrně v posledních dobách, a měl bych první na tom poměru hřešit? Když vlastně ničeho nedosáhnu? Pozná to na mně, nebo mne pohřeší a snad ještě večer doslechne. Zcela jistě zví. Nesmysl je to. Budu mluvit přímo. Ostatně tu se nejedná vůbec o Marchana, nýbrž ah — jí to bude příliš stejno, o koho právě, ale půjdu k němu, to stačí. Proklatá nelogičnost. Eh, sám nejsem lepší. Což se sám sobě přiznám upřímně, hřeším-li na sobě, na ní a na věci nebo ne? Nemám chuti, což je vlastně také přiznání. Ale ne, nechci přece nic zlého. Chci pracovat — ale chci i lásku Heřminu, ji chci — — třeba za každou cenu. A co! Ať mamička teskní. Bude to chvíle, pak — ano, věnuji se jí, vrátím ji zase svému životu, a pak mi uvěří. Řeknu jí vše přímo, ona mi cestu sama otevře i ukáže.“

Ale nešel; stál nerozhodně u dveří.

Na svítilně zvenčí zarachotil žebř. Sluha rozsvěcoval. Do oken a na stěny padla světla, světnice zjasnila. Bylo mu to nepříjemno. Ve světle je třeba více rozhodnosti a určitosti.

„Snad mamička ještě nesvítí, to by tam bylo temněji,“ napadlo mu. A šel dolů. Také rozsvěcovala. Stála u pultu, nad ní se houpala lampa bez komínku, z ní se lehce utrhoval modrý plamen a znovu nasedal, pohazuje vše kol bizarně krásnými stíny. Volně dýchala na sklo, otírala je, pak nasadila, a plamen zklidněl, zežloutl, rozlil slabý svit až k němu, který se ztrácel v takých drobnostech, aby nemusil promluvit.

„Oh, má bído!“ vzdychl si.

Matka vzhlédla.

„Chceš něco?“

„Ne, co by. Tak jsem přišel za vámi.“

Usmála se a mlčky něco popravovala na pultě. Úsměv však jen lehce přelétnul, zmizel zase. Zašel jak podzimní slunko za mraky. Zdálo se mu to špatným znamením. Snad by lehčeji přenesla, myslil, — kdyby byla jasnější. Stále je taková podivná. To na nás na všecky dolehla tíž z ovzduší. Všichni jsme nesví, vydráždění.“

„Budeš doma?“ zeptala se po chvíli.

„Budu — totiž ještě chvíli,“ přibližoval se zdráhavě.

„K Teodorovi zase?“

„Ne, dnes ne. Ale bylo by třeba. Nedomluvili jsme ještě o bídě lhotské.“

Podivila se, o čem že to mluví, čemu to chtějí odpomáhat.

„Nejsme sami. Víc lidí se stará, i obec.“

„Tak, tak,“ pokývala hlavou.

Nevěděl, co to znamená, ale nechtěl se již spustit cesty, na niž vešel.

„Dnes zase bude jednáno.“

„Kde?“

„U starosty.“

„U Marchana?“ zachmuřila se. „To nebude vážné, anebo — anebo je antikristu posud málo zla, že chystá ještě větší.“

„Jak to myslíte, mamičko?“

„Čeho se Marchan tkne, je prokleto,“ těžce hovořila. „On zabíjí, on ničí. Je božím nástrojem; ještě nepřišel čas, aby byl odhozen nepotřebný.“

„Jak jste zaujata proti němu. — Což, jestli chce pomoci? Je starostou přece.“

„Vždy napřed Marchanem.“

„Myslím —“

„Neznáš ho.“

„Říkal, že hledá pomoc.“

„Ty jsi s ním mluvil?“

Zachvěly se jí rty i líce.

„Couvni!“ připadlo mu, ale jen připadlo. Byl již tak daleko, večer se již blížil, a s ním rostla netrpělivá touha. — Přisvědčil.

Slzy jí vystoupily, roztřásla se, zalapala po slovech.

„Půjdeš k němu — viď —“

„Musím.“

Lekl se sám toho slova, jak rychle vyrazilo. Matka ztrnula. Vrásky na čele zvedla, rty zaťala a třesoucí rukou bezmocně jaksi sáhla si na hrdlo. Zbledla. Myslil, že mdloba, ale její oči byly naň upřeny a víčka se chvěla. Zamrazilo ho. Přiskočil k ní, chopil ji za ruku, aby jí pohnul ze strnulosti, přivinul ji k sobě, laskal a mluvil k ní jako bez rozumu. Ano, bez rozumu. Mluvil o Marchanovi, co že je mu po něm, že nutno pro věc zapomínat člověka, ba hledat i zlého, má-li moc, jež může pomáhat.

Chtěla promluvit, ale jen zajiknutí jí přešlo přes rty. Rozslzel se. Jako znavena sklesla konečně na židli a propukla v pláč, ve vzlykavý, vším tělem škubající, jemuž sotva hruď stačuje. Hladil jí vlas, přiklekl, znovu mluvil, přísahal, volal — ale pláč, jako z hrází se provalivší proud, strhoval ji bez konce.

„Pa — Pavlušo —“ vzlykala, tisknouc mu hlavu, a nemohla jiného slova najít.

„Co dělat?“ rozhlédl se bezmocně.

Ve dveřích stálo jakési děcko. Bálo se dovnitř.

„Běž jinam,“ vystrčil je, vyskočil ven, přirazil okenici, dveře za sebou zamkl, pak zvedl matku a vedl ji nahoru. Uložil ji.

Tesklivě seděl u ní. Proč jenom říkal to proklaté slovo! Tak náhle! Hle, jak se posud chvěje!

„Tak přece, tak přece,“ šeptala občas, hledajíc ho pohledem.

Pak vždycky zaslzela a obrátila oči ke stropu, pohybujíc rty jako v modlitbě.

Usnula posléze, hluboce, jako po velké únavě.

Zachvěl se, jak tak na ni patřil, neboť touha v něm procitla sama sebou tak prudce, že až se lekl.

„Spí, tiše spí. Jdi!"

Neodbytná touha! Marně myslil, cože by bylo, kdyby procitla, marně si vnucoval další perspektivy. Touha stála u něho a lákala.

„Spí tak tiše," šeptal vstávaje.

Ještě se chtěl přemoci, usednout, ale touha jej posunovala o krok. Šel, otevřel skříň a chvěje se mrazem, chystal šat.

„Spí?" chodil se dívat na ni zatínaje zuby, aby nezadrkotaly a nevzbudily ji.

„Ano," vydechl naposledy a sáhl po klíce. Před domem postál, naslouchaje nahoru, pak jako zloděj se odplížil, povoluje již zcela zimnici, aby jej schvátila a roztřásla. Hlavu měl horkou, ruce ho zábly, a sotva kráčel, když docházel radnice a uviděl na proti sobě Marchanovo patro v celé šíři osvětleno. Podklesávaly mu nohy. Musil u kašny stanout, aby se vzchopil. Ohlédl se. Volno a temno bylo kol, větrná noc. Měl hradby za sebou, a vše. Překročil je, stál však posud mimo oba světy, v prázdnu, a mohl vybrat, zda v před či vrátit se. Vykročil v před, k své budoucnosti, jak mu připadlo, když se naposledy ohlédl v tmu, kde zůstalo město nízké, maličké a ubohé, ale milé jako vzpomínka. V pleskotu kašny mu jasně zazněly hlasy: „zrazuješ, zabíjíš". Chvěl se. Dům, v nějž vcházel, byl mu náhle odporný, ale návratu již nebylo. Šel.

Byli již všichni pohromadě. Slyšel jejich hovor na schodiště a do síně, kde nerozhodně postával. Rozeznával jednotlivé po hlase, ale většina asi byla zaujata horlivě talíři a sklenicemi, jejichž ruch silně proléval řeči. Pokrčil rameny nad tím a vkročil.

Obrátili se po něm, i viděl je všecky najednou tváří v tvář. V čele tučnou matronu, ženu dřevaře Marchana, jež patrně zastávala hostitelku, ale více jen dobrým příkladem než slovem a pohybem. Příliš dlouho trvalo, než se rozmyslila k slovu, i rozdílela služby tlustou krátkou rukou, ukazujíc sem a tam. Hostům pobízivě kývala a sama brala hodně, narovnávajíc se namáhavě po každé dávce. Hodila se k večeři, jež nebyla „trochou čaje", jak zval včera starosta, ale žírnou, bohatou venkovskou hostinou, po jaké mysl ulehne a zklidní a dlouho potřebuje alkoholové pobídky, než se těžkopádně rozejde.

Vedle ní seděli farští s jedné strany, páni radní s druhé, i Marchani se rozdělili v protějšek, tak že bylo vidět, jak pečlivě byl sestaven pořad, aby každému bylo dáno, což jeho jest. Na konci teprve byla mládež: adjunkt Šeda, jemuž dána za sousedku Heřma, aby nepocítil tíži posledních míst, vedle dřevaře pak tkvěla nehybná, bledá expeditorka. Vedle ní bylo místo prázdné, a na dolním konci seděl Miluška. Pozval ho starosta pro symmetrii i aby nebylo třinácti u stolu,

aby řeči se nenedostávalo, a konečně uzdálo se mu, že bude dobře, zví-li město nejen o jeho úmyslech, ale i o síle, jíž umí shrnout. Pavel pochopil, že se ocitá podivnou náhodou, nesourodý, v té společnosti, která ho vtíravě sleduje, aby se mohla ušklíbnout. Jakž jinak! Nebylo příkladu, aby se v Žitavě byl ocitl učitelský v tak důvěrném kruhu honoračním. Uklonil se všem společně a zaměřil k Marchance. Políbil jí dvorně ruku, čímž vzbudil zřejmě rozruch mezi hosty, ale ji si plně získal. Pokývala hlavou a ukazujícválečkem své ruky k prázdnému místu, vzmohla se na celou větu. Nedbal, že všichni umlkli a sledují jej, vložil v kousek té velkosvětskosti svůj odpor k nim; proň sešel ještě k starostovi i Heřmě, jež mu ruku podala, a naň se usmála a podruhé ještě, když stanul vedle expeditorky. Světnice v tom úsměvu zpřívětivěla poněkud, i slova dřevařova nezněla protivně, když si pochvaloval, to že je vidět šviháka, který tu měl býti první, aby ukázal, jak se s lidmi jedná.

A dřevař vstal, poklepal mu na rameno, svolával hned služky, sestavoval před ním mísy; piva naléval a pobízel, aby doháněl, že jsou daleko napřed, protože již myslili, že nepřijde. To vše přes expeditorku, jež uhýbala, hleděla nebýt. Marchan si všiml a dobromyslně ji těšil, teď že bude mít lepší sousedstvo, on že se naprosto vzdává nároků na ni a přidrží se zase své tlusté svátosti. Zaplavil stůl řečmi, za nichž se pomísily pohledy, navázaly opět rozmluvy a obrátila pozornost k talířům.

Pavel se ohlédl na expeditorku. Byla jako chorobna a dívala se upřeně do stolu. „Proč ji sem posadili?" napadlo mu. Zájmu as na věci mít nebude; tedy snad ji počítají jaksi k domu a k rodině? Nu, pak by musili vidět, že je jí tu těžko. Či jen jako doklad k němu, že mohou i lidé malí a zbyteční být účastni velkých věcí, aby on sám nebyl příliš nápadný? Nepromluvil na ni, myslil, že ji bude volněji, když jí dá osamět.

Podíval se po stolovnících. Jak byli spokojeni ve svém živlu! Stoly měly ještě starosvětskou šířku, takže mísy volně mohly putovat od souseda k sousedu a střetnout se po případě, aby rozkoš nadbytku z nich intensivněji přezářila na tváře. I baňaté džbány piva cítily se svobodny vedle lamp, jejichž žluté světlo překonávaly svými červenými odlesky. A nad ně nade všecky svítila líce pokrytá stále se obnovující vrstvou tučného potu. Ani jediný z těch nahoře nezdál se zvědav, co bude následovat; věděli asi, že nelze změnit pořádku věcí, a uznávali, že by bylo hříšno pro cosi budoucího pohrdnouti blízkým nebo nevzdat se mu cele. Vzdávali se tedy. Slova byla volná, těžká, mlaskot a klokotné doušky působily, že se zdála také mastná a jedlá.

Pavel odložil. Nemohl pozřít sousta, hledě na ně. Byli mu zase protivni, jako když vstupoval, ale očí s nich odvrátit nemohl.

S Marchanky! Vždyť bylo přímo proti Bohu a lidským možnostem, co zmáhala. Trčela právě s vidličkou v povětří, rozmýšlejíc, má-li přibrati či spokojit se. Nu, položila, a Pavel bezděky oddechl vida ještě, jak naklání hlavu stranou ke každému soustu, podbíhá je

jaksi na podiv čiperně; jak ji nic podbradek nevadí, jen jen se přelévá. Páter Rudolf se mračil od té chvíle, co ho uviděl. Ale hojnému soustu přivykl v Žitavě, činil se, jako by mu nebylo pražádnou nesnází vystačiti domácím v kroku. A ten, třeba že nebyl jako Marchančin, úctyhodný byl přece. Tři radní naproti faře byli až dojemní shodou. Jak políbil Pavel Marchance ruku, podvázali se okamžitě ubrouskem a přendali vidličku do levé ruky. Dva jí uměli vládnout, ale Novotný přece jen si opatrně nakrájel všecko a pak teprve zápolil s ničemnou stranou, zůstavuje na ubrousku patrné stopy nezvyku. Snad proto byl červenější ostatních a častěji odpočíval, utíraje přehojný pot sytosti a námahy.

Pavel se odvrátil od nich k Heřmě. Vzhlédla k němu skoro současně, mrskla okem na horní konec a dala se do smíchu. Musil se usmát také. A podruhé pozbyl tučný věnec odpornosti v jejím smíchu. Lehčeji pak obrátil hlavu k sousedovi Miluškovi, jehož posud ignoroval.

Ten byl prostě nešťasten. Vystrčen na konec, k Heřmě, jež si ho nevšímala, jím a expeditorkou oddělen od svých nahoře, neměl příležitosti promluvit, leda by se byl rozvolal na kohosi přes stůl, což se mu nezdálo chik. Byl nešťasten, a vida Pavla v přízni Marchanově, použil prvé příležitosti; spustil naň, sotva se jejich oči potkaly. Pavel valně neposlouchal, věděl, že bude bez toho žvanit jako vždycky, pokynul mu jen hlavou a zadíval se zase na Heřmu. Miluška byl tak šťasten možností hovoru, že si toho ani nevšimnul.

Za to Pavel pojednou zneklidněl. Heřma byla obrácena k Šedovi. Usmívala se naň právě jako na něho, přikláněla se blíž, než bylo třeba, a Šeda ji každým pohledem objímal. Pavel měl zase pocit čehosi odporného, jako by se bořil do bahna. Uvědomil si žvanění Miluškovo, jež mu dotud jen bzučelo kol uší, povšimnul si, s jakým namáháním již, ale přece ještě s labužnickou rozkoší dožvýkávají všichni poslední sousta, častěji a hojněji je zalévajíce pivem, a pocítil osamělost. Proto sem přišel? Aby se dal tučným soustem a úsměvem koupit pro cosi, jako tam ten? Poprvé určitě vyslovena, zahryzla se mu věta do mysli, zůstala, i novou zplodila: Což prodává-li se rád? Posupně přeměřil Šedu a všecku společnost. Heřma si všimla a poslala mu nejkrásnější úsměv, aniž přerušila řeč se sousedem. Viděl, ale úsměv se odrazil o myšlenku.

V té chvíli všichni odkládali. Byli spokojeni zmoženým úkolem tak krásného obsahu a narovnávali se, aby rozšířili stěsnaná břicha a uvolnili žaludku za pocitu naprosté sytosti. Oči hladily ještě zbytky na mísách, tučná matrona tázavě na ně ukázala svýmválečkem, ale odmítali s těžkým blaženstvím, hladíce naplněné sklenice. Okamžik oddechu dal jim všem umlknout. „Tak půl hodinky!“ toužil jejich vzdech, ale marně. Miluška postřehl svou chvíli a okamžitě se odvrátil od Pavla ke všem.

„Víte, páni, to musíte slyšet všichni, to je výborné. Slyšeli jste o Paršově špekometru? No vidíte, taková výborná věc, jako stvo-

řena pro zažívání stejně výborné hostiny, za niž se panu starostovi musí povzneseně připít.“

Zvedl sklenici a do rachotu odstrkovaných židlí opravdu povzneseně zvolal: „Ať žije a ať se mu všecko daří!“

Sklenice zvonily, lidé se nahýbali; Miluška oběhl celý stůl, a než se ostatní těžce usadili, už spustil, aby mu snad neprozřetelnou větou neuklouzli z ruky.

„Měl bych, pánové a dámy, řečnit vlastně o veleváženém panu starostovi, ale doufám, že ho všichni převýborně znáte, a že by tedy má slova byla zbytečná. Proto vám povím raději výbornou novinku o špekometru. Prima kvalita, pánové!“

A sedaje, začal gestem i přízvukem prvního komika místních ochotníků anekdotu o Paršovi, starém pensistovi železničním, o tom, co říkal každému nešikovi v preferanci „Oni trúbo, oni tomu dali!“ Šel prý kupovat krmníka po vsích a mermomocí chtěl prokouknout, kolik že má který špeku; i ohmatával prý, popleskával, ale nespokojen a v nejistotě konečně přišel věci na kloub. Tenkou hůlčičku měl s sebou. A sotva se hospodář ztratil nebo obrátil, šups, vrazil ji krmníkovi — pod ocásek, hehe. Tam prý se na hůlce musí poznat, odkud pokud je špek. Od té doby prý se jeho rákosce jinak neříká nežli špekometr, a on, Miluška, prý doufá udělat se špekometry výborný obchod; objednal si jich celou otýpku. Kdyby pánům bylo libo . . .

Rozřehtal se také do všeobecného smíchu.

Matroně poskakoval ubrousek a váleček rozkývala s nadměrnou rychlostí, jak mu pohrozila; radní a dřevař se smáli na celé kolo, velební s jistou zdrželivostí, že vědí, jak přijmout i takový trochu jadrnější vtip. Dolů se smích nešířil, ale Miluška byl spokojen s úspěchem u horních a okamžitě navázal anekdotu novou.

Hosté se pohnuli. Líná dřímotná spokojenost plného žaludku se pokřísila smíchem. Nahnuli se v levo, v pravo, promluvili, provázeli Miluškovy vtipy poznámkami, zkrátka rozehřívali se. Marchan to s uspokojením sledoval, ale ještě mu nebyli dosti schopni duševního napětí, i nechal je v rukou šaškujícího kupce, až by byli způsobilejší pro jeho plány; zatím dal jen horlivě přilévat piva.

Heřma opustila adjunkta a šla k tetě.

Pavel nemoha snésti Miluškova žvastu, obrátil se k expeditorce s otázkou o Sehnalovi.

„Nevíte, co bylo včera Jožovi? Nepoznával jsem ho u Marka.“ Škubla sebou nervosně a zvedla rychle ubrousek, jejž shodila. „Nemluvte o tom, prosím vás,“ šeptala a pobledla.

Tu již Heřma stanula za nimi.

„Zdá se mi, že se neobyčejně bavíte?“ obrátila je k sobě. „Pan Dvořák, myslím, jinak ani nevychází vstříc. Rád čeká, až ho samy pobavíme, že?“

Vzhlédl jí do líce dekorovaného účesem jako krásným rámem. „Máte pro všecky stejný úsměv?“ podotknul místo odpovědi.

„Mám snad rozlišovat dle hodnosti?“

Hrála temperamentní bezstarostné mládí; rozvlnila v smíchu šat rychlým pohybem. Vůně z něho zadýchala.

Oko jí blýskalo sebevědomě, vidouc na něm účinek, ale hned zase zjasnělo v úsměvu, když se obrátila k expeditorce, jež ani slovem se neozvala a choulila se stále jako v chorobném mrazení.

„Můj rytíř je ještě zledovatělý, přepustím ti ho na chvilku, rozehřej mi ho trochu; vím, je to oběť, nu, ale můžeš mi ji přinést. Záleží mi na tom,“ pravila již k němu a pohrozila mu v odchodu: „Nezpronevěřte se mi!“

Sledoval ji, jak stanula u pátera Rudolfa, právě tak veselá, úsměvná a hybná. Šla roznésti trochu svěžesti a lehkosti do tučných výparů otcovské obezřetnosti. Velebníček po každé větě nabíral smích do sevřených rtů, až se tváře nadmuly, a pak krátce propukával; pohazoval ostře hlavou i rukama a zřejmě chtěl zářiti vtipem. Farář a František jen přizvukovali.

Když Šeda přesedl k dřevařovi, i starosta se zvedl. Rodina zřejmě začala plniti své hostitelské povinnosti. Ku podivu: počínala na Pavlově konci; i starosta k němu zaměřil, ale pak se sklonil k expeditorce.

„Zdá se mi, že se vám tu nelíbí, slečno,“ snažil se zjemniti drsný hlas; „přece jsem vám vybral nejlepšího souseda.“

Škubnuli sebou oba, ale ona víc proto, že položil ruku na její židli příliš důvěrně a známě. Otřásla se.

„Nejíte, nepijete, nesmějete se —“ pokračoval laskavě.

„Váš soused ovšem také. Počkejte, aspoň vínem vám posloužím sám.“

Tlačil se těžkým tělem mezi ně. Tonča zmatena uhnula, chtěla vstát a prchnout, takový strach se objevil v její tváři; ale starosta položil jí chlácholivě ruku na rameno a stlačil ji na sedadlo. Vpryskla jí slza do očí. Pavel uviděl, a zabylo mu jí líto. Vmísil se mezi ně a chopil se vína.

„Zahanbujete mne, pane starosto. Bylo to mou povinností; ale omlouvám se. Skoro jsem se ještě nerozhlédl, nezdomácněl a nedomyslil, jaká divná náhoda vám vnukla pozvat nás.“

„Nemohl by to být pokus o přátelské styky?“ ucouvnul poněkud a nazvedl trup, narovnávaje ho v obvyklé vypětí. Nečekal odpovědi a dodatek mluvil již kamsi přes ně, chystaje se odejít. „Může-li to být u Marka, proč ne zde?“

Expeditorka se posud chvěla, ač si zřejmě oddechla po jeho odchodu. Na Pavla sotva pohlédla, za to těkala zrakem stále za Heřmou. Zavolala ji, když se přiblížila.

„Co je ti, Tončo? Můj rytíř tě nebaví?“ otázala se.

„Pusť mne domů, prosím tě, nevydržím tu,“ vydechla a sepjala ruce, „je mi tu nesnesitelno, umru.“

Heřma se usmívala přes stůl při jejích zoufalých slovech.

„Nelze, miláčku,“ hovořila stejně líbezně jako prve, „nelze, vždyť by se pan Dvořák urazil; beztoho je strašno tak před ním mluviti.“

Tonča se přihrbila.

„Je vám něco?“ tázal se Pavel podrážděn necitelným úsměvem Heřminým. Ta pochopila, ale úsměvu se nevzdala, jen slovy ji utěšila. „Aspoň nechoď hned, každý by to viděl. Snad až vstaneme, až bude páter Rudolf zpívat, nebo tak v některou chvíli. A usměj se přece, sic budou všichni myslit, že umíráš.“

„Opravdu, mohli by myslit — “ řekla trpně.

Na štěstí nemusila dlouho čekat; hosté se zvedali, nadnášeli obtížená břicha, seskupili se, očekávajíce, co teď.

Páter Rudolf pohodil nožkou, zasmál se a ohlásil dobrovolně, že bude zpívat, protože „Čech má muziku v krvi, a jemu se krev trochu vzpěnila!“ Pohodil hlavou a smál se zas. Nikdo ho nepobízel, nikdo mu nebránil, jen Miluška zatleskal a prohlásil, že je to výborné. Kaplan přivedl Heřmu k pianu, uchytiv ji nedosti vkusně za ruku a nadloktí. Dovolila mu to, ač zbytečně dlouho jí nepustil.

Pavel se zamračil ještě víc. „I toho kupuje?“ pomyslil. „Nač?“

Stoupl k oknu, k tichému páteru Kalinovi, aby jim viděl do tváře, jak se k sobě skláněli, hledajíce píseň. Byli si blízko a hledali dlouho, zatím co Miluška poskakoval od skupiny ke skupině, hledě se státi středem společnosti.

„Pan Miluška je vesel,“ prohodil Kalina jaksi smířlivě, cítě v pohledu Pavlově podrážděnost.

„Měl být holičským pomocníkem,“ uťal Pavel a neodvrátil se od piana. Heřma již zapreludovala, a Miluška poslušně stanul, zvedl tišivě ruku a rozhlížeje se po hostech, zaujal pečlivě promyšlenou pósu.

Velebníček měl pěkný hlas, zvučný, volně tvořený, bez umělých příkras, a krásně zpíval unylé passáže žitavské dívčí hymny: „Šel jsem ondy šumným hájem.“ Nakláněl se nad Heřmou, ač znal píseň z paměti. Ale toho si nikdo nepovšimnul, také ne, jak se ona zaklonila, až spočinula hlavou těsně u jeho hrudi. Jen Pavel viděl. Žárlivost mu vřela krví. Bylo mu jisto, že Rudolf rudne ne zpěvem, ale její blízkostí, a ona, že již nekupuje, ale vzdává se jeho hlasu mámivé barvy.

Všichni zatleskali i pochvalovali; Miluška až k pianu přinesl svoje „výborně!“ Kaplan pohodil hlavou, a ona hledala znovu píseň pro něho. Nedbala ani, že si strýc dobrácky všimnul velebníčka, že prý vlastně je ho do kleriky škoda, že by mu slušelo býti mládencem. Všichni se blahovolně usmáli. Jen starosta povážlivě se podíval na Šedu; uspokojil se, když viděl, že i on se usmívá, ale přece se po druhé písni pohnul do vedlejší světnice a zval pány na doutník.

Expeditorka zmizela a matrona sytě vzdychajíc dohlížela na služky. Hosté šli, neboť jim bylo milejší zakouřiti si, než příliš dlouho poslouchati. Pavel stanul ve dveřích a propustil pátera Rudolfa, jenž poslední vešel, odtrhnuv se nerad od piana. Heřma ho sledovala očima až k Pavlovi, na nějž pohled přenesla, nesetřevši svitu lehkého omámení. Pohladila jej takřka po lících a po všem ztepilém těle.

„Tedy jsme tři!“ pravil si Pavel, hryzaje ret a škubaje vous. „Tři v obchodě, tři účastníci krásy, tři panáci pro slečninu potěchu. Hle, tři! Já — jakou roli mám já?“

Chtěl zmizet; vzpomněl na poslední pohled k městu, na šplouchání kašny, na všecky svoje. Pohlédl na pátera Rudolfa, jenž se rozesmál bez příčiny krátkými výbuchy, odfukoval modrý kouř do stropu a byl patrně spokojen. Pohlédl na Šedu — a nešel. Žárlivý vztek ho přižehnul k veřejím.

„Vy nekouříte?“ přistoupil k němu dřevař.

„Ne.“

„Proto tedy zůstáváte ve dveřích. Nu, jak je libo, ale neutecte nám jako vaše sousedka. Udělal jste jí něco?“

Pokrčil rameny.

„To jste mi pěkný rytíř!“ hrozil dobrácky.

„Také mu to říkám, strýčku,“ ozvala se za ním Heřma a vsunula se do dveří proti němu. Zcela blízko. Usmívala se zase již povrchně.

„Za mých let jsme byli nějak čipernější,“ navazoval dřevař, aby zahladil nevšímavost bratrovu. „Můj Tomeš je také takový.“

„I nech, strýčku, Tomášek je šelma, jenže za tvými zády vždycky; to asi zdědil, že?

„Hehehe — zdědil, baže zdědil, co bych zapíral, je to již dávno.“

„Pan Dvořák to za třicet let také řekne. On je rytíř, jen když chce, když si ho člověk tuze předejde, viďte?“

Vyhnul odpovědi, sleduje stále její rty a oči. Byly rozehřáty; rty byly nality krví a zářily z broskvově prokvetlého snědého líce ještě žhavěji než oči podivuhodně čistých rohovek, lehounce namodralých.

„Vidím, vidím, že ho znáš líp,“ přimhouřil oko Marchan a odcházel.

Zůstali ve dveřích proti sobě. Rychlý úsměv jí přeběhl pootevřenými rty a zmizel. Přeměřila jej vyzývavě, zastavila se okem v oko, pak se usmála krátce a odvrátila hlavu do světnice.

„Proč nejdete za nimi?“ procedila zuby nehledíc naň.

Mlčel. Měl mstivou radost z její blízkosti. „Hleďte,“ myslil na Šedu i na kaplana, „hleďte, jsme tři, a bude třeba o ni sehrát partii.“ Neuměl zapřít myšlenek, jež se mu prozradily ve tváři.

„Ach tak!“ pohodila hlavou a vláčně dodávala: „Měla jsem pro vás zprávu, ale zdá se mi, že o ni nestojíte.“

Pokrčil rameny.

„Ostatně, je lhostejno; jste rytíř velmi náladový a chcete mne, tuším, pozlobit — mstít se, jak říkáte. Nu, proč ne.“ A po chvíli dodala: „Má zpráva by vás možná těšila. Je hezká.“

Upřel na ni oči. Neodvrátila svých.

„Mně by jen jedna zpráva mohla potěšit: že špatně vidím, že je pouhý klam vše, co se mi událo spatřit.“

„I já?“

„Ano, vy první. Vy jste klam; ale ten klam jest skutečnost, a já bych chtěl opak toho.“

„To je výborné! To je přímo vtipné!“

Ožila, a jak se prudce vztyčila, přiblížila se k němu.

„Není to vtip, pouze strašná pravda.“

Zvášnivěl hořce. A tlumě hlas ještě víc, využil sblížení: „Heřmo nechci jiných zpráv, než-li že jste již má.“

„Zase!“ ohrnula rozmrzele rty a odvrátila se k těm v pokoji. V pohledu se omrzelá vráska proměnila v úsměvnou, a on pochopil, že zas jest jen jedním ze tří, hračkou.

Lerch a Šeda slili se mu v jediný stín, v němž i sám se ztrácel. Vztek okamžitého nezdaru jím otřásl. Přešel ku křeslu, jež bylo právě mezi Šedou a Lerchem.

„Sem patřím,“ pravil si zuřiv. „Ale promluví-li, vrhnu se na ně. Proč se mi stavějí v cestu? Nu, a proč nemluví? Stále žvaní jen Marchan. Vida, jsou zaraženi, překvapil je, ničema. Ale i na něho se vrhnu. I na něho a na všecky ty tučné hlupáky.“

Dřevař mluvil do ticha opravdu poněkud překvapeného. Mluvil dobrácky, čímž uměl krýti své chytráctví, mluvil za starostu, za jeho plán, jako vždy. Starosta uměl jednat.

„Ať se stalo, jak stalo, ať je vina tam nebo tam, to je věc boží, pravda, velebný pane,“ obrátil se k páteru Františkovi, „to nerozsoudíme. Ale jistá věc je, že to starý pán dlouho nepředrží. Škoda, byl to dobrý člověk. Tak trochu podivín, ale no, vždyť máme každý něco. A jak jsme slyšeli tuhle od pana adjunkta, mladý pán se k nám nechystá. To by mohl on nejlépe povědět.“

Šeda se rozpačitě zavrtěl, než trhaně přisvědčil: „Hrabě Richard opravdu sem nepůjde; to mi prohlásil včera rozhodně. Mohu mu věřit. Načrtl jsem mu své plány; víte, pánové, starý správce je právě již starý, nemůže se pro něco nového rozhodnout; ale já říkám: kdyby se náš statek vzal jak náleží do rukou, zlato by rodil, zlato, povídám. Ale mladý pán, že prý by se mu ani zlata nechtělo v takové díře.“

„Po včerejším večeru mu věřím,“ podotkl starosta.

„Ale škoda je to velká pro nás,“ mínil Miluška. „Zajde všechen vkus, všechen vyšší život.“

Starosta ho nepřívětivým pohledem umlčel. I nepletl se dál do věci, poklepávaje si s povýšenou lhostejností nějaký pochod.

„Pronajme to,“ doložil Šeda, „nechce vlastní režii; nač prý se zlobit; chce pouze bezpečné peníze.“

„Hle, pánové!“ prohodil starosta.

Páter Rudolf se zvedl, vyhrkl krátkým smíchem, pohodil hlavou a odfukuje oblak kouře, namítl důležitě: „Ale přece je to předčasné, pánové; starý hrabě ještě neumřel. Nemyslíte?“

„To ne, a Bůh mu dej dlouhého věku ještě,“ zbožně se naladil zase dřevař, jemuž se zdál hovor zabíhat. „Vždyť my ho nepochováváme. Ale je starý. Neumře dnes, umře za deset let. Bude nám na škodu, když si povíme, co potom? Ano, pánové, co potom! To je punkt, o který se jedná. Pan Šeda ví, že se statek pronajme. Má nám být lhostejno komu? Statek přece pro město něco znamená.

A tuhle je starosta, tuhle jste kněží, tuhle jsou páni radní, učitel — přece jaksi znamenáte představ obce, máte se o lid starat. To je punkt, po mém mínění náramně důležitý. Kdyby tak statek najal žid. No, dejme tomu, všechno je možno na světě. Nebyla by sice kopulace na dosmrtí, ale děkuju pěkně i za tucet let. Krásně by to u nás vypadalo."

„Toť," přitakal horlivě radní Novotný, všední jako jeho jméno, zvolený jen z Marchanovy vůle a pro lepší rozum svých otců, kteří mu nechali dosti majetku.

Souhlas byl patrný na všech. Ale Marchan nikoho nepustil k slovu. Řeč mu jen tekla.

„Ať přijde Petr nebo Pavel, nové pořádky jsou vždycky na škodu, to my víme; známe sebe i své lidi. Jsme zvyklí na sousedskost. Ať říká kdo chce co chce, není to špatné. Je v tom kus lidského citu, to se musí přiznat. Chci žít — ale žij také; proč bys nežil se mnou, když se mnou děláš? Je to v pořádku?"

„Docela," ozval se František. „Starosvětské, ale dobré."

„Jen jestli dost racionelní?" zapochyboval adjunkt.

Marchan zaklátil odmítavě rukou.

„To víme, pan adjunkt je z jiného dřeva, to je v pořádku, ale abych dal příklad: mně se špatně nevede, zaplať pámbu, a žijí u mne všichni dobře, dělníci neutíkají. Přimhouřím tu a tam oko, no, vždyť jsou lidé, a oni to zase nahradí: dělají s chutí. Tak to chodí u nás. A potom, náš člověk vůbec je městu blíž, všeličemus pomůže, když je z čeho. Tu je třeba na kostel, na školu, abych tak naznačil to a ono. K tomu je třeba srdce, říkám já."

Všichni zneklidněli. Dřevař obcházel a kličkoval, a to bylo podezřelé. Prachař a Kvarda se škrabali jednomyslně za uchem. Nejbezradnější radní potahoval ho za rukáv, kam že míří, adjunkt starostovi domlouval, že s takovou, s citem, po hospodářství není nic, to že raději všeho hned nechat, Rudolf pohazoval hlavou a s vysoka rozkládal něco o národním hospodářství, o příkladech, a zakončil, když všecky přehlušil, že najmout by to mělo vlastně město. Město jako celek, aby plynul užitek všeobecnosti.

„Oho!" bránil se adjunkt, „čím víc pánů, tím hůř. Kdo by se staral? Každý by chtěl jen rozumy prodávat, a hrabat."

„A z čeho by město zaplatilo?" namítl radní Kvarda. „Není groše, jen přirážky na přirážky."

„Tedy ať půjčí záložna," rozhodl Rudolf.

„To by spíš," pokyvoval Novotný.

Starosta chytil adjunkta a odvedl ho stranou, protože zdál se nechápati celý zájezd do neznámých a nechtěných končin.

Zatím již dřevař nastavil proudu svoje slova.

„Tak se to patří, velebný pane! Všeobecnosti prospěch!"

Lerch spokojen se zasmál, pohodil hlavou a usedl.

„Ale je otázka, jestli by se všeobecnost měla nejlépe, kdyby se sama do toho zapletla. To jsou dvě věci. Podle mého: dělat — je pro jednoho, brát — je pro množství. Ale když ne pro jednoho,

tedy řekněme pro několik. Ti by, myslíte, nedali obecnosti dost? Žil by dělný lid, kostel, škola, celé město, abych tak řekl. To je má myšlenka. A lidi tu máme; co bych přímo neřekl, upřímnost je nejlepší. Tuhle bratr jako starosta, tuhle páni radní, zámožní a vážení vesměs; u nás se ještě věří, že spravovat obecní dovede, jen kdo dobře spravil svoje; nebo pan Teodor Marek, má přízeň na zámku u starého i mladého pána."

„To má," důležitě poznamenal adjunkt, uklidněn již starostovou vysvětlivkou. „Tuze by mohl pomoci, aby věc šla hladce."

„A my ho všichni máme srdečně rádi a litujeme, že nepřišel mezi nás. No, je rád sám. Však pan učitel mu všecko řekne."

„Aha, kšeft se navazuje," pomyslil Pavel, ale nevyskočil k útoku a k odporu. Výklad byl tak sympatický, že ho zaujal, a poznámka byla jen setrvačné zadrhnutí. Ani nemohl dále myslit, neboť dřevař již pokračoval.

„Kdyby se shodli, pan Šeda by z nich boháčů nadělal; Pán Bůh by potřeboval jen trochu požehnat. Správce by pěkně repraesentoval, to se mu musí nechat, no ne?"

Program byl jasný. Budoucí podílníci se nejistě ohlédli po starostovi, od něhož očekávali potvrzení, a Pavel pochopil, proč Marchan včera přišel mezi ně a proč se smiřoval s Teodorem! Ostatně věc se mu nezdála špatná. „Věc není, jestli ji lidé nezkazí!" pravil si a přehlížel účastníky. I na starostu vzhlédl, a jejich oči se potkaly. Rozuměli si. Starosta pokročil k němu.

Ale Šedy tu náhle nebylo. Ustoupil skromně s pole — do vedlejší světnice k pianu, u něhož seděla Heřma.

A Pavel pozbyl zájmu na hospodářství.

Starosta mluvil, vysvětloval, na konec o cosi přímo žádal — a on nevěda, co, tuše jen svůj úkol, slíbil a dal si ruku tisknout. Současně hleděl mu přes rameno, jak se Šeda sklání k Heřmině ruce, volně na pultu ležící. Viděl hlavu odkloněnu, vábící rudě nalitými rty a leskem krásně mandlových očí, viděl, jak se usmívá, když mu hlava klesla k ruce.

Tak byl spoután pohledem, že neviděl starostova odchodu ani ruchu, jenž s ním vešel do ostatních. Všechno se jen chumelilo. Radní obstoupili Marchana a zajali si ho, jeden za rukáv, druhý za knoflík; měli mnoho na srdci, a to vše jim musil sejmout. Prachař rukáv popouštěl, ale Kvarda knoflík držel; chytrácký obličej mu jen hrál, a bylo patrno, jak těžko je mu uvěřit, jak by nejraději všecko měl písemně, kdyby jen trochu, trochu to šlo.

Fara byla při dřevaři, a poněvadž nebyla přímo zaujata hmotně, přešla záhy na všeobecnější pole, na němž začal výbojný Rudolf rozvádět jakýsi plán. Toho se mohl Miluška již účastnit, i přidal se a horlivě přisvědčoval, aby se uplatnil.

Rudolf rozhazoval rukama, hned ukazoval na skupinu starostovu, hned jako by všecky shrnoval, deklamoval o velkých pracích, o velkých úspěších, které by přišly, kdyby dnešní sblížení bylo trvalé a pro všecky případy. „Ano, pro všecky případy, kterých je v ži-

votě mnoho stejně důležitých jako tento!“ řečnil ohnivě; dostal se na myšlenku organisační a v té byl náruživcem.

Dřevař přikyvoval. Miluška tleskal a spěchal, aby přivolal starostu s radními. Tentokrát byl starostův pohled skoro vděčný, za to Kvardův trochu nepřátelský. Nedbal. Jen když lidi mohl seskupit a sebe umístit do jejich středu.

„Pánové!“ volal Rudolfovým tónem, „dojednává se budoucnost našeho města a možno říci všeho okolí. Čtrnáct vesnic je nám přifařeno, naše trhy ovládají ještě víc, ano, my můžeme rozhodovat budoucnost okresu. Tuhle důstojný pán vyslovil myšlenku: Souručenství pro všechny případy. Není-liž pravda?“

„Ano, pánové,“ vložil se kaplan, a když zopakoval výklad, vystupňoval kazatelský hlas: „Ano, pánové, železný kruh bychom měli utvořit, a můžeme vykonat všechno. Železný kruh, o nějž by se rozbila úsilí protivná, který by mohl být blahodárný pro dlouhé časy. Vynesl by i moc, nejen prospěch veřejný, a já, pánové, pravím, že moc je od Boha. Neumějí všichni svůj život spravovat. Kdo dovede svůj a ještě mnohých jiných, je předurčen k vládě a vážnosti.“

Miluška se vypínal výš a výš. Sebevědomí příštího významu jej již naplnilo. A jeho všestranný souhlas, Rudolfův oheň strhoval všecky ve svůj proud. Marchan se mu vzdával rozmyslně, Kvarda s lítostí, že nebylo dojednáno dřív jedno, ale oni neudávali rytmus ruchu. Ten vyzařoval z ostatních, vyjímaje ještě pátera Kalinu, který tichoučký se utáhl do koutka. „Železný kruh“ se spájel hlučně a zmámeně.

Dva byli zcela mimo. Pavel a Šeda.

Šeda vytrvale stál u piana; slyšel hluk, ale ani ho nenapadlo ohlédnout se. Hladil bílou ruku a šeptal k hlavě sklopené nyní jako v rozpacích, dávající mu vůni vlasů.

Pavel se na to díval.

„Tři jsme, tři, snad i víc, a bude-li o ni partie, tedy jen o první místo, neboť tři zůstanou, snad i víc.“

Nesnesl to konečně. Vstal prudce, až křeslo odletělo. Šeda se obrátil, zamračil se naň jako na školáka a hodlal pokračovat. Heřma se nevzepřela. Pavla jako by byl krví polil. Chtěl k nim, ale v cestě mu stál najednou dřevař, jenž jediný v hlomozícím „železném kruhu“ si všimnul, jak podivně se účastní jejich hovoru. Pavlovi se zachtělo odstrčit ho, ale protivně dobrácký úsměv a tvrdý studený pohled, jenž říkal, že rozumí, ho zastavil. Nezbylo než-li snést jeho smích i vtip a pochopit, že jediné východisko je zatím zmizet. — I šel, sotva ho Marchan propustil. Světnice byla již prázdna; ohlédl se a uviděl Šedu mezi ostatními, čemuž se jen ušklíbnul. Chodba byla tichá, světla v ní z části pohasla. Hodil na sebe šat a spěchal, tlumě v sobě hněv.

Ale na schodech mu stoupla vstříc ona. Nebylo vyhnutí, nemohl couvnout, ani projít mimo. Vyčkal tedy, odmítavě chladný. Nedbala toho, byla si příliš vědoma své síly.

Světla ji ozařovala ze zadu, že se zdálo, jak by vlas v uvolněných praméncích jemně zahořival, a z té glorioly hleděla líce nestínovaná, splývající v jediný barevný tón, temná.

Líčila údiv, když se otázala: „Vy již odcházíte?“

Nemohl hledět do její krásy, příliš vyvstalé ve světelném náhodném effektu. Sestoupil níž, aby ji obrátil ke světlu. Raději volil její blízkost, k níž mohl býti drsný, protože mu připomínala nedávnou chvilku.

„Proč?“ otázala se, když neodpovídal.

„Dohrál jsem svou roli,“ poznamenal studeně..

„Velmi básnické,“ usmála se, „ale málo pochopitelné, aspoň mně.“

„Vás ještě čeká závěrek, bylo by lépe, abyste se nezdržovala.“

Pohodila hlavou a vhodila do slov dráždivě ironický přízvuk:

„Ráčíte být opětně podrážděn, pane, dnes příliš často, což je, promiňte, naivní. Zejména, když vím, proč.“

„U naivních netěžko hádat.“

„Ale vím přímo detail, takový hloupoučký — jako vy.“

„Možná.“

„Chtěl mi líbat ruku.“ Zvedla ji a ukazovala: „Vidíte, tu, tuhle chtěl, a proto — ah, jak zbytečné.“

„Myslíte?“ vzkypěl. „Nuže, tedy ano, ano! Protože ji líbal, protože ji hladil, protože ji ten druhý tiskl, proto.“

Rozesmála se tiše. A smála se, stále mu hledíc do očí.

„Nechte toho, Heřmo, to není odpověď.“

„Slečno Heřmo, prosím, ano?“

A smála se tišeji a tišeji, blížíc se mu.

„Což, je toto odpověď?“ Zvedla ruku až k jeho rtům. Krajka se sesunula a obnažila oblé, jemné předloktí se znatelnými modrými žilami u kotníků.

Odsunul ji, ale musil vynaložit veškeru sílu, aby ji nestiskl a nepodržel.

Přiblížila ji znovu. Voněla všecka, a připadalo mu, že právě z ruky dýše vůně nejopojnější. Nepřemohl se, musil ji přitrhnout ke rtům, líbat ji zuřivě až v loketní ohyb a zpět a do dlaně, jejíž prsty mu rozpustile zahrávaly ve vousu. Musil ji líbat a hladit, a zapomněl okamžitě všeho.

Nechala mu plnou zvůli a tiše se pak otázala, sama se vracejíc k minulosti: „Jste politik?“

„Ne — ale ani u vás nechci politiky, sice by nebyla ani tato chvíle ničím víc — Kde a kdy je pravda v politice? Kupovala-li jste ty tam nahoře, aby otci pomohli množit peníze, kdo mi ručí, že nyní neprodávám sebe?“

„Jak vášnivě naivní jste, můj zlatý! Přece jste umělec a máte vytušit.“

„Ale vy jste víc než kupovala, vy hrajete s námi, a tak podivně hrajete, že — vás nenávidím.“

„To vám praví tušení nyní? Nyní?“

Stáhl ji k sobě. Stála teď o stupeň výš a nakloněna k němu. Chtěl se přivinout k ní, aby přilnul na krásnou její hruď.

Opřela se a vzdálila.

„Proč, Heřmo?“

„Ještě ne — vy i to byste nepochopil.“

Dole zazněly kroky. Kývnula mu a odcházela. A na něj padla závrať. Stěží sešel se schodů a poznal, kam se obrátit.

Jak krásně to řekla, jak čistě, — a jaká byla nádherná!

Chladná noc jej ovanula. Čistá a vzdušná! A tichá. Nápadně tichá vedle bouře, jež mu bila v tepnách i v duši. Vdechl ji a bylo mu po chvilkové závrati tak volno, že ruce rozepjal k temné hlubině vesmíru, aby jej objal. Tak volno.

Když vzpomenul nazpět, nebyla to vlastně již vzpomínka, neboť nebylo proň ničeho v minulosti; viděl příští, a to v perspektivách jejího slova: „Ještě ne!“ Vzpomínal-li, tedy na možnosti, jež z toho slova teprve vyrostou.

Neslyšel Sehnala, bledého a rozcuchaného, jak ze tmy za ním vyvstal a pozoroval jej se zlobně výsměšným výrazem. A když konečně přistoupil a ozval se, odmítavě mlčel. Sehnal jízlivě vyrazil ze sebe: „Nakrmili tě, polehtali — nemůžeš se odrhnout.“

„Jsi dobře zpraven, zdá se,“ odbyl ho nedotčen.

„Politika nejvyššího slohu,“ jízlivě Sehnal dál, „naladit žaludek, kapsu a — samčí touhy, ty zvlášť, neboť těm tam rozumějí nahoře. Oh fi, fi!“ Plival zuřivě.

Pavel vzkypěl pro poslední strašnou poznámku.

„Mlč!“ zakřikl ho. „Jsi sprostý.“

„Vím; proto právě mne nepozvali, neboť by se bylo mohlo stát, že bych slovutnému starostovi i celé té prodejné společnosti vyvedl něco sprostého. Tys tam viděl Tonču. A tys přijal Marchanovo žrádlo. Oh, mít ho zde, i tu krásnou jeho dceru — kuplířku!“

„Mlč — mlč!“ pokročil k němu hrozivě Pavel. Zapomínáš, že i já mám krev, která smí chtít svoje a která se vzbouří, i kdybys měl v něčem pravdu. Znám je! Čert s nimi, s Marchanem v čele, protože jí užívá k svým plánům — ale ji mi nech. Jí se netkni ani pohledem; nechci, protože bych tě musil — ani slovem, sice ti je zadusím v hrdle.“

Měla pravdivý přízvuk ta slova.

Sehnal pocítil; jízlivý výraz zmizel s jeho líce, jež zůstala stržena jen bolestí. Nechal Pavla přistoupiti těsně k sobě a uchytil jeho zaťatou pěst.

„Tomu rozumím, Pavle, to je poctivé.“

„Proč jsi mne stopoval?“ odmítal Pavel sblížení.

„Naše cesty šly náhodou blízko sebe; jen o patro byl rozdíl a o světlo.“

„Byls u Tonče?“

„Každý u své; já ovšem nediskretně v pokoji, ty jen na schodech v intimní chvíli, ale což na tom.“

„Tys viděl a poslouchal?“

„Jsem už tak sprostý,“ ušklíbl se a dodal, „ale nemohl jsem za to. Vy jste mne překvapili, ne já vás.“

Pavel ucouvnul a zavřel se mlčením.

„I tomu rozumím, Pavlušo,“ pravil skoro měkce Sehnal. „Vím, dnes bys raději slyšel cukrování — ale chceš rozumět i mně? Viděls přece Tonču nahoře, třeba jsi neměl mnoho smyslu pro vedlejší věci. Už po druhé ti to říkám, a neptáš se — a měl bys to vědět, snad bys mne pak nebil v oči ani nerdousil. Víš, co je štěstí; vždyť jsi pro ně hotov odhodit pravdu a všecko. Moje štěstí dodělává v Marchanově chlupaté pěsti. Však i tvoje ještě není mimo ni. Pocítíš.“

Ustal. Pavel se neodvrátil, ale neodcházel. I pokračoval: „Tonča je expeditorkou na jeho poště, sedá s ním v téže kanceláři, jen o stůl dál. Rozumíš? On ovšem ani v chlípném chtění nezapomíná politiky, proto ty divné cestičky a prostředečky.

Zmizela desítka z jejího stolku, zrovna hodinu před tím, než přejímal pokladnu. A zmizela i druhá, a pak několik najednou. Tehdy našla jeho klíček u svého stolku, než zpozorovala ztrátu. Vrátila mu jej a mlčela o tom, když ztrátu oznamovala. Ubožáček! Rozumíš tomu? Dovedeš si ho představit, jak se poprvé dobrotivě usmál — „to že se může stát každému; přeplatí prý se poukázka, zmýlí se v přijetí, stává se to; snad se přihlásí někdo.“ Jsi básník, vidíš ho tedy, jak dává ze svého, jak dává i podruhé i potřetí s dotěrnou poznámkou, že se mýlky přiházejí, je-li člověk zamilován? I mne vtáhl, bestie, proti ní. A ruku jí pohladil, když chtěla ze služného vrátit. Co prý by jí zbylo? Nevzal; jen ruku déle držel, než bylo potřeba. Oh, jak rád bych ho zadávil, nežli se bude opakovat. A bude. Je tak po čertech levná úhrada a slibná.“

Ochraptěl, jak dychtivě vyrážel polohlasné nenávistné výkřiky. Rozkašlal se a odmlčel.

„Kdybys ji znal! Je tak dobrá, že dovede i jemu ještě odpouštět ač ví, kam to spěje, a umírá úzkostí. Ona se nedovede bránit. Bude se dívat na svou záhubu, jako drobná zvěř pod hadím pohledem. A já ji právě pro tu dobrotu, pro tu slabost mám rád, protože jsem sám zbabělec, jenž se chce zdát silným. Nikomu jsem to posud nepřiznal, ani sobě ne, ji jsem proto ztýral. Tobě to dnes říkám. Ano, miluji Tonču, protože potřebuji slabocha většího, než jsem sám. Když to poznávám někdy v sobě, bičuji ji přímo zlými slovy, ale rád ji také bičuji, abych se mohl kochat v jejím trpně odevzdaném úsměvu, prosebném pohledu a laskavých slovech. Neboť tehdy je nejkrásnější. Kdybys ji znal, kdybys ji včera byl viděl, jak se jí chvěly rty, jak se jí oči zalévaly, jak se rděla, když jej obviňovala a musila zas omlouvat, jak mne odprošovala za to, čím jsem já ublížil den před tím, také pro něho. Kdybys ji byl viděl! Zuřil jsem, a musil jsem pro ni zapomenout naň. Měl jsem ji v rukou rozechvělou a tesklivě ustrašenou a přece zas skoro toužívě se vzdávající, snad aby láskou ušla vilnosti, snad aby pokoru svou dovršila. — Ne, nemysli, jsem někdy dobrý člověk a rozumný.“

Hlas mu zatrpknul při posledních slovech.

„Jen v rukou jsem ji měl a líbal a vášnivými slovy oblíval, při nichž se mi třásla na prsou. Chápal jsem, že její láska je právě tak passivní, jak ona všecka, tak holubičí, ač je-li ten mizerný básnický obraz pravdivý, že ji nesmím vzít. A nikdy jsem také tak určitě necítil, že já, zbabělec, budu musit Marchana zahubit, abych ji zachránil. Musím, řekni mu to, neboť ty s ním budeš mluvit. A Heřmu zab ty. Ví o tom. Směje se jejím slzám a řekla jí: „Co na tom? Jsi tak prostá, že bys se spokojila jediným. Tak poznáš rozdíly rozkoše —“

Poslední slova již vynutil ze sevřeného hrdla, s něhož stěží strhl Pavla šíleně vzplanuvšího.

Odrazil jej od sebe.

„Dobře, Pavlušo, to bylo upřímné,“ pravil tlumeně, „jdi tedy. A vrátíš-li se někdy ke mně, nevzpomínej, neptej se mne na nic. Musil bych tě nenávidět, možná, jako tě teď mám rád.“

Odvrátil se rychle a zmizel ve tmě.

Pavel osaměl zdrcen.

To všecko že by bylo možno? Její úzkost tam nahoře dnes, kam se dala dovléci, kde se dala mučit, kde přetrpěla jeho blízkost i Heřminu?

„Oh, Heřmo! Proto jsem opustil všechno? Jak hnusné! Hnusné!“

Vzhlédl vzhůru k světlým oknům. Zášť a ošklivost v něm vyvřela v prvém pohledu. Ale tlumená zář náhle nabývala jemnosti a podivně sladkého tónu, jenž potlačil vše. Shrbil se v záchvatu studu nad tím, co se v něm odehrávalo, ale nemohl potlačit poznání, jež vším se prodralo. „A přece nemohu od tebe upustit, — musím tě mít!“

Piano se ozvalo ze světlých oken Marchanových, a hned na to píseň vysokým, zvučným tenorem zanotovaná. Táž píseň sentimentální, již prvou zazpívali dnes spolu s kaplanem.

Pavel jako uštknut se odtrhl a prchal domů.

Vyběhl nahoru udychtěn, tiše se vplížil v světnici a naslouchal. Matka spala.

Slzy mu zaplavily nitro. Tolik lásky tu nechal, tolik dobroty a tolik utrpení pro sebe, pro to, čemu říkal štěstí. Oh, strašné, strašné štěstí.

Klekl u lože, políbil svraštělou ruku matčinu, jež spočinula na pelesti, ale cítil, že láska k ní se mísí s onou. Úzkost jej sevřela.

Byl sláb. Sklesl k zemi a zastenal: „Kam to jdu! Kam to jdu!“

Matka se pohnula, zvedla se na loži a zavolala tlumeně:

„Pavlušo, jsi to ty?“

Jejich ruce se setkaly.

„Já, já, mamičko, oh, mamičko moje zlatá, kam to jdu — mami, mamičko milá.“

Líbal jí ruce a polykal hořké slzy.

Ale i v nich myslil na Heřmu.

Léon Dierx:

Vidění Evino.

Pro Leconta de Lisle.

Přel. *A. Muťovský.*

I.

Tři léta tomu již, co v ráji hřešili.
A hrdý, vznešený po lesích Adam honí,
tu s tygrem rve se, tam za daňkem poplílí.
Pln klidu dýchá vzduch, jenž lesní travou voní.

A Eva, klidna též a jasem oděna,
u studny panenské na stinném břehu tráví,
co z dáli zaznívá k ní lovu ozvěna,
zří svojich dětí dvé, jak vedle ní se baví.

A v lese ku ptákům dí Adam: „Zapějte,
ó ptáci, krásná jest, já mám ji rád!“ — „Ó zdroje!“
dí Eva k pramenům, „své vody rozlejte,
má duše v něm se chví, jak ve vás tělo moje!“

II.

Sní Eva: „Pane náš! ty z ráje vyhnal's nás;
u brány archanděl dlí s mečem, který plane.
Bol duši mučí nám, hlad moří tělo zas,
nám jest se lopotit dřív, nežli Zora vstane.

My více nemáme, bloudíce v roklinách,
jak druhdy čistoty a ducha zanícení;
my neslyšíme již ve božských houštinách
hymn bílých andělů a tvojí slávy pění.

Co noc nám však, co lest, jež patě úklad přede,
když aspoň každou noc nám září plamen vzňatý?
Ach, jen když zůstává nám láska a nás vede —
buď žehnán, Bože náš! ty Bože silný, svatý!

Neb Adam sílu má, já kouzlo leposti.
Nás tato protiva spojuje, těší spolu;

on zpit je vnadou mou, já jeho hrdostí,
a každé břímě nám se mění v aureolu.

Ó viz, dvé bytostí jak ještě vzrůstá nám:
to naše naděje a pýcha, radost naše;
když na svých kolenou je obě chovávám,
já cítím v prsou svých, jak slunce plane v naše!

Co ony žijí v nás, my oživujem v nich,
jsou plny tajemství, jsou svatá závět nová.
Z nás vyšly, svazek náš víc ztužuje prst jich;
a jiná láska v nás, tak velká, vstává znova.

Jich zrak — to hvězdy jsou, jasnějších v nebi není, —
tak divnou vnadu má; ta naši duši jala,
že v jejím půvabu se ztrácí v žasu, snění:
tam hledá dětství taj, kterého nepoznala.

A láska, ta spí v nich, neb stvořila je. Nebe
můž dunět; v bouři však, když ječí vichrů stesk,
jak my dva, ony též za ruce chopí sebe,
jich srdcem nezachví ni Azraëla blesk.

Ó sláva! chvála ti! a věčný dík, ó Pane!
Ten trest tvůj sladký je, když přes vše prokletí
ten ráje polibek nám bez ustání plane!
Bij! Viz, jak vzrůstá rod, jenž lásku nese ti!"

III.

A jitřní vůně skráň teď Evě polila,
plál teplem mateřským prs krásný, v nach se skvící,
a hledíc k Abelu a Kainu, cítila,
jak modrá nesměrnost spí v její zřítelnici.

IV.

A děti hrály si. V ráz prvorozený
vstal, v oku divý žár a ret pln žluče,
mladšího udeřil jsa vztekem vzlícený;
ten křičel, ruce zveď a k matce běžel ruče.

Ta běží, chvěje se, je hrůzou celá bledá,
kol obou vinouc páž, je v náruč chopila
a jako v kolébku je na své srdce zvedá,
je ztápí v polibcích, by svár jich zkrotila.

A záhy ztichlo vše: hněv, polibky i steny,
a obě v objetí si spaly — žena však
bez hnutí, ruce své zkříženy pod koleny,
dnů příštích viděla v své duši stoupat mrak.

V.

Cudného ráje zář, ó Evo zlatovlasá!
Ty, kterou povstal hřích, ty, kterou vstane sláva!

tys věkověčný vzdech, jenž hruď nám stále drásá,
tys nevýslovná číš, z níž bol pít chodívává.

Ó ženo! ty, jež znáš nést v sobě celý ráj,
jež tomu, jiný ráj jenž pozbyl, dáti spěla
jsi směnou něhu svou, zář, víru, štěstí báj,
jsouc krasší pod mečem planoucím archanděla!

Ó matko, plodného ty lůna! Jaký děs
a jaký kouzelník tě zmámil kouzly svými?
A jaký siný blesk ti předchůdcem byl dnes?
O čem to asi sníš se zraky sklopenými?

Ach! v pěsti zaťaté spícího Kaina asi
na vznešený svůj sen teď odpověď ty čtlas?
jak divý nepřítel — již nyní uhodla jsi —
na slabém Abelu svůj zločin zkoušel as?

Ve hloubi budoucna snad hrozný Azraël
ti syna ukázal, jenž po svém lidském díle
utíkal příšerný, krev na svém čele měl,
po pláni večerní, dál od mrtvoly bílé?

Či jsi jej v Enochu umírat zvolna zřela,
val, ve který hřmí proud s divokým zlořečením
prokletců, výzvu svou již vryli na skal čela
a jichž nesmírný rod je stižen zatracením.

Ach, viděla jsi zášť, jež sváry rozpoutává,
jak plížila se kol jak šakal toulavý?
A ocel, v těla jež si cestu prosekává,
a zem' a horký kouř z krvavé záplavy?

A Kainů národy a davy Abelů
se řítit na sebe a rvát se bez přestávek;
a stony hlasité všech světa Babelů
a chrapot, dušený hlukotem sterých stávek?

Pod nerozpustnou mhou, v níž v divých davech člověk
se kupí, dědictvím svým vlastním poděšen:
zda stoupat slyšela jsi vzduchem z věku po věk
řev davů žárlivý, jenž nezná klid ni sen?

Zda chápalas, že zlo je zrozeno? Že bude
nesmrtné? Zemský pud: tož nenávisti had,
jenž rod tvůj Satanu dá v moc, jenž číhá všude,
že bude Pekla klín vždy pro ně zvětšovat?

A život, chápalas, že ukrutný dar byl?
Že s jasnou Prabábou též láska zajde? Vřelý
proud slz a žluče proud, jenž stejně vyprýštil
již s prvním úsměvem, že napojí svět celý?

Bůh znal to! — Do noci tak dlelas v myšlenkách
nad čely čistými, kde hrála slunka záře;
co děti dřímaly tvých klidně na rukách,
dva vroucí potoky se lily přes tvé tváře.

Kozáci.

Zikmund Winter:

Matka-pokladnice.

Obrázek finančního hospodářství v organisacích XVI. věku.

Řemeslné organisace před třemi a čtyřmi sty lety zvaly svoji spolkovou kasu „matkou-pokladnicí". Mívali ji v úctě jako matku, která sice činí požadavky, ale z níž se také všecko dobré a příjemné rodí.

V tomto článku stručně vylíčím, co v spolkovém životě starodávných řemeslnických cechů, jmenovitě na hraně XVI. a XVII. věku, matka-pokladnice přijímala a co a nač ze sebe vydávala.

Ředitelé toho finančního hospodářství i opatrovatelé matky-pokladnice byli cechmistři — obyčejně tři, čtyři — podobní funkcemi svými výboru nynějších spolků, jenže s tím podstatným rozdílem, že si dnešní spolky volí výbor samy, kdežto organisacím starodávným obyčejně bývali cechmistři z členstva dosazováni od úřadu městského jakožto vrchnosti, která s císařským rychtářem (od r. 1547) hlídala, aby se nejen proti králi nic nedělo v organisaci, ale také aby matce-pokladnici nestal se úraz.

Když teď čtoucí milý zná jak tak situaci, povíme, co byl příjem matky-pokladnice.

Stálým nebo pravidelným příjmem bývaly členské příspěvky, jež platily a sbíraly se obyčejně čtyřikrát v rok, ale někde také i desetkrát nebo měsíčně. V starší době byl plat čtvrtroční groš míšeňský při většině spolků; ku konci XVI. století objevuje se namnoze groš český, tedy dvakrát tolik. Rozumí se, že v chudém spolku placeno méně a v organisacích živných řemesel placeno víc. Malostranští tesaři skládali ročně po dvanácti groších českých, tedy po třech o kvartál.

Bylo-li tedy ve spolcích venkovských po šesti nebo deseti členech, nevybrána při jednogrošovém kvartále ani celá kopa. Bylo-li v Praze v některém hojném cechu 60—70 mistrů, jakož to shledáváme u ševců, koželuhů (r. 1600), tož sebraly se za rok i čtyři kopy bílé nebo osm míšeňských, což stálo již za řeč; za to bylo v XVI. věku lze koupiti vola, ne sic nejtěžšího, ale přece vola.

Pravidelným důchodem byly některým cechům výroční platy z krámů, arci náležely-li cechu a ne městu. Nájem nebýval všude stejný: jestliže řezníci venkovští platili nájem po půldruhé kopě, platívali pražští po 12 kopách a víc.

Také některý důchod připadal pokladnici ze společných provozoven, valch, ze šlachtat, z bělidel a j.

Nejeden pražský cech koupil si dům, tedy z toho domu činže nájemníkův bývala také ročním důchodem pravidelným, třebať ho nelze k nynějším činžím ani zdaleka přirovnati. Když pražští zlatníci r. 1593 prodali jesuitům (vlastně Jiřímu z Lobkovic pro jesuity) farní dům při kapli sv. Elogia, ze zápisu dovídáme se, že mívali z domu toho roční důchod pěti kop českých. Ovšem dům nebyl veliký. Venkovské cechy mívaly dům poměrně řidčeji nežli pražské.

Mnohé cechy venkovské i pražské kupovaly k svému důchodu louky, dědiny, štěpnice i vinice. Novoměstským řezníkům pražským náležela vinice na Srpových horách u Prahy. V Litoměřicích soukenníci měli vinici, z které vzali r. 1589 užitku jeden sud vína; náklad na vinici ten rok byl o 30 kopách, sud vína prodali za 34 kopy, z čehož viděti, že matka-pokladnice měla malou radost z vinice. Hůře bylo u sladovníků v Lounech r. 1608. Ti ze své vinice prodali víno za 52 kop, ale náklad na vinice ten rok spočetli na 63 kop. Tu mohla pokladnice splakati. Ale nesmí se potlačiti pravda, že jiný rok přec mívali užitku z vinice i nad 30 kop.

Některý cech najal si pro důchod svůj rybník, řeku. R. 1612 jircháři pražští najali si řeku pod Šitkovskými mlýny k lovení ryb se závazkem, že při lovu podají purkmistrovi dobrou mísu ryb. Toť bezpochyby při lovu hlavním. Rozumí se, že důchody z lovu byly skoro tak nestejné a časem nejisté jako z vinic.

Všechen ostatní důchod řemeslné pokladnice byl nahodilý a nestálý. Na prvém místě jest to plat vstupný, který musil položiti čekatel misterstva, chtěl-li, aby ho do cechu přijali. Ten plat uvádí se ve statutech všech všudy cechů a nebývá ani tak tuze veliký; ale cech snad žádný nedržel se v té věci statut: ukládal domácím snesením a zvykem, kolik chtěl; je-li v statutě kopa, cech za zády statutu uložil mladému mistrovi, že dáti musil 4—6 kop a v živných, bohatých řemeslech i 10—20 kop.

Také chlapec, jejž zapisovali v cechu za učedníka, musil složiti některý peníz. Tyto platy, jmenovitě „příjemné“ misterské, mívaly pro pokladnici poněkud větší význam jen v městech Pražských, do jejichž řemesel přibývali mistři noví měrou značnější, na venkově přibyl do cechu některý rok mistr jediný, a potom za kolik roků žádný.

Nutno zmíniti se, že k obojímu platu, právě uvedenému, bylo téměř vždy přiložiti libru nebo dvě libry vosku, jenž býval určen na svíčky k cechovnímu oltáři. Libra vosku měla koncem XVI. století cenu třináct i sedmnácti grošů. Byl drahý dost.

Drobný příjem také jen nahodilého rázu bývaly taxy za všelijaké služby úřední, které cechmistři konali jménem cechu; tak brávali nějaký groš za přitištění pečeti na vysvědčení a jiné úřední listiny; za připojení cechu na výrobky řemeslné, bylo-li potřebí je pověřiti stran kvality jejich dobré.

Z pokut, kterými všecka statuta řemeslnická hrozí členům pro nejrozmanitější přestupky, mohla matka-pokladnice svoje útroby všude a v každém cechu znamenitě naplňovati, neboť všude hřešilo se hojně a s chutí, ale vyvinul se do XVI. věku přátelský, bratrský zvyk, že se pokuty buď celé, buď s části vinníkovi vracely „z milosti", když se pokořil a poprosil. Nu — a vinníci kořili se a prosili, z čehož nemohla mít radost matka-pokladnice ani stanovy cechovní, které se vždy přísně mračí.

Některý nevalný důchod býval z platů, jimiž povinni byli cechu řemeslníci přespolní, přišli-li do města s výrobky svými. V Kutné Hoře přespolní horáci odváděli tamějšímu cechu bednářskému o trhu každý po konévce nebo po škopku. To se pak zpeněžilo pro pokladnici. Podobného rázu byl důchod z toho, co skonfiskoval cech těm, kteří vyráběli, nejsouce členy cechu. Známo jest jich jméno stolířů nebo fušerů. Ale důchod ten cechu nenáležel všecek. Vrchnosti panské i městské hlásily se při tom o svůj díl.

Srdečná doba povzbudila občas tu a tam dobrého člověka, že umíraje odkázal cechovní pokladnici peníze, obyčejně na podporu chudých členů; nedůvěřoval-li takový dobroděj cechovním správcům finančním, neučinil odkazu přímo určitému řemeslu, než učinil ho obci nebo konšelům s žádostí, aby se některému cechu nebo řemeslníkům vůbec určitá summa vydávala, jmenovitě na půjčky, jimiž by svou živnost polepšili.

Tak měšťan pražský Matouš Zbytek r. 1560 všecko jmění dal radě staroměstské, aby sama půjčovala bez úroku těm, kteří si chtějí založiti živnost a nejsou opilci ani marnotratci; při tom stanovil, kdyby konšelé s tím odkazem špatně hospodařili, měl odkaz dodán býti dvěma městům venkovským.

Na Novém Městě týmž způsobem roku 1599 měšťan Jan Albín z Grejfenberka odkázal městskému úřadu díl svého statku, aby se z něho půjčovalo na tři roky řemeslníkům, kteří sešli nemocí, ohněm, vodou, zlými lidmi, ale ne těm, kteří běhají po hospodách a nic nedělají.

Tohle opilstvo našich milých průmyslníků, o němž zmiňuje se téměř každý odkaz, jest význačná věc.

Z odkazů, jež učiněny cechu přímo, zajímavá jest nadace Fifkova, odkázaná r. 1578 novoměstskému cechu kožišnickému. Kašpar Fifka, vlastně měšťan kutnohorský, určil 500 tolarů širokých, aby se z nich půjčovalo na koupě surovin jednotlivým mistrům po kopě i víc, ale „vožralcům" ne. Cechmistři měli se městské radě za všecku summu postaviti v rukojemství každý rok a účty radě konati. Zachovaly se některé počty kožešnické té nadace. Z nich patrno, že mistři vypůjčovali si pilně, cechmistři však bývají psáni mezi dlužníky se summami nejvyššími. Po bitvě bělohorské, hanebnou mincí tehdejší, klesla nadace s 500 tolarů na 500 kop míšeňských. Ještě r. 1741 půjčoval cech z té nadace; Fifka se tehda v registrech jmenuje už Herr Kaspar Füffky. Na můj zvláštní dotaz ukázal mi předseda gremia kožešníků pražských, pan Josef Kubišta, účetní knihu, z níž

vysvítá, že nadace Fifkova dosavad živa, že vzrostla a že výborně slouží nynějším kožešníkům.

Podobnou nadaci — ale všem řemeslníkům — učinila v Hradci Králové r. 1615 Kateřina Altmannová z Radostic. Ustanovila 500 kop řemeslníkům na pomoc v nouzi a k nákupu surovin; cechmistři měli právo rozpůjčovati peníze s vědomostí konšelů; měli dbáti toho, aby ta summa zůstala úplná, „pokud svět stane". Toť se ví, že svět ještě stojí, a summa už není úplná, je už dávno rozebrána.

Pokud cechmistři půjčovali z cechovní pokladnice bez úroků, nebylo z odkazů dobročinných žádného přírůstku zištného; jináče půjčováno i na 10%.

Vydání z matky-pokladnice bývala pestřejší nežli příjmy. Na prvém místě byly to dary a platy, jimiž cech byl povinen úřadu městskému (nebo v poddanských městech vrchnosti neb jejímu zástupci) každým rokem za stvrzení cechmistrů. K hodům vánočním a velikonočním kdekterý cech musil na radnici nebo zámek vrchnostenský poslati nějaký dar. Také císařský rychtář nastavoval svou úřední ruku vznešenou několikrát do roka.

Řezníci venkovští odbývali takové dary teletem a také i jen půl teletem; pražští však musili posílati víc; půl teletem — 20—30 librami — byli by se zahodili a podarovaní by se byli mračili. Sladovníci lounští vydávali rok co rok o vánocích za housky, jež rozesílali darem, od dvou do čtyř kop grošů.

Některé znamenitější cechy i podkomořímu a hofrychtéři, kteří byli vrchností měst královských, podávali dar o Zelený čtvrtek. Ten dar pod jednu kopu nemohl jíti. Pražští mlynáři posílávali ročně stříbrnou konvičku, nevím, kterému pánovi vládnímu. Pražští kočí organisovaní byli tak galantní, že dávali paní manželce předního svého cechmistra Štědrého večera a Zeleného čtvrtku až i kopu grošů — ale čtveráci, ne ze svých kapes, nýbrž z matky-pokladnice, a strážce financí cechovních, přední cechmistr, proti tomu nic nenamítal. Svatá naivnosti!

Pravidelným vydáním byly platy služebníků cechovních. Malé a chudé cechy neměly služebníků žádných; bylo-li posloužiti zvaním, psaním či jináč, posloužil podle povinnosti své mistr nejmladší zvaním, a učitel nebo žák domácí školy za groš napsali, co nutno. Přes to najdeš služebného písaře cechovního i tu, kde bys toho se nenadál, na příklad u kovářů turnovských, u ševců v Sobotce, u pekařů ve Vožici a j.

Platy písařů nebyly skvělé, důkaz, že písařství cechovní bývalo písaři pouze zaměstnáním vedlejším. Sladovníci pražští platili v polovici XVI. věku po osmi kopách míšeňských ročně. K platu stálému písař každý arci míval ještě drobné taxy po několika groších za psaní jednotlivých aktů právních, vysvědčení, smluv atd.

Při větších organisacích mívali služebného posla; ten zvával do schůzí, hlídal cechovní věci, rozsvěcoval v kostele cechovní svíce, ba někde mu ukládali, aby i zpíval, nemocného člena aby opatroval, příchozí tovaryše aby vodil po mistrech, a kdož ví, čeho

všeho na něm ještě žádali. Posel nebo „služebník" sladovníků pražských míval služby za polovic platu písařova, tedy čtyři kopy m. v rok. Vedlejší příjem měl taky, zvláště za obsilky. Řezníci novoměstští poskytovali svému poslovi i byt při chrámu sv. Lazara, byla to komůrka vedle záchoda. Sladovníci lounští kupovali služebníku svému boty z peněz cechovních.

Nepravidelné vydání mívaly pokladny cechovní udržováním rozmanitých provozoven, jako: šlachtat, valch, bělidel, jezů atd. Některou kopu bylo vydávati ročně na oltář cechovní v kostele, kdež uctíván patron řemesla. Největší útrata bývala o slavnostní bohoslužbě jednou za rok. Pražští malíři podávali v den sv. Lukáše, svého patrona, faráři týnskému, kdež byl jejich oltář, za kázání husu a víno, žákovstvu od zpívání husu, varhaníkovi také husu a mimo to některý groš ještě; zvoník také odměněn grošem bílým za rozsvěcování. Podotýkám mimochodem, že krmená husa r. 1566 stála 19 grošů míšeňských.

Farnímu knězi cechové byli i v mimořádních případech ochotni a uznalí: lounští řezníci děkanovi dali tři kopy grošů r. 1598, když se ženil.

Další pravidelné útraty z pokladny cechovní děly se k jarmarkům. Cechmistři především musili na radním domě žádat za trhová místa pro členy svého řemesla, začež bylo nutno platiti; kromě toho, byl-li cech z hojnějších, musil za své peníze postaviti k jarmarku žoldnéře. Menší cechy se skládaly na žoldnéře k střežení trhu. Litoměřičtí soukenníci vydali na žoldnéře ku třem jarmarkům nad kopu grošů.

Nadmíru častá vydání z cechovní pokladnice děla se na pití a kvasy. Byl to zvyk doby všude v Evropě, nejen u nás, že kde jaká schůze úřední, ať konšelská, ať spolková, zpříjemňována pitkou. Není potřebí hned podezírati, že to pití bylo vždy nemírné, ale to jisto, že bylo časté a že připojovalo se k příležitosti kde jaké.

Pitky začaly se týž den, co cechmistři byli od úřadu městského stvrzeni. V Turnově r. 1614 společný cech kovářů s koláři pojedli v tu slavnou chvíli skoro za kopu chleba a másla, vypili za kopu piva a za kopu vína. Mnoho jich na tu práci nebylo; ať jich bylo všech osm, deset.

O svačině v den sv. patrona utráceno víc; to zváni do cechu přátelé a poctiví lidé. Proto nedivno, že v Lounech v cechu sladovnickém v ten den utraceno r. 1597 nad deset kop. Jindy utratili sladovníci lounští i 15 kop, ale nutno vyznati, že ne všecka outrata šla z matky-pokladnice, ale že se členové na pitku skládali.

Častokráte hlasováno ve schůzích cechovních o tom, má-li se píti za peníze z pokladnice či za peníze od osob. Když r. 1558 cechmistři pražských bečvářů chránili matku-pokladnici od takové outraty pitné, nastala rvačka obecná, pro kterouž čtyři nejdivočejší mistři dostali se do vězení.

Mlynáři staroměstští utráceli ve schůzích za pití tolik, že r. 1613 konšelé volali je všecky na radní dům, kdež jim poručili, aby za-

nechali „takového nenáležitého pití, žraní, pangetování den, dva, tři i třebas týden.“ Aby mlynáři pražští neměli v „Květech“ tak velikou ostudu, nutno také uvésti, že se v městské radě bránili, tvrdíce, že to znamenité pití je pomluva ze msty.

Když cech stěhoval se do jiné hospody, obyčejně outrata bývala veliká, poněvadž se to dělo slavně; s parádou nesena matka-pokladnice a slavnostním obřadem zavěšován řemeslnický štít vně na hospodu. Koláři a kováři turnovští r. 1584 utratili při takovém případě půl sedmé kopy, zajisté většinou za pití. Větší cech — soukenníci litoměřičtí — r. 1553 vyňali z pokladnice na tuže slavnost 23 kop, za kterýž peníz mohls koupiti v tamějších končinách téměř tři koně nebo 60 jehňat, tedy celé stádo. Počítám totiž, že komusi v Turnově r. 1569 ocenili koně v osmi kopách a jehně v osmi groších.

Z Horaždějovic znám u řezníků také jedno pití velmi furiantské. Při roce 1613 čtu totiž v knize cechovních outrat doslovně toto: „Pět grošů a denár za pivo, když jsme všickni řezníci v šatlavě byli.“ Do šatlavy se dostávali řezníci pro všelijakou neplechu při prodeji masa, pro drahotu nebo zlou váhu. Ze zápisu nadepsaného viděti, že si řezníci ze svého provinění a ze šatlavy tak málo dělali jako dnešní jejich potomci, když pro nekřesťanskou drahotu dostanou se někdy do novin.

Po celý rok útočili na matku-pokladnici všelikterací žebráci. Byli to totiž lidé přerozmanití a přece typicky stejní, kteří žebrávali na rathouzích. Byli to mrzáci, zvláště nevidomí lidé, pohořelí, hromem poškození, v Turecku zajatí, kteří žebrali na své vykoupení ze zajetí, lidé stavu rytířského, kněží odtud neb odonud pro víru vyhnaní, studenti putující do cizí země daleké.

Nedávalo se takovým žebrákům tuze mnoho, ale když se trousili po celý rok, vydalo to přece několik kop. Nejvíc dostávali pohořelí, zvláště přišel-li s listem žebravým z některého města mistr pohořelý. R. 1586 kouřimští konšelé povolali si na rathouz všecky cechy a nutili je, aby z cechovní pokladny dali každý co nejvíce může na pohořelé v Hradci Králové.

Některý cech pražský vydal drahně grošů do roka městské policii (rychtáři „městskému“) a jeho drábům za honbu fušerů nebo stolířů. Policie totiž zadarmo nehnula nohou. A to vydání bylo někdy marno: nežli řádný mistr přivedl rychtáře, byl pozorlivý neřádný mistr neboli fušer tentam. A platit se musilo.

Náklad nemalý býval na parádní kusy cechovní: na pořízení pokladnice, štítu hospodského, štítů pohřebních a příkrovu. V tom chtíval jeden cech nad druhý vyniknouti, šlo nejen o žárlivou honosnost, ale šlo i o reklamu: zámožní měšťané, kteří neživili se řemeslem, dávali se do cechu některého zapisovati jen pro parádní pohřeb; toť se ví, že si vybral takový měšťan ten cech, který měl nádhernější příkrov a jehož štíty svítily stříbrem. Veliký náklad byl na korouhev cechovní — tu šlo o 30—40 kop. Jenže na štěstí

matky-pokladnice pořizovaly se takové drahé věci za mnoho časů jednou.

Čechy byly povinny kupovati také zbraň a zbroj k vojenské potřebě. Ale když vítězný Ferdinand I. po nezralé revoluci dal městům i cechům zbraně pobrati, cechy po své obnově kupovaly novou zbraň a zbroj velice nerady a neochotně. U mnohých organisací shledáváš, že mají zbroj právě na jednoho nebo na dva žoldnéře neboli pacholky k jarmarku. Ba některý cech — na př. mlynáři na Horách Kutných — neměl zhola nic a musil býti od rady městské k tomu puzen, aby nějakou zbraň si koupil. Vojenské „nádobí" bylo drahé (sprostá ručnice nad 3—4 kopy, zbroj plechová 4—5 kop) a válečná nálada v XVI. století ve všech vrstvách velmi malá.

Došel-li z radnice rozkaz cechu, aby postavil vojáka na delší čas, to byla pokladnici pohroma. Stávalo se to nejspíše cechům pražským na počátku XVII. věku, kdy začínají se pohnuté děje vedoucí k Bílé Hoře. R. 1608 na příklad sladovnický cech, měv postaviti jezdce, vydal 26 kop za koně a utratil na jezdce i obrok koňský jen za měsíc nad 17 kop. Organisace kočí r. 1611 musila najmouti čtyři vojenské pacholky s platem po 20 groších za den a noc, což vydá za měsíc na čtyřicet kop.

Také někdy pohromou pro matku-pokladnici bylo, když zavadil o ni advokát nebo prokurátor (řečník). A to se přiházelo tím, že se někdy mistr, kterého z cechu vyloučili, nebo kterého do cechu přijmouti nechtěli, dal v soud se vším cechem, a jindy zase cech musil žalovati člověka, který živnostensky a jináče překážel nebo cech na cti urazil. Zlé záleželo v tom, že si tehdejší řečníci vedli tak, jako líčil spisovatel pan S. Heller ve „Květech" nedávno o advokátovi dru. Vašatém, jenž se z nepochopitelného řízení božího zbytečně dostal mezi naše politické předáky národní. Ti lidé schválně prodlužovali pře, a tak se stalo, že na příklad pře, kterou měl žatecký měšťan Stoček s pražským cechem mlynářským o urážku na cti, trvala dvě léta a stála 600 kop, z nichž advokát pro sebe sebral 240 kop.

Na konec podíváme se počtům úhrnným, pohledíme, co bylo v pokladnici, když staří cechmistři nově zvoleným cechmistrům účty konali. A hned napřed pravíme, že pohled celkem nebývá oslňující; vždy jde o malé summy.

Na slušné míře bývala pokladna sladovníků lounských; r. 1598 spočítán příjem všecek v 80 kopách, vydání v 26 kopách, zbývaly tedy 54 kopy. Malíři pražští mívali dlouho v XVI. věku pokladnici chudičkou; r. 1526 cechmistři noví přijali od starých pouze půl druhé kopy a sedm grošů; teprve r. 1571 objevuje se v pokladnici ryzí zbytek 19 kop a 20 grošů. Pražští šenkýři konali r. 1594 počty za čtyři leta; přijali za ten čas 47 kop 33 grošů, vydali 48 kop 19 grošů; je nemožno uhodnouti, kterak to počítali, když v pokladnici přes tento patrný deficit zbylo ještě devět grošů.

Řezníci litomyšlští měli r. 1548 v pokladnici jen půl čtvrté kopy, ale 16 kop na dluzích. Těmi dluhy se rozumějí výpůjčky mi-

strův anebo jiné platy do pokladnice dosud neodvedené. Ty dluhy jsou arci aktiva.

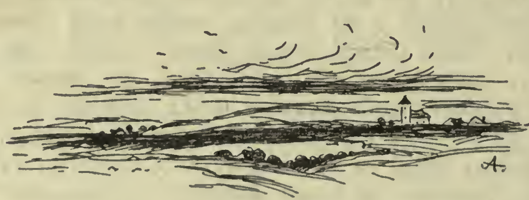
Když r. 1585 městská správa prachatická podnikla po čtyřiceti letech jednou zase revisi v pokladnicích cechovních, ukázalo se, že z osmi cechů patero měly dbalé cechmistry a dobré hospodáře, neboť pokladnice měla větší nebo menší přebytek; u řezníků však nalezeno, že sice přijali celkem 54 kop, ale nač co vydávali, toho nikdo nezapsal; stejně tak u konvářů, bednářů a kolářů, v jednu organisaci spojených, měl se účet vydati o 33 kopách, ale v knihách nic neměli zapsáno. Koželuzi měli v pokladnici 12 kop, ale nevěděli, jak k nim přišli.

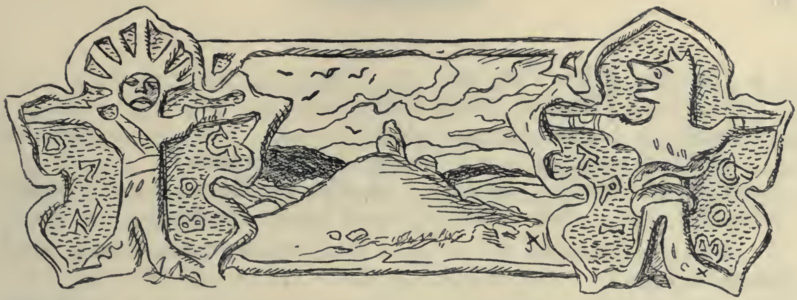
V Horažďovicích sladovníci r. 1620 měli v pokladně pouze 42 grošů, ale za cechmistrem Ráčkem zůstal dluh 24 kop.

Čtoucí již postihl, že finanční hospodářství cechovní leckde bylo ledajaké, ale ta ledabylost není pravidlem. Víc cechů bylo takových, že obecní mistři (některá štika mezi nimi) hlídali cechmistry žárlivě a pořáde jim hleděli na prsty a na konec nic neodpustili; náchodští tkalci r. 1614 dokonce obvinili své dva cechmistry u císařova rychtáře, že po vykonaném počtu zůstali dlužni — 16 grošů bílých a kromě toho 2 kopy nějaké pokuty.

Také lze tvrditi, že není důkazů o zcela nepochybných podvodech cechmisterských, vždy ukáže se spíše pohodlnost a nepořádek nežli podvod. Jednoho cechmistra ze XVI. století známe, že matku-pokladnici zlodějsky vylámal. Byl to malíř Jan Lankáš, cechmistr pražský, zločin provedl r. 1503. Mnoho peněz v pokladně nepopadl; hanebnosti však dle tehdejších názorů největší dopustil se tím, že Lankáš vzal z truhlice pečeť cechovní, věc skoro posvátnou, a zastavil ji v Židech.

V Němcích v Augšpurce takového zloděje krejčího skoro v týž čas (1513.) pověsili. Kterak u nás Lankáš potrestán za svůj zlý čin, není psáno. Možná, že taky uvisnul, neboť v cechovní knize po roce 1502 není o něm stopy.

Stefan Žeromski:

Hodina.

Se svolením autorovým z polštiny přeložil *Karel V. Rypáček.*

Rozlehlá zahrada, sestupující terrassami k řece, jež plyne za její zdí, jest plna světla, plna vlhkých stínů a vůně jarní zorané země. Na travinách tkví ještě hojná rosa. Lehký vánek odchyluje mladistvé, stříbrnou barvou oděné listí topolu. Klenové lístky, tak průzračné, že viděti jest jimi slunce, útlé, bělavé, svévolné, třepotají se něžně v blankytných váncích. Hudba ptáků, dýchající uchvácením a vášněmi, vyráží ze všeobecného chorálu včel, který jako hluboký a nejistý zvuk varhan vznáší se mezi stromy. Zářící mouchy s bzukotem co chvíle létají tu sem, tu tam jako prach, přetrhávajíce široké, napjaté modrožluté struny slunce. Neklidné stíny listů pohybují se po mokré zemi.

S místa, kde na kamenné lavici u kmene vysoké břízy sedí jinoch, slyšeti jest zpěv sirotků, jdoucích po dvou pod dozorem charitky, sestry Marty. Zpěv se vzdaluje a ztrácí se za hájem keřů. Na oné straně viděti je průčelí několikapatrové nemocnice. Některá její okna jsou otevřena, a černá nitra nemocničních síní hledí z nich do zahrady, jiná jsou do polovice zatažena záclonami.

Sestra přibližujíc se k lavici. Nebyl jste včera v kostele . . .

Jinoch, zdvíhá hlavu, již měl opřenu o pravou ruku. Levá, ovinuta silným obvazkem z vaty a gázu, spočívá v šátku. Vskutku, nebyl jsem tam včera . . .

Sestra jdouc dále. To je velmi špatné! Dnes je operace, a vy jste tak lehkovážný . . .

Jinoch s úsměvem. Jsme v kostele . . .

Sestra pohlíží na něho s výčitkou, odchází a zaniká v ulici za kupami bezu. V téže době vylétá z jednoho okna křečovitý křik — a potom přelétá hluk mužských hlasů. Všecko hned utichá. Jest slyšeti jenom šum větru, přesypávající se stříbřitě mezi množstvím schýlených větví smuteční břízy.

Z odlehlých stínů zahrady k zátišným trávníkům splývají nevyčerpatelnou vlnou liliové kupy rozkvetlého bezu, postříbřujíce vrcholky keřů jako píseň kouzelného hlasu. Narcisy mokré rosou vydechují svou táhlou a jedovatou vůni. Tráva, poseta množstvím polních řebříčků se žlutýma očima, měnivě svítí se na slunci a vydává vůni.

Sestra přicházejíc. Žena starého cestáře ze třetího sálu se probudila při operaci. Ještě budou před vámi na stole tři osoby.

Jinoch. Máme čas ještě.

Sestra. Třeba ho dobře užíti.

Jinoch. Snažím se, jak mohu.

Sestra usedá na pokraji lavičky. A nač myslíte?

Jinoch. Myslím, sestro . . . Myslím na jakéhosi psa, nicotného na pohled, který však nejhodněji nosil jméno Orestovo.

Sestra. Vždycky o tom psu! Proč jste ho nechal doma, když jste jel k nám?

Jinoch. Nemohl jsem . . . Slibovali mi, že se o něj budou pečlivě starat v mém bydlišti, na druhé straně Visly. Když nadešel den odjezdu, byl přivázán silně k boudě, ale přetrhl řemen a dohonil vůz. Marně byl odháněn. Plížil se po zemi, snášel bez kňučení rány a kopnutí nohou. Přibyli jsme k celní budce. Vyřídiv formálnosti, vstoupil jsem do člunu, abych se přeplavil na druhou stranu Visly. Psa jsem tam zanechal. Zdálo se, že se vrátí za koňmi, kteří mne dovezli na místo. Zdálo se, že . . . Nemohl jsem jej vzíti s sebou. Ano, nemohl. Byl jsem v takovém postavení, že jsem nemohl, ačkoliv byl — kromě duše — jediným mým majetkem. Loď sestrčenou s písčiny uchvátil proud řeky. Orestes seděl chvíli na tomže místě, jistě oněměv až k šílenství, pozoruje zradu, již měl před očima. Začal drápy rváti zemi, metaje ji za sebe, a jal se vztekle výti. V jedné chvíli skočil v pravo a uháněl, co měl sil a co měl dechu v plicích, domnívaje se, že oběhne širokou vodu. Ztratil jsem jej s očí. Byl jsem uprostřed, když jsem ho spatřil znovu. Zdálo by se, že jen rozlícený jeřáb může tak letěti po samé zemi, na křídlech, míhaje se mezi keři, aby chytil do drápů křepelku. Zdálo by se, že jen hladový vlk mohl by tak stíhati čerstvého králíka. Zatím on za svým miláčkem . . . Byli jsme u protějšího břehu, když se vrátil na místo, ze kterého loď odjela. Stál tam chvíli mlčky, jako by zkameněl. Potom jedním skokem vrhl se do vody s vysokého břehu. Viděl jsem a slyšel, jak ploval, bolestně štěkaje. Proud ho snášel daleko. Daleko . . . Černá lebka ponořila se jednou, ponořila se po druhé, po třetí. Konečně zmizel na vždy pod pádícími vlnami.

Sestra. Není třeba mysliti na to. Což není lépe vzpomínati přátel, příbuzných a blízkých srdcí?

Jinoch. Nemám ani jedné bytosti lidské, blízké srdci. S příbuznými mne nepojilo nikdy nic kromě nějakého práva jich nade mnou, které jsem neustále musil rozlamovati a deptati. Žil jsem vždycky mezi lidmi cizími a zlými. Odnesl jsem si od nich jenom památku na křivdy zasazené pýše.

Sestra. Zasazené pýše. Slyšela jsem kdysi ve světě, že pýše není možno ukřivdit. Pýcha, řeklo se mi, jest nepřístupnou, tvrdou a ušlechtilou jako onyx, ze kterého vyřezávají kameje, trvající staletí. Dnes vím, že člověku, chce-li jen, nemůže být ukřivděno nikdy a nikým. Nemůže být ukřivděno tomu, kdo utíká ze středu zla, obklopujícího zemi, a třeba jednou přiloží sežehlé rty k vodám svatého zdroje pokory.

Jinoch. Ano, zasazené pýše. Odnesl jsem si vzpomínku na křivdy bolestnější než proražení kosti železnou tyčí, trvalejší než následky roztříštění dlaně okovaným koňským kopytem. Naučil jsem se dlouho, pracovitě a mistrovsky vybrušovati ostří opovržení, pronikajícího jako dýka a každé chvíle neodvolatelného jako rána bodákem, když se vydáme do čtvrti lotrů.

Sestra. Nezabiješ!

Jinoch. Nezabiješ! Proč je stvořen orel, který číhá na křemenném svém hradě na štítu horského řetězu, orel, který se směje stenání svých obětí, pase se s rozkoší očima na vnitřnostech vyrvaných drápy, vdechuje kouř teplé krve a s výkřikem štěstí zabíjí?

Sestra. Tak také míní v srdci svém každý, kdo vám ukřivdil.

Jinoch. Ano, míní.

Sestra. A tak se rozšiřuje čtvrt lotrů. A jak jste si pohmoždil ruku? To jsem ještě od vás neslyšela.

Jinoch. Když jsem žil na vsi, konal jsem v četné společnosti projížďku na koni. Nesl mě jezdecký kůň a vyhodil mě ze sedla. Vyprostil jsem sice nohy z třemenů, ale pravé ruky jsem nemohl vytrhnouti ze spleti řemenných otěží, které jsem kolem ní omotal, abych užil vší silou udidla. Kůň mě vzal pod sebe a pošlapal. Železnými hřeby nové podkovy stoupl mi na levou dlaň a rozdrtil její drobné kosti. Venkovský chirurg mi některé z nich vyňal, ostatní také pohmožděné sestavil, ale špatně. Začaly tlíti. Ruka opuchla, otevřely se vředy, věčné rány. S úsměvem. V noci leží vedle mne a ve dne dodržuje mi v kroku. Jest se mnou, když se ve šťastné minutě usměji, bdí nad letem mých snů, jakmile zavírám oči. Čeká trpělivě do rána, do chvíle probuzení, hledíc na mě olověnýma očima, a když pozdvihnu víčka, klade na mně své objetí. Jako zlá žena, již tvrdý osud spoutal se mnou v prokletou hodinu, plna jest nevyzkoumatelné, zlomyslné zrady a msty. Čeká, čeká vždy jako onen skalní orel na chvíli, kdy bude ve mně moci stopiti spáry.

Sestra. Teď se již všecko to skončí.

Jinoch. Ano, skončí se konečně. Neznámo jen, jak. Ale to je menší . . . Kolikrát už mě chloroformovali a vždycky s obavou, poněvadž mám v srdci něco hrozného. Odejmou-li mi ruku, rozloučím se s ní za hodinu. Kolik již statečných ve válce . . . A s druhé strany — kdybych umřel...

Sestra. Tedy i takovými myšlenkami se tu zabýváte?

Jinoch. I takovými, sestro. Chtěl jsem se právě zeptati . . .

Sestra. Prosím, prosím . . .

Jinoch. Jest možnou věcí, aby člověk takový jako já, ze společného sálu, byl v případě smrti pochován na hřbitově, na zvláštním místě, jmenovitě vedle stromu, vedle kmene smuteční břízy? Měli by ohled na takovou „poslední vůli“?

Sestra. Nevím jistě . . .

Jinoch. Je to šílená žádost, vím to.

Sestra tiše. Proč vedle stromu?

Jinoch. Nechtěl bych ležeti s nikým. To už na věky . . . nechtěl bych spáti ve zděném sklepě, vedle cihel, otesaných kamenů a roztaveného kovu. Nechtěl bych hníti, dotýkaje se hlavou seschlého vápna, které nahazovala lžíce člověka.

Sestra. Všecko jest jedno, kde odpočine unavené tělo.

Jinoch. Och, ne! Nikdy! Nikdy! Po smrti je právě tak jako za života. Vším vládne náhoda, štěstí, rozmar osudu. Stromy milují člověka daleko více, než on je miluje. Ne nadarmo věřil divoký Slovan, že strom jest svatý a že v něm duše bohů si vybírají sídlo. Svaté duby! Miloval jsem je od dětství divoce. Zbožňoval jsem je, když stály v krutých mrazech, v zběsilých nočních vichřicích, když nádherná vichřice harcuje po lesích. Miloval jsem podzim, který krvavou barvou hněvu zdobí listí buků, pohrdajících s vrcholků hor řadou smrků. Celé jarní noci trávil jsem sám s Orestem na pěších poutích lesy. Nad jezery Švýcarska . . . Kdo dovede vystihnouti obcování sám a sám s východem slunce, při vítání a rozloučení bratrské, až tklivé s mračny a první jarní bouří . . . Teď už tu není. . . Oresta . . .

Sestra. Kdo nechce milovati lidi, musí milovati stromy a psy.

Jinoch. Jen stromy a psi milují navzájem. Pes mě miloval až do smrti, a strom jest potěchou žijících a miluje mrtvé. Rodný otec a rodná matka tři dni po skonání vynesou z vlastní vůle za práh svého obydlí jediné a nejmilejší dítko. Dovolí cizím mužům rozbíjeti hroudami páchnoucí půdy hlavičku, jež byla největším potěšením jich očí, jaké člověk může zakusiti; přistoupí na to, že zůstane samo v noci za větru a deště na odlehlém hřbitově mezi mrtvolami zakopáno v zemi; přivyknou myšlence o shnilé vodě, která bude stékati po bezmocných, ztuhlých prsech, o hlíně, která zalepí ústečka, vonnější než růžové poupě. Ukryjí svou myšlenku před pohledem jeho osamělých očí, rozevřených na věky.

Tu smuteční bříza začíná je pracovitě hledati. Kořeny citlivými jako vlákenka změdleného lnu, kdož ví? — třeba citlivějšími než prsty matčiny — nahmatá ve tmě a obejme bezmocnou hlavu a ovine holá žebra a krček, na nějž otec zapomněl. Vlákny tenkými jako vlasy a dobrotivými jako spánek bude se dotýkati hnijících a nejvíce zbolavělých míst. Ssáním, citlivějším snad než polibek čisté důvěřivosti mezi matkou a dcerkou v tajemné chvíli vzpomínky narozenin, pohltí v lůno své, plné života a svatých proměn, krev ztuhlou u dveří srdce a poslední slzy zřítelnic. O, sestro, sestro . . . Chvěti se v lipovém vrcholku, v rodném kruhu hustých prutů, které s láskou spolu srůstají! Nejčasněji vítati a nejpozději se loučiti se svatými paprsky a po jich ruce vstupovati bez překážky mezi oblaka volná jako vítr, nikdy sobě nepodobná a věčná. Pokrývati se nočními mlhami jako šatem, který za rozkoše a laskání snímá tiše z daleka přicházející jitro. Když lednový vichr, jako tábory loupežných vojsk, udeří do lesů, přiodívati starobylý pancíř z ledu. Toužiti za žáru po blahoslavených deštích, a po žáru v den plný tmy mraků, ulehnuvší na duši. Pociťovati jak vedle, blízko plynou mimo nebeské vody,

když tiché pláně lazuru zpustoší příval, a třásti se velkým strachem, jakmile z kotoučů bouře řítí se na zemi kamení krup. Naplňovati se tajemným vzrušením při spatření bílého měsíce, když nenadále rozjasní své světlo, vystupuje do výše z nočních oblak. K nebeským pustinám se vzpínati z prachu té země a býti navzájem věčně objat nebem. Spojiti se s ním, jež jest nejvíce podobno lidskému duchu, avšak liší se nekonečností, přiblížiti se něčemu, co jest bez počátku a konce, k zázraku neomylného světla a tajemství — tmě, družce minulých a budoucích dní. Býti navždy zbaven podstaty zemského štěstí a utrpení, pohledu na přesilu, chvění úzkostí a pocifování v sobě divokých žádostí a ničemné sytosti.

Sestra. Srdce vaše žádá o modlitbu, ale myšlenky nízko bloudí . . .

Jinoch. Včera jsem tu byl v noci, po bouři. Nezpozorovala jste, sestro, že jsem odešel. Co chvíli praskal ještě blesk, a země se pod ním chvěla jako panenské lůno poprvé vydané milostné všemoci. Kaštany nasákly deštěm, a květy jejich pronikavým ohněm blesků. Za každou ranou, když se rozestupovala černá nebesa, ukazujíce ohnivé moře, bylo viděti všecky kaštanové stromy a všecky jejich ulekané květy. Zdálo se, že na ty větve a listy teprve v oné chvíli sestoupily s nebes květy, jako plamenné jazyky. Když jsem vešel pod klenbu široké ulice, padaly na mne prudké spousty krůpějí jako výbuchy slz věčnosti, slz všech nocí od počátku světa, zalévaly mi tvář, vztažené ruce a pozdvižené oči. Stromy vzdychaly tu ze tmy ke mně a k nebi. Cítil jsem hlubokou bolest nebo hluboké štěstí, ale ne své vlastní, ne křehké, ne lidské štěstí, avšak květové, listné, stromové. Jako by neviditelné daimonion vznášelo se kolem mé hlavy a srážela na moje čelo krůpěje živé vody, tvořící proměnu. Vracel jsem se po tmě do sálu. Byla už pozdní noc. V chodbách byl odporný puch, otevřené dveře do sálu byly propastmi, plnými lkání a vzdechů. Při světle lampičky, blýskající někde na konci, viděl jsem škatule s vatou a gázem odtrženým s ran, které tu nechali unavení sluhové.

Sestra. Je mi vás líto.

Jinoch. To se nemá říkati nikomu. Já se bojím číkoliv lítosti, jako nakažlivé nemoci. Otupoval jsem v sobě odedávna tklivou lítost a nyní pracuji čtvernásobně, abych se sesychal uvnitř jako podťatý strom, abych všecka vzrušení z vnějška, od lidí vycházející — vyhubil morem. Vypadám, když zhasnou v mé duši všecka hluchá muka, jako ohnisko prostřed panenského lesa, zašlapané nohama a zalité neznámou přišedší povodní; kdy konečně přestanu vésti boj vší silou paží, prsou a srdce, boj Jakuba s Andělem? Tehdy teprve probudí se z mrtvých vlastní moje srdce. Minou silné tmy a vzejde první nový měsíc! Tehdy neukáže se už nic takového na zemi, co by mě mohlo zaraziti. Nešťastný duch, který bloudil po vysokých návrších, nebude už ležeti bezvládný jako divoká srna se zkrouceným krkem a nohama zlomenýma při šílených skocích, která u-

mírá o samotě, ve věčném úporu, v hloubi mlčení vychladlých hor nad propastí.

Sestra. Špatný sen jest právě takovým tyranstvím a nevázaností duše, jako obchod s lidmi nebo bití dětí dorostlými a silnými.

Jinoch. Bití dětí dorostlými a silnými . . . Ano, ano! Budu vám vypravovati . . . . Největší trýzeň působí mi ne tíž jařma, nýbrž pohled, jak je někdo nese. Zničit v sobě ten pohled, ten pohled, který otrávil žíly a kosti, naplnil prsa a lebku, stal se čímsi neodlučným jako choré plíce a přeměnil se v srdce. Co znamená nositi jařmo? Kristus nesl na ramenou svůj kříž, řka: „Neplačte nade mnou, ale nad sebou a nad dětmi svými!“ A ti, kteří nad ním plakali, táhli namáhavě svá jařma! Jak svatými jsou ta slova jdoucího na smrt! Spatření jařma možno roztrhnouti v jedné chvíli, ale pohled na Krista, nesoucího svůj vlastní kříž na horu Kalvarii . . .

Vyložím vám teď nejpodstatnější věc, již jsem viděl za krátkých dnů svého života. Kdysi šel jsem po chodníku velkého města. Byl jsem městsky zmrtvělý, nesl jsem v sobě srdce bez horizontu, bez východu a západu, bez obrazu nebe, podobné zmrzačenému stromu na městském náměstí. Davy běžely na obě strany; lesknoucí se vlaky rychle se mihly kolem. Míjel jsem nádherné výklady krámů a příčné ulice s touže nevšímavostí jako lidi, běžící mimo mne. Až u jedné brány zaujal moji pozornost shluk lidí. Strážce domu držel cosi pozoruhodného. Když jsem stanul, rozhrnuv kruh diváků, u kořene záležitosti, spatřil jsem sedmileté děvčátko, které neslo na ruce desítiměsíčního hošíka. Vlasy jeho byly česány před mnoha lety, neboť cosi jako vrkoče slepilo se v tlusté pletence. Cár, jímž bylo ovinuto dle vzoru chův, rozlezl se po zádech, ukazuje lopatky napjaté tíží. Sukně byla roztřepena a nohy bosé . . . První, rychle uskutečněná zkoumání a doznání svědků ukázala, že nějaká zvrhlá matka poslala své dvě děti, aby budily hnus a zároveň lítost obrazem nouze a aby žebraly. Ale dívčina, prohnaná už ve svém řemesle, nechtěla říci adressu matky tak mrzké.

Sestra. Matky tak mrzké . . .

Jinoch. Byla tedy odvedena za příčinou bližších objasnění. Abych ubil čas, šel jsem také se skupinou zvědavých. Šli jsme velmi dlouho, různými ulicemi, proto také průvod ztenčil se za krátko na několik lidí. Jakýsi vysloužilec, jakási devotka v nemodní sukni . . . Strážník držel vinnici silně za krk, mysle, že by mohla utéci. Ten i onen z mimojdoucích se zastavil na chodníku, shlédl hlouček a šel dále. Citlivější osoby se na něco ptaly, nedostavše však odpovědi, s povzdechem šly dále. Bylo to v březnu, sníh padal v kulatých hrudkách na rezavé bláto, a z ulic vál hrozný vítr. Jda ospalým krokem muže-občana, měl jsem před očima zanedbané dítě, tak dalece již zkažené, že bylo patrně vycvičeným společníkem přečinu. Peníze, měděné výrazy svaté lítosti chytalo zručným, otrockým pohybem vycvičené opice. Nohy té lotřice nikterak se nehýbaly z nádherného chodníku, ale rozdíraly chodidly nerovnost jeho rychle a rychle. Byly to nohy červené, hubené, směšné, jako běhy zajíce a ohnuté od sebe

jako nohy jamníků. Posouvání se té skvrny po okraji chodníku, vystavěného pro lidi civilisované, působilo dojmem jedovatých uštknutí a zůstavovalo v uších, v rukou, na prsou, v nohou a v celém těle jakoby jakási zabodávající se žahadla. Tíže malého chlapce, který seděl na levé ruce sestřině, přivázán hadrem na celý den, zkřivila hořejšek jejího těla. Červená ruka nemluvněte držela se křečovitě dívčina krku. Byla to pravice, ozbrojená prsty, které se již dovedly pevně držeti života po celé hodiny, nehybně, bez hlesu a oddechu. Byla to ruka desítiměsíčního člověka, který již vzal na sebe lidské jařmo. Hlava jeho obracela se k nám, bedlivým divákům. Nahé lopatky, otřásající se co chvíli nadhazováním tíže, a nohy obnažené až po bedra, mrskal vítr a šlehal bič sněhu. Šli jsme stále rychleji. Na otázky, proč se zdráhá pověděti ulici a byt své matky, řekla vyptávána v úřadě, že to nepoví, neboť za takové věci dostává doma „do tlamy“! Tím . . .

S e s t r a schyluje se k zemi a přitisknuvši ruce k prsům, praví pološeptem: Bože, buď milostiv nám hříšným . . .

J i n o c h. Zlé sny jsou tyranstvím a nevázaností duše! To jest dobrý sen: bezmocně, nadarmo, v paroxysmu přemýšleti o dnech a pracích jich obou; přemýšleti o probuzeních ze sna a prvním pohlédnutí na poskvrňující zdi; přemýšleti o jejich snech, kterými chladné šero zaclání ten život, když se skončí den. Přemýšleti o jejich matce! Viděti tvář té nejzvrhlejší, oči lotřice, zastřené slzami, tělo obtékající slizem nemocí a suché, při hloupých pracech ztřeštěné ruce. Dovoliti, aby při zavřených dveřích vcházely ty přízraky do našeho domu, aby deptaly náš spánek šelestem chorých nohou po nádherném chodníku . . . Svoliti, aby ve křečovitých bolestech zmítaly se u našich nohou, volajíce o pomoc, aby kameněly před naší duší ty těžké, bezmocné, hrozné hlavy a řítily se na její prsa jako náhrobní mramor.

S e s t r a pozdvihujíc k němu oči. Havran opouští své děti a odlétá. Tu připravuje jim tam, toulajícím se po hnízdě, sám Bůh stravu, když jejich matka, zabita v dalekých polích, se nevrací. Z mrvy jich hnízda rodí se motýli, přilétají na křídlech až k jich otevřeným zobákům a slouží jim za pokrm.

Vstává, odchází a zaniká na záhybu uličky.

Jinoch zůstav sám, zapomíná na rozmluvu, jež se vedla, jako by to bylo před patnácti lety. Hlava jeho zase sklesla na dlaň zdravé ruky. Přesná představa o tom, co se má státi za chvíli, zdá se, jakoby mu vyrvala plíce. Ledový dech ovanul tvář a posupné zachvění udeřilo ho v temeno lebky.

Poznenáhlu minulo i to vědomí nadcházejícího okamžiku. Přišla vzpomínka. Bludná vzpomínka. Jako rozvěvná a spuštěná křídla mračen, která po stopách bouře vlekou se o berlách, bez sil, přes lesní houštiny, plynula duše přemožená za divoké vichřice. Plynula bez vědomí a sil do kraje velmi vzdáleného.

Hle, jde po rozlehlých lukách. S pravé strany má nížinu u řeky, s levé suché, vyvýšené lány: zvlhlá země květnatého pruhu se pro-

hýbá pod nohama. Tu a onde vede přes stezku mravenčí cestička, která jistě existovala již tehdy, když ta vyšlapaná stezka spojovala lidi ctící před mnohými věky svaté duby na návrších, kde se nyní chvěje obilí. Jedinou, velice do očí bijící novotou jest v tom místě hnědý, nedávno vyházený krtinec. Kolem rozestírají se vlhké trávy, jedny ostré jako živé nože, jiné tak mistrné, útlé a zbavené všech známek síly, jako rozmary utrpení. Postříkané pěnovou, ostrou žlučí zvonků, napuchlé od liliově bílého suchopýru a povlečené rezavými kupami knotovek a chrp nebo proudy jetele — vytrhávají z prsou mrtvé vzdechy. Před oči splývá množství bezejmenných kvítečků, bledožlutých nebo naivně modrých, jako by je vymyslil venkovan. Tu a onde stojí na pustých lodyhách, které snad skrývají v sobě zrádnou šťávu, chmýří odlétající při nejlehčím větru, jako štěstí člověka. Jinde tkví na samé stezce obilní stébla, vyrostlá ze zrn ztracených rukou rozsévačovou, která, ač padla doprostřed cesty, nebyla pošlapána chodci.

Po levé straně kolébá se lán žita. Sotva vymetalo a dostalo barvu liliové ocele za úpalů. Klasy stojí ještě rovně, ověšeny množstvím květů. Je slyšeti jen šveholení skřivánků a kdesi daleko, daleko na zaprášené písčité cestě drkotání rozeschlého vozu. Z mrtvých návrší, ovanutých metlicí jako dýmem, z keřů kaliny a lýkovce, kde mezi zelení trčí k slunci hromady kamení vyházeného z polí, plyne vůně bylin, nesoucí v sobě celé dny, týdny, měsíce a léta mladosti. Pohrdnutý bodlák opaluje tam na slunci své květy barvy ranních červánků, které slitovavše se nad jeho osudem, zanechaly v něm svůj odraz. Trnitá větev divoké ostružiny, mokrá od rosy a obtížená černým ovocem, vylézá z houštin jako loupeživá ruka, čekající na mladý život . . .

Svál vítr z daleké krajiny to zátiší, ukázal nejmenší podrobnost, snivě odpočívající v průzračné dálce.

Ta stezka vedla k místům lásky, k osamělým květům mezi divokými keři, které ovíjel lesní chmel. Na okamžik vrátila se z minulosti všecka podoba života bez včerejška a zítřka, utkvěla, třepotajíc se jako modrý motýl nad polem. Ukázaly se oči, planoucí city pod arkádami brv, jako svaté ohně u oltáře božstva. Vrátila se nekonečnost, vzrušení a uchvácení, které leží na srdci a nedá se ani vysloviti ani vyzpívati ani vysténati. Stanulo slunce, tamní vítr ještě jednou políbil rozpálená ústa — květy luk a tichá obilí zastavila svůj život, aby srdce mohlo oddechnouti vzduchem jitřenky života a napíti se z toho pramene věčnosti. Avšak než uplynul jeden okamžik, zachvěla se v srdci žalmová voda větru plynoucí hodiny. Ozval se v šumu listí jakoby ukrytý hlas, hlas zlého dne, který nadešel. A všecek svět štěstí byl roztříštěn jeho ospalým ševelem.

Kam se podělo štěstí, kam se podělo?

V co se obrátilo zakletí jedné bytosti v bytost druhou?

Kde jsou slova vyznání, kde jsou ty pravdy čisté a prosté, na něž čekala věčnost? Kam se poděly úsměvy a vzdechy, vznešenější než slunce, měsíc a hvězdy? Jakým způsobem přestalo existovati to,

co bylo skutečnější než země, nepochybnější než trvalost hroudy zemské, moře a hor, důležitější než bytí všeho, co trvá do konce světa?

Jakoby v odpověď vznesly se z hlubin ducha výpary hrobu. Společnost roztříštěné ruky a lítost nad jejím ztracením, lítost fysická, zvířecí, co chvíli otřásající naplnila tělo. Jinoch přitulil k sobě ruku, kterou měl za chvíli ztratit a chvějícími se rty šeptal jí prázdné, milostné zvuky, pozbyvší dřívějšího významu. Oči zahloubané v černou zemi, uzřely strašné dílo, jehož svatokrádežně se dotkla lehká a ozdobná slova. V dalekém podzemí tajila se věc, srážející krev v led. Kořeny naběhlé živými, bijícími šťavami, pohyblivá bílá vlákna měkce objímala v říši smrti shnilou hlavu toho, jenž usnul.

A při tom pohledu opustila všecka vláda ruce a hlavu. Bezmocné prsty nalezly kolem sebe prázdnotu místo opory. Na temeno hlavy sřítila se tíže skal. Před oči vlnami splynula a uvedla tu oblast šera a za přeletující kolem bolesti, den odtáhl od nich zvolna ulekanou svoji bělost. Vyšly z lůna tmy nesčetné řady žlutých křížů o rovném rameni a naplnily prostor. Myšlenky se rozprchly, sklesly a obrátily se v prach. Tu dotklo se čela, úst a prsou vědomí trvající kratčeji než jeden ston, vědomí něčeho jiného, jiného než všecky lidské výrazy, vědomí lůna plynoucího mraku, příhody, která za chvíli bude trvati jako jeden záblesk zřítelnice. Krev žil valí se v bránu zrádně zavřenou, a bezvládné srdce se sřítí a rozdrtí se pod jejím tlakem jako dům stržený se základů a vyvrácený zemětřesením z úhlů. Prasknou se skřípotem žíly jako železné kolejnice a svištivým pohybem poletí kamsi roztrhané cévy. V tom rozbití a konci světa on sám ojedinělý s naježenými vlasy, s očima rozlamujícíma své okovy, s křikem, který vadne na rtech, vzchopí se, aby šel!

Nesa na prsou řetěz hor, vztaženýma rukama bude hledati ruku svého života . . .

Na chvíli se vzchopil.

Přitulil tvář ku kmeni břízy a objal ho levou rukou. Pohaslé oči hledaly . . .

Poslední, osamělý jich pohled přitiskl se k útlým listům. Mladé listí zaševelilo, zachvěly se mladé haluze — a tajemný vzdech splynul jako těžká slza s visících větví.

Ale co vyslovily ve své řeči, co vyslovily . . . Tu nastalo tak, jako by namáhavě někdo přicházel, utýrán a spěchaje, nemaje ani chvilky času na spolknutí sliny. A z tváře nebylo možno rozeznati bytosti té, jen nějaký její obraz sunul se před zřítelnicemi. Jinoch slyšel drsný šelest bosých nohou rychle za sebou kráčejících po kamenném chodníku. Napjav zrak ve své nitro, uzřel namáhavě sedmiletou dívčinu v roztrhaném cáru na zádech, nesoucí na levé ruce malé, páchnoucí děcko. Červená jeho ručka nehybně se držela sestřina krku. Oči obou přízraků napjaty a otevřeny stanuly před ním, svítíce ve tmě jako plameny hromnic.

*

Sestra Marta objevuje se na záhybu uličky. Rychle přicházejíc, povídá: Již je čas. Čekají . . .

Jinoch povstává z lavičky. Konečně.

Sestra. Buďte jen dobré mysli . . .

Jinoch. Já jsem dobré mysli.

Sestra. Zítra budeme se spolu vysmívati téhle hodině.

Jinoch. O ano, ano . . . Kdyby však . . . Činím tě, sestro, vykonavatelkou své závěti.

Sestra jdouc zrovna za ním, praví tiše: „Vzývej mě v den utrpení . . .“

Jinoch. Cítím v sobě včerejší sílu.

Sestra. Včerejší . . .

Jinoch. Nemohu to vyjádřiti slovy . . . Nikterak nevím, co to je a jak se to jmenuje. Snad je to klid, snad mužnost, snad velká minuta hrdin, a snad nízké, otrocké upadnutí tváří na zemi . . .

*

Sestra se zastavuje ve dveřích nemocnice.

Jinoch vstoupil na těsné, vyšlapané cihlové schody, jdoucí točitě vzhůru.

Veselý, vznešený, spanilý a mužný úsměv rozkvétá mu na rtech. Oči přimhouřené a zacloněné slzami nevidí nikoho kromě přízraku děvčátka s chlapcem na ruce, které před ním rychle běží, šustíc bosýma nohama. Na chodbě, jejíž stěny se hýbají a chvějí, otevřeny jsou dveře. Stojí v nich jeden z assistentů v bílé zástěře.

Jinoch vchází do sálu, obratnou a uhlazenou poklonou vítaje se s professorem i lékaři shromážděnými kolem operačního stolu.

Paola Lombroso:

Jak vrátila se matinka.

Z vlaštiny přeložil *Jan Maria Plojhar.*

Malý Mariuccio byl zcela jiný, než bývají děti v jeho stáří; ne proto, že byl neobyčejně intelligentní, nýbrž poněvadž jevil již vyspělou a jemnou citlivost nervů v něžnosti, jež vášnivě ho poutala k matince.

Jak krásně se žilo malému Mariucciovi s jeho matinkou, stále jen s ní, žádná hra nevábila ho tak, jako rozkoš, býti na blízku své matince. Matka seděla obyčejně na nízké židličce před košem s prádlem, a on stoje na stoličce poblíže okna, díval se ven; kolem jejich domu vedla železniční trať, a oknem bylo viděti blížící se a zase v dál pádící vlaky . . .

„Potřebuješ, matinko, červenou niť? Podám ti ji; řekni jen, chceš-li ji míti."

„Ano, drahý můj pomocníčku, ale až za chvíli; nyní jí zatím nepotřebuji."

„A nechceš nůžky, abys mohla stříhati? Jsou zde, vezmi si je."

„Nech býti nůžky, můj všudybylku; teď šiji, nevidíš?"

On však pokračoval neohroženě v prohlídce košíčku se šicími potřebami.

„Zde jest jiný náprstek, hezčí než ten tvůj, vezmi si jej."

„Ale, milánku můj, vždyť mám již jeden na prstě."

„A míru také nechceš?" pošilhával na matku, směje se čtveračivě: „A což pouzdro na jehly? A krásné tyto sponky k podvazkům?"

„Buď již zticha, velký blázínku, má opičko drahá, vždyť nemohu pracovati!"

„Ano, to právě chci, abys nic nedělala a šla se se mnou dívat na vlaky!"

Matka spočátku odporovala, ale konečně složila práci a vzala ho na ruku, aby mohl se lépe dívati dolů. Nevěděl opravdu, co je krásnější: zda rozkoš spočívati na ňadrech matky, jež pokrývala polibky brzy jeho krček, brzy plavé vlásky, či pohled na vlaky, jež přijížděly do stanice a zas mizely, supajíce v mlze bělavého dýmu . . .

Pak chystali oba, matka a on, nějaké překvapení tatíčkovi. Matinka odešla do kuchyně s knihou „dobrých věcí", jak říkával Mariuccio, a připravovala krásný dort. Mariuccio skákal okolo ní a pomáhal

jí svým způsobem: házel skořápky z vajec do popela, olizoval lžíce poprášené cukrem a rozšiřoval chtivě jemné zarůžovělé chřípě, by lépe vssál do sebe příjemnou vůni dortu.

Nikdy nečekali s matinkou tak netrpělivě na příchod tatíčkův, jako v tyto dny; tiše, polehounku se plížil do předsíně a otevřel dveře, aby se podíval se schodů; matka jej volala zpět, sama však též vyhlížela; když pak konečně tatíček přišel a našel „překvapení“, nebyl konec výrazům podivu a něžnosti; když však Mariuccio viděl, že líbá a k sobě tiskne matinku, vrhal se pln sobectví mezi ně a přijímal spokojeně polibky obou.

Byly to krásné časy! —

Pak začalo se kteréhosi dne mluviti o maličké sestřičce, která měla brzy již k nim přijíti.

„Pohleď,“ říkala mu matka, když potkávali na procházce malá děvčátka, zahalená v bílé a růžové šatečky, „taková bude tvá sestřička.“

A jednoho dne opravdu přišla ráno služka Rosalie a řekla, že jej má obléknout a odnésti dolů k sousedům Langovým, neboť doma je mnoho práce a on by překážel. Matinka že musí odjeti hledat sestřičku pro něho . . .

„Mohu jeti s ní, budu hodný, nebudu jí překážeti . . .“

Tentokrát nikdo nedal na jeho prosby a odvedli ho k Langovým, tam vypravoval jim své vlastní domněnky.

„Matinka odjela hledat hezké děvčátko, celé bíle oděné, a jakmile přijede, vystrojíme krásné křtiny s mnoho cukrovinkami, a dám ti jich tolik, co budeš chtíti, a všem dám, všem!“

„Mně dáš bonbonky s chartreuskou,“ prosila malá Marietta Langová.

Zatím matinka odešla, aby se již nikdy nevrátila.

Všichni byli velmi laskavi k Mariucciovi v těch dnech, zvláště, když se ptal po matince; paní Langová jej líbala místo odpovědi, a malí jeho přátelé nabízeli mu všechny své hračky.

„Víš, Mariuccio,“ řekla jednoho dne paní Langová, „nyní vrátíš se k tatíčkovi; musíš však býti velmi, velmi hodný, poslušný a milý, neb tatíček jest velmi smuten od té doby, co zůstal sám po odchodu matinčině.“

„Zůstane matinka ještě dlouho pryč?“

* * *

Pln smutku a chladu jest život dítek, jimž záhy zemře matka; a zvláště když jsou to duše tak jemné a citlivé, jako byl Mariuccio, choulostivé jako křehké květy, jež potřebují k žití vřelý paprsek lásky a stálý pocit a vědomí, že ochranné oko matčino nad nimi bdí.

Jak opuštěný, jak mrtvý byl jeho domov. Zdál se býti holým ten útulný dříve koutek, se všemi vázami květinami naplněnými, se všemi rozkošnými drobnůstkami a obrazy, jež matinka se vkusem a uměleckým nadáním rozestavovala a denně měnila; nyní úz-

koprsá pořádku milovnost staré služky Rosalie srovnala všechny ty půvabné bijouterie suše a symmetricky do řad jako vojáky.

„Matinka to tak nikdy nečinila!“ plačtivě říkal maličký a snažil se vše upraviti, jak to měla matinka ráda . . .

Zatím však nemohl pochopiti Mariuccio, proč nevrací se tak dlouho matinka, proč nic nepíše. Občas vlna strachu a bolu rozlila se jeho dětskou duší, hned však se roztříštila, zapuzena přívalem hněvu, který vřel v jeho srdci při vzpomínce, že ho zde tak opustila a ani si na něho nevzpomene . . .

„Však tatíček jistě ví, kde ona dlí.“ A Mariuccio obléhal otce otázkami, zatím co ten ubohý marně se snažil nahraditi dítěti nepřítomnou, vyzdvihuje ho na okno, by lépe viděl přijíždějící vlaky . . .

„A kterým vlakem odjela matinka? A proč jsi ji nedoprovodil? Proč nepíšeš jí, by se již vrátila k nám?“

„Víš,“ řekla mu jednou Rosalie, jež zaslechla ten rozhovor, „nesmíš tak mluviti s otcem; matinka zemřela a odešla do ráje.“

Avšak Mariuccio, ač tušil sice, že smrt je asi něco smutného a hrozného, přece nemohl pochopiti, že matinka již nikdy se nevrátí, že odešla navždy a ani slůvkem se s ním nerozloučila . . . A pak, což mrtví nemohou vstáti a vrátiti se na svět — vzpomínal, že matinka mu to řekla, když učila ho prvním modlitbám — když živí jich přátelé je volají a modlí se vroucně a učiní pro ně nějakou oběť?

A tak volal někdy když, Rosalia odskočila na chvíli pohovořit si s domovnicí, volal ze všech sil, zoufale, jsa zcela opuštěn v mlčícím domě: „Matinko, matinko!“ a opakoval sladké to jméno, aby ona slyšela, jak opuštěné ode všech jest její dítě, a aby vrátila se potěšit je svými polibky . . .

Když nastala doba třešní, odcházel na balkon se svůdnou kytičkou, již dostal po obědě, a házel ji dolů, obětuje ji v duchu:

„O Bože, vrať mně moji matinku!“

Když pronesl to zbožné přání a vykonal svou oběť, pak byl celý den nedočkavý a rozčilen: kdykoliv zavzněl domovní zvonek, letěl ke dveřím.

Ach, kdyby se tak matinka náhle vrátila a tatínek by je našel oba čekající již na schodišti . . . pak by on, Mariuccio, řekl vítězoslavně: „Víš, je to moje zásluha, že vrátila se matinka.“

Zatím však míjel čas pravidelným svým chodem, a matinka se nevracela; malý Mariuccio stával se den ze dne zamlklejší, úsměv nikdy nezrodil se na dětských rtech — vadnul jako květinka, jíž někdo oderve kořeny. Neměl chuti ani k jídlu ani ke hraní; pak začal stěžovati si na bolest v oku; brzo zdálo se mu, že má v oku trn, hned zase vše viděl zamlžené, brzy skrýval tvář v poduškách, neboť ostré světlo mu působilo bolest v oku, z něhož mu stále kanuly slzy.

Jakmile začal hošík chřadnouti a churavěti, probral se otec novou obavou a neštěstím ze svého bolu a studií, jež jediné ho nyní zaměstnávaly, a odnesl Mariuccia k očnímu lékaři. Mariuccio

slyšel mnoho věcí; dlouhý rozhovor lékařův o jeho nemoci, případu to vzácném a zajímavém, o nutnosti operace, jež při slabém jeho zdraví bude dosti vážná, působil mu nevysvětlitelný strach, ne snad proto, že rozuměl bolestnému smyslu rozhovoru, ale poněvadž pozoroval tatíčka, poslouchajícího mlčky, s čelem opřeným o ruce . . .

* * *

V horečce, která lomcovala maličkým, stále vracela se mu v duši myšlenka na matku, jako kdyby jeho chorobná fantasie mu ji byla přiblížila; zdálo se mu, že s ní rozmlouvá, že si s ní hraje, že slyší její milý smích, zvuk jejího hlasu.

Když měl žízeň, žebronil svým roztomilým způsobem, jak činíval za života matky: „Mamičko, mám žízeň.“

A zatím jeptiška, která sledovala každý jeho pohyb pod bílým baldachýnem svým sladkým a klidným pohledem, podávala mu chladný nápoj, urovnávala jeho lůžko a halila choré tílko v teplou pokrývku.

Poznenáhla horečka ustala a v temném vědomí, jež následovalo po deliriu, věřil dále Mariuccio, že u něho jest matinka.

„Mamičko!“ zvolal jednou ráno, procitna bez horečky.

„Co si přeješ, mé drahé děťátko?“

„Mamičko, jsi to opravdu ty? Matičko drahá, ty jsi se tedy konečně vrátila! A já jsem to ani nepozoroval! Věděl jsem, že jsi u mne, ale nemohl jsem si vzpomenouti, že jsi byla pryč . . .“

„Ticho, dítě žvatlavé, nevíš, že máš býti v klidu a nemluvit ani — chceš-li se záhy uzdravit?“

„Ach, jen když jsi zde — pak uzdravím se ihned; proč mne nelíbáš, matinko? mnoho, stále — o líbej! Tolikrát jsem po tobě volal, a tys nepřicházela . . . Není to hezké u nás, když tys pryč!“

„Můj ubohý, můj drahý Mariuccio!“

„Mamičko, mamičko, moje mamičko; chci stále opakovati to sladké slovo . . . mamičko, mamičko moje; tak dlouho jsem to již nevyslovil! . . .“

Jeptiška viděla, jak oživila ta radost dítě, a bylo jí líto pokazit tu sladkou illusi. Nevinný klam může trvati jen tak dlouho, pokud oči dítěte zastřeny budou nemocí; až se uzdraví a bude silnější, nebude tak bolestné pro něho odhalení pravdy — spíše jej vyvede ze sladkého klamu.

Tak ponechala Mariucciovi radost mysleti, že zase má doma drahou matičku. Úkol ten by byl býval příliš obtížný pro vyprahlou fantasii ubohé jeptišky; avšak maličký sám jí byl nápomocen a krok za krokem jí učil tomu, co by měla činiti; i zasvěcoval ji do sladkých tajemství mateřství, vyvolávaje vzpomínky na krásné minulé časy svým dětsky roztomilým žvatláním.

„Mamičko moje“ říkal, „pověz mi, prosím, kdes byla, když jsem tě marně volal, tys nepřicházela a nikdy nenapsala ani dopisu?“

„Byla jsem v daleké zemi, drahé holátko, v kraji, kde lidé upadnou v náruč spánku a nikdy se již neprobudí; necítí vůbec nic — rozumíš, Mariuccio!“

„Jako v pohádce o krásce, jež usnula v lese?"

„Ano, právě jako v té pohádce. Když však se mi zjevilo ve snu mé drahé dítě chorobné, procitla jsem a rychle jsem spěla k Mariucciovi."

„Mamičko, matinko moje, proč mne jmenuješ jen Mariuccio? Nepamatuješ se, jak jsi mi říkala dříve: radosti moje svatá, můj poklade? A víš, jak říká paní Langová své holčičce? volá jí: vrabčíku, větroplachu malý. My všechny děti máme taková jména, jež nám vymýšlejí naše matinky; a vy velcí, vy nemáte takových hezkých jmen?"

„Můj poklade drahý, jak chceš, abych to věděla?"

„Ano, matinko, ty musíš uznati, že i mužové mají taková jména, která se jim velice líbí: můj tatínek je professor, pan Lange je komtur, a běda tomu, kdo by mu neřekl „pane komture"."

„Také já mám nyní jiné jméno. Říkej mi Teresa, sestra chudých."

„A na jiné jméno, kterým tě volal tatíček, se již nepamatuješ? „Drahoušku" ti říkal, a já jsem byl tak žárlivý, poněvadž tě stále líbal, a já chtěl tě sám líbati. A proč ti tak nyní neříká? Já ti tak budu sám říkati, matinko, víš? „drahoušku"!"

„Mariuccio drahý, buď již tichý; nevíš, že ti lékař předepsal klid a zase klid."

„O, já chci ještě tolik věcí se dovědět od matinky. Proč jsi nepřivezla sestřičku? Když jsem byl zdráv, říkal jsem vždy Rosalii: „Pojďme na nádraží, abychom viděli, až přijede sestřička."

„Drahoušku, já chtěla děvčátko tak hodné a hezké, jako jsi ty, a nenašla jsem takové; hledej si ji, hledej, když takové na světě není!"

Hoch usmíval se přesvědčen; netrápilo ho mnoho, že sestřička nepřišla, jen když měl vedle sebe mamičku, — a pokračoval dále ve své jediné myšlence:

„A Rosalie myslila, že se již nikdy nevrátíš! . . . já však nikdy jsem nejedl třešně a házel jsem je dolů s balkonu, aby tě Bůh nám vrátil."

„Mé drahé dítě," zvolala malá jeptiška a něžně líbala rtíky, z nichž vyšla ta slova pevné víry, neochvějné a přec jen plané — naděje.

První čas činila si výtky pro ten podvod; zdálo se jí, že zneužívá důvěry dítěte. Brzy však zmizel všechen odpor v ní; na dně mlčelivé její klášterní duše šířila se nová, dosud nepocítěná něžnost. Nepřemožitelný ženský cit matčin, který mimoděk počala napodobit, stával se den ze dne živější a opravdovější.

Bylo to odhalení, jež někdy ji trápilo jako hříšná myšlenka — jindy zase jí znělo v duši plně a chvějně jako hlas varhan — ukazujíc jí hnutí neznámá a celý mystický význam života.

V klášteře jí řekli, že láska, domácnost a rodina jsou peklem zplozená pokušení světáctví, smyslnosti a rozkošnictví; nyní však slyšela a chápala nové evangelium, jež hlásaly choré rty toho šestiletého chlapce, slyšela o svatých radostech a rozkoších, které jsou

lidem přístupny — a kteréž jí klášter a řád na vždy učinil nedosažitelnými.

Když dítě usnulo, visel jí často růženec nehybně v ruce, dlouho hledívala na obraz mladé matky zesnulé, který visel vedle lůžka, — a myšlenky její zatoulaly se do říše fantasie . . .

Mlčky se tázala té usmívavé tváře, dýšící zdravím a odvahou, ozářené radostí ze života, netušící blízkosti smrti, jejíž perutě stínily již mladé čelo. Jak brzy byla odervána životu — ve věku čtyřiadvaceti let! — však aspoň byla tak šťastná ta mladá květinka, že pocítila blaho květů a plodů. Její klášterní život však neslibovał ani květů ani plodů — Kratičký život dal mladé ženě zesnulé vše: milovala, byla milována, pocítila tajemnou rozkoš oddati se úplně muži, býti zároveň ochotnou, oddanou dívkou — a sladkou paní muže . . . . A láska přinesla jí korunu mateřství; nosila pod srdcem plod své lásky a viděla podivuhodný onen okamžik, kdy ten malý tvor spatřil světlo sluneční — malá pochodeň života zářící světlem a žárem té, od níž se oddělila! A dítě její dospělo tak dalece, že mohlo pochopiti sladkou vášeň jejího srdce, že naučilo se opakovati stokrát za den jí něžně: „Mamičko, mamičko moje!“ A nyní všechna ta slova a ty polibky pršely na ni — nevědomou jeptišku, jež před tím vídávala jen čtyry zdi klášterní a smutné ložnice v nemocnicích.

Tak rozvírala se její duše jako květ slunci, vstříc neurčité touze a neznámému bolu z radostí, jichž nikdy neokusila a jichž se bála jak pekelných nástrah. Býti opravdu matkou svého vlastního dítěte! Hle, nyní již nepociťovala návalu studu při roztomilých nápadech maličkého, jež dříve jí vháněly krev do tváře, poněvadž vnitřní hlas jí pravil, že cudnost může překonati i oddání se lásce, že podobá se vonnému oblaku kadidla, který halí slavnost tajemného obřadu.

Někdy však přece pobouřila slova maličkého její smysly:

„Mamičko, budu si směti zase hráti v tvé postýlce, až se uzdravím? Pamatuješ se, matinko, že jsi říkávala, že mé polibky chladí jako sníh a tatíčkovy pálí jako oheň.“

Polibky sněhové a polibky ohnivé? Ne — těch nikdy neokusí její rty, uzavřené pečetí odříkání.

* * *

Paní Langová navštěvovala každého dne malého nemocného, a aby podporovala „zbožnou lež“, říkala jeptišce jako své zesnulé přítelkyni „Marie“ a mluvila s ní o mnohých věcech, týkajících se minulosti, které zajímaly maličkého, a tak zasvěcovala malou sestru do tajemství života domácího. „Jsi roztomilá, paní, že přicházíš ke mně, pobavit se trochu s matinkou . . . Nikdy nevychází chudáček, a chodila přec tak ráda s tebou na procházku!“

Jeptiška se smutně usmívala:

„Jak bych mohla jen opustiti na chvíli své děťátko!“

„Měla bys si dáti ušíti hezké šaty, hezké šaty z rudého hedvábí; že jsi říkala vždy i ty, paní, že matince sluší nejlépe červené šaty?“

Jeptiška trpce přelétla pohledem svou šedou řízu z hrubé látky . . . Magický vliv, který měla na maličkého a kterému dařilo se vyhověti všem jeho rozmarům, uspati jej i pobaviti jej a rozptýliti — to vše činilo jí představu mateřství živou a jasnou — mateřství se všemi radostmi i utrpením.

Malý Mariuccio byl zatím stále churavější a rozčiloval se každou chvíli, že musí býti stále v postýlce se zavázaným okem, a tak sláb, že se nemohl ani pohnouti.

„Chci viděti — a nesnesu déle těch obvazů; neučiníte-li mi po vůli a budete-li mne mučit tou hrůzyplnou tmou, budu odmítati všechnu potravu na potupu vám všem a zvláště lékaři!"

Tu vždy skláněla se nad ním, hladíc tváří jeho pobledlé líčko, těšila jej a přemlouvala: „Můj Mariuccio, mé dítě svaté, proč tak činíš? Jak trpím při pohledu na tvoji bolest, a když pláčeš a naříkáš, derou se mně samotné slzy do očí. Ó, bych mohla strhnouti ty ošklivé obvazy, jež tak trápí mé dítě! . . . Ó, jak bych chtěla ti odníti tvé bolesti, a nemohu . . . Činím vše možné, bych tě bavila — bys neměl dlouhou chvíli! Když si tak počínáš, chceš tím říci, že tě nedovedu baviti, že nemáš rád svoji matinku . . ."

A opravdové slzy, kterých on neviděl a jež rychle stírala, jí plnily oči a smáčely tváře.

„O, nemluv tak, moje mamičko; nechám si obvazy a budu užívati léků — nechci, abys plakala . . ." A pak po okamžiku smutného mazlení šeptal jí laskyplně: „Dělám ti radost, matinko?"

Nebylo v tom něco zazračného, že dovedla jej tak utišiti a potěšiti jako pravá matka? Zdálo se jí, že jest jako ona světice, jež při myšlence na božské dítě cítila, že se jí vlní prsy skutečným mlékem. Kdyby se byla vrátila vlastní matka Mariucciova, nebyla by mohla bdíti s větší péčí a láskou nad dítětem, nebyla by dovedla s větší úzkostí uhodnouti každé jeho přání a je uspokojiti, necítíc únavy ve dne v noci, když vypravovala mu dlouhé pohádky a držela rozpálené ručky ve svých, strachem o dítě se chvějících; ano, matka Mariucciova nebyla by pocítila opravdovější a ničivější bol při smutném úsudku lékařově, který při každé návštěvě potřásal nedůvěřivě hlavou: „Co je s okem? Nejde nyní o to: oko by se dalo vždy ještě zachrániti; ale celý organismus je zesláblý — ten již nic nevydrží a spěje volně k rozkladu . . ."

Kdyby byl lékař mohl čísti v duši jeptiščině, nebyl by mluvil tak krutě. Myslil, že mluví s ošetřovatelkou nemocných, a zatím stála před ním trpící matka: matka, jež vidí, že se jí bere její dítě, dítě, které zázračně obdržela!

Jak šílené sliby vyklíčily v její duši v těch hodinách strachu o dítě, v hodinách, jež hlemýždím krokem se vlékly vpřed! Slibovala, že odvrhne roucho klášterní a věnuje se výhradně jemu — dítěti, jen když bude zachráněno . . .

Naučili ji věřiti, že vše se děje z vůle boží; nyní však přicházely na ni návaly odboje proti božství, jež jí bralo násilím — zvolna, však neúprosně její drahé robátko.

Nikdo nevykročil snad tak klidně a tiše z toho zemského údolí jako Mariuccio. Jednoho dne zanikl slabý hlásek, který stále se ztrácel, v posledním slově: „Mamičko!“ — nevědomky, beze všeho přídechu bolu nebo bázně; z náruči skromné jeptišky přijala jej matka, s níž se spojil na vždy . . .

Když pak vše dala do pořádku a viděla, že zbožná lest jest skončena, v návalu zoufalé bolesti a smutného vděku za ten okamžik sladkého mateřství, který byl dříve u konce, než procitla ze snění, — vrhla se ubohá jeptiška na postýlku vzlykajíc:

„Můj maličký, můj maličký, můj maličký . . !“

Edvard Bém:

Jarní den.

Veliké, daleké lesy v horském kraji. V oblačné dálce jsou ještě zasněženy horské louky a vysoká temena. Vlhký dech země vane lesy pod slunečnou, modrou oblohou s průsvitnými křídly oblaků. Potoky jsou naplněny radostí jarních vod. Místy osamělé trsy první svěží travnaté zelené na šedé a hnědé zemi. Stromy mlčelivě stojí v tichu snění a rozkvítání; lehký vítr chvílemi je rozechvívá, zasviští a opět odletí. Na svazích hlubokých roklí a podél potoků první květy jara, sněženky, podléštky, podběle; místy skrývají se fialky. Podél lesních cest jsou vysázeny stříbrné břízy a mladé buky s dosud zlatými, podzimními listy. V průsecích dalekých perspektiv hedvábné sosny. Je velikonoční neděle.

Janko malý černovlasý hošík.

Lidka zlatovlasá holčička. Oba hledají na stráni fialky.

Janko. Zde, hleď! Zas jedna —

Lidka běží k němu: Ukaž — Voní, tak —

Janko. Fialky prý dávají hoši děvčatům —

Lidka. Proč?

Janko. Tak —

Lidka. Dej — — Janko — Budu zajíčkem. Schoulí se k zemi.

Janko. A já srnkou —

Lidka. Paf!

Janko. Paf! Skočí k ní, obejme ji a kutálejí se spolu se stráně.

Lidka křičí. Pusť! Janíčku! Janko!

Skulili se dolů na palouk; dlouho sedí, vzdáleni od sebe, s rozjiskřenýma očima. Z dálky, v tichu lesa a záření slunce zní zpěv a volání: Ho-háj! — — Ho-háj! — — Ho-háj!

Skupina vesnických děvčat, prostovlasých, vedoucích se za ruce, jde průsekem hedvábných sosen a zpívá:

Z oravského zámku chlapci pozerajú,
či sa pod horami búčky rozvijajú.
Rozvijaj sa, búčku, z husta po lehúčku,
keď sa ty rozviješ, valachov prikryješ.
Háje, lesy, hory, to naše komory,
zelené jedličky, to naše izbičky.
Ho — háj!

Koráň, starý hajný. Aby vás ďas!

Skupina děvčat. Pochválen buď —

Koráň. Plašíte zvěř —

Skupina děvčat mocně: Ho — háj! — Ho — háj! Chachacha! Rozprchnou se do lesa.

Koráň. Veverky! Z dálky zní:

Z oravského zámku chlapci pozerajú,
či sa pod horami búčky rozvijajú.
Ho — háj!

Radim a Daňa, milenci z cizí země, vystupují z modřínového lesa na stříbrnou alej bříz a volají: Ho — háj! Ho — háj!

Radim. Tak krásně zní ozvěny.

Daňa zlatovlasá, v modrém šatě, jde jak zlatý a modrý oblak alejí. Raďo, staří lidé na vesnici vyprávějí, že v prvním slunném dni jara máme tančit a zpívat, abychom celý rok byli šťastni — Stříbrné slunce rozzařuje srdce, zbavuje smutku — Raďo, Raďo — přitulí se k němu, hlavu lehce skloněnu k jeho rameni.

Radim štíhlý, černovlasý. Štěstí dnes bloudí lesem — — kdo je zachytí — — kdo dovede jít celou duší za ním?

Vesnický hoch jde mezi stromy a zpívá:

Mám já jednu laštovičku, ona ráno zpívá:
vstaň hore! vstaň hore! má milá, premilá.
Mám já jednu krepeličku, ona vo dne volá:
poď, poď žať! poď, poď žať! dievčátko do pola!
Mám já jednu holubičku, ona večer kvílí:
choď domov! choď domov! prijde k tebe milý.

Koráň. Skřivánci zpívají. Usmívá se. Zdrávi se vrátili?

Radim. Zdrávi.

Koráň. Vítejte . . . i paní. Podává oběma ruce.

Radim a Daňa. Děkuji.

Koráň. Jak bylo v městech?

Radim. Zapomněli jsme, Koráni.

Koráň. Teplo a útulno. Bydlíte opět v bělinské myslivně?

Daňa. Opět.

Koráň. A stará Maryňa dosud živa?

Radim. Dosud. Se soumrakem přijde, sedne k Dani a vypráví jí svoje pohádky.

Koráň. Stará pohádkářka a bylinářka. Brzo zas bude se toulat po lesích, o paní vždy vypráví, má ji ráda. Byla prý kmotrou jejímu děťátku.

Daňa lehce se zachvěje. Pojď, Raďo.

Radim. Buďte zdráv, Koráni.

Koráň. Probudil jsem bolest, paní —

Daňa. O, ne, — — ne — —

Radim a Daňa jdou stoupající alejí bříz, vedou se za ruce, zamyšleni.

Vesnický hoch v lese zpívá:

Má milá, premilá, však peknie oči máš:
šťastný je to člověk, čo naňho pozeráš.
Má milá, premilá, však peknie líčka máš:

šťastný je to člověk, čo mu ich líbať dáš.
Má milá, premilá, však peknie ústa máš:
šťastný je to člověk, čo sa s ní shovářáš.
Má milá, premilá, však bielú rúčku máš:
šťastný je to člověk, kterému ju ty dáš.

Skupina děvčat v dálce zpívá: Ho-háj! Ho-háj! Chachacha!

Daňa prudce obejme Radima a horoucně šeptá: Raďo, Raďo, zdá se mi, že Teja nezemřela — — že se skryla ve mně — — Víš, té dlouhé, bezesné noci — — hrozné bolesti. Den před tím nosila jsem ji na rukách, šílela jsem touhou a bolestí, aby zůstala živa — — věřila jsem, že ji zachráním. A zemřela —

Vesnický hoch v dálce. Ho-háj! Ho-háj!

Daňa. Byla jsem tak šťastna jejím narozením, všechna bolest jak by byla vykoupením, očistěním, tajemným odkrytím zářivého, radostného, velkého štěstí.

Radim. Byl letní modrý den na horách, bělinské jezero rozechvělo se jemným vlněním, vír barevných světel slunečních paprsků na něm tančil duhovou krásou, stromy se rozhovořily tajemným šelestem a mlčelivým pohybem větví; jistě tě milují, hladíváš jich kmeny a díváš se do korun, jak bys znala jich tajemství a touhy.

Daňa. Raďo — Raďo —

Radim. Daničko! Uchopí a nese ji jako zázrak jara stříbrnou alejí bříz. Jsi lehká a sladká jak svatební bělost rozkvetlých třešní prvního jitra.

Daňa. Jsi stromem, na němž rozkvétám, kdesi daleko — — v širých lesích, v tichu hor, v mlčelivé velebnosti, svěžesti pramenů, v čisté blažené oddanosti. Celý můj život je čistším tebou, každý sen krásnějším myšlenkou na tebe — vyprostí se z jeho náručí, rozběhne se mezi stromy, rozpustí svoje zlaté vlasy a volá: Rozzářím noc lásky jako velký zlatý měsíc, rozzářím všechnu rozkoš žárem světla jižních polední, rozzářím všechno štěstí jako návrat slunce v letním jitru. Je možno zapomenout bolesti, ale rozkoše a štěstí nikdy! Nezapomeneš, Raďo, nikdy! Tím nezapomenutím jsi jedině, na vždy můj! Blíží se k němu. Vzdálí-li nás život, stesk, smutek a bolest odloučení naplňují naši touhu po blízkosti, vím, že se vrátíš: toť moje jediná jistota, krásná, čistá, záhadná; s tvým návratem přijde všecko jitřní, neporušené štěstí, naše odloučení dává nám možnost vždy znovu hluboce je cítit; není v lidské moci je na vždy zadržet — a když odcházíš, vím, že jdeš za ním — a naplněn jím, že se vrátíš. Rozcházíme se chudí, abychom bohatí znovu se setkali. — Rozchod a návrat, noc touhy a den štěstí, toť náš život. Jsou dlouhé letní dny, jsou dlouhé zimní noci. Oba vystupují příkrou lesní cestou a usedají na temeni vrchu.

Radim horoucně šeptá. Jsi tak krásná, rozzářená v celé bytosti. Daňo, Daničko! Štěstí jde s námi, velké, neznámé štěstí, jež vydechují květy v slunci, dar čistoty, modlitba krásy, zbožnosti a odevzdanosti. Oba prudce se obejmou, spojeni dlouhým políbením; jich oči jsou přivřeny, zadržují v nitru všechnu rozkoš, žár a krásu chvíle; volně

sklání se k zemi, horoucně přitisknuti k sobě. Radim jemně klade své rámě pod hlavu Dani, a mlčelivě, s rozkoší snu, hladí jí jako květinu. Je polední ticho, slunce září, teplý vítr vane. — — Po dlouhé chvíli oba se probouzejí.

Radim. Teja opět se vrátí, Daňo? Miloučké, krásné děťátko?

Daňa tiše. Vrátí se.

Radim. Daničko! Celý náš svět byl v ní, všechna krása naší minulosti se v ní skryla, naše jaro v Raveně, horské léto na širých Anenských loukách — — Seewand, Almov, Ryváň — — jak kouzelná slova, plná vzpomínek. Vše skrylo se v Teji, aby v ní žilo dál. — Její hrdé, modré oči měly krásu horských jiter, skryté sny našich měsíčných nocí, mlčelivé štěstí milenců. Když zemřela, bloudil jsem sady měst, v dětských kočárcích hledal jsem její oči, její hlas, její podobu — — žádné dítě nemělo její krásy. Před jejím narozením viděli jsme v ní nepřítele, vetřelkyni, přáli jsme si, aby její příchod byl jen děsivým snem, který s probuzením zmizí. A vše bylo skutečností. Její první pláč tě rozechvěl štěstím a blahem, horečně jsi se tázala: je živa? je živa? — — Přisvědčením ruměnec zahořel na tvé tváři. — A potom bílé a růžové děťátko majíc vedle sebe, tak šťastna jsi usnula.

Daňa. Raďo! Raďo! Oba stojí proti sobě, dlouze dívají si do očí. Po dlouhé chvíli zvolna sestupují k bělinskému jezeru.

Radim. A když jsme ji milovali, zemřela. Žila jen sedm týdnů, jen sedm, snad aby nám dala cítiti všechno štěstí lásky k ní, abychom poznali její krásu — abychom poznali křivdu, kterou jsme jí učinili před narozením. A odešla, bez pláče, jen s těžkým povzdechem.

Daňa. Nevzpomínej, Raďo, bolest je tak velká jako štěstí. Sestupují lesní cestou v dlouhém mlčení, vzpomínkách a myšlenkách.

Radim. A potom přišlo Almské léto, dům vyhořel, spálen vášní, v pozdním podzimu, v mlhách a prvním sněhu, sestupovali jsme s hor. Život byl mrazivý, bolest sežehnutí nás provázela, tak truchlo a hořko bylo, a marnost chtěla nám být útěchou. Bylo nutno se rozejít, abychom ji přemohli. Vše dát, vše přijmout, nade vším zvítězit. Život dává vždy jen opak cíle, žádá bezohledně svou harmonii dvou protilehlých pólů, a jeho hořký smích doufajícímu a věřícímu člověku probouzí všechnu truchlost smutku, marnosti a neštěstí. Dráždili jsme jej bezcílností, nechtěním, zdánlivou lhostejností, nevyslovením touhy a — dal nám požár vášně; ó, jak se divoce smál, když vše pod námi hořelo v létajících jiskrách, v žáru, praskání a mdlobném dýmu! Jedná-li svobodně, zamiluje se vždy do toho, jemuž je nejlhostejnějším, nabízí mu všechno bohatství k oslepnutí, aby mu vše v slepotě vzal s bezcitným smíchem, krvavou pomstou, výsměchem slabosti. Chce býti přemožen a spoután jak otrok, vůlí a silou.

Daňa. Jak truchlý řád a zákon! — Osvobozovati se zotročením, spoutáváním, krutostí. Rozkvétati bolestí zla — kde bychom chtěli rozkvést milováním.

Radim. Daňo, Daňo. — Příliš jsme rozkvetli, příliš toužíme bohatěji rozkvést. — Přijmouti zlo a přehodnotit je na rozkoš a krásu, je více, než jím trpěti, zanikati bez hlesu, v slabosti.

Daňa. Myslíš, že vědomé zlo, spolucítění jeho bolesti, osvobozuje?

Radim. Daňo, kolik živočichů na této cestě zůstalo mrtvo pod naší nohou —? Kolik millionů stromů každým rokem se kácí —? Vše má jediný cíl blaha, zmocnit se života, jít rychle, celou duší za svým štěstím. — A kdo vzpomíná mrtvých? Lidský cit cítí jen s nejbližším, ničí krásnou květinu, a pláče nad slabochem. Nejvyšší zákon je: milovat velké a krásné, milovat, toť nejhlouběji cítit, znát — — věčný, odvěký zákon; v jeho jméně je dovoleno vše, neboť dává víc, než vzal. Velké a krásné — — zákon společnosti jich nezná. Naplnit se jimi jak horské jezero s tajemstvím hloubky v temnu noci, býti rozechvěn větrem, jemuž stromy a květy daly dech svých duší, odpovědět jitřnímu slunci duhovým lomem jeho paprsků. —

Odpolední slunce sklání se nad korunami stromů, vysoké, srázné, jezerní stěny. Duhová světla na rozvlněné hladině jezera tančí kouzelnou živostí. Tichem barevné nádhery zní melodie lesního rohu táhlými, chvějnými tóny. U jezera myslivna, jednopatrová, dřevěná, s terrassou; hořejší okna jsou otevřena; komnaty Dani a Radima. Lesmistr Burian, vysoké, obří postavy se psem vychází z domu. Skupina děvčat na trávníku před myslivnou jej pozdravuje.

Daňa skočí do loďky na břehu jezera a volá: Ho-háj! — Ho-háj!

Lesmistr kyne rukou Dani a s úsměvem pozdravuje.

Skupina děvčat sborem odpovídá: Ho-háj! — — Ho-háj! — — Ho-háj!

Ozvěny vlní se tichem. Děvčata na trávníku tvoří kruh.

První děvče vířivě tančí v jeho středu a zpívá:

Točí sa mi, točí
vůkol mojich očí
pekný háj.

Kruh děvčat divoce točí se kolem ní a zpívá:

Pojďme, sestry, spolu,
sveťme v tomto kolu
jara máj.

První děvče opět zpívá:

Vítám já vás, vítám
a jednu si pýtám
do skoku.

Kruh děvčat:

Vyber si ty sama,
která je ti známa
ku boku.

První děvče vyvolí si jednu družku.

Opět vír tance. Zpěv. Výskot. Smích. Radostný jásot.

Radim: Vítají jaro.

Maryňa vychází z myslivny. Čekáme vás.

Daňa. Pojď, Raďo.

Oba dívají se ještě chvíli na jarní tanec děvčat, potom vstupují do myslivny a po schodech do svých komnat. V ložnici Dani, v přítmí, stojí bílý dětský kočárek s peřinkami, přikrytý černým závojem. Před jejími okny je terrassa s volným pohledem na jezero. Je setmělé temnou zelení; vysoký skalní štít nad ním rozhořívá se paprsky zapadajícího slunce.

Maryňa přináší příbory a pokrmy, tiše si brouká. První jarní večer —

Radim. Bylo dnes veselo u jezera, Maryňo.

Maryňa. Na jaře vždy tak bývá. — Dnes večer hoši na vesnici zazpívají děvčatům. V jich světnicích a na lože rozsypou fialky. Které děvče jich nejvíc nalezne, do podzimu se provdá. A zítra děvčata vracejí fialky svým hochům v tanci jarní noci.

Před myslivnou zpěv zvolna umlká. Stmívá se.

Maryňa skládá příbory a odchází.

Radim zavěšuje ručnici na rameno a odchází za ní.

Daňa. Vrátíš se brzo, Raďo?

Radim. Ty víš — —

Daňa stojí sama v setmělé ložnici; jde tiše ke kočárku, jemně pohladí peřinky; zahalí se v temný plášť a vychází na terrassu. Kdo vzpomíná mrtvých? Zmírají, aby krásnější přišli.

Radim dole. Daněčko! — —

Daňa. Raďo! dívá se dlouho za ním; zmizel v temnu lesa.

Zlatý oblak soumraku letí nad jezerem.

Daňa usedá na terrassu; je temná, jen její hlava bíle a zlatě svítí; dívá se k obloze a potom k setmělé zemi, jako by se chtěla naplnit jich tajemstvím; tiše šeptá: Děkuji vám, slunce a země, za dnešní den — —

Maryňa rozžíhá světlo v ložnici, okna se rozzářila; tiše vstupuje na terrassu a usedá k Dani.

Je ticho večerního stmívání. —

Jaroslav Kamper:

Julius Mařák.

Dojmy z výstavy jeho děl.

Deset let musilo uplynouti od smrti mistrovy, než se Juliu *Mařákovi*, člověku i umělci, dostalo spravedlnosti. Dostává se mu jí výstavou jeho děl, snesených pietou ctitelů na dobu čtyř neděl do sedmi výstavních interieurů v Rudolfině, i životopisnou publikací, kterou k desátému výročí úmrtí umělcova vydal Jan *Dotřel.*)* Jméno autora první biografie Mařákovy i seznam členů výstavního výboru prozrazují rázem fakt zajímavý a výmluvný: Stejně jako tento podrobný životopis nenapsal příslušník officiálního cechu literárního, tak i výstava, umožňující revisi díla Mařákova a jeho významu pro umění české, není dílem uměleckých soudruhů mistrových, od nichž v prvé řadě bychom ji byli mohli čekati, nýbrž zásluhou amatérů a ctitelů tohoto „básníka lesa“, jak již déle pětadvaceti let zní nezbytné epitheton constans. Není to zjev zajímavý a příznačný? A necharakterisuje bezpečně intensitu uměleckého zájmu české veřejnosti, že celých deset let nestal se ani pokus, předvésti našemu obecenstvu životní dílo umělce, všeobecně nazývaného zakladatelem českého krajinářství, a že nikdo ani nepocítil potřeby takovéto souborné výstavy? Případ Mařákův, chceme-li tak nazývati tuto smutnou episodu, je vůbec v nejednom směru poučný.

Skoro dvacet let před příchodem umělcovým do Prahy (od r. 1868.) počaly naše obrázkové listy přinášeti reprodukce jeho děl, s počátku jenom zřídka, později čím dál častěji. Přes to, když roku 1887. dvaapadesáti letý přišel do Prahy, aby ujal se na malířské akademii professury krajinářství, jež od odchodu učitele jeho, Maxe *Haushofera*, zůstala neobsazenou, bylo zde i vážnějším interessentům známo jenom několik málo jeho originálů. V předsíni královské lože Národního divadla zapomenuty a širším kruhům neznámy visely jeho historické krajiny české, v myslích pamětníků žila vzpomínka na několik originálů Mařákových, zabloudivších na výstavy žofínské, — ale to bylo vše. Pak přišel do Prahy mistr sám, v době, kdy dvě třetiny životního díla měl již za sebou. Ale ani teď nenastalo intimnější sblížení mezi ním a tím, co konečně smíme nazývati uměleckou veřejností českou. Umělec-samotář neměl mnoho osobních styků s českou společností, a také jeho díla jen zřídka objevovala se na našich výstavách. Když přišel do Prahy, představil se malou kollekcí v galerii „Ruchu“, pak v dlouhých intervallech sem tam ojedinělé některé jeho dílo zabloudilo mezi umělecký bric-à-brac Pražských „Salonů.“ Dvě leta před smrtí dva z jeho hradů, určených pro zem-

*) Julius Mařák 1835—1899. Nástin životopisný. Napsal Jan Dotřel. 10 vyobrazení v textu, 20 černých, 4 bar. přílohy. Nákladem Rudolfa Ryšavého v Praze 1909.

ské museum, upoutaly pozornost kritiky i obecenstva, a pak již jen jednou jeho díla ocitla se na výstavě: bezprostředně po jeho smrti v prvé výstavě „Jednoty umělců výtvarných“ několik originálů Mařákových připomnělo návštěvníkům velikost ztráty, kterou utrpělo české umění.

Posmrtné zprávy listů byly dosti málomluvné. Pokud se alespoň pokusily načrtnouti profil zvěčnělého umělce, scházela portrétům všechna plastika a individuální výraznost. Je to zcela přirozeno po tom, co bylo právě připomenuto. Mařák byl v Praze málo znám, — snad z větší části vlastní vinou. Ač, jak ujišťují, kdož jej blíže znali, o jeho českém cítění nemůže prý býti pochybnosti, jeho domácnost byla německá. To, jakož i vrozená záliba v samotě, dojista i četné a časté nemoci v rodině a tísnivé poměry hmotné, nedopouštějící aktivnější účasti v životě společenském, způsobilo, že nikdy nesrostl s českým prostředím pražským. Měl zde jen několik málo přátel, a nebýti oddanosti žáků a úcty, které se v uměleckém světě, zvláště mezi mladšími druhy, těšil (svědčí o ní zejména zvláštní číslo „Volných Směrů“, posvěcené jeho umění a vydané krátce před jeho smrtí), byl by se nezbytně v Praze musil cítiti cizincem. Což divu, že v širší veřejnosti o jeho osobnosti nevědělo se skoro nic? Za jeho života jen dvakráte stal se pokus, všechno jeho dílo kriticky zhodnotiti: Kratší stati K. B. *Mádla* v jubilejním „Památníku“ české akademie (1898) a obšírnější studií téhož autora ve zmíněném již Mařákově čísle „Volných Směrů“. To bylo trochu málo pro českou veřejnost, která o uměleckých věcech (vyjma divadlo) informuje se mnohem pomaleji a těžkopádněji, než kdekoliv jinde. A tak konec konců bezradnost a chudoba netrologů i malý ohlas, vzbuzený tímto úmrtím v širších kruzích, ani nepřekvapují.

Nápadnější je, že ani po smrti mistrově nestal se vážnější pokus, súčtovati s jeho dílem a bezpečně stanoviti jeho místo ve vývoji uměleckých snah českých. Vyšlo sice pěkně vypravené Mařákovo album, uvedené maličko doplněnou, citovanou již studií Mádlovou ze speciálního čísla „Volných Směrů“, ale ani to nevzbudilo značnějšího ohlasu. Ostatně bývalo by lze očekávati, že alespoň dodatečně se stane, co se nestalo vydatnější měrou za života mistrova: že soubornou výstavou bude životní dílo „zakladatele a vůdce českého krajinářství“ v dosažitelné úplnosti předvedeno české veřejnosti. Nestalo se tak. Rok za rokem míjel, a postava Mařákova i jeho dílo počaly se nám (dlužno si to otevřeně přiznati) tratiti v mlhách. Kolikrát za těch deset let bylo (odmyslíme-li si zprávy o úmrtí choti a dcery umělcovy) jméno Mařákovo připomenuto těm, kdož ho přežili? Teprve touto výstavou dostává se mu, což jeho jest. Poprvé v rozsahu před tím nebývalém vystaven, když ne soubor jeho životního díla, alespoň velká, snad dokonce největší jeho část. Materiál, snesený rukama amatérů a ctitelů, rozhodně stačí, aby umožnil bezpečné ohodnocení ducha i práce, jichž je výsledkem. Celkový soud o tomto díle v hlavních rysech ovšem zůstává nezměněn,

tak, jak se krátkou tradicí ustálil. Ale v podrobnostech jsou nutny změny, opravy a doplňky.

* * *

Velmi vhod k souborné výstavě Mařákově přichází elegantně vypravená publikace páně Dotřelova. Není a nechce ani býti kritickou, a jejímu autoru jistě ani nenapadlo, aby nadšené projevy upřímného svého obdivu pokládal za poslední, definitivní soud o Juliu Mařákovi, člověku a umělci. Jeho práce příliš poctivě a otevřeně zdůrazňuje nadšení, podiv, lásku a jímavou pietu, které ji diktovaly, aby chtěla býti považována za kritickou studii o díle mistrově, jehož se ostatně dotýká souvisleji jen na posledních stránkách, jsouc jinak posvěcena vylíčení životních osudů umělcových. Jemné, delikátní ruce snímají závoje, jež až dosud našim zrakům zahalovaly podrobnosti strastiplné a bezútěšné životní pouti Mařákovy. Pohled, jehož se nám zde dostává, nás svrchovaně překvapuje, neboť ostře kontrastuje s představami, jež jsme si o přibližném rázu tohoto života utvořili. Neušel nám jistě nikomu melancholický ráz všeho díla Mařákova, v němž není prudce jásavých tónů, ten tichý smutek, který jako lehký slzný opar vznáší se nade vším, co z ruky mistrovy vyšlo. Ale nikdo netušil, jak hluboké kořeny tento smutek má a jak málo vlastně napovídá z běd a útrap, které se staly údělem tohoto umělce. Četli jsme o úspěších Mařákových, o officiálních poctách, jichž se mu dostalo, o oblibě, které se jeho díla v kruzích mocných tohoto světa těšila, a nikdo tedy netušil a nemohl ani tušiti, co hořkosti, bolesti a bídy skrývalo se pod třpytným tím pozlátkem.

Kniha Dotřelova rve nemilosrdně tyto pestré dekorační cáry a ukazuje nám smutnou, bolestnou pravdu. Říká nám ji na základě pramenů, o jichž autentičnosti nemůže býti sporu. Tento jemnocitný umělec, až na sám práh kmetství, ano bezmála až do smrti strádal a živořil v neutěšených, skličujících a podlamujících poměrech, o jichž truchlé bídě nikdo z nezasvěcených neměl potuchy. Ač, jak tato výstava na novo ukazuje, jeho tvořivost byla právě tak pružná a vydatná, jako jeho píle železná a pracovitost neúmorná, ač některé z jeho prací měly pověst evropskou a všechno jeho dílo bylo uznáno officiální vlivnou kritikou zahraničnou, hmotný rub této slávy byl žalostný, výtěžek všeho tohoto poctivého úsilí tak nepatrný, že nestačil ani, aby jej zbavil starostí o pouhý denní chléb. Jak z listů jeho neklamně vysvítá, tísněn byl Mařák po celý život hmotnými starostmi, ano, lze říci, že trpěl dokonce se ženou a dcerou bídu. Ani některé zakázky z nejvyšších kruhů, které mu jistě tolik soudruhů závidělo, ve skutečnosti neznamenaly mnoho a nezměnily nic na hmotné tísni, kterou strádal. K tomu přistupovaly ještě četné nemoci v rodině. Choť umělcova i jeho dcera skoro ustavičně stonaly, a také zdraví mistrovo nezůstalo nedotčeno úmornou prací, zápasy a starostmi, jež na konec podlomily jeho síly úplně. Je v ustavičných nesnázích peněžních, neustále svírán starostmi o ženu a dítě, bez ustání zápasí s nemocemi a bídou.

Plachá, jemná duše, nesvěřuje se nikomu z druhů se svými starostmi, nevystavuje svou bolest na tržišti, aby přijal almužnu soucitu. Jen potají obrací se na důvěrného přítele s ostýchavou prosbou, aby v tichosti, jaksi jen pod rukou, jak se říká, pokusil se v kruzích mu přístupných rozprodati některá z jeho děl. Celé mapy, naplněné listy Mařákových lesních motivů, putují do Vídně a rozlétají se po salonech amatérů. Ale výtěžek stačí zrovna jenom na chvíli a za krátko historie se opakuje. Ani jinak poměry, za kterých tvoří, nejsou příjemné. Životopisec jeho napovídá cosi o překážkách, které mu do cesty navalili vlastní soudruzi, o intrikách, které podrývaly mu půdu pod nohama. Prýštily nepochybně z otrávené, prokleté půdy závisti. Ale co, u čerta, mu vlastně záviděli tito soudruzi? Trochu slávy a uznání? Jak hořce a krvavě trochu té pochybné a pomíjivé slávy bylo vykoupeno vysilující prací, úmornými zápasy, sebezapřením a krví srdce! Ke všemu sám strádaje, stará se v pravdě otcovsky o své žáky a pro ně podniká, co by ve svém zájmu nikdy neučinil; antichambruje u vlivných osobností, získává pracím svých svěřenců pozornost i zájem finančníků, opatřuje podpory a stipendia, slovem, činí vše, aby s jejich cesty odstranil alespoň část těch překážek, s nimiž sám bez ustání zápasí. Jaká noblessa, jaká nezištnost, jaké zlaté srdce!

A na venek ani stopy útrap a starostí, jež hlodají a podlamují, ani stínu těch těžkých chmur, které stále leží na duši. Nikdo ani netuší, jak krutý zápas o skývu vezdejšího chleba bojuje muž, který vzpřímen, s jasným a hrdým čelem chodí mezi lidmi, k nimž nepoutá ho téměř nic. Nerozumí jich touhám a žádostem, zůstává klidný tam, kde oni propukají v jásot. Nemá vůbec mnoho společného s dobou, v níž žije. Její vkus je mu cizí jako její snahy. Zůstává netknut ohromným přerodem, jímž právě v jeho době krajinářství prošlo, a praví, že tak, jako přírodozpytci označili jednotlivá období vývoje jako dobu kamennou, bronzovou atd., naše doba měla by se jmenovati pornografickou. S důrazem praví o sobě v listě, adressovaném příteli: „V mé tvorbě není pranic, co by jevilo snahu po moderním proudu." Není to vědomé a výslovné odmítnutí současných malířských snah? Stejný odpor pociťuje vůči moderní literatuře. „Vidím-li knihu od Ibsena, mám pocit, jako bych zavadil o studenou, vlhkou žábu," praví doslova v dopise. I jinak zaráží nás některými podivnými, rozhodně nepokrokovými názory. Nenávidí zejména historiky umění. Nazývá je lidmi pro umění „zbytečnými" a odvažuje se tvrditi, že prý jsou „parasity výkonných umělců"! Jak úzkoprsé, zpátečnické, zrovna neuvěřitelné názory umělce jinak jemnocitného, že? A nepřekvapují-li dvojnásob u mistra, který bývá od let již označován jako zakladatel a vůdce moderního krajinářství českého?

* * *

Zde, myslím, jsme u kořene omylu. Je ovšem nesporným faktem, že převážná většina našich mladších krajinářů vyšla ze školy Mařákovy. Nepochybuji také ani dost málo, že učitel tak kvalifikovaný od-

borně a povahově tak milý, tak laskavý, tak otecky vlídný, dovedl svým žákům sděliti mnoho ze své nadšené, vášnivé lásky k přírodě, že dovedl je naučiti respektu k vlastnímu umění a vpraviti jim náležitou představu o vážnosti úkolů, které je čekají. Učil je dojista, jak nejlépe dovedl, dívati se na přírodu, nehledě ani k technické stránce umění, kde mistr takové vyspělosti mohl jim prospěti nejednou cennou radou, čerpanou z vlastní zkušenosti, mohl jim svěřiti leckteré „cechovní tajemství“, které by jiný učitel snad ponechal pro sebe. Ale to vše, po mém názoru, nezakládá ještě titul zakladatele českého krajinářství, vůdce a mistra moderní krajinářské školy české. Schází k tomu, tuším, ideové oprávnění, myšlenková stránka problému moderního a českého krajinářství. Vůdcem a průkopníkem, jenž balvany bludů, úhorem neporozumění a močály šablony razí nové cesty k novým cílům, může býti jedině umělec krajně pokrokový, jenž vidí slunce jinými neviděná, výbojný duch, jenž smělým rozmachem ocelových paží kácí v prach modly neprávem uctívané a neohroženě do tmy předsudků volá vítězné heslo příštího dne. Byl takovým výbojníkem a smělým novotářem Julius Mařák? Chtěl jím vůbec býti?

I kdyby nebylo citovaného výroku mistrova o umění doby „pornografické“, všechno dílo Mařákovo opravňovalo by nás, odpověděti záporně k této otázce. O tom poučuje nás v prvé řadě tato výstava. Obsahuje časově celé životní dílo tohoto plodného umělce. Od nejstarších listů skizzáře až k nedohotovenému velikému obrazu „Prales“, jejž snad smíme označiti jako poslední práci mistrovu, alespoň poslední větší jeho dílo. Studujíce myšlenkovou a citovou náplň tohoto díla, shledáváme, že v něm není téměř vývoje, alespoň po stránce, kterou snad smíme nazvati obsahovou. Technicky ovšem liší se podstatně práce z mistrových „Bummeljahre“, jak sám nazýval léta mladých toulek přírodou, od výtvorů děl pozdějších, ač i tu shledáváme záhy značnou vyspělost a hotovost. Mezi listy z náčrtníku mladého Mařáka je také tužková črta, vynikající krásnou hloubkou perspektivy a výrazností své bezvadné kresby. Představuje krajinný výhled, pojatý zcela v duchu hlubokých a široce otevřených vedutt, jak je milovalo předbřeznové krajinářství německé. Je to z nejstarších listů mistrových a přece, jaká hotovost z něho již mluví. Ale co se valně nemění, je poměr umělcův ku krajině. Ba spíše některé ze starších obrazů, podávajíce svěže a bezprostředně zachycené pohledy, jsou nám bližší, než pozdější komponované krajiny. I kolorit mistrův v této době je plynnější, svítivější, šťavnatější, než býval pravidlem (výjimky jsou arci i zde!) později, kdy skoro napořád libuje si v lomených našedlých tónech. Mezi staršími studiemi jsou čísla, která působí docela moderně. Tak hned „Výhled do dálky“ (čís. kat. 10.), kde upoutá nás plavý tón polí táhnoucích se do dáli a v pozadí modravá vlna vrchů, na nichž tu a tam leží ještě sníh, nebo „Stohy“ (číslo kat. 12.) prostý, zcela moderně pojatý krajinářský motiv. Takových čísel, na jichž základě částečně korrigujete svůj názor o koloritu Mařákově, je zde víc. Některá působí zvlášť moderně, jako na př. „Krajina“ (čís. kat. 47.), kde by vás ani zvlášť nepřekvapilo

kdybyste v rohu obrazu shlédli jméno některého z „glasgowských hochů“. Ale vedle toho najdete zde skoro z téže doby takové „Pohoří“ (číslo kat. 5.), kde Haushoferovská kresba a úprava krajinného pohledu mísí se s Navrátilovsky fialovými tóny dálek. A naopak zase mezi pracemi mladších let najdete nedokončenou olejomalbu (čís. 30.), jejíž šedě zalomený, jako pod průsvitným závojem svítící kolorit připomíná již barevné harmonie pozdějších obrazů, na př. (abych alespoň jeden uvedl) Karlštejna, umístěného v zemském museu. A zase skoro z téže doby, z níž pocházejí obrazy galerijních tónů, jako „Podzimní večer“ (čís. 50.) z Rudolfinské galerie a přesládlý „Ranní zpěv“ (čís. 148.), vidíte zde jiné, plné šťávy a svěžesti, jež po případě jen několik málo roků dělí od vzniku oněch. Nevěřil byste ani, že z téže ruky, která vytvořila těžký, tvrdý „Vodopád“ (čís. 63.) vyšly věci tak plynného, šťavnatého koloritu, jako jsou originálně pojaté a švižně reprodukované vedutty „Plzeň“ (čís. 110.), „Klosterneuburg“ (108.) a několik jiných.

V celku (jsou zde, opakuji, výjimky) kolorit Mařákův v mladších letech a v době plné mužnosti je šťavnatější, svítivější, differencovanější, než v posledních dobách, kdy stává se poněkud jednotvárným. Pokud jde o odstínění koloritu, zvlášť pozoruhodna jest bohatá stupnice zeleně, kterou Mařák na své paletě nachází a jejíž problémy vždy znovu jej lákají. S tohoto hlediska dvojnásob sluší litovati, že nám na ten čas není přístupným onen obraz, o němž v kterémsi listě se zmiňuje a kde dle vlastních slov pokusil se „zobraziti parní letní den za nejvyšší potence barevně zelené nádhery.“ Je to vlastně jediný odvážnější barevný a světelný problém, o nějž, pokud víme, ve svých obrazech (ne v kresbách tužkou, křidou a uhlem, kde rád a s velikým úspěchem řeší podobné problémy) se pokusil. Jinak kolorit mistrův není nijak útočný a nikde v celém díle jeho nenalézáme ozvěny odvážných koloristických výpadů, jimiž v době jeho mládí a mužnosti krajináři francouzští a angličtí útočili na užaslé a překvapené zraky současníků.

Je-li v koloritu Mařákově dlouho možno shledávati stopy hledání a kolísání, není jich v hledisku, s něhož umělec na přírodu nazírá. Zde lze o vývoji mluviti jen v mladých letech mistrových. Někdy v polovici třicátých let jeho věku tento vývoj se ustaluje a končí. Odtud Mařák až do konce svých dnů zůstává na stanovisku, jež zaujal, a jeho poměr vůči přírodě se nemění. Neosvojil si vymožeností smělých krajinářů-novotářů, rozbivších akademická pouta, v nichž krajinomalba tak dlouho úpěla. Romantický lyrik cítěním, komponuje i dále krajiny, odpovídající jeho zálibám a představám. Nedotčen impressionismem, i d e o v ě zůstává na tomže stanovisku, jako jeho předchůdci, ba v tomto směru není ani tak vzdálen svého mistra Haushofra, jak by se zdálo. Jeho lyrické lesní motivy, plné sladkého, poetického kouzla, v té podobě tvarové, jak je vidíme na jeho obrazech a kresbách, jistě nikdy ve skutečnosti nezjevily se oku malířovu. Jsou komponovány, vzájemný poměr hmot, jejich rozčlenění, výraznost silhouetty, účin pozadí proti popředí, to vše je pečlivě od-

hadnuto a z různých, skutečnosti výborně odpozorovaných částí v souladný a působivý celek uvedeno. Je to tedy v celku totéž hledisko, se kterého úkol svůj nazíral první umělec-krajinář český, Adolf Kosárek, přítel Mařákův, blízký mu ostatně také poetickým rázem svého díla. Mařák, po mém názoru, jen vyvrcholuje dílo předchůdců a přivádí je k nejvyšší dokonalosti. Ale nerazí krajinnému nazírání nové cesty. Není také, myslím, vlastním objevitelem české krajiny. Tím je po mém přesvědčení Antonín Chittussi, jenž první pochopil specifické kouzlo české krajiny, první vycítil kořennou zemní vůni, schvívající se nad naším krajem. Snad právě proto i vycítil, že vyrostl v ovzduší cizím a že tedy při návratu odlišnost rázu našich krajů jasněji si uvědomil.

Chittussi první štětcem, jenž v blízkosti mistrů barbizonských naučil se vystihovati záchvěvy světla a zrcadlení vrstev vzduchových, zobrazil nám český kraj a cyklem „Polem a lesem" poprvé zanotoval hymnus k jeho oslavě. Tento cyklus po mém názoru je úhelným kamenem českého krajinářství, mezníkem v jeho vývoji, slavným svítáním nové epochy jeho. To jsou opravdu naše kraje, reprodukované umělcem, který dovedl nezkráceně zachytiti všechen půvab jejich tvarové a barevné podoby, ale také vystihnouti to zvláštní, svérázné kouzlo nálady, které mluví k našim srdcím jímavými zvuky mateřštiny a činí nám je tak drahými. Mařákův krajinářský program není tak široký jako program díla Chittussiova. Věnoval se skoro napořád glorifikaci lesa, jehož krásy znal jako málokdo a jehož taje dokonale poznal. Ale nebyl to náš český les, jehož poetou se stal. Alespoň ne výhradně. Nejlepší jeho cykly jsou „Lesní samota", k němuž básnický doprovod napsal básník tak německý, jakým byl J. V. Scheffel, pěvec „Trubače Säkingského" a „Ekkeharda" a „Gaudeamus" a třináct uhlových kreseb „Lesní karaktery Rakouska". Kde v obou cyklech najdete jediný list, o němž právem by se mohlo říci, že dýše českostí? Je to naopak spíše německá romantika, která z některých čísel („Tichý útulek") mluví až příliš srozumitelně.

Vím dobře, že českost není v látce, nýbrž ve způsobu, jakým ji umělec po svém utváří a dechem své individuality prosytí. Ale této českosti rovněž nikde nevidím. Namítne se mi, že je v hudebním kouzlu děl Mařákových a v tiché melancholii, kterou jsou jako mlžným nádechem obestřeny. Hudební kouzlo prací mistrových je nesporno. Je přirozeno u umělce, jenž dlouho nemohl se rozhodnouti, má-li se státi hudebníkem nebo malířem a jenž sám řekl, že kdo nemá hudebního sluchu, nikdy se nestane velikým umělcem. Ale rhytmy těchto melodií nezdají se mi býti specificky českými, a slyšeli-li jiní z jeho kreseb melodie skřivánčí písně z „Hubičky", pastorálních melodií „Čertovy stěny" nebo zvukomalby „Z českých luhů a hájů", je to jistě dojem tak subjektivní, že o všeobecné platnosti jeho nemůže býti řeči. A rovněž tak není zádumčivostí ještě vyčerpáno specifické kouzlo české krajiny, ba tato zádumčivost není snad pro českou krajinu ani tak příznačným rysem, jako na př. její idyllismus. Ostatně tato zádumčivost, toto melancholické základní naladění je

dáno již samou povahou motivů Mařákových. Není každé lesní zákoutí vlastně melancholické, a nechvěje se nádech zádumčivosti lesem i tehdy, když sluneční, do běla roztavené zlato slévá se po kmenech stromů a zmatená směs ptačího hlaholu i bzukotu hmyzu stoupá zelenými jeho klenbami k rozzářenému blankytu? Nemohu si pomoci, ale z krajin Mařákových neslyším dech naší země, rhytmus jejich pramenů, píseň našich lesů a šum oblak táhnoucích nad našimi kraji. Zdá se mi spíš, jako by z těchto lesních tišin nesly se k mému sluchu tlumené, jako slabé šepotání z dáli zaznívající hlaholy lesních rohů, které tolik milovali němečtí romantikové. (Konec příště.)

na str. 742

Z básní Detleva z Liliencronu.

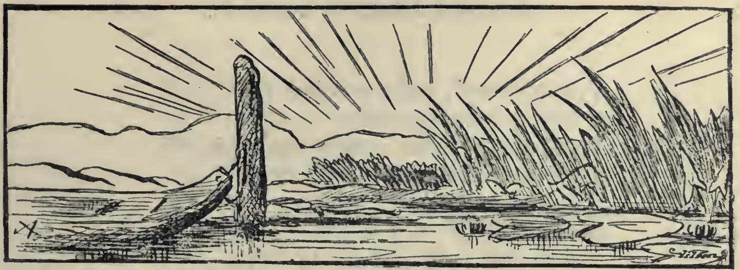
Přeložil *Zdeněk Broman.*

Z DĚTSTVÍ.

Já v starých listech seděl zahrabaný,
když náhle jeden do ruky mi pad',
na kterém číslo let mne poděsilo
tak dlouho bylo to, tak dlouho již.
Je velké, malé, rovné, zkroucené
to písmo, hojné kaňky se v ně mísí:
„Můj milý Frici, stromy holé jsou,
už na zloděje, na vojáky nehrajem,
Turek si zlámal pravou přední nohu,
a tetu Hannu ještě bolí zuby,
a tatínek šel na hon na koroptve.
Víc nevím. Já se dobře mám.
Piš brzy a buď hodně zdráv.
Tvůj bratranec a přítel Zikmund.“

„Jsou stromy holé,“ trpké slovo to
mi dalo dopisy zas tiše sebrat,
vzít klobouk, rukavice, kabát, hůl,
a pudilo mne ven v mé lesy.

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.

Z nových básní Viktora Dyka.

UETIKON.

Je čistý vzduch a jasnější je tón.
Strom u přístavu stojí Uetikon.
Já zapomněl, co bylo ještě včera
a rozesněný hledím do jezera.
Vlny jsou čisté, průhledné.
  Klid poledne.

Vše je tak lehké: život jako skon
v polední chvíli v Uetikon.
Lehounce parník po jezeře plyne,
lehounce les po svazích hor se vine,
lehounce dálka na pozdrav ti kyne.
Lehounce poutník cestou kráčí,
lehounce, zdá se, dřímou spáči.
Lehký jest úsměv neznámých lidí,
lehké vše, co zrak vidí.

Vyhnanci snů, zde v daleku
já chápu půvab útěku.
Setřásti přítěž rodných hroud.
  Uprchnout!
Jezerní vlny konejší svou písní,
šarvátky dne neraní, nepotřísní.
Zní z dálky jenom poeticky, jemně
poslední výkřik rdoušené rodné země.
Sny máme, vábnou předtuchu
o příští kráse bez vzruchu,
veliké hymně příštího žití,
jíž budoucnost lze pozdraviti.

Vyhnanci snů, sním s vámi zde
o útěku, jehož nebude.
Ten půvab nechci popřít, jenž vás tiší,
a neříkám, že role má je vyšší.
Jen mezi minulým a příštím bojem
chci chvíli mít ten dojem:
den je tak čistý, modré je nebe,
jasné a klidné vše okolo tebe,
jasné a klidné vše v tobě je.
Důvěra v srdci a naděje.
Nemysli, snílku vzrušený,
že chvíle ty jsou sečteny.
Mezi minulým a příštím bojem,
vyžij svůj čistý dojem.

Červenec 1909.

—

APOSTROFA.

A každý bol, jenž na cestě tě stihne,
je předurčen už dávno osudy.
Je úkol obra, břemeno že zdvihne.
Horníku, buš jen do rudy!

Jsi dílo žití. Příjemné to věru.
A jiní více unesli.
Chybělo cosi tvému charakteru;
maličkost. Osud dokreslí.

Smrt stvořena je k čistotě tvých tónů
a proto Tobě vzata Ithaka.
Bez věčného a nervosního shonu
co bývalo by dílo Balzaca?

Tomu-li tak, jdi bez váhání, brachu.
Tvoř. Klam se. Chybuj. Všechno po chuti.
Jdi pouze zvědav, ale beze strachu;
tragiku tedy život vynutí?

Otevři oči; nechať všemu čelí.
Otevři srdce; čekej na chvíle.
Než spadne příkrov nad mrtvými těly,
dnů příštích ještě stopuj défilé:

Dny tragické, kdy kolo žití láme,
tvé srdce kdy tvůj rozum potírá.
Dny tragické, kdy smrt my zavoláme.
Ó, nevolej! Snad zle se umírá!

Dny naděje. Děs potopy ti mění
let holubice v náhlou lahodu.
Tvůj dům je stržen, drahých tvých už není.
Než ty čníš ještě trochu nad vodu.

Dny zrazené: dnes není jako včera,
A mrzí bůh, jenž bohem druhý den,
kde věřilo se, chladná nedůvěra.
Buď okradl jsi — neb jsi okraden.

Dny optimismu: nad včerejší vinou
čin dobrý, který láká nadšení:
Jediný úsměv zemi nehostinnou
v ráj dokonalý tobě promění.

Dny energie: hledíš na úlohu.
Stvoření je tvá snaha jediná.
Dnů sedm k tomu postačilo bohu.
A tobě stačí jedna vteřina.

Dny apathie — — Chtěl jsi něco kdysi?
Dnes není ani síly klnouti.
Nad hlavou tvou snad Damoklův meč visí.
Leč nepřinutí tě se uhnouti.

Dny nejistoty. Cítíš náhle půdu
pod krokem tvým se bortící.
Nečekej, pravím, příliš od osudu:
Poslední, moře, zdravici!

—

OH, JAK JE KRÁSNÉ . . .

Oh, jak je krásné důvěřivým letem
letěti přes kraje.
Letěti v smíchu udiveným světem,
jenž pro tě dozraje.

Oh, jak je krásná síla přemoc' věci,
vznést výš se, v oblaka.
A země, nebe jsou jen pouzí svědci,
kam touha vyláká.

Ten egoismus popřán pouze chvíli.
A křídla ochábnou.
A padáš náhle znaven, beze síly
v krajinu nevábnou.

Deštivý den je. Vše je v těžkém hoři.
Kraj je tak zasněný.

Tak zvláštní smutek od rána tě moří:
H r a n i c e u r č e n y.

Paříž, červenec 1909.

—

PÍSEŇ.

Tak jako u nás pole letí,
jak odvanuty zázrakem.
Pak jako u nás kynou děti
vždy mizejícím za vlakem.

Pak jako u nás večer chodí
u trati dívky vesnice.
Pak jako u nás na vlak hledí,
tak dráždivě se smějíce.

Jen jedna z nich je mlčelivá,
ač večer plný naděje.
Ztrnule do dálky se dívá,
a sníš, proč ta se nesměje.

Červenec 1909.

—

ODUMŘELÝ LES.

Hmyz bzučí stejně jako dříve.
Kapradí balvan pokrývá.
Pták má své písně šveholivé.
A had se vyhřívá.

A tak se skoro zapomene
to maskované zničení.
A neuráží mrtvost kmene,
když kryt je zelení.

Jen náhlý vítr zafičí-li,
podivně stromy zachřestí.
Z těch odumřelých stromů kvílí
tragické bolesti —

Saint-Germain, les Fontainebleau.

E. Sokol:

Rybník.

(Pokračování).

V.

U Dvořáků bylo po večírku jako po bouři, jež se hrozí ještě vrátit. Ticho, nejisto a úzkostno.

Pavel, myslil-li na Heřmu, rozhořel se touhou, jež nenacházela slov, jak vysoko vzplávala. Vzpomněl-li na Sehnala, dusil se vztekem na celý svět, jenž touhu jeho chtěl pohasit. Uviděl-li matku, slzy lítosti mu vpryskaly do očí, neboť věděl, jak se hrbila, očí nepozvedla, leda když tušila, že se na ni nedívá; jaká byla v nich bolestná láska a úzkostná odevzdanost, jež ji vodila ku klekátku pod krucifix a vynucovala jí úpěnlivé modlitby. Nemohl se k ní přitulit, neboť nemohl se vzdáti touhy, ale ani za Heřmou nemohl hned, protože vztahy mezi ním a pobořenými hradbami byly obnoveny.

Vídal ji procházeti se parkem. Přišla, zanikla v houšti stromoví, obešla a zašla zase zámkem zpět. Stál u okna po tu dobu a nemohl se odtrhnout, ani když dávno již zašla. A déle a déle utkvíval na stezkách, jimiž prošla, až mu připadalo, že jí již ani s očí neztrácí, že zůstává, i když se zdálo, že odešla. Tehdy bylo rozhodnuto konečně. Toho dne ohlédl se po matce, klečící u krucifixu, potlačil v sobě zdráhavý záchvěv a šel. Obrátila se po něm, oči jejich se potkaly — ale šel. Nemohl jinak.

Matka zaslzela, sklonila hlavu pod křížem a horoucněji šeptala svou modlitbu.

Byl v parku dávno dřív než ona. Touha nikdy nezmeškává.

Bylo tam prázdno. Ani živé duše nikde. Slunce samo se toulalo prázdnými korunami, natahujíc jejich stíny daleko na překřehlé trávníky. Zahrálo občas v opadlém listí, zdálo se jím tiše pohnout, jak jeho barvitý odlesk zvedlo svým zářením; brouzdalo se hustým křovím, v jehož vlhkých koutech se listí posud třáslo v poslední sluneční radosti před smrtí. Pak se protáhlo koutem plným vysoké metlice a padlo na vodu tichou a hladkou jak tmavé kovové zrcadlo. Roztříštilo paprsky a naplnilo břehy světelným vzruchem. Sýkory se svižněji

prohnaly nad vodou, sledujíce se v rozjaření jako kdysi v teplé vzdušné lázni.

Dýchal svěžest provlaženého odpoledne, a byl mu všechen svět nový. Viděl všecky podrobnosti od korun bukových, šířících své větve vrstevnatě v husté vějířové sítě, až po poslední travku a lesk slídových zrnek v písku. Viděl zimou odkrytá ptačí hnízda, rozhozená sukovitě po stromech i v křovinách při zemi, cítil kol sebe svatý klid, ale nebyl s to, aby se v něj vpojil, tak neklidno mu bylo v očekávání. Musil se občas přitříti ke křoví, aby loktem pruty rozšvihnul a slyšel jejich zaklepnutí, někdy krátkým náběhem přehoupnul kyprou kupu listí či skočil do ní, rozhrnuje vyrovnané její boky. Pak stanul a ohlížel se k zámeckému prospektu, kudy musila projíti. Zdálo se mu, že uslyšel zašumění jejího šatu. Nebylo však nic. Usmál se a znovu probral nohou kopku, obnovuje si v šumu listí klamivý dojem. Kdesi vyplašil zajíce, jenž se sem zachránil z polí a teď pobíhal zmaten, nemoha na žádnou stranu prchnouti dost daleko, aby své strachem rozbuchané srdce donutil bušit únavou.

Díval se, sledoval, a bylo mu tak radostno pojednou, jako tehdy, když se vracel z nádraží a vzpomínal na minulost. Dnes minulost opouštěl — a nebylo mu jí líto, neboť v okamžiku zjasněného, uvolněného zření vyrostla myšlenka, jež osvobozovala od úzkosti. Opustit-li minulost, tedy všecku, i tu, která byla teprve včera; i ona je ovocem všech vztahů a skutků, ať tedy padne s nimi a nepřekáží mu, když chce do budoucnosti jen lásku stvořit a mít, jen ji jedinou. A tu mu nesmí nikdo zazlít ani vzít — ani zlé slovo. Ta myšlenka mu dala skoro dětinnou radost. Těšil se jí, hrál si jí, ale nehloubal o ní. Měl ji prostě rád.

Když došel střední aleje, uviděl Heřmu. Šla tiše plavným chodem. Viděli se dlouho, ale nezrychlila kroku; bezděky se jí v tom poddal a byl poněkud rozpačit, když se setkali, věda, že nemůže začíti svou radostí. Ona mu však prostě podala ruku a řekla: „Jak dlouho jsem vás neviděla. To jistě jste něco psal. Pro mne.“

„Oh ne,“ zešťastněl její prostotou. „Byl by to býval zmatek...! Vzpomínal jsem jen.“

„To vám stačilo?“

Byla podivuhodně čistá a jasná. Slova i posun i výraz, vše bylo jako tichý den, bez jediného záludného víru. A jemu se v tom rozplynuly rozpaky, vrátila se předešlá nálada vystupňována.

Rozhovořil se. O čem? Co plnilo krásné chvíle jeho snů, jež míval, když zavřel oči i duši všemu ostatnímu. Vzpomínal nahlas. I byla jeho slova nejhoroucnějším vyznáním lásky, neboť snem jeho, jeho myšlenkou, touhou, vším byla ona. Slova ji ovíjela přítulným proudem, že jí již ani neviděl živoucí vedle sebe, ale takovou, jak ji měl ve snách; neměl než dojem sladké závrati.

Naslouchala mu a hleděla naň, rozzářeného v rámci skomírajícího parku, vtělení vroucího mladého života. Nerušila ho, neboť neviděla ho posud v rozněžnění zjemnělého.

Když umlknul, šla podle něho dál, až se mu myšlenky, stanuvší jak v omámení z dlouhého kruhového pohybu, pohnuly a oživily oko. Stanula, podala mu ruku a zašeptala: „S bohem.“

Jaké to bylo podivné. Zašeptla. Tak důvěrně tak tvrdé slovo. Užaslý k ní vzhlédl. Její úsměv byl čistý.

„S bohem!“ pravila. „Nechci vás dnes vidět jinakého. A již se měníte.“

Odešla. A on zůstal, chovaje jakýsi sladký pocit v sobě, ale nevěda jasně, co se s ním děje.

Vzdychnul a opakoval si její slova. Byla krásně řečena. Zůstavila v něm štěstí, jež nemohl nésti domů. Chodil s ním opět po parku, opět se divil tiché hře sluneční v písku a v listí, v trávě i ve vodě, hladil křoviny, jichž se snad dotknul její šat, a vzpomínal, co jí to vyprávěl. Nevěděl. Mlhy byly v jeho myšlenkách, ale přece se šťastně usmíval a šeptal si její jméno, když nemohl dál.

Domů se vrátil jako s krásným hříchem.

Slast se promísila s bolestí, když usedl k matičce, aby zastřel poněkud své kroky. A měl podivnou smutnou radost, když hladě její ruku, cítil v dlani Heřminu, a když za jejích slov viděl v rostoucím šeru alej, jíž se mu blížila.

Nepřipadlo mu dnes zamýšlet se o její prostotě, bylť tak zaujat svou myšlenkou, že věřil, jak se jí podřídil všechen svět. I ona. Bylo mu to přirozeno.

A ona?

Jeho fantasie byla v příštích setkáních plodna v slunci štěstí, přinášela stále novou hru nápadů, slov, nálad i výrazů. I přinášela mu stejnou prostotu, jež ho rozradovávala a činila ho prostším ještě, až dětinným, tak že prokvetlá líc byla jako bezvousá hošíčkova, rty se mu hebce skládaly, oči sic hořely, ale bez příkrých násilných svitů. I hravý byl, tak zapomněl na domov a na vše.

Vzal její štíhlou ruku, hleděl na dlaň, v jemné rýhy složenou, přebíral jejími prsty jako zamyšlen a přijímal její polovýsměch jen jako úsměv.

„Víte, čemu jsou prsty podobny?“ ptal se hravě. „Ty čtyři jsou družky. Žijí spolu každou myšlenku; kam se pohne jedna, jdou všecky ostatní, a neznají práce než společné. Rozdělit je jest násilí. Palec je jejich milý. Společný, neboť ani v tom nedovedou žít samostatně. Hle, stojí sic mimo, ale stále k nim obrácen, a pohnou-li se jen, spěchá jim vstříc, líbá je a vine se k nim, a když se schoulí, kryje je; ty první tři, neboť je vyběravý a paša ve svých požadavcích. Ty jsou vrostlé, krasavice plné, kdežto poslední, vždy stranou stojící, zůstala maličká a útlá. I ona touží, ale je trpná, nevýbojná, přihlíží radostem družek, pomáhá jim a je šťastna jejich radostí, když jen se k nim může přitisknout. Trpělka. My lidé se na ně díváme. Neuvažujeme, ale bezděky, pudově takřka hledíme vyrovnat, co nespravedlivého v jejich osudu. Pašu, vším opatřeného, odstrkujeme, je příliš složitý a tvrdý pro jakoukoliv citovost. Ty tři hladíme pro jejich

družnost, — takhle, vidíte? — ale poslední, útlou, maličkou líbáme. Takhle, tak."

Líbal jí malíček a smál se s ní, když mu řekla, jak hloupoučká je jeho pohádka. Podíval se jí na rty, blýsknul šelmovsky očima a hloupoučkou pohádku hloupoučce rozvíjel, jak již láska dělává. Jsou prý i rty takové sestry dvě, obě stejně zardělé a stejně ubohé, neboť jim schází milý. Proto je tak rádi utěšujeme, líbáme — takhle tak.

Naklonil se k ní.

Uhnula, ale nehněvala se, smála se jen, sledujíc jeho vzplanulou tvář, a čekala nový nápad hravého štěstí.

„Ve všem vidíte lásku," pravila.

„Protože je v ní štěstí, a jsem dost altruistní, abych ho přál všem na světě. A jakž konečně nevidět, když své obrazy skládám, hledě na vás? Kdybyste dovolila závěr jako u malíčku, mohl bych pohádku rozvinovat do nekonečna, neboť všechno naše tělo je vlastně sirota čekající svého druha, jenž ve splynutí je teprv doplní a dá i přijme štěstí. Pouze vyprávět bylo by však nudno, opakovalo by se; za to líbat, oh, jak dlouho by neunavilo! Jak dlouho!"

Jeho úsměv se rozechvěl a nebyl již dětinný.

„Proč stále myslíte o těle? O duši jste posud nikdy nemluvil."

Zarazil se. Chtěl vzpomínat, jak by popřel, ale nechal toho.

Rozpačit pohlédl na ni a pojednou se dal do smíchu.

„Tak se chcete vyhnout?" zaskočila ho.

„Ne, ne. Kaji se a vyznávám; ale i vy jste vinna."

„Cože?"

„Tak. Duši jste mi neodpírala nikdy. Někdy až příliš nezastřeně jste dovolila nahlédnout, ale na tělo jste byla žárlivá. Teď, kdy smím vzít vaši ruku, ba dokonce políbit malíček, divíte se, že myslím stále jen na ně. Dovolte, popřejte — uvidíte, jak se vrátím k duši zas."

Odvrátila se a poslala křivý úsměv kamsi do lučin. K němu se obrátila již zase prostá a jasná.

„Jste sofista. To máte asi ode mne," pravila a podala mu ruku, nebráníc, aby ji líbal až po límeček rukávu.

„Věříte, že tuto chvíli znám?" ptal se tiše, maje oči zvlhlé slastí.

Zasmála se tvrdě.

Zarděl se a obránil: „Ne tak, ne tak, Heřmo. Jsem sice dosti stár abyste se toho mohla o mně domýšlet, ale ne, nikdy ničí ruky jsem nelaskal. A přece tu chvíli znám a skoro i ten pocit. Vaši ruku jsem líbal již častokrát — ve svých snách. Oh, v těch si dovoluji všelicos, oč bych vás marně prosil."

Pohlédla naň pátravě a zvídala: „Vy tedy své city a pocity kontrolujete?"

„Ne — ale nemohu nic krásného prostě zapomenout. Setkávají-li se dvě stejné krásy, jakýž div, že se přivítají jako známé?"

„Pak vám může stačit sen na vždycky, a odepřená skutečnost nemá pro vás významu."

„Zase ne tak. Sny jsou příliš otroky života. Dejte jim zlou skutečnost, a zdesateronásobní ji; dejte jim naději a dají vám štěstí, nebo aspoň živý sen o něm, neboť skutečnost je přec jen lepší. Bez života nejsou ničím a umírají záhy."

Chtěl jí znovu zlíbati ruku, ale odtáhla ji a prohodila: „Až ve snách."

„Tak ano!" svoloval rozveselen, shýbnul se pro bílý oblázek a mrštil jím vysoko nad koruny stromů.

„Jste jako hošíček."

„A co na tom?" Postavil se furiantsky. „Myslíte, že jsem na svá klukovstva již zcela zapomněl? Oh ne. Kdež! Ještě bych si troufal na padesát kroků trefit takový kmen každou ranou, veverku sraziti se stromu nebo vylézti za ní až do vršku. Nevěříte? Podívejte se."

Jal se rozpustile pohvizdovat a sbírat kaménčí a ukazoval: „tam ten strom v louce" — „tam ten třetí od kraje a krajní" — „tu pátý v aleji". Házel a každou ranou stihl cíl.

„Tak chybte přece!" zadurdila se. „Takhle se vám není možno ani smát, ač je to tak zvláštní, vidět vás s hrstí kamení."

Vzal plnou hrst a mrštil jimi zbujně.

„Vidíte, všecky chybily. Ani jediný nenašel. Jste spokojena? Ale vám září podivně vlas!" užasnul náhle, hledě nad čelo, kde se jí několik paprsků zapletlo do kštice. „Škoda, že jej nenosíte volně rozpuštěný po šíji. Vlnil by se hustý a těžký a hrál všemi světly, splýval by hluboko, pak by se větrem rozevlál a všecku vás svými prameny ovinul. Jak by to bylo hezké. Snad by byl vítr tak milosrdný, že i mne by vpletl v záplavu, a to bych byl jako ve vašem objetí. Takovém heboučkém, nesmělém, ale přece nepropouštějícím. Nemyslíte, že by bylo krásné?" — —

Tak chodili spolu prvý, druhý den i třetí. Ona mnoho mlčela, neboť neuměla se účastnit takové hry, ač ji těšila. Snažila se jen, aby jej udržela v proudu, v němž jí byl nový. Nebylo třeba mnoho námahy; byl k prosté srdečnosti zrozen a uměl se jí poddati rozblažen.

Tak prvý, druhý den i třetí.

Pak přišla dřív než on, a den vyzněl ne po jeho, než po jejím. Byla syta dětinného štěstí a své trpnosti. Pohazovala hlavou jako v popěvku nějakém, ležerně mu nabídla ruku, ale nechala ji sklesnout, než se jí dotkl, a s frivolním hvizdem zatočila se prudkým pohybem chantanové tanečnice.

Když se po něm ohlédla vyzývavá a zvědavá, zda se mračí, smál se. Stanula okamžitě a pokrčila rameny. „Dovedete býti přece někdy jiný, než bych očekávala," poznamenala.

Smál se srdečně. Byl ještě v minulých dnech a necítil jejich mizení.

„Čekal jsem něco podobného," podotknul, „vždyť víte, že již tři dny vládnu já? že tři dny žijeme ve znamení raka? To je přec tak proti vaší povaze, že jsem nemohl věřit, že zůstane. Rád se přispůsobím, ale frivolní gesto vám nesluší. Jste příliš vysoká, příliš vláčně, pružně

rostlá, kdežto k takovému tvrdému, skočnému pohybu je třeba krátkého trupu. A pak, znám vaše posuny tak příliš dobře, ty vábivě volné, víte? Proti těm byl onen rozpustilý v nevýhodě."

Užasla. Tak že by ji sledoval, nevěděla, a takovým ho nechtěla ani mít, ač v zásadě jí bylo vhod, že má zase smysl pro vypěstěnou hru těla, jíž ho posud opanovávala. Zkoumavě ho přehlédla.

„Nemilujete mne," pravila, hledajíc místo, kam by namířila svůj útok.

„Heřmo! Mám opakovat?"

„Řeči. Příliš mne pozorujete. Láska je slepá."

„A tak!" usmál se již zase hravě. „Proti tomu mohu říci, že láska naopak každou drobnůstku sleduje, protože miluje všecko, všecko."

„Proč tedy určité věci u mne nenávidíte, nebo řekněme, nemáte rád?"

Zamlčel se.

„Mlčíte, hle, nenašel jste vytáčky. Láska je, milý pane, cit slepý, hluchý, bez rozumu i bez citu. Zrůda sobectví."

„Bezcitný cit! Jaké vtipné paradoxon."

„Žádný paradox. Pravda. Ba ještě ani ne celá, protože lásky vůbec není, té, o níž se mluví; je pouhopouhé sobectví."

Pavel zvážněl, trochu zesmutněl. Poznámka, že nemiluje u ní všeho, tvrdý tón, jímž pronesla závěrek, bolely jej, neboť se zesilovaly vzájemně a tříštily krásu minulých dnů. Proč to dělá? ptal se a vyčítavě na ní utkvěl.

Nepozoroval jejího vítězství pro bolest útoku a pro touhu, aby zachránil, co nesmělo zhynout v jeho nitru.

„Znáte lásku?" tázal se.

„Ne."

Pokynul smutně hlavou.

„Protože jí není. Je to slovo, výmysl citové kultury, nic víc — bublina, jež zajde prvním vánkem. Nebylo jí kdysi, není jí dnes v nekultivovaných lidech, a nebude jí za krátko v nikom. Kultura se prostě mění a odstraňuje přežitky. Vy jste jí ovšem podlehl, protože jste slaboch a nehybný, konservativní člověk."

„Ano ve znamení raka," přitakal trpně a nahořkle. „Ale odporujete si poněkud, Heřmo. Připouštíte a popíráte ji současně."

„Co na tom? I to jste mohl u mne vypozorovat. Ženy prý jsou nelogické, ale proto o nic dál pravdy než vy."

„Jste jí daleko, Heřmo, neboť popíráte, co opravdu je, bylo a bude. Snad slovo nabylo v některých ústech nového významu, kterýž zmizí, ale láska zůstane. Bez ní by nebylo hlubšího poměru mezi lidmi. Ne, nepřerušujte, nemyslím pouze poměr muže a ženy, ale lidí vůbec."

Smála se ironicky. „Řekněte asi dětinná či mateřská. Ty bývají nejčastějším argumentem, ale pravím, že jest, jen pokud je vzájemná potřeba. Pak přijde zvyk nebo suggestivní poblouznění. Sobectví připouštím v poměrech, nic víc."

„Tedy i vás ke mně jaksi vede?"

Stanula hrdá a vypjatá, upřela naň tvrdý pohled a otázala se

vyzývavě: „A což vede-li? Změní to něco na vašem vztahu ke mně? Láska přec miluje vše.“

„Ale nejvíce zas lásku. Mluvila jste jinak,“ rozohňoval se, „vy lžete negaci, abyste mne zranila.“

„Ne.“

„Znám lásku a dokážu vám její jsoucnost.“

„Mně nelze nic dokázat.“

„Musím,“ zvášnivěl, „musím dokázat, že ve vás žije, neboť bez ní být nemohu.“

Smála se dlouho a pak jako znavena řekla: „S bohem.“ Totéž slovo, jako poprvé, ale jak jiné!

Nesledoval jí. Díval se jen za ní, krásnou a záhadnou. Věřil v lásku a věřil, že je i v ní, že se vrátí krásné dny, až ona svůj květ pozná a nepopře.

Láska?

Jest, jest, jest. Všude kol. Matička; říci Heřmě její život, podat jí její duši, srdce zestaralé, ale vroucí a tepající posud mladistvým ohněm, pomyslí-li naň, na nevděčného Pavlušu! Popřela by? Ale matičku nelze. Je dost velký hřích, že svou cestu od její odděluje, že zachází v končiny, na něž jest jí bolestno i jen pomyslit; nelze jí ani slovem zneužit a nésti ji tam s sebou. Ne, je mnoho jiných, jichž obraz dokáže... Vzpomínal jda domů. Šla mu hlavou řada přátel studijních, dvojice za dvojicí. Mladé lásky. „Řekla by, že pouhé kypění mladistvé krve,“ uvažoval, „a měla by pravdu tu a tam, třeba ne všude.“ Viděl rodné město, dědečkovu ves a vyvažoval zlatá srdce. Byla, ale nesrostl s nimi, nepronikl jich i svým citem, a těžko by mu bývalo tak přesvědčivě o nich vyprávět, aby nedal ani pochybě vzklíčit. I na Žitavu myslil, až utkvěl na dětech v školních lavicích; běžel po jejich drobných hlavičkách, neznevychovaných ještě. Při jedné nevzhledné vzpomněl o leta zpět, kdy ještě nebyl učitelem, a na ní utkvěl, na Lízince z nádraží.

Stála před ním. A cítil blížiti se jednu z tvořivých nálad.

Stál u okna tmícího se večerem a myslil na obě, na Lízinku i na Heřmu. „Ty bys byla svolila, maličká, ty víš, co je milovat,“ pravil si. Rozžal a usedl. Byl hotov ještě téhož večera, bez jediného škrtu. Uvědomil si to, když pročítal, a tiše blažen si poznamenal: „Láska. Vidíš, Heřmo, jak blaze je mi. Vidíš, jak síly moje zvedáš. A nevěříš? Lízinko, pověz jí, ty dovedeš, ubožátko.“ Hladil listy a šťasten se zaklonil, nechávaje volnost snění, aby teď bloudilo, kudy se mu zachce.

Nesl jí Lízinku do parku.

Nepřišla. Po prvé za dlouhé dny. Byl rozladěn čekáním a nevěděl, zda má přičítat náhodě či úmyslu. Hle, napsal bez úmyslu, ale z jejího popudu přece a pro ni také trochu, aby ji přesvědčil, aby uvolnil, co schválně zastírala, — a nepřišla. Jistě také naschvál. A proč je v ní vůbec schválnost?

Nazítří nešel. Stál u okna a čekal. Hodina minula marně, a netrpělivost ho štvala. Pak uviděl Marchana projet uličkou kamsi z města.

Řekl si: „Je sama doma. Půjdu za ní. Jaké ohledy. Náhody jsou takové, a ona sama tomu chce. Proč nepřichází?“

Váhal, váhal, ale pak šel. Matce rychle krámem proklouzl a náměstím přecházel k poště, líče nápadně starost o dopis. Šel schválně poštou, neboť expeditorky se nebál.

Heřma byla nahoře. Seděla u piana a nevyšla mu vstříc, ani nedala na jevo, že ho čekala; myslila naň sice méně neklidně než on na ni, ale stejně usilovně přece. Zaujal ji a v samotě posledních dnů, kdy se u ní neobjevil pranikdo, pocítila nezkrotnou touhu po rozkoši stupňované, dravé.

Proto se vyhnula parku, aby i v něm napjala touhu. A nevítala ho ani slovem.

Nepozoroval toho. Byl příliš zaujat svou myšlenkou a svým cílem. Usedl naproti ní a okamžik mlčel, zkoumaje, zda není krutě odmítavá; zdála se mu tichá a vlídná. I navázal přímo na poslední rozmluvu:

„Pravila jste, že není lásky, Heřmo.“

Usmála se neznačně.

„Nesu vám důkaz, že je. Absolutní. Nevsuggerovaná, ne zvyková, také ne ze sobecké potřeby. Láska v nejčistším svém významu, jaká je v lidech, pokud jí svým přičiněním nezkřiví.“

Podával jí rukopis. Nehnula se, ale v otázce nebylo naprosté odmítnutí, spíše pobídka.

„Co s tím? To je, tuším, literatura a ne důkaz.“

„Možná,“ přiznával. „Je-li v každém vyprávění umění, pak je to literatura, jak říkáte, neboť pak je každá pravda literaturou. Psal jsem jen pravdu, nekrášlenou, nestylisovanou, nahou.“

„Ale pravila jsem vám, že mne ani tím nepřesvědčíte. Nechci prostě.“

„Kdož ví. Kdybyste uměla vroucně čísti, prostě přijímati, jako jste přijímala nedávno moje hloupoučké řeči, snad byste pocítila.“

„Neumím. Nechci. Ale což konečně. Čtěte mi to, neumíte-li vyprávět. Zavru oči a budu si myslit, že není mezi námi papíru. Neslyšela jsem vás posud vyprávět.“

Beze slova přivolil. Do listů jen zřídka nahlédl — tak živě mu tkvěl obraz v očích, i slova, jež do jeho črt vložil.

Vyprávěl:

„Nastoupil jsem jako elév na stanici vzdálené od města, ztracené v polích. Přednostovi představoval jsem se v zahrádce, kde stál u nízkého plůtku s dýmkou v ruce, netečný, zamračený. Nepodal mi ruky, jen dýmku na okamžik vypustil ze zubů, a sotva na mne pohlédnuv, zachrčel něco, co mohlo býti pozdravem.

Vedle stála jeho žena. Jaká krasavice na prvý pohled! Vysoká, plná, krásně vzrostlá, líce měla jemná, lehce zardělá, vyrýsovaná v nejčistší ovál, a nad nimi spoustu svítivě lesklých kaštanových vlasů. Snad pro ni nevšimnul jsem si jeho uvítání, ani toho, že při jejím prvém slově se odvrátil a loudal se shrben pryč.

„Vy tedy budete bydlet s námi?“ otázala se vlídně.

I hlas její byl krásný, jak by všecka její bytost byla vykvetla v nejplnější přepych.

Přisvědčil jsem. Zvolna zvedla paži, na níž se krajkový rukáv sesunul po loket. Pohladila ji svým pohledem, měkce modelovanou a jemnou, všimnul jsem si. Pak obrátila úsměv ke mně. —

„Líbí se vám má ruka?“

Ulekl jsem se i zachvěl. Vyjeven utkvěl jsem na její tváři, a připadlo mi náhlým zvratem po dřívějším obdivu: Bože, tu něco schází. V jejích očích je prázdno, strašně studeně prázdno. A nepohnula ani rty nad mým údivem!

„Bojíte se mého muže?“ ptala se opět tak vlídně.

Nevím, co jsem vykoktal, a jak jsem zmizel. Také nevím, ohlédl-li se přednosta po mně, ale slyšel jsem ho zachrčet, když jsem nemohl se dosti rychle vyhnouti děvčeti as desetiletému, jehož jsem prve nezpozoroval.

Při prvé příležitosti jsem se opatrně zeptal officiála, jenž byl mým sousedem v patře.

„Její krása je veřejná,“ ušklíbl se, „nikdo se již nediví, zeptá-li se ho; ptá se všech.“

„A on?“

„Starému to nepřekáží, hehe.“ A nakláněje se s frivolním úsměvem ke mně, dodal: „Neostýchejte se, hehe, je vražedně krásná, škoda jen, že je buď hloupá nebo blázen.“

„Co z obojího je pravda?“ myslíval jsem, vida ji, nádherný prázdný květ, naklánějící se v samotě ke všem, kdo se jí blížili. Ale zevšedněla mi; její podivnost byla strašně jednotvárná, bez nuancí, jak její oko, i duše snad, je-li oko jejím odrazem.

Více než ona i nemluvný apatický chef zaujalo mně jejich dítě, desítiletá Líza, jíž jsem si po prvé ani hrubě nevšiml, když mi jako ze země vyrostla v cestu. Byla vždy taková tichá a plíživá. Vydržela do nekonečna zírat, jak skládají uhlí, jak přestavují vozy, jak se vrabci popelí ve vyhřátém písku, ale nevydržela pohledu ani cizí blízkosti; plaše uhýbala, a nenašla-li samoty venku, raději se odtrhla od pohledu na němý ruch a vracela se tiše domů, na tmavou chodbu. Den co den v sedm a ve čtvrt na osmou večer stávala dole u kolejí, kudy proletěly jediné dva vlaky u nás nestavující. Zdola z daleka vždy zasvítil rychlík, blížil se, šíře rudé oči, otřásal zemí a brzo na to z protější zatáčky v bezprostřední blízkosti vřítil se expresní, šlehl užaslé oči krátkou linkou osvětlených oken — a mizel, zmlkl v širé pláni. Stávala přitisknuta k svítilně, oči přimhouřeny, rty rozpuklé, a dlouho hledívala za vlaky, na pruh dýmu, jenž zvolna řídnul a zvedal se.

„Líbí se ti?“ zeptal jsem se jí kdysi mimochodem. Nezastavil jsem se, nečekal na odpověď, tušil jsem, že by se mi vyhnula po druhé.

Když jsem se pak ohlédl, viděl jsem ji k sobě obrácenu. Sledovala mne, mechanicky přetírajíc čelo. Byla skoro nehezká pro to čelo, příliš otcovu podobné; bylo široké, tvrdé, uprostřed poněkud

prohnuto, vraštilo se stále nervosně, takže se zdálo, že ruka bezvolně k němu bloudící chce vrásky zhlazovat. Za to oči pod ním byly krásné, když se zahleděly tiše, což ovšem bývalo zřídka; zpravidla je bezúčelně přivírala a nikdy se jimi neusmála, i když se rty k smíchu zkřivily, tak že se její smích podobal nervosnímu škubání v lících. V ty chvíle mi jí bývalo líto, dítěte bez úsměvu.

„Chtěla bys jím někdy jet?“ zeptal jsem se jindy, když přeletěl rychlík. Pracoval jsem úmyslně na výhybkové lampě, aby se má otázka zdála zcela vedlejší.

„Ne,“ zašeptala a neodešla.

„Proč se tedy díváš vždycky?“

„Bojím se.“

Obrátil jsem se rychleji, než bylo třeba. Uviděl jsem sice její oči tiše otevřeny a upřeny na sebe, ale hned na to se již přivřely, čelo se svraštilo, i ruka se zvedla, a Líza odcházela, plaše se ohlédajíc.

Od té doby nikdy se mi nepodařilo dostati z ní více než dvě, tři věty, ač se mi zdávalo, že se na mne tepleji dívá než na ostatní; vždy jako by se z něčeho vzpamatovávala, potrhla sebou a odcházela. — —

Kdysi jsem se vracel z města dříve než obvykle a nechtě stal jsem se svědkem nepěkné sceny. Na chodbě — mezi byty našimi a přednostovým — bylo světlo a křik. Vyběhl jsem rychle.

U officiálových dveří stála Líza, opodál paní pokladníková, skladníková a ještě kdosi, jehož jsem v kmitavém plameni svíce nepoznal. Líza neplakala, ale svaly v obličeji se jí chvěly nervosní hrou. Kdykoli některá z žen se jí blížila, zavolala ustrašeně: „Mami, maminko!“ tisknouc se těsněji do koutka a lomcujíc klikou. Ženy byly vzrušeny. Pokřikovaly cosi o skandálu, hanbě, a živě gestikulovaly.

Pochopil jsem okamžitě, ale bylo mi vše celkem lhostejno, jen vyděšená, ubohá tvářička Lízina mne dojala. Chtěl jsem ji pohladit, říci jí něco těšivého, ale když jsem k ní přistoupil, škubla sebou a vykřikla ještě žalostněji.

Bylo mi hrozně. Ohlédl jsem se po ženách, neslyšel jsem však jejich křiku, cítil jsem za sebou jen schoulenou, na klice skoro visící postavičku, jak otřásala dveřmi chvějíc se. Nesnesitelno. Udeřil jsem prudce do dveří a skoro hrubě zavolal:

„Blažku, jsi tam?“

Dvéře se otevřely, a v nich objevila se krásná paní přednostová. Zlý úsměv jí křivil tvář, a oko zlostně svítilo.

Ženy se chtěly na ni vrhnout, tak byly rozdrážděny. Ale Líza spatřivši ji, zasmála se ve vzlykavém pláči, objala jí nohy a usedavě horovala: „Mamičko, mami, mami.“ Ocitla se mezi nimi a jí, i ustoupily. A ona ji nohou odstrčila a tvrdě se ozvala do ticha: „Nemohlas počkat, než si knihu vypůjčím?“

„Fuj!“ odplivla si pokladníková a ostatní za ní.

Nevšimnula si jich.

„Jdi!“ strčila hrubě dítětem do protějších dveří.

Ještě když zapadly, slyšel jsem usedavé, poloradostné vzlyky: „Mamičko, mami, mami.“

Eh — ošklivá scéna. Pronásledovala mne do noci, i ve snu pak. „A co on? starý?“ napadlo mi v jednu chvíli, ale zapadlo ihned, když jsem si ho představil v mracích kouře dole v kanceláři, jak snad slyší a ví a nehýbá se, chrče nesrozumitelně do dýmu. Za to obrazu vzteklé krásy její jsem nemohl zapomenouti, jak odkopává dítě, to ubohé, bezkrevné, nervosní, zděšené a vinoucí se k ní. Jaký to odstín se objevil přece v jejím bezvýrazném oku. Ničemný.

Ošklivá scena! Fi!

Druhého dne v podvečer jsem seděl nad prací, do níž jsem se zaryl, abych nemusil na nic okolního myslit. A přece, sotva zadrnčelo okno otřesem rychlíkového úprku, napadlo mi, že Líza jistě dole čeká a dívá se.

„Ať!“ odmítal jsem myšlenku od sebe, „stává tam vždy, což na tom.“

Ale neodolal jsem. Zdálo se mi, že ji mám rád, že ji musím uvidět, hned, hned teď — a seběhl jsem. Vyhnul jsem chefovi, jenž také vyšel na perron. Proč sem chodí, když nemá službu? zazlobil jsem se mimochodem, pátraje po Líze. Stála pod lampou, i zapomněl jsem naň.

Táhlý hvizd se blížil tmou; expresní byl již blizoučko.

„Zase čekáš?“ zeptal jsem se stanuv u ní.

Neodpověděla. Vyhnula se ku předu; zacláněl jsem jí poněkud. Supění a rachot se ozval: to vlak obejel poslední vlnu půdy a rozhodil svoje údery. Ustoupil jsem, aby viděla.

V tom zesinala. Vytřeštila oči a do dunění kol zděšeně vykřikla: „Tati!“

Hlas se jí zlomil, zanikl v rachotu. Pustila se lampy a rukama rozpjatýma, zdálo se, že chce zachytit stroj.

Strhl jsem ji zpět. Padla. Přiklekl jsem k ní, vzal jí hlavu do rukou, přivinul k sobě a volal jsem ji právě tak, jak ona včera matku. „Lízo — Lízinko moje — no, neplač dítě.“

Neplakala ještě, teprve mým slovem procitla, rozplakala se vším tělem; sotva jí slabá hruď stačila lapati dech zadrhlým hrdlem.

Tak jsme klečeli u sebe, a její slzy splývaly mi do dlaní, padaly k zemi, a marně jsem ji tišil. Plakala dlouho.

„Proč to děláš?“ ptal jsem se jí, když slzy již vyschly a tělo se zachvívalo jen bezděkými vzlyky.

„Proč — proč —“

Chtěla něco říci, ale nový příval pláče ji zalknul.

„Proč chodí tak blízko?“ vypravila konečně ze sebe. „Bojím se o něho, když maminka —“

Nedopověděla.

Ohlédl jsem se — nebylo nikoho na perronu. Vrátil se asi do kanceláře, sedl a dýmá, chrčí. A matka? Ví bůh, proč mi bylo náhle k slzám hořko, a proč jsem políbil Lízino nedětské čelo, když jsem ji zvedal ubitou, a šeptal: „Lízo, Lízinko moje — —“

Hlas mu selhal.

Poslouchala. Bylo jí skoro lhostejno dítě, za to jeho nespouštěla s očí. Nabyl nového planoucího výrazu, když zapomenul na okolí a ponořil se do toho jiného života. V hlase i ve tváři se proměnil.

„Kolik je v něm ohně!" myslila a nehnula se, když dočetl; očí s něho nespouštěla, jak vydechl a odvrátil se, aby potlačil vlhko, jež mu bezděky potáhlo rohovky. „Kolik ohně vznítilo to pouhé nevzhledné děcko. Proč mi o něm mluví? Chtěla bych k sobě vidět vzplávat jeho nitro — a výš — výše ještě, až by sežehnul. Na to je příliš prostý posud. Ale — snad — proč mlčí ještě?"

Odložil povídečku na klavír a utkvěl na ni, zamyšlen ještě jinam. Pomalu se vracel ke skutečnosti. Uvědomil si, kde je, pocítil vonnou tíhu okolí, uviděl ji, vábnou a mlčící jako v dojetí, připomněl si, co bylo a proč.

Tiše se otázal:

„Věříte v pravdivost?"

Neodvětila. Vzdychla, což si vyložil po svém.

„Hle," pravil, „co to dítě? Bylo hýčkáno či znevychováno pro svůj cit? Či ze sobectví? Ubohá. A přece je milovala takovou úžasnou bolestnou láskou. Pro ni věřím, i kdybych sobě samému nechtěl. A vy — snad jsem nenašel slov, jež by byla silna jako život. Ale vy byste snad ani životu nevěřila zcela. Zavřeli vás do kláštera, pak do ploché městské společnosti, proto popíráte hlubiny života, jichž jste nikdy neshlédla."

„Hlubiny!" myslila. „Ty nejzávratnější chci, ze kterých se člověk vrací buď změněn, nebo mrtev, protože nesnese jejich útlaku. Hlubiny. Což ty víš o nich se vším svým životem?"

Nevšimnul si, že vedle jeho proudu vznikl v ní jiný souběžný, že ji mimoděk vyšinul a mohl míti na okamžik v moci.

Nevěděl. Šel svým proudem. Myslil na ni, zda probudil v ní lásku, jak chtěl, nebo aspoň její uznání, a pak již jen na ni, protože jeho vlastní láska se rozhořela náruživě, že musil k ní blíže a oblívat ji svými slovy.

„Jak jste chuda radostmi, nevěříte-li a neznáte-li. Jste-li jen trochu schopna, milujte, Heřmo, milujte vší svou bytostí. Víte, kolik mně dáváte blaha nechtíc? Je sice posud bolestno a nevyvršeno, ale což na tom. Jen když smím na vás myslit, na vás hledět, mluvit vám o sobě a o tom, čemu nevěříte, když smím si váš obraz mnohotvárný odnášet do snů — oh, Heřmo, chtějte, nechtějte, láska je silná, horoucná. I vás sežehne a stráví ve svých plamenech, aby vás vydala novou a jinou. Není možno, abyste zůstala mimo."

Přistoupil k ní. Shlížel k ní, dotýkaje se jejího šatu. Nepohnula sebou posud. Nezůstala sice chladna, dotknul se jí jeho žár a rozechvěl, ale tma zastřela rozkoš v jejích očích, přivřeně k němu vzhlížejících. Cítila lehounké mrazení, když se blížil a skláněl nad ní, a čekala, třesouc se, zda se jí dotkne.

Přestal souvisle myslit, zachycoval prudké chody myšlenek jen

narážkami a upíral oči na bílou ruku, svítící mu na černé ploše piana nejblíž. Uchytil ji a poklekaje k ní, přitiskl ke rtům.

Stiskla mu lehce, lehounce prsty.

Slza rozkoše rozlila se mu v očích; přivinul dlaň na líce a dýchaje její teplo šeptal: „Heřmo, má Heřmo!“ Přissál se na ni.

Tak, ano tak jej chtěla vidět a cítit u sebe, aby napětí jeho ji rozechvívalo. A výš ještě, výše! Položila mu druhou ruku do vlasů a držela opilou jeho hlavu v dlaních.

Dal hlavě sklesnout na její koleno. Byl zmámen. Zvolna odtrhl její ruku ode rtů a strhoval ji k sobě níž.

Chápala, ale nepovolila.

„Výš ještě!“ pravila si zvášnivělá. A oči její nabyly dravčího svitu. Zvedla volnou ruku a spustila ji do kláves.

Táhlý akkord prochvěl se temným pokojem.

„Heřmo,“ šeptal v sladké závrati, nepozoruje jejího vzepření.

Zanotila sentimentální píseň pátera Rudolfa.

Byla si vědoma všeho. Nespouštěla s něho zraků.

Ztrnul. Ucítil jako šleh kopřivou přes líce. Vztyčil se a strhnuv jí ruku s kláves, udeřil hrubý zlozvuk, aby jím setřel píseň.

„Proč to hrajete? Proč právě to?“

Krutá radost ji naplnila. Ano, tak si ho zase představovala, právě tak. A odváživši slova, pravila tónem, jenž přece nezastřel pohnutí: „Jste si podobni.“

Zaskřípěl zuby a odhodil její ruku. Padla na klávesy; do falešného akkordu pravil nepřirozeným hlasem: „V tom, že se nenávidíme.“ Rozechvělý žárlivostí přistoupil zase k ní: „Nenávidím ho pro vás, Heřmo, protože smí s vámi zpívat, protože se dáváte jím podráždit. Spočinula jste skoro na jeho hrudi tenkráte přede mnou, snad i častěji; což vím? Ano, vy neznáte lásky, jen říjení. Ale nechci, nechci,“ drtil slova v zubech „nechci ho vícekrát spatřiti při vás, vás při něm. Nesmíte, Heřmo!“

Z brutálního výbuchu zlomil se mu hlas náhle v prosebný a s touže vášní žadonil jediným dechem o odpuštění, o lásku, a což sám věděl, oč. Prosil, aby zahlušil vzryv.

Lpěla na něm. Sledovala, jak mu zprvu zostřela líc, jak skoro zhranatěla, jak se tělo napjalo jako šelmě hotové drtit a rvát, jak mu hlas ochraptěl, než přešel v prosebný.

A nenasycena posud jeho výbuchem, dala vyzníti znovu prvním tónům nenáviděné písně.

„Proč? Proč?“ zasiptěl.

„Nelíbí se vám? Ani mně, ale připomíná mi.“

„Co?“

„Že jste násilník, já že chci svobodu.“

„A moje otroctví —“ dodal temně.

Zasmála se jásavě, hlasitě, až zazvonil všechen dům ozvukem.

„Vy jste řekl, vy jste řekl —“ smála se a podávala mu ruku.

Zůstal jako omráčen jejím smíchem. Cítil se v předivu, jež se mu pod rukou měnilo a vázalo jej, když chtěl rozuzlit. Byl by se

chtěl rvát o něco, ale její smích jej vyšinul kamsi mimo vše. Nechápal. Až když uviděl bílou, štíhlou ruku před sebou, pochopil souvislost slov. Poddat se? — vedle kohosi — jenž znamená — svobodu?

Prchnul.

Dole se ohlédl a připadla mu slova Sehnalova, právě při takovém pohledu řečená. Chopil se za hlavu. Že by dovedla cynicky hledat raffinovanou rozkoš v nich? Jak je to možno v tak čisté, krásné bytosti? Jak je to možno?! Ne, Joža lhal, lhal, i ona lže, to vše je, — co je to vše?

Heřma se zdvihla po jeho útěku a zalomivši ruce za hlavou, dlouho hleděla ustrnulá do tmy.

Dotkla se rukopisu, jenž zůstal ležet na pianě, a zašeptla: „Láska, Lízinko? Což ty, žebráčku, víš. Láska je, je — oh, její hlubiny chci, jež člověka již nepropouštějí. Chci je poznat a pak — vrhnout se v ně a utonout, až nebude možno hlouběji. Pak. Třeba s ním. Jaký je divoký a lekavý ještě. Neschopen ještě otročit. Snad je to dobře. Ale není také schopen vítězit, a to mi jej vydává.“

Hleděla ve tmu a tisknouc si hladká, měkká předloktí k líci, chvěla se rozkoší myšlenky, jež před ní neuchopitelná ještě stanula.

Pro tu svou myšlenku, pro její obnovení a určitější vytváření, šla na druhý den do parku. Byla přesvědčena, že jej najde vzbouřeného, ale najde přece — a pobouří zase a tolikrát, až se vysílí a vydá se jí celý.

Pavel však nepřišel, ač stál u okna a viděl ji. Nepřišel, neboť, co včera ještě v útěku popřel, vyvstalo mu dnes určitěji a živěji znovu: že není budoucnosti bez minula; z kořenů že roste vše, ne ze vzduchu, — i ta jeho láska. Pohlédl ke kořenům, a byly v půdě hořké jako pelyněk. Že pobořil hradby a vyšel? Ne, tam dál jsou zase zdi, a krutější, protože zklamaly, když doufal najít otevřený obzor. Nevěřil očím, pokud čelem nenarazil a nezvrátil se poloomráčen; i uvěřil, že jsou zdi kol života a není života mimo život.

Cítil to, a žal ho projal nad ztrátou minulosti i budoucnosti, nad opuštěnými cestami starými i bludnými novými.

Kde je teď?

Matka se mu ztrácí. Přátelé odcházejí. Práce jsou opuštěny. To vše za vidinu, za nic — za zlo, jehož nedovede v dobro proměnit.

Byl to žal, jenž ještě chtěl pochybovat, ale mdle a nejistě. Přicházela k němu touha a bojácně se ptala: není možno se mýlit? A žal opakoval těžká slova Sehnalova i matčina, a víra dodávala: bylo možno, ale už není. Lží byla prostota, sliby a vše, pravdou zůstal jen krutý chtíč, zasloužený sice, protože sám jej svou žádostivostí vyzýval a volal, zasloužený, ale v konečné své hrůze nepřijatelný. Nemožný. Bouřila se proti němu všecka bytost.

Tak Pavel nepřišel do parku.

Když mu bylo nesnesitelno, sbíhal dolů k matce, ač její truchlý stesk ještě více zjitřoval jeho rozpory. Mluvila-li k němu, bylo to

o bohu trestajícím; ustala-li, šepotala modlitby zaň, a oko nemohlo již ani lásku k němu vyjádřit, když se k němu zvedlo strháno. Prchal zase zpět, lehal na stůl a svíral oči, aby neviděl nic.

Byl strom, jejž uchvátily větrné víry se všech stran. Rvaly jej, a on cítil jen bolest, že se nedovede sklonit ani tam, ani onam, ač kořeny životní se mu napínají k prasknutí. Nemoha snésti ani pohledu v park, ani matčiny přítomnosti, odcházíval dolů do krámu a matku posílal nahoru. Poslechla ho a vyšla — modlit se, „neboť nikdy není dosti volání k bohu."

A on chodil od přihrady k přihradě a nahlížel, hledaje v nich rozptýlení. Byly ještě plny, ale v komůrce zásob nebylo.

„Ach ano, velkoobchod s málem," usmál se bezděky a po prvé si uvědomil, že je chud. Nikdy na to nepomyslil, nepocítilť těsných poměrů ani po otcově úpadku. I dnes byla to jen poznámka mimochodem, jež ihned byla zase odstrčena; ale objevila se a stopa zůstala.

Zvonek jej vyrušil. Nezvykle. Byla to doba, kdy nikdo nepřicházíval. Vzhlédl a užasnul. Vcházela Heřma.

Rozhlížela se zvědavě. Měla dosti pokdy, než se probral. Usmívala se, pokyvovala hlavou nad tím, nad oním a poznamenala: „Hezké." Pak přistoupila k pultu a tváříc se škádlivě, kupovala za krejcar vincetlí.

„Vy jste přišla —" vydechl.

„Když ne vy, co jsem měla dělat? To, co jste udělal vy."

„To je skoro odvážné."

„Vidíte, a ani se nezeptáte, proč."

„Je toho třeba? Máte jiný účel, než prostě přijít?"

Byla-li nevíra silnější, pokud jí neviděl, její příchod převracíval vždy poměry. I dnes. Radost v něm převýšila pochyby. Potřeboval dosti síly, aby dal tak rozmyslnou otázku, neboť na rty se dralo něco zcela jiného. S tím počítala přicházejíc, i nepřipravovala svých cílů dlouho.

„Zcela jiný!" odpověděla; „tento."

Podávala mu ruku.

Vzal ji, zvedl ke rtům, ale odhodil ji, než políbil.

„Za chvíli mne jí udeříte."

Pokrčila rameny: „Možná. Mohu za to? Vzdáváte-li se vždy přítomnosti pro budoucí možnosti, snad děláte dobře."

„Nevzdávám," zachvěl se, nemoha se již ovládnouti, „ale s přítomností chci i budoucnost."

„Oho?" podivila se, „pak prý láska není pouhé sobectví!"

Nebránila mu však, aby vzal odhozenou ruku a zlíbal ji. Lahodily jí teplé jeho rty a hodilo se jejímu účelu.

„Ne, to je prostě touha po vyvrcholení citu, Heřmo, a ta je nutna, jinak by láska láskou nebyla. Miluji, chci vás všecku a vždy a navždy, nemohu jinak a nesmím jinak chtít — leda bych vás vznenáviděl. Hle, i teď. Vše ve mně je proti vám, vše mne strhuje od vás, protože i vy mne odhazujete, vy mne hubíte. A nemohu vás

vyrvat ze sebe. Nemohu, byť i bych si tisíckrát říkal, že bych měl. Ještě vás nemohu nenávidět, i miluji vás strastně a bolestně. Hrajete se mnou. Vše mohu snést, vše, ale nesnesu nikoho vedle sebe, a také ne myšlenky, že jsem jen pro dnešek. Nesnesu hry, protože příliš, příliš vás miluji."

Naslouchala mu chtivě. Vzdával se jí těmi slovy, neboť závěru nevěřila. Slyšela jen: „nemohu vás nenávidět, i miluji vás strastně, bolestně." Odtud chtěla ještě výš, aby ji musil nenávidět i milovat a v střetu těch dvou náruživostí aby spálil sebe i ji žárem zápasu.

Neodpovídala, nevzpírala se mu.

Přiklonil ji k sobě přes pult, a drže ji v ramenou, přiblížil se až k jejím lícím. Díval se na ni, na pleť, v níž viděl krev prosvítat, na temné zřítelnice v modravé bělině, na rozechvělé chřípí a velké rudé rty. Dotkl se jich svými. Plameny ho ožehly a spálily myšlenky. Chtěl ji strhnout k sobě šeptaje: „Heřmo, buď má."

Vyvinula se mu z rukou.

Žárlivá zuřivost ho opanovala.

„Heřmo, buď má —" rozdrtil horoucí větu v zubech, „sice tě zabiju. Musím. Všeho se vzdávám pro tebe, i sebe sama. Za to musíš být má. Jen má, celá celičká, ani myšlenky nedáš jinému, ani pohledu. Budeš mou ženou."

„Sice mě zabijete?" otázala se, ovládnuvši se zcela za jeho výbuchu.

Pochopil, co řekl, a náhle poklesly plameny, slova pozbyla opravdovosti a stala se siláctvím. Styděl se. Odvrátil se, mumlaje něco nesrozumitelného.

„Zase chcete budoucnost" pravila. „Nemám jí ráda. Chce mistrovat přítomnost, a ta je cílem života. Víte to? Nebe a peklo jsou hračky, svět je vše. Zítřek je nebe církevní, dnešek je moje. Vaší budoucnosti nemám ráda, protože neumíte žít dnešku."

„Ano, taková je fráze hry," myslil ochládle. Nepravil toho pro stud za předešlou větu, a ona neucítila.

„Zítřek je zákon chudých, náš ne," dodala.

Bodla jej ta věta. Vzpomněl své chudoby. Neodpovídal.

Rozhlédla se po krámě a odešla od thematu poznámkou, jíž se uvedla: „Hezké je to tu, lepší než u nás. Vy prodáváte, vida. Ostatně, mně jste nedal nic, a já účelu jsem dosáhla, ruku jsem vám podala, i mohu jít."

Mlčel odvrácen.

„Ba skoro víc než dosáhla," usmála se, „ale na něco bych byla zapomněla pro váš oheň."

Zarděl se studem, že může tak bez zachvění mluvit o okamžiku, jejž zničila. Nepozorovala toho. Ustala, čekajíc otázku. Když nepřicházela, dodala zvolna, aby nezanikla ani slabika: „Pojedu odpoledne do Březové; vy máte prázdno."

Vzhlédl k ní. Nalezl záhadný úsměv, pro nějž neměl smyslu. Sklonil zase hlavu a těžce opakoval: „— prázdno."

Čekala, ale nehýbal se, nepromluvil již, i obrátila se k odchodu.

Díval se, jak sahá na kliku a otvírá. Ale nepocítil lítosti nad tím. Chtěl odejít nahoru, ale v tom se ještě vrátila, nevykročivši ani na ulici. Přivřela a odstoupila a jemu poslala s rozpačitým úsměvem otázku, zda prve pochopil.

Viděl podle dveří přejít radního Prachaře. Pohlédl na ni, a trpkost mu zkřivila rty. „Teď zcela," odvětil a odvrátil se.

„Snad nešel nikdo ulicí, když vcházela," řekl si.

* * *

Den hodil se jeho náladě. Bylo mračno a mlhavo. Žitava byla jako usnulá pod dvojím tím sychravým příkrovem. Lidé se ulicím vyhýbali, ani děti se nehonily po nich, i ty zalezly do kuchyň a světnic, kde leckde po prvé zatápěli a šířili bytem vůni dávno nepotřebovaných kamen a nové, přítulné teplo, praskot dřeva.

U Dvořáků netopili. Chlad byl ve zdech i v lidech, smutný a nevlídný jako šedivý den.

I vyšel Pavel raději, aby roznesl své smutky dál. Chtěl k lesům na obvodu, představuje si jich prázdnotu a tichou truchlost, takovou, že by i vzlyk v nich umřel; ale za městem již pozbyl vědomí o cíli cesty a šel mechanicky polními cestami, nevybíraje na rozcestích, nesleduje směru, ba nevida ani mezníků a mezí, výmolů, jež by mu místo připomínaly. Bylo mu lehčeji, když mohl tak vebloudit do bezmezné prostory, ztratiti vše z dozoru a sebe skrýti všemu.

Mlhy byly jeho jedinými průvodci. Valily se pomalu po hroudách i po zkřehlých ozimech, cáry neladně rozvleklé; tu houstly, tu se trhaly a odestíraly opuštěný kdesi samotářský strom, a zase se zavřely a spojily nebe i zemi v jedinou beztvárnou řídkou hmotu.

Přišel do borového lesa, přešel silnici, podíval se v levo i v pravo po ní, nevzpomínaje, odkud a kam jde, podíval se jen, že mizí v šedi jako vše ostatní, i jako nitro lesa, do něhož se mohl tiše ztráceti dál; jeho narudlé borové kmeny mu za krátko nebyly ničím víc než sloupy mlhy ovinující jej a zase propouštějící. Slabý šum jehličí ještě zvyšoval dojem prázdnoty; připadalo mu, jako by vznikal z chodu mlh mezi loupavými kmeny, i to občasné zaprasknutí větví, když se k sobě naklonily.

Vběhl mu do cesty pes a za ním se vynořil hajný. Podívali se na sebe mlčky a za chvíli si zmizeli s očí.

Jak dlouho tak chodil? Co myslil cestou? Nevěděl. Jako po vymření v něm bylo.

Když se dostal opět na silnici, dal se po ní. Vyšel z lesa, zapadla za ním jeho klikatá kontura, i temnější stín stěny splynul s okolím, zůstala jen krátká švestková alej, rostoucí do předu a tratící se v zadu.

Hajný, jehož potkal v lese, předešel jej, pes se u něho zastavil a zavrtěl ohonem. Stanul a rozhlédl se. Nepoznával, kde je; nebylo dle čeho; švestky byly stejně křivé všecky, a dál — pole, mlha, šedivo dole i nahoře. Lhostejně pokopnul kámen před sebou a šel dál.

Silnice se svážila dolů, a za krátko vyvstal před ním nový les. Tehdy poznal, že je před Březovou a uvědomil si také, že jede silnicí kočár. Slyšel již chvíli jeho rychlý rachot, jak sjížděl s kopce, ale nevšímal si. Vzpomněl na Heřmu. Mohla by to být ona. Měla by ho uvidět? Zde? Nešel přece za ní, nečeká jí. I uhnul v návratu do lesa.

Byla to ona; poznal Marchanovy koně, když se ohlédl, ale překvapen stanul na okraji, místo aby zrychlil krok do stínu. Uzřel ji jako matný stín státi v kočáře s rukou vztaženou k němu. I bič byl naň namířen, ač vozka se odvracel k ní. Proč to? Bylo to v mlze podivné a tajemné; a v její ruce se něco zalesklo. Ustoupil za kmeny.

V tom ozval se v lese výstřel. Koně se vzepjaly, vozka zakolísal, chytil vztaženou rukou po opratích. Snad by byl je i sebe zadržel, ale než dohmátl, přeletěl přes cestu pes, a druhý, přímo koním pod nohama. Ti uskočili stranou; kočár se nahnul jako k pádu, vozka rozmáchnul rukou, a když koně splašeni vyrazili v před, zvrátil se dolů. Heřma jako podťata padla v kočáře.

Pavel neuvažoval. Viděl, a zření se měnilo přímo ve skutek. Vrhl se na silnici, vykřikl proti koním, ale marně; letěli zvětřeni přímo naň. Uhnul o krok a z boku vskočil na bělouše, uchvátil pravicí oprať pod hubou, levicí hřívu a vší silou jím trhl. Bělouš klopýtnul a padl. Pavel s ním. Ale stavili náručního, jenž zaržál a chtěl se urvat. Pavel nedbaje nebezpečí, strhl i jej. — —

Bylo ticho, jen koně prudce oddychovaly; pacholek belhal blíž, za ním objevil se hajný, jenž prve Pavla potkal. Kočí proklínal. Hajný se omlouval, že kočár stál, že nic neslyšel, pro mlhu neviděl, a tu se mu namanul toulavý pes. Střelil po něm, protože bestie trhá den co den něco. Pacholek klnul ještě pustěji.

Pavel mu předal koně a šel k Heřmě, jež vystoupila. Zírala vytřeštěna, bleda, a když ji oslovil, vypukla v pláč.

Vida ji zlekanou a bezmocnou před sebou, vzal ji za ruce a zpozoroval, že drží revolver; vyvinul jí jej, mluvil a těšil, že již je po všem, že není nebezpečí, že se vůbec nic nestalo.

Hajný vida, že zlého není nic, hněvu a strachu mnoho, zvolna se ztratil, když si ho nevšímal ani kočí, jenž prohlížel bělouši nohy.

Heřma plakala stále.

„Neublížila jste si pádem v kočáře? A proč jste měla revolver? Je to nebezpečno."

„Bojím se," vzlykala, „bojím se samoty a tmy v přírodě, neznám jí."

„Příroda je lepší než lidé, už se jí nebojte, vždyť nejste sama," těšil ji.

Pacholek obešel kočár, otřel koně, pak se obrátil a kysele pravil: „Měli bychom jet. Všecko je v pořádku, jen šimla a já máme nohy trochu potlučeny, — aby to čert vzal. To bude pěkné přivítání doma."

„Nepojedu, bojím se vsednout," bránila se.

Pacholek opět cosi vykládal, že jsou teď koně jako beránci, a dodal, však že by pan učitel mohl přisednouti k slečně, aby se nebála.

Vzhlédla k němu tázavě. Přisvědčil.

„Ale pomalu," zaprosila.

Za okamžik zarachotila kola a kočár se s nimi pohnul do mlh. Seděli pod zvednutou střechou takřka v úplné tmě, zcela blízko sebe. Heřma byla ještě všecka rozechvělá, znepokojovala se každým drknutím o kámen a choulila se před mlhami prostupujícími k nim. Pavlovi bylo hezky. Tak podivuhodně hezky po pěkném skutku. Byl spokojen, že se mu podařilo, že síly neselhaly, a že právě ji tak skoro zachránil. Vida ji slabou a v něj spoléhající, nevzpomněl ničeho z dřívějška. Díval se na ni dlouze, dlouze, a posléz zašeptal: „Heřmo."

Přitáhla pléd těsněji na sebe, a slzy jí znovu svlažily oči.

„Bojím se —"

Vzal její ruce, zimomřivě se chvějící, dýchal na ně a ptal se: „I se mnou?"

Usmívala se v slzách, když k němu vzhlédla. Bylo tolik oddanosti v jejím pohledu, kolik jen mohlo přestálé nebezpečí, strach a citové zmožení okamžiku vložiti v oko zvyklé výboji a vládě.

Sklonil se nad ní a políbil tiše ty oči neroztoužen.

Bylo jí sladko. Ano, u něho se nebála, byl ť tak silný a smělý. Nepřála si nic, než aby ji líbal, aby ji přivinul k sobě a zastřel ji všemu jinému. Zaklonila hlavu, zavřela oči a naklánějíc se k němu, toužila. Nikdy nepocítila tolik passivní oddanosti, nikdy její krásy tak přirozeně a mocně. Toužila poddati se jeho silným rukám, jeho odvaze.

Nepoznal toho. A nebyl by dovedl v tom okamžiku ani obejmout ji, tak čistá radost jej naplnila. Bylo by mu býválo svatokrádeží porušit, co cítil rozvíjeti se mezi sebou a jí. Ani zašeptnouti si již netroufal, ani její jméno ne, jen s blaženým úsměvem díval se na ni, jež mu byla ubohá a trpící.

Čekala, otevřela oči, viděla jej nad sebou, a touha v ní rostla.

„Proč nelíbá?" otázala se zklamána. „Jak je jiný, než byl tam v lese," pomyslila.

Projeli druhým lesem. Hrkot kol zase ztichl v šířavinách, jež se již netrženě pojily k Žitavě. To byli již jako doma. Pocit většího bezpečí ji nazvedl na sedadle.

Pavel mlčky uhnul.

Dívala se naň kradí. Představila si chvíli, kdy vstala v kočáře, polo bezvládná strachem, vidouc jej nepoznaného ustupovat záhadně za stromy, a pak onu, kdy přistupoval od zkrocených koní. Jak byl krásný, jak silný. A pak usedl vedle ní, cítila jeho tělo, viděla jeho líce blízko nad sebou, zateplaly jí jeho rty na očích. Oh, jak byl krásný a vytoužený.

Touha její už nebyla tak oddaná jako prve. Usilovala. Byla by se mu chtěla oddat, chtěla být jím uchvácena a zlíbána, násilně při-

vita, právě nyní, kdy má oči ještě plny jeho krásného obrazu a duši ještě roztřáslou prošlým strachem. Usilovala.

A on byl posud tiše blažen, že ji chrání, ubohou a trpící.

Přiklonila se k němu, pohlédla naň z blízka a chtivě. Nesnesl toho. Byl duchem jinde, musil se odvrátit.

Dýchala na jeho líce, přikláněla se blíž, až se hrudí dotkla jeho ramene; pak zvolna, zvolna přisunula nohu k němu.

Zachvěl se omrazem a odsedl. Vybavila se mu ve vzpomínkách scena skoro zapomenutá. V Brně, ve studentskodělnické krčmě, stojí ve dveřích, přihlíží zpilému smyslnému tanci, cítí dým a výpary potu a piva, a proti němu stanula zardělá griseta; nabídla se mu. Také se tak hrudí dotekla. Jen pohladila ještě po líci. „Udělá to i ona?“ Připadalo mu, že cítí ostrý, čpavý výdech pleti. Hned na to vzpomenul i paní přednostové ze svého bývalého nádraží, Lízinčiny matky, rujné a bezduché krasavice.

Zakřikl se, ale kouzlo bylo strháno. Pochopil, že bylo jenom náhodné, nepříčetný okamžik zaviněný okolnostmi, že ho nelze vypnout z proklaté souvislosti. Uhnul ještě dál, bylť mu náhle strašno.

Heřma se vzpřímila. Byla udeřena jeho pohybem. Odmítnul ji, nepřijal, cítila, a zášť ji naplnila k němu, nesmyslně silnému a věčně se vymykajícímu.

„Děkuji vám,“ řekla studeně.

Mlčel.

„Byla jsem tak — nesvá, že jsem zapomněla.“

„Nebylo třeba,“ pravil tiše. Chápal, co se děje.

„Blížíme se k městu,“ podotkla, „musí se to vyřídit.“

„Ah ovšem,“ rozpomněl se, „není již třeba mé přítomnosti, není-liž pravda?“

Neodpověděla na to, ale po okamžiku dodala: „Za kočár a koně vám poděkuje otec.“

Vysunul se mezi jízdou.

Nezadržela ho. Chtělo se jí sice chytit ho, strhnout jej na sebe, vykřiknout k němu něco, nebo kousnout ho do hrdla a pít z něho teplou stříkající krev, ale zůstala ztrnulá sedět, co on mizel zvolna v mlhách, jak se kočár vzdaloval.

Stál rozžalen na cestě.

Zmizelo všecko, ticho bylo kol, a mlhy jej ovinuly, sychravé a studené náhle, dusivé.

„Marno, marno všecko,“ zastenal. „Nevěstko — oh, Heřmo.“

Položil hlavu na vlhký kmen, bezlistý a mrtvý.

VI.

Starý hrabě ležel několik dní zcela ochromen. Syna volával denně v tuže dobu a prohlédl si jej, nedovoluje mu mluvit; teprve když byl sám schopen řeči, oslovil jej strohým způsobem bývalého rytmistra, jenž se v něm teď ozýval víc než jindy.

„Víte, pane, že zemru.“

„Ne hned, papa," usmál se zdvořile Richard, zůstávaje chladný a zdrželivý. Byl připraven, že se zopakuje minulost, příčiny rozchodu a nemínil se nikterak káti.

„Lhostejno; zítra či pozítří — úplně lhostejno."

„Také ne tak zcela."

„Mně."

„Nuž konečně, jak se vám líbí," povolil syn.

„Pro ten případ tedy: opustíte Vídeň, a všecku tu společnost, která asi přijde na můj pohřeb a nevzpomene lepších časů, protože jí uhnil kořen."

Richard byl překvapen, že se otec přenesl přes historii a výčitky hned k závěru, ale byl zvyklý rychle se ovládati a přizpůsobovat, nenechal jej tedy dlouho čekat na zápor, obestřený tišivými slovy, že jej nemíní v té věci udržovati v nějakém klamu.

Starý pán svraštil obočí, a jako by přeslechl odpověď, pokračoval: „Zůstanete zde na svém majorátním panství."

„Nezůstanu."

Třeba nemělo slovo ani stín ostrosti a znělo hladce skoro jako přisvědčení, poranilo. Vrásky starcovy se prohloubily, krev začínala plniti spánkové tepny, a oči zablýskly. Chvíli mlčeli oba. Pak bylo patrno, že hněv se ve starci ukládá, a otázka po příčině vyzněla tímže tónem jako předchozí slova.

Richard neodvětil, nýbrž začal o koních ve stáji otcovské a rozplynul se chválou nad Virgo, pro niž nemohl dost lichotivých epithet najít. Otec poslouchal, poslouchal, krev opět mu napjala tepny a zmizela jako prve, než přeplnila mozek.

„Dost," přerušil jej, když začal přecházet k dostihům. „Považujete mne za dítě, pane. Jsem jen stařec. Jděte — —"

Richard se mu obřadně uklonil, nedokončiv věty, a šel.

Druhého dne předvolal jej otec opět. Vyměnili spolu jenom dvě slova:

„Zůstanete?"

„Ne."

Toho dne byl hrabě neklidný, přerušoval často ředitele otázkami naprosto nesouvislými s jeho výkladem a konečně dal si pozvat Teodora Marka. Když přišel, netrpělivě mu pokynul ke svému loži.

„Sedněte; nenechám vás odejít jako po prvé. Táž věc. Možná už víte, oč běží. Chtěl jsem hned prvý den požádat vás o prostřednictví u syna; ale ostych, stará pýcha, však víte. Dnes musím, pan syn je ke mně bezcitný; snad pro staré záležitosti. Uznávám konečně, ale pro věc samu se odhodlávám. Nechci, aby má krev zvodnatěla kdesi mezi úřední aristokracií. Už teď je na něm vidět, že zvetšel. Hladký úhoř povrchní. Samota by mu vrátila charakter. Mluvil jsem s ním. Odepřel. A na očích mu vidím, jak ze vzdoru prchne, sotva zavru oči. Kdyby mohl, prodal by. Nenávidí můj zámek, všecko moje, i mne. Nechá zpustnout, rozveze, poplení, co jsem chtěl teprve vykrášlit."

Mluvil v krátkých přerývaných větách a unavoval se patrně. Teodor vsunul poznámku, že by snad testamentem mohlo být upraveno všecko. Hrabě nevrle máchnul rukou.

„Testament. Je hotov, pokud ho třeba. Ale abych dával podmínky, které by kde kdo četl a vykládal? Fuj, jaké plebejství!“

„Aspoň o zámek by mohlo býti postaráno,“ mínil tiše, ale hrabě odmítl zase, nakvašen již.

„Stavíte se nerozuměje. Chcete, abych vás prosil? Eh, eh, jako za mlada, hrdý pán.“

A nedbaje obrany, zlostně huboval prosbu, pokašlávaje podrážděn.

„Prosím, prosím tedy. Ovšem, pro věc třeba se ponížit. Byl jste mu vždy milý. Che! Býval jste s ním proti mně. Neodmlouvejte! Demokracie vždy si předchází úpadkovou aristokracii, protože pořádná s nimi nemluví. Míval jste naň vliv. Užijte ho. Che — prosím!“

Teodorovi bylo líto starce; rád by mu byl přisvědčil, aby stavil trudné myšlenky aspoň na chvíli, ale věděl, že by za krátko nastal tím horší výbuch, kdyby pocítil, že měl býti uchlácholen. I shrbil se všecek tíhou svých slov, když pravil: „Nemohu, bylo by marno přemlouvat.“

Starý pán udiven zvedl obočí.

„Nemohu!“ bránil se Marek.

„Tak?“ vzkřikl chorý a odmlčel se, pátraje v jeho tváři. Porozuměl a zatřásl se rozčilením: „Tak — nemůžete! To znamená, že jsem přišel pozdě. Dal jste mu snad slovo, že přemluvíte mne? Che — Hraběcí rod! Stará šlechta — cheche! A chodí prosit k měšťánkovi otec i syn. Ničemnost. Hyneme. Já stářím, rozumíte? Oslábnul jsem. Ale dost. Jděte k čertu!“

Nazvedl se a padl udychtěn zpět. Ředitel i Marek přiskočili k němu. Odstrčil jej. Marek se tiše omlouval: „Není úmluv, není slibů, ale nelze měnit hotové povahy. Je příliš tvrdý ve svém, — po vás, jasnosti.“

Hrabě mlčel nehnutý a ubitý námahou. Nebránil slovům, jen v očích se mu jimi měnily svity. Po chvíli se vzepřel na loket a zvedl ruku. Teodor smírně pokynul hlavou a chtěl odejít. Nepoznalť změny v pohledu. Netrpělivé zachrčení ho zastavilo.

„Che — Ani ruky mně nepodáte? Myslíte, že takového plesnivého umrlce můžete odkopnout?“

Teodor radostně přikročil.

„Tak, pane.“ oddychl a uložil se. Po chvíli zjasnělý a krotším hlasem promluvil: „Vzpomínáte, jak jsme mluvívali před lety? O demokratismu smrti? Přiznávám, vyhráváte. Cítím, že nás srovná. Začínám hnít; slábnu, jinak bych vám to ani nepřiznal. A shniju. Ostatně nepřetrváte mě dlouho. Je na vás vidět. Víte o tom? Tak, jsem rád, že se tam sejdu se slušným člověkem. Dobrým, jsem chtěl říci. Pletu se. To o tvrdosti v něm jste dobře řekl. Je marno vše. Nezestaral ještě.“

A podávaje mu opět ruku, dodal po přestávce. „Myslíte, že se mu zhnusí ti tam? Že přijde?"

„Jistě!" přisvědčil Teodor, „ale sem se nevrátí. I to je v jeho povaze."

„Jinam —" zamyslil se stařec. „Má kam. Snad potom vzpomene na mou poustevnu, na můj zámek. S bohem."

Teodor odešel a hrabě i řediteli pokynul. Přivřel oči, aby byl s myšlenkami sám.

Syna již k sobě nevolal; zemřel záhy po návštěvě Markově, ve vrátivším se záchvatu mrtvice. Skonal tiše. Byl při něm jen ředitel, jenž ho skoro neopouštěl a vytrvale vykládal. Toho dne dlouho přecházel po světnici, než si všimnul nápadného sklonu hlavy. Přiskočil. Zavolal, chopil ho za ruku, ale byla již studená, zcela studená. Pochopil. Hledě mu v mrtvé oči, zvolna přiklekl a položil hlavu vedle jeho. Oči mu zvlhly.

„Uspal jsem tě," vzdychl si a přihladil mu bílý vlas. „Že aspoň tím jsem ti mohl posloužit, Edvarde. Nu, snad se i mne dočkáš tam za městem. Přijdu rád a možná tak brzo, jako půjdu za tebou ze zámku. Nehněváš se, že jsem tomu rád? Nehněváš, vím, neuměls to nikdy."

Zvolna mu zatlačil oči a poslal pro Richarda. Rozhlížel se naposledy pokojem, aby si vtiskl do paměti každou maličkost, a vyčkával.

„Váš otec, jasnosti, před chvílí skonal," uvítal Richarda a tiše ustoupil.

Hrabě škubnul překvapen obočím a přikročil k otci. Neviděl ho sice po tři dny, smrt čekal, ale přece jej našla ne zcela připraveného. Sáhl na ruku, na čelo, a dlouho se díval v jeho rysy. Byly klidné, ale tvrdé a přísné, jak by byla právě nevlídná myšlenka opustila líce, dlouho podléhající kázni dobrovolné samoty.

„Zhrubnul jsi, papá," zašeptnul. Zapomněl, že není sám.

„Zhrubnul jsi, škoda; kde jinde jsi mohl dnes umírat — v jak jiné společnosti. A mne jsi chtěl sem připoutat; to bylo nerozumné," dodal, vraceje se k chladnému rozmyslu. „Nu, dalo se konečně očekávat."

Pokrčiv rameny obrátil se k řediteli, jenž vzrušen přistoupil.

„Proč nebyl zavčas přivolán lékař?" zastavil mu chladně slova jižjiž se deroucí se rtů.

Ředitel zaražen se zamračil.

„Zvěděl jsem o záchvatu příliš pozdě; umřel náhle a tiše — což se dalo také očekávat u něho," vynutil ze sebe zvolna a nevlídně.

Richard nepohnul ani brvou.

„Nuže, zavolejte jej aspoň teď," poručil.

„V tuto hodinu přijíždí dr. Machát," poznamenal ředitel bezděky.

„Vím, ale bude lépe, když přece a ihned povoláte místního."

Tón jeho zostřel.

„Stane se," naklonil ředitel hlavu. Přistoupil k loži a zvedl skleslou mrtvou ruku na hruď. Pohladil ji ještě a šel. Rozcházel se na vždy s přítelem a dosavadním životem, i byly kroky jeho těžky

a váhavy, a byly by se ještě zastavily, kdyby naň nebyly upřeny nepřátelské oči Richardovy, jenž také v něm viděl odcházet minulost.

Zámek zvěděl o smrti hraběcí okamžitě. Byli sice všichni připraveni, ale dokud nevydechl, šlo vše svým chodem. Teď každý odložil práci. Položil ji, mávnuv nad ní trpně rukou; nemělať té chvíle smyslu a účelu, stojíc před budoucností, k níž posud její poměr nebyl vyjádřen ani nalezen.

„Nač?“ ptal se starý Frangeš v zahradě. „Bůh ví, je-li jí ještě třeba.“ Odvázal zástěru a šel domů chystat se k jakémusi svátku.

V kanceláři se sešli jako na povel všichni od důchodního po písaře, podívali se na sebe, chtěli začíti rozhovor, ale slova jim uvázla a rozešli se, jako při zlém přistižení, schlíple za své stolky. Držátko okusovali a na papír vmýšleli místo cifer a zápisů: „Umřel, a co bude dál?“ Vzdechli a hryzli držátko znovu. Lihovarští zůstali trčet, ten v polou schodů, onen s konvicí v ruce. A když je pan starý pobídnul, znělo to po čertech málo přísně.

Jediný štolba přiklonil lysou lebku, zamžoural lstivýma očkama a sbíral myšlenky, co že by teď bylo nejrozumnější. „Umřel-li jeden, bude druhý,“ pravil si, „třeba mu nadejít nějak výhodně nebo se přikrčit; pána jinak neudržíš, zvlášť nového; vzpíná se a kope. Zkusíme nadběhnout; mladý má pro nás smysl. Škoda, že je jen jediná Virgo; dvěma bych ho už svezl, a sebe také.“ Popohnal hranatého pohůnka, aby se rychleji hnul k úklidu, a když tomu nerozuměl jaksi, zaklnul a sáhl po karabáči na stěně. Poslal pro kočího, popleskal a přetřel kapesníkem Virgo, přehlédl konírny, kůlny kočárů, a uhladiv kabát i líce k obřadnému smutku, šel k hornímu nádvoří vyčkávat, zdali by nebylo možno na sebe upozornit, vyslovit soustrast, nebo aspoň se uklonit.

„Ah, ty liško olezlá!“ myslil čeledín, ohlížeje se z kouta po něm. „Zase máš něco za zubem, a toť se ví, já abych to obskákal.“

„Gustle!“ zavolal na výrostka vracejícího se z obsílky a mířícího k bělostné klisně. „Sem pojď, pořádek ať je tu, to ti povídám, starý pán umřel.“

Výrostek se ani nehnul, pohrávaje si s hebkou hřívou hříběte.

„Neslyšíš? Umřel, povídám ti. Čerta tomu rozumíš, toť se ví, ale já, já vím dobře. Nemusilo to být. A nemělo, povídám,“ hovořil již více pro sebe, usedaje na žlab. „Zrovna mně se to nemusilo stát. Každý posud dostal zlatku, a mně zrovna — a také mne udeřil. Ne že by udeřil, ale tak do ramena, a vztekal se. Kdyby to šlo spravedlivě, měl jsem od něho na druhý den zlatku. A toto — inu, nemám štěstí. Kdyby tak pan ředitel třeba — je také divous, ale má uznání. Škoda, měl jsem mu hned tenkrát říct, mohlo to být. Ale co, co bych neřekl, však mě nezabije. A když ne jemu, tak mladému pánovi; ten by nejspíš mohl. Všecko bude beztoho jeho. Za zlatku to stojí.“

Snad sám nevěděl, zda to tak cenil svou ránu či stáje, jež přeměřil, šouraje se pomalu k východu, aby si také našel místečko, kde by se mohl někoho dohlídat. Ale nahoru do předdvoří ne-

směl, a kdo by byl teď šel dolů, aby ho mohl potkat? „Inu, nemám štěstí!“ vzdychl si, odevzdaně se zase vraceje k stáji. Sedl na žlab a vedl svou; jen občas se protrhl, posílaje sakry za Gustlem, jenž hned k vraným se přilichotil, hned k hnědkám, nestaraje se o úklid. Proto bylo boží dopuštění, když se štolba vrátil.

Pojezdní i adjunkti na dvorech se mračili, nebyloť jim neznámo, že mladý hrabě o hospodářství nedbá a že cosi umlouvá s Šedou, zámeckým adjunktem. Plivali a zavírali se. Raději přehlídli lidem kus lenosti, než by se jim byli ukázali v tu chvíli, když zprávy přišly. Věděli, že jejich postavení znají všichni, a nechtělo se jim ukazovati se a vystavovat pohledům. Zbytečně, nebyloť nálady ani ve volařích, ani v děvečkách. Na Cigánově, který se tak trochu čítal k panství, protože na něm nádeničil, zadumali se nad budoucností s jakousi resignací, jim že o moc hůře být nemůže, ať přijde cokoliv. V zimě se po nich neškytne starému ani mladému, z jara však si je práce zavolá. Starý Voral se přece však opil pod obraz boží, „že mu umřel živitel, kdo že se oň — o sirotka — postará“, ale ten se konečně opil při každé slavnostní příležitosti, protože naň „na sirotka“ zapomínali zpravidla.

Padl to dub na hrázi rybníčka, na nějž pyšně shlížel, ale s nímž po letech přece souvisel kdes hluboko v kořání. Padl, způsobil rozvrat v půdě, kterou svými kořeny spínal. Každá nejmenší hrudka pocítila, že přijde ruka, jež zaryje a změní dávné poměry.

Nedivno, že vše ztrnulo v očekávání. Nedivno také, že i rybníček se vzrušil. Vždyť se voda rozvlnila. Ale rybičky se sběhly, podivily a nepostřehly hned, že pád byl po prvním nárazu bouře, jež stála na obzoru. Bylať to právě kapří násada.

Sběhli se měšťánkové.

Pro ně znamenala smrt hraběcí záležitost přímo politickou; ne pro otázku, co se stane pak, neboť to bylo za obzorem, za hrází, ale pro otázku, co nastane teď. Byloť totiž jisto, že hrabě bude pohřben zde, ve vlastní hrobce, již dříve upravené, že tedy bude pohřeb, věc jednak krásná, jednak důležitá, k níž se budou musit obec, spolky i jednotlivci nějak postavit jako kdysi k farářově instalaci, z čehož bude v každém případě zajímavá mela, oživující a osvěžující.

Skutečně, předzvěsti se objevily. Večer zasedal obecní a všecky spolkové výbory, v každé hospodě jeden, a všecky nepřetržitě skoro do půlnoci, aby se mohli vystřídat a vyslovit i ti, kdo zasedali ve dvou, ve třech, a také proto, aby se rozhodlo, až bude na všech stranách jasná situace.

Výbor obecní musil být odročen na zítřejší ráno, protože se do devíti hodin nesešel. Starosta s radními musil obejít pak všecky hospody.

Veteráni a hasiči byli rozhodnuti ovšem nejrychleji. Jim byl hrabě čestným členem, i musila se mu vzdát pocta. Bylo usneseno, že pokud bude rakev vystavena, budou mu čestnou stráží. Spor hrozil vzniknouti o to, kdo má míti přednost, ale díky politickému rozhledu hasičského předsedy Milušky, smluvili se, že po jedné straně

budou stát hasiči, po druhé veteráni, rovněž tak že půjdou při rakvi v průvodu a vytvoří špalír ku hrobu. Lehko bylo v socialistickém „Lassalu“ na Lhotě, kde řekli, že jim po tom nic není. Podívat se na parádu že může, kdo chce, ale dělat ji šlechtě, že netřeba.

Hůř bylo v Besedě, nejhůře v Sokole. Hrozilo tam po nějakou dobu naprosté rozpadnutí, neboť ne dle přesvědčení se seskupilo členstvo a volil výbor, než dle místních poměrů, jak bylo třeba toho onoho strýčka postaviti do popředí. Bylo to konečně lhostejno, protože za dob méně výminečných byli beztoho všichni stejní. Dnes se objevily však nesmiřitelné protivy, jako kdysi o farářově instalaci.

Radikál Kolář, souchotivý, ale ostrý řečník ve stylu svého jedině čteného listu, horlil pro demokratičnost zásadní a důslednou. „Vedlejší je prý osoba, proti níž konečně ničeho nemá, ale tu jde o princip; a starý hrabě je princip, proti němuž národ český jít musí vůbec a od bitvy bělohorské zvlášť.“ Přizvukoval mu statečně Řehák, ne sice tak s vysoka, ale za to místně srozumitelněji.

Vášnivě jim opponoval krejčí Buk, jenž vyznával učení orgánu onomu Kolářovu protilehlého, aspiroval v blízké budoucnosti na kostelnictví a řečnil ještě pathetičtěji, s gestem vůdce národa. „Cože prý radikalismus, principy a bůhví jaké haraburdí, když jde o člověka, dobrého člověka, který městu mnoho dobrého udělal, a ať se říká, co říká, dělal mu čest svým trvalým pobytem! Tu je třeba klidné, seriosní rozvahy a uznání. A vezmeme-li konec konců historii, tedy najdeme právě v bitvě bělohorské, že šlechta byla vůdcem národa, jako jindy také.“

Řehák zničil mu začátek perfidní poznámkou, dobře že dělal hrabě jen těm, kdo mu líbali ruku a lezli tak říkajíc kamsi, ale na konec nestačil, zvláště když ho Buk odrazil — „osobní záležitosti, že jsou tu vedlejší, on že jemu, Řehákovi, půjde na pohřeb, i kdyby byl ještě horším člověkem, i kdyby ještě víc byl příčinou smrti hraběcí, na což by neměl zapomínat.“ Musil přispěchat na pomoc Kolář — „to že se mu lehko řekne, když študuje na kostelníka,“ ale ačkoliv dosáhl neobyčejného úspěchu, opposice nezničil. Přidalť se k ní i doktor Lang, jenž dnešním povoláním na zámek byl rehabilitován. Ubohý předseda přetíral si rozpačitě knír, přimžikával a v duchu vážil strany i věci. On by byl nejraději proti, protože nerad chodil v kroji, a musil-li, jistě se zamotal do haveloku, pokud šel sám, schoval čapku a narazil klobouk, aby nebyl tak nápadný. Ale když tu přece šlo o zámek (a on byl kupcem), a když bylo víc než jisto, že konkurrent Miluška bude jako náčelník hasičů v popředí. K desáté hodině konečně věc byla urovnána tak, že se pošle oběžník po členech, a přihlásí-li se jich dost, že se půjde. Kolář a Řehák k tomu svolili také, odhodláni ovšem agitovati co nejusilovněji contra.

Kolář se hned sebral do hospody na rynečku, kde hodlal ještě zasáhnout pro dobrou věc v Besedě. Ale přišel pozdě. Radní Prachař prohlásil jako předseda, že vážnost výboru nového jednání ne-

připouští, že měl přijíti spíš, čímž officielní rozhodnutí zachráněno a povolena jen hráz debatě.

V celku se objevilo, že kromě Lhoty, Koláře, Řeháka a sokolské mládeže je všecko pro hraběte, totiž pro pohřeb, tak že starosta ráno s klidným srdcem přišel do výboru, věda, že mu odhlasují všecko, a s radostí mohl jíti hned po sezení na zámek „vyprosit si jménem města, aby se směli účastnit a prokázati tak úctu a lásku i zemřelému i jeho vysoce urozenému rodu.“

I byl pohřeb; byl postaven katafalk, k němu čestná stráž, všechen kostel planul světly, s radnice spuštěn černý prapor, schválně pořízený z usnesení výborového, a lid, ať byl pro nebo proti, všechen naplnil náměstí a ulice, jimiž měl jet průvod. Bylo možno očekávati velkolepé podívání. Sjeloť se dopoledne množství šlechty, úřednictva ze sousedního okresního města, celá řada kněží byla přizvána, aby byl kondukt velkolepější, zpěvácký spolek s páterem Rudolfem v čele měl zpívat smuteční sbor v kostele i na hřbitově, a všichni Sokoli, již nemohli „pro Kolářův justament“ jíti v kroji, přestoupili k hasičům a dali si na rychlo poříditi šat, aby provedli svou.

Tak byl hrabě pohřben. Šlechta vyslovila Richardovi soustrast, pak podiv nad tím, že se starý pán dobrovolně vyloučil z rodinné hrobky do takového hnízda, kde je škoda i po smrti bývat, odhadla při stole novou hodnotu mladého pána, jež v nich vzbudila zřejmý respekt, pobavila se vzpomínkami na venkovský charakter pohřebního aktu, a rozjela se. Zámek ztichnul, v městě však dozvuky ještě zneklidňovaly hladinu.

Mnoho se mluvilo o starém pánovi, vyvažovaly se nejzazší historie, přibarvovalo se, ale převládlo na konec mínění, že „škoda ho; byl přece jen dobrák, třeba že trochu vzteklý.“ Největším pohrobním řečníkem stal se hraběti Roháč „z Dubé“. Obcházel denně hospody v jedné z podivných svých ekstasí, v nichž se dlouhá jeho postava ještě natáhla, obličej pohubnul, oči rozsvítily, vlasy rozlétly kol lysého temene, a tenký kaftan rozevlál rozepjatý, jako by tělo necítilo zimy. Šňupal zuřivě a nakláněl hlavu, aby přes brejle přehlédl posluchačstvo, a když poznal, že jeho chvíle přišla, povstal velebně, ukazováčkem se opřel do prázdna a volně začínal předýchaným hlasem.

„Hyneme, klesáme. Ano, klesáme. V politice i v životě. Jinak bývalo, jinak pravím, jsou toho svědectvím písma. A nebude lépe, bude stále hůř, protože poslední opory, jež ještě držely smysl života, jsou prožrány. Ano, přátelé. O šlechtě mluvím. Kde jsou časy, kdy šlechta byla národ? Kdy naši předkové byli štítem domoviny a postrachem ciziny? Bývali,“ udeřil se do prsou, „ano, my jsme byli. Ale teď? Staří hynou, ti ještě věděli o povinnosti zachovati svou duši nad davem, ale mladí? Tykají si s měšťáky — rozumíte? Tykají si s měšťáky, ano, tu u nás, kde žije ještě šlechta přece, třeba že v chudobě a zapomenutí. Taková je šlechta dnes, a bude ještě horší, bude jako všichni ve stádě, jako ten náš obecní výbor, ta

slavná městská rada, která mně, šlechtici ze starého rodu, který byl již zavřen — ano chlubím se tím, trpěl jsem za to, že nechci ustoupiti od vzpomínek na svůj původ, že stojím nejvěrněji při našem programu státoprávním, — ano, mně vzali městské hodiny, aby šlechtu potupili. Já jim kašlu na mizerné tři krejcary. Nespasí mě, ale čest byla potupena. No, měli z toho. Víte, že právě o pohřbu, když se sjela všecka nejvyšší šlechta říše, hodiny se jim splašily a bily dvanáct o třech odpoledne? Město bude na posměch celému světu. Ale to jim patří; ať vědí, co ztratili ve mně, a co našli v Bučkovi. — Klesáme, hyneme, přátelé! Dobře, že tu mladý hrabě nemíní zůstat; bylo by na potupu všeho stavu, kdyby se poměštil. Už jen já zůstanu tedy. Poslední. Ale vytrvám, my odjakživa vytrvali a přetrvali všechny, my Sionští."

Usedal, pil, a pobodnut prostořekou poznámkou, přestal improvisovat a jal se deklamovat dlouhé citáty z podivných kronik, přecházel v písmo, končil proroctvím, zpíjel se, pak řečnil na náměstí dětem a odcházel se vyspat, až neměl nikoho kol sebe. A když se vyspal, šel na druhý konec města, kde ho ještě neslyšeli. O rozvrhu svých cest neztratil ku podivu přehledu.

Jedno místo jeho řečí způsobilo, že byla odvrácena pozornost od maličkostí vnějších k věcem důležitým; to, kde se zmiňoval, jak si šlechta s měšťáky tyká. Připamatovávalo totiž události předchozí, jimž se hraběcí smrtí dostalo váhy, připomnělo samotáře Marka, jehož v ty dny vyhledali nejmocnější jejich světa: oba zámečtí a Marchan; připomnělo večírek u Marchana, o němž kolovaly nejpestřejší pověsti. Přičinil se o ně Miluška; vždyť byl proto pozván. Ale účast na tak velkolepé politické akci, zdálo se, omámila jej nadobro; nažvanil věci, že se lidé až nedověrně smáli, a tím zastřel pravou podstatu dohody. Teď obnovilo se to a ono, hádalo se a kombinovalo, a leckomu připadlo, že prorvou, jež zůstala po pádu starého pána v hrázi jejich rybníčka, vidí náhle obzory, k nimž nikdy, nikdy okem nedosáhli.

Když pak hrabě odejel, zanechav rozkaz, aby mu do čtrnácti dnů byly vypracovány podrobné výkazy o výnosu panství a podrobné výpočty o tom, jakého nájemného by bylo možno dosíci ze všeho, lesy vyjímaje a zámek ovšem, otevřely se obzory celému rybníčku dokonale. A nechápal-li kdo ještě, ukazovali všichni se všech stran. A bylo strašně pochopitelno, co se jim objevilo, vždyť to bylo také kus jejich života: Marchan.

Neměl přátel v městě, i byla závist a nenávist první, co pocítili sousedé při zprávách. Z několika důvodů. Byl již tak dost mocný, že ovládl všecka čelná a výnosná místa v obci i v okrese, s bratrem spojen znamenal velmoc mezi nimi; byl výbojný a tvrdý, a nepopřál nikomu, aby lovil s ním, a byl i dost chytrý, aby uviděl spíš než ostatní, co se dá dělati s panstvím, je-li dost odvahy. Teď se ho měl zmocnit, stát se silnějším než hrabě sám, poněvadž bude přenášet sílu jeho statku do obce, jíž se starý pán vyhýbal. To bylo víc než dosti příčin, aby se sousedé zhrozili.

Byli někteří hazardní odvážlivci mezi nimi, kteří se chtěli v prvním zápalu pokusit, aby zastavili jeho vývoj; hledali k tomu úklady. Stoupnouti na jeho místo a konkurrovati s ním u hraběte, na to nebylo pomyšlení, také jim o to nešlo, jen o to, aby neměl on, čeho oni nemohli dosáhnout. I zkoušeli, zda by se nedal zkompromitovati nebo zastrašit. Prvně jim napadla záložna. Zkoumali pokladníka, ale ten jim nadal bláznů. Prý by musil býti také sám vinen, aby mohl i starosta, a chtějí-li, ať si povolají revisi. Byl to starý bručivý dědík, rád pil, i dal se aspoň tak podplatiti několika sklenicemi, že slíbil mlčet. Ovšem, slíbil to v hospodě, neznámo při kolikáté sklenici, a druhého dne vše Marchanovi vypověděl. Starosta pozorně vyslechl jména a neřekl tak ani tak. To bylo zlé, říkal pokladník.

O poště udržovaly se sice pověsti, že se tam jakýsi dopis ztratil, některé že se otvírají, ale když byli hledáni, kdo by chtěli tvrdit a dokázat, nebylo jich.

Odvážlivci schlípli po těch pokusech, a jejich nezdar padl jako stín na všecky ostatní. Ztichli a pochmurně se dívali na obraz, který jim tak náhle vyvstal před očima. Obcházeli sice ještě, ale tak záhadně a z daleka, že bylo těžko dohádati se příčiny. U Marka nezvěděli ničeho kloudného a ustálili o něm tedy svůj soud, že je přec jen blázen. Ze zámeckých nechtěl nikdo ani promluvit, vztekali se a uhýbali, sotva jim někdo z daleka naznačil, a Šeda, který se jediný usmíval, — mlčel. Nezbyli jim než lokaji a čeleď; ta sice ráda vykládala, ale k ničemu to nebylo.

Pozoruhodné v té vnitřní bouřičce rybničné bylo, že nikdo při pokusech o Marchana nepřipadl na pány radní, ač byli vždy jmenováni s ním. Tratili se jaksi vedle něho a nevyvolali jiné poznámky než „Eh ti! Aby mu jen postačili!“ Což bylo velmi případné.

Přesně za čtrnáct dní vrátil se hrabě Richard, aby převzal z rukou úřednictva statek. Přijel na večer, ohlásiv se telegraficky, téhož večera nařídil ještě, aby mu byly ráno předloženy žádané rozpočty, a o dvanácté hodině aby se dostavilo veškero úřednictvo zámecké, hospodářské, lesní i lihovarské.

Stalo se. Ředitel, zestaralý za tu dobu o léta, přihrblý skoro jako ve zdvořilém vyčkávání, dal se ohlásit o osmé, čekal do devíti a pak po dvě hodiny vysvětloval a počítal, hrabě podškrtoval některá čísla, jež se mu zdála zajímavá, ale chladně a bez otázek. Teprve když ředitel skončil, pohrával si chvíli papíry a lhostejně se zeptal: „Všecky výpočty jsou dle stavu, jaký byl za života otcova a vašeho řízení, není-liž pravda?“

Ředitel přisvědčil.

„Dovedl byste odhadnout, o kolik procent by se výnos dal při lepším hospodářství zvýšit?“

Zdálo se, že ředitel byl připraven na tuto otázku, neboť odpověděl skoro klidně, ba v urovnanosti některých vět přímo nastudovaně.

„O celých procentech nelze vážně mluvit, a malé zlomky by vyplynuly při návrzích páně adjunktových pouze z dvojího: ze zhoršení

dělnické mzdy a zprůmyslovění panství, k čemuž obojímu se nemohl váš pan otec jako dobrý a starého rázu člověk odhodlat. Nájemník bude moci provésti pouze prvou věc, a na to jsem počítal při stanovení sumy, již by se pravděpodobně mohlo docílit a žádat. Ostatní návrhy páně Šedovy jsou problematické hodnoty, dle mého soudu; je v nich mnoho dobré vůle a málo zkušenosti. Ale o tom se bude musit přesvědčit sám, přivolí-li k tomu jeho příští vrchnost. Já jsem již stár a doufám, že neodmítnete mou žádost o pensi dle smlouvy s vaším panem otcem uzavřené."

„Ovšem, ovšem," lhostejně přisvědčil hrabě, ač nazvedl obočí, poněkud překvapen v úvodu, což měl po otci. „Jak víte, že právě pan Šeda mi učinil některé návrhy?"

„On jediný je přesvědčen, že hospodařím špatně."

„Pravda, ale to je vedlejší. Odpoledne mne laskavě provedete hospodářskou částí panství, pokud je v místě, abych měl aspoň ponětí o tom, co zde chci opustit. A zařiďte, aby se úřednictvo shromáždilo ve zlatém saloně. Děkuji vám."

Ředitel se mu líbil ve všem všudy, zvlášť ve způsobu řeči, a pomyslil, že by mu asi nedal tak hned jíti do pense, kdyby zde zůstal, ale mávl nad tím rukou, a tím bylo súčtováno. Charakteristice Šedově se usmál, zkoušku jeho schopností že přenechá jiným.

Posnídal s chutí a nalíčiv chladně tvář jinak spokojenou, přijal o hodinu později všecko úřednictvo, z něhož dříve si dal pozvati správce zámku; požádal ho o zprávu, kolik služebnictva nevyhnutelně bude třeba, aby opatřilo komnaty a park za trvalé nepřítomnosti vrchnosti, poznamenal si vše a vyčkával okamžik; když se stařík nechtěl vtípit, poznamenal tedy s úsměvem, že by bylo dobře, kdyby požádal o pensi, jako pan ředitel.

Stařík se shrbil a chvilku nemohl vstát, ale vzmohl se přece a zdrcen vyšel. Všichni poznali, co bylo; vždyť si to tolikrát počítali a rozvažovali, ač by byli chudákovi přáli, aby ve své světnici v nejzazším křídle zámeckém mohl život dosedět, jako ho posud proseděl. Spokojeně si oddychli, když nikdo další nebyl vyzván, sám aby se představil. Ale stísněnost jich neopustila, když vcházeli pak a řadili se v půlkruh před ním, lhostejně je měřícím.

Nejlíbeznějším hlasem, vybranými slovy, ale s omrzelou tváří poděkoval za služby otci prokázané a oznámil pak, že hospodářství pronajme, ovšem že úřednictvu té skupiny vymíní, aby bylo nájemcem převzato ve svých hodnostech aspoň na určitou dobu, než by se jich poměr samostatně vytvářil; ostatní že zůstane celkem při starém, až na to, že ředitel panství a správce zámku si vyžádali pensi, pročež je nucen požádati, aby úkoly jejich, za nového stavu nevelké, převzal zatím s titulem ředitele pan vrchní lesmistr; některé změny menšího významu že budou oznámeny později.

Lesmistr pochopil, že je mu jménem všech poděkovati a za přízeň poprositi, i učinil tak, čímž ceremoniel skončen.

Když vyšli, ohlédli se nejistě po sobě, ale mlčeli; nevesele promluviti troufali si teprve doma, nevyjímaje ani lesmistra, jemuž titul

ředitele a spojené s tím bezplatné práce nijak nevoněly. Cože prý on, lesní, má přehlížet nábytek, větrání a kýho čerta, dokonce snad prach utírat a zprávy podávat o jakýchsi nájemnících, čert ví jakých.

Vrčel a byl potají rád, že nikomu nenapadlo, aby mu gratuloval; byl by řekl něco, čert ví co, a kdo vidí těm lidem do duše, když ji mačkají před pánem do nejhlubšího šosu, aby mu snad nepřekážela. Nu, jsou potěšeni jako on, vrčel si. — Byli.

Bylo patrno, ačkoli je na čas všecko ustáleno, že mladý hrabě není zvyklý ohledům a ani hrubozrné dobroty otcovy nemá. Záviděli skoro oběma pensistům, že se ocitnou mimo sféru nejistoty, byť i v sebe užších poměrech, a zejména z dosahu líbezně lhostejných manýr hraběcích.

Odpoledne vyšel hrabě s ředitelem prohlížet. Ne, že by chtěl něco zkoumat a oceňovat, ale chtěl dlouhou chvíli mezi několika rozkazy vyplnit „stylově“, aby linie dne nebyla rušena.

Začali ovšem zámeckými stájemi, kde mohl ředitel svědomitě mlčet, neboť i hrabě věci rozuměl, i štolba měl promyšleno všecko a připraveno.

Prohnal půl hodiny před tím svou čeleď tak náležitě, že byl nejen pořádek všude jako v saloně, ale i úlohy pohotovostní nastudovány; prohlídka šla hladce. Pro radost očím dal provést Virgo klusem po dvoře, vykládaje zatím a zamlčuje se, kdykoliv se pohnula hraběcí obočí. Přijal pokyny, „jež mu udělaly jen radost, protože bylo z nich vidět odborníka, kdežto starý pán byl již poněkud staromodní, těžkopádný a tvrdohlavý v těch věcech,“ jak se později vyjádřil.

Ostatní stáj prošel hrabě s úsměvem. Až poslední vraník ho ještě upoutal, vyšší všech ostatních. Toho přehlédl při prvé návštěvě, nad čímž se pozastavil sám u sebe. Dal si ho předvést, přehlédl kopyta, zuby, na lonži ho dal připnout a sledoval krok, klus, trysk a opět klus, pak si všimnul dechu, a konečně se i po jméně zeptal.

„Achill?“ usmál se. „Nuže, méně krmit, není pro řezníka; bude z něho ještě dobrý klusák, snad si jméno zaslouží.“

Štolba úslužně přisvědčoval, honil čeledína i hocha sem a tam, usmíval se, kdykoliv se úsměv objevil na líci pánově, a vděčně přijal po prohlídce rozkaz, aby vše schystal ku přestěhování, poněvadž sídlo zdejší bude zrušeno. Oddychl si a v radostném návalu nadal hochovi „motovidel“, což bylo vždy dobrým znamením.

„Nezdá se vám, pane řediteli, že jsou v naší stáji líp lidé než koně cvičeni?“ optal se hrabě na odchodu, a nečekaje odpovědi, pokračoval: „Snaha vyhovět jevila se u veliké míře, ostatek se, doufám, poddá. Apropos, mluvíme-li již o lidech: My spolu můžeme mluvit nezastřeně po dnešku, není-liž pravda? Co říkáte otcovu služebnictvu? Není příliš zvyklé na jeho způsoby, tak trochu znevychované? Dovede se přizpůsobit? Ovšem, ovšem, lokajské duše jsou právě přizpůsobivy. Nu, uděláme zkoušku, proč ne. Snad bude i zábavno pozorovat nezvyklé. Tedy na vaši přímluvu, pane řediteli.“

Ředitel sice ani slovem nepřispěl, ale neodmluvil také závěru, tak že hrabě, zvednuv obočí, skonstatoval opětně, že škoda toho

člověka, a zcela vlídně se poddal jeho vedení. Šli parkem, kudy bylo možno projíti ke dvoru na nádražní silnici.

Snesl zápach kravína a popleskal několik zvlášť pěkných kusů a mimochodem i děvečku, jež vábně vystrojena se naskytla; nevyhnul se sýpkám ani sklepům, uviděl stohy, zakrechtované brambory, vše, a vraceje se prošel i lihovarem. Do zámku se vrátil za tmy a málem by si byl vyžádal ředitelovu společnost k večeři, kdyby byl naň nečekal Šeda, jenž mu přednesl Marchanovu prosbu, aby mu směl osobně nabídnouti pronájem. Pozval tedy Šedu a dal si od něho přehlédnout účty a rozpočty ředitelem předložené. Adjunkt se omluvil, že detailně nemůže posuzovat, poněvadž neprostudoval, ale dle zkušenosti z dřívějška že soudí — a rozebral ředitele punkt za punktem, čemuž hrabě naslouchal s tímtéž zájmem jako prve řediteli. Pobavil se upřímně, když po všech výtkách Šeda došel téhož výsledku jako rozpočet, a propustil jej. Marchana odepřel zatím přijmout, že není zcela rozhodnut. Učinil tak, aby naznačil, že nemíní se dáti zkrátit. Druhý den strávil v lesích a rovněž třetí. Teprve potom Marchana předpustil.

Marchan znal od Šedy rozpočet, znal nájemní podmínky a byl rád konečně odkladu, třeba mu velmi dobře rozuměl a poněkud netrpělivě přijal jeho průtah. Uznal podmínky za dosti výhodné, a znaje z adjunktových řečí způsoby mladého pána, přímo přistoupil na vše, „aby smlouváním neztratil důvěry Jeho Jasnosti, poněvadž je přesvědčen o promyšlenosti celé záležitosti, právě jako sám také vše promyslil.“

Hrabě byl spokojen i přivolil, aby hned druhého dne byl přivolán notář a smlouva přesně sepsána. Notáře přivezl Marchan osobně. Hrabě měl patrně naspěch, ač se donutil prve k umělému odkladu.

Město sledovalo napjatě každičké hnutí. Pensionování starého správce zámeckého zůstalo nepovšimnuto, neboť ho nikdo takřka neznal, za to ředitelův odchod, ač nutný a přirozený při pronájmu, zvýšil jen stísněnost dělnictva i nádenníků cigánovských. Cítili, že výměna jeho ruky za Marchanovu bude pro ně velmi, velmi nemilá. „Kdyby aspoň dřevař,“ vzdychli si, „ale starosta!“

Proto jim zjasněly oči, když uslyšeli, že mladý pán se ho zdráhá předpustit, že se ještě rozmýšlí. Ty dva dny byli nedočkavější než sám starosta.

I páni radní byli znepokojeni. Již spočetli svůj majetek a odhadli úvěr, jehož dosáhnou, starali se nad ohromností podniku, nad risikem, jehož se zvlášť Novotný lekal, že div div se nevzdal součinnosti. Byli by si skoro oddechli, kdyby se nájem rozplynul, ale byli by si i zasteskli po výdělcích, které již také viděli ve svých kapsách.

Znepokojoval je i stav města. Vycítili odpor proti starostovi, a když sami byli jaksi mimo, pojali nedůvěru, zda je nemíní nějak odstrčit. V Novotném byla radostná, proto čekal doma a chytal se za hlavu, ale Kvarda a Prachař dobíhali k němu a znovu a znovu

se dali ujišťovat o naprosté pevnosti úmluvy. Starosta se dokonce rozhorlil pro nedůvěru. Žádal jen, aby ho nechali jednat, že znají nechuť hraběcí k městu, a že by nebylo radno takovým jednáním popouzet. S pány že třeba opatrně. Až za několik dní dojde k smlouvě, že uvidí.

Dali si říci, ale když pak neočekávaně se zjevil notář — a oni ke smlouvě přizváni nebyli, přiletěli zrudlí a hněviví, sotva se starosta ukázal, totiž Prachař a Kvarda, neboť Novotný nevěděl radostí, jak si pokročit. Byl by poskočil, kdyby byl dovedl. Ti dva však teď zapomněli obav a viděli jen ztracené výdělky.

„Tak nás odstrčit? tak rušit sliby? A myslíte si snad, že to sneseme klidně, že to vůbec sneseme?“ řádil Kvarda. „Oho, ještě jsou cesty, na kterých se potkáme, a kde se uvidí, co znamenáme. Ví se tak všelicos.“

Starosta chmurně shlížel na oba; nevypadal vlídně, naopak, zdálo se, že je nakloněn odhodit je prostě, jíti přes ně a přijmouti jejich nepřátelství. Ale jako na zavolanou objevil se bratr.

„Proč se rozčilujete, pánové?“ rozhodil rukama, „já jsem také nebyl u kontraktu.“

Kvarda se pichlavě rozesmál.

„No nic to, že jsme bratři,“ hájil se, „nebyl jsem a nemohl jsem být, protože hrabě nechtěl.“

„Jak to?“ optal se Prachař.

„Inu tak. Víte, je rychlý a nedělá s nikým dlouhých okolků. Přijel, řekl: do pense — a již tam byli dva vrchní. Takový je ve všem. Že prý nechce smluv s celým městem, že buď jeden nebo nikdo, protože jednání se spolkem nikdy nemá konce. Ani mne nepřijal.“

„A to se nám nemohlo napřed říct? Možná, že bychom tomu byli věřili,“ jedovatil se Kvarda.

„Také to říkám,“ přisvědčil dřevař, „tuhle starosta ale vůbec nemá politiky v sobě, to je to. Šlo to tak rychle, nevzpomněl na následky a udělal to sám, a jen tak zdálo by se, jako by proti nám. Ale proto na vás nezapomněl, pánové. Ještě dnes ráno poslal ke mně. Tak a tak, vyložil a povídá: Budu mít mnoho nové práce, musím něco ustoupit. Kdybys mně mohl udělat po vůli, tak bys nic po mně nechtěl brát. Jsem povinen postarat se o své radní, to jako o vás.“

Prachař smířlivě odkašlal, ale Kvarda neustupoval.

„Nevěšte nám cosi na nos, jsme na to staří a dost chytří, rozumíte? Vy jste z těch šlechetných, známe se.“

„Když myslíte, spánembohem. Co budu s vámi mluvit. Máte ho tu, zeptejte se sami. Abyste si však nemyslil tak nebo tak, pane radní. Mám-li kožich, nedám vám ho, to ne, tak šlechetný nejsem. Ale dvou se mně nechce. Nevím, proč bych vám měl překážet, abyste si svůj kožíšek nezvětšil. Máte ho také, a je z takové kůže jako můj, ne? No, nemluvme spolu. Nač pak.“

„Nonono,“ krotil ho Prachař, „vždyť se známe a pro slovo se nerozejdem přece.“

„To ne, pro slovo ne,“ dotvrzoval Kvarda, „ale pro peníze ano, pane Marchane, a těch si jen tak hubou nasypat nedám; ale aby se neřeklo, že snad křičím pro nic, tak prosím, pane starosto, řekněte přece svoje mínění.“

Starosta poslouchal potud mlčky, ani teď hned neodpověděl. Uvažoval, že opravdu bude práce dost, a že by mohla trpět, kdyby se o příliš mnohé staral, zvlášť pokud nebude zasvěcen; také myslil, že lépe bude udržet mocné v městě na své straně pro všecky případy, kterýžto důvod měl s počátku i pro možnost, že by hrabě nechtěl jednotlivce, že by projevil jakési zbytečné ohledy na celek a chtěl navázati s městem. Tehdy by je byl přibral, měli mu býti prostředkem k odstrčení ostatních.

Úvahy jeho byly rychlé, ale přece se dřevař netrpělivě hnul, když neodpovídal.

Rozhodl se tedy a navázal na jeho politiku.

„Ano, pánové, věc je taková. Budu musit převzít příkladně fundus; to stojí přece peníze, hotové peníze. Myslíte, že mám? myslíte, že by mně váš spolek v téhle věci nebyl vhod? Budu je musit sehnat jinak; mám je mezi lidmi, a z toho bude mela, jako by se svět bořil, třeba budu chtít jen své. Dost jsem se namluvil pro vás, no, nešlo to. Ale když bylo tak, řekl jsem si: Jsme si dobří a budeme si dobří; proč by ne, když je dost místa pro nás pro všecky?“

„K věci, k věci,“ bezohledně nalehl Kvarda.

„Máte pravdu. Je tu záložna na příklad. Není to zlá věc. Sama sice mnoho nedá, to by křičelo; ale tak, s lidmi seznámí, naskytne se tu a tam obchůdek, který by záložně třeba nevynesl, ale, no, rozumíte mi přece. Proč by to nemohl mít tuhle pan Prachař? Věci rozumí, s lidmi umí líp než já —“

„To ne,“ bránil se Prachař s úsměvem skoro smířeným.

„A ze silničního výboru vím, že se budou zadávat pěkné dvě silnice z jara, tři mosty s nimi, obec pak bude potřebovat kanalisace a to ono. Jsou tu stavitelé dva v místě, na okrese několik. Proč bychom se však nepodporovali, když jde o věc takřka našinskou? No ne, pane Kvardo? Vy jako stavitel víte, že žádná práce bez výdělku.“

„Eh,“ mávl rukou radní, „to jsou straky na vrbě. Lepší vrabec v hrsti.“

„Tak mám na to zavolat notáře? To by přece jen dobře nešlo. V záložně to spravím hned. To bude záruka i pro vás. Jste přece horší než pan Prachař tuhle, no, rozumíte mi, nač bych si vás znepřáteloval, když nemusím? A když vám rukou dáním slíbím, tak něco zmohu, to přece víte, a teď, co budu mít hraběte na ruku, dá se udělat víc. Tu je ruka.“

Kvarda se ještě ošíval a zdráhal, namítal, ale konečně svolil.

„A mě neodprosíte?“ vmísil se dřevař nyní.

„Zač?“ rozřehtal se radní, z něhož pojednou nezadržitelně zazářila spokojenost, že tolik vymohl a bez risika, jakým přece jen páchl nájem i teď. „Za to, že jste se nepřiznal, co vy budete z pachtu mít? Přece nebudete tvrdit, že — he-he, teď už nemusíte!“

Dřevař se šklebil, že prý nic než provisi, kterou od nich obou dostane za přímluvu.

Smáli se všichni, a Kvarda rozradován obrátil se k starostovi: „Víte, co byste měl? Takovou hostinu vystrojit zase, co by nám slečinka s velebníčkem zazpívali. To by nebylo k zahození.“

A popleskávaje mu ruku na rozchodu, opakoval ještě jednou: „Tedy tu hostinu, abyste nezapomněl, třeba až na Nový rok, až budete mít všecko v pořádku, ale jistě!“

Maje prvou bouři šťastně za sebou, nelenil Marchan a sám si připravoval novou; „chtěl mezi lidmi své,“ jak radním naznačil. Peněz potřeboval, neboť měl záhy přejímat fundus, dobytek, zásoby, a toho bylo za krásné sumy, jak zvěděl od Šedy, jenž s ředitelem byl zplnomocněn, aby převod všeho postupně provedl.

Hotovost nestačila, úvěr nechtěl v začátcích příliš zatěžovat, a hlavně se hodlal zbavit „obchůdků“, jež by mu nyní mohly překážet. Doufal, že časem nalezne již „obchody“, ne obchůdky.

Kapitalisaci svých půjček provedl vypočítavě. Vrhl se jen na dva, aby ostatních nezradil a donutil je přece zaplatit.

Byli sedláci, kteří potřebovali peněz, kteří raději je vzali potichu a bez dlouhých okolků od něho, než by připustili záloženské komise, vtělování nebo i pouhé rokování nad sebou ve výboru a roznášení mezi lidmi. Byli, a dvěma z nich došly právě u Marchana směnky na takové obnosy, že nezbyla než dražba, protože do té výše úvěru nebylo nikde. Na ty uhodil.

Jeden z nich, Janovský z Loučan, byl tichoučký človíček, požehnaný dětmi „nad spravedlivou míru“, který však kromě vlastních měl nějaké skoro s každou svou děvečkou, třeba ho každé stálo hezký groš. „Nebyl tvrdého srdce, nemohl za náturu,“ jak přiznával. Na to si vypůjčoval pomalu od Marchana „na směnečky“, aby žena neřekla, že ubírá jejím, což jediné by ji připravilo z míry; byla ť i ona tichá a dobrá a leccos mu přehověla, o lecčem zase raději „nevěděla“, jen když v obci nebyly řeči.

Druhý, Česnek z Hradiska, byl pijan, karbaník, pytlák, rváč a tlachal; vším tím chtěl representovat pěkný svůj majetek, a tak se stalo, že se sešel s Marchanem.

Janovský po výpovědi přiběhl k němu na poštu, vrhl se před lidmi na kolena, rozplakal se, rozevzlykal, cože jeho ubohé děti, co si počnou. On že je lump, ale ty ubohé děti, ty a žena. Plakal, prosil, až starosta prchl; ale i pak žaloval lidem svou trampotu dál. To že není lidské a ani dost po spravedlivu. Pak proběhl průjezdem, a než ho zadrželi, byl nahoře, znovu klekl, znovu se zaklínal bohem i peklem i svými dětmi, ale marně. Vyhnali ho. I usedl na schodek u domu a plakal do večera.

Česnek tu byl na druhý den. Starosta se zamkl, že spolu nemají co mluvit, ale tím byla pak spoušť horší. Česnek rovnou do hospody, že prý má čas, že počká, až vyleze „proklatý lichvář", že mu ani arestu nedopřeje, ač by ho tam mohl strčit každou chvíli, protože ho musí sám zabít. Pil a pil, posluchačů měl kol sebe houf, a vděčných. Pak začal tlouci na stůl, roztřískl sklenici o zeď a vyhrnul se zdivočelý ven. Holí se vrhl na okna, vybil je, volal starostu dolů, aby ho mohl rozpárat, břicháče, zaklínal se, že nedostane-li ho dnes, že si pušku donese, však že není nadarmo pytlákem.

Nikdo si k němu netroufal. Řádil do únavy. Pak teprve odvrávoral, ale kdykoliv stanul a v opilé samomluvě se vrátil na směnky, rozkřičel se chraplavě znovu, bije kol sebe holí. Ráno ho našli „U tří lip" polomrtvého. Silnice tam prudkou serpentinou zatáčí do kopce, a pod ní vyzděn je hluboký příkop. Rozbil si v něm lebku.

To bylo olejem do městského ohýnku. Kdo byl rozjitřen náhlým vyšvihnutím Marchanovým nad sebe, povylezl z kouta a osmělen začal aspoň mluvit, když již víc nemohl nebo si netroufal. Mluvilo se o lichvě, o zákonu, o trestech božích, ba začalo se znovu hledat a vyhrabávat.

Ale i tato bouře byla planá. Radní, fara, všichni mocní byli při něm, ba šli i mezi ně tišit, a tak vlny záhy ulehly, zejména když Janovský přiběhl brečet znovu a vyžebral si, že bude přijat aspoň za šafáře na některém dvoře.

„Nějaká stovečka přece zbude, no, a šafářem býti není k zahození," řekl si. Utřel oči, usmál se, koupil si čtvrtečku mladého a prohlásil spokojeně, že „starosta je přece jen dobrý člověk."

Byl usmířen, popleskal tlustou Varhálkovu služku, ale když nejevila nadšení, tiše zaplatil a šel. Měšťané si odplivli a opět umlkli. Katastrofa Janovského prošla hladce, Česnek pak byl tak dopraven, že na revoltu při dražbě nestačil. Odnesli ho do najaté chalupy, kam za ním žena přinesla něco haraburdí.

Takové dva bezohledné řezy působily ovšem na všecky Marchanovy dlužníky, i přicházeli pokud možno nenápadně, aby zvěděli svůj osud. Tři se vyplatili, nalezliť dosti odvahy, aby si vypůjčili na statek v Míšeňské spořitelně. Ti byli šťastni; aspoň na čas. Ostatní jen zkoumali a prosili. A u těch provedl Marchan, co měl od počátku v úmyslu. Krčil rameny, ukazoval na okolnosti, naříkal na ztráty a nevděk, a na konec upozornil na Prachaře, ten že by mohl pomoci. Prachař se učil ošívat, ukrčovat, ale na konec vždycky se dal obměkčit a převzal za nepatrnou odměnu dloužky. Tiše provedli tak skoro všecky případy, až na jeden „nejpitomější a celkem nepatrný", který převzala záložna. Byli spokojeni všichni: dlužníci, že nabyli času a dobrosrdečnějšího člověka, Marchan, že nabyl bez křiku peněz, Prachař pak, že tak rychle a snadně se zapracoval. Byl za to Marchanovi vděčen, a Kvarda, který to sledoval, uklidňoval se a začínal slibům věřit. Obcházel si pomaloučku material k oběma slíbeným silnicím.

Tak mohl Marchan přistoupiti k hlavnímu: k odkoupení všeho

hospodářského zařízení na panství. Věděl, to že je základ další práce, že vyšší nájemné ho ani tak nepoškodí jako neobratný kup. I objížděl dvory a přehlížel nezávazně. Ani poznámečky si neučinil, aby nebudil nedůvěry. Nepotřeboval jich, neboť měl výbornou paměť a podrobné výkazy od Šedy, jenž teď již pracoval jako příští správce Marchanův a pod vlivem krásných Heřminých očí a úsměvů; nescházely nikdy, ba přicházel pro ně častěji, než bylo třeba. Marchan tedy jen kontroloval ředitelův rozpočet, jak jej kdysi předložil hraběti za základ jednání. Nebyl zlý. Nemohl býti přirozeně sestaven detailně pro každý kus dobytka, pro každou drobnost, takže připouštěl jistou volnost, a poněvadž ředitel spěchal, aby již jen směl odejít do soukromí, Marchanovi se kup podařil. Poslední akta byla podepsána, smlouva naplněna, Marchan byl u cíle, byl hrabětem svému městu, byl na cestě ku bohatství, ke všemu, po čem jeho duše prahla.

Ředitel prošel naposledy zámek a zádumčivě stanul u okna v hraběcí pracovně; pod ním ležely mohutné staré koruny kaštanové, za nimi otvíral se volný prospekt přes parkové lučiny do polí mírnou vlnou vypjatých k šedivé obloze. Šedivý pohled — jako jeho duše, loučící se s dlouhou minulostí. Chtěl zprvu obejít „svoje“ panství, rozloučit se s ním, ale teď najednou tak mu bylo teskno z pohledu na svět, s nímž svoje svazky trhal, že schoulen a shrben vtáhl do svého pokoje a hned druhého dne se stěhoval do domku, jejž si koupil na konci města v „Zahradách“, kde aspoň měl široký svět před okny.

V zámku by byli o jeho odchodu ani nezvěděli, kdyby se byl ten den příliš ostře nevyznačil v proudu ostatních.

Marchan svolal si totiž veškero úřednictvo hospodářské. Uvítal je vážně; oznámil, že rád přijal odstavec smlouvy, který mu dal tak dobré spolupracovníky, že měniti sice bude leccos v poměrech nynějších, ale nikdy na jejich neprospěch. Adjunkta Cahu, který do té doby byl na zámku, usadil na Nové Dvory, kde dosud byl jen šafář, patřící pod dozor nejbližšího dvora. Ostatním slíbil co nejdříve „jistou výhodnou úpravu postavení, o níž nelze hned prvého dne mluviti.“ Ale vzhledem k tomu, že jako nájemce bude se musit starati, aby mohl dostáti požadavkům hraběcím, že nemůže nikterak živiti zbytečné dělnictvo, jako to dělal starý pán z dobrého srdce, že bude nad prací jeho ovšem přísněji bdít, aby si svého platu zasloužilo. A proto uložil ihned sestaviti přehled „se zřetelem k této nutnosti“, aby včas mohlo býti vše zařízeno.

Úředníci se rozešli a rozejeli. Řeč byla sice útěšná, ale planá celkem. Vyhlídka na jistou výhodnou úpravu byla strašně mlhavá, protože každý chápal, že ve zvýšení služného sotva asi bude záležet, a jinak si mermomocí nemohli úpravu představit. Nicméně rozhodli se, že je třeba novému pánu pracovat do noty, ať již úprava bude nebo ne, jen když šetření nenastalo na nich a bylo možno se nadíti trvalosti. Prvý úkol tedy provedli s napětím vší vynalézavosti.

Výsledek byl, že řada stálého dělnictva dostala výpověď. Nové proklínání a nový pláč se rozešel po městě a po sousedních vsích.

Ke starému řediteli chodila rodina za rodinou, ale on jen krčil rameny a dával zlatku po zlatce, a když odešli, sledoval je z okna a na dlouho se zahleděl do svého někdejšího kraje. Pokaždé mu zvlhly oči, snad chladem, jak říkal. Ale když prosebníci konce neměli, rozzlobil se vztekem, jaký u něho propukl jen několikráte v životě. Bil do stolu, strhal se sebe šat a křičel, až se lidé pod okny zastavovali. Když se vybouřil, seděl po celý den beze slova. Teprve večer řekl si: „Na to se mám dívat? Prodám chalupu a půjdu k čertu.“ — Zůstal však, protože ráno prvý prosebník mimoděk prohodil na konec: „Vyhání nás v zimě; to se neudělá ani psu. Člověk by byl s to, aby se dopustil hříchu. Ještě že vidíme vás; také jste šel. No, víme, že nám na panství nepomůžete, ale je nám dobře, když i jen promluviti s vámi můžeme. Jdeme od vás a řekneme si: nějak bylo, nějak bude, snad hlady neumřeme a zima nás nezhubí, protože jsou nejen špatní, ale i dobří lidé na světě. Líp je nám.“

Takové passivní odevzdání ovládlo většinu, někteří se však zpíjeli, bili ženy i děti, hrozili vypálením a plnili město novým jitřením; jim v čele byl starý Voral z Cigánova, který sic nebyl vyhnán, ale cítil s ubožáky; po tři dni nevěděl o světě a mluvil řeči, stropil kousky, že když se probral, poznal, že je zavřen. Zvěděl, že ohrožoval četníka, že spáchal několik tuctů mluvených zločinů. Poškrábal se v hlavě a rozhodl na konec, že je to v pořádku, protože „co doma?“ Bohužel, dostal jen 14 dní pro opilství, neboť měl tolik nechtěných svědků, že byl zpit, jak zákon žádá, že nebylo odsouzení pro ostatní možno. I zpil se ze žalosti znovu, sotva se vrátil.

Tak přejímal Marchan velkostatek. Jeho bratr dřevař jako by se byl při tom zcela ztratil. Naň ani pohledu, ani slova nepadlo, bylť jiný — „dobrý člověk“ — jak bylo známo, a třeba nelenil, práce jeho byla tichá a nezřejmá, zvlášť když ji dovedl skrýti za zmatky bratrovy.

Přejímal Lhotu, a nikdo nevěděl, ba ani se nestaral zvěděti. Lhotu měšťané odjakživa velkomožně přezírali, ba nevražili na ni, že si dovedla vynutit účast v obci, svého čtvrtého radního.

Volfův bankrot v Míšni nebyl dosud projednán. Domáčtí dělníci odváděli poslední práce, ale nových nepřinášeli, tím méně naději, že by jim kynula brzo odněkud náhrada, ač se i o tu pokoušeli.

Seiler, mladý předseda „Lassala“, obešel Míšeňské továrny, ale nenašel ničeho. Továrníci byli s Volfem spolčeni, a jeho bankrot i jim, vesměs slabším, zviklal půdu pod nohama, tak že měli se sebou co dělat. Jel do sousedního města, ale vrátil se opět s nepořízenou. Všude byli opatřeni domáckým dělnictvem vrchovatě, a zásoby dělati pro pomoc vzdálenému lidu, který dnes je a zítra může býti v bližším konkurrenčním závodě, nikomu se nechtělo.

Tehdy Marchan shledal v něm člověka rozumného, „se kterým lze jednat“. A Seiler v práci ustal. Vzdal se dokonce předsednictví, že prý v takové době necítí síly, aby nesl odpovědnost.

Bernášek potáhl si knír a řekl, že předseda nepředseda, něco je třeba zkoušet. Ujal se práce sám. A poněvadž s fabrikami nebylo nic, chtěl provést svůj plán, u Marka nadhozený, aby obec nebo záložna se ujala podniku.

Byl třikrát na radnici, ale byl odbyt pokrčením ramen a politováním. Za záložnu pak týž Marchan prohlásil po prvé, že by bylo třeba valné hromady, po druhé, že pro fabriku a obchod nemají ani lidí ani zkušeností, po třetí pak, že do takového zbankrotělého kšeftu strkat peníze by bylo bláznovství. Snad prý nějaká menší podpora, to ano, ale tu by mělo a mohlo pomoci vlastně hejtmanství nebo poslanec.

Deputace šla tam i onam; radní Prachař ji vedl, aby se neřeklo, že snad obec nechce. Na hejtmanství již o všem věděli, byloť tam podobných deputací několik, ale mohli jen slíbit; poslanec dal desítku na sbírku a druhý slib přímluvy tam a onde, nádavkem pak mínění, že je to všecko pro kočku, že by byla stálá práce přece jen nejlepší.

Tím byla pomoc „shůry“ odbyta.

Lhota byla zdrcena. Groše již docházely, úvěr byl za takových okolností hanebný; hlad a zima se draly do Králikáren všemi děrami, jichž se objevilo najednou ku podivu mnoho; pod všemi dveřmi ve všech oknech, kde jich dříve nikdo ani neviděl. A nebylo ani hadrů, aby je ucpali aspoň proti zimě, když proti hladu nebylo možno.

Zprvu se hladina zpěnila: byly bouřlivé schůze ve spolkové hospodě, byly zase výhrůžné průvody k radnici, zpívala se vášnivě píseň práce, ale pak pěna opadla. Hloučky se schoulily do komor, hodně těsně k sobě, aby se aspoň zahřály, a i ty byly vírem roztrženy za krátko. Svobodní se rozhodli, že odtáhnou za chytřejšími, kteří již šli, a roztratili se v několika dnech; za nimi zmizelo několik dobrodružnějších ženáčů, kteří buď ženám slíbili, že budou posílati, anebo prostě utekli, zanechavše děti ženě a pánu bohu na starost.

Králikárny zprázdněly, Lhota utichla. Jen dětí zůstalo stejně mnoho po ulicích, stejně otrhaných, stejně zmodralých zimou a vyhladovělých, ale přece ještě vítajících první přímrazek a klouzačky v silničních příkopech. Doma je ovšem čekal místo krajíce chleba výprask, ale to se stalo osudnou nutností a bylo lhostejně přijímáno.

Jen Seiler a Bernášek neklesli. Bernášek si zadal o povolení samostatné živnosti, obešel celé město a dostal tu a tam kus práce. Nebylo mnoho, ale chalupu a žaludek to přece zahřálo. Seiler sice se mračil, mračil, ale bídy, zdálo se, neměl; obcházel zbylé trosečníky, aby jen čekali, on že jim přece něco vyběhá, když to Bernášek tak pro ně dopracoval; to aby se ukázalo, že se nevzdával předsednictví pro lenost nebo co, nýbrž tak, pro poměry. Když pak byla bouřka na panství hotova, když bída propuštěných dělníků lehla i na Cigánov, obcházel Seiler Lhotu zase, ale zamračen, vzteklý.

„Byla by práce,“ vykládal všude, „ale to se ví, žebrácká, pro kterou aby se člověk spíš dožral než potěšil; taková ne jako u Volfů.

Našel se člověk, který by obětoval groš, ale který nemá obchodního spojení, aby mohl vydělávat, který by to dělal čistě pro pomoc jiným; veliké ztráty by prý nevydržel, ale kdyby kdo chtěl za poloviční výdělek pracovati jako dosud, že by mu opatřil material docela pravidelně — aspoň přes nejhorší dobu, než se najde něco lepšího."

„Za polovic?" zježil se každý. „To mám otročit? Hlady přece pojdu, protože, vydělám-li dva šestáky denně, bude to všecko, a to ještě, abych tři krejcary prosvítil. Radš pojít hned, než takhle pomalu."

Seiler dal za pravdu a pomohl proklínat. „Ale co prý všecko platno? Je to jediný groš, který lze na zimu získat. Kdyby to bylo pro fabriku, to se ví, to raději pojít, ale tu se jedná vlastně o něco jiného. Marchan —"

„Cože? Ten vydřiduch? Ještě nás chce s kůže sedřít?"

„Ale ne starosta," bránil se Seiler. „Kdo pak s tím by vyjednával. Jeho bratr, dřevař. A to je jiný člověk, ten má srdce k lidu a uznání, to je přece známá věc."

„A! čert jak ďábel! Dva šestáky denně a uznání! To se ví."

Dal zase za pravdu, řekl, že ani poslání nechtěl vzít, ale aby mu nebylo možno vytýkat chybu, že věrně vyřídil. Však prý zrovna tak věrně vyřídí odpověď. Taková žebrácká práce! Kdež pak!

Šel tam a jinam a všude odcházel se stejnou.

Ale do tří dnů přišli všichni a s nadávkami a kletbami zvolili přece raději něco, a kdyby to mělo stát denně krapet krve, jen když zaručovalo, že neumrou hladem ihned. Seiler se bránil, to že vyjednávat nepůjde, takovou otročinu, ale dal se uprosit. A dřevař Marchan se vydal na dva dny do Vídně. Od té doby putovala jeho rukama obuv do světa. Seiler se stal jeho faktorem nejen pro Lhotu, ale i pro sousední obce, kde se tovární ševcovství po domácku ujalo, a kde byla stejná bída po Volfovském bankrotu. „Dělal to nerad, ale co platno, když lidé mermomocí chtěli. Podvolil se."

Konce byly tiché; Marchany sice bylo cítit v nich jako v ostatním, ale když skončili své dílo tu i tam a ustali, znenáhla zmizeli pozornosti, a nenávist padla na osud.

Ve všeobecném tom kvašení bylo skoro přehlédnuto, že sedlář Řehák, jenž zastřelil hraběcí Hertu a bezděky prolomil hráze osudu, byl souzen a odsouzen proto i pro nebezpečné vyhrožování. Jen nejužší kruh svědků a známých se tím zaujal. Sympaticky bylo posuzováno, že Marchan, ač uražen, vypověděl v jeho prospěch, dotvrzuje dokonalé opilství. Ale že byl jediný, který tak soudil, nepomohlo jeho svědectví. Soud byl skončen, a Řehák nastoupil, když již měl Marchan většinu starostí velkostatkových s krku, tak že se mohl obírat záležitostmi vedlejšími, čistě privátními, řekněme. Mezi ně patřilo, že šel politovat Řehačku a vysvětlit jí, jak málo je vinen mužovým osudem. To bylo veřejné. Další útěšné návštěvy hleděl skromně utajit, i chodíval nejraději, až nastala úplná tma. A pokud nezaručené pověsti pravily, Řehačka přijímala útěchu vděčně.

Karel Leger:

Leto.

Hra o jednom dějství.

OSOBY:

Havránek, chalupník.	Vojtěch, } chasníci.
Havránková.	Tonda, } chasníci.
Verunka, jejich dcera.	Prokop, } chasníci.
Julča.	Děti z vesnice.

Jeviště: v pravo chalupa Havránkova, u dveří lavička. V pozadí zahrada s plotem, rozkvetlé slunečnice za ním. Mezi ní a chalupou ulička. V levo pastvina, stromy, studánka přikrytá stříškou a hák u ní.

Letní podvečer.

Děti běží s levé strany.

Děvčátko bosé, prostovlasé. Bude svatba! Hejsa! u Havránků bude svatba!

Kluk vyskakuje. Bude svatba! hej!

Dětské hlasy za scénou. Juchej!

Děti. Muzika! muzika! juchej! odběhnou v pravo. Z daleka v přestávkách ozývá se hudba, housle a klarinety.

Vojtěch na zahrádce u plotu naslouchá. Prokop s Tondou přicházejí, hrábě v rukou. Zastaví se u Vojtěcha.

Tonda. Hej! Vojto, slyšiš? Muzika vyhrává, to bude slavná svatba zítra.

Prokop. Jestli pak tě pozvali?

Tonda. Aspoň Verunka, jako sousedka, zvala tě?

Vojta mrzutě. Proč by mne zvala?

Tonda. Nu, sousedka —

Prokop. A říkalo se —

Vojtěch prudce. Co se říkalo?

Prokop směje se. Že se máte rádi.

Vojtěch. O tom nic nevím.

Tonda. Kdo pak to Verunce letos postavil máji?

Prokop. A kdo Pavlíka sepral, div nezabil, když dal jednou na poli Verunce z nenadání hubičku?

Vojtěch. Toho mu ještě neslevím! Nemá to odpuštěno!

Prokop. Pak prý nemáš Verunku rád!

Tonda pokouší. Aspoň na svatbu měla by tě za to pozvat.

Prokop. To by měla. Aspoň koláč ti pošle.

Tonda šklebí se. Vejslužku!

Prokop. Za tvoji lásku —

Vojtěch prudce. Nechtěli byste jít svou cestou?

Tonda. Snad se nezlobíš?

Prokop. Jak by se nezlobil, když jiný bere, co by on sám nejraději měl.

Tonda. Proč pak ti Verunka odřekla?

Prokop. Inu, u mistra Jehličky je líp, nežli u Vojty v baráčku.
Vojtěch zuřivě. Nechtěli byste jít svou cestou?
Prokop. I ne, nepospícháme!
Tonda. Slyšíš muziku?
Prokop. Takhle mohli vyhrávat tobě a Verunce.
Vojta rozkřikne se. Povídal jsem, — půjdete už?
Prokop. My? Ale ne —

Vojtěch. Já vás pobídnu! Vyskočí ze zahrádky. Oba chasníci ubíhají se smíchem.

Julča zatím vyšla s levé strany, u studánky nabírá vodu do konve.
Tonda. A hle! Julinka! holubička! Zastaví se u ní.
Prokop. Hezká, jako vždycky!
Tonda. Jako kytička hezká!
Julča odbývá je. Nestačí vám cesta?
Tonda. Taková kyproučká, měkoučká —
Julča. Jděte!
Prokop. Jako by jakživa žertu nerozuměla! Jak se čepýří!
Tonda. Proč pak se upejpáš?
Julča uskočí k Vojtovi. Nechte mne! Řekni jim, ať jdou!
Vojtěch. Pospěšte si! Dupne.
Prokop. A-a-a! Koukejme je! Pojď, Tondo, ať se spolu domluví. Se smíchem odcházejí.
Tonda. Přijď na svatbu, Vojtíšku, skočíme si!
Prokop. S nevěstou! Juchej! Oba odběhnou.
Vojtěch pohrozí za nimi. Chytím-li vás —!

Julča koketně. Nenechaví! Poškubují mne za rukávy, kde mohou. A já je ani vidět nechci. Ne, mám těch mužských dost, po krk! Všichni jsou stejní. Pomlčka. Úlisně. Proč jsi tak smutný, Vojtíšku?

Vojtěch. Já?
Julča. Či je to pravda, že jsi měl Verunku rád?
Vojtěch. Zlobíš, jako tam ti.
Julča úlisně. Jsi takový smutný.

Vojtěch pohodí hlavou. E, však odejdu do světa. Ještě teď večer půjdu do města.

Julča. Opravdu?
Vojtěch. Najdu si jinde práci. Co tady? Všechno mne už mrzí.
Julča rozhodnuta, přihladí si vlasy, přitáhne sukni v boku. Chceš? Půjdu s tebou. Mám tak jako tak zítra jít do města, půjdu hned. Doprovodím tě.

Vojtěch. Ty?
Julča. Já. Co se na mne tak díváš? Nechceš, abych tě doprovodila?
Vojtěch. Ale —

Julča. A kdybys chtěl, šla bych s tebou do světa. Hned bych šla. Nejsem žádná holčička, kterou drží maminka na provázku. Mohu jít, když chci. Taky mne už tady všechno omrzelo. Úlisně. Vezmeš mne s sebou, viď?

Vojtěch v rozpacích. Ale —

Julča. Počkej, donesu konev domů a přijdu hned. Chytí konev, rozběhne se v levo, ale vrátí se k Vojtovi. Vezmeš mne s sebou, viď? Odběhne.

Vojtěch. Ztřeštěná! Ztřeštěná! Člověka by omámila. Hle, v minutě se rozhodne, a jen do světa.

Z chalupy vyjde Verunka prostovlasá. Jde se džbánkem ke studánce.

Verunka obejde ztrnulého Vojtěcha, u studánky na obrubeň postaví džbánek, obrátí se a popojde k Vojtovi. Ostře: Dobrý večer! Dobrý večer, pane sousede! Nestojím už ani za pozdrav, co?

Vojtěch zmaten. Ale, Verunko, dobrý večer! Já jen —

Verunka. Když ti už na mně pranic nezáleží, aspoň to pozdravení mohl bys dát! Obrátí se ke studánce, navlékne džbánek na hák a chystá se nabrat vody.

Vojtěch. Počkej, pomohu ti, Verunko! Vezme hák.

Verunka. Že rozbiješ džbánek! Džbánek upadne a rozbije se. Vždyť jsem to věděla, jak by ne! Povídám si, že ho rozbije a rozbil.

Vojtěch sbírá střepy v rozpacích. Nehněvej se. Verunko! Zítra budeš mít svatbu.

Verunka otočí se. Je ti něco do toho?

Vojtěch. Tak, myslím —

Verunka. Nevím, proč se staráš!

Vojtěch. Tak, jen tak. Víš, kdo ti letos postavil máji?

Verunka. Jak bych věděla?

Vojtěch vykrkne. To já!

Verunka pokrčí rameny. Ty? nikdy jsi o tom nemluvil. A proč jsi mně máji postavil?

Vojtěch. Proto — protože jsem tě měl rád.

Verunka. Hm! měl rád! — Nikdy jsi mně o tom neřekl ani slova.

Vojtěch. Víš — já se bál.

Verunka. Ty? Ty se taky bojíš? Deseti chlapů v hospodě se nebojíš.

Vojtěch. Tebe jsem se bál — že bys mne odbyla, protože nemám nežli ten rozbitý barák —

Verunka. A proč mi to teď říkáš?

Vojtěch upřímně. Teď se nebojím. Máš svatbu, vezmeš si jiného. Je po všem — teď už je po všem.

Verunka sklopí hlavu. Teď už je po všem. Odchází.

Vojtěch. Kam jdeš?

Verunka. Přinesu si jiný džbán na vodu.

Vojtěch. Prosím tě, Verunko —

Verunka. Co chceš?

V o j t ě c h. Nezlob se, že jsem tě měl rád. Tak rád! Bylo mi blaze, když jsem tě jenom zahlédl. Teď je po všem. Půjdu do světa, pryč, — tady bylo by mi teskno, až ty odejdeš z chalupy.

V e r u n k a hledí jinam. Ještě jsem neodešla.

V o j t ě c h. Ale odejdeš zítra.

V e r u n k a prudce k němu se obrátí. Jak víš, že odejdu?

V o j t ě c h. Jak? Vždyť už byly ohlášky, už muzika hraje, děti křičí, že bude svatba. A mistra Jehličku vídal jsem, jak chodí k vám.

V e r u n k a. Vídal jsi ho? Já myslela, že ani nevidíš.

V o j t ě c h. Já ho vždycky viděl! Stál jsem tady za plotem vždycky, když se vracel od vás.

V e r u n k a. Proč jsi za plotem čekal?

V o j t ě c h. Nic — já jen tak —

V e r u n k a. Něco jsi mu chtěl povědět?

V o j t ě c h zatínaje pěsti. Ano — já mu chtěl něco povědět.

V e r u n k a posměšně. A nepověděl!

V o j t ě c h. Ne — protože — protože jsem si myslil: Vendulka má ho ráda.

V e r u n k a prudce si podepře boky. Kdo ti to řekl?

V o j t ě c h. Přece bys jinak si ho nebrala.

V e r u n k a postaví se před něj. Poslouchej, Vojtěše, něco ti povím. Čas nestojí, léta ubíhají, rodiče koukají, aby se mne zbavili, dorůstají sestry. Když nepřišel, koho bych chtěla, musím si vzít mistra Jehličku. To přece chápeš?

V o j t ě c h rozvážně. A Jehlička má výnosné řemeslo.

V e r u n k a. Má. Proč bych si ho tedy nevzala?

V o j t ě c h. Nu, ano, proč bys Jehličku si nevzala. Přeju ti, abys byla šťastna.

V e r u n k a popuzena odkopává střepy. A já si ho vezmu! Jehličku krejčího! Zrovna na vzdor si ho vezmu. Hudba v dálce.

V o j t ě c h. Už ti hrajou — tak s bohem!

V e r u n k a. S bohem! Odvrátí se prudce.

H a v r á n e k, H a v r á n k o v á z chalupy.

H a v r á n k o v á statná, zdravá žena. Vendulko, kde jsi? Honem, honem! připrav se, slyšíš? U ženicha už hrajou, přijdou sem, pospěš si!

V e r u n k a pohodí hlavou. Je dost času.

H a v r á n e k hubený, prošedivělý, oholený. Ženich — hehe — večer před svatbou chce oslavit.

H a v r á n k o v á. Zatím si tam může zůstat, až budeme se vším hotovy, marně by tu překážel. Běž, dceruško, pospěš si — a nekaboň se tak! Ještě se ženichovi znelíbíš.

V e r u n k a. A co by bylo?

H a v r á n k o v á podepře boky. Ona řekne, co by bylo! Děvče, nehněvej mne! Teď, když jsou koláče napečeny, ona řekne: co by bylo!

V e r u n k a proti ní. A co by bylo, maminko?

Havránek. Aby si to tak ženich rozmyslil! Musili bychom sníst koláče sami.

Havránková. Ty mlč! Pro tebe jsme nepekly a nevařily!

Havránek. Tak vida! Hudba.

Havránková. Běž, holka, pospěš si. Dej čistý ubrus na stůl.

Verunka. Nevídáno! Odběhne do chalupy a praští za sebou dveřmi.

Havránek chytí se za hlavu. Ej! ej! chalupu rozboří!

Havránková podpírajíc boky. A to bych ráda věděla, po kom je to děvče?

Havránek zvedaje ruce k přísaze. Baruško — po mně ne! po mně ne!

Havránková. Jsou to starosti s dětmi! Co jí zase vlezlo do hlavy? Teď je pozdě se rozmýšlet, měla dost času. Říkala jsem: rozvaž si všechno, žádný tě nenutí, ale mistr Jehlička to by byl ženich — A že ne, Havránku? Je rozvážný člověk, žádný větroplach, vzkázal o tebe, tak si ho vezmi, jaké dlouhé tahání —? Není pravda, Havránku? Takhle jsem jí to řekla. A ona nic, ani mé, ani tvé. Ptám se jí: máme Jehličkovi slíbit? A ona: Když chcete? A najednou se mi zdá, že se začíná rozmýšlet. Teď už je pozdě, holčičko, — koláče jsou napečeny!

Havránek mlsně. S tvarohem a s povidly! Z daleka hřmí.

Havránková rozhlédne se po obloze. Stahuje se bouřka, Havránku!

Havránek. Na noc, na noc, ale do rána se vyjasní. K Vojtěchovi, který stojí u plotu. A-a-a! soused! ani jsme si nevšimli!

Havránková. Přijdete, sousede, na svatbu? ano?

Havránek. Přijď, přijď! Pomůžeš nám sníst, co ženské napekly a navařily.

Vojtěch. Nepřijdu, odpusťte. Musím ještě dnes do města.

Havránek. A? kam tak najednou?

Vojtěch. Do světa, hledat si jinde práci.

Havránková. Což starého tatíka necháš v baráku samotného?

Vojtěch. A, snad barák prodá a přijde za mnou.

Havránková. Vidíš, — tak se s Verunkou rozejdete na rozličné strany. Verdulku si odvede Jehlička.

Vojtěch. Slyšel jsem.

Havránek. Zastav se, než odejdeš, na koláče. Jaké rád? S makem? Zahanbit se nedáme! Vdáváme první dceru, na svatbě musí být všeho, aby nás lidé nepomluvili. A výbavu bude mít jako kněžna.

Vojtěch. Člověk by skoro Jehličkovi záviděl. Zahřmí.

Havránková dělá kříž. Pán Bůh s námi!

Havránek. Inu, bude paní mistrovou. Jenže Jehlička chce, abychom mu dali chalupu připsat.

Havránková vzkypí. Ale toho se nedočká! ba ne! Dát mu chalupu připsat! To bychom mohli vdát Verunku někam do baráku,

dát ji nějakému chuďasovi, který nemá ani, což jeho jest — třeba vám, Vojtíšku. Směje se. Vy byste také chtěl Verunku a chalupu připsat — že?

Havránek starostlivě. A vzkázal Jehlička, že mu to musíme dát písemně, nežli se půjde do kostela — že si přijde pro ten úpis.

Havránková. Co? Nic nepodepíšu! Vida ho! vida! nač má spadeno! Řekni mu, Havránku, že ještě do kostela nejdeme! Ještě ne! Odběhne do chalupy a bouchne dveřmi.

Havránek chytí se za hlavu. Dvéře vyrazí! Hle, po kom je naše Verunka! Vidíš, vidíš, Vojtíšku, takhle to máš se ženskými. Usedá na lavici a nacpává dýmku. Kdyby si mne Baruška nebyla vzala — já nechtěl, Vojtíšku, na mou pravdu, já nechtěl! Jen že se dovedou ženské domluvit. Zahřmí. Zdá se mi, že bouřka se uhne stranou. A opravdu půjdeš do města?

Julča přiběhne, ve spěchu ještě zavazuje šátek na hlavě.

Julča. Tak zde jsem. Půjdeme?

Havránek. Ty taky půjdeš, Julčo?

Julča k Vojtovi. Nu, jsi už připraven?

Vojtěch. Počkej — ještě — cosi —

Julča. Co? Večer už bude, a bouřka se blíží —

Vojtěch. Snad se zatím přežene.

Havránek. Ba ne, zmoknete! Více si jich nevšímá, zaměstnávaje se dýmkou.

Julča. Ráda bych byla už v polích. Je tak hezky na pěšině, když se s obou stran žito vlní. Letos jsou pěkná, vysoká, ani hlavu mi není vidět. Zasměje se. Doprovodím tě až k lesu. Dál už nepůjdu, ne — upejpavě já bych se bála. Půjdeš už?

Vojtěch. Hned — jenom — ještě mám cosi zařídit.

Julča. Ale nezdržíš se dlouho? Půjdu napřed, počkám na tebe v lukách.

Verunka vrací se z chalupy.

Julča. Ah, nevěsta! To se těšíš, Verunko! Už zítra! A mistr Jehlička, chichi! ten se naparuje, kozí bradou klepe — nu, gratuluji. K Vojtěchovi. Tedy na lukách budu čekat, přijď brzy. A kdyby se dalo do deště, schovám se v kapličce — víš?

Verunka k ní. Kam jdeš?

Julča přes rameno. Já? — Vojtěcha doprovodím, jde do města. — Co se tak na mne díváš? Mohu jít, s kým chci. K Vojtěchovi. Přijď brzy. Půjdu po pěšině okolo našeho žita, víš? Odběhne prozpěvujíc.

Verunka jde se džbánem ke studánce, k Vojtovi. Pojď, pomoz mi — chceš-li.

Vojtěch přistoupí a džbánek připevňuje na hák.

Verunka. Nech to! Rozbiješ ho zase. Nech!

Vojtěch. Odpusť mi, Verunko. Pošlu ti z města nový džbánek, pěkný.

Verunka. Ty? Nikam se ani nevypravíš! neodejdeš!

Vojtěch. Odejdu.

Verunka. Proč tedy tu lelkuješ, co? proč jsi už neodešel?

Nač ještě čekáš? Na Julču jsi čekal? Ostře. No, dočkal jsi se! Jdi si za ní! běž! Podívej se, ohlíží se, nestyda! Po pěšině okolo žita jde — čeká tam na tebe — nu, běž! nenech ji čekat!

Vojtěch zvolna. A já — čekal na ženicha, na mistra Jehličku.

Verunka úsměšně. Neznáš ho?

Vojta. Znám.

Verunka. Co na něm tedy budeš vidět?

Vojtěch zmaten. Já — já bych s ním chtěl pohovořit, nežli odejdu.

Verunka. Co? Co? Nač s ním máš hovořit? Na to bylo dříve času dost! Teď už je pozdě, můj milý! teď — teď už je konec. Zavzlykne, ale přemůže se. Teď jdi si za Julčou.

Vojtěch. Já jenom — já jenom — zoufale. Takhle bych ho chtěl v pěstích rozmačkat, krejčíka!

Verunka. Je to můj ženich!

Vojtěch. Právě proto! Je ti ho líto?

Verunka. Před časem, když k nám začal chodit, myslívala jsem si: ‚Jen počkej, ty hubený panici, Vojtěch čeká na zahradě — zajde ti brzo chuť k nám dolézat!‘ A když od nás večer odcházel, vždycky jsem honem běžela na půdu a vikýřem se dívala, co se bude s krejčíkem dít — ale nic! pořád nic! Ty jsi stál za plotem jako sloup a jenom jsi zatínal pěsti a skřípal zuby — a nic! Zamlčí se. Pak se prudce obrátí. A teď je pozdě — jdi raději! Pospěš si, Julča na tebe čeká —

Vojtěch. Máš pravdu, je pozdě. Odejdu.

Verunka trpce. A Julča čeká na mezi.

Vojtěch. Verunko, nikdo na světě nebude tě mít tolik rád, jako já — V dálce hudba — pomalu se blíží.

Verunka. A proč mi to povídáš teď?

Vojtěch sklopí hlavu. Já vím, je pozdě.

Verunka. Proč jsi mi to neřekl dříve? proč? proč? Čekala jsem na jediné slovo. Jak bych tě byla chytila okolo krku a byla bych tě umačkala samou láskou.

Vojtěch. Ty — Verunko?

Verunka vášnivě. Já! já! protože tě mám ráda! jenom tebe, nikoho jiného na světě. A kdyby mě byli bránili, řekla bych: Vojtíšku, jsem tvá! vezmi si mne! půjdu za tebou kraj světa! Zahřmí silně.

Havránek vyskočí. Pán Bůh s námi a zlé pryč! To uhodilo na blízku! Křižuje se.

Vojtěch jásavě. Verunko!

Verunka. Vezmi si mne!

Vojtěch. Vezmu, nikomu tě nedám! Vyzvedne ji v náručí. Nikomu! nikomu! má jsi! má!

Verunka. A tak dlouho jsem musila čekat, ty —! Obejme jej.

Vojtěch ubíhá s ní do zahrady, dvířka za sebou zavře. Má jsi! má! Odběhne v levo.

Havránek užaslý chce se rozběhnout za nimi, ale nohy pod ním klesají. Chce křičet, ale ztratil hlas, jenom rukama třepetá.

Havránková z chalupy.

Havránková. Verunko! Kde jsi zase? Už ti přinesli svatební šaty. Pojď honem! pojď!

Havránek chce jí povědět, co se stalo, ale hlas mu úplně selže, jen brada se třese.

Havránková. Co je ti, starý?

Havránek ukazuje za uprchlíky. Ve — Verunka —

Havránková. Co? co? co to znamená? Pochopí, rozkřikne se. Verunko! pro rány boží! Skočí k plotu, zalomcuje dvířky. Co se tu stalo? Dvířka jsou zavřena — Dupe. Verunko! sem pojď! hned!

Havránek koktaje. Vzal si ji — Verunku — vidíš —

Havránková přebíhá. A tohle já tak nenechám! Má dcera! Na úřad půjdu! Váže si pevněji sukni, rovná vlasy. Udýchána. Nenechám! před svatbou! co řeknou lidi!

Havránek chytá ji za sukni. Baruško! ona je po tobě!

Havránková. Pusť mne! Ne, nenechám!

Havránek. Řekla: mám tě ráda! Ukazuje. Tadyhle stála a řekla: Vojtíšku, vezmi si mne!

Havránková. Moje dcera! Já jí okážu —

Havránek. Co měl Vojtíšek dělat?

Havránková. Ach, Bože! jsou to děti teď! Před svatbou! Co řeknou lidé! Havránku! mně se hlava točí! Hudba se blíží. Ženich! ženich jde! Co mu řekneme? Ty jsi muž, Havránku, ty jsi mužská hlava — jdi mu naproti a řekni — nějak už mu to rozmluv, ženichovi. Řekni, že jsme si to rozmyslili, že mu chalupu nedáme připsat. Vida, pěkný ptáček! Chtěl by chalupu připsat.

Havránek dobrosrdečně. Vojtíšek se po chalupě ani nezeptal. Hudba zahráje docela blízko, za chalupou.

Havránková postrkujíc muže. Jdi! Jdi! pospěš — zkrátka to ženichovi řekni, že není ze svatby nic! Ať si dá zahrát doma. Odejde do chalupy.

Havránek. Ještě že se ženské domluvit dovedou! Drbaje se ve vlasech. Hm, jak to ženichovi řeknu? Tohle to je mrzutá věc. A muzika už je tady!

Děti běží s pravé strany. Juchej! svatba bude! Ženich už jde!

Havránek. A bouřka je nad hlavou. Pán Bůh s námi, to se zablesklo! Křižuje se. A hřmí! Nerozhodně udělá několik kroků, zarazí se, přešlapuje. Pak běží do dveří. Baruško! Baruško! pojď, řekni to ženichovi sama, ty se už dovedeš domluvit!

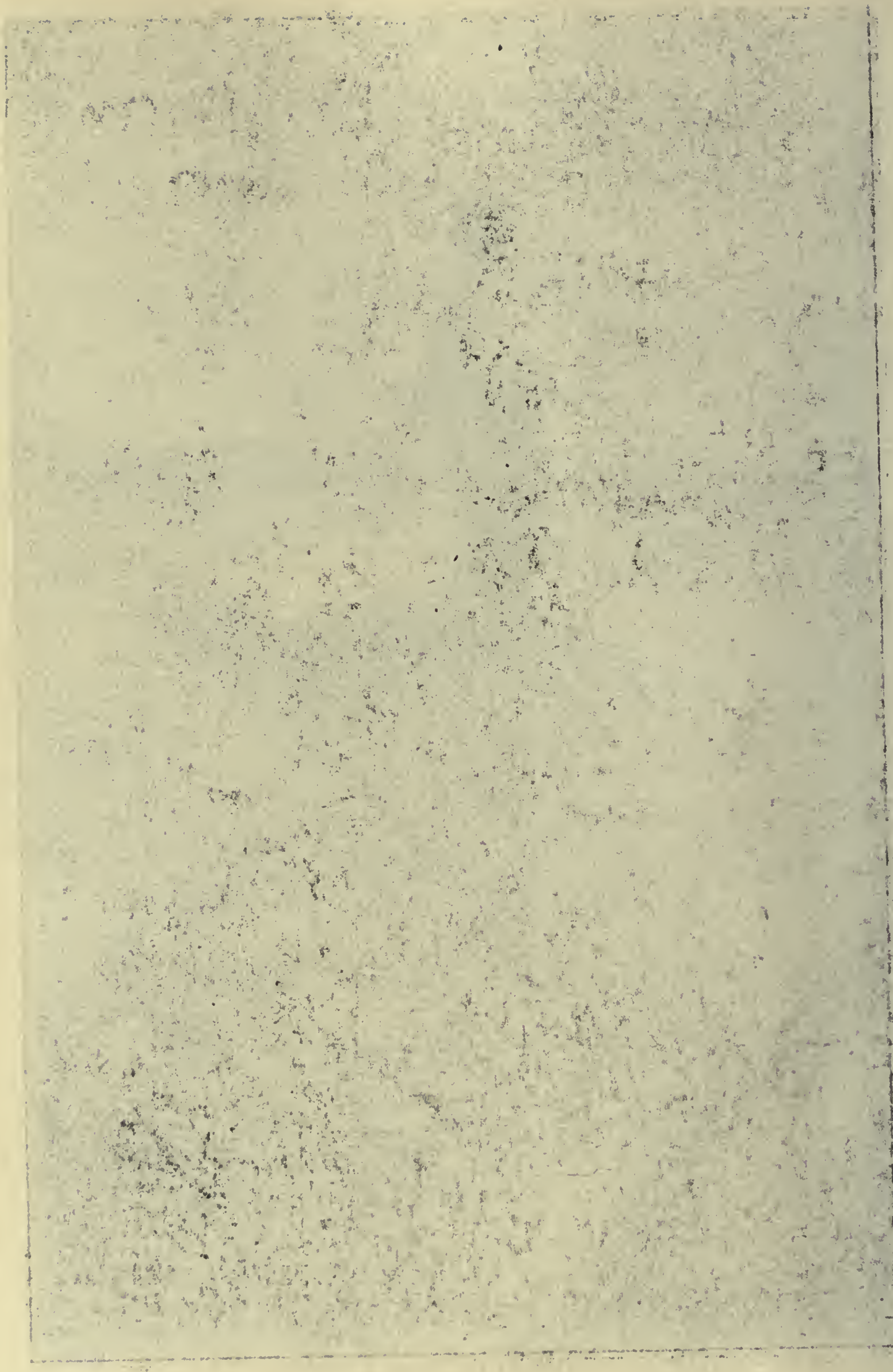
Opona.*)

---

*) Provozovací právo zadává spolek „Máj“ v Praze.

Pohled do kraje.

Počátek srbského povstání.

Vuk, IV., str. 130. Srbská národní píseň. Přeložil *Josef Holeček.*

Bože milý, divů nevídaných,
bože milý, věcí neslýchaných!

V zemi srbské všecko zakypělo,
všecko kvasilo a všecko vřelo,
zmítal sebou národ ve porobě,
jiného lid soudce žádal sobě.
Rádi tomu nejsou pohlaváři,
ani Turci, vyssavači staří,
ale rája sirotná je ráda,
velkých platů Turčín od ní žádá,
a jí nelze ani dávat platů,
ani snášet muk tureckých katů.
Rádi byli také duchovníci,
pravoslavní boží služebníci;
krev ze země srbské vyvírala,
znamení to ráji, aby vstala,
za kříž svatý krev svou prolévala,
aby každý svoje pomstil předky.

Svatí v nebi toho byli svědky,
oni prví s nebe nad oblaky
ráji dávali, co činit, znaky:
do svatého Jiří od Trifuna
každé noci v kole hraje luna,
aby Srbi chopili se zbraní,
avšak oni hnout se bojí dlaní.
Od svatého Jiří do jeseně
zardívá se nebe od červeně
rudých praporů, jež znamenají,
že nebesa káží povstat ráji;
Srbi však si povstat netroufají.
Třetí znamení sám svatý Sáva
s nebe Srbům ujařmeným dává:
prostřed zimy, když mu doba není,
vidět blesk a slyšet hromu hřmění,
od východu zatřásla se země,
aby srbské pozdvihlo se plémě;
Srbové se křížem křižovali,
ale povstati si netroufali.
Čtvrté znamení jim dali svatí:
z jara, na Trifuna, jenž noc krátí,
báni nebes novým sluncem zlatí,
trojí slunce ráno vyskočilo
a se třikrát v kole zatočilo.

Zří ten div i Turci v Bělehradě,
zří ho také v bělehradském hradě
sedm dahijí, to byli v řadě:
Aganli tam byl i Kučuk Ali,
i dva bratři, Fočičové mladí,
Mehmed-aga byl tam, i Mus-aga,
Mula Jusuf, veliký dahija,
Derviš-aga, městský profantmistr,
stoletý též byl tam starec Fočo.

Sestali se zpupní dahijové
ve bráně, jež Cařihradská slove,
drahé pláště o plece si točí,
trnou divem, slzy roní z očí:
„Allah kardaš! Divoucí aj dive!
Znamení nám, joldaš, nepříznivé!“

Skleněnou si mísu zhotovili,
z Dunaje ji vodou naplnili,
na Nebojšu kulu postavili,
hvězdy nebes v mísu polapili,
patřili, co ukáže jim voda,
jaké dary budoucnost jim podá.

Nad znamením, které v míse zhlédli,
dahijové užasli a zbledli,
ruka čakan jala, v mísu třeskla,
v střepy rozdrobila mísu ze skla.
Střepy dahijové s bílé kuly,
s bílé kuly do Dunaje vsuli,
ať tam rybám prorokují na dně,
znamení jim ukazují zrádně.

Dahijové smutně klopí hlavy,
ustaraní do velké jdou kávy.
Ve veliké kávě sedli spolu,
k jednomu všech sedm sedlo stolu,
starce Foču dali do záčelí,
po pás brada sněhem se mu bělí.

Jedním hlasem vzkřikli dahijové:
„Sem hodžové, Písma vědomcové,
vyložte nám z Písma Prorokova,
co budoucnost pro nás v skrytu chová.“

Hned učení muži, Písma znalí,
Písmo Prorokovo v ruce vzali,
hledali v něm, slzy prolévali,
takto slova Písma vykládali:
„Turci, bratři, co dí Koran, slyšte,
dobře sobě do paměti vpište:
Pět set tomu roků, znameními
nebe Srbům ohlásilo svými,
že jich carství na Kosovu zhyne
a jim vládnout žezlo bude jiné.
Splnilo se; my jsme zvítězili
a dva ďaurské cary zahubili:
Konstantina prostřed Cařihradu,
Lazaru pak hlavu jsme i vládu
nad Srbijí vzali na Kosovu;
Miloš pomstil hlavu Lazarovu,
Muratu zaň život odňal caru;
a než Murat duše vydech páru,
svolal k sobě vezíry i paše,
všecko k sobě svolal panstvo naše:
‚Turci bratři,‘ děl, ‚já život dávám,
dobyté vám carství odevzdávám.
Aby nikdy nebylo vám vzato,
co vám řeknu nyní, buď vám svato.
K ráji buďte laskavi a hodni,
ať nezvědí, že jsou nesvobodni.
Patnáct peněz z hlavy berte daně,
ano třeba třicet vrzte na ně,
neberte však pozemkové berně,
ani pokut, vydělaných perně.
Svaty buďte rájiny vám chrámy,
čest i zákon, jak to chcete sami.
Za smrt moji pomsty nežádejte,
za ni ráji odpuštění dejte,
Miloši i já dal odpuštění,
štěstí války jinaké již není.
Nikdo sedě carství nezbuduje,
na pohovce sobě pokuřuje.
Z domů v lesy ráju nevypuďte,
pečlivými o ni otci buďte,
laskavostí vabte ji a luďte,
milujte ji, spravedlivě suďte,
tak si dlouhé carství zbudujete;
ale takoví-li nebudete
a se ráju utlačovat jmete,
carství dobytého pozbudete.‘
Car nám umřel a my osiřeli,
závěti jsme jeho zapomněli:
ráji siré krutými jsme katy,
její chrám a čest nám nejsou svaty,
rája stená pod břemenem daní,
všecku bídu uvrhli jsme na ni,
bída, nouze, pokuty ji kruší,
a my na svou hřích svalili duši.
Nyní věcí pořádek se hatí:
dahijové, někdo carství ztratí!
Králů žádných není se vám báti,
neb království carství nevyvrátí.
Tak to bylo bohem stanoveno,
tak je světa řádem utvrzeno.
Zle však bude, až se rája sirá
vzepře poutu, jež jí ruce svírá!
Až se krumpáč a motyka zdvihne,
muka Turky po Medii stihne.
V Asii vám Malé ženy zpláčí,
rája slzy do očí jim vtlačí.
Sedm dahijí! to strast a bída,
kterou Koran Turkům předpovídá.
Střechy vaše budou popáleny,
hlavy vaše budou zuráženy.
Z krbů zhaslých tráva vzbují svěže,
pavouk otká minaretů věže,
s minaretů hodža nezahlásá:
Allah, Allah jen je světa spása!
Zpustne země, zpustnou vsi i města,

dlažba travou zaroste i cesta.
Na cestě, jak Turci jeli po ní,
kde podkova odepadla koni,
tráva bude z hřebů prorůstati;
cesty budou Turků litovati,
ale pozdě: Turků nikde není!
Takové je v Písmě našem čtení!"

Dahijové, když to uslyšeli,
do černé se země zahleděli;
hovořiti s knihou neumějí,
aniž mluvě odporovat její.
Starý Fočo bílé brady nitě
žlutým zubem hryže rozpačitě,
do sebe se hroutí zimomřivý,
mlčky sedí, diví se a diví,
syn však jeho, Mehmed-aga, hlavy
neníží a vzpurně hodžám praví:
„Dišer more, Písma vykladači,
vari odtud, co vám dvéře stačí!
Modlete se, bohu jak se ráčí,
pětkrát denně s minaretů pějte,
o nás však se, hlupci, nestarejte.
Dokud vládnem hradem Bělehradem,
rozum v hlavě, sílu v svalu mladém,
sami víme, kterak vládnout ráji
na hradě i pode hradem v kraji.
Králové-li meče neobnaží,
jak se rája na nás opováží?
Sedm nás, dvé každý máme sklepů,
v nich dukátů měkkých jako střepů.
My-li čtyři: tuhle Aganlija,
Kučuk Ali, Mula Jusuf i já
poklady své otevřeme zlaté,
žlutých peněz množství neobjaté,
po dlažbě-li zlato prosujeme,
nesčetné si vojsko zverbujeme,
na čtyři je rozdělíme stany,
na čtyři je povedeme strany,
sedmnácti kraji provedeme,
pohlaváry srbské posečeme,
pobijeme popy kazatele,
povraždíme lidu učitele,
necháme jen nedospělé děti,
zbudou hoši leda sedmiletí,
a z nich teprv rája bude pravá,
která hrdlo nám i statek dává.
Nežli zhubím kneza Palaliji
z Begaljice sela, lítou zmiji,
subaša jsem jeho já, on paša.
Nežli také zhubím kneza Jova
z nepatrné vísky, ze Vlandova,
subaša jsem jeho já, on paša.
Než Stanoje Glavaš ze Zeoka
pozná ve mně svého krvoloka,
subaša jsem jeho já, on paša.
Nežli zhubím v rozpoutaném hněvu
z hajduckého Levče Jakovleva Stevu,
subaša jsem jeho já, on paša.
Než na kneza padne na Jovana
z Krsnice má smrtonosná rána,
subaša jsem jeho já, on paša.
Než uvidím oba Čarapiče
zcíplé pod ranami mého biče —
od Avaly mohou přitrhnouti
a nás v Bělehradě uzamknouti —
subaša já, a z nich každý paša.
Než z Topoly Černý Jiří hrdé
duši pustí v mojí dlani tvrdé,
jenž se Turkům zpronevěřil bídně
a kupuje od císaře z Vídně
na nás pušky, střelivo a kusy,
z Moskovie volá na nás Rusy —
on je car, a subaša já pouhý.
Než Nikolu zhubím protopopa —
hrob se mu již v Ritopeku kopá —
subaša jsem jeho já, on paša.
Dokud Jiří Guzonja mi žije
v Železníku a brat Arsenije,
dokud moje nepoloží střela
protu Marka z Ostružnice sela,
subaša jsem, každý z nich mi paša.
Dokud oba z kůže neoderu
igumeny, Ruvima a Djeru,
kteříž oba kaluděři klatí
zlatem umí drobná psaní psáti,
o nás píší caru v Cařihradu,
tamo na nás kují černou zradu
a zde ráji udílejí radu:
subaše jsme jejich, oni paše.
Než Iliji v žebra vrazím dýku
Birčanínu, knezu z Medvědníku,
subaša jsem jeho já, on paša.
Ani dříve myška nebyl tichá,
od tří let v něm síla jest a pýcha.
Pěšky nejde, všude koňmo jede,

a kůň druhý na oprati vede.
Sedlu palcát o jablku visí,
kňár s kosmami kalpaku se mísí.
Jak mu Turek do knežiny vkročí,
hned se nad ním palcát jeho točí,
v žebra bije ho a láme kosti,
a když duše od těla se prostí,
ještě ze své nepouští ho ruky,
ale křičí svoje na hajduky:
„„Tam tu psinu vrzte, skvrnu lidí,
kde ji ani havran nevyslídí!““
Ilija-li rájinu daň nese,
pod zbraní jde, zem se pod ním třese,
pravice si na handžáru hraje
a dí, levou berni podávaje:
„„Mehmed-ago, rája tebe zdraví,
posílá ti tuhle berni z hlavy,
vzkazujíc, že nemá víc a nedá;
nevěříš-li, bude zle a běda!““
Vezmu daň, vždyť pokoj mi je milý;
počítám, on zraky po mně střílí:
„Mehmed-ago, snad bys nepočítal?
Já sám sčítal, když jsem pary smítal.“
A já sčítati se neodvážím,
na hosta se usmívati snažím,
nemoha se dočkati, že zmizí
a si zlato neodnese ryzí.
Subaša já jeho jsem, on paša.
Nežli zhubím kneza Grboviče
z úhledného sela Martišiče,
subaša já jeho jsem, on paša.
Nežli knezu z Brankoviny sela,
Alexovi, duši pustím z těla,
a než bude také po Jakovu,
po zchytralém bratru Alexovu,
subaša jsem, a z nich každý paša.
Když se císař utkal se sultánem,
na nás táhli s císařovým stanem,
plukovníky v jeho vojště byli,
kašketem si zlatým hlavy kryli;
tureckou nám zemi ohněm zžehli,
vsi i města popelem nám lehly;
když zas mír byl, oni nemeškali,
v Stambul šli a sultánu se vzdali;
sultánova milost nezná mezí,
oba bratry hned jmenoval knezy,
choval je jak zřítelnici očí;
ale oni u sultána sočí,
sultánu je zákon jejich slovo,
a nám zákon slovo sultánovo:
tak na jejich návod carem naším
uražena hlava sedmi paším.
Zhubím Stanka, kneza Tavnavského,
zhubím Lazu, kneza Mačvanského,
zhubím Míšu, kneza Pocerského:
subaša já, každý z nich je paša.
Melentiju neodpustím viny
z monastýra Rače pokraj Driny.
Putoval on ode Driny řeky
v Jerusalém, do křesťanské Mekky.
Přes siné když navracel se moře,
sultánu bil čelem ve pokoře,
pět set jemu dukátů dal žlutých,
do úlisných řečí zavinutých,
sultán věřil jeho klamu mamu
a dal ferman ku stavění chrámu,
aby sedm směl ho stavět roků;
ale prvého již leta v toku
chrám byl hotov, a on šesté leto
kuly staví kol svatyně této,
střelivo a děla v noci sváží
a je bdělou obstavuje stráží.
Vidíš, joldaš, co to v hlavě nosí!
Ale šavle má mu hlavu skosí!
Až nebude ani této psiny,
všecky zrubem srbské starešiny.
Co si rája sama bez nich počne?
Potom ráju naučíme skočné!“

Dahijové všichni vyskočili,
Mehmedagovi se poklonili:
„Nechať, joldaš, zhynou ďauři klatí!
Ty s tvou hlavou můžeš pašovati!
Za pašu si tebe vyvolíme,
tvé se vůli, joldaš, pokoříme.“

Ale starý Fočo radu dává:
„Ejhle, chlapce, ejhle, to je hlava!
Pašalík tu, a jen řeči vede!
Ale poslyš, synku Mehemede:
v bílou ruku vezmi stéblo slámy,
nad oheň ji přibliž, nad plam samý;
slamou, věz, se plamen neumoří,
ale ještě mohutněji vzhoří.
Bůh vám dal, vy za poklady svoje
můžete si silné najmout voje,
můžete nést zhoubu v srbské kraje,

ale již vám setba pomsty zraje!
Jednoho snad kneza přimámíte
lstí a slovem, a pak zahubíte;
čest zadána, jeden knez vám padne,
dva však prchnou od řeči vám zradné.
Padnou dva, a čtyry spasí nohy,
vypálí vám domy, spálí stohy.
Škoda vaše vždycky bude větší.
Slyšte rady zkušené a řeči:
bude, jakož v knihách pověděno,
carství naše bude proměněno!
Toho, synci, jsouce pamětlivi,
k ráji buďte vlídni, přívětivi,
daní siré ráji nezvyšujte,
v břemenech jí těžkých ulevujte,
nedřete ji, aniž pokutujte.
Smiřte si i lidu pohlaváry;
štědrou rukou rozdávejte dary:
jízdné koně knezům, kmetům tažné,
s popy buďte v dobré vůli snažné,
snad že při nich nějak obstojíme.
Že nám panství na mále jest, víme;
možno zlato semlít, v těsto zhnísti,
chléb upéci z něho a pak snísti?"

Mehmed-aga vece hlavou toče:
„Neslyšel jsem tebe, starý otče."
To řka, Mehmed na nohy se zvedá;
druzí následují Mehemeda.

Na hrad bělehradský děla dali,
za dukáty vojsko verbovali
velicí ti dahijové čtyři:
Aganlija a Kučuk Alija,
Mula Jusuf, Fočič Mehmed-aga.
Silné sobě vojsko postavili,
na čtyry je stany rozdělili,
otevřeli bělehradské brány,
v sedmnáct se rozptýlili krajů,
aby zpurnou pokárali ráju.

Prvý srbský knez, jejž obelstili,
Palalija byl; jej přivábili,
na Grocké ho bídně utratili.

Zahubili kneza zeockého
Stanoja, jenž do dvora je svého
na lesť vpustil, nenadav se zlého.

Čarapiče Marka obelstili,
obelstili, hlavu urazili.

Gagiče též Janka šavle sťala
ze Běloče, víska to je malá.

Zahubili kneza Teofana,
šíj přeťala šavelná mu rána.
Taktéž Petru, knezu resavskému,
i Matovi, knezu lipovskému,
muž byl švarný jako málokterý.
Zahubili život Hadži Djery
v moravickém chrámě u oltáře;
Ruvima pak na hrad vezli v káře —
život jeho odvát jako pleva.
Mehmed-aga přitrh' do Valjeva.
Grbovič jen dovtípil se, jiný
nepostačil prchnout do ciziny.
Alexa vzal Ilju Birčanína,
spolu předstoupili před Turčína.
Oběma jim aga ruce svázal,
oba Mehmed-aga vésti kázal,
na řeku vést kázal Kolubaru.
Vida Alexa, že svému zmaru
bez pomoci stojí ve tvář tváří:
„Mehmed-ago," řekl, „hospodáři,
daruj život mi a zažeň kata,
šedesáte váčků ti dám zlata."

„Marně, Alexo, své hlavy prosíš,
dlouho mi ji na ramenou nosíš.
Nepustím tě, a bysiť mi za to
ve sto váčcích ryzí dával zlato."

Váčků sto hned Ilja mu dává,
bude-li mu ponechána hlava.

Jemuž Fočič Mehmedaga vece:
„Nebuď blázen, nepropustím přece
vlka z jámy, hlavu dej mi s plece!"
Aga okem znamení dal katu,
kat vytasil šavli z pod kabátu —
Ilijina hlava leží v blátu.

Prostřed mostu Alexa si sedl,
takto volal, takovou řeč vedl:
„Čert hrom vezmi, jestli neudeří
do křesťana, který Turku věří!
Jakove, můj bratře po mateři,

neměj spolků s Turky falešnými,
kde se udá, změř své síly s nimi!“

Ještě hlavu, ještě oči zvedal,
ale kat už mluviti mu nedal:
ústa více ani nezahlesla,
hlava s ramen do prachu mu klesla.

Když Alexa s Iljou popraveni,
žárné slunce zatmělo se denní;
téhož dne to bylo na hodinu,
co se Ruvim vrátil země klínu.

Mehmed-aga s šavlí vytasenou
i kat jeho do města se ženou,
srbské hlavě neodpustí žádné,
jež, nešťastná, do cesty jim padne.

Na rynek se Mehmed-aga hrne;
lid ho vidí, prchá, hrůzou trne,
a hned je tu jako po vymření,
nikde živé duše srbské není.

Sám se toho Mehmed-aga lekl,
hned však na své zavolal a řekl:
„Sokolové moji, každý medle
dobrému seď koni pevně v sedle!
Do Topoly sela tryskem jeďte,
Černý Jiří tam, jej zhubit hleďte;
uteče-li, nebo dá se k lidu,
všecku potom uvidíte bídu!“

Dvanáct koní pyšně ostrojených,
dvanáct mužů dobře ozbrojených
rozjelo se v krkolomném trysku
na Topolu, nepatrnou vísku;
dvanáct jich a třináctý je hlavou,
Uzun to, muž nad agovou kávou.

Sobota je, večer před nedělí,
před jezdci, aj! Topola se bělí.
Zastavili, koně odsedlali,
ukryli se, v poli nocovali.
Nedělního rána dříve zory
Jiřího již obklopili dvory,
s dvojí strany udeřili na ně,
na té křičíce i oné straně:
„Vyjdi ven, o Jiří Petroviči!“
Třikráte tak volají a křičí.
Kdo lítého ošálit můž draka?
Zle-li tu, on vzletí na oblaka.
Kdo Jiřího najde nebdělého,
kdo i o půl noci ospalého?

Jiří vždycky vstává do úsvitu,
vstana, umyt se jde ke korytu,
pod širým se bohu modlí nebem,
číšku snídá slivovice s chlebem.
Tak i toho rána na dvůr vyšel,
křik pochopů Mehmedových slyšel.
Nevyšel on, ale žena mladá:
„Kdo to jest, a čeho si tu žádá?
Vy to, Turci? Netrestej vás, bože,
že nás v noci burcujete z lože!
Kde že Jiří? Právě vyšel z dvora,
země pod ním slehla se i hora.
Odešel si a mně nepověděl,
hned-li přijde, či za kolik neděl.“
Jiří slyšel to a na vše hleděl,
ze sklepa, kam pušku sobě schoval,
díval se a Turky odhadoval.
Číšku dopil, pušku nabil kulí,
nabitou ji chopil v tenké půli
a šel, brašnu nesa na ramenou,
olovem a prachem zásobenou,
prokradl se do obory svojí,
kde mu stádo letní dobu stojí.
Dvanáct pastýřů mu stádo braví
hlídá, Jiří budí je a praví:
„Pastýřové, bratři moji milí,
honem vzhůru, nemeškejte chvíli,
otevřete oboru a svině
pusťte, ať si jdou kam libo líně,
vy však, bratři, pilně poslouchejte,
ruče tenké pušky nabíjejte,
kam já povedu vás, brzo spějte!
Dá-li bůh a to-li se mi zdaří,
co jsem umyslil, vy mladí, staří,
šťastni budete, ctní, velemožní,
oděju vás, bratři, ještě do žní,
v plát oděju stříbrný a zlatý,
v hedbáví a samet, do tafaty.“

Pastýřové, jedva uslyšeli,
hned oboru sviním otevřeli,
nabili si pušky, podprášili,
kam je Jiří vedl, pospíšili.
Ku svému je Jiří vedl dvoru,

ukázal jim Turky za hovoru:
„Turků dvanáct, i vás dvanáct, bratři,
každé vaší pušce Turek patří,
a mně Uzun, agův vařič kávy;
až jej srazím do zelené trávy,
potom i vy každý po svém palte
vyhlídnutém, a jej s koně svalte."

To řka na zem pokládá se Jiří,
pušku k líci dává, chvilku míří,
spouští spoušť — a již se Uzun kácí,
bílý svět se mrtvým očím ztrácí.

Dvanáct druhých pušek zahoukalo,
šest jich šesti Turkům život vzalo,
uprchnouti bylo druhým šesti,
div je stačí koňské nohy nésti.

Po Topole vzkřikl Jiří Černý:
„Všichni ke mně, kdo jsi Srbín věrný!"

Neveliká četa Turky honí,
kam jí stopy ukazují koní.
Dohnali se do Sibnice sela,
tam se země po nich uzavřela.
Nezavřela! Schovali se v hánu
a se připravili na obranu.

Jiří volá: „Hola, Sibničané!"
a jich sto tu, zrak jim pomstou plane.

Pod hán Srbi oheň založili,
tři se Turci v ohni upálili
a tři vyskočili ze plamene
pod handžáry srbské napřažené.

Psaní drobná Černý napsal Jiří,
rozeslal je v strany srbské čtyři,
ve vše srbské rozeslal je kraje,
do měst i vsí, ráju vyzývaje:
„Vše subaše svoje poubijte,
ženy, děti do bezpečí skryjte!"

Stalo se, jak Černý Jiří radil,
každý svoje do bezpečí vsadil,
na subaši žhavou pomstu zchladil.
Když se s Turky Černý Jiří svadil,
všecko, co se Srbem nazývalo,
pozdvihlo se, šavlí opásalo
a za Černým Jiřím pospíchalo.

Sedmnácti prošli kraji všemi,
popálili, co jich bylo v zemi,
popálili hlídky, karauly,
popálili letohrádky, kuly,
poplenili městečka i sela,
muže, ženu srbská našla střela,
země nářkem tureckým se chvěla.
Vstala rája ze země jak tráva,
a jak vstala, byla země hlava.

Ode hradu k hradu běží Jiří,
všude postrach od něho se šíří.
„Hola, Turci!" volá na měšťany,
„pospíchejte otevříti brány!
Nechcete-li v šanc se vydat škodě,
žít-li chcete v míru na svobodě,
vydejte nám Turky vyssavače,
násilníky, ráje oděrače.
Rája vaše hrady zbudovala,
v základy jim pot krvavý dala,
avšak s to je zbořiti je za den,
a z vás odtud nevyvázne žáden!
Se sultánem-li se rozvadíme,
celé jeho carství rozvalíme,
ani sedm nesmíří nás králů;
kdo se poddá, nebude mít žalu!"

Tehdy Turci hořké slzy lili,
Černému tak Jiří hovořili:
„Jiří begu, moudrá Srbska hlavo,
junácké nám koleno, buď zdrávo!
Všecko ráji dáme, čeho žádá,
svědkem nám je Prorokova brada,
nezboří-li sultánových hradů,
aniž začne se sultánem svádu;
všechny dáme Turky vyssavače,
násilníky, ráje oděrače."

Turci brány hradů zotvírali,
násilníky ráji v ruce dali.

Milý bože, svatá Matko boží!
Rája vítá nahými je noži,
rozvádí a do hola je svlíká,
všecko dere s Turka násilníka,
co on vydřel z mozolné jí dlaně.
Byla je to podívaná na ně,
jak je Srbi hnali polem — dolem
každý měl jen duši v těle holém
Plášťů neměli ni anterijí,
dolem, čižem, ani zemenijí,
leda čapku, jež se v noci nosí:

jako prsty byli nazí, bosí.
A Srbi jen palicemi na ně:
„Heja, brate, kde jsou naše daně?“

Prostřed pole Jiří šavli tasí
a žne Turky jako zralé klasy.
Potom Jiří v bílé hrady vchází.
Kdo se brání, smrti ve chřtán hází,
kdo se vzdává, tomu milost dává,
kdo se křestí, ať mu dědí štěstí.

Když pak Jiří Srbsko opanoval,
když je svatým křížem pokřižoval
a pod svoje orlí křídlo schoval,
od Vidína, až kde teče Drina,
od Kosova k stěnám Negotína,
nade Drinu postavil se vodu
a jí pravil, řece beze brodu:
„Drino, vodo, mezi ušlechtilá,
Srbsko jsi a Bosnu rozdělila!
Ale doba, bohdá, nedaleko,
kdy nebudeš naší mezí, řeko!“

Veltruský zámek.

Adolf Wenig:

Z veltruského parku.

II.

Slavnost střelby ku ptáku . . .

Od časného rána živo v zámku veltruském. Krásný srpnový den se rozzářil, slunce opírá se o světlé zdi zámecké a záhy už zalévá volná prostranství žhavým teplem. V chodbách před hostinskými pokoji a na schodech od kuchyně pobíhá služebnictvo, rychle a tiše vykonávajíc rozkazy panstva. Z kuchyně zní cinkot nádobí, ze dvorku za zámkem přidušené klepání šatstva, a zámecké hodiny do toho pomalu odbíjejí čtvrt za čtvrtí. Je na spěch. Společné snídaní určeno na 8. hodinu ve velkém sále. Tam také vyvěšen je „Schützencirkular“ a určen bude losem pořádek střelců.

Zatím u přístavu před zámkem blízko virginského topola chystají flotillu. Všechny lodi jsou ozdobeny guirlandami a festony z listí a květů. Na lodích pro panstvo prostřen na zemi tuhý červený koberec a sedadla potažena suknem. Stožárů ani sloupků držících plachtovou střechu dnes na lodích není; jede se tentokráte déle a dlužno podjížděti pod lávkami a můstky, z nichž jen jeden je zvedací. Zámecký písař stojí u břehu a prohlíží zkoumavým okem scházející se „matrosy“. V písemné instrukci ku dnešní slavnosti vydané připomenuto výslovně, aby „všichni v čistých střevících a punčochách se objevili“. Také sbor hudebníků se dostavil a zaujal místo na pramici.

Na zámku odbíjí devátá. Ve velké „salatrině“ schází se zatím zvolna panstvo od snídaní a ubírá se nyní k lodím. Za chvíli už celá flotilla se hnula a jede k louce, kde vztyčeno je bidlo s ptákem.

Když panstvo k louce dojíždělo, trubači a tympanisté, u louky postavení, intrádu zahráli třikrát. Potom hudba na lodi se ozvala a za její zvuků vystupovalo panstvo po dřevěných schodech od kanálu na louku. Pramice s hudbou přistála u druhého břehu. Panstvo došlo k loubí zřízenému u místa, odkud se střílelo, a tam zaujalo svá místa. Lid opodál směl přihlížeti střelbě. U zábradlí stálo sedm revírníků a adjunktů i hraběcí tělesný myslivec a nabíjeli. Budiž zde zatím uvedeno znění zmíněného střeleckého cirkuláře, vydaného u příležitosti této slavnostní střelby a sepsaného pro informaci i pro pobavení účastníků střelby. Cirkulář ten napsán jest na velkém archu kreslícího papíru. Vyobrazením bíle a zeleně pruhovaného bidla s ptákem rozdělen je ve dvě poloviny. Bidlo sevřeno bylo podle vyobrazení tohoto dole v podstavci tak, aby mohlo býti bez obtíží sehnuto k zemi. U paty bidla vyobrazeny jsou tympany a trubka, jimiž prováděny fanfáry při dobré ráně, a zvonečky, jichž zněním chybné rány byly označovány. V levé polovině archu opsán je cirkulář z roku předešlého 1794. Zní:

Jelikož zalíbilo se nejmilejšímu Pánu našemu v nedostatku jiné ušlechtilé zvěře pernaté dáti zítra ráno vztyčiti dva orly dřevěné na určeném k tomu bidle, vydána jest od nejvyššího gubernia střeleckého následující zpráva k vědomosti všem, kdož hodlají odvážiti se svrchu zmíněné dva krále ptactva ze vzdálenosti neméně než 15 sáhů kulovnicí znatelně pošramotiti:

1. Aby všemu zdání stranickosti se předešlo, určen bude pořádek střelců losem; tah proveden bude již při snídaní, aby těm, jimžto osud v obzvláštní přízni prvních ran popřál, celá hodina ještě zbývala k okoušení radosti takového vyznamenání.

2. Nižádné ruce však cesta k osudí dříve volna nebude, dokavad si ji neotevře nepatrným poplatkem 20 krejcarů.

3. Ceny teprve až u slavnostní střelnice zdarma ukázány budou těm, kteří by je rádi dostali, a těm, kteří je pro zásluhu jistě dostanou. Jest naděje, že moudrým tímto zařízením žádostivost pp. pánů střelců obzvláštním způsobem ještě v posledním okamžiku bude roznícena v plamen, kterýžto, spojí-li se s plamenem pušky a bude-li řádný směr jemu dán, dojista že nemine se s pravým cílem.

4. Jest samozřejmo, že s těmi, kdož k tomuto umění potřebné obratnosti postrádají, kteří však nicméně ani očekávajícím je známým pokořením odstrašiti se nedají, jinak potom bude jednáno než se střelci dobrými. Komu tedy na cti záleží, přijmiž toto na vědomí, jinak připočti sobě sám následky přáním jeho neodpovídající.

5. Klesání nohou, chvění rukou, náhlá změna barvy v obličeji etc. etc., což již roku předešlého u některých bylo pozorováno, považuje se jako předzvěst neobratného výkonu střeleckého.

6. Každému, kdokoli by v posledním okamžiku ještě takové symptomy na sobě pozoroval, dovoleno jest pušku zavčas odložiti; kdyby však přece s úzkostí ránu vypálil, budiž pak odměna jeho jemu i ostatním varovným příkladem.

Dáno těm, kdož to věděti mají, v hlavním a residenčním zámku Veltrusích, 29. srpna 1794.

(L. S.) Josef Sträusel m. p.
Johann Papierl m. p.

Ad mandatum Excell. Com. proprium.
(Z vlastního nařízení hraběcího.)

V pravé polovině uveden dodatek, obšírnější však než nařízení vlastní. Tam se uvádí následující:

„Tímto končil se loňský cirkulář, protože další předpisy za zbytečné byly považovány, ježto již všichni pp. střelci ve veltruském hlavním stanu potřebnými instrukcemi byli opatřeni. Jelikož však letos stalo se, že vysocectěný náš sbor střelecký několika nově získanými členy nově rozhojněn jest, jakož i známo není, zda ti, kdož na dovolené odtud vzdáleni dleli, ještě in statu quo se vynacházejí, v jakém nás opustili; tedy ku bližší vědomosti těm některým, co by s sebou přinésti měli, připojuje se v následujících punktech, kterými jim dlužno se říditi, nechtějí-li býti odmrštěni: Mají tedy míti s sebou:

1. Očí umělých k nasazení či navěšení, kolik jen chtějí; přirozené nejméně jedno, kteréžto však vší možnou ostrostí a jasností u vidění ozbrojeno býti musí. Jest radno za příčinou dosažení jistoty o nabytí svrchu zmíněných dvou vlastností, použíti dříve zrak sílících prostředků, kteréžto náš medikus gratis rozdíleti bude. Dlužno také dle moudrého předpisu téhož medika vystříhati se čtení, psaní, ba i pozorování vzdálenějších předmětů, dlužno navštěvovati jen místa slunci málo přístupná, a jak jen možno, čas ztráviti v tichém uvažování se zavřenýma očima o důležitém předmětě, střelbě totiž. Těm, kterýmž taková moc nad nástroji zraku od přirozenosti není dána, budou tu, libo-li jim, pokoje vykázány, zařízené po způsobu camery obscury.

2. Obě ruce, z nichž na levé nebo na pravé, podle toho, jak kdo zvyklý střílet, dva až tři prsty chyběti mohou, aniž by proto majitel v počet invalidů zařaděn byl. Budiž tu jako dobrá rada uvedeno, aby každý všeho, co třesení způsobuje, jako jedu se varoval. Také označil svrchu zmíněný pan doktor, dotazován jsa po protiléku, jako jisté a bezpečné arcanum malou zdrželivost, která v jiném nezáleží, nežli ve zřeknutí se požívání kávy, vína, piva, jakož i všech dobře připravených pokrmů, návaly způsobujících. K této zajisté nepatrné oběti odhodlá se každý tím ochotněji, an navrhovatel předchází již sám dobrým příkladem, aby na údech svých účinky své rady zdárně pozorovati mohl.

3. Pár vysokých bot, které z důležitých příčin pevně mají přiléhati k noze a hezky nahoru býti vytaženy, nejen aby tímto stejným zevnějším znakem vnitřní jednota a svornost pp. střelců jasně byla naznačena, nýbrž i hlavně proto, že by snad trochu prudším vanutím větru volné holeně bot uvedeny byly v pohyb, jehož příčina by na účet střelcův špatně mohla býti vykládána.

4. Protože roku předešlého ještě dlouho po rozdílení cen nebylo jednotného mínění o nejlepší ráně, bylo tehda konečně k odstranění sporu rozhodnuto, aby orel truhláři-chirurgovi k anatomování předán byl, kterýžto chirurgus dvě místa, jež za nejnebezpečnější pro život orlův považoval, malými kroužky musil označiti. Páni střelci nechť se tedy pro rozhodnutí to svorností a poddaností právě tak dobře opatří, jako třemi předcházejícími punkty.

5. Těm, kdož při tomto rozhodování o nejlepší ráně nebudou směti se zúčastniti, dostane se v odznak pokojného chování po listu papíru, kde zlatá zrna moudrosti, jako: h o d i e m i h i, c r a s t i b i, dnes mně, zítra tobě, nebo: q u o d d i f f e r t u r, n o n a u f f e r t u r, čistě napsána budou. Aby o veškerou zábavu oloupeni nebyli, smějí, mezitím co kollegové jejich pozorováním obdržených cen zaměstnáni budou; zmíněné naději vzbuzující výroky co nejpříznivěji sobě vykládati. Dostavtež se tedy ke střelbě se slušnou zásobou trpělivosti.

6. Zbrojnice zdejší za čest sobě pokládá, opatřiti všecky pp. střelce kulemi, olovem, prachem i puškami. Nebudou míti tedy ve příčině toho jiné starosti, nežli si jako praví znalci těmito bezplatnými prostředky řádně posloužiti. Co těch se týče, kteří ještě houževnatě se zastávají ran „zpátečních“, odkazujeme je tuto pro nedostatek místa na nový střelecký slovník, kde u synonym „rána chybná“ nebo „mince neberná“ další k svému upokojení dojista najdou.

Dáno v roce světa křesťanského 1795 ve třetí, t. č. jediné a nerozdělené kompanii střelecké.“

Zábava panstva. Rány bouchaly, dřevěný orel se zachvíval. Po každých čtyřech ranách pták s bidla byl spuštěn, „obrist-schützenmeister“ prozkoumal, byl-li pták zasažen, a poznamenal rány. Po ukončení střelby dřevěný pták předložen byl dámám k prohlédnutí, střelčí mistr spočítal a srovnal výsledky střelby a šťastným střelcům hned na místě uděleny byly ceny. Ti, kdož sice obratností ve střelbě se vyznamenali, ale zvláštního štěstí neměli, aspoň čestnými odznaky byli poděleni.

Potom následoval návrat k zámku. Panstvo jelo koňmo a v povozech, prázdné lodi dovezeny byly zpět do přístavu.

* * *

Jsme-li u louky „na bidle“, nemáme daleko k místu, kde u břehu druhého ramene kanálu bují zajímavá rostlina, botanická zvláštnost veltruského parku. Je to brasilská „rudbekie“, dřípatá slunečnicovitá rostlina. V době zakládání parku byla tu sázena pro okrasu, a půda zdejší i podnebí tak jí přišly vhod, že tu zdivočela a tvoří nyní na místě vrchu zmíněném veliké skupiny bujných trsů. Dosahuje výšky dospělého člověka, kvete v srpnu a sličné hvězdicovité květy její, pěkně sytě žlutých plátků, seskupených kolem tmavohnědého středu, odrážejí se ostře od tmavé zeleni dřípatých listů.

* * *

Od louky „na bidle“ dojdeme brzičko do velké aleje lipové, a překročivše cestu lipami vroubenou, obejdeme na druhé straně trojúhelníkovou louku. Dáme se cestou podle starého kanálu, v létě zcela vyschlého, až přijdeme k místu, kde vede přes kanál úzká dřevěná lávka. Po té dostaneme se do porostliny, ve které ponechány byly tu a tam staré stromy. Stezka přivede nás hnedle na louku, za kterou na zvýšeném břehu stojí podélné stavení „čínská bažant-

Lipová alej.

nice“. Schválně volí váš průvodce tuto cestu, abyste přišli na místo, odkud poněkud bizzarní tato stavba nejlépe se vyjímá. K celkovému pohledu nemálo přispívá veliká borovice, tvořící černými křivolakými větvemi a hustými chomáči dlouhého jehličí případnou a zajímavou pravou kulissu k prospektu „čínské bažantnice“.

Kamenné toto stavení je podlouhlé, přízemní, s malým přístavkem v zadu. Střecha v předu podepřena je 18 volně stojícími dřevěnými sloupy, jejichž hlavice ozdobeny jsou groteskními hlavami papouščími ze dřeva řezanými. Oválná okna vyplněna jsou barevnými skly. Mansardová střecha je šindelem kryta, vršek její ozdoben je plechovou silhouettou velkého orla s rozpjatýma křídloma. V levé části stavení je pokojík s kamennou dlažbou, který podobně jako vnější stěny stavení vymalován byl po způsobu chinoiserií XVIII. věku. Patrně byl i v podobném stylu zařízen. Do pokojíku toho, který má podlahu dlaždicovou, vedou dveře s pravé strany stavení. Pravou větší prostoru „bažantnice“ vyplňuje místnost, kde byly klece dřevěných koster motouzem vypletených — pro bažanty.

Stavba „bažantnice“ připomíná se v r. 1792, kdy hrabě Chotek zmiňuje se o ní v listě svém, datovaném ve Vídni 25. září t. r. Není spokojen s vysokou mzdou dělníků. Z této a jiných takových zmínek vidíme, že pán veltruský, ač bohat, ač hodně stavěl a park svůj obrovským nákladem zveleboval, přec byl hospodářem opatrným. Ne snad, že by byl nepřál dělníkům a svému lidu. Víme bezpečně, že poddaným páně Chotkovým dobře se dařilo, že jim pán jejich byl také pravým otcem. Ale na opatrnost hospodářskou nezapomínal nikdy. Ze zmíněného listu dovídáme se dále, že plechového orla na střechu dělal pražský klempíř Josef Müchel, k tomu ještě čtyři ozdoby plechové ku předu střechy a čtyři lucerny (neznámo, kde zavěšené). To vše měl malíř Dubora (Tuvora?) v Praze na Perštejně olejovou barvou pestře natřít. Toho roku (1795) měla býti bažantnice omítnuta jen uvnitř, zvenčí až příštím jarem, aby zdi řádně vyschly, „protože přední strana ‚in fresco‘ bude malována“. Papoušci hlavy, („Fratzenköpfe“) 22 menších à 2 fl., 2 větší à 4 fl. objednal hrabě u sochaře Pracnera (?) na Novém městě ve Spálené ulici, ale nařizuje ještě smlouvat s Pracnerem[1]. Také tyto hlavy má svrchu zmíněný malíř pestře omalovat. Pracner má také vrátit vypůjčené mědirytiny, podle kterých patrně řezal zmíněné „Fratzenköpfe“. Šindelová střecha bažantnice měla být zatím „nagruntována“ olejovou barvou, z jara pak pestře omalována. (Každý šindel střídavě jinou barvou). Plechové lucerny měly býti pestrými skly ze zásoby veltruské opatřeny. O bažantnici činí se zmínka ještě v listě ze dne 6. března 1809, kdy vyjadřuje hrabě Chotek úžas nad tím, že na sítě bažantí spotřebováno bylo 5 centnýřů motouzu. To se zdá hraběti přece trochu mnoho! V r. 1799 nařízeno, aby motouz napuštěn byl dehtem, patrně aby byl trvanlivější.

Bažantů i jiného ptactva chováno bylo ve Veltrusích značné množství. Hrabě ptactvem, darem a koupí získaným, rozmnožoval veltruskou „menažerii“ velmi horlivě. Tak dle zápisů poslána byla 1792 do Veltrus z Vídně z obzvláštní laskavosti císařovy ředitelem schönbrunnské menažerie zásilka ptactva obsahující 2 kohouty a 4 slepice indických bílých bažantů, dále 2 páry egyptských hus, a po 2 párech hollandských a pižmových kachen. Téhož roku v dubnu opět z Vídně vejce: 11 kusů od bílých slepic chocholatých, 2 od slepic „česaných“, 9 od slepic kadeřavých, 6 od hollandských, 4 od hollandských černých s bílou chocholkou atd. V máji t. r. z Krumlova přišli 2 kohouti a 3 slepice bažantů zlatých, 2 kohouti a 4 slepice bažantů stříbrných, 2 houseři a 2 husy přímořské[2], 1 kačer a 4 kachny pižmové. Z Vídně ještě téhož roku 6 stříbrných bažantů, 3 turecké husy, 4 kachny turecké a 4 pižmové. V říjnu téhož roku zásilka z Uher přes Vídeň: 22 kusy různých druhů volavek a jeřábů, 9 kachen, 9 černých sluk, labutě, čápi, divoké husy atd. Tato menažerie obo-

[1] Nepochybně míněn zde sochař Petr Prachner († 1807), otec Václava Prachnera, předního českého plastika doby empirové. Pozn. red.

[2] V záznamu i v seznamech psáno „Ostergans“, míněna patrně husa berneška (Bernicia torquata).

hacena byla v r. 1794 pelikánem, pro kterého zřízena zvláštní ohrada na kanále. Téhož roku přibyly ještě 3 mladé labutě z Warnsdorfu.

V „čínské bažantnici“ chováni byli jen bažanti vzácných druhů, zlatí a stříbrní, a perličky; v r. 1795 bylo tam sumou 57 bažantů a 2 perličky. Ostatní ptactvo chováno bylo v létě na „kanále“, v zimě vykázán jim byl ptačí dvůr při samé vesnici Veltrusích zřízený; každý druh měl zvláštní svoji komůrku. R. 1811 činí se zmínka o zřízení

Čínská bažantnice.

kuřího dvora poblíž zahradníkova obydlí při zámku. Péče o ptactvo byla dojista vzorná; vydány byly zvláštní instrukce pro chov a krmení ptactva, zdělané dle dožádaných zpráv z míst, odkud ptactvo do Veltrus přišlo. Zajímavo je, že hrabě vyslovuje v jedné zprávě své přání, aby některým kachnám odvykali maso a zvykali je na oves a ječmen; jde prý to také a je to lacinější. V bažantnici dařilo se patrně dobře zvláště stříbrným bažantům; chov těchto stal se předmětem obchodu. V r. 1797 prodávali ve Veltrusích stříbrné bažanty kus po 2 dukátech.

„Menažerie“ veltruská udržela se jen v první polovici XIX. věku; znenáhla řídla a řídla. R. 1850 prodána byla poslední labuť. Dnes ze všeho ptactva jedině obyčejní bažanti zbyli ve veltruském parku; hnízdí v porostu za „čínskou bažantnicí“, a dáme-li se stezičkou za stavením zmíněným směrem k velikému „Karlovu dubu“, zvedne se před námi často rachotivým letem a s pronikavým křikem těžký bažant, aby zapadl nedaleko do porostu.

III.

Blízko „Karlova dubu“ ukryta je mezi stromy malá loučka, po jedné straně břízami vroubená, na jejímž okraji stojí socha „genia válečné slávy“. Na zděném podstavci sedí genius z pískovce v antickém odění válečném; v jedné ruce drží přílbu, v druhé míval troubu nebo pochodeň. Tento odznak jeho původně ovšem též kamenný, nahrazen byl později dřevěným a byl tak stylisován, že nebylo možno určiti, co to vlastně je. Nyní i dřevěnou troubu či pochodeň odstranili, aby nezmizela docela a schovali ji v zámecké chodbě.

Lid domácí má pro sochu poněkud nápadné pojmenování. Říkají tam „u mamlasa“. Zdá se, že to zkomoleno ze jména „Mars“, s nímž někdy ztotožňovali genia válečné slávy; aspoň v jednom z inventářů zámeckých psáno je „Marsstatue“.

Socha není příliš stará. R. 1830 přivezli ji z Prahy do Veltrus a teprve r. 1836 postavili ji u Karlova dubu. A tam sedí genius válečné slávy opuštěn, houština kolem něho zarůstá víc a více, z návštěvníků parku málokdo k němu zajde, vedeť k němu jen skrytá stezička. Jen bažanti, zajíci a lesní králíci jsou jeho hosty, a ptáci, kteří houpají se na větvích okolních stromů. Všecka sláva polní tráva. Jednou z jara přišel jsem k pomníku a v helmici geniově spatřil jsem hnízdo drozdí, z něhož trčel tenký zobák ptáka, sedícího na vajíčkách. Obraz míru . . .

*

Od „genia válečné slávy“ dojdeme pěšinkou na širokou, travou zarostlou cestu, která vede k hájovně „na Vosouši“. Hájovna stojí blízko velké lipové aleje. Podle čar a letopočtů, na přední zdi hájovny naznačených, můžeme souditi, jak často byl park zatopen vodou. Tato hájovna vystavěna byla r. 1788, a také v ní zřízen byl pokojík pro panstvo, jak dnes ještě podle stropní kartuše můžeme pozorovati. Blízko hájovny „na Vosouši“ bývalo též místo ku slavnostem. Nedaleko za hájovnou končí lipová alej a cesta vroubena je ovocným stromovím. Dojdeme po ní ke kamennému mostu, který vede přes kanál. Na pravé opěrní zdi mostu leží mohutná pískovcová sfinx, obličejem obrácená k cestě, která je prodloužením aleje od zámku přímo k severu vedoucí. Sejdeme-li na pravo k vyschlému korytu „mlýnského“ kanálu, kde dnes jen po povodni a deštích drží se voda, spatříme, že oblouk mostní dekorován je šikmými zdmi podpěrnými, dvěma sloupy s egyptskými listovými hlavicemi a plastickým vlysem z podobného listoví. Tvoří to vše jakési napodobení egyptského portálu chrámového, nad kterým spočívá sfinx. Je to originelní dekorace mostního oblouku. Přes tento vede cesta od štěpnice kolmo na cestu, která je prodloužením hlavní aleje. V bezprostřední blízkosti mostu na návrší stojí zajímavá stavba „e g y p t s k ý k a b i n e t s j e s k y n í“. Je to skalní stavba, klenoucí se nad zmíněným kanálem. Vejdeme-li hořejším vchodem, ocitneme se v ne-

velké prostoře s kamenným stolem, připomínající na nějaké hradní vězení. Tato místnost ovšem vyhlížela jinak. Jak starý inventář uvádí, byl to „kabinet egyptskými malbami dekorovaný, shora osvětlovaný, parketovaný, se stropem rákosovaným, stojící na umělé skále.“ Z „kabinetu“ vedou kamenné schody uvnitř „skály“ dolů ke kanálu, kde pod kamennou klenbou zřízeno nábřeží, patrně ku pohodlnému přistání lodí a pramic. Se stavbou klenutého podzemního kanálu a zřizováním

Most se sfingou u egyptského kabinetu.

umělé skály započato r. 1816, „egyptský kabinet“ dokončen r. 1819. Následujícího pak r. 1820 postavena sfinx na mostě.

* * *

Od mostu se sfingou přijdeme k ovocné aleji, prodloužení to hlavní aleje. Stojí tam malá sušírna na ovoce. Na levo mezi stromy opodál směrem k vltavské hrázi vidíme „h o l l a n d s k ý d o m e k z a h r a d n i c k ý“. Nevyniká ničím zvláštním tato stavba, která je příbytkem zahradnického pomocníka. Jen projdeme-li průjezdem na dvůr, za nímž rozkládá se ovocná školka, spatříme v západní polovině stavení „letní pokoj“, místnost do dvora otevřenou, opatřenou dvojkřídlovými vraty. V síni této, zřízené při obydlí zahradníkově r. 1788, jejíž podlaha je z oblázkové mosaiky, panstvo svačívalo. Na dvoře „zahradnického domku“ stojí starý, lískový strom (ořech chomáčový) rozměrů takových, že možno soudit, že tu stojí od založení parku.

Také stará „salisburie“ a akácie u tohoto domku stojící patří k nejzajímavějším stromům veltruského parku.

*

Na pravo od zmíněné sušírny spatřujeme nedaleko „červený mlýn“, pojmenovaný tak pro červenavý nátěr zdí. Byl stavěn v letech devadesátých XVIII. věku, zároveň s „chrámem přátelství“ a „čínskou bažantnicí“. Hlavní stavení jeho je po tehdejším vkusu „goticky“ dekorováno. Gotika tato vypadá ovšem hodně naivně. V západním rohu hlavního stavení zřízen byl nad prvním poschodím kabinet, který také uvnitř byl štukou „goticky“ vyzdoben a patrně i zařízen jakýmsi gotickým nábytkem. V jednom ze svých nařízení pro r. 1793 poroučí hrabě, aby se začalo se stavbou mlýna u Všestud a žádá kopii plánu, aby mohl „ustanoviti vnější formu a ozdobu budovy“. Zmiňuje se o této stavbě v listě svém v r. 1793, nařizuje, aby s dělníky vyjednána byla práce na akkord, při denní mzdě prý se příliš loudají. V „červeném mlýně“, který teď nepatří již k majetku chotkovskému, dávno už se nemele, stavba je ve stavu velmi chatrném.

*

Od „červeného mlýna“ na západ za pár minut dojdeme lesnatou částí parku k pavillonu či „templu“ Marie Terezie. Tento pavillon stojí uprostřed t. zv. „ouvalu“. Pojmenování „ouval“ sluší pokládati za obměnu slova „ovál“, jímž naznačena podoba místa toho. „Ovál“, také „cirkus“ řečený, zřízen byl v r. 1797 tím, že kolem pozemku, jenž měl pravidelnou podobu ellipsy, a z něhož odstraněny všecky stromy a keře, zřízena byla hráz, která pak r. 1808 posázena byla kaštany. Téhož roku zavedeno pojmenování „Maria-Teresiaplatz“. Pavillon projektován byl již r. 1799, ku stavbě jeho přikročeno teprve r. 1811, dokončen pak za dvě leta, r. 1813. Stavba stála 2272 zl. R. 1836 byl pavillon restaurován. Pavillon čtvercového půdorysu je z kamene, v antických formách vyvedený; rohové pilíře, kanellovanými sloupy na vysokých podstavcích doplněné, podpírají čtyři oblouky. Vstup do pavillonu je z oblouku západního a východního po čtyřech kamenných stupních, v oblouku severním a jižním zřízeny jsou kamenné ballustrady. Vlys architravu je jednoduše vyzdoben, střecha kopulovitá kryta je plechem. Uvnitř pavillonu uprostřed stojí sloupovitý pomníček, na němž znáti, že tam zasazeny byly kdysi dva nevelíké ellipsovité medailony. Nejkrásnějším u pavillonu tohoto bylo však jeho okolí; bylo, tu musíme si uvědomiti smutné faktum, že park pozvolna propadá zkáze. Nejen jeho stavby, ale i přírodní krásy. Staré stromy hynou a vymírají; v době asi desíti let, ve které pisatel této stati stopuje s historií parku také nynější jeho osudy, co tu krásných stromů zhynulo! Řada starých dubů zmizela, u zámku větrem zlomen, zahynul krásný, již stoletý jerlín (Sophora japonica), při kanále blízko egyptského pavillonu nádherná černá jedle kanadská, v aleji od zámku na sever vedoucí rok za rokem rozmnožují se mezery, — mladé stromky tam na místo starých vysazené dlouho porostou,

než vyplní zející prázdnotu, — zkáza, osud všeho pozemského, také nad parkem vládne. A nejbolestnější je mi rozhled z pavillonu Marie Terezie. Pamatuji první nádherný dojem, když jsem před desíti lety v květnu tam přišel. Ellipsovité prostranství, v pole proměněné, tvořilo zelený koberec, v jehož středu zvedá se žlutavý pavillon, kolkolem však jako jednolitá zeď stály staré kaštany vysokých rozložitých korun. Bílé svíčky jejich květů právě rozvitých zářily jasně na zelené

Pavillon Marie Terezie v „Ovále".

stěně, nad níž klenul se jasně modrý strop usměvavé jarní oblohy. Z kaštanových stromů, které tvořily imposantní tu stěnu, dnes už celá řada schází; dojem prostranství uzavřeného zelenou zdí je pokažen. Zkáza pokračuje . . .

Na hrázi za obvodem „oválu" právě proti západnímu oblouku pavillonu je vyschlá kamenná studna s lavičkou. R. 1831 připomíná se jakási „pyramida u studny při oválu". Bližších zpráv není.

*

Vracíme-li se od pavillonu Marie Terezie kolem červeného mlýna hlavní alejí k zámku, možno nám učinit ještě odbočku k „Laudonově pavillonu". Nevejdeme proto do vrat zámeckých, ale zahneme před nimi v pravo, obejdeme tak panský dvůr a přijdeme brzy do nedlouhé lipové aleje, která vede nás ke hrázi. Po této dojdeme pak až k místu,

kde v hrázi zapuštěno bylo stavidlo, uzavírající hořejší konec kanálu veltruského. Kanál byl tu hluboký, jak možno ještě dnes pozorovati. Stěny stavidla byly kamenné, nahoře v oblouk sklenuty, a nad stavidlem vybudován byl pavillon pojmenovaný po slavném vojevůdci rakouském XVIII. století. Malý ten „salon“ či „kabinet“ nebo „lusthaus“ ve slohu antikisujícím vystavěn byl r. 1797. Plány k němu poslal hrabě už v březnu r. 1792 z Vídně do Veltrus zároveň s podrobným popsáním, jakých materialií má býti při stavbě užito: strop měl býti štukový, podlaha z dubových a javorových parket, krytba z měděného tenčího plechu. Stojí za zmínku, že cent tohoto plechu měděného stál v c. k. prodejně 45 zl. 10 kr., kteráž cena byla určena patentem. Krytba měděná však provedena nebyla, nebo snad později nahrazena krytbou z plechu železného, kteráž uvedena je v inventáři. Pavillon „Laudonův“ má obdélníkový půdorys a dva vchody s obou stran od cesty po hrázi vedoucí, portály jejich zdobeny jsou sloupy a frontony a vede k nim po šesti kamenných stupních; na ostatních dvou stranách jsou velká „benátská“ okna, taktéž sloupy zdobená. Vnitřek pavillonu je dnes už velmi sešlý. Oblouk stavidla byl před několika lety zazděn; kanál je v těchto místech nadobro vyschlý. Jenom v některých částech jeho udržuje se ještě dnes voda. Možnost zatopení parku povodní je nynější regulací Vltavy skoro vyloučena.

*

Část parku při zámku udržována je do dnes i po stránce zahradnické a tvoří t. zv. „zámecký okres“. V něm od zámku na stranu jihozápadní poblíž kuchyňské zahrady stojí „ovčínek“, dřevěné staveníčko s doškovou střechou, s podstřeškem o čtyřech dřevěných sloupech. Starý inventář uvádí tuto chaloupku jako „zahradní domek na způsob eremitáže“. Blízko něho stávala budova, sloužívší společenské hře, zvané „passspiel“ nebo „trucco di terra“[1]. Bylo to stavení 9 sáhů dlouhé, tři sáhy široké a 1 sáh vysoké, se všech stran otevřené; střecha, na 8 dubových sloupech spočívající, byla z lepenky. Podlaha byla z upěchované hlíny na způsob mlatu upravena, kolem do kola orámovaná prkny 9 palců vysoko. Při jednom konci hříště byla zeď asi sáh dlouhá a 3 stopy vysoká, na vnitřní straně mramorovými plotnami vyložená. Zmíněná hra pěstována byla ve veltruském parku již od samých jeho počátků. R. 1788 koupeno nářadí k němu z Teplic za 26 zl. 30 kr. A ještě r. 1847 připomíná se nové zřízení hříště.

*

Jiné, dnes už neexistující stavení bylo „Bujuk-dere“. Na cestě od „Charlottina mostu“ (při němž stojí cihlová kaplička sv. Karla) na východ podél „kanálu“ přijdeme k nevelické ellipsovité loučce, kde do dnes říkají „v Bujukdere“. Místo to bylo původně ostrůvkem, který obklíčen byl ramenem vltavským a později kanálem. Říkali mu „ostrov

[1] Jakýsi druh hry kuželkové.

Korsika“, dojista ne ku poctě velkého Korsikána; vždyť už v roce 1788, kdy Napoleon ještě ani nevstoupil na dějiště světové, zřízen na „Korsice“ „turecký kiosk“ a obdržel jméno „Bujukdere“. Zároveň zařízen tam byl převoz na laně. Ostrůvek sám upraven byl v zahradu, uprostřed níž stál otevřený pavillon elliptické základny na 12 sloupech se střechou šindelovou. Mezi sloupy bylo laťkové zábradlí, podlaha byla prkenná, uvnitř lavice. Do pavillonu vedly dva vchody, ke kaž-

Veltruský zámek. Pohled od městečka.

dému vchodu byly tři stupně kamenné. Bližší popis tohoto pavillonu, jemuž se říkalo také „turecký“ nebo „červený kabinet“, schází; jen dle zpráv pamětníků a dle soupisu nábytku v parku je jisto, že byl jaksi „turecky“ zařízen. „Tabouretty“, z „Bujukdere“, z tvrdého dřeva v podivném jakémsi „tureckém“ stylu zhotovené, ještě dnes zachovány jsou v parku. Má je hajný u hájovny blízko jeskyně. Také lavice tam někde stojí příbuzné formy s těmito taburetty. R. 1800 také bassin s vodovodem v zahradě byl zřízen. Levé rameno u tohoto ostrůvku bylo někdy v polovině XIX. století zasypáno a zahrada v „Bujukdere“ proměněna v louku. Při východní špičce této louky roste jediný v parku veltruském mně známý exemplář dubu vrbolistého (Quercus salicifolia). Při cestě pak kolem Bujukdere vedoucí stojí pěkně vzrostlý ořech chomáčový na místě, kde až do r. 1837 stál mohutný předchůdce jeho téhož rodu. Byl to dojista z nejstarších stromů parku; již r. 1790 připomíná se, že bylo zřízeno kolem něho loubí, zajisté už tehdáž měl rozměry úctyhodné.

*

Tak jako pavillony ve veltruském parku většinou pojmenovány byly dle určitých osob, také všecky ostatní význačnější objekty parku měly pojmenování dle křestných jmen příslušníků hraběcího rodu nebo hostí, kteří prodlévali kdy na zámku. Namnoze byla tato jména na dřevěných tabulkách napsána, jak svědčí ještě nápis připevněný na stromě při cestě k jeskyni. Je tam na bílé tabulce černým písmem označeno „Olga-Sitz", ale sedátko už zmizelo. Jiné takové jméno zachovalo se v ústním podání. Říkají dodnes „Karlův dub" velikánu, blíže něhož stojí shora vzpomenutý pomník genia válečné slávy.

Zajímavá listina vztahující se ku pojmenování objektů v parku veltruském zachovala se v archivu. Tu její znění v překladu:

„Ku vědomí a známosti každému, zvláště tomu, komu na tom záleží, etc.: jelikož jest nejen užitečno, prospěšno a účelno stanoviti a publikovati určitý zákon, nýbrž i nutno, aby se zabránilo všemu nedorozumění, jakož i k důkladné znalosti všech oněch práv, kteráž ty osoby nerušeně a bez překážek vykonávati oprávněny jsou, jimž tohoto běžícího roku 1810 jednotlivé objekty ostrova chotkovského v léno byly dány (tím, že jejich respektive milým, vzácným a ctěným jmenem byly nazvány), ať už jsou to křoviny, louky, mosty, sedátka atd. (a to bez porušení práv fideikomissu, k němuž ostrov přináleží); tím tedy stanoví se nepřekročitelné předpisy pro osoby svrchu zmíněné, jakož i pro všechny ostatní domácí a cizí, kteří v tato místa vkročí, a vyhlašuje se následující:

1. Mají býti, počínajíc 1. srpnem 1818, všechny tak pojmenované objekty nazývány a označovány tím určeným jmenem vždy a od každého, ať kterékoli víry, stavu, zaměstnání, stáří a pohlaví by on byl; v případě, že by kdo tak neučinil, má ten, jehož jméno objekt nese, při každém takovém přečinu ovšem ne snad podle pouhého domnění či dosvědčení, nýbrž podle všech patřičných soudních formulí právně dokázaném, od vinníka, ať už se tento provinil nevědomky (čehož se po publikování této listiny sotva možno domnívati) nebo z vědomého a zlomyslného zanedbání, požadovati pokutu peněžitou sedmdesát rýnských feniků, a to krom zaplacení soudních útrat, z kteréž sumy ovšem devět desetin do vrchnostenského důchodu zdejšího v uznání právní ochrany hotově má býti odvedeno.

2. Dovoleno jest tomu, dle něhož místo nějaké pojmenováno jest, na territoriu tom myslivost vykonávati (vyjímaje jedině bažanty, koroptve, křepelky, perličky, zpěvné ptactvo, pak zvířectvo v menažerii chované a pěstěné, jakož i zajíce a zvěř daňčí) na vší zvěři vysoké a nízké. Jsou to tedy ze zvěře vysoké: dravé ptactvo, vrabci, vlaštovky, netopýři etc., z nízké: ropuchy, krtci, krysy, myši, křečkové, tchoři a zkrátka veškera ostatní svrchu nevyjmutá zvěř, která běhá, leze, lítá nebo skáče.

3. Vykazuje se každému svobodné užívání místa, jméno jeho nesoucího. Aby však pojem slov „svobodné užívání" jasně vymezen byl, tímto se vyhlašuje, že nejen jemu nebo jí dovoleno jest na territorium to vstoupiti a tam dle vůle se procházeti (ovšem jen po

řádných cestách a chodnících) a na sedátkách tam umístěných si sedati, nýbrž že totéž každému poctivému a řádnému obyvateli nebo návštěvníku může a respektive má dovoliti.

4. Dále, že ten, jehož jméno nese některá část lesa, může a smí (ovšem s předchozím výslovným svolením příslušného úřadu) ku kácení podle pravidel lesního hospodářství uspořádanému určovati křoví s podmínkou, aby takové kácení ani radost procházejících se, ani umělé zahradnické uspořádání parku, ani myslivost nerušilo. Při tom se jemu nebo jí osobní spotřeba parátek a zápalek ze skáceného dříví vykazuje.

5. Že ten či ta, dle nichž louka některá pojmenována jest, osobně mohou a smějí říditi kosení louky a mají právo přivlastniti si nažaté trávy plnou zástěru.

6. Jakož i že ve všech vodách ne víc, než 50 sáhů od příslušného territoria či objektu vzdálených, dovoleno provozovati rybolov udicí a smyčkou, s výjimkou zlatých rybek, a že chycené ryby, raky a žáby může on či ona sám snísti či jinak upotřebiti.

7. Konečně také (ovšem vždy teprve, když předložené nárysy a návrhy schváleny a povoleny byly) v okršku tom veškeré okrašlování, ať by záleželo ve vystavění budov z mramoru, porfyru, žuly, či z cedrového nebo jiného dřeva, nebo ve vysázení cizokrajných květin a vzácných rostlin, na své útraty provésti smí."

K těmto odstavcům, parodujícím úspěšně šroubovaný sloh a malichernost všelijakých těch výnosů vrchnostenských kanceláří, připojen jest seznam jmen, kterých se již před výnosem tím užívalo; jsou to: Luisina louka, Ferdinandův mostek, Karlův dub a Herrmannova poustevna. K tomu uvedena jsou nová pojmenování, která v den vydání listiny slavnostně proklamována byla: Tereziina louka, Sidoniina louka, Žofiin mostek, Žofiino sedátko, Karlův porost, Vilémův porost, Jindřichův porost. Listina tuto uvedená datována je „ob der Chotekischen Insel, sonst Wostrow genannt" — v den sv. Pantaleona, (27. července 1818).

*

Laviček, sedadel, stolků a podobného nábytku bylo hojně po parku veltruském rozestaveno. Pod stromy, po návrších, u pavillonů, při cestách i v houštinách, všude upravena místa k odpočinku. Kolik zbylo z těch laviček, na prstech bys spočítal. Chceš-li odpočinouti, nejlíp, když někde na volném prostranství položíš se na znak a pozoruješ vysoko nad korunami starých stromů modrou báň nebes a „oblaka, která jdou", která letí tam do nekonečnosti, kam letí také rok za rokem, kam odlétly krásné časy veltruského parku -- —

Benevolencí hraběcího majitele přístupen jest park každému. Proto také má tak málo laviček. Starý hajný vyprávěl mi o neznámých pachatelích, kteří nemohouce jinak škoditi nábytku tomu, lámali dřevěné i železné jeho části a házeli to do strouhy. Což divu, že majitele přešla chuť obnovovati tento inventář. V dobách slávy parku byl vstup omezen. Návštěvy parku byly upraveny zvláštním řádem,

vydaným v r. 1796. Jeho obsah byl asi takovýto: 1. Každý slušný člověk smí do parku, oznámí-li jméno v kanceláři, kde mu bude vydán lístek. (Pozn. Kancelář byla tehdy bezpochyby u vchodu do parku od Veltrus. Vchod tento byl patrně poněkud dále na východ, než je dnešní brána, vystavěná r. 1846 v přímé linii prodloužení hlavní osy zámku). 2. Jen hlavními vchody je přístup a jen těm, kdo se v kanceláři ohlásili. 3. Jména cizinců zapisují se do žurnálu. 4. Nikdo, ani domácí nesmí voditi psa po parku ani kouřiti. 5. V kanceláři možno se též o průvodčího hlásiti. 6. Bez průvodčího nesmí vůbec nikdo do Bujukdere, k čínské bažantnici, k templu, do zahrad atd. 7. Kavalíři a dámy mohou se dáti vozit po kanále buď na malém člunu nebo na pramici určené pro hudbu. 8. Dlužno se varovati poškozování zvěře, budov, nábytku, květin atd. 9. Jakmile se setmí, nutno procházky skončiti.

*

Také my skončíme dnes svoji procházku starým parkem, jehož půvabu snadno podléhá ten, kdo dovede křísiti v mysli obrazy staré nádhery, života plného jasu a kouzla, který vládl na venkovském šlechtickém sídle v letech ku konci XVIII. a na začátku XIX. století. Scenerie pro tyto výjevy, třeba měla dekorace hodně zašlé, přec ještě je plna půvabů a krás. Dodati příběhům a scénám, plným křehké gracie zašlých let, určitějších rysů, bylo snahou toho, kdož tyto drobné poznámky vyvažoval ze zažloutlých papírů archivu veltruského.

Oscar Wilde:

Sfinx.

(MDCCCXCIV.)

Přel. z angl. *Ant. Klášterský.*

Ve stmělém koutě pokoje
dél, v paměti než svojí mám,
Sfinx mlčící a krásná tam
mě střeží za chmur závoje.

Tam leží klidně, žádný ruch,
se nepohnouc, se nezachvíc,
měsíců stříbra nedbá nic,
a nic jí sluncí vírný kruh.

Nach stíhá šeď, a luny svit
svůj příliv má a odliv zas,
leč ona tu, když noci čas,
a s úsvitem ji nezřím jít.

Den stíhá Den, stár Nocí tém,
a stále divná kočka ta
na čínské tkáni rozpjata,
hedvábných očí zlatý lem.

Na tkáni číhá jen a tkví,
a na hrdle jí, žluť a hněď,
hedvábné srsti cuká změť
neb k špičatým se uším chví.

Pojď, dvořane, jenž's ustrnul,
tak ospalý, tak prazvláštní,
pojď sem, ty tvore groteskní,
půl zvířete a ženy půl!

Pojď, milá sfingo lenivá,
a v klíně slož mi hlavu v snech,
a šíji svou mě hladit nech,
jak rys skvrnitá kůže tvá!

Ať žlutých drápů zahnutých
se tknu, tě chopím za ocas,
jenž krouží, Aeskulapův plaz,
kol sametových pracek tvých.

*

Máš tisíc věků v paměti,
a já zřel sotva dvacet jar
za podzimkový pestrý cár
svou zeleň házet se snětí.

Hieroglyfy ty umíš číst,
ten obelisků velkých hlas,
ty Baziliškу viděla's
a Hippogrify též, jsem jist.

Rci, zřela's, Isis bohyně
když k Osirisu poklekla;
jak Egypťance roztekla
se vzácná perla ve víně,

a s vínem vypila skvost ten,
v líčené úctě kloníc leb,

když prokonsul — ten její škleb! —
táh nasolenou rybu ven?

Zda Cypřanky jsi zřela kdys
Adona líbat, který zchlad,
za Amenalkem bohem snad
šla's v jeho Helliopolis?

Mluvila's s Thotem, slechlas znít
pláč Iin s rohem luny? Zdaž
ty malované krále znáš,
již spí pod klínem Pyramid?

*

Hedvábný, tmavý zrak je tvůj
jak poduška, kam klesám rád,
jej zvedni, tři se kol mých pat
a paměti mi vypravuj!

Pěj o Marji, jak Děcko v klín
si tisknouc, jela krajinou,
a jaks je vedla pustinou,
jak spali skryti ve tvůj stín.

Pěj, jak, co večer vonný dých,
na břehu ležíc tenkráte,
Caesara loďky ze zlaté
jsi Antinoa slechla smích.

jak pilas proud, svůj ztišit žár,
jak zrak ti horký, lačný zel
na tělo hocha, sloni běl,
a rty — granátných jablek čár.

O bludišti pěj píseň svou,
kde dvojtvarného býka stáj,
o noci, kdy jsi lezla v taj
přes dlažbu chrámu žulovou,

když přes purpurný korridor
vlál rudý Ibis, děsný skřek,
a hrůzné rosy ron když tek
ze stenajících Mandragor,

a velký tupý krokodil
v bassinu lil svých slzí kal,
od uší svých si skvosty rval
a potácel se nazpět v Nil.

A jak ti klnul kněží hlas,
když spár tvůj jejich hada chyť
a lezlas pryč, jej usmrtit,
kde palem list se hrůzou třás!

*

Kdo miloval tě? Kdo se vlík,
rci, prachem v touze za tebou?
Kdo byl tvé slasti nádobou,
kdo byl tvůj denní souložník?

Zda obrovitý lezl Mlok
za tebou na tvé písčiny,
zda Gryphon, z kovu slabiny,
v zdupaném loži měl svůj skok?

Zda obrovský hroch k tobě tíh
mhou nemotorně? Vášní tak
zda zlatých šupin mnohý drak
se zmítal, když šlas kolem nich?

Jaká z lycijských hrobů zdiv
Chimaera děsná k písčinám
šla, hrůzné hlavy, hrůzný plam,
ti v lůně zplodit nový div?

*

Či cudný, tajný byl tvůj host,
a Nereidku jako plen
jsi z ambrových si nesla pěn,
hruď, jakby křišťál ze skal rost?

Či k Sidoňanu pěnou vod
jsi hnědému šla volati
po časech, jež se nevrátí,
kdy Leviathan žil, Behemot?

Či za večerních lezlas dob
do sluje, v kaktus ztracené,
kde trup ze smůly hlazené,
tvůj černý čekal Ethiop?

Neb když plynuly na večír
v šeď Nilských rovin lodice
a kolem střechy božnice
se vznášel, kmital netopýr,

jsi kradla se přes suchopár,
přes pleso plovouc, pílila
a vklouzla v klenbu — změnila
si Pyramidy v lupanar,

kde malovaných mrtvých dav
ze sarkofagů vstával všech?

Či vlákán tvůj byl na pelech,
ze sloně rohy, Tragelaph?

Bůh much, jež Židy trýznily,
ten, jenž se vínem omývá?
Či Pasht, jenž místo očí dva
měl zelenavé beryly?

Či Tyrský bůh cíl tvojich tuch,
jenž mlád, holoubků Astarty
víc miloval? Či v lásce rty
tvé Assyrský snad líbal bůh,

jenž nad supí leb křídel dvé
svých jako mastek průsvitných,
kde nach a stříbro plálo, zdvih
a proužky na nich kovové?

Či Apise snad jal tvůj čár,
že s vozu svého k tobě slét,
před nohy tvé, ten sladký květ,
ten medojasný nenuphar?

*

Jak usmíváš se v taji svém?
Z nich nikdo tedy? Ne, již vím,
byl Ammon velký druhem tvým,
on ležel s tebou nad Nilem.

Když viděli jej přicházet,
tu říční oři říčeli,
neb galbanum, nard voněly
jim s něho vstříc a thymu květ.

Kol břehu řeky táh, jak plout
bys plachet stříbrných zřel loď,
přes vody, krásou oděn, choť
tvůj k tobě tíh, a klesal proud.

Přes písečnou spěl pouště pláň,
až dol stih, kde jsi ležela,
a dne kdy zář se zaskvěla,
prs hladila ti jeho dlaň.

Jej líbalas vždy plameněj,
v moc rohatý ten bůh ti pad,
na trůně smělas za ním stát,
tys tajným jmenem zvala jej.

Tys hrůzyplných věšteb um
v sluch šeptala mu, příští los,
jej s krví býků, s krví koz
učilas hrozným zázrakům.

Tvým souložníkem Ammon byl!
A s archaickým úsměvem
růst, klesat zřelas vášeň v něm!
Kouřící byl vám lůžkem Nil!

*

Olejem svítě, roztažen
jak v půldne stan kruh jeho brv,
bleď před ním měsíc, jasný prv,
zář s jeho údů bral si den.

Stop devět dlouhý jeho vlas
a drahokam jak žlutý plál,
jejž z Kurdistanu nosí v dál
v svém šatě kupci, skrytý jas.

Na víně pěnou jeho tvář,
když z hroznů mok se vytlačí,
a moře pojmout nestačí
tu krásně modrou očí zář.

Jak mléko jeho hrdla běl,
a modrých žilek vtkán tam pruh,
jak by svit rosy v perly ztuh,
se vlajný jeho hedváb skvěl.

*

Na porfýru a perlách stál,
zrak zavadit moh sotva oň,
neb na prsou, jež jako sloň,
mu moře smaragd čárný plál,

kam mystický, jejž norec kýs
z vln černých vynes na přídu
a v rodnou svoji Kolchidu
jej čarodějce odvez kdys.

Před lodí jeho zlatou klus
spěl korybantů nahých, spjat
rév věnci, klekal slonů řad,
by houpavě táh jeho vůz.

Řad Nubijčanů černých stan
odnášel jeho v nosítkách,
když po žulové cestě táh,
v per pavích kyvu s obou stran.

Nosili kupci steatit
mu ze Sidonu v lodích svých,

číš nejprostší, již ke rtu zdvih,
byl vybroušený chrysolit.

Nosili kupci cedrové
mu skřínky zdobné, šat mu nes
květ Memfických, a výskli v ples,
když zváni k němu králové.

Na tisíc kněží v prachu šeď
leb tisklo před ním v den i noc,
na tisíc lamp své záře moc
v dům lilo Ammonův — a teď

zmij s háďaty, plaz líný, syt
s balvanu leze k balvanům,
neb v troskách leží celý dům,
sklán růžný mramor, monolit.

Jen divý osel, šakal jen
u hnijících jde lehnout vrat,
satyři diví družky chvat
zvou v sál, jenž rozryt, rozvalen.

Op s modrou tváří, Horus vhoup
se na pilíř a stálý kvik,
tam na hlavici sedí, fík
co peristylu trhá sloup.

*

Bůh rozmetán je sem a tam:
Hluboko v písku stajenou,
žulovou, marně sevřenou
pěst jeho obří zřel jsem sám.

Když pouští negři, kříž a kříž,
jdou statní, šály z hedbáví,
před krkem v hrůze zastaví,
jejž nemůž opnout nikdo již.

A mnohý vousáč Beduin
šlář sejme s pruhy žlutými,
by toho zřel sval olbřímí,
jenž tvůj byl, Sfingo, paladin.

Jdi, shledej zlomky z bařin zas,
je rosou večer omývej
a z kousků si zas urob jej,
miláčka, jejž ti zkazil čas!

Jdi, hledej zlomky, údy, hruď
a kousky jejich sestavuj,
až souložník zas vstane tvůj!
V kameni mrtvém vášeň vzbuď!

Sluch těš mu hymny Syrie,
rád měl tvé tělo — nuž, ať dlaň
tvá lije nard mu na vlas, v tkáň
mu měkkou údy zavije.

Kol hlavy mince jemu věš,
rty zbarvi, vezmi rudý plod,
tkej nach těm vpadlým bokům vhod
a nach pro nahá bedra též!

*

Pryč do Egypta! Žádný strach!
Jen jediný Bůh zabit byl,
jen jediný Bůh dovolil,
by kopím bok mu zranil vrah.

Tví milci živi! Jako kdys
u brány tam stoloktové,
pro skráň tvou lilje v ruce své,
s psí tváří sedí Anubis.

Bez víček oči, Memnon zas
na trůně pátrá z porfýru
za jitra kraje po šíru,
a volá tě, slyš, jeho hlas!

A zlomený roh, Nilus dlí
v svém lůžku kalných černých vod
a nechce lít tvůj po příchod
své vlny v seschlé obilí.

Tví milci živi! Ze zdáli
tvůj poznají hlas, vstanou hned
a pospíší tvůj zlíbat ret
a třesknou ve své cymbály.

Nuž, spusť svou loď! Žeň oře v chvat,
jež připneš k vozu z ebenu!
Zpět k Nilu tvému pro změnu!
Však jsi-li chora, syta snad

mrtvého božství, stopuj lva
jak měď zbarvenou na nivu,
jej stihni, chytni za hřívu,
ať on je zase láska tvá.

S ním sedni sobě v traviny,
pak bílý zub mu zatkni v šíj,

a když mřít bude, v své se bij
jak hlazený kov slabiny.

A za druha si tigra vem,
jenž žíhanou má černí hněď,
a ve triumfu na něm jeď
až do Theb brány obloukem.

A v žertech lásky s ním si hrej,
a řvát-li bude, mručet choť,
jej jaspisovým spárem zkroť
a z achatu zdrť prsem jej!

*

Proč váháš? Jdi! Mně potřebí
tě není, syt jsem mravů tvých,
syt pohledů tvých ztrnulých
a ospalé tvé veleby.

Tvým dechem hrůzným rozchvěje
se v mojí lampě světla plam,
a děs! na čele cítívám
jen noci, smrti krůpěje.

Tvůj zrak je roven měsíci,
jenž fantasticky v tůň jde plát,
tvůj jazyk nachový je had,
v tón fantastický tančící . . .

Tvůj tep otravných písní dech,
tvé černé hrdlo díra je,
jíž vžehne plam, když zaplaje
na Saracenských čalounech.

Pryč! Sírojasných prchá hvězd
již dav do brány Západní.
Pryč! pozdě bude, kdy se dní,
do stříbrných jich vozů lézt.

Hle, úsvit již plá rozechvěn
kol šedých věží zlatých hran,
déšť v démantový padá lán
a v slzách koupá bledý den.

Ký Pekla běs, když královnu
zřel máky zpitou, ven se krad
a nečist, hrubý, z hadů šat,
tě poslal sem v mou pracovnu?

*

Ký tmavým noci závojem
nezpěvný, němý, hříšný duch
se plíže, zhlíd mé svíčky pruh,
a zaklepav, tě vyzval sem?

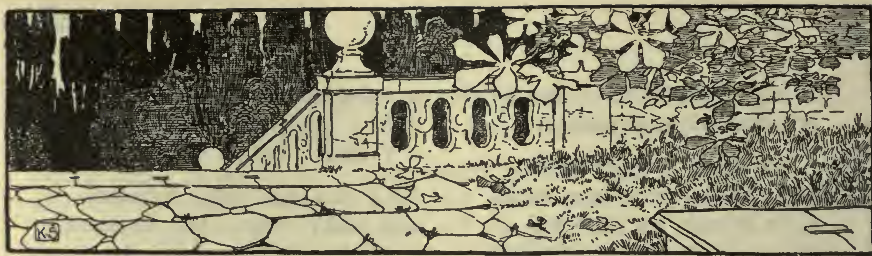
Což jiní nejsou prokleti,
víc nežli já, svou leprosou?
S Albanou Pharphar suché jsou,
že sem jdeš žízeň zhášeti?

Pryč! tajemství ty hrůzné, pryč,
ty hnusné zvíře, odtud již,
pud zvířat ve mně probouzíš,
být nechci, čím tvůj dělá chtíč!

Ty měníš v stud, co věřil jsem,
ty smyslné jen budíš sny,
a Atys, krví zbrocený
nůž, lepším mne byl člověkem.

Ó, klamná Sfingo! Tam, kde Styx
jde třtinou, Charon starý už
mne s veslem v ruce čeká. Nuž,
jdi dřív, a mně nech krucifix,

kde Bledý pní, tvář zmučenou,
mdlým zrakem střeha celý svět,
lká pro mroucích všech duší květ
a každou duši ztracenou!

Frans Erens:

Konference.

Fragment z románu „Het Dorp". Z hollandštiny přeložil *J. Sychra.*

Schaesheuvelský farář seděl a četl svůj breviř. Jeho malá, lesklá, šedá očka pobíhala rychle podél řádek, pohyboval rty a modlil se hlasitě, třísně chvílemi slinami knihu, kterou pak rukávem pečlivě otřel, když list obracel.

Hospodyně, hubená, dlouhá, asi čtyřicetiletá žena, vstoupila do pokoje: „Kdy přijdou páni, pane faráři?"

„V deset hodin, Aninko!" A to byl kyselý obličej, zlobilať se, že dnes má býti konference zase u jejího pána. Šla do kuchyně a počala připravovati k obědu zeleninu. Když chtěla postaviti hrnek na kulatý otvor plotny, vypadl jí z rukou, a zelenina na kamennou dlažbu. Shrábla ji rukama, podržela ji chvíli na hliněné misce pod pumpou a postavila ji na oheň. „Vždycky se musí státi něco ošklivého," bručela si pro sebe. Zazněl zvonek. „Již jsou tu všichni, a ještě není půl desáté! Ti mají dnes nějak na spěch!" A šourala se ke dveřím.

„Dobrý den, Aninko, jak se daří, milé dítě?"

„Ó, dobře, pane kaplane," a velká, tlustá, černá postava kaplanova vstoupila dovnitř; utřel si s čela červeným šátkem pot, pravě: „Kde pak je pan farář?"

„Modlí se ještě breviř," řekla hospodyně.

„No, tak já jdu ještě do zahrady, máte tam přece jahody!"

„Ovšem, pane kaplane, ale nemusíte je vždy všechny snísti!"

„O to se nestarej, milé dítě!"

Aninčin humor byl příchodem nevlídného kaplana vyjasněn; teď naslouchala se zálibou, jak se vaří v hrnku mrkvičky, jež jako zlaté rybky tančily a stříkaly, srážely se a bublaly ve zpívající vodě. Přičiní se, jak nejlíp dovede, pomyslila si. Bude-li jídlo dobré, budou jí kaplani a sami páni faráři přívětivě kynouti a mírně ji poklepnou na zádech, až postaví mísy na stůl. Měla mnoho jídel. Polévka s nudlemi, pak velký rostbeef, jenž skoro celý se spotřebuje, k tomu brambory. Jako druhé jídlo klobásy s kapustou, pak šunka s mrkví, dále čtyři kohouti s kompotem a konečně salát s paštikou. A pak by ještě udělala

pudding. Ten umí ještě líp než Mieke, hospodyně faráře kerhradského, jež ostatně vařila v celém okolí nejlíp. A mnula si ruce. Avšak tu se opět zazvonilo.

„Dobrý den, Aninko!“ A než ještě odpověděla, objevil se pán z pokojíka v levo v chodbě a volal: „Dobrý den, Heerlenský, jak se ti vede?“ Načež tato odpověď: „Dobrý den, Schaesheuvelský!“ — „Není tu ještě nikdo, jen kaplan nieuwenhagenský, ten se v zahradě krmí jahodami; zpropadený chlap, jako by jich v poledne dosti nedostal.“

Heerlenský děkan byl malý muž, červenolící, blýskavých černých očí a dlouhých, jako stříbro bílých vlasů. Byl silně nahluchlý, což mu nesmírně ztěžovalo zpovídání, takže musil užívati sluchátka, jímž mu jeho osadníci své hříchy sdělovali. Dospělo to tak daleko, že se čím dál míň lidí u něho zpovídalo, čímž vznikalo nebezpečí, že pozbude v osadě všeho vlivu. Proto se oddal kázání a tak mluvil potom celé hodiny; jeho slova byla stále jednotvárná a po výtce napodobením biblické vznešenosti. Uhlazené chování osvojil si, když byl rektorem jakéhosi ústavu jižně od Limburgu, kde se vzdělávaly mladé šlechtičny. Jeptišky, jež ústav blumenthalský spravovaly, byly ponejvíce dámy z vlašské šlechty a mluvívaly s ním mnoho o Cavourovi, jenž byl synovcem jejich „dame supérieure“ (představené).

„Tak, drahý pane bratře,“ řekl, „o čem budeme dnes jednati?“

„De peccatis venialibus,“ odpověděl farář schaesheuvelský a svalil se do lenošky, která zaskřípala pod těžkým břemenem jeho masa a kostí. Byl špatný theolog a s bídou vepsal pro dnešní den několik poznámek do starého Dense, jež pak s velikou důležitostí a významným pomrkáváním, které musilo dosvědčiti, že ví ještě mnohem více, přivedl k řeči. Dělal, jako by nestál mnoho o jídlo a pití, avšak když byl sám, popřál si různých jídel, jež si sám v Davidisově kuchařské knize vyhledal a Anince vyložil, byl ustavičně v kuchyni, házel hrnky a potil se a funěl nad plotnou, poslal Aninku nahoru a běhal a dupal jako šílenec, nepovedlo-li se mu něco. Výrok Davidisův pokládal za právě tak důležitý, jako některý z článků Syllabu. Svá kázání opisoval z německého překladu Bordoniova, a když nad ohněm smažil skopové kotlety, recitoval hlasitě s velikými, obrovskými posuňky některé věty z Bordoniho. Pak přišla Aninka dovnitř a řekla: „Ale, pane, ta polévka, co jste uvařil, nestojí za nic,“ načež on zuřivě v herecké póse: „Kliď se nahoru, do komory,“ křičel. „Takové čuně mi bude odmlouvati,“ bručel si sám pro sebe, dupal na zemi a strčil hrncem na plotnu, až voda v ohni zasyčela a vypařujíc se stoupala do výše.

Bylo pomalu deset hodin, a pokojík byl naplněn šestnácti černými sutanami, nad nimiž zářily veselé a tlusté hlavy duchovních. Bylo to bručení a povídání v šedém kouři doutníků, v němž se objevovaly a zase mizely červené a bílé šátky; to bylo kašlání a kýchání, a občas šla kolem stříbrná nebo černá tabatěrka, a tabák stoupal do chřípí.

Nieuwenhagenský kaplan četl své odpovědi na došlé dotazy, načež plavovlasý, bledý, obrýlený kaplan z Gygelhsovenu požádal

o slovo a postavil proti Densově autoritě vyšší autoritu: Tomáše Akvinského. Říkali mu professor, studoval v Lovani a platil za velmi okovaného v Tomášově „Summa Theologica". Řečnil vždy v krátkých syllogismech a počínal své věty častými atqui a ergo. Byl to šedý hlas bez barvy, jeho bledé rty se při tom nervosně třásly a oči hlouběji a hlouběji zapadaly. Jeho hlava se pohybovala nahoru a dolů, a jeho brýle odrážely se leskem, jenž při pohybech hlavy se ztrácel a opět objevoval.

Farář schaesheuvelský, který jen při malých přestávkách chápal professorovu řeč, přikyvoval pak na souhlas sám pro sebe, kdežto při nejobtížnějších odstavcích oči zakrýval víčky, aby svou tupou hloupost před ostatními skryl.

Již ozývaly se hladem žaludky pod černými klerikami. „Nepřestaneme již?" ozývalo se tu či tam. Dolní čelisti klesaly čím dál víc při zívání, málokdo ještě poslouchal, druh šeptal cosi sousedovi. Vůně pečeného masa a omáček stoupala dovnitř dveřmi, jež pro kouř byly otevřeny. Oči počaly se blýskati a hlad šířil se v chrupech; stůl v druhém pokoji s kouřícími mísami stal se bodem, ku kterému touha se nesla. Nuda z řad syllogismů, stupňující se až k zoufání, ustoupila žádosti, jež silněji a silněji těla napínala a za pohybu zubů, jazyků a čelistí očekávala upokojení. Šedá mlha kouře visela po celé komnatě a vyplňovala výši pokoje. Na stole, přikrytém květovaným hnědým suknem, ležel otevřený Dens a před každým papírek popsaný inkoustem neb tužkou. V koutě u kamen stály proti zdi knihy, mezi nimi několik nábožných časopisů.

Professor umlkl. Teď pojednou vytryskl ve všech hlavách obdiv nad asketickým mužem, jenž před nimi rozvinul nedostižné myšlenkové předměty, a hleděli tupě na stůl. „Musím říci," pravil schaesheuvelský farář, „že Dens není v kapitole o peccata venialia dosti jasný a srozumitelný; jsem tebou úplně přesvědčen. Musíš mi jednou „Tomáše" půjčiti." To řekl, aby ostatní věřili, že je bystrá hlava a že se ani velkého „Tomáše" nebojí.

„A teď, pánové, půjdeme dále," a otevřel dveře.

Všichni stáli připraveni v žádoucím očekávání.

„Vy, pane bratře," řekl děkanovi heerlenskému, jenž se jemně usmíval a zlehka ukláněl, a jak se zdálo, byl potěšen ctí, že vejde první. Šel pak také vážně napřed, s hlavou na zad nakloněnou, se stříbro lesklými vlasy, visícími s temena; ostatní následovali, okázale se pyšníce, jak druh ke druhu je hodný, a ruce majíce sepjaty na břichu.

„Počkej, my si sedneme sem," pravil kaplan z Nieuwenhagenu k malému, tlustému kaplánkovi s malými hnědými očky, i uchopil rákosovou židli, jež byla zastrčena pod stolem. A posadili se na konec, mnouce si ruce, spokojeni nadějí na jídlo a pití.

Uprostřed seděl děkan z Heerlenu a obhlížel se zdvořilou důstojností podlouhlý, okrouhlý stůl. Mdle bílý ubrus byl rozložen, rozšiřuje nad stolem veselou běl družnosti kvasu. Šestnáct talířů z lesklého porculánu skvělo se kolem; pivní a vinné sklenice, průzračné a jasné, byly skropeny světelnými tečkami, jako třesoucí se krůpěje

rosné na kalíšcích květinových. Stříbro vidliček a lžic zářilo skvostně, ležíc v pořádku mezi porculánem a sklenicemi. V jedné porculánové misce rděly se jahody mírně rudým chmýřím, vábíce naděje plné zraky.

Ale vysoko nad tabulí a jejími kouzly počal mluviti děkan z Heerlenu, táže se přes stůl schaesheuvelského faráře, jenž právě počal nabírati z kouřicí polévkové mísy: „Co pak říkáte Francii, dostanou tam brzo krále?“

„Dokud tam budou vládnouti zednáři, dotud nemůže přijíti nic dobrého,“ řekl farář ze Schaesheuvelu.

„Ano,“ pravil kerkradský farář, vysoký, shrbený muž s lysou hlavou. „Ti musí dostat ještě jednoho takového nějakého starého Napoleona, pak teprve dají pokoj.“

„Prušáci nestojí také za nic,“ volal jiný, srkaje velmi hlasitě lžici polévky, mluvě do talíře, plného žluté mastné polévky.

Teď však pozdvihl přes hlavy, skloněné nad talíři, opět svého hlasu děkan heerlenský, pojídaje polévku, jež kouřila podle jeho obličeje za obvyklého míchání lžicí, a mluvil o čistě katolickém živlu, který ještě ve francouzském národě žije, o missionářích, kteří nejvíce z Francie pocházeli a v Číně a v Africe pronikli s křížem v ruce, vzdorujíce všem nebezpečím moře i země, a kteří jako mučedníci umírali za svou víru.

Avšak ostatní málo poslouchali slov jeho a mluvili teď vespolek, kývajíce za přívalu proudících slov hlavami a míchajíce polévkou v talířích. A teď začaly lžíce cvakati a vybírati poslední zbytky z talířů, a lokty se srážely obtížně mezi sebou. Někteří zvedli talíře a nechávali vytéci zbytky do lžic, aby nic nepřišlo na zmar.

Anička, v rozpacích a potěšena všemi těmi černými pány, těmi vysokými, velebnými pány duchovními, přinášela mísy, které silně kouřily, přímo s plotny.

„Poslyšte, dítě,“ řekl kterýsi pan farář.

„Co, pane?“

A zaklepal jí na rameno: „Dobře jste nám to uvařila. Vyznáte se v tom.“

„Ano, ano,“ řekla Aninka s hloupým úsměvem spokojenosti a kývajíc hlavou jako na souhlas.

Schaesheuvelský farář podával pečeni v pravo a zeleninu v levo, která z rukou stoupala a klesala jako vlny vodní v tomto hovorném a smavém kruhu černých mužů.

Slova počala se teď hustěji sypati nad stolem, provázená rychlými posuňky, v návalu diskusse o vlastnickém právu na zajíce dle lex naturalis.

„To je zcela něco jiného,“ křičel jeden ustavičně proti argumentům uváděným protější stranou a tvrdil: „To je zcela něco jiného, a opakuji ještě jednou :¦ To je něco zcela jiného“ a umlkl, spokojen se svou vítěznou opposicí.

Podáváni kolem kohouti, bílé kusy, útlé a mladé, šťavnatého masa. Každý pohlížel na faráře Knopse.

„Dostanete je. Nemějte strachu!“

A když měl před sebou mísu, odřezal pečlivě hřebínky, které

považoval za nejlepší jídlo, jaké jen může býti. Ve všech okolních vesnicích byl znám jako ctitel kohoutích hřebínků a poznal po chuti hřebenů stáří kohoutů; vypočítával jakosti nejlepších druhů, rozplývaly se na jazyku, tak že nebylo ani třeba jich kousati.

Farář Knops nebyl oblíben ve své farnosti, a žertovalo se o coup d'état (tak tomu říkali), který nedávno byl provedl. Propustilť všechny čtyři členy své církevní rady a nové čtyři přijal, což jazyky ve vsi rozpoutalo a naplnilo hospodu rozhořčenými skupinami. A když se mluvilo o jeho coup d'état, vzpřímil hlavu pevně v šíji a volal: „Neměl jsem pravdu?"

„Ano," křičeli ostatní kolem stolu „farář má právo konati ve své farnosti to, co za dobré uzná."

Farář Knops stal se teď mužem, kolem kterého se řeč otáčela. Zvítězil, dal si nalíti a vyprázdnil sklenici, stoupaje ve svém opojení. Vypravoval také o lidech, kteří bydlili na zámku ve vesnici. Nesmírně bohatý bankéř z Düsseldorfu. Avšak dobrý katolík, slečna přicházela každého rána do kostela a po mši se modlívala obyčejně ještě růženec. Premovaný lokaj přišel k němu, hluboce se uklonil a zval jej na oběd. Ano, ano, jemní lidé, jen co je pravda, brzo bude, prý, u nich bydliti Keulenský biskup. A snad mu ještě dají něco pro kostel, nějakou křížovou cestu nebo nový obraz, nějaké umělecké dílo.

Přes celý stůl valil se teď proud slov, mezitím co zde neb onde vystupoval hlasitý smích s cinkotem a řinčením sklenic a lahví. Židle pojížděly a vrzaly pod černými těly při obhajovacích a útočných rozmluvách. Nalévali si do sklenic z lahví a plnili je červeně a žlutě. Prázdné láhve mizely pod stolem a nové přicházely, a vyptáváno se po jméně vína a jeho ročníku.

Stále ještě mluvil důstojný děkan heerlenský, a když domluvil, řekl hostiteli:

„Pojď, Schaesheuvelský, dej několik lahví „markobrunnského"."

To se faráři nelíbilo, nedával rád ze svého nejlepšího vína. Také měl sám dozor nad sklepy a nedopouštěl, aby se Anička s vínem namáhala. Odešel však a brzo se vrátil se třemi vlhkým pískem pokrytými lahvemi, plnými zlatožlutého vína. Všichni pohlíželi žádostivými zraky a vypíjeli své sklenice až do poslední kapky; někteří je vytírali ubrousky, aby zkoušeli vonné, zlaté víno. Očekávali s nepokojnými jazyky, že děkan dá znamení a pak: „Na tvé zdraví, Schaesheuvelský!" — A zlatotřpytné sklenice stoupaly do výše k žádostivým rtům, a dlouho pohybovala se hrdla nahoru i dolů. A každý pravil svému sousedu: „To je něco výtečného, něco takového jsem již dlouho nepil!" a oddechl si.

Nyní se mluvilo o nejlepších sklepích v okolí. Kaplan z Nieuwenhagenu zdědil po strýci velký počet lahví „Cantenaku".

„Na to si přijdeme, napijeme se u tebe, počkej jen!" volal z protilehlého konce stolu mladý, tlustý kaplánek z Kerkrade.

„To já přijdu také," křičeli mnozí.

Avšak heerlenský děkan, jenž byl jako nejlepší znalec vín znám a s mnohými vznešenými rodinami na zámcích v Limburgu a Belgii

stoloval, dal otázku: „Hádejte, kde jsem pil nejlepší víno v celém životě?“ Nikdo nevěděl, a tu mluvil tiše a vážně: „U starého purkmistra v Schaesheuvelu; to leželo dlouho; hráli jsme v karty: učitel Vlieg, starý purkmistr a já, bylo to o večer Tříkrálový, a tu pravil starý purkmistr, vzpomeňte si jen, jak to uměl: ‚Počkejte, teď přinesu něco dobrého!‘ a vrátil se se čtyřmi lahvemi. Sklo byste nebyli ani viděli, tak byl na něm písek nalepen. Jeho kabát byl plň pavučin. Ale to vám povídám, to bylo něco! a ještě z roku 1811.“ „Jé!“ vydechli posluchači, „škoda, že jsem nebyl při tom!“

Zazvonilo se. „Kdo pak to asi je?“ pravili někteří a umlkli. Dveře se otevřely a ředitel z Rode vstoupil s úsměvem dovnitř. Všichni vstali překvapeni a za hřmotu židlí. Ředitel se posadil vedle děkana z Heerlenu a tázal se, co je nového. Všechen hovor uvízl, každý vážně se tvářil, a mladí kaplani pohlíželi velmi zlostně na svého starého učitele, neboť byli všichni v Rode v semináři. Leč ředitelův tupý obličej se roztomile usmíval, a starý pán vjížděl si sukovitou, velitelskou rukou do černých, tuhých vlasů, jako by hledal právě odloženou čapku. Jako ředitel semináře měl provinciální důležitost.

Vypil sklenici markobrunnského, a pokyvoval hlavou, hledě do výše. Schaesheuvelský farář potěšen, pravil: „Markobrunnské, pane řediteli.“ Tento však přece pociťoval, že zde nemůže déle zůstati; jeho pocity nesouhlasily s pocity popíjejících mužů. Chtěl prý si jen na chvilku odpočinouti; vraceltť se z procházky do semináře. Vstal, slíbiv, že zas brzo přijde něco sníst a na nějakou dobrou sklenku. Společnost splynula nyní v náladu smíchem, hádkou a vtipkováním. Každý zaujal svou dřívější posici. Ticho, vzniklší příchodem ředitelovým, opět zmizelo, jazyky opět povídaly a mluvily, a tabákový kouř stával se hustějším a hustějším, kouřilo se silně a pilo se červené víno, obyčejné vínečko. „To snad nebudou již zkoušeti“, myslil si hostitel. Hubovalo se tu a tam na doutníky a říkalo se, že je ten tabák jen na zahánění much.

Pomalu slábly hlasy, kouř z doutníků stoupal spirálovitě do výše; někteří již vstali, pak zase přišli do pokoje, jiní zůstali v zahradě a chodili s rukama založenýma a rozmlouvali o květinách. Ti, kteří méně vypili, vyprávěli si v koutě zahradním navzájem několik přihodivších se událostí. V pokoji počala však diskusse znovu a teď zde onde prudčeji, účinek to vína. Obličeje se leskly spokojeností. Oči, menší a vodnatější, plovaly neurčitěji, aniž se v jediném směru ustálily, a v postranním pokojíku, u knihovny, seděl v lenošce, obličejem ke stropu tělnatý farář z Oorsbeku, chrápaje s otevřenými ústy v zdravém spánku. A v pokoji: „Dobrý den, pane bratře.“ „Dobrý den, pánové.“ „Půjdeme.“ „Je čas, abychom také šli. Musím se ještě pomodliti brevíř.“ A čapky na hlavy a potřásání rukou.

Hostitel chtěl si zahráti ještě se čtyřmi nebo pěti zůstavšími v karty a vypíti lahvičku. „To bychom mohli udělati.“ A hráli v karty až do pozdního večera a šli za tmy domů, jen doutníky zářily jako rudé hvězdy na osamělých cestách.

Emil Tréval:

Pěna.

(Pokračování.)

Končíř dojížděl k rodičům a navštěvoval rodinu Přítočných. Lidé bádali, že jezdí za Minčou. Viktorýn tušil, že chce viděti Niké. Patrně se mu vyhýbala. Statečná dívka!

Změnila se. I k němu nebyla již srdečná. Setkal-li se s ní, doprovázel ji, ale těžkly mu myšlenky, nedostávalo se mu slov. Niké hovořila za oba, na konec však zatichala též.

A pak se mu zřejmě vyhýbala.

Minula zima. Za březnového jitra probudila slečna Tiny Viktorýna.

Starý pán onemocněl.

Viktorýn nalezl otce na loži v bezvědomí. Tvář měl rudou, hlavu horkou. Chrčel. Tiny obložila mu hlavu studenými náčinky.

„Mrtvice," řekl dr. Adam, jenž přijel z Králenska. Odebral krve, schválil studené obkladky, předepsal užívání a nařídil naprostý klid.

Na Viktorýna dolehly těžké starosti. Nejen o otce, leč i o závod. Dělníci nedali mu pokoje, a ryzohlavý Novák se v obchodě ještě dobře nevyznal. Zmatky a výluky v dodávkách se hromadily.

Scházel tu otcův střízlivý rozhled, duchapřítomnost a umění neukvapiti se v rozhodnutí.

Na štěstí záchvat se neopakoval. Tiny byla výtečnou opatrovnicí. Než nastala nová zima, otec opustil lože. Pouze levou nohu poněkud vlekl a mluvil tupým hlasem, jako by měl rýmu.

Jinak byl duševně neoslaben, jen drážďivější než dříve. A pánovitější.

V dlouhých měsících, plných nejistoty a zlé tuchy, Viktorýnovi jen dvě myšlenky plynuly nade vším trudem. Myšlenka na umění, které kyne, čeká a slibuje, a myšlenka na Niké.

Dlíval zadumán celé hodiny v atelieru, ale hlíny se nedotýkal. Jen snil a sledoval rej nořících se postav, tvarů a skupin. A myšlenka na Niké byla rovněž jako představa sochy, nejkrásnější ze všech,

nejživotnější, nejumělečtější. Že ji miloval, bylo mu zárukou, že rozkvete vše, co se v něm skrývá, v ohnivý úžasný květ. Až přijde čas.

Niké dotazovala se někdy staré hospodyně, jak se otci Bouzovi vede, jinak ji Viktorýn nevídával.

I Hejholka zapomněla, že dcera dostala ze závodu výpověď, a přišla nabídnout pomoc v ošetřování nemocného. Vyprávěla květnatě a v rýmech, že Hortička má kluka v Praze, a že tomu jejímu, jako Tintíškovi, zahrála tak, až ho z Králenska přesadili . . .

Ještě jednu novinu přinesla. Že mladý Končíř přijel na ples do Králenska a bavil se jen a jen s Minčou Přítočných. Kde kdo že si toho všiml. Stará paní však prý jen pravila z vysoka: „Nic pro nás!"

Jakmile převzal otec zase řízení závodu, zatoužil Viktorýn viděti Niké. Nevěděl, co jí řekne, co od ní čeká, ale toužil po ní. Neviděl ji několik měsíců, celé léto a podzim.

Zvěděl, že příští neděle navštíví sestru v Králensku. Vydal se jí vstříc. Vracívala se pravidelně pěšky.

Sníh ležel vysoko, nasekané ledy v řece prokvétaly modře. Studeným a klidným vzduchem poletovaly ojedinělé vločky měkce. Nebe nad Lánskem bylo jako modré sklo, nad Králenskem kalilo se do ocelova.

Viktorýn sedl si v hostinci týneckém na rozcestí, kde dělila se cesta před mostem. Niké chodívala po břehu levém, ale ne vždy.

Slunce se již klonilo, když Niké zjevila se na výši silnice. Ale ne sama. S Končířem.

Tedy posud!

Viktorýn sevřel pěsti a vyšel z hostince. Chtěl přímo proti oběma, říci jí do očí, zač ji Končíř míti chce. Ale venku se obrátil a zrychlil krok, aby dostihl neviděn lesa.

Ohlédl se. Končíř s Niké dali se skutečně po levém břehu. Viktorýn vystoupil do stráně a měkkým sněhem brodil se souběžně s hlavní pěšinou dole.

Zvolnil krok. Hlasy se blížily. Skryl se za zhnědlé doubí. Hlas Končířův zazníval tichem ostře a vášnivě.

„Niké, jak bývali jsme šťastni . . .!"

„Totiž vy jste byl šťasten."

„Individualistko!" zasmál se Končíř, ale suše a nuceně.

„Jsem jí mnohem méně než vy."

„Rozumy, stále rozumy, Niké! Po tom, co jsme procítili, protrpěli!"

Vzal ji za ruku a líbal ji.

„Jen já jsem trpěla," řekla tlumeně, „a jen trpěla."

„Ale naše utrpení bylo sladké. Řekni!"

„Ráda jsem trpěla."

„A nyní?"

„Zase trpím jen sama."

„A což já?"

„Ne! Vy netrpíte."

„Niké, sama jsi žádala pravdu. Žádala tak, že nemohl sem ji odepříti. Slibovala jsi, že budeš silná, jiná než ostatní ženy. Chceš, abych pykal, že jsem ti věřil?“

„Nikoli, Josefe, jsem pravdě povděčna.“

I její hlas chvěl se vášní.

„Viď, měl jsem přece klamati?“

„Ne, ale měl jste mne přesvědčiti, že nemohu býti vaší ženou. Velkou láskou jste mne měl přesvědčiti.“

Poslední slova téměř zalkala. Trhal sebou netrpělivě.

„Co žádáš, co žádáš?“

„Oh, nejsem ctižádostiva. Chtěla bych býti služkou z lásky a byla bych na to hrda! Pak vím, že byste měl k mému ponížení úctu. A ostatní svět — ať říká, co chce!“

Hladila si rukou prudce vlasy.

„Má jediná, milovaná!“

Hlas Končířův duněl falší. Přitahoval Niké, aby ji políbil. Vyvíjela se.

„Ne, Josefe!“

„Nikdy žádnou jinou nezamiluji!“

„A Minču?“

„Tou opovrhuji. Niké, proč nejsi, jak s počátku jsi bývala?“

„S počátku jsem věřila. Ah, jak já toužila dáti se tobě!“

„A nyní? Co jsem učinil?“

„Nevím.“

„Co? Mluv!“

„Nevím.“

Pustil ji a odstoupil uražen.

„Já ti to povím, Niké. Ty jsi se sama zklamala. Tys mne nemilovala. Ty nemůžeš ani milovati; nevím, jsi-li vůbec žena!“

„Josefe!“

„Jdi, vari, ty opatrná! Co jsi mi posud dala? Jiná by vsadila vše. Co jsi riskovala? Nanejvýš svou pověst — a ta nebyla beztoho —“

„Co nebyla?“

Niké založila ruce. Oči její žhnuly.

„Cos mi dala? Několik krásných slov, slibů, kterým jsi nedostála.“

„Josefe!“

„Jistě se mi směješ, když jsi sama. A já mám věřit, jen věřit? Což ten Rapprich? Bydlí s tebou v tomže domě. Všude tě chválí.“

„Je to ženatý muž.“

„Tím spíše má mlčet.“

„Josefe, — jsi nepříčetný.“

„Vím dobře, co mluvím.“

„Josefe, víš, co mám za největší nemravnost? Dáti se bez lásky.“

„Řekni raději, dáti se bez snubního prstenu.“

„Nikdy jsem na to nepočítala.“

„Lžeš!“

„Kdybys věděl, jak tebou opovrhuji!“

„I má úcta — je velmi malá.“

„Jdi ode mne!“

Končíř utíkal odtud. Niké ztrnula na místě. Pak vzdychla těžce, zabalila se pevněji do pláštěnky a odbočila od pěšiny vzhůru. Usedla do stínu lísky, skryla se. Seděla jako mrtvá. Minuty dlouhé, tiché míjely. Na pěšině zadupaly vracející se kroky. Končíř.

„Niké! Niké!“ volal.

Proběhl a za chvíli se vrátil.

„Niké! Niké!“

Slídil, brouzdal se sněhem křížem krážem, nahoru dolů. Div, že nevrazil do Viktorýna, nezavadil o Niké. Ale neviděl nic.

„S bohem!“ zavolal hněvivě. „Na vždy s bohem!“

Odcházel zvolna. Kroky jeho zalehly.

Ohlušen, zmaten, probíjel se Viktorýn k jasnému uvědomění. Tedy konec! Ostatní vše rozplývalo se kolem jako voda.

Za chvíli vstala Niké a sestoupila na pěšinu. Neslyšela, že Viktorýn šel za ní.

Stanula nad řekou, na místě od ledařů vydusaném. V šeré hladině ledu černaly se vysekané čtverce. Čas plynul, Niké stála a stála. Ani hlesu nevydala. Socha.

Zmrzne, lekl se Viktorýn a přistoupil blíže. Obrátila se. Bylo přítmí. Stál přimražen.

Dívala se na něho vytřeštěnýma očima. Pak svraštila čelo, až konce vlasů a obočí se sblížily. Náhle rozevřela divoce náruč.

Chtěl skočiti k ní, uchvátiti ji, nedati ji celému světu. Ale měkká síť zaklesla mu nohy, tíže tlačila mu na mozek. Nehnul se. Niké udeřila dlaněmi do obličeje. Skryla jej v rukou a zaplakala.

Viktorýn couval. A čím usedavěji, čím strašněji plakala, tím více zmíralo v něm srdce. Skryl se v lese. Od řeky doznívalo to jako pukající ledy. Pak přestala a dala se k Lánsku. Slzami odplavila zoufalství. Jako Hortensie. Zda ho poznala? Či považovala zjev jeho v šeru za hallucinaci?

„Buď mou záchranou!“ volala otevřená náruč její. Kdyby byl poslechl, upoutal by se rázem a na vždy.

Čekal, až se rána její zavře. Vídal ji i za tuhé zimy sedati v rokytí nad zátočinami, čistinami řeky, tiše, jedva že dýchala. Únava života ji poutala, nežádala si ničeho — než pokoje. Ovládala své city, třeba srdce její na to nepřistalo.

Za nějaký čas zabrala se Niké do činnosti spolkové. Jako kdysi on. Hrála divadlo, přednášela pracujícím ženám. Horlila pro samobytnost žen, vyhledávala styk s ženami, které živily se samy, a ještě raději, které živily sebe i rodinu — bez muže. Dařilo se jí lépe než Viktorýnovi. Přizpůsobovala se přirozeněji a zachycovala se hlouběji.

Překypovala propagačními hesly, kdykoli s Viktorýnem mluvila. Měla dar podati i abstraktní věci tak, že i slabší intelligence je chápala.

Vyhubla, oči se jí leskly. Měla půvaby vytržení jako mučednice Gabriela Maxe. Když mluvila, dívala se do dálky a do výše. Viktorýn

vssával zvuk jejího hlasu a kořil se. Znala svou moc nad ním a byla k němu prostá a nenucená.

Potkali jednou notáře se slečnou Libuší. Notář kynul Bouzovi.

„Na okamžik, prosím!"

Dámy popošly.

„Četl jsem v novinách, že sochaříte," promluvil notář.

„Chtěl jsem se tomu kdysi cele věnovati," odtušil Viktorýn teskně.

„Víte, obnovuji si své Tuskulum, totiž barák se zahradou. Neudělal byste mi sošky k bassinu?"

„V jakém směru, prosím?"

„Trpaslíky nebo pitvory. V baroku."

„Pokusím se o to, pane notáři."

„Panu otci vede se dobře, doufám?"

„Díky, mohu říci, že znamenitě."

„Ale vy nějak hubnete."

„Jsem však zdráv. Za to panu notáři jako by se roky navracely," divil se Viktorýn.

Notář byl vyholen a vyšnořen až milo. Vlasy a vousy měl nabarvené, kravattu mladickou, vypínal poprsí a vyšlapoval pružně.

„To z lenosti, přítelínku," smál se notář. „Ryba při spánku mění barvu. Ale nebudu vás zdržovati. Apropos, než se do toho dáte, navštivte mne."

„Dovolím si shlédnouti místo."

„Tedy au revoir! Má úcta, slečno Niké!"

„Mám uměleckou zakázku," řekl Viktorýn jako mimochodem, když notář s Libuší odešel.

„Blahopřeji," řekla Niké. Nad hlavami zatleskala jim holubice. Jíva, kol níž kráčeli, byla jehnědami jako bílým voskem obalena.

„Jaro se blíží," řekl Viktorýn.

„Jen co přijde déšť," odtušila, „vše se rozzelená."

„Za týden je vzkříšení," na to Viktorýn.

„Jste pravověrný?"

„Nevím. Ale průvod o vzkříšení mám rád."

„A já mám ráda pravdu."

Hlas její zněl náhle urputně.

„Pravdu!" opakoval po ní.

„Když člověk nevěří, nemyslíte, že pak jest úplné oproštění nejpoctivější? Pravda nad nenávist i nad choutky."

„Už zase choutky?" žertoval Viktorýn, ale srdce se mu sevřelo.

„I v oprostění od krásné lži je rozkoš. Chladná sice, ale nekonečně ryzejší než v klamné kráse."

Sevřela rty a pohledy její bloudily po kmenech třešní při cestě, rdících se barvami červeného vína prosvítajícího tenkým mléčným sklem.

„Jen jednoho, věřte, lituji... Že mých citů tak málo žen jest účastno. Ale chci a budu k tomu pracovati."

„Pracujete příliš, prosím," podotkl Bouza.

„Hledám teprve cesty, milý příteli.“
„Doufáte, že se to podaří?“
„Myslíte-li tím, že ku stejnému výsledku třeba je stejných citů, pak jsem si věci jista.“
„Gratuluji,“ bručel Viktorýn, zakrývaje rozpaky. Nerozuměl její řeči. Mluvila více pro sebe než pro něho.
„V tom jsme my ženy vnímavé, protože mnoho trpíme. Dejte nám jen jednotný směr, světlo — a uvidíte, jaké síly se ukáží.“
„A jakou úlohu hrál by při tom muž?“ tázal se Viktorýn, mysle na sebe.
„Nehledám muže!“
„Odmítáte ho?“ řekl téměř vesele.
„Neodmítám. Ale chci říci, že byla bych s to, abych žila s někým, kdo není ani bohatý, ani vzdělaný, ani samostatný. Ba — ani nevím, jak to říci, — ani mužem by nemusil býti.“
„Slečno!“ děsil se Viktorýn.
„V tom je má nespokojenost! Toužím po něčem, co jiná nedovede: býti někomu oporou, sluncem — a ne někomu jen, mnohým, mnohým lidem!“
Hladila nervosně rukávník po vlasu.
„Ale to není — promiňte laskavě, slečno, — není to přirozené.“
„Jest!“ odvětila rychle. „Sebevědomé, pyšné, připouštím, ale též přirozené, ženě přirozené.“
„Nemyslím špatně o ženách, slečno.“
„Vím. Naopak, příliš dobře.“
„Vy, slečno, nejste jistě schopna zlého.“
„Mýlíte se. Jsem ukrutná.“
„Nevěřím.“
„Když mi bylo pět let, chytila jsem jednou ještěrku. Oběsila jsem ji za stéblo a kamenem drtila jsem jí nohy, jednu po druhé. A bylo mi blaze, když trup se kroutil a neumíral. Co tomu říkáte?“
„Byla jste nerozumné dítě.“
„A jindy zase — bylo mi již sedm! — navedla mne kamarádka, abych kradla.“
„To já také, slečno. Mamince, že?“
„Ne, mamince ne, ale na trhu kramářovi. Hrst madonek jsme vzaly, napřed ona, pak já. Herma mi je doma pod bluzou našla. Byla jsem bita, Herma šla pak kramářovi zaplatit.“
Udiven naslouchal Viktorýn. Co to jest? Důvěra, či něco více? A při tom dívá se Niké přímo na něho a tak hrdě! Chtěl by se jí pokloniti až k zemi a zlíbati ty ruce, které kradly.
„Sestra!“ zvolala Niké.
Slečna Herma z daleka mávala proti nim rukávníkem.
„Kde bloudíte, děti?“
Stiskla Viktorýnovi srdečně ruku. Mívala takové návaly buršikosní veselosti.
„Šli jsme kousek s panem notářem a se slečnou Přítočnou.“
Řekl to chvatně a omlouvavě.

„S kterou Přítočnou?“
„S Libuškou.“
„On šel s ní?“
„Ano, do Lánska.“
Viktorýn se divil, proč Niké výstražně mhouří oči za zády sestřinými. Obrátil se tedy k ní a vysvětloval: „Co na tom? Viděl jsem slečnu Libuši již několikráte s panem Vítovským.“
Učitelka zakolísala. Pak řekla jízlivě: „Proto ona Libuška odmítla dobrou partii!“
Zuby jí zadrkotaly, tvář nalila se nachem.
„Hermo!“ domlouvala Niké a vzala sestru za ruku. Učitelka se jí však vytrhla, zaskřípěla zuby a praštila rukávníkem do země. Pak počala rozpínati knoflíky u límce.
„Nic to není,“ domlouvala Niké. „Jděte napřed, pane Bouzo.“
Uposlechl. Slyšel za sebou buchot, jako když pěst bije do prsou, a podivný, řezavý smích, přerušovaný škytáním. Pak bylo ticho.
Za chvíli ho dámy dohonily, obě bledé, ale ztišené. Hovořili o umělecké zakázce Bouzově. Učitelka slíbila, že opatří mu knihu německou „O malbě pitvor a miniatur“.
Před městem dohonil je botanisující učitel se starým lékárníkem. Hovor zabočil směrem pro Bouzu nezajímavým.
Viktorýn přemýšlel o svém poměru k Niké. Přemýšlel těžce a nemohl se dopracovati žádného rozhodnutí. Cítil, že jí musí něco říci. Nechtěl se vázati, a také ne ji ztratiti. Snil o přátelství, mlčelivém zaslíbení.
Modeloval hlavu Niké zpaměti. Měla markantní hlavu. Čelo pro ženu příliš vysoké, bradu příliš širokou, ohnutý římský nos, rty poněkud širokého zářezu, ale svěží a nádherně modelovanou šíji.
Prostudoval knihy zaslané starší slečnou Mayovou a dal se do pitvor. Atelier pečlivě před otcem uzamykal patentním zámkem.
Někdy navštívil ho Rokytník. Viktorýn mladému učiteli, jehož hovor oplýval cizomluvy, ztěžka rozuměl. A nelíbilo se mu, že Rokytník mluvil nevážně o spisovatelích. Zdálo se mu to neskromností. Jen dva, tři mladé kritiky ctil Rokytník, ale slepě, div se k nim nemodlil.
Lionardo Rokytník byl ctitelem a favoritem něžného pohlaví. Poletoval jako motýl. Napřed kol Niké Mayovy. Ale zanechal toho brzy.
„Není v ní ženské něhy,“ řekl Bouzovi, což vysvětlil si Viktorýn, že ho odbyla.
Potom přichytil se krásný Lionardo — žádal, aby tak po vlašsku byl jmenován, — slečny Minče Přítočné s lepším úspěchem.
Josef Končíř býval v Lánsku vzácným hostem. Byl jmenován komisařem velmi vzdáleného hejtmanství.
Celé léto i podzim pracoval Bouza o pitvorách. Vytvořil hrbáče Amora s tabatěrkou a kosmonosákem v toulci, kašpárka jako markýze z rokoka, Najadu s kapsářem a brejlemi, a vodníka v dressu cyklisty. Notáře navštívil dvakráte. Někdy zavítal k učitelce Mayové. Nebyla zdravá. Závratě a bolení hlavy ji skličovaly.

Viktorýn poradil jí lékaře-specialistu, primáře dra Váňu z ústavu kolomutského. Poznal ho při schůzích spolkových v Královsku. Lékař byl neženat, bystrý a umění milovný.

Niké oznámila Viktorýnovi, že sestra si pro doktora Váňu poslala. „Ale ten je ošklivý!" dodala. „Tomu bych nedala hubičku!"

Proč tak frivolní? napadlo Viktorýna. Pak vzpomněl si na Váňu holohlavého, pikonosého, s vyčnívajícím chrupem, a pochopil. A přece Niké neměla tak mluviti! Jiná žena třeba, ale ona ne!

V hostinci řekl pak dr. Váňa Bouzovi, že otec slečen Mayových byl alkoholik, a rodina že je duševně zatížena.

Kteréhosi dne setkal se Bouza s Niké na místě, kde s Končířem se rozešla. Pohlédli na sebe.

„Víš něco?" tázal se její pohled.

„Miluješ ho dosud?" vracely oči Viktorýnovy otázku.

A než mohl něco říci, jako když svaluje kámen po břehu, vyrazila: „S ním je konec! Na vždy konec!"

Jen přikývl. Věděl s kým.

Niké jako schvácena usedla podle pěšiny na kámen. Sklonila hlavu do dlaní. Slunečník padl na zemi. Zdvíhal slunečník mlčky, a bylo mu, aby zůstal před ní na kolenou. Niké klonila hlavu hloub a hloub. Vzlyky rvaly její ňadra. Jako v mlhách viděl Viktorýn paní Karlu. I ona tak kdysi před ním plakala.

V úžasu pohlížel na škubající sebou hlavu dívčinu. Na šíji poskakovala jí odpoutaná kadeř. Tak komicky! A zase měl pocit hnusně bolestného lechtání u bránice a mravenčení po kostech a pod lebkou, zrovna na mozku.

Nemohl mluviti. Vypukl by v smích jako nedávno Herma. Supěl, ruce se mu chvěly. Chtěl utéci a styděl se.

Niké se utišila a zdvihla hlavu. Nyní teprve nabyl hlasu.

„Vy, Niké — jste tak dobrá — tak silná."

„Musím," odvětila s hořkým úsměvem. „Když jsem chodila do školy, sama jsem si zuby trhala."

Vstala, přijala slunečník a dala se ke Královsku. Šel o půl kroku za ní.

„Vy jste klidný člověk," řekla tlumeně.

Pochopil, že chtěla říci bezcitný. Že čekala od něho totéž, co by každá obyčejná žena od obyčejného muže žádala. Rozzlobil se.

„A ženy chtějí chápat, kde by měly jen milovat," cedil zaťatými zuby.

„Tak!" řekla ozvěnovým, vyssátým hlasem. Zněl z hloubi a z dáli. Jako by brala mu, co bylo určeno pro něho. Něco nevýslovně cenného.

„Co myslíte pane Bouzo, koho jsem v Praze viděla?"

Mluvila již obyčejným hlasem.

„V Praze?"

„Hortensii s professorem Tintíškem. Psal jí o schůzku. Vezmou se."

„Přece se v něm svědomí ozvalo?"

„Ne svědomí, přísný pane, ale nemoc. Professor dostává úbytě míchy."

„A ona si ho vezme?“ divil se Bouza.
„Má hošíka.“
„Ale je mladá, zdravá.“
„Oh, ona se změnila. Dívá se na život zcela jinak než v Lánsku. A dítě své má ráda.“
Niké zbystřila krok.
„Spěchám k sestře.“
„Račte jí vyříditi mé uctivé pozdravy!“
Naplněn zavilým vzdorem vracel se Viktorýn domů. Bláhový, myslil, že je Niké jiná než ostatní ženy, a zatím —!
V dělnictvu hračkárny kvasila nespokojenost. Žádali větší mzdu a dobu pracovní od sedmi hodin ráno. Viktorýn a Novák vyjednávali s dělníky. Ti žádali závazné prohlášení starého pána.
Přijal je tedy otec Bouza a vyslechl je.
„Kdo nechce pracovati, nemusí,“ řekl svým tupým hlasem. „Platy jsou co možná nejvyšší.“
„Nejsou,“ zahučel chundelatý natěrač Brebera.
„Vydělává se třicet ze sta,“ zapískl Rapprich fistulkou a rychle vypočítával cenu materiálu i režii. Viktorýn podivil se, jak prostý řemeslník je informován. Ani sám to tak dopodrobna nevěděl.
„Patnáct je až dost,“ hučel Brebera. „Sami dva — a my živíme rodiny.“
„Buďte tak laskavi,“ žertoval otec Bouza. „A což daně, úroky z kapitálu a naše mzda?“
„Tak dvacet procent,“ přidával Rapprich.
„A ostatní nám, co se dřeme,“ brumlal Brebera a říhnul. Byl napitý už z rána.
„Chcete?“ tázal se Rapprich.
„Ne, děkuji! Nechci!“
Hlas starého pána zněl rozhodně.
„Pak si přičtěte následky,“ hlásil Rapprich.
„Nepečeme!“ zařval Brebera.
„Nekřičte,“ napomínal Viktorýn.
„Zarazím výrobu. Vy si myslíte, že já budu dělat, co vy chcete; ale uvidíte, že vy budete dělat, co já chci!“
Otec Bouza řekl to klidně. Dělníci obrátili se ve dveřích.
„Rozmyslete si to,“ volal za nimi starý pán. „Já mohu čekati.“
Za hodinu vrátili se dělníci, že tedy sečkají, zda jim bude dobrovolně přidáno. Od stávky upustili.
„Byl jsem na to připraven,“ řekl otec Bouza synovi.
„Jak to, tatínku?“
„Již od zimy se to vařilo. Byl tu dvakrát Belza, jejich agitator.“
„Já ho neviděl!“
„Což ty!“
„Jen myslím, že jste poslední dobu byl na lidi přísnější ... To snad je popudilo.“
„Jak jsi chytrý! Ano, přivolal jsem stávku, kdy se mně hodí a ne jim. Počkej, něco ti ukážu.“

A ze starého kufříku ve své ložnici přinesl svazek listin a rozložil je po stole.

„Včerejším dnem splacena je poslední pohledávka Volfova. Závod je čistý. Zde máš bilanci, třicet procent.“

„Ti kluci dobře počítali,“ divil se Viktorýn.

„A kdybychom koupili obráběcí stroje, výroba by se zpateronásobila,“ řekl otec.

„To by bylo výborné!“ přisvědčil Viktorýn.

„Jen že já jsem již stár, a ty nejsi vážný člověk. Já ten kapitál neobětuji. Leda bys obětoval ty.“

„Kolik?“

„Šedesát tisíc. A vím, kde by byly. Znáš podloučenský mlýn?“

„Ah, odtud věje vítr,“ pochopil syn. Ne nadarmo vychvalovala mu Hejholka, nyní již zase provdaná Sladká, bohatou nevěstu z podloučenského mlýna. Zase mu otec namlouvá nějakou — Bertu.

„Nebo snad víš jiný pramen, že mlčíš?“ ušklíbnul se otec. „Snad nám půjčí naše Tiny. Bere dar z milosti.“

Uklízel při tom listiny.

„Kolik pak je ti let, Viktorýne?“

„Čtyřicet.“

„Košem bys nedostal,“ řekl otec na půl úst. „Dělej ostatně, jak chceš; ty tu budeš, a ne já.“

A zase pohlédl na syna, jako by mu záviděl.

„Tatínku, vy jste přece zdráv, a ne ještě stár.“

„Šedesát. Jiný na mém místě by se i ženil.“

„Tak vidíte.“

„Vezmu si, vezmu, ale tu kostěnou. A když jsme již při tom: až umřu, převezeš mne do Tábora, k matce. Slyšíš?“

„Snad to nebude už s neděle?“

„Jen si trop žerty! Viděti, jak ti na mém přání záleží.“

„Proč se rozčilujete, otče?“

„Nejsi upřímný. Co to stále přede mnou zamykáš! Cizí lidé to vidí, vlastní otec nesmí.“

„Modeluji pitvory, pro notáře Vítovského.“

„Pitvory? Ty snad ještě dovedeš. Ale vážné věci — oh, z tebe nebude Myslbek!“

Amateure! četl Viktorýn v úšklebku tváře otcovy. Až ho to bodlo. Tak tak, že ostře neodpověděl. Otec dále neryl. Zabral se do účtů.

K večeru srovnávali oba účty. Pak dal se otec do svého slovníku, a Viktorýn vzal do ruky kroniku. Ale nepsal, myslil na Niké.

Pobyl s otcem do noci. Od záchvatu mrtvice kalil se otci zrak. Přisunoval knihu pod samou lampu a hlavu odchyloval na zad. Četl chraptivým šeptem, horní pysk s nánosem tabáku se mu nadouval. Na hubeném krku vlnily se mu strmým poskokem tepny. —

Nazejtří prolétla Lánskem podivná novina. Libuše Přítočná přestěhovala se k notáři Vítovskému.

Proto on dům restauroval, byla první myšlenka Viktorýnova.

„Je plnoletá,“ řekl otec, „podíl po otci má zabezpečený, a nikdo jí nemá co poroučet.“ Pohlédl při tom úkosem na syna. „To bys ty nedovedl!“

Viktorýn vyšel ven.

Sladká, bývalá Hejholka, běhala jako s keserem a vyprávěla hrůzy a divy, co vše se v rodině Přítočných událo. Starý pán Čech, že Libušku prosil na kolenou, aby jim hanby nedělala, a matka prý břitvu v ruce a už se jen podřezat. Beztoho, že si asi sama na notáře myslila.

Viktorýn pídil se po Niké. Našel ji doma. Věděla o úmyslu Libušině a domlouvala Libuši též. Nelála Vítovskému jako veřejné mínění v Lánsku. Z řeči její vanula podivná shovívavost, ba zdálo se, jako by Vítovskému i Libuši záviděla.

I Viktorýn netajil se podivem.

Je to u ženy velká věc, jíti proti všem! A při tom myslil, kdyby Niké ho tak milovala, beze všech nároků . . .

„To jsou silné povahy,“ řekl k ní, „Libuše, vaše sestra —“

„Ne,“ přerušila ho, „to, co Libuše, ani má sestra nedovede. Dobře, že jste mi připomněl. Musím k Hermě hned zítra.“

„Stůně dosud?“

„Ano. A je podrážděna. Libuši psala před týdnem list. Tušila něco a hrozně na Vítovského žalovala.“

„Chtěla slečnu Libuši varovati.“

„Snad.“

„A nepochodila?“

„Právě opaku docílila. Když všichni jsou proti němu, tím více má lásky potřebí,“ řekla.

„To je podivné, slečno.“

„Pro vás snad, pro mne nikoli.“

Viktorýn šel domů. Slečna Tiny byla nesmiřitelna. Chtěla poslati Nocínkovi obraz, madonnu s papouškem, stál o něj. Nyní si obraz nechala.

IV.

Hlas slečny Tiny, jenž zněl domem až do noci, probudil Viktorýna ráno.

„Mladý pane, nelekejte se, neštěstí!“

„Otec!“ byla první myšlenka Bouzova. Skočil ke dveřím, na něž tloukla Tiny.

„Co jest?“

„Slečna Libuše je zavražděna.“

„Co? Co?“

„A snad i on — Nocínek.“

Vzlyky zlomily její hlas.

„To není možno!“

Rychle házel na sebe šaty a vyběhl na náves. Lidé stáli po dvou, po třech před domem. U hostince celé hejno.

Viktorýn zamířil k němu.

„U Přítočných je boží dopuštění,“ slyšel ženský hlas. „Sladká tam běžela hupky — mají to ti lidé neštěstí!“

„A jak? A co?“

„Snad zastřelena. Někdo zase říká, že si spolu něco udělali, on i ona.“

„Bože, buď nám hříšným milostiv!“

„Cti otce svého i matku svou!“

Ženské se křižovaly.

„A kdo je vrahem?“ otázal se Viktorýn.

Nikdo nevěděl. V tom přibíhala od pily Sladká. Jen si sukně držela, aby se jí nepletly.

„Stará paní leží ve mdlobách,“ křičela z daleka. „Snad z toho ani neprocitne.“

„A kdo to udělal?“ opakoval Viktorýn.

„Ta potřeštěná učitelka Mayová,“ odpověděla rychle Sladká.

„Mayová?“ opětoval Bouza ohromen.

„Zastřelila Libušku.“

„A notáře též?“

„Toho ne. Mráz kopřivu nespálí. Beztoho, že byl její milý.“

„Čí?“

„Učitelčin.“

„Už prý ji zavezli do blázince,“ přibíhala žena nádražního hlídače.

„Oběsit ji, a ne do blázince,“ zahučela ošklivá, špinavá bába.

V bytě slečny Niké zvěděl Viktorýn, že slečnu vybouřil v noci zvláštní posel. Jela do Královenska.

Útok stal se již navečer. Patrně dostala Niké o něm zprávu.

Viktorýn vydal se do Královenska. Na cestě zvěděl od průvodčího vlaku, že Libuše není mrtva, v městě pak potkal dra Adama, jenž prohlásil poranění Libušino za lehké. Byla střelena do ruky.

Viktorýn nehleděl mluviti s Niké. Jen jí napsal lístek a nabídl své služby.

V Lánsku zašel k Přítočným, aby je upokojil. Přijala ho Minča. Z řeči její poznal, že pokládá Niké za spoluvinnici notářovu, důvěrnici a svůdkyni sestry. A vysvětlování Bouzovu nevěřila.

Do večera zjištěna pravá událost. Učitelka Mayová navštívila Libuši a docela klidně s ní hovořila. Pojednou vytáhla z taštičky zbraň a střelila. Hned na to skácela se v křečích. Odvezli ji domů a odtud do ústavu choromyslných.

Niké zůstala u Libuše a ošetřovala ji. Kost zasažena nebyla, a zraněná litovala více učitelky než sebe. Lékař řekl jí, že propuklo u Hermy Mayové nevyléčitelné šílenství.

Na žádost Niké zašel Viktorýn k okresnímu školdozorci a shledal v bytě učitelky průkazy pro přijímací kancelář ústavu kolomutského.

Libuše odevzdala se své ošetřovatelce docela. Jako by byla Niké osmadvacet a Libuše čtyřiadvacet. Libuše překypovala něhou, Niké neztrácela rozvahy.

Do čtyř dnů zavřela se rána. (Pokračování).

Jaroslav Kamper:

Julius Mařák.

Dojmy z výstavy jeho děl.

(Dokončení.)

Po tom, co jsme si připomněli, není, tuším, ani zvláště třeba dokazovati, že nemohu sdíleti názoru *F. Kavánova*, jenž v srdečné stati své „Julius Mařák ve vzpomínce žákově“ ve „Volných Směrech“ (ročník III., 1899) jasně a určitě řekl, co jiní jenom napolo napověděli: že totiž „čím byl Bedřich Smetana české hudbě, je Julius Mařák českému krajinářství.“ Nemyslím, že by oba umělci měli společným víc, než právě své rodiště. Mařák nebyl odvážným průkopníkem a novateurem, vyvrcholil jen a k nejvyššímu rozkvětu přivedl to, co v domácím krajinářství nalezl, prosytiv to dechem své jemné a sensitivní bytosti. Bedřich Smetana naproti tomu je veliký tvůrce, jenž z mlh a temnot tvoří nové světy okouzlující a zázračné krásy. Jeho dílo hovoří k nám sladkými zvuky mateřštiny, dýše vůní naší země, hřeje tepem naší krve. V tom jsou základní rozdíly těchto dvou uměleckých individualit nestejné velikosti. Všechny ostatní — a je jich řada — jsou již menší důležitosti. Tak stupnice lyry Mařákovy je nepoměrně chudší než Smetanova. Zní skoro napořád měkkými arpeggiovými souzvuky tklivé melancholie a tichým šelestem elegie, někdy také snivým pastorale prosté a srdečné selanky.

Jen struna mírného citového zvlnění ozývá se z celého díla Mařákova. Dramatický vzruch, prudký šleh vášně, vzdorné gesto jsou mu cizí. Tam, kde ojediněle a nahodile vybočí z okruhu svých zamilovaných, měkce a snivě rozezpívaných nálad, selhává jeho síla. Jak málo děsu dovedl zachytiti z velkolepě hrůzného divadla lesního požáru, jak střízlivě a skoro spořádaně vypadá jeho les po vichřici, jež přece staleté kmeny lámala jako stébla trávy a divokým spárem rvala hustou spleť větví! A nyní srovnejte s tímto něžným melancholickým lyrikem Smetanu, jenž stejně souverainně dovedl vystihnouti nejvyšší závratě vášní sladkých a krásných jako smrt, propasti touhy a slunné výše radosti, rhytmus zmučeného srdce i polední klid krajiny a zrání šťáv v požárech slunce, vzdušné reje vil i pathetické gesto hrdin, srovnejte s tímto básníkem sešeřených nálad dramatika, pro něhož lidské srdce a lidská duše, nebe a země nemají tajemství, kterého by nedovedl vysloviti! Smetana, jenž ukázal cestu i cíl, jenž sám je ohniskem, z něhož všechny paprsky rozbíhají se do nekonečna a k němuž stále budeme se vraceti, Smetana, jenž do tmy a prázdna zvolal tvůrčí slovo, a Mařák, jehož dílo nemá přímých pokračovatelů, poněvadž nemá již nových možností vývoje, jsouc samo vyvrcholením a nejvyšším bodem, po němž může následovati již jen sestup, věštec, který hlásá svým učeníkům slávu a krásu zaslíbené země, ale sám již do ní nevejde!

Je zajímavo, pozorovati tento zjev. Cestou, kterou šel Mařák, jen málokterý z jeho žáků se dává, a ti, kteří ji nastoupili a na ní setrvali, (jako R. *Wolf* a Ludvík *Csordák*) neznamenají nic pro naše umění, nesouvisí s ním nikterak a marně snaží se překonati mistra. Jiní, kteří s počátku oddali se úplně jeho vedení, jako zejména J. *Minařík*, Boh. *Dvořák* a (méně bezpodmínečně) F. *Engelmüller*, uchylují se brzo na nové, vlastní cesty. Ostatní mladí krajináři, kteří z úst jeho slyšeli čisté credo jeho oddané, nevyhladitelné lásky k přírodě, hned na počátku své dráhy vyšli jiným směrem. A došli dál, než on. Není to fakt, který Mařáka-učitele a člověka ozařuje nimbem, vynucujícím si tichý obdiv a srdečnou úctu? Lze býti ještě nesobečtějším, všeho akademického copu a autoritářství vzdálenějším učitelem, než jakým byl tento vzorný, otcovský přítel svých žáků? Leč je možno, v takovém případě, odhalujícím ryzí srdce a vzácnou ušlechtilost člověka, ale ne suggestivní sílu podmaňující a výbojné individuality umělecké, mluviti o vůdcovství a zakladatelství českého krajinářství? Ne, v tom smyslu, jaký pro hodnocení významu umělcova a určení jeho místa v uměleckém vývoji národního celku slova tato nezbytně míti musí, nelze jich o Juliu Mařákovi užíti. Je to jasno již dnes všem, kdo chtějí a mohou viděti. Ale bude to ještě jasnějším a zřejmějším, až čas pošine osobu i dílo mistrovo do oné časové vzdálenosti, kdy náležitý odstup od nich umožní neklamný a definitivní soud.

* * *

Nebude to soud nepříznivý, třeba v leccem odchýlí se od toho, co u nás v posledním čtvrtstoletí bylo bezmála již ustáleným dogmatem. A bude nutno vyvrátiti ještě nejeden omyl a najíti pro zajímavý tento zjev jiné souvislosti, než jaké byly až dosud uváděny, opraviti poněkud rodokmen jeho duševních předků. Jsou to zvláště dvě jména, která bývají uváděna v souvislost s dílem Mařákovým, Th. *Rousseau* a Camille *Corot*. Zdá se mi, že ne docela právem. Náš mistr má s nimi ovšem společnou nevyčerpatelnou, nadšenou a oddanou lásku k přírodě. Jako oni, i on všemi kořeny umělecké své bytosti tkví v ní, z ní čerpá všechnu sílu, jeho srdce je Aeolovou harfou, kterou její dech rozehrává k zbožným hymnám o kráse všehomíra. S Rousseauem pojí jej nad to ještě vášnivá láska k stromu. Ten je věčným předmětem jeho studia, neustávaje ho lákati stem podrobností, které oku všedního pozorovatele unikají, ale zraku zvlhlému něžnou láskou odhalují svá tajemství. Rozumí rhytmu linií jeho kmene, jenž svíraje spáry svých kořenů pevně půdu, z které vyrůstá, zvedá se a tyčí, utvářen tlakem a koloběhem šťáv, jež z ní pije, i dechem větrů, které jej kolébají, a jako by v touze po slunci, které jej líbá, a po oblacích, jež u výši v blankytu nad ním plují, rozkládá a šíří své větve a třásněmi svých listů nebo jehličí pije chtivě sluneční jas i vonný, opojný vzduch. Tak jako Rousseau, i Mařák zná, co vše utváří silhouettu stromu, ví, proč kde vyrůstá listí nebo shluky drobného jehličí, proč větve se zakřivují tím nebo oním směrem, proč drsné, šedé mechy zarůstají podivné arabesky

lesní kůry, ví mnoho, o čem nesnilo se nikdy školské moudrosti, zná tajemství, jež vnímati lze jenom srdcem, a vidí, co zjevuje oku jenom dlouhé pozorování a soustředěné napětí. Odtud stromy Mařákovy opravdu mnoho mají společného s těmi, jež maloval Rousseau. Připomínají je svou členitostí, silhouettou, konstrukcí.

Za to s Corotem, myslím, Mařák nemá mnoho společného. Chcete-li, tedy kouzlo hudebnosti a dech pantheismu, u Corota ovšem jasněji vyhraněného. Jinak nevidím valné podoby mezi tímto slunným bukolikem, plným zdravé, šťavnaté smyslnosti, a naším melancholicky zasněným a lehko k sentimentálnosti náchylným romantikem. Tam, kde setkávají se v podobě motivu, rozdíly jejich temperamentů nejlíp vynikají. Mařákova „Píseň pastevcova" je melancholická šerá selanka, výtvor básníka těžké krve. Corot, maluje svého pastevce koz, jenž v stínů košatých stromů na jakési syrinx vyluzuje prostou svou píseň, vytvořil tklivé a přece slunné pastorale, kde zrovna dýšete konejšivou harmonii kraje do dálky se otvírajícího, arkadického a zapadlého. Není to jen rozdíl podnebí, světelných a atmosferických podmínek a vší vnější scenerie, čím liší se díla českého a francouzského mistra. Rozdíl tkví v samé podstatě jejich bytostí. Francouz je nepoměrně pružnější, hybnější, bohatší. Nedovedl by se ani omeziti na kult lesa, který tvoří takřka jediný obsah životní práce Mařákovy. Jemu krása přírody nezjevuje se jen v zášeří lesním, pod klenbami štíhlých jedlí, u lesní tůně, kam chodí srny pít, a v houštinách, jichž temnou spletí jen pracně prodírá se sluneční jas nebo stříbro měsíce. Tisíce a tisíce hlasů zvučí kolem něho, a ty všechny spojují se v uchvacující chorál o kráse přírody a života.

Nachází své motivy všude kolem sebe, neomezuje se na určitý obor. Plnost života a všechny jeho kladné hodnoty mluví z obrazů Corotových. Maluje občas také mlčící tůně, smutné močály, zamlklé úvaly, ale takové šeré nálady nejsou pravidlem v jeho díle, jako je tomu u Mařáka. Jeho krajiny skoro napořád oživeny jsou postavami ať lidí, ať nymf, ať mythických zjevů. Nejen proto, že tak bývalo zvykem ve starém krajinářství, ale že Corot cítí příliš živě a jasně jednotu všeho života v přírodě, nerozlučné spojení našich osudů s ní. Jeho lidé, ať maluje Orfea, vzpínajícího v touze ruce, ať Eurydiku raněnou, ať koupající se nebo krávy pasoucí ženy, rej vil na lesním paloučku nebo pastevce, rybáře nebo sedláky, — tito lidé vždy tvoří nerozlučný celek s krajinou, jsou s ní těsně spiati, nejsou pouhou stafáží. Mařák naproti tomu jenom výjimkou oživuje své krajinné pohledy lidskými zjevy a to skoro napořád tak, že ničím nepřispívají k účinu obrazu, jsouce něčím zcela podřadným, bez čeho by dojem krajiny neutrpěl nejmenší ujmy. Jsou i zde výjimky. Takové „Víly u lesního jezera" nebo „Děti v lese" jsou v těsné spojitosti se scenerií, zvyšujíce její náladovost a účin. Ale jak ruší již na př. takoví „Cikáni v lese", kteří nejsou ani cele romantičtí, ani realističtí, a bez nichž jistě obraz byl by získal, a jak unavuje monotonie takové s vlastním jádrem obrazu nijak nesouvislé stafáže, jakou je podivná ona postava muže v rudém plášti, opakující se

na několika obrazech („Lesní jezero“, číslo kat. 4., „Samota“ čís. 18., „Torbole“, čís. 27., „Lesní tůň“ a j.). Mařák užil jí ovšem jenom z důvodů koloristických, aby tlumené, lomené své barevné harmonie oživil prudším tónem. Ale není tato neobratnost, s jakou Mařák s figurální stafáží zachází, jen dokladem, jak málo postrádal člověka v přírodě, jak tíhnul k samotě, a jak lidské kročeje rušily ticho jeho lesních dum?

* * *

A přece vzpomínám na Corota, obklopen těmito pracemi mistrovými, mezi nimiž sice scházejí vrcholné body jeho díla, ale které přece dobře zobrazují celý vývoj a všechen ráz jeho tvorby. Vzpomínám na Corotův obraz dámy, jež sedí v atelieru před malířským podstavcem a držíc v pravici loutnu, prohlíží si obraz jakési krajiny, na podstavci umístěný. Není to krásný symbol umění Mařákova, v němž malíř a hudebník splývají v těsném objetí? Nevystihuje tento Corotův obraz krásně snivost a měkkost umění Mařákova, plynulou zpěvnost jeho krajin, delikátní jejich náladovost? Dojista byl básníkem ten, jenž vytvořil tyto obrazy a kresby, vyznávající v zbožném podivu krásu lesa vždy vábného a okouzlujícího, stejně v ranním úsvitu, kdy růžové zlato jitřního slunce prolamuje se spletí větví a první píseň ptačí třepetá se chladným ještě vzduchem, jako večer, kdy obrysy stromů odrážejí se ostře od pozlaceného nebe a slunce, krvácející někde v dáli, hází poslední růže na svítivé, do bronzova hrající kmeny a úzký srpek měsíce tiše hoří nad umlkajícími hvozdy. Zelené přítmí lesa, bzukot jeho hmyzu, jásavá směs ptačích hlasů, tajemný ševel jeho hustých korun i stříbrné zvuky lesních pramínků — to vše resonovalo stonásobně v jeho měkké, rozezpívané duši a spřádalo se v tklivou, prostou píseň ku chvále přírody a lesa. Není jen znamenitým portrétistou lesa, jako na př. *Šiškin*, je víc, je jeho osobním básníkem, důvěrníkem zasvěceným v jeho tajemství.

Les okouzlil jej tak, že po celý život stojí pod vlivem dojmů, které tu zažil, a že — vyjímaje případy objednávek, kdy motivy určeny jsou mu objednatelem, — nemaluje a nekreslí nic, než pohledy do tajeplných zákoutí lesních, plných poesie a malebnosti. Jenom výjimkou zachycuje štětcem nebo uhlem, tužkou nebo perem pohledy do kraje a jenom v mladších letech maluje a kreslí zapadlé mlýny, skalní útesy a lomy, zapadlé zámečky a dvorce. Dovedl i z těchto pohledů znamenitě vytěžiti vše, co mu mohly poskytnouti. Příkladem uvádím hlavně pohledy krajinné, malované pro vídeňské nádraží císaře Františka Josefa, kde podivuhodně dovedl vystihnouti zvláštní, osobitý rys krajiny a zároveň i dekorativně z pohledu takového těžiti. Jak znamenitě zachytil ponurý ráz Plzně jako velikého střediska průmyslového na svém obraze, kde z těžkého ovzduší dýmu, popele a sazí, které zrovna cítíte se vzduchem chvěti, roste silhouetta města, dýmajícího množstvím komínů ke kalnému nebi, po němž převalují se těžké, špinavé mraky. Také historické krajiny z královské lože „Národního divadla“ a pohledy na hrady

české v zemském museu spadají sem. Ale tu vždy vidíte, že rozhodla volba objednatele, ne hlas srdce umělcova.

To zůstalo vždycky věrno lesu, jejž Julius Mařák od let svých toulek až na sám konec života bezpočtukrát maloval a kreslil. Jako malíř jen výjimečně a jen pokud šlo o menší pohledy, dovedl štětcem vystihnouti všechen barevný půvab lesa. Zde sluší na prvém místě jmenovati znamenité vnitřky lesa (čís. 142, 144 a 145), barevně svěží „Osvětlený les“ (č. 54), který vedle rozkošného obrázku „V zášeří parku“ (č. 54) a náladové fantasie „Víly u lesního jezera“ (čís. 2) jsou z nejlepšího, co Mařákův štětec vůbec vytvořil. Větší lesní partie se mu méně dařily, pokusil-li se zobraziti je štětcem. Ale stávaly se jemnými náladovými básněmi, zachycoval-li je uhlem. Ten v jeho ruce měnil se v nástroj schopný nejsubtilnějšího výrazu i posledního záchvěvu myšlenky a citu. Měkký, tvárný uhel byl mnohem povolnější než štětec, a Mařák dovedl z dvou tonů, které měl při uhlokresbě k disposici, vytěžiti mnohem barvitějšího účinu, než když mohl užíti celé palety. Zde vyniklo nejen všecko jeho kreslířské umění, ale i podivuhodná schopnost, prostředky tak prostými vyvolávati živé barevné představy. I nejzběžnější skizza uhlem dává vám správnější pojem o malířské potenci umělcově, než hotové obrazy, a zde také nikdy nestává se tak přesládle sentimentálním, jako na některých olejových obrazech (jmenuji jako doklad této přesládlosti alespoň „Ranní zpěv“, čís. 148., a „Lesní tůň“).

Ve svých uhlokresbách nejryzeji a nejvýmluvněji mluví k nám Mařák-básník, jehož duše naplněna je vším, čím zvučí les za slunného letního dne, který však také dovede uhlem svým podivuhodně vystihnouti všechnu krásu takového nokturna, jakým je „Když si žáby povídají“ (čís. 96), nebo hlubokou náladu „Měsíční noci“ (144), kde prostředky nejjednoduššími dosahuje mocného účinu. Jsou tu jenom holé stromy se zlomenými větvemi a měsíc ženoucí se přes mraky, ale jak z toho dýše nálada měsíčné podzimní noci! A takových listů, inspirovaných ryzím lyrickým cítěním je zde dlouhá řada. Jsou projevy skvělého mistrovství, které získáno bylo dlouhou, neúmornou prací a pilným studiem. Z četných studií k větším provedeným dílům vidíte, jak vážně Mařák na úkol svůj nazíral, jak svědomitě vždy se připravoval, než vidinu šťastné chvíle vtělil v konečnou její formu. Zkouší se ve všech technikách a nejednou i dvě různé techniky kombinuje, aby docílil touženého výsledku. Najdete zde olejové obrazy, akvarely, gouache, kresby uhlem, křídou, perem, tužkou i lepty a nejrůznější jich kombinace, olejomalbu s perokresbou, uhel a tuš, uhel a křídu, uhel a tužkovou kresbu, perovou kresbu tušovou kolorovanou, tužkovou kresbu a perokresbu na tomže listě. V tomto stálém zápase o nezkrácený výraz nejen tvarový, ale i světelný a barevný, získává Mařák onoho mistrovství, jemuž se tolik obdivujeme na jeho uhlokresbách, kde všechny překážky jsou překonány a pod rukou umělcovou vyrůstají kresby, překvapující odstíněností svých tónů, výmluvností, průsvitností a měkkým, jakoby sametovým leskem. Za to v leptu, jejž pěstuje v době největšího úpadku a úplného za-

pomenutí grafiky, jen těžce zmáhá překážky stavící se mu v cestu a jen na několika málo listech dosahuje výše, příznačné pro nejnepatrnější jeho skizzu uhlovou.

Jemný, sensitivní lyrik, básník něžných a zasněných, měkkých a melancholických nálad přírodních, zemřel v Juliu Mařákovi. Duše plná noblessy, člověk i umělec stejně sympatický. Za života málo znám, stal se vlastně teprve v poslední době předmětem živějšího zájmu a konečně i studia. Veliké dílo, které zůstavil, v celé úplnosti své ani dnes není ještě známo. Dojista objeví se ještě nejedno dílo, vyšlé z pilné jeho ruky, která před deseti lety ztuhla v led. Ale není pravděpodobno, že by takové nahodilé objevy mohly mnoho změniti na celkovém úsudku, jejž bylo možno na této výstavě si utvořiti. Odnášíme si z ní obraz jemného, ušlechtilého umělce, zavátého v prostředí, které nerozumělo jemu a navzájem samo také jemu bylo cizí. Plachý samotář, příliš hrdý, aby obnažoval své rány a dovolával se soucitu, jen ve své práci a v přírodě nachází chvilkové zapomenutí všech strastí a starostí, které ho rdousí. A z jeho raněné duše a ze srdce sevřeného pramení tyto písně tichého stesku a melancholických snů, které zvučí vám v nitru ještě dlouho potom, když jste opustili výstavu všeho, co z bohatého díla Mařákova podařilo se snésti ještě deset let po jeho úmrtí.

Jacques Normand:

A ona?

I.

Roku minulého počátkem září vikomt Olivier de Ravenelles, kapitán myslivců, k několikadenní dovolené projížděl Paříží: měltť téhož ještě večera dále se vydati, aby se nazítří zúčastnil zahájení honebního období u jednoho z přátel svých v okolí Rouenu.

Cestovní tlumok v podpaží a loveckou pušku přes rameno, opustil k páté hodině mezzaninový salonek hôtelu kteréhos v ulici ď Anjou a na oběd stavil se u Duranda na náměstí de la Madeleine.

Po skončeném soustu a doušku zapálil si doutník a chystal se s místa, aby pozvolna se odebral na Západní nádraží, kdež očekávat ho měl sluha jeho se zavazadly, když nahodile zrakem zavadil o večerní časopis, jejž byl mu číšník předložil se sklenkou likéru a šálkem kávy.

A v rubrice „Posledních zpráv“ do oka padly mu následující řádky:

„Telegraficky oznamuje se ze Štokholmu úmrtí p. Lionela de Montescourt, druhého attaché francouzského vyslanectví u dvora švédského.“

Vikomt de Ravenelles na židli své sebou trhl a všecek zbledl v líci.

Lionel de Montescourt byl nejdůvěrnějším a nejlepším jeho přítelem. Sdruženi od mládí, v životě nepřetržitě trvali v upřímném spojení a navzájem lnuli k sobě příchylností srdečnou. Mladý důstojník letorou vznětlivý a čilý, jako bratra miloval statného a bodrého onoho jonáka, mírného, jemného a poněkud melancholického, jenž vyznačoval se pohledem a úsměvem takměř ženským.

„Lionel! . . . Lionel! . . . Mrtev!“ pro sebe zamumlal vikomt. „Není možná!“

A znova utkvěl zrakem na časopise.

„Ne, ne! . . . Nemýlil jsem se! . . . Ale pak nepochybně klame se list! Ha, však pravdu již zvím a to neodkladně!“

Pohlédl na hodinky, chvatně vyšel z restaurantu a vskočiv do fiakru, zvolal na kočího:

„Nábřeží ď Orsay! Ministerstvo věcí zahraničných! Pětifrank nad sazbu! V trysk!“

Vůz úprkem rozhrčel se dlažbou.

V ministerstvu střetl se Olivier de Ravenelles se zpola rozklímaným a zhola nepoddajným portýrem, jenž nikterak, ježto kanceláře zúplna již byly prázdny, nechtěl vpustit jej dovnitř.

Roztrpčen a zkormoucen mínil se vzdálit, když spatřil v bránu vstupovati mladého kteréhos příručího, jejž znal od vidění a jenž dle všeho do úřadovny své se vracel k naléhavé jakés práci.

„Snad že cos," mihlo se kapitánovi, „bude mu o záležitosti známo!" A s dotazem obrátil se na ministerského úředníka.

Zpráva, jež odpůldne byla došla vyslaneckou depeší, byla pravdiva: byltʼ utonul Lionel téhož rána při mořské koupeli — podrobností dotud se nedostávalo . . .

„Bolestná a velká pro nás ztráta!" podotkl příručí. „Montescourt oblíben a vážen byl všeobecně!"

Vikomt vstoupil opět do fiakru a zdrceně dopadl na sedadlo: nebylo již pochyby — Lionel — drahý jeho Lionel — — —

„Pojedeme, pane?" důtklivě tázal se kočí.

„Západní nádraží!" mechanicky odvětil kapitán.

A zabořen v kout čalounovaného vozu, dlaněmi zastřel si líce, propukl v slzy a šeptal:

„Ubožák! . . . ubožák!"

Pojednou zvedl hlavu.

„A ona?" zatanulo mu na mysli. „Až náhle zví . . . zítra snad . . . z novin . . . jako já . . . mohlo by se státi . . . že odpyká smrtí . . . nebohá žena . . . či prozradí se před svým manželem . . . Oh, tomu nutně musím zabrániti . . . stůj co stůj zabrániti . . . Ale smím-li, smím?"

Situace vskutku byla obtížná.

Šlo o milostný poměr: od drahné doby vyslanecký attaché a mladá žena kterás, provdaná za přivšednělého a liknavého muže, navzájem spjati byli vroucí láskou, jež oběma byla životem.

Osiřev po otci i matce a docela ve světě samoten, Lionel de Montescourt soustředil na paní de Méré veškeru něžnost z míry vnímavého svého srdce. Z naprosté pouze nezbytnosti zajistiti si v budoucnu kýženou kariéru, odhodlal a podvolil se přijmouti diplomatickou službu v cizině. Leč domohl se závazné připovědi, že vyhnanství to mělo býti toliko dočasným. A byl jist, že nejdéle do dvou let se vrátí do Paříže a již jí nikdy neopustí.

Ač původu dávného, poměr ten stále zůstával ztajeným. Pouze vikomtovi byl znám, či spíše jím vytušen. Lionel příliš byl diskretním a příliš delikátním, aby se v ohledu tom uchýlil k jaké sdílnosti, byť vůči příteli nejoddanějšímu. Leč mladý kapitán byl s dostatek prozíravý, aby milostné ty pletky neunikly jeho zřeteli.

V pravdě také, kdyby druh jeho býval otevřel mu své srdce, nebyl by opomněl zaujatosti jeho jej vystříhat, a to především z důvodů rozumových a pak z nedůvěřivosti: paní de Méré, žena odměřeného zjevu a skrovné vřelosti, nikterak nebyla dle vkusu důstojníkova, jenž liboval si, sám nelíčen, toliko v povahách přímých.

Leč to byla konečně záležitost jeho přítele: nebyl jím přibrán v potaz a nebyl mu tudíž povinen radou.

Chvíle té však přes nevalné sympatie k paní de Méré vikomt nebyl s to, aby nepolitoval jí z plna srdce: kolkolem vzato, milovala přítele jeho něžně a milovala jej nepochybně doposud, neboť rozluka na skutečné náklonnosti zpravidla neměnívá nic.

„Ne, ne!“ pokračoval v samomluvě. „Neblahou ženu tu nesmím zůstaviti náhodě a nehodě! Zpravit ji musím stůj co stůj! Na mne, výhradně na mne, nejdůvěrnějším příteli Lionelově, jenž jediný zná situaci či jediný aspoň se jí dohadl, jest, abych tak učinil a to bez prodlení! Byť ujistil jsem ji však, zda uvěří jen v dokonalou korrektnost Lionelovu? Nepomyslí si naopak, že drahé tajemství to vyzrazeno a rozneseno bylo nejprv mnou a po té snad i jinými, a nedozná tak památka Lionelova nezasloužené úhony? A pak, vůči letoře, jakou u ní předpokládám, byla by zcela schopna intervenci moji vyložiti mi ve zlé a zřejmě na jevo mi dáti, že pletu se do věcí, po nichž mi nic není! Oh, ne, ne, nemožno, prostě nemožno! Vždyť miluje Lionela a za účast moji může mi býti jenom povděčna! A ne-li, — budiž, co naplat! Uvědomím-li ji, vykonám toliko svou povinnost, a to mi dostačí zúplna!“

Stanutím vozu vybaven byl mladý muž ze svého přemítání; ocitl se při úpatí schodiště vedoucího na Západní nádraží, prostřed ruchu a shonu odjíždějícího a přijíždějícího obecenstva.

Chvatně pospíšil do telegrafní kanceláře, odeslal zarouenskému svému příteli pro následující den omluvnou depeši, nařídil zaraženému sluhovi svému, aby se zavazadly jeho vrátil se do hôtelu v ulici d' Anjou a podržev si jedině lehký tlumok, znova vsedl do fiakru a vzkřikl na neméně vyjeveného kočího:

„Severní nádraží! — Další pětifrank! — A v trysk!“

Olivier de Ravenelles zběžně přehlédl jízdní řád: dne toho — bylať sobota — zvláštní vlak, obecně zvaný manželským, skytal mu příležitost téže ještě noci dostihnouti Tréportu, kdež paní de Mére každoročně trávívala měsíce srpen a září ve výstavné ville, v níž velice si byla oblíbila a kdež dojista sídlila i nyní.

Přibyv právě k samému odjezdu vlaku, vskočil do nejbližšího vozu.

Hlučně zasupěv, parostroj zabral s místa a přidal v chod.

„Stalo se!“ pomyslil si vikomt. „Podnikám nejspíše hloupost!... Ale nechť!... Jinak mi jednati nelze!“

Byla téměř dvanáctá půlnoční, když stanul vlak v nádraží tréportském. Perron i dvorana byly přeplněny: většina žen ve výstředních úborech pařížských, přizpůsobených mořským lázním, směsice provolávajících hlasů a objímajících paží — slovem, příjezd to manželů, více či méně netrpělivě očekávaných.

Kapitán pěšky se dal do hôtelu de France poblíž nádraží.

Noc byla nádherná. Úplňková luna jasně ozařovala starosvětské domy, souladně seskupené kol úhledného gotického kostela, jehož věže ostře se rýsovaly na obloze. V pravo prostíral se odlivem vy-

prázdněný přístav s lodicemi nalehlými v bok a se stěžni roztyčenými v změť. Dole na konci hráze a při kraji výtoně probleskovaly červené zátřpyty luceren a bílé linie moře. Tu a tam podél uličního chodníku v příšeří vysvítalo několik ještě otevřených krámů. Pod chladným paprskem měsíčným veškera scenerie ta měla ráz končiny hollandské či švédské.

Mladý muž rozhlédl se malebným tímto obrazem a rozpomněl se na ubohého přítele, trudně zhynuvšího daleko tam na severu, daleko od rodné země a daleko ode všeho, a neméně oné ubohé ženy, jež chvíle té nepochybně zcela v poblíží klidně odpočívala a spala a již v krátku v srdce stihnouti měla rána tak nenadálá a krutá.

II.

Nazítří o desáté hodině ranní opustil Olivier de Ravenelles hôtel a vydal se na pobřeží, zcela ozářené sluncem a zvířené ruchem.

Moře hladce vystřeno bylo jak zrcadlo a běloplachté čluny rybářské ruče v přístav tíhly v lehkém zádmychu vánkovém. Zjasněné domy, s obdélnými záhony napřed, přihrazenými světlým laťovím, přímou čarou táhly se na obě strany. A na hrázi plno bylo lidí a dětí, vypouštějících draky a hrajících v kroket k velké úhoně nohavic, příliš blízko se nahodivších kruhům.

Ježto byla neděle, domácí obyvatelstvo rozmnoženo bylo ještě výletnictvem, přibylým zábavními vlaky z Abbevillu a z Amiensu, nejapným a hlučivým davem bodrého měšťanstva krajinského, návštěvu konajícího oceánu ve slavnostních oblecích od mohérových kabátů a barchetových živůtků do hedvábných klobouků a atlasových čepců — svátečně nastrojených to rodin, v košíku přinášejících si snídaní, k níž za nedlouho sesednou se na lavicích se zády lhostejně obrácenými k moři, jež byly se dostavily obhlédnout.

Villa paní de Méré, z největších a nejhezčích v Tréportu, nacházela se při konci nábřeží několik jenom téměř metrů od skalnaté výspy, příkře nořící se u vodní prohlubeň.

Mladý kapitán zamířil přímo k cíli.

Bylo ještě dosti časně, ale vůči závažným okolnostem ohled takový nebyl s to, aby jej pozdržel; ocitnuv se na místě, prošel mřížovou brankou a zazvonil u dveří.

Paní de Méré byla vyšla z domu poohlédnout se po koupelích; tak zněla zpráva panské, statné to venkovské dívčí v černém obvinku, zadrhnutém kol hlavy, rudé suknici sebrané v bocích a modrých punčochách, zapuštěných ve škorně.

Bylať vskutku chvíle ranních koupelí.

Před šedou řadou kabin v malebné směsici pestřilo se množství lázeňských hostí: ženy pohodlně rozsazené na popruhových židlích a muži leniví rozložení v křemenitém písku. Svažmo nahozenými prkny, tvořícími spojení mezi budkami a mořem, semotam v bílých pláštích kolísavě přecházely koupající se tlumy, se všech stran potměšile obzírané přezvídavými pohledy. Při kraji na mělčině, jemně

zčeřené stříbřitou třásní, pohrávaly si buclaté a růžové děti. A vše to třpytně obestřeno bylo sálavou září sluneční.

Vikomt jal se pátrati po paní de Méré.

Pojednou tu namanul se mu pan de Méré, vycházející z koupele; hlavu až k uším vhrouženu v kaučukový šišák, z pod něhož vydíralo se několik chumlů prošedlých vlasů, všecek v prosáklém hávu svém vypadal pitvorně.

„Aj, k ďasu, Ravenelles!“ zvolal otylec, na uvítanou vztáhnuv mokrou ruku. „Velmi potěšen, že s vámi se setkávám! . . . Chcete-li promluvit s mou ženou . . . hle . . . tam dole . . . bílá vlečka . . . zelený slunečník . . . s mladým Genlysem . . . Ráda vás uvidí, velice ráda! . . . Já se uklidím domů . . . Počíná mi býti chladno . . . Na shledanou!“

A supivě jako vorvaň pan de Méré dal se směrem ke kabinám.

Kapitán zabočil k označenému stanovišti.

Nedbale spočívajíc na plátěném sedátku s opěradlem, paní de Méré v ladné póse přivrácena byla bokem; v jedné ruce držela rozpiatý slunečník a rukou druhou sbírala drobné oblázky a před sebe pohazovala je za hovoru s mladým mužem, ležmo protaženým u jejích nohou.

„Ubohá žena!“ v duchu posteskl vikomt. „Není však vyhnutí!“

A dokročiv v popředí, na pozdrav přiložil pravici k čapce.

Paní de Méré prudce zvrhla se na opěradlo svého sedátka.

„Pan de Ravenelles!“ ozvala se. „Jaké to překvapení!“

Jedva znatelně přizarděvši se v líci, uklidnila se v zápětí a popílila si:

„Na dlouho jste zavítal, pane kapitáne?“

„Pouze na jediný den, madame; ještě dnes večer jsem nucen vrátiti se do Paříže.“

„Přibyl jste samoten?“

„Zcela samoten.“

„Posnídáte s námi, pravda-li?“

Vikomt se uklonil.

„Ah, dlužno pány představit!“ podotkla roztržitě. „Pan de Genlys . . . pan de Ravenelles.“

Pan de Genlys, mládec nejvýš dvaadvacetiletý a rusovlasý, bezvadného úboru a domýšlivého vzhledu, vyrušil se z ležmé své posice a dostoupiv na nohy, pozdravil po anglicku: co veškero tělo své zůstavil bez hnutí, na okamžik toliko pochýlil hlavu a ihned ji opět vzpřímil na způsob barometrového kapucínka od slunečna přešedšího k deštivu a vrátivšího se v původní polohu.

Rozprava nevymykala se z mezí rozmanitých všedností.

Stále spočívajíc na sedátku, paní de Méré dále pokračovala v jednotvárné své hříčce s drobnými oblázky.

Kapitán neměl půl roku příležitosti ji vidět; zastal ji, jakž byl ji zůstavil stále zdrželivou a odměřenou v rozbujnělosti ženy dvaaž třiatřicetileté s podivným jakýms půvabem v nevystihlém jejím zraku kovově zaleskléé vážky.

Jména ubohého Lionela nikdo ani z daleka se nedotkl.

Čas míjel, a vikomt k ďasu posílal přilíčeného pana de Genlys, jenž nehýbal se s místa; důvěrný výraz, s jakým hovořil k paní de Méré, a družný tón, jaký vůči ní dával na jevo a u vrchol stupňoval tak uhlazený flirt, a skrovné názory, jež o předmětech pronášel bez rozdílu, aniž přímo kdy namiřoval k cíli, — vše to nejvyšší měrou podražďovalo nervy mladého důstojníka.

O půl jedné s poledne konečně společnost se zvedla; před krátkem — po dokonalém zotavení — pan de Méré byl se vrátil a nepochybně měla následovati snídaně, a u příležitosti té vyloučena nebyla možnost, že maně otevřen bude ten či onen žurnál, došlý právě z Paříže, a osudná zpráva z něho vyčtěna, proto bylo nutno jednat beze odkladů a ohledů.

Předešed úlisného seladona, vikomt de Ravenelles s nízkého sedátka pomohl paní de Méré a tiše našeptl jí k uchu:

„Rád bych, madame, promluvil s vámi beze svědků."

Mladá žena nepohnula brvou, jako by nebyla zaslechla, ale několik minut poté, když ocitli se všichni na chodníku a neodbytný pan de Genlys vzadu se pozdržel v průvod pana de Méré, tázala se bez zjevného zvlášť zájmu:

„Nuže, pane?"

Kapitán cítil, kterak se mu srdce sevřelo.

„Madame," vypravil vzrušeně, „prostřednictví, k němuž se tuto uchyluji, jest dojista velmi výjimečné . . . leč dá se . . . věřte . . . zúplna ospravedlniti vážnými okolnostmi . . . Mám za to, že jednati tak, jak právě činím, je mi naprostou povinností . . . Nemoha vás ušetřiti zármutku . . . velkého zármutku . . . chci alespoň zmírniti krutou jeho náhlost . . . a přikračuji tak . . ."

„Zármutku?" opáčila klidně. „Velkého zármutku?"

„Ano, madame, a tušíte nepochybně, odkud mohl by vám vzniknouti."

Paní de Méré nedala odpovědi.

Vůči troufalému tomuto chladu pozbyl vikomt trpělivosti a zřetelem pominuv veškeru ostražitost, jíž byl si obral heslem a jež byla i podnětem jeho cesty, vyhrkl kvapně:

„Lionel je mrtev!"

Poněkud zbledla, křečovitě pěstí sevřela rukojeť svého slunečníku a ozvala se hlasem lehce ztemnělým, ač pevným:

„Pan de Montescourt . . .? Ubožák . . .! To je hrozné . . .! A zvěděl jste to v Paříži?"

„Ano, madame, a domníval se, že je mou povinností . . ."

Přerušila jej, obracejíc se do zadu na svého manžela:

„Rychle, příteli, rychle . . .! Pan de Ravenelles oznámil mi právě smutnou novinu . . . Ubohý pan de Montescourt . . ."

„Nu?" zeptal se pan de Méré.

„Zemřel."

„Opravdu?"

„Je to hrozné, že?"

A znova se otočila k mladému kapitánovi:

„Ve Štokholmě, kam byl službou přidělen?“

„Ano, madame, ve Štokholmě . . . Utonul . . . v mořské koupeli . . . Včera . . . z rána . . .“

„Z neopatrnosti!“ zvolal pan de Méré. „Byl přece dobrým plavcem! Ano, takový utopí se nejčastěji!“

A ježto byli dospěli k cíli, doložil chvatně:

„Pojďme, je asi již prostřeno!“

Vikomt byl zdrcen.

Za snídaně, jíž pan de Genlys se zúčastnil, nebylo zmínky o nešťastném utonulci. Kromě kapitána všichni byli dobré míry. Ježto síň okny směřovala k nábřeží, jako skoro všechny jídelny tréportské, pro zábavu přihlíženo bylo k podivuhodným typům nedělním, semotam jak silhouetty míjejícím zářným pozadím obzorovým.

Po skončené tabuli ke kávě zasedalo se na terrasse.

Ustavičně provázena neodlučným společníkem svým, jenž bez ustání tiše hovořil s ní týmž nenuceným tónem, paní de Méré poněkud držela se v ústraní.

Pohodlně rozložen v houpacím rákosovém křesle, pan de Méré rozbalil číslo „Figara“, jež mu doručeno v pásce.

„Vida!“ potakal takměř zálibně, z doutníku vyfouknuv kotouč modravého dýmu. „Zcela tak, jak jste pravil, Ravenelles . . .! Nehoda . . .! Neštěstí . . .! Chudák!“

Vikomt pohlédl na paní de Méré: trvala bez pohnutí.

Ke druhé hodině kočárem podniknuta vyjížďka do Euského lesa.

Kapitán ani okamžik nezůstal s paní de Méré o samotě.

Ostatně, co mohl vůči bezcitné její netečnosti? Dáti snad průchod spravedlivé nevoli? Nebyl s to a nebyl ani oprávněn!

Po návratu vikomt de Ravenelles neprodleně přihotovil se k odchodu.

Pan de Genlys, jenž po celý den nebyl se krokem vzdálil od mladé ženy, opakoval škrobenou svou poklonu.

Paní de Méré podala loučícímu se ruku, jíž tento jedva stiskem se dotkl.

Když hodinu poté Olivier de Ravenelles opět se ocitl ve vlaku, jenž odvážel jej do Paříže, a rozpomněl se událostí končícího dne, sama sebe se tázal, zda vše nebyl jen pouhý sen: a čím více přemítal o chování paní de Méré, tím méně zdálo se mu vysvětlitelným.

Zpráva o smrti Lionelově, tak nenadále stlumočená, neminula se na paní de Méré s účinkem. Tolik rozpoznal neklamně. Leč byl to dojem vyvolaný u ženy zaujaté láskou? Nebyl to spíše projev pouhé účasti, jaký uniká komu při zvěsti o neočekávaném a předčasném úmrtí povšechně známé osoby? Kolkolem vzato, znal přesně poměr, jaký vládl mezi jeho přítelem a záhadnou onou bytostí? . . . V tom směru byly mu podkladem toliko dohady a domysly, a víc nic! . . . Z rána ještě býval by přisahal, že šlo mezi oběma o styky milostné, ale chvíle té bez rozpaků pohotov byl připustiti možnost, že se nacházel na omylu.

„V případě tom,“ usoudil u sebe, „jsem nehorázný hlupák, a v onom případě ona ohavnou hanebnicí!“

III.

Přibyv o půlnoci do Paříže, nalezl Olivier de Ravenelles v hôtelu svém v ulici d'Anjou dopis, expedovaný za ním z garnisony: razítko štokholmské a písmo Lionelovo.

Horečně rozechvěn, rázem rozlomil pečeť a jal se číst:

V duchu mi podej ruku, milý, drahý můj Oliviere, vyslechni mne a promiň mi.

Až obdržíš tento list, přítele Tvého, nejlepšího Tvého přítele nebude víc. Každý uvěří v nešťastnou náhodu. Nedovolím, abys kohokoli vyvedl z bludu.

Nikdy nesvěřil jsem se Ti s tajemstvím svého srdce, ale příchylnost Tvoje ke mně, jakž nezvratně jsem přesvědčen, vytušila je dávno.

Nejsem již milován, příteli jediný! Vzdálení bývají zapomínáni a jsou ztraceni! Psaní její, čím dále tím liknavější a čím dále tím chladnější, ustala před nějakým časem docela. V posledním z nich, došlém prostřed srpna, obsažen zběžný rozbor povinností, kterých pro mne zapomínala a jichž nadál dlužno se rozpomnět: život někdejší pominul a nový život měl započíti, život to kajícné lítosti a truchlosti.

Všemu byl konec, všemu bez naděje! . . . Vrátiti se do Francie? . . . Pokusiti se znova, abych roznítil pohaslou vroucnost? . . . Byl jsem si vědom, že by to bylo marno! . . . Láska ta byla celým mým životem! Láska ta zanikla mi na vždy! . . . A zde příčina, proč vzdávám se všeho ostatního!

Nechť především nezví o tom ona! . . . Nechť domýšlí se — jako každý — nahodilého neštěstí . . . . Příliš ji miluji, abych jí chtěl způsobiti bolest vědomím, že mne vehnala v náruč smrti.

Vyhov mojí prosbě a spal tento list, jakmile dočteš jej k závěrku.

S bohem, příteli, měl jsem Tě velice rád!

Lionel.

„K vůli ní!“ pobouřen mumlal kapitán, přecházeje pokojem. „Ach, nyní chápu vše! . . . Byls příliš daleko, nebohý Lionele! . . . Vypadls z paměti! . . . Byls příliš dlouho milován! . . . Povinnost, lítost a ctnost, to vše jediným jmenem slove — Genlys! . . . . Soubor kajícnosti v této podobě mnohem zábavnější a příjemnější! . . . Ničemnice! . . . Ani slzy, ani vzdechu! . . . Já zpozdilec, neskonalý zpozdilec! . . . Bylo lze se nadíti něčeho jiného od ženy toho druhu? . . Bez srdce a bez citu, a všecko jen pud!“

Mladý muž znova přečetl list nešťastného druha, načež v souhlasu s posledním jeho přáním vhodil jej do ohně.

A zamželými zraky dívaje se na papír kvapně plamenem ztravovaný, zašeptal tesklivě:

„Ubohý příteli, ubohý příteli!“ Přeložil *Pavel Projsa.*

Z básní Detleva z Liliencronu.

Přeložil *Zdeněk Broman.*

PIETA.

Jak sem as přijde Maria s tím mrtvým?
Zde leží v písku, v mušlích na pobřeží,
a moře bez hranic se rozpíná.
Večerní nebe ukazuje na bouř,
a mrak až ku hladině dosahuje,
ta jednolitá černá massa mračen.
Tak zcela slabé vlny, bez hrbků,
hrající líně, omývají břeh,
a kalnou pěnu zanechávají,
jež podél břehu pruhem táhne se.

A v tvrdých mušlích leží crucifixus.
Má nohy, dosud pokřivené ruce,
ovity měkkým šatem, takže rány,
ty hrozné od hřebů, teď nelze zřít.
A Maria se nad něj naklání
v nesmírném žalu svém, a nemůže
a nemůže nic chápat, že my lidé
tak hanebně jí syna zradit mohli.

Což nebyl láska? Nebylo snad snahou,
jedinou snahou v celém jeho žití:
klid, usmíření, srdce čistota?
„Ó hlavo plná ran," a Maria
prach s obličeje svými slzami
mu umývá; a svými prsty češe
a suší vous od smrtelného potu.
Na obzoru, kde se teď loučí slunce,
jež za hustými parami se skrývá,
svit proniká, však pouze odražený.

A tento svit se mořem přelévá
a rychle přes ně v pruzích přeběhne
a stihne břeh a skupinu tu bolnou,
až se zas nebe náhle uzavře.
Tmou těžká noc teď na okamžik jest:
V tom vzplane v dáli, v hloubi krajiny
plamenný chaos: města, země hoří,
a pustý křik, třesk mečů hřmí a štítů
a koňský dusot, hudba válečná;
a s obou stran zní: V Ježíšově jménu!

A slunce kleslo, soumrak počíná,
zvedl se tichý vítr západní
a hladí na dýnách špičatý oves
a chladí oči Panny Marie,
a líbá bolné rysy slitovníka,
dá vlně lehce pleskající zvuk,
který se pojí v jedno s tichým pláčem,
jenž stále kane na Spasitele.

KORRESPONDENCE.

Dnes v zahradě, v chvíli ranní,
když otevřel jsem dopis tvůj,
já našel v něm z nenadání
list z růžičky.
List z růžičky, z vlasů tvých vypadlý asi.

Když jeho krásy
jsem zpit se dotekl retem,
přispěchal vítr a letem
mi hosta vzal.
Teď plove vesele k tobě zpět.
Jak korunu nese mé štěstí v dál
na rudém sametu — a zbled.

LÉTO V LESE.

Již pátý den nemá oběda,
domov daleko, žádná mzda,
a místo práce jen nouze, hlad,
a sotva kus chleba lze vyžebrat.

Proč leží ten tovaryš v lese as?
Proč probíhá mu v tváři mráz?
Proč hledí před sebe zoufale tak?
Proč se stromu na strom těká zrak?

Již slunce kleslo, a kolem tiš,
jen drozd ještě hřmotí, vše němo již.
Proč na kraji lesa ta olše se chví?
Muž zmizel v jejím větvoví.

On z rance si smyčku udělá,
kol krku ji položí, do týla,
pak spustí se — krátká jen trýzeň jest,
smí naposled oči k slunci vznést.

Naň napadla rosa, den vzbouzí se již,
pláč ptačí i smích již uslyšíš.
Kol živo, jak nic by se nestalo,
v dál lhostejné čišení větru šlo.

Tam s návrší kráčí myslivec blíž,
zří oběšence a odřízne již,
a úřadu podá zprávu svou,
a četníci s nosiči hned tu jsou.

Pán od soudu v glacés, jak povinen byl,
že o loupež nejde tu, vyšetřil.
Pak s mrtvolou do nemocnice jdou,
a posléz kams v pole ji odnesou.

A ježto nebožtík neznám jest,
dostane číslo tři sta šest.
Již tři sta pět jich sem písek vzal —
kdo miloval je, kdo je znal?

NEČAS.

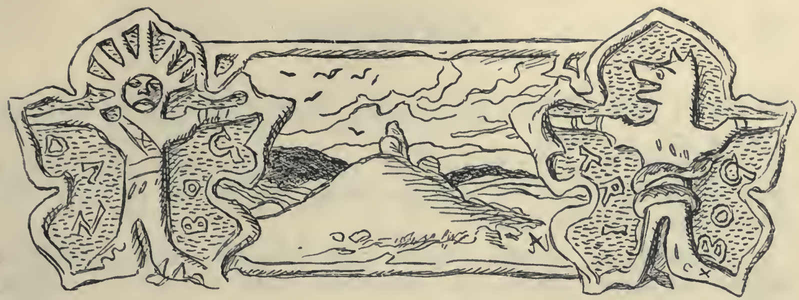
Bouř vzdorně na okenní rány tlačí
své drsné čelo; černé mraky vláčí
se jako černé čáry praporové
a chvatně, jako v horečce jdou snové.

Jak spásu hledat, úzkostí se's chvěla,
tě přitáhla v mou náruč touha vřelá.
To bylo krásné! Lístek v bouřném vání
mi na hruď zalétl; a utkvěl na ní.

LEGENDA.

Ev. Matoušovo 26., 36.-15.

Když v Getsemanech v bolu dlel
Pán na kolenou a se chvěl,
když pohléd, kde učeníci byli,
oči se slzou mu zarosily:
neb našel je spící, a s druhy taky
sám Petr zavřel svoje zraky.
A po druhé zas hledá svoje tu,
ti dosud zde leží v poutech snů.
Po třetí, sám v svém bolu je,
zlý boj svůj bohu zjevuje.
A zvlhne mu svatého čela hlaď.
„O, otče můj, je-li možno ať . . .“
A v tom se dírou ve zdi kdes
protáh malý a huňatý pes
a počal se Pánu třít kolem noh,
jak pomoci by mu chtěl a moh'.
Pán poznal v tom útěchu, s úsměvem
zvedá jej a tiskne v náručí svém,
a musí mu za to býti milý,
vždyť lidé všichni jej opustili.

Karel Scheinpflug:

Marnotratný syn.

Mezi krásnými podobenstvími Kristovými jest jedno, které ve mně vyvolávalo často trpké námitky: podobenství o marnotratném synu. Lákala mne poetická pravdivost příběhu, ale spravedlnost, hlásaná jeho slovy, mne bouřila k protestu. To proto, že jsem seznal v životě příliš mnoho marnotratných synů a viděl scény jejich návratů odehrávati se před každou druhou chalupou. Proto, že jsem postřehl v těchto scénách na jedné straně dávku krátkozraké slabosti a na druhé hojnost zchytralé vypočítavosti, a že slunce, které ozařovalo tyto výjevy, mívalo podezřele červené zabarvení divadelního bengálu. A proto, že jsem si všímal také třetího — němého — účastníka scény, staršího syna, závistivého episodisty Kristova podobenství, že jsem přiložil ucho na jeho prsa a zjistil, že jeho domnělá malicherná závist byla pochopitelnou lidskou bolestí.

„Člověk jeden měl dva syny. Z nichž mladší řekl otci: ‚Otče, dej mi díl statku, kterýž mně náleží.‘ I rozdělil jim statek.

A po nemnohých dnech, shromáždiv všecko mladší ten syn, odešel do daleké krajiny, a tam rozmrhal statek svůj, byv prostopášně živ.“

Tak vypráví Písmo.

Představte si však, co předcházelo tyto prosté fakty.

Oba synové vyrůstali na rodném statku. Statek byl asi neveliký; marnotratní synové vycházejí obyčejně z malých statků. Ale vzrůstal prací otcovou a prací staršího syna.

Marnotratný syn se neúčastnil této práce; s počátku proto, že byl ještě příliš mlád, a později byl dán do škol. Neboť jeho otec si přál, aby měl zajištěn méně svízelný život, než měl on sám i jeho starší syn, i umožnil mu přístup ke zdrojům vzdělání.

Vážil marnotratný syn hojně z těchto zdrojů?

Nezdá se. Marnotratní synové si hledívají pravidelně studentských práv, méně však studentských povinností. Otec i starší bratr

se dřeli v potu tváři na jeho studie, a on chodil za děvčaty, pil víno a hrál v kostky.

Konečně bylo nutno ukončiti tento bezstarostný život kterýs den. Marnotratný syn byl povolán domů, aby se ujal se svým bratrem správy rodného statku.

Rozhlížel se několik dní po svém působišti, a jeho útroby se sevřely odporem. Jakže, tato namáhavá práce od rána do večera, ztěžovaná protivnými starostmi a oslazovaná jen krotkými požitky rodinného života — ta má býti jeho příštím údělem? Marnotratný syn nemiloval práce; považoval ji za dědičný trest za hřích prvních lidí. A v jeho hlavě vřely touhy po jiném životě, po životě nepřetržitého plesu a opojných rozkoší.

I přistoupil k svému otci a řekl: „Otče, dej mi díl statku, kterýž mně náleží."

Není nesnadno domysliti se, co následovalo. Domluvy a hrozby otcovy, pláč a prosby matčiny, zasmušilé mlčení bratrovo, němé vzdory a temné pohrůžky marnotratného syna. Až on na konec zvítězil a „shromáždiv všecko, odešel do daleké krajiny."

Když pak všecko promrhal a upadl v nouzi, neřekl si: „Hle, sám jsem se uvrhl v toto zlo proti vůli všech svých. Svůj podíl rodného statku jsem promarnil, podíl, k jehož vzniku jsem nepřispěl pohnutím prstu. Nemohu se vrátiti domů a žádati nových obětí od své rodiny. Poznání viny mi káže, abych přijal její následky jako spravedlivé pokání. A hrdost muže mi velí, abych se nehlásil ke svým, pokud se nevymaním vlastní silou z dnešní bídy."

Ne. Pravil k sobě: „Jak mnozí nájemníci u otce mého hojnost mají chleba, a já hladem mru! Vstana půjdu k otci svému a dím jemu: Otče, zhřešil jsem proti nebi a před tebou, aniž jsem hoden více slouti synem tvým. Učiň mne jako jednoho z nájemníků svých."

Také Jakub musil kdysi pásti ovce, a přece se stal patriarchou. Také Lazar trpěl kdysi hladem, a přece vešel do lůna Abrahamova.

Marnotratný syn však miloval utrpení ještě méně než práci. Proto se rozhodl pro okamžitý návrat.

Byl to dojemný výjev, není-li pravda, když otec jeho, zočiv jej z daleka, běžel mu vstříc, objal jej, dal mu přinésti nejlepší roucho a vystrojil hostinu k oslavě jeho návratu; výjev zářící jasem milosrdenství a vonící dechem pokory.

A do tohoto poetického tklivého obrazu vpadne náhle rušivý, šedý zjev staršího syna, jenž se vrací s pole. Zaslechne zpěv a hluk hodujících a zeptá se služebníka, co by to bylo. A když zví, nechce vstoupiti. Otec vyjde a prosí ho. On však odpovídá hněvivě:

„Aj, tolik let sloužím tobě, a nikdy jsem přikázání tvého nepřestoupil, avšak nikdy jsi mi nedal kozelce, abych s přáteli svými vesel pobyl. Ale když syn tvůj tento, kterýž prožral statek svůj s nevěstkami, přišel, zabils jemu to tele tučné."

Načež odpověděl otec:

„Synu, ty vždycky se mnou jsi, a všecky věci mé jsou tvé.

Ale veseliti a radovati se náleželo. Nebo bratr tvůj tento byl umřel, a zase ožil; zahynul byl, a nalezen jest."

To řekl otec, a soud nad starším synem byl vyřčen. Stojí před tváří tisíciletí v dojemném obraze návratu marnotratného syna jako nevlídný stín závistivce, jenž se nedovede zaradovati z bratrova vzkříšení a hněvá se pro ztrátu telete!

Neboť nikdo nepřiložil ucha na jeho hruď, aby naslouchal tepotu jeho srdce.

A přece, kdežto druzí svědci návratu si zastřeli oči rouškou zapomenutí, aby se mohli oddávati citům radosti a veselosti z vína, starší syn byl jediným, který viděl. V minulost, přítomnost i budoucnost. Viděl slzy prolité a noci probděné pro marnotratného syna, otcovo náhlé sestárnutí a matčin předčasný skon; viděl zlatorouné ovce, které sám odchoval, obilí těžkého zrna, které vypěstoval, a žírné lány, jež vzdělal a zúrodnil, jak se prodávaly za levný peníz, aby si mohl bratr zahýřiti v dalekém městě; viděl houževnaté dluhy, jež se vetřely v statek jeho rozdělením a s nimiž zápasil po dnes; právě teď, vraceje se s pole viděl, že krov stodoly je sešlý a bude třeba nahraditi jej novým; viděl, že šafářova žena je zase těhotna, a že bude třeba zvýšiti mu plat; svou ženu viděl, ustaranou hospodyni, která se vyčerpává péčí o děti, o čeleď, o drůbež, o dobytek; své děti, které vyrůstají, a jimž by dopřál také rád vzdělání k snadnějšímu živobytí. A co bylo nejhorším, i v budoucnost viděl, svou i své rodiny. Viděl, jak se rodný statek znovu rozdělí ve dva díly — ten zbylý rodný statek, který byl *jeho*, právem dědickým i právem práce, a jak se toto dělení bude opakovati i dále, do nekonečna, pokud bude co děliti. Viděl, že se před ním rozevřela nenasytná dlaň, do níž budou mizeti zlaté vlny obilí, stříbrňáky nastřádané pro čas nouze, chudé radosti jeho milých a jejich skromné naděje.

A zželelo se mu té jeho ustarané ženy, která nepoznala jiné zábavy, než chvíle večerního odpočinku na zápraží; zželelo se mu jeho dětí, které se stanou bezzemky a otroky hrubé práce; zželelo se mu těch drahých polí, luk a vinic, které byly takřka součástí jeho bytosti. Ano, po prvé, co byl živ, zželelo se mu i sama sebe, celé své životní práce, která se objevila marnou; a mozoly ho zabolely.

A v tuto chvíli vyšel k němu otec a zval ho, aby vstoupil; a v tuto chvíli, oči maje zamženy a čelisti sevřeny bolestí, vyčetl mu starší syn zabité tele a zničil svou pověst před tváří lidstva dvou tisíciletí.

Vlastní vinou, pravíte. Měl-li jiné bolesti, proč jich tedy nezjevil, proč nevyslovil, co tíží jeho srdce, a nevzpamatoval, nevysvětlil, nevaroval? Pouhá ztráta telete — jaká malichernost v takovém okamžiku!

A přece . . . Budete-li uvažovati bez předsudku — o čem měl vlastně promluviti? Znal marnotratného syna jako nikdo druhý, jak může znáti jen bratr bratra, s nímž spával v téže posteli. Věděl, že se vrací, ne aby činil pokání, nýbrž protože má hlad. Věděl, že návrat bratrův znamená pohromu rodnému statku a životu všech, kdo tkví svými kořeny v jeho půdě. To všecko věděl a předvídal zcela jistě;

ale důkazy? Mohl vyznati svému otci, že ho pálí *příští* rány, že jeho bolest prýští z tušení? Sebebezvýznamnější fakt má na lidském soudu větší cenu, než sebevážnější předtucha. A proto se všecka bouře v duši staršího syna vydrala na zevnějšek pouze výčitkou tučného telete, které padlo na počest marnotratného syna.

A konečně dospějete k úsudku, že tato výčitka nebyla ani tak malichernou, jak se vám zdálo. „Synu, ty vždycky se mnou jsi, a všecky věci mé jsou tvé,“ odpověděl otec. Je však vzíti si tolik jako dostati darem z lásky? Tučné tele, které otec obětoval na důkaz radosti z návratu marnotratného syna, a kozelec, jehož nikdy neuštědřil synovi staršímu za jeho vytrvalou práci, byly prostě symbolem, v který se vtělila trpkost zneuznaného života.

Předtucha staršího syna nebyla klamná. Písmo svaté o tom sice nic nepovídá, neboť Písmu nešlo o realistickou povídku, nýbrž o podobenství. Ale pověděl mi život, který mne svedl s mnoha marnotratnými syny. Tolik mi pověděl, že mi nelze zabrániti fantasii, aby nedoplnila biblický příběh realistickými detaily a nepřipojila k němu poslední kapitoly. Marnotratné synovství se stalo věčnou modou, váženým postavením a oblíbeným povoláním.

A věru, není také příjemnějšího společenského postavení nad postavení marnotratného syna. Nejbezohlednější egoista, kterému jest osud druhých travou v cestě, je zahrnován obětmi všech. Výhod, kterých jeho bratří dobývají prací, dosahuje on úsměvem. Jeho povinnosti jsou stanoveny jeho rozmary, a jeho práva jsou vyměřena dle jeho choutek.

Neboť on neváhal provléci řetěz, kterým je spojen se svými bližními, přímo jejich srdcem. Moc, kterou nad nimi vládne, je složena z jejich úzkostí, zármutků a nadějí. Rozdává těžké rány a potírá je pak levným balsámem. Umí zmučiti srdce žalem, aby pak tím vděčněji ocenila kapku radosti. Uvádí v mysli svých nejbližších věčný nepokoj a stává se tak jejich osudem. .

Ničí blahobyt své rodiny, podkopává její mír a ohrožuje její budoucnost; za to jí však pořádá dojemné scény svých návratů. Ó, tyto návraty marnotratného syna, jaká v nich osudná moc! Jimi zaráží všecky hrozivé útoky, výbuchy hněvu i záchvaty pláče, jimi rozvrací všecky obléhací přípravy, trpké vzpomínky, střízlivé úvahy, pevná předsevzetí. Jsou mu východiskem z každé kritické situace a umí je pořádati v nejrůznějších formách a rozměrech: někdy se vší dramatickou výzbrojí, s ošumělým šatem, vyhublou tváří a slovy lítosti na rtech, jindy v domácím županu, mlčky, pouhým odprošujícím pohledem a slibujícím úsměvem; a jindy dokonce bezděčně, meškaje kdesi za svými zájmy a netuše ani, že se tam doma odehrávají v rozrušených myslích, které uvykly těšiti se jimi jako dávkami morfia.

Marnotratný syn hraje v karty. Hraje náruživě, dluží se, platí lichvářské úroky, pohybuje se na okraji propasti. Jaká muka pro jeho rodinu, co zoufalých proseb, kolik proplakaných nocí! — A marnotratný syn přestane hráti.

Marnotratný syn udržuje poměr s vdanou ženou. Ztravuje se duševně vášněmi, úskoky a dobrodružstvími zapovězené lásky, podrývá štěstí cizí rodiny a vydává se nebezpečí pomsty. — A přijde den, kdy přeruší tento poměr.

Marnotratný syn se oddá pití. A vzdá se ho zase po letech. Jaká radost jeho nejbližších z každého takového jeho obratu. Hle, přece jsme se dočkali! Jak jest dobrý! Nabývá rozumu. Napravil se.

Marnotratného syna arci ani nenapadlo, aby se pokoušel o nějakou sebenápravu. Vzdal se karet, poněvadž se přidržel žen. Opustil svou vdanou milenku, protože ji vystřídal svobodnou nevěstkou. Přestal píti, neboť pocítil zánět ledvin.

Radosti svým rodičům působil bezděčně, a byly to radosti bezdůvodné, jak ukázal vždy zítřek. A oni ho přece tolik milovali právě pro tyto chvíle radosti. Jejich ostatní synové a dcery jim nedávali takových radostí. Pracovali, starali se, „nikdy nepřestoupili jejich přikázání"; dávali jim spokojenost, ne však radosti! Ctnost těchto synů a dcer byla příliš trvalá a pravidelná, takže zevšedněla, kdežto obraty marnotratného syna přinášely překvapení. Oni se neměnili, kdežto on se napravoval. Oni setrvávali, a on se navracel. Pracují-li druzí synové každodenně v poli, rozumí se to samo sebou, vždyť jsou rolníky; chopí-li se však marnotratný syn na hodinku rádla, jaký dojímavý pohled, jaký unášející pocit radosti! Neboť on je marnotratným synem a — oře!

Jeho hra na práci bude odměňována lépe než opravdová práce druhých, aby nedělal dluhů. Každý jeho rozumný krok bude hned oslavován jako krásný čin, na povzbuzení jeho dobré vůle. A jeho záchraně z nebezpečí se přinesou všecky oběti, ačkoli se vrhá do nebezpečí svévolně, z pouhé lehkomyslnosti a lačnosti požitků.

Výsady marnotratných synů ještě vzrostly od dob Kristových, ale jejich břemena se umenšila. Technika jejich řemesla vyspěla a zmoderněla. K nepříjemným chvílím, kdy žaludek závidí sviním mláta, docházívá již zřídka. Marnotratní synové dneška se vracejí raději o den dříve, než by nastal hlad. A umějí počítati alespoň tolik, že jim v posledním okamžiku zbude na lístek druhé třídy drahou. A slavnostní návraty se už neodehrávají v tuláckých hadrech, nýbrž v oblecích anglických dandyů, v přiléhavých uniformách, po případě v šustících robách z těžkého hedbáví. Neboť marnotratní synové nebývají vždy mužského pohlaví, jako nebývají vždy nejmladšími členy rodin.

A lidé se hrnou k tomuto výhodnému povolání. Každá třetí rodina má svého marnotratného syna nebo marnotratnou dceru. A nejen rodiny — každý druhý větší úřad, ústav, dílna má svého marnotratného syna. Každý společenský útvar, jenž má spojenými silami prováděti jistý úkol.

A ovšem také národ má své marnotratné syny, kteří utíkají od jeho práce, probíjejí jeho statky s nevěstkami a vracejí se ve vhodných okamžicích k jeho plným mísám. Jsou zproštěni povinností

ostatních příslušníků národa a zahrnováni štědrými dary za krátké naděje, kterými tiší dlouhé bolesti, jež mu sami způsobili. Podkopávají jeho hospodářský blahobyt, dusí jeho talenty, lámou jeho mravní sílu, ačkoli se oň nestarají, nebo vlastně, protože se oň nestarají. Je to nejvyšší stupeň karriéry marnotratného synovství, státi se marnotratným synem svého národa. Neboť národ je nejdůvěřivějším a nejzaslepenějším otcem marnotratných synů. Jeho ruka je štědrá a jeho statky jsou ohromné. Tele, kterým vítává vracející se marnotratné syny, bývá z ryzího zlata.

Majitel a vydavatel VLADIMÍR S. ČECH. — Redaktoři: Jar. Kamper a V. S. Čech.
Nákladem vlastním. — Tiskem Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí.